

સાંકલી ઉં. સી નોંધનાં સતક ૧૨ ખાનું.

આંક ૧ થો—જાનેવારી સને ૧૮૬૮.

૧૩ મહીડી	૧૦
કાકટપલાનાં અજાએમ કાપણ	૭૧
ગાયન—લગણસરાનાં ગીત	૭૨
રેતીનાં વરોડીયા	૭૩
દલીકોટ	૭૪
શીઆમ રેશની આરતો અને તેમનાં છેકરાં	૭૫
બંદગી	૭૬
સાસરીઆનું સંકટ	૭૭
છોકરાંઓ તમે ખાસસાં સપડાયાં છીયે સાથે	૭૮
વેડવાઈ—માલો લગત કરી આપો	૭૯
ગુજરાત તરફની મુશાફરીનો હુવાલ	૮૦
પાર ભાઈઓ—એક મોડી ડાહ્યાદેવી વાત	૮૧
કોલસો	૮૨
પરચુરણ	૮૩
પરદેશ ગયલા ભરખારે તેની એકલી પડેલી સ	૮૪
તરનો વાલેલો નવામ—(કવીતા)	૮૫

આંક ૨ જો—ફેબ્રુઆરી સને ૧૮૬૮

નીંદાખોરી નીશાળ	૮૬
વાવરમીખાનું—આરતની ફરમ	૮૭
તનદરેસતીને એક માણસે આપેલી ગુજારકબાની	૮૮
પતથક્ષીત નામના એક જાડુશરની વારતા	૮૯
અગરની તથા તકીખરી	૯૦
જાડુંડનું રોહરનાં ગરી થોડા, (ચીતરો સાથે)	૯૧
જાડુંડો લોકોમાં મુશાફરીનો રસમ	૯૨
જાડુંડનાં ઇમડુખરટ ખાનદાનનાં પાદશાહોનાં શ	૯૩
જાડુંડ એક બનેલો બનાવ	૯૪
ગુજરાત તરફની મુશાફરીનો હુવાલ	૯૫
પારસી કોમિયાની એક છુરી ટેવ	૯૬
પરચુરણ	૯૭
ઇશવરની ગતી નધારી છે તે વીધે પદ	૯૮

આંક ૩ જો—મારચ સને ૧૮૬૮.

નીંદાખોરી નીશાળ	૯૯
આરતોની નીંદાવસ	૧૦૦
મુસી—ખરતા તારા	૧૦૧
ગજગીની તથા દીવગીરી	૧૦૨
સાધકત કેમ	૧૦૩
એકસંધી બંધાદારી મંડલીઓ	૧૦૪
વેતીસ રોહર તથા તાંહાનાં રહેવાસીઓ—(ચીત્ર સાથે)	૧૦૫
એક કનુસની હકીકત	૧૦૬
ગુજરાત તરફની મુશાફરીનો હુવાલ	૧૦૭
માહાદુર સવનતીઆઈ—એક વારતા	૧૦૮
પાટીખાનાં કેશ ઉપર બે-ચાપુત	૧૦૯
પરચુરણ—કુશલ	૧૧૦
જાડુંડ સંકારની ફોટા—(ગરબી)	૧૧૧

આંક ૪ થો—એપ્રિલ સને ૧૮૬૮.

નીંદાખોરી નીશાળ	૧૧૨
આરતોની નીંદાવસ	૧૧૩
દયા	૧૧૪
આરસી	૧૧૫
માહાદુર સવનતીઆઈ—એક વારતા	૧૧૬
રોમ રોહરનાં ઇંગારામાં નીરો પાદશાહની બેઠ— (ચીતર સાથે)	૧૧૭
માડું રહેવાનું ઘર	૧૧૮
પારસી માનુષોમાં ખોટી નીડ—આરતોને એક મુશ્કાલી	૧૧૯
આનંદને ઘર નવું પરીણ	૧૨૦
આંખ	૧૨૧
કુકડ વીધે	૧૨૨
પરચુરણ	૧૨૩
પતોવરત શણગાર વીધે ગરબી	૧૨૪

આંક ૫ જો—મેએ સને ૧૮૬૮.

નીંદાખોરી નીશાળ	૧૨૫
આરતોની કુલવણી	૧૨૬
રંગી અને તેનું વાલાખીલ	૧૨૭
જાડુંડની આમની સભા—(ચીતર સાથે)	૧૨૮
નાની સુરીપખાઈ	૧૨૯
એક ઇમરેન સીનો પતર	૧૩૦
ગુજરાત તરફની મુશાફરીનો હુવાલ	૧૩૧
ઇશવરની તારીફ ગાવાનું તેનું	૧૩૨
માડું રહેવાનું ઘર	૧૩૩
એક માંગનાર વેચાણ	૧૩૪
મોડાં માણસોની અજાએમ ખોડ	૧૩૫
રંગ	૧૩૬
પરચુરણ	૧૩૭
સીનાં દરજગ વીધે—(કવીતા)	૧૩૮

આંક ૬ જો—જુન સને ૧૮૬૮.

નીંદાખોરી નીશાળ	૧૩૯
ભાડો દલીલી	૧૪૦
લોહાસુઅજક	૧૪૧
સંતોસ રાખવાનાં સમજ તથા છેકરીઓની કુલવણી	૧૪૨
શીવ હેસાબ	૧૪૩
ખુનનો મદલો મોહોત—(ચીતર સાથે)	૧૪૪
નાની સુરીપખાઈ	૧૪૫
સાધારણ જ્ઞાન	૧૪૬
માતાની ધોર આગલ એક પાપી મેટાનો પસતાવો	૧૪૭
માડું રહેવાનું ઘર	૧૪૮
આરત કેવી મેઘએ	૧૪૯
કોઈ	૧૫૦
કુકડ—કવીતા	૧૫૧

જોખ્યોની સ્ત્રીઓની હાલત અને સેવા	૧૭૭
સુખાતરાનું ટાપુ	૧૨૯
પરચુટણ	૧૩૦
હુંડી નાર—(કવિતા)	૧૩૧
પોહોમ	૧૩૨

આંક ૭ મો—જુલાઈ સને ૧૮૬૮.

નીલાંબોરી નીશાળ	૧૩૩
બરાહમણ, વાઘ, અને છ નપાયકીયો	૧૩૫
“આંગલો સાકસન” સીમો	૧૩૭
રાક્ષી ચંડાલો	૧૪૦
તન અને મનનો બંધ પડેલા વેપાર	૧૪૧
અર્ધાઓની માહાવન્ય—(ચીતર સાથે)	૧૪૨
ભાંગ અને તે આપણે	૧૪૩
ગદાપરમા	૧૪૪
ચંદ્રનાં શરદામાં પાછીઓ ઉપર વીતેલો ચેતન	૧૪૫
પરાણીઓની ભાશા	૧૪૫
નંગલમાં તરકીયાની હાલત.	૧૪૭
ચોહાડોશો વરસનું પંચાંગ	૧૪૮
ઉત્તમ લોકનાં ઉત્તમ વચન તથા છુદા બાપની અકલ	૧
મોત અને ડાકર	૧૧
પરચુટણ	૧૧
ગાનારીઓની મંડળીની ગરબી	૧૧

આંક ૮ મો—આગસ્ટ સને ૧૮૬૮.

કરેલું માથું	૧૫૫
હીંદુશતાનાં ભીમીઓ	૧૫૮
નેનદીશ ઈઆને ઉગરું પાંદડું	૧૬૦
એક ચંચલ બાઈ	૧૬૧
લીનલી અને ગમરાટ	૧૬૩
નીંઠ કરસનદાસ સુલજ—(ચીતર સાથે)	૧૬૫
વણજર	૧૬૯
તંબાકું	૧૭૦
ઈસપરીતમ બરાગનનાં ઉઝડ ટાપુ ઉપર ચાર રૂઝીઆન	
અવસીઓનું ઉગરું	૧૭૧
હીમત, અકલ, અને સમયસુચકતા	૧૭૩
બીવર	૧૭૪
પરચુટણ	૧૭૬
ઈસવર સાથે પરીત રાખવા વીથેની ગરબી	૧૭૬

આંક ૯ મો—સપ્ટેમ્બર સને ૧૮૬૮.

જુના કરનનો નવો રસતો	૧૭૭
પારીસ અને તેની મોટાઈ	૧૮૦
એક વારતા	૧૮૩
કાફી	૧૮૬
ઉત્તમ લોકનાં ઉત્તમ વચન	૧૮૬
મેલેમેલ પાલેલી સલાહ તથા એક ઠગ શાહાજરો	૧૮૮
પેહેલું પગલું, માનો હરખ—(ચીતર સાથે)	૧૮૨
જાં અને તેનું સાસરું	૧૮૩
	૧૮૭

પરસામી પાપામલ ધમ્બા અને પહોન તના બધરા	
નો દીલાસો—(ગરબી)	૧૮૮
આંક ૧૦ મો—ઓક્ટોબર સને ૧૮૬૮.	

જુના કરનનો નવો રસતો	૧૮૯
કાટલીવર ઓઈલ—મગરનું તેલ	૨૦૨
ઉત્તમ લોકનાં ઉત્તમ વચન તથા એક ઠગ શાહાજરો	૨૦૫
આંખે પીલોને જેવા આપણો ?	૨૦૯
પેરિસ અને તેની મોટાઈ	૨૧૧
એક મોટોટા કંજુસની હકીકત	૨૧૩
ઈસવરનાં કાંમનું સમપૂરણપણું	૨૧૪
મોલોવીઆ અને સોફાઆ—(ચીતર સાથે)	૨૧૫
હંસ	૨૧૭
પરચુટણ	૨૧૮
નીતી વીથે ગરબી	૨૨૦

આંક ૧૧ મો—નવેમ્બર સને ૧૮૬૮.

જુના કરનનો નવો રસતો	૨૨૧
અરુ તરકટ	૨૨૫
ઈતી વારતા	૨૨૬
અને તેનો કારીગર તથા ૨૦ વરસની ઉંમર !!	૨૨૮
શરે કનલશાહ	૨૩૧
નંગનાં લીખારીઓ, (ચીતર સાથે)	૨૩૪
કરાસ અને તેની શીખસા	૨૩૫
ચીનાઓ અને તેઓનો ધરમ	૨૩૬
ચીનાઓનાં ઇતકાર કરતારાં કાનુનો	૨૩૭
એક અજાણ્ય સપનેના	૨૩૮
દરીઆની અંદર એક વાહાણનું બલકું	૨૩૯
દાલચીની—તન	૨૪૦
પરચુટણ	૨૪૧
નગતની ત્રાપા તનવા વીથે—(કવિતા)	૨૪૨

આંક ૧૨ મો—ડિસેમ્બર સને ૧૮૬૮.

જુના કરનનો નવો રસતો	૨૪૩
સેસવાડ અને ડોહાઈ	૨૪૭
જુવાન ગણીત શાસ્ત્રીઓ	૨૪૯
ગાડીઓ તથા મહીમારોની કુંપની	૨૫૦
ગુરકોનો સુલતાન બીજો મહુમદ	૨૫૧
દાહાડી અને સુજ	૨૫૩
ઉત્તમ લોકનાં ઉત્તમ વચન	૨૫૪
સાત ચાનાક આપતારી વાતો	૨૫૫
ગાઈસ ઇસપીટલ સંધાપનાર	૨૫૬
તુરકી લોકોની દરવાહ	૨૫૬
સોપારીનું ઝાડ	૨૫૭
કપા	૨૫૮
ઈંગ્લંડનાં ઉત્તરતી પંચતીનાં લોક—(ચીતરો સાથે)	૨૬૦
એક સુતખાંની વાત	૨૬૧
પરચુટણ	૨૬૩
ડાકર ભાઈ દાલની ગરબી	૨૬૪
પોહોમ	૨૬૪

વલી બીજાં મારાં બપાઈ બચીઆઈ નવલુ હજી
ર હજીઆતો તેવલુ એવાંતો ગરવાં બને રાંક તે સાથે સમ
જી કે નેમ એક ખચુતર પોતાની પાંખ હેઠલ બચાંઓને
લેઈ બેસેતો તેમ પેહલાંથીનું હુમારાં મોઝાં કુદાંબને પોતાની

પાંખ હેલ લેઈ બેઠાં. ધર સંસારની આપણ જીવવી ઘટેશે ખરમ કરી મોઝાં કુટંબને સલાહ સંપન્નથી અતી આર સુધી રાખીઉં.

મારા બાપા બીજીજી તથા મારા કાકા નાશરવાં, ફરેડન, બેહરાંમ, જાંહાંગીર તથા બેજન એવાને કેળવણી આપવા પછ વાડે મારા બપાવાએ નરાએ વાંન કીધી નહી. છપો ભાઈ ને ઈંગરેજ તથા ફારશીની કેલવણી આપી હતી અને તે પછવાડે થણુંક નાણું વેરીઈ હતું.

વખત વેહતો ગયો; મારા બાપને પેટે એક દીનબાઈ ના મની છોકરી પેદા થાઈ ને આજી વાંચનારની સાંમે આ સ રવે દાસતાન બોલેછે. મારા કાકાએને તાંહાં વખત નતાં કેટલાંક ફરજે દોની વરથી ધઈ. એ અરસામાં મારા બપા વા નઈઈ ધઈ આ ફનીઆની તથા પેલી જીહાંનની ઉમેદો બરલાઈને ગુનરી ગયા.

લોકોમાં વીમાર ચાલવા લાગે કે હવે આ સંપીલું કુટંબ જાહાંગિયાર સંપથી રહી શકનાર નથી. એ વીમાર એટલે સુધીતો પંધરાવા માંડીએ કે હુમાર કુટંબમાં કાટકુટ ચાલી રહીછે અને મારાં કુખ્યાને એક દોકરો વટીક આ પવા બપા ભાઈએ નાં પાડેછે, એવી એવી વાતો બાહરે ધ વા લાગે અને કેટલીકવારતો લોકો મારા બાપ તથા કાકા એને મોહુડે સ્થી પછવા પછ લાગા, જાંહે આખી ફનીઆ ના જોખમ તેઓને સર આવી પડીએ હોય. એવી યુનો મારા તથા નીંદાખોર લોકોથી નહી ભાગતાં કુટંબ ભાગી ગ યાંછે, પછુ મારા દુરઅદેસ બાપ અને સમજી અને દાદેઆ જાંગીર કાકાની પુર કોરોશથી આ હુમાર ગરીબ પછુ સં તોશી અને સંપીલું કુટંબ આજસુધી તકી રહેઈછે અને ઈશ્વર પાસે કુવા શુભરૂચ કે એવા પવીતર સંપમાં કફી બી ખલલ નહી થાએ. આ હુમાર કુટંબ કેમ અને કે વી રીતોથી તકી રહેઈ તે જાંહવાની વાંચનારને વધારે ખા હેશ ધમે એવું વીમારો તેનું ટક વરણ નીમે આપુંછ ને ના ફાપદો ને શોમાથી એકબી કુટંબ લેરોતો મારી નેમ યો કેક દરનજે પાર પડેલી સમજસ.

મારા બાપા તથા ફરેડન તથા બેહરાંમ કાકા પોતાનાં બાપનો થાંમે અને વેપાર ચલાવા લાગાછે. મારા નાશર વાંન કાકા સરકારી કાપદા અને ઈનસાફની રીતો સારી ર વેસે જાણતા અને થણાં પરમાંણીક તે સાથે સારી સુધીવા લા અને અદલ તેથી સરકારથી તેવણને માહેવાં પાંતોમાં નીયાઆધીસનો એવો મલોઆ, એધી હુમાર કુટંબની આપણમાં વધારો થયો અને પારસીનાં આખાં દેાલથી અને સરવે ગાંમડીએ તરફથી માંન મલવા લાંજુ, મારા જાંગીર કાકા જાણનાર જાણનાર અને પેહલાંથીયે ધરમની બો લ કરવાને ખંતી અને તેનો સારો અભીઆસ કીધેલો અ ને નંદે પેહલવી તથા બીજી બાશાઓનું શાઈ ખલ રાખતા રેધી ધરમજી ધઈ તેનાં અભીઆસ ચાલુ રાખીએ. મા ૧૧ જાંગીર કાકા સવભાવે શંક, દીને નરમ, સમી તમે અને પરકુખ બનનાર. ધરમનાં અભીઆસીએ, એટલુંજ નહી પછુ એવાનો દુરઅદેસ અને સમજી કે એવણની હાજ રીમાં વાધ અને ખકરાં વટીકને સુચેલ સંપન્નથી શાયે રા બી થકેછે. હુમાર કુટંબની શુચેહના પાએ એ હુમાર કાકા વરેછે અને સરવે ભાઈએ જાંગીરભાઈને ખાંન આ

પી આંચેછે. મારા બેજન કાકા સરવેધી નાંનંછે અને તેવ વી વીલીઆ અભીઆસ કરેછે. ઈંગરેજની ઉતમ કેળવણી લીધીછે અને થણુંજ બોલવું અને ચપલ મન ધરાવેછે અને જીજીર વીલીઆ અભીઆસ ચાલુ રાખીએ અને કેલ વણી ખાતામાં મોટો એધો ધરાવેછે. બેજન કાકા સવભા વે મારા બાપને બરાબર મલતાછે અને તેથીયે તેઓ વમે વધારે પરીતી અને બોલાચાલીછે. મારા બાપા મોઝાં દીલ નાં તથા નરમ મીજાનનાંછે અને કોઈનેખી દુખ ધાપ એવું જાણી જીજીને કવચીતે બોલતા નથી. ધરમાં બચાંઓની સાથે બચાં થઈ રવે અને કેટલીકવારતો તેઓની સાથે મે રાં કાહડવા મંડી જાય, તે એટલા સુધી કે મારા જાંગીર કાકાને વચમાં બોલવાની કોઈવારતો ફરજ થઈ પડેછે, વેજા ર વનનમાં મારા બાપાની નમર તથા સુધી થણી સારી ગણાયછે અને આખા ધરમારનો ખટો ચલાવાતું એવણને માંચેછે તેથી રાત દીવસ પોતાના ધધો વધારવાને આટુર તેમ કીકરમદ રહેછે. મારા મેરાંમ કાકાનો સવભાવ વધી કાંઈ મેરજન તરેહતોછે. પોતે મોજલા અને તોલતકોર કરવા માં થણાન બાહર; ધરમાં આવેઆ મે છોકરાંઓને તથા સરવેને બેહકાવા માંડે તે કોઈવાર તો એટલા સુધી કે મારા જાંગીર જાંગીર કાકાની વટીક તકોર કરે. ને મારા બેહરાંમ કાકાનાં મનમાં કાંઈખી આવીઈ તો તે તરતજ ધણુ ને ઈએ અને ને નહી બની આવેતો પાંમ કોશનો પોતે જાતે ફેરો કરીનેખી તે પાર પાડે. ને કોઈવાર મનમાં આવેતો સુરતથી મે ફેરા રાંડેર તથા બીજાં કેકાંજી નઈ લાગે અને વાત કરતાં કાંઈખી બેઆંનમાં આવીઈ તો ઉઠી નઈ તરત તે બજાવે. બધા ભાઈએ એ મારા કાકાને મન રાજ કરી કેલે અને ને મન રાજ કાકાથી હુમાર કુટંબ સદા રંગી લું અને પુરા રહેછે. મારા ફરેડન કાકા અમીની ખવા સનાં અને ફરેસતાઈ ખસલતનાંછે અને ને એ નેકજદ કાકાનો એહુરો સવારનાં પોહારમાં જોધો હોયતો ખરેજ રો છ મરે. એ મારા કાકા ઉપર બધા ભાઈઓનો થણાન ચાહુએ અને વેપાર વનનની આપદમાં મારા બાપનીજ પેઠે થણીજ દુરઅદેસી નકર ધરાવેછે તે સાથે સાચા અને પર માંનીછે. ફરેડન કાકાનો માહુ મારીઉપર સરવેધી વધારેછે.

હવે હુમાર ધરની રીતભાંતે થોડી જણાઈછે અને તે ઉપરથી વાચનાર વરતી લેશે કે એવી રીતે વસતુ એક કુટુંબ સુધી શું કામ ન હોય ૧ વાંચનાર હુમાર કુટંબમાં જા ને ધરોનાં બધરાંની માફક મોહોડામાં "સુવા, મરો ગીઆ, ભસતે ગીઆ" ઈતીઆદી નકાર બોલિતો કેલવ છેન નહી કેમકે તે મારા બાપાને તેમજ મારા કોઈખી કાકાને પ સંદ નહી; તેમાં અકસર કરી મારા જાંગીર કાકાતો એવા સખરો ને કદાચ-શાંભલેતો મે શીખાંમજનાં સપુનો કહેઆ વખર તે બોલેલું કદીખી પસાર થવા દેએ નહી, તેથી એ સુરી તમે હુમારે તાંહાં સુવગીન નથી. મારાં બુઝાં બપાઈ બચીઆઈ ને કોઈખી છોકરાંઓ ઉપર સુસે ધાયતો ફકત ૫ પકમાં "ભવા માણસનાં દીસર, દીકરી અપવા વડુ" એ વી રીતે બોલે અને તેવણને રાત દીન એવી રીતે બોલતાં સાંભળી હુમાર સરવેને એવીજ તમે પડી ગઈ. હુમાર મ રમાં વટનાડતો કવચીત દીકામાં આવેતો નથી, તેનું સુખી અ કારણ એકે મારા બાપા ને ખરમ પુરણ કરે તે એ

વી રીતનોજ કરે કે તે સરવેને મનમાનતોજ નીકરે. તે સાથે મારા બાવા જર જનસ વ્યથવા કાંઈમી કપડુ મને કે તેવુજ મારા પીતરાઈઓની કરે અને સધલા ભાઈઓ ને બચાને એકજ આંખે જુવે. ઘણીવાર મને અને મારાં માંએને કાંઈ જોણું કરે પણ મારા પીતરાઈ તથા કાકીઓ ને કાંઈમી જોણું પડવા દેએ નહી. મારા માંએની એવા સારાં ખમીરનાં અને મોઝાં દીલ વાલાં છે કે પોતાને કાંઈમી જોણું પડે, અને મારા બાવા તથા ફરેડન અને મેરાં મ કાકા પોતાનાં ધંધાની કમાનીમાંથી મોઝો ભાગ ધરાના ખરખરમાં આપે તેની કાંઈમી અરેખાઈ વ્યથવા અં ટસ બતલાવે નહી અને એર આગલ રહેની ગરીબ સગાં વાહાંવાંઓને બે પછસા યુજાવે. મારા મેરાંમ કાકા આવા રચુલ તેમજ સખી દીલના અને પોતાના હાથ ગરીબ સ ગાં તથા દોસતોનું દુખ નીવારણ કરવાથી જરાએ ખાંચે નહી. પોતે મદદ કરતા આવેતા આવે પણ વલી પોતાના ભાઈઓને તથા દોસતોને એવાં નેક કાંમમાં હમેસાં સાંમેલ થવાની યોજાંસ કરે. કુખી સગાંઓના ઘરમાં જાંરેખી નજ આંચે તારે પોતાના રચુલ બોલવાથી હસાવી તેઓનું દુખ વીસરાવીજ આવે. જે મારાં ભાંએરે હમારા ઘરમાં કોઈ વાર બહારંઓનાં ઘેરસમજીતી થાયતો મારા જંગીર કાકાના ધણીઓની રતન કાકી સલાહ સંખ કરાવે.

દર સવારનાં બામદાદમાં તોપ પડતાં હમારાં ધરના સરવે બહારંઓ ઉઠે અને ચાકર છતાં પોતે જાતે પાંછી છાં છી તથા એકચાંદન કરે અને પોતપોતાના વર તથા છોકરાં ઓની સધલી તબવીજ કરે. છ વાગાંમંતો સરવે કોઈ ના હી ઘોઈ પરંચારે અને એક હાલ કે જાંહાંથી નહીને દેખાવ નજરે પડેતો તેમાં આવી સરવે, જંગીર કાકાએ વખી આપે લી અને જંદ અવસતામાંથી સમજાવેલી કેટલીએક બંદેગી વાંચીને, આહિસતે આવાજ પડે જે એક બીજાને સંભલાપ બી નહી અને તેથી તેઓને કાંઈ અડઅણ પણ થાપ ન હી. તારખાદ છેલે જંગીર કાકા મોઝાંદેથી એક બંદેગી આ ને કુવા બેલે તેમાં હમેા સરવે મારીડા, બહારં તથા છોકરાં ઓ સાંમેલ થઈએ. બંદેગી ખલાસ થઈ કે ચાહે પાંછી કરી એ અને તારખાદ છોકરાંઓ પોતપોતાનું વાંચવા લખવા બેસે અને તેઓને મારા મેજન કાકા સખક આપે અને બી જ બધા ભાઈઓ વરતમાન પતર તથા ગાંમગમેના કાગલો વાંચે. એટલામાં નાસતાનો વખત થાપ તે સધલાં સાથે બેસી જમીએ અને જમવા આગમય તથા જમી રહેઆ પ છે જંગીર કાકા પોદાતાવાએ રમક બખરેઈ તેના યુકરાના કરે તેમાં હમેા સરવે સાંમેલ થઈએ. નાસતા થઈ ચુકો એટલે છોકરાંઓ તથા મારીડાઓ બુધાં બચીઆઈ માંએની રજ લઈ નીચારે તથા પોતપોતાને ધંચે જાપ. મારાં માં એ, કાકીઓ તથા છોકરીઓ મલી ઘર કારભાર અને રાંધે વા સીધવાનું કરીએ અને પરવારીને કોઈ વાંચવા, સીવવા, તથા જાત જાવવા બેસીએ અને મેડાં મેડાં કાંઈ ગીતા ગા ઈએ અને વાતો કરીએ. જે વાતમાં કોઈના ધરની તાત વાત નીકરી તેા તુરત મારાં રતન કાકી અરેખાંચે અને મારાં બપાઈ મેસે થઈ જાય. એથી હમેા નીંદા અને તારી મારી થી દુર જાયએ અને ક્વાલુને ધરના આવે બનસ ભાવ અને પોચાક પેરેરે અને નથી પેરેરતાં તેની કનવાર હ

મેા કરતાં નથી. સાંજ પડવે હમેા ઘોતાં યાતાં ધઈ ઘર માં મારીડાઓ આવવા પછે કદી બાહેર નહી કીનારે જવા નજીએ છઈએ અને કદી ધરમાં બેસીએ છઈએ અને બધા ભાઈઓ સાથે બેસી તરેહવાર બાબદો ઉપર વાતો અને ત કરાર કરે અથવા વાંચે તે શાંભલીએ છઈએ. સાંજના ધા છી બંદેગી કરી સાથે જમીએ છઈએ. ઘણીવાર મારા બા વાના તથા કાકાઓના જાંનીદોસત અને વેપારમાં ભાગીઆ રૂસતમજ હમારે તાંહાં જમેછે અને તેવજ હમારાં કુટંબમાં એવાતો પરોતાઈ ગીઆએ કે એવજબી હમારા બાવાના ભા ઈજ હાંચ તેવી રીતે હમેા સરવે મણીએ છઈએ.

રૂસતમજ જતે સેઆનાં અને સમજી માણસછે અ ને એવજબાં છોકરાં બધાં તથા હમેા અવાર નવાર તેહેવાર નાં દાહાડા ઉપર અરસપરસ એકમેકને ઘર નજરૂરીએ છઈએ. મને મારા મા બાપોએ એક સારેજ કેકોણું પેરજાવી છે અને મારા ધણી એકે જરાક આકલા સવળાવનેછે તો બી હું જે ધીરજ અને મનનતાઈ મારાં મહીરામાં સીખી છું તેથી તેને હું જીતી લેઈછું અને તે મારી ઉપર ખુરબાં નછે. વધી મારાં સાસુ તથા નંદ સાથે ઘર કારબારમાં એ વીતો પરોતાઈ રહેછું અને સધલો કારોબાર માં બેઠી લેઈ ચલાઈછું કે મારાં સાસુ મારી ઉપર રાજ રાજ રહેછે. જે કોઈવાર તેવજ શુસે થઈ જાયછે અને આવડે તે બોલેછે તો હું તે મનનતાઈ બતલાવી ખમી જાઈછું અને સાંમેા ઉતર આપતી નથી, અને કેટલીએક વાર તેવજ હાંલાં ધઈ હું સમજવીને કહું તે જતાંમી કેટલાએક તકસીર મારે સ રે મોઝાંદો તારે તુરત હું તે અંગીકાર કરી તેવજુને ધં ડાં પાડુંછું, અને જે કોઈવાર તક આવેછે તો લામેા વખત જવા પછે તેજ વાત ધીરજથી સમજતી કહુંછું. મારાં મહીરામાં જે ઉતમ તાલીમ મેં લીધીછે તેથી મેં માડું સા રડું સુખી કીધુંછે અને “સાસરીઆનાં સંકટ કેમ દલે”? એવા સલાહ કરવાની મને જરાએ ગરજ પડતી નથી. વ લી મેં એવી આક રાખીછે કે મહીરે જાં સાસરાંની વીરથ એક હરખી બોલવા નહી અને માંએ કાકીઓ આગલ કાં ઈબી તાંહાંની ફરીઆદ કરવી નહી; કેમકે જે સારીપેઠે જાણુંછું કે તેમ કીધાથી એક રતીભાર ક્ષણ થતો નથી પ છુ એર “હોત બાહેર તે કોટ બાહેર” થયાથી સાસુનું દી લ ખાડું થાયછે અને પછે રકતે રકતે તેમાંથી જનમ સુધી નેા ફરેજ પેદા થાયછે.

મારો ધણી શંકેશહે અને મારા બાપ કાકાઓની સાથે બેઠાતો રહેછે અને પાંચ આખરૂદાર માણસોમાં ફર વાયો સારાં વીવેક અને રીતભાંતથી ફરેછે.

વેપાર વનજન ખાતર બધા ભાઈઓ તથા રૂસતમજ નાં વીચારથી મારા ફરેડન તથા મેડરાંમ કાકા મીન પોતા નાં પેરેડી ખાતે ધધારેઆછે અને જે દાહાડે એ મારા મેડ નેકખખત કાકાઓએ રૂસતદ લીધી તે દાહાડો હમારા કુ ટંબમાં ઘણેજ નીરાશીનો તેમજ દુખદાઈક ગીઆછે. મારા ફરેડન કાકાતા હું મહીરે અથવા સાસરે હોઈ તોમી દા હાડામાં એક વખતબી મને જોય નહીતો તેવજુને કાંઈજ મે ન પડે નહી. એ માહારા હેતગર અને મારા રચુજ મેડે રાંમ કાકાને છોડતી વખતે હું એક નાદાન બધાંની માફક રડીછું અને મને જોઈ મારા ફરેડન કાકાઓની નવધાર આં

એ ટપકાવેઆં. ખટકે ખટકેથી મારા ફરેડન કાકાએ કાગળ વખી અને ધીરજ આપીછે અને મારા બેહુશન કાકાનું કાગળતો વાંચીએ થું કે દલગીરી ઉડી જાય અને હસતાં હસતાં કહેનાં દુઢે. મારા ગંભીર જાગીર કાકાને વાસતેતો એમજ લખે કે આપણા નીમાજ જાગીર લાઈને મારી કુવા વાંચાવને, અને જે આપણી દીનમાઈ હજાર ફરેડન કાકા મીન ગીઆ કરી રડતો હોયતો કેહુને કે એવણને હું તારમાં બેસાડી એકદમ સુરત રવાનાં કરીસ !!

વાંચનાર માહારા મોહાઈ કુટબને આ નાહાનો હવાલ તારી સાંભે ધીરીએ અને પુછું છું તે એકીનધી બેલ કે હમે થણે દરજને ખરાં સુખી કે નહીં ? અલબત્ત સુખી.

છાકટપણના અજાએળ પ્રાયદા.

“જો હુંમેશ ગલાંને તરસથી ખાલું હોયતો છાકટ થને, કારણ જેઠું તું વધારે પીશે તેટલી તુંને વધારે તરસ લાગશે.

“જો તાહારા દોસતો તુંને દુનયામાં મોટો કરવા માંગતો હોય અને તેમની કીશેશો તું રદ કરવા માંગતો છાકટ થને, કારણ તેમ કીધાથી તું તાહારી ધારણામાં શકદરૂપ થશે.

“જો આડે મારગે પડવા માંગતો હોયતો છાકટ થને, કારણ દારૂ સરખા ખીન્ને કોઈ લુલ્લાપ ખવાડતો નથી.

“જો ગરીબ અને દલીદરી રહેવા માંગતો હોયતો છાકટ થને, કારણ દારૂથી તાહારા દીલપર પેટ ભરતાં ચીકરાં રહેશે.

“જો તાહારાં કુટબને પાચેમાલ કરનાર હોયતો છાકટ થને, કારણ તાહારો દારૂ તે તાહારાં કુટબને લુખમરો પાડશે.

“જો લોકોને હાથે ઠગાવા માંગતો હોયતો છાકટ થને, કારણ દારૂથી ઠગારાઓનો ઊપાય સેહુલશે.

“જો તાહારી અકલ ગુંમાવા માંગતો હોયતો છાકટ થને, કારણ દારૂથી ગધેડાં કરતાં ખતેતર તાહારી વકુર થશે.

“જો ગલે છુડી ફેરવવાનો વીચાર રાખતો હોયતો છાકટ થને, કારણ દારૂ એ આપધારને જાની મીતરશે.

“જો તાહારો ભરમ ખાહાર પાડવા માંગતો હોયતો છાકટ થને, કારણ જેમ દારૂનો રેલો અંદર ભીતરે તેમ ભરમનો રેલો ખાહાર નીકશે.

“જો પર્થિયા ગુમાવવા માંગતો હોયતો છાકટ થને, કારણ દારૂ એ પર્થિયાનો સતરૂ છે.

“જો દોસતો અને ખેશાર્વદાને શતરૂ કરવા હોયતો છાકટ થને, કારણ દારૂ અને દુશમની એ લાઈખંદે.

“જો રસતામાં લડવા, હાડકાં પાંસરાં લાંબવા, ગાડી લોડા તલે ચંપાઈ જવા, અને આફળેતે ખંદી ખાને પડવા માંગતો હોયતો છાકટ થને, કારણ દારૂ તાહારી શબ્દી મુરાદ ખર લાવશે.

“જો લોકોને તાહારીથી નહુરાડવા માંગતો હોયતો છાકટ થને, કારણ દારૂના અમલવાલાથી લોકો છીકતા રોગ કરતાં વધારે ખીહેશે.

“જો તાહારી આવતી હાંદગીપર પાણી ફેલાવનાર હોયતો છાકટ થને, કારણ દારૂથી તું તેમ કરી શકશે.

“જો તાહારાં ખદનને દુખી કરવા માંગતો હોયતો છાકટ થને, કારણ દારૂ એ રોગની માતા છે.

“જો મુવા પછી તાહારા જીવને તું પાચેમાલ કરવા માંગતો હોયતો છાકટ થને, કારણ દારૂને દોળખનીજ મુકાકાતે.”

ગાયન—લગણસરાના ગીત.

થોડુંક થયું હુમેએ વાંચનારી બાનુઆનું લગણસરાના નમણે ઉપર ધેઆન પોચાડેયું હતું. આજન હુમેને લગણસરાના ગીતો ઉપર થોડુંક બેલવું. ગાયન શી મીજછે તેનો શબ્દો બાનુઆને નેહતા ખેઆલ હોય એવું માલમ પડતું નથી. પણ તેમાં તેઓના મુતલગ વાંક કાહારી શકારો નહીં. જે હાલ જમાનાની એક બાલક છોકરીને આજના જમાનાને છાજતો કેળવણી ન મળી તો તે પોતાની આજના માતાનીજ, મુવાફેક અંદર ગરહણ તે આંદર પર પડતો પાપનો બોજ અને વાદલનો ગગડાટ તે હારેમ ન અને પાક ઈયજાં સાથે ચાલેલા જમાના ધપકારા એમ બોલવા વગર રહેજ નહીં. એમ સારી હાંદગી શુધી આંતસના ગીત અને નરસાઈ મેહતાપર જોડેલા ગરબા જેએ એ સંભલેલા તેઓ ખરાં ગાયણનો ખેઆલ તે કેમ બાંધે ?

માણસની ઉપર વરસેલા ઈશવરી આશીરવાદોમાં બીજાં ઉતમ નવાહેરોમાં ગાયન શકતી એબી આદમને મહેલું એક ઉતમ નવાહેર છે. ગાયન એ પુદ્ગતીજ અખરોશ છે. પાતરે પાતરે ઉડતાં પંખિરાંનાં ઘાંટાંમાં પછ ઈશવરે ગાયન શકતી મેલી છે. બરી બામદાદમાં પોતાના થુંગંધી બીજાનાંમાંથી ઉડી ત્રયુર અવાજ પકડીઆ ઈશવરી તારીફ ગાયછે; નદી નાલાંઆ પછ ગોપા ગાયન ગાતાં પો

તાની લાંબી મંજલ કાપે. માણસના દીલનો સરદાર, તે ના હવસોને દાખના, તેની કઠણ છાતીને પીગલાવનાર, તે ના મનને તાપે કરનાર ગાયન છે. 'તકીએ પેઢી નમવેના સાધુ ગાંઠ તાનથી પોતાના પેદા કરનારની ભક્તી કરે; એવાદતખાતાઓમાં ધ્યાવરી ગાયન સાંભલવા રાજ્યથી તે રક એક હરોલમાં ઉભાં રહે. ગાયનની અસરથી તેઓ ના પાપી દીલ મોઝ સરખાં થઈ જાય છે અને નેકી અને પવિત્રતામાં દરેક પહે તેમની છાતી ઉપર છાપ દે છે.

એક નાનનીની મોહાબતમાં બધાએજો જ્વાન હા થમાં સીતાર લઈ પોતાની ગોલાખ સુઆફક ખીલતી માથુક ને ખીલવે; અને તે નાનનીના ઉભાતો મોહાબતનો થા ત ગાયનનાજ આકારમાં તેણીના હૈતવંતા ઉપર પડે.

પાલણમાં રડતું નાનું બાલક પોતાની ખાના ગાયન થી હુરખાઈ હસતે એરે કુલનો થગ થઈ પડે અને જુ દેખ્યાં પોતાના હાથની લાકડી ગાયનના શરોદખ ફેરવે.

ગાયનની ફેરમાં સોપાઈ પોતાની સમયેરેર જેમી પો તાના દેશના શતરને નહસાડવા રહે છે અને સલાહ થયા પછી ગાયનનાજ શુરમાં પાછો પોતાના વાહલા દેશમાં પ યા મેલે.

હુરખના પણ ગાયન છે ને ગમગીનીના પણ ગાયન છે. ગાયનથી ખુશ થતો વર રાજ પોતાની માથુકને જગલગીરી કરી ધરમ ઉપાધ્યાયના દેખતાં લગનનો પવિતર ક્લેલ આપે છે; અને એક સીપાઈની રડતી વીધવા પોતાના ભરતારને જુ'મીમાં ડાડી વળનતરોનો કલાપીત શાંભલતી પોતાની છા વણીમાં પાછી ફરે.

ગાયનની અસરમાં દરદી પોતાના દરદને વીસરે, મજુર પોતાની થાક ઉતારે, વીધવા પોતાના પણ બાલકને હાથમાં નચાવતો ભરતારનો ગમ વીસરે, લંગડો નામે, પાપી પસતાય છે, જુ'ની છુડીને ચોલાવે, ગીલવાખોર જ ભને આડકાવે, દુશમન અને રોસત, સાહુકાર અનેકી ર એક કુ'શલામાં ભેગા થાય છે. આવી ગાયનની પાદશા હાત છે. માણસના દીલપર એવો તેના કાણુ છે. નહીં આ વતો માટે, નહીં નાચતો નામે, નહીં રોડતો રોડ, નહીં મોલતો મોલ, નહીં ઝાંતો ગાય એવી ગાયનની જાણ છે. જેમ જલતો જોતની આસપાસ રંગ મેરંગી પતંગનું પોતા ના ચાવલો નખમાં ફરી આવે તેમ મોડી પડીને બલમાંજ વ રડે છે તેમ દીપક માફક ખીલતાં ગાયન ઉપર માણસ મો હી પડી હુરખમાનો હુરખમાં તરકે છે. જેમ મીઠાસમાં ભેરું આપડ બચું અટ ગલી જાય છે તેમ ગાયનમાં દીધી થી નથીહત અટ માણસના દીલપર લાણ પડી જાય છે. કેટ વાંક ગાયનમાં અપર હોય છે જે નરીહત દેનાર, ધ્યાવરનો ભપ પેદા કરનાર, અને મોહાબત ઉચકેરનાર હોય છે. કે દલાંક ગાયન વગર અરથના હોય છે પણ તેમની ગોઝવણી એવીતો કલાથી કોપેલી હોય છે કે કાનને મધુર રાગથી ભ રી નામે છે, અને દીલને અનન કરે છે. ગાયન ગાનારને જે દલી સાભારી આપીએ તે કરતાં આતે ગાયન જોડનારને સાભારી રહે. ગાયનની મોહાબત અથવા તેની ખુબી ન રસાઈ મેટાપર મેટલા ગરબાઓમાં ધ્યા આતસના ગીત માં મળનાર નથી. ગાયનનું નામ એ કડંગી મેતાલ અને

બેશુર મેટાહીને છાનતું નથી. ગાયન એ જાતના આલે છે; મોહોડીની ગાવાના અને વળનતરોમાં ગાવાના. આપણી બાનુએ જે રીતે મોહોડીની ગાય છે તે રીતે એવીતો અરામ છે કે જલદીથી તે ઉપર તેઓનું ચેઆન પોલે એમ હમે છ છોએ છપ્પો. લગનની બામદદમાં ગવાતાં ગીત (ગીત નામ સુતલગ છાનતું નથી) ગવેડાના મોકવા કરતા કાનને વધારે ખુશ લાગે એવાં નથી. આક્રોકાના નંગડીઓના ગીતો એ ગીતો કરતાં ઉતરતાં નથી. નાની નાની છોદરી એ નીશાલમાં મધુર અવાજ ને ગીતો ગાય છે તે જોડે ગા વનને દરને કદીની મહડે નહીં તોપણ તેઓ સાંભલવા જોગ છે. આપણી બાનુઓના ગીતો કરતાં તેમના ગરબા જોડે મહડતી પાહેરી ધરાવે છે તોપણ તેઓ ઘણા કદાર છે. અરથો તેમનો ઉડી રહે નહી, ઉમદા વીચારો એ ગાય નનો ગોષા જવે; જેથી ગાયન ધમધમી રહે. અંહણી જવનો ધમધાર રહે છે તોહણી ગાયન ખીજે. શું આપ છો બાનુઓના ગીતોમાં દમ કે સવાહસ છે? કારણેના ગર મો, મુરતની હુરતાલનો ગરમો, કલજુકનો ગરમો અને એ વોળ બીજ વપના ગરબાઓ ને પારસી બાનુઓ ઘણા હુર ખથી ગાય છે તે વેલા તેમની જુધ કાંઠો ઉડી જાય છે તે દેખા તું નથી. સોરાબજ મીજણ છાપનાર નામે એક પારસીએ જે ગરબાની ચોપડી છાપીએ તેની મોડી કીમત છતાં પાર સી બાનુઓમાં તેની અપ વધશે તે જોઈ સંતાપ લાગે. એ ગરબાઓને શું નામ આપીએ તે હમને માલમ પડતું નથી. એ ચોપડીના પરસતાવનાથી તે છેક સંભાવત શુધી એકબી પાનામાંથી કાંઈ જાન અપવા રચુન મને અથવા તે માનાં ગીતો ગાયનના નામને છાનતાં હોય એવું છેવ નહી. ખારજે ખારજે વાધરી કુદરી ને હાલરેં ગાઈ જે રાત માંજે તે આ ગરબાઓ કરતાં વધારે મધુર છે તથા જાન આપે છે. હમે દરએક સમજુ બાનુને એલતેમાય ક રીએ છપ્પે કે એવા વગર અરથના અને વગર છવનાં ગરબાઓ ગાવાથી તથા એવીજ બીજ નીરજવ ગીતાવલી એ પોતાને તાહાં રાખયાથી પરેન રહેડું. ને ગાયનનો હમે ઉપર ચીતાર આપણે, તેવું ગાયન હીફસતાનીમા છે ને જહારે સમજવાને પુરોવાના વાંધા તાહારે બાનુઓના તે શું વાંક નીકરે. તખશો, સારંગી, સીતાર, તંજુરો, મોર લી, ધાલ અને એ વગેરે બીજા વળનતરો હીફસતાની ગાય નમાં આવે છે. ગાયન ગાવાનો પેશી કનચનીએને હાથ પ ઉપાથી આપણી બાનુઓને હીફસતાની ગાયનથી બેખબરી રાખીને લાગે, પણ અરામ માણસોને હાથે એક ઉ તમ હુનર પડે તથા તેથી બીજા માણસોએ તે મેલવાને પ વન ન કરવો એ ગમારોના વીચાર છે. જેમ એક છુરોપી અને સી પોતાના ભરતારને ધ્યા તેના રોસતોને પો તાના કોયલ સરખા રાગે પીઆને વળડીને આનંદ આ પે છે, તેમ પારસી બાનુઓ હાથમાં સીતાર પકડી બચાં હી ફસતાની ગાયનથી પોતાના હોયને ખુશ કાં ન કરે તેનો ખુ લાગે કોઈ કારતું નથી. ને હાથમાં સીતાર પકડવી એ ને મલાહજ ભરેડું હોયતો બરી બાંમદારે વરોમાં એકાં થઈ ગવેડાં સુઆફક મોકતું એ વધારે મેમલાજ ભરેડું છે. 'ન હી મામાના કહાના મામા ભલા' તેમ ગાયનની મેરહાજ

છે ટપકાવેઆં. ખટકે ખટકેથી મારા ફરેડન કાકાએ કાગળ લખી મને ધીરજ આપીછે અને મારા ખેડેરાંન કાકાનું કાગળતો વાંચીએ થું કે દલગીરી ઉડી બપ અને હસતાં હસતાં કહેજાં ફૂટે. મારા ગંભીર જંગીર કાકાને વાસતેતો એમજ લખે કે આપણા નીમાજી જંગીર ભાઈને મારી કુવા વંચાવને, અને જે આપણી દીનબાઈ હજુર ફરેડન કાકા મીન ગીઆ કરી રડતી હોયતો કેહજો કે એવણને હું તારમાં બેસાડી એકદમ મુરત રવાનાં કરીસ !!

વાંચનાર માહારા મોહોરાં કુટંબને આ નાહાતો હેવાલ તારી સાંખે કરીઆછે અને મુખુ હું તે એકદીનથી બોલ કે હમે થણે દરજને ખરાં સુખી કે નહીં? અલબત્ત સુખી.

છાકટપણના અભાગેય પ્રાયદા.

“જો હંમેશ ગલાંને તરસથી બાલવું હોયતો છાકટ થને, કારણ જેટલું તું વધારે પીએ તેટલી તુંને વધારે તરસ લાગશે.

“જો તાહારા દોસતો તુંને દુનયામાં મોટો કરવા માંગતા હોય અને તેમની કીશોશો તું રદ કરવા માંગેતો છાકટ થને, કારણ તેમ કીધાથી તું તાહારી ધારણામાં ફલદરૂપ થશે.

“જો આડે મારજો પડવા માંગતો હોયતો છાકટ થને, કારણ દારૂ સરખો બીજો કોઈ જુલયાપ ખવાડતો નથી.

“જો ગરીબ અને દલીદરી રહેવા માંગતો હોયતો છાકટ થને, કારણ દારૂથી તાહારા દીલપર જેટલરતાં ચીકરાં રહેશે.

“જો તાહારાં કુટંબને પાંચમાલ કરનાર હોયતો છાકટ થને, કારણ તાહારો દારૂ તે તાહારાં કુટંબને જીવમરો પાડશે.

“જો લોકોને હાથે કળાવા માંગતો હોયતો છાકટ થને, કારણ દારૂથી કળારાઓનો ઊપાય રોડેહાલે.

“જો તાહારી અકલ શું માવા માંગતો હોયતો છાકટ થને, કારણ દારૂથી ગણેાં કરતાં ખતેતર તાહારી વકુષ થશે.

“જો ગલે છુડી ફેરવવાનો વીચાર રાખતો હોયતો છાકટ થને, કારણ દારૂ એ આપણાનો જાની મીતરછે.

“જો તાહારો ભરમ બાહાર પાડવા માંગતો હોયતો છાકટ થને, કારણ જેમ દારૂનો રેલો અંદર ઊતરે છે તેમ ભરમનો રેલો બાહાર નીકળે.

“જો પછિશા ગુમાવવા માંગતો હોયતો છાકટ થને, કારણ દારૂ એ પછિશાનો સતરૂછે.

“જો દોસતો અને ખેશાવંદોને શતરૂ કરવા હોયતો છાકટ થને, કારણ દારૂ અને દુશમની એ ભાઈ બંદછે.

“જો રસતામાં લડવા, હાડકાં પાંસરાં ભાંજવા, ગાડી ઘોડા તલે ચંપાઈ બવા, અને આકેખતે બંદી ખાને પડવા માંગતો હોયતો છાકટ થને, કારણ દારૂ તાહારી શલ્કી મુરદ બર લાવશે.

“જો લોકોને તાહારીથી નહસાડવા માંગતો હોયતો છાકટ થને, કારણ દારૂના અમલવાલાથી લોકો ઊડતા રોગ કરતાં વધારે બીડે.

“જો તાહારી આવતી અંદગીપર પાણી ફેલાવનાર હોયતો છાકટ થને, કારણ દારૂથી તું તેમ કરી શકશે.

“જો તાહારાં બદનને દુખી કરવા માંગતો હોયતો છાકટ થને, કારણ દારૂ એ રોગની માતાછે.

“જો મુવા પછી તાહારા અવને તું પાંચમાલ કરવા માંગતો હોયતો છાકટ થને, કારણ દારૂને દોજખનીજ મુલાકાતછે.”

ગાયન—લગણસરાના ગીત.

ચોડુંકે થયું હોએ વાંચનારી બાનુઓનું લગણસરાના નમણે ઉપર ધેઆન પોમાડેયું હતું. આજ હોમે ને લગણસરાના ગીતો ઉપર ચોડુંકે બોલકુંછે. ગાયન શી મીનછે તેના શલ્કી બાનુઓને જેઇતો ખેઆલ હોય એવું માલમ પડતું નથી. પણ તેમાં તેઓનો મુતલબ વાંક કાહડી શકાશે નહીં. જે હાલ જમાનાની એક બાલક છોકરીને આજના જમાનાને છાનતી કેખલણી ન મલી તો તે પોતાની આજના માતાનીજ સુવાફે અંદર ગરહણ તે આંદર પર પડતો પાપનો મોજ અને વાદલનો ગગડાટ તે હારેમ ન અને પાક ધૂનદાં સાથે ચાલેલા જંગના ધપકારા એમ બોલવા વગર રહેજ નહીં. તેમજ સારી અંદગી શુધી આજ તસના ગીત અને નરસાઈ મેહતાપર જેડેલા ગરબા ન્યોએ એ સાંભલેલા તેઓ ખરા ગાયણનો ખેઆલ તે કેમ બાંધે ?

માણસની ઉપર વરસેલા ઇશવરી આશીર્વાદોમાં બીજાં ઉતામ જવાહેરોમાં ગાયન શકતી એની આજ દમને સહેલું એક ઉતામ જવાહેરછે. ગાયન એ ખુદરતીજ બખ્શેરાછે. પાતરે પાતરે ઉડતાં પંખેરાંનાં ઘાંટાંમાં પણ ઈશવરે ગાયન શકતી મેલીછે. બરી બામદાદમાં પોતાના થુંગધી બીજાનામાંથી ઉડી મધુર અવાજને પક્ષીઓ ઇશવરની તારીફ ગાયછે, નદી નાલાંઓ પણ ગોપા ગાયન ગાતાં પો

તાની લાંબી મંજલ કાપેછે. માણસના દીલના સરદાર, તે ના હવસોને ઘાવનાર, તેની કંઠજી છાતીને પીગલાવનાર, તે ના મનને તાબે કરનાર ગાયનછે. તકીએ બેરેશો નંગલના સાધુ ગાંન તાનથી પોતાના પેદા કરનારની ભક્તી કરેછે, એવાદતખાનાઓમાં ઈશવરી ગાયન સાંભલવા રાજથી તે રકં એક હરોલમાં ઉભાં રહેછે. ગાયનની અસરથી તેઓ ના પાપી દીલ મોમ સરખાં થઈ જાયછે અને નેકી અને ધવીતારાઈના દરેક પહે તેમની છાતી ઉપર છાપ રહેછે.

એક નાનની મોહાબતમાં બધાએથી ભવાન હા થમાં સીતાર લઈ પોતાની ગોલાબ સુઆરેક ખીલતી માથુક ને ખીલવેછે; અને તે નાનનીમા ઉભાતો મોહાબતનો પો ત ગાયનનાં આધારમાં તેણીના હૃતવંતા ઉપર પડેછે.

પાલણમાં રડવું તાનું બાલક પોતાની માતા ગાયન થી હરખાઈ હસતે એટલે કુલના ધગ થઈ પડેછે અને છુ દેખીઆં પોતાના હાથની લાકડી ગાયનના શરોદપર ફેરવેછે.

ગાયનની કેકમાં સીપાઈ પોતાની સમશેર જેવી પો તાના દેશના શતરને નહસાડવા હોંડેછે અને સલાહ થયા પછી ગાયનનાં શુરમાં પાછો પોતાના વાહુલા દેશમાં પ ગ મેલેછે.

હરખના પછુ ગાયનછે ને ગમગીનીના પછુ ગાયનછે. ગાયનથી ખુશ થતો વર રાજ પોતાની માથુકને બગલગીરી કરી ધરમ ઉપાધવાના દેખતાં લગનના પવીતર કોલ આપે છે; અને એક સીપાઈની રડતી વીધવા પોતાના ભરતારને છુંત્રીમાં ડાડી વળતરોના કલાપીત શાંભલતી પોતાની છા વણીમાં પાછી ફરેછે.

ગાયનની અસરમાં દરદી પોતાના દરદને વીસરેછે, મજુર પોતાની થાક ઉતારેછે, વીધવા પોતાના પશુ બાલકને હાથમાં નખાવતી ભરતારને ગમ વીસરેછે, લંગડો નામેછે, પાપી પસતાયછે, ખુની છુડીને થોલાવેછે, ગીલલાગેર છ બને આરકાવેછે, દુશમન અને દોસત, સાહુધાર અનેકુકી ર એક કુંડલામાં ભેગા થાયછે. આવી ગાયનની પાદશ હાતાછે. માણસના દીલપર એવો તેનો કાણુછે. નહીં આ લતો આલે, નહીં નાચતો નાચે, નહીં રોડતો રોડે; નહીં ખોલતો બોલે, નહીં ગાતો ગાય એવી ગાયનની જાડછે. જેમ બલતી જેતની આસપાસ રંગ બેરંગી ખતંગી પોતા ના થયમાં નખાં કરી અને મોહી પડીને બતાંગ્યાંન ત રકડેછે તેમજ દીપક કાકુ ખીલતાં ગાયન ઉપર માણસ મો હી પડી હરખનાનો હરખમાં તરકડેછે. જેમ મોડાસમાં ભેડેલું ઝોપડ બચું અટ ગલી જાયછે તેમ ગાયનમાં દિધે લી નશીહત અટ માણસના દીલપર લાગુ પડી જાયછે. કેટ લોક ગાયનમાં અસર મોહાવે ને નશીહત દેનારાં, ઈશવરનો ભપ પેદા કરનારાં, અને મોહાબત ઉશકેરનારાં હોયછે. કે રલાંક ગાયન વગર અરથના હોયછે પણ તેમની ગોઠવણી એવીતો કલાવી કીલેલી હોયછે કે કાનને મધુર રાજોધી ભ રી નામેછે, અને દીલને અનન કરેછે. ગાયન ગાનારાને ને રલાંક સામાસી આપીએ તે કરતાં આલે ગાયન જોડનારને સામાસી થરેછે. ગાયનની નેહણી અથવા તેની ખુબી ન રસાઈ મેહતાપર મેહલા ગરબાઓમાં ઈયા આતસના ગીત આં મલનાર નથી. ગાયનનું નામ એ કંઈગી બેતાલ અને

મેશુર જોડણીને છાજનું નથી. ગાયન એ જાતના આપે છે; મોહાઈથી ગાવાના અને વળતરોમાં ગાવાના, આપણી બાનુઓ ને રીતે મોહાઈથી ગાયછે તે રીતે એવીતો ખરાબ છે કે જલદીથી તે ઉપર તેઓનું ધેમ્યાન પોતે એમ હોમા ઈ છીએ છુડ્યે. લગનની ખામદમાં ગવાતા ગીત (ગીત નામ સુતલગ છાજનું નથી) ગવેડાંના ભેકવા કરતાં કાનને વધારે ખુશ લાગે એવાં નથી. આફરીકાના નંગલોઆના ગીતો એ ગીતો કરતાં ઉતરતાં નથી. નાની નાની છોકરી એ નીગાલમાં મધુર અવાજ ને ગીતો ગાયછે તે જોડે ગા યનને દરને કદીથી મહડે નહીં તોયપણુ તેઓ સાંભલવા જોગછે. આપણી બાનુઓના ગીતો કરતાં તેમના ગરબા બેકે મહડતી પાહરી ફરાવેછે તોયપણુ તેઓ ઘણા કહોરછે. અરથતો તેમનો ઉડી શકે નહીં, ઉમદા વીચારો એ ગાય નનો ગોષા જવછે; જેથી ગાયન ધમયમી રહેછે. જાંહણીથી છવના ધપકારો રીછે તાંહણીથી ગાયન ખીલે. શું આપણી બાનુઓના ગીતોમાં દમ કે પસાહસછે? કારણેના ગર બો, સુરતની હરતાલનો ગરબો, કલજુકનો ગરબો અને એ વીજ બીજ ધપના ગરબાઓ ને પારસી બાનુઓ ઘણા હર ખથી ગાયછે તે વેલા તેમની છુપ કાંઈ ઉડી જાયછે તે દેખા તું નથી. સોરાબજ ચીકણ છાપનાર નામે એક પારસીએ ને ગરબાની ચોપડી છાપીછે તેની મોટી કીમત છતાં પાર સી બાનુઓમાં તેનો અપ વધોછે તે જોઈ સંતાપ લાગેછે. એ ગરબાઓને શું નામ આપીએ તે હુમને માલમ પડવું નથી. એ ચોપડીના પરસતાવનાથી તે છેક સમાપત થુપી એકબી પાનામાંથી કાંઈ જ્ઞાન અથવા રચુન મોડે અથવા તે ખાનાં ગીતો ગાયનનાં તાંત્રને છાજતાં હોય એવું છેજ નથી. બારણે બારણે વાહરી રીતો ને હાલરમાં ગાઈ બે રાત મંગેછે તે આ ગરબાઓ કરતાં વધારે મધુરછે તથા જ્ઞાન આપેછે. હમો દરએક સમજુ બાનુને એલતેમાશ ક રોએ છુડ્યે કે એવા વગર અરથના અને વગર જ્ઞાનનાં ગરબાઓ ગાવાથી તથા એવીજ બીજ નીરજવ ગીતાવલી એ પોતાને તાંહાં રાખવાથી પરેહન રહેવું. ને ગાયનનો હુમે ઉપર ચીતાર આપયોછે, તેવું ગાયન હાંદીસતાનીમાં ને જાહરે સમજવાને પુરોજોના વાંધા તાહારે બાનુઓના તે શું વાંક નીકલે. તખ્તો, સારંગી, સીતાર, તંબુરો, મોર લી, શાલ અને એ વગેરે બીજા વનંતરો હાંદીસતાની ગાય નમાં આપેછે. ગાયન ગાવાનો પેશો કનચનીએને હાથ પ ડાપી આપણી બાનુઓને હાંદીસતાની ગાયનથી બેખબરી રાખીએ છું લાગેછે, પણ ખરાબ માણસોને હાથે એક ઉ તમ હુનર પડયો તેથી બીજાં માણસોએ તે મેલવવાને પ તન ન કરવી એ ગમારોના વીચારછે. જેમ એક ઈશુરોપી અન સી પોતાના ભરતારને ઈયા તેના દોસતોને પો તાના કોમલ સરખા રાગે પીઆના વળડીને આનંદ આ મેછે, તેમ પારસી બાનુઓ હાથમાં સીતાર પકડી અધકાં હાંદી સતાની ગાવાથી પોતાના કણીને ખુશ કરા ન કરે તેનો ખુ લાચો કોઈ જાવું નથી. જે હાથમાં સીતાર પકડવી એ મે મલાહજા ભરેલું હોયતો ખરી આંમદાદે ઘરોમાં એકડાં થઈ અધેડાં સુઆરેક ભેંકવું એ વધારે મેમલાજા ભરેલું છે. ન હી આખાના કહાના માખા ભલાં તેમ ગાયનની જરહાજ

રીખા ગોપનો ગમે તેડું બકે એમ કેટલાક કહેશે. પણ હ આરૂં આપનો ખત એકે કે જે ગીતા અને ગરબાઓ હાલ પારસી બાનુએ તેહવારના દીવસે ઉપર ગાપણે તે કોઈથી રીતે તેમને છાનવાનથી. બેહેતર કે તેટલો વખત તેઓ બીજી નીરદોષ રમતમાં ગુજરે. નરમદાશ કર, દલપતરામ, નાનાલાઈ, અને બીજા જે ગુજરાતીઓ જેઓ બેઠેલી કવી તાઓ આ ચોપાનીઓને છેડે હંમેશા આવેછે તે ઉપર વાંચનારી બાનુઓએ કવચીત લક્ષ દીધેલું. સાલમ પડતું નથી. કદમ સમજવાને એ કવીતાઓ તેમને ભારી લાગતી હોય પણ તે તેઓ તેમના ધણીઓ પાસેથી સમજવાને તસદી લીંગેતા એ કવીતાઓ તેમના દલદરી ગરબાઓ કરતા કેટલી મહડતીછે તેનો તરત ખેચાલ આવશે. પારસી બાનુના હાથમાં તંજુરો હોય તે વખત થોળાજ દુરછે, પણ હાનુરી એવેતેમાશ એટલીજ કે ગાયનને જેવી રીતે પડતું નાખ્યું છે તે પારસીઓની સંસારી હાલતનો આજો ચીંતાર આપણું નથી. દર રાતે જો સરવે બાનુઓ ખંધુર રાત્રે પોતાના ખાવંદોને ગાયનથી જીતી લીએતા અરધું સંસારી કુખ પારસીઓમાંથી નાહુદ થઈ જાય અને કુમલાઓ અને કુસંપમા જઈ વખત સમારો વપડાય અને ધણી હાથમા ચોપડી લઈ બેસે અને ધણીઆની ધુવડ આરૂં સાંઠી બેસી દુરે એવો ખાડો દેખાવ કવચીતમ નજરે પડે. કે ઠંબની આ દુર પેષારના જહુરા વેહેતા કરવાનું ગાયન એકે મોટું શાપનછે અને જલદીથી રેશી બાનુઓ એ ઉતમ હું નર હાસિલ કરે એવું હુમો ઇછીએ છઈએ. સારો દીવસ જ ગાયનમાં ગુજરવો તેતો ધંધાદારી ગવઈઆતું કામછે જે કરવાને હુમો બાનુઓને કદીથી ભલામજ કરનાર નથી. કુરસદને વખતેજ ગાયન દીક લાગેછે. વલી ખરાબ ગાય નોથી પરંજ રહેવાને ખુબ ચાકસી રાખવી જોઈએ. ખરાબ ગાયનોથી નીતી બગડેછે, નકામાં હવસો ઉચકેરાયછે, ખત નખલું પડેછે, અને કાપદાને બદલે તુકશાન થાયછે.

જહુરે દરેક કોમમાં ઇશવરની ભક્તી ગાયનમાં આ લેછે તાહારે ચોખાં ગાયનમાં અનીતી કેમ હોય અને તે બાનુઓને કોં નહીં શીખાણય તે લીયારી શરૂ કરી નથી. હ શવરે બાનુઓને આવજા અવાજ મરદ કરતાં વધારે કોમલ કીધેછે અને એક નાનનીના મોહોમાંથી મધ સરખા મીઠા શબ્દો શાંભલી મરદખર અસર થાયછે. આટલું દેખાડવા ધણી હુમો આ બાબદ સમજી બાનુઓ તથા તેમના દાનાવ ભર તારોના લીયાર ઉપરજ મેલીએ છઈએ. પણ આટલું જો લવા બાદ એક બીજી વાત ઉપર અખ્યાડા થઈ શકતા નથી. ઘણુંખરૂં એક પારસીને તાંહાના સાનનની આગલ વાજાં વાલાઓ વજડતા વજડતા માંછે. લગન સરખી પવીતર રીઝવસની આગલ ગાયન માંજે એ એાર તેની પવીતર ઈમાં વધારો કરેછે. પણ શું નાનખટાઈ વાજાં ખરેખર પસંદ કરના એજ છે? એકના પગમાં જુદ નહીં, બીજાના દગલો કાસો, તરીખાંનાં રાસો, એકના પગમાં પાટજુન, બીજાના પગમાં થોતીયું અને એવો રહેકાની જેવો પોલાક એ વાજાંવાલાઓ પેહેરે જ્યાં પરીજા હસી જાવત થાયછે. જેઓ પાલવે રીઝમીટના વાજાંના ખંધુર સુંદર શરોતો દર વેલા સાંભલતાં હોય તેઓને આ રહેકાની વાજાંવાલા

ઓના ગાયન કેવાં કહોર લાગતાં હોય? દરેક સાનનની આગલ રીઝમીટનું વાજું ચાલવું જોઈએ એમ હુમો કહેતા નથી. જો શબલા પારસીઓ એક કંડ ઉલું કરી તમજ માર અમ્હાં વગનતર વાલાઓની ટોલી ઉભી કરેતા તે બની શકે તેવુંછે. જે ફીરંગી બેનડવાલાઓની ટોલીઓ બજે બગ દેખાયછે તે આ સુસલમાનોથી વધારે વાકેફગારછે પણ તેઓ જોઈતું ગાયન તેઓથી મલી શકવું નથી. જે એવા વગનતર વાલાઓ વગર મલાવવામાં આવેતા બેહેતર કારણ તેઓથી ઉલરી પારકાઓમાં હસી થાયછે.

રેતીનાં વટોલીઆ.

ખરૂંસ નામનો નામીઓ મુસાફર આફરીકાનાં રનમાં ભોગવેલી મુશીખતોનો નીચે ગુજળ વીતાર આપેછે:—

“ખુદરતનો સંભીથી એક અબજોજ અને તલે સમતી દેખાવ હમારી નજરે પડયા. હુમો એક મોહાલાં, નજર ફેરવીએ તો આકાશ રેતી સાથે મલેલુંજ દેખાય એવાં એક રેતીનાં રનમાં હતા. પશ્ચીમથી બિતર તરફ ઊડતા ઊડતા રેતીનાં ગંભવર ફુવારાઓ જગે જગ હોએજે જોયા. હમણા તેઓ આવી આપણને ડાહી મેલશે એમ હમો કરતા હતા પણ થોડીક રેતી મોહોમાં જવા શીવાય હમુને ઈબા પોંહાંચી નહી. તેઓ એટલાતો ઊંચા ઊડતા હતા કે જાને આકાશને અથડોને પાછા પડે. કટલીએક વખતે તેઓનાં વચમાંથી જે તુકડા થઈ જાય. હમારા ધારયા પરમાં જો એ ફુવારાઓની આસરે દસ શીટ બડાઈ હતી. હમો આ ખુદરતની કરાંમતથી એટલાતો આનંદ અને અબજોજ થયા કે તેનો ખેચાલ બીજાઓને આપવાને માહારામાં તાકાત નથી; પણ એટલુંથી કંઈતું જોઈએ કે હમારા દીલપર દેહસતનો પણ છાપ ઊઠેલો હતો. સરીએતનો થોડો પણ તેમની જહડપ આગલ હાર ખાચ જોવું જહુરે મહુને માલમ પડ્યું તાહારે જે જગા ઉપર હું બિલો હતો તે જગા ઉપરથી એક દગલું પણ આગલ ભરવાની મારામાં તાકાત રહી નહી. એ ફુવારાઓ એટલાતો આજુ બાજુ ઊડતા હતા કે ખરૂં મોહુતો સુરજને પણ તેઓએ જાંખો કીધો હતો અને રાધલું જાંખુ કરી કીરનોનાં પરકાશથી તેઓ એટલાતો ચકચકી રહયા હતા કે આફરીકાનાં જંગલમાં ખુદરતે આતસખાજનાં ગોયા ખાન બીરાડયાં હતાં.

હમારી સાથનાં લોકો છતી કુટવા લાગ્યા. કોઈ કહે કે પડ્ધતી લશ્કર થઈ શકે, કોઈ કહે કે શબ્દો ને માટે લોખંબનું ખારનું બિંદુ છે અને કોઈ કહે કે છે લો ઇનસાફનો વખત નજીક છે."

કલી કોટ.

આ શેઠર મુંબઈની કલીણ દીસાએ આવેલું છે. જોરે પેહેલાં વેહેલાં વાસકુ ડી ગામા નામનો એક થો રડુમીજ કપડાન હાંકુસતાન તરફ મુશારી કરવા આ વથો હતો તારે કલીકોટ શેઠરનું તેણે બંદર કીધું હતું. તાંહાંના રાજા જેહને ઝામેરીન કરી કહેના તેણે પેહે લાં એ ઘણીની અછી મદારત કીધી હતી, પણ મુશલમી ન લોકોની ઊશકરનીથી આ મુશારરને બાંદીખાને ના ખંથો હતો; જેમાંથી છુટાંનેવાર તે થેતાને સવદેશ ના હાસી ગયો. વાસકો ડી ગામા પછી બીજા ઘણા મુ સાશરો એ શેઠરમાં આવી ગયા હતા. આસપુરકક નામના એક ઈશ્વરીપીચાને કલીકટ લેવા ધસારો કી થો હતો, પણ તેનું કાઈ વલયું ન હતું. હેરાબાદના દીપ્તસુલતાને કલીકોટના લોકો પર ભારી જાસતી મુળ રી હતી અને એ જાલમીની સાંચે ઈંગરેજ સરકાર, એ શેઠરના ગરીબ લોકોની તરફથી લડી હતી. એ શેઠર હાલ ઈંગરેજ સરકારના તાબામાં છે. એ શેઠર માં હજુ એક નામનો રાજો પડી રહ્યો છે જેને ઈંગરેજ સરકાર ખેડો મુશરો આપે છે. એ રાજાને હજતક હ જુર કિશક સાચા ખાગ બગીચા છે. કલીકોટની જમી ન રસાલ છે; પણ ખેતી ખરોખર થતી નથી. ચાવલ તથા ખીજા જાતના અનાજ દીક ઊતરવન થાય છે. ત જ, જોલથી, લવંગ, આંગિ, શણસ, કંકાં એમની અછી પેદાસ છે. નાલીએરીની ઊતરપતી મુશકલ છે. પાચે ની પાણી જગાઓમાં મોટા મોટા ખગીચાએ છે, બાંહાં મુખ્ય કરી કાશી ઊગાડવામાં આવે છે. એ વગે રે સાગ, મુખક, ખામણ તથા ખીજાં ઘણાં જાતના ઝા યો ઊગે છે. કલીકોટી સાગની તારીફ છે. એ શેઠરનાં લોકો મુખ્ય કરી હાંકુ છે. હાંકુઓની ચાર મોટી નાલો છે. ચુદર એ સરવેથી ઊતરતી નાલ છે અને એ નાલનાં લો કો ઘણુંકરી કલીકોટમાં વસે છે. ચુદરની નાલમાં ખીજા નાલનાં તડાં પડ્યાં છે. નાચેર, તીચેર અને મુકર એ ચુદર જાતીનાં બીજાગ છે. એઓ એકમેકનાં દેહમાં

જઈ શકતા નથી. જો એક નાચેર કોઈ તીચેરને અ કકે અથવા થોડે દુરથી જોય તો નાહ છે. નાહ્યા વ ગર તે ઘરમાં જાતો નથી. એઓમાં વારસો આપ વાની રીત જુદીજ છે. ખાપની ચીલકત દીકરાને નહી પણ બાનેજને મને છે. કલીકોટનાં લોકો કોઈ કોઈ વ ખને અછી બાહુકુરી દખાડે છે. એઓ ઘણા વેહમી છે પણ રીતભાતે સાદા છે. એઓ ઘણાખરા નાગા ફરે છે. એઓની ભાશાને 'મલયાલમ' કહે છે. ઈંગરેજ લોકો ગામથી પાંચ મઈલ ઊપર વસે છે. ઈંગરેજ થો લખરો પણ તાંહાંજ રહે છે. એ શેઠર મધરાજ ઈલા કામાં આવેલું છે. તાંહાંના ઘર ઘણાખરાં મદીખનાં હો પછે. તવંગરોનાં ઘર ઈંટનાં બાંધેલાં હોય છે. તાંહાં ના ઘેરી રસતા થોડાવા ને સાફ છે. પણ ગામની અં દર રહેનારા અને માપલાઓ જેઓ પણ આ શેઠર માં વસે છે તેઓ ઘણી જલીચી રાખે છે. ઈંગરેજ સર કારે ઈસપીટલ તથા દવાખાનાં બાંધેલાં છે. એક દવા ખાનું ઘરમનું છે. કલીકટ મુંબઈથી ૮૫૧ મઈલ દુર છે. આગળોટમાં પાંચ દાહાડે તાંહાં જવાઈ શકાય છે. મધ રાજથી કલીકટ ૫૦૧ મઈલ દુર છે; જે ટથો રેલવેથી એક દાહાડામાં કપાય છે. આગ ગાડીનું મથક ખેપુરમાં છે જે કલીકટથી ૭ મઈલ દુર છે. એ ગામમાં એક મોટી કોરટ, એક હજુર કચેરી તથા એક નાની કોરટ યંગરેજ લોકોએ અમથાપી છે. એ ગામમાં વરસાદ સાચો પડે છે. છોકરાંઓને માટે એક સરકારી નીશા લ છે તથા ખીજા પાદરીઓની પણ નીશાલો છે. કલી કટમાં પારસીની દુક વસતી છે જેઓનો મોલો તાંહાં મો ઝે છે. કરોસટમચનાં દાહાડા ઊપર આગળોટ ખેસી મ લખાર કોસતો ખેડવાની તક ઘણીજ સારી છે. તારીખ રપ મી'કીસેમખરે એક આગળોટ ઊપડે છે તે કોચીન વેર જઈને પાછો ૪૯ જાનેવારીએ મુંબઈ આવી શકાય છે. (મહેલું.)

સીઆમ દેશની ચોરતો અને તેમના છોકરાં.

સીઆમ દેશ, એ દેશની ચોરતો અને તેમના છોકરાંનો હવાવ જાનવાજોગ છે. એ દેશમાં છોકરાંઓ ને ચોક્કસ ઊંચરે પુગે નહી તાંહાંયુધી પાધરાં કપડાં પેહેરાવવામાં આવતાં નથી. મોટા દાહાડાઓ પર તે ઓના આંગ પર કપડાં જોવામાં આવે છે. મોટાં લોકો

ના ખાર વરસની ઊંમરનાં છોકરાંઓ ગલામાં એકથી તે સાત સુધી સોણાની શાકલીઓ ઝોલવે છે. માથા ના આગલા ભાગ ઊપર ખાલ વધારવામાં આવે છે, જેનો ચોટલો ઠરી ગાંઠ મારવામાં આવે છે, પણ માથાનો પાછલો ભાગ સીઆમીસો ખોરાવે છે. છોકરા અને છોકરીઓનો શેશાક એકસરખો હોય છે જેથી તેઓ ઝોલખાઈ શકતાં નથી. ખાટ વરસની ઊંમર થઈ કે છોકરાંઓ આગલો ચોટલો કાતરવામાં આવે છે. કાતરીઆ પછી ખાલનું ગોલ કુંદાઈ માથાંપર પડી રહે છે. પુરૂશ એ ગોલ કુંદારાના ખાલને જરા વધવા દીએ છે, પણ ચારતને તેડું ને તેડુંજ રાખવું જોઈએ. ચારતો ખાલને હંમેશ તેલ લગાડે છે. સીઆમીસ ચારત જારે નદીમાં ચાર પાંચ વખત છુકડી મારે અને તેનો એક પણ ખાલ ખરે થાપ નહીં તારે જ એમ સમજે કે માથું ખરાખર હોરાયું છે. આગલો ચોટલો કાપવાની કીરીઆ ખુબ ધુંમધામથી થાય છે; અને એ કીરીઆથી ચારત અથવા પુરૂશ પેતાની સમજણમાં આવે એમ ગણાય છે. છોકરી પરણ્યા પછી ઘરેલું ચેરેલવાનું માંડી વાહે છે; અને એ ઘરેલું પેતાના ખર્ચાને માટે જાલવી રાખે છે. છોકરાઓ પાદરીને તાંહાં શીખવા રહે છે અને થોડું ઘણું વાંચવા લખવાનું સારું ચેલવે છે. સીઆમની ચારતો પણ ફટલીએકી લખી વાંચી બંધે છે. ચારતો તરેલવાર ધંધામાં મશગુલ રહે છે. ચારતનો દરજો ખીર્ન ગમાર દેહો કરતાં સીઆમમાં વધારે ચડકતા છે. ઘરનો કારોખાર ચલાવવામાં ચારતનો ભાગ મોટો છે. ઘરનો સરાફ પણ ચારતજ છે અને મરદ પેતાની સઘલી ચેદાસ ચારતને હસતક કરે છે, એ ચારતો ઘણીજ ચાલાક છે અને તેમની રીતબાત ઘણી જંગલી નથી. મરદની સાથે એ આત્રેજ થાય છે અને પરક્રમાં કેદ નથી.

સીઆમ દેશની ચારતો અને મરદો આખો દીવસ સોપારી ચાવે છે. સઘલી ઊંમરના અને સઘલી વરણના લોકો સોપારી ચાવે છે. નાહુના નાહુના છોકરાંઓના મોઢામાંથી પણ રાતી હોજ આખો દાહડો ચાવે છે. એક સોપારી ચવાઈ રહી કે ખીજ મોઢામાં ગમકી છેજ. સોપારી ખાધાથી હોથ ઘણું મોટા થાય છે અને તેઓ એક જાતનો રાતો રંગ પકડે છે. સીઆમીસ લોકો ફરે છે કે સોપારી વગર હોજા લવી શકીએ નહીં. સોપારી તેમના દાંતને નુકશાન કરે છે પણ તે

મની તંદરોસતીને ઈજા કરતી નથી. વલી ખીડી પીવાનો સીઆમમાં મોટો રેવાજ છે. ચારતો, મરદો અને છોકરાંઓને દાહડામાં ફરેલે ચોક્કસ વખતે ખીડીનો પીવીજ જોઈએ. પાંચ વરસની છોકરીઓ કાંમ કરતી કરતી ખીડી પીએ છે. સીઆમીસો ખોલતી વખતે લથરે છે અને તે સોપારીની મોટાકાન છે, અને જેમ આપણા મેહનાલોઓ કાનમાં કલમ ખોલે છે તેમ સીઆમીસોના કાનમાં ખીડી ખોલેલી હોય છે.

બંદગી.

ફટલીવાર બંદગી ઊપર લખાયું છે, પણ ફટલીવાર પારસી ખાનુઓએ એ ઊપર ઘેચાન આપ્યું છે ! આપણા કદીમ પારસીઓએ ૧૨૦૦ વરસની વાત ઊપર જાહારથી રહેરે ઈરાનથી મુસલમીન લોકોનાં દારથી નાસી હિંદુસતાનની જમીન ઊપર પગ મેલ્યો નાહારથી તે આજ સુધી તેઓએ જમાનાનાં દારથી દેશ, ભાશા અને ધરમ મેલ્યો છે. પરુઘવીની ઊપર બે કમનશીબ શીરકાઓએ અને તેઓ ઈઆવધી અને પારસીઓએ. ખાખીડી ચંચલાઈ, અને હિંમતથી આ બેહુ ટોલા આને પાછા ઈંગરેલ રાજનાં છાયા તલે ઊગી નીકલ્યા છે અને એક ટોલા ઈંગલંડમાં રાજ દરખારે અને વેપારમાં ખીલે છે અને ખીજો રાજ દરખારે અને વેપારમાં પશ્ચીમ હિંદુસતાનમાં વધે છે. દેશ ગયું અને ભાશા ગઈ તેનો જાનો મુઝાકો નથી. દર્દિ જોઈ ઈંગરેલોનાં રાજમાં વસ્યા છઈ એ જેની આદલ નીતીથી આગલી પાદશાહુતની ઈયાદ દાસતને આપણુ વીસરી ગયા છઈએ, અને શરસી ભાખાની લેહજત અને મીઠાશ જોઈ ખોલો છે તોપણ એક ખીજ વધારે કીતમ ભાશા શીખ્યા છઈએ જેથી મનને ખુબ પુરાશી મલો છે અને અંધારામાં ગોતાં ખાતા હવા તે થોડું ઘણું અજવાઈ સુધ લાયું છે. પણ મોટી અશ્વશકારક ખીનાં એ છે જે આપણા કદીમો નો પવીતર ધરમ સુધથી ગયો છે. જરતોસતીઓનાં શઘલાં ધરમ પુસતકો જોઈ મુસલમીનોએ સઘવાલેલી આગમાં જડલી થયાં છે તોપણ તેમની નીતી અને પવીતરઈનો પમરાટ હજુર શઘલે પસરે છે અને તેમની લખટ અને સુગંધપર યુરપનાં ખડે ખડે ઝોલમાઓ પણ મોહીત થઈ પડ્યા છે. એ નીતી અને પવીતરઈ

નું દાંકણ—આપણી કીરીઆઓ એઓએ હાંકુ લે
ખાત્ર ઘણાખરો એલવયેછે ને જોઈ દીધે ગમખીની
ચહુડેછે. આસતે આસતે એ કીરીઆઓ ખરી કેઈ
અને ખોટી કેઈ તે ઊપર વારંવાર વાંધા ઊકેંછે. ગ
યા આંકમાં હુએએ ઈગલંડનાં રાજા ૮ માં હેનરીનો
હેવાલ લખયો હતો તેમાં એ પાદશાહને ઈટલીનાં ચોપ
ઈયાને વડા ધરમગુરુ સાથે થયલા જવણ વીચે રુક
માં લખયું હતું તે ઘનેશમંદ વાંચનારાંઓને ઈયાદ
હયે. એ રાજાનાં અને તેના ખેડનાં વખતમાં એક
ઘણાજ અગતનો ખનાવ ખનયો હતો. અસલ ખરી
સતીઓનાં ધરમ પુસતક લાટીન ભાષામાં લખેલાં હતાં.
પણ તે ભાષા મરણ પામવાનાં સખખથી આખાં ઇંગ
લંડમાં ધરમનું ખહુ અજાનપણું ચાલતું હતું. એટ
લા માટે શઘલાં લોકોને પોતાની દીનનાં શરમાને સમ
જ પડે તેના સખખથી ધરમ પુસતકોનો ઈંગરેજી તર
જુએ થયો હતો અને તે વાંચવા દરેક જણ હુરખથી
પડયા હતા. એ ખનાવ ખનતી વખતે ઈંગલંડ શું કે
આખાં ધુરપમાં ઘોંગાટ મચી રહ્યો હતો; લઘઈનાં વા
દલ ઘેરાઈ આવયાં હતાં, અને સેંકડોનાં જાન નાહક
ખરબાદ થયા હતા. હાલ આપણા પારસીઓએ શ
રસી અને બંદ પેહેલવીનો અલયાસ કરવો જોઈએ ને
ખનવું ઘણું કંકણે; ઈયાનો લાયક અને કાગેલ પુરુષ
ને ઈરવી જરતોસતી ધરમ પુસતકોનાં ગુજરાતીમાં તર
જુમાં થવા જોઈએ જેથી સરવે જરતોસતીઓને પોતા
નાં પાક પેગંમખરનાં શરમાનેની વાઈશગારી મલે અ
ને જરતોસતી ધરમની ખાલેશ ખુખી પાછી સજવન
કરવી જોઈએ. જરતોસતીઓ ખરી શરે ઊઠી પો
તાના પેલ કરનારની બંદ અવસતા પદી ઈયાદ ગુખ
રે એમાં ખીલકુલ અનધારત નથી એાર ઘણુંજ શય
દાકારક અને વખાનવા જોગછે, પણ જાહુરે તે અવ
સતાનાં અરથની સમજણ નહીં તાહુરે તે અમસધયે
ખકખકારીછે. એકજ ઈશવરની બંદગી કરવી એ જ
રતોસત પેગામખરનો સરવેધી મોતેખર પેગામછે. ને
ધરમ પાંચ વખત એકજ ઈયજાંદની બંદગી શરમાવે
તે ધરમની પવતીસાઈપર પછી કોણ શક લઈ જાય.
બંદગી એ માણસને અવશય છે. ને ઈશવરે આપ
ણે હસતી આપી, ને ઈશવરે શઘલી રીતે આપણ
ને સુખ બખશયું, ને ઈશવરને લીધે આ સરગતી, તે
ઈશવરની હુદમ બંદગી ગુખરવી એ માણસની પેહે

લાંમાં પેહેલી શરજછે. ખચું ખુદરતથીજ પોતાના
માતા પીતાને માન આપે તાહુરે ને કુલ પડયવીના
લોકોને વાલી અને પીતા તેહને આપણે માન ન આ
પીએ તો તે કેટલી નીમકહુમી ? ખાંખાના ખીલતાં
ગોલાખને, ઈયા માલામાં ખેત્રી ગાતાં પક્ષીના સંખીલાં
જોડાને જોઈ જાહુરે તે ઈશવરની આપણે તારીશ ગા
ઈએ તાહુરે ઊપરના આશમાનમાં રાતે ચલકતી ગ
ણેતા ગણાય નહીં, ભરેતા ભરાય નહીં, માપેતા મપા
ય નહીં, એટલી સાર સરખી કરજો ને વલો એકક
પડયવીના કરતાં હુએરે ઘણા મોટા એવા મુરાની ગો
લા તેમને ને હસતીમાં લાવનાર અને તેમને હાયમા
રાખનાર એવા સાહુખની ચેતાયસ તે કમ ન કરાય ? તદ
રે શું માણસના ઘાંડાંમાં જોઈતા શખછે કે તે ધરમ કુર
પાલુ દાદગરની તારીશ ગાઈ શકે ? પણ માણસના નખલાં
ઘાંડાંમાંથી પણ નીકલતા બંદગીના શખદો તે ઈશવર પો
તાની અગણીત બખશેઓના બદલામાં લેવાને રાજ
છે એમ દરેક ધરમનો સુખ વચનછે. બંદગી વગર
નો માણસ આ પડયવીને શેકટ ભારથી મારેછે. બં
દગીછે તે ગરીબને સંતોસ આપેછે, વીધવાને દીક્ષાએ
દીએછે અને પાપીનું કફર હુયું પીગલાવી નરમ કરે
છે. લુલથી અથવા ખીન વાઈશગારીથી થઈ ગયલી
સુકોને માટે તે સાહુખની પાચેથી બંદગીથી ખાશ મ
લેછે. બંદગીથીજ મોટામાં મોટા અપરાધીને સુક
તી મથેછે. પણ હુદમ પગે માછલાં મારી રામ રા
મ પોકારથાથી રામ કાંઈ રીતે નહીં. રોજ આગ
લી રાતે કરવુક કરી પાછલી રાતના બંદગી કીધાથી
માશી મલે નહીં. નદીકાંઠે નીમાજ કરવા ઊભેલો બ
ગલો માછલીપર હુદમ તરાપ મારે તે બગલાની ની
માજ રહે. ભકતી કરવા એક પગે ભર બપોરે ત
કડામાં ઊભેલો વસતર વગરનો મુતારો, તેની ભકતી ર
દ છે. જમીન ભરતો ભરતો કાશી જનારો ખાવો
રસતામાં ઈઈ બોકરાંને શંસે દેવાને સુક નહીં તેહ
ની જતરા રદ છે. ખાઇ ખાવરાંઓને રકાવી તેમની
ગરદનપર છુટી શેરવનારો કસાઈ આખાં મલખારના
સુખડો આતસના કિમ્લા આગલ ધગ મારે તે
નો ધરમ રદ છે. બંદગીથી એકીનને હવાપર વ
ખાનું થઈ શકતું નથી. બંદગીનું એવું દ્રામ નથી.
ઈશવરે કીધેલા કરોડો આભારનો અને તેટલો ઊપકાર
માનવો એ બંદગીનું કામછે. દીવાનનથી પથ

આતાપ કરનારની હીમાયતી કરનાર માણસની ખં દગીનો નખલો અવાજ છે. ખંદગી છે તે માણસ ના દીક્ષમાંથી નીકળતો આભાર માનનારો પોત છે. ખંદગી કરવાની પણ હુદ છે અને ખંદગીના પણ નીચમ છે. ધંધે ધાપે મુકી દઈ, પરબને ઊપચો ગી થવાનું છેડી દઈ, આખો દાહડોજ ખંદગીમાં જ ખાં હીલવવા કરવી એ માણસ તરફની ફરજ ભૂલી જઈ ઇશવરને રાજી રાખવાને બદલે તેની નારાજી માથે ખેંચી લેવા ખરોખર છે. ખરીખામદદ જાહુરે ખુદ રત પોતાના નાદર પોશાકથી ઇશવરની ઇયાદ આપે છે, જાહુરે આદમ પોતાની રાત યુથ નીંદમાં ગુમરી પ્રકીને દાહડો પણ યુથ ગુમરીમાં જાય એવી કાલ જ દેખાડે છે તાહુરે તે પોતાના પેદા કરનારની બખ શરને માટે ઘુકર ગુમરે અને પોતાની નેક મુરાદો ચાહે એ ઘણું વાજબી છે. એ માટે દરેક ધરમમાં ખા મદદની ખંદગીનું ફરમાન છે. વહી જાહુરે રાતે પા છે તે પોતાની પાક ઊતારવા ખીજાના પર બદન ના ખે તેની અગાડી પોતાના પેદા કરનારની દાહડામાં કીધેલી ઊમદ ખખશેરોને માટે આભાર માને, પોતાની ચુકને માટે તોજશ કરે અને પાછી યુથ રાત જાય તે માટે ખંદગી ગુમરે એવી વાજબી છે. વહી જાહુરે તે પોતાના કુટુંબ કબીલા સાથે સુપરા ઊપર બેથે તાહુરે જે નેચામત ઇશવરે બખશી તેના ઊપકાર મા ને અને હુમેશ તેમને એવીજ રીતે નીમખરોડી બખશે એમ જગરથી ચાહે એ પણ વાજબી છે. એક પા કલાક ખરાં એકીનથી અને નેક મનશનીથી ગુજ રેલી ખંદગી સારો દાહડો કીધેલી ખંદગી કરતાં હુમ ર ઘણું ચહડતી છે. ચીત એકજ કરવું, આ કુનીયા ને ઘડીબર વીચરી જવું, અને તે ઇશવરનોજ વીચા ર કરવો એ ખંદગી કરતી વખતે તપાસવાની જરૂરી આત ચીતો છે. પા કલાક વેરજ આવી રીતનું મન ઠેકાણે લગાડવાને જાહુરે માણસને તાકત નથી તાહુરે આખો દીવશવેર એ મન કેમ ઠેકાણે રેહે તેની સ મજ પડતી નથી. વહી સમજ વગરની ખંદગી તે કેમ હાય. જે ભાશાની તહમને ખખર નહી તે ભા શા તહમે ખોતો તે વેલાએ તહમારું મન ખાહુર બને એમાં જરાબી સંદેહ નથી.

આપણી ખાનુઓ જેઓ જંદ પેહેલવી પહેલાં નથી અથવા જેઓને આપણા ધરમ પુચતકીના તરજી

માં ખખર નથી તેઓ ખરીખામદદ અને રાતે પોતા નાજ ખોલોમાં ખંદગી ગુમરે તો કંટણું સાડું ? કંટલી ફરજ તેઓએ અદા કીધેલી કંટલાય ? દરએક ખાનુએ પોતે અને પોતાના છેકરાઓને ખંદગી કરવાની તખે પાડવી જોઈએ. પણ જાહુરે નાના છેકરાઓના કું મલાં મગજમાં વગર સમજ પડે એવા કરદાને કરદા અને પાકપર પાક જોર જાપતીથી ઠસાવે તાહુરે તે ઓ ખંદગી કરવાને કેવાં પાછાં હરે, ખંદગી કીધી એ મ કંટણું નુંકું ખોલે તેના ઘણાજ થોડાંને ખેપાલ હશે. નાના ખાલક પોતાના કું મલાં હાથ ઇશવરની સેવામાં ઊભા કરે, આખું કુટુંબ એક અવાજે અને એક ચીને પ્રારથના કરે અને પોતાના ખેશ કબીલા ઊપર ઇ શવરના આશીરવાદ માંગે તે કુટુંબના નસીબ કાં નહી ખોલે ? તે કુટુંબપર સરસવતી કેમ નહી પરશન થાય ? તે કુટુંબને લક્ષમી માંસો કાં નહી કરે ? વહી જોરતો આતસ ખેટરોંમમાં પવીતર કેબલા સનમુખ ઊભાં ર હી જરતોસતના તરીકા મુજબ કુવા અને ખંદગી ગુ જારવા આલસ કરે એ શું ખેહુંકું અને શરમ ભરેલું નથી ? આતસ એ ઇશવરના ગુરની એક મોટી નીશા ન છે અને તે સનમુખ ઊભા રહ્યાથી તરત તેના પેદા કરનારની છુખી હુઈયામાં ઊતરે છે. એવી પવીતર જગોએ જવાને કોઈખી ખાનુએ કશી અકચાણ કરવી નો ઈતી નથી. દદાય તાહાં થતી ગીરદી ઇયા તાહાં જુએ થતો ગાંધાટ તેમને અટકાવતો હાય પણ નવરે વખતે પોતાના ખયાંઓને લઈ ઇશવરના ધરમાં લકતી કરવા જવા અચકવું જોઈતું નથી. હુમેા ઇછીએછ કે સરવે સમજી ખાનુઓ અને તેમના નેક ભરતારો હુમેાએ કી ધેલી હુક ચેતવણીઓ ધેઆનમાં લઈ ઘટતી રીતે પો તાની ફરજ અદા કરવાને ચુકશે નહી.

સાસરીઆંતું સંકટ—કાચા કાંનથી થતી ખરાબી.

ગુંબજમાં આદરજ નામે એક પારસી વેપારી રહેતો હતો. આદરજ ઘણો આખર દરકારવાલો અને પોતાના જાતભાઈઓમાં મોલો ધરાવનાર હતો. આદરજ એકમા રગી હતો અને દસચીજે શાંભલે તો ભાએજે એકપર પોતાં નો અલીપરાએ આપવાને હીમત કરતો હતો. આદરજ એક મેહેરમાઈ નામની જુવાન કનયા સાથે પરણ્યો અને તે દાહડેથી પોતાની વીધવા માતા જે પછેસે દેકે ગુખી હતી તેનીથી આમન સાંમન રાજી ખુશીથી જુદો પડ્યો. મેહેરમા મા આપ પછેસે દેકે ખનંગ તેથી નાનપણથીજ લા

ડ તે શું તેથી અનળની હતી. આદરજીએ પોતાની બા મંડીને એક મોટી શીખામણ દીધી અને તે એકે ઘરના સં સારમાં ગુણ કરકસર રાખવી. આદરજી મેહરને દર મહીને ચોક્કસ લવાજમ આપતો હતો જેમાં અનનીથી તે પત્ની શુધી ઘરના અમ્ય મેહર લાવી મુકતી હતી. જે કોઈ વખતે મેહર વ્યાજમાં વ્યાજમાં પકવાનો દેખાવ ઉપર મેહરેતો આ દરજી કેહતો કે 'પેઠારી મેહર મહુને ધાસતી લાગેય કે આ એ મહીને તુંને અમ્ય ઉપરાંત કરજ કરવું પડશે.' મેહર નવાબ દીએ કે 'વાહાલા ભરપાર તેની તું ફીક દીએ ધરી શ નહી. આ મહીનામાં ઉલ્લા જે બે રૂપીયા બચાવીઆ છે.' આદરજી નવાબ દેતો કે 'બસ તાહારેતો હીકનછે. અમ્ય વધારતીના; એટલાજ માહારા સબકો તું પાલને' અને મેહર પણ પોતાના ભરતારના કહણા સુખમજ રહેતી હતી.

આદરજીની માં ઘણી છુટી હતી અને પોતાના છોકરાની સુઆદેક્ષ હાપતી તંગ હતી. જાહરે આદરજી પોતાની માને જલવા જાપ તાહારે તે તેણીના મોહામાંથી મેહરના અમ્યપર તપાસ રાખવાનીજ શીખામણો સાંભળી ઘર આવે. એક દાહોડે આદરજી રોજના રાખેતા કરતાં અમ્યથો કલાક રાતે મોડો આવેથો. તે ઘણો બેચેન દેખાતો હતો અને મેહર જે કાંઈ કેહે તેનો હુલો તુરો નવાબ આપતો હતો. મેહરના કાલાવાલાથી આદરજીએ પોતાનો ભરજ કહ્યો. 'તે બોલીએ કે "વાહાલી મેહર વખતની ગીરદેશીથી માહારી માતું શયજું નાતું' એક રસતે ઘસડાઈ ગયું. એટલુંજ નહીં કે કાલે તેવજુ આપણી સાથે રહેવા આવાજાએ માટે આપણો સઘથી સરસ એરડો તેવજુને સવાધીન કરજ.' મેહર શુંગલાઈ ગઈ. સામુદ્ર ધરમાં પગજું પડ્યું કે તેના સુખની પુલકાની થઈ એમ મેહરે જનથી અરેશો કીધો. પણ ધણીઆની દાખલ તેની ફરજ સું હતી તે એ બલી છોકરી જાણતી હતી તેથી તે નેરકમાંથી બોલી કે "વાહાલા ભરતાર શુમેથી ત હુમારાં મા આવે અને તેમની બરવાસત કરવાને હું તઈ યાર છું." આદરજીના માં ઘરમાં આવી. એ ડોસીના મીજાન એવો વ્યાકરો હતો કે મેહર છીકતી તો તેનો તે દંડ માંગતી હતી. 'તું અરે તાહાઈ ઘાંટું સાને રૂપાઈ ગયું; તાહાઈ લોહી કેમ પાની યઈ ગયું; તાહારી નખાં સામે બેઆઈ ગઈ' એમ આદરજીના મા વાંકેડીએ આ પડી મેહરને કેહે. મીજાન દીને પોતાના દીકરાના ધર માં પગ મુકીયા પછી મેહરની સાસુએ આદરજીને તેના ધર અમ્યને માટે પુછ્યું. આદરજીએ પોતાની માને ગણેલા હુવાલ કહ્યો, જે ઉપરથી તે ડોસી બોલી ઉઠી કે "દીકરા દીવાલાંની કોર ઉપર તું બેકોછે. અરેખર આવા દુલા ભરપારની બાપડી કાંમે તહી ભવાંપર ભવાં મહુડાવે? જહાદે તાહારા બાપના આખાં ઘરનો અમ્ય હું મલાવતી હતી તાહારે માહારા હાપમાં બે મહીનાની રકમ એકેકી કડં તોમી તાહારા મહીનાના અમ્યને પુગે નહી."

"શું કેહાય માલ? હું તો સહમજતો હતો કે માહારો અમ્ય ઘણો કરસીઆછે. હું તહી ધારતો કે આ અમ્યમાં નેરક પાલવાનોમી ઘટાડો ઘઈ થકે."

"આપ માહારા નહી ઘટારો થાપ તોમી વાઈ એટલું તો ખરું કે હું આવી તે તાહારો કાંઈ અમ્ય વધારો નહી. " તાહારા ધરમાં નેઆત નમાપ તેવો અમ્ય તાહાં માહારા જેની ડોસીએ રોજ પેટ ભરે તે કશી ગતરીમાં નથી? જે માહારે વાસતે કાંઈ તુંને અદીક અમ્ય કરવો પડે તો આદર હું તાહારા ધરમાં રહેનાર નથી. તુંને આ વો લખાવું અમ્ય કરી આખારવો. ઘઈ જિતાં માહારી ધી કેમ દેખાઈ શકાય? "

"હું તો મા દર મહીને વીસ પચીસ રૂપીયા મેહરને વધારે આપવાનો વીચાર કરતો હતો."

"અરે વડું વગરના ઉંટ! હમણા તુંને કાંઈજ લાગતું નથી. પણ પાછલથી ઘડપણનો વીચાર કીધો? તાહારી બાપડીને કરકસર સીખવ. તે ઉડાઉ. ૪૦ વરસ થયાં મેં માહારું ઘર મલાવ્યું છે અને મહુને અમ્ય ખુંદનની વધારે અનમાએશછે, તાહારા હમણાના વજરમાં એક ફરીથી વધારતોના એટલામાં આપણે મેહર સરખી રચના કરીએ."

"પણ મા માહારી મેહર કાંઈ ઉડાઈ નથી." "ઉડાઈ નથી? એ પરવરેગાર, દીકરા માહારું કહ્યું માન. જે તેનીથી નહી બને તો તે તુંને તરત કેહેશે અને પછી તું વીચારી જાઉને બીજો વધુ લવાજમ આપજે. આ દર તાહારી કોડલી સંભાલ. પાંચ છ મહીનામાં તું બાપ થયે અને પછી તાહારાં છોકરાંને માટે અમ્ય કરતાં તાહારી ખાલ નીકલશે."

"વાઈ તાહુને કેહાય તેમજ હું કરીશ, જે મેહર ફરીપાદ કરશે તો હું તેને વધુ અમ્ય આપીશ."

"વાઈ હવે બરોબર. પણ જે હોય બાર તે કોટ બાર જે. મેહર આગવ માહારું નામ ના દેતો."

આદરજીએ માની શીખ માની મેહરને અમ્ય કરવા દીધો. મેહરને મહીને મેહરને એટ ગઈ ડોસાંને વાસતે બરાનડી, સહુને સોનની માહો કશી, ઈંડાના નાસ તા, રાતે શુની વખતના અખવાસ માટે નરમ નરમ મેવો અને એવાજ પરચટજી અમ્ય વધી ગયો. અમ્ય રોહોડ પછો થયો તેથી બીચારી મેહર ધુનતી ધુનતી સુકાવતી વખતે આદરજી આગલ ગઈ. "વાહાલા ભરતાર" મેહરે બોલી "આ મહીને અમ્ય વધુ થયોછે. તકુમારાં માએને માટે ઘણીક મીમે ખરીદતાં આ નાણાની રકમ અમ્યવી પડીછે. આપણા હંમેશાના અમ્ય તો બરાબરછે પણ જે વધ થઈતે તે તાહારાં માએને ખાતે લખો."

આદરજી નરા કહણ દીજનો ઘઈ બોલીએ કે "માહારું જી મહુને તપાસવું જોઈએ. મેહર જેરડો અમ્ય હું તુંને આપવું તેરહો બજાછે. શયજું જેમાન પૂરું કરવું જોઈએ."

"આન લવાજમમાંથી આદર? "

"હા હા એન લવાજમમાંથી. વધુ આપવાની માહારી શુજાસછે તોમી એટલામાંજ સઘડું ઘડું નેહીએ."

"વાઈ વાઈ આદર હું એટલામાંજ સઘડું લાવી મેલવાની કોથેશ કરશ."

"કોથેશ કાયે અને નહી બને તો દાખતુ નહી હું"

તુહને તાહારા ખરખમાં એક ફીધીયું વધુ આપનાર નથી તે ખુબ ઈવાદ રાખજે.”

“આહારીથી બનતી કોથેશ હું કરીશ. પણ વાહાલા આદર જાહેરે મેં ક્યા માસમાં ખરખ કીધેતાહારે હું એમ જાણતી ન હતી કે તું મહને વધુ ખરખ આપનાર નથી.” મેહેરની આંખમાં પાની નેહને આદરજને લાગું તેથી તે બોલીએ કે “હું આ વખતેતો ખુશીથી આપુછું” પણ ઈવાદ રાખજે મેહેર કે હવે પછી કાંઈખી વધારે ખરવાર નથી.”

મેહેરે સારા દીવસ ખાધું નહી. વીમારમાંને વી ચારમાં તે યુગ્મવાતી ગઈ. સાસુના પગલાથી તેણીનું હસ તે ધર પાછું ગમગીન થઈ ગયું. મેહેરે ખરખ ઘડાડી ના ખરખે અને ઓછારને આપાની ઝીલે-શીવાય બીલ ચીલે પરીથી, તેણીએ ઈધે ઉડાવેગે, ઘર સંસારનું જોખ કાંમ ખાહેર પછંસા ખરખો કરાવતી તે તેણીએ પોતાને માથે એ આં લીધું. આ શબ્દો કરતાં મેહેરને નેકે ભારી રંબ એ સ્વવી પડતો હતો તોપપણ તે એમજ સમજતો હતો કે તેમ કરવાની તેની ફરજ છે. તેણીને મેહેનતની કદર કોઈ જાળુ ન હતું. નવાન ડોસાં નેકે શબ્દો જાણે તોપપણ પોતાના ઓછારને કહે નહી. આદરજ ઘરમાં શું બનેમ તે ની નરાખી પુછકણ કોઈ દાહાડેખી કરતો નહી. પણ મેહેર થોડા દાહાડા પછી હું મેલથી છુટી અને તેણીના ઘરનું કામકામ કરીકામ થઈ ગયું. પોતાના મેડાના હરખથી તે શબ્દો સંકટ વીસરી ગઈ અને જમ જમ તે મેડાના રડવાને સાદ શાંલે તેમ તેમ મેહેર દીલથી મથન રહે કે હવે કુખના દાહાડા પાછા આવેછે.

મેહેરથી કામ નહી થાય તેથી નવાન ડોસાં ખુબ હ ધીર પડ્યાં. જ્વની ડોસાંની અદાત થતી હતી તેવી હવે થાય નહી તેથી તેવણ પોતાના બરખડાર આપે દાહાડે ખાંડે. અસેગસે બોલે અને મેહેરને બધું સમજાવે. જાહેરે આદરજ સરખા બીજા પછંસાવાલા અને વગવાલા ખરજોની એરતો કુખસના કોથોપર લેટે તાહારે બીમારી મેહેરને રાંધનીમાં બલદની માફક કાંમ કરવું પડતું હતું. ગમે તે થઈ જાય પણ આદરજ જુદાઈએખી મેહેરની ખ બર અંતર પુછે નહી કે રમે તે વધારે ખરખ માંજે. આ દરજએ વલી દર માસના લવાનખમાંધીન પોતાની માના કુલવખ ઉપરથી મેહેરને પોતાના બાલક માટે કપડાં ખરી દવાં કહીયાં. મેહેરને આથી ઘણુંજ લાગું. તે પોતાના નસીબને દમ રૂધીને તામે થઈ. જો આદરજને કાંઈ એ છું પડેતો તેનો મીજબ જાય અને ને ડોસાંને કમતર પડ્યું તો એમ કહે કે “પેલાં ધીગલાંને બધું જાંહસે તે પછી ડોસાંને કોણ જાય ?” આંબો મેવડો બલાયો બીમારી મેહેરને હતો. પોતાના બોરકો ત રહયો પણ પોતાના બાલક પરખી વેહલા પાડી ગરીબ મેહેર પોતાની સાસુની આવા પીવાની બરાબર માલવળત કરતી હતી અને ખર વધારે અને વધારે ઘતો ગયો. આ શબ્દો હેવાલ આ દરજને કહુંતો આદરજ દીલે માહું લાવશે એવા વીમાર થી બાપડી મેહેરે પોતાના ગલાંખાનો મોતીના હાર વેચી એ. જાંહસુધી હાડકાં કુમે અને માંખાંમાં જુખરી આ વે તાંહાંયુધી મેહેર મેહેનત કરતી. આદરજને જાય તા

હારે મેહેર હવે પછુ તેણીના કરમાઈ ગયડો મેહેરો નેક આદરજ નરાખી પુછે નહી.

નવાન ડોસાંને એક સહવારે અજરન થઈ આવ્યું નથી સારાં ઘરમાં માહિત થઈ રહી ? ડોસાં વડુંને માહિ તેમ સરસતી દીએ; પણ આદરજ એક કપડાંનો બોલ મો હાંમાંથી કાહાડે નહી. પોતાના બાલકને તવલવું નાખી નવાન ડોસાંની સેવા મેહેર કરતી. નવાન ડોસાંની માંદ ગીથી મેહેરને તે માસમાં ખરખ વધારે થઈ ગયો. એક વે વખત આદરજને આવાનું લુખું પડ્યું જ્વની તે કહણ શ બેઠાંમાં બોલશે કે “મેહેર તું જાણી જીજને મહને ચીડવે છે. જાહેરે માહારા તું હાલ પાંડેછે તાહારે માહારી જુલો માપર કોણ જાણે તું શું આજબ જુજરતી હસે ?” મેહેર ને આ શબ્દો જ્વહેર શરીખ લાગા. તેણીએ કસાવ કીધો કે ગમે તે થાય પણ ફીધી એમ કસર કરવી નહી. મેહેરે પોતાની બીજ નજસ વેચી અને પોતાના ભરતારના ખર મ માણ કીધો; અને આ નજસના પછંસામાંથી તેણીએ પોતાના બાલકને માટે છ સાધારણ પોલકા સીવરાવ્યા.

પણ આ જોઈ નવાન ડોસાંએ એક દીવસે પોતાનાં ઓછારને કહીયું કે “મેહેરતો માહાડું ખુબ પાકવેછે. ગઈ દાલે માહારો કલેસ એવોતો પધર જ્વેલો કીધો કે મહને જુખું ઠોકાવું પડ્યું. કિયેથી સસડું ગોસ સોધી લાવેમ અને જાદીના પહંસા તોટે બાંધેમ. આપણા ગરીબના ઓક રાંતો ના હલકાં બદીઆન હોયતો માણે; પણ મેહેરે એવોતો ભપકાદાર ‘પોલકા’ સીવરાવણા કે લોકાખી જાય તો મશકેરી કરે. કુંનાજ્વો ભરતારના આવાના વાંધા પાડી આંબો આંબો ખરખ કરવો એ કોઈ એ કમજતને પુછે !”

આદરજએ મેહેરને કલેસને માટે કપડો આપયો; પણ પોતાના બાલકને નવા ‘પોલકા’માં જોઈ આદરજ એટલો હરખ્યો કે તે વીશે તેણે મેહેરને એક સખદ પણ કહીયો નહી. મેહેર શબ્દો પોતાનું ઘરેણ અને સારાં સારાં કપડાં વેચતી ગઈ અને જાહેરે તે પણ શબ્દો બલાશ થઈ તાહારે તેણીએ પોતાના એકધરા નેકરને પણ કમતર દ આપી. મેહેરે થોડા પગારે એક માકરડીને રાખી જ માહામાં નીડું ભજાવે અને સાખમાં ખાંડ નાખે એવી અકલતી હતી. મેહેરને આ માકરડી સાથે ઉલટી માથ કુટ કરવી પડતી હતી. દાહાડે દાહાડે મેહેર નખાતીન ગઈ. પણ કોઈખી તેણીને સાહે ન હતું. છતા ધણીનાં છ તરે તલે એક કુવાર સાસુના જુલખથી મા બાપ વગરની મેહેર ના ધારી પડી હતી.

પણ એક દાહડે મેહેર ઘરના બોજ તલેમયાઈ ગઈ. તે પોતાના ધણીના નાસતાને માટે રાંધનીમાં તઈઆરી કરતી હતી તેવામાં તેને ધુખરી આવી ગઈ અને તે ખુબ જોરથી જમીન ઉપર પડી. શબલાં રોડી આવયાં અને આ દરજને બાલક પડીયું કે મેહેરના દમ બંધ પડી ગયેછે. હાકરને મોડાંપર તેડાં ગયાં; પણ નવાન ડોસાં કહેકે “દી કરા ધીરજ ઘર, એમાં કાંઈ નહી. હું બી માલતાં માલતાં ઘણી વખત મેયુધ થઈ જતી હતી. એતો વાળનું નેર હશે તેમાં હાકર શું કરનાર છે ?” વઈ આવીને ધાસતી નજીવી; અને આદરજની આંખ લાલ થઈ આવી. મેહેર

ਉਸਦੀ ਤੇ ਆਖਤ ਪੜ੍ਹਾਈ.

નું બાલક એક ગમ કમલવું હતું પણ ડોસી નરા ધસીને તેણીને સપાડવાની પણ તસદી લેતી ન હતી. ડાકટરે મે હોરની શબ્દો હકીકત તેણીની માકરણીથી આવતાં આવતાં શાંભવી હતી અને તેથી તે તહરામિત ધણીનાં દીલમાં પણ વાશું હતું; અને વધે પુર તપાસ કીધા પછે આદરજ ને બોહું કહીયું કે 'તહારી બાપડી ધરના બોજ તહેજ મ'પાઈ ગઈ છે.'

આદરજ એ મેહરનું બીજાણું છોકરીયું નહી. તેને શબ્દો પેયાર ઉભાઈ આવેલા અને જેમ જેમ તે પેતાના પાલનામાં સુલેલાં બાલકને રડતું શાંભલેતો તેમ તેમ તેને હાંકરો મહડતો હતો. પેતાની માના કહેવાથી આદરજ એ આંધલો યદને પેતાની બાવડીના છવને મેરાગ સુલ કીધો હતો ને પાછો સલગાવવાને તેની પાછલની ખરદાસ ત નકમી હતી. -શબકી વાત વહી ગઈ! આદરજની મ શમ ઉપર ફરેલાં અંધારોને પરદો ખુબ મોડો ઉઘડયો. ધરડી સાસુ પણ દખાઈ ગઈ! તેણીની છબને પણ હમણાં આશામેશ મલી. આદરજના ધરમાં આછી કર કસર થઈ અને કાચા કાંન રાખવાથી આદરજ એ પેતાની કાનગી રીતરતને જાન લીધો અને એક પશુ બાલકને માના પે પારને મોટે રડતું કીયું.

મેહરને રોખને મહડાવી આવવા પછી આદરજ એ ક ધરડા માણસની મુઆરેક કમરે વલી ગયો. તે દાહડીથી ફરીથી કોઈએ તેને હસતો જોયો નહી. એક ખુની પેતાના કરતુકના પશ્યાતાપ કરે તેમ આદરજ પેતાની મેહરને હુંમેશા દયાઈ કરી પેતાના કટરપણને મારે તોજ્ય માં મે. મેહરનું ડોકડું પણ તેની માના મોઝાત પછી એક માસે મરણ પાંખું; અને આ બનાવથી ધરડી ડોસીનાં પણ હાલ પડીઆ. આદરજ ગમગીનીમાં દાહડા સુતરવા લાગે અને બુડી ડોસી પણ પેતાના દીકરાના ધરમાં ના છું બમાવી કંઠાણે પડી.

છોકરાંઓ તમે ખાસાં સંપડાયાં.

બાલક, એ બોલ સાંભલતાંજ આપણને નીરદો સંપણને અને પવીતરાર્થના વીચાર આવે છે. કેમ કે બાલક પેતે પુરેપુરું નીરદોશ અને પવીતર છે. બાલકને રમતમાં તેમજ તેને રડતાં સપાડવાને વાસ્તે કેટલીવાર દગાવીઆમાં આવે છે તેથી તે બીચારું પશુ ખચું સામાંને પેતાનાજ જેવુંજ નીરદોશ સમજે છે તેથી તે સામાંની ઊપર ભરોશો લાવે છે અને વારંભવાર ક માય છે. જેમ એક બકલીથી તેને કતલ કરનાર હથી આરબધ કરાઈની સાથે છુસીધી ગંમત કરતું અને તેના હાથ ચાટું ચાલે છે અને તેથી પેતાનું નીરદોશ પણ જણાવે છે, તેવુંજ નીરદોશ એક નાહડું બાલક છે.

એક પંડું બચાંનો નીરઅપરાધી ચેરો જુવો

તે કવો ખુશનમાં અને મનમોહન લાગે છે. બીજા છ થ ઊપર એક ગમે એવા ગોરા અને ખુબસુરત પણ કરપીણ માણસના ચેરો તરફ તમારી નજર દોડાવો અને તે તમારી નજરમાં તુરત સીછા રાતના અંધારાં અને શેહાઈ જેવો કાલો દેખાશે.

ખચું વયે પુગી મોડું યદું બચ છે તેમ તેની સ મજાણું શકતીમાં વધારો થાય છે. એવે વખતે મા બા પેાની સારી તાલીમ ઊપર તેવોના નેક અથવા બદ ઊ ધરવાનો આધાર રહે છે. મા બાથો ને પેતેજ તેવા ની નજર સાંમે કાંઈ તકસીર, સુનોહ અથવા વાંકને વા સતે હલકી રીતે બોલી તે પસાર થવા દે અથવા ને વીથે તેવો બેદરકાર છે એવું દેખાડવેતો પછે ખચું પેતે તે વીથે કેટલું નમરવમ અને બેદરકાર રહે તેનો શેહ જેજ વીચાર થઈ શકે છે.

છોકરાંઓ કટકીકવાર પેતાની સમજ આડે મારજે વાપરો ઊકાડાં ચાલે છે તેવી વખતે તેવાને શી શીખણ કરવી અથવા ફરીથી તેવે મારજે તેવો બચ નહી એવું શીખાડવાને શું શું ર્જાજ તપા ઊપાય કરવા એની આપણા લોટો ઘણીજ થોડી સમજ રાખે છે.

પાસેના પાંના ઊપર આપેલું ચીતર જુવો. બે ચાર નાહડાના નાહડાના અપરાધીઓ પેતાના ધરના ગોહાજીનમાં ભરાઈ બેસીને એક ચાટ ઊપેરી ચમચા ભરી ભરી કવાં લપાલપ ખાય છે પેલો સરવેથી નાહડો નો ખાપડો પણ આ અપરાધીઓની સંજમાં પેઠે છે અને જમીન ઊપર ફસડાઈ બેસી બે પગની વચે મીઠઈનું વાસન લેઈ ડણુચા ભરે છે. તેવોમાંથી વડો અને ચંચલ ચોર જેના નાહડાના હાથ કપાટ ઊંધાડ વાને હુકા પડવાથી એક પુરસીપર ચહડી તે કપાટમાં થી મનમનું કાહડી લેઈ હકલ ઊભેલી બેઠનનાં જો લામાં આપે છે. મીઠાસ ઊપર પીઆર તેથી તેવેજ એટલુંજો ખાધું કે તેવોનું પેટ આફરી આવીગી પણ તેથી તેવો તેને છોડતાં ન હતાં. એવામાં પછવાડેથી તેવોના મા બાપ તથા બુધાં બપાઈ આવી લાગાં છે અને તેવાને જુવે છે અને એકદંબ મોડી જઈ માર મારવાને બદલે એટલુંજ ખાલે છે કે "છોકરાંઓ તમે ખાસાં સંપડાયાં." છોકરાંઓ આદરજ સણુનો સાંભલી થુ છ પડીઆં અને પેતે સંપડાયાંથી સરમીનદાં પડી ગયાં. એવી હાલતમાં આપણા લોટો જે હાથમાં આ વ ખાસડું, લાકરી, નેતર, તે લેઈ તુરત મારવા મ.

ડી નવ અને યુગ તરીકે ગાતો દઈ પડક અને થા
કાજવારમાં સાંજ પડતાં જો બાપે ખાવા પીવાની સકત
મનાઈ કીધી હોય તોથી માએ તેવાને પતાવી હુરૂએ
ખવાડે અને ફેલીક વખતેતો બાપ મારતો હોયતો મા
તેની સાથે વહુડવા મંડી બાપ અને એવી રીતે હોક
રાંઓને ખેખડ કરે. પણ સમજી મા બાપો
એવી વખતે પોતાના હોકરાંઓને સન્ન કરવાને
તરેહવાર ઈલાજો કાંમે લગાડે. જો હોકરાંઓ રોજ
સાથે જમતાં હોયતો તેવાને છેક એક કારે ખેતારે અ
ને ને ને પકવાંતો તેવો ખાપ તે બીલકુલ તેવાને આ
પે નહી, પણ સાધારણ થોડો ખોરાક આપી રૂપસદ ક
રે; રમત ગમતમાં સાંચેલ કરે નહી અને તેવાની જે
જે રખેતાની ચીજો તેથી તેવાને દુર રાખે. બાપ જે
કાંઈ સન્ન કરે તેમાં મા પોતે પણ કદાચ દીલ રાખી શાં
ચેલ થાય અને એક રતીભાર લાહરો આપે નહી.
હીલાં હોકરાંઓ એવી વખતે રડી તોડાંન કરી મા
બાપની ધીરજ થાકવી નાખે છે અને જો મા બાપ કં
દાલો ખાઈ તેવાને ચપાડવા પડવા અને કુસલાવા માં
હે છે તો પછે તેવાને તેવીજ તખે પડે છે અને તેવો હુડી
લાં થવા શીખે છે.

વેહવાઈ—સાલો લગન કરી આપો.

ધનખાઈ—વાહલા પેસતનલ જોવો મનેતો
ખાવા કે પીવા કાંઈજ ગમતું નથી અને મારું લેજીબી
કેાંણે નથી રહેતું તેથી એટલું આપરા કાવસલ વેહ
વાઈને સમજાવી આપરી હોકરીને કાંઈથી રીતે હુલકી
પારી આપેતો હું નાંણે ગંભા નાહી, કાંએકે તમે સા
રીપેકે નાંણાય કે આપડું ખચું કીમરે પુરું તેથી જલ
દીથી લગનતો કરી આપવાંજ નોઈશ.

પેસતનલ—ધન તમેને દુખી જોવાને હું જ
રાએ રાલ નથી તેમજ તમે સારીપેકે નાંણાક કે જે
ઈનતેબરીમાં તમે ગરકાવછો તેમાં હું જાહો નથી પણ
લગનના ખરચને લીધે આંધકી ખાઈ ખેસી રહેજાહું.

ધન—વરી આપણને કાંઈ મોડાં જમન ક
રવાં છે અને કહી મોટી મીજલશ ખોલાવવો કે તેના
ખરચમાં તણાવું. મને કાંઈ ખખર નથી કે તમે તાં
ણ વાંણે ધર સંસારનો ખરચ પુરે
જે હવે કંઈ આપદ ખમોય તે

નાં તરણ ચાર જણ જઈને હોકરીને બે આશરવાઈ
નાંખી હુલકી કરવી એટલે નાંણે કુનીઆતું જમન કી
ધું એટલો ધરવ આવશે.

પેસ—તોહલાં ધન જો તમે ખોલોછો તેમજ
ચાલેતો પછે લગન કીકી લીલાં કરવાને મને જરાએ
વાંધો નથી; પણ હું બીહુચ કે ખઈરાંઓની રીત પર
માંણે તમે પાછલથી મને મોટા અસાખામાં તાંણસો.
તેવો આપરા કાવસલ વેહવાઈજ આવી આ.

ખાંધો વેહવાઈજો પોતે નાનપણથીજ દેસત હ
તા તેથી એકમેકને મલવા લેડવાનો તથા છુટથી વાત
ચીત કરવાનો અરસપરસ વેહવાર હોતો તેથી પેસતનલ
ખોલોઆ, આવો ભાઈ કાવસલ તમારું કાંમ પડેજો.

કાવસલ—વરી મારી કીપર થું ધાર આવીછ!

પેસ—ધન લગનની કીતાવલ કરવા કહે છે અ
ને તમેને સમજાવાને મને ભલાંમણ કરે છે.

કાવ—કીકે આપરેતો તઈઆર છઈએ. મ
ને કાંઈ નીઆત કરવી છે કે વીચાર કરી જવાળ આ
પું; પણ જોવો તમે સંમજોતો આપણે એકજ જમામાં
જઈ ધરના ચાર પાંચ નજીકના સગાં વાહલાં મલી
એ સુભ કાંમ કરી નાખીએ. ખાકી તમે જો કાંઈ લાં
બી દોડદોડી કરવાના હોવો ખા આપરેથી નહી ખ
નસે. એકતો ધંધામાં હવ નથી અને મોંઘવારીમાં
તણાવું પડે છે તેથી કાંઈથી ખરચ કરવાની મારામાં તા
કાત નથી. જણસ લાવ કરવા જેટલુંખી મારી પાસે
નથી તેથી જેમ મને ખંમ શવતો જો તેમ જણસ ક
રતો જવસ, ખાકી તમે નાંણે કે હોકરીને હાલ કાંઈ
જણસ કરોતો આપરેથી ખનનાર નથી, તેમજ તમારી
રીતથી મને કાંઈ જોઈતી નથી નરે અને જે ખોદા
તાલ તમેને આપે તારે તે તમારા જમાઈને કરજો.

ધન—પછી વેહવાંન મારાં ને મારી હોકરી
ના ખોડાં તુપી કાહડે તે તમે મોટીપ્રજાને થુંકે મો
હોડેથી રચકા મારીઆ એટલે કાંમ પાર થજોડી.

કાવ—આલો તમારી વેહવાંનને તેરાંજોઈ અ
ને તમેને મોહોડે મોહોડું સમજીતી કરાવી આપું એ
ટલે ખસ કે નહી. (એમ કહી કાવસલજો પોતાના
ધરીઆંણીને ખોલાવવા મોકલીઆ.) તાર બાદ માંણે
કખાઈ વેહવાંન આવેઆ, તેવણને પેસતનલ કહે છે.

પેસ—આલો માંણેકખાઈ તમારાં વેહવાંન લગન
ની કીતાવલ કરે છે, કેમ તમે થું વીચાર રાખોછ.

માંલિકખાઈ છોકરાની માએ થાએ તથી જરા મીઠીખાઈ આવી લાગાં અને સરવે બાંજગડ સાંલસી બોલીઆં.

માંલિ—એમાં મને શું પુછાય બા. તમે છેવે ને તમારા વેહવાઈછે. મારો છોકરોછે મને કાંડાં તેની ચીનતાછે, જારે જોઈશ તારે પરણ્યો; કમાતો થઈ જાતી કમાઈથી પરણે. કાંઈ હમારેથી આવા વખતમાં જણ સ ખનસ કાંઈ થાએ નહી.

પેસા—માંલિકખાઈ જનસ હમે કાંઈ હાલ માંગતાં નથી, ખોદા જારે તમેને જોગવાઈ આપે તારે કરજો મને એવો હમકરો નથી; પણ તેમજ મારી ખી શકતી કાંઈ રીત તથા વેહવાઈએને કપરાં ચપરાં કરવાની નથી તે ઊપરખી તમેએ નેગાહ રાખવી.

માંલિ—પણ તારે ખાવા લગનખી સાંને વાસ તે કરોછ, તારેતો નામજ પારોની કે જાંલુ લગન થયાં.

ધન—જેવો કાવસલ જોયું આએ બદરાંઓ ના વાંધા નેયા અને શું હમે કાંઈ યુવાં પડીઆંછ કે છોકરીને હાથેને પગેજ ચોકલયું ?

પેસા—ધન તમેતો વધી આએ વઢવાડની વા ત કાહડી એમાંથી સમજીતી કાંઈ દાહડે નહી થાય. શું તમે કપર વસાવાની વાત કરતાં હોવતો હું તમેને સાફ કંઠુછ કે મારેથી હાલની હાલતમાં કાંઈ ખનનાર નથી.

માંલિ—કાંએ વેહવાઈ તમે એમ કરી છુટી ના જાવો. છોકરીનાં મા બાપ થયાં તે સજી નોઈ તપા સી વરી કરવું જ નોઈએતો. મારી હીલુને વરે વધી મનેખી સજી કરવું જ પછોતો. ગરીબ થયાં તેથી કાંઈ છુટી જવાએ એતો માંથે પડેલું તે કરજ દરદ કરી નેખી હલકાં થવું નોઈએ.

પેસા—કેમ ભાઈ કાવસલ હવે આપણી ગણતરી તે કાંડાં રેહી. છોકરીના મા બાપ થવામાં ખરેખર કાંઈ યુનાહ કીધો હશે કે હલકામાં ગણાઈએ, તે કરતાં મને એકથી વધારે છોકરીઓછે તે આવાં અનસમજી બદરાંઓની સાથે લકતાં કેમ પરવડશે.

કાવ—ચાલો માંલિક તારાં સાસુનેજ તેરાંબીછ અને તેવન જે સમજીતી કરે તે ખડં. પેસાતનલ તથા કાવસલ પોતપોતાની દલદરેસીની વાતો કરતા બેઠા અને શેરના સમીની વખતે જે શેરો મથેલા અને નામ ઊપર એમના એમજ રેહી ગયલા તેની ઊપર થયલા “કાલ” કેમ અને કાંડાંથી ભરવા તેની પુર ઈનતેજારો થી પાંતો કરતા બેઠા હતા, એટલામાં કાવસલના માએ

મીઠીખાઈ આવી લાગાં અને સરવે બાંજગડ સાંલસી બોલીઆં.

મીઠીખાઈ—વેહવાઈ; મારી માંલિકતો નાદાંનછે એક દોઢારીઆંબાર વધુ રાખતી નથી. મારો છોકરો મોટા ખરચમાં પડીઆંછ અને માંથે દેવું થએબીછે તે થી શીકર શીકરે તે દરરોજ, લેવાતો બાંચછે તેની એ ને કાંઈજ દરવાસ નથી, પણ દોઢારી નોઈ દેખાદેખી થી પોતે તણાવા માંગેછે. હમારે તાંડાંખી છોકરીછે અ ને તેના સાસરાંવાલાંઓ લાલાલાલ માંગેછે તારે હમે ખી કકલી કદુવા દેઈએ છઈએ, તેમજ તમેનેખી લાગ વું હશે તેમાં જરા નવાઈ નથી. ખાવા એતો જેની પર પરે ને ખુએ, વાસતે વેહવાઈ તમારે હરગેજ થઈ કાંઈખી ખરચમાં તણાવું નહી, હું તમારી હાલતખી જાંણુંછ કે કમાવો ને ખાવો અને એવામાં ખોદા ન કરેને તમેને કાંઈ કસું હાવતો આએ બધો લુકો રખડીમરે તેની આ બાઈએનેતો કાંઈજ સમજ નથી, તેથી મને તથા માંલિક વડીકને કાંઈ કપરાં ચપરાં તમારે કરવાં ન હી જેખી તમેને સાદુ સુતરું ખોદા આપે તે તમારા જમાઈને પેહરાવનો અને ખોદા જેવો દાતારછે વધી એવોજ લવી મોઢાં થઈ સારો વખત નોજોતો હમારો નેઆંમત ચાખશે. જેવી હમારી હીલુ તેવીજ તમારી છોકરી તેથી તમારાં મનમાં કાંઈખી જોણું લાવસોના કે તમારી છોકરી તાંણાં ખાશે. વાસતે ભાઈ જે દાહડાં કે તમે કંઠુશો તારે, અને તાંડાં અને તેખી બે ચાર જણ આપરે ઘેરનાજ મહી બે આસરવાદ પારી આપીયું.

આ વાજખી મુકાલે શાંલસી બધો વેહવાઈઓ ને ધીરજ આવી અને તેજ પરમાંલિ થોડા દાહડામાં છોકરાંઓના લગન થયાં. સગાં વાહાલાં અને દોસત આસનાવો જેવાને નોતરીઆં નહી હતાં તેવો વડીક પાછલથી એવાને દાહડાં કંઠુવા લાગાં. અરસપરસ ની હાલત જો વેહવાઈઓ બરાબર જોતાં હોયતો, કેટલાં દુખી તથા કરજમાં દુખી યુવેલાં કુટુંબ સુખી થાય ?

શુનરાત તરફની મુશાફરીનો હિવાલ.

જેઆમાં બેઠુંન બાઈછ,

તા. ૧૧ મી જાન્યુઆરી ૧૮૯૧ ને દીને સવારના પાંચ કલાકે અમરેલી છોડાઈ. “ચેખી” નહી નેના ઉપર અમરેલી ઉઠ્યુંછે તે ઉતરીઆ પછી થોડોવારમાં બીજ નહી

(વડી) આવેલવી પડી હતી. પછી હેઠલ લખેલાં ગાંધી આગલ થઈ ૧૧ વાગતે કેરાલામાં વીસાંખી કીધી.

અમરેલીથી... ૨ ગાઉ ખીનરીઈ (જતપુરને તામે છે.)

ખીનરીઆથી... ૨ ગાઉ ભંડારોઈ.

ભંડારીઆથી... ૨ ગાઉ બંધીઈ.

બંધીઆથી... ૧ ગાઉ કેરાલું.

કેલા તરફડે ઝાંખ ગામકુવાડ સરકારને તામે છે. કે રાહું નાધકું ગામકું છે, તાંહાં આસરે ૨૦૦ જુપડાં છે, તેના નનરીક એક મીઠું નાલું વેલ છે.

ખીનરી દીને કલાક પાા વાગતે કેરાલું છાડીઈ અને ૧૧ કલાકે "લશકર" માં પોહિંતા. રસતામાં હેઠલ પર માણે ગાંધી અલીઆં હતાં.

કેરાલાથી... ૦૧ ગાઉ બીપલી.

બીપલીથી... ૨ ગાઉ મગસરા.

મગસરાથી... ૨ ગાઉ મુલઆમર.

મુલઆમરથી... ૨ ગાઉ લશકર.

બીપલી ગામ જુતાઘડનાં નવાખનું છે. મગસરા અ ને મુલઆમર કાઠીઆનાં છે. મગસરાના હુમે થોડોવાર રહ્યા હતા. તેમાં હડીજઅર ઘરો છે. હીઆં કાપડ, સાઈ વણાએ છે.

કાઠીઆ અસલ કાંહાં હતા અને તેઓ સોરઠમાં શા કારણથી આવીઆ તે આ નગા ઉપર નજાવડું નર નાં છી સોરઠ દરપણાંથી સાર આપીએ છઈએ.

"કાઠી લોકો સીંધના સુમર રાજના તામેદાર તરીકે પા વર દેશના રહેતા હતા. એક વખત એક નાયકાએ રા ના આગલ નામતાં રાજની ખતક કરી તે ઉપરથી રાજને ક્રોધ થયો ને નાયકાને દેશમાંથી નવા હુકમ થયો. કા ઠી સરદારોએ નાયકાને પોતાને તપાહાં મેલાવી ને રાગથી રાજને ક્રોધ મરોડો તે ગવરાવેલો. એ વાત સીંધના રા જાએ જાણવાથી તમાં કાઠીયોને સીંધમાંથી નવા હુકમ કર ર્યો. આ વખતે સોરઠમાં લોક ગામમાં, વાલા જતનો રાન પુત સરદાર રાન કરતો હતો તેના રાજમાં કાઠીયોએ આ શરય લીધી

"તેઓમાંના અમર પઠગ નામના કાઠીને એક અમર માઈ નામે ઘણીનું પુખ્તુરત દીકરી હતી તે ઉપર વાલા સ રદારને પીધાર થયાથી તે સાથે લગન કરવા કહયું. અમર રે કહયું વાળે અમરેને જોડો એક ભાણે નમે તો પાછળું. તે પરમાણે વાલે કરયું ને કાઠીયાણી સાથે લગન થયાં.

"રાજના પાપાતોએ નયાતખાર થયાથી સરદારને લંકના તખ્ત પરથી ઉઠાડી મેલેલો. તેણે કાઠી લોકોની મ દદથી બીજા જુમીઆઓના ચુલક જતવા માંડ્યો. વાલા એ પોતાના આપ દાદાને ધરમ, ને સુરયને માનવું, એન ધરમ પોતાના રાખ્યો ને કાઠીયોએ પછી તેન ધરમ પોતામાં દાખલ કર્યો. તથારથી સુરયને અહીંના કાઠી લોકોમાં સ લોન છે. તેઓ કેરુ છે એક દોવસ સુરે વાલાના ધવ પનમાં આવી કહયું ને "માહારે વીસવાસ રાખી લડાઈ કર હું તુને મદદ દઈશ તું મારે દેવલ મણવને" સુરય ની સોહકવનાથી વાલાએ તથા તેના કાઠી અદદગારોએ ઘણા એક ગામ જતયાં. સોડા રાનપુત પાસેથી ધાન અને ચોરી

લા લીધાં ને યાનમાં પોતાની રાજધાની ઠરાવી. તપાંહાં સુરયનું દેવલ મણાવયું તે અખાનદીન સુધી છે. તેઓએ પે તાના તાખાના કાઠી સરદાર રાજો આવરોની સરદારો તલે મુલો ચોવીશી લેવાનું કરીયુ પણ તેમાં કાઠી સરદાર સોડા પરમારને હાથે મરાણો.

"વાલા સરદારને કાઠીયાંણીના પેટણા તરણ દીકરા ખુ ખાણ, મામર અને હારસર વાલો હતા, એ બધાઓએ દેશ પોતા વચે સરખે હીસે વેંમી લીધા. તેઓ અનુકરમે ચો દીલા, મીધીઆહું અને જતપોર એ તરણ જો વસયા તે પ રથી તરણ જતો થઈ. પરારંભમાં આડ સાખા હતી પણ તેઓ હાલમાં અવરતીઆ (પરદેશી) કેવાય છે. વાલાના વંશનાં ધરડો કેવાય છે."

લશકર અથવા માણિકવાડાની કાંપ આસરે ૮૦૦ સ વારોને રહેવાની જાવણી છે. તે એક નાયકા નાલાં (કુલ નરી નહી) ઉપર છે. સવારો ગામેકુવાડ સરકારના પગાર ખાએ છે; અને પોલીટીકલ ખાતાના હેકમ બનવે છે. તે ત કયા ઉપરથી માહુમ પડે છે આસરે ૫૦ વરસ ઉપર ગા મેકુવાડ સરકારના "દીવાનજ સાહિબ" ૩૦ હજાર લશક ર લઈને કલકત્તોરી હુમરાવાને નીકલા હતા, તેણે હીઆં જાવણી નાખી હતી, તેઆરથી એ નગાનું નામ "લશકર" પડીઈ. આ ગામમાં શરવેથી સાડ મકાન પોલીટીકલ ખા તાંના કરનલ આનડરનનનું છે. તેને લગતો ખાગ ઘણો થું દર છે; અને તેમાં ઉગેલી ઉંમી તરકારી, તરેહવાર ખુશનુમાં કુડો અને જત જતનાં કસો ભેઈ આપણે સુમઈના કોઈ સારા બાગમાં ફરતા હોઈએ એમ મનમાં આવીઆ વનાં રહેતું નથી.

લશકરથી ૦૧ ગાઉને છેડે માણિકવાડા નામે ગામકું છે. તેમાં આસરે ૫૦ યોડાં છે, અને સુખીઅ કરી એકુતાની વસતી છે. એ ગામકું જુતાઘડ તથા જતપોરને તામે, હ તું; પણ હાલના પોલીટીકલ એનરે જુતાઘડવાલાના હી સો મગરન સરકારની તરફથી ૧૫૦૦ રૂપીઆને સાલીએ લીધા છે. માણિકવાડા નનરીક એન હુધીકારીએ બેઠાં મકાં નો અને માલીઆ બંધાવી છે, અને એ પરાને તેના નામ ઉપરથી "કીટીન પડ" કહે છે.

જુતાઘડ.

જુતાઘડ આસરે બે માઈલ લાંબું અને રા માઈલ યોડાં છે. તેની આસપાસ સારો મનજુત બાધણીનો કર તો કોર છે, તેને પાંચ દરવાજા છે, પણ ધારવામેલે બેન વપ ડામે છે. તેમાં આસરે ૧૦ હજાર ધરો છે; અને ૩૬ હજાર ર માણસ (૨૦ હજાર મુસલમાન અને ૧૬ હજાર હીંદ) ની વસતી ગણાયે છે. કેટલાક ઘરો ઘણી સારી બાંધણીના છે, પણ રસતા થણા સાંકરા અને ફરગલી ભરેલા છે. ગાં જમાં થોડીન નગા સાક હયો. હાલમાં મીઠીનોશોધાલ કમી રી જનમ લેવાની તઈઆરી માં છે !

આ ગાદીને તામે આસરે ૧૬૦૦ ગાંમડાં છે, જેના ૧૯ માહાલ કીધેલા છે. ૩૦૦ ગામ ઈનામ તથા ખેરાતીમાં અપામિલ છે. આગલ એ ગાદીની કુલે પેદાશ ૧૦ લા પની હતી; હમના પ્રેધવારીના સખબધી ૧૦ થી ૨૦ લા ખ રૂપીઆ દર વરસે ઉપજે છે. નગદી, ધાતુ, અને નીમ

ક (મીઠું) સીવાયે જોની ચીન ગાંઠમાં આવે તે ઉપર ન વાળે. કાઠાડેલી વાત.

જુનાઘડનાં તાળામાં રૂ પાકે છે. આસરે ૧૫ હજાર ખાંડી રૂ વેરાવણ બંદરે વાંઘણે ચડવાને હીઆંથી જાય છે. ઘણાખરે આના ગાંઠમાંથી પાકે છે, પણ તે બાહેર દેસાવર જતા નથી. કેરી અને સીતાફલ એ બે ફલનો આ તરફ પાક ઘણા છે. કેરીની ખીઠાસની ઘણી તારીફ કરવામાં આવે છે; અને, કેટલાક જુનાઘડના રહેવાશીઓ તો હીઆં થુપી હીમત બાધી કેહતા હતા કે “મુંબઈની હાપુરા ગમે એવો પણ હીઆંની કેરીની ખીઠાસને પોણે નહીં.”!! આસરે ૨૫ હજાર રૂપીઆની કેરી દર વરશે બાહેર દેસા વર જાય છે.

જુનાઘડનું ચલણ આપણાથી જુદું છે. હીઆં રૂપાનાં શીકામાં “કેરી” નું ચલણ ચાલે છે. એ કેરી શુરતી હુધા ને મલતા દેખાવતી પણ કદમાં નાહાની છે. અને પોણાલી આં ૩૧ ની ગાંઠ થોડી જાય છે. તે જુનાઘડની ટંકસાલમાં પાડવામાં આવતી હતી, પણ હાલમાં એ કાંમ બંધ છે. તરોનાના પધ્ધતિને કેહણે “કાકડા” ચાલે છે, જે આવજની “સેવરાઈ” ને મલતે છે; તે પોણાલીઆં રૂપીઆનાં ૧૧૬ મલે છે. આપણા શાહીઆંને કાઠોઆવાડમાં “ફરીઈ” અને પધને “કુઠાની” કેહણે !

રાજકાલાનાં બાર ખુખીઆ લાગ કીધા છે. દીવાં ની, કીનદારી, રજવાડી, અને યુવકી; એ માહારા કંપન જુદા મમલદારો છે. એ ઇનસાફદારોનાં મુકાદા ઉપર આ પીલ કરવાને એક સભા છે, જેમાં પાંચ કારભારી ચલાય છે. ગાંઠમાં પોલીસખાતું હાથમાં ઉણું કરી છે, અને ૧૦૦ પોલીસનાં શીપાઈઓ રાખવામાં આવી આવે છે.

જુનાઘડના નવાબને “શ્રી દીવાન” લખાયે છે તેનું નામ નવાબ મોહમ્મદખાન બાહાદુરખાન છે. એ નવાબને બાઈ આગળ રાજ કરતા હતા તે વેલા એના ઉપર ઘણી સખતી હતી. તેના મરણ પછી ૧૪ વરસની વયેમાં હાલના નવાબને રાજ મળીઈ. પણ તે વેલા રાજનો અર્થ અખતીઆર “આહેતીજ” નામે નવાબની માંની સહીનાં હાતમાં હતા; હાલના નવાબે એની આતાની મદદથી આસરે ૩ વરસ ઉપર પોતાનાં હાથમાં સધેલા અખતીઆર લીધા.

ગાંઠથી જરા દુર જુનાઘડના અસલના કોર છે, જે ઉંચાનમાં હોવાથી તેને “ઉપકોટ” કેહણે. તેની આસપાસના કુરતો કોટ, તેનાં અંદરની મોહારી ફવરની બાંધેલી જુઓ મસજદ, તેમાંની “અલીયલી વાવ” અને નવાબનું કુવા ઉપરથી અસલનાં વખતમાં તે ઘણું મોહાઈ હતું એવો વીચાર આવે છે, હાલ તે ઉપર પડેલું છે અને તેમાં સીતાફલનાં જાહાડો ઉગેલા છે. તેમાં એક મોહારી જુની ટોપ પડેલી છે. એ ઉપકોટ અસલ રાજ્યનો રેહાણ હતું. કેરે છે કે ને વેલા રાનવણુનો છોકરો. રાખેગાર સોરઠમાં રાજ કરતા હતા તે વેલા સીકરાએ આ રાજ ઉપર ચઢાઈ કરી હતી. તેનું કારણ એકે કાઈ રણીક દેવી નામે શુંદર સી સાથે પાટનના સીકરાન પરણવાનો હતો તેને રાખેગાર વધ ગમ્યો. એ બેઉ રાજ વચે ૧૨ વરસ થુધી લડાઈ ચાલી હતી; પણ આખરે રાખેગાર દગાથી મારીએ ગમ્યો. તે

વેલા તે હાલના ઉપકોટ પડેલા ઉપકોટમાં રહેતા હતા. એ ગારનાં એક છોકરામાંથી મુકાસમાન રાજનું વંશ નીકળીઈ, એ મુકાસમાનનાં વંશના આસરે ૧૮ જાળઓએ સોરઠમાં રાજ કરીઈ હતું.

બાર ભાઈઓ—એક જોડી કાઠાડેલી વાત.

કોઈએક યુવકનો રાજ અને રાણી સંપ અને મુકેહ બરેલી રીતે રહેતાં હતા અને તેવાને પેટ બાર છોકરા હતા. તેમની વચે બે રાણી ગરબવતી થઈ તારે રાજને કાઈક કાંટો આવીએ અને તેણે રાણીને આવીને નજાવીઈ કે જે આ વખતે તે એક છોકરીનો જનમ આપસે તો તેનાં બારે છોકરાઓને મારી નાખવામાં આવશે અને તે છોકરી આ બાપની સરવે દોલત તથા અસરકામતની વારસા થશે અને સધણું રાજપાટ તેને મલશે.

પોતાના વીચારને અમલમાં લાવવાને મારે ખાંતગી રીતે બાર મુકદમી પેટીઓ તથા કદન તથાબાર ફરાવી એક ઘોરડાના મુકી તેની કુચી રાણીને હવાલે કીધી અને રોજ દીસ ઉગતાં તેણીને તે ઇઆદ આપતો હતો. આ બનાવથી રાણી એટલી તો એવન થઈ ગઈ કે રાત દીન તેણીને ખાતું પીડું કાઢી લાવે નહીં અને ધુપમાં આસુ જરવીઆ કરે. તેણીના માને છોકરો જને માને ઘણા પોરસ હતો તે પોતાની માંને આવી રીતે રોજ ગંમખાર મેલતા હતા એક દીવસે બજદ થઈ તેણીના ગંમખાર કારણ જાણવા માં ગીઈ. બેરે નાંનો છોકરો ઘણા બજદ થયેઓ તારે મા એ ઉડી નજ પેલા ઘોરડા તરફ તેને લેઈ ગઈ અને તેની કમાડ ઉઘાડી પેલા બારે કદન તથા પેટી દેખાડી બોલાસો કીધો અને કહણું દીકરા તારા બાપે આવો પડેા કરાવ કીધો અને એ વીશે કાઈની આને કાઈ આગમ જોલવા મને મના કીધી છે તેથી એ વાત બાહેર કાઠાડેલી એક કહી તે રડી પડી. નાના છોકરાને આ દેખાવથી અતીથ છું લાજું તોએપણ પોતાની માને રોતી જઈ તે હીમત થઈ બોલ્યો, “વાહાલી મા તું સાંને સાઈ” શેપ છે, જે એ મળે અને હુમરો બાપ સમજતો નથી અને હવે જાણવા નાં દીવસ નજદીક આવી લાગે છે તો હમે બધા ભાઈઓ આલીઆથી કુચ કરી નજીક અને નંગલવાસી થઈ ફરીશું; હુમારી તુંએ જરા ફીકર કરવી નહી કેમકે હમે દરએક તારી મેહનત અને ઉલટથી જુદા જુદા હુતરનાં ધણી થયલા છઈએ અને હમે બીજા તમર અને ઉમરાવોનાં લાડક વાલા-છોકરાઓની માફક પધસા જવાથી રખડી મરનાર નથી કેમકે હમે હુતરવાનું છઈએ.”

એ ઉપરથી રાણીએ હીમત કરી સરવે છોકરાઓને છુપી રીતે રૂપસત લેવાને ફરાવીઈ અને તેવાને જાણવી કે તેઓએ નંગલમાં કોઈ ઉંચામાં ઉંચા દરખત ઉપર નજ આપણા મેહલનાં મીનારા તરફ દરરોજ નેગાહ કરવી કેમકે જે હું છોકરાનો જનમ આપીસતો તેની મુશાલીમાં એક સંદેહ વાવડો ઉડારીસ જે જઈ તમે પાછા ઘર આવો ને અને જે છોકરીનો જનમ આપીસતો લાલ વાવડો ઉ

ડારીજા જે ભેઈ નામારીએ અને તમારી આની મરજ ઉપ રાંત બાહેર ફરશે અને ખોદા નાંહાં આપણને પાછાં મે લવે તાંહાં આપણુ મલીયું. એમ કહી બધા છાકરાઓને ભેડી કુવા દેઈ ખાતગી રાતે રખસુદ કીધા.

નંગલમાં થોડાએક દુર નઈ તેઓએ વાસો કીધો અને એક ઉમા દરખત ઉપર નાનો છોકરો જે એવી કસરતમાં સરવેથી અપલ હતા તે મહડી દીનરોજ વાવટો જોતા હતા પણ ફેટલા એક દીવસ થુધી તેની કાંઈજ નીશાન નજાઈ નહી. એક દીવ શે સવારના મેહેલના મીનારા ઉપર લાલ વાવટો ઉડતા તે જો દીધો અને તે ખબર નીચે આવી પોતાના બધા ભાઈ ઓને કહી જે ઉપરથી તેવો એકજ આવાજ બોલીઆ કે શું એક છોકરો ખાતર આપણે જાન નજા અને આપણ નંગલવાસી થઈ ફરીએ એ કેવું કુખ ? તેથી તેવોએ ઠરાવ કીધા કે જેની કુવારી છોકરી તેવોને મહે તેને બેળ ન કરવી અને તેના લોહીથી પોતાનું વીંખ વાલવું. આવી રી તે પકો બંદોબસત કરી તેવોએ રાજની ધાસતીથી આગલ કુચ કરવા માંડી અને ફેટલાએક માઈલની રાત દીસની મંજલ પછે તેવો એક નગમાં આવી લાગા નાંહાં એક ખાલી જીંડી હતી તાંહાં તેવોએ વાસો કીધો અને તાંહાંન રહેવાને ફેરવીઈ. નાનાંભાઈને ઘરખારનું તથા રાધવા સી ધવાનું કાંમ શોફી તેવો દરએક પોતાની આલાકી મુજબ શે કાર માંડવા તથા પોતાનો તરેહવાર હુતર અનજાવવા શે ન બાહેર જતા અને રાતરે આવી બધા ભેગા થઈ સંધી ખાતા. એ રીતે દસ વરસ ગુજરી ગયાં અને તેવોની બેહે ન વધે પુત્રી સમજવા લાગી. એક દીવસે રાજનાં ઘરમાં પુરાનાં તથા બીજાં કપડાંઓ ઘોઘ બેઠકમાં મુકવા મુકેલાં હતા, તેમાં એક મોરારંતની ઉપર બાર નાહુતા મોહુદા દગલા ઝંજિલા ભેઈ પેલી છોકરીએ પોતાની માએને પુછીઈ કે “મા આ દગલા મારા આપનાનો ન હોય તારે એ કોણ આપણા ઘરમાં પેહેરવું હતું.” એ શાલવી રાંછીનું હઈઈ ભરાઈ આવીઈ અને તેણીની આંખમાંથી આમું દપ કવાલામાં. તે ભેઈ છોકરીએ માને વલગી દીલાસો રાઈ દલગીરીનું કારણ પુછીઈ. માએ પેહેલાંની માફક તે છોકરીને પેલા મોરડા ભણી લેઈ નઈ કમાડ ઉઘાડી અંદરના દેખાવ નજરે પાડી સરવે ખોલાશે કીધો, તે શાંલવી આ નાની છોકરીની આખોમાંથી બેસુખાર આસું વેહેવા લાગાં અને પોતાના ભાઈઓની શોષમાં એક દીવસે પેલા બાર દગલા લેઈ નીકળી પડી.

રાજના છોકરાઓ શું થવાથી તથા એક પુરી છોકરીનાં જતા રહેવાથી રાજ નીરાસ થઈ ગયો અને પોતાનો આગમો ઠરાવ ફેરવીએ, પણ એકવાર ખવાએલા છોકરા પાછા કોણ લાવી આવે ?

આ નાની છોકરી રૂપાલી અને પરીમેહેરેની હતી અને ખવાસો નરમ અને મોટા દીલસુદાવાલી હતી. તે આવપણથી પોતાના કપાલ ઉપર સોનેરી કુદકીના તારો સુકતી હતી જેથી તેની મુખસુરતીમાં એટલોતો ઉમેરો થતો હતો કે તેને ભેઈ કોઈ ગંભીરમાં ગંભીર નીમાજના મોટા ઉપર પણ ખુશાલી અને આનંદના દેખાવ નજરે પડે. આ છોકરી નંગલમાં કુચ કરતી પોતાના ભાઈઓની શોધમાં

આગલ ચાલી અને યુસાફરીની જે સરવે સુસીખત તે થી રજથી ખમતી હતી અને પોતાના પેદા કરનારને દર સવાર સાંનં સુકાં નંગલની વચે પણ સુંદત મંડીએ પડી ઈયા દ કરતી અને તેને હજુર બંદગી મુજરતી.

ધણીએક સુસીખત ખમતે આખરસતે તે પોતાના ભાઈ ઓનાં નંગલ ભણી આવી લાગી અને દુર એક જીહુપડી ભેઈ થાક લેવાને તે તરફ ચાલી આવી. આ જીહુપડામાં પેલો નાનો ભાઈ પોતાનો કારોબાર કરતો હતો અને બીજા અગ્રીબાર ભાઈઓ નંગલમાં ભટકતા હતા. નાનો ભાઈ આ પરીમેહેરેની છોકરીને જોતાંજ હસેઓ અને તેના દીલમાં ખુદરોજા મુશી ઉત્પત્ત થઈ. તે બોલીએ “આ પરીમેહેરેની નેકહાદ છોકરી નંગલમાં કાંહાં ભટકવા નીકળી છે અને તેના શું સબજ છે તે તું મને નજાવશે ?” પેલી છોકરીએ પોતાનાં હાથમાંની ગાંસડી છોડી પેલા બાર દગલા અતલાવીઆ અને બોલી કે હું એક રાજની દીકરી છું અને મારા બાર ભાઈઓની શોધમાં નીકળી છું અને તેવોના પેલા લાગે તાંહાંમુધી આસનાં અને પાતાલ છુપી વરસ. નાના ભાઈએ પારખી લીધું કે તે તેની બેહેન છે અને તુરત પોતાનો હાથ લખાવી પોતાની બેહેનને પેમારથી ભેટીએ અને સરવે કેરીપતથી તેણીને વાફે કીધી—એક લાગાં પોતાનો તથા બીજા બધા ભાઈઓના ઠરાવ તેને ઈ આદ આવીએ તેથી તેણીને તે વાત સમજાવી એક ખુના માં સંતાઈ રહેવાને કહેઈ. એ ઉપરથી મેહેન બોલી કે “કાંઈ ફીકર નહી ભાઈ જે મને મારી નાખશે તો મોર બેહતર થશે કેમકે તેથી તમારો છુડકારો થશે અને આપણી દલગીરી અને જુરાપામાં પડેલી આ તમેને ભેઈ ખુશી થશે.” નાના ભાઈએ કહેઈ કે “નાં મેહેન હું તેમ થવા દેનાર નથી અને મારી સલાહ મુજબ તું આ ખુનામાં ભરાઈ બેસ” એમ કહી તેણીને સંતાડી.

રાખેતા મુજબ બધા ભાઈઓ રાતના ઘર આવીઆ અને નાના ભાઈને ખબર અંતર પુછવા લાગા. તેને કહેઈ કે મારહરી પાસે કાંઈ નવાઈ સરખી ખબર છે પણ તે કેહેવો આગમ્ય તમે બધા ભાઈઓ પાસેથી મારે એક વચન લેવો છે જે મહેલો હું તે ખબર તમેને કહીશ. એ વચન મારે એવો લેવો છે કે આપણને જે કોઈનો કુવારી કતીઆ અથવા છોકરી પેહેલ વેહેલી મહે તેને આપણા ઠરાવ મુજબ મારી નાખવી નહી પણ જીવતલાંત રવું. આ તવી ખબર ભણવાની આહેસથી તેવોએ કોલ આપીઓ કે કોઈ બી કતીઆને હુમારે મારવી નહી અને આગલો ઠરાવ રદ કીધો.

આ કોલ લેઈ નાનો ભાઈ ખુશી થતો હતો અને પેલાં ખુનામાંથી પોતાની બેહેનનો હાથ પકડી મેંચી લાવી એ અને બધા ભાઈઓને બેહેન સાથે મેલવી તેની મુસીખત ત ભરેલી યુસાફરીની દુકમાં હકીકત નજાવી. એથી તેવો વધે મોરે પમારનો આતવત વધારે સલગીઓ અને એકમેક ઉપર વધારે સાહ અને પોતી દેખાડવા લાગાં. આ બેહેન હવે નાના ભાઈને ઘર કારોબારમાં મોટાઈ મદદ આપવા લાગી અને તેઓ સરવેનાં મુખને સર મેઈવું તે કરતી. એક દીવસે સાંસ પધવાં બનાવી મોન કરવાને તે

ચોમ્મે ઠરાવ કીધો અને તે પરમાણેની સરવે તદ્દયારી આ
ધરીએરેની બેઠને કરી રાખી અને તેવોની મોનખાં તેણી
એ કાંઈન બકાત રાખીઈ નહી. ખાઈ રહેવા પછે તેણીએ
પોતાની જુવડી આગલ જે વારી હતી તેનાં એક આહાડ ઉ
પર ખાર ગોળાખાં કુલ થયાં હતાં તેમાંથી એકએકું પોતા
ના ભાઈએને આપવા તોડીયું અને તે તોડવાથી ખારે ભા
ઈએ. કાગડા બની ગંધા અને નંગલખાં ઉડી ગયા. જુવ
ડી ખલે નહી. ધીઈ ગઈ અને શાહુભરી એકરી ઉભી થઈ
રેહી અને ઘણરાવા લાગી. એટલામાં પછવારેથી એક જુ
ધી એરત આવી બોલી “અરે છેકરી તેં આ સું કીયું;
તેં ને ખાર કુલ તોડીયાં તેતો તારા ભાઈએન હતા અને
શહે તેવોની સુરત બદલાઈ અને કાગડા બની ઉડી ગયા.”
શાહુભરી આંખમાંથી આંસુનો વરસાત વરસાવતી બોલી
“સું તારે તેવોને પાછા અસલી સુરતમાં લાવવાને બાકી
કાંઈન ઘલાન નથી રહેયો.” જુધી એરત બોલી “છોકરી
તેવોને પાછા લાવવાને આખી ફનીઆમાં હવે એકજ ઉપા
ય રહેયો છે અને તે ઉપાય તારેથી ખતવો મુશકેલ છે; કેમકે
તેમ કરવાને તેને આનંધી બરાબર સાત વરસ લગે મુંડું
મંતર થઈ રહેયું” જોઈએ અને એક કલાક વડીક કાઢીડ્યા
નહી અને નરાએ હસતું પલુ નહી, અને ને તેવી બાધા
રાખીઆ બાદ સાત વરસમાં એક કલાક અથવા મીનીટથી
એાઈ હશે અને ટું કાંઈ બોલશે અથવા હસશે તો તારી
બાધા અકારત નશે અને તારા બધા ભાઈએ ખરલુ પાંચશે.”

આ શાંભલી શાહુભરીને નરાથી ધીરન આવી અને
મનમાં બોલી કે એવી શક્તી એંમવાનું મારા હાથમાં
અને જેની મારી ઉપર એ અસરમાં પડશે તે મુજે મોહોડે
ખમી મારા ભાઈએનો છુટક કરીશ તાંહુંમુખી હું નપ લે
નાર નથી. આલો પકો ઠરાવ કરી નંગલખાં આહાડ ઉપર
મહડી બેસતી અને સવારનાં ઉતરી પોતાનાં જુલરા નેરલું
ધુંડી લાવી ખાઈ નીચત રેહેતી.

થોડુંએક પછે એક ગાંમનો રાજા ચોકાર કરતો તે નં
ગલખાં આવા લાગો અને તેનાં કુતરાની નજર પેલાં આહા
ડ ઉપર પડી તેથી તે ભોંકવા લાગું અને રાજા કાંઈ વાનો
ચોકર સમજ તાંહાં આવી લાગો અને જોયછે તો એક પ
રીએરેની છોકરી જેનાં કપાલ ઉપર મુનેરી કુલકાંતો એક
તારી નહલકતો હતો તે બેઠેલી હતી. રાજા તેની ઉપર પ
રસન થયો અને પોતે કુમારો હોવાથી તેણીની સાથે પરલ
વાની માંગણી કીધી. તેણીએ ડોકી હાલવી હા કહી તેથી
રાજાએ તેણીને નીચે ઉતારી થોડા ઉપર બેસાડી પોતાના
ગાંમમાં લેઈ માલેએ. થોડાએક દીવસ પછે તેણીને સાથે
લગન કીધાં અને ફેરલાએક વરસ મોલવા માલવા વગર ઈ
સારતથી તેવો રહેયાં અને મુખના દાહાડા કાઢાડવા લા
ગાં, રાજાની માંનો આ છોકરી ઉપર એટલો ક્રોધ બેઠો તે
થી તે દરરોજ નવી નવી ફરીઆદ તેની સાથે કરવા લાગી
અને કહેતી કે તે કાંઈ મુશ્કેલ અને કીરીની છોકરી હોયો
અને નાંહાંહે તાંહાં તે ખરાબ કરતુકીને તેથી તે મોલતી
નથી અને મુંગી થઈ પોંગ કરે છે. ને તે ખરેજ મુંગી હો
યતો મું એકવાર હરોળી નહી પૂછ તેનાં છુરાં કરતુકે તેને
અંદરપો માવતાં હશે તેથી તે એવી રીતે રહે છે.

આવી નીંદા દીનરોજ સાંભલતાં રાજા કંઠાલવા લા
ગો અને રસ્તે રસ્તે તેનું દીલ ચાહતરી ઉપરથી ઉડતું ગ
યું અને તેનાં મનમાં તરેહુવાર વેહેન આપવા લાગા. એ
ક દીવસે તેણીની માએ તેણીને વાસતે ઘણોજ નકારી વાત
બેડી કાઢાડી રાજાને કહી અને તેથી તેણે કંઠાલી તેણીને
મારી નાખવાનો હોકમ આપીઆ.

બીજે દીવસે તેણીને બાલી મારવાને વાસતે ચોકમાં
એક આતસની વેડે સલગાવી અને તાંહાં તેને બાલવાને
લાવીઆ. બલતાંની નજદીક તેણીને ઉભી કીધી અને તે
નાં કપરાંને હજુર આતસની આર લાગે તેજ પહે તેણીની
બાધાના સાત વરસ પુરાં થયાં અને હવાની ઝમ્દર પાંખ
ફૂરાવી ઘોંઘાટ કરતા માર કાગડાએ આવી લાગા અને ન
મીનપર પગ મુકતાંજ તેવોએ પોતાની અસલી સીકલ ધા
રલુ કીધી અને તાંનો ભાઈ જે આગલ હતો તેણે પોતાની
બેઠને નજદીકી એમી કાઢાડી તેનાં કપરાંની નીચેની
માર જુલવી નાખી તેવો સંઘસા તેને પેઆરથી ભેટીઆ.
શાહુભરીની બાધા પુરી થવાથી તેણીએ પોતાના ઘણીની
આમલ સરવે બોલાસો કીધો અને તેણીની આવી દીલશે
છ અને હુખ ખમવાની તારોક લામક સજુરી અને ધીરન
જોઈને રાજા અતીઅંત મોહી પડીઆ અને તે દાહાડા પ
છે તેવોને સંસાર ઘણોજ મુખ અને મેનમાં માલવા લાગો.

ખારે ભાઈએ તથા પેલી બેઠેન પોતાના માતાપીતા
ને નઈ મલોઆં અને માએના લુધાપામાં ખારે ભાઈએ
તથા છોકરીએ તેણીની ઘરતી ખાવજત અને તરફદ કીધી
જેથી તેઓ સરવે મુખી થયાં.

કોલસો.

આ પદારથ એટલોતો ઊંચોચોછે કે તે સરવે
અદનાથી તે આલા મુધી બાલે છે. યુરપખંડ જે હા
લ સુધારાનું મુકાંન પોતાને હાથ રાખી બેઠો છે અને
જેની મોહાઈ આ હાલનાં જમાંનામાં બેઠેલ ગવાય છે
તે પોતાની મોહાઈઈનાં મુખીઅ ધારણામાં એક કા
રણ દાલજાને આપે છે. દાલજા અને મોહાઈની ખાં
જુધી ઈગલંડ જોડે વીસતારે નાનું મેરર છે તોખી આ
વપાસના મોહાઈનાં રાજવાલાઓને ચાહે છે તે વખતે
મુખવી શકે છે. ઈંગલંડ પોતાની મોહાઈઈમાં દાલજા
ને સરવેથી વેહેલો દરજ્જો આપે છે, તે એટલા મુધી કે
યુરપખંડનાં મોહાઈ મોહાઈ રાજવાલાઓ એકસંજ
થઈ તેઓની કીપર ચડી આવેતો તેથી તેઓ શીકર
મંદ ચાએ તેનાં કરતાં આ કીપચોગી પદારથની ખાણ
ખુદી બાજનો તેવો વધારે શીકરમંદ થાય અને નીરા
શ થઈ જાય. દાલજા વગર તેઓથી એક કદંબ આ
ગલ આવી શકતું નથી. ઈંગલંડ વીસતારે નાહતું.

અને તેમાં વસનારી વસતી ભારી તેથી જંગલો કાપી વસતીને માટે જણા કરતા ગયલા અને તેથી લાકડાંનો નાંસ થતો ગયલો. અને તેથી તેના કારખાનાઓને નોઈએ એટલાં લાકડાં મલી શકતાં નથી.

કોલસાથી થંડા સુધકતાં દેશ પોતાની થંડી દુર કરી શકે. લોહાડાંની ખાણુ ખાણનાં સાંચા કાંચે લગાડી રોડેલાઈથી અને થોડે ખર્ચે કાણડી શકાએ. વણવાના, હાથીઆર ખનાવાના, સાંચાકામનાં અને ખાધી વપરાસની ચીજો ખનાવવાનાં કારખાનાં કોલસા વગર એક ઘડી ટકી શકે નહી. ને કોલસો નહી મલે તો લોકોને તેથી પુરતાં વસતરો મલે નહી, સુધારાનાં કાંચે આગલ ચાલે નહી અને વસતીનાં ખપ પરમાં જે અગતની ચીજો ખનાવી શકાએ નહી. આગળો થો જેઓની જહુકશી દુરનાં શેરો ગોળાયા પાને આવી પડીઆંછે તાંહીના મોહોલા વેપારમાં મોહડી ખલલ થઈ પડે. આગ ગાડી જેથી પરબને હમરો બલકે લખો રીતનું સુખ થઈ પડીગીછે તે એક લેહન માં નહી જેવું થઈ જાય અને તેથી વેપાર વનજ તથા ખીજ ખધી ખાખદમાં પછાત પડી જઈએ. ને આ જે ફકત ઈંગલંડમાંજ કોલસા ઊપર આધાર રાખતાં સરવે ખાતાં તથા કારખાનાં અને ચક્રીઓ ખંધ પડે તો લખો પ્રશ્ન, સીઓ તથા છોકરાંઓ ઊપર દુકાલ વરે અને તેઓ પાએમાલ થઈ જઈ લુગે મરી તવલ તાં શરે. હમણાં એ ખાખદ ઊપર ઈંગલંડવાલાઓનું ધેઆન ખેંચાયું હતું કે હાલ જેટલો તેવો કોલસો વા પડેછે અને પારકાં સુધકોને આપેછે તેમ ને ચાલી આ કીધુંતો કોલસાંએક વરસમાં ઈંગલંડનો કોલસો પુરો થઈ જશે અને તેવો ખરાખીમાં આવી પડશે. પણ ખીજ મોહડા વીદવાનોએ એ ધાસતી પકી ગણતરી કરી દુર કીધીછે.

ને આપણાં હીંદુસ્તાનમાં કોલસાની અને લોહાડાંની પ્રશ્નક ખાણુ મલી આવેતો આપણી હાલત ઘણે દરજ્જે સુધરી જાય અને આપણે હમરો ખાખદમાં આગેવાન થઈએ. આપણાં દેશમાં રૂનો પાક દીનપર દીન વધતો થાયછે અને તે રૂઆપણે વેલાત ચોકલીએ છઈએ કેમકે આપણી પાસે તેને કાંતવા તકી કપર ખનાવાનાં પુરતાં કારખાનાં નથી. કારખાનાં ચી કેમકે સાંચાકામને માટે લોહાડું અને તેને ચલ્યાં

વાને પુરતો કોલસો નથી. ને આપણે કારખાનાં કીલાં કરીએછોતો આપણને શાંચાને તથા કોલસાને માટે વેલાત ઊપર આધાર રાખવો પડેછે અને તેમ કરતાં આપણને પરવડતું નથી. પણ ને એ ઊપચોગી જ નસોની ખાણુ આપણા દેશમાંથી નોઈએ એટલી મલી શકતી હોતેતો આપણે સસતે અને સુનરે ભાવે કારખાનાં ચલાવી શકતે અને તેથી હીંદુસ્તાનની આખા ધનીમાં પુર વધારો કરી શકતે. હાલતો આગની ગાડી તથા આગળોથોને માટે મોહોટો ખર્ચ કરી કોલસો મંગાવો પડેછે જેથી કમાઈની મોહોટી આશા રાખી શકાતી નથી.

કોલસાને ખંધ ભડીમાં નાંખી બાલીએતો તેમાંથી કેટલીએક ઊપચોગી વસતુઓ નીકલેછે. એક જાતની હવા અપવા “ગાસ” જે હાલ આપણા મોહોલાઓમાં રાતના શનસોમાં ખલેછે અને જે રોશનીને “ગાસ લાઈટ” કરી કહીએછે તે કોલસામાંથી નીકલેછે. કોલસો બાલીઆથી ગાસ નીકલી એટલે તે કોલસાને પછે કોક કહેછે જે ખાણના સાંચાઓમાં બાલવાને ઊપચોગી થઈ પડેછે. એ ઊપરાંત એમાંથી એક જાતનો તાર નીકલેછે જે હામરની માશક દીરેછે અને લાકડાંને ઊલછે તથા સરો નહી લાગે એ માટે તેને ચોપરી આમાં આવેછે. એ વગેરે બીજાં ઊપચોગી તેલ એમાંથી નીકલેછે.

હીંદુસ્તાનમાંથી એની મોહોલ લાગીછે અને માતર તેની શરઆતજ થઈછે પણ હમુર સુધી એટલોજ થાખંધ મલી નથી આવતો જેથી આપણી હાલતમાં જાણવાજોગ શરશર થાય. સુખઈથી નજવીક ચારસો માઈલપર નરખદ નદીને કાંઠે તથા કલકત્તાની પડોસમાં હુગલી નદીને કીનારે, ખંરમન એમપાચરની શરહદ ઊપર તથા આસાંમમાં કોલસાની ખાણુ મલી આવી છે અને આશા રખાએછે કે વીદવાંનો જેમ જેમ પોતાની મોહુધ આગલ વધારતા જશે તેમ તેમ ખીજ નવી ખાણુ માલમ પડતી જશે.

છેલી એક સોધ હમણાજ થઈછે તેથી જણાએ છે કે મધરાજ ઈલાકામાં કરશણ નદીને કાંઠે આવેલાં દેશમાં કોલસાંએક માઈલ સુધી કોલસાની ખાનોછે.

પરચુરણ.

એક બાહુહર કુતરાનું ચીત ચીતારતો ? કુતરાની નીમખહલાલોના મેચુઆર દાખલાઓમાં અતરે આપેલો દાખલોની ઉંમરનો.

એક વખતે એક વેપારીનું વાંદાંણ કંઈકતેથી ઉપડીને સેંગાહી તરફ જતું હતું તે વાંદાંણના વડા માલખને એક અકસમાત બનીશો. તે તુલક ઉપર ઉભેલો હતો તેવામાં સડના કોઈએકે ભાગને ઓઘીતો આંધીકે લાગાથી તે પાં છીમાં થડીઓ. આએ વખતે તેના સારાં ભાએએ તુલક ઉપર વાંદાંણનો નાખેલો તથા તેના કુતરો ઉભેલો હતો. માલખ જ્યેા ઉડી પડીઓ તેવાજ તેની પાછલ પેલો કુતરો પડીઓ અને તેને પ્રકડીને હુલેતો બંધાવેલો તેવામાં એક માણસું, કે જોના દાંત દરવતીના જ્યેા અનીદાર તથા તી ખસણું હાંમેલો તથા જોને શારક કરીને ફેરો છે તે, પેલા કુતરાની પાછલ લાણું. માણસુંએ કુતરાનું અરધુંઅરધ પુછું કરડી ખાણું, તોપણ તે પોતાના લવાં કાંમથી પાછો હડી ઓ નહી. વાંદાંણ ભરજેરથી ચાલતું હતું તેથી માલખ તથા કુતરાને ઉપર લેતાં કાંઈક વીલખ લાગીઓ, અને છે તે જ્યારે કુતરો વાંદાંણની સપાટી ઉપર વ્યાવીઓ તીજ્યારે જોએછેતો બીજાની અરધી પુછડી કરડામેડી તથા કુડાં માંથી લોહીના રેવા રેવાએછે. સંકરની વખતે બીજાના જાત ખયાવવામાં તેને આએ મીસાએ પોતાના જીવને જો ખમમાં નાખીઓ.

આએ વારતા જો સુવાફક હુમાર એક ખીતરે તે વાંદાંણના નાખેલાને મોહાડેથી શાંભલીછે તે સુવાફક સુંદર વાં અનીઓને કહીછે અને આસાછે કે અતરે કોઈ બીજું ફેનસો ખજાર અથવા હોનરના નયુનાઓ સંગરહસથાન થાએ તેમાં ઉપલા બતાવવો ખરો ચીતાર આપણાંમાંની કોઈ બી ચીતારીને સુકાને સુકો નહી.

ઘુરાંનો હાલ ઘુરો—એક વાણપાએ શીવ દેવની ખુબ સેરા કીધાથી માહાદેવ તેની ઉપર ધરણ થયા. વાણપાએ એવું માગ્યું કે હું માહારી બાપડી અને માહારો છો કરો જો એકેકી ચીત ઈજીએ તે બને. દેવે તે કચુલ કીધું. પેરેરો બાપડીએ એવું ઈજી ને માહારૂં રૂપ એવુંતો ખુબ સુરત થાય કે આ સામે રાજી આવેછે તેની હું રાણી થાઉં. તરત તેમજ ખનડું. રાજા બાપડી પર ખુબ ધરણ થયો, પણ એવામાં વાણપાએ જમાને મારેયો એક ઈજી કે માહારી બાપડી કુતરી થઈ જાય. બાપડી તરત કુતરો થઈ ગઈ જઈ ઈજીએ એવું ઈજી કે માહારી આ પાછી અસલી હાલે પુરે. અતે તરજે જડા જેવાં હતાં તેવાંજ રહી ગયાં અને મનમાગ્યું લેવાની શીવદેવે આપેલી તક અરેખાઈને લીધે ૨૬ ગાંધ અને જેવાં તરજે જડા રહી હતાં તેવાંજ રહી ગયાં. (૮. ૫.)

એક પાહાડદાહાની નમનતાઈ—આસગરીઆના પાદચાહ બીજા જસેર પોતાના નેહલને માગ પોતાની તમામ પરજને ફરવાને મટે ખુલ્લો મેલયો. ફેરલાએક અની

રો એ ઉપર નારાજ થયા. તેઓએ ધાદસાહને કહ્યું કે “નામવર રાજા આ માગ સલવાંએને ખુલ્લો સુકપાથી હમારા સરખે સરખાએ સામે ફરવાને બીજે એકે માગ મલે નહી.” આ ઉપાધી પાદચાહ કહ્યું કે “ગરહસેયો જો તહમારી સુખ હું પછ વાંધો ઉડાઉં અને માહારાજ સરખે સરખાએ સામે ફરવા માગતો માહારી અમારો સુવેલા પાદચાહની ઘેરો ઉંધાવો તાંડાં ફરવા નયા વગર મહને છુટકો નહી.” આ જવાબ શાંભલો અમોરો લનવાઈ ગયા અને ફરીથી એવી તકાબરી દેખાવી નહી.

એક હુલકો હુલકમ—વરોડરાની દરબારનો એક હુલકમ હતો જેણે માહાવતને લાંબ આપી એક દીવસે પાદચાહના હાથી ઉપર મેસી પોતાનો જીવ પુરા કીધો. ઘરમાં બાપડીને તથા પોતાની માને કેહવાના થયો કે આજ હું રાજાના હાથી ઉપર મેડો હતો તેથી તેણે પોતાની માએને પુછ્યું કે “માજ વારું હાથી વાપડો હશે ?” માએ કહ્યું કે “કેમ દીકરા ? મહને ખજાર નથી.” હુલકમે કહ્યું કે “હું નીરામયકું કે હાથી વાપડોજો, રાજાના કાલાવાલા થી હું આજ તેના હાથી ઉપર મેડો હતો થલ પેટમાં એવો તો અમલાર થઈ આવશે કે હજી થવન મહને છોડતો નથી.” હુલકમની આ દીકરાને રાજાનો માનીતો શાંભલી એટલીતે હુરખી કે તેના પેટનો થવન કાઢાડવાને તદન છૂલો ગઈ !!

રમુજે ફરસત.

૧ હું—હું નંગલનો રેહવાસી છું અને મારું નામ તરણ અસરથી થાય. મારાં નામનો છેલો અક્ષર કાહાડી નાંખી વાંચેતો હું એક નાંખ ધાડું છું. જો વગર, સારે માણસજાત ફરીઆદ કરેછે અને જો મેલવવાને અદનાથી તે આવા સુધી ફરું મારેછે. એને બરે જો તમે મારો પેરેરો અક્ષર કાહાડી નાંખી વાંચે તો હું એક જાનવર (જેને સરવે કોઈ કીકારથી મોલેછે) તેમજ તે તથા બીજાં કે રવાંએક જાનવરોના ખેરાક જનુકું. જો મને આખું લેઓ તો હું કેહજી કે માણસો મારી ઉપર જમરી નજા પાડે છે પણ તેની હું તેવાને કેરડીએક બીન ફનીઆદાર વહુ ફરકીની પેકે પાછા તોછાડાઈનાં મોલોમાં જવાબ વાલજું નથી પણ એવું અંબીઆઈથી આ કંઈખખત તોલેને આકી ન થઈ પુરવામાં રહેલી મારી નેક્રીની ખુશનો આસપાસ પાંચજી. એવો ખુશીને લીધે મને પુતીવર જગામાં તથા કાંમમાં લોકો કાંમ લગાડેછે, તારે વાંચનાર માનુઓ મોલો હું કોણ અને તમે મારાં જેવી ખુશી થાવવાને ઉછોછ કે નહી ?

૨ જું—હું એક ઉપધાગી ચીનજું અને મારું નામ તરણ અસરથી થાય. મારો પેરેરો અક્ષર એક આંક દેખાડેછે, પણ જો મારા પેરેરો અક્ષર સામે તરીને સુકેતો મારા પેરેરો આંકની પ્રીમન (૮૬) થલો મોઢી થાય છે. મારા પેરેરો અને બીજા અક્ષરની બેદ દર સાત રી થમે તમે લેખોછો અને મારા ઉવા વે અક્ષરો માંમકી રા

જાતી દરબારમાં હુમેશાં દીકામાં આવેછે. જે મને વ્યાખ્યા
લેવોતો હું સાંકરનાં જેવું દેખાઉં છું, પણ તેથી સદાચરો ઉ
તરોન શુભ યશોઉં છું. મીતીનાં વાસનોને વ્યને ભીંટને
નરવાના રંગત કાગળને રંગ વ્યાપવાને મારી મદદ લેવા
માં આવેછે. તાવનાં ફુસટ રોગને - શરીરમાંથી કાઢાડવા
ને જરૂર બીજી દવાઓથી કાંઈ વલણું નથી તારી મારી મ
દદ કાઢરો લેએછે. જેમ મારા સારા ઉપયોગછે તેમ માંકા પ
ણછે. સાચુ વહુ તથા વર અધ્યક્ષનાં કલ્યાણ વચ્ચે ફેરલા
એક ચીજાવવાં તથા વ્યજીયડો મને નાખેછે વ્યને પોતે જુ
વાર થાયછે વ્યને માણસ તથા ખોદાની નમરમાં તકશોરવા
ર થાયછે.

૩ જી—૫૦૦ ની રકમનાં એવી રીતે બે ભાગ કરવા
કે એકને ૧૧ વ્યને બીજાને ૭ થી કાંઈ વધીઆ વગર ભાં
જ શકાય. એવા એ રકમનાં ફેરલા વ્યને તે કીઆ ભા
ગછે તે હશે ?

ખોલાસો ગઈ વેલાનો.

૧ હું—મીસર (દેશ)

૨ જી—આંત્રી

૩ જી—મીનગારી (અગતીમાંથી ઉડેલી કરન.)

પરદેશ ગયલા ભરથારે તેની એકલી પડેલી
સીના પતરનો વાળેસો જવાળ.

(રાગ વેલાવર—કબીરી)

સાચી છે ચિત મારી માનનીરે

વહાલી નિતી વ્યજીત,

વિના તું પ્રાણ મારા બપુછે,

નથી કેકાંલે ચીત—સાચી ૦ ૧

નિતે ભજુંછે તારાં નામનેરે

હરી ભક્તિતી સાથ;

સખી છે તારી મુન વ્યાખ્યામાં,

રૂડી હુડામાં છાપ—સાચી ૦ ૨

ખાતાં સુતાં ને ઉઠ બેસતારે

વહાલી તારીન ધમ્યાદ;

દરેક અવાજ કાને પડતાં

મુતું તારોન સાદ—સાચી ૦ ૩

અંપ નથી મને નિંદાંરે

રેખું સારીન રાત

મરત તારી રૂડી સ્વપ્ન,

કેડું મોરેથી વાત—સાચી ૦ ૪

રૂપ ને શુભ તારા એહવારે

નવ બીજામાં જોડ,

કેમે તે મેત મારું ફેરવે ?

કેમે કોહીનું મોઢું ?—સાચી ૦ ૫

નિતી, ઉહાપણ, મુતુરાધારે

વહાલી સરવથી પુર;

દીશે સરવતણ સાયમાં
જેવો ચેપનો શૂર—સાચી ૦ ૬

સાચી સદા સતવંતીરે

વહી ભણેલી સાર;

સામે વિવેકી સૌ વાતમાં;

એવી રૂડી તું નર—સાચી ૦ ૭

શુભો લખતાં ખાકી ધર્મરે

મેલું એકન ખાસ,

તોએ ભહી તે તો દીસતી,

જ્યાં એકન ખાસ—સાચી ૦ ૮

એવી સકલ શુભવંતીરે

નાર ઉર રહું

નીતે ભમતો જેવો ભંમર;

ભાષગ શાલીન લહું—સાચી ૦ ૯

કેમ છુલીશ તુને વાહલીરે ?

તુને કેમ છોડીશ ?

તુને છોડીને એ વાહલી !

હું તે કેમ છવીશ ?—સાચી ૦ ૧૦

મારે ધીરન મન રાખજેરે

હું તો નહીંરે છુલીશ;

છુલતી તા તું પણ મુનને,

નિત ભનજે ભવિષ—સાચી ૦ ૧૧

સૌમાં ગણુને મોટી નિતીનેરે

વાહલી ભવવને નિત,

નાનાભાઈ સન કહેછે

મારી સાચી છે ચિત—સાચી ૦ ૧૨

પુરાતકોની પાંડોચ.

ઉપાસતે રીગપચ દાને કેટલીક રમુજ તથા કાતક ભરેલી
વાતોનો એક વાચક લાખ સંગરક એવે નામને એક ૪૩૮ સ્ક્રા
નો સુદર ગરથ તેના બતાવનાર સેક અસેદલ નસરવાનજ પેશત
નજયાં રૂપને લેઈ મનીઓઈ. બતાવનારે કેટલીક ઇગરેલ એક
ડીઆ જામરી યયસી વાતો જાખજવી કાકાડીએ અને એ વાતોની
એનારત અણુ મુજરાતીમાં અછી ધરે રચ્યાથી અરેખર પારસી
ખાનુઆને વાંચકા લાખક વાતોનો એક સંગરક થયોછે એ એપ
ડી સરાઈથી છપાઈછે. આમાં પ્રચતકમાં પેરુદેથી તે છેડે
શરી કાના ગાતરા, અણુ, વડ અને એવી એવી બીજી પ્રચકલ ભુવો
નજરે આવેછે જે જામરી ખાલપ પડેછે કે છપાએલા પુરૂશ અંક
સાઈથી તથાચવાને મેડેનત લીધી નથી જે જે બતાવનારે જરા વ
ધારે મેડેનત લેઈ તથાસીઆ કાતતે આ પ્રચતકની સુધીમાં વધારો
માત. વધી એ પ્રચતક તરર નેપાક કરતા તેની ૪ રૂપીઆની ડીપ
ત કપને ધણી મોડી લાગેછે જોકે બતાવનારે એ પ્રચતક રચના
જાર મેડેનત લીધીછે તોય પણ રકત વારતાના એક સંગરકને માટે
એ ડીપત ધણી આકાંછે. પારસી ખાનુઆ અને જે ખુજોગ ગર
કથાથી ઇગરેલ કેમવહીથી મેનસીયછે તેઓની બતાવનારે અછી
એવા ખખજીયે પણ કાજના વારતાના પ્રચતક રચવાને એજોલોતો ૧૧
ન લાગેછે કે બીજી ગતીર ખાખજી જાર લખવાને કાંઈને વધાત થ
તુ નથી એ રીગપચી મરુછે.

સ્ત્રીબોધ.

પ્રસ્તુત ૧૨ મું.

શરદવારી ૧૮૬૮

આંક ૨ જો.

નીદાબોરી નીશાળ.

નાટક યાત્ર.

સેંઝ ઓલીઆરા... એક તવંગર યુનરજ સોદાગર ને ગુલાબખાઈના વાલી
સેંઝ કુલસાહ... એક તવંગર યુનરજ સોદાગર
સેંઝ ઇપનહ... એક નીદાબોર સેંઝ
સોલીઆહ કાકા... સેંઝ ઇપનહના નીદાબોર કાકા
સેંઝ નીશાબાળ... એક ઝાકરા સેંઝ.
પ્રજીવીઆહ... } બે ભાઈએ અને સેંઝ કુલસાહના ભત્રીજા
બીવાલીઆહ... }
ચાપુર... સેંઝ કુલસાહના ભત્રીજા ભાઈ
ચેરકાર ભાઈ... એક રૂકર વચરના ભાઈ
મારવાડી... એક વોચાનખોરો.
મરપથાહ... એક સેવતા સરખા કાવાચાખોરો કારભારી
ઓખરખાઈ... ઓલીઆહ સેંઝના ઉપર પહોંચાતી.
ટચકાંબાઈ... એક નીદાબોર ભાઈ
અલગાંબાઈ... એક અલગ ને અલગ પણ નીદાબોર ભાઈ.
ગુલાબખાઈ... એક જાતી આ વાપ વચરને ડોકરો.

અંક ૧ લો.

પ્રવેશ ૧ લો.

દેખાવ ૧ લો.—ટચકાંબાઈનું ઘર.

ટચકાંબાઈ અને સરપથાહ ટેબલ ઉપર આહા પીએછે.
ટચકાંબાઈ—ભાઈ સરપથાહ પેલાં કાગળમાં બધું સ
આવયું કે ?

* આ નાટક એક માનીયા ઇંગરેજ ગરજારનાં રમુજ નાટ
ક ઊપરથી ઘટ્ટો શરવા કરી રચયોછે નીદાબોરો લોકો બીજને
નાટકે બદ બોલવાને કેવા કાપાદાવા કરેછે તેના અર્થો આતાર આ
એલ ઊપરથી વાંચનારનો નરર પડશે ને નામી યુકયાઈ રેભા
અપરજ ઊપરથી રૂકે નહીં આશીઆત બાલમ પડી આવશે જુજ
રાત્રીમાં નાચે રાખવાની મતલબ એજ કે વાંચનારી બાગુએને ઇ
ચાર રાખવાને સુવંલ પડે. આ બેલની અંદર ને રેવાજ રહેયોછે
તે ઇંગરેજોનાં જ બહુવા. ખરેખર અને સીઆ. એકઠો મજી એક
એક સોયી પ્રુમ મુલાકાતી વાતો કરે એ ઇંગરેજ રહેમછે. એકઠો
એકઠો ઇમારી રોમાંની વાંચનાર બાગુએને બુકછે.

સરપથાહ—હા બાઈ; મેં એવાતો દસકત કાહાડયા
છે કે કાહુ લખયું તે રાતને ઘાહાડો કોઈ માંડું ફેરતો આ
લખ પડે નહીં.

ટચકાંબાઈ—તારે સુરતવાલી પેલી મુંનાબાઈની તેના
પરોસી સાંમેની મુલાકાતને જુમારો તહમે ઉરાડયો કેની ?
સરપથાહ—જુમારામાંતો કાઈ મનાન નહી. ગીલા
બાઈના કાનપર આ વાત જતાં ૨૪ કલાકતો ભાએગ વીતે;
અને એ ગીલાબાઈએ કાંમ હાથમાં લીધુંતો પાર, -એમજ
સમજવું. માહારાં દેખતાંદેખત ગીલાબાઈએ છ કાન ભાં
બધાંછે. તરજુ છોકરાએને બાપીકી દેવતપી ફર કીધાછે
અને બે સંપીલાં જોડાના છેડા છુટા કીધાછે. ગીલાબાઈ
નું કાંમ ઘણું જ કઠોરછે, પણ ટચકાંબાઈ તહમારાં કોમલ કાં
મની ભારે તારીકછે.

ટચકાંબાઈ—ભાઈ સરપથાહ એતો તહમારી લાયકીછે.
સરપથાહ—ઘણાએનું મતછે કે જાંહાં બીજાંએ પો
તાની બધાંથી જુદેર વસાવે તાંહાં ટચકાંબાઈ તહમારી આં
ખના એક પલકારાથી કાંમ અને.

ટચકાંબાઈ—હા, પથારી સરપથાહ એ માનને હું થો
ડીધણી લાયકછું તે હું નાચુકર નતી નથી. માહારી બુચ
ગીલીજ લોડો માહારી તરફ આંગલી દેખાડતાં આવયાંછે તે
થી બીજાંએની આબરૂ માહારી બરાબર સપાટ કપાહરે કઈ
એ હવે માહારી ઇંગ્રેજીની ઉમેદછે.

સરપથાહ—એતો ખુદરતીનછે; પણ ટચકાંબાઈ તમે
મહને હમવા ને કારભારમાં રોકયોછે તેમાં તમારી શું મત
લખે છે તે હું માપી-શકયો. નથી.

ટચકાંબાઈ—શું માહારો પડોશો ઓલીઆરાના કુટું
બને વાસતે બોલોમ ?

સરપથાહ—હા: ઓલીઆરા સેંઝ ને બે જવાનોતો
વાલી હતા તેઓનો વડો ઘણુંજ સવભાવે મીરોંછે અને જ
મમાં તેની તારીકછે. નાહાનો બહુ ઉડાછે અને સઘલી જા
તની બદીમાં મકચુરછે. ગાંમ લોક તેની તરફ આંગલી દે
ખાડે. વડો તહમારી ખુમચુરની ઉપર મોહી પડેછે અને
તે તહમારાંથી માનીતોછે. નાહાનો પેલી ગુલાબખાઈ ને
નાની વાલી ઓલીઆરા સેંઝે તેના નમ્રાંની જલમાં સ
પડાયોછે અને ને હું ખઈ બોહુંતો ગુલાબખાઈની પણ
પરીત એ હડાઈ છોકરા ઉપર એછી નથી. હવે આવા જ
રે હવાલો તારે ટચકાંબાઈ, તમારા ભત્રીજા સોદાગર આવ

દની સોદાગરી પુલ્લથી મકમ, તમે શાને માટે તમારો હાથ પુરુષધીઆલને સપ્રદ કરતાં નથી ? એ વીચારથી હું બહુ ગુસ્સાવડું છું, અને વલી દીવાલીઆલ સરખા કમળખ ત છોકરાની ગુલાબખાઈ સાથની મોહાબતમાં તમે કંઈએ કે તરો નાખવા માગીએ તેનોથી કાંઈ સાર મળે નવતો નથી.

દયકાંબાઈ—તાહારે સરપશાહ હું તાહારી ગુસ્સાવજી છુટી પાડુ છું કે પુરુષધીઆલ સાથે હું મોહાબતમાં બંધા થવી નથી.

સરપશાહ—શું નહીં ?

દયકાંબાઈ—પુરુષધીઆલની બારે ગાંઠ ઠેકાણે છે. એના રોલો ગુલાબખાઈમાં ખુટી રહ્યો છે; પણ પોતાનાં બાઈની હરીકાઈ તેનાથી તોડાઈ શકતી નથી તેથી તે પોતાની ધારણાને પરદેશ કરે અને મળે હાથમાં લઈ પોતાનું કામ સરનજ્ઞનાં પારવા માગે. હવે તું સમજે ?

સરપશાહ—પણ માહારી રોરિતો આ વાતથી વધારે શું થવાએય. હે દયકાંબાઈ મળે નરા કેહેરો કે તાહારે તહમે પુરુષધીઆલને સુતરું શું કરવા કરી આપોય ?

દયકાંબાઈ—અરે કેવો તું નંગલી છે. હવે શું મારી પાસે પરગઈ કરાવે ? દીવાલીઆલ ગમે એવો ઉડાઉ છે, આખરે દરકાર વગરનો છે, પણ હું તેટલી ઉપર મોહીત છું, અને ગુલાબખાઈનાં તખ્તમાંથી તેને મોકલો કરવા હું માહારી રોલત થયેલી ફના કરવા તઈપાર છું.

સરપશાહ—હ. હ હવે સમજાય, ગુલાબખાઈ, ને પુરુષધીઆલને હાથ જપતો દીવાલીઆલને તહમે તહ મારા ફાંદામાં ફસાવો.

દયકાંબાઈ—પુરુષધીઆલને જે હું ઉત્તમ આપુય તે માહારા કાંપદાને કાન, ઘણું ઘણું હું એ લુચાને પી છાણું. એનું હાથું તો દાનનું બનેલું છે. પણ માહારી નેકીના એવોતો પોશાક પેહેરે કે એલીઆરા સેક તો એને ફરેસતોન સહનજાય. બીચારા દીવાલીઆલનું ઘરમાં કોઈ તરફ નેયનાર મળે નહીં. ગુલાબખાઈ પોતાની જાલ એની તારીફમાં હાંલવે પણ તેથી શું વડે. હવેતો સરપશાહ એવી તદબીર કરવી કે ગુલાબખાઈ માહારી હરી કાંઈમાંથી નામ નીચાન થયાં ઉખડી જાય.

[માકર દાખ જાયછે]

દયકાંબાઈ—સેકને અંદર બોલાવ, (માકર જાયછે.)

[પુરુષધીઆલ દાખ જાયછે.]

પુરુષધીઆલ—પપારાં દયકાંબાઈ ખુશ તરબીએત તો હોયો. સરપશાહ તંદોસતો.

દયકાંબાઈ—સરપશાહ હજણા આપણી અસરપરસની મોહાબતમાં ઠકા કરતા હતા. પણ આપણી ખરી મકસદ શું છે તેના મેં પુર ખુવાસો એમને આપ્યો છે. તમે જાણાય કે કેવી પરમાણીક રીતે સરપશાહે આપણી સેવા બજાવી છે. પુરુષધીઆલ સરપશાહ ઉપર આપણા વીસવાસ પુખ્ત રાખ્યો છે. વારું બધું રહ્યું પણ તમારો ભાઈ કયાં છે ?

પુરુષધીઆલ—મેં આન ઘણા દીસર યા તેને ને પો નથી; પણ એટલું તો હું જાણું કે તમારી વાતે ગુલાબના ખન પર અબી અસર કીધીય.

દયકાંબાઈ—એ સઘણું માનતો સરપશાહને વરેય. પણ પુરુષધીઆલ તમારા ભાઈ પર કાંઈ બીજી વીપત ગુમરી ? પુરુષધીઆલ—દર કલાકે આકૃતને માર તેની ઉપર પડેય. કાલેન તેના ઘરપર ડાંચ મારી હતી. પણ હજુર એના ખરચનોતો કાંઈ પારન નહીં.

દયકાંબાઈ—ગરીબ દીવાલીઆ !

પુરુષધીઆલ—ખરેખર ભાઈ; એની આટલી બધી છતાં એને માટે દીવમાં દાન લાગે છે. ખરેખર માહારામાં શકતી હોપતો હું માહારા ભાઈને થોડી ઘણી મદદ આપું, પણ દીવાલીઆ સરખા એક હાથથી ગણવા પોરીઆનાં ફાંદામાંથી ગુલાબ સરખી છોકરીના છુટક કરવો એ ખરું ધર મનું કામ છે અને દયકાંબાઈ તહમુંને એ ધરમનું પુન હાં સેવ કરવું જોઈએ.

સરપશાહ—ભાઈ હવે હું રજ લેઉં. ને કાગળ વીધે આપણે વાત કીધી તે હવે હું મળે ઉતાડું. પુરુષધીઆલ રજ છે.

પુરુષધીઆલ—મેહરબાન સરપશાહ પધારી આવો. [સરપશાહ જાયછે.]

દયકાંબાઈ હું દલગીર છું કે આપણો ભેદ એની મુઠીમાં મોપો.

દયકાંબાઈ—કાંયે વાડ ?

પુરુષધીઆલ—માહારા આપને આગણી માકર સા પુર ને તહમે જાણો છો કે માહારો કટો વેરો છે તેની સાથે વારંધીએ ગુનગુન કરતો મેં એને પકડ્યો છે.

દયકાંબાઈ—અને તહમે ધારોમ કે શું આપણને એ ઉધારાં પાડો ?

પુરુષધીઆલ—એમાં સંદેહ થણેન થોડો; માહારા ભોલપર માનો કે એ લુચા પાસે એટલી તાકાત નથી કે પોતાની જાલમાં પાકી રાખે. સાખી ગુલાબ !

[ગુલાબખાઈ દાખ જાયછે]

દયકાંબાઈ—પપારાં ગુલાબ શી ખબર ? શું છે હાંડીય કાંયે ?

ગુલાબખાઈ—વલી પેલા કાકા દોલીઆલ પોતાનાં જતરીજ છપનજ સેકને લઈ માહારા વાલી એલીઆરા સેક આગલ માહારા કાનને સાંડે આપવા છે. છપનજને જોઈને હું તો દોડતો તહમારી આગલ આવી.

દયકાંબાઈ—એને કે ?

પુરુષધીઆલ—ને સાથે માહારો ભાઈ હોતતો બાઈ તહમે હીયાં દોડતા આવત નહીં.

દયકાંબાઈ—વલી તહમારા કપકા થોડે થયા. ખરું કારણ તો એને છે કે ગુલાબખાઈ એ તહમે હીયાં છે એ જ જાલવડું. પણ પપારાં ગુલાબખાઈ છપનજ સેકે શું કીધું ને તહમે તેવને સેતાનની સુઆરેક છે કીધા ?

ગુલાબ—અરે ! કીધું તો કાંઈ નહીં. પણ એવજી ની વાતથી મળેને ધુમરી છુટેય. રોસત કે દુશમન સરવે ની આખો દાહડોડો ને રાત ગીબત અને ગીબત બીજી એ વલન મોહોમાથી નીકલતું નથી.

પુરુષધીઆલ—પણ વલી એ સેકનાં કાકા દોલીઆલ કાંઈ પાપરા છે.

ટચકાંબાઈ—પણ ગુલાબ તહમારે જાણવું નેહમિ કે
છપનજ સેક બરા હસચુખા અને તે સાથે મોઢા કવીશનજી.
ગુલાબ—હસચુખા હસે; પણ કપટથી એવણ લોકો
ને જુરે બોલેછે અને તેથી કરી મહને એવણને ખાટે ધીકા
રછે. કેમ પુરુષધીઆણ ?

પુરુષધીઆણ—ખરેખર; જે કઠાધી બીજની છાતી
માં તીરે વાગે તે કઠા પર હસવું એ ગોપા પોતેજ કઠા કીધા
બરાબરછે.

ટચકાંબાઈ—છટ; કોઈને ચમચાટ લાગે તહીતો મળ
ખતી દીક્ષિત શી ? ખુશ કઠા સાથે કપટ નહીં હોય તો તી
ર બરાબર ખુરે નહીં. કેમ પુરુષધીઆણ ?

પુરુષધીઆણ—હા બાઈ કઠા. વગરની વાત કયા
સરખતી ખરી.

ગુલાબબાઈ—ગમે તે કહો પણ હીચકારા મરદને ગી
ખત જાન્યે. મરદ ગીખત કરવી તે હાથે ચુરા પેડેચા બરા
બરછે.

[આકર દાખજ ધાયછે
ચાકર—બાઈ, અલગાંબાઈ નીચેછે અને જે તમને
કુરસાડ હોયતો ઉપર આવે.

ટચકાંબાઈ—નજલી બાઈને અંદર લઈઆવ.
(આકર બધેછે) હવે ગુલાબ તમારે મનપતીન સહી
સાપે વાંત કરો. જેકે અલગાંબાઈ યજ્ઞા બોલકનાછે તોય પ
ણ સરવે એવણની નેક ખુબી પીછાંજીછે.

ગુલાબબાઈ—હા, એવણ લોકોને મધમાં વીખ ભેલી
ને આપેછે.

પુરુષધીઆણ—ખરેખર ટચકાંબાઈ; જે કોઈનાથી જ
માવ કરવા અલગાંબાઈ નીકસેતો એમજ જાણવું કે તે બાપ
દાની કંમજખતી.

ટચકાંબાઈ—અખાડા; દાદર અકડાયમ.
[અલગાંબાઈ દાખજ ધાયછે.

અલગાંબાઈ—પયારાં ટચકાંબાઈ શી તરખીમિત ?
પુરુષધીઆણ કાંઈ સાંભલયું ? જાહાં જાંઈય તાંહાં હુંતો
ગીખતને ગીખતન શાંભલયું.

પુરુષધીઆણ—બાઈ એમજછે.

અલગાંબાઈ—અરે ગુલાબ ! તાહારી બેટી, કેમ તું
હવે ને તાહારા દીવાલીઆને થું ખટપટ યઈ ? હું ધાર
ચ કે એવું ઉડાઉપણ એજ સુવ ધારણ હશે. સારા ગામ
ની ખતરીસોએ દીવાલીઓ મહડયોછે.

ગુલાબ—હું છા દીવાગીરજી કે ગામના લોકોને બી
જે ધંધાકે યજે નહીં.

અલગાંબાઈ—ખરેખર બેટી ખરેખર; પણ ગામની
જમાને કોણ ધરે ? હું સાંભલીને ઘણી દીવગીર ધઈ કે
તાહારા વાલી સેક એલીઆથાને તેજણના ધણીઆની સા
થે થોડુંક યજે બીનાકોશ માલેછે.

ગુલાબ—પારકાઓની ખટપટમાં લોકોને સુકું માર
વાની ખરાબ રૂબ પડીછે.

અલગાંબાઈ—તું બોલેમ તે ખરું પણ કરીએ કેમ ?
કાલેજ મહને જેક નજી કહયું કે સીંગતરેખની આપણી
સીરીન પહેલના છોડસા જેને નીકલી પડી.

ગુલાબ—હેવા તે પીમાડા ઉડાડનારની છાંઈનીન
ધીકેછે.

અલગાંબાઈ—ધીક ને હજાર વખત ધીક, પણ આ
લખની આખખતો નાનો દાખ મોઢા ધાબાં સરખો લાગે.
બોલો હવે તહમારો સહી મેઢારાંપર કોણ સખુન નાખે, પ
ણ લોકો કેહેમ કે ગયાં અડવાડીઆમાં તેહના કાકાએ તેહે
ને તાહારી નવાં પકડી.

ગુલાબ—એ જુમારો સરતાપા યોરેછે અને કોઈ
મેહા અને મેશરમે તાહારો ચંક સહી ઉર ફોટર નેડયુછે.

અલગાંબાઈ—આલખનાં ફોટરનીને વાતન નહી.
અજેન મહીને કોઈએ બીયારી નાની કઠોની પીકો વાસતે
ગુલાબ ઉડાડયું હતું અને જેકે હજાર એ વાતનો મનમા
નતો ખુલાસો યજો નથી તોબી હું કહુંમ કે એ કોઈ ફોટ
રીઆતું કામ હતું. ફોટર નેડનારો અને ફોટર ઉડાડના
રો એ બેહુ એકનાએક; કેહેવતછે તેમ એક ઘેર અને બી
જે કસાઈ. એમતો મહને એક નજી કહયું કે આપણ
નાણવરી સેકે પોતાના અણીઆની પીકામાં પકડયાં પણ
થું એ ગુલાબન હું ગાંમમાં ફેરવું કે ?

પુરુષધીઆણ—અલગાંબાઈ તમારા સરખું ડાહપ
ણ જ્યાંમાં હોયતો પછી તમારી ફરીયાદન શાંતી ઉભી યાય ?
(હીંસના કરીને)

અલગાંબાઈ—સાચો દાદર માનજે પુરુષધીઆણ કે
લોકોની પીકપર કોઈ બોલેતો તાહારો પરાણ જમ ને આવે.
(ટચકાંબાઈ અને ગુલાબબાઈ એકમેરે નીરાંતે બેસેછે) બ
ધું રહયું પણ તહમારો ભાઈ કાંઈ છેક ખાખાવરજો યજો
નથી ?

પુરુષધીઆણ—ઘણી તંજ હાલતખાં. નહીં બો
લીઆના સો ગુજ

અલગાંબાઈ—હા; એજ સાંભલીને તાહારો જવ
ખાખ યઈ યજો, પણ હમણા બધાજ આવો રહેલોજી. નવ
વસા સેક, મેઢેરા સેક એ બધાઓ યોડા દાહડામાં એવ
લી પાગડી પેડેરો. આવા આવા મોઢા સેકો જરે દબાય
તારે જરા તમારા ભાઈને સંધીઆરેતો ખરો.

પુરુષધીઆણ—હા બાઈ, સંધીઆરેતો ખરો.
[આકર દાખજ ધાયછે.

ચાકર—દોલીઆણ કાકા અને છપનજ સેક આવેછે.
ટચકાંબાઈ—જેયું ગુલાબ પેવા સેક તાહારો પીછો
ઠાડતા નથી. હવે કાંડાં તાહારાસે ?

[દોલીઆણ કાકા અને છપનજ સેક દાખજ ધાયછે.
દોલીઆણ—ટચકાંબાઈ ધણે દાહડે મીચાપ યજો.
એ હો અલગાંબાઈ ! કોઈ તહમારા પગલાં હોયાં ! તહમે
કાંઈ આજ સાંભલયું કે જેઆલી ચેકની બેટી પોતાનાં
ચાકર મેઢેરીઆર સાથે નેકા કરનારછે.

અલગાંબાઈ—છટ; રવાનાં બનાવેમ કે ?
દોલીઆણ—તાહારા સખ, કેમ છપન ?
સેક છપનજ—હા બાઈ કાકા કેહેમ તે વાત ખરીછે.

અલગાંબાઈ—આપણા લોકો કાધના વાથ કરે.
દોલીઆણ—એમજછે. આજે મે મહીનાની વાત

ઉપર દોમીઆર સેકનાં દોકરાની સાલગરેહતું મોઢું ખાનું
હવે તાંહાં કોઈએ વાતે કીરી કે હોમીઆર સેકનાં બેટીની
ગાંમને ઘેરે મે નીડીઆ વાહરડા અવતરયા. આગલ મે
હેચ શાપુર કાકા મેઢેલા તેવજ એમ સખચા કે હોમીઆર

સેકની કુંવારી બેટીને તાંહાં બે જોડ છાકરાં, વ્યવતરયાં. આ વાત માલી તે એટલેવેર કે બીયારા હામીઆર સેકે પંદ વ દાહડા લોકોને મોઝા વટીક દેખાડયું નહી. પુરબુધી બ્યાલ સેક કાંઈ સુપકીદા બેઠામ. તમારા કાકા કુલવાલ સે ક ઇશાફાનથી નીકલી સુકામ એ થું વાત ખરીછે ?

પુરબુધીઆલ—તેહેરાનથી તેમના સખાઆર વ્યાવવા ને ઘણા ગાસ સુનરપા. વ્યાવેછે કે નહી તેની મહુને ખ ખર નથી.

કોલીઆલ—ઘણા વરસ ધ્યાં તે હવે તેમની સુરત તમારા ધેઆનમાં નહી હોય. બીયારા ઘડપણમાં તમારા ભાઈની હકીકતો શાંલવી કુખી કુખી થાયછે.

પુરબુધીઆલ—સાહેબ તે હજુર નાદાનછે. વખ તના ચકરમાં ફેરફારન થયો.

કોલીઆલ—એમાં શક નહી; પણ મારવાડીઓતો બેટીબાઈની બહુન વાખવાખી કરેછે.

સેક છપનછ—પણ એના જેવો બેશ વ્યારાખમાં કો ઈ કરતો નથી. રોન દસ બાર દોસતો સાથે ચુકરા ઉપર બેસેછે, અને માંગનારાઓ સરકારી સીપાઈઓ સાથે એના દરવાજાની વગર હાંસલે પાસબાની કરેછે.

સુલાબ—એ નીદાપોર લોકો! દયકાંબાઈ હું રજા લઈછું માહારા છવને ડીક નથી.

[સુલાબબાઈ બપુછે]

અલગાંબાઈ—હું પણ માહારી બેટીની સાથે જાઉં. દીવાલીઆના ધંગથી બીયારીનો સવલાવ રાઈ સરખો ન લઈ બની ગયોછે.

[અલગાંબાઈ બપુછે]

સેક છપનછ—કાકા, દીવાલીઆનો સામાનતો માંગ નારાઓએ ટાંચ મારી નખત કીધો.

કોલીઆલ—માલાં બાટલીઓનો ધગ અને કાંઈ બાપ ઘાદઓની વ્યસકી તસવીરોનો સંગરહ રહેલોછે.

સેક છપનછ—અરે એ કમખખતે એવાંતો કરતુકે કીધોછે કે—

કોલીઆલ—છપન, બીલ વખત બીલ વખત, એ ના ભવા ભાઈને બહુ ખેદ થાયછે.

[સેક છપનછ અને કોલીઆલ બપુછે.]

દયકાંબાઈ—એકવાર એ નીદાપોરોએ કોઈનો પી છો કર્યો કે તેને છોડવો કઠન.

પુરબુધીઆલ—(ખનખ) તેતો છવનેન પુછો.

(મોરદી) બાઈ સુલાબને જેમ દીવાલીઆની ખનખુટથી માથું લાગું તેમજ તમને પણ લાગું હશે.

દયકાંબાઈ—બપુ રહયું પણ હવે સુલાબને ખેરવવા ની હું ચુકની કરવા જાઉંછું; અને તેટલાં તમે તમારી નગ માં નેકી દેખાડવાવાની કમ વીદીયા ગોખો.

[બપુછે.]

દેખાવ બીજો—સેક બોલીઆશાનું ધર.

સેક બોલીઆલ—સોતર વરસનો કુવારો થઈ ને ક નાહાનકડી પેરાંને પરણે પછી તેના કેવા હાલ ? છ નહીનાની વાત ઉપર મારી બાપડીએ મારી સાથે પરણી મ ને સાતમે વ્યાકાસે મોકલયો; પણ વ્યાજ સાતમે વ્યાકાસ

થી ઉતરી પાતાલમાં પડયો તોમી મહુને સુખે ભરાવાનું દ મહવું નથી. એ અને પેહેલથી ખંખર હુતે કે નેવું એવું નામછે તેવીજ એ નીવરસ, અને અને જોખરો કરી નાખયો તો એ તોફાનું મારે શલે એવવતે નહી. એકગમ અસર વાદ સારીને મોખેદ ગયા કે બીલગમ એ કલાંતે અને ચોપર વાલી શીડ કીધી. મેં જેવું કે ગરીબની છોકરીને સુખી ક રૂં. કાદી સારી પેઢરી પાણી ભરવા નારીને વ્યાજે ખાખ ની કોરો, તુફાની ઇજારો, સારીની સારીઓ, ને રેસમી ઇસટાકીનો બેશબેચ. રૂપાંના પેડી સરખાં સાંકલાબી કાવો નહતાં તે હવે મેં વ્યાપેલી બાંગડીતો જુના ઘાટની પડી! ચાર સેરની મોતીની માલા! જાહાં રૂપાંની હાંસરીબી નરે નહી! માહારા દોસતો સારીપેકે સખબેચ કે મેં માહારા વ સા ગુમાવયા. વલતે પાણી હેરાનગીમાં પડયો. માહારી દોલત બધી એ કલાંત ગુમાવી નાખેચ અને નસપર જુતી આં વલી માહારી સામું મોલેચ.

[સાપુર ચાકર દાખલ થાયછે.]

સાપુર—અરે માહારા બોલીઆશા શેડ, તહમારો નોકર. સેક મીજન ખુશછે ?

સેક બોલીઆશા—બોલના બચા બોલના. સેહેતો વ્યકલ વેમી.

સાપુર—સેક કાંઈ ધરમારના કુડોતો કે! વલી કાંઈ બાઈને થયું કે!

સેક બોલીઆશા—થું કાઈએ કહયું કે તે મરી ગઈ! સાપુર—ચાલો સેક ચાલો સમું મોલો; હું સારીપે દે જાણું કે ને તહમુને બાનવું નથી તોમી તહમે સેકા હીને દીવખાની માહોછો.

સેક બોલીઆશા—પણ સાપુર, વાંક શયો તોહી નોનછે. માહારા સરખો મીઠો મીજનતો થોડાંએનોન હશે એમ દાહડામાં એ વખત તેહેને માલમ પડયું હશે.

સાપુર—ખરેખર સેક.

સેક બોલીઆશા—પણ વલી સહમી અનએમ એ કે વાંક માહારો નહી પણ હું મેશ તેહેનોન. દયકાંબાઈને યેર ને ઉતમ સત રોન મેચ તે એ ડાકજુને સુખ ભરી વ્યાપેચ. વલી સુલાબનો હાથ જોકે તેના મરનાર પીતાએ માહારા હાથમાં સોપીઓછે તોમી તે વલી એટલી છગી ગઈ મ કે પુણુધીઆલ સરખા ફરેસતા ખસલતના છોકરા સાથે કદપુરાઈ કરવાની માહારી મજલ ઉપરાંત તે પેલા માયાં ફ રેલ છોકરા દીવાલીઆ પછવાડે ઘેલીની ચુઆફેક ફરેછે.

સાપુર—સેક એ બે ભાઈઓની ચાલ મલગત તહમે બરાબર પીછાણો નથી તેથી હું મેશ વ્યાપણુ ખતમાં એ બાબદ ઉપર ફરક પડેછે. વડો એવો મીટોછે કે એની ખ રી ખાશીએત તહમે પાછલવી જોસો. નાના હજુ નોદા નછે અને પોતાની લુલ સુધારયો.

સેક બોલીઆશા—સાપુર તારી લુલછે. એ બેડુ છોકરાઓના હું વાલી હતા પણ તેમના કાકા કુલવાલ સેકે સખાવતી દીલે તેમને નવદીથી પોતાની વ્યખતેઆરી વ્યાપી. પુણુધીઆલે જુવાંનીના એક ખરો નહુતોછે. એવોતો વ્ય કલે યુરોએ કે નેકીની દોસતીતે તે ઠોડતોન નથી. એ વે લા નાહાના છોકરાને મારે પુછકી. એ હું એટલુંન કહુંચ કે ને મેશ મીવોચ. સાથે બાપીકી નેકીબી તેને મળી હોયતો

મેહુ તેણે હરાડી નાખી ધુલધાની કીધી, ખચીત મારા રોસતે કુલવાલ સેકને આ છોકરા માટે બહુ ખેદ થયો.

સાપુર—હું દીલગીર છું કે દીવાલીઆને માટે તમને આનો ખરાબ લીધાર છે, પણ એક એવી ખબર હું હમણા લાયેમ કે તમે અન્યથેય થયો.

સેઠ ઓલીઆશા—થું થું ?

સાપુર—કુલવાલ સેક ઈસતથી આવવાય છે.

સેઠ ઓલીઆશા—સાચે સાપુર ! હું તો ધારતો હતો કે હજી એક મહીનો એછામાં એછો લાગ્યો.

સાપુર—હું તો ધારતો હતો કે ભલની આવશે.

સેઠ ઓલીઆશા—વારું સોલ વરસે માહારા રોસત ના હું દીધાર નોંધ્યો. પણ તેમના ભતરીજાઓને એ ખબરે આવવાને હમણા તેવલુ ખુશી ન હશે.

સાપુર—તહીન, તહીન. પોતે હાલ તુરત છુપા રહી પોતાના ભતરીજાઓની પરીખરા કરવા માગે છે.

સેઠ ઓલીઆશા—જેમ તેવલુની મરણ, પણ હું ધા રૂંછું ને ખુશુધીઆલથી તેવલુ બહુ આનંદ પામશે. પણ સાપુર મહને કેરૂંતો તેવલુ જાણેય કે હું પાલુશોય !

સાપુર—હા ! અને તમને ખુમારકબાદી આવવા તમ યાર છે.

સેઠ ઓલીઆશા—કોઈ ખહીવાલા રોસતની તંદ રોસતી લીધા ખરાખર એ ખુમારકબાદી છે. અરે ! કુલવાલ તો હસશે. હમણે ને પારણે તેણે ઘણેકમાં ગણતો હતો. કુલવાલ સેકતો અલગાલ રહ્યા પણ મેં માહારા કાંત વધા રધા તે ખરા. ગમે તે યામ પણ મારે ધારતો એમને તેડવા નોંધ્યો. સાપુર ખબરદાર તારા મનમાન રાખજે હું કે મા રે પેર એક કલાંત આવવી પડી છે.

સાપુર—સેક હું કાંઈ બેવકુફ છું.

સેઠ ઓલીઆશા—હઃ તું જાણ તહીતો કુલવાલ મા રો તેવરો કરશે રો.

સાપુર—પણ નરા બાઈને સમજાવજોની કે સમાધા નમ ઉતરે.

સેઠ ઓલીઆશા—તેતો કશું નરે. કપાલે ચોરેલા તલ કાંઈ પાછા કહુરાય. ધરડો ધમને ને નાહાની કનયાને વરે તે બાપડીને રૂખમાંની પાવખર નેતાં નેતાં પોતે જ ગીદ ની ચાંચે તતાયો જાય.

(અવધે)

બાવરચીખાનુ—ઝોરતની ફરજ.

ઝોરત અને મરદ તરફ નેધાડ કરતાં જ ઈશ વરની મરણ થું હશે તેનો તરત ખેઆલ આવે છે. મરદનો ખાંધો એવોજ છે કે તે ખાહુર ભરકે, હરદશા ખ મે અને પોતાનું અને પોતાની ઝોરતનું પોશન કરે. ઝોરતનાં નાનુક ખાંધા કીપરથી તે મરદની રખડને લાયક નથી પણ છાપડામાં ખેસી પોતાનાં ધણીની મતાની સંભાલ લેવી તથા તે શકેલો આવે તાહુરે તે ની ખરદાસત કરવી એવાં કામલ કામને લાયક છે એ

વું નીશય થાય છે. હું કુસતાનની અંદર મરદ અને ઝોરત ધણી રૂક કીમરે ભર જુવાનીમાં આવે છે તેનું કારણ તેની હુવા કીપર તથા તેમાં ચાલતા રેવાજ કીપર આધાર રાખે છે. હાલ બાહુરે સોલ સતર વરસની છોકરીઓની આમલ રમતાં ખાલક નોંધ્યો છે તાહુરે તેઓ પોતાના ભરતારની સેવા કરવા લાયક છે કે નહી તેનો ખેઆલ ખુદરની રીતે જ આપણા મનમાં આવે છે. ભરતારની સાથે ઈમરેલમાં વાત કરવી, સુંદર ઓતો રાતને છેટે ગાવાં, ખુર ઈશકીન પેહે કી ભરતારની ખાનુએ ચાલવું, સો-ખાંધ અને બી બાં ચોખાંનીઓ કાયપર લેટી વાંચવાં, અને કીનનાં સુંદર ભરતો ભરવાં, અને એવી એવી ચીજોથી પોતાનો દાહડો ગુખરવો એ આજ કાલની છોકરીઓનું કામ છે અને તેમાં અમને કશી અડચણ દેખાતી નથી. ઘરડા હોરા અને રોસીઓ તેમને હજી પણ હમારી પાસે તેમને હજી દાહડવાનું કારણ નથી. પણ એ સઘથી ચીજોથી આપણી જુવાન ખાનુઓએ પોતાનાં ભરતારની ફરજ ખખવી એમ કાંઈ કાલે કેરૂંવાયે નહી. એક અગતની અને સરવેથી પેરૂંસી ચીજ રહી જાય છે અને હમણા પોત્રા તથા ફરકાએક વચવે વાલે નાં ઘરેખાંની જુવાન ખાનુઓમાં તે ચીજ સુતલગ જોવામાં આવતી નથી માટે હજી નીશય દીઘગીર છઈએ. ગજોથી પેરૂંસો ધરનો કારોખાર એ પોતાનું ખાનું પકાવવાનું કામ છે. પોતાનો ધણી ચાકરી ધંધે થી આવે કે તેની આજલ ને રોસીનો તુકડો ઈશવર આપે તે તઈધાર મુકવો કે તે પોતાની યાદ કીનારી પોતાનું જોર પાછું લેવડે એ ઝોરતનો પેરૂંસો ધરમ છે. ગરીબ ઘરોમાં છોકરીઓને બાવરચીખાનાની અછી તરખીએત આપવામાં આવે છે તથી તેમને હમારા વી ચારો લાગુ પડના નથી. પણ ને મેકાલીઓ સારો દીવસ ખુર ઈશકીન પેરૂંસી અલગાંને અલગાં હાલ માં ખેસી રહી ચોહોલા, હોલા કરે છે તેમને માટે હજી લખીએ છઈએ. નેએને ઈશવરે જરૂંથી મકમ કીધાં હાય તેમનાં બાવરચીખાનામાં નવલા, હોલાઓની તો હાર લાગી હાય પણ તોખી તેઓની કીપર નથી ત રહી પકાવાની તાલીમથી ઝોરત જાને ખેનગીબ કેરૂંવું એ રોટું અજાનપાંખું હોતો ધારીએ છઈએ. નેઓ નાનુક હાય લેઈ ફરે છે અને મરદોમાં ખપવા માંડે છે તેઓએ ભલે તેમ કરવું કારણ જમાનાનાં રોર

તનદરોસતીને એક આઝરી માણસે આપેલી
મુખા રકબાદી.

ઓ તંદરોસતી ! કેવાં પનોતાં તાહારાં કદમ !
એ ગુલાબી શરેસતી ! — માણસે છવ તાહારી ભેટ લે
વા ભીતરમાં કુદેછે કારણ તાહારી ગેરહજરીથીજ તા
હારી કીમતની છુજ યદ શકે ! તાહારી પાંખ ઊપર
આરામ ભાલ વાંચી માહારી આંખિને થંકક વલેછે !
દીસની દરેક રગ અને દરેક હાડકું હુંને જોઈ પોતાના
કામકાજે વલગેછે; અને તાહારા ઊપરીપણા તલે માહ
રા બદનનો ગુંચવારો સાંધા એવી ચુપકીદીથી ચાલેછે
કે ઊંઘ સાથે વગર ખસલે હું ભેટ લઈ છું અને બદન
નાં દરેક લાગથી જાજ મેલું છું !

એ છંદગી બખશનાર દાતાર ! વખતની બ
રતીમાં જે મુખ દુખનો ભોજ વું મહને મોકલેછે તે
ઊપકાર માની ધીરજથી કીધાવવાને મહને શકતી આ
પ ! પણ તંદરોસતી જેથી મારી હજતી અને છવ
તરમું, મીઠુચી અને જેની મુંનેરી પાંખોથી માહાર
તો હસે. હમંતો બચે છે તે શરેસતીને પોતાની પાંખો
ફલવાલ સોડતા અલગાજ રહ્યા છે તે કુરમાવ — જેથી છુ
જોઈએ. સાપુર ખખાદાર તારા મનમાન રાખેજે હું તારા
જે થો એક કલાત આવી પડીછે.

સાપુર — સેડ હું કાંઈ બેવકુફ છું.
સેડે ઓલીઆશા — હ: વું જાણ નહીતા ફલવાલ મા
રો લેવો કરશે હો.

સાપુર — પણ તારા આંખને સમજવજેતી કે સમાધા
નજ ઉતરે.

સેડે ઓલીઆશા — તેતો કરજું નરે. કપાલે ચોરેલા
તલ કાંઈ પાછા કહરાય. ઘરડો યદને જે નાહુની કનયાને
વરે, તે બાવડીને દખમાંની પાવપર જોતાં જોતાં પોતેજ ગીઠ
ની માંચે તનાયો જાય.

બાવરચીખાનું — જોરતની પ્રજન.

જોરત અને મરદ તરફ નેઘાહ કરતાંજ ઈશ
વરની મરજ શું હશે તેનો તરત ખેચાલ આવેછે. મ
રદનો બાંધો એવોજ છે કે તે બાહાર ભટકે, હરેશા ખ
જે અને પોતાનું અને પોતાની જોરતનું પોશન કરે.
જોરતનાં નાનુક બાંધા ઊપરથી તે મરદની રખડને
લાપક નથી પણ છામડામાં ભેસી પોતાનાં ધણીની મ
તાંની સંભાલ લેવી તથા તે થાકેલો આવે તાહારે તે
ની બરદાસત કરવી એવાં કીમલ કામને લાપકછે એ

સાથે કામકાજમાં હુંતાતો. હતા તાહારે દરેક છોકરી વારા
ફરતી પોતાના બાપનું ખાનું પકાવતી હતી.

યોડા દાહાડામાં રાજનો પરધાન પોતાની વીધવા ત
થાં એક છોકરી મેલીને મરજ પામયો. જરોજ નાહારે છો
કરીએ બચરચીખાનામાં પકાવે તાહારે પરધાનનો વીધવા
પોતાની છોકરીને સાથે લઈ આવે અને બચરચીખાનામાં
ધી આતસ મોરે લાકડાં મારે. નાની છોકરી બાલના તે
મને લાકડાં આપવા ના કહે કે એક દાહાડે એ મા દીકરી
એ આપવાને ખતા ખવરાવશે, પણ બીજી બેઠેનોની મુશી
વી પરધાનની વીધવા મુહુલા આગલ જઈ લાકડાં દાહાડે અ
ને નહી નજાય તેમ રાજના પકવાનમાં ધુલ ભેરે.

પોતાના કુશમનો રાજને વીખ નહી દીએ તેહની દ
હસતથી સાતે છોકરીએ રાજના પકવાન પકાવે તેથી તેમ
ની મેહનત જોઈ રાજ તેમજ ઉપર ધણીજ મમતા રાખતો
હતો. પણ પાછલથી રાજ તેના ખાનામાં ધુલની કરમે જો
ઈ રાજ વીયાર કરે કે કલાય છોકરીએનું બેરદારપણું એ
તેનું કારણ હશે, તોયપણ રાજએ પોતાની છોકરીએ
ને કપડો આપશે નહી.

અંતે યોડી ધાકીને એક દાહાડે રાજ બચરચીખાના
આગલ સંતાઈ જઈ એ ધુલનું કારણ શોધવાને ઉભો.

છોકરીએએ જોખા શાઉને મુનમાઈથી મુહુલા પર તે
ની તથા કાઠીની તપીલીએ. મહુલાવી પણ તેવામાં રોજના
રાખતા પરમાણે પરધાનની વીધવા લાકડાં મારવા આવી.
લલી તેને બાલનાએ ધમકાવી પણ વડી મેહનતા કહેવાથી
તેહીને લાકડાં લેવાની પરવાનગી મળી.

રાજએ આ વેલાએ પ્રધાનની વીધવાને તપીલીમાં
બની મળી અલગસે બચરાવતાં જોઈ. રાજએ મુશે પ
જોવામાં જોર — મહામી મંગાવો, પણ તેહીએ કહયું કે
ઈએ. સંકીથી પેહો સાથે શોધવાને કાન મહને તક મ
ખાનું પકાવવાનું કામ છે. પોતા ને રીતે પરધાનની વીધ
થી આવે કે તેની આજલ જે રોડીને. ની રાણી કરા

આથે તે તદ્યાર મુકવો કે તે પોતાની યાક
તાનું જોર પાછું મેલવે એ જોરતનો પેહલો પડી શોધ
ગરોબ ઘરોમાં છોકરીએને બાવરચીખાનાની. એ ને
તે ખી
તરખીએત આપવામાં આવેછે તેથી તેમને પુરવું ખા

ચારો લાય પડના નથી. પણ જે મેહાણીરંયા હરોજ
દીવસ છુટ ઈસરાકીને પેહડાં અલગાં. અને જુદન કે
માં ભેસી રહી ચોહાલા, લોલા કરેછે. મેતા મરી મયાં,
લખીએ છઈએ. જેઓને ઈશવરે તહમે જોતાં નથી ?

હોપ તેમનાં બાવરચીખાનામાં હતાં તેવામાં તેમની
તો હાર લાગી હોપ પણ તોજ તમે તે દાહાડેથી પોતાનાં
ત રહી પકાવાની તાલીમખી કરવા લાગ્યાં.

રેહડું એ મોડું અરામ દીવસે પોતાની છોકરીને કહયું
જેઓ નાનુક હોય તેહીએ આપલે તાંઈ પ્રજા ખાતી
મોંચે તેઓએ બેઠાં જોગવેછે તેનું કારણ મું ? એ માટે

રાણીએ પોતાની બેટીને હુકમ કરી કે એ ઓકરીએ કોણ તે તાંહાં ખાપછે તેની તલાસ કરવી.

બીજી દાહાડે જાહેર સાતે ઓકરીએ પોતાની માની યોર ઉપર ઉગેલાં આંધ પતના ક્ષ્વ ખાતી હતીએ તાહારે પરધાનની ઓકરી તેમની પાછલ આવી લાગી.

બાલનાએ પોતાની બેટીને કહ્યું કે “થું આ ઓકરી આપણા મારામારા જિતી નથી! માહાડું મનેતો એ ને હાંધી કાઢાડે નહીતર તે તેની માને શયલું કહી આપણને હરાનગતીમાં નાખશે.” પણ બીજી બેટીને કહ્યું કે “મેહને બાલના એમ નીરદ્ય નહીં ધર્યો. એ ઓકરી એવીતો ઘાટકી નહી હોય કે પોતાની માને કુકી આપે. આલો આપણે એને બોલાવી યોડાંક ક્ષ્વ આપીએ.” એમ કહીને તેઓએ તેડેને એક ક્ષ્વ આપ્યું.

પરધાનની ઓકરીએ પોતાની માને નહિને કહ્યું કે “મા આ સાત ઓકરીએ તહમે જે તેમને ખાવાતું આ પોછા તે નહીં ખાપ તેડેમાં નવાઈ નથી. એમની માની યોર ઉપર એક આંધ પાપછે તેના બીઠાં ક્ષ્વ તેઓ રોળ ખાઈ જવેછે. જે એક ખાપ્યું અને તેના નેવું જે બીજું મી કું ક્ષ્વ કોઈ દીને ખાપ્યું નથી.”

આ ઘાટકી રાણી આપું શાંલવી ધણી બીજવાઈ. બીજી દહાડે તેણીએ ધણું માપું કુમેછે એમ રાજા આગલ મકર કર્યાં. રાજા ધણેજ દીલગીર ધણે અને કહ્યું કે “માહીની વાહાડી માયકું તાહારે માટે હું થું ઉપાય ક રૂ?” તે બોલી કે “એક ઉપાય ધાયતો મહને કરાર વલે. તહમારી મરનાર રાણીની યોર ઉપર એક આંધ ઉગયછે તે ને યુધીયાં થુધાં ખેંચી કાહાડી લાવી ઉકાલી અને તેનું પાણી માહારા માયાં ઉપર રડોતો મહને કરાર વરે.” રાણીએ કહ્યું તેમ ધણું અને તેણીને કોસી ઉતરી ગયો.

બીજી દીવસે સાતે સાહાજદીઓએ આડને ગુમ પપણું નેજા પાપું રૂદન શીરૂ કીધું.

રાણીની યોર આગલ એક નાનો તલાવ હતો તેના પાણીની ઉપર મહલાઈ બંધાઈ ગઈ ને ખાઈ થોડા દીવસ તેઓએ ગુજાર્યા.

વલી રાણીના હુકમથી તેની ઓકરી સાતે સાહાજદી ઓ ઉપર પેહોરા ભરવા ગઈ. વલી બાલનાએ વાંધો ઉઠા વરો પણ બીજી બેટીને તેણીને તેડી થોડી મહલાઈ આપી, રાણીને પોતાની બેટીને મોહાડેથી મહલાઈની વાત બખર પડતાં પાછી જાંમ મહડી. તેણીએ પોતાના માણસો મોકલી રાણીની યોર ફોડાવી અને તલાવની અંદર થયેલા કાટ નખાવશે અને એટલીજ સણુરી ન પકડી તેણી એ પાછાં મકર શીરૂ કર્યાં. તે જાણે મરી નતી હોય એમજ બીજાણ ઉપર પડી. રાજા ધણો જલસાશે પણ રાણીએ કહ્યું કે “એક ચીનથી હું મોહોતના પંજમાંથી છટ કીધ, પણ હું જાણુમ કે તહમે તેમ કરનાર નથી.” રાજા એ કહ્યું કે “ગમે તે હોય પણ હું બજ લાવીશ.” એ ઉપરથી તે બોલી કે તહમે જે તહમારી સાતે ઓકરીએના મારી નાખે અને તેમનું લોહી માહારા કપાલ ઉપર રડો અને માહારી હાથની મહુલીએને લગાડોતો હું બચુ.” આ બોલો શાંલવી રાજા અતીઅંત દીલગીર થયો પણ યો

તાના વચન પાલવાને માટે તે પોતાની બેટીએની ચોખ્ખાં ગણે. ઓકરીએ પોતાની માની તોડી પાડેલી યોર ઉપર જાર મેજર રડતી હતીએ તેથી રાજાનો જીવ માલશે નહીં તેથી તેમને મીઠાસથી ચપુનાં કહી પોતાની સાથે નં ગલમાં નવા કહ્યું. નં ગલમાં રાજાએ ચોખા પકાવીને ઓકરીએને ખાવા આપ્યા. પણ બપોરે બહુ ગરમી પડવાથી સાહાજદીએ ઉઘાઈ ગઈ ને જેઠ રાજાએ વીચાર્યું કે માહારી રાણી તેમને મારી નાખે તે કરતાં એઓ હીપાં ન સમી રહે તે પેહોર તેથી તે યુગો યુગો તેમને ઉઘા પલાં મેલી ચાલેતો ધણે.

રસતામાં તેણે એક હરણના ચેકાર કીધો અને તેનું લોહી પોતાની રાણીના માયાં ઉપર તથા હાંધ ઉપર લગાડ્યું અને રાણીએ જિયું કે તે સાહાજદીઓનું લોહી છે તે થી તેણે પોતાના મકર ઓડી દઈ બીજાણું મેલીધું.

એવામાં સાહાજદીઓ ઉઠી અને તેઓએ પોતાના બાપને પોતાના ઘાંટાં તુટે તાંહાંથુધી પોકાર માર્યા.

એવામાં વલી એવો એતેક બનયો કે પાસેના ગામના રાજાના સાત ઓકરીએ તે વખતે નં ગલમાં ચેકાર કરી પાછા ધર તરફ ફરતા હતા. નાનો સાહાજદો બોલ્યો કે “આ નં ગલમાં મોટો ચોહોર પાપછે માટે માલો એ થું છે તે આપણે ચોધી કાહાડયે.”

નાનાને મલતા ધઈ સાતે સાહાજદીઓ સાતે સાંહાજદીઓ જાંહાં પોકારો કરતી હતીએ તાંહાં આવી લાગ્યા. સાહાજદીઓના રૂખશા ઉપર સાહાજદીઓ મોહી પડ્યા અને તેમની વાતો શાંલવી તેઓએ દરાવ કર્યો કે તેઓએ તેમની સાથે નેકા કરવા.

વડા સાહાજદીએ વડી સાહાજદીને લીધી. બીજાએ બીજી લીધી. તરીજાએ તરીજી લીધી. ચોથાએ ચોથી લીધી. પાંચમાએ પાંચમી લીધી. છતાં એકી લીધી, અને સાતમા ને સઠવી બુખચ રત હોતો તેણે બાલનાને લીધી. યુધમાથી શયલાના લગણુ ધયાં અને એક વરસ પછી બાલનાને તાંહાં એક મેટાની વરધી ધઈ નેડેને તેડેના કાકા અને કાકીએ ધણુજ હેતથી માહાવા લાગ્યાં. બીજી કોઈ સાહાજદીને પેટે ફળનું દ ધયુનું નહીં તેથી સઠમે બાલનાના મેટાને પોતાના ફર નંદ માકક ગણ્યો.

ઘણા દાહાડા અમન ચમતમાં ગુમરયાબાદ એક દીવસે બાલનાનો વર ચેકારગાહે ગયો તે પાછો ફર્યોજ નહીં. છમે બાઈએ તેની શોધે ગયા પણ તેઓ પણ પાછા ફર્યા નહીં.

સાતે સાહાજદીઓ એમજ વીચારવા લાગ્યાં કે તેમના ખાવ દો માર્યા ગયા હશે.

એક દાહાડે બાલના પોતાના મેટાને હાંધ નાખતી હતી અને તેની બેટીના નીચે કામ કરતી હતી તેવામાં એક ક્ષીર તેની આગલ આવી ઉભો. એ ક્ષીર પત્તયકીન નામે એક જાડુગર હતો. પત્તયકીને નહિને બાલનાને કહ્યું કે તું માહારી સાથે નેકા કર. આ ક્ષીરને વ્યથા માવસ ધારી બાલનાએ કહ્યું કે “મહને ભય લાગેછે કે માહારો જ રતાર મારશે ગણેછે. માહારા આ નાના મેટાને ઉધારી હું હુરીપાર કરીશ અને એના આપની બોલમાં મોકલીધ.

ખોદા નહીં દેખાડે કે એ ભુલકાને-છાડી હું તાહારી સાથે નેકા કરું." આ ખોદો શાંભલી જડગર કક્ષા થયો અને આ લનાને એક કુતરી બનાવી દીધી. જડગરે પતમકીન દરવા બામાં દાખલ થયો તાહારે પેટરાગીરોએ તેને પુછ્યું કે આ સુશયુત કુતરી કાંણથી લાવયો, તેનો નવાખ પતમકીને દીધો કે શાહાજદીએ આ કુતરી અહને ભેટ કીધી. યોડા વખત પછી ખાલતાનાં મેટાને રડતો સાંભલી શાહા જદીએ ઉપર સોડી ગઈ અને ખાલતાને આગલ ઉભેલી ન બેઠું પુછપરછ કરવા લાગાં. ખોલ થવા ઉપરથી પેટરેગીરો એ ક્ષીર તથા તેની કુતરીની વાત કહી ને સાંભલી શાહાજદી એ પામી ગઈ, પણ ક્ષીરની શોધે ઘાસેવાં માછસે નીશકલ થઈ પાછાં આવ્યાં. શાહાજદીએ પોતાનું નસીબ કુટીને ભેટી અને પોતાનાં ભાણને શીખાડવા પાછલ મેડેનત કરવા લાગાં. અંતે ખાલતાનો છોંકરો અઢવ વસની ઉપ રે પુગયો. એક દાહડે તેની કાકીએને મોઢોડેથી પોતાના માખાપ તથા કાકીએની વાત શાંભલી તેમની શોધે નવાને ઘણી કાલજ દેખાડવા લાગે. કાકીએને સમજાવી તે પોતાની યુસાફરીએ નીકળયો.

સેંકડો કોશની મંજલ દાપપાલાદ એક યાહાલી મુલ કમાં તે આવી લાગે જાડું એક મોટા મેડેલની પાસે તેણે એક માલીની જુહુપડી ભેંધ. માલીની બાપડોએ તેણેને કહ્યું કે "પપારા મેટા તું કોણ છે કે આવી ભયંકર નગામાં આવી પરડો છે ?" તેણે નવાખ દીસ કે "આઈ હું એક રાજાનું ફરનું છું અને કાહીરા માખાપ તથા માહારા છ કાકીએને એક જડગરે કેદ કીધા છે તેમની શોધે નીકેડેડો." ખાલત-ભોલી કે "હે મેટા આ દેસ એક જડગરની હાથમી છે. ને તેને નારાજ કરે છે તેમને તે પોતાની જડ ઈતા બલથી ગાડ અને પથરા કરી મેલે છે. યોડુંક થયું એક રાજાના છોંકરોને અને તેની પાછલ ખોડે આવેલા તેના છ રાજપણી ભાઈએને તેણે પથરા કરી મેલીયા છે, એટલું જ નહીં પણ આ સામાં મીનારામાં તેણે એક સુશયુત શાહા જદીને બાર વરસ થયાં કેદ રાખી છે કારણ તે તેની સાથે નેકા કરવા કબુલ થાતો નથી."

શાહાજદીએ પોતાની શયરો કેરીએતથી ખાલનને વા કેડે કીધી કે એન માહારો બાપ તથા માહારા કાકા છે અને મીનારામાં કેદ પડેલી શાહાજદી માહારી મા છે. ખાલ ને દયા આપને શાહાજદીએ છોંકરોના વેશ આપ્યો અને કહ્યું કે "હું જડગરને એક કહીશ કે તું માહારી મેટી છે." એક દાહડે જડગરે શાહાજદીને માલીના બાગમાં રમતાં ભેંધ પુછ્યું કે તું કોણ છે ? શાહાજદીએ કહ્યું કે "હું ખાલનની છોકરી છું જે ઉપરથી જડગરે કહ્યું કે "તું સુશયુત છોકરી છે અને આવતી કાલે હું તુંને શેડાંક કલ આપીશ તે મીનારામાં રહેલી શાહાજદીને માહારી તર કીધી ભેટ કરી આવજે."

શાહાજદી આ શાંભલી ધણેજ સુધીમાં આવી ગયો. હવે એવું બન્યું કે ખાલતાના લગણની વેશમે તેણીના આ વરે તેણીનું નામ એક વીરી પર કોનરાવી તે તેણીને ભેટ કીધી હતી. આ વીરી ખાલતાએ પોતાના મેટાની આંખ લીએ આલવી હતી અને જરે તે મોટો થયો તારે તે વી

રી મોટી કરાવીને સાહુજદીની કાકીએએ તેને આંગણે કર એક રાખી હતી. ખાલને શાહાજદીને આ વીરી શાહાજદીના તોડામાં ખોશવાને ભલામણ કીધી કે એ શાહાજદી તેની માન હોયતો વીરી ઉપરથી આલખાંઈ આવે. રોજ શાહાજદી હુલના તોરા લઈ બપ પછ વીરી મેલવાના દાવ ફાવે નહીં કારણ કે જડગર ઈપાતો તેનો યુગ્રામ હરોજ તે વખતે હાનર રહેતા હતા. એક દાહડે સંભોગ બનવે કોઈ મેટું હતું નહીં તાહારે શાહાજદીએ પોતાની વીરી કુડો સાથે બાપી તોરો ખાલતાના પગ આગલ ફેંકેલો. વીરીને આવન થયો તેથી ખાલતાનું ધયાન ખેંચાયું અને તુરા સાથે બાંધેલી એક વીરી તેણીને નહીં. તરતજ આ દીકરાં વચે આલખાણ થઈ. શાહાજદીએ પોતાના મેટાની સહલાહ માગી પણ તેને વીનંતી છુટારી કે તેણીને છુટકો કરવા પોતાના જન નેખમજાં તમાખે નહીં. તેણીએ કહ્યું કે બાર વરસ થયાં હું કેદ છું અને જડગર સાથે હું નેકા કરવા કબુલ પતી નથી તેથી માહારો છુટકારો થવાની આશા નથી.

શાહાજદીએ કહ્યું કે "પપારી આ ક્ષર કરીશ નહીં. જડગરનું બલ કેટલું છે એ આપણને જાણવું જોઈએ. આ હવે એક તાલ કરો. તહને જડગરને કહો કે માહારા ખાલદને હવે મલવાને અહને આરા નથી માટે હું તાહારી સાથે પરણવાને રાજકું પછી તહને શોધી કાઢાડો કે એની કાયા અમર છે નહીં." ખાલતાએ પોતાના મેટાની શીખ માની બીજે દીને પતમકીનને પોતાનો કાવલ કહ્યો ને જાંહી તે ધણે મળ થયો અને ખાલતાને આજુબ જુ બવા લાગે કે જમ અને તેમ જલદી લગણનો દાહડો દેરવો.

ખાલતાએ કહ્યું કે બાર વરસે આપણ આને સહલાહ કીધી માટે તાહારી વધારે પીંજણ કરવા માટે અહને યોડો વખત જોઈએ માટે લગણનો દાહડો મરા દુર નવો જોઈએ. પછી પતમકીનને ખાલતાએ પુછ્યું કે "ભોલ અહને કેલેકે શું તાહારી દેડે અમર છે ? અને ખાલસપર પડતું કુખ છો હારી ઉપર વીતી શકે કે નહીં ? કારણ જરે હવે હું તાહારી ધણીઆંની થાંઈ તાહારે તુંને કાંઈ પાયતો તેની સામે ઉપાય લેવાને અહને બની શકે અને તેથી માહારા સવાલનો તુંએ નવાખ વાલવો જોઈએ." પતમકીન ભોલી એ કે "એતો ખરું છે કે ખાલસ સરખી માહારી કાયા નથી ? આ નગાધી કરોડો કોશ દુર એક નંગલ છે ને નંગલની વચે નાલીઅરીના ઝાડોનું એક કુંડાઈ છે અને તે કુંડાંની વચેવચ છ પાંજોની ભરેલી ગાથરોની ચોર છે. છડી ગાથરની નીચે એક નાહાતું પીંજરું છે જેમાં એક લોડી પોપટ છે. એ પોપટ ઉપર માહારી ટંગી આધાર રા ખેરે. એ પોપટ ખરી જાયતો મારી હાથાતી પણ ખતમ થાય." ખાલતાએ પોતાના મેટાને એ હકીકત કહી પણ પોપટ મેલવવાથી હાથ ઉડાવવા કહ્યો. શાહાજદીએ પોતાની આ સાથ અજદ થઈ નવાને કાવલ્ય અને તેણીને - કહ્યું - કે પતમકીનને તહને પુણ મોજબમાં રાખમે અને જુડાં જુડાં બનાં કાઢાડી લગણનો દાહડો દુર કરતાં નએ અને તેલવામોતો ઈશવરની સાહેલાથી હું તહમારી મદદે આવો

લો સાગર વગર ખેડે સામે પડેછે." બહારે પડે થવીની હસતી શુધી ચેતાનું નામ કાચેમ કરી જનારા માણસ ઘરહસથો આવી રીતે ચેતાની નમેરતા દેખાડે તાહારે હક ખુધીનાં લોકો જેઓ કુનીયાનાં કયાં ખુનામાં ભરાયાછે તે કોઈને માફમ નહીં અને જેઓની હસતી-વીરો થોડાએક દોસતો અને ખેશાવં દો શીવાય બીજા કોઈને દરકાર નહીં તેઓ શા માટે ચેતાનાં ખભાંપર ખભાં ચડ્યાવે અને ચોહોડાના મટકા કરે ?

ખાપદાદથી પર્ધસા મલયા એ જીવ જેવી વાત નથી. વગર ભણવે, વગર ગણવે ગાડીઓ દપતા વધી, સારી રાત અને દીવશ એશ આરામ અને અમન ચમનમાં ગુમરયા અને ચેતાથી પર્ધે રહે કમ હોય તેમને અપમાન આપવું એવા તવંગર લોકો કુનીયામાં શું વજન ધરાવે ? ચેતાનાં ખુશામતીઆઓ સુકરા ઊપર તેમની શરાગાત કરે અને રસતે ચાલતો બીખારી વાંકો વધી સલામ કરે એ ઊપરાંત તેને જ ગમાં પીછાનનારું કોણ ? તેમનાં ખાપદાદઓ અમીર થઈ ગયા અને તેમની પાસે પર્ધાછે તેથી તેઓ ગરીબ લોકોને તુચ્છકારે. પણ આવી નીચ રીતે બીજાઓપર ઊલાપ લેવો, એ કિંવુ ધીકાર ભરેલું, કિંવુ ખેડા અને કંઈકુ ખેશરમ છે. વધી 'મોરાને નોંધને નાનો બપ ને મરે નહીં ને માંદો થાય' એ સુનેરી કંઈવતમાં કંઈકુ દાહપણ છે. કંઈકા ગરીબ લોકો તવંગરી દેખાવવાની ઠાલી મગરૂખીથી પાચેમાલ થયા છે. મોરાં બાંધને નોંધનાના બાઈ નો ઘરેણું ઘડાવે તે આપણી કંઈવત પરમાંણે મરે નહીં તે માદાં થાય. મગરૂખીમાં ને મગરૂખીમાં ફેકટ દમામ રાખ્યાથી કંઈકાં જીવને ઘરનાં વાંસા વરીક-વેચવા પડ્યા હશે ? મોરાં-મોરાં જમનો કરી સેડીઆમાં ખચવા જતાં કંઈકા જીવ ખાખાવરમાં થયાં હશે ? કીકે તેની જાંદગી જે કંગાલીઅતપણુપર તવંગરીનો લેખા સ ચોરવે છે. શઘલા દીવાલીઆઓની ખંરાખીનો પાથો નાખનાર એ તકોબરી છે.

ખુણસરતીનાં આકારમાં વધી મગરૂખી ચેતાનું નેહસ મોહાડું દેખાડે છે. એ લલી ચોરત ! બેદરકાર જીવાંનો એ તાહારા હસતા મુખરાની તારીફ કરે, અને તેમની શહરાગાતથી લલચાઈ નો તકોબરીનાં છટકામાં શું આવી પડેનો, બાંણ જે આસમાનનાં ચક્રમાં

તાહારા ગુલાબી બાલ કરમાઈ જઈ બદશીકલ થશે અને બાંણ જે તાહારી તારીખનાં પરગમે વાજતાં બંધ પડે તાહારે શું તાહારા હોશમાં આવશે ? આ કુનીયાનો કીમતી વખત તકોબરીની હશે. બેડીઓ ચોલવી જુએ ગુમાવશે.

એ આજ કાલનાં તવંગર સેકની ઘણીયાંની ! જો ન જોપલા દોલતનાં ગંજથી અને ખુશામતીઆઓની બઘાઈથી તાહારું મગજ ગુમતું હોયતો વીચાર કે તાહારાં અને તાહારા ભરતારના ખાપદાદ કોણ હતા અને પછી તાહારી ગરીબડી સહીઓથી હાય ખેંચી લે, અને તઈયારી રાખ કે વખતે જે ખારણેથી લક્ષમી આવી તેજ ખારણે તે અવલાં પગલાં ભરેતો તાહારી આગલી સહીઓ સાથે પાછી મીતરાચારી પાડવા શું ને ભારી પડે નહીં.

વધી કુસતીના મેદાનમાં ખાણું ક્રેકતા મલ ! તાવપર તાવ અને આંકરાપર આંકરા વાલવાથી પરેડે જ રેડે. તાહારાં કરતાં જંગલના સીંકમાં વધારે કુવત છે; અને કમતાલે જો માંદગીથી તાહારા હાયપગ અડયા તો કુધમલ ખાલકના નેટલી તાહારામાં શકતી રેડવાની છે ? માટે દીલનો ગરવ છોડી નમનતાઈ આખ તેચાર કર અને વીચાર કે આ પડથવીમાં શું ખે દાહડાનો પરોણા છે.

એ કુકરાજીઆ પતરાજીઆ માણસ ! જે ચી જો ઊપર શું ચોસતવાર છે તે આંખના લેહેજામાં તાહારી પાસેથી કદાય એપ થઈ બાય એવું બરે છે તાહારે શાને કીજે કુલથો કુલથો ફરે છે ?

ખડે ખડે પંદોતોમાં હંકાર નથી તાહારે એ ચોકા ઊથલાવતા જવાન તાહારા દીલમાં હંકાર સાનો ? ઈશવરના દાહપણુ આગલ તાહારું સાન શું ? માહશાબરમાં ગુમ થઈ જતા કતરા સમ શું ? મીચ તાહારી આખયો મીચ અને તકોબરીથી પરેડેજ રેડે. પાદશાહ અને શકીર એક તકીએ સુનાર છે અને મરી સાય મરી ખેડુના બદન મલનાર છે. આ માણસ ! તાહારે તાહારી હાલતપર નેલાહ કર ! ખે ખીલસમાં તાહારી કુકરાજીની હાલ !

સઘલાઓની ફરજ છે જેમ બને તેમ મગરૂરી નેતરક કરવી. આપણા પડોશી કરતાં વધારે હાહયા અને નીતીવાન થવાની કોશિશ કરવી અને તે માટે કાલજી રાખવી એ ગરવ નથી; પણ આપણા પડોશીને

તુલ્યછટારી કાહાડવો કારણ કે આપણામાં એમ કરવાની શક્તી છે અને પછી તેની ઊપર ચરસાઈ દેખાડવી એ માહા જાણનું મગફરીનું કરવું છે. જે માણસ તો કોપરીને દુર કરી નુગરતાથી દુનયામાં પોતાનો રસતો કાપે તે સઘલાને વાહાલો લાગે અને જંગમાં પોતાની કીરતી શેલાવી આકાશ તરફ રસતો ધરે જ્યાં પોતાના પેદા કરનારની તે ધગર દેહસને સનયુખ ઊભો રહે.

લંડન શેઠેરનાં ગાડી ઘોડા.

આ વખતે હમારા વાંચનારાઓની સાંમે વેશ પતી ભત ભતની ગાડીઓનાં ચીતરે ભેગાં કરી ચુકી આં છે તે એવી મહત્ત્વથી કે આપણા લોકોને એવી ગાડીઓ વીશે પુરતો વીચાર આવે. એ ગાડી ઘોડાઓનું બાણવાજોગ ખયાન ભાઈ કરસનદાસ મુશ્કળનાં “ઈંગ્લેન્ડમાં પરવાન” માંથી હમો હમારા વાંચનારાઓને માટે નીચે કિતારી લેઈએ છઈએ.

“લંડનમાં ગાડી ઘોડાને જખરો આવભવ થાય છે. ધોરી રસતા ઊપર આખો દાહડો ગાડી ઘોડા ૨૨ ૨૨ કરીઆજ કરે છે . . . ખાનગી તથા ભાડુની ગાડીઓ ખડુ કરે છે ભાડુની ગાડી પણ ઘરની હોય એવી રૂઠી દેખાય છે. તેના ઘોડા ઘણાં જોરાવર અને કદાવર હોય છે. માલ ખેંચવાનાં ગાડામાં જે ઘોડા વપરાય છે તેપણ ઘણા મોટા ને કદાવર લાગે છે. આપણી મુંઝવણ ભાડુની ઘોડા તેમની આગલ સાવ મુશ્કેલ જેવા જણાય છે.

માલ ભરવાનાં ગાડાં આપણા દેશના જેવાં રેડી ચાલ નથી. કેટલાંએક ગાડાંઓને કમાન હોય છે અને કેટલાંકને હાતી નથી. ગાડાંમાં માલ જાગે ચીકાર ભરેલો હોય છે તીઆરે ગાડુ હાકનાર નીચે કિતરીને હાકે છે. ઘણા ભારે માલ હોય છે તો એક પછી એક એમ બે તરણ ઘોડા જોડે છે. સાક ભાલ વગેરે હાકે માલ ભરવાના ગાડાં નાહાનાં હોય છે. છતરવાલા ગાડાં ઊપર નધારી ઝવણીનું છતર નહી પણ બાક કંતાન વગેરેનું છતર જોવામાં આવે છે.

ભાડુની ખેસવાની ગાડી ઘણુંકરીને તરણ ભત ની જોવામાં આવે છે. એક આમનીબસ અથવા એક જનરથ જેમાં ઘણા માણસો બેસી શકે છે; બીજા “ખરોડમ” નામથી એકાખાતી ચાર માણસ બેસી શકે

કે એવી ગાડી; અને તરીજી હાનસમ અથવા શ્વાઈ ના મથી એકાખાતી ગાડી જેમાં બે માણસ બેસી શકે. જનરથ ઘણો મોટો હોય છે. તેની માટે અથવા તેના ઊપલા ભાગ ઊપર પણ લોકો બેસે છે. એવા એકાએક મોટા જનરથમાં ૩૬ માણસ બેસી શકે છે, નાહાના જનરથમાં ૨૪ બેસે છે.

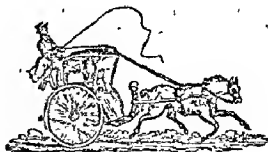
માહ સામસાને અને ઊપર અડોઅડ પીઠ રેરવીને હારખંદ બેસાય છે. આટલાં બધાં માણસો બેસવા છતાં તેમાં બે કે ચાર ઘોડા જોડે છે. ઘણાખરા લોકો આમનીબસના આગલા અક્ષર ખાઈ જઈ “ખસ” નાં નામથી એકાખે છે. “ખસ” થી લોકોને ઘણું સસવું અને સવસ પડે છે. એમાં નીતીય હાથે માણસ આ વખતે કરે છે. ધોરી રસતાઓ ઊપર દેકાણે દેકાણેથી દસ દસ મીનીટ કે પા પા કલાકે જનરથ પાસ થાય છે. શ્વાણો જનરથ ક્યે ક્યે રસતે થઈને આવનાર તથા જનાર છે તે જનરથની બાજુઓ ઊપર લખીયું હોય છે. જોનું છેલ્લું મુકામ કયાં જવાનું તથા આવવાનું છે તે વહી મોટા અક્ષરે લખેલું હોય છે. આ ગાડી એટલી સસતી પડે છે કે લંડનમાં એક નાકેથી જોઈએ તો એ જો ને નાકે કિતરીએ તે છતાં ૬ પેનસ એટલે ચાર આના થી વધારે ભાડું ખેસવું નથી.

બધી મહીને ૧૫૦૦ જનરથ લંડન શેઠેરમાં ફરે છે. મુંઝવણમાં હાલ ૧૫ ભાયો હોય માટે ૧૫૦૦ તો કયાંથી હોય જ લંડનમાં સવારના આઠ વાગતાથી તે સતના બાર વાગા સુધી ફરે છે. ઘોડા વખતે વખત ખદલાય છે. જુદી જુદી કંપનીઓ કિલી થઈને આ ગાડીઓનું કામ ચલાવે છે. તેઓને ૪ કે ૬ આનાનું પણ વીચાજ છુતું હોય એમ મને લાગતું નથી. પણ રઈએતનાં સુખને માટે તેઓ આ કામ ચલાવે તથા નીલાવે છે. આપણે જે દેકાણે જવું હોય તે દેકાણોને જનરથ એકાખી ન શકીએ તો હાકનારને અથવા “માછલ કિલીને ગાડીમાં ખેસાડનાર” ને આપણી જગીયાનું માતર નામ સંભલાવવું. તે જગીયાએ જવાની હશે તો તરત કિલી રાખીને તમને ખેસાડશે. ચાલતી ગાડીને કિલી રાખવા માટે સાદ પાડવાની જરૂર નથી; માતર આપણા હથેનો કે આપણી આંગલીનો ઈસારો કરવું એટલે તરત હાકનાર કિલી રાખશે.

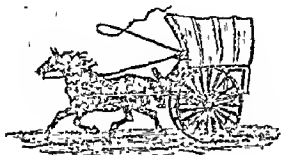
આલતા જનરથમાં લોકો ઝોઝટ બેસી બાય છે અને બાહર છતરી ઊપર ચડી બાય છે તે દેખાવ જો

પીપ ભરવાળું ગાડું.

હાંભેજ સ્થળેના કાગાડું.

જાનવાળું ગાડું

ગોઠા.

કામળાળું ગાડું

કેરન

આમિતલસે સ્થળેના વાનગર.

પાસ કાડું.

નંદન ગુફેરના ગાડી યોગ.

વાળોગે. જનરથનાં ઊપલા ભાગ ઊપર ચહીને ખેંચવાને પરથમ જરા ખીણીક લાગેછે, પણ ખે ચાર વખત બેઠાં જોડે પતીજ આવેછે. વરસાદ ન હોય અથવા ખાંડ તાંદ ન હોયતો ખાણર ખેંચવાની મજા પડેછે. સીંચાણી તથા નખળા પુરોથી ઊપર ચહીને ખાણર ખેંચી શકાય નહીં; માટે અંદરની જગા તેઓ નાજ લાયકની ગણાયછે. તે છતાં કોઈ જુવાન પુરુષની મરજ માંહે ખેંચવાની હાયતો કોઈવી ના પાડી શકાય નહીં. માટે જગા ભરાઈ ગઈ હોય અને કોઈ સ્ત્રી ખેંચવાને આવે ત્યારે તેમાંથી જોકાદ જણ જરૂર પોતાની જેમ પુરોથી ખાણર નીસરીને ઊપર ખેંચે. આવી રીતે એ લોકો અખલા જાતનું માન રાખવાને હમેશ તઈયાર હાયછે.

જનરથમાં ચોરાડેલી એનેક પરકારની જાહેર ખખરોપર તેમાં ખેંચનારનું મન હોડેછે. ગાડીની અંદર તરેહવાર જાહેર ખખરનાં સુંદર કાગજ ચોરાડેલી હાયછે. “શ્વાણી માલ શ્વાણે કોણે વેચાયછે”;— “ચોડે યછે તેમાં પોતાનું ઘર કરવું હોય તો શ્વાણી કંપનીને મલો” ઈતીઆદી જાહેર ખખર દરજોક જનરથમાં મારેલી દેખાશે. આ જાહેર ખખર મારનારાઓ પાસેથી જનરથની કંપનીવાલાઓ દેરવેલો ભાવ લેયછે અને આ રીતે પણ તેમની પેદાશ વધેછે. ભાંડું સુકવાની ખાખમાં જનરથમાં ખેંચાડનારની આ લાકી જોવાજોગે. ચોવીશથી છતરીસ માણસોમાં શ્વાણું માણસ કરે કોણીથી ખેડું તે ખરાખર ધ્યાનમાં રાખેછે અને તે ઊતરેછે ત્યારે તે પરમાણે તેની પાસેથી ભાંડું સુકાવી લેછે.

ભાડુની અંગત ગાડી કરવી હાયતો એક ખરેહમ ઘાટની, કે શ્વાઈ અથવા હાનસમ નામની પાછલ થી હાંકવાની કરવું તો તે ઠીક પડેછે. હાંડસમ હલકી હોવાથી ખાણ ઊતાવલી દોડેછે. આ ખંને જાતની ભાડુની ગાડી “કયાખ” નામથી સાધારણછે. તે કોણી કોણી મલેછે; અને એક માર્દનનાં ચાર આના પરમાણે ભાડું ફેરે. યુંબઈની રેડીયાલ ખગીનું ભાડું આ “ખરેહમ” કે “હાનસમ” નેટવુંજ આપવું પડેછે તે છતાં યુંબઈનાં ખગીવાલાનો મીજાસ સાચવવો પડેછે. લંડનનાં લાયે યુંબઈમાં લંડન જેવી રૂડી ગાડી ન મલે એ અચરજનો વાત લાગેછે. લંડનમાં

બધી મલીને આસરે ૫૦૦૦ કયાખ હોય તે દરજોક કોણી રૂપતી રહેછે.

ચોરાડેલી ચોરાડેલી ગાડી ઘણી બનકાદાર હોયછે. હાઈક પારકમાં શ્રીમંત લોકો રૂપતો નીસરેછે અથવા રીજંટ-સ્ટીટ વગેરેનાં ચોલાલાઓમાં તેમની સીંચો દુકાન ઊપર. ખરીદ કરવા જાયછે અથવા રાતના જેઆરે તેઓ આપેરા કે નાટકશાલામાં જાયછે ત્યાંજ તેમની ગાડીઓનો ખાણર જોવાજોગે. યુંબઈનાં જેવી ખગી અને સીગરામ નજરે પડતી નથી. ખે અથવા ચાર ઘોડા જોડેલી ચોડી ખરેહમ અથવા રેટન યુખીઅ કરીને ત્યાંના શ્રીમંતો વાપરેછે.

ચોરાડેલી ચોરાડેલી ગાડી ઘણું કરીને રાખતા નથી. જેઓને આપણે એક કે બે લાખ રૂપીઆની આસામી ગણીએ અથવા હજાર પાર સો રૂપીઆની દર મલીને જેઓની પેદાશ બહોળી તેઓ પણ પોતાની ગાડી ઘણું કરીને રાખતા નથી. કે મટે ખરચ ઘણો થાયછે—આસરે દર વરસે રૂ૧૮૦૦ થી ર૨૦૦ એક ગાડી તથા ઘોડા રાખવાનો ખેરેછે. માતર ઘોડોજ રાખવાનો ખરચ દર વરસનાં એક હજાર રૂપીયા થાયછે. આવા ચોરાડેલી ખરચને માટે વચલા વરગનાં ચહકના લોકો ધરની ગાડી રાખતા નથી. પણ ભાડુની ગાડીથી તેઓની બધી ગરજ સરેછે.

યુંબઈમાં ૨૦૦ કે ૨૫૦ રૂપીઆ દર મલીને પેદા કરનારને અથવા લીજ કે પચીસ હજાર રૂપીઆનાં આસામીને ધરની ગાડી રાખવાની જરૂર પડેછે, કેમકે ભાડુની ગાડીથી તેમની ગરજ પૂરી પડતી નથી. પોતાનાં કુટુંબ કપીલાને તરીકે કે ચોથે દાહાડે ખાણર ચોકલવાની જરૂર પડીતો ધરની ગાડી વગર ખલ દેતો ખરોરો અથવા તરણ કે ચાર રૂપાયા ખરચીને “તખેલાની ખરોરા જેવી શીગરામ” વગર ખીલો તેઓનાં જોજ પરમાણેની ગાડી મલતી નથી. વધી તેઓ જો પોતાના ચોજગારની જગયાથી ૧૫ કે ૨ માર્દન કરતાં જરા વધારે દુર રેહતા હોયતો રેડીયાલ ખગી પણ જયાંજો જોઈએ ત્યારે મંદવી કહણ પડેછે. વીશાખમાં આવી અડચણ છેજ નહીં. જોઈએ તો ચાત માર્દનની વેગલાઈ ઊપર રેહતા હોઈએ તો પણ ભાડુની ગાડી ઘણી સેહેલાઈથી મલો થકે, અને તે વધી એવી કે ધરની ગાડી હોય તેવી.”

જંગલી લોકોમાં મુરદાં ડાટવાની રસમ.

પરથી પાતી નજીક શયલી કોમ પોતાના મુરદાને જમીનની અંદર ડાટીએ અને ડાટવાની કીરી આ તેજોમાં ઘણી જ ગંભીર તથા પવીતર ગણાયે છે. પણ એ કીરી આજો જુદી જુદી કોમો જુદી જુદી રીતે અને જુદા જુદા હેતુથી કરે છે. કંઈકીએ જંગલી કોમોની દર્શનાવવાની રસમોનો હવાસ વાંચવા જોગ છે.

મુરખ દેશના અસલી ગોષ્ઠ અને હનસ નામના લડાયેક લોકો પોતાના મરનાર પાદશાહોને બારી પુર્મ ધામથી ડાટતા હતા. બહારે ઐતીશા નામના તેમના સરદારને હું મીદા કીધો તાહારે તેને સુંનાની કશનમાં મેલ્યો. પછી તે કશનને રૂપાંતરી કશનમાં મેલી અને વલી તે બેહુ કશનને એક લોહાડાંની કશનમાં પેક કીધી ઐતીશાએ લડાયેમાં મેલવેલું શય હું જહુવરાત તેહની સાથે કશનમાં મેલયામાં આવયું અને પછી તેહને એક બોહાલાં મેદાનમાં હું મીદા કીધો. પાદશાહ કયે જગેએ કયાયશે છે તે માલમ નહી પડે માટે એ સીપાર્થો અને લોકો હાજર હતા તેજોને એકેદમ કતલ કરવામાં આવેઆ.

ગાંધ લોકોએ પણ પોતાના પાદશાહ એસેરીકને જોવાજ દમામથી દર્શાવયો હતો. દાસેનતો નામની નદીનો વેહુ ચુકતી કરીને ફેરવી નાખયો અને પછી તે જગેએ પાદશાહની કશનને હું મીદા કીધી. પછી નદીનો વેહુ પાછો ચાલુ કીધો જેથી કીડને તે જગાની માહેનગારી રહી નહી.

અસલી સીધીઅન લોકોમાં કોઈ અમીરો માણસો મરણ પામે તાહારે ઘણી જ ઘાટકી રસમો કરવાનો ચાલ આજેજ હતો. મુરદાંનાં આંતરડાં કાઢી લઈ તેને ખુશોથી જરવામાં આવતું હતું. પછી શયલા લોકો વારા ફરતી મુરદાંના બદનનાં જુદા જુદા ભાગ કાપી લઈ પોતાની દીલગીરી બહાર કરવા હતા. પછી મુરદાંને એક ચોરસ ખારો ખોદી દર્શનાવામાં આવતું હતું અને તે ખારા કીપર એક નાનો સરખો માડવ કરી લેતા હતા. જો પાદશાહ મરણ પામ્યો હોયતો તેની મુખીઅ માથુકી, તેનો વડો બજરચી, ઘોડાવાલો, ખીદમતગાર અને કંટલાએક લોકોએ તાંહાંજ જગે કરવામાં આવતા હતા કે તેજો પાદશાહની ખીદમત કરે.

અસલ મીસર દેશમાં કોઈ મોટો માણસ મરણ

પામેનો તેના દોસતો અને ખેશાવંદો શોકનો પોમોક પેહરતા અને ૪૦ દાહાડા શુધી મોજ જોગથી પરેકા રહેતા. મીસરનાં લોકોમાં પોતાનાં મુરદાંનાં આંતરડાં કાઢી તેમને અનામતારાખી બહારે જોડેજતા હારે ઘોર શેડી તેમને જોવાનો ચાલ હતો. એ મુરદાંજોને મમી કરી કંટલા હતા. માણસ મરી બપ પછી તેની તપાસ થતી હતી અને જો એવું પુરવાર પડતું કે તેણે કુનીયામાં બંધીથી પોતાનાં દાહાડા ગુનારયા છે તો તેને દર્શાવવાની પરવાનગી મલતી ન હતી. પણ જો તેની નેકી સાબેત થઈતો તેની તારીફ શયલા જો આગમ જવાતી હતી. તારીફ વર્ચાઈ રહેવા પછી શયલાજો ખુશીનાં પોકારો મારતા હતા અને મારતા હતા કે મરનારને ચારી જગા મલી. જો પાદશાહની બંધી પુરવાર થતી તો તેને પણ દર્શાવવાને રજા મલતી ન હતી.

ઈથીજોખીઅન લોકો પોતાના મુરદાંજોને દરી એ કાંઠે નાખતા હતા જેથી જરતીમાં તેજો નીકળી જતાં હતાં. જો કોઈ પુરુસ ઘડપણ ઈયા ખીજ નાતવાનીને લીધે નકાચો થઈ પડતો તો તેના ખેશાવંદો તેને મરી જવાને એકનેમાશ કરવા હતા. જો તેના કંટલા તેને બજરની પુટકીએ બાંધી બાંહાંમુથી તે મરે તાંહાંમુથી તેને પજરા ખવાડતા હતા.

ચીનાઓમાં મોટા માણસો પોતાની હુડાનીશાંજ પોતાનાં કશન તઈયાર કરાવે. પોતાની પાપતી કશન કરવાને જો પુરતા પછતા ન હોયતો એક હોકરો ખુગીથી પોને ગુલામ દાખલ વેચાવંદો. ઘરમાં પોતાની કશન હોપ જોના જગતનું સુખ એમ ચીનાઓ ધારે. ચીનાઓ મુરદાંની ઘોરપર કપડાં અને ખોચક ચુકે છે તે જોવી મનસખથી કે બહારે તે મરનાર હુન ચાપ તાહારે તેને કામ લાગે. વલી સુંનાનાં પાતરાંને ચોતસમાં બાધી તેનો ઘુંપી ઘોર આગમ રેલા વેહુ કે ઘુંપાનાં આકારમાં હુને પછતા મરે. દરેક ઘરમાં એક ફાર કીપર ઈયા ખીજ વસતું કીપર ઘર-ખણીનાં વડાવાનાં નામ કીતરેલાં હેયે અને એ લેખ આગમ હુમેજ લોખાન બાલવામાં આવે. ચીનાઓ મુરદાંને તરણ છપ આવેચ એમ ધારે. એક બેહુ સતમાં પુમેજ; ખીજી કશનમાં રેહુ અને તરીજી એ કીતરેલા લેખમાં વસેચ.

મુરકી લોકો મુરદાંને મલીદમાં લઈ બપડે અ

ને સગાં વાહુલાઓ કીરાનમાંથી પ્રકર લેછે. મંત્રી દુધાથી કુશનને ખાહાર કાઢી તેને સરેસતાની જગ્યાએ લુંખીદા કરવામાં આવેછે અને ખેશાવંદા લોશા આપી મરનારને પુન લગાડેછે.

એક આરખનાં મરણ પછી તેને નવાડી નાખી પવિતર કરીઆમાં આવેછે અને પછી તેને એક કોદરામાં નાખી દેસતા અને ખેશાવંદા દર્શાવવા આવેછે. નેવો ખારો ખોદાયછે તેવીજ ઘરની ઝાંર તો છાતી કુદી મોટે મોટેથી રૂદન ચલાવેછે અને મરનારનાં રૂદને મોતાની સાથે આવી વસવાને આજુબુક રહેછે. સગાં વાહુલાઓ વારેશરીએ ધોર આજસ જાય છે અને તેને ખોલીને મરનારનાં બદનને જોયછે કે વખતે તે પાછો સ્તબ્ધ થયે હાય; પણ જો બદન પર જલદી કોહવાટ લાગુ પડેલા હોય તો જો પાછ રૂદન કરેછે.

જાપાન દેશમાં મુરદાઓને ખાદ્યવામાં આવેછે. લોકડાનાં ધગપર મુરદાને મેલી મરનારનાં છેકરાંઓ આનગારી મેલેછે. બીજે દીવરે રાખને જોડી કરી કુનેરી મારતી એક તપીલીમાં એકડી કરવામાં આવેછે અને શોડા-છાહાડ તેને ઘરમાં રાખીને બારી કુમવા આથી શરવામાં આવેછે.

ઈંગ્લંડનાં ઈસ્ટિમ્પરટ ખાનદાનના પાદશાહોના રાજમાં એક બનેલો બનાવ.

મોડુક થયું હોય એ ઈંગ્લંડના રાજા ૮ માં હેનરીની લંદામાં બનેલા જતાલેનું બધાન આપણું હતું તે વાંચનારી બાનુએને ઈલાદ હશે. એ પા પાને ઈંગ્લેન્ડની અંદર વસતા માહા-ધરમચરની આપણું સદા હેનરીએ પગ તેજ કમડી નાખી હતી. તોયપણ હેનરી કુવેલીક ધર્મધાને જે ધરમ પાલવાને પોષે કહેતા હતા તેથી બીજે ધર્મમાં માનનારાઓને કતલ કરવાને ચુક્યા ન હતા. પણ ક્યે વીક ધરમમાં ઘણી મેહુદી નીચેઝે માટે તે ધરમ હમે પાલનાર નહીં એમ હેનરીની નહી કહેવાક ધરમચરમાં તથા બીજાં લોકો-કેલેલા લાગા; અને હેનરીની પછી આવનારા કેલવાએક પાદશાહોએ પણ એ નવા ધરમ-ઉર પોતાની સામે પુછી દેખાવો. જ્યાં હેનરી પછી, રાજમાં એ ધરમવા આવ્યાના તડાં પડી ગયાં જેઓની અટપટ મે સદી ઉપર પાછી તોયપણ નરમ પડી નહી. એ નવા ધરમ પાલનાર સામે પેરોટેસ્ટન્ટને નામે એલખાતા હતા. જરે ઈસવી ૧૫૬૦ માં બીજી ચારલસ ગાંધીએ આપણો તારે ક્રેવેશીક અને પેરોટેસ્ટન્ટ લોકોના નધેડા પુર નિમ્મધી આ બતાવે હતા. હજારો લોકો ધરમના બનુનમાં મારવા ગયા

હતા પણ તોહીની નરીઓ વરસી તેઓ એ મેહુ રોલાનું કપટ ચોવાઈ ગયું નહી. ચારલસ રાજે એ નવો ધરમ કહ્યું ન કરતો માદી ઉપર તે ધર્મ જેસે નહી તેથી તે એક કે મેલીક ધરમની તરફેન દેખાડતા હતા. તેઓ છડેએક તે કે મેલીકએ એમ કહેતા ન હતા. આવો નધેડો ચાલતા હતા તેમાં આગના ભનુધાની અંદર ટાઈસ ઓઆટીસ નામના એક પેરોટેસ્ટન્ટ ધરમચરે એલ રેડયું. આ ધર્મ મે સુરના નવા નવા લોકોથી તેને પાદરીઓની સંદર્માં રી હસેકો કાહાડયા હતા અને તાર પછી તે મેશાગીરી થયો લઈ મેહો; તેણે ક્રેવેશીક ધરમની પામેમાલી કરવા સા રૂં એક અનાવરથી મોટું; તરકડે મેડી કાહાડયું. તેણે હુલકું ઉઠાડયું કે પોમે ઈંગ્લંડની હકુમત ક્રેવેશીકને સોડી છે, અને ક્રેવેશીક લંડન, ચેલ્સેર અને આગથી બાલી ભરામ કરનાર છે. દેસ નહીમાં પડેકાં સધમાં બારમેને આગથી-તાજ કરવાને તેઓ હમચા તઈયારી કરેછે, અને સધ લા પેરોટેસ્ટન્ટને જમે કરવાને તેઓ પોતાની રાખેહોરે થસેડે. વલી એક ફરેચ લચકર આપરવંડ પાર મસારો કરવાને તઈયારે એને પાદશાહને કાર કરવાને પુનનીઓ કરતા ફરે. પાદશાહને તરવાર મારવામાં આવેછે, તેને દરામાં લીખ પાવામાં આવેછે. તેનું ગદન રૂપાંની ગોળી ઓધી લીવામાં આવેછે. આ હુરમું જુડું અને તરકડે જે આઆટીસે પોતાના મગજમાંથીજ પેદા કોનું હતું તે ગરોબ અને હલકા લોકોમાં બહુ વનન પામયું. ભણુલા લોકો પણ અંદરમાં પડયા કે અનાદા આઆટીસની સધ લી ઈમારત મેઆલી હાય પણ તેના પાપો ખરેખર ક્રેવેશીક હોવા જોઈએ. આખાં ઈંગ્લંડમાં એક છેડેથી બીજે છે કે ભય પેડી. ક્રેવેશીકને નાનરસ થઈ મારવા, તેઓને જમે કરવા, તેઓને આગની મેહુમાં બાલી મુકવા, એમ પેરોટેસ્ટન્ટ લોકો ચોલવા લાગા. મેડવરડ કોલમેન નામના એક રોમન ક્રેવેલોકને આઆટીસે પોતાના તરકડમાં સંદોબીઓ હતી. તેના કામગીરમાં તેથી સરકારે તપાસીયાં પણ માવા મ પડયું કે તેણે કહ્યો લાગ બાલી આખ ક્રીયા હતા, પણ કેલવાએક કાગળોની મગજ એવી હતી કે આઆટીસની સાત ખરી લાગે. પોડા દાહાડા પછી માલમ પડયું કે સર મેડગનડસચરી ગોડફ્રે નામના મેલસરેટ જેણે આઆટીસની કોલમેન સાચું સામગી લીધી હતી તેયું મ થયેછે. એલ કદાંતે એ માલસરેટનું મુડું લંડનમાં મ લી આવયું. વરી પુર નિમ્મધાં થોલેર ઉડયો કે રોમન ક્રેવે લીકોએ આ માલસરેટનું પુન કીયું. હલ ચુરી એ તકથીરે કોઈને માયે મેલઈ નથી. રોમન, ક્રેવેશીક પેરી શરશને માને થયું એલખાતા હતા. પેરીશરસેથી લંડી આના નાશ થયો. પેરોટેસ્ટન્ટોને પેરીસરસે ઉપર વેર લેવાનું હુરમું લાગુ હતું. બંદરમાં કુશન આવવી પડયા હોય એમ લંડનમાં યોગદ ગયાં રહ્યા હતા. લથકરના પેટ્ટા સારીયાત ભરેલી બંદુકે ફેરતા હતા. મોરા મેરા રસાઓ પર નખડી હતી. કીચવાઓ ઉપર ટોપી મોડવામાં આવી હતી. રોકે પેરોટેસ્ટન્ટ પોતાના દગલામાં એક નાહાની પીસટોલ ભરી કરતા હતા કે વંખ ત પડેવે પેરીસરનું મરણ ઉઠાડી દીધે. રોમન ક્રેવેશીકો ઉપર નખતી વજારવામાં આવી અને સરકારી નેકરી

માંથી તેઓને જેમ બને તેમ ખેરવવામાં આવવા. આ થાં બહુન તરફથી ઓઆટીસે પોતાનું નામ અશુદ્ધ કરી શું, પણ સેંકડો નજીનો નાહક જન અચાદ કરાવવા અને હજારો કુટુંબની પામિત્રાવી રચી. પણ આગના બહુકા નુરમ પડ્યા અને ઈંગારા આસતે આસતે હાલવાઈ નવા લાગ્યા. પણ વધી પાછું બહુતું નીકલ્યું અને તે બલતામાં ઓઆટીસ દાહ ગયો. ચારવસના મરણ પછી તેનો ભાઈ બીજો જમસ તખતે આવ્યો. જમસ રોમન કેપેલીક ધરમ પાલતો હતો અને પરોડેસટોનો કટ્ટો સ્પષ્ટ હતો. પાછલથી રાધવે એકલીથી થઈ જમસને ગાદીએથી દૂરી એલો તેની છો કરી ફેરી અને તેના ભરતાર તરીજ વીલીઅમને રાખપાટની લગામ સેંકડી હતી. જમસે તખતે આવવા પછી ઓઆટીસ ઉપર નીંદાખોરા ખોલો મોહવાને ગારે દીવાની અદાલતમાં ફરીઆદી કોઠી. અદાલતે ઓઆટીસને શુને ગારીના એક લાખ રૂપયા જમસને આપવાને હુકમ કીધો. ઓઆટીસઆસે એટલું નાનું નહીં તેમજ તેના જેવમાં સડવા વગર છુટક ન હતો. પણ જમસ ગાદીએ આવ્યો તેની અગાઉ ફોનદારો અદાલતમાં ઓઆટીસ ઉપર જુડા સોગન ખાવાના અપરાધ મેલવામાં આવ્યો હતો. પણ કોઈ સમજોને લીધે એ તપાસ ઓઆટીસના કેદ થવા પછી થવાનો હુકમ થયો. ઓઆટીસના બે તરફ અમીરી રોસતો હતો. પણ પરોડેસટોની ખાતરી થઈ હતી કે ઓઆટીસે ઉડાડેલું શુદ્ધાન સતતને મેલેલું હતું. એકે ઓઆટીસ કરજને ગારે કેદ હતો તોપણ વડી કો રટના હુકમથી તેની ઉપર બારી બેડીએ લાધવામાં આવી હતી. પણ ફેલ્ડએક જનું ની લોકો હજુ ઓઆટીસને પરજનું ભણું કરનાર સમજતા હતા અને તેથી કાંઈમી રી તે તેના છુટકની વેતરનમાં તેમજ ફરવા લાગા. ને કુવરો બંદીખાનાના દરબાજની ચોટી કરતો હતો તેને રાતે જોડે રથી ખારી નાખ્યો અને ઓઆટીસની કોઠરીમાં એક રો રડાંની સેઢેડી લાગુ પાડી. પણ અતે તાઈવસ ઓઆટીસને વેસતમીનીસતર હાલમાં પોતાના અપરાધની તપાસ મેવાને ખાટે ઉભો કરવામાં આવ્યો. ટોકોની બેથુમાર ઠડ કોરટમાં એકડી બની હતી અને રોમન કેપેલીક પોતાના કટ્ટા ચતરને આવી હાલતમાં જોઈ બુઝી થતા તેનો ટેપ સાંભલવા ઉભા હતા. થોડાંજ વરસની વાત ઉપર પરજનો માનોતો ઓઆટીસ જુડા સોગનના અપરાધને ખાટે હાથ પાંચમાં ઉભો હતો. આગળ જાંહો ઓઆટીસના પગલાં પડતાં તાંહુ લોકો એકડાં થતાં હતાં અને બંદે બંદે અમીરે તેનીથી ડરતા હતા કે રમતે તેમજ કશા સપાટામાં આવી પડે. પણ વખત હવે બદલાયો હતો. સયલા લોકોની ખાતરી થઈ કે ઓઆટીસે જુડા સોગન આધારી બીનતકથીરવાર પુરેમાના ધારાએ ખુન કીધાં હતાં. શાખીઓ, બારીસતરો, અને નડને તેની ઉપર તીરસ કાર નાખવા લાગા પણ ઓઆટીસે તે ચણ્યું ખમ્યું. ઓઆટીસ ઉપર અપરાધ સાબેત થયો અને તેને કોરટે ઘણીન કહણ શીખ્યા આપી એવી મતલબથી કે તે રીબી રીબી પોતાના કરવુક જાય. નડને કહ્યું કે "તું હુંને પેલેસ ઈમારડ નામના ચોક્કમાં પીસીરીમાં ઉભો રાખવામાં આવ્યો. અને તારામાં આમાં ઉપર તારાં તહરેવાર કરવુકોના

લેખનું કાગળ બાંધી તું હુંને વેસતમીનીસતર, હાલની અપાસાસે કરવામાં આવશે, અને તારાંથી તું હુંને આશય એકસથેતનના" ચોક્કમાં પાછો પીસીરીમાં ઉભો રાખવામાં આવશે, પછી 'આલ્દજેત' થી તે 'નીયુજેટ' થી ચાલતાં તારાં પીડ ઉપર કટ્ટા મારવામાં આવશે, અને બે દાહાડાના અંતર પછી 'નીયુજેટ' થી તે 'તાઈમરન' થી ચાલવાતાં ચલાવતાં તું હુંને પીડપર કટ્ટા મારવામાં આવશે. ને એટલી સમ ખમવા ઉપરાત તું હવેતો તું હુંને જનમ થી ક્રેદ રાખવામાં આવશે. અને દર વરસે પાંચ પાંચ વખત હોરના જુદા જુદા ઉપર તું હુંને પીસીરીમાં ઉભો રાખવામાં આવશે." આ કહણ સમ બેલે બેલ ઓઆટીસ ઉપર લાગુ પાડવામાં આવી. ને દાહાડે તેડેને પેલેસ ઈમારડ નામના ચોક્કમાં ઉભો કીધો તારાં હોક્કોમે કદર વગર તેડેને પાંચરનો ખોર, આરો અને ને પોલીસ વચમાં નહીં પડી હોતો તેને લોકો મીડી નાખત. પણ હોરમાં ઓઆટીસના રફકોમે બે દાહવયુ અને તેમજ પીસીરી ઉંધી વાલી નાખી. તોપણ તેમજ પોતાના રોસતને છુટક કરો શક્યા નહીં. કેટલાએકે એમ કે હુંવા લાગા કે એ જોડે આઈ આપપાટ કરશે તેથી તેના ખાવા પીવાની ખુમ ચોક્કસી રાખવામાં આવી હતી. બીજા સદારે તેને કટ્ટા મારવો બહાર કાઢાડ્યો. ફાંસીગર મેલવાતે મેસથી કટ્ટા લગાવતા હતા કે લોકોમે ધારયુ કે એને નડનેથી આપતોના હુકમ મલ્યો હતો. ઓઆટીસની પીડ ઉપરથી લોહીના નજરા છુટવા લાગ્યા. થેડો વખત શુપોતો તે મકમ રહી શક્યો. પણ પછી તે સોંકની મા કક પેકરા અને પગડા મારવા લાગ્યા. થોડે થોડે વખતે તે મેથુષ થઈ નતો પણ કટ્ટા બંધ મૂડના નહી. જરે તેડેના બાધલા હાથ છોડ્યા તારે તેને હીકોતો જોઈ શકો આશચર્ય આપમા. ડટ કલાક પછી ઓઆટીસને પછો બંદીખાનેથી બહાર કાઢાડવામાં આવ્યો. તે ઉભો રહેવા ને અશક્ય હતા તેથી તેને રાઈખાન થી એક વગર પર્ડાની ગાડી ઉપર નાખી ઘસડવામાં આવ્યો. તે મેથુષ હતો. એક શખસે કટ્ટા ગણ્યા હતા તે કેડેનો હતો કે ઓઆટીસની પીડ ઉપર ૧૦૦૦ કટ્ટા પડ્યા હતા. આટલું છતાં એ છવથો તેની મેના રોસતો કહેતા હતા કે તેની ઉપર આકાર તરફની નેપેડેખાંતી. નીયુજેટના બંદીખાનામાં થયું મહીના થી એક અપરાધ મોરડામાં તે કેદ રહ્યો. જોડે આ શુનેહમાર ઉપર વીતેલી સમ ઘણી બેહદ હતી અને નડનેમે પોતાની સતતા ઉપરાંત પોતાનું જવ વાપડ્યું હતું તોપણ એ શુનેહમારને હાથે ને લખી કુટુંબ પામેમાય થયાં હતાં તે કરવુક સાથે સાખાવાનાં એ સજા હવકી હતી. ને બીન તકથીરવાર લોકો ઓઆટીસની શુવાહી ઉપર ફાંસીના લાકડાંપર પોતાના મોહોતને તાયે થયા, અને પોતાના આવાં કમખાર ભરેમાં મોહોતથી પોતાના કુટુંબ તથા પોતાની પેડેડી દરપેડી આવીને મેલા ઉપર કેવી કાલી દીલો મોહોતીને બેઆધારી તેમજ કેવા પોતાના મરણની વખતે રીબીઆ હું તેનો ચીતાર આપવો મુશકેલ. જરે જમસ રોમને ગાદી ઉપરથી ની હામતું પડ્યું તપારે થોડા દાહાડા ઈંગવડમાં કોર્મનું સન નહી હાથ એમ થયું. તેડેના અરસામાં ઓઆટીસ પો

તાના બંદીખાનામાંથી છુટો, પણ એઆઠીસે તરીજ વીલી
અમ તથા તેહની ઉકરીને હસતક રાજપાટ થયા પછી અ
મીરીની સલાને અમ કીધી કે નડએમે તેહની ઉપર જારે
શીખશા કરી નાહુક સેગ શુભરેલોછે માટે તેહને દાદ આ
પવી. અમ એસી તકાર થયા પછી અમીરેએ દેરવ્યા
કે એઆઠીસને ટાઇબરનથી તે આલડગેટ શુધી ચલાવતાં
અલાવતાં પાછો ફટકાનો માર મારવો. આ દેરાવ આમ
ની સલાને દરૂક્ત લાગે નહી. એઆઠીસ ગમે તેહેવા
ફરપીન હોતા તોપણ ધારાને ઉધો વાલવો એ રાજપાટને
ઉધું વાલવા બરાબર તેમને લાગુ. તેઓએ પોતામાં એ
વો ઠરાવ કીધો કે અમીરોના ચુકારે ધારાથી ઉલટોછે માટે
તેઓએ તે રદ કરવો. આ રીતે એઆઠીસની લાંબધડમા
પારલાનેટની બે સલાઓ તમે મારામારી ઉભી થઈ. અ
મે અમીરો હારયા અને વીલીઅમ રાજએ એઆઠીસને
આઠી બખરી અને સોળો વલી તેને વરસ દાહડે ૩૦૦૦
રૂપીયાનું પેનશન કરી આપ્યું. એઆઠીસના છુટક પછી
તે જુદી જુદી ચેલકોઓમાં પાછો ભાગ લેવા લાગે અને
પછી તેહને વીધે લોકોએ વધારે દરકાર કીધી નહી.

શુભરાત તરફની મુશાફરીનો ઉવાલ.

એઆરો બેહુત જાહલ,

ગી ર ના ર .

જુનાધડના યડમાં ગીરનારનો પરવતછે, તે જઈન લો
કોનું એક મોઝાડું તીરધછે. ગાંધાની દરવાજાથી તલાટી આ
સરેશા ગાઉ ફરછે, તાંકાં બવાને રસતે પાહાડોની ખી
ણમાંથીછે, તે ક્તરને બાધેલોછે; કેટલેક કેઠાણેથી ઘણા સંક
હોછે, અને ક્તર બરાબર મોડલેલા નહીં તેથી તલાટી શુધી
માડી જઈ શકતી નથી. હુમે ઉગમણ તરફનાં દરવાજા
આગલથી, હોલીમાં મેશીને ગમ્યા હતા. એ હોલી પાલી
ટાણની હોલીને અલતીછે. ગાંધી આશરે ભાગ ગાઉને
છેટે "દાગેદર કુંડ" આવેછે; હીઆં દાગેદરનું દેડું પણ
છે. પછી તલાટી આગલ જરા નાસતો કરવા ઉતરીઆ.
તલાટીમાં ભવનાથ માહાદેવનું દેડુંછે; એક કુંડ નેને "મ
રથી કુંડ" કહી, નેમાની ખેડી "માલી" (ફેરાનો)
આખરીને હોલીને પાછા હામીતા એ જુદો મરજ તરત સ
એ થાયછે? એવું તાંહાનાં એક નેમીએ કહીું હતું.

જેમ પાલીટાણનાં કુંગર ઉપર ડગે ડગ ભાટ લોકો
મલેછે, તેમ આ કુંગર ઉપર કેઠાણે કેઠાણે કીરી, નેમી,
બાવા, અને ખાકીઓ મલેછે. તેઓમાંનાં કેટલાક રાત
દાહડે પાહાડ ઉપરન. રહેછે, અને કોઈ પણ કારણ સારું
હેલક આપતાં નથી! કેટલાક ખાકીઓ પીડુ ઉપર એક જ
ગડાની ત્રીપ લપેટીઆ. સીવાએ બીજું કોઈ પણ વસ્તર
આંગ ઉપર રાખતા નથી, અને કમરે જાડું ટોરડું લપેટી
રાખેછે. કેટલાક એવાતા મગર અને અભીનાના ભરે
લા હામીએ કે કોઈ સવાલ કરતો તેનો ઉત્તર વાલવાને બદ

લે તુચકારથી નેઆ કરેછે; તેઓને ભીખ દાખલ આપવા
ને કોઈ હાથ લાંબો કરેછેતા પોતે હાથ જીલી લેતા નથી પણ
મણે કોઈ દરકાર નહીં હામે એવી રીતે એશારતથી તે
આપનારને ફરમાવેછે કે મારી પધારી આગલ ચુક. વેહે
મી જતરાહુ લોકો આવા ખાકીઓ ઉપર અતીથે વીશવા
શ રાખેછે; અને એ કીરી ભવીશ જાણવાનો દાવો કરેછે
તે ઉપર ભરૂશ લાવેછે.

હોલીમાં પેસી તલાટી આવાતાં હુમેને ૧ કલાક લા
ગી હતો. તલાટીમાં શીવરાતરીનો મેલો ભરાયેછે તે વેલા
આમરે ૩૦ થી ૪૦ હજાર માણસ એકઠા થાયેછે. તલાટી
થી પાહાડ ઉપર જતાં રસતો ઘણા બીકટ અને બીહામનો
છે. બે ગમ્મીવધારે રસતો આગલ દેખાતો નથી. રસતો
માં કેઠાણે કેઠાણે મોટા ક્તરો પડેલા જે ઉપર થઈને ચાલવું
પડેછે અને તે ઉપરથી પગ લપરી નવાની ધાસતી રહેછે.
કેટલેક કેઠાણે રસતો એથેલોતા સંકડો હામેછે કે એકથી બી
જું માણસ માલી શકે નહી. કુંગર ઉપર વાંસ અને
જાહડી પણ ઘણીછે, અને ઘણા રસતો તેમાં થઈને નવાનો
છે. બે માર કેઠાણે રસતાની એક બાજુ ઉપર ઉંડી ખાઈ
ઓ અને બીજી બાજુ ઉપર ઉંચી તેકડીઓછે; જે નેઆથી
છાતો વપવપ થાયેછે, અને બીહીકણા માણસને ઘણા ભય
લાગેછે તલાટીથી પાહાડ ઉપર જતાં કેઠાણે કેઠાણે વીશ
મા, દેડીઓ, વાવ, પરનો વીગરે હેલક પરમાંછે.

૧. મડાની વાવ. હીઆં મડા ઘણાછે તેથી વાવ
નું એ નામ આપીઉંછે. નહીઆં એક નાધલી
રેડીછે.
૨. પાંચ દેડી.
૩. બે દેડી.
૪. છોડીઆં પરભ. (હીઆં છોડીઆં એકઠાં ક
રતા તેથી એ નામ આપાઉંછે.)
૫. નંતો રાકર. (દેડી.)
૬. ધોલી દેડી.
૭. કાલી દેડી.
૮. માલી પરભ અને માલી કુંડ.

એ સપ્તથ વીસામાંએ વીગરે પસાર કીધા પછી તલા
ટીથી નીકળા પછી આશરે રસ કલાકમાં પાહાડની શીખર
ઉપર આવી પોહ્યાંઆએ દરવાજામાં પેડા પછી આપણ
ને ક્તરનાં બાધેલા આરડાઓ નજરે પડેછે, નેનાં ધાંધા,
ખારસાક, ભારવડીઆ સરવે ક્તર અને ચુતાનાછે. એ
જતરાહુ લોકોને રાત રહેવા સારૂછે. એ પસાર કીધા પ
છી સમુદર લીનઅરાબના દીકરા નેમનાથનું દેડું આવેછે,
તે ગીરનારનો તીરથકરછે. ગીરનારનું દેડું કાલા ક્તરનું
માથેડુંછે; તેમાં ઘણી સારી નકશી કોષલીછે. તેની આ
સપાસ ઘણીક દેડીઓછે. શીવરાજ જી રાખેગાર
ને હરાતીઓ તેનાં વખતમાં શનત નાંમે એક શુ
બો રાજ કરતા હતા, તેણે નેમીનાથનાં દેડાંને સ
મરાવીડું હતું; એ દેડાંની નજીક પેડેલી દેડાંમાં બે
તરણ ઘણા જુના દેડાંછે. ૧૮૦ શા. ૧૧૪૩ માં કુમારપાલ
નાંમે રાજ અનહીલવાડમાં રાજ કરતો તેનું બાધેલું દેડું
આ દેડકરછે.

બીજું દેડું. શમપરતી રાજનું બંધાવેલું છે. પાલી રાણાની પેઠે હીઆં કાંઈ ઘણા દેડાં નથી. બીજા દુકમાં દેનમી માતાનું દેડું છે. તરીજા દુકમાં અંબાજીનું દેડું કાલા કૃતરનું બાંધેલું છે. એની નનદીક એક કુંડો છે અને ગામ્બેનાં મોહાડાંથી પાણી પડે તેમ એક કૃતરની ગામ્બેનાં મોહાડાંમાંથી એ કુંડમાં પાહાડના નરનું પાણી પડે છે, તેથી તેનું નામ “ગઈ મુખી ગંગા” પડી છે. હીઆંથી “સેસાવન” નવાના રસોતો છે, જાંહું નેમનાથે દીખ્યા લીધી હતી અને તાંહાં તેનાં પગલાં છે. એથી દુકમાં ગો રખનાથનું દેડું છે. ૫ મી દુકને ગઈ દતાતરી કેહાયે, હીઆં નેમનાથનાં પગલાં તથા પુત્રોતો છે. એ વર્ણનાવ લો કોની પલીતર જગા છે અને તેમ્ને એકવાર કાશીની જતરા નહં આવી શરૂ દતાતરીને પગે લાગવાને આવે છે, અને તે આરેન બરાબર જતરા કીધેલી ગણાયે છે. એ શરૂ દતાતરી તે સુસલમાન લોકો “શા-નદાર” કેહાયે; એના વીશે એ કુંદ દત. કથા ઉપરથી, નજામીએ કે દતાતરી અથવા શાફ઼નદાર. નાંમે રાજાએ નેમનાથને પોતાના શરૂ કીધો તે ઉપરથી શરૂ દતાતરી ઈઆને દતાતરીનાં શરૂ એવું નામ નેમનાથને અપાઈ છે. તરીજા દુક શુધી નવાનું સેહલું છે; પણ એ થી અને પાંચમી દુકે નતાં થાક મડે છે, અને બહુ ભગ્ને લાગે છે. એ દુકે નતાં સાંકલી સીડીએ ઉપર મડેલું પડે છે, અને તેને મડાવ પણ ઘણા છે. અંબાજીનાં દેડાંથી પાંચમી દુકે આસરે ૧ ગાઉ દુર છે.

ગીરનારાનાં પુરવટ ઉપર જહાડપાન થાયે છે; અને તેનાં સીખલ ઉપર થંડો પવન કુંકે છે તેથી અને જહરાનાં નીરખત થંડા પાણીથી થાકેલાં જતરાહને બહુ આશાએશ મહે છે.

પુરાતમ લેખો.

ગીરનાર ઉપર જતાં ઈમેદારની નનદીક સોનાદેખા નદી વેહ છે. તેના ઉપર એક મનજીવ પુત્ર બાંધેલો છે. હી આં જનની બાજુ ઉપર એક મોટો કૃતર છે.

એ યથા ઉપર તરણ બાજુએ પુરાતમ લીપીથી ખામ થી અને શંકરજીત બાશાનાં કોતરાએલા લેખો છે. તેમાંનો પુરવ દીશાનો લેખ ઘણો જુનો છે, જેની હરોલનો બીજો લેખ આખા હાઉસથાનમાં આન શુધી મહે નથી.

ઈંદાનાની તવારીખ ઉપરથી તેને ૨૭૦૦ વરસ થયાં હાએ એવું માર્હમ પડે છે. જેન ગરથોમાં ૨૩૦૦ વરસ લ છે, પણ તે વેલા હાઉ લોકોમાં તવારીખ લખવાનો ચાલ ન હતો તેથી જેન ગરથના લખવા ઉપર બરાબર હાથાર રખાતો નથી. એનો હેવાલ એક જુનાથડના રહેવાસી ત રફથી હોમાને મલીએ હતા તેનો સારોશ હેલલ આપીએ છઈએ.

પુરવ તરફના લેખનો કોતરાવનાર મહરી વંથનો રા જ પરીઅદરીહ જેને કુષ અને બરામજોના ગરથોમાં “અથોક રાજ” કહે છે. એ રાજનું રાજ આખા હાઉ સથાનમાં હતું, અને તેની રાજધાની પાતલીપુતર એટલે પ રહ્યા હું. અથોક બોધ ધરમ પાલતો હતો. સંકડનક રસતાએ (તેને લગતાં જહાડો સાથે) કેમ્હો કેમ્હો નજા શમ્બો, વાવકુવા, અને તવાવ બંધાવેલા—કોકોને ઉપએ

ગી દત્તાત્રાવો કાહાડેલાં,—એક દેશની દવા બીજી દેશ લઈ, નવાને બંદોખસત રાજોત્રા—પુનની શીખ્યા રાજમાં થો કાહાડી નાખેલાં—કોકોમાં અરમપરત સંપ રખવાને જહરાનામાં મહેવેલા—અને એ અથોકનો મુખો પેઠેવનો જતનો “શુગીયામ” નામે ગીરીનગરમાં (જુનાથડમાં) રાજ કરતો હતો, એવું એ લેખમાં કોતરેલું છે.

પથમીમ બાજુ ઉપરનો લેખ શતરપ, વંથનો “રૂદ દામાં” ના વખતના કોતરાવેલો છે. તે આસરે ૧૭૦૦ વ રસ ઉપરનો છે. તે અથોકના રાજ શુગીયાએ જે સેનારે પથ આગલ તવાવ બંધાવેલું તે વરસાદથી કાઢી નજાથી રૂ દરદામાંના શુમાએ ફરીને બંધાવીડ, એવું તેમાં લખેલું છે. એ પાદશાહના તરફથી શોરદારશાહ નામે એક મુખે આવે લો તેણે પોતાના નામનો એક બાગ બનાવેલો તે હાલ પણ જુનાથડમાં “શીદારખાજ” ના નામથી મોજુ છે.

ઉપરની બાજુ ઉપરનો લેખ આસરે ૧૪૦૦ વરસ ઉ પર સકંટ યુવતનાં વખતનો છે. એ રાજના શુમાએ ઉ પલાં તવાવ ભાગી પડવાથી ફરીને બંધાવેલું એવું એ લેખ ઉપરથી જણાયે છે.

એ લેખો ઉપરથી એવું માર્હમ પડે છે જુનાથડને તે વખતે ગીરી નગર કેહતા હતા, અને અસલ ફકત ઉકોટ ઉપર વસતી હતી. આસરે ૫૦૦ વ રસો થી તે ઉતડ પડી રહેલું હોએ એવું જણાયે છે. મુડાસા રાજાએ જાપારે લીધી આવીને વંથનોનાં (જે જુનાથડથી ૫ ગઉ છે) વસીએ તોઆરે ગીરીનગરની અમતથી તવારીખ કાઢીને ખમર હતી નહીં. એ વંથ માંનો રાજ મંડલોક એ તરફ આવીએ અને મનજીવ કી લો જેઈ તેને વશાવીડ, અને તે જુનો તથા પાહાડની નન દીક ઉંચાણમાં હેવાથી તેનું નામ “જુનાથડ” પડી છે થે એવું અનુમાન લઈ જરાયે છે. મંડલોકના વંસના ઘ ણા રાજાએ જુનાથડમાં રાજ કરીડ હતું એવું “રેવતો કુંડ” ઉપરનાં, જેનાર મેહલના દરવાજા ઉપરનાં, અને ગીરનારાના લેખો ઉપરથી માર્હમ પડે છે. એ લેખોથી જુના થડનાં “મુડાસામાન” રાજાઓની વંસાવલી મુગી જણાયે છે. તેમાં મંડલોક, નોધક, મહીપાલ, નયસીક, મોક લ. અને (બીજો) મંડલોક એ મુખોમ હતા. મંડલોક (પેડેડો) મનદ મીજાવો સાંમે સોમનાથના દેશનાં બંધાવ માં હોતો. તેને એક ઘણો મોટો કુલો ઉકોટમાં બંધાવે લો છે, ને ઘણાન ઉકોટ, અને જેને “નવધક કુલો” કેહ છે. જેનારના વખતમાં અડમથાહ ગીનાર ઉપર સવા રી કીરી હતો, કારકુક રાએ માવદાનેા સરદાર જે નાહા સી આવીએ હતા તેને પોતાનાં રાજમાં આસરે આવી એ હતા. જેનાર સીપરામને હાથે મારીએ ગમ્બો અને તેથી રહીકરંદો જેને સાર” એ જેડ રાજ વચે લડાઈ થઈ હતી તે સંગી યઈ હતી. મંડલોક (બીજો) નાં વખતમાં મુલતન મહુડેરે ગીરીનગર ઉપર મડાઈ કીધો અને તેને જ તી લોધું. રાજ મંડલોકને કેદી કરી અમદાવાદ મોકલી દીધો. તેનાં વીશે મુમલમાન લોકોએ કુંકે, કહે છે કે તેજે ઈસ માંથી ધરમ કથુવ કાંધો હતો; તેનું નામ તેમ્ને “ખાં જ હાં” કેહ છે અને તેની કબર અમદાવાદમાં હાલ પણ મો

જુદાં એવું બનવાવે. તેમારથી (સંવત ૧૫૦૨ થી) હું
કોસામનાની બાબતો થઈ, અને જુનાથડમાં યુસવમાનોના
અમલ શરૂ થયે. જુનાથડના યુસવમાન રાજાના તર
ફથી હુઆં સુધા આવાતા-હતા, તેમના એક સોરઠારથા
થુમાએ બતાવેલો, “સોરઠાર યાગ” જુનાથડમાં પરચીપડે.
અકબર બાદશાહનાં વખતમાં જુનાથડ દોડતખાં ગેરોનાં
હાથમાં હતું. તે વેલા જુનાથડનાં થુમાઓનાં બંદખાં તે
સામેલ હોવાથી અને ૧૫૬૧ માં સીરજં બાબરના કોકાએ
આ શહેર ઉપર ચડાઈ કરી હતી. પછી કોકાનો છેકરો
જુનાથડનાં સુબો, થીઓ હુનો, તેમારબાદ જે વેલા તે
જુવાન-મરદખાં બાબી નામે થુમા રાજ કરતો હતો તે વેલા
પેશવાએ જુનાથડ છતી લીધા, અને તેને સોરઠડનો થોડો
ભાગ આપાવ્યો.

પારસી સીઓનો એક ધુરી ટેવ.

પારસી સીઓમાં ઘણીક ધુરી ટેવો હજુ રહે
લી છે, જેમાંની એક, ઘણીજ માંડી, નુકસાનવાળી અને
પાપ ભરેલી છે. એ ટેવ ઘણકરીને હુકમાં મનની પાર
ચણામાં ઘણી નેવામાં આવે છે. એવું કારણ એટલું
જ છે કે તેની ઓરતોમાં ફેવણીનો પરચાર ન હોવા
થી પેતામાહેકી યુરખાઈને જેમ ગમે તેમ વાપરે છે, પ
છે તેમાંથી પરીણુ મ ગમે તે નીપજે તેની તેમને ચીંતા
હોતી નથી. એ મહા ધુરી ટેવ એ છે કે, ફેઈ જવાન
છોકરી અથવા ઓરત પેતાના ચોદખાણવાલા કે ફેઈ
ચરકારે પેતા સાથે સંબંધ ધરાવનારા મરદ સાથે જરા
હસી, છુટકી જરા વાત કીધી, કે એક બીજાની કાંઈ આ
સેના વાસના કીધી, તો તે જોતાં અથવા ગાણતાં જીપર
લખવાં પરમાણેની હુકકી અને અગનાન સીઓ તુરત તે
માંથી એક બાતનો સાર કાઢાડે છે, જે ફેઈ રોતે તે બંને
ને શપથ કરનાર હોના નથી. બે જન વગે એવું જ
નહું જોઈને તેવી સીઓ પરથમમાં પાત પેતામાં ઘણી
ખરાબ અને શક ભરેલી વાતો કરે છે, અને યદે તેમાં
થી એક નરસી ગમને જનમ મહે છે. એક તે વાત સાં
લકી બીજાને કહે છે, બીજા તરીજાને કહે છે, અને એ પ
રમાણે પવનની લેહકીની માફક તે આગમ પંધાર્થ
બોધે. પણ એમાં ધર્વામાં જે સરવેથી ખરાબ અને
અબજોથી ભરેલું જે છે તે એ છે કે જે જોયું તે તેઓ
બીજાને કહી જાય નથી, પણ તે જોઈ તેમાંથી જે સાર
તેઓ કાઢાડે છે, તે સાર જ બીજાઓને કહે છે! પછે બીજાને
જે કહે છે, તે શાને જોયંવા તેમના વહેવારની ખરી હકીકત
હી પણ તેમાંથી કાઢાડેલા ઊપેલા પેતાનો યુરખાઈ અ

ને પાપ ભરેલો સારજ કહે છે અને જાણે તે સાર કેમ
કાઢી જાય તેને માટે હકીકત કહી પડે છે, તીઆરે જે
જોયું હોય તેમાં, જે કંડે નવાણું છતાં વધારીને કહે છે.
પેતાં બે જન જરા હસીયાં હોય તો તેઓ કહે છે, “માં
એ ખરખર ખરખર હસે તો હસે, પણ યુઆં વેરાઈ
વીખરાઈને કડકા યુકલો થઈ ગય! ” જો બંને જણ
જરા વાન કીધી હોય, તો તેઓ કહે છે કે “માંએ પોહાર
ના પોહાર જુજરી ગય, પણ યુઆંની વાત નહી પુરી
થાય!” જો બંને જને એક બીજા તરફ જોયું હોય, તો
તેઓ કહે છે કે “માંએ યુઆંનો એક બીજા ઊપરથી ડો
રોજ નહી ખીજો!” એ પરમાણે દરેક વાળખમાં જે
ટકા ગમે છે એટલા ટકા ચહુપીને કહે છે એટલું જ ન
હી પણ વ્હો તેમાં બીજા કટકાક બનાવે, કે જે પેલાં
બે જન વગે બીજકુલ નહી બનેલો હોય, અને તેથી
તે પેલી નીંદણાર સીઓના નેવામાં નહી આવેલા હો
ય, તેમને પેતાની તરફથી જનમ આપે છે, જનમ આપે
છે એટલું જ નહી પણ ઊપરથી કહે છે કે, “માંએ મેં
મારી આંખે જોયું!” એમાં જો પેલી ઓરત કે મરદ
સાથે જો કાંઈ ચુંચાણું કે કલજો હોય, તીઆરેનો પ
છે જોઈ જોયું. તીઆરેનો તેની વાતમાં જે કંડે હજારો
ટકાનો વધારો થઈ ગય છે, અને બધી વાત નજરે નજ
ર જોયકીજ થાય છે!

આવી પાપી નીંદણના બોગ હાલમાં તરણ યુજ
વાલાં ઓરત મરદો થઈ પડે છે. એક જેઓ બંને બો
લાં હોય છે તે, બીજાં જેઓ ફેવણી પામેલાં, અને સા
થે સંપ્ર દેલનાં હોય છે તે, અને તરીજાં જેઓમાં પુર
તી ફેવણી ન છતાં બંને વીવેકી અને સાથે સાથે દી
લનાં હોય છે તે. આ તરણ યુજવાલાં ઓરત મરદો પો
તાનાં સવજ અંતકરણથી નીતી અને મરીઆલની
હુકમાં રહી એક બીજા વગે દેલની અથવા વેહવાર
રાખવાને અચક્તા નથી, અને તેમાં તેઓ પાતે કયું
નરસું કરતાં સમજતાં નથી. જેમ તેઓ પાતે તેમાં
નરસું કરતાં સમજતાં નથી, તેમજ તેમના જેવાં બી
જાં ઓરત મરદો પણ તેમને નરસું કરતાં કહેતાં કે
સમજતાં નથી. પણ જે ઓરત મરદો એ તરણ યુ
જથી ઊલટી ખાતીઓનાં હોય છે, એટલે બંને કપરી
તથા ખંધાં, મેલાં તથા પાપી દેલનાં અને વમર ફેલ
વણીના તથા અસોવેકી હોય છે, તેઓ તેમાં નરસું કરેલું
સમજે છે અને કહે છે. અલબત્ત જાણે એવી ખાતીઓ

તનાં અને એવા વીચારના મરદ કે જોરતના જોવામાં કે બાણવામાં સારાં ગુણવાદાં જોરત મરદનો વે હુવાર આવે તીજારે તેજો તેમાંથી એવો માંઠો અને પાપ ભરેલો સાર કંહાડે એમાં કસી નવાઈ નહી.

પણ અતરે અગ્રો વાંચનારી બાઈઓને જણાવવાની રજા લઈએ છે કે હાલમાં કેટલેક કંઠાણે મુધારો અને કેલવાણી એ શું છે તે વીશે જરાબી બાણવા વગર અને તેમાંનું કંઈપણ તેમની અંદર હોવા વગર અગ્રો કેલવાયલાં અને શુધરેલાં છઈએ માટે એમ કસીએ છઈ એ એવું જણાવી હદથી બદલા છુટ લે છે, અને કોઈવાર હસવા જોજ કે કોઈવાર દીકરીર થવા જોજ દોખા વે કરે છે, તેને અગ્રો આ લખવાથી કસો રેકો આપતા નથી. તેવી ચાલને અગ્રો પસંદ કરતા નથી, અને તે ને માટે જો તેઓ બાહ્ય નીંદાએ તો અગ્રો આગ દી લગીર થતા નથી.

હીપર લખવા પરમાણે સદગુણી જોરત મરદો વચેના સારા વેહવારનો અરથ દુરગુણી જોરનો આ છે ઊઠાડે, અને તેમાં ઘણા રક્ષ ચહાડવીને અને સરજ જુદાઈને માટે હિતરીને બાહ્ય વાતો કરે છે ખરી પણ તેમ કરતાં તેઓ તેવાં જોરત મરદને તથા પોતાને કેવાં નુકસાનમાં લાવે છે તેનાં વીચાર તેવી નકારી જોરતો કરતીઓ નથી. પરથમમાં તેઓ પોતાની એવી ચાલથી જે નીરદોશ માણસોને કેવી નુકશાનીમાં નાખે છે તેનાં વીચાર કરીએ. એક જોરત વીશે તેવું જોલતાં, અથવા તેવી વાત ચાલતાં, જો તે ખીચારો કે મારી હોય છે તો તે વાત તેનાં માખાપના કાનપર આ વતાં જો તેઓ સમજુ અને ખરાં જોલતાંની તપાસ રાખનાર હોય છે તો, બારે દલગીર થાય છે; અને જો તેઓ જોતે અનગમજુ અને વેહુની હોય છે તો, તે ખાપ દી હીપર ભારે કસ થાય છે, અને તેના હીપર ગોથા આકાંશ ગગડાવી પાડે છે. જો તે જોરત પરણેલી હોય છે, અને તેના ધણી ભણેલો, સમજુ અને ખરાં જોલતાંની તપાસ કરનાર હોય છે, તો તેપણ હીપર માફજ સમજુતીથી વરતે છે; પણ જો તેણી જોતે અજાણ્ય અને વેહુની હોય છે તો, તે ખાપડી સાથે ભારે દંડો ઊઠાવે છે, તેને હાડમાર કરે છે, અને વખતે તણ પણ ચેલે છે. એવી જુદી નીંદાથી એ પરમાણે મા દીકરામાં, બાઈ ખેનમાં, ઘણી ઘણી ગાણીમાં અને સયલામાં એક ખીજા વચે કંકાસ ઊઠે છે, વેર પડે છે, અને તેમાંથી ઘણી

વાર ઘણાં માંઠાં અને ઘાતકી પરીણાગો નીપજે છે. એ ને લગતી એક વાત આજ યોગાંનીઓના ૧૮૬૫ ના વરસનાં તરીજા અને એવા યાંકમાં “સી દરપણની” બાબદમાં “તાતમાં ઘાત” એવાં મથાલાં હેડ લખવામાં આવેલી છે, તે જો તરફી લઈ વાંચનારી બાઈઓ કરીને જરા વાંચી જોશે તો તેમને માલમ પડશે કે એક નાખાક જોરતની એવી જોડી નીંદા ભરેલી અને નીંદામાં રક્ષ ચહાડવાની ચાલથી એક ખીચારો નીરદોશ છેકરીનું કેવી રીતે મરણ નીપજી હોયું.

જે નીંદાખોર જોરતો એવી નીંદા કરી ખીજાં લલાં માણસોને એવી આશત અને દુખમાં નાખે છે, તેઓ પોતાને કેવી નુકશાનીમાં લાવે છે, અને તેઓ પોતા પોતાના જોલતાની અને પોતાની સરકારની સાથે કેવું પાપ અને કેવી તકશીર કરે છે. તેના વીચાર તેમનામાં હોતો નથી, કારણ કે જો તે હોય તો તેઓ એવું કરવાને દરીઆ વીના રહે નહી. એવી નીંદા કરનાર અથવા એક ખીજામાં જુદુ અઠકાવી મારનાર મરદ તથા જોરતને આપણા પાક ધરમમાં ઘણી જગાએ ઘણાં ધીકારેલાં છે, અને તેઓ મરગરજાન ગુનાહને લાયક થાય છે એવું તેમાં જણાવેલું છે. એવાં માણસોને આપણી માથાલુ સરકારના કાયદામાં પણ ધીકારેલાં છે, અને તેમને માટે જે વરસેવર કંદખાંતોની અને વખતે સાથે ચોરા દંડની પણ રજા દાવેલી છે. એ પરમાણે એવાં ચારીઓ માણસો પોતાના જોલતાનાં અને પોતાની સરકારના ચોર થવા સાથે ખીજા નુકશાની એ પામે છે કે પોતાના દીકરા દીકરીઓ તેમની ચાલ શીખે, અને પાછલથી ભારે હાડમાર થાય છે. તેવી પારસી જોરતોની એવી ચાલ તેમની નાદાન છેકરીઓમાં જે વસ થયેલી ઘણીવાર જોવામાં આવે છે, અને તે વાત ખરેખર દીલગીરી ભરેલી છે. એવાં નાદાનો જે એવી ચાલથી હાડમાર થાય છે અને પાપ કરે છે, તેના દોશ પણ તેમની તેવી નકારી માએઓ હીપરજ પડે છે, કેમ કે તેમના દુરગુણ તેઓ શીખે છે. એટલા માટે જે હલકી જોરતોને એવી જુરી ટેવ પડેલી છે, તેમને ઘટે છે, તેને એક દમ છોડી દેવી, અને તે ટેવ તેમનાં બચાંઓમાં તેમાં અગત કરી છેકરીઓમાં પણ વેવસ થઈ હોય તે તતકાલ કાઢી નાખવી.

પરચુટણ.

વીજલી—બગેચાંડી નામના એક કુરેંચે કુરટ અને બીઆં ઉપર વીજલીની અસર કરી તપાસ કીધી છે અને તે થી તેને માલમ પડી છે કે કાયા મેવાને તપા નીચેને વીજલીની અસર પોરાયાડવાથી મેવો તુરત પાકે છે અને બીજા તારબાદ જમીનમાં વાવવાથી તેના કણસા અથવા પીલા ઘણાજ નવલ્લેથી કુટી નીકળે છે.

લેગલનોએ રાખવાનાં મઠમાંની મારગારેટ વાવણ નામની એક શીકશકને ચાર વરસની એક નાહાની છોકરીને ગરમ પાણીનાં વાસનમાં નાખી તેના પગ દગાડવાનાં વાંકને મારે ઇંગ્લેન્ડની પોલીસમાં ઉપી કરવામાં આવી હતી. આ સ્ત્રી શીકશકે પોતાના જાંઆવમાં એવું કહે છે કે તે નાની છોકરીને ધાક અને બીહુક દેખાડવાને ખાતર ગરમ પાણીનાં વાસન આગલ લેઈ ગઈ પણ અકસમા તથો તે તેમાં પડી હતી. શાકશીએ ઉપરથી એવું માલમ પડી છે કે તે સ્ત્રી શીકશકે આ કાંમ જાણી છુટ્ટને કીધું છે તે ઉપરથી માજસતરેટ્ટે એક અઠવાડીયું સુધી તેણીને બંદી આને રાખી સુધી હતી અને તારબાદ કોઈએક પાદરી તેણીને ફરીથી હાજર કરવાને જામીન થઈ હોરવી લેઈ ગયા છે. આ બાપ તથા શીકશકોને આ એક ઘેઆન પોંઠેઆડવા જોગ બીની છે.

હુનીઆમાં સરવેથી મોટામાં દુખ અને ધોડાઓમાં ની માણસને આ એક મોટાટી ધોડા અને દુખ છે કે જેની અંદર આપણે આપણે સમજો પીઆર અને બરોશો સુકીએ હોય તે મેવકા થાય.

કોઈની ધણી જહારે તે માટે તાર તમુને ખીનવી નામે અને ગોસા કરે તેને તમારે ઉસતાદ સમજને અને તેની સાંમે જો તમારે બલવો કરવો હોયતો ધીરજ અને સણુરી રાખવા શીખજે.

શેખરાદી કહે છે કે “અગર રહ્યેતનાં બાગમાંથી પાદશાહ યુક્ત એક રોગ તોડીને આવેતો તેહનાં ચાકર તપા ગોલાંમો તે જાહાડને જડથી ઉમેડી લઈ જાય. પાગ્ય મેદાંનાં મેલમ ને કદાપી પાદશાહ રવા રાખેતો તેહનાં લશકરી લોકો હજારે મોરગ લોકોનાં યુક્ત પકડીને શીખમો પરોવાને લુછા ખાએ.”

શેખરાદી કહે છે કે—

“નેક મદદનાં ઘરમાં જો જુડી આરત હોયતો તે ને મરદ આએ જાંડનાં છવતો દેખજાવો. જુડી આરતની યોગ્ય તપી મોદાપનાકો સમે; એ પરવદગાર એ દેખજાથી થવને દેખવને.”

માએ જેકું વાહાવું કોણ ?—જેપાંન ખાતેની એક વીધવા આરતને પેટે તરણુ છોકરા હતા અને તેવોની પાસે મેડેનત કરી પેદા કરી લાવવા સીવાએ બીજા કરી કોલવ

હતી નહી. એક વખત એવો આવોએ કે ગાંમમાં કામ મરે નહી અને તેથી આ કુટુંબ લાચાર થયેલું અને ખાવાનાં વાખા પરીઆ. થોડા દાહાડામાં તેવોની માએ મરવાતોલ થઈ ગઈ તેથી તેવો વીચારમાં પડીઆ, પણ કાંઈ ઇલાજ મુજે નહી. એટલામાં ગાંમમાં પારી પીતાઈ કે મોરગું હોર થયું આલેજે અને તેવો હાપમાં આવતા નથી તેથી મોર પકડી લાવવાને મોટું ઇનાંમ આપવાનું સરકારે કહ્યુંતી. પેલા ભાઈએએ વીચાર કીધો કે તેવોમાંપર એકે પોતે મોર પણ મુજે અને બીજાએએ તેની સામે કરીઆ દેડાવવી. હવે મોર કોણ થાયે તે વીધે તેવોએ પોતપોતામાં ચીડીએ કાહાડી અને નાના ભાઈની ઉપર મોર થવાનું આવી પડી.

આવો વીચાર કરી તેવો ઇનસાફ કરાવા નીઆએધીસ પાસે ગયા અને નાના ભાઈને રૂપ મલી અને પેલા બીજા ભાઈએને ઇનાંમ મલી. ઇનાંમ હાપમાં લેતો વખતે તે બંધે ભાઈએની આંખમાંથી આંસુ તપકવા લાગ્યાં તે ઉપરથી નીઆએધીસને રાક ગયો અને તેવોની પછવાડે જીસતેજ કરવાને એક માણસને મોકલોઆ.

છોકરાએએ થર નઈ સરવે હકીકત માંએને કહી પેલા ઇનામનાં પછસા તેનીનાં પોલામાં સુકીઆ અને તેણીએ ગોસાપી તે કેંડી દીધા.

આ વાત સાંભવી નેઆએધીસે પેલા બંધવાને પાછો પોતાની સામે મોલાવી તે ખરો તકશીરવાર છે કે નહી તેની તમવીન કીધી. નાના ભાઈએ તકશીર પોતાને મામે બેઠો તેથી તેણે હા થી નાં કહેલું નહી. નેઆએધીસને આ છોકરાની હીમત અને તેનો ખા ઉપરનો પીઆર લેઈ દીધમાં ઘણી રહેજ આવી અને તેણે શરકારમાં આ હકીકત બત્તી જાણવી. એ દીનેથી સરકારે એ નાના ભાઈને એક મોટાટી લવાનમ તથા મોટાએને કાંઈક લવાનમ કરી આપીએ અને તેવાનું તે દીનેથી દલદર તલોઈ.

રમુજે કુરસત.

૧ જુ. પરાંણી માતરમાં હું છું. સારી નરસી મીનની હું પરીકરા કરી શકું અને માણસે મારા ઉપર આજાર રાખી ને હું તે વીધે વીચાર આપુંછ તે પરમાણે ચાલે. હું નાની સાંખી મીનજી પણ માણસે મારા વગર મેલવી ચડતા નથી. મારે વાસને એવું ફેલવાએ છે કે હું કેટલાએકમાં મોહટી અથવા નાનીજી; એ પેટ રીતે અવચુ છુદારકજી. કેમકે જાંડું મોહટી હોઈછ તાંહાં તે બીચારા મારે લીરે હારમાર થાયેએ અને નાની હોઈછ તાંહાં તે બીચારા મોથડ અથવા દોઢમાં ખપેજે; પણ વલો અચરત સરીખું એજે કે હું કદે નાની તેમ મોહટી ની નથી. લોકો અને તાંહી તોડીને નાની અપવા મોહટી કરેજે. અને હા હું નથી તેથી જમ વાલો તેમ વણુંછ, એમાં અથો જમ સમજ લેઈ મોવા મેડેના મહુને છુટ આપી તમે બીજાએ ની સામે કેટકીવાર હારમાર થાયેઆં.

૨ જુ. હું માસ અપવા હાડ વગરનેજી તોબી મારી ઉપર મારુંછ અને જોકે અને પગ નથી તોએ મારા

મલનથી ગાંઠ લોક વાકેકે. અને પાંખ નથી તોએ હાથ
 માંથી તરાંતર હડી જઈહું. ગરીબ લોક અને ખાહા શક
 તીથી પકડી લાવેછ પણહું. ભગતો લુત તેથી થોડા વારમાં
 ભગતની પેઠે અહીંથી તહી ચાલીઆ જઈહું. અને આરો
 પછાડે લોકોને પાછો તાણતા જઈહું અને તેવો દેવાનાંની
 મીસાલે વગર ભાવે તણાઆ આવેછ. આરો એવી આવ
 ને મટે કેટલાએક લોક અને છટથી વાપરતા નથી અને બા
 ધી તથા કમજ કરી રાખી ફરેછે. જુદાં દેશમાં આરો આ
 કાર તથા ધપ જુદી જુદીછે. કહો બેની પાંખ વગર ઉડતું—
 પગ વગર માલતું અને હાડ તથા ખાંસ વગર માથો વાહું
 હું કોણહું ?

૩ જી. હું આર અક્ષરને એક ભાવહું. અને જે
 આપો લેવોતો વાંચનારી પારસી બાનુંએ તે તમે પોતેછો, પણ
 જે આરો છેલો અક્ષર કાહડી નાખી વાંચો તો હું કીમીઈ
 કરવાનો એક જાતનો પથર ઘાઉંહું અને વાસતે વેહેતી ન
 માનામાં એવો વીમાર હોતો કે તે જે લોકોડાંને લગાડેતો તે
 સુનું થઈ જાએ.

ખોસારો ગઈ વેલાનો.

૧ જી. સુખર (૬); ૨ જી. સોમલ.
 ૩ જી. ૪૫૧/૩૭૪/૨૯૭/૨૨૦/૧૪૩/૬૬
 ૪૬/૧૨૬/૨૦૩/૨૮૦/૩૭૮/૪૩૪
 છ ભાગ.

ઈશ્વરની ગતિ ન્યારીછે તે વિરો પદ.

(વેત ચરિત્રમાંથી)

"શું કહીએ કીજી, શરણ પડવાને સંતાપો"
 એ રાગનુંછે.

ગમ ન પડે નરને, ગોવિંદની ગતિ ન્યારી,
 અકળ કળા ઈશ્વરની એમાં, શું સમજે સંસારીરે, ગમ નપડે

ઉમળો દિન દેખી નજુ જાણે, ન્યાલ થયો આઠાણે;
 કાલ દિવસ કેવો દેખાશે, એતો ઈશ્વર જાણેરે, ગમ ન પડે ૧

પુત્ર નજન પામ્યાથી પ્રાણી, જીવમાં હુરખે જોઈ;
 પલકવાર પછી શું નીપજશે, કળી શકે નહિ કોઈરે, ગમ ૨

રૂડી રસોઈ તૈયાર કરીને, ભોજન પિરયાં ભાણે;
 ભાગ્ય વિના ભોજન કરવાની આશા શેઠદ આણેરે, ગમ ૩

અનાજનું હુલેલે મણાવે, જોવા લાયક જોવી;
 વાસ્તુ દિન વૈકુંઠ સિધાવે, ઈશ્વર કૃતગતિ એવીરે, ગમ ૪

મોઠા મોઠા મનસખા કરિ, મોઠાં પગરણ ખંડે;
 જાણે નહિ જે નમોના કંકર, કાલ પકડશે કંડેરે, ગમ ૫

આરો રણનાં ખૂબ ઝાંઝવાં, ભાવી નહિ-ભરખાણું;
 ફુનિયાનાં સુખ એવાં દેખી, શેઠદ શું કૂલાવુંરે, ગમ ન પડે ૬

સંસારિક સુખ સ્વપના જેવાં, નહીં જાહેસો ઝાઝો;
 સુખ પામી મગરૂર થવું નહિ, કુખ દેખી તવ ઘાઝેરે, ગમ ૭

સુંડીમાં જે હુવા ભરી તે, વહી જતાં શી વાર;
 અવશ્ય જાણો એજ તરેહનો, સંગળોછે સંસારે, ગમ ૮

પળમાં ઘાથો પળમાં તડકો, જગમાં જેમ નજુપ;
 રાજ પળમાં રોક બનેછે, રોક બનેછે રાયરે, ગમ ૯

એક ઘડી આનંદ નયે ન, એક ઘડીમાં શોક;
 એકેની રિયરતા વિધે અંતે, કળ તેનાંછે શેકેરે, ગમ ૧૦

કરી શકિયે તે ઉપાય કરવા, અંતે સંગળું સહેવું;
 ઈશ્વરની ઈચ્છા પરમાણે, જેમ રાખે તેમ રહેવુંરે, ગમ ૧૧

સુખને છેડે કુખ દેખાશે, સુખછે કુખને છેડે;
 દિવસ પછી રાતનીછે દલપત, દિનછે રાતની કંડેરે,
 ગમ ન પડે નરને, ગોવિંદની ગતિ ન્યારી. ૧૨

પુસ્તકોની પોહાંચ.

ગૌરાય દેશને ઇતીહાસ, ભાગ ૧ લો. એની એક નકલ તે
 ના બનાવનાર તરફથી હવેને લેટ નવીછે તેની પોહાંચ માન થાય
 કમુખ કરીએ છઠ્ઠી. એમ કરતાં હવેને નજુવવુ નાહજોઈ કે
 હીફુસતાનના કેટલાએક દેશોની અચલની તવારીખ જે રકત ફત
 કયા તથા કાગળમાં ગીર રૂડી થોડા અરસામાં નાબુદ થઈ જાયેછે
 તેને બચવી રાખવાને માટે ભગીજીથી નાહોતો રેડેપાસી તથા અ
 બીઆસીઆ તરફથી તે સયધી બીનાનો સગરફ કરી તવારીખ લાય
 ક બનાવી પચ્ચીધ થયા તોછાંછે અને તેમાં ઉપાલોઃ એકવાર છ
 પાઈ બાહેર પડીઆ એકલે તે જાપાંથી એકસ તવારીખ લખવાને
 તથા ધણીએક જાપાંગી પણ કુખી અંગેલી બાખતો જાપાંની કાંડા
 ડવાને પતી આવે.

આ ગર ધની બાબદ વીરો હવેને કાલ કાંઈનું બોલવુ નથી
 કેપકે તે હવાએ રકત ગીર નવેથી વાંચીએછે. પણ આ રચનાર
 ને કેટલી જોડેનત તથા રજ પડી રશે તેનો એઆલ કરતા તેને યા
 બાસી આપીઆ વગર ચાલવુ નથી અને એવા લખનારાએ કહા
 ની કેડેનતા લખનારાઓનાં ત્રાક શુત લોકોની ભગતમાં આવતા
 નથી અને તેવાની રજનો ખરલો પુરતો ચલતો નથી તોએ તેવો
 કાલની અને આવતી એલાને વાસતે એક પુસ્તકીન કાંડે બાંધી
 ભષ્ટ જે વખતના દારમાં કાંડાની કથાઓની પેઠે ધસી પડતો નથી
 પણ તે જાસતપાંથી જાણે રહેછે.

આ ગર ધનો પેડેલો ભાગ આનંદ ગજીરીયકર જિવધકર
 એકા, ભાવનગરના સુખીઅ પરધાનને અરપણ કીધીછે અને તેવ
 જાની તરફથી સુખીઅ આ પુસ્તક રચનારને આપરો નવીએછે તે
 નોઈ આપણને સતીય રસપત થાયછ કે ગમતી રાજપાદ ચલાવતા
 રા અધીગ્રાનીએ આવાં શખ કાંપનાં મદદ કરેછે અને વીરીઆ રો
 નરનો વધારે કરવાને જાતી દીશેછે. આવા રાજ અધીગ્રાનોએ
 દેથી રાજો જસીની શકારમાં આગળ પગનાં ભરે તેમાં નવાઈ થી !
 હવે આવા શખ કાંપને મદદ કરનાર દીવાન ગજીરીયકર તથા જુના
 ગટના સુખીઅ અધીગ્રાની નમાદાર શેખ બાબદીનજાઈ અને સાલે
 હીરને તેવાની શખ નેખને ખાતર આપાથી આપીએ છઠ્ઠી.

સતી પાપોધ.

પુસ્તક ૧૨ મું.

માસ ૧૮૬૮

પાંક ૩ નો.

નીંદાખોરી નીરાળ.

નાટક યાત્ર.

સેઠ એનીઆશા... એક તરંગર ધુન્દરમ સોદાગર ને ગુલામખાઈના વાળી
સેઠ કુલનાઈ... એક તરંગર ધુન્દરમ સોદાગર,
સેઠ હપનઈ... એક નીંદાખોર સેઠ
ગાંધીઆઈ કાકા... સેઠ હપનઈના નીંદાખોર કાકા
સેઠ બીનામાઈ... એક છાપડા સેઠ
પ્રમુખીઆઈ... } બે ભાઈઓ અને સેઠ કુલનાઈના બેભરીન
દીનાનીઆઈ... }
સાધુ... સેઠ કુલનાઈના મરનાર ભાઈનો આકર
પેદરકાર ભાઈ... એક કોર વચરના ભાઈ
માગાડી... એક બોઆલખોરો
અપશાહ... એક સાપના સરખો કાચાશખોરો કારખારી
ઓખરામાઈ... એકીઆશા સેઠના ઉઠાઉ ધણીઆનો
રમકાળાઈ... એક નીંદાખોર ભાઈ
અનનામાઈ... એક અનના ને અનના પછુ નીંદાખોર ભાઈ
ગુલામખાઈ... એક બેથી આ બાપ વચરનો છોકરો

પાંક ૧ લો.

પ્રવેશ ૨ નો.

દ્રખાવ ૧ લો—સેઠ એલીઆશાનું ઘર.

એલીઆશા સેઠ અને તેમના ધણીઆની બાખરાં
ખાઈ દાખલ થાયછે.

સેઠ એલીઆશા—બાખરાંબાઈ, બાખરાંબાઈ, હ
વે હું વધારે ખમનાર નથી.

બાખરાંબાઈ—એલીઆશા સેઠ, એલીઆશા સેઠ,
ગમેતા ખમે કે ના ખમે, પણ મહને કોઈ પુછનાર ન
હી, જેકે હું ગામડેની ખરી તોબી સારીપેકે સમજીયું હો
કે મોટે ઘરની આરતો લગણ પછી કોઈને નવાબદાર નથી.

સેઠ—વાઝ! બાઈ વાઝ! એવુંન ઠરીયું કે વરની ઘર
માં સતા નહી?

બાઈ—સતા! ખરેખર નહીન. ને બાહારી ઉપર

કાજુન ચલાવવાની તહમારી મરજ હતી તો મહને પરજ
યાને કોકાણે છોકરી દાખલ કરી લેવી હતી.

સેઠ—(ગુસાથી) જેકે બાહારી જીંદગી તાહારા સ
વખાવથી ધુલ મલી ગણછે તોપપણ હું તુંને કહુંમ કે તા
હાંય લખલુટપણાથી હું પામ્મેમાલ યનાર નથી.

બાઈ—શું હું લખલુટ છું? કોઈબી મોટે ઘરની એ
રત કરતાં હું વધારે લખલુટ નથી.

સેઠ—વગર કોઈર બાહારા પછસા ઉઠાડવા હવે હું
તુંને દેનાર નથી. કોઈ પાહાદશાહના બાગમાં શીઆવાના
વખતમાં હુલ નહી હાખ એટલતો તુંને તારા 'દરેસ' કરવા
ના આરકામાં નેરએ.

બાઈ—શીઆવાની રૂપમાં કુલે મોઘાં તેબી શું મારી
તકસીર? નહને એ રૂત સાથે લડે, બાહારી સાથે થાના ચી
કરા કારોમ. હુંતો એવી કુવા માથુંમ કે કુલે એટલું સ
સતાં થાય કે આપણે શુલાખના ગાલીયા કરી તે ઉપર ચાલીએ.

સેઠ—ને તુંનમધીન એવું મુખ ભોગવતી આવી
હોત ને એવું એવું બેલતો છાનત, પણ તું જુલો જપમ
કે ને હું તુંને બાહારે તાંહાં નહી લાવતો આન ગાય ઘોર
ચરાવવા પડત.

બાઈ—હું કજીલ કરુંમ કે હું ગરીબ હતી નહીતો
વલી તયુને પરજુનેન થા કાન? હું મારા ઘરનું સઘવું કા
મકાન કરતી હતી. મરથી બરકાને ખાવાનું નાખતી હતી,
કાંયાં વુશ કપડાં શીવતી હતી, સધની હતી, વાસણ ઉત્તડ
તી હતી, કચરો કાઢાડતી હતી, અને વલી બાહારી કાકી
ના કુતરાંના બાવ હોરતી હતી, હવે શું કહોમ?

સેઠ—તાહારી ઉપાદાસત એટલી સારીછે વાસતે
હું મધનજી. એવી એવી નંજલમથી કાહાડી તાહારે તું
કુતરાંની સુઆરકે મહનેન કરડેમ. હવેતો તુંને મે ઘોરા
તો મારડ નેજએ અને તરજતો ઘોડાવાલા નેજએ. આ
જલ સેઠની ગાડીની પછવાડેબી પેસવાના સાંહાંસા હતા તે
ખજરછે તહમને?

બાઈ—મહને કસમજે એ સઘવું જુહુંછે.

સેઠ—બાઈ એવી તહમારી હાવત હતી, તે આજ
મોટે ઘરના બાખરાંબાઈ યઈ બેઠાંમ.

બાઈ—તાહારે આરલા ઉપકારમાં ને એક ઉંમેરો.

કે—

સેઠ—કે હુંને વીધવા કહું; એન કે ?
 બાઈ—હું: હું:
 સેઠ—આટલી અને ચેતવણી આપી તે સાડું.
 બાઈ—તાહારે તહમે વારેધડીએ માહારી સાથે છી
 ઠાં થું કરવા શોધાય ? આટલો ખરમ કીધોતો તહમારી
 પુછ તણાઈ ગઈ ?
 સેઠ—બધી વાત છોડી દે. ગામડાંમાં એ ખરમ
 વું કરતો હતી ?
 બાઈ—તાહારે તહમારાં મોઢાં ઘરની આખર કેમ
 નલવાય ? વાડું હું દયકાંબાઈને ઘર જાઉં.
 સેઠ—ખાસસું ! અછો સટ મહેસોછે.
 બાઈ—માહારા ઝોલીઆસા, દયકાંબાઈને ઘર રાધ
 લાં મોરે મોરે ખાનદાનનાંન ભેગાં મહેછે.
 સેઠ—થણી જીતીઆદીવાલાં ખરાં ! એ જીઠા હુલકાં
 ઉરાડનારાંએ કરતાં, બીઆરા કટલા જીઠા સીકા ચલાવના
 રા, જીએનો અપરાધ એ ચપરખધી દોલી કરતાં કાંઈ દસ
 હોસે એછો તમેા નાદુષ કાંસી ગયાછે.
 બાઈ—થું તાહારે લેકો ખુલાસાથી મોલે નહી ? પ
 છુ તહમે દયકાંબાઈને તાંહાં આન આવવાતું કયુલેજું હતું ?
 સેઠ—માલ માલ તાહારી પુઠે આપુંછું; કે નરા મા
 હારી આખરખીતો તેમના છરકામાથી તપાસું. (બાઈ જા
 પછે). દમ આપીને મેં ખુબ અસરતો કીધી. જાહારે તે મા
 હારી સાથે ત'જે કમ તાહારે તેડેના નખરાં મહુને વધારે
 માલખ પડેય. એવેતો હસતે ચેડેરે માહારી સાચું મોલેય
 કે સલાહ સંપનથી રહીને માહારૂં દીલ જતી લીએ તે
 કરતાં તે લડીને માહારી ઉપર વધારે ક્રોધ મેલવી શકેય.
 (અપછે).

દેખાવ ૨ ત્તે—બાઈ દયકાંબાઈનું ઘર.
 બાઈ દયકાંબાઈ, અલગાંબાઈ, ડોલીઆલ કાકા, સેઠ
 છપનજી, પુરુષીઆજી, શુલાબખાઈ, અને બાઈ ખોખરાંબાઈ
 દેખલ ઉપર મેસી ચાહા પીએછે.
 દયકાંબાઈ—ખોખરાંબાઈ આન તહમારા ઘણી કેમ
 નહીં આવવા ?
 ખોખરાંબાઈ—હું કાડુંય કે હાજી આવતા હો.
 દયકાંબાઈ—દીકરી શુલાબ મે ઘડી પુરુષીઆજી
 સાથે પાણીતો રમ.
 શુલાબ—મહુને પાણી ખેલવાનો શોખ નથી; પણ જો
 તહમારાં એવીજ ખરજી હોયતો હું તાએથે છું.
 અલગાંબાઈ—હું તહમારી સોહાબત મુકી છુટસ.
 કેવાં તહમે નીંદાખોર છો ?
 ખોખરાંબાઈ—અલગાંબાઈ શું ખટપટ છે ?
 અલગાંબાઈ—દાદા બાપાની દીનતું નાખતો ફરી ગ
 પલુંછે અને તેનો ચેડેરો રૂપાલો નથી એ વાત હું કપાહ
 રની મુંગે મોહોડે સાલવવા કહું.
 દયકાંબાઈ—દીનતો ઘણી રૂપાલી છે. જાણે સંજે
 ખરખરતું પુણું.
 ડોલીઆજી કાકા—હું ઘણેન આનંદ પામ્યો બા
 ઈ કે તહમારૂં આપું મત છે.

અલગાંબાઈ—એ છોકરી તે છોકરી છે. એના ગા
 લતો જાણે શુલાબના ગોરા.
 ખોખરાંબાઈ—ન તાજું હોય તાંહાંસુધીન પમરે.
 સહવારે ખીલે ને સાંજે કરમાય.
 અલગાંબાઈ—એવી એવી વાતોથી મહુને 'કમકમા
 ટ છુટેછે. આનની વાતતો કોણ જાણે પણ દીનની મેઢે
 નતો આગલ એક પરીજા હતો.
 ડોલીઆજી—સાપુરશાહ સેકમંલીના ઘણીઆનો ?
 આન તેવજુની સાહાં ને પાંચની અવસથા ધઈ.
 અલગાંબાઈ—અરે બા પચાસને તરજી હોયતો ભા
 એગરે, વાડું કોલાજીની નાઈને વાસતે શું કહોય ?
 દયકાંબાઈ—ભાડે લીધેલા દાંતથી જાઈતો જાણે પચા
 સ વરસેની સોલ વરસ સરખી દેખાયય. પણ લેએ આ
 લીઆરા સેડતો આવવા. [મોલીઆસા ચેઠ ધાન ધારેછે.
 મોલીઆસા—બાઈમો તહમારા તામેદાર સેવક.
 (નમનાં) અમેશ અધા, એવાતો નંગ મહેલાંછે કે આન
 રૂ લઈને ઘર જાઈએતો ઠીક.
 અલગાંબાઈ—મોલીઆસા સેઠ તમને જોઈ હું ઘ
 છી મહન છું, આએ લેકો એવીતો નીંદા લઈ મેકોછે કે
 કોઈનેબી સાડું નહીં કેહેવાની એએએ કલમ કાપીછે.
 મોલીઆસા—એવું જરેછે તારે બાઈ તમને ઘણેન
 ખેદ થતો હશે.
 અલગાંબાઈ—અરે એટલાવેર એએ મોલેછે કે મની
 આરજી સરકાના મુંનાબાઈતો ભેંસ સરખાં રોંગાંછે. મું
 નાબાઈ માહારો અતલગ સમપનમાછે; અને એક આરત
 પાનાસો વરસની ઉમરે વીસ વરસ સરખું દોલ ઘાલે તારે
 તેને ભેંસ સરખી રોંગી, શેલતું તાણુન, અને એવા એવા
 શયુંનો મોલવા જોઈએ ? હા હું કયુલ કહુંય કે તે નેકે
 શેલતે ભરપુરછે તોપણ પોતાની પદવીને લાએકની કેલ
 વણી તેમાં નથી; પણ તેમાં તેનો વાંક નથી. જોની મા દર
 બન ને જોના બાપ ખાટકી હોય તે કેલવણી તે કાંધી પાંમે ?
 સેઠ છપનજી—અલગાંબાઈ કેવાં તમે નેકછો ! (કાકાની)
 સેઠ મોલીઆસા—(નમનાં) અરે તારાં સગાંની એ
 બ જંઘાડી તેની તારેન ખેંચવાનો દાવો કરેછે ?
 ડોલીઆજી કાકા—હું ખરૂં કહુંય કે મનીઆરજી
 સરકાના મુંનાબાઈના જીવે એડેરો પુરુષવીની જોમર ફરેતો
 મહે નહીં. ફનીઆમાં જીટલા ચેડેરા હોય તે મુંનાબા
 ઈમાં મલશે.
 સેઠ છપનજી—સુરતી કપાલછે હો કાકા.
 ડોલીઆજી—હા બચા, હવેમાનના બાલ.
 સેઠ છપનજી—મીનાઈ આપ.
 ડોલીઆજી—વેલાતી નાખ.
 સેઠ છપનજી—મંગાલી હોય.
 ડોલીઆજી—અમેરીકન ગાલ.
 સેઠ છપનજી—મધરાહ દાંત.
 ડોલીઆજી—કરાંચી માપું.
 અલગાંબાઈ—હા ! હા ! હા !

† ઈજરેલ અસતરીઆ ગાનને રંગેછે તે રજમની બનવ
 નારે દેકરી કીધોછે.

ઓલીઆશા—(મનમાં) એ હસવર ! અંકડાડયાંમાં
મે વાર મુનાબાઈને ઘર એમ્મેા ધાઈ મારેછે.
અલગાંબાઈ—હવે હું વધારેવાર એ ઠંડા ખમતાર
નધી. દસતુર રોવાગોની બેઠેન—

ઓલીઆશા—બાઈ બાઈ બેઅદબી મારૂંછે. આ
સેઠોની નખાં સરતમાં કદીબી હારનાર નથી; પણ અલગાં
બાઈ, જે નેક એવતને માટે હમણા તહને કાંઈ બોલવા ન
તાં હતાં તેને મારહારી બેઠેન બરાબર ગણુછું અને તેના
નામપર અન્યથા ગુનરવા હું દેનાર નથી.

ટચકાંબાઈ—ઓલીઆશા સેઠ હંમેશ જાણે ગરમ સ
ઘડી. પોતેબી બસે ને બીજાંનેબી બાણે. ઠંડા કીધા વગ
ર. માણસની છંદગી પુચી પુરમીથી કેમ ગુનરે ?

ઓલીઆશા—બાઈ નીંદા ને પુચા ઠંડામાં ઉતર અ
ને દક્ષીણ દર સરખો તકાવતછે.

ખોખરાંબાઈ—ઓલીઆશા સેઠ નીંદાના એવાતો
કદા વેરીછે કે એવણુના હાથમાં સતા હોયતો ધારાની રૂહે
તેનો અટકાવ કરે.

ઓલીઆશા—માણસના પુન કરનારને અને ખો
રા સીકકા ચલાવનારને જેમ કડણ સમજે, તેવીજ કડણ
સંજ ને આમણના પુન કરનારને અને ખોરા ભુખારા ચ
લાવનારને આપી હોયતો ઘણા જણા સરકારના હુકાનમ
દ થાય.

ટચકાંબાઈ—અરે જાઓરે ઓલીઆશા સેઠ—થું
તાહારે હમારો બોલવાનો હુક ખોઈએ ?

સેઠ ઓલીઆશા—હા બાઈ—જે માહારો ધારો પ
સાર થાયતો તરીસ વરસની કુવારી કન્યાઓ અને ઉઠાવે
વગરની વીધવાઓ વગર બીજી કોઈ આમણ હુટવાનો વેપ
થો. બધ બેસે નહી.

ટચકાંબાઈ—જાઓરે દેત !

અલગાંબાઈ—પણ ઓલીઆશા સેઠ, જેમ્મા શાંભલેલી
વાતો બોલે તેમજની તહમારા ધારાના પંજમાં આવે ખરાંકે ?

સેઠ ઓલીઆશા—હા બાઈ ! જાંહાં નીંદાનુ મલ
ન ચાલયું, કે પછી જે ધણીના હાથમાં ખોરાં હુટકાંની હું
ડી આવી પડે તે ધણીને જે હુંડી લખનાર નહીં મહેતો
ધારા પરમાણે હુંડી શીકારનારને પૂછી શકે (ચાકર દાખ
લ થઈ ઓલીઆશા સેઠને કાનમાં પડી કાંઈ કહેછે).

હોલીઆજી—ખા હોતો કહુંચ કે જાંહાં આંગનું જ
લકું હોય તાંહા ચીંતારીતો હોવી બેઠબી.

ટચકાંબાઈ—માણે બેઠેનો પેઠા ઓરડામાં જરા પા
ના રમીએ.

સેઠ ઓલીઆશા—(ચાકરને) માણે હું હમણા આ
વધો. (ચાકર જાયછે).

ટચકાંબાઈ—સેઠ ઓલીઆશા જેવજ હુટુસે હડી મા
લતો પકડેછે તેવજને) સેઠ મેહરબાની કરી નરા બેસો.

સેઠ ઓલીઆશા—બાઈ એક અમતના કાલસર
મહને જર નવુછે, (જાયછે).

જેઠ ઇપનછ—બાઈ ખોખરાંબાઈ, તહમારા ધણી
એક ઓર સારીખા પુરૂગછે. જે એવજ તહમારા બરતાર
નહી હોતતો એવજને માટે એવી વાત કહેત કે હસતાં હ
સતાં તમને કહેજાનું દરદ થાત.

બાઈ ખોખરાંબાઈ—અરે તેની કાંઈ ચીંતા નહી મે
હેરબાનીની રાહે તહમારી વાતો કહેડો.

(પુરુષધીઆજી અને ગુલામ વગર ધણીની બીજા ઓરડામાં જાયછે)
પુરુષધીઆજી—ગુલામબાઈ હું ધારુંચકે. આ મંડ
લીમાં તહમુંને રમુજ મલતી ન હોય.

ગુલામબાઈ—રમુજ મલે એ કેમ બને ? જે રાંક મા
ણસ જેણે કાંઈ દીને એક કડવા શુખત આપણને ઓમરે
થો નહી તેની કમનશીબ હાલત ઇલા પુરતી ખોડ ઉપર
કપટના બાન હોડવાં એ જે ઠંડા મચકરીનું દામ હોયતો,
ઇશવર દરેને આ મંડલીમાં માહારી જીબ ઉઠાવે નહી.

પુરુષધીઆજી—એમોના દીલમાં કપટ નથી.

ગુલામબાઈ—તાહારે તેમોની ચાલ વધારે ધીકારવા
જેગછે; કારણ જાંહાંથુધી પુરતેજ તેમની જીભમાં જમરા
નો મટકો મુકેજો નહી હોય તાંહાંથુધી તેમના કરતુકને કે
મ માફી મલે તે મહને સમજ પડતું નથી.

પુરુષધીઆજી—પણ થું ગુલામ ! જે તાહારે માટે આ
ટકો તરસો તેની તરસ મટાડવાને બીકકુલ આંશા નહી ?

ગુલામ—આ વાત પાછી કાઠાડી થું કરવા મહને
નારૂંકે સતાવેછો.

પુરુષધીઆજી—અરે ગુલામ ! તાહારા વાલી ઓલી
આશા સેઠની ઉપરવારી ઘઈ, હું નહી ધારતો કે એક તરસી
આના મોઝો આગલ ધરજું ઉભાવું પપાણું ભાંજવાનું ધાર
કી કામ પું કરશે. પેઠા ઉઠાવેજ તેમની આંત નખરાં દીવા
આગલ ભમતા પતંગોઆંતા પલભરના નખરાં સરખાંછે.

ગુલામબાઈ—આસનાનની ગીરદેશીધી મા જણેજો
ભાઈબી એકે પીડ ફેરવે તોબી થું હું માહારા વાહાલા દી
વાલીઆને છોડી દઈશ !

પુરુષધીઆજી—અરે ગુલામ મુનપર ગુસે ના થા.
એકે મહને બાઈ ખોખરાંબાઈને માટે ઘણો ઉમદા વીચારછે
તોપણ—

ગુલામ—બાઈ ખોખરાંબાઈ !
પુરુષધીઆજી—તોબી જે ઓલીઆશા સેઠને વેહેમ

જાય—
(બાઈ ખોખરાંબાઈ દાખલ થાયછે.)
ખોખરાંબાઈ—(મનમાં) આ થું વલી ? મેટી ગુલામ
તુંને ટચકાંબાઈ બોલાવેછે. (ગુલામ જાયછે)

એ શબ્દ શી બીના પુરુષધીઆજી ?
પુરુષધીઆજી—અરે ! એક ઘણુંજ અભાગો ખ

નાવ ! તહમારાં શુખને માટે જે હું કાલજ બતાઈછું તેથી
ગુલામને ભરમ ગયેછે, અને પોતાના મનના શક ઓલીઆ
શા સેઠને જણાવવા માગેછે તે ઉપરથી હું તેણીની સાથે ત
કાર કરતો હોતો.

બાઈ ખોખરાંબાઈ—ખરેખર ! પણ તકાર કરવાની
તહમારી પાસે ઘણું નાદર રીતછે—થુંટણ મંડીએ પડીને
તહમે હંમેશ તકાર કરતા હશે ?

પુરુષધીઆજી—અરે તે અચૂંછે તેથી તેને એમજ
પાર ઉતારતો હોતો.

ખોખરાંબાઈ—ઈપદ રાખજે કે ફરીથી ગુલામ એ
વી તહમારી તકાર શાંભલવાને હીંચાં આવનાર નથી.
(જાયછે).

પુરુષધીઆજી—ખરેખર પાહાડની રોંચ ઉપર હું

ઉભો છું. ખોખરાંબાઈ સાથે મેં મોહાબત દેખાડી કે શુલાખ નવરી માહારે હાથ પડે. પણ ખોખરાંબાઈ હવે શુલાખ ઉપર માહારે હસતો બેઠો. દેખાઈ ચકતો નથી. માહારી સોદાઈ મહનેજ ઉઘાડી પાડશે તે વખત હવે દુર નથી.

દેખાવ ડ બે—સેક ઓલીઆશાનું ઘર.

સેક દુલલાછ અને ચાકર સાપુર દાખલ થાય છે.

સેક દુલલાછ—હા, હા, હા! અંતે માહારા લુધા દોસતે ગમે રોકે એલવી. કમરે વાંકા વલેલા ઓલીઆશા સેકની ગમર જીવાન ખોખરાંબાઈ ધણીઆની? હા, હા, હા!

સાપુર—સેક તહમે ઓલીઆશા સેકની મચકરી કરશે રખે સાતન મહીના થયા સેક પરછપાછે.

સેક દુલલાછ—તાહારે સાત મહીના થયા માહારા ઓલીઆશા સેક સીકે મહડપાછે! ગરીબ માહારા દોસત! પણ સાપુર તુતો ફેરેય કે દીવાલીઆછને ઓલીઆશા સેકેતો નીવારી મેલવોછે—એ શું ખત્ત? કે?

સાપુર—એ કમળખત છોકરા ઉપરથી એ સેકનું અનમ ધયાન ફરી ગયુંછે. આપણી પાસે એક સરાશની રોલી મયાન તેઓએ બીમારા દીવાલીઆની આંત ઉપર એવાતો રાખીને આપણે કે ઓલીઆશા સેક ધયાનથી મેધમાન થઈ ગયાછે.

સેક દુલલાછ—હા, હા મહને ખબરછે કે લોકોની આખર છુટવાની એક મપરખી રોલી આપણી પાસે રેખ નેગી મહેલે, પણ ને આ છુટાશઆની છુટી માહારા ભાણેએ આખર ખોઈ દેખતો તેની ખાલી થયલી કોઠલોને તેડેરાનના ખજાનાથી ભરવાને હું તઈપાર છું.

સાપુર—સેક હું નેહને અતીઅંત મધનછું કે માહારા મરનાર નેક સેકના એક નાદાન પુત્રનો હજીબી એક દોસતછે.

સેક દુલલાછ—સાપુર શું હું લુધી બાંઈ કે જહારે એ છોકરા નેટલી વય માહારી હતી તાહારે હું પણ બરો ઉઘાડે હતો! હું અને માહારો બાઈ બેહુ બહુ નાદાન હતા; પણ તું બાણેમતો ખરો કે મરતી ઉપરે તાહારા સેક કરતાં કોઈ બીજો વધારે ડાહ્યો માણસ હતો નહીં.

સાપુર—સેક માહારી બાતરીછે કે હજીબી દીવાલી એ પોતાના મરનાર બાપની જીતીઆલી બંદરે કરશે—પણ લેએ સાંખા ઓલીઆશા સેક આપણી તરફ પધારેછે.

સેક ઓલીઆશા—ઓ માહારા દુલલાછ સેક! માહારા જીનરોગ દોસત! ઘણે વરસે મલયા. (કીટી કરેછ)

સેક દુલલાછ—ઓલીઆશા સેક હજી તહમે દોસતી કાયમ રાખીછે મારે ઘણે હેરાનનંદ છું.

સેક ઓલીઆશા—દુલલાછ સેક, પંદર વરસે આપણે માળા મલયા. તેટલાંતો કોઈ આસખાન ફરી ગયાંછે.

સેક દુલલાછ—કેમ દોસત ઘડપણ પસંદ પડતું નથી કે પાછો બાલવેશ થયો. તહમારી ધીંગલી કાંઈછે?

સેક ઓલીઆશા—જીનરોગ દોસત, ઘણે વરસે ભેગા ધયાની સુધાલીનું મધ પચાઈ પીતા હાઈએ તાહારે શું અ

મરતમો એલીઆનો છાંટે નાખીએ? વર કુલોતો રોજ છે સાપુર—(દુલલાછ સેકને પ્રાણલધી) સેક સંભાલો. સેક દુલલાછ—માહારો એક ભતરીને, ઓલીઆસ સેક, હું શાંભલીને ગમગીન છું કે એક મોટો સોદા નીલવોછે.

સેક ઓલીઆશા—તેણે નમમાં ખુબ નામ કાઢ્યું છે! બાપ દાદાની તોખમને વધારીછે! બીમારાં મુઆર્જ તેના અમળથી મુજતાં હશે, પણ સેક પુરજીબીઆલ છે તહમારા પધંસા, વાલી આપયા હા. કુનીઆમાં એક તે નો કુશમત ન હશે.

સેક દુલલાછ—છટ! તાહારેતો હુમાં અને બદ મણસોનીથી તેણે શુભામગીરી કીધીછે.

સેક ઓલીઆશા—શું તેના કુશમત નથી તેથી તેને કપડો આપોય?

સેક દુલલાછ—ને માણસના કુશમત નહીં તે ઈન સાન નહીં. નેક માણસોના બદ માલુમે કટકા વેરીછે.

સેક ઓલીઆશા—સેક તહમારી લુલછે. પુણ્ઠીબીઆલના વીચાર એવાતો ઉતમછે કે મે ઘડી તહમે તેના વાત સંભલશેતો શુદર કરશે.

સેક દુલલાછ—છટ! ને ખાલી મોહાંડેથી હાજ હા કરી માહારી શુભામગીરી કરેતો ઉઘરો મહને ખેદ થશે. હું દીવાલીઆની તરફને ખેંચતો નથી. પણ બેહુની માલ મલગત ઉપર મત બાંધું તેની અગાઉ બેહુની હું છુપી તપાસ કરવા મંજીલું અને તેટલા વાસતે સાપુરે તથા મે એક તાલ કીધીછે નેતું પરીનામ તમને નજાવવાને લુધીય નહીં સેક આફ કરને બીજા દોસતોની સુલાકાત લેવીછે મારે હવે હમે રખ લઈએ છઈએ. (નચીછે)

ચોરતોની મીનલસ.

ભાણાણ ૨૬ યું.

આજ દીને બધાંનો ગાડો અને પીસાળની માવબત વીશે યોગ્યેક સખીન મોલવા માણું છું.

૧. બધાંનો ગાડો હમેશાં તપાસતો જોઈએ.

તનદરેસત હાલતમાં ગાડો ઘણીખરો પીલા રંગનો અને ઘારી કાંઈના જીવો રહેપે. તપાસતું કે તે ચીકનો, ગાંગરા વલી ગયેતો અને લીલા રંગનો નહીં હોય. ને એ વી હાલત થયેતો સમનવું કે આમેના કુધમાં ફેરાર, ઘણેએ અને તેણીએ પોતાના પોરાક વીશે સંભાવ રાખવી.

૨. બધાંની પીસાળ તપાસતા રહેવું.

તપાસતું કે પીસાળ ઘણી વાસ મારે નહીં અથવા મોરતીમાં ઉપર તેના દાખ પડી રહે નહીં. એ એક દરદની નીચાંણીએ.

૩. ચોથે મહીનેથી મોરતીમાં મખવાની ટેવ કાઢવી નરખવી.

જ્યાંને તરીકે મળીનેથી પીસાળ અને આડો કરવાને
જોડી પરી રાખવું; પણ કદી પણ તેને બોરતીયામાં આડો આ
પવા પીસાળ કરવાની રેવ પાંડવી નહી. એવીસ કલાક
માં દંડ બાર વખત એમ કરીયા કરવું; તેથી જ્યાંને બોર
તીયામાં આડો આપવા પીસાળ કરવાની રેવ નીકલી નથી.
એ પછી બસ એવી હાલતોની વખતે રહેશે અને માથે તે
ને બાહેર ધરવાને ચુકવું નહી. જે જ્યાંને બોરતીયામાં
આડો અને પીસાળ કરવાની રેવ હાથે છે તે બસુ મેડું રહે
છે, એટલું જ નહી પણ તે દરરોથી હરાત પામે, એક ઈ
ગરબ જોરત એ વીગે આ પરબોજીની સીખામણ આપી
જાય છે અને તે દરેક માથેના પેપાંતમાં રાખવી જરૂર છે.
“તમારાં જ્યાંને સુકીઆની રેલેવા સીખવો. એક મેડું
બસુ તેની માથેને શરંગીદમી પોઢાચાહે છે.”

ગુ સો.

એક આસની બરાહમણે દીધેલી સીખામણ.

“જેમ વંદેશીએ પોતાના જોરના ધસારામાં
આગને ઊંધેલી નાખે છે અને કુદરતના દેખાવને જે
એક કરી નાખે છે; અથવા જેમ એક ધરતીકપ પોતા
ના આંધ્રાથી આખા શુરોને કાઢી નાખે છે,
તેમ એક ગુણે વાંસા આદમીનો કુહર પોતાની આજ
પાસ-ખરાબી પાંથરે છે; તેના હાથ ઊપર જોખમ આ
ને પાચામણી હજર રહે છે.”

“પણ તું તારી પોતાની નજાઈ ઊપર ખેંચા
લ કર અને તે વીસરતો ના; કે જેથી તું બીજાની ક
સુરને માફ કરશે.”

“ગુસ્તાના જોસમાં તું પોતાને લાક લપાવતોના;
તું તારી પોતાની છાતીને જોખમ કરવા અથવા તારા
દાસતનું ખુન કરવાને એક તજવારને વેડુંતી કરે છે.”

“જે તું કોહર કુહરને સખીથી ખમી જશે
તો તેમાં તારું ઘણપણ ગણાયે અને જો તે તું તારા
ખેવાસ માથેથી વીસરી જશે તો તારું દીલ તુંને કદી ઠપ
કો આપશે નહી.”

“તું જોતો નથી કે એક ગુસ્તાવાળું આદમી પો
તાની રાહસ જોએ છે! બંધુસુખી તું તારી અકલ દુ
શીયારીમાં છે તેટલામાં બીજાના ગુસ્તા ઊપરથી તું તા
રે પોતાને માટે એક ધડો લે.”

“કાંઈ પણ ગુસ્તામાં કરતોના; નોપાણના જોર
માં શા માટે તું દરોખમાં કોહલ કરે છે?

“જો તારા ગુસ્તાને દખાવવાને માટે તુંને અમડું

પડે, તો તેને જેલેથીજ અકાવવામાં દાહાપણ છે; એટ
લા માટે જે બાળકથી ગુસ્તા ચડે તેથી દુર રહે અથ
વા જરૂરે તે આવી પડે તારું તું તેની સાંભળે સંભાલ
રાખ.

“જે અદમ વાતથી, જે વધુ હોય છે તે ગુણે થાય
છે, પણ એક દાહરો ગાણુસ તેને ધીકારથી હુમી
નાખે છે.”

“તારી છાતીમાં વેરને જો આપનો ના, તે
તારા દીકને આબાજ રહે અને તેની સાંગી દયાનતને
ખદતી નાખતે.”

“જેમાં કાંઈ પણ નુકસાનીનો પાછો ખદલો
આપાને ખદલે માફ કરવાને નર્દયાર રહેશે.”

“જે કોઈ વેર લેવાની તક મેળે છે, તે પોતાની
સામજીજ ખોટી રહે છે અને પોતાના માંયા ઊપરજ
નુકસાનો લાતી ચુકે છે.”

“એક ગુણેવાસ આદમીને નરમ જવાબ લા
છે આનજ ઊપર પાંડી નાખીયા ખરાખર છે અને તે
ખરાખર નરમ પાડે છે, અને તારો જે આગલ દુશ્મન
હોય તે દાસત પડે.”

“કેટલી થોડી ચીજ ગુસ્તાને લાયક છે તે ઊપર
ખેવાસ કર અને તુંને અજળ લાગશે કે ગુરખ શીવા
એ કાંઈ પણ ગુણે થાય.”

“ગુસ્તા જેવકુમી અને નજાઈમાં શીર થાય છે;
પણ વાદ રાખજો અને ખાતરીથી ગાણુસ કે તે કદાચ
જ પસાવા વગર તેનો છેડો આવે છે.”

“જેવકુમીના પગમાં પછપાટે ગરમ આવે છે અ
ને ગુસ્તાની પોક પછપાટે પસતાવો ગિતો રહે છે.”

ખરતો તોરા.

એક દીકરો સોરીનખાઈ પોતાના ભરતાર સો
સખજા સાથે રાતરે ખાદને પોતાના ખાજમાં સાથે
શરતો હતાં અને તરેલવાર વાનો કરતાં હતાં, જોવામાં
આગમન ઊપરથી એક ચત્રકાટ ભરેલો આનસનો
ગોસો જરૂરથી પસાર થઈને ગુમ થઈ ગયો. એ દે
ખાજ મેકીની નજરે પડીયો. રોરાખલ મનમાં વી
ચાર કરે છે, કે તારી ખાપડીને એ ચત્રકાટ વીગે કાંઈ
સગજ હોય કે નહી, વાડ જોઈને જીવન મને તે વીગે
પુછપરછ કરે છે? પણ શીર્સનખાઈના મન માથેથી તે

ખનાવ જેવો પુરો થયો, તેવો તરન નીકળી ગયો એ ને પુછપરછ કાંઈ કીધી નહીં; તે ઊપરથી ચોરાખશા થોડોવાર રહીને પુછેછે; “મારા મનમાં હવ શું વી ચાર થાયછે તે પારખી શકશો?”

શીરીનખાઈ બોલી, “તમારા મનમાં શું હોય તે હું કેમ પારખી શકું?”

શી૦—વાર, હવ તમારી નજરે ખનાવ ખ નીચો તેનો તમને કાંઈ વીચારછે?

શી૦—અરે, જે ચીજ આપણે દર રોજ જો છીએ તેને માટે પુછવાનું શું છે?

શી૦—પણ તમે કોઈ દીવસે વીચાર પણ કી યો કે એ ખનાવ તે શું છે?

શી૦—ના, મને એ વીચો કદી પણ વીચાર આવીયો હોય નહીં.

શી૦—હા, જેમ કંઈકેઈક ખીલ ચીજો તમે દરરોજ જુએછો, પણ તે સમજતાં નથી અને તેની પુછપરછ કરવાને દરકાર કરતાં નથી, તેમ આ પણ એક બાબત છે. હું તમને કપડો આપવા માંગતો ન થી, કાંચેક દુનીયામાં ભારે જાણ માણસે એક પણ હોય, કે જે દેખદંતી નહીં બાબદ ઊપર પોતાનું ધેવાન આપેછે, કાંઈ શીકર નહીં, નહીં જાણીયાના કરતાં મોડેથી અને થોડું પણ સાન ચેલવડું ખેડેનર છે. વારું, આ ખનાવ ખનીયો, તે શું છે, તે સમજો છો?

શી૦—હા, આપણે એને ખરતા તારા કરી ને કહીએ છીએ અને તે ઊપરથી સમજવાનું ખાકી કાંઈ પણ રહીયું નથી. એના નામ ઊપરથીજ માલમ પડે છે કે તારા ખરીને પડે છે.

શી૦—મારી મોઢી બાપડી; પેટલાં તમે સમ જતાં નથી કે તારા તે શું ચીજ છે?

શી૦—હા, તેનો હું સમજીયું, હું જાણે છું કે કોઈકમાં હતો તારે મારા વાંચવામાં આવીયું હતું કે તે એ સુરજના જેવા મોટા ગોલા છે અને તેઓ ઘણા કુ રછે તેથી એટલા ઝીના દેખાયેછે.

શી૦—કીક, તારે વીચાર કરો કે એવો મોટો ગો લો જે આસમાનમાં સધીરછે અને તેની આસપાસ ગ રેહ્યા શરેછે, તે પોતાની જગા ઊપરથી કેમ ખીસી જા વે અને કાંઈ જઈને પડે. જાણે તમે ખરતા તારા કરીને બોલો છો, તારે જાણે કે કાંઈ નહીં ચીજ હવા માં ખરીને ઘુરી પડે તેમ વીચાર આવેછે, ખરતા તારા

એ નામજ ખોડું, પણ ખેસમજને કીચે એ નામ જે કી ખેસાડીયું છે.

શી૦—તારે એ શું ચીજ છે તે સમજાવશો?

શી૦—એ વીચો કીલસુશોના તરેહવાર મતે, કોઈ કહેછે કે હવામાં તરેહવાર જલદીથી સવગી ઊડે એવી ચીજો જાંધાયેછે અને તે સવગીને હવામાં ખસે છે. ખીજા કહેછે, કે જમીન ઊપરના બલતા પાહોડો માટેથી ચીજો ઘણા જોરથી ઊડીને પાછી જમીન ઉ પર પડેછે. વકી ખીજા લોકો સમજાવેછે, કે એનો ચાંદ ઊપરથી તાંહાના બલતા પાહોડો માટેથી બલ તી વસતુઓ ઊડી પડીને આપણી ધરતી ઊપર આ વેછે. એ સરના વીચારો હવ તરક કરવામાં આ વીચા છે અને હમણા અટકલ કરવામાં આવેછે કે એ ઘણા ઝીના ગરેહા છે અને તેઓ સુરજની આસપાસ આપણી દુનીયાની મીસાલે શરેછે, પણ તેઓના રસનો આપણી દુનીયાના રસના ખરાખર નથી, પણ આરકન રેછે અને એ શેરાવમાં એ બારીક ગરેહા આપણી દુની યાની નજીક આવી જાયેછે, આપણી દુનીયાના આ દરશણમાં આવીયાથી તેઓ પોતાના રસતામાં અકી પડેછે અને દુનીયા તરફ ખેંચાયેછે.

શી૦—તારે જો એ ગરેહા પણ ખીજા ગરે હો જેવા ચલકતા હોયેના આપણને માલમતો નથી પડતા.

શી૦—તેઓ સુરજની રોશનીથી ચલકતા પં છુ હોયે, પણ તેઓ એટલાં બારીક છે કે તે રોશની આપણી નજરે પડતી નથી.

શી૦—તારે તેઓ પડતી વખતે ચલકે કેમ?

શી૦—હા, તેનું કારણ છે. તેઓ ઘણી વેગ લાઈએથી આવેછે, અને જારે આપણી દુનીયાની આ સપાસની હવા કે જે માતરે ૨૦ અથવા ૪૦ માઈલ ઊંચાઈ લગીછે, તેમાં ઘણા જોરથી આવેછે તારે હવા માં એકાએક દખાન થયાથી ગરમી પેદા થાયેછે અને એ ગરમીથી એ ગોલો સવગી ઊડેછે અને તેથી ઝલ કાટ આવેછે. એ એટલીના જડથી પકાર થઈ જાયે છે કે આપણી નજરમાં એક લાંબી ચલકાટ ભરેલી લીટી નજરે આવેછે. ઘણી વેલા તે ગરમીથી શરેછે અને તેથી મોટો આવાજ કાઢે વખતે તોપના જેવો આપણે સાંભલીએ.

શી૦—એ ગરેહા કાંઈ આવીને પડે, આપણે તો કાંઈ દીવસે જોવાતો નથી ?

સૌ૦—એ આપણી જમીન ઊપર પથરની મીસાલે આવીને પડે અને તે ઘણાંજણે જોયે છે. તે જમીન ઊપર જોડવાનો જોસથી આવે છે કે તે કેટલીએક શીટ ઊંડાઈએ દસઈ બધે છે. તેને તરત ખણી કાઢાડનાં ગરમ લાગે છે અને ઊપરથી તેનું પર બનવું હોય તેવું માલમ પડે છે, તેને રસાયનથી તપાસી જો તો તરેહવાર ધાતુનો બનેલો માલમ પડે છે. તેમાં યુ ખીય લોહાડું, નીકેલ, કોપાલક, તરાંબુ, ગંધક, શસશી રસ, ક્રીસોઈલીયાદી ચીજો જણાઈ છે.

શી૦—વાર, બારે તેજો ગરેહા છે અને અલખત તેથી ઘણા મોટા હોયે તારે જો તેજો આપણી કુનીયા ઊપર આવીને પડે તો ભારે નુકસાની કરી નાખે, પણ તેવું નો જોવામાં નથી આવતું, તે કેમ સમજ પડે ?

સૌ૦—ખરું, આરુમાન ઊપર તેજો બે આકારમાં દેખાયે છે. એક આકારનું બેયાન હમણા તમારી આગળ મેં કીધું; બીજો આકાર આ પરમાણુ દેખાયે છે, આસમાન ઊપર એકાએક એક નાનું અને કાંઠું વાદળું થઈ આવે છે અને તે શરીરને તે માંહેથી બંદુક કુટ્ટી હોયે તે મીસાલે આવાજ કરીને જાણે આતશના ગોલા પડે છે. એવાં વાદલાનો વેઆસ ૫૦૦ થીતે ૨૬૦૦ ફીટ લંબીનો માલમ પડાયે છે, પણ જે શરીરને પથરો પડે છે તેજો નજીક સાત અથવા સાઠ સાત શીટના વેઆસના હોયે છે. એવા પથરોનો વારે ઘડીએ જાણે વરસાદ વરસે છે અને કાંઈ થોડા કલાકમાં હમરોની સંખીયા ગણવામાં આવી છે. કેમ, હવે તમે સમજ્યાં કે ખરતા તારા કાંઈ ખરેખર તારા નથી.

શી૦—હા, મને હવે સમજ પડી અને એવી કુંદરતની અચરતી સમજીને મને ઘણા આનંદ થયો છે. હવે હું દરેક ચીજનું જ્ઞાન લેવાને ખંતી રહેવશ, કાંચ કે તેથી આપણા મનને ઘણા હરખ ઊપજે છે.

સૌ૦—આવો, હવે ધરમાં જઈએ.

ગમગીની તથા દીવગીરી.

એવો કાંઈ દુખનો જાજ ભારી નથી જે વખતના અરસામાં હલકો ન થાય. આદમના નસીબમાં દુખના લેખતો લખેલા છે. પણ જેજો આશ્રતનો જો

જ સેહેલથી ઊઠાવી શકતા નથી તેજો માણસના દરબાને છાજતા નથી. ખચપણથીજ આશ્રતના વાદલાં નો આપણી આસપાસ ગેહરો જોઈએ છઈએ અને તેથી કાંઈથી વંખતે તેજો પોતાનો ખખનો આપણા માયાં ઊપર વરસાવે તેને માટે તૈયાર થઈ રહેવું જોઈએ.

દુરખ મનના માણસો વારેઘડીએ બોલે છે કે હમારાપર ગુજરેલી આશ્રત કાંઈ ઊપર વીટી ન હોય. દુખનું પથાણું જોઈ મોહાડાંવેર ચીકાર હોય તોળી ઈયાદ રાખવું કે કદાચ તેહમાં ખીજીં દીપું સમાય. મોટા દીલનાં માણસો આશ્રતના ગુણનમાં સજીરી એખત ચાર કરી ઈશવરની મરજીને તાબે થતા બેસે છે, નાના દીલના માણસો યુજવા મંડી બચે છે અને ઈશવરને સખુન દરે છે. સજીરી દુખના બોબને હલકો કરે છે. સજીરી આખનેઆર કરનાર માણસ પોતા ઊપર પડતો માર બીજાને જણાવતો નથી. એવાં માણસો ઊપર મગે તેવાં સંકટો ગુજરે પણ તે ઘુંટણ નાખી તલે દયાઈ જતો નથી. જેમ જેમ તેની ઊપર દુખનો બોજ વધે છે તેમ તેમ સજીરી તેને નવું જોર આપે છે.

દુખના ભાર તલે કચકાઈ નહીં જવાને કીજો શ કરવી નહીં અને ઈશવરે તેમની ઊપર કાં એવી આશ્રત ગુજરી એવા સવાસો કરવા એ ધરમનું ફરમાન નથી. આ પડયેથી ઊપર દુખ ખમવાને માટે આપણ જનમયા છઈએ અને એજ આપણને ચેતવણી દીએ છે કે આ પડયેવીનું સુખ એક પક્ષનું છે પણ બેહસતમાં બંદેલાનનું સુખ છે.

દોસતી અને સગાઈના ગાંઠ ગુટયા વગર રહેતા નથી અને અલખત જાહારે એવા ગાંઠો ગુટે તાહારે ખુદરતજ આપણા દીલને કમકમાવા વગર રહેજ નહીં. દીલમાં એવે વખતે પશુ સરખાં દરદ ધરે તાહારે માણસ ન ધરેતો તે હવાન કરતાંબી કમ; પણ જાહારે એ દરદ અને દીવગીરીની હદ ન રાખીએ તાહારે માણસાઈના ગુણની આપણામાં કેટલી છુટ ?

નેકી એ દુખનું ફરજંદ છે. દુખમાં પડેલાને સુખમાં વસેલા કરતાં નેકીનો હાથ જલદી મળે છે.

એક વીચાર કરવું મન જો કરાવની કમર હાં મતથી પ્રાંધેતો આદેખને દુખની સાચું લખાઈ જાય છે. જેજો શુરા હોય છે તેજો દુખને જટ હજવે છે; પણ જે

જો નામરદી હાથ છે તેજો દુશ્મનને ઘાટી ધાકીને જ પાની રાહ જુવે છે.

સુકી આંખ તે પથરની છતીની નીચાન છે, અને આંખનો રેણો તે સખાવતી દીકરીની નીચાન છે એ પધારણું એ આરાનપણું છે. જેને દીરે ખરે ગમ હોય તે દુનીયાંની આંખથી છુપાવવાને બનતી કોશિશ કરે છે. દુનીયાંને ઘાટી કમનારાઓજ આંખમાંથી કાંઈના આંખું વરસાવે છે. જેઓ ખરાજ ગમગીન હોય છે તેઓ દીકરાશાના બાલ ઘેઆંનથી સાંભળી નેમની અગ્રથી પોતાનો ગમ લીસરાવે છે. ખરી અને ખોટી ગમગીની માં કંઈકે શરૂ કરે.

રધાકંત ઉબ.

રાજા સર રધાકંત ઉબ બાહુદર નાઈક કયાન કર આપ ધી સરસ આવ ઈંડીઆ ખંજાલો હુંડીઓ નો એક ગોડો શેડીઓ ૮૪ વરસનો કિમરે પોંડી તા ૧૯ મી એપ્રિલ ૧૮૬૭ માં જારીન થયેલ મરણ પામી જો તેની તવારીખનું દુક જાન અમે ની એ ધરીએ છ.

રધાકંત ઉબ ઈ ૦ સ ૦ ૧૭૮૮ માં તા ૦ ૧૦ મી મારચને દીને નકલકામાં જન્મી જો હતો. જો રાજા જોષીએ હોડેલો એકરો અને નોનોકરોશના ઉબ જે લારક કલાકર્તનો શરૂ કરી રેકરેટરી હોતો તેનો નળીરો થાય એ ચોક્કસ જાણના જોઈએ સી ખીઓ તથા જો રે સંસ્કરોત અને શરતીનો અગો આશ કીધો. જો કે જોને પુદ્ગતવી પખરેલી શક્તી ન ધરાવતો હતો, નોપણ પોતાની છુરી અને ચારી ઈ આદ દાસતની મદદથી પછાપાડેલી જો રે પોતાના સા નમા ઘણા સુધરો કીધો. દેવતમદ તથા નામદાર ખાનદાનનો છાન, તેજે રાખના યોગ દળદ્યાની કાં ઇપણ દરદાર ન કરી પોતાનો વખત આમચાઈ તથા જોજમકામાં ગુમાવવાને પોતાની નાજુશી બહેર કીધી. પછંસાવાકા માણસો જે દુનીઆદારીની મોજ જોડના, લોભાઈ ભોગ થઈ પડે છે તેમ રધાકંત ન થયો, પણ પોતાની અકલ છુરીઆરી, પોતાનો વખત, અને પોતા નુ દરવીઅ, ભાશાના સુધારામાં તથા સાનના વધારા મા રોકીઆ. પોતાના ભાઈજાંદુનું જીવું કરવાને ખંતી, જોયો જે નર, તેજે સંસ્કરોત ભાશાને પાછી જગ

રૂપ કરવાને તથા ઈંગરેજ કલમથી શેરારાને મદદ કરી પોતાની બાતી હોંશ પુરી પાડી.

જે વખતે જો કિમરમાં આવી જો તે વખતે તરત જ દેગીઓ ઈંગરેજ કલમથી સાગને જે વેલેમ થ રાવતા હતા તે આસને આસને છોડતા જતા હતા. “માહરોટીઆલય” અથવા “હુંડી કાચેજ” સથાપવામાં આવી હતી તે વખતે તેમાં રધાકંતનો બાપ તેનો જો ક કરેકર હતો પોતાના બાપના મરણ પછી એ જો ક કરેકર પડી જો અને એકસરખી મેહન કરી જો વીદીઆદની કીરતી વધારી. ઈ ૦ સ ૦ ૧૮૫૦ માં એને જો મલાની કમીટી તરફથી એક હેડાવની નકલ મળી જેમાં એજે ૩૪ વરસની લાંબી પુદ્ગ સુધી જે મેહનત લીધી તે જોજ કીપકાર સાથે કલુમ રાખવામાં આવે હતી. કલકના સકુલ છુક સોસાઈટી જો રે સથાપવામાં આવી તારે પણ રધાકંત મદદ આવી જો અને સીખા કીઓને સમજ પડે તેવી ચોપડીઓ બનાવવામાં મેહન લીધો. દેકુંક સુધી એજે કલકના સકુલ સોસાઈટીના રોરેટરી દાખલ પણ કામ વધાવીશ, અને નીચાને અને પાકસાદાઓને સારા પાપાપર લાવવાને બનતી કોશિશ કરી જેને પાંખીઓ. જો વખતે લોકો માં કલમણીનો શોખ વધારવાને ધરમની નીચાણે હોવાથી જે સખી ઘરહુસેજો ભાગ લીધો તેમાં રાજા સર ધાકત ઉબ પણ પરકાએ છે.

ઈ ૦ સ ૦ ૧૮૨૦ માં એજે મેહન મેહમીજ ઈંગરેજ પાસા કીપરથી ખંજાલી ભાશામાં નીતીકયા તથા સોરેજાગ છુક રચી બાહેર પાડી. પણ રધાકંત ઉબ જે વારે જાણીતો અને માનવંતો થયો તે જોના સંસ્કરોત ભાશાના મોજા કાશ જે સખદ કલમદરમને નામે જોલવાય છે તેથી થયો. જોની બનાવટમાં પોતાની જાંદગીનો મોજો ભાગ એજે રોકી જો અને એ થીજ તેની પુરશીજી વીદીઆની ઈઆદગરી રેકી. એમાં સંસ્કરોત ભાશાનો અપાગ જોયો એકો કરે એ છે અને તેની સમજ જોરી રીને આપી છે તથા તે ની રચનામાં એકો મેહનત લાવી છે કે સંસ્કરોત મી ખનારને ઘણીજ સગવડ પડી આ વીના રેકજ નહી. એથી વીદીઆ અલીઆશના શોખીઓ રધાકંતના કી પકારી થયા છે, અને યુરોપની બનેલી સોસાયટીઓ તે કીપકાર માનવામાં પેહરી હતી જો, વલી રૂશી આના શાનસાહ નીકલસ તથા ડેનમારકના બાદશાહ

૭ માં ફરેડરીકે રાધાકંતને ચાન મોકલી આપી હતી અને આપણી માનવંતી રાણીએ પણ એક ઊમદા સુતાનો ચાન મોકલી આપી હતો જેની એક બાજુએ તે નામદાર નુ ઘડ અને બીજી બાજુએ “હર માજેસરી કુવીન વી ક્યોરીઆ તરફથી રાજા રાધાકંત બાહુદુરને” એવા અક્ષરો ફેંટરીયા હતા.

રાજા રાધાકંત સ્ત્રી કલવણીના શયન સારી પેઢે સમજતા હતા પણ નીશાલ કરતાં ઝાનાનામાં સ્ત્રી જોને શીખવવી એવો તેનો વીચાર હતો. સ્ત્રી શીખ સા વીધયક નામનુ ચોપાનીકી બનાવવામાં પણ એ ને સુકલ ચોસાયટીના પંદીતને મદદ કરી હતી. એ ચોપાનીકી સ્ત્રી કલવણીની ખુશી અને શાસના ફરમા નને અનુસરતીછે એવું જણાવેછે.

ઈ ૦ સ ૦ ૧૮૩૫ માં જોને જસ્ટીસ આવ ધી પીસ તથા આનરેરી ગ્રેજસ્ટરેટ ઠેકવામાં આવીઓ હતા. ઈ ૦ સ ૦ ૧૮૩૭ માં ગવરનર જેનરલે જોને ખીલાત બખશી અને રાજા તથા બાહુદુરનો ખીતા પ્ર બખશીઓ.

ઈ ૦ સ ૦ ૧૮૪૮ માં આ લક્ષા માણસની બી ધર એવી બાબત આવી કે મોહનપુરમાં ઝગડો થયો તે જોની ઊશકેરણીથી હતો. એવું એના એક દુશ્મ ને જાહેર કીધાથી રાધાકંતને મોઢીમાં પડેજ રાખી ઓ અને જોકે જામીન આપવા માગીઓ તોપણ ગ્રેજસ્ટરેટ તેને છોડીઓ નહી, પણ નીઝમત અદાલતના હુકમથી જામીન લઈ છુટે કીધો. તેની સા મને શાખેસી પડવાથી શેસનમાં તપાસ થઈ જ્યાં એ નીરદોસ થયો અને તેથી સરવેને ખુશી બીપલ. ખંગાલાના ડેપીઊટી ગવરનરે જોને સુમારકબાદી આ પવાને પેતાને ઘર બેઠાવીઓ હતા.

જારે “સયાર આવ ઇનડીઆ” નો ખેતાબ આ પવાને પેહલો હુકમ થયો તેવારે ખંગાલો ઘરહસયોમાં એખલા રાધાકંતનેજ “નાઈટ કમાન્ડર” નો ખેતાબ મલીએ.

રાજદરબારી બાબતમાં પણ એ સુધારાવાદી એની સંજમાં હતો. જોકે પેતાનાં વીચાર એવી બાબતપર ઘણા મજબુત નહી તથા રાજ ચલાવવાના નીચમ તથા કાપદાપર પોતે ઘણું ધીઆન નહી આ પેહું તોપણ પેતાના દેશીઓને કલવણીમા તેમજ રાજદરબારી બાબતમાં આગલ વેધલા જોવાને ખંતી હ

તા. એ “લાન્ડ હાલ્ડરસ અસોશીએસન” તથા “બે નગાલ બરીટીશ ઇનડીઅન એસોશીએસન” નો એક સભાસદ હતો. અને છેલ્લી સભાનેતો ઈ ૦ સ ૦ ૧૮૫૧ થીતે પેતાના મરણ સુધી સરનશીન હતો. એ સભા હમણા બરીટીશ ઇનડીઅન અસોશીએસનને નામે એકબાજેછે; અને એના મરતીકીકની વખતે એ સભાએ પેતાની દલગીરી જણાવી એનો મોટો ઊપકાર માનીઓ હતા.

ઘરમની બાબતમાં એ પેતાના બાપીકા જીના ઘરમપર સુચત હતો. તેની રેવાજ રસમોને મોટું માન આપતો હતો, અને આવો મોટો માણસ જે બીજી બાબતમાં પેતાના દેશીઓનુ લજુ ઇછનાર તે કમકમાટ લરેલો અને આદમી જાતને હીનપસતી લગાડનારી સતીની કીરીયા કલુવ રાખતો હતો. જારે એ કીરીયાનો નાશ કરવા “લાન્ડ વીલીઅમ બેન ટીકે” હુકમ કીધો તારે એણે ઘણી જોસતેજોથી “ઘરમ સમા” ની મદદથી એક અરજ તઈઆર કરાવી અને વેક્ષાત મોકલાવી. એ વખતે રાજા રામમોહન રાય વેક્ષાતમાં હતો અને તે અરજ નાકલુમ રેહકા થી તે ખુશી થયો. તેમજ હાંકુ ઘરમમાંથી વટલી ક રીશચીઅન થનારાને પેતાનો વારસો હીસતો મહે જો વી રીનતો ધારો પસાર થયાથી રાધાકંત તેની સામ ને થયો, પણ તેમાંથી હાર ખાધી.

ઘરમના વીચારો એનામાં ફેટલીક વખતે સુ ઘરેલા વીચારો સાથે મક્કતા ન આવતા તે છતાં એ શખસ નરમ મીઝાજનો, અને મોટાં દીક્રો હતા એ ને જ્યો એની સાથે કામમાં પડતા તેજો એને ચાહતા હતા, દલીદર લોકોને મદદ કરવાને એની કીયલીનુ મોહ જોલકું હતું. જાતે વીદીઆનો શોખી, એટલું જ નહી પણ બીજા ચાલીઆશીઓને મદદ કરવાને તઈઆર હતા. તેની સખામતનો એક છેલ્લો દાખલો આ છે. જરમનીના ક્રકટર સીકીરસે રાધાકંત ઉગને અરજ કીધી કે સંસકરીત ચોપડીઓ રાખવાને રૂ ૪૦૦ થી રૂ ૫૦૦) મને મદદ જોઈએછે. એ માનવંતો શખસ જે સંસકરીત બાશાના વધારામાં અતીશય ખંતી હતો તેણે મોટી ખુશી સાથે રૂ ૪૦૦ ની મોટો મોકલી. એ નાણાની લેટ કલુમ રાખની વખતે ક્રકટર “શીડી ટસ” આવી રીતે સમાપત કરેછે. “ઈશવર તમારું સંરખણ કરો, તમને તંદોસતી તથા સુખ બખશે.

અને આ દુનીયાનો મોટો કીરતાર મને એક તક બાપ થઈ જાય તો તમારી મામાને અઘણીત નથી એવું સાબિત કરી શકું.”

એકસંપી ધંધાદારી મંડલીઓ.

આદમી જેમ જેમ સ્થાનમાં વધારો કરતો જાય છે, તેમ તેમ આપઅખતીઆરી વધારે ચાહે છે; ગુલામી અને કંગાલીઅતનો વધારો ધીકાર કરે છે; ગુલામી તની સાંમને વધારે થાય છે, હીમતથી પોતાના હક માંગે છે, અને મંત્રની મીસાલ કામ કરવાને ના પાડે છે. પર્ષત્તા અને શરીરના બળની દરકાર ન કરતાં, મન શક્તી તથા કારીગરીથી સ્વરવેને એકસરખા ગણે છે. પણ અસલથી ચાલતા આવેલા રેવાજ તેની આડે આવે છે, અને જેટલું તે ચાહે છે તેટલું તે કરી શકતો નથી.

અસલની તવારીખપરથી આપણને માલમ પડે છે કે દરેક આદમી પોતાની કામમાં નીચો કે ઊંચો વગ ધરાવતો હોય, પછી તેના હેકરાં પણ તેજ વગ સાચવતાં હતાં, જેથી જે ધંધા બાપ કરે તે દીકરાને કરવો પડતો હોય. અને એવી રીતે હાલુકાવાન નો જે મુખીઅ વેરો—જાત—તેનું બી રોપાયું હતું. બીજી પરબજોમાં જાત નીકલે જવા લાગી અને પછીથી વગ ચલાવા લાગે, આસતે આસતે એ વગ એટલો વધી ગયો કે આદમ જે ખોદાનું સજીવો ઊંચા મા ઊંચું અને કાહપણ ભરેલું પ્રાણી તે ગુલામગીરી માં આવી પડી. પર્ષત્તાવાલો સાહેબ થયો, અને ગુલામીસા હોવાન બની ગયો.

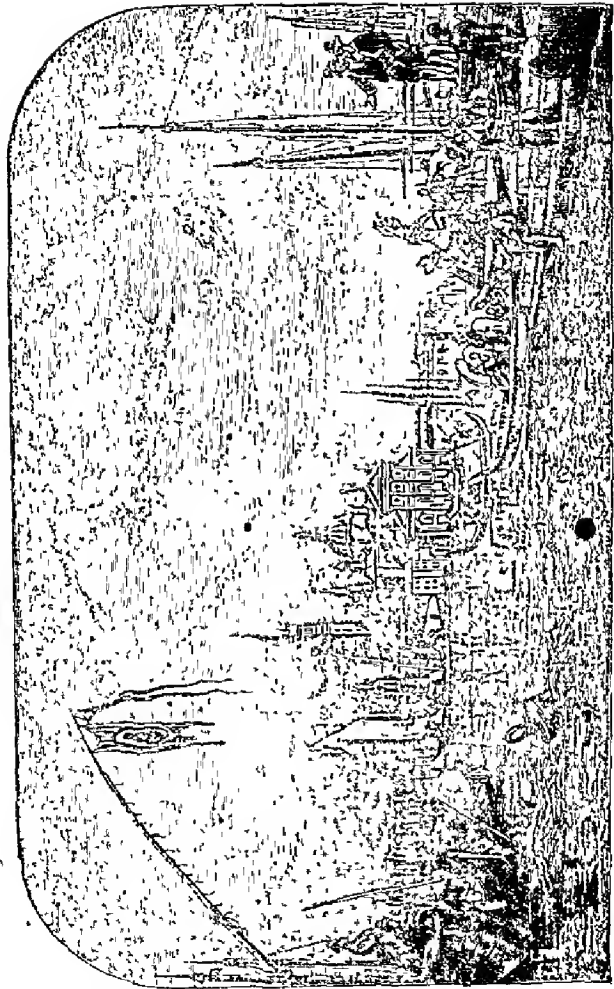
જેમ સ્થાનના કુમલાં કીરણ પ્રકાશવા લાગ્યાં, તેમ ગુલામગીરી દુર થતી ગઈ, અને મજુરી અને તાબેદારીએ તેની જગ્યા લીધી. એથી આદમી હોવાની અતમાંથી છુટો અને હંદગીની હજગારીમાં નો સુખ કાઈ શખસના હુથ તલે મેલવવાની આશા ધરાવતો હોય તો તેને પોતાનો ધણી કરવાને મુખતીઆર થયો. પણ એટલી છુટથી તે મુખી કેમ ગણાય ?

હમણાં યુરપમાં એથી વધારે છુટ—એટલે આપઅખતીઆરી તથા સંચારો સુખ મેલવવાને મજુરી અને કારીગરી દર વચ્ચે ઊપાય લેતા જાય છે. એ માનો મુખીઅ ઊપાય “સટરાઈકસ” અથવા હડતાલો પાડવાનો છે. નો એક વરગના મજુરી પોતાની ફરી

આદમી દાદ નહીં મેલવી શકે તો તેઓ એકદમ એકસંપીલા થઈ કામ કરવાને ના પાડે છે; અને પછી એવું બને છે કે તેઓના શ્રેષ્ઠ અથવા તેઓ પોતે હેકાણે આવે છે તાંહાંસુધી કામ બંધ રહે છે. એવી વખતે દખલદાર છે કે સેરો જેઓ દોલતમંદ હોય છે તેઓના કરતાં મજુરીને વધારે ખમડું પડે છે. પણ સેરોની સામને પુરતી હરીશાઈ કરવાને મજુરી અને કારીગરી એકસંપીલા થઈ દરેક વરગને લગતી “સોસાયટી” અથવા મંડલી ઊભી કરે છે જે “ટરેક્સ યુનીઅન” ને નામે જાણાય છે. એ મંડલીમાં જે શખસ સામેલ થાય છે તે દર અકવાડીએ અથવા મહીને કંઈ લવાજમ આપે છે અને તે મંડલીના કાયદા પરમાણે ચાલવાને બંધાય છે.

એ મંડલીઓ કેવાં કદની હોય છે, તેનો વીચાર આજે દાખલાપરથી મલશે. સાંવાનું કામ કરનાર “એનજીનીઅરસ” ની મંડલી જે સજીવો મોટી ગણાય છે તે ૨૩,૬૦૦ શખસોની છે જેમાં વરસ દાહડે ૨૦૦૦ થી ૨૦૦૦ શખસોની વધતી થાય છે. દરેક મેમબર અથવા શખસ એક અકવાડીએ એક શીશી ગળા અથવા અરધા રૂપીઆનું લવાજમ ભરે છે, એ મંડલીની વરસ દાહડાની પેદાશ ૬૮૬૫ માં ૩૯,૪૧,૨૫૦ ની હતી અને ખેંકના “રીઝર્વ ફંડ” એટલે જે નુદી સાચવી રાખેલી થાપણ ૩૧૮,૬૭,૦૦૦ ની હતી.

એ મંડલીઓનું મુખીઅ કામ ચાર ભાગમાં વહેંચાયેલું શકાય છે. પેહલું, મજુર અથવા કારીગરને એવી હાલતમાં રાખવો કે જેથી તે પોતાના ધણી સાથે છુટથી પોતાના કામનો કરાર કરે કે જેથી તેની ગરીબાઈને લીધે દોલતમંદ શ્રેષ્ઠ તેની ડોકી કચડી નહીં શકે. બીજું, નુદી નુદી જગ્યાઓમાં ધંધાની હાલત ફેવી છે અને ખબર પીક તથા મજુરી મોંગી કે મોંગી છે તે વીચે તેને વાકેફગાર રાખવો કે જેથી કરી તે વધારે મોંગી થઈ અથવા જોઈ કણુલ રાખે અથવા પોતાનું રેહકાણું બદલી બીજી જગ્યાએ વધારે કમાવાને જાય. ત્રીજું, આખરી અથવા અશક્ત અથવા હડતાલ પાડનાર માણસોનું પોશાણ કરવું, કે જેથી ગરીબ બીચારો માણસો વાખાના ભોગ નહીં થઈ પડે. ચોથું, મંડલીના શખસોએ કેટલું તથા કેવું કામ કરવું તે વીચેના ધારા પરમાણે ચાલવાની ફરજ પાડવી, કે જેથી પોતાના વરગના નખલા મનના અથવા નખલા શરીરના શખસને ધણી હજગારી નહીં ખમવી પડે.

मेनीम यहेर तथा तांदांना रेहवासीज्मि.

એવી મંડલીઓથી ખરાબી પણ થાય છે અને જો છેલ્લી કલમ વીરો વીચાર કરીએ તો મેહનતુ તથા બળવાન શખસો પોતાથી ઊતરતી શકતીના માણસોને માટે નુકસાન ખગે છે. વહી એવી મંડલીઓની વેલા તમાં કમીચનથી તપાસ ચાલવાથી કેટલીક કમકમાટ ભરેલી વાતો જાહેર પડી છે, જેવી કે એક ચોકસ વરખ ના મજુરોએ હડતાલ પાડેઆ છતાં કોઈની શખસ પોતાનું તથા પોતાના કંગાલ કળીલાનું ઊંજરાન કરવાને કામપર બચતો તેનું પુન વરીક કરવામાં આવેલો છે. તોપણ ગરીબા મજુરને જોરાવર ધણી પાસથી પોતાના હક મેલવવાને એ જ ઊપાય છે એવું શીઆણા માણસો વીચારે છે. જેમ ગરીબ માણસોમાં કેલવણી રેલા વો પાગે છે તેમ તેમ જોવી મંડલીઓની ખરી દુર થાય છે અને થશે એમાં શક નથી. હમણા કેટલીક જે ખરાબ વાતો માલમ પડી છે તેના તીરચકાર ઘણીએક મંડલીએ કીધા છે. પણ થું “દરેકસ યુનીયન” હમેશા સુધી રકશે કે આદમી તેઓથી ખી છુટો થઈ આગલ વધશે ?

જેમ જેમ જ્ઞાન, સુરજની માફક આપણે માથે આવતું જશે અને તેના કૌરણ ગરીબ તથા તર્વ ગરને તીઆં એકસરખી રીતે પોતાના ભર બાહર પેસારો કરશે, તેમ તેમ આદમ વધારે છુટો થશે. તાજેદારી તથા મજુરી એક દરેકે મેલશે, પુંખત આપચખતીઆરીના છાંયા તલે પોતાનું બળ તથા મન કસશે અને જે સાહેબે તેને બંનાવીઓ છે તેને મથન કરશે. હાલ તરત મજુરી અને તાજેદારીથી એક પગલું આગલ વધવાની તપાસો ચાલે છે. એમાંની એક એ છે કે રોક અને ચાક રતું નાનું તોડી ભાગીઆનું નાનું ખંધાય છે. જેઓ દોલતમંદ છે તેઓ પોતાના પર્ણાથી અને જેઓ કારી ગર તથા બળવાન છે તેઓ પોતાની શકતીથી ભેગા મહી નશા લાપક કામ કરે છે. થોડાંક કારખાના હાલ ચાલે છે જેમાં પર્ણાવાલો ઘણી પોતાનું નાણું રોકે છે અને મજુરો પોતાના વખત રોકે છે. ગરીબ માણસને તેની મેહનતને કીધે થેકેલું લવાજમ મલે છે પણ તે શી વાજે નશા તથા નુકસાન તેનો ભાગ હાય છે. એમ થયાથી, દરેક પોતાનું કામ સમજી દીલશે એથી મેહનત કરે છે અને પોતાને માટે પોતે તથા સરવે ભાગીદારો—એટલે મજુરો અને રોક મહીને—જે ધારા ધરીઆ છે પછે તેને માન આપે છે. એ રીતથી આદમી, સરખા

હક અથવા આપચખતીઆરી ભોગવે છે અને કોઈ કોઈનો ચાકર કેહવાતો નથી. વહી કામ ઊલટથી થાય છે અને દરેક જણ પોતાનું મન નવી શોધમાં લગાડે છે.

વેનીસ શેઠર તથા તાંહાંના રેહવાસીઓ.

આ એકવાર નામીઆ શેઠરનું ચીન પાસેનાં પાતા ઉપર આપીલું છે અને તેને લગતો એક પારસી યુસાફર જે શને ૧૮૬૩ નાં વરસમાં પોતાની યુસાફરીમાં એ શેઠર ને ઈ આવીઓ હતા તેની યુસાફરીની દરરોજની નોંધ મથેથી શને ૧૮૬૬ નાં રાસત જોફતારમાં પરગટ થયેલો જાણવા એમ અને તારીફ લાયક હવાલ હોય એ નીચે ઉતારી લીધે છે.

તા. ૨ છ તથા ૩ છ અક્ટોબર સને ૧૮૬૩ એ ને શુકર તથા સતીવાર. વેનીસ. મઈ રાતનાં હમો અત રે આવી પોહ્યાંચીઆ, તારે રેલવેની ગાડી મથેથી ઉતરેઆ પછી હોટેલમાં નવા સાઈ હમોને ગાડી કરવી પડીતી નહી, ઈઆ પગે ચાલવું પડીલું નહી, જે કોઈ શખસ પોતાને સથેલો નતમારો વેનીસ શેઠરમાં કાઢાડેઆ છે તે ધણી ગાડી તે થું ચીન છે, અને તેમાં થોડા તે કેમ જોરાતા હશે, હવું સમજી શકવાને નથી. વેનીસ શેઠર ફુનીઆ નાં તમામ શેઠરોથી જુદીન ટપની બાંધણીનું છે. તેમાં મોટાભાગીની જગોએ સમુદર છે, અને ગાડી અથવા ગાડાંઓ ને રેકોંલે “ગાનડોલા” નામના મજવાઓ ફરે છે. રેલવે માંથી ઉતરેઆ પછી હમારો “ગાનડોલા” એક મોટોટા મોટોલાખા તરતે ગમેએ, પછી એક નાંધથી કીધી તરફ હેરીલું લીધું, અને જેમ બંદર મથે વાંહાંણ ઉપરથી મજવામાં બેસી કીનારે આવીએય તેમ હોટેલનાં દરવાજાની પગતીને અડકીને તે ઉભો. વેનીસ શેઠર નાંધવા સાંકલા ટાપુએની ઉપર હેવી રીતે બાંધેલું છે કે તેમાં ચાલવા હાલવાનાં શરેઆં મ રસતા બાંધવાની જિગવાઈ બની આવી નથી, તોપણ દરેકેક થતો પાછલી તરફ ઈઆ જાણુએથી એકથી તે બે વારની મોટાલી થોરી ઈઆ પગતીઓ રાખવામાં આવી છે, તે રસતેથી થોડો પગે ચાલી જાય છે, અને સાંકલા અથવા નાંધવા મોટોલા મથેનાં એક જાણુનાં ઘરમાંથી નીકળીને શામળેની જાણુનાં ઘરમાં ને નવું હોઆ છે તે થોડે થોડે છે તે નાંધવા પુરો બાંધવા હોએ છે, તે ઉપર પાઈને નવાએ છે. વેનીસ મથે માણસોને ફરવા હરવાને સાઈ ચાર પાંચ વીં થા જમીન નેટલો એક બાગ છે અને “સેંટ મારક” નામ ના એક યુસનમાં ચોક છે, તે ચોકમાં અગર ચારા—ઉભા પંદર પચીસ ફેરા ખાધા હોએ તો અલગલગ એક માઈલ ઈઆ મોટોટા કાઈલની મંબલ થાયે; પણ તે સોવાએ પગને કસત આપવાની જગો એ શેઠરમાં બીજી કોઈ નથી, એ ને યુસાફરો મજાખરીથી કહે છે કે જે માણસને ચાલવા હાલવાનું કામ નહી તેને રેહવાને સાઈ વેનીસ જિવે બીજી યુકાંમ ગોળે નથી.” તેહને એક ઈઆ જે માણસોનાં હલેસાં વાલો “ગાનડોલા” થોડા ખરચે નરમ બીજાનાં ઉપર લે શરીને એક યુકાંમથી બીજી યુકાંમે લઈ જવાને તઈઆર છે. વેનીસનાં થોડોનાં જોવામાં ગાડી અને થોડાં આવાતા ન

થી, એટલું જ નહીં પણ ખેતરોમાં અનાજ તે કેમ પતો હશે, તે પણ તેઓ જાણતા નથી; કોઈએકે ઉપર કહેલી નોંધ લી વાડી સીવાયે બાગ ઈયા ખેતીવાડીને લાગે એ શેઠરમાં એક જગીરના હુકમો રહેલા નથી, એ શેઠર ઘણું પુરાતન નગરનામાં જરે નંગડી લોકો ઈટલી દેશ ઉપર વારે વાર ઉતરી આવતા હતા તારે માતબર લોકોનાં સંભાલને કીજે "આડરીઆડીક" સંયુદ્ધનાં એતર નાંકાં ઉપર દરીયા મધે બાંધેઆમાં આવેલું હતું. એ કારણસર એ શેઠર વસાવનારોએ આસપાસ દરીઆવધી પેરાએલા એકુ મોહોટા નીજીનનાં હુકમો મલી આવેઆતો નહીં, તેથી તે એએ આવેસરે ૫૦ ઘણું નાધવા નાધવા ટાપુઓ નેએ એક બીજાની પાસે આવેઆ હતા તે એ કારણસર પસંદ કીધા હતા. કેટલાએક ટાપુઓને તેએએ પુરણીથી એક બીજા સાથે જોડવી દીધા હતા, અને બાકી રહેલી પાંછીની પાડીઓને તેએએ મોહોલાઓ તરીકે કાંમે લગાડીને ગે એઆ પાંછીની અંદરથી ઉગતાં હુએ હુની પરકારે નેના અજીએ ધરો બાંધી લીધાં હતાં. પાંછીના મોહોટામાં મોહોટો મોહોલો "ગરાંડ ક્રેનાવ" ઈયાને મોહોટી નેઠરને નામે એવખાએ, તે કોઈ કોઈ નજીએ આવેસરે ૧૦૦ વાર મુધી મોહોલો, બાપીની ગડી શું થીએ કોઈ એટલી તો સાકડી હોએકે કે મે નાધવા "ગાનડેલા" એક બીજાને અકડેઆ વગર પસાર થઈ સકતા નથી. "ગરાંડ ક્રેનાવ" મધે સઘથી મોહોટાં ઘેરો આવે મોહોટો જોવામાં આવેલે.

વેનીસ શેઠર એકવાર દુનીયાં મધે ઘણી મોહોટાઈ ધરાવતું હતું. એટલીઆ, અને ઈજરોપખંડો વચેના વેપાર એ શેઠરની મારફતે ચાલતો હતો, અને વેનીસનાં સવત્તર રાનની દરીઆઈ ફેન આસપાસના મુલકો જીતીને કી ખતી છુટ વેનીસમાં લઈ આવતી હતી. ને વખતના અતીર લોકોના તથા માતબર વેપારીઓના સેકડો મોહોલો આજે "ગરાંડ ક્રેનાવ" ઉપર જોવામાં આવેલે, તેમાં કેટલાએક ની બાંધણીના સંજેમરમર પુચકલ કાંમે લગાડેઆએ, અને બાંધણીની રોનક ગરીષ તથા અરબ લોકો ઉપરથી લીધેલી જણાએ, એ મોહોલોના બાંધનારા પછીઓનાં કુટુંબ આજે શું મ ધાઈ ગએઆએ, ઈયા પડી ભાગાં. "હોટરેપ" જે મધે હું ઉતરેઆ હતા તે અસલમાં કોઈ અજી રતો મેહલ હતો. બીજન ઘણાંખરા મેહોલોના પણ એન મો આવેક આજે હોટરો કાંડાડેઆએ, તથા સીપાહીઓને કીજે "મરાક" દાખલ ઈયા મોકી તરીકે કાંમે આવેલે. વેનીસની મોહોટાઈ આવે તમામ પડી ભાગી. કેકાંલે કેકાંલે બેકાર અને ચીથરેહાલ તથા બીજા ભાગતાં ખાણસે ન નરે પરે. ને શેઠર પોતાની મોહોટાઈ મોઈ મેસે, તેમાં રહેનારાં માતબર કુટુંબોની બીજ ઈયા તરીજ જોલાદની અવસથા ઘણી દએઆ ઉપઅવનારી થાએ, તેવાં આખરેલાં પણ લામારીમાં આવી પરેલાં કુટુંબો વેનીસ મધે ઘણાં. સેટ મારક નામના મોકમાં આગલા વખતમાં કરો ૩૫૦૦થીએ ભેગા થતા હતા, અને મહુને નજીએઆમાં આવેલે કે આજ જીન વરસની મુદતમાં પણ એ નજોનાં "કાકુ" (આરાસતગાના મુકામ) આગલ દર સાંહાંનના હુજારો ખાણસેના મેલાવરો થતા હતા, અને તરેહુવાર ખેલો થતા હતા; પણ ઈસવી સને ૧૮૫૯ માં ફ્રાંસની મદત

થી વીકર ઈમાનુઅલ આશરીઅન લોકો પાસેથી લાખખ રડીના પરંતુ લઈ લીધા; તારખાદ વેનીસમાં બલવે ઉડનાની ખાસતીને લીધે મે મોહોલોમાં માતબર કુટુંબો શેઠરમાં બાકી રહેઆં હતાં તેએ પણ શેઠર હોડીને નીકડી ગએઆં. "સેટ મારક" ના મોકમાં સાંહાંન પછી સારી રચનાં માહારા જોવામાં આવી હતી. લોકો કુકાનોની બાહર મેસીને કાકી થીતા હતા, ઈસલીઅન એારતો તાંહાં આરીને ગાએન કરતી હતી, પણ લોકો માતરે વચેલાં વાંધેના હતા, અને આગલા વખતમાં નેએ દખ્ખા ભરેલા અને ગીચ મેલાવરો થતા સાંહોલેઆમાં આવેઆ હતા તેવા હતા નહીં. વેનીસના લોકો આશરીઅન રાન ઉપર ખેરીલે, તેમાં, કસો સંધે નથી, અને ખરૂ ઈયા મોહોલો તેઓના શેઠરની પડી ભાંગેલી હાલતને કાકો તેએ આશરીઅની સરકારની ઉપર મેલે. વેનીસમાં તમામ વસતી ભાએએ એક લાખ જીતી હશે, પણ લોકો બલવે નહીં ઉડાવે એટલા માટે આશરીઅની સરકારનું ૨૦ થી તે ૨૫ હજાર માણસોનું લશકર જાણક શેઠરમાં તથા આસપાસના ટાપુઓ ઉપર પડી રહેલે, અને એક ટાપુ ઉપર આશરીઅનએ તોપો હુવી રીતે મોડેલેલે કે કાઠળી તોફાંન થાએતો તેઓને શેઠર ઉપર તુરત મારો કરવાને કાંમ આવે. શેઠરની મધે તને કાંઈ સામાંન સુખાંન વેમવે હુએ ઈયા હુવીન બીજ નજર હોતો તે રીવાએ કોઇમી આશરીઅન સીપાહી શામે વાતમીત કરવાને ઈયા દોશતી રાખવાને હુકમ નથી; અને કોઈમી રાખસ સરકારની સાંમજે કાંઈ મોલેઆતો તેને ગુપચુપ પડી લઈ જઈને અંધીઆને નાએ, તાંહાં મહીનાના મહીના તુલક માણસો વગર ઈસાદે પડી રહેલે. એક માણસ થી નવાડો નહીં ખવાએ ઈયા નહીં પાછો કહડાએ તે માકે આશરીઅની સરકારથી વેનીસ ઉપરની હુકમત નહીં હોતી તે કે નહીં સારી પરકારે રાન થઈ સકતું ઈજરોપખંડમાં આશરીઅ વીસે હુરી ફરીઆદે કે એ રાન તમામ પુરાણું અમલદારોથી માએ; તેઓથી નવી રીત પરમજી અને સેમા જીનમ રાન ધાઈ સકતું નથી, ઈયા લશકરી કારોખર આવી સકતો નથી, તેમાં ને કોઈ પરગણાનાં લોકો આશરીઅન નથી તેએ એ રાનથી ખેરીલે, અને લશકરી બાખતમાં મોહોટા લશકર છતાં આજ એઆ વરસની વાત ઉપર આશરીઅની ગરૂરી ફરાસે તદન તોડી પાડી હતી. ખેરીલ રમજીતનેા હુકમ નખલે તે હાલત વેનીસ મધે આજ જોવામાં આવેલે, અને સઠ કોઈની ખાતરીકે કે જીન મુદતમાં વેનીસ હાખલાનાં કરતાં વધારે તો રાન થઈ નસે, ઈયાતે આશરીઅની સાહેબી તે ઉપર થી નીકડી નરે.

વેનીસ મધે ને કાંઈ નગાએ જોવા લાએકે, તે મધે દેવલો પ્રખીઅએ. હોલત ગઈ પણ દેવલો રહેલાએ; અને એ દેવલોની કારીગરી તથા તે માંડેના સીનગાર આખણે નજીએ તો વેનીસનાં લોકોને પોતાની લામારી જોવાથી કે રહું કુંબ ઉપજતું હસે તેહુના ખેઆલ ધાઈ સકે. વેનીસ મધે "સેટ મારક" નું દેવલ સઘથી મોહોલું અને નામીયું જાણાએ. એ દેવલ આવેસરે ૮૦૦ વરસનું પુરાણું છે, અને તમામ સંજેમરમરથી બાંધેલું, એટલું જ નહીં પણ અંદરનાં ધાંબલા અને તે સાથે સીંગારથી સંજેમરમર

રના તથા બીજા કીમતી પથરોના છે. સંગેમરથ ઉપર કો
રતી કાઢાડેલાં ચીતારો તથા નળી અને કંદરાઓ અને
બીજાં નજોએ દેહાણે દેહાણે નકશીકાંમ એટલું તો છે કે તે
જોતાં મહુને ઘણી વખતે હુવું લાગે છે કે આઠઠી નકશી
લાકડાં ઉપર કીમતી હોય તેના મોઢાંટી ફેલત ખરેખર, તારે
કણુ પથર ઉપર કોતરતાં ફેરવે મોઢાંટી દાવ લાગે હશે.
દેવલની જમીન પણ સંગેમરથની ખતાવી છે પણ તેડેની
સપાટી એકસરખી નથી, પણ દરીઆનાં મોગાની માફક
ઉંચા નીચી ખતાવી છે. દેવલની અંદર આકાં વાણું મ
થાઈ તથા દેવાલા શુનેરી નકશી, અને ચીતારોથી ભરી કા
હેલું છે, અને તેઓનાં સઘળી તાજુળ થવા નેજા "રોમન
મોશાઈક" નાં ચીતારો છે. એ મોઢાંટાં ચીતારો સાધારણ
ચીતારોની માફક ચીતારોનાં નથી; પણ આરીક આરીક તરે
હવાર રંગના પથરના કટકાઓને દેવાલમાં હેવી રીતે નજી
લીધેલા છે કે તે પથરોઓની જડત ચીતરોના આકાર ઉપ
જાણે છે. દેહાં રંગ લગાડેઆની નજોએ રંગીન પથરા
દેવાલમાં ચીણી લઈને તથાવીરો અને આકારો ઉપજાવેઆ
માં આવેઆ છે, કે જે ચીતારો જાંડા તુરોક દેવાલો સલાંમ
તે તાંહાંજીવી ગુમ થવાની ફીકર નથી, એ "રોમન મો
શાઈક" ચીતારો ઘણુંકરીને ઈસાઈ ધરમની તવારીખમાંથી
ઉપજાવી કાઢાડેઆ છે. તે તેઓની બનાવટ ખરેખર અ
જાણે સરખી છે. એ સીવાએ બીજાં સરસતા દેવલમાં
ચીતારો નાખીયા કાસીગોની કપમથી બનેલાં એ દેવલ મ
થે જોવામાં આવે છે, પણ તેઓની સંખ્યા આઠાઈ ન
થી. રોમન કાયોલીક ધરમનાં રવડાં પરાંજી આગસા
ધાઈ ગમેલા આધારીઓ તથા ભગતોનાં હાથ, તખ, બા
લ, લોહી, અને હેવીન બીજાં જનસેના સંગરહ આ દેવ
લમાં એક ઓરડા અથે રાખેલો છે. નેપોલીઅન બોનાપાર્ટે
ઈસવી સને ૧૭૯૭ માં વરસમાં જરે વેનીસ લીધું હતું
તારે એ દેવલ મથેથી કેટલાંએક ચીતારો તથા એ દેવલના
દરવાજાને મથાલે ચાર શુનેરી રંગના ઘોડા અને એ વગે
રે બીજાં કેટલીએક ચીજો તે પાર્સી લઈ ગયેઓ હતાં,
પણ નેપોલીઅનનું રાન પડી ભાગા પછી સને ૧૮૧૫ આ
એ સંગઠી જનસે વેનીસ ખાતે પાછી એકલવામાં
આવી હતી. એ ઘોડા દેવલ અથે પેસતાં બાહરની બા
જીએથી દરવાજાને મથે જોવામાં આવે છે, અને ફેરે છે કે
વેનીસના લોકો ઈસવી સને ૧૨૦૫ નાં વરસમાં ઈશ્વર
મોલથી તે લુટી લઈ આવેઆ હતા, અને પોતાના આ
મોઢાંટાં દેવલને સીંધા આવેઓ હતા. એ પરાંજી બી
જા ઘણી નીચી ચીજો વેનીસીઅન લોકોએ પોતાના સા
રા વખતમાં આસપાસના યુવકોમાંથી લઈને પોતાના શેઠર
ને સોંપા આપી હતી, પણ જરે તેઓનાં વખત નજો
આવેઓ તારે નેપોલીઅન બોનાપાર્ટે એ ચીજો તેઓ પા
સેથી છીનવી લઈને પારીય શેઠરને મોઢાંટાઈ આપી હતી,
પણ પાછલથી એ માટેલી ઘણીખરી ચીજો પારીયથી વેની
સ ખાતે પાછી આવી હતી. એ દેવલની સાંમળે ૨૦૪
ફીટ ઉંચી ઘોંટના એક મીનારો છે.

"સેંટ મારક" નાં દેવલ સીવાએ "સેંટ બકરી"
નું દેવલ, "માડલનડલા શાણું" નું દેવલ, "સેંટ જન",
અને "સેંટ પાવ" નું દેવલ, "ફોર્સી" નું દેવલ, "રી

ડીમર" નું દેવલ, અને એ વતરોગ બીજાં એક બે દેવ
લો મેં જોયેઆં હતાં. "સેંટ મારક" નું દેવલ નેજે સ
ઘલાંથી સરસ છે, તોપણ એનાં દેવલો જોવા લાએકે છે.
તેઓ ચીતારો અને નકશી અને શુનાકાંમ, અને એ વગેરે
બીજાં તરેહવાર સીંધારોથી ભરપુર છે, અને વેનીસ શેઠરમાં
એક સને રાવતની રેલવે કટલી બેહુદ હતી તે એ દેવલો
જતલાવી આપે છે. "રીડીમર" ના દેવલને લગતું એક
"કાનેવેન્ટ" (મથ) છે, જાંડાં સંસારને તીઆગ કરીને
"માનક" લોકો બોધતાવાની બકતીમાં પોતાના શંકરો
વખત ગુજારે છે. એ "કાનેવેન્ટ" ના શેઠરોએક લામ જે
વાની મહુને પરવાનગી મઢી હતી. તેમાં રહેનારા "મઠ
નક" લોકો રેલવે હતીઆ થઈ તજા દઈને તપકરીના "ર"
ગના એક મોઢાંટી નજો પેહેરે છે, અને પગમાં આપણી ત
રફના ખરાડા લોકોની માફકના ચપલ પેહેરે છે. વેરાગી
ની માફકના એ રાખસોને આરાધ્યાઓમાં અને ખુશ્ખીઓમાં
ભરાઈ માથું નીચું વાલી હાથમાં કાલા ઘણાંની તસખી લ
ઈ બંદગી કરતાં મેં જોયેઆ હતા.

દેવલો સીવાએ વેનીસના આગસા હાકમે ને "ડોન"
ને નામે જોખખતા હતા તેઓના મેહુલ ઘણે જોવા લાએ
કે છે. એ મેહુલની એક બાજુ ઈશ્વરીથી બાધેલી છે, બાકી
નો ભાગ સંગેમરથના છે, તેહની બારીઓ એન પથરોનાં
આકારથી બનાવેલી છે. એ મેહુલમાં અંદરથી મહુલવાની
સીડી મોઢાંટી અને તાખીથી ગણુએ છે. તાંહાં આગસા
વખતનાં ૭૦૦૦૦ ફૂટરોનું એક કીમતી પુરાતપખાંતું છે.
પરધવીના આકારના બે તાજુ મોશા એ નજોએ છે, જે આજ
૩૦૦ થી તે ૪૦૦ વરસની વાત ઉપર બતાવેઆમાં આવેઆ
હતા, અને તેન બાનામાં જોવા લીધેઆના એલમ ફેરો પ
રસીક હતા તે એ મોશા ઉપરથી દેખાઈ આવે છે. એ મોશા
ઉપર મેં "યુઝર્" નું નામ સોધીંડું પણ તે મલેડ નહી,
કલકતાનું નામ પણ મલેડ નહી, પણ આપણી તરફનાં
ભરૂચ, શુરત, અને ખંભાત એ નામે જોવામાં આવેઆ
હતાં. આપણી પરધવીના એક પુરાણે મેરખી નકશો તથા
એક ચીતારાઈ નકશો તથા સને ૧૪૬૦ માં ફરામરોની બના
વેલો ફોનીઆંતે તકશો, તથા અજબ લોકોનું વતરાસાનું
એક પચાંગ, તથા જોતીય શાસતરના ગોલા, જુનાં ઘડી
આલ, ચીતારો અને એ વગેરે બીજાં કેટલીએક પુરાંજી
ચીજો એન નજોએ જોવામાં આવે છે, અને આગસા વખ
તમાં એ ચીજોને લગતા કેટલો એલમ પરસીક હતા તે આ
પછુને જતલાવી આપે છે. આગસા વખતમાં વેનીસના શ
ન કરનારા ૭૬ જુદા જુદા "ડોન" ની તથાવીરો એન મે
હેવમાં રાખેલી છે, તે માટેથી એક ડોન નામે "મેરીના ફે
ઈર" જેણે પોતાની રઈએક સાથે વીસવાસધાત કીડો હ
તા તેહની તથાવીર આપી નથી, પણ તથાવીરની નજોએ એ
ક કાંશે પડે ચીતારીને તેહના વીસવાસધાતની હકીકત બ
હર કીધી છે. એન મેહુલની નજદીકમાં ઘડીઆલના એક
મીનારો બાધેલો છે. તે ઘડીઆલ હજુ તુલીક માલતુ છે,
અને તેની ઉપર દર પાંચ મીનીટે તખતીએ બદલાઈને
ઘાહાડાના કલાક તથા મીનીટ બહર ફરે છે, તથા તે સાથે
જોતીય શાસતરને લગતી એક તખતી પછુ છે. ડોનના મે
હેવની હેલવ એક ભચંકાર બંદીખાનું છે, તે યુશફરીને

માગેઆપી બતલાવેઆમાં આવેછે. તે તમામ મનશુલ પ ધરનું બાંધેલુ છે. ઘણી સંકલ્પી ગલીઓમાં ઘસને તાંદાં નવાએછે. એ જગોએ તમામ અધારી કોઠડીમાં રાખ દરબારી બંદીવાંતોને નાખતા હતા, અને દેવાલ મથે પાડે લાં એક નાંધવાં બગારાની મારફતે ખોડાં માડતા હતા. એન મેહુલની અંદરથી એક નાંધવા પુલ ઉપર યાદ ને બીજાં એક બંદીખાનામાં નવાનો મારગે, પણ તે હ વડાં આશરતીઆની સરકારના હસતેકમાંછે.

વેનીસના આગલા નાંબીયા ચીતારોએ જગોએ એ શેરને હુતરની આખતમાં ઘણી મોઢોરાઈ આપીછે તેઓની કારીગીરીના એક કીમતી સંગ્રહ “આકાડમી” નામની જ ગાંભી. એ ચીતારો વોસે કેટલાએક વાકેક્રાર લોકો કેહે છે કે તેવી ખુબસુરતી ભરેલા ચીતારો આજે નવતા નથી, એટલું જ નહીં પણ કેટલાએકની નકલ અસલ ખુબી ખુબ બ યાદ સંકતી નથી, અને જ રંગ એ આગલા ચીતારા એ વાપરતા હતા અને સેંકડો વરો નીકલી ગયેઆ છ તાં, તે આજે તાલે માણુ પડેછે, તે રંગ હાલમાં ખુબ યાદ ગયેઆછે. એ માટેનાં કેટલાએક ચીતારો કાપી સા ધારણ રીતે કપડાં ઉપર પાડેલાં લાગેછે, પણ તપાસ કીધાથી તે લાકડાં ઉપર ચીતારેલાં માણુ પડેછે. ચીતારોની સામે ખુબ પથર ઉપર કોતરી કાઢીએવાં પુતલાં પણ એન જગો એછે. “કાનોવા” નામના નામીએ પુતલાં કોતરનાર આ ન થોડાં વરસ ઉપર યાદ ગયેઆછે, તેઓની કારીગીરીથી વે નીસીઅન લોકો એટલાતા મગરુર છે કે તેઓનાં મરણ પછી તેઓનાં જમણાં હાથના પોઢિયાં કાપી લઈને તેઓએ એક વાસણમાં “ઈસપીરીટ” મથે મેલી સંભાલી રાખેઆછે, અને એ કોતરણી કરનાર ને નાંધવા સલીઆપી કોતરણી નું કાંમ કરતા હતા, તે લોકોડાંના સલીઆ પણ સંભાલીને એન જગોએ મેડેઆછે.

વેનીસ રોમન કાષોલીક ધરમનું એક અગતવું મથક ગણાતું આવેછે, અને એ વાત એ જગોએ પુરાકલ દેવ લો હાવાથી તુરત દેખાઈ આવેછે. ઘણાંખરાં દેવો આ ને બીજામ હાલતમાંછે, માતરે “સેટ મારક” નાં નામી માં દેવને સંભાલથી રાખવાને કીજે આસરતીઆની સર કારથી લવાજમ મહેલે. દરએક દેવલ ઇશુ ખરીશતની મા તા વચ્ચત મેરી, અને રોમન કાષોલીક લોકો “માડોના” કરીને કેહેછે, તેઓનાં પુતલાં વગર ખાલી નથી. “મડોના” પોતાના માલક ઇશુ ખરીશતને હાથમા પકડીને મેડેલી જે વામાં આવેછે, તેઓને સોહાજ અને ઘોતાં કપડાં વારંવાર પેરારાવેઆમાં આવેછે, અને ઉપર ટપકે જતાં હીંડુઓ પો તાનાં દેહડાંઆમાં પુતલાં રાખેછે, અને રોમન કાષોલીક લો કો “માડોના” અને તેઓનાં બધાંનું પુણું રાખેછે, તેમાં ફેરફાર દીસતા નથી. “મડોના” નું પુણું દેવલ મથે જવા માં આવેછે, એટલું જ નહીં, પણ જમ હીંડુસંધાંમાં પીપ લાનાં ઝાડની નીચે અને જગો જગોએ હુતુમાન ઇમા બી જ પથરાં પુતલાં ઝોઢવેલાં દીકામાં આવેછે, તેન માંકક વેનીસ મથે મોઢાલાઓને ખુણે ખુણે અને કોઈ જગોએ નાંધલી ચોરડીઓમાં એ “માડોના” ના પુતલાં મુકેલાં મા હારા જવામાં આવેઆં હતાં. કોઈ જગોએ દેવાલમાં નાં

ધલી કાચની બારી બતાવીને તેઓની અંદર એ પુતલું મુકે લું જોવામાં આવતું હતું.

ઈટાલી દેશમાં ને મુશાફર કરવા નીકલેસે, અને તે મુશાફરે ઈંગલંડ અને ફ્રાંસ આગમનથી જ્યેએ હસેતા એ દેશના લોકો ફરેય તથા ઈંગરેજોનાં કરતાં કેટલા ઉતરે તાછે તે તેઓને તુરત દેખાઈ આવસે. ફ્રાંસ અને ઈંગલંડના જેટલી ઈટલીમાં દેવલ નથી, અને લોકોની જહડપ, અને અંગસકતી પણ યોધી માણુ પડેછે. ગામેતમાં ઈટલીઅન લોકો ઘણાં વખણાએલાં જણાએલાછે, તેમ મા કક ચીતારોમાં અને પુતલાં કોતરવામાં તેઓની કારીગીરી ની જરોમર બીજાં દેશો આવી સફરમાં નથી. ઈંગરેજ ઈ આ ફરેય મરહુસોને ઈટલીઅન ચીતારોથી પોતાના દે વાંનખાનાં સંજારવાં હાએછે તેા તેઓ માઈલાન તથા વેની સ મથેનાં નામીયા ચીતારોની આખી ઈમા તે માટેલા થો ડા ભાંગની નકલ કરી મંગાવેછે, અને એ નકલો ઘણી શા રી રીતે અને તે સાથે સસતી કીમતે ઉતારી આપનાર ચીતારોઆ સોહલથી મલી આવેછે, અને ફેટલીએક નકલો નેા જયો સદા વેચવાને મુકેલો જોવામાં આવેછે. ઈટલી અન લોકો ને માકક મેહેરો ચીતારોએ તેવા ખુશખુમા મેહે રા બીજાં લોકોથી બની મકેઆ નથી, અને મહેને ઘણી વેલાએ લાગુછે કે ઈટલીઅન લોકો ચોરતોના ખુબસુરત મેહેરા ચીતારવાને કીજે વખણાએલાછે તે કાંમમાં તેઓના દેશની ચોરતોની ખુબસુરતીથી તેઓને મદદ મલીછે. ઈ ઈટલીઅન ચોરતોના મેહેરા ઉપર ઘણું કરીને ઈંગલંડની ચોરતોના જેટલી ખુબસુરતી સાથે ગોલાખી રંગ ઈમા ભ રેછું મોઢું જોવામાં આવતું, નથી, પણ તેઓના ઘટમ અને કલશે હેલો રાવામણો લાગેછે કે ને ઈંગરેજ અને ફરેય ચોરતોમાં નથી. ઈટલીઅન ચોરતોના હોની કા પછી કદામ સંધવાથી સારસાં, અને તેથી તેઓનો ખુબ સુરતી વધારે દીપી નીકલેછે. કોઈ કોઈ ચોરતો સોહન સાં મગર રંગની પણ હાએછે. કેહેછે કે વેનીસ શેર ખુબસુર ત ચોરતોને કીજે આગમન ઘણું વખણાએલું હતું, પણ હું માફું કે મે દરજો વેનીસનાં કરતાં માઈલાન શેર ને આપવા હમણું વધારે વાનખીછે.

એક કંજુસની હકીકત.

વેનલીક નામે ફ્રાંસ દેશમાં એક મોટો કંજુ સ રહેતો હતો. તેની માત્રે ભારે શેલત હતી પણ પર્વ તા ખરચવાને તેને જાણે ઇશવરને ખારણેની બંધી હતી. પેરોસ શેરની એક ગલીમાં તે રહેતો હતો અને એક મુક લવાજમ ખાવાને માટે એક સોને આપે તો હતો. દુધ અને શેડી સીવાય તે બીજું ખાતો ન હતો. આતવારને દાહાડે એક ગલાસ હલકામાં હલકા વાઈન થીએ અને એક કુદાની ધરમને કાને ખેરાત આપતો. જારે મરવા સુતો તાહારે હુતખ કાહડતાં તે દીકરીર થયો કે આતવાર આતવારે ખેરાત આ.

પંતો નજીક ખાવીસ રૂપીયાની રકમ થઈ! જુલોન રહેરની અંદર વગથી વેનદીલ મેલસતરેટ થયો હતો. પણ તાંબુળી તે મશત ધાઈ મારવાને સુકતો ન હતો. ખજારમાં વેનદીલ ઊભો રહીને દુધ ચાખતો હતો કારણ કે તે તેની ફરજ હતી. પણ વેનદીલ એ રીતે થોડાં તાંબુળ ગણાવી કરી શકતો હતો. પાંડિનાં કટકા લઈ તે ખજારમાં ઊભો રહે અને તે ચાવતો બધા અને કિપરથી મશતનું દુધ ચાખવાને મહેતુ પુરાકલ થીયે. આવી આવી કરકસર અને જીવન આશત અનરાતી તેણે એક પાદશાહી પુલ એકઠી કીધી જે તે મોટે વચાને સરકારને ધીરવા લાગો. જુલોન રહેરથી બહાર તે પેરીસ જવા નીકલ્યો તારે ગાડીને બદલે પાંડિ પેલાં નીકલ્યો. રસતામાં રળે કિછ હુટે તેની દેહશ તથી ગંજવામાં જે આનાંથી વધારે રકમ તેણે રાખી નહી. રસતામાં તેને બહારે પર્શસાની બરૂર પડી તારે તે બીજા માંડી પેદા કરવા લાગો. ૧૭૩૫ નાં શાલ માં વેનદીલ પાંચે ૮૦ લાખ રૂપીયાની પુલ ગણવા માં આવી. ૧૭૩૪ માં બાહારે કકડનો શીયાલો પડ્યો તાંબુલે થોડાં લાકડાં લેવાને તેણે હીમત કીધી. રસતામાં કિછ હોસો લાકડાં વેચતો હતો તેની સાથે ઘણી રમજી કરી અંતે સ્ત્રીથી આછે ભાવે તેણે લાકડાં પક્યાં. પણ વેનદીલની કંજુશી એટલી તો હતી કે ચોરી કરવાનેથી તેને લાજ લાગી નહી. લાકડાં ચોરવાથી તે એટલાં મથન થયો કે તેના જુસામાં તેને તાપ મહડી. ચોતાના બાપ જનમમાં પેલુજેજ એક વર્ષને તેડવાને તેને ફરજ પડી. વર્ષે સંગરા સુકવાને એક રૂપયો માંગ્યો પણ તે ઘમ ઘણું ભારી લાગાથી તેણે એક ચોપાથીકરીને બોલાવયો. ચોપા થીકરીથી પરવડ્યો નહી તેથી અંતે એક હળાંમને તેણે બોલાવી મંગાવયો. હળાંમે સંગરા સુકવાનાં જે આનાં પડ્યા જે વેનદીલે કણુક કીધા. પણ તેને કહ્યું જે “ભાઈ મહને કંટસી વખત સંગરાડ સુકવી પડશે ?” હળાંમે કહ્યું કે “તરણ વખત ?”. “તરણ વખત ! તારે ભાઈ રહેરખાંની કરી મહને કંટનો કે તરણ વખત મલી કંટનું લોહી કાઢાડો ?”. “આસરે દરેક વખત આઠ આંગિસ કાઢાડવું પડશે”. “ભાઈ સજીર કર” વેનદીલ બોલ્યો; “મહને જોવા દે છ આનાંનો ઘણા થયા. ભાઈ કાંઈ આણું કર. ચોતો જીલમ થયો. વાઝુ ચાલ ૨૪ આંગિસ એકદમ કાઢાડ કે

જે આનાંમાંજ કાસર પડે.” હળાંમે ના પાડી કે એમ એટલું બધું લોહી એકજ વખતે કહરાપ નહી; પણ થોડો કંટોડ રૂપીયાનો ઘણી વેનદીલ છ આનાંને વાસને માથું ફેરવીને બેઠો. તે કંટવા લાગો કે “તરણે તમારા ઘરમાં આવવું જુલોન. પણ મહને માહારે બી હજામ તપાસવો જોઈએ.” અંતે હળાંમે ફરજ બાલી અને ૨૪ આંગિસ લોહી કાઢાડવું પણ વેનદીલે છ આનાં આપ્યા નહી. આટલું બધું લોહી ગયાથી વેનદીલને નાતવાની થઈ અને થોડા દાહાડમાં તે ચોતાને મારગ લાગો. તેનાં મરણ પછી તેની બાદશાહી પુલ સરકારને હાતક ગઈ.

અનરાત તરફની મુશાફરીનો હવાલો.

જે આસર બેઠું જાઈ,

દાતારનો કુંગર.

ગીરનારાં કુંગરની ઉપર જતાં જમણી બાજુએ ઉંચો કુંગર છે અને “દાતાર” નો કુંગર કેહવે. હીઆ દાતાર નામે કોઈ મુસાફરોનાંનો પીર થઈ ગયેએ તેનું સંધાન છે એ કુંગર ઉપર જવાના રસતો પણ સાકરો અને બહાડી વાસો. બહાડની ઉપર મહડવાને રસતો ગીરનારાં નો જ્યો ડરામનો નથી, સીતાકલ, આંના તથા વાંસની બહાડી તે ઉપર બહડે. એ કુંગર ઉપર મહડતા હેડા પર માણે વીસામાં વીગરે મયો.

૧. ગાંમથી આસરે ૦૫ ગાઉ દુર એક તડાવ, જે ને દાતારનો “હેસો” કેહવે.
૨. ચાર કુવાની જગા, હેલાથી ૦૫ ગાઉ.
૩. કોએલા વજીર, ૧ ગાઉ ઉપર.
૪. તાંથી ૦૫ ગાઉ ઉપર “કદમનાં” પગલાં.
૫. ગકર કુંઈ, કદમથી ૦૫ ગાઉ ઉપર.
૬. દાતારની જગા, કુંઈથી ૦૫ ગાઉ દુર.
ચકર કુંઈમાં મીડાં પાણી. મુસાફરોનાં વતરોને બીજા સાતથી તેમણી પાણી કહડાવું નથી. એક મુસાફરોનાં હોલથી પાણી કાઢાડે; તેમણી હીડુઆ પણ પાણી પીએ! દાતારની જગા આગલ એક મોહોરો મોહોર; તે વડા વીઆ પાડી એક નાપલું બારણું આવેલે. તેમાં થઈ એક કુતરનાં ચોકામાં પસાર થવું પડે; અને તેમાં ગમ્યા કે એક ગોફી નવરે પડે. એ ગોફી નીચે, તેથી વાંકું ઉભું રહેવું પડે; તેમાં ૧૫ માણુઓ વધારે માઈ ચકતાં નથી. એ ગોફામાં એક કંઈર મેટેલા હામે. તેની આગલ હીના રીતો રપર જ્યો બલીઆ કરે, અને તેની પાસે એક આટલી જ્યો, જે દાતારની જગા. હીઆ કાઈ કબર નથી, કેમકે દાતાર હીઆં મરી ગયા નથી, પણ સુલખમાં લોકોનાં મન પરમાંજે ગોફામાં માલી અંદર ગમ્યા

શીમરોલીથી .. ૨ ગાઉ ભોંચિવાવ.
ભોંચિવાવથી .. ૦૧૧ ગાઉ માનખેતર.
માનખેતરથી .. ૦૧૧ ગાઉ માંગરોલ.
શીમરોલી છે. આખે શીમરોલી બરાબર તથા બા
હનીંછે અને બીજી તેનાથી ૦૧૧ ગાઉ દુર “આવામો” નીછે.

માંગરોલ.

માંગરોલ માંમં દરીઆની નજીકમાંછે. શેહેરની
આસપાસ ફરતો મન્યુત કોટછે, તેનાં ૪ દરવાજાછે, પણ
હાલમાં બે (પુરવ પરામીમં) વપડાંછે. કોટનો ઘેરાવ
આસરે ૪ મહલનોછે. કોટની બાહર વસંતીછે, અને તે
ની આસપાસ કાચો ફતરનો કોટછે. આ શેહેરમાં આસર
રે ૧૫ હજાર માણસની વસતીછે. રસતા ઘણા સાંકડા,
નજીસાટથી ભરેલા અને ધુલવાલાછે. ઘરો ઉંચાં બે તરફ
માલનાં અને ફતરનાં બાધેલાંછે. છાપરાને ફેકાણે પાળ્યા
પણાં હોયછે, કાચા પેરેથેર ઠાંકાં હોયછે તેમાં વરસાદનું
પાણી ભેવાને બની આવે. પણ ઘરોનાં દાદર અતીચે સાં
કડા રાખવામાં આવેછે, કેટલીક દાદરબારી મુસલમાનીથી ૩
ફુટ ધરાકુચેર હશે. સઘલા વાણીઆઓ કોટમાં રહેછે
કોટના બેઠ દરવાજા શુરન ઉગીઆ પછી હુંગડેછે, અને શુ
રન આગળવા સાથે બંધ થાયછે. તેનું કાચુ એવું કેહ
વામાં આવેછે કે આસરે ૧૨ વરસ ઉપર એ ગામનાં કો
ઈ અઘરાની નજાદારે ધાર પાડી હતી અને આસરે ૮ લા
ખ રૂપીઆનો ખાલ છુટીઓ હતો, ખારે દરવાજા પાસ
તીથી રાત અગાઉ બંધ રાખવામાં આવેછે. શવારનાં દ
રવાજા આગલ શોએમો લોકો હાથમાં ઠોસ લઈ બાહરે ન
વાનાં એસદાથી એકડા થાયછે, અને જેમ બંદીખાનામાં
થી કેદી છુટવાની રાહ જુવે તેમ તેઓ દરવાજા હુંગડવા
ની રાહ જુએછે. પણ દરવાજાની કુંચી દરબાર (રાજ
કરતા) પોતાના શેલીઆ તરે રાખેછે તે શુરન ઉગીઆ પ
છી વખતે એક બે પેહાદરે શીપાઈને આપવામાં આવેછે !

માંગરોલનું નાહાતું રાજ જુનાયદથી તદન સવનત
રછે. તે નવાબનાં હાથમાંછે. તેનું નામ શેખ બરાખીઆ
બંદરદીનછે, અને હીઆના સઘલા નવાબને “શેખ” લ
ખાયછે. એને તાબે ૨૫ ગાંમડાંછે અને બીજા ૫૫ જુ
નાયદનાં સાથે બાગમાંછે. આ દરબારની કુલે આબરોની
વરસ દાહડે આસરે ૩ લાખ રૂપીઆનીછે, તેના શેખનાં
સગમ્મોના પગાર તથા ખાત્ર બાદ જતાં આસરે ૧ લાખ
રૂપીઆ દરબારના હાથમાં રહેછે.

માંગરોલનું બંદર ગાંમથી આસરે ૧ ગાઉ દુરછે.
બંદર ઘણુંકરી, તરવુંછે. તાંડાં આડવાડીઆમાં બે વાર
જેમબંદની ઈસીઅર આવેછે. આગલ હીઆંથી ૧૫ થી
૨૦ હજાર ગાંસડી રૂ વાહાણે ચડતો હતો. પણ હાલ
જુનાયદનાં તાબાનાં ગાંમનાં પાકતો રૂ આ બંદરે લાવવા
ને તાંડાંના સતાવાલાઓએ મનાઈ દીધીછે જેથી માંગરોલ
નો રોમગાર તુટી ગયોછે. બંદર નજીક ખાઈનાં આસર
રે ૫૦૦ જુપડાંછે, અને શાહુકારોની દસ બાર વખતોરછે.
બંદર આગલ જાંડાં ખડું પડેલો બંધવા અને રહેવાનાં
મકાનો જેવો, તાંડાં કબરસયાન અને મસાજુની નજીક !

માંગરોલમાં પેહેલે વાંધેના રનખુતનું રાજ હતું. તે
આરપછી મુસલમાન રાજાઓનાં હાથમાં ગઈ, પણ મે
શવાની ચડતી થઈ તેઆરે પેશવાઈમાં તે દાખલ થયું. જે
વેલા નાયબ હતા નામે રાજ રાજ કરતો હતો તે વેલા ર
ધમ્મત ઉપર જુલુમ થણા જુમરવા માંડીઓ. તેથી કોઈ
મલેક શાહુદીન તથા શેખ ફખરદીન નામે મુસલમાનો
એ તલવારથી પોતાનાં હાથમાં લીધું. એ વાત માંગરોલ
ના દરવાજા ઉપરની તખતીની નકલ ઉપરથી માલુમ પડેછે.
પણ ઉપલા મલેક વીગરેએ આસરે ૧૫ વરસ થુધી
રાજ કીધા પછી જુલુમ થણા કરવા માંડીઓ, તેથી તેઓ
ના રોજદાર શેખ સીઆં નામે હતો તેણે મલેકને દરવાજા
બાહરે કાહાડી લેલીઓ અને લશકર તેના ઉપર રાજ હો
વાથી પોતે રાજ થયા. તેની મોધી પેહી અકસર હાલ
રાજ કરેછે.

બાહાદુર સવનતીબાઈ—એક વારતા.

(મીઠ રીઆની ઈગરછે વારતાઆમાંથી)

આંક ૨ માં—આંક ૧ લેા.

આગરા બરામ નામે એક શેહેરમાં ઘણા વરસની વા
ત ઉપર સીંઠ રાજ નામે એક રાજે રાજ કરતો હતો, રા
જને પેરે લોગીદાસ નામનો એક પુત્રમનાં માંદ સરખો
એકપુરો મેરો હતો. લોગીદાસ પારખતી નામની એક
પુત્રમુતર સાહાજદી સાથે પરણેલો હતો. એવું બનયું કે
સીંઠ રાજના પારખાને તાંડાં સવનતીમાઈ નામની એ
ક ઘણીન રૂપાલી અને શુલાખ સારખી ખીલતી છોકરી હ
તી. લોગીદાસ શાહાજદો આ છોકરી ઉપર પરચાન થયો
અને તેની સાથે પરનવાને ઠરાવ કીધો સીંઠ રાજએ
આ વાત શાંખજી તેથી તે શુસે થયો અને સાહાજદાને મો
લાની મંગવાી કહયું કે “બાહારા રાજનાં તુંને લીધા છે
ર કાંઈક અને પારખતીમાઈ સરખી રૂપાલી સાહાજદો
સાથે તારો લગણ કીધો તેમો ને તુંને મીઠ બાપડી નેઈ
તી હુપતો હું તુંને આપાઉં. આપણી પાસેના ગામના
રાજાઓની સાહાજદોઓ તારી રાણી થવા થર આંખે આ
લી આવશે, પણ બાહારા વજરની છોકરી સાથે તું પરણે
ઓતો મહુને ખજાલત વાગે, અને ને તું તારી ગેહાસ પા
વસેના બાહારાં રાજમાંથી હું તુંને હાકી મેલસ.” લોગી
દાસે બાપડું કહયું ન નાની સવનતીબાઈ સાથે નેકા કીધા.
રાજએ સાલવતાં લોગીદાસને ગામ બાહાર કાહાડી ને
લયો, પણ બાપડે દીકરાની આગ બલી તેથી તેનો બાહાર
ગામ દરને નવવાપ માટે હાથી, યોડા, ઉંઠ, પાવખી આ
ને પુરાડે સવારો આપ્યા.

શાહાજદો પોતાની મે રાણીઓને લઈ બાહાર પડ્યો.
યોડું એક ગપા પછી શાહાજદોએ પોતાના રસાલાને રૂખ
રાત આપી અને જે હાથી ઉપર પોતે સવાર થયો હતો તે,
તથા મે પાવખીઓ નેમાં તેની મે રાણીઓ મેકેની હતી તે,
તથા પાવખીને ઉંચકવાને નેઈનાં માણે પોતા સાથે રા
ખ્યાં. આવતાં માલતાં લોગીદાસ નગા શેખવાને ખાતર

નંગલમાં નીકળી ગયા પછુ તે રસતા બુલયો તેથી નંગલમાં જ તેણે ગોતાં આપા ક્રીધાં શાહાજીઓ નીતરોન ઝાંડ ના પાતરાં અને બુલયાં ખાધ લોહીના ગેટ ગયે. રાતરે વાઘ અને વઝુના પોકારથી તેમને ઉંઘ નહી આવે અને મેહુલે કોષેથી મોનના હાંફરા મહુડે. શાહાજીદો પછુ ના ચીપાસ થયા અને રાંછીઓની ખરાબ હાલત જોતાં તે ગો યા ગાંડો ધઈ ગયા. તેણે એક રાતે ઉઠી પોતાનો પાહાદ શાહી પોશાક બુલમાં ફેંકયે અને નેગીનો વેશ લઈ સાહા જીઓને એખાંથી મેલી નંગલમાં નાહાશી ગયા.

થોડાવાર પછી વઝુરની ઊંકરી સવંતીબાઈ ઉઠી પછુ નેપમતો પારખતીબાઈ જાર ખેજર રહેચ. સવંતીબાઈ બો લી કે “કાંયરે મેહુન કાંય થુંછે.” પારખતી બોલી કે “મેહુ ન મહુને સપનો આવવો કે આપણો ભરતાર નેગીનો વેશ લઈ કસોતો મારયો નંગલમાં જતો રહેછે. હું જેવી સજ ગરૂ ધઈને નેહંચતો ખરેખર તેમજ. આપણો ભરતાર કે જે જતો રહયોછે. આવાં રસતાખેન ધઈમચે તેના કરતાં મેહુનર કે આપણુ ખરી ગયાં હોતે.” સવંતી બોલી કે “મે હુન તું રડ ના. ને આમ્મે પાલખીવાલા જાણુગેતો આપ છને જાહુન હુરામતની પડશે ઇશવરછે તો આપણો ભર તાર આપણને પાછો આવી ભેટશે હું આપણા ભરતાર ના કપડાં પેહુડું છું” અને સવનતી રાજનું નામ પારણુ કડું છું” અને તું મહાનર હોય તેમ રોલ ધાલને. પા લખીવાલા મહુને નેઈ એમ રાખનશે કે રાજની બીટ રા છી કયે ખોવાઈ ગઈ અને ઘણું કરીને તેને કોઈ જાનવરે મારી નાખી હોશે.

પારખતીએ સઘળું કથુલ ક્રીધું અને હસતો મેહુરો રાખ્યો. સવનતીબાઈ પોતાના ભરતારનો પાદશાહી પોશાક પેહેડી હાથી ઉપર સવાર ધઈ અને હાથોને પાલખી ઉંચકવા કહી કે પાછો નંગલમાંથી કાંઈ રસતાં મુન પડે. પાલખીવાલાઓ પોતપોતાના બેલે કે “કેહેવા મોટા માણુ સો મેખલપેટાછે. જુએ આપણો રાજ વઝુરની ઊંકરી ખાતર બાપીકું રાજપાર હોડી આવશે અને હવે જરે તેની મુશદ બર આવી તારે નેકે પોતાની મોહોરદાર વાઘને મો હોડે પડી તોપણ જરામી દીલગીર જાણુતો નથી.”

અતે હાલેશા નેગીરને સવંતીબાઈને એક મેહુર હા ધ લાગું. મેહુરના લોકોએ પોતાના રાજને કહયું કે એક જુવાન ખુમસુરત રાજે હાથી ઉપર સવાર ધઈ અને પોતા ની શાહાજીને સાથે લઈ આપણુ મેહુરમાં દાખલ થયોછે. રાજએ સવંતીબાઈને તેડું મોકલયું અને તેણીને પુછ્યું કે તહમે કોણછો અને કાથી આવ્યાંછો. સવંતીબાઈ કહયું કે “માહાઈ નામ સવંતી રાજાછે. માહારો બાપ મહારો સાથે ગુસે થયો તેથી તેણે મહુને ગામ ખાહાર હાંકી કાહા હયો; અને હું માહારી રાંછીને લઈ નંગલમાં બુલો પડયો તે ભરકવાં ભરકતાં આ મેહુર હાથ લાગુછે.”

રાજ અને તેની દરબાર આવા એક હાંમતવાન વ્ય ને માહાતામ સરના ખુમસુરત શાહાજીદને નેઈ જાહુન પુશી યયા. રાજએ સવ તીને કહયું કે “ને તું માહારાં રા જના કારોબારમાં રહેતો તુંને પુચકલ ખજાનાથી ભરપુર દ ડું.” સવંતીએ કહયું કે “રાજ મેં કોઈની માફરી આ ન દીન થુધી કીધી નથી પછુ તુંમે મેહુરમાંની કરી તારાં ચે

હેરમાં હુમને ઉભા રહેવા દીધાંછે માટે ને આધો તું આપ શે તે હું લઈશ વ્યને તાહારી નીમખહાલથી નોકરી કરી શે.” રાજએ સવંતીને વરસ દાહોડે બે લાખ રૂપયાનો પ માર બાંધયો તથા એક મેહુલ આપ્યો. વ્યને તેની ઉપર ધત ખાર રાખી રાજ દરબારી કાંસોસર તેની મસલત લેવા લાગે. સવંતીની બોલીમાં વ્યને મેહુરમાં મીકાસ એટલો કે કોઈની આંખમાં વ્યરેખાઈ આવી નહી અને વ્યા મેહુ શાહાજી દીએ બાર વરસ થુધી જાહુ મોલાથી આ મેહુરમાં રહયું. સવંતીને સહ રાજન જાણુ, અને સવંતીએ પારખતીને હુ કમ ક્રીધો હોતો કે કોઈની સાથે ઘણી દોસતાં માંડવી નહી; અને ધમકી આપી ને “ને કોઈનીથી આગલ તેં આપણો હુવાલ કહપોતો ઇયાદ રાખજ કે તું માહારી મેહુન સરખો છે તોમી હું માહારે કાંયે તુંને કતલ કરસ.”

હવે એડું બનયું કે મેહુરના રાજનો મેહુલ નંગલની નજીક આવેલો હોતો. એક રાતે નંગલ આગલથી ભપં કર અવાન નીકલયો તેથી રાંછીએ રાજને ઉઠાડી કહયું કે “આ ભપંકર અવાનથી હું જાહુ બીહું છું અને મહુને ઉં ધ આવતી નથી. કોઈને મોકકી તલાસ કરશે કે મે થું છે” રાજએ પોતાના મેહુરોશીરોને હુકમ દીધો કે તલાસ કરે પણ ગઘલાઓએ કહયું કે “હુડું ને જતાં જાહુ રહેશત લાગેછે; પણ તમારો માનીતો સવંતી રાજે ને હમારા થ લેલા કરતાં મેથમાર મોટો પગાર ખાયમ અને ને ઘણો દ લેશો તેને મોકકો. આવી વખતે તે કામ નહી લાગેતો પ છી તે મોટો પગાર શા કામનો આપ ?” રાજના હુકમથી સવંતીબાઈને ઉઠાડવામાં આવી તે ઉઠી અને પોશાક પેહે ડી નંગલ તરફ દોડી.

એક દાહોડે અગાઉ નંગલમાં એક ચોરને ફાંસીને લાકડે મહુડાવેલો હોતો તેના ચુરદાં આગલ એક રાખશય ભમતો હતા તેના પોતરા સુલગતા હતા. ચુરદું ઘણું ઉંચું હડું તેથી રાખશય કુદે કુદે ને નીચે પડે તેથી તે ના શીપાશ ધઈ પોકાર કરતો હોતો, પણ માહારે સવંતીબાઈ તાં હાં મઈ લાગી તાહારે ફાંસીના લાકડાં ઉપર પવનથી ચુર ફું હીલવું હુડું, અને નીચે એક નલકતી સારી પેહેડી એ ક ધરડી ડોસી હાથના આંગળાં મરડતી હોતી. સવંતી બાઈ બોલી કે “ડોસી થું છે” ? પેટો રાખશય જાણુ શવં તીને નેઈ ડોસીના વ્યવતાર લીધો હોતો તે બોલશે કે “અ રે માહારો ઊંકરો ફાંસી ગયોછે અને ઘડપણથી હું એટ લીતો કમરે વાંકી વઘી ગઈછું કે તેતું ચુરડું નીચે લાવવા ને માહારમાં નેર નથી.” સવંતીબાઈ બોલી કે “ગરીમ ડોસાં આવો માહારી બાંધપર મહુડો અને તદમારા ઊંક રાના ચુરદાંને નીચે લાવો.” રાખશય સવંતીની બાંધ ઉપ ર ઉભો રહયો અને સવંતીએ તેને સારીના છેડાથી મકમ ધર્યો. સવંતીએ નેઈ કે ડોસાંને ટેરકું કાપતાં પુચકલ વાર લાગે. એવામાં વાહલાંને ફારી મંદરમાહુ રમગ ર થપા અને સવંતી ઉપર નેપમતો ડોસીને બદલે એક રા ખશય તેની બાંધ ઉપર મહુડોછે અને પેલાં ચુરદાંના મા સમાં આંગળાં મારી જહુડપથી ખાપછે. હેભત ખાઈને સવંતીબાઈ પાછી હડી જાણુ રાખશય નીચે પડયો. ને વો પડયો તેવોજ તે મીચારી પાડી નાંદો પણ સવંતીના હાથમાં તે જહુલકતી સારી રહી ગઈ.

રમે રાણી બીહુ એવા હેતુથી શયણે હેવાલ સવંતી એ તેણીને કહ્યો નહીં; પણ કહ્યું કે ફાંસીના લાકડાં આ ગલ એક હોસી પોતાના છોકરાને માટે કલાપીત કરતી હતી. યર બધને સવંતીએ રાખશયની સારી પારખતીને ભેટ કીધી.

ગોડા દાહડા પછી રાજાની બે નાની શાહાજદીઓ પારખતીને ભેટવા ગઈ. પારખતીના દીઘમાં આ વખતે રાખશયની સારી હતી. શાહાજદીઓ સારી જોઈને બા હુ અનન્ય થઈ ગઈ. યર નતામ તેઓએ પોતાની આ કહ્યું કે “મા! સવંતી રાજાની બાઈદીના દીઘમાં એક સારી હતી તેનું તેમ એવું કે સુરજની સાણું જોઈને જાણે આંખ દીપાવતાં હોઈએ. મા, બાવાને કહીને તહમેતા એક એવી સારી લ્યો!”

રાણીએ આ હેવાલ રાજાને કહ્યો અને કહ્યું કે “તહમારી રાણી કરતાં તહમારા મોકરની બાપડી વધારે ઉંઘી સારીઆ પેહેરે. પારખતીની સારી જોઈને તહમે વધવાયો નહીં તાંહાંધી હું” અને મેલી ફરનાર નથી.”

રાજાએ સવંતીને મેડાવી પુછ્યું કે “જાઈ તાહારી રાણીના દીઘમાં સારીછે તેવી એક માહારે જોઈએ.” સવંતીએ કહ્યું કે “પાદશાહ એ સારીતા રાખશયના રેશમાં થી આવીછે અને બીજી કોયે ખવનાર નથી; પણ જો મહને માહાર ગામ જવાની યોડા દાહડા મેડેનવ આપેતાં એની સારી હું તહમને લાવી આપું.” રાજાએ હા કહી તેથી સવંતીબાઈએ પારખતીને પુત્ર એકઠી રાખવા કહી, રાખશયના રેશમાં જવાને રૂખશય લીધી.

જંગલને રસતે બહુ દાહડા શુધી લાંબી લાંબી જંગલો કાપ્યા પછી સવંતીબાઈ એક ગામ ને નદી કાંઠે આ વેલું હતું તાંહાં આવી લાગી. શેરની દેવાલ ઉપર એક પથેરાનું કાગળ મારેલું હતું કે જો કોઈ આ શેરના રાજાનું દંડ નેર કરી આપે તેને રાજા પોતાની શાહાજદીના હાથ સુધાર કરે.

આગલ લોકો ઉમાં હતાં તેઓને મોહાડીથી સવંતીએ શાંલવયું કે પાદશાહનું દંડ માહા જલમહે, અને ઘણા ઘણાએ તેને નેર લાવવાના પોતાના પહારા મારી કાઢાં. આ રહુ ને દાહડે શાહાજદીના જનમ થયો તેમ દીને પેરા થયું અને એ જલમહે તેથી શાહાજદીએ આપા કરી છે કે જો કોઈ માહારા બાપવા દહુને નેર કરે તેની સાથે હું નેકા કરું.

આ વાત શાંલવી સવંતી પોતાને કાને ગઈ પણ સહવાર પડતાં શયણે પદ્યાંમ વાગવા લાગાં કે એક જીવાન છોકરો આમ દીને રાજાના દંડ સાથે બાપ ધરનાર છે. વખત થયો અને શયલી આલમ નદી કાંઠા આગલ ભેગી થઈ. સવંતી મેદાન પડી પણ સામેથી દંડ મારો પડે દોડતું આવવું કે જાણે ડુશમનને આંખી નાખું; પણ શાહાજદીએ હાંમત પાત્રી દહુને ઈલાવેલી ધર્યું. દંડએ છુટી જવા બહુમ પહારા માર્યા પણ તેનું કાંઈ વધ્યું નહીં. અતે સવંતી પીઠ ઉપર બહુડી મેડી. દંડ તરતમ નરમ પડી ગયું. પછી સવંતીએ એડી મારી દહુને નદી પાર ચોલવાયું અને જોડે એ તફાવત તરફ માઈલ લાગ્યા હતાં

તોપણ તરફ વખત સવંતીબાઈએ રહ પાસે આવી કંકલ મેડેનન લીધી. શયણ લોક જુશાવીના મોકર મારવા લાગ્યા અને આ આદરમાનથી સવંતીને રાજા સનયુખ લઈ ગયા. રાજાએ કહ્યું કે “એ પડાન તાહારી દેરીથી તે માહારી મેડીને છુટીતીછે.” એમ બોલી રાજા સવંતીને પેતાના મેડેનમાં લઈ ગયો અને તેની આગલ અખુર ખજાને મેલ્યો. રાજાએ સવંતીના પોતાની શાહાજદી સાથે બીજી દીવસે નેકા કરવાનું કરાવ્યું. પણ સવંતી બોલી કે “મેડેનમાં રાજા હમણા માહારા પોતાના રાજાના એક આગના કામસર મહુને જવું પડેછે માટે મેડેનમાં મહુને માહારા કામ સરનજમ મોડાયાડવા દ્યો અને આવતી વખતે હું સાહાજદી સાથે નેકા કરી માહારે ગામ પધારશ.” રાજાએ એ વાત કશ્યલ કીધી અને શયણે લોકો હેતુથી પોતાના હવે પછીના શાહાજદાને બા આખ રૂપી ગામ માહાર વરાવી આપવા.

માલતાં માલતાં સવંતીબાઈ એક બીજાં ગાંમમાં આવી લાગી. આ ગામના રાજાની એકપુરી સાહાજદી હતી જેને માટે રાજાએ એક માહારાત તાહાણી બાંધી હતી. એક મોટા દરીઆ સરખી તે મોહાલી હતી અને આસપાસ મોગેર સેગેમરમરી આસમાનને લાગે તેવી બીજા ઉડાવેલી હતી જેઓની ઉપર પાસે પાસે લોહાડાંની અનીધાર મશરો જડેલી હતી. આ સાહાજદીએ એવું વરત લીધું હતું કે જો કોઈ તેણીની નાહાણી યોડાયર મેડી મેલગાવી બાપ તેની સાથે તે વગન કરે. ઘણા વરસ લોકોએ મોહાજાના કાંઈ મારેલાં તેથી છુટો રાજા અને રાણી બહુ કોરમંદ હતાં કે ક્યારે શાહાજદીના નેકા થયે. ઘણાં રાજા રાણી સુખગમે પણ શાહાજદી એકઠી બીજી થાપ નહી. રાજાએ તેથી એવું જોડે કીધેલું કે જો કોઈ યોડેસવાર થઈ શાહાજદીની નાહાણી કે દી જ્ય તેને સાહાજદીના હાથ મટે.

સવંતીબાઈએ સાંભળતાંવાર શયણે પેતાની ખાજે શ દેખાડી અને સહવાર પડતાં નાહાણી આગલ અકાક લોકની બીડ પઈ. સવંતીએ દુરથી પોતાના યોડેને કાવશે અને એક પલવારમાં નાહાણીની એક પારથી બીજી પાર તે થઈ ગઈ. તરફ મરતને સવંતીએ નાહાણી આતંગી ને પી રાજા રાણી બહુ આનંદ પામ્યાં અને પેતાની શાહાજદીને લાપક ભરતાર અથશે માટે શુકર જાનવા લાગ્યાં. રાજાએ સવંતીને પુછ્યું કે એ વડાયક પડાન તું કોણે? સવંતીએ કહ્યું કે માહારા નામ સવંતી રાજા છે. હું એક દુરદાસ દેશથી માહારા રાજાના આથ હુકમથી રાખશયોના રેશમાં જઈ છું. મેડેનમાંની કરી મહુને માહારા કામ પર નવા દ્યો અને તે પાર ઉનાં આવતી વખતે સાહાજદી સાથે હીયાં નેકા કરવા હું જોડી થઈશ.” રાખશયના જરમમાં રહેર રાજા પોતાની છોકરીને મોકલવાને નાખુશ હતા તેથી તેણે સવંતીબાઈનું કહ્યું કશ્યલ રાખ્યું અને સવંતીબાઈ લોકોની સર્વામ અકરામ લઈ આગલ વધી.

(એવું કોંબલું)

ધાટીગરાનાં કેશ ઉપર બે શમ્બુન.

જારડ સરોવરે લગન તલાક સંબંધી આપેલા એક.

યુક્તદાનો સાર.

શંખ તથા લક્ષમણુ બરે વનવાસી થવા ચાલીઆ તા રે સીતાજીએ કહેલા-સમ્બુન.

“સવામી તમે રે શુભી તો શુભ માહરે ॥ તમે કુંખમાંતો કુંખ મહારે દેહ; એમાં થો સંદેહ ॥ સાથે રાખો શનેહથી ” ॥

“જે કોઈ પરણ્યા પછી રહે પીપરમાં ॥ અવતાર બ ક્ષો ધીક એહ; સુવા જેવી તેહ ॥ સાથે રાખો ” ॥

આ ધાટીગરાનો કજ્જો લોકોને મોહાડે એટલોતો ચહડેએછે કે તે વીશે વધારે વીગત જણાવવાની કશી જરૂર રહી નથી; પણ પરતીવાદી બાઈએ સાસરે નહી જવા ના જટલા ચારા કીધા અને જટલી લરત લરી તેટલી વેરથ ગઈએ અને કોઈકનાં કાંઈ ૨૬ ગીઆંછે તે વાંચનારી બાઈ એનાં મન ઉપર ઠસાવાનાં વીચારથી આ ઘરસંસારી કુંડ લાની બાબદ હુમોએ હાથ ધરીએ.

એ મત્તી બાઈએ વચે ઉઠેલા કજ્જાના કારણો જોઈએ તે હાથ તેની સાથે હુમોને કાંઈ લાગતું વલગતું નથી પણ આ બાઈએ વરતમાંન પતરામાં પરગટ થયેલા વીચાર પરમાણે પુરતાં કારણો વગર પોતાના ભરથાર અને સાસરાંથી દુર રહેવાના જટલાં કાંઈ મારીઆં અને ઇનસાફની અદાલતના થયેલા મુકાદા ઉપરાંત સાસરે નહી જવા ને જ જ હલકી અને સી પંથને નહી છાને એવી ચુકતી આ કીધી અને આલમની સામે જે ધીકાર બરેલો પોતા ના દાખલોં ધરીએ તે વીશે હુમારે એટલું જ કહેવું છે કે તેમાં એ બાઈએ કસો સાર કાઢાડીએ નથી અને બીજા કોઈની બાઈ એવાં જ કારણો અને રીતથી કાઢાડી શકનાર બી નથી અને હુમો આશા રાખીએછ કે કોઈની પારસી સી પુરતાં અને લાયક કારણો વગર ઇનસાફની દરબારમાં પોતાને દેખાવ દેશે નહી.

આવા લખવાથી કોઈએબી એમ નહી સમજવું કે હુમો નાજુક પંથનીએ ઉપર જીવમ અને જસતી ગુમર તી હાથ અને બાંહાં તેઓ પોતાનાં ભરથાર સાથે સમાધાં ની કરવાના સરવે ઉપાય અને ઈલાએ કાંમે લગાડીઆ છતાં નીશક્લ થયાં હાથ અને લાઈલાગ હાથે તારે તેવોને ઇનસાફ ચાલાવાથી બકાત રહેવા ઈછીએછ. તેવી બાબદ

એસત અને શહીએને વચે નાંખી બનતાં સુધી તે ગુમ વારો પતાવવાની કોશિશ કરવી. એકવાર તેની વસાર આ હેર પડી કે પછે સમાધાની કરવાનું કાંમ તદન રીકત પ ઈ પડેછે.

સર ઉલીઅમ સકાટ ને પાછલથી જારડ સરોવરે થયો અને જે એગનીસમી સહીનો શરૂઆતના ઈગલ ડની વડી કોરડનો એક મુખીઅ નેઆએધીસ થયો હ તો તે કારકીરદીમાં મીઠો ઇવનસ નામનાં એક ગરહસથની બાપડીએ પોતાનાં વર ઉપર ફરીઆદી ખાંડી હતી. આ વરની ઉપર એવો અનેઆએ મુકીએ હતા કે તે તેણીની ઉપર જીલ્લાત ગુમરતો અને ઘણે જાદુકી થતા હતા. એ અનેઆએ મુકી બાપડીએ છતાં રહેવાને અને બનેતો તલાક મેલવવાને ખુશી જણાવી હતી. એ કજ્જાના આ નાંખીઆ નેઆધીસે ને કડ્યો કીધો અને તે કરતી વખતે પોતાના જે વીચારો જણાવેઆછે તે ઘણાં મોતેબર અને જાણવાજોગ છે એવું વીચારી સરવે વાંચનારી બાનુએ ત યા તરફોની સામે તેનો સાર મુકીએ છાંયે.

“આ કજ્જાની કેડીઅત તથા દાખલા દલીલ બં ધો મોરદુવાલા કામેલ બારીસરો તરફથી શાંભલીએ અને છેવે મુકારો કરતી વખતે મને કહેવું જોઈએ છે કે બં થોનાં મનને પુરતો કળ વલે એવી રીતનો મુકારો મારેથી થઈ શકતો નથી તેથી દલગીરછું. બં ધો મોરદુવાલાંએ દ યા અને રહેમ મોગે છે કે હુમારો છુટક કરો. ઇનસાફની અદાલતમાં દયા એ બીજી દરજ્જો અને ખુબી ધરાવેછ પ છું ઇનસાફ પોતે પેહેલો દરજ્જો ધરાવેછ. જે આ કાંમ દયા અને રહેમ ઉપરજ કુકત આધાર રાખતું હોતો હું કે હું છે કે તેનો કડ્યો તુરત થઈ ગયો હોતે, કેમકે એવાં બેલીલ અને તુરેલાં દીલનાં જોડાને છતાં પાડવા સીવાએ બીજો કો સરસ ઉપાય છે ? અને સરવે કોઈ એક જ આવાજ એમ બો લશે. પણ મારેતો ઇનસાફ આપવોએ અને ભડી સરકાર નો કાપડો ફરમાવેછ કે માટી બાઈએ વચે કુકત કોઈ વાં થો મડીએછ અને તેવો એક બીજા સાથે હલો મકીને રે હવાને ખુશી નથીતો તેટલાં ઉપરથીજ તેવોને જીદાં પડવા દેવાની રજા આપવી નહી; પણ જે તેવોની ગેરમરજને પાથો સરકારી કાપડામાં બાહાલ રાખેલાં કારણથી મનજી તી પામેલો હોપ તોજ તેવી રજા આપવી.”

“કેટલીક વખત ચોક્કસ લોકોની ઉપર એવા કાપડ થી બારે કુંખ ગુમરેછ; પણ બરે જોઈએછ કે ફનીઆમાં પ રણેલાં જોડાની મોહાડી સંખીઆના સુખને આધાર બ

બે ઉસતાદોએ કે તેને આધીન અને તાબેએ થઈ રહેવા વગર છુટક રહેતો નથી. બીજા હાથ ઉપર હોકા જે એક સમજતાં હતે કે માટી બધ્મિરની એક મેક ઉપર ગેરનરેલ થઈ અને તેવાનાં દીલ યુદ્ધોતો ધુરત તેવોને સરકારનાં તલાક આપેછે તો શેકડા બલકે લખો અને કરોડો કુટુંબો જે આને મુખ અને ચેનથી વસેછે, પોતાનાં બચાવોનું રક્ષણ અને પોશાણ કરેછે, અને મંડલીનાં નીતીને લગતા કાંઈ પણ બલવીને કરેછે; તેવો કુખી થઈ મતે, બચાવો તથા વાહાલાઓની ઉપરનો પેચાર ઉતારી નાંખતે અને અનીતીમાન અને બદલેલ થઈ ફરતે. ”

“ જીલ્લામાં અને ઘાટકીપણાંને ખાટે ફરીઆદ થાયછે પણ એનું માંપ કરવાને આપણી પાસે કંઈ હુદીઆર છે ? કેટલીએક વખત તનને હાંની નહીં પેઠિંગાડવાનાં વીચાર છતાં મનનાં જુસાઓને, આકારાપણું, ચીરડાઉ સવભાવ, તોછડાઈ ભરેલી નખાંન, સાંખ્યાના મુખ ઉપર ધેખ્યાં નહીં આપવાથી અને ગોસે થઈ નવાપી, યાહુ થાયછે, પણ યારાની નમરમાં તે, સીકસા થવા લાયક જીલ્લામાં અથવા ઘાટકીપણું નથી. આ દુરજીલો પરજીલો હાલતમાં નીતીબંગ કરવાની તકરીમાં આવેછે અને તેથી સાંખાં ઉપર જીલ્લા શુનરેછે ખરે પણ એ જીલ્લામાં કંઈ એવો નથી કે જેમાંથી સરકાર અને તેના કામદાર તમોને બંચાવો શકે. આવી હાલતમાં જે ની ઉપર કુખ શુનરે તેણે અવીવેકી અને બેસમજથી આ પેલા પોતાનાં લગનનાં કોલને તાબે થઈ લાયક રોતે નવાબ કરી, અથવા ખીલનસારીથી મલી નઈ અને જે તેમ નહીં અનેતા પછે બંધોએ મુઝે મોહાડે ખમતું નેઈએ. એ ઉપરથી શોકો કેહોછે કે તારે ઈનશાફની દરબારે અસપાથ વાનો ફાપરો શી ! હું કેહોછું કે ઈનસાફની દરબાર મણુ સંગત ઉપર પડતાં સરવે કુખનું નીવારણ કરવાનો શવો નથી કરતી. માંલુસોને પ્રણીઅવાંન અને સદયજી કરવાનું કાંઈ કાંઈ કોરટ દરબારનું નથી. ”

“ હવે બીજા જાતનાં ઘાટકીપણાં અને જીલ્લામાં વી શે વીચારીએ. જાહાં તે ખુલ્લી જુસાઓને કુખ નહીં પણ માંલુસોએ મંડલીમાં વસા પોતે મેલવેલી કેટલીએક રીત તબાત અને જુસાઓને કુખ થાયછે. જનકે માંલુસોએ પર્ધસાને જેરે અથવા મોહાડા ખેતાઓ અને એધામી મેલવેલી મોહાડાઈ અને રીતભાંતમાં જે કાંઈ તેવાને પાછલ થી ભરથાર અથવા બાપડી તરફથી એણું પડેછેતો જીમ મા રેછે કે હુમારી ઉપર જીલ્લા શુનરેછે. એવા જીલ્લાનું બી માપ અને તેલ કરવાને હુમારી પાસે કાંઈ હુદીઆર અથવા તરાજી નથી. દાખલા તરીકે કીમિતોએ એક મોહાડાં માણસની બાપડી જે ગાડી ઘોડે ફરતી હરતી હોય તેને તેથી બકાત રાખવી, નોકર ચાકરો તેણીની સેવામાં હાનર થઈ ઉભા રહેતા હોય તેનો અવકાશ કરવો એ એક જાતનો જીલ્લા ભરથારો શુમરી શકેછે પણ તેવા જીલ્લાને અટકાવ કરવાને લગત તલાકની કોરટને યું સતાછે ! એવા હ કે ભોગવીઆ વગર પણ લગનના કોલ પાલી શકાયછે અને તેમાં કાંઈ ખવલ થતી નથી તેથી સરકાર વગે આવી શકે નહીં. એવી બાબતનાં ચુકાદા જેરમેલે થવા નેઈએ. ”

“ આવી બાબતોનાં કલ્યાણો આલેછે તેની શરૂ

આત કેમ થાયછે તે વીચારીએ. જે નજાઓ પરજીલે, બં શે સારી આલનાં માંલુસો ગણાયછે પણ તેવામાં જુદી જુદી જાતનાં સવભાવ હોયછે. વર ઘણીક વખત બેરકાર રહેછે; બાપડીમાં વલી એક એવો જુસો રહેછે કે જેથી સામાને તે કુખ કરેછે અને તેથી કેટલીક વખત પોતે પોતાપર કુખ એવી પણ લીએછે. એમાંથી એકમેક ઉપર ગેર મેહરબાંની થાયછે અને કલ્યાણના આતસ નલદીથી ભલુક લેઈ ઉઠેછે. ઘરનાં માંલુસો જે માંહોં માંહે હોટ કુકરાવેછે તેથી પેલી બાઈ પોતાતા ભરથારનાં નજવાં મોલવાનેબી વગ નદાર કરી તે ઉપર વીચાર કરતી બેસેછે અને પોતાની હાલત ઘણીજ જુરી સમજ થણીવાર આંખ માંણી ભરેછે, અને એ રીતે ઘરના માંલુસોથી તેણીનાં સગાં વાહાલાઓમાં તે વાત જીલ્લા આકાર લેઈ પસરેછે. એક બાજુનું ફકત સાં ભલી લેઈ સગાં વાહાલાઓ ઉપરકાએક અને પેલી બાઈની ઉપર દયા અને રેહમથી એવા નતાં તેણીના ભરથારની નાલે રી કરેછે. એ રીતે ગાંમમાં વાત પસરેછે અને એકબીજાને કાંને પડેછે. માંદી બધ્મિરમાં તેથી અનુત ઉઠેછે અને નહીં ઘરતા બોલો એકમેક ઉપર વરસાવેછે. ઘણીવાર એકમેકના મોલવામાં કાંઈ મતલબ અથવા સાર નહીં હોય તે છતાં તેવો તેમાંથી જુરી મતલબ અને સાર કાઢાડેછે. એમ કરતાં કલ્યાણ વધી પડેછે, બંધો કંડાવી એકમેકથી છુટાં થવા માટે અને પછે જીલ્લામાં અને ઘાટકીપણાની ફરીઆદોમાં મંડા એછે. એકવાર એટલાં આગલ દગલાં ભરવા પછે તેઓથી એક કદમ પણ પાછલ ભરાતું નથી. ”

“ આ કલ્યાણમાં મીઠો ઇલનસની માલ બીલકલ થપ કા લાયક નજાઈ નથી અને તેને સમજી બદનાં મીમાંથી હું એકકો કુટુંબ અને એમણે એટલા મારેન હું આશા રાખું છું કે તે વીધેક અને ડાહ્યાપણ, ઉદાર અને સખી દીલ રાખી ચાલશે, કેમકે ઉદારતા અને સખી દીલ એ આવી બાબતમાં ખરું ડાહ્યાપણ છે. વલી મીઠો ઇલનસે આટલું નેની ઉપર પ્રતે મેલવવી ખરેખર કુખદાયક છે, કેમકે એક માણસનું દીલ બીજાના દીલ સાથે બંધાય તેવાં સરવે બંધો નાથી તે તેણીની સાથે જોડાયેલો; તે બાઈ તેના બીજાના નો ભાગીઓ અને શરીર છે ! તેના બચાવોની તે ખાતા છે ! અને જે તેણીએ જીલ કીધી હોય, અને આ કલ્યાણ લાવવામાં તેણીએ ખસીતથી મોટી ભુલતો કીધી છે તો એ તે ઉપર દરજી અને થાંક પીછારો કરવાને તે બંધાએલો છે, એટલું નહીં પણ ફતીઆની નમર આગલથીબી તે જિમ અને તેમ છુપાવીને રાખવાની તેની કરન છે. ”

“ હવે આ કલ્યાણ લાવનાર બાઈને ખારે બેન શયુન ન કેવા છે કે તેણીએ પણ ગઈ જુમરી બાબત તદન ભલી નવી નેઈએ તે બંધુ આશા રાખું છું કે તેણીને આટલું ગીખાડવું નથી પરવાનું કે પોતાના ભરથારને તાબે થઈ રહેવામાં તેણીનો દરજીને કોઈથી રીતે ઓછો થશે, પણ ખોરે એવી તાબેદારીથી તે દરજીને વધશે. ”

૨મું પુરસત.

૧ જી—સરવર સુંદર સાર, બહુ ત્યાં નીર ભરયું છે, નહીં આરો નહીં પાણ, સ્થોર પણ કામ કરયું છે; વનસ્પતીથી વેલ, પાન વણ મગ ચરે છે; તેને મારી બાણ, વીના કરૂં ચોર કરે છે, તે મારનાર નથી હોસતો, મગ તેને મારી મરે; કહે કંપ લાવ તું કામની દેખી મન માડું કરે; છુધી પ્રકાશમાંથી.

૨ જી—સુંદર સરોવર એક, ભરીછે નીરમલ નીર પોષે નહીં કો પંખી હંસ નવ ખેસે તીરે; તે સરસમીપે જાય, છુડે નવ જોતાં આગાં; કુખ નવ પામે દેહ, રહે તરતી એ તાજાં. કવી સામળ કેહે સર, કારમું, સોહાગીને મન વસે સવામી લાવો સોહામણું, તો પુણ્ય સોજે યથે.

ખાલાસો ગઈ વેલાનો.

૧ જી.—છબ.

૨ જી.—પદસા (સીકકો)

૩ જી.—પારસણ.

ઈ'ગરેન સરકારની ફતેહ. (ગીત વૃત્ત).

હે પ્રમુથ શું ચુલુ ગાવા, ઉદાર મનથી ઘણી ગરબ મારી; રાણીને જય કીવો, ચોળી નાખી સહજ અરિ ક્યારી. ૧. દિનહિનના પ્રતિપાળુ સ્થિરતા મધજે ફરીયક પમારી; બળતામાં તો પાઈ, હમને શીતળ સુધા ગળી મારી. ૨. ખંડકર મદમાતા, તાતા નેના સ્વભાવ તો મારી; મારિ ક્રયા મકચુરા, હમે આનાયો યથાજ આપારી. ૩. માન્ય વિનંતિ ફરી તે, ભૂલ્યો નહિં પણ તુ ગમ્મિ મંબારી; કોકયા કાકાં લકે, લકા જંગ હતા જહુ મંબારી. ૪. યઈ હરિ પ્રમાદ થકતી, રાણીદળબળતણી સુમહમારી; યક્રિય હરાવિ નમારી, ખડકરને છુંદયા દુરાચારી. ૫. બૂલહરામી ખડા, કીધાથી ને યથા અરેખર તે; મંહાસ્યા હરિ રુદ્રો, કીવી હમપર દયા અરેખર તે. ૬. રાણી વિજયી કીવી, સુખચાતા તે પ્રબલ—સરવ જનમ; પાડ ન કા તોળીયે, બજનમનનાં ગળસર વજનમા. ૭. નર્મ ક્રિવા.

પુસતકોની પોહોંચ.

અસતરીઓનું કાંમ શું ? એવે નામનું એક નાંધણું ક્રિવાં નીજે રોક કાવસલ જાહીરે રૂઝીમની તરમી હોને મલીકો છે તે વીરો એ રોકને ઊપકાર ખાંતીએ છઠ્ઠીએ. એ ક્રિવાંનીઆ માં “લંડન સાયરડ રીવીજી” મધે એક બાબત લખાઈ હતી તેનો શારાલિય આપેએછે

એ ક્રિવાંનીઆની શરૂઆતમાં કહે છે “એ ખીના જેડવી ઇંગ્લેન્ડનીઆને તેડવીજી દેથી તેમાં ખચક કરી પારથન માં તુઓને લાગુ પડે.” આ વીચારો સાચે હશે એકમતના મધ ય કના નખી કમકે એ કાંઈ સરવે પારસી બાંતુઓને લાગુ પડી શકતા નથી પણ રકત ચોરે વાંધીની પારસી બાંતુઓને થોડું યહુ લાગુ પડી શકેછે. એ વીરો હમારો માસ રેવરવારીના ક્રિવાંનીઆમાં “આપરચીઆતું—અમેરિકની કુરજ” એવા. મધાંનીએ એક ખીનાં પરગર કીધોછે તેમા હોએએ આપેલા વીચારો ઊપર ધ્યાન રાકાવા ખાંતીએ છઠ્ઠીએ ધરખરેલા અધવામાં આપણી ગરીબ તે ખાન ઘણીગણ વચસે વાંચેની બાંતુઓને નોહાઈ તે કરતા વધારે વધી તરૂં કરેછે એકજી છતાં તેવેને સર કામ નહી કરતાં અને વોરાઈ મારેછ એ બરો હશે લાગુ પાડવા દેનાર નથી.

જો રોક કાવસલની મતલબ જેવી હોય કે આપણી તવગર આપણુ બાંતુઓને એવી બાબત ઊપરથી દાખસે આપણે અને કે હાંતીએ આપણનાં છુરી છુરી કામની, દેખાંખીમી કાંતી ચીંતી ન કલ કરવાને હમણા આપણા લોકો તરફઆર થાયછે તેવા વખતમાં તેઓને સાવચેત કરવાં તો તે મતલબ યહુએ અને નેા એવી નેમથી શેડીઆઓ પોતાની કામનું બહુ ઇછવાને બાહરે પડેતા તે ખરેખર મધન થવા નોહાઈ. બાકી એ ક્રિવાંનીઆની બાબત મનથી અને જેડનુ પારસી બાંતુઓ જેવેની આગળ તવગર તથા આપણે આ તુઓની શાખીઆ કાંઈ નથી તેવેને કાંઈથી રીતે લાગુ પડતી નથી.

ધરમ ઉપર વાહાજ—માઈ જાંઘીરે જેડેરવાનક પલીકરે મસુમ રોક કાવસલ મેડેરામલના આતસમેડેરામના મકાન ઉપર રે શેડેરવ મહીને અને અમેરિકીશન રોજે જરોસુધી આ જુમ ન આગળ ધરમ ઊપર કીધેની વાહાજનું એક ક્રિવાંનીએ એ ના ઇની તરમી હોને મલીકો છે તે માન સાચે કમલ રાખીછે.

ધરમના માનને રલાવે કરવાને ખંતી ગરકસયોમાં માઈ જાંઘીરે ઊપરેરોએછે અને એવા કળવણી પાત્રેવા એક સામા અને પરપાણીક જુવાનીઆનો આવાં સુખ કામ સાચે સખ હોવા થી ને જુવાનીઆઓ ધરમ થઈ તે સમજાયા વગર તણ વેણે તેવો ઊપર ચારી અચર થયે એમા કાંઈ ન થય નથી અને એ લાગ માટે એવા જુવાનોને પુરતુ કોતેમન આપણું પડેછે.

માઈ જાંઘીરે કીધેની વાહાજ એવીતો અસરકારક અને કો તમ રતી કે તારા હાનર થમારા ચરવે ગરકસયો તરમી શાખા શીના આવાન નીકેએ હતા જુહાઓ તરમીની શાખાથી મળી એકજ નહી પણ જુવાનીઆઓએ પણ તે શાખાથીમા મામ લીવો હશે તે ઊપરથી કહેવાને મને છે કે વાહાજ એવીજ ધમની, ચારી એવારતની અને આતના જુવાનોના મન ઊપર અચર કરે જેવીજ હોવી નોહાઈ. એએમા માઈ જાંઘીરે વાહાજ કરનારા આને રીતે એક દાખસે આવીએછે અને ખીલ વાહાજ કર નારાઓએ તે વિમાનમાં લીધાથી પોતાને તેમજ આલખને શય દે કરેછે

આપણા દસરુ શાહેમા તથા માઈ જાંઘીરે જેવા એક અ રધો દલન લાયક જુવાનીઆઓ જે આવા સુખ કામમાં આવીને થય અને રીતથી ભાગ લેયેતે આશા છે કે જરોસુધીએની કાલ ત ને આજેએ તે થોડાં વરસમાં તદન રેવવાઈ જશે. માઈ જાંઘી ગીરને તેની તારીજ લાયક વાહાજને માટે હશે હમારો આવાજ ન જરોસુધી આલખની સાચે શાખાથી આપણમાં ઊતરીએ છઠ્ઠીએ અને આશા રાખીએછ કે એ જુવાન ગરકસય પોતાની સુખ કારોય આણ રાખયે. ધરમની આરુધરીમાં નીકસેલા કળવણી પાત્રેવા જુવા ને આગળ આલખા થુ કરી શકે તેનો એઆવ આપણને આતીઆ રધો આલખ ખાંતીએછે

આ ક્રિવાંનીઆની કીપન આના ને રાખી છે કે જોથી સ રવે વાંચનારી આલખ તેનો લાભ લેઈ શકે.

એ ઉસતારોએ કે તેને આધીન અને તાએવે ધઈ રહેવા વગર છુટક રહેતા નથી. બીજા હાથ ઉપર લોકો ને એમ સમજતા હતા કે આદી બધેએની એક એક ઉપર ગેરમરજી ધઈ અને તેવાનાં દીલ તુડાંતા તુરત તેવાને સરકાર તલાક આપેલ તો ચેંકડો બલકે લખા અને કરોડો કુંડો ને અને મુખ અને બેનથી વસેછે, પોતાનાં બચાઓનું રક્ષણ અને પોચાણ કરેછે, અને મંડલોનાં નીતીને લગતા કા પદા જલવીને કરેછે; તેવા કુખી ધઈ ને, બચાઓ તથા વાહાલોઓની ઉપરના પેચાર ઉતારી નાંખત અને અની તોમાન અને બદલેલ ધઈ કરેતો.

“જુલખાત અને ધારકીપણને મારે ફરીઆદ ધાયછે પણ એનું માંપ કરવાને આપણી પાસે કયું હુકીઆર છે? કેટલીએક વખત તનને હાંની નહી પોંચેમાડવાનાં વીમાર છતાં મનનાં જુસાઓને, આકરાપણું, ચીરડાડ સવલાવ, તોછડાઈ ભરેલી નખાન, સાંખાનાં મુખ ઉપર થેઆંન નહી આપવાથી અને ગોસે ધઈ નવાધી, ધાડ ધાયછે, પણ ધારાની નંરમાં તે, સીકસા ધવા લાયક જુલખાત અથવા ધારકીપણું નથી. આ કુરંચુલું પરણેલી હાલતમાં નીતીભંગ કરવાની તે કસીરમાં આવેછે અને તેથી સાંમાં ઉપર જુલખ ગુનરેછે તથા પણ એ જુલખ કાંઈ એવો નથી કે જેમાંથી સરકાર અને તેના કાપદા તમાને બંધાવી શકે. આવી હાલતમાં જે ની ઉપર કુખ ગુનરે તેણે અવીવેકી અને બેસનમથી આ પેલા પોતાનાં લગનનાં કોલને તામે, ધઈ લાયક રીતે નવાબ કરી, અથવા મીલનસારીથી તલી નઈ અને ને તેમ નહી બનેતો પછે બંધાએ મુંગે મોહરે બંધનું નોઈએ. એ, ઉપરથી લોકો કેહેછે કે તારી ઇનશાકની દરખાસ્ત અસપાળ વાનો કાપદો થો! હું કેહેલું કે ઇનસાકની દરખાસ્ત મણું સંજાત ઉપર પડતાં સરવે કુખનું નીવારણ કરવાનો દાવો નથી કરતી. માંણસોને પુણીઆંન અને સદચુલ્લી કરવા તું કાંમ કાંઈ કોરડ દરખાસ્તું નથી.”

“હવે બીજા જાતનાં ધારતીપણું અને જુલખાત વી ચે વીમારીએ. જાંહાં તે ખુદશુની જુસાઓને કુખ નહી પણ માંણસોએ મંડલીમાં વસી પોતે મેલવેલી કેટલીએક રીત તળાંત અને જુસાઓને કુખ ધાયછે. જેમકે માંણસોએ પઈસાને ભેરે અથવા મોહારા ખેતાવો અને આધાથી મેલવેલી મોહારાઈ અને રીતભાંતમાં ને કાંઈ તેવાને પાછલ થી ભરથાર અથવા બાપડી તરફથી એણું પડેછેતો જુમ મા રેછે કે હમારી ઉપર જુલખ ગુનરેછે. એવા જુલખનું બી માંપ અને તોલ કરવાને હમારી પાસે કાંઈ હુકીઆર અથવા તરાજુ નથી. હાખકા તરીકે કહીએતો એકે મોહારાં માણસની બાપડી ને ગાડી થોડે કરતી હરતી હોપ તેને તેથી બકાત રાખવી, નોકર માકરો તેણીની સેનામાં હાનર ધઈ ઉભા રહેતા હોપ તેના અટકાવ કરવો એ એક જાત ને જુલખ ભરથારો ગુનરી શકેછે પણ તેવા જુલખના અટકાવ કરવાને લગન તલાકની કોરડને જ સતાછે! એવા હ કે ભોગવીઆ વગર પણ લગનનો કોલ પાકી શકાયછે અને તેમાં કાંઈ ખલલ થતી નથી તેથી સરકાર વગે આવી શકે નહી. એવી બાબદનાં ચુકારા બેરમેલે ધવા નોઈએ.”

“આવી બાબદોનાં કલ્યાઓ આવેછે તેની યદ

આત કેમ ધાયછે તે વીમારીએ. બે નજાઓ પરણે; બં થી સારી ચાલનાં માંણસો ગણાયછે પણ તેવામાં જુદી જુદી જાતનાં સવલાવ હોયછે. જે ધંધુલું વખતું મેરકાર રહે છે, બાપડીમાં વલી એક એવું જુસો રહેછે કે જેથી સા મને તે કુખ કરેછે અને તેથી કેટલીક વખત પોતે પોતાપર કુખ બેચી પણ લીએછે. આમાંથી એકમેક ઉપર ગેર મોહારાનાં ધાયછે અને કલ્યાઓનાં આતસ નવંદીથી ભલુક લેઈ ઉઠેછે. ધરનાં માંણસો ને માંડો માંડે હોટ કુકરાવેછે તેથી પેલી બાઈ પોતાના ભરથારનાં નજવાં મેલવાનેથી વગ નદાર કરી તે ઉપર વીમાર કરતી બેસેછે અને પોતાની હાલ ત ધણીન જુરી સમજ ધણીવાર આંખ પાંછી ભરેછે, અને એ રીતે ધરનાં માંણસોથી તેણીનાં સગાં વાહાલોઓમાં તે વાત જુલખ આકાર લેઈ પસરેછે. એક ગાજુતું ફકત સોં ભલી લેઈ સગાં વાહાલોઓ ઉચકેસાએ અને પેલી બાઈની ઉપર દયા અને રહેમથી નેવા નતાં તેણીના ભરથારની નાલે સી કરેછે. એ રીતે ગાંમમાં વાત પસરેછે અને એકબીજાને કાંને પડેછે. આદી બધેએમાં તેથી ગુનર ઉઠેછે અને નહી ધરતા મોહો એકમેક ઉપર વરસાવેછે. ધણીવાર એકમેકના બેલવામાં કાંઈ મતલબ અથવા સાર નહી હોય તે છતાંતેવો તેમાંથી જુરી મતલબ અને સાર કાઢારેછે. એમ કરતાં કલ્યા વધી પડેછે, બંધો કંટાલી એકમેકથી છુડાં ધવા માંડેછે અને પછે જુલખાત અને ધારકીપણાની ફરીઆદોએ મંડા એછે. એકવાર એટલાં આગલ દગલાં ભરવા પછે તેઓથી એક કદમ પણ પાછલ ભરાતું નથી.”

“આ કલ્યાઓમાં મીઠો ઇવનસની ચાલ બીલકુલ ધપ કા લાયક નજાઈ નથી અને તેને સમજી બદનાંસીમાંથી હું મોકેસા કરું અને એમજ એટલા મારેન હું. આશા રા ખુદ કે તે વીવેક અને ડાહ્યાપણું ઉદાર અને રાખી દીલ રાખી ચાલશે, કેમકે ઉદારતા અને રાખી દીલ એ આવી બાબદમાં ખરું ડાહ્યાપણું. વલી મીઠો ઇવનસે આટલું પાદ રાખતું નોઈએ કે જેની સાંમે તેને લડતું પડીકે તેની ઉપર પ્રતે મેલવવી ખરેખર કુખદાપછે, કેમકે એક માણસનું દીલ બીજાના દીલ સાથે બંધાય તેવાં સરવે બંધાં નોાયો તે તેણીની સામે નેડાપછે; તે બાઈ તેના બીજાના નો ભાગીઓ અને શરીકે! તેના બચાઓની તે માંતાછે! અને ને તેણીએ લુલ કીધી હોપ, અને આ કલ્યા લાવ વામાં તેણીએ ખમીતથી મોટી લુલતા દીધીછે તામે એ લુલ કરનાર તકસીરવારની સાથે તેના એવો સંબંધ કે તે ઉપર દરગુનર અને ધાંક પીછોરો કરવાને તે બંધાએજા છે, એટલું નહી પણ ડુનીઆની નંર આગલથીની તે નેમ બને તેમ છુપાવીને રાખવાની તેની કરનછે.”

“હવે આ કલ્યાઓ લાવનાર બાઈને મારે બેન શમુ ન કેવાછે કે તેણીએ પણ ગઈ ગુનરી બાબદ તદન જુલી ન વી નોઈએ અને હું આશા રાખું કે તેણીને આટલું શીખાડવું નથી કરવાનું કે પોતાના ભરથારને તામે થઈ રહેવામાં તેણીને દરજનો કોઈની રીતે આજો થયો, પણ આર એવી તાબેદારીથી તે દરજનો વધે.”

સ્ત્રીબોધ.

પુરતક ૧૨ સુ.

એપ્રિલ ૧૮૬૮

આંક ૪ થો.

નીંદાખોરી નીરૂપણ.

નાટક પાત્ર:

એક ઓલીઆશા... એક તરંગર ખુબરમ સોદાગર ને શુભાવખાઈના વાલી
સેક દુલલાજી... એક તરંગર ખુબરમ સોદાગર.
સેક છપનજી... એક નીંદાખોર સેક.
ગોળીઆજી કાકા... સેક છપનજીના નીંદાખોર કાકા
સેક નીંદાખોર... એક કાકડા સેક.
પ્રેક્ષીઆજી... } એ ભાઈઆ અને સેક દુલલાજીના ભત્રીજા
દીવાલીઆજી... }
સાપુર... સેક દુલલાજીનાં મરનાર ભાઈનાં માકર
મેરકાર ભાઈ... એક કંકર વગરના ભાઈ
મારવાડી... એક ચીઆભોરો.
મગપચાહ... એક સાવના સરખા કાવાદાવાખોર કારખારી
ખાખાખાખાઈ... એકીઆશા સેકના ઉઘાડે ધણીઆની.
ઠયકાંખાઈ... એક નીંદાખોર ભાઈ.
અવગાંખાઈ... એક અવગા ને અવગા પછુ નીંદાખોર ભાઈ.
શુવાખાખાઈ... એક ભણી આ વાપ ૧૧૨ની ઉઘડી

અંક ૩ નો.

પ્રવેશ ૨ નો.

દેખાવ ૧ લો—સેક ઓલીઆશાનું ઘર.

સેક ઓલીઆશા, સેક દુલલાજી અને સાપુર દાખલ થાય છે.
સેક ઓલીઆશા—પેટુલે આપણે એને જોઈએ; અને પછી શરાબ ખાજીની વાતો કરીએ; પણ સાપુર તાહા રોં છટકાંની જોડવણ મહને સમજ પડતી નથી.
સાપુર—સેક, ને નાગા તાટ મહીઆરને માટે મે ત હમને ખુશાચો ફીચો તે એ છોકરાઓના મા તરફનો સંગ્રો છે. કાચમીરમાં તેના સંક્રિા મધહર હતો પણ વખતની ધડીમાં બીચારાના હાથ હેવા કે ને બેવપાના સો ગુણ તે છે કાગલ પતર લખીને પુરુષધીઆને તથા દીવાલીઆને પોતાના હેવાલ નહાવવાય; પણ જાહારે પુરુષધીઓ આને

કાઢે કરી ખરી નવા માગેય તાહારે દીવાલીઆએ પોતા ના વખત પરખાણે મહીઆરને મદદ ફીધી, અંબને જાતી મેહેનત બેંચી દોશત આચાનાવો પાસેથી બીજી રકમ વથુ લ કરેય. હવે મહીઆરને કોઈ નમરે આવખતું નથી, માટે દુલલાજી સેક ને મહીઆર ધધને એ પોરીઆઓ પાસે જાએતો બેહુની ચાલ ચલગત અને બેહુના ભીતરની શુ વાહી આપ જત તેમને મલે, અને ખાતરી રાખજો સેક કે ને કે ઉઘાઉપણથી દીવાલીઓ કરનના બંધાનમાં સપ ડાઈ તંગ થયોછે તોમી તેતું દીલ હજી ગરીબને માટે ખો લુછે અને હાથ હજી નાચારના આધાર માટે લાંખાછે.

સેક ઓલીઆશા—છટ છટ; પણ પાસે આપવા ના કુટપાં નહી હાથ તાહારે સરવેનો હાથ લાખો ને દી વ ખુલવું હાપ. વાડું, વાડું, પણ તપાસ તો કરીએ. પણ સાપુર ને માણસને દીવાલીઆની નખે નખની ખખ રછે તેને તું સેક દુલલાજી પાશે લાવપો હતો તે કયાહુ ગયો ? સાપુર—સેક તે નીચેછે. તે જાતે વધાનખોરોછે; પણ ને સાચું યોવીએ દુલલાજી ચેડતો એન સખશે તહ હમારા ભાણેની આંખ બેલીછે.

સેક ઓલીઆશા—તેને અંદર તો બેલાવ સાપુર—અરે ખોશરો નીચે પેલા સરાહુ તેને અંદર બેલાવ.

સેક ઓલીઆશા—પણ સાપુર કેમ જલણું કે તે આપણને બધી ખરીજ તેહફીક આપશે ?

સાપુર—સાહેબ મેં તેના કાન ખુલેલાછે કે ને રકમ તે દીવાલીઆને ધીરમ તેની ઉપર ભરતીનું પાણી ફરી વ લેહું જાલને; પણ ને સાચે સાચી વાત તું એ છોકરાના કાકા સેક દુલલાજીને જાહેર કરયોના વધાન શુધા તાહારે ના છું તુંને મલયે; માટે એ સરાહ ને કહે તે સાચે સાચું જાણજી. ઓલીઆશા સેક, વધી પેલા સમપચાહની શુવા હીધી તહમારી એ બાબદ ઉપર ખાતરી કરીય; અને યો ટા વીલમમાં દીવાલીઆ અને તહમારાં ધણીઆની વચે ના સંબંધપર તહમને વસવસોછે તે પણ દુર કરી ચડીય.

સેક ઓલીઆશા—મેં એ બાબદ ઉપર ખુબ સાંભ રેછું.

સાપુર—આવો સરાહ સાહેબ; આવો મેહરખાન. [મારવાડી શખજ થાય છે.]

ખોખરાંબાઈ—મનમાં મલોદા ના નમશે. પરચુયા હ સરખો સાહુકાર માહારે બારણે ધકેલા ખાતો હતા તે તહમારી મેલેકાનમાં માહારા પયારને ખાટે હાપ ખારતો રહી ગયો.

સેઠ બોલીઆશા—ખાઈ હવે અંત આવયો. તું ઘાહજ વગરની અને નીમખહરામજી. કાંઈખી ખરાખ ચીજ તાહારીથી બની શકે. તાહારો અને દીવાલીઆ વચે ક ઈ પેરેની દોસતીછે તેની મહને હવે અછી સમજ થઈછે.

ખોખરાંબાઈ—જ્યાં સંભાલે એવીઆશા; વગર કારણે માહારી દામજુપર તહમને હુમલો કરવા દેનાર નથી.

સેઠ બોલીઆશા—જેઈએ તો માહારી પાસથી થી જરાજુના પઈસા લે અને તાહારું કાજું કર; ઈયાતો એક દમ છુટા છેડેડા કર. હું માહારો તહરાસ મેસાડીશ કે હ વે પછી ઘડપણમાં પરણેલાએને રસતો સુખ પડે.

ખોખરાંબાઈ—કયુલ, કયુલ ! પણ પપારા ભરતાર માલો આપણ પાછાં એકદીલ ધઈએ. હા, હા, હા ! વ લો મને એલીઆશા મીજન ખોરો ! વારું, વારું ! જ્યઈ

સેઠ બોલીઆશા—રોજખનો કાર ! શું માહારામાં એરલીથી તાકાત નહી કે તેને ખીનજી ? અરે ! હું બહુ કુખી છું ! માહારા દીલના વાવડા જોઈએ હશે પણ તેના મીજનના પવન યોળનાર નહી !

દેખાવ ય થો—દીવાલીઆનુ ઘર.

દીવાલીઆ, બેદરકાર ભાઈ, તયા સેઠ નીશાંગાન ટેળ વપર શરામની લેહેરમાં મેકાછે. એવામાં આકર થેઠ ફુલલા છ તયા સરાફને દાખલ કરેછે.

દીવાલીઆ—આવો સરાફ સાહેબ આવો; આવો સાવકશા સેઠ આવો; મહને આપણા સરાફ સાહેબ કેહે તાજ હતા કે તહમે આજ શેવકને ઘર તજવી લેયો. દોરાજ બલાસ લાવ. સાવકશા થેઠ આ સલામતો શઘલા વયા નખોરાએની. સરાફ સાહેબ હું તહમને બોહોંસ કરી શક તો નથી.

બેદરકાર ભાઈ—લે બચાર દીવાલીઆ લે, ખાપ મરે બ મના લખી આપે તે જીવાન બચો તે ખરો. વયાનખોરા ન રોપતો જીવાનીના તનનેજ ધીકછે.

સેઠ ફુલલાછ—લેએ સાહેબ તમારા સમુજનની સલામતી.

[અપના પીવેછે]

બેદરકાર ભાઈ—સાવકશા સેઠ બેચદખી આફે. એ દહોતો સેઠ મારાં કુખલ માલકને આંગલી વટે રોજ મટાડ્યં.

સેઠ નીશાંગાન—સાવકશા સેઠ સહવારે હાથે કલમ ધરો ને રાતે હાથે ચુરા પેહેડો એ કીક નહી. શરાખ પીયે ચુરા ને ન પીયે તે એલવે ચુરા. એજ આ હમારો કેહેવતછે.

બેદરકાર ભાઈ—સેઠ સાવકશા આ તબલર લેએ; નહીતો હમે એજ સમજનું કે તમે હમને હાંજીલ.

દીવાલીઆ—જુખખો, કોઈનું ખમીર કેહેવું. સાવ કશા સેઠને વધારે બોહોંસ ના કરો.

સેઠ નીશાંગાન—તું તારા પરાજા સાથે ખાજું ફેર. માલ રે બેદરકાર આપણે પાસેના ખોરાડમાં જઈ બેઘડી પાસા ફેંકે.

[પિ નજા નખઈ]

સરાફ—દીવાલીઆ સાહેબ આ સાવકશા થેઠ માહારા મુરખીછે. કોઈનું કામ હાથે ધરવું કે પાર. સાવકશા સેઠ આ હમારા—

દીવાલીઆ—છટ છટ ! સેઠ હમારો સરાફ ઘણો પરમાણીકછે પણ બેટીખાપ પાસે કામ થાયું ને વા ત ઘણી. મુરખો ને ખાનેઆમાદ ને એવી બી છ એની શાહુગાત અરધે કલાકે પુરી થાય તાહારે વે હવારની વાતો માલે. સાવકશા સેઠ લાંબી દુકી છોડી દ ધને હું તહમને એટલુંજ કહું કે હું એક મોટો ઉઠાઈ છોકરો છું. માહારા હાથમાં એક અરધી રહી શકતી ન છું, અને મહને હાજ ઉઠીના નાણાની ગરજછે અને હું યાદ્ય કે તહમે બરા સમજી અને ડાહ્યા સરાફ છો કાર છ તહમારી પાસે ઉઠીનું નાણું આપવાનું ગઈછે. હું એવો મુરખજી કે સેઠ કડે ૫૦ ટકા વયાન આપવા તઈપર છું; અને હું ધાર્ય કે તહમે. એવા ઉઠાજોર ને ખવલા ના પીરછો કે સોમી સો ટકા લેવાને ચુકા નહી. હવે સાહેબ આપણને પુરતી એલખાન પડી હવે મેહુરખાની કરી વેહેવાર મારે પડો.

સેઠ ફુલલાછ—સેઠ તહમે બહુ સાદાને ભોલાછો. તાજમ તવાનના માજસ તહમે નહી.

દીવાલીઆ—સેઠ સારો વેહેવાર નવો એકે નહી.

સેઠ ફુલલાછ—એક બાબદમાં તહમારી લુલછે. માહારી પાસે ઉઠીકું આપવાને નાણું નથી. પણ તહમારી ગરજ સારવા એક દોસતને પગે અગે લાગી નાણું કહડાઈ કેમ સરાફ સાહેબ ?

સરાફ—હાજ વાત ખરી. તહમે જાણાય તો ખસ કે જીડોના હું કેહેવો વેરીજી.

દીવાલીઆ—હવે એમાં કાંઈ જવ નહી. પણ સાવકશા થેઠ, કોઈ મુકત નાણું ઉઠીકું આપનાર નથી.

સેઠ ફુલલાછ—તેતો છેવરે સેઠ; પણ તહમે જા મીનઘીરી શું આપશે ? ઘરમારો તો અખખલ હયો.

દીવાલીઆ—ઘરમારો નહી પણ ઝાડના કુંડો તો છેવર. પણ જી પીરા પડો. માહારો ઈસાનના એક સોદાગર કાકોછે જે દખમાની પાલપર સુતેલોછે. કાકે ધપ્યો કે તહમારું નાણું પાછું ફરેજી છેવર. હું તો તેના અનીતો ન છું અને ને સાલમજીયું કે તે બધું મહનેજ મુકી ગયો.

સેઠ ફુલલાછ—(મનમાં) વાહાવારે ભતરીજી !

દીવાલીઆ—સાવકશા સેઠ માહારા કાકા તું આ પછી નાણું આપવાની બોલી; તોખી મારે કેહેવું જેઈએ કે મારા કાકાની મારી ઉપર એરલીતો મેહુરખાનીછે કે તેવજ ના મરજીના સખામાર શાંભલી હું માથે હાક દઈરડું.

સેઠ ફુલલાછ—પણ ભાઈ તમારા કાકાતો સો વસે બી મરે નહી. ને જીડું માંચ વસે મરી ગયો તો નાણું ની વાત ભસતમાં જોડે તેસતો.

દીવાલીઆ—ભાઈ એજ બને ? આજ કાલ તેની તઈપારોછે. ફુલલાછ કાકા તું આ કે ખારવને આવી ખા રહો ઉના રેહેજી. ઈસાનની હવાથી તેવજ. દદરી ગયામ લોકોતો કેહેવ કે એવાતો ફેવાઈ ગયામ કે સગો દીકરોખી નહી એલખે.

સેઠ ઓલીઆરા—માહારાં સરખે માણસ કોણ હારખર થતો અને ખીજવાતો હશે ? જાણી જોઈને એવ બની માહારી ઓરતના હોલમાં જોતરાયો તેટલાં વલો આ હટી લી કુતીનો જીવાન ગમરૂ બાપ જાણી જોઈને મરો ગમે કે એ કુતીનોખી રહ્યો સહયો જીવન હતું ખરું. સામેથી માહારી ધીંગલોતી ખુશ મીઠામમાં આવેલ. કહેલો ખુશી થઈ જો એના પગારમાં મહને યોડોનવાર લપટેતો.

[ખાખાંચાઈ રાખત થાયછે]

ખોખરાંબાઈ—કેમ, સેઠ ઓલીઆરા, હું આશા રાખું કે તહમે શુભ સાથ લેઈશી લીધું નથી. જાહારે હું તહમારી પાસે નહીં હોવું તાહારે તહમે પાછ મીઠા ન રાખો એ માહારી સાથ ઠીક સાલ ચલાવતા નથી.

સેઠ ઓલીઆરા—અરે ! અને ખુશ મીઠામમાં રાખવાનું તમારા હાથમાંછે.

ખોખરાંબાઈ—મારા હાથમાં હોતો હતું. મધન રેફે ત; કારણ હમણા તમને ખુશ મીઠામમાં રાખવાનો વખ તછે. વાડું ચાલો ખુશ મીઠામ રાખી અને એ હજાર રૂ પૂયા આપોતો ?

સેઠ ઓલીઆરા—એ હજાર રૂપયા ! અને એ રૂ મ લીધા વગર ખુશ મીઠામમાં તમે અને રાખી ન શકો કે ? એવી કોઈ મીઠા નથી ને હું તમને ના પાડું. હેમો (નોટ આપેછે) પણ મને મયકરી લખી આપો કે એટલા રૂપયા તમે અને લેવા છો.

ખોખરાંબાઈ—છાલનું લખત ચોખુછે.

સેઠ ઓલીઆરા—યોડા વખતમાં તમને હું આ જાએમીમાં ગરક કરનારહું પણ મને કહો કે શું આવીજ રીતે આપણે હાહાડા શું માવીએ ?

ખોખરાંબાઈ—એ તમે કહો કે તમે હારપાતો મારે કબુલછે. કાલથી કહ્યુઆનું મોઢું કાણ.

સેઠ ઓલીઆરા—વાડું તારે હવે એરી હરીફાઈ કરીએ કે સહથી અસીલ કાણ બનેલ.

ખોખરાંબાઈ—હું ખરું કહું મ સેઠ ઓલીઆરા કે ખુશ મીઠામ રાખવો એ તમારી ખુબીતી ખવાયછે; અ સહી સાહેસાઈએ ગોપા તમારી ઘણે વરશે. એટ લીધીછે. પરણ્યા અગાઉ આ સામેના ઝારો તમે બેસી નાનપણમાં તમે ઉંદરો તથા કસારીના કેવા કટકા વેરી હતા અને તે એ સાથે ઉડાવેલા નંગમાં તમે કહેવી દયેરી દેખાડી હતી તેના રસ ભર્યો હેવાલ અને સંભાડાવવાને તમે કહેવી ઉ વટ લેના હતા ?

સેઠ ઓલીઆરા—હા હા; પણ મારી પપારી છું બી કહેતી ઉઠતી મહને સંભલતી હતી !

ખોખરાંબાઈ—અને જારે મારી મહીએ તમારા કડા મનખ કરતી હતી તારે તમારી તરફથી હું કહેવી લડવા નીકલતી હતી !

સેઠ ઓલીઆરા—ખરેખર, ખરેખર.

ખોખરાંબાઈ—અને જારે મારી પીતરાઈ બેઠેન યો વના નીકલે કે તમેતો પેટ ઉપસેલો, વાંદર સરખા, બાવલ ના ગાંડછો અને હું તમારા બાપ સરખા જીવેમીઆને થ રહ્યા નીકલેછું તારે હું હરદમ તહમારી તરફલે ખેંચતી

હતી અને કહેતી હતી કે તહમેતો બરીઆમદાના ઉગતા સેનારા હો.

સેઠ ઓલીઆરા—ઘણી મેહરબાની ધઈ.

ખોખરાંબાઈ—હુંતો કહેતીજ હતી કે તહમારા ને વા ભરતાર યોડાન થયે.

સેઠ ઓલીઆરા—ખાસી તરક બાંધી. હવેતો આપણે સહથી સુખવાસી ધણી ધણીઆની ધઈએ.

ખોખરાંબાઈ—અને કદી પણ વટલાઈ કરીએ નહીં.

સેઠ ઓલીઆરા—નહીજ; સેતાવને હાલો કરીએ. પણ પપારી જે તુંતી તાહારો મીઠામ સંભાડેનો ઠીક, જાહારે કાંઈ મીનાકેરો આપણી વમે ઉના યાપ તાહારે તેનું સુલ જોઈએતો છું.

ખોખરાંબાઈ—એજાબી માફકે ભરતાર; સેતાવને તેડનારા પેટેલવાતો તહમે છો.

સેઠ ઓલીઆરા—પપારી જોખરી સંભાડ, સા મા જવાબની ધારથી દોસનીના ગાંડ કતાપા વગર રહેતો નથી.

ખોખરાંબાઈ—પરીખ ભરતાર તાહારે તહમેમી સા મા જવાબ ના વાડો.

સેઠ ઓલીઆરા—જો વહી છું કાઠી, એજ રીતના જવાબથી મહને કંઈપ કહેછે.

ખોખરાંબાઈ—જો વગર કારણે તહમે એમ શુસે થ થો કેનીતો—

સેઠ ઓલીઆરા—હે ! વહી છું ઇસતી થોએચ.

ખોખરાંબાઈ—હું કાંઈ ઇસતી થોપતી નથી; પણ તહમારો મીઠામની હાથમાં રાખો.

સેઠ ઓલીઆરા—નહી નહીં, શયથે વાંક તાહારા મીઠામનેનહી.

ખોખરાંબાઈ—માહારી પીતરાઈ બેઠેન કહેતી તેમજ કંઈ ખરું પડેચ.

સેઠ ઓલીઆરા—તાહારી પીતરાઈ બેઠેન એક એ બીએલ અને અડીએલ વાંદરીછે.

ખોખરાંબાઈ—માહારો સગાંએને નાહકની ગાલ રે નારા તહમે બરા જમરા જીખખ છો.

સેઠ ઓલીઆરા—ફરીથી તાહારી સાથે દોશની ખાં થે તેને કસાલે.

ખોખરાંબાઈ—જીવું જોઈતું તેવુંન થયુંછે.

સેઠ ઓલીઆરા—ખાઈ પેટેલેધન તહમે માહારી રતીભાર દરકાર કરતાં ન હતાં; અને માહારી આગરી ખ સી ગઈ હતી કે તહમારા નિહુવી કહ્યાદસાલ જેની ઉપર તહમારા સહવા અડોસી પહોસીએએ પીઠ ફરેલેતી તે ની જલમાં કસેયો.

ખોખરાંબાઈ—અને માહારી પણ આંગારો ખસી ગ થવી હતી કે તહમારા સરખા માણસ જેની ઉપર થડપણ શુધી કોઈ નાનનીએ પેતાના હુસના ચેરેસાને મનકાઠ નાખેતો નહીં તેના છટકામાં હું સપડાઈ.

સેઠ ઓલીઆરા—પણ એમ કહો કે આગલ કોઈ એ તહમારે મારે છટકું માડવાની તસરી વઠીક લીધી ન હતી.

ખોખરાંબાઈ—મનમાં ભલીશ ના નમશે. પરખુશા હ સરખો સાહુકાર માહારે ખારણે ધકેલા ખાતો હતો તે તહમારી મોહિકાનમાં માહારા પપારને ખાટે હાથ ખારતો રહી ગયો.

સેઠ ઓલીઆશા—બાઈ હવે અંત આવ્યો. તું દાહાળ વગરની અને નીમખહરામછે. કાંઈબી ખરાબ બીજ તાહારીથી બની શકે. તાહારી અને દીવાલીઆ વચે કંઈ પેરેની દોસતીછે તેની મહને હવે આછી સખજ થઈ.

ખોખરાંબાઈ—બાઈ સંભાલો ઓલીઆશા, વખર કારણે માહારી દામખપર તહમને હમમેલો કરવા દેનાર નહી.

સેઠ ઓલીઆશા—ભેઈએ તો માહારી પાસથી જુ નરાણના પધસા લે અને તાહારૂં કાણું કર, ધયાતો એક દમ છુટા છેડા કર. હું માહારો તહરાસ મેસાડીશ કે હવે પછી ઘડપણમાં પરણેલાએને રસતો સુખ પડે.

ખોખરાંબાઈ—કણ્ણ, કણ્ણ ! પણ પપારા ભરતાર ચાલો આપણ પાછાં એકદીલ થઈએ. હા, હા, હા ! વહી તને ઓલીઆશા ખીજાળ ખોયો ? વારૂં, વારૂં ! નબધે.

સેઠ ઓલીઆશા—દોનખનેા હાર ! શું ! માહારામાં એટલીબી તાકાત નહી કે તેને ખીજવું ? અરે ! હું બહુ કુખી છું ! માહારા દીલના વાવરા ભેઈએ ઉડો પણ તેના ખીજાળનેા પવન ચોળનાર નહી ! નબધે.

દેખાવ ૪ થો—દીવાલીઆનુ ઘર.

દીવાલીઆ, મેદરકાર ભાઈ, તથા સેઠ નીશાંબાજ રેખ ફપર શરાખની હેદરમાં મેકાછે. એવામાં ચાકર ચેક ડુલલા છ તથા સરાફને દાખલ કરેછે.

દીવાલીઆ—આવો સરાફ સાહેબ આવો, આવો સાવકશા સેઠ આવો, મહને આપણા સરાફ સાહેબ કેહુ તાજ હતા કે તહમે આજ ચેવકને ઘર તજવી દેયો. શરાખ ગલાસ લાવ. સાવકશા ચેક આ સલામતી ચલવા વખા નમેરાઆની. સરાફ સાહેબ હું તહમને મેહિંસા કરી શક તો નથી.

મેદરકાર ભાઈ—લે અચા દીવાલીઆ લે; બાપ મરે બ મના લખી આપે તે જુવાન બમે તે ખરો. વયાળખોરા ન રોખતો જુવાનીના તનનેજ ધીકછે.

સેઠ ડુલલાછ—લેએ સાહેબ તમારા સખુનની સલામતી. ચિખના પીએ.

મેદરકાર ભાઈ—સાવકશા સેઠ બેઅદબી માફછે. એ દલોતો સેઠ મારાં કુધમલ બાહકને આંગલી વટે રોજ ચટાડેમ.

સેઠ નીશાંબાજ—સાવકશા સેઠ સહવારે હાથે કલમ ધરો ને રાતે હાથે ચુરા મેહુડો એ દીક નહી. શરાખ પીએ ચુરા ને ન પીએ તે આલવે ચુરા. એખ બા હમારી કેહવતછે.

મેદરકાર ભાઈ—સેઠ સાવકશા આ તખલર લેએ; નહીતો હમે એખ સખજશું કે તમે હમને હીજીમ.

દીવાલીઆ—હુખખો; કાંઈનું ખમીર કેહવું. સાવકશા સેઠને વધારે મેહિંસા નાં કરો.

સેઠ નીશાંબાજ—તું તારા પરાણા સાથે માથું ફેર. ચાલ રે મેદરકાર આપણે પાસેના ઓરડામાં જઈ બેઘડી [વિજાળા બધે.

સરાફ—દીવાલીઆ સાહેબ આ સાવકશા ચેક માહારા મરખીછે. કાંઈનું કામ હાથે ધરવું કે પાર. સાવકશા સેઠ આ હમારા—

દીવાલીઆ—છટ છટ ! સેઠ હમારો સરાફ ઘણો પરમાણીકછે. પણ મેટીબાપ પાસે કામ થોડું ને વા ત ઘણી. મરખી ને ખાનેઆબાદ ને એવી બીજ એવી શરાહગાત અરધે કલાકે પુરી થાય તાહારે વે હવારની વાતો ચાલે. સાવકશા સેઠ લાંબી છુટી છેડી દઈને હું તહમને એટલુંજ કહું કે હું એક મોટા ઉઠાઉ છોકરો છું. માહારા હાથમાં એક અરખી રહી થકતી નથી. અને મહને હાલ ઉછીના નાણાની ગરજછે અને હું પારૂંમ કે તહમે બરા સખજી અને ડાહ્યાપા સરાફ છો કારણ તહમારી પાસે ઉછીનું નાણું આપવાનું ગરથછે. હું એવો મરખજી કે સેઠકડે ૫૦ ટકા વયાન આપવા તથપાર છું; અને હું પારૂંમ કે તહમે એવા ઉઠાઉગીર ને મવલા ના પીરછો કે સોએ સો ટકા લેવાને ચુકો નહી. હવે સાહેબ આપણને પુરતો આલખાન પડી હવે મેહુરખાની કરી વેહેવાર મારો પડો.

સેઠ ડુલલાછ—સેઠ તહમે બહુ સાદાને ભાલાછો. તાજમ તવાળના માણસ તહમે નહી.

દીવાલીઆ—સેઠ સારો વેહેવાર નવો એકે નહી.

સેઠ ડુલલાછ—એક ગાયબમાં તહમારી જુલછે. માહારી પાસે ઉછીનું આપવાને નાણું નથી, પણ તહમારી મારજ સારવા એક દોસતને પગે અને લાગી નાણું કહુશાઉ કેમ સરાફ સાહેબ !

સરાફ—હાજ વાત ખરી. તહમે અજોમ તો ખરા કે જીકોનેા હું કેહેવો વેરીછું.

દીવાલીઆ—હવે એમાં કાંઈ જવ નહી. પણ સાવકશા ચેક, કાંઈ ચુકત નાણું ઉછીનું આપનાર નથી.

સેઠ ડુલલાછ—તેતો છેજ રે સેઠ; પણ તહમે જ ખીનગીરી શું આપયો ? ધરખાર તો અખખજન હશે.

દીવાલીઆ—ધરખારતો નહી પણ ઝાડનો કુંડો તો છેજ. પણ જાી ધીરા પડો. માહારો ધિાનમાં એક સોદામર કાઢોછે જ દખખાની માલપર સુતેલોછે. કાલે ધખમે કે તહમારૂં નાણું પાણું ફરેજી છેજ. હું તો તેનો માનીતો જ છું અને ને સાલવધું કે તે બધું મહનેજ સુકી ગયો.

સેઠ ડુલલાછ—(મનમાં) વાહાવારે ભતરીજ !

દીવાલીઆ—સાવકશા સેઠ માહારા કાકા મુંઆ પછી નાણું આપવાની મોલી; તોબી મારે કેહેવું ભેઈએ કે મારા કાકાની મારો ઉપર એટલીતો મેહુરખાનીછે કે તેવણ ના મજબુના સખામારે શાંલવી હું માથે હાક કરું રડું.

સેઠ ડુલલાછ—પણ ભાઈ તમારો કાકાતો સો વરસે બો મરે નહી. ને જે હું માંચ વરસે મારો ગયો તો નાણાની વાત ભસાતમાં જોઈ તેસતો.

દીવાલીઆ—ભાઈ એખ અને ? આજ કાલ તેની તથપારોછે. ડુલલાછ કાકા મુંઆ કે ખારવને આવી બા રજી ઉભા રહેજો. ધરાનની હવાથી તેવણ. દદરી ગપાય કોકોતો કેહેમ કે એવાતો ફેરવાઈ ગયામ કે સગો દીકરોબી નહી આલખે.

સેઠ દુલલાઈ—હા હા એવોતો ચેહેરો નાખી દી
યોમ કે સંગો દીકરોની એવળે નહી.

દીવાલીઆઈ—હા ! હા ! આ શાંભવી તખતેતો
સાવકયા ગીલી ગીલી આવતો હશે.

સેઠ દુલલાઈ—પણ વધી કાંઈતો કેહેમ કે કુલવા
છ સેઠતો આ ચેહેરમાં છે.

દીવાલીઆઈ—ભાઈ કાંઈ કરતાં માહારા કાકાની
ખબર મહને વધારે હોય. હમણા તો તે અલગજીવ પાહા
ડની ખીજુ તરફ છે.

સેઠ દુલલાઈ—હા, હા ! માહારા કરતાં તહમને
વધારે સારી ખબર હોય ! પણ ભાઈ તહમારી પાસે કાંઈજ
નથી કે હાલ તરત વેચી થોડુંક કાંઈ ઉભું કરવે ! તહમા
રા બાપને કાંઈ શુંતા રૂપાંતો સટ હશેની ?

દીવાલીઆઈ—તેતો આ બાઈને અટકારખી મારી
ગયો.

સેઠ દુલલાઈ—(મનમાં) તાહારા અવતાર જલથહે
પોરયા. (ઓરેથી) કાંઈ ચોપડીએ હશેની ચોપડી ?

દીવાલીઆઈ—ભાઈ એટલી અમલ તે મગનમાં
સમાવવીખી નેઈએ કેની, આપણેતો ચોપડીએ લીલાંડવા
લાને સવાધીન કીધી કે લોકો થોડી અમલ રેતો માહારા
વડાવાએને પૂન લાગે. ભાઈ થોડાં માહારી પાસે બાપ
દાલાના ચીતરો વેચવાનાં છે.

સેઠ દુલલાઈ—શું તહમારા બાપ દાદાએનેખી બજા
રમાં વેચશે ?

દીવાલીઆઈ—દરેક જલને; ને વધુ દામ આપે તે
ને માહારો સઉથી વડો દારો મશે.

સેઠ દુલલાઈ—(મનમાં) હવે પોરણ હાથથી ગમે
(ઓરેથી) ભાઈ તહમને તહમારા બાપ દાદાએની આગ નથી.

દીવાલીઆઈ—આગ લાગે કુશમનને, હાંપાંતો લીલાં
લેહર.

સેઠ દુલલાઈ—(મનમાં) હું એ ચીતરો વેચાતાં લ
ઉં પણ એ ઘાટકી ઓકરા મેં તાહારી પરીક્ષા કરીછે. કે
દીખી તુહને હું માફ કરનાર નથી.

(વેદરકાર ભાઈ—સું ધાર વધી તાહારી ઉપર. કાં
હાં શું મ થઈ ગયો. દીવાલીઆઈ)

દીવાલીઆઈ—નરા સખર; હમણા માહારા બાપ
દાદાએનું લીલાંડ વનારછે.

વેદરકાર ભાઈ—તાહારા બાપ દાદાને સુહવામાં કેંક.
દીવાલીઆઈ—તેતો પછી સાવકયા સેકના હાથમાં

છે. નેઈએ તો સુહવામાં નાંખે કે નેઈએ તો કુલવામાં નાંખે,
માથ વેદરકાર પુઃ આ ખુસીયાર ઉતો થઈ લીલાંડ કર.

વેદરકાર—આએ દીવાલીઆનાં બપાવાના બપાવા
ના બાપ. સવાસો વરસે તરણસો વરસની વાત ઉપર સુ
રતમાન થયા. ને લેસે તેના નસીબમાં પથરા હોયતો ન
વેહેર થઈ જશે. આએ એકવાર; ને જાપય, ને જાપય; આ
એ વેવાર. આએ વેવાર. આએ વેવાર.

સેઠ દુલલાઈ—(મનમાં) અરે સેનાનીઆતી રેવો.
દીવાલીઆઈ—સાવકયા સેક તહમે કાંઈ સાટું કે
રતા નથી.

સેઠ દુલલાઈ—સાડાં કરવા કરતાં હુતો રજુખમાં
બાગ લઈએ. બાપ દાદાએને લીલાંડથી વેચાતા તો આને
સાંભળવા.

દીવાલીઆઈ—સું કરે ભાઈ તીજેરીમાં કાણું પડે
તાહારે બાપ દાદાએની સાહેતા માહાવી નેઈએ.

સેઠ દુલલાઈ—(મનમાં) હું કદી કદી એ ઓકરાને
માફ કરનાર નથી. કદી, કદી નહી. [થપથા જાયછે.]

ઓરતોની મીજલસ.

ભાગલા ૨૭ મું.

બચાંતો દાંત કુટયા વીશે.

બચાંતો દાંત કેયારે કુટયા માંડે, તે વખતે શું આવ
વત કરવી નેઈએ, તે વખતે શું અડમણે નડે, એ સધડી
બાળદનું ચાન તણને હોડું નેઈએ; કાંઈક ઘણી વેલા એ વે
ચેના અ બાણપણથી ઘણી ખાખી ઘણે, કે ને નરા માહી
તમારીથી અટકવાઈ શકાયે.

૧ બચાંતે સાતમે મહીને પેહેલાં દાંત કુટયા માંડે.

પેહેલા છ મહીના લગી બચાંતે દાંતની કાંઈ નર
નથી; કાંઈક એટલો વખત તદન માએતા કુષ ઉપરજ તેને
રાખડું નેઈએ. સાતમે મહીને દુધીયા દાંત કુટયા માંડે
તે ઉપરથી સમજ પડેછે કે બચાંતે માએતા કુષ થીવાએ
બીજા ખોરાકની નરૂછે; પણ દાંત હમેશાં સાતમે મહીને
કુટતા નથી. કોઈને એક બે મહીના નરડીથી આવેછે અ
થવા એક બે મહીના વધારેવાર લાગેછે. કેટલાંએક બચાંતે
નતમથીજ એક બે અથવા સધલા દાંત કુટયા હોયછે. એ
મ કેહેછે કે આપણા નરડસત પેગમખરને નતમથીજ સધલા
દાંત કુટયા હતા. એ દાંત ઘણાખરા પેતાની મેલેજ ખરી
પડેછે. ને ધાવતાં બેચું માએતા ધાનને ઈજ કરેતો એ
દાંત કાહડી નખાવવાની નરૂછે. ને અડમણ માવમ
પડે નહી અને દાંત મજબુત હોમેતો કદી પણ દાંત કહડાવી
નાખવાની તત્તવની કરવી નહી. કોઈને દાંત દોહોડ અ
થવા બે અથવા તરણ વારસે આવેછે. એક જલને માટે
કેહેછે કે તે બાળજીવાનીમાં આવીયો તોપ પણ તેને એક
પણ દાંત કુટયા ન હતા.

૨. દુધીયા દાંતની સંખીયા માતર ૨૦ હોયેછે અ
ને ને બચું એ અથવા હુડી વરસનું થાયેછે એટલે સધલા
કુટી રહેછે.

દાંત એકેક પછી કુટયા માંડે. પેહેલાં નીચેના આ
ગલા ધારદાર બે દાંત નીકસે. તે પછી ઉપરના બે આગ
લા, તેની પછી એ ઉપરનાની આજીઆજી એકેક દાંત, પછી
નીચેનાની આજીઆજી એકેક દાંત, એમ કરીને બચાંતો એક
વરસની ઉપર ધોમે તેટલામાં આગલા ઉપરના ચાર અને
નીચેના ચાર મહીને આડ દાંત કુટી નીકસે. એ પછી
નીચા નડલામાં વેડે આજીએ એક દાંતનો ખાંચો રહીને

એક આગલી દાદ કુટેછે, તે પછી તેને મલની ઉપરની કુટે છે. પછી મારો ગાલા એકક દાંતથી પુરાઈ જાયેછે. તે પછી નીચેની પાછલી દાદ અને પછી ઉપરની પાછલી દાદ કુટેછે. એ પરમાણે બનું બે અથવા હડી વસતું થયું એટલે બીજા ગાર દાંત કુટીને સથલા મલીને વીસ દાંત તૈયાર થાયેછે.

૩. જોરે પારા જરા સુછ આવે, લબ વધારે ગલે, અને ઘડી ઘડી માથેનું થાન લેવા માંગે તારે સમજવું કે દાંત કુટવાનો વખત આવીયોછે.

દાંત કુટવાના હોયેછે તારે પારા સુછ આવેછે, કોઈ વખતે લાલ અને ગરમ થઈ આવેછે. મોઢાંડાં માટેથી લબ પુશકલ નીકલેછે અને સોખાર એટલીતા લાગેછે કે વારે ઘડીએ ધાવવા માંગેછે, પણ પાા કુખેછે તેથી તરત ધાવવા તું સુકી દેછે અને થોડા વખતમાં વલી ધાવવા માંગેછે. પારાની અંદર વવરાટ લાગેછે તેથી મોઢાંડાંમાં આંગલાં ધાલેછે અથવા જ કાંઈ કપડું અથવા રમકડું હોયેછે તે મોઢાંડાંમાં ખોસેછે.

૪. બચાંને મોઢોડામાં હાથીદાંત અથવા ધાતુનાં આંગણીયાં આપવાં થણુ ખરાબછે.

બચાંને દાંત આવતી વખતે પારાને દાખવાને માટે થોતાના આંગલાં અથવા હરેક કાંઈ ચીજ મોઢાંડાંમાં ધાલેછે એ ઉપાધી માલમ પડેછે કે પારા દાખીયાથી બચાંને આરામ મલેછે, પણ પારા દાખવાને માટે કાંઈ પણ કઠણ ચીજ આપવી નહીં કારેકે તેથી પારા ઉલટા જડ થાયેછે અને દાંતને આટલે આવતાં યુથકેલી પડેછે. એટલા માટે જેમ બને તેમ નરમ માવવાને માટે આપવું, જેમકે રબરની જડી વીડી અથવા સાક સુમારો જડા ચાંમડાનો કટકો અથવા બીસકોટ આપવી. બીસકોટ લબથી નલદીથી નરમ પડી જશે અને બચાંને તે સુસવાને ખુશ લાગશે. ઘણી વેલા આપણાં આંગલાં પારા ઉપર ફેરવીયાથી બચાંને ખુશ લાગેછે, એટલા માટે દીવસમાં ઘડી ઘડી આપણું આંગણું પારા ઉપર ફેરવીયા કરવું.

૫. દાંત કુટતી વખતે બચાંની માવજત ઉપર વધારે ધ્યાન આપવાની જરૂરછે.

બચાંને ખોલી હવામાં ફેરવવું અને તેને લાયકની કસરત આપવી. પેટ હુમેથાં ખોલાસથી આવવાં જોઈએ. જો કબજા હોયેતા અરધી અથવા એક ચમચી એરંડીયું તે લ પાવું. થાન વારેઘડીએ આપવું, પણ ઘણોવાર લગી આપવું નહીં. તેથી તરસ મટશે અને પારા બીજાઈને નરમ રહેશે. દરરોજ રાતરે બચાંને કુકા પાંછીમાં એક બે મીનીટ ખેસાડવું, કે જોથી પસીના ખોલાસથી છુટશે. જો એ વખતે પેટ આવવાં હોયેતા તેને એકદમ અટકાવવાં નહીં, કારેકે પેટ આવીયાથી પારાનું જોર નરમ રહેછે. પારા ઉપર મધમાં થોડા સુરોખાર નાખીને આપડવું, તેથી વવરાટ નરમ પડશે. માએ પણ એ વખતે થોતાની તબીયત અને ખોરાકની માવજત કરવી.

૬. ઘણી વેલા દાંત આવતી વખતે બનું થણું હું

શન થાયેછે તેથી માએ તે વીસે કદી પણ નભરવશે રહેવું નહીં.

ઘણી વેલા દાંત કુટતી વખતે પારા થણા લાલ થઈ, જી આવીને ગરમ થાયેછે અને એટલાતા કુખેછે કે ધવાઈ શકાતું નથી. પુશકલ લબ નીકલીયાને બદલે મોઢાંડાં સુકાઈ જાયેછે, તાપ આવેછે, બનું બેચેન રહેછે અને ઉંધ માટેથી ચોંડી ઉઠેછે, મેહરો લાલ થઈ આવેછે, માનું ગરમ રહેછે, ઘણી વેલા પેટ છુટી જાયેછે અને કોઈ વેલા ચમક થઈ આવેછે; એ સીવાએ બીજાં થણાં દરરો લાગુ પડેછે.

૭. જાંઠું ગરજ પડે તાંડું બચાંના પારા ચીરાવવાની કાંઈ પણ આંનાકાંની કરવી નહીં જોઈએ.

એવી હાલતમાં ડાકટરની તરત મદદ લેવી જોઈએ. ડાકટર ઘણી વેલા એ વખતે પારા ચીરવાની ભલામણ કરે છે. આપણા લોકોમાં બચાંના પારા ચીરાવવા દેવાની ધક્કી છીતછે. તેએ સમજેછે કે તેથી બચાં ઉલટાં હોવા થાયેછે અથવા તેઓના જાનની નુકસાની થાયેછે. એ વીચાર તદ્દન ખોટોછે. પારા ચીરીયાથી બચાંને જરા પણ દરદ થતું નથી. વલી પારા ચીરીયાથી અને થોડું લોહી ગયાથી પારાનું જોર નરમ પડેછે, દાંત નલદીથી ઉપર આવેછે. ઘણી વેલા માલમ પડીયું છે કે પારા ચીરીયા પછી બચાંને પેટ આવતાં બંધ થાયેછે, ચમક નરમ પડેછે, કાંસો નાછૂક થાયેછે ઇતીયાદી. પારા ચીરીયાથી કોઈ પણ બનું જાનની હાસતીમાં આવી પડતું નથી. કદાચ જો મરણ થાયેછે તે પારા ચીરીયાથી નહીં પણ દરદના સમબધીછે. પારા જેમ બને તેમ નલદીથી ચીરાવવા જોઈએ; જો દરદ વધી પડે એ ને પછી દાંત ચીરવાની વેતરણ કરેતા તેમાંથી કાંઈ ફાયેરો માલમ પડતો નથી.

એ સીવાએ એવી હાલતમાં બચાંને કુકાં પાંછીમાં દર સહવાર રાત ખેસાડવું.

૬ યા .

એક અસહી ખરાહમણે દીધેલી સીખામણ.

“જેમ વસંતઋતુના હાથથી મોઢાર અને કુલ જમીન ઉપર વીખરાયેછે, જેમ બિનાલાની મેહરખાની થી પાકની ભરતી પુર થાયેછે, તેમ દયાનું હસવું કમ નસીખના બચાં ઉપર આશીરવાદ દેછે.

“જે કોઈ બીજાની દયા કરે તે થોતે થોતાની ભલામણ કરેછે, પણ જે દયા વગરનો હોયેછે, તે એ ભલામણને લાએક નથી.

“કસાઈ મેંદાના ખરાડવાથી હાથ પાછો જેમ થો નથી, તેમજ ઘાટકી માણસનું દીલ કુખથી ખોગ લેતું નથી.

“પણ દયાલુના આંધું જોલાખના કુલ ઉપરથી

વસંતરૂપની છાતી ઊપર દવના ટીપાં પડેછે તે કરતાં વધારે મીઠાસવાણ છે.

“તેટલા માટે ગરીબના ચોકારની સામણે તા રો કાનું ખંદ કરતોનાં; કે નહીં બેગુનાહના દુખની સામણે તારૂં દીલ કહણ કરતો.

“જરે પૂણ વગરનું છોકરું તારી ઊપર માગણી કરે, જરે વીધવાનું દીલ દુખેલું હોયેછે અને તે દલગીરીના આંશુથી તારી મદદની આશુજ કરે, તારે, અને તું તેના દુખની ઊપર દયા લાવજે અને જેને મદદ કરનારું કોઈ નથી તેને મદદ કરવાને તારો હાથ લાંબો કરજે.

“જરે તું રસતામાં કોઈ વચ્ચતર વગરનો લડકો, થંડીથી ધુજતો અને ઘરખાર વગરનો જુવે તારે સખાવતથી તારું દીલ ઘીઘાડજે, સખાવતની પાંખથી તેને મોહોત માહણી છાંચ કરજે, કે જેથી તારો રૂઝી સઘ જીવશે.

“જરે ગરીબ માણસ દરદના બીજાના ઊપર ખરાબ મારેછે, જરે કમનસીબ ખંદીખાનાના કમકમાટમાં રીખેછે અથવા જઈશીથી સરેદ થયેલું માથું દયાને માટે તારી તરફ દુખથી આંખ ઊંચકેછે, તારે, જો માનવી, તેઓની હાજતોની દરકાર કરીયા વગર, તેઓના દુખ ઊપર દયા લાવીયા વગર, તું નકામી જો જ મજાહમાં કેમ ગીરજતાર થયેલો રહેછે ?”

આ ર સી .

શીરીનખાઈને દીવસમાં કાંઈ પચાસ વખત પોતાને ચેહરો આરસીમાં જોવાની ટેવછે; અને જેમ ખને તેમ થુંદર દેખાવાની અને સાફ રહેવાની તજવીજ કરેછે. આતવારનો દીવસ હોતો; સાવકશા ઘરમાં હોતો. શીરીનખાઈ ખેરારનું ખાણું ખાધા પછી પોતાના ચેહરો ઘોઈને આરસીમાં જુવેછે. સાવકશા કાંચ ઊપર અરેતાયેલાછે. તેવામાં સાવકશા શીરીનખાઈને પુછેછે કે મારા મનમાં હાલ શું વીચારછે તે કહી શકશો.

શી૦—તમારા મનમાં શુંછે. વધી તે ઘણાં ધની રાતની મીઠાસે તમે મને સવાલ પુછોછો તેનો હું જવાબ શું દેજી ? વાડું જોગી. હાલ હું આરસીમાં જોગી છું અને કદાચ તમારા મનમાં આરસી વી

શે કાંઈ ખેચાલ આવતો હો. હા, ખરાખર, વાડું, આરસી, કેમ બનાવેછે અને આપણો ચેહરો આખે હુખ અંદર પડી કેમ રહેછે ?

શી૦—જરે હું પુછું છું તારે તમને વીચાર કરવાની સુધ આવેછે. આટલાં વરસ થયાં તમે આરસી દરરોજ જુવોછો અને એક દીવસમાં કાંઈ પચાસ વખત અંદર ચેહરો જુવોછો, પણ તમને એક ઘડી પણ પણ ખેચાલ આવીશે હોતો કે જે સીજ તમારી નજરે હોજેશોછે તે શુંછે અને તેની ખુબીનું કારણ શું હોય ? અશ્વસા જેવુંછે કે તમારી મીઠાસે કાંઈ લખો ખંદ મરદો અને જોરતો વગર વીચાર કરવે કામ કરોયાં જાયેછે. હા, કદાચ તમે આરસી કદી જોઈ ન હોતે અને આજે તમારી આગલ લાવીને ચુકતે તમને તે વીશે પુછપરછ કરવાનું સુહુજ પડતે, પણ જોતો તમે તમારા જનમથી જોઈછો અને જે સીજ હોજે જોવામાં આવે તે શખસના મનમાં કુદરતી થઈ જાયેછે અને આરસીમાં મોહાડું દેખાડું જોઈયે પછે એથી વધારે સવાલ કરવાની કાંઈ જરૂર દીશતી નથી.

શી૦—તમે કહોછો તે ખરી વાત પણ હું શું કહું. તમે સીખીયાછો તેથી તમને વીચાર આવેછે. મારી મીઠાસે સીખેલા નહીં હોતે તો જોલોની તમને કદી એવો વીચાર આવતે કે ?

શી૦—(હસીને) વાડું હોતો સીખો.
શી૦—તમે નહીં સીખવો તો પછી હોજે કાંઈ સીખવા જઈયે. વાડું, મને સમજાવો કે આરસી કેમ બનાવેછે ?

શી૦—એકસરખી જાકાઈનો સરખો અને સીધો અને બેજો બાળુઓ અછી રીતે સશઈ કીધેલો કાચ લેજે. એક બાળુ ઊપર થોડોએક પારો પાંચ રેંછે અને તેની ઊપર કલાઈનું પાતળું કાગળ જેવું પાતું ઊપર ચુકીને એકસરખું દખાન કરેછે. પારો કલાઈ સાથે મહી જઈને કાચને મજબુત ચોંટી બેસે છે. એ પરમાણે તઈયાર કીધેલા કાચને આપણે આરસી કહીયેછે.

શી૦—પણ કાચની પછવાડે કલાઈ લગાડી ચા પછી એવી ખુબી કેમ થાયેછે; પેહલાં કાચ માહણી આપણું મોહાડું દેખાડુંતો નથી ?

શી૦—એ બાબદ સમજવાને માટે રોશનીની

પ્રુળી તરુને બાણવી જરૂર છે. તમે જુવો છો કે આપણા ઘરોની બારીના કાચ માટેથી રોશની પસાર થાય છે. પણ તમે કોઈ વખતે નેત્રું હાથે કે આપણા સાંભળેના પડોશીની બારીના કાચ ઉપર સુરજનું તડકું પડે છે તારે કીરણ પાછાં મારીને આપણા ઘરની દીવાલ ઉપર અજવાલું આવીને પડે છે. વધી તમે જાણો છો કે આપણી સાંભળેના તરીબ ઘર માટેથી થેલો ચેરો છેકરો સુરજના તડકામાં આરસી ધરીને આપણા ચેરો ઉપર ઊભા નાંખીને કોઈ વખતે કંઠા લે આપે છે. એ ઉપરથી સમજ પડે કે રોશનીનો આ બે પ્રુળી છે કે પારદરશક ચીજો માટેથી તે પસાર થઈને બીજા બાજુ ઉપર પડે છે અને ચલકતી ચીજો ઉપર પડીયાથી તે આરપાર પસાર થતી નથી. પણ પાછી મારે છે. જેમ એક દડો આપણે નેરથી પાટી ચાની જમીન ઉપર મારીએ, અને સીધા અથવા આરો મારીએ તે પરમાણુ તે સીધા અથવા આરો પાછો ઊછરે છે, તેજ પરમાણુ રોશની સીધી અથવા આરો એક ચલકતી ચીજ ઉપર પડે તેમ તે સીધી અથવા આરો પાછી મારે છે. કાચની મોટી પ્રુળી રોશનીને આરપાર પસાર કરવાની છે, પણ પોતે જાતે ચલકતો છે તેથી થોડી રોશની પાછી પણ મારે છે; પણ જો કાચની એક બાજુ ઉપર હરેક જાતની બટ ચીજ ધરવામાં આવે તો રોશની આરપાર જતાં અટકે છે અને સંઘલી રોશની પાછી મારે છે.

શી૦—તારે શું લાકડું અથવા આ ચોપડી પકડીએ તો શું આપણું મોઢું કાચ માટેથી દેખાશે ?

સા૦—કંઈ નહીં, તપાસી જુવો ની ?

શી૦—હા, ખરાબર, હું તો એમ સમજતો હતો કે કલઈ હોય તોજ દેખાયે.

સા૦—જે ચીજ પોતે જાતે ચલકે, સરેદ હોય અને કાચને ખરાબર ચપત વલગે તે રોશનીને અછી રીને પાછી મારે છે અને તેથી આરસીએ એ પરમાણુ કલઈ અને પારાની ચેલવણીની બનાવવામાં આવે છે.

શી૦—પણ આરસી રોશનીને પાછી મારે છે તે ઉપરથી મને સમજ નહીં પડતી કે આપણો ચેરો શા માટે અંદર દેખાયે છે.

સા૦—દરેક ચીજ ઉપર રોશની પડીયાથી તે આપણી નજરે પડે છે. જો રોશની નહીં હોય, એ

તે અંધારામાં આપણને કાંઈ પણ ચીજનો આકાર નજરે પડતો નથી. દરેક ચીજ થોડી અથવા વધતી રોશની પાછી મારે છે અને તેથી તે આપણી નજરે પડે છે. હવે વીચાર કરો, કે જે ચીજો આપણી નજરની બાહર પુકલી હોય છે તે આરસીની મદદથી આપણે જોઈ શકીએ છીએ. હવે તે ચીજ કેમ દેખાયે છે ? તે ચીજ ઉપરથી રોશનીના કીરણ જોડે તે આપણા નજરે નથી પડતાં તેથી પણ તે હરદમ આસપાસ નાખે છે. એજ પરમાણુ તે આરસી ઉપર પણ નાખે છે. આરસી ઉપરથી તે કીરણો આપણી આંખ ઉપર પાછાં મારે છે અને તેથી તે ચીજનો આકારનો ખ્યાલ આપણા મન ઉપર થાય છે. પણ તે ચીજ આપણને ખ્યાલમાં કાંઈ માલમ પડે છે. જેથી વેગ લાઈએ તે આરસીથી તેટલીજ વેગલાઈએ તે જાણે કે આરસીની બીજા બાજુ ઉપર હોય તેમ લાગે છે; એ આકાર માતરે ખ્યાલી છે; તેની ખરેખર હકીકત નથી. તેજ પરમાણુ જારે આપણે આરસીને સાંભળે ઊભા રહીએ, તારે આપણા બદન ઉપરથી રોશનીના કીરણ આરસી ઉપર પડે છે અને તે આપણી નજર ઉપર પાછાં મારે છે અને આપણને આપણા બદનના આકારનો ખ્યાલ આવે છે અને તે ખ્યાલ આરસીની પછવાડે તેટલીજ વેગલાઈએ આકાર ઊભો હોયે એવો લાગે છે.

શી૦—હા, હવે હું સમજી; કેવી રોશનીની પ્રુળી છે ! એવી પ્રુળી વગર આપણે કદી પણ આપણો ચેરો અથવા હરેક કાંઈ ચીજ આંખો જોઈ શકે તે નહીં.

સા૦—આરસીમાં આપણે આપણો ચેરો જોઈએ તે કાંઈ આંખો જોઈ શકે તે નહીં.

શી૦—અરે, કાંઈ, શું આપણો ચેરો આંખો જોઈ શકે તે નથી, જાણી, હવે તમે મારી મશકરી કરો છો.

સા૦—નહીં, મશકરી કરતો નથી. હું કહું છું તે ખરું છે. તમારા ચેરો ઉપરના દરેક ભાગ આંખો જોઈ શકે છે ખરા, પણ તમારી તસવીર હવે શાં અવસ્થામાં પડે છે. જુવો, આ તમારા જમણા ગાલ ઉપરનો કાલો તલ આરસીમાં પડેલા આકારના કીયા ગાલ ઉપર છે.

શી૦—હા, એવો તેના દાખા ગાલ ઉપર છે,

તે વીજોનો અને કદી પણ વીચાર આવીયો હોતો નહીં; કંડું રેહ્યાઈથી જણાઈ આવેલે. એ મને આગ લ વીચાર કેમ નહીં આવીયો હશે વાડું.

સા૦—તમારો એમાં હું ઘણો વાંક કાઢાડવા માંગતો નથી. જે આગલ કહીયું તેમ ફટલીએક ચીજ આપણે દરરોજ જોઈએ, તે ઊપર વીચાર કરવો એવું આપણા મનમાં આવતું જ નથી. વાડું જુવો તેજ મીસાએ તમારો જમણો હાથ, જમણો પગ, જમણી આંખ ઈતીયાદી, તે આકારમાં દાખી તરફ જ છાંયેલે.

શી૦—કાંચે વાડું એમ અવરી તસવીર કેમ પડે છે ?

સા૦—આપણે આકાર જેમ આપણે ઊભા રહીએ તેમજ તેજ બાનુએ આપણી સામણે નજરે પડેલે, કાંચે રોશનીના કીરણ આરસી ઊપર જે પડેલે તે પાછાં તેવીજ રીતે આપણી આંખ ઊપર પડેલે. આપણા જમણા હાથ અથવા પગ અથવા આંખ ઊપરથી જે કીરણ પડેલે તે આરસીની દાખી બાજુ ઊપર પડેલે અને તેજ કીરણ આપણી આંખ ઊપર પાછાં મારેલે તારે તે જમણા હાથ પગ અથવા આંખને બદલે દાખી બાજુને જોવાલ આપેલે.

શી૦—હા, હું સમજા; પણ આપણે જારે આરસીની સામણે ઊભાં રહીએ તારે માતરે આપણો આગલો આકાર પડી રેહ્યો અને આપણો પાછલો ભાગ આપણું આંખ મંડીએ તારે થોડું ઘણું નજરે પડેલે, હું ધાડું છું કે એ પરમાણે પાછલો ભાગ આપણી નજરે જરાખર પડવો કદીછાં.

સા૦—કાંચે વહી તમે વીસરી ગયાં, તે દાહાડે જે તમને જણાવીયું કે તમારી બોચી ઊપર એક કાંચો તલ છે તારે તમે તે જોવાની ઈનતેજારી બતાવો વી કાંચે તેની તમને ખબર પણ નહીં. તારે જે તમને આરસીમાં જોવા કહીયું અને જે એક બીજા આરસી તમારી પછવાડે ધરી; અને તમે જે આરસીમાં જોતાં હતાં તેમાં જરાખર નજર કરીને જોવા કહીયું, થોડાવારમાં તમને તમારી બોચી જરાખર દેખાઈ અને તે ઊપર કાંચો તલ છે તેની ખાતરી થઈ.

શી૦—હા, હવે મને યાદ આવેલે, પણ એ કે મ બનીયું હશે ?

સા૦—એ પણ એજ પરમાણે સમજ પડેલે.

તમારી બોચી ઊપરથી રોશનીના કીરણ જે આરસી પડી હતી તે ઊપર પડીયાં. જે આરસી એવી રીતે ધરી હતી કે તે ઊપરથી કીરણ પાછાં મારીને તમે આરસીમાં જોતાં હતાં તે ઊપર આવીને પડે, તે કીરણ તમારી આરસી ઊપરથી તમારી નજર ઊપર આવીને પડીયાં અને તેથી તમારી બોચીનો તણ ને જોવાલ આરસીમાં દુર બીજા આરસીમાં પડીયો છાંયે એવો આવીયો.

શી૦—હા, હવે મને યાદ આવેલે, જારે મારી સહી—ને મલવા ગઈ હતી તારે તેવનના ઘરનાં મોટા હાથમાં આમણ સામણે દીવાલ ઊપર બે મોટી આરસીઓ મુકી હતી અને મને જાણે એક આરસીને બદલે દશ બાર આરસી બેઠી બાનુ ઊપર નજરે પડીયા. તમે સમજાવીયું તે ઊપરથી એની પણ મને સમજ પડી. હા, જારે હું—સહીને તાંહાં જવથ તારે તેવનને પુછશ, કે તમારી આરસીમાં એટલા બધા આરસી શામાટે દેખાયેલે; પછી જોઈએ તેવણું જવાબ દેશે.

સા૦—અરે, જવાબ થું દેશે તે હું તમને હમણાથી કહું, તેવણ તમને એમ કહેશે, કે વહી આરસી સામણે સામણે મુકે તારે એમજ દેખાયેતો; વહી તેનું કારણ થું હાંચે. જોજો તમને એજ જવાબ મલશે.

શી૦—જારે હું તેવણને સંઘણું સમજાવશ, તારે કેવાં ખુશી થશે. તમારા જેવા ભણેલા સીખેલાની હું બાયડીયું તેથી મને કંટો હુખ ઊપજેલે. તમે મને સાન આપોછો તેથી મને સંઘલાં ધરાણા ગાંઠ કરતાં વધારે ખુશી મહેલે. જારે મારી સહી જાણે કે એવી અચરતી બાબતું હું સાન ધરાવું છું તારે તે મારી ઊપર વધારે હેત કરશે અને મારી હોશતી જાલવવાને વધારે ખેતી રહેશે.

ખાહાકુર સવંતીબાઈ—એક વારતા.

ભાગ ૨ માં—આંક બીજો.

સવંતીબાઈએ પાછી યુસાફરી ચાલૂ કરીધી. થણા થણા રીતરો મુખી ભર જંગલો કાપવા પછો સરોવર કાંઠે ઉભેલાં એક સુંદર થોડરમાં તે બાવી લાગી જતી પાછલથી મુંદા રેકડીએ થોતાનુ સીર થોડર તરફ પરી તોફાની પવનને થોતાની પીઠ આપી થોડરને બમાવ કરતી હતી; અને નાના નાના બાજોમાં ઉગતાં દાડનો અને રંગબેરંગી ફુલો ખીલી રહેલાં હતાં.

સવંતીબાઈ બહુ યાકી ગપલી હતી તેથી એક માલી ને ઘર ગઈ જાંહાં તેણીને બેરાક બંને રાતે સુવાને બી છાણું મલ્યું.

માલિકીને ઘરના છોકરાં ચુલ્લા બાગલ બેસી પકવા નાની તઈપારી કરતાં હતાં, તાહારે સવંતીબાઈએ માલન ને ચેડેરની હકીકત પૂછી. માલન બોલી કે “માનમાં હાલ બહુ મોઘાઈ મચી રહેલો છે. રાજને એક સપનોં આ વગેરે જોના ખુલાસો કોઈ કરી શકતું નથી.” સવંતીબાઈએ પૂછ્યું કે “રાજને શું સપનોં આપેશે?” માલન બોલી કે “તે દસ વરસનો હતો તાહારથી એક મોઠા બાગમાં ઉગેલાં એક ખુબશુરત આડનો સપનોં જોયો. આ ડનું ઠર રૂપાંતું છે, પાતરાં તમામ સુંતાના છે અને મેતાની જુમખા તે ઉપર મેવા મીચાલ લટકે છે. રાજએ બેઠે બેઠે એવાખાઓને એ આડ વીધે પૂછ્યું પણ કોઈએ રાજ નો ભરમ બાંજ્યો નથી, તેથી રાત અને દીસ તે હાપ બ્રહ્મચોશમાં છે. વલી રાજની છોકરીએ એવો દરાવ કીધો છે કે ને માહારા બાપને આ અજબજેબ આડ મેલવી આ પે તેની સાથેજ નેકા કરું.” રાતના ખાણું ખાધા પછી સવંતીબાઈએ પોતાની મઠાઈ ઘરમાંથી બાહાર કાઢાડી અને સરોવર ગમનાં એક ખુલામાં પાંધરીને બીછાણે નખા બગાઈ પોતાના રાબેતા મુજબ ક્યવરની બંદગી ગુજારવા શું કંઈ જાંડીએ પડી.

પોતાની આંખો શીહા પાણીની સપાટી ઉપર ફેંકી આવરી રીતે નીમાન કરતી હતી તેવામાં એકાએક પાણીમાં મલકાઈ મચી રહેલો અને યોડા વારમાં જુએમય તો પાણી કીનારેથી એક ઘોરને અનદા એક બેડાં જોવા મેટો હીરો ને ગોપા આકાશપરથી પડેલા મુરજ સુઆઈક ચક્રમકતો હતો તે પોતાના મોઝામાં લઈ તેની તરફ આવ્યો. અનદા મોઝામાંથી હીરો નખીનપર મેલી બેરાક શેઘવા ક્યે ભરાઈ ગયો, મોઝાકાપર પછી તે પાછો આવ્યો, હીરાને મોઝામાં લીધો અને પાછો પાણીમાં ઘાલી ગયો. પાછો બીજી રાતે એ ચતકાર જોવાને સવંતીબાઈએ દરાવ કીધો.

તરજ રાત મુધી એન સુઆઈક દેખાવ સવંતીબાઈની નજરે પડ્યો. પછી પેલા અનદાને ઠાર કરી હીરો નડપી લેવાનો સવંતીબાઈએ દરાવ કીધો. બીજી દીને સવંતીએ નઈ જુહુવારને તાંહાંથી એક છટકું લીધું ને એપુંતો બારી કે બાર ખાલસ લાગે તાહારે ઉચકાપ. સવંતીબાઈએ સરોવર બાગલ એક આડ સાથે દોરડાં વડે તે છટકું બંધાવ્યું અને આસપાસ પખરતાં ફૂલો પાંધરમાં ને ઉપર અનદાએ ફીદા હોયમ. રાતને સમે સવંતી તે આડપર મહડી અનદાની રાહ જોતી બેઠી. બાર વાગતે અનદા ઉપર આવ્યો, પણ ફુલના પખરાટને લીધે તે આડ બાગલ આવ્યો. તરતજ સવંતીબાઈએ દોરડું છોડી દીધું અને અનદા છટકાં તલે ચાંપાઈ ગયો.

મુરજ ઉગ્યો કે સવંતીએ પોતાના ચેકારને બાહાર કાઢાડ્યો. તેની મુલેલી લાસ પડેલી હતી પણ તેના મોઝામાં પેટો હીરો આક્રોશ સરખો ચક્રમકતો હતો. રાત ના ઉજગરાને લીધે સવંતીએ સરોવરમાં અંગેલ કરવા તઈપારી કીધી, પણ પાણીની સપાટીને તેનું બદન લાગે એટ

લાખાં તેનાં હાથમાંથી હીરો ગગડી પડ્યો અને જમ જમ તે ગગડતો ગયો તેન સવંતીની નજરે એક રસતો પડ્યો જેની બેહુ બોરકુએ રોનકાર મેટોલો અને ખીલેલા ખુશનુમાં બાગોની હાર લાગેલી હતી. સવંતીએ રસતે માલતી ચાલતી એક મેટલને બારણે આવી બની. માનવીના મેટલો કરતાં હજાર ઘણો રલીઆમનો આ મેટલ હતો. ઉંચાં ઉંચાં દરખતોપર જાત જાતના મેવાની હાર લાગેલી હતી અને ડાલી ડાલીએ મેના સરખાં મીઠાં જાનવરો પોતાનું ગીત ગાતાં હતાં અને નખીનની ઉપર શુગંધી ફૂલો ના ગાલીમાં પાંધરેલા હતા જેની ઉપર રંગ મેરંગી પડેલી ગીઆં નાચતાં હતાં.

આ બાગના ચોકમાં વગેવચ એક આડ હતું જે થલવાનો સરદાર હતું, તેનું ઠર રૂપાંતું હતું, તેના પાતરાં તમામ સુંતાના હતા અને મેતાની જુમખા તે ઉપર મેવા મીચાલ લટકતા હતા. તેની ડાલીઓપર હીયમ ખાતી એક પરી સરખી કુંદર નાખની મેટલી હતી. સેતારા માફક તેની આંખો ચલકતી હતી; તેના મુનેરી બાહોના ચુંચ રાં તેના પગ બાગલ પડતાં હતાં અને તે મનમાં ગાયન ગાતી હતી. સવંતીને જોઈ તે બોલી કે “હે સરદાર તું હીમાં કું આવેશે?” સવંતી બોલી કે “હે પરી તું મેવા ન આવ્યું?” પેલી નાખની બોલી કે “મેટલવાન સાહેબ તહારાં કદમ કાંહાં છે; પણ જે માહારા બાપની નજરે તહને પડેશે તો તહમને મારી નાખશે, હું અનદા આના પાદશાહની મેટી લાણું અને રમવાને માટે માહારાં બાપે આ મેટલ ઉડાવ્યો છે. ઘણા વરસ થયાં હું હીમાં એખરી રમત કરું છું કારણ માહારો બાપ મહને કોઈ ની નજરે પડવા દેતો નથી. મેં તહમારી અગાઉ કોણેની આદમને જોધો નથી હે સરદાર તહમે કોણ છો અને હીમાં કાંહાંથી આવી લાગા અને તહમે કોણ છો? સવંતીબાઈ બોલી કે “હું” સવંતી રાજ છું. એ પરીમેટલ દીલથી દેહેરાત દુર કર. મેં તાહારા બાપ અનદાને જીવધી ઠાર કીધી છે.” પેલી ખુબશુરત નાખની આ ખખર શાંભલી દીલથી બહુ દુરખી અને બોલી કે “બાહાર સરદાર માહારાં નામ માહારોબાઈ અને માહારો પાસે આ સરોવરનો કુલે અજનો છે; હે દેરખમાં હીમાં ઠાલ અને આ દેશના રાખપાટની લગામ હાથમાં લે. હું તાહારી રાણી થવા તઈપાર છું” સવંતીબાઈ બોલી કે “તેમ અને નહીં કારણ માહારા રાજએ મહને પેગમે મોકલ્યો છે અને જાંહાં મુધી માહારી સુસાઈરી સમાપત થાય ત્યાં નહીં તાંહાંમુધી માહારી સુધી હીમાં રહેવાય નહીં. પણ જમ હું તાહારી ઉપર ખુશાન છું તેમ તું માહારી ઉપર હોપતા આવ તાહારે રેથ અને તું હને હું માહારી રાણી કરીશ.” હીરાંબાઈ માફક હું નાવો બોલી કે “જગના હાર એજ મનપા નહીં. જે હું તાહારી સાથે કરૂં તો લોકો માહારાં રૂપ જોઈ તું ને મારી નાખે અને મહને જુલામગીરીમાં લેશે; અને ના હેકની હું તુંને સુશીલતામાં નાખું. પણ આ કું નેરી વાંસલી છે; અને જાહારે તું મહને જોવાને ક્યમ છે છપા માહારી મદદતી તુંને ગરબ પડે તાહારે જંગલમાં નઈ આ વાંસલી વજાડને અને આંખના પલકારા

માં તાહારી સનમુખ આવી હું ઉભી રહેવસ. "પણ માણસની વસતીમાં આ વાંસલીના ઉપયોગ કરતા પહેલું રહેજે." સવંતીબાઈએ પેલી વાંસલી પોતાના પોશાકમાં સંતાડી અને હીરાંબાઈને છેલી સલામ કરી રૂપથત લીધી."

જાહારે સવંતીબાઈ પાછી ખાલીના ઝુપડાંમાં આવી લાગી તાહારે માલને તેણીને કહ્યું "સેડ આજ ભયે દાહડા થયા કાંઈ ક્રોધ ? હજે તો એમ સમજ્યા કે તહ મે બીજે ગામ પધરયા "સવંતીબાઈએ જવાબ દીધો કે "જરા બજારમાં તાહારે કામ હતું તે રોકાવું પડીયું હતું." બાઈ મેહરબાની કરી જરા ફેર દાહડાધી કે આ ગામનો વજર પારકાઓની મુલાકાત કપારે લેશે ? હું તાહાર ગામ જઈ તેહની આગળ તાહારે તેની બેઠ લેતીએ." માલન બાહાર ગઈ કે સવંતીબાઈએ હીરાંબાઈને ખાતર અને શાસતરમાં લખેલાં કુશાંનને લીધે પેલા અનદાને આલી આખ કધી. માલને કેર દાહડાધાથી સવંતી બીજે દીને વજરની મુલાકાતે ગઈ; વજરે પુછ્યું કે "બાઈ તહ મારે શું કાંમ છે ?" સવંતી બોલી કે "તાહારા રાજના પેગામ સર હું આ ગામ રસતે જતા હતા અને તેથી તહ મારી મુલાકાત લેવાને મેં દરસત પારખ્યું." વજરે આ સાંભળતાં સવંતીને આદરમાનથી મેસાડી અને શકલી વાતો કીધામં તે ગામના રાજના અમલખ સપના લીધે પછી કસી સંભાવયું. સવંતીએ કહ્યું કે "વજર સાહુખ મુખેથી તહમોએ તહમારા રાજને કેહેવું કે હું તેહની ખામોશ પુરો પાડીશ. પણ એવી કચુલાતથી કે એ આડ એકજ રાત તેણે ભેલું અને તેની ઉપર કશી રીત ના દાવો કરશે નહીં." બીજે દીવરે રાજ, તેના વજર અને તેના સરદારોની દબાયા ભરેલી કસી આલીના જુપડાંમાં ભેગી થઈ. તરતજ સવંતીએ જંગલમાં જઈ પેલી વાંસલી વંજરી અને હીરાંબાઈ પેલાં તલેસમતી આડપર હીયકા ખાતી તેની નજરે પડી. સવંતીએ હીરાંબાઈને હેવાલ કહ્યો જેથી તે આડ જંગલમાં રહેવા દીધું, અને સવંતીએ રાજ તથા તેની દરબારને તાંઈાં મેડી.

રાજ અને તેની દરબાર અમરતીમાં ગરક થયા. એક મોડેલાં જંગલની અધવચમાં તેઓની નજરે એક ખુમસુરત મેહેલ પડયો; જાંઈ હીરાંબાઈ મહેલા કુવારા આખાથી ભાત ભાતની રીતે ખુશબોદાર પાછી ઉડતું હતું અને જમના ચલકાટથી શીહા અંધારી રાતે સુરજની રોશની સરખી ચમકાટ થઈ રહ્યો હતો. બેમાજુ રીતે ગેમા કોઈ પરીઆના મોડેલાથી મધુર ગાયનના શરોદ નીકળતા હતા અને આ બાગે મેહેરાતની વચોવચ એક આડ હતું જેનું ઠર રૂપાંતું હતું, જેના પાતરાં ચુંતાના હતાં અને જે ઉપર મોતીના જુખના જેવા મુવારકે લટકતા હતાં. બામદાદ પડતે આ સવપનો ઉડી ગયો. રાજ પોતાની કચુલાતને સાચુત રહ્યો અને મોલશે કે "જે જંગલને મેહેરાતનું રૂપ આપે તે ખરેખર તાહારી બેટીના હાથને લાયક છે." રાજએ સવંતીને પોતાના જમજા કીધે અને તેને પોતાનું ચરખું રાખવા સપુરદ કીધું. પણ સવંતી બોલી કે "રાજ સાહેબ, હાલ તાહારા રાજની ખોદમત સર તાહારે જવું છે માટે તાહારે કામ સરનજમ પોઠાંઆડયા બાદ હું હીંપાં આવી તહમારી શાહાજીની

સાથે નેકા કરીશ." સવંતીને રાજ મલી અને મોટા મોટા ઉમરાવો તેને ગામ બાહાર વસાવા આવવા. પાછી લાંબી જંગલ કાપવા પછી સવંતીએ જંગલમાં વાંસલી વંજરી અને આગલ હીરાંબાઈ આવી ઉભી. સવંતી બોલી કે "દીવદાર માયુક થયા દીવસ થયાં આ જંગલમાં હું ગોતાં ખાઉં છું અને તાહારા રાજના કારણસર તાહારે રાખયોને ગામ જવું છે, પણ મહને તેમનું કામ હાથ લાગતું નથી. મહને તું સાહે થા કે તાહારી મુરાદ બર આવે." હીરાંબાઈ બોલી કે "પરીખ ભરતાર તાહારીથી તાંઈાં એકલી મુસાફરી થઈ શકતાર નથી. છ મહીનાને રસતા કુરછે અને તે ગામમાં એવી બંધો છે મલીઆંબીની દાખલ થઈ શકાતું નથી. આદમોનો પગ તાંઈાં પડયો નથી; અને આ પડવવીપર આડ નહી હોય એટલા તાંઈાં રાખયોને મેહેરા છે. તેઓ વલી તુને નજરે પડશે નહી, પણ તેઓ તુને નેહ સકશે અને તાહારા કુરછે તુકડા કરી નાખશે. તોખી તાહારી સલાહ લે, રાખયોના રાજની મેટી જે તાહારી દીસાજન સહી છે તેણે મહને આ વીટી બેઠ કરી છે જે હું તાહારી આંગલી એ આવતું છું. એ વીટીથી તું કોઈની નજરે પડશે નહી. આ સામે પાહાડ દેખાય છે તે રાખયોના ગામની સરહદ ઉપર છે તે પાહાડના શીખરે તું મહડજ, જાહારે તાંઈાં તું આવી પુગે તાહારે આ વીટી તાહારી હથેલીએ ધસજ અને તરતજ તું રાખયોના રાજની દીકરીની હજુર ઉભો રહેશે. પરીખ ભરતાર તે શાહાજીને કેહેજ કે હું તાહારી આરત થાઉં અને તે તુંહને તાહારે ખાતર તાહારી અને મદદ કરશે." સવંતીએ હીરાંબાઈના કહુલા મુજબ કીધું અને તરતજ તે રાખયોના મુનરે મેહેરામાં ઉભી. મેહેરાની વચોવચ મુના અને હાથીલાંતનું એક તખત હતું જે ઉપર રાખયોની શાહાજી પુનમના આંદ સરખી પરકાસતી હતી. તે દીલે કદાવર હતી અને તેણીના બાલે બાલ મોતી પુરેલાં હતાં. ખરાં મુનરે તારના તેણીને જ ભા હતા અને તેની કમરે અમુલ્ય હીરાંબાઈ મહેલા કમ રખે બાંધેલા હતા. વલી ગરદન અને હાથપર જહવાએ રોનો કાગ ન હતા અને ચલકતા સેતારા સરખી તેની બે આંખો ચમકતી હતી. આસપાસ કોરોડો રાખયોની ચોટી હતી પણ પેલી તલેસમતી વીટીથી સવંતીને શાહાજી વતરોને કોઈ જોઈ શક્યું નહી. શાહાજી ચમકીને બોલી કે "તું કોણ છે અને હીંપાં કયાંહથી આવયોય ?" સવંતી બાઈ બોલી કે "હું સવંતી રાજ છું અને હું અનદા એના રાજની બેટી હીરાંબાઈના ખાવંદ છું અને તેણીને તુંએ જે તલેસમતી વીટી બેઠ આપી છે તેની જાહુધી હું હીંપાં આબે લાગોછું." શાહાજી બોલી કે "તું આવે છે તે ભરે પણ જાણ્યો માનવ કે તાહારી રસતી હીંપાં આવમ પડીતા તુને અપાવવાને તાહારામાંથી તાકાત રે જમાર નથી. મહને કેહે તું હીંપાં થા કારણસર આવયોય ?" સવંતી બોલી કે "હે રૂપાલી શાહાજી હું તું ને ખુશા જિવા આવયોછું, મહને તાહારે નામ કેહે અને જણાવ કે આવી જગામાં એખલું રહેવાનું તાહારે કારણ શું ?" તે બોલી કે "રાખયોના રાજની હું એકપુરી ઉકરી છું અને તાહારે નામ તારાખાઈ છે. તાહારા ખાવં

ની હું પછી માનીતી છું” અને માહારે માટે તેણે આ મેડેલ બાંધ્યો અને કોઈ હાથ દાખવ થાય નહીં માટે તેણે હાથો મેલ થીથી ચોક્કસ પહેરા રાખ્યા છે. હું કવચીત્ત જ માહારાં માથાપાને જોઈ છું” અને ખડું મોઢું તે ઘણા વરસ થયાં મેં તેમને જોયાં નથી; પણ માહારા જની દોસત હું તા હારી ઉપર પુરખાનું; માહારે દીવ તુમે છતી લીધું છે, હું જાતે જઈ માહારા માથાપાને જે લાગી તાહારાં જીવત દાંતની બખચેશ મેળવીશ.” એજ મોલી સર્વતીભાઈને એ કહી મેલી શાહાજી પોતાના માથાપા પાસે ગઈ.

તારાભાઈને જઈ વીનંતી ગુજરી કે “એ માહારા પીતા હું તહમને આજીવ કડું છું કે માહારે લાકડ કોઈ શાહાજીને ચુંદી કાઢાડી માહારા નેકા કરી આપો.” રાજા મોલયો કે “મેટી હુલુ તું ઓકરી છે તોયી ને કોઈની શાહાજીને પોતે હાથ આવી તાહારો હાથ મંગેતો હું મે તેની ઉપર રાજ કર્યું.” તારાભાઈ મોલી કે “વારું ને કોઈ દલેર અને પુખ્તુર શાહાજીને તહમારા રાખવા પેટે રંગીરોની નજર ચુકવી આ મેડેલમાં દાખવ થાયતો તેહે ને માહારે ખાતર જીવતદાન બખચો?” રાજાએ હા કહી તેથી તારાભાઈ દોડતો જઈ સર્વતીભાઈને પોતાના પીતા આગલ લઈ ગઈ. રાજાએ કહ્યું કે “સર્વતી રાજા માહારી ઓકરી હું તુને સુરુદ કડું છું. અને આવી બપંકર નામ તુએ તાહારી કરામતથી પસાર કીધી માટે હું તાહારી ઉપર પુરખાંન છઈ એ. માહારી મેટીની આંધી બરદાસત કરને અને ને ત હુંને કરી આડચણ નડે તો શુમેથી હાથ આસરો લે ને.” બાર દાહાડા શુધી લગતની કામધુમ ચાલી અને પડ્યવીના દરેક મુજાબીથી અને માહારાગરના પેશંગીથી લખે અને કરોડો રાખ્યો પોતાના રાજની મેટીની શાહાજીમાં ભાગ લેવા આપવા. દાયો પુરાષ એટલું નવાહેર અને હોરા અને માંનેક અને મોતી સર્વતીને રાજાએ બખચોશ કીધું, એટલું કે માહારાને ગણતો ગણતા સો વરસ નીડી જાય રાજાએ વલી પરામખ પરાષ ચોક્કીદારો પોતાની ઓકરીને આપ્યા અને દરેક ચોક્કીદારના હાથ માં નવાહેરના એકેકે ગાંઠો હોતો અને એકેકે ગાંઠો એકેકે મોટી હવેલી સરખા મોટા હોતો! અને સર્વતી શાહાજી સાથે ગામ બાહાર પડી.

તારાભાઈ નંગલમાં પોતાના ચોક્કીદારોને લઈ ઉભી અને સર્વતી ને રાજાએ રૂપાના કરનું ગાંઠ નેણું હતું તેની શાહાજી સાથે નેકા કરવા ગઈ ઘણી મુશ્કામતો નેકા થયા અને રાજાએ પોતાના નજાઈને તથા પોતાની મેટીને પુરાકલ નર આપી વણા કીધાં. પછી સર્વતી ને શાહાજીની સંજોગરખની નાહાની કુંડી ગઈ હતી તે શાહાજી સાથે નેકા કરવા તેને ગામ ગઈ. તરણ દાહાડા શુધી કામધુમથી લગણ થયાં અને પુરાકલ સરોખા સાથે સર્વતી તે શાહાજીને લઈ બાહાર નીકળી; પછી સર્વતી ને રાજના રટને તેણીને નર કર્યું હતું તે રાજાને ગામ તેની શાહાજીને પરણવા ચાલી. પછી આ તરણે શાહાજીની તથા અન્યદામોની શાહાજી હોરાંબાઈ તથા રાખચોની શાહાજી તારાભાઈ તથા રાખવા રેસાલા સમેત

સર્વતીભાઈ પોતાના આગલા રાજના ગામમાં ગઈ જાંહાં પારખતીને રાખેલી હતી.

રાજાને જેવી ખબર પડી કે સાંમેથી એક માડું લશર આવે છે એટલે તે ગભરાયો, પણ સર્વતીએ તરત એક ચોખદારને ખારે ઘોડે મોકલ્યો કે હું રાજ તાહારે બીહી તું બીહી એતા સર્વતી રાજ ને તાહારાં કાંઠસર ગયો હોતો તે પોતાનું કાંઠ સરતજમ પોહ્યાંચાડી પાછો કર્યો છે. ઘણી બા અકરામથી રાજાએ સર્વતીને દાખલે કીધી અને સર્વતીએ રાણીની આગલ રાખચોની સાડીએના ટગ ખરા વયો, પછી સર્વતીએ રાજ તથા તેના વજરને પુચકલ દર વીધ આપ્યું.

પછી રમે ગામમાં દુકાલ ચાલે કરી સર્વતીએ રાખવા રસાલને ઈનામ આપી રૂપશત કીધી. સર્વતીએ પેલી તરણે શાહાજીની પારખતીની સાથે રાખી, પણ હોરાંબાઈ અને તારાભાઈ પોતાનાં મેડેલ બાંધી નંગલમાં રહ્યાં હતાં અને જેની ખબર સર્વતી વગર બીજ કોઈને હતી નહીં. પછી તે ગામના રાજની ઓકરીની સર્વતીપર પરશન થઈ અને તેના લગત કામધુમથી ગુજરવાને તથાથી થવા લાગી.

એવામાં સર્વતીએ પારખતીને રડતાં જોઈ, સર્વતીએ પુણવા ઉપરથી મોલી કે “મેહેન તુંએ આપણી હોરખત અને દોલતમાં વધારો કીધો ખરો પણ કોણ જાણે આપણો આવદ લોગીદાસ કીધી હાલતમાં ફરતા હશે અને તે જે આપણી હું આખાવખી અને દેવાની બની જઈ છું.” પછી સર્વતીભાઈને કહ્યું કે “મેહેન ને હું આપણા ખાવદને શોધી ન કાઢાડું તો માહારે નામ સર્વતી નહીં” એજ કહી તે હોરાંબાઈ પાસે દોડી અને તેને કહ્યું કે “માહારો એક દોસત આજ બાર વરસની વાત ઉપર કે કીર થઈ નંગલમાં ગેપ થઈ ગયો છે તેને શોધી કાઢાડ.” હી રાખાઈને કહ્યું કે સરવેથી સરસ રીત એકે કુલે ગરીબ આલખની નીપાત કરવી અને તેમાં નરૂર તાહારો દોસત આપવો.

છ મહીના શુધી નંગલમાં ખાનાં ચાલ્યાં પણ લોગીદાસ ગયો નહીં.

એક દાહાડે એક કાલે શીહા સરખા નેગી નેના હાથમાં એક લાકડાંનું વાસણ હતું, અને જેની અંદર રોટીના તુકડા પડેલા હતા તેણે અચણથી પારખતીને હાથ લગાડી કહ્યું કે “પારખતી, મહને એલખે છે હું તાહારો ભરતાર લોગીદાસ છું.” લોગીદાસ એટલેતા બદલાઈ ગયો હોતો કે પારખતી એલખી શકી નહી, પણ આ મોલો સાંજનાં જ રૂદન કરવા મેડી. સર્વતીએ પારખતીને કહ્યું કે “મેહેન તું રૂદન કરીશ નહી. હું લોગીદાસની ત પાસ તરત આવ અને તુંને તેવું સેવદ લેણાવવા નહીં ચુકીશ.” તરત સર્વતીએ હાકમ કીધો કે લોગીદાસને કેદ પકડી અડીયાને નાખે. લોગીદાસે ઘણી વીનંતી ગુજરી પણ કાંઈ વચનું નહીં. રમે લોકો હશે ઈપા તેને દીવાનામાં બપાવે માટે લોગીદાસ હું રાખે છું એજ મોલયો નહીં. ચોક્કીદારો બીયાસ લોગીદાસને કેલેતા કે ઘણું કરી તુંને કાલે ગરદન ખારવામાં આવશે.

આમ ગુરુના પ્રગાસામાં નીચે પાદશાહની સેના

ધર નઈ સવંતીએ લોગીદાસને પોતાના મેહેલમાં મં ગાવપો અને પોતાના ચાકરોને હુકમ કીધો કે એ કૂકરની હાજત કરાવે અને તેને અચ્છાં કપડાંથી સનગારે; પછી સવંતીએ વધદાને બોલાવી એવી કહ્યુવાત લીધી કે લોગી દાસને છ મહીનાંમાં તેએા પાછો ખુબશુરત કરી આપે. રોમ સવંતી લોગીદાસની ખુબપરછ કરે પણ લોગીદાસ એ નજ બહુ કે સવંતી રાજ કોઈ પારકોછે અને દામ આપી દર આપછે. પોરુરેગીરી વલી ઉવરો લોગીદાસને દમ આપે કે જોવા તું સારો થયો કે પાદશાહ તુંને પોતાની રચુન આ તર પોતાની વરસગાંઠને દીને ફાંસીને લાકડે લટકાવશે અને જેમ બીલાડી ઉંદર સાથે રમેય તેમ હાલ તે તાહારી સાથે રમેય.

સવંતીની વરસગાંઠને દાહડે તેણીના રાજની છોકરી સાથે નેકા થનાર હતા. જરાવના ભરેલા મુંનેરી તજુઆની હાર લાગેલી હતી અને ગામમાં ભારી ધાંમધુમ મથી રહી હતી. સવંતીએ પારખતીને કહ્યું કે “મેહેન ઇશવર કરશેતા આહારી શાહચરેહને દીને તાહારે ભરતાર તુહને હવાલે કરીશ.” પણ પારખતી બોલી કે “મેહેન આપણે ભરતાર કોઈન નહીં પણ પેશા ચીયરેહને કૂકરછે તે એઆલથી મા હાથે લોહી ઉઘી આપછે.”

સવંતી હસીને બોલી કે “ખરેખર; પણ મેહેન વધ દોની સલાહથી તેનામાં આસમાન જમીનને ફરક પડપોછે. તે હજુ જાણતો નથી કે આપણે કોણ છઈએ; પણ મેહેન હું તાહારી પાસે માગી લઈશું કે હજુ શુધી આહારે ભર મ તાહારે કોઈને જાહેર કરવો નહીં.”

સવંતીના લગણમાં લોગીદાસના બાપ સીદ રાજ ત થા તેની રાણી તથા સવંતીને બાપ સીદ રાજને વજર ત થા તેની રાણી પણ નોતરંની આન દઈ આપવાં હતાં. સવંતીબાઈએ પોતાની દીલી બાજુએ એક તખત કરાવ્યું જે ઉપર પોતાના બાપને બેસાડયો, તેની પાસે પોતાની માને બેસાડી, તેની પાસે સીદ રાજને બેસાડયો અને તેની પાસે તેની રાણીને બેસાડી અને તાહાર પછી બીજાં રાજ રાણીને હાતે તખત રાખ્યાં. વજરને આ નંગા મગેલી નોઈ શ થવા એસઆમાં પડયા. પછી સવંતીએ લોગીદાસને પોતાને પોશાક પેહેરાવી બોલાવી મંગાવયો અને પોતે એક સારી પેહેરી આવી. પછી પોતા સાથે પેલી તરજુ શાહજ દીએ તથા પારખતી તથા પરી માફક ખુબશુરત તારાબાઈ અને હીરાંબાઈને લઈ આવી. પછી સવંતી લોગીદાસને પગે પગી અને બોલી કે “પરીખ ભરતાર લોગીદાસ તાહારી યોરત તરફ નેલાહ કર, જે યોરતને બાર વરચની વાત ઉપર તુંએ નંગવમાં આ પારખતી સાથે છોડી દીધી હતી. આ સપલી શાહજદીએ, આ રોલત, આ ખજનો, આ નવાહર, આ રાનપારો, હું પોતે, એ સઘવાં તાહારાંછે.”

લોગીદાસની આંખોમાંથી હરખના આંસુ પડ્યાં. સ યલા રાજએ વાખવાખીના પોશાર મારવા લાગા અને બો લવા લાગા કે “પર્યવતીમાં કોઈએ એવી યોરત નોઈછે?” પછી નહીં બોલાય તેવી ખુશાલી સાથે લોગીદાસના આંકે સાહજદીએ સાથે નેકા થયા, અને લોગીદાસ પોતાના મા બાપ સાથે હચી ખુશીથી પોતાને ગામ પહારયો અને ઘણા

વરચ શુધી જાહોજલાલીથી પાદશાહી ભોગવી અને ખાઈ પી ને મોન કીધી. અને જ્યો આ વાત વાંચે તેઓની ઇ શવર કરે જાહોજલાલી ભોગવી ખાઈ પી મોન કરે.

રોમ શેહેરના ઇ'ગારામાં નીરો પાદશાહની ભેટ.

ઇસવી સન ૪૧ ના શાલમાં યુરપખંડના ઇટલી દે થના પામ્લેતખત રોમ શેહેર ઉપર કલાદીઅસ નામે એક સેનશાહ રાજ ચલાવી ગયોછે. એ પાદશાહા મનશકતી માં ડુરખવ હતો તેથી ખુશમતીઆએને રાનપાટ સોંપતા હતો. મીસાલીના નામની તેની રાણી ઇબત વગરની હતી અને રોમ શેહેરમાં ચલાવેલાં ઘાટકીપણથી તેનું નામ મશહુર થયુંછે. પણ પાછલથી પોતાનાન કરુતક તેણીએ નિર્ધાં અને કલાદીઅસ સાનશાહે તેને કાપસ સીલીઅસ નામના તેના ઇધાર સાથે કતલ કરાવી.

કલાદીઅસને નસીએ એગરીપીના નામની બીજ એા રત કોકાઈ, જે એ સાનશાહને લખવેન થઈ ગી. એ મરીપીનાને પેટે તેના આગલા ખાવંદનો નીરો નામનો છો કરો હતો જેને કલાદીઅસ પછી ગાદીએ બેસડાવવા તે ક લાદીઅસને બહુ દુખ આપતી હતી. કલાદીઅસ એટ ભોતો કંદાલી ગયો હતો કે તે વરેધીએ દાઝની બાહર માં બોલતો હતો કે આહારાં નસીખમાં એવુંજ લખેછે કે યોરતોનું દુખ ખમતું અને તેમને પછી ગરદન મરાવવી.

આ વાત એગરીપીનાને કાણે પડતાન પેહેલાં કલા દીઅસને મારી નાખવાની વેતરનમાં તે ફરી. લોકસતા નામની એક ખરાબ યોરત એવો પેશો પકડી બેઠી હતી કે જે યોરત પોતાના ભરતારથી વેગલી થવા માંગતી હોય તેની પાસથી એકસ દામ લઈ તેના ભરતારની વીખ દઈ મારતી હતી. આ યોરતને એગરીપીનાએ હાથમાં લીધી. લોકસતાએ કલાદીઅસના ખાનામાં વીખ બેલ્યું અને તરતજ ખાતાં પાદશાહે માથું નાખી દીધું. હજુ તેનું મોત નીપજ્યું નહીં તેથી એગરીપીનાએ એક વઈદને લાય આપી જેણે પાદશાહને વામીટ કરાવા સાડું તેના ગર્યાંમાં એક નેહરી પીછ ફેરવ્યું જેની અસરથી પાદશાહ મરણ પામ્યો.

કલાદીઅસના મરણ પછી એગરીપીનાએ ગાદીપર પો તાના બેઠા નીરોને નકી કીધો. આ પાસેના ચીતરમાં વ યોવચના કાળાની આગલ મોટો નજો પેહેરી જે ઉઠોછે તે એ સેતાની કમતી દેવ નીરોછે. અને એગરીપીના સરખી નીની અને કંગાલ યોરતને તાંડાં એક કંગાલને બેઠાને જનમ થયો હોય એમાં આશચર્ય પામવા સરીખું નથી. નીરો નાનપણમાંતા ધણેન રેહેમદીલી હતો. ગાદીપર તર ત આવવાબાદ એકે મુંનેહગારને મારી નાખવાતું વારંદ સહી કરતાં તે બોલાવે કે “ખરે ઇશવરની મરજ એવી હો ત કે હું લખનાન નહીં સીખણે ભોતો કેટલું સાડું?” પણ જેમ જેમ વરસ વધતાં ગયાં તેમ તેમ નીરોને ખવા સ બદલાતો ગયો. પોતાની માના અખનેઆરમાંથી નીક લી જવાને કામ તેણે તેણીને પાણીમા ડુબાડી મારી નખાવ વાની કોયેચ કીધી, અને જાહારે તે ફાવેશો નહીં તાહારે

તેણીને બેઝન કરવાનો તેણે હુકમ કીધો. તેની માના મુર દાંપર નબર કરી તે બેઝન કું માહારી માં આવી ખુબસુરત કોઈ દાહાડે દેખાઈ ન હતી. આ હેરેન ન ખશલતનો સાનશાહ એવી એવીતો બુરાઈ કરવા લાગે કે સાંભળીને બાલેખાલ ઉભા થાય છે.

આગલા વખતમાં ટરોએ શેરેરમાં મોટી આગ લાગી હતી અને તે આગથી બલી ગયું હતું તે વીધે તેણે શાંભલે ઉં હતું અને તેણે બનાવ પોતાની નબરે બેઝને તે ઈખતો હતો તેથી રોમ શેરેર બલતામાં તે કેમ બલે અને તેણે આગ ના આગારમાં કેમ લશમ થાય તે બેવા કાલ તેણે રોમ શેરેરને બાલી નાખવાનો હુકમ કીધો. જેમ જેમ મોટી મોટી હુલેલીએ અને રોમ શેરેરના પુરાતમ મીનારાએ પર આગના લલુકા ચાલતા ગયા અને જેમ જેમ લોક મીચારી પાડી હાપ અને અકુશોસ મારતાં આખાવરમાં અને બાવચં ધઈ દોડતાં, તેમ તેમ ચંડાલ નીરો પોતાની મેહલની આગાસી પર ઉભો રહી તંબુરો વગડી ટરોએ શેરેરની આગ વાસે જે ગાયન મેહલું હતું તે ગાવા લાગે.

તે ઘણેજ બનીતીમાન હતો અને રાતની વેલા પાદ શાહી મધક છોડી રૂમના જે આનીતીના મધકે હતાં તાં હાં ભટકતો હતો. તે પેલાડીના વેશ લેઈ કેટલીક વખત નાટકશાલાના તખ્તા ઉપર નાટક કરવા આવતો હતો. તે એટલેતો લખલુટ હતો કે સોનેરી કસબની જલ લેઈ મા છલી મારવા બંતો અને એક વખત પેરેરેલો પોશાક ફરો અંચે લગાડતો નહીં હતો. તેને મારે એક બારી મેહલે બાંધીઆમાં આવીએ હતો અને તેના અંદરના ચોરડામાં છાપરાંની ફરતાં આસનાનની માફક હીકમત કરી ફરતું કીધું હતું અને તે ફરવાથી ચોમેરથી ખુશમા ચોરડામાં પંથારે એવી હીકમત કીધી હતી. આ હીકમતથી બાહરે રીધી ખુશ ખુશમા અંદર જતી હતી પણ તેમાં રહેતારે ધ રીધી બનીતી અને જુવાકી ચાલથી અંદરથી ગેએઆ કં મકમાટ ભરેલી લપટ નીકલતી હતી. જેમ આપણામાં કોઈ મોટા જુલમગાર વીધે બેલવું હોય છે તારે તે “જુવાકી બાદશાહી” કરે છે એવું બોલીએ છે તેમ યુરોપખંડ વાલએ ભરેલી કોઈ મોટા જુલમગાર વીધે બેલવા મંગિછ તારે “ની રોના જેવા ઘાટકી અને જુલમગાર” એવા બોલો મોલે છે.

પાસેના સ્તીર ઉપરથી બાલમ પડશે કે રોમ શેરેર માં આગને ધુંએ હજી ચાલુ છે અને સીપાઈએ બલતી મસાલ લઈ નીરોના હુકમથી પોતાનું રોનખી દાંમ કરતા ચાલયા છે. ઘરેના દગમાં ચોરતો અને મરદો કમડાઈ પુ આંછે અને પાદશાહ પોતાના કસરતું પરીનામ ઘણી ખુશાલીથી જોતો ઉભો છે.

પોતા ઉપરથી તોયે કાહાડી નાખી નીરોએ ખરીસટી લોકો ઉપર રોમને બાલી નાખવાનું મેહોતાન મેલ્યું. આ અનયાપસર બીચારા મરીમડા ખરીસટીએનો કાંબલાએ સાથે બાંધી તેમની ઉપર મરખીના પડ કરી આગમાં જલાવી મુક્યા અને જે જલુકા ઉઠ્યા તેથી શીહા અંધારા કીતે લં કાં લાગી રહ્યાં હતાં. સેનેકા નામના પુરવીન રાવલુક અને હુકાન નામના એક કવીને તેણે મારી નખાવવા. સે નેકાની ફસ પુલી મેલવાથી બી બરે તે મરણ પામ્યો નહીં તાહારે જેહર આપી તેને મારી નાખ્યો. ચોવાઈના ના

મની સેનેકાની નેક ચોરતે પણ પોતાની ફસ ખુલાવી પણ તે બલી બાતું પોતાના ભરતાર સાથે મરણ પામી ચકો ન હો. પાછસી નાખના એક સખશે નીરો સાતું બંડ ઉઠા વધુ પણ તેનું ફલ એ નીપળયું કે ઘણાએક અમીરો નાહે ક મારવા ગયા.

ગાલખા નામના એક સરદારે લશકર ઉખું કરી રોમ શેરેર તરફ રસતો ધર્યો. નીરોને મુંકરાપર ખબર પડતાં તેને રહેશત પડી. તેણે એમલને લાત મારી ઉધી વાલી પોતાના કપડાં ફાડી નાખ્યાં, માથું કુટ્યું, પગ અકાડ્યા અને અંતે મેમુક ધઈ જમીનપર પડ્યો. ગામમાં બલવાનો પવન ફેલાયો અને નીરો મીસર થેય તરફ નીકલી નવા મે હેલમાંથી નાહો. દરેક ઘરના બારણાં નીરો સાતું બંધ હતાં. આવા સમયમાં તેણે પોતાના નોકરને હુકમ કીધો કે મહને મારી નાખ, પણ તેણે હુકમ માન્યો નહીં. પછી તાઈખર નહીંમાં જોકાવવા નીરો દોડ્યો પણ કપે મેહોડે ઈ થવરની દરઘાહમાં ઉભો રહું તેના મેવાલથી તે ડર્યો. ફે આન નામના તેના એક નોકરે પોતાનું ઘર જે માર માઈ ફે હુર હતું તે નીરોને આપવા કહ્યું જેથી તે મેહોડખાર ધઈ તે તરફ નાહાસવા લાગે. ચાલતાં ચાલતાં તેને ધર તીકપને આંચકો લાગે અને પછી વીનલોના ચમકાટથી આશમાન જહલકવા લાગું. રસતામાં મેહોડે ચમક્યો અને નીરો પડી ગયો. તેણે લોકોને “નીચીની પુક ધરો” એવા પોકાર મારતા શાંભલ્યા. અરથે તાજે બદને તે આડીઆમાં ભરાઈ ગયો. નીરોને મેહોડાવામાં ખબર ધઈ કે ગાલખાએ સેનશાહાત હાપ કીધી છે અને હુકમ કાહાડ મેહો કે નીરોને મકડી તેને પીસીરીમાં ઉભો રાખી તે મરે તાંહાંમુધી તેને માર મારે.

નીરોએ પોતાના માલુસેને હુકમ કીધો કે પેહેલાં ત હુને આપશાત કરો કે તહમારા દાખલાથી મહને હીંમત આપે અને હું આ ખબર માહારા નીતરમાં મોટી ગાલ બાના હાપકીથી છટું. એવામાં નીરોની શોધે એક લશકરની દુકડી આવી જેમને જોઈ તેણે પોતાના ગલામાં ખં નર લોકપુ અને તેની આગલ ઉભેલા તેના એક રફકિ ખં નરને વધારે નેરથી અંદર મોકલ્યું. પોતાની કસીતું ફે ન આ ફનીયાંમાં જોઈ આ કસીતું પાદશાહ ફતરાંને મેહોતે ઉર વરસતી દુક છંદગી ગુજરી મારગ લાગે.

માહ રહેવાનું ધર.

વાંચનાર રત્નને ઝેરોએ જતાં તેં ઘણીવાર ન વી બંધાતી ઇમારત અને ઘર નોંધ્યાં હશે;—ઈંટ અને સુતાથી બાંધેલી ભીંટ અને દેવાલ તને ખબર એ લી અને મેદોલ લાગી હશે, તેની આગપાગ બાંધેલી પરાંચ જોઈ તને કંડાલો લાગે હશે, અને તે ઘરની જ મીન જેને હજુર કોમે કીધામાં નથી આજે આ તે લી પર તેના ચાલવાને નહીં મીમીં હશે. તેમજ મા

નશ્વળતા શરીરનું પાંજરૂં જે માત્ર અથવા ચાંચમાં વગર જારે આપણી નજરે પડેછે તારે તે જોવાને દંડલો અને બેહામણું લાગેછે. ત્રોએ ઈશ્વરીયશ માં અથવા ખીલ જગાએ મુએલાં માણસનાં શરીર નું આખું પાંજરૂં કદાચ જોઈજી હુએ, નહીતર કોઈ ચો પરીમાં તેનો આકાર દીઠે હુએ અને તે જોવાને ત્રો ને પસંદ નહી પડીજી હોયતો તેનું કારણ એકજ એક એ ઘર તેનાં સીનગાર વગર ખાલીછે.

હવે આપણું શરીર તે એક ઘરછે જેમાં આપણું જીવ વસેછે. શરીરનું પાંજરૂં જે હાડકાંનું બનેલું છે તે ગેઝેઆ આપણા ઘરની ભીંટ અથવા દેવાલ સમજવી; અને જેમ ઘરને માટે ઈંટની જરૂરછે તેમ જ શરીરમાં હાડકાંની જરૂરછે. એ હાડકાં આપણાં માં સુમારે ખસીને સાહકછે. તે જુદાં જુદાં કદ, આકાર, અને કઠિવતનાં હોયછે; અને પોતાની ચેડવે લી જગા અને કાંમને પુરતાં લાયકછે. તેમાંનાં એક વગર આપણું ઘર તકી શકે નહી; તેમાં એક જા સતી મુકી શકાય નહી; અને તે જે કઠિવતનાં હોય તે થી વધારે કઠિવતનાં જોઈએખી નહી. તેઓને જુદા આકાર આપી શકાય નહી; અને એક હાડકું ખીલ જગાએ ચાલે નહી.

એ ઘરનો સામાન અને સીનગાર કેવા બંધાવ થી મુકેશોછે તે જુદો. લેખનાં બધાવને વાસને માં થાની શકન ખોપરીછે. ગરદન અને ખરડાના કાંધનું હાડકું નાંધલા નાંધલા ભાગનું બનેલુંછે અને તેવો એક મેક સાથે એવાનો મજબુત બંધાનમાંછે કે તેથી તેને આગલ પાછલ ચેડેલાઈથી ફરવાને બનેછે અને સા ચેલાયુ કુવત પણ ધરાવેછે. બધે ભાગ એવીતો રી તે ખાંધીઓછે કે તેથી આદમીનું શરીર હમેશાં સંમ તોલ રહેછે અને કદીથી એ ઘર લચી પડવાની થા સતી રહેતી નથી.

આપણાં પાંજરાંનો આકાર અને તેની ઘપ એવીતો નાંદરછે કે તેમાં કોઈથી રીતનો હેરફાર સા ચે કંઈવાએજ નહી. જો આપણું મન માનસનાં જેવું અને શરીર નાહના જીવજંતોના જેવું હુનેતો આપણાથી એકથી ખીલ જગા ઊપર ચેડેલાઈથી અને જહુપથી દોડી કાંમ કરી શકતે નહી; જો એપણાં જાનવરોનાં જેવું શરીર હુનેતો વહો ખોદતાલાએ જે ઊપચોખી હાપ આપણને બખરીઓછે તેનો ઊપચો

ગ તદન જતો રહેને. જે આકાર આપણને આ પીએછે તે કરતાં ખીન્તે કોઈથી માફક આવી શકતે નહી. માનસને મોહાડું લેજું અને તેના બંધાવને માટે ભારી ખોપરી આપીછે તે લેઈ કોઈથી પસુ અથવા ખીનાં જાનવરી આકારમાં તેનેથી ચેડેલાઈથી ચલાતેજ નહી. વાસતે તે મહાબલ કારીગરે તેનું શરીર ઊલું, અને તેનાં ઊપલા ભાગ ઊપર માથું મુકીછે. ખીનાં જાનવરોની પેઠે માનસને તેનાં બંધાવને માટે કોઈ સીંગડાં અથવા જાડું દાંડણુ નથી અથવા ઊડી જવાને પંખિા નથી તેથી તેને ઊલું કે દગાપીગીછે જેથી તે લાંબે મુઠી જોઈ શકે અને આવતી ધાસતીને માટે તર્જાાર થઈ રહે.

આ નવાઈ સરખાં ઘરની ખાંધની અને તેનાં ચેલેસીંગારનું ખેઆંન હક હક આપતા જઈયું જેથી વાંચનાર તારું પોતાનું ઘર કેવુંછે તેનું તને થોડું થણું જાન આવશે.

પારસી બાંતુઓના ખોટી છીટ— ઝોરતેને એક મુચના.

આ બાબદમાં આજ હુમારે થોડું બોલવુંછે. હુમાએ એ બાબદ ઉપર આગળ ઘણીવાર બોલ્યા છઈએ પણ હરોજ બનતા નવા બનાવો અને આપણી જાંઘીમાં થતા હરોજ ના ફેરફારથી ખીજ કેટલાક વધારે વીચાર ઉતપન થાયછે.

મુસલમાનોની અંદર ઝોરતને પરામાં રાખવાની રસમછે તથા તે રસમ થોડીક ઉતરતી રીતે હીંદુઓમાં આ મેજ ધપવી દીસેછે. આપણા વશવાઓએ આ સરખી ન ઉપર પગ મેલવો તાહારથી હીંદુ રસમની નકલ આપણ આભેડુખ કરતા આપણા છઈએ, પણ હીંદુઓનું રાજ મુંખ યઈ ગઈછે; અસલી મેડુંદા વીચારો નોખુદ યઈ ગયાછે; આપણ દીન ઉપર દીન આપણા વડાવાઓ કરતાં બુધી અને અજાબાસમાં વધતા જઈએ અને તેમજ હવે પછેની યોલાદ આપણ કરતાં વધારે અનુભવી થયો. સરવેથી પેઢે લાં પુરવ તરફના જાનના ઉત્તરેથી પરામીન તરફ અનવા હું યઈ હઈ; પણ પુરવ તરફ હાલ એ પરાયા યોહો યઈ જઈ પરામીન તરફ પુર જાયથી પરાગોછે; અને તેનો તેજ હીંદુસતાન ઉપર પાછો પરાકાંથી આપણને અજાનપણામાંથી એકવાર ફરી ખાડે કાઢીછે.

ધનપ ઈંગરેલ રાજને કે તેના પરતાપથી આજ આ પછી ઈમથીતીને પોહોંચપા છઈએ. મરહોના મગજ જેમ વેડેમની બંદમાંથી છુટાં ગયાં તેમ તેઓને અંદરો ઉતપ ન થતો ગયો કે આપણી બાપડીઓ તથા ઊડીઓના મગજ ની મેડીઓ પણ આપણ કાં ન તોડે અને ઈનશાયા થોડા કેલવણી પાંખેલા મરહોની મેડેનતથી અને તેમની દીલસોલ

થી પારસી બાંતુએને પણ અનવાલાના મેદાનમાં આવવા ને બારણાં ખુલ્લાં છે. આગલાં બાં બાપો પોતાની છોડીએ ને શીખાડવાને લાન સમન્તાં હતાં તે આનના બાં બાપો પોતાની આપન ફરન સમન્જે, જ્યે પોતાના બચાને ઘર માં કેલવણી આપવાને ડરતાં હતાં તેઓ છટેછાં હવે જહુર નીશાલોમાં મોકલેછે. જે ચોરતો આગલ કંદીની મુઆલેક ધરના એકાંત ખુણામાં ભરાઈ બેસતાં હતાં તેઓમાંની કેટ લીએકો આજ પોતાના ભરતારોની સાથ જહુરમાં ફરેછે. ધન્ય ઈગલક, ધન્ય તહુને ! એ સઘલી તાહારાન છાંપડા ત લે મલેલી ઉમદા બખશેશહે. હવે આપણી ચોરતોમાં આ મેન ધયલી કેટલીક છીટ વીશે જરે વીચાર કરશે છધમે તા રે હસડું આવવા વગર આપણને રેહેડું નથી. ચોરતો પોતાના ભરતાર ઈયા પોતાના પીતાની સાથે બાજુએ બા જુ ખુલ્લાં મેદાનમાં ઈયા કોઈ જહુર નગા જાંહું આખર ફરકારવામાં માણસો ભેગાં થયાં હોય તાંહું જ્યપતો તેઓએ જે આજુઘરડું કીધું, તેઓએ જે તકશીર કીધી, તેનો ખેવાલ થઈ શકતો નથી. કોઈ નાજાં કાકી ઈયા ન વાન હોસાં વલી કેહેશે કે 'મરે તેમાં મહુલાને નહી.' એ નેક હોસાં ! ઘરમાં વઠવાટ કરવો, ગલીય શબરો મોલવા, અધમશીયલે ચાલવું, ગીબતમાં જીલલી વાપડવી, સેવડાવો ની સેરા કરવી, જેઈતાં વસતર વગર ચોરવા ઉપર બેસ ડું તથા માકરોના ફરડું, એમાં મહુલાને હોય નહી. પોતાના હકદાર ખાવદની સાથે નીરદોશપણથી ખુલ્લી હવામાં ફરડું જીથી પોતાની ત'દરોસતીમાં તથા પોતાની મી કી વાંસોથી ભરતારને રંગીલા કરી તેની ત'દરોસતીમાં વ ધારો કરવો, વારે ધડીએ ધણીન સાથે પરોડાઈ નયાથી એ ક બીજાના પયારને ગાંડ વધારે મકમ કરવો, પોતાના શા ની ભરતારને મોહોદેથી લીએકની વાંસો શાંભલી પોતાની છુધીને તેન આપણું, એને જે બીનમહાહજ ભરેડું કહી એતા મલાહુને તે શાને કહીએ તેની સમજ પડતો નથી. શાન તથા રમુજ મેલવવાની જહુર નગામાં પોતાના ભર તારની શાયે નઈ અંદાજ અને મલાહજથી મેશડું એ માંથી કોઈખી રીતના માઠા પરીણામની યાસતી રહેતી ન થી. એને તે પુર મહાહજ ભરેડું ગણાયછે. ધણી નેક બાંતુએ તથા તેમના ભરતારો જે મણું ભરવાને ખતી હશે પણ પોતાના અસલી વીચારના વડીલોથી ઈયા ધ્યારે પેલો બાહાર પડેતા હું યુડું એવા વીચારથી અટકી ગયાં હ રે હમે તેઓને કહીએછે કે ધીરન પકડો. વડીલોને તીરસકાર કરવો જેઈતા નથી. તેઓ નેક અને અન્યા સવાલાછે અને તેઓના દીલ કુખવા જેઈતાં નથી. સ હમજીતીયો, ધીરજથી, તકશરથી તેમને જીતી લએા તેમની તાબેદારી કરી તેમને તહમારી તરફ ખેંચેા, ઉપરવારાં થઈ ને એ પરીનામ કદી ઉપજવનાર નથી. એમ કરતા જે તેવો પોતાની અન્યાએશનેા અનુભવ આપેતો તે ઉપર પ લુ ઘેઆન આપમે.

જુલો બાઈએ લગણને ઠાંકણે ભર મીનલસમાં વગર અરથના મે તાલ અને મે શુર ગીતો ભેંકતાં ભેંકતાં પ સાર થડું, ઈયા નમાઈને આપેલાં પતના વાસન તથા ઘેા લીએા હવકરીએને-માથે આપી કપંગાં વનનરોની સા થ મોહાલે મોહાલે રખડડું, એ જેઈએતા મલાહજથી

ઉલટું ગણે; બાકી એક નાનની પોતાના ભરતારની સાથે ગાડીમાં બેસી ધેરી રસતેથી પસાર થાય એ મેનલાહજ ભરેડું છે. એક મોલવું એ ઉલટું મેનલાહજ ભરેડું છે. જે એક મેક સાથે એમ ફરવા હરવાને પડોસ હોયતો કે ટલાં માટી બધએર વચેનો મીનાકિશો ગુન થાયે ?

વલી એક બીજ વાત, ઘેઆનપર લેવા નેગછે. ધ છીખરી પારસી ચોરતો હજુર પોતાના ધણીના નામ મો હોડેથી મોલતી નથી. ઘણાએક ભરતારોને પણ સરખાવું જેઈએ કે પોતાની ચોરતવું નામ લેવાને તેઓ છીટ રા ખેા. હોસાં કાકી એમાંથી મેનલાહજ ભરેડું અડું કે ! પોતાની ચોરતને 'સીરીન' કરી હાંક મારવાને બદલે ઘણા ભરતારો પોતાની છાકરીનું નામ મોલેછે, જેમકે 'દી ન' હીયાં આવેતા; ઈયા જે કોઈ આગલ મોલવું હોયતો એમ મોલે કે "માહારા ખસડની માએ મહુને કહયું." જે કોઈ સીરીનખાઈ મોલવાના હોયતો એમ કેહે કે "એવ ઈય" અથવા 'તેવલું' અથવા 'પેલા' યલુ ખડું નામ મો લતાંતો નાખ નડું રહે. હવે નામ એટલે શું ? કોઈને સીરીન કરી નામ આપવું એટલે શું ? એક માણસની સુ રત ઈયા તેને વીશે વીચારો બીજના મનમાં કોઈખી વખ તે ઉત્પન કરવા, ઈયા બીજ લોહીમાંથી તે મોક્સ સખસ ને ધયાનમાં રાખવા અને બીજ મીનિયી જુડો યાડવા એક મોલ વાપડવામાં આવેછે જેને તામ કરી કહીએ. જે કોઈને કહીએ કે માહારી 'સીરીને' અમા કામ કીધું, એટલે તરત સાંભલનારના મનમાં જેઆલ ઉત્પન થાયછે કે ક્લાણા કુટુંબની ચોરત. તે પરમાણે જે સાવકશા પોતા ની ચોરતને "સીરીન" કરી હાંક મારવાને બદલે "માહારા ખસડની માએ" એમ કરી કેહેતા તેમી એક અંતે નામ ન થયું. એક મોલને બદલે તરજ મોલો સાવકશાને વા પડવા ધડયા. નામ જેમ અને તેમ હક હોય તેમ સાડું. જે એક દુકા રસતો છોડી કોઈ તરજ ઘણેા લાંબો રસતો ધરેતો આપણે તેને ગમાર કહીએ છધમે; તેા સાવકશા એક મોલ છોડી જે ચાર મોલે પોતાના વીચારો જહુર થા ડેતા તેમને કપો લક્ષ લાગુ યાડપે !

વલી ભરતાર સાથે આણું ખાવાની કેટલાંક કુંખેા માં છીટછે. મરદ મુંગો મુંગો એક ખુણે રોટલી ભાંને અને બાપડી મુંગી મંતર થઈ બીજ ખુણે રોટલી ભાંને તે કરતાં સુક્રા ઉપર સાથે મેસી ખાણું લીએ અને મેહુ નજા પોતાના ઉપકારના અવાજ ઈશવરની નનાખમાં સા થે જુનરે તે કેટલું મેહુરત ? વધઈ આપણને કેહેછે કે એ કે નેક સાથે હસીને તથા મોલીને ખાધાથી યાચન શકતી બરાખર પોતાનું કંઠવન વાપડી શકેછે. ખાતાં ખાતાં તરે હવાર બાબરો ઉંમકાઈ શકાયછે. ધરમ સરખી ગંભીર અને એક નેકના ખુશ ઠઠા સરીખી રંગીલી વાંસો સુક્રા ઉપર બનેછે જહુરે સાથે ખાવાનું આવી રીતે. કાપદા કારકછે, જહુરે તેમાં આટલી ફીલસુફી તાહારે તેવી બા બદમાં નકામી છીટ શા કાન રાખવી જેઈએ ?

હવે એક બાબદ સમાપત કરવા આગાઉ એક બીજ બાબદ ઉપર હોએએ હુમારી નેક વાંચનારીએનું ધયાન ખેંચવુંછે. હાલ કેટલીક નાદાંન અને અવસમજી બાંતુ એાથી ઘરડા હોસા હોસીએને તહરેવાર વસવસા ઉખળા

છે જના પામે લુલે નથી. ઓરતામાં પુરતી કેવલણી ન હોવાથી પુરતીની રીતે નીચમય થાયછે કે તેમની ઈ ગરબ મેળેનપનીમિા નેવડું તેમને છુરાપણું મલી શકે ન હી, અને વગર ભણેલી ઓરતા પોતાનું છુરાપણું ખેસ મનથી ખીજીન હદ તુલકી લઈ માલેછે એન ધરડા હોસા હોસીમ્મીની ફરીયાદનું કારણ છે. જીવરોગ હોકો જે કાંઈ મોલે પછી તે ગમે એવું અસલી વીચારનું હાય તેને ઘંત દેખાડી હુથી કાહાડવું, રસતામાં કુદકા ખારતાં આ લવું, ખીજી કમનસીબ મેળેનાના કાંઈ કરવા તથા તેમને ઉધાડી રીતે અપમાન આપવું, જાહેર મીનલચોમાં ઘર સમયલુના કાપઘાથી ઉલટી રીતે હસવું તથા ચોરે મોટે વાતો કરવી, પારકા મરદો સાથ વગર વીચાર કરવે ગોક્તે ગો કરી, તરત મીતરાચારી પાડવી, એ જે એવી બાઈ એને મનસે સુધારો કીધો એવું હોપતો હમે કહીએછ કે બાઈએને કોઈ સુધારાવાલી બાઈ ગણનાર નથી, અને એવા સુધારો કોઈને નેપતી પછ નથી. પારસી ખાનુ એએ પુર કુટાપણું મેલવા આગમય તેઓના મનને કાદ કાહાડવામાં મેળેનત લેવી નેપએછે. કેવલણી વગર આગલ વધવું તે ગોએમ્મા ખીત હડીઆરે ફાડી ખાનારા જાનવરોનાં નંગલમાં નજ વસવા સરીપુછે; તેથી હમારી મેળેનીએને અરબ એટલીનછે કે તમે કાંઈખી માંગવા ની કહો તેની આગમય તમારા હડીઆરો તઈઆર રાખતે નહીતર તે વગર કવચીત ફાવી શકો નહી. કેવલણીની ન તમારા મેળેન અને છીટ દુર થયો.

ભોળાઈને ઘર નવુંદ પરોણા.

જા નાજ તાડું કાલું કર અને ફરીથી તારો દેખા વ મને દેતીનાં હું તારેથી કનતરી ગઈછું; જા તાડું રૂપ અને એકદમ કાલું કર; આવી રીતે બાઈજીએ ગોશામાં આવી પોતાની છોકરીને કહેલું. આ મોલતી વખતે જાઈ છ તપી ગોઈ હતી અને ચોરડાઈ પછી પોતાની છોકરીને નહી ઘરતા મોલે બોલી, જયી નાની ખીજી આખમાં આં સુ લાવી માએ આગલથી તુરત નાહાસી ગઈ.

બાઈજી પુતામાં એક સારાં અને હવાવાલાં ઘરમાં રે હતી હતી અને તેનીના વર સારી કેવલણી પામેલો હતો. બાઈજીની નવુંદ શુભબાઈ ને પોતાનાં વરની સાથે સુંમ ઈ રહેતી હતી તે આ વખતે આજાસાંની ખુસ મોસમમાં હવા રેશ્કાર કરવાને પોતાનાં છોકરાંએને લેઈને બાઈને ઘર યોડા દાહાડા આવી રેહી હતી. બાઈજીને અસલથી પોતાની નવુંદ સાથે સારો ધરોમો હતો અને ખીજી નવુંદ ભોળાઈએની પેઠે તેએ પીખાતી નહી હતીએ.

નાની પીલીને બાઈજીએ ગોશામાં આવી કેટલાક નાલાયક શયુનો એમરીઆ તે વખતે શુભબાઈ તથા જા ઈજી બધો એક ઓરડામાં મેસી સીવતાં હતાં

બાઈજીને આકલી લુત જેવી ધએલી નેઈ અને આવા શયુનો મોલતાં શાંલવી શુભબાઈ મનમાં કમવા ઈ પણ તેણીને તપી ગએલી નેઈ તુરત આંપોથી પકડી સીવીઆ કીધું; અને યોડા વખત પછી સીવતાં સીવતાં

મોલી, મેળેન જાઈ, પીલીને તેં થી તરેહધી હવેરી આધી અને કેવા સમુનો આચરીઆ ! જે તેં નરમાસથી વમ કી આધી હુતેતો તારાં દીલમાં પહવાડેથી કાંઈખી પસતા લે થતે વાડું ?

પણ મેળેન તું જાંલુતી નથી એ છોકરી મને કહેલો કંટાલો આપેલ અને ઉતરી ઉચકી લેઈ જાએછે. સારો દાહાડો મારે મોહાડે ફીજી મહડેછ; એકતો તમે નેઈજ કે પેલો આકર માડું કેવું પાકવેછ અને માડું મગન આપો દાહાડો રેવવી નાંખેછ અને તમારા ભાઈને કાંઈ કહેલું હોપતો તેવલુનો મીજીન જાપછે તેથી હું તે એમ્બલી કોણ કોણને નવાલ દેવું. મેળેન હુંતો કનતરી ગઈછું અને જાંલે ધધાર મુકી નાહાસી જઈ.

જાઈ માકરની વાતતો તું મોલનાં મેળેન; પણ કરી એ થું ! આને એવેનો જીવલ ભારીછે તે સાથે ખડું પુછોતો આપણા બધરાંએના કસુર કાંઈએછો નથી. માકર સાથે નેટલા મલાહાજમી રેહવું નેઈએ તેટલાં આપણુ રેહતાં નથી અને કાંમ કેમ લેવું તેની પુરતી સમજણ રાખતાં નથી તે થી પાછલથી તેવા મેરદ પઈ આપણું પાકવેછ અને આપણાં મોલવાને તથા હોકમને નરા વનન આપતા નથી. આપણો કસુર પેટલાંછે અને તે ઉતરત હાલ ધણાં પારસી આકરો બીજે કાંમ ધંધે લાગી ગયાછે તેથી તેવોની ખુદ ધણીએ અને એટલા વાસતેમ મોહાડા પગારો આપતાં મનપ તીમનાં માંહણી મલતાં નથી. એતો સંસારના મોજ મેળે ન જેમ તેમ નીખાવી ચલાવેજા નેઈએ, એજ કનતરી ન તાં કાંઈ પરવરીલું. જે મેળેન હુમણાં ગાંમમાં ધધેરો પીતાવી જાહેર કીધું હોય કે ને બાઈએ સંસારી મોજ અને કાંમકાનથી કનતરી ગયાં હોય તેવોએ યોડા દાહાડા પાહેર જાઈ રેહવું તે મોલ આ પુનાંની નાની વસતીમાં થી કેટલાં બધરાં નીકલશે વાડું ?

જાઈજી—હુંતો પેટલીન નીકલું મેળેન ક્રમકે મારાં જેવુંતો વધી કોઈન કનતારેલુ અને દુખી હશે.

શુભબાઈ—નારે મેળેન નાં—અરે આપુ પુતું ખાલી યજ જાપ અને ભાએએ એકળી ઘર મજાત રેડે. આ પછુને સંસાર છોડી, જાવું કાંઈ રહેલું, કેહેવતલો કે બધરી “આપ ઘર કે બાપ ઘર” અને “ધરેઘર માટીના ચુલા”. મેળેન જે સંસારમાં સરવે સીધું જ ઉતરેતો પછે તે ચલાવવામાં મોહાડી ઉકામઈ થી ? દુખ ખમીએ, નંજાલ તાલી એ, મોએ ઉડાવી છાતી રાખીએ, હાડેસાએ સોસીએ, નર માસથી આસપાસનાંએને તથા જીવલમગારોને છતી લેઈલ એ, તારેન કહેવાએ કે સંસાર સાગર તરીઆં અને ભવ સાગર પુરો કીધો, બાકી હેવાંનની પેઠે જીવવામાં કાંઈ મોહાડાઈ અથવા કીરતી નથી.

ખડું કહેલું મેળેન જાઈ તારો સવભાવ ધણોન આ કહેલો. ને મોલો તેં પીલીને આચરીઆ તે હેવાતો નડા રાછે કે અનવા જાતીને તે છાને નહી, પણ માડાં ભાએએ આપણી સંસારી હાલત હજાર કહેલો અને તેથી આપણને ખાલમ પડતું નથી કે આપણે કેવી હલકાઈ વાપરીએ છઈએ. તેં ને સમુનો કહેઆ તેવો હાલતમાં આપણે કોઈ પારસી આતોજું નાંમ શાંલવીએ છઈએતો કમવાઈ કહીને મોહો મયકાવોએ છઈએ અને આપણું આપુ

આંગ કાંપે. તારે જે હાલતમાં આપણી કોમની એક તારાહતે સ્ત્રીને જોવાને અથવા આંલલવાને આપણું દીલ ન હી માંને અને તેવાનાં પરછાએઆંધી દુર નાશીએ તેજ સ ખુને વગર વીચારે આપણી પોતાની છોકરીને વાપરવા એતા બેઠેન એક મોહાટી અકસીસની વાતછે. જે વખ ત હવે નજદીક આવતો જાયછે જારે આપણી લુલ જલદી થી જોઈ શકશું. આ સખુનેાને પરતા નાખી હું તને પુ છું કે તારાં એકપુરાં બચાને કાણ કરવા અને એકદંબ દુર થવા કહેઈ તેમ જો (ખાન ન કરેને) બનેતો સું તું આવે ન મોહાડે બેસી સીવસે કે બેઠેન ?

જાઈછે—વારૂ તારે શુભચાઈ તમે તમારાં છોકરાંઓ સાથે કોઈ દાહાડે ગોશે પતાન નથી અને એવા સખુનેા બોલતાં નથી કે ?

શુભચાઈ—હું આગલ એમ કરતો હતો, પણ હમ છું તે મેં બધું તજ દીધુંછે અને તે કેમ બનીઈ તે કહું તે શાંલબ.

શુભચાઈ હાથમાંથી સીવવાનું દુર મુકી બોલીઆં, બે ઢેન મારા વર ધનજીશાહા જારે ચીન હતા તારે મોઝાં મા એની બાજને દાહાડે હું દસંન દસેલ કરવા બેઠી હતી અ ને મારો શોરાખ જે તે વખતે ચઢ વરસની વયનો હતો તે રાંધનીમાં આવી ધારોપારો માંગવા લાગો. મેં તાં પાડ વાથી તેને હુલત કીધી અને મેં ગોશાની ધુંડમા આવી હાથમાને છુટો તવાથો ફેંકીએ ને તેને બીલકુલ લાગો ન હી અને મોહાડે છુટી ગાસે દીધી અને બોલી કે “તાડ મોહા નીવાડ અને અહીંથી તાડ કાણ કરી મર અને પા ણે આવતો ના.” શોરાખ ગોશાને મારીએ પોતાની ચો પડો લેઈ ઈશકોલે ગીએ અને બપોરે ખાવા વરીક આએએ નહી. આ વખતે મારો ગુણે ઉતરી ગમ્મેસા તેથી મારા લવખાં બેચેની થવા મારો અને બગર કાહડવા એક આ કરને મોહલીએ, પણ શોરાખ ઈશકોલમાં ચીલીએ નહી. મારી બેચેની વધતી ગઈ, મને કાઈ સુખ પડે નહી અને મારા કાનમાં પેલા બોલો શું શું કરતા કોઈ બોલવું હાય એવું લાગું કે “તાડ કાણ કરી મર અને પાછો આવ તોનાં.” એથી મારી છાની ગુંથવાવા લાગી, આપું શરીર કાપવા તથા ધુનવા લાગું અને ચેતરફ આહોસી પાડોસી નાં માણસે મેં દોડાવીઆં.

એક માણસે આવી મને કહેઈ કે શોરાખતો બીજા છોકરાએ સાથે મોરા કુવામાં તરાવા ઉતરીએ હતા તાંદા એક મેકને મશકોરીમાં કુવામાં લાગા અને તેમાં શોરાખ ની ચે ગીએ તે પાછો આવ્યાં શકીએ નહી તેથી છોકરાએએ બુખ પાડી અને રસતેથી જતા એક ઈગરેજ “સેવરે” વુ રત કુડી મારો શોરાખને બેચી કાહાડીએછે, પણ જવ જ ન કાઈ ખલે નહી.

આ બોલો મેં શાંલબેઆ નહી શાંલબેઆ કરી જવ લેઈ દોડી અને રસતામાં જોઈછુંતો પેતો ભજો ઈગરેજ “સેવરે” ને પોતાના ગરમ દગલામાં વીતાલી મારા શોરાખને ધરભણી લાવતા દીઠો. મારી સુખ બુધ ઉડી ગઈ અને આ ડોસી પાડોમીએ એક પોત કરવા લાગ્યાં. ડાકરે આએઆ અને જોએછેતો હાથ તથા પગ થંડા કરાં જેવા થઈ ગય લા, નાડ હાથમાં આવે નહી અને તેવાનાં એટલા તરફ જો

ઈ મારા હોશ કોશ ઉડી જવા લાગા અને મનમાં મારા હવને સંતાપવા અને કહવા દેવા લાગી કે મેં કહી ધડી એ મારાં બચાંને આવા સરાપ દીધા. હવે ધનજીશાને હું શું જવાબ દેવસ, એવા એવા વીચારો આવવા લાગા અને જમીનપરથી એએઆ હું ઉચકાઈ ઉચકાઈ જવા લાગી. એક પોત કરતાં ધણેવારે જરા દંબ માલવા લાગો અને જ રા જરા હુશીઆરી આવવા લાગી, તેવુંજ મેં પુછીઈ “દી કરા શોરાખ આએ તારી આગલ કાણ ઉત્પુછ.” આસતે થી શોરાખ બોલીએ “માએછ કાંઈ નહી એતો તમે છો.” આટલા શખુનેા શાંલબી હું હરખથી બેથુક થઈ ગઈ અને તારપછે શું બનીઈ તેની મને જરાખી ખબર રેહી નહી. દવાદારથી મારા શોરાખને ધણે દાહાડે ફેર પરીએ અને તે દાહાડા પછે બેઠેન મેં મારા મોહામાંથી સધલા હલકા શખુનેા દુર કીધાછે તે આજની ધડી સુધી, અને ઈચર જોડે એવુંજ માહંછું કે તેજ રાહે હું ચાલીઆ કઈ.

આ વાત કરતાં શુભચાઈની આંખમાંથી આપુ ટપ કવા લાગાં અને તે જોઈ જાઈ ઉપર પુરે અસર થઈ. જાઈએ પોતાની પીલીને પાસે તેડી છાતીસે લગાડી અ ને પેઆરથી તેનીને પાસે બેસાડી. એ દીનેથી જાઈએ પણ આવા શખુનેા તજઆછે અને આશાએ કે બીજા બાં નુએ પણ આ વાત વાંચી તેણીના દાખરો પકડશે.

આં સું.

વીલીઆ અને એકમના હાથમાં જે કાંઈથી ચી જ આવેછે તેને ચુંથી અખરી તે શુંછે અને કેમ બની તે ની પુરતી જોલ કરેઆ વગર તેને મુકતી નથી તે વલી જોરલા સુધી કે આંસુ જેવી ધલીર ચીજથી પણ પડ રેજ રહેઆં નથી.

આ શું થોડી છાતીની વાતછે કે એક ગંમગીન અને દુખમાં પડેલાં રડતાં માણસની પાસે ધીરજથી બે સી તેના દુખ ઊપર બીલકુલ ઘેઆન આપીઆ વગ ર તેના ખરતાં આંસુ ગરમ ગરમ ઊંચડી લેઈ છુકસ મદરસક ચનતરમાં મુકી વીલીઆ અને એકમ તેની ત પાસ કરે ! ખડ્છે કે વીલીઆ અને એકમ હુરએક ચી જની તપાસ કરતી વખતે તેનાં હાલ ઊપર નેગાડ ન થો પોંહોંયાડતી, પણ ઈનસાફની પેઠે હાથમાં તરાળુ લે ઈ તેનું જરાખર વજન કરેછે.

વીલીઆએ, આપણા શરીરમાં લોહી નામે જે રાતી ચીજ વેરેછે તેની તપાસ કીધી. એક નાજની ના જાલ તેણીએ પોતાની ચાલતી અને ચક્રચકતી કા તરથી કાતરી તે ઊપર મોહી પડનાર માણસોને તથા ચ કરી બનલાવીજીછે કે જેની તેવો કીશત ગાયછે તે

એક બાડી ખલરાએલી દોરીઓનો ગુહમખેલો. એ પરમાંણે માંનસોને તેવોના “ચોતી જેવા દાંત,” “હી રા જેવી આંખ” અને “ચોલાખના કુલને રંગના ન ખ” ચોથા કાચોમાં મુકી તેવોને ખરા આકારમાં દેખાડી આપીઆંહે.

એક દીવસે તેણીએ આંસુની નપાસ લીધીહે અને તે નીચે પરમાંણે તેનું બપાન આપેલે. આસુની ચેલવણીમાં મુખીઅ જનસ પાણીહે. એ પાંણીને છુટું પાડી જોતાં તેમાં ચોડાક ભાગ કષ અથવા બલ ખાનો, ચોડાક ભાગ નીમખ, “ચોડા,” “શરેષ્ટ આવ લાઈમ,” અને “શરેષ્ટ આવ ચોડા” નો માત્રમ થીઓહે.

આંખના ચોલાની ઊંચરની બાજુ અને ઊંચરના ચોચમાં અથવા ચોપાંતી નીચે તીકીડોની બાજુમાં એક કોષલી હોયછે જેમાં આંસુ બનેછે. એ કોષલીમાં થી છ, સાત ખારીક મારગોછે જેમાંથી આ થુંદર વસતુ રાત દીન વેહેઆરના તક્ષાવના ચાણીની મોંધક વેહેછે અને આંખને ચલકતી અને સાશ રાખેછે. આ પાંણી રાત દોસ કુટેછે અને આંખને સાશ કરતાં કરતાં તે માંનો કંઠેલોક ભાગ હવાના આકારમાં ઊડી જાપછે અને બાકીનો બે ગરોને (નસકીરી) રસને નીકલ્લી જાયછે અને તે બાદ તેની નીક બનેછે. બરે ચાપણુ રીએ છઈએ તારે વારેઘડીએ આપણને નાખ સાશ કરવાને કૃપાલ વાપરવો પડેછે એ વાત મરવે કોઈ બંધેછે અને તેનું કારણ પણ જોજછે.

આંસુનો ઊપયોગ માણસોને તેમજ સરવે જાનવરોને પણછે, પણ તે ઊપરાંત જે જાનવરો ચવનની અંદર ફરેછે અને તેથી વધારે ધુલકોપાં થાપછે તેવોનેતો આંખ સાશ કરવાને તે અતીઅંત ઊપયોગી થઈ પડેછે. જો એમ નહી હોતતો ખારીઓના કાચ જેમ ધુલથી ચેલા થઈ ખરાબ દીરેછ તેવી હાલત આંખની થને આને તેના ઊપયોગમાં ખલસ થઈ પડતે.

આંખને સાશ અને ચલક રાખવાને ચોડાં આંસુની જરૂરછે; પણ તે ખુદરતના શહેણે એવીનો નાદર કારીગીરી કીધીછે કે જે વખતે આંખને વધારે પાંણીની જરૂર થઈ પડેછે તારે એજ નાની કોવલીમાંથી મુગ કલ પાંણી પોતાની ચેલે નીકલ્લી પડેછે. બરે આંખમાં ખારીક કોંકરી અથવા મછર જાપછે તારે એકદમ નલ માંથી પાંણી કુટેછે અને તેથી કુખ જોઈ થાપછે, એકંદુ

જ નહી પણ તે ખારીક ચીજ તેના ચેહમાં ઘસાઈ ઊં પર કહલી ગરેરો વાતે રસનો લેએછે. વલી બરે ધુમારો, મુગકલ ચોગણી, અને અનીઅંત થંડી આંખને આંખી કરી નાખેછે તારે પણ, આજ ખુદરતી પાંણી તેની મદદ આવેછે અને ખચાવ કરેછે.

આંસુને વીલીઆખલથી તપાસીકે, હવે તેને નીતીબલથી તપાસીએ આ એક દીપાંમાં આપણે કૃષ્ણ વાચીએ છઈએ અને કૃષ્ણ જોઈએ છઈએ ? જાતન આને ચેઆરથી ઊધારેલાં ખચાંઓના આશત ભરેલાં મરણથી તેના માત પીતા જે આંસુનો વરસાદ વરસાવેછે તેમાં કૃષ્ણ બાણવાજોગછે. લાયક સીપાહ અને બાહુદર મરદ તેની માનવંતી અને ચેઆરી ચોહરદારના મરણથી મુમાઈ જઈ આંસુ ટપકાવેછે તેમાં ખુદરતનું “લક કું” દીરેછે. નાદાંન બાલકી જે માં બાપ વગરના થએઆં હોય અને તેવો આંખમાંથી ચોતી તપકાવે તેની ક્રોમત આપણ કૃષ્ણ અને કેમ આંકીએ ? હાંકુની બાલક છોકરી નાનપણમાંથી રકાય અને તેણીનો આખો લવ (તેવોની કરપીણરસમ મુજબ) રંડામાં બાપ તેની-કક્ષાપીત અને ખરતાં આંસુ કૃષ્ણ સંગીન છાતીવાલો સાંખ્યાં આંસુ તપકાવીઆ વગર દેખી શકે ? આંસુ; તું આવાજ વગર ઘણું કહી શકેછે અને એક શીલ્પુષ કહેછે તેમ ઘાહલ થએઆં શરીરમાંથી જેમ લોહી વેહે તેમ જખમી અને દાયલ થએલા જીવમાંથી તું પોતાની ચેલે ઝડરેછે.

૬૬૮ વીરો.

મનુષ્ય જાતને ચાન અને નીતી વધારવાને ઈશ્વરે ચક્રની બખરોથીછે તે છતાં આ આવમનો ચોહાડો ભાગ કૃષ્ણાઈ અને મોલમજામાં પોતાની જાંદગી ગાવી નાખેછે અને તેમાં આ કુનીઆમાં અવતરયાનું સામયકે એમ સમજેછે, આ કૃષ્ણ અકસોસી ભરેછે. આપણે ઘણા આ દની વીસે સાલલયુછે અને ઘણાને આંખે જોયા પણ છે કે તેઓએ પોતાની આખી જાંદગી ઈશ્વરની નીલકુલ પાદ ન કરતાં મોલમજામાં ગુજરી અને આખરે કુતરાને મોતે મુખ્યા. બરે આ કુનીઆમાં અવતરની કેટલે દરજે ઉપયોગી થવું અને ચાન મેલવવું તે ન સમજવા તારે આ જ વતર સા કામનું. જુઓ પેલા કૃષ્ણાઈમાં એકકો કહેવ શાવનાર ખરેમેલના શા હાવ થયા.

આ મુરુચ ગઈસોની આખરે નનમપો અને સોલ વચચની વચેલકરી ખાતામાં નોકર રહયો, તે એવા વીચારથી કે એ ખાતામાં હેને હેના મન મુલમ કપડાં લતાં પે

હરવાને બની શકે અને તેમજ પયુ. ઘણાન યોડા દી વધમાં એણે પોતાને સાડ નવી નવી ટપના પોશાકો બ નાવવા અને તેમાં એકકો કેહેવડાવા લાગે. એકવીસ વરસની વયે અરમેલને તરણ લાખ રૂપિયાના ત્રાથે મલખા એટલે નોકરી ચાકરી છોડીને કપડાં લતાં વીરેરે મોન્યો ખાં પધસો ગુમાવવાનો ઠરાવ કીધો. આ કેવી ભેવકુ કાઈ ! ને હું જીવીશકાલમાં હેની શી હાલત પથે તેની ખબર હોતતો આવો પીકરવા લાએક પધસો ગુમાવવાનો રસતો તે કદી પસદ ન કરત. અરમેલે પોતાનું તન, તન અને ધન સારાં સારાં કપડાંલતામાં ખરચયું અને ૬૬કાઈ માં ઘણાં નાનાકીત કેહેવડાવા લાગે.

એકસાથે એણે કપડાંલતાની નવી નવી ટપો કાઢા ડવામાં એણે તો નામ મેલવયું હતું કે ગામના દરજીએ હેને તાંદાં આવીને હેની ખુસામદ કરતા હતા, એટલું જ નહીં પણ શાહાજદો જતે બીજી તરીને દીવશે હેને યેર નઈ હેના પોશાકના વખાણ કરતા હતા. જેમ “વાટ” વરાલના પંતરની સોધ કરવામાં પરખયાત હતા તેમજ અ રમેલ કપડાંલતાની ટપની સોધમાં હતા.

અરમેલને શાહાજદા સાથે એટલે બધો પરીચય થયો કે અખીર ઉમરાવોને તાંદાં જવાની છુટ મલી. ક દી વખતપર માર સારા આદમીની બીજલસ મલતી તો એના વગર તે અધુરી ગણતી હતી. એક વખતે અરમેલ ને એક જાણુ પુણ્ય કે એક જુવાનીઆને વરણ દાહાડે કપ ડાંલતાને સાડ કેટલા પધસા નેઈએ, તારે તેણે કયું કે કર કરારની સાથે આઠસે પાંડિડ ધુઆ આઠ હજાર રૂપિયા નેઈએ.

અરમેલ જુગોલ વીદ્યા તે શુ કે જાણતો નહીં હતા. એક વખતે એક શેઠેરની સરહદ તેને પુછીતો તે તેને જાલ નહીં હતી. ખાવા પીવામાં પણ એ ઘણાં બેકીરો હતા. એક દાહાડે હેને કોઈએ પુછ્યું કે તને કંઈ શાક બાજ ખાવાનો શોક છે, તારે એણે, એક જાણે મોહાદી વી ચાર કરવા જોવી ગ્રાત હોય તેમ, યોડીવાર લગી ધારીને ક હુયું કે અને હેણું યાછે કે મેં યોડા દીવશ ઉપર એક વડા હો ખાધો હતા.

અરમેલે, એટલું બધું જાન મેલવયું હતું કે અખીર જદા હેની સાથે કરવા જવામાં મોહાદી આખર જાનતા હ તા. અને અખીરના બધરાંતે હેને દેખનાં કે ધુનતાં કે રખેને તેઓના પોશાકમાંથી એ કંઈ ખોડ કાઢાડે. આ વી રીતે ‘લ’દગી કાહાડવી એ કંઈ શાખાશીનું કામછે ? શુ આપણે એમ કહી શકીશું કે અરમેલ સુખી હતા ? ના ! તે પધસાના મદમાં હોવાનો મગર અને શેકીએત ખોર થઈ ગયો હતા કે એમજ સમજતા હતા કે તેના બા રે દાહાડા સારી હાલતમાં જયો. પણ ઘણા યોડા દીવ સમાં તેની મગરૂરીના નશા થયો અને તે સમજ્યો કે બ ધું સુખ એક આલા માફક હતું.

આ વાત આટલેથી રાખી વાંચનારાઓનું ધેપાન ફરાનસ દેશમાં ચીપર દેવા જ્યો, લખડતે પડે એક ઘરડો આદમી મેહલે મેહલે રખડતો હતા તેપર દોડાવા માંગીએ છે. ગામના બધાં છોકરાંઓ તેની આસપાસ વીટલાઈને મજાક મચકરી કરતાં, આ કોણ, આ કોણ એમ જુમ માર

તાં હતાં અને કેહતાં હતાં કે આ આદમીના મેહરાપરધી હેને આપણે એવાબી શકીએ છઈએ અને હેના મેલવાપ રધી એમ દીસે છે કે એ શખસ અગાઉ ઘણી સારી અવસ થામાં હતા. વાંચનારાઓ એતા પેડો ૬૬૩ અરમેલ, દોલ ત કુનીઆં એઈને આવી અવસથામાં આવી પડયો છે !

અરમેલે પોતાની આવી હાલત જોઈને પોતાના રોસ તોની મદદ માંગવાને ઠરાવ કીધો, પણ તે બધા મોહાડાના કરયા અને મદદ કરવાને બદલે ઉલટો હેને હાંકી કાઢાડ્યો. આ જોઈને તે ઘણાજ બેદ પાંમેઓ અને ડચકે આંસુએ રડ્યો.

આ વાતને ઘણા દીવશ નહીં થયા એટલે એ બીયા ર ઉપર બીજા આદત આવી પડી. પધસો પાસે રહે ન હી તેથી લોકોના નાણાં કરજે કાહાડેલાં તે અપાયાં નહીં તારે કદ બેરાણું પડ્યું. પણ સારે ભાએજે કેટલાએક હે ના આલખીતા ઉદાર ગરહસથોને હેનાપર દયા આવી તેથી કેદખાનામાંથીતો છોડાવે. આટલી આટલી આદતની બીયામાં એણે પોતાની આદત નહીજ છોડી. ને પાંચ પ ધસા હાથમાં આવતા તે હજી લગી કપડાં લતાં પાછલન ગુમાવતા. પણ તેમ કરવામાં આખરે એવી નોખતે આ વી પોહાયેથી કે એક ધાંધીને ચરણે જઈને રેહેણું પડ્યું. ને દરજીએ હેને તાંદાં સીખવા આપતા હતા તેની પાસે હેના કુટુંબમાં કુડાંને ફીંગવાં જરાવવાનો વખત આએ એ અને એટલેતા હેરાન થયો કે આખરે લીખ માંગવા ની ફરજ પડી.

કેટલીએક વખતે હેના ચાકર હેના સુવાના મોરડા માં જઈને મળકમાં કેહેતા કે કેવનશાએરની ડમેસ તમને મલવા આપયાં છે. આ સાંભલી તે તરત પોતાના બીજા નામાંથી ઉઠીને ગાંડાપણામાં દીવાલને સલાંબ કરતો અને હ વારી સાથે વાતચીત કરતો અને જરે યોડીવાર કેણું પા છું કેકાંણે આપવું તારે પોતાના ગાંડાપણા ઉપર પોકપોક મેલી રડતો.

આટલી આટલી આબદાધી પણ અરમેલના કુખનો અંત આએઓ નહીં. હેના નસીબના આધી વધારે વેદ ના વેડવાનું હતું. હેની પડતી હાલતની સાથે ગઈ સારી હાલતનો તુકામડો કરતાં હેણું જણું બીલકૂલ કાઢી ગયું અ ને ગાંડો થઈ ગયો, અને હેને બધાં ગાંડાં લોકોની સાથે રાખેઓ.

આ અખાગીઆને જો કદી ઇશવરનું નામ લેવું પડે તો તાવ આવતો હતા. એક યાદરીએ એણું લખેયું છે કે અરમેલની મરવાની વખતે તેણે તેની પાસે બે ચાર ધરના મેલ મેલવાવાને બહુજ માથું ફેરડ્યું પણ તે બધું ફેરડનાં ગયું.

જુઓ આ ૬૬૩ આદમીની શી દશા થઈ. ને કદી આટલી બધી ૬૬કાઈ અને મોનમજની સાથે એણે ઇશવ ની પરામર્યા કીધી હોતતો આટલે બધે દરજે હેને કુખ સો સવું નહીં પડત. આ ઉપરથી આપણે સીખામજ લેવી જ ઇએ કે આ કુનીઆનાં સુખની સાથે ઇશવરની પાદ ઘણી જ નજરનીછે, અને હરએક રીતની અનિતી એ પાપનું સુલે.

(મહેશુ.)

પરચુટણ.

તાણ અથવા આંકડી—અચાંચાં, કોઈ વખતે પેટમાં પવન ભરાયાથી અને કોઈ વખતે દાંત આવતા હોય છે તારે તથા બીજાં કારણોથી હાથ પગ ખેંચાય છે. આ પરચાંણે જોવામાં આવેલા અચાંચે ઉપર ગરમ પાણીમાં રાખવું અને માથે પંડું પાણી લગાડવું.

સરવોપયોગી સુચનાઓ.

કંકરોધની એટલે ગલાનું બંધ થઈ જવું—કોઈ વખતે કેટલાક લોકો નજતી વખતે મોઝાદે મોઝાદેથી હુણે. તેમ કીધાથી ખોરાકને કંઈ ભાગ હવાની નલીમાં ધુસી નવાથી સવાસે સવાસે અટકી જાય છે, અને તેથી પાણસ ડોલા ચલાવી રહે. એક મોઝાદે પેતાના કુટુંબ સાથે ખાતું ખાતે હોતા તેવામાં પોતાના મોઝાદામાં ગોથાને કટકો યુક્તિ હસતાંજ તે હવાનો નલીમાં ઉતરીએ, અને ખરતો લઈ પછે, તેને ઇસપીઠાવા લઈ ગયા, અને હવાની નલીમાંથી ઉતાવળે પેસે ગોથાને કટકો જેમી લોધાથી તે ના છવેને બચાવ થયો. મારે જાહા આ પરચાંણે જોવામાં આવે તાંહાં આજારીને ડાકરની મદદ મેલવવામાં વીલખ કરવો નહીં.

સરવોપયોગી સુચનાઓ.

“સુખ પાછલ દુઃખ દેખીએ—દુઃખ પાછલ સુખ જોય, દીવસ ગમે રાત્રી પડે—રાત્રી પછી દીન હોય.”

“પીપલ પાંન ખરત, હસતી કુંપલીઆં અખવીતાં તમ વીતસો, ધીરં આપડીઆં.”

હૃદયસતાનમાં એરીસા ખાતે ન મોરો કુકાલ પડી એ હોતી અને નેમાં હજારો માંજીસાની થાત થઈ હતી તે વીધે લખતાં ઇંગ્લંડનાં એક પત્રને એક લખનાર એમ લખે છે કે “એરીસા” ખાતે કોસરા તરફ રહેનારાં લોકો જેવા કુકાલથી નજાબંદ મરી ગયાં તેવાને ખાવાને મારે માછલી પુશકલ મલી હતી; પણ તરકારી તથા ભાજપાલા વગર કંકત માછલી ઉપર તેવા લોકો શક્યાં નહીં અને નેમ લખનારથી માનસે મરી જાય તેમ હાલતે તેવા નજાબંદ મરી ગયાં.” આ ઉપરથી આ લખનાર વીધવાંનેનું જે આંન એ બાબદ ઉપર ખેંચવા મંગે છે.

અહીં મા જઈશ—પીટયા જઈશ—એવી કાંહાંની ચાલેલી છે ખાતામાં એક બરાહમણ રહેતા હતા જેને કમનસીધે એક કલાંત આપડી થયે પડી. બરાહમણ ને કે રોથી આપડી ઉલટું કરે. ને ખીમડી કરવા કહેતા રોથી કરે અને પાણી લાવવા કહેતા ધીમ લાવે. બરાહમણ રોથી કરાવનાર હોયતો કહે કે અલી ખીમડી કરને, અને આ પડી તેથી ઉલટું રોથી કરી ભોળન આપે. બરાહમણ અને તાંહાં સુધીને ઉલટું કહે પણ કોઈ દીવસે સુલવન મેલાઈ જાયતો ઉલટું અનેનું નિષ્ઠ તે ઘણેન ખીનવાય. અતે આ પડીનો પીછો છોડવવાને તેણે એક તાલ કીધી. મેહુ નજા બાહાર ગામ નવા નીકવયાં તાંહાં રસતામાં એક નાહું ન

લયું. આપડી મોહાડું થોવા ધુરંણ તુલીક પાણીમાં ગઈ તા હારે બરાહમણ મેલાયો કે “અલી તા નઈશ”. આપડી મોહાડેસપર આગલ ચાલે અને કહે કે “પીટયા નઈશ.” જેમ જેમ આપડી આગલ ચાલે તેમ તેમ બરાહમણ લુખ મારે અને અતે એવું થયું કે ગલાં ઉપર પાણી આપડીને આવવાય. બરાહમણ લુખ પારવાન લાગે કે “અલી તા નઈશ” અને આપડી કંચેત થયલી “પીટયા નઈશ” એમ મેલાતી મેલાતી આગલન ચાલી. અતે આપડીનાં માથાપુર પાણી થઈ ગયાં અને તાનમાં તે ઘસડાતી ગઈ. “અલી વેહેલી નઈશ, અલી વેહેલી નઈશ, અલી પાણી તા ફરીશ, અલી પાણી તા ફરીશ” એમ મેલાતો મેલાતો બરાહમણ આગલ ચાલેશ અને તાહાડે પાણીએ કાસર પડી તેથી ખુબ ખુશ થવા લાગે.

રમુએ કુરશત.

૧ લું—આગલા નજાનાનું એક હુધીઆર અને તે એ અક્ષરનું અનેનું હું. મારા કારી નખમથી સરવેને હું વીધી નાખુછ, પણ હુનના વધારા અને સુધારાએ અને પછાત નાખી મારી નગાએ બીજાં તરફ તરફનાં હુધીઆરો ને નનમ આપોછે, તોએ આ નજાનાનાં હું ઉકે વીસરઈ નથી ગયો. હું મારા એક ખવાસથી નખમ કટુંછ, પણ બીજા ખવાસથી માંનસજતને મારી તરફ મેલાવી ખુશન માં લેહેકી અને મોખી હવા આપી તર કટુંછ. ને મને ઉલતાવી વાંચેતો મોતીનાં મોક્ષાં અને બાંગરી મેહેર નાર ખાઈએના મોતીનું બરામર તોલ કાહાડી આપુંછ.

૨ જું—એ અક્ષરને નાંની મેલ હું. અને મેલ તાંન નાનાં મોહોરાં સરવે મારી તરફ મેહેર અને ખુશી થી ઘેડી આવેછ. વાંચનાર હું તારી સાથે સગાઈ થયોછ અને મારા વગર તારું થું થતે ને કાંઈન કહેવાઈ ગયા હું નથી. આ થડીએ મેલ હું હઈઆતછું કે નહીં? ને હાઈયતો હું હુરખી “હા” કહીય; પણ મારાં ભાંમેને નહીં હાઈયતો ગુપચુપ માંથે હાથ રઈ આંખમાંથી આંસુ ખેરવોય; જેમ તે શાહુભનો હોકમ.

મારા ઉપલા ખવાસથી તમે મારાં છો પણ મારો ને બીજા અક્ષર કરોતો તમે સરવે બીહીને નાહાસવા મોહોછ. સમજુએ મારો અટકાવ કરવા મેહેરથી બીહીને ઇલાન લેઈ રાખેછ પણ અનસમજુએતો નજાબંદ મારા ભોગ થઈ પડેછ. પેલા ડાકટર જેનેનું થું ભયું થયે કે આખી કુનીઆમાંથી મારો તરાહુશ કમતી કરી નાંખીએ અને લોકોને સુખી કીધાં. બાઈએ મારી માનતા નતી રેહી તેથી હું અક્ષરોશમાં ગીરફતારછું નહીતો તમે લોખાંન સુધી કેવો મારું નાંમ રઈ નાંખ ઘસતાં હતાં.

ખોશામે ગઈ વેશાને.

૧ લું—“કહેઈ સરોવર કોડીયું, મુગ દીપક” ની જોત; શતરૂ પવન પ્રજાલીને, પામે પોતે મોત.”

૨ જું—“સનવા સોલે ચોળતા, ‘દરપણ’ માં દેખત; બાંકાનન વાંકા પછ, દેખો દીલ હુરખત.”

પતિવરત શણગાર વિશે ગરબી.

“આ પાવે તે ગરબી ઉતરયાં આ કાળીરે” એ રાગનીછે.

એક સન સુંદર શણગાર, સમજી સોનીડા,
એક ઉપર પ્રેમ વ્યપાર, સમજી સોનીડા. ૧
ધડિ વ્યાપ ધણી શબ્દ ઘાટ, સમજી સોનીડા;
જેને કદી મડે નહિ કાટ, સમજી સોનીડા. ૨
ન મળે દેતાં મહા મલ, સમજી સોનીડા;
ત્રિભુવનમાં તેની તુલ્ય, સમજી સોનીડા. ૩
જેનિ અગમગ યાતી જ્યોત, સમજી સોનીડા,
અટકે નહિ કયાંઈ ઉદ્યોત, સમજી સોનીડા. ૪
તેના તેજ તણી તે રીત, સમજી સોનીડા;
નવ વ્યાવે આડી ભીંત, સમજી સોનીડા. ૫
વિભળીથી તેજ વિશેષ, સમજી સોનીડા;
પરકાશ પડે પરદેશ, સમજી સોનીડા. ૬
હીરા મોતી કે હેમ, સમજી સોનીડા;
કહ્યુંએ તે તુલ્ય કેમ, સમજી સોનીડા. ૭.
જો પાત્રું એના જોગ, સમજી સોનીડા;
અગણીત કડે ઉપયોગ, સમજી સોનીડા. ૮
હરધડીએ ધારું હાથ, સમજી સોનીડા;
વળિ રાત્રું રૂઢ્યા સાથ, સમજી સોનીડા. ૯
ભવસાગર તરવા નાવ, સમજી સોનીડા;
ડુખ વખતે ફાવે દાવ, સમજી સોનીડા. ૧૦
જે વશ કરવાનો જન, સમજી સોનીડા,
નન ઇંછા પૂરજી જન, સમજી સોનીડા. ૧૧
રિપુ હણવાનું હથિઆર, સમજી સોનીડા;
વળિ નોખારાં આધાર, સમજી સોનીડા. ૧૨.
અવળાની એતો વ્યાધ, સમજી સોનીડા;
સ્વરજે પણ વ્યાવે સાધ, સમજી સોનીડા. ૧૩
તે જોતામાં તતખેવ, સમજી સોનીડા;
દિલડામાં રીંએ દેવ, સમજી સોનીડા. ૧૪
કીમતનો કંઈ નહિ પાર, સમજી સોનીડા;
ભાસે નહિ ભાર લગાર, સમજી સોનીડા. ૧૫
તે ચોરિ શકે નહિ ચોર, સમજી સોનીડા;
ફાવે નહિ ફંચીએર, સમજી સોનીડા. ૧૬
રૂઢ્યાનો રાળે રોગ, સમજી સોનીડા;
એવો એનો ઉપયોગ, સમજી સોનીડા. ૧૭
અમરૂતની કંપી એહ, સમજી સોનીડા;
દીપે જોધી બહુ દેહ, સમજી સોનીડા. ૧૮
સાસરિયાંનો સોહાગ, સમજી સોનીડા;
પીપરનો પલ્લ પોશાગ, સમજી સોનીડા. ૧૯
મહા ફિરતોનું તે મળ, સમજી સોનીડા;
કહ્યું વ્યાવે બંને કૂળ, સમજી સોનીડા. ૨૦
રાત્રે જોધી મહા રૂપ, સમજી સોનીડા;
ભલભલા વખાણે ભૂપ, સમજી સોનીડા. ૨૧
જો એ શણગાર એક, સમજી સોનીડા,
જો એ

સંસાર તણા શ્રમનાર, સમજી સોનીડા;
તું સભિ આપે શણગાર, સમજી સોનીડા. ૨૩
જેનું પતિવ્રતાવ્રત નામ, સમજી સોનીડા;
ફલભણે ફલપતરામ, સમજી સોનીડા. ૨૪

પુસ્તકકોની પૅલેંચી.

‘ચેકરપીઅર’ ના નાટકોમાંની વારતાનાં પુસ્તકની એક ન કલ ચેક પારોદેહ રૂચનમળ ધાનેવાલા તરફથી હોમને લેટ થઈછે તે ત્રાહોડા માંન સાથે પાહોળ રાખીછે. આ વારતાના ઇંગરેલ પરથી ગુજરાતીમાં “એ પારથી વીલીઆરથી” એવું કીધીછે અને તેની કીમત રૂપા રાખીછે.

આ વીલીઆરથીએ શરૂઆતમાં કહેછે કે ‘ચેકરપીઅર’ જેવા મહા પંડીત લખનારેનું લખાન તેની અચલ ધપ ગુજબ કુલ વાનો તેવો જરાથી રીંછો રીંછના નથી કેમકે આપણે જો વીચારી શકીએ પણ જાણી વ્યથા લખી શકતા નથી તે તે ચેકરપીઅરે લખેછે અને એક પારથી નાશામા તેજુજ અચરસારક લખવા ને તેનાં જેવા બીએ સુખસ જોઈએ.

આ વીલીઆરથીએની કોરોડેસ પછીજ નાદર અને સુખછે પણ આવાં એક પુસ્તકનો સુલ શયદા પરમણે તરજુમે કરવાનું છોડી દેઈ ત્રાહોડી અને સેરોડી એવારને ઇઆને ધૂરથી તરજુમે કરવો અને તેનાં તેના અચલ પીચારો તેમાં પુરતી રીતે બજારી રાખવા વધારે બેસેતરછે કેમકે તેથી વાંચનારને સેરોડેસ મલે અને અચલ વીચારો તેના મન બીપર તુરત કરતા આવે અને જેવી અચરસારક રીતે આ મહા પંડીતે લખેછે તેટલીજ નહીતો તેથી ધા કીધણીથી અચરસારક રીતે લખી શકાએ જોઈએ આ તરજુમે કાંઈ ઉંક મુલ શયદા પરમણે જોવા નથી તે થપ બીપર વધારે મગાવી અચલ નીકસ પોરી રીધાઈ તેથી જે રૂઢિ હોએ વંચાએ તે કુચા જેવું થઈ લાગેછે આટલી ખાંખી વગર આ પુસ્તક બીજી બધી રીતે તેની રચનામાં સરવે અને આ વીલીઆરથીએની ને પ્રેરેનનો બદલો પુરતો મલેલો હોયો જોવાને રાજ છઈએ.

વીલીઆરથીએ કહેછે કે જો રોડ પારોદેહ રૂચનમળ થા નેવાલાનો તેએને આચરો નહી મલે હોતો આ ચોપડી હઈઆ તોમા આવતેજ નહી એ ખીત દલગીરી બીજાવનાર વાતછે આ જનાં વખતમાં મહાઈની અને બીજી હલકી પ્રીયમની કંઈએએક ચો પડીએનો શારો અપ થાએછે અને આવા પુસ્તકમાં આચરો વગર તપલે એ ખરેખર દેખાડી આવેછે કે આપણાં લોક હજુર હલકું અને નારે તુચારી શકતા નથી.

“કીકતે રીલ પસદ” ઇઆને રમુજ ગમત અને ચાતુર આ પનારી બાખેદોને શયરક એવે નામની ચોપડીની એક નકલ હોય ને મળીછે તે માંન સાથે કચુલ રાખીછે.

એક ઇંગરેજ સ્ત્રીએ લલણી પાંચેલા જીવાને જોગ ઇંગરેજમાં લખેલો પતર જેની બીપર કુંબઈ રાઈમસનાં બનાવનારે કેટલાએક તેની વાંચેલા જાનવાજોગ રીડા કીધાછે અને તેમાં એ પતર હમારો “સેપીઅર” જોવાનીઆમાં જોતારી લેવાની મનગુત મ લાંખણી કીધીછે તે બીપર હમારે એ ઇઆને આવેજોછે પણ હલગીર છઈએ કે આ વખતના આકાશમાં પુરતી જગા નહી હોવાને લીધે તે સમાવી શકીઆ નથી પણ આપણાં નર ને સમાવીઈ.

એ ઇંગરેજ સે પોતાની રીડુસવાંતની બેટીનીઆના રાખદા ને મારે જાહેર વરતનામ વતરમાં અથવા હમારી બીપર જે કાંઈ લખી શકેલયે તેની હોય ત્રાહોડી સુધીથી હમારો જોવાનીઆમાં જોઈ કંઈક.

સતીબાધ.

પુસ્તક ૧૨ મું.

વેચે ૧૯૬૮

આંક ૫ મે.

નીલખોરી નીરાળ.

નાટક પાત્ર.

સેઠ ઝોલીઆચા... એક તંબૂર જુવરમ સોદાગર ને ગુલાબખાઈનાં વાલી.
સેઠ કુલવાળ... એક તંબૂર જુવરમ સોદાગર.
સેઠ છપ્પાળ... એક નીલખોર સેઠ.
હોલીઆળ કાકા... સેઠ છપ્પાળના નીલખોર કાકા.
સેઠ નીશાબાજ... એક બકરા સેઠ.
દીવાલીઆળ... બે ભાઈએ અને સેઠ કુલવાળના બતરીયા.
માપુર... સેઠ કુલવાળનાં મરનાર ભાઈનો માકર.
બેરકાર ભાઈ... એક કંકર વગરનાં ભાઈ.
મારવાડી... એક વોઆનખોર.
મરખાઈ... એક સોપનાં મરખો કાવાદાખોરો કારમારી
ખોખરખાઈ... ઝોલીઆચા સેઠનાં ઉગાઉ ધણીઆનો.
ટમકાખાઈ... એક નીલખોર ભાઈ.
ખાલખાઈ... એક અધર્મ ને અલગ પણ નીલખોર ભાઈ.
ગુલાબખાઈ... એક બલી મા બાપ વગરનો ઉકારી

અંક ૪ થો.

પ્રવેશ ૪ થો.

દેખાવ ૧ થો—દીવાલીઆળનું દીવાનખાનું.

દીવાલીઆળ, સેઠ કુલવાળ, મારવાડી અને બેરકાર જાઈ દાખેલ થાયછે.

દીવાલીઆળ—આવો મેહરબાન, આવો સાહેબ; આ માહારા બાપદાદાના ચીતરોછે.

કુલવાળ—હીક સંગરહ કીરોછે.

દીવાલીઆળ—બેરકાર, માવ ખુરસી ઉપર ચઢડ; મુક માહારા બપાવાના કાકા ગુસ્તાદ પીવતનને; જ સો વરસની વાત ઉપર સુવતાન દાઉદના બે હજાર ઘોડેસ વાર લથકરને ગુસ્તાદ કાકાએ પોતાના બસો ચુનદા મેદલો ધી તારાન કીધું હતું અને રનના મેદાનમાં દસ ઘાડ આ

ધા હતા. ને એકેક ઘાડના દસ દસ રૂપયા ગણ્યેતો મુક બેરકાર એ થુરા સીપાહીને ૧૦૦ રૂપીએ.

કુલવાળ—તાહારે સતપાનાશ ફુકતા, ગુસ્તાદ કાકાની કીમત એન ? (મનમાં) ભાઈ એ દાંખ માહારે ક થુવછે.

દીવાલીઆળ—બેરકાર ગુસ્તાદ કાકાને ૧૦૦ રૂપી એ ફોક. મુક આ ખીજું. ગુસ્તાદ કાકાના ૮૦ વરસનાં ફુવારાં મેહેન મકાઈ ડોસાં. ઇસત મખોલના સુવતાન વ્યખ દલાના ખાશ ચીતારાએ તેમને ચીતારાપાંછે. એકેક વરસ નો રૂપયો ગણ્યેતો ૮૦ રૂપયાતો ખરા. મુક નેને નેઈએ તે વધે.

બેરકાર—મકાઈ ડોસાં ૮૦ રૂપયા; મકાઈ ડોસાં ૮૦ રૂપયા; ૮૦ રૂપયા એકવાર.

કુલવાળ—અરે ! ગરીબ મકાઈ ડોસાં ! કિડેવો તહ ને જોડેનલાલી જોગવો ! તહમારી વ્યાનિ આ કીમત ? (મનમાં) ભાઈ માહારે ૮૦ રૂપયે કથુવછે.

દીવાલીઆળ—બેરકાર મકાઈ ડોસાંને ફોક. હ વે મુક આ માહારા માએના બપાવા અરદેશીર થોડેરોઆ રને. ગુસ્તાદ તવણ દસ વરસ ઇનસાફની ખુરસીએ બીરા નયા હતા. સરાફ સાહેબ એની થું કીમત ધારોમ !

મારવાડી—પયા રૂપયા ફીકછે.

દીવાલીઆળ—જમેરે માહારા સાહેબ; દસ વરસના પેનથનનું અરધ કરીએતો મોઢો માંગધા ૨૦૦ આવે. બેરકાર મુક રીકારડર સાહેબને ૧૦૦ રૂપીએ.

કુલવાળ—કથુવછે આ.

બેરકાર—આએ તરણવાર—કુલવાળ થેડ.

દીવાલીઆળ—હવે વાર ઘણોન લાગેચ બેરકાર; બધાને સામનાં મુક; એમાં બધાં પરચુટલ સગાંછે. નવા ર ૭૦૦ રૂપીએ.

બેરકાર—પરચુટલ સગાં ૭૦૦ રૂપીયા. ૭૦૦ રૂપી આ; આએ એકવાર; ને બધય, ને બધય; એવી તફ કરી નહી મલથે, આએ બેવાર; આએ બેવાર; આએ તરણ વાર—કુલવાળ થેડ.

કુલવાળ—પણ બાપુ આ સામેનું ચીતર મુકની; એ નજી કાકા કોવછે ?

દીવાલીઆળ—અરે એતો માહારા કાકા કુલવાળ

ચેડ; તેહરાન ગયા તેની. આગમનની તસવીર છે. એટલે કદી વેચનાર નહીં. ફલવાળ કાકાના તે પગ ઘેલ પીન પે. જાહેરથી માહારી પાસે ગળા છે તાંહાસુધીતા એવલુ ને માહારી આપ આગલથી ખસાડનાર નહીં.

બેરકાર ભાઈ—દીવાલીઆ બધા તાહારો પાટલો ફાવનાર નહીં. એ કાકાના દેલપરધીન કહુંય કે તુહને અરધી આપનાર નહીં. અમથો સુને તા ભુખે ખર. લે ચુકું તાહારા કાકાને ચાલશે ?

દીવાલીઆજી—તહી નહીં; માહારા કાકાથો હું છુટે પડનાર નહીં. દસ હજાર ઉપર, પણ માહારે કામના નહીં. ફલવાળ—અંતે માહારો ભતરીએ ખરે (મનમાં). પણ સેક માહારો દોલો એ ચીતરમાં જોબાઈ રહ્યોય.

દીવાલીઆજી—સેક માયું કોડી લોહી કાહાડ્યો પણ ફલવાળ કાકાને તહુખારાં પાંખરાંમાં ચુંકનાર નથી. ફલવાળ—બધું એને માફ છે (મનમાં). વાઝ સેક હું એ ચીતરે એક બે કાહાડામાં અંગાવી લઈશ એને તહમાં રો અવેન કાવનો કાલ વાલીશ.

દીવાલીઆજી—પણ સેક મેહરખાની કરી તહુખારી ગાડી મોકલને હો; માહારા બાપદાદા પોતાના ખરતખા પ રખાણે ગાડી થોડે ફરનાર હતા.

ફલવાળ—વાઝ મેહરખાન દરસત છે; સાહેબજી હ વેતો હુખે નહીં. ચાલશે સરકા સાહેબ ? બેરકાર—ચાલો સાહેબ આપણેની ઉડીયું.

[ફલવાળ, બેરકાર તથા ચારા બધે.]
દીવાલીઆજી—મેહરાજની પધરામનીથી પાછો ત લાવ ભરપુર થયો; સગાં વાહાવાંએના મેહરખામાં જુ કામ હોને, દોખખામાં સુતાં સુતાંની તહુખારા નોકરને ભુલયાં નથી એક તડકે હજાર માહારસીની રકમ આપી છે.

[ચારુ દાખલ થાય છે.]
આવરે સાપુર તાહારા અસલી રોસતોની સુલાકાતલો લે ? શાપુર—સેક આવા વખતમાં તહમે કેહેવી ધીરન પરી છે.

દીવાલીઆજી—સાપુર તું કદાચ એમ સમજતો હ થે કે માહારાં સગાં વાહાવાંએના જુદાઈથી માહારા દીવને કાંઈ લાગતું નથી, પણ માહારીથી જુદાં પડતાં જહારે ત લોકો દીલગીરી બતલાવતાં નથી તાહારે હું શાને માટે માહારો જીવ બાવી ખાખ કહું ? શાપુર ઉડતો આએ ૫૦૦ રૂ પીઆ મહીઆરને આપી આવ. બીચારો એવોતો કા વાને વાલા કરતો ફરેમ કે માહારે લોહી પાછું યજીયમ.

શાપુર—સેક ૫૦૦ રૂપયા ? લીચાર કરો કે—
દીવાલીઆજી—કે પેની વાત નથી, હમણા કોઈ માંગનાર આવીને ઉલટી પડશે તો મહીઆર બીચારો વાત જોતો ડોસો થયો. ચાલ રોડ નવલી પછી બીજું તાહેજું.

[અંત.]

દેખાવ ૨ નો—એક ઘર.

સરાફ અને સેક ફલવાળ દાખલ થાય છે.
સરાફ—સેક એ દીલગીરીની વાત છે કે તહુખારો ભ તરોને આવો ઉડાવે.

ફલવાળ—પણ સુધા એવો કે માયું ફરવીને બેટો કે ફલવાળ કાકાની જુદાઈ અચું નહીં. ફલવાળ કાકાનું ચીતર વેચું નહીં.

સરાફ—છાકટમી તેલોન છે.
ફલવાળ—પણ કેહેને ફલવાળ કાકાનું ચીતર વે ચું નહીં.

સરાફ—જુગારીની તેલોન.
ફલવાળ—પણ કેહેને ફલવાળ કાકાનું ચીતર વેચું નહીં. સાપુર સાપુર કાંઈ રોડેય ?

[ચારુ દાખલ થાય છે.]
સારુર—ફલવાળ સેક મેં સાંભલ્યું તહમે કાંઈ ચીતરે ખરીદવાય ?

ફલવાળ—હા; દીવાલીઆએ બધા બાપદાદાને કા હાડી મેલયા જાણે ધરનો કાટ.

સાપુર—પણ લેયો તહને આ ૫૦૦ રૂપયાની નો ટ આપી છે કે બીચારા માહારા સગા મહીઆરને આપને.

સરાફ—આણું સખાવતી દીલ એન અફસોસની વાત છે.

સાપુર—અને બારણે દરજ ને કજપા મેહેલા છે તેમ નો છુટક તો એકકારે રહ્યો.

ફલવાળ—વાઝ વાઝ એ પોરખાનું ધરમ બધું હુંન સુકવીશ. માહારા ફલવાળ કાકાને વેચું નહીં એ જોલો એ માહારે દીલ છતી લીધું છે. પણ સાપુર હવે મહને પુ રચુધીઆ આગલ લઈ જા. હું જાણે તેના ગરીબ સગો મહીઆર છું.

[અંત.]

દેખાવ ૩ નો—એક વાંચવાનો ઝોરો.

પુરણુધીઆજી પુરસીપર મેકા છે અને એક માકર આગલ ઉભો છે.

પુરણુધીઆજી—જોખરાંખાઈનું કાગલ નહીં ? ચાકર—નહીં સાહેબ. (કાંઈ ખારણું કેકે છે) સા હેમ જોખરાંખાઈન બારણું કેકે છે.

પુરણુધીઆજી—સજીર ! પેહેલે જો કે કોણ છે. જો માહારો ભાઈ હોયતો પાછો આવ; ઉંઘાડતો ના.

[ચાકર બધે.]
જોખરાંખાઈ જાણે કે સુલાખપર માહારો વધારે મા હા છે. પણ બતતાં થુધી એ વાત જોખરાંખાઈ અગલ ન વી ભેટતી નથી. જહારે માહારા છટકામાં તે ફરે કે પ છી ફર નહીં.

[જોખરાંખાઈ દાખલ થાય છે.]
આવો બાઈ; વચન પરખાણે વખતસર નહીં આવું એતો થોડે ધેરાનાં સપળ છે.

જોખરાંખાઈ—તહમે કાંઈ જાણેય ? એવીઆયા સેક માહારી ઉપર અને દીવાલીઆ ઉપર આસખાનનાં વા હોનાં વાલોન ગગડાવેમ. હુંતો એમ ઈમજીય કે કપારે સુલાખ દીવાલીઆસે પરણે કે બધુ સખાધાન થાય.

પુરણુધીઆજી—તાહારી મોલીપર આગ લાગે (મન માં). હા બાઈ હું પણ એમન ઈમજીય કે નવલી તહુખારી ખાતરી થાય કે સુલાખ ઉપર માહારો કેટલો માહા છે ?

ખોખરાંબાઈ—રાતને દાહડો ટચકાંબાઈ માહારે માટે એટલું બોલેય કે જાણે સમન વગરનો મહુને ઉઠવાટ ધાયય.
પુરબુધીઆણ—પણ બાઈ મહારે એક ભરતાર પોતાની બાપડી ઉપર કારણ વગર શકની નનરે જુએ તાહારે તો લગજનો દોલ ટુટે અને બાપડીની ફરજો કે કોઈબી રસતે ધણીની બુધી ઉઠાવી દેવી.

ખોખરાંબાઈ—તાહારે તહમારું કહેવાનું એમ કે ને ધણી વગર કારણે બાપડી ઉપર શક નાખે તો બાપડીએ ધણીને કારણ કરી આપવું.

પુરબુધીઆણ—અરોબર; ને ધણીને શક ઉપજેતો બાપડીએ બેહેતર કે વરને રાજ રાખવા શક ઉત્પન્ન કરવો.

ખોખરાંબાઈ—તાહારે લોકો ને મહુને બદ બોલેતો માહારે ખરેખર બદ ધવું અને લોકોની જીભ બંધ કરવી.

પુરબુધીઆણ—આજને કાલતો બદ માણસોની જીભ બંધ કરવાને એન નુશકેણે. [ચાકર શખજ ધાયછે]

હાયા તાહારું હાંધાં શું કામ છે ?
ચાકર—ઓલીઆશા સેક આવેછે.

ખોખરાંબાઈ—ઓલીઆશા સેક ! અરર ! હું ખું ઇ ! માહારું ખાનું ખરાય !

ચાકર—સેક મેં નહી બારણું ઉંઘાડ્યું.
ખોખરાંબાઈ—અરે મોહાત ! માહારું શું ધરો ? અરે દાદર વોગેય ? હવે શું કરું ?—હુતો પરદા પછવાડે ભરાંવેય—ફરી ને એવી બેવકુફી કરે તેને—

[પરદા પાછળ નરાયછે]

પુરબુધીઆણ—[ચાકરનો] પેલો ચોપડી લાવ; અને તું બા.

[ચાકર જાયછે અને સેક ચોપડી વાંચેછે.]
ઓલીઆશા સેક દાખલ ધાયછે.

ઓલીઆશા—હંમેશ વાંચતો; બેતીબાપ ચોપડી માંને ચોપડીમાંનું પુરો ધરો. [પુરબુધીઆણ જાય કોઈકે]

પુરબુધીઆણ—[ધનરાયનો] આવો ઓલીઆશા સેક ધણી કરમખખશીશ ધઈ. આએ એક ચોપડીની સુર ખાઈ વાંચતો હુતો, ચોપડી એજ તહમે જાણાયતો ખરા આપણું દાલ ભાત છે. આ ચોરડો આપણા ગમવાં પર માણે સંગારાયેય; હું ધારૂંય તહમેતો એમ આજને જોયો ?

ઓલીઆશા—ધણી મળતો સનગારેલોછે, પરદાપર બી માથો યોલવેલાછે, જાહાં નેહિએ તાંહાં ચાનને ચાન નીજ વાત.

[પરદા ગળ જાયછે.]

પુરબુધીઆણ—[પરદા આગલથી તાલમેલથી ખસાડેછે] હાજ આ પરદાનોતો ધણેજ ઉપયોગછે.

ઓલીઆશા—કોઈબી ચોરેજ જાયછું હોયતો લેહેજ માં માલમ પડી આવે.

પુરબુધીઆણ—[મનમાં] અને લેહેજમાં કોઈને સંતાડીબી શકીએ.

ઓલીઆશા—એક અગતની વાતછે પુરબુધીઆ; ખોખરાંબાઈની ચાલ ચલગતથી હું કુખી કુખી ઘઈ રીજુંય.

પુરબુધીઆણ—હું અતીશ દોલખાયું.
ઓલીઆશા—હેત પરતોતો બલજ પછુ મહુને સા

રી સગાથી ખબર મલીય કે કોઈ બીજ તરફ ખોખરાંબાઈનું ક્યાન રોડેય.

પુરબુધીઆણ—શું કહેય ?

ઓલીઆશા—અને વલી તેમી એક આપણા ખાનાજી.

પુરબુધીઆણ—કોણ વાડું ? જલદી ખુલાશો કરો.

ઓલીઆશા—તહમારી કારણમાં કોણ ઉતરેય ?
પુરબુધીઆણ—માહારાતો ખેચાલમાંથી એ વાત આવતી નથી.

ઓલીઆશા—વાડું દીવાલોએ હોયતો !
પુરબુધીઆણ—માહારો ભાઈ ! છટ !

ઓલીઆશા—તાહારી નેકીથી બીજની બરીના વીચાર મઈ સંકતો નથી. હમારી ઉંમરમાં આટલો ફરક હોવાથી ખોખરાંબાઈનું માહારી ઉપર પરીત હોય એ કારણે અકલથી વીરૂધ્ધ; અને દીવાલીઆ સરખા ખુબચુરત છે

કરાથી તે લલચાઈ એમ પોકાર એ હું ગામમાં કરેતો લોકો મહુને ખાસડાં મારી માહારા વાવરા ઉસડે કે શું માયું ફેરવા હું આટલો ધીંગલોને લઈ આવ્યો.

પુરબુધીઆણ—ખરેખર ગાંભ હસેતો ખડું.
ઓલીઆશા—હસે ! અરે બા આટલે આટલે માહારી વાતો ચાલે, મોરાણોએ ગીતો જોડે, છાપાવાલાઓ કાગળ ભરે, અને અનીખમા તારા વીટે.

ઓલીઆશા—પણ જાહારે મહુને એમ ઇલાદ આ વેચ કે માહારા જાણી દેસત સેક ફલવાળમાં ભતરીએજ આહારી કખર ખોડીછે તાહારે મહુને ચટકો લાગેય.

પુરબુધીઆણ—નીખખહરામીનું પાણી પાચેલો તીર ખેવડો નેરોછે.

ઓલીઆશા—માહારા ધરનાં દરવાજા એને માટે હમેશ ઉપાડા હુતા; માહારી ખાણની જેમ એને માટે હમેશ ખુલ્લી હતી; માહારી સલાહ એને માટે હમેશ તઈ પાર હતી; તેજેજ અતે મહુને વીધીઆછે. માલેલાન કુત રાખે અતે પગ કરડયોછે. કુષ ખીલાલેલા સાંપેન દંખ મારયોછે.

પુરબુધીઆણ—સેક જાંહાંબુધી દાખવા દલીલથી માહારી ખાતરી નહી કરો તાંહાંબુધી હું એ વાત ઉપર ભરો સો લાઈ નહી. પણ ને એ વાત ખરી પડીતો દીવાલીઆ માહારે ભાઈ નહી; એ માહારો સંગો નહી; કારણ ને ખાણસ પોતાના દેસતની ચોરતને આડી નનરે જુવેછે તે કુનીઆમા ફેલાતો એક રોગછે.

ઓલીઆશા—જુલો ભાઈ ભાઈમાં કેટલો ફરક ! હું માહારી ચોરતથી એકદમ કાચર ધયોછું. તોમી જુલો હું કેટલો ભડોછું. મેં નીશચય કીયેય કે એ ગમે એવી બેઈ માની કરે પણ દર ત્રાસે માહારી હઈપાતીમાં એને હજાર રૂપા આપું અને માહારાં ખરજ પછી માહારી શકલી દોલત એને સરુદર કરું.

પુરબુધીઆણ—અચોત સેક તહમે હાતમ દીલનાં છે.

ઓલીઆશા—તોમી એ વાત હજી હું એને જણાવવા માંગતો નથી. પણ પુરબુધીઆણ હું એક વાતથી દીલ મોર છું. જુલાખને છડીતો લેવા તહમે કખર બાંધતા નથી.

પુરબુધીઆણ—મેરેજમાંની કરોને સેક એ વાત બાહાર કાહારીયોળના. તમારા કુખમાં માહારા સુખની વાત શોભે ! આએતો બે ઘેરનો પરોણા જુઓ મરે એવું ધાયય [મનમાં].

ઓલીઆશા—અને જેકે તહમે ખણી ખુટીને માહારી પુઠે લાગાય કે ખોખરાખાઈને તહમારા ગુલામ સાથે ના વેહુવારી સુતલગ ખખર પડવા દેવો નહી, પણ માહારે તહમારી જીવ ભાનવી જોઈએ કે ખોખરાખાઈ ઉઘરાં એ બાબદમાં પોતાની મદદ આપવાને પ્રુશીછે.

પુરુષુધીઆજી—સંતપાતાંશ. તરાપો છુએમ (મનમાં). ઓલીઆશા સેઠ એ વાતને પડતી નાખો. કેમરે ?

આકર—સેઠ તહમારા ભાઈ રસતામાં કોઈ સાથે વાત કરતા ઉભાછે અને પુછેછે કે સેઠ ઘરમાંછે ?

પુરુષુધીઆજી—જીખખ જં તુજીતો નથી કે સેઠ ઘરમાં નથી ? સાહુવારના બાહાર અથાછે.

ઓલીઆશા—સજુર, સજુર ! એમ કહે કે અમદરછે આવો.

પુરુષુધીઆજી—(મનમાં) ક્યારે આએ પાપો પતરો.

ઓલીઆશા—પુરુષુધીઆ મેહુરખાની કરી મહને કહેયે સંગાડ અને પછી તું દીવાલીઆને એન બાબદ ઉપર સવાલ નાખ કે હું પણ માહારી ખાતરી કરી લઉં.

પુરુષુધીઆજી—(ગભરાઈને) મેહુરખાન ઓલીઆશા આવી નીચ પુકતીથી થું હું માહારા ભાઈને કસાઈ ?

ઓલીઆશા—વલી વલી પુરુષુધીઆ એટલું માહારે કહણું ગાન. મહને ખાતરી કરવા કે તાહારો ભાઈ બીનકઠારીવારછે. હે આ પરદા પાછલ કહેતો ભરાઈ.

પણ અરે ! એ કોણ જીત ? પરદા પાછલ કોઈ ભરાએલુંછે. હું સોગત લઉંમ કે મેં કોઈની સાડી જોઈ ?

પુરુષુધીઆજી—(ઉડી ગયલા લોહીએ) હા, હા, હા, સેઠ ! જીવોની હમારી દરનન માહારી દગલોએ વેતરી લાવી અને તહમે આવી ગયા તેથી સરખાઈને ભરાઈ ગઈ.

ઓલીઆશા—પણ આપણી બધી વાત એ ડાકણે સાંભલી લીધી હોય ?

પુરુષુધીઆજી—ટટ, ટટ, તે બીયારી પચુછે. તેને કોઈની તાહારી માહારીની દરકાર નથી.

ઓલીઆશા—તાહારે ઉભો રહે આએ કરંડીઆમાં ભરાઈ.

પુરુષુધીઆજી—વારૂં વેહવા જાઓ.

ઓલીઆશા—હું ભરાયો હો (અંદરથી).

પુરુષુધીઆજી—ખરેખર છટકાંમાંથી બચયો. અરે કહેલી માહારી કદોડી હાલતો અને આએન ઓરડામાં માટી બધએને એકમેકથી જીદાં સાંતપાંછે.

ખોખરાખાઈ—(પરદામાંથી બીખાઈને) હું બાહાર નીકળી જઉં ?

પુરુષુધીઆજી—આસતેથી જીગરના હાર, જરાક ધીરજ થર !

ઓલીઆશા—(કરંડીઆનું ટાકણું આસતેથી ઉંમકીને) પુરુષુધીઆ દાવપેચમાં લઈ એન વાત રટીને મોઢાં કે ભાલાવન.

પુરુષુધીઆજી—લંકો, લંકો.

ખોખરાખાઈ—(ચીખાઈને) જે મહને બાહાર નવાં દ્યો.

ઓલીઆશા—(પાછા ટાંકણું ઉંમકીને) પુરુષુધીઆ દરનન પુકેતો નહી કે ?

પુરુષુધીઆજી—ખોખરાખાઈ જરા સવર કરો એલી આશા.

ખોખરાખાઈ—(કોઠાવીને) જીતને છોડતા ના.

પુરુષુધીઆજી—આસતે આસતે માહારા પરાણ !

ઓલીઆશા—(ટાંકણું ઉંમકીને) જોઈએતો પુરુષુધીઆ એને મોઢાંડે બધું કણલ કરાવને. પણ પેલી દરનનને તપાસને હો !

પુરુષુધીઆજી—સેઠ તહમે બધો ધાન ખગાડ્યો.

ઓલીઆશા—વારૂં લે તું કહે તેમ. પણ પેલી દરનનનું મોઢાંડું ચાંપને હો. દીવાલીઆજી દાખમ થએછે.

દીવાલીઆજી—કેમ ભાઈ તહમારો આકર પેહેલાં તો ગલીઆં તલીઆં કરવા લાગો. કેમ કોઈ સાહુકાર બાહુકાર ભરાયોમ કે ? કેમ ઓલીઆશા સેઠ જતા રહ્યા કે મેં તેમને અંદર આવતાં જોયાની ?

પુરુષુધીઆજી—તહમે આવવાનું સાંભળ્યું તે પછી હીંચાં કાલવાનું તેમને દરસત લાગું નહી.

દીવાલીઆજી—કાંચે વેઆને કહડાઈ કદાચ તેથી બીધા કે ?

પુરુષુધીઆજી—ભાઈ હું દીવગીરજી કે તહમારી માલથી બીયારા ઓલીઆશા સેઠને બહુ ખેદ થાયછે. તે વણ એમ સહનન્ય કે બાઈ ખોખરાખાઈ સાથે તહમે હદથી જીઆદા વેહેવાર રાખયોછે.

દીવાલીઆજી—છટ, છટ, છટ; પણ હું ખુશી થાઉંમ કે જે જીદાની હવે આગરી કેજાણે આવીય કે એક બાલક સાથે તે પરજીયામ. ખાતરીથી જાણને ભાઈ કે એલીઆશાનો ભરાત તદન ખોટોછે.

પુરુષુધીઆજી—વારૂં તાહારે આ ખુલાશો શાંભલી તેવણ ઘણાન મધન થયો.

દીવાલીઆજી—મહને તો ઉઘરી એલી અખરછે કે તહમે બાઈ ખોખરાખાઈના ઘણાન માનીતા છો.

પુરુષુધીઆજી—છટ, છટ, તહમે સુરખાઈ ભરેલું ખોલોમ.

દીવાલીઆજી—તહમને અખરછે મું એક દીવસે તહમને હસતાં પડકયાં હતાં ?

પુરુષુધીઆજી—(ગભરાઈને) છટ, છટ, છટ. તહમે ન તહમારી આસીવાઈ રખાડોમ તે ઓલીઆશા સેઠ સાંભલેય તેનું કાંઈ ભાનછે ? આ સામેનાં કરંડયામાં તેવણ બેઠાછે.

દીવાલીઆજી—(કરંડીઆને દોડરી નાખીને) આ વો આવો ઓલીઆશા સેઠ બાહાર આવો; એ તહમને જાણે કે આવી કોઈની વાતો છુપી રીતે સાંભલો ?

ઓલીઆશા—લાવ તાહારો હાથ દીવાલીઆ. મેં તુંને ખોટો સનદોવીએ હતા. તાહારા ગુલાશાધી માહારે તાહારે વોયો વીયાર એકદમ બદલાઈ ગયોછે.

દીવાલીઆજી—(પુરુષુધીઆને કાનમાં) તાહારે એને પેલી ચોપરવારી મેં છીધી તે મેહુરાએ સાંભલેલી નહી હો. એતો ઠીકન થયું નહીતો બીજાન નતે.

પુરુષુધીઆજી—(પુરુષુધીઆને કાનમાં) તાહારે એને પેલી ચોપરવારી મેં છીધી તે મેહુરાએ સાંભલેલી નહી હો. એતો ઠીકન થયું નહીતો બીજાન નતે.

પુરુષુધીઆજી—(પુરુષુધીઆને કાનમાં) તાહારે એને પેલી ચોપરવારી મેં છીધી તે મેહુરાએ સાંભલેલી નહી હો. એતો ઠીકન થયું નહીતો બીજાન નતે.

પુરુષુધીઆજી—(પુરુષુધીઆને કાનમાં) તાહારે એને પેલી ચોપરવારી મેં છીધી તે મેહુરાએ સાંભલેલી નહી હો. એતો ઠીકન થયું નહીતો બીજાન નતે.

પુરુષુધીઆજી—(પુરુષુધીઆને કાનમાં) તાહારે એને પેલી ચોપરવારી મેં છીધી તે મેહુરાએ સાંભલેલી નહી હો. એતો ઠીકન થયું નહીતો બીજાન નતે.

ચાકર—સેક ટયકાંબાઈ ગાડીમાં બાહાર ઉભાં છે બપોરે ઉપર આપવા માંગે છે.

પુરુષધીઆણ—(ચાકરને) ટયકાંબાઈ ! ખોલ ખાતર ના મોલાવ. પણ સમય—સેડીઆઓ હું હમણા એક દોસ તનીમે છે તેને મલી વ્યાહુછું. (આલીઆશાને કાણુમાં) સેક પેલી દરજનનો એસારોથી કરશે ના હો. [બપોરે.

ઓલીઆશા—દીવાલીઆ ને તું બપે ધડીન તાહારા કરેસતા મીસાલના ભાઈની ભેટ લેતો બપેતો એક એર ન તરેહનો ખાણસ યહ પડે.

દીવાલીઆણ—અરે મુંએ એ; નંગલનો સાધુ બલો.

ઓલીઆશા—નહી નહી એર નથી. એક એવી પાત કહું કે હસતાં હસતાં તારા આંતરડાં તુરે.

દીવાલીઆણ—બોલો રે સેક.

ઓલીઆશા—જાહરે એણે મહુને કરડીઆમાંથી ચોધાં આપયો તયારે હું પણ એનો ફેસતો બનાઈ. એક દરજન પાસેના પરડાના ભરાયેલી છે.

(દીવાલીઆ ચીત્રાએય તેને આલીઆશા પકડીને) દીવાલીઆ નહી નહી. ને પુરુષધીઆ જાણયેતો જરૂરે ને હેર કાકયો. હેમ્મે એ આપયો.

[જ્યો દીવાલીઆ પરડા ખસી નાખેય તેવાખા પુરુષધીઆણ કામય થાયે છે]

દીવાલીઆણ—કરૂપા, કરૂપા ! બાઈ બોખરાંબાઈ બરાયલાં છે.

ઓલીઆશા—થું બોખરાંબાઈ !

દીવાલીઆણ—ઓલીઆશા સેક, આવી દરજનનો મેં આપ્યો નેઈ. થું અંદર તહારની છુપી મતલબ છે તે મહુને સમજ પડતી નથી. બાઈ કાંઈ બોલાયો કરશે ? સેક કાંઈ ખુવારો કરશે ? ભાઈ કાંઈ ખુવારો કરશે ? સેક હવે તો ઉત્તવાલાંમાં છે ! કેમ શયવાને ચોહાડે કેમ તાલાં પડયાં ? બાઈ હું દલગીર છું કે આવા નેક આણસને તહ મે વસવસાનાં નાખયા છે. આલીઆશા સેક સાહેબ મેરુર બાન; ફરેસતા ખરાવતના આણસોનીન ફેસતી રાખો. [બપોરે.

પુરુષધીઆણ—ઓલીઆશા સેક ને સેવકને ધીર નથી શાલો તો ખાતરી ભરેલો ખુવારો તહુને કરી આપું. ખુવાબની સાથે માહાઈ કારન કરવાને બાઈ બોખરાંબાઈ એવાતો ખતી છે કે વારેધડીએ માહારી આગ લ આવી માહારી વાતો શાંલશે. આણ એવણ બોગ ભોગ હાંમાં આવી લાગાં અને તહમારૂં આપવાવતું શાંલ લી મેન એવણને આ પરડા પાછલ સંતાઈ નવો ભવાં ખણ કીધી હતી, એવા હેતુથી કે કદમ્ય તહમારી વચે વ ધારે બોલાચાલી થયાથી મીનાકેશે વધી પડે. એન આ હારો ખરો હેવાવ છે.

ઓલીઆશા—ખતચીદ હેવાવ ઘણે ખરો છે. હું ધારૂં કે માહારાં સેડાણી એની ખુવાહી પુરો.

બોખરાંબાઈ—એક બોલખી બાનવા ભોગ નથી. એક રતીની એમાં સમાઈ નથી.

ઓલીઆશા—માઈ હું પણ એવુંન માતુંમ.

પુરુષધીઆણ—(બાઈ બોખરાંબાઈને મેરેથી) બાઈ મહુને ગરદન ના મારો.

બોખરાંબાઈ—ધુતારો સાહેબ તહમારી રબાધી એક બે બોલ બોલૂંમ. સાંભલો એલીઆશા કે હું હાંમાં ખુવા બને માટેન આવી. પણ આ કંગાલ સખસ એવી એ વી મીડી બોલીધી મહુને છતી લેતો હતો કે હું એની બલમાંથી અનબ રીતે છુટી છું નહીતાર કે તહમારી પણ આપરને જાંબ લાગપા વગર રહેત નહી.

પુરુષધીઆણ—હું ધારૂં કે એ માંડી યહ ગઈ છે.

બોખરાંબાઈ—નહી સાહેબ એન બોલો કે તેની સુ ધ પાછી કેકાણે આવી છે. આલીઆશા સેક માહારો ઉપર ને તહમારી પરીતી છે તેની મેં ખાતરી કરી લીધી છે અને આ બનાવ નહી બનશે હુતે તોબી હું માહારી હ વે પછીની માલથી ખાતરી કરી આપતે કે તહમારા બો લેએ માહારા છગરમાં કેહેવી સારી અસર કીધી છે. જ યંડાલ પોતાના એક ભોલા ફેસતની બાંતુ ઉપર તરાપ મારવાને લખવાશે નહી તેની ઉપર હવે હું એવા ધીકારની નબરથી નેઈ છું કે એવા અધરમીની યુગાલમાં હું થોડુંક શુકી ફસી તેને મારે હું માહારાં પોતાનાં તનને ધી કારીશ. [બપોરે.

પુરુષધીઆણ—આટલું છતાં, સાચો દાદાર, આલી

આશા સેક જાણેય—

ઓલીઆશા—કે તું માહારો મપરખંધી મોર છે ! તાહારાં હાઈડાંતાન દખને હું તુને સોંપું છું. [બપોરે.

બચાવોની કેવલણી—માખાપોની પ્રરન.

પોતાના બચાવોને એવી રીતે ઉકારવાં કે તેઓની પાછલી જીંદગીમાં તેઓ પોતાનું આપરુ દરકારથી પોશણ કરે, એટલું નહી પણ પોતાના હમજનીઆનું રૂડું કરવા માં બાગ લઈ પોતાના તથા પોતાના માખાપને ખરતમે પોંડેવારે એ દરેક માખાપની ફરન છે; અને એ ફરન આપણા માખાપો કેહેવી રીતે ઉતારે છે તેનો આપણે વીચાર કરીએ. ઉપલી નેમ પુરી પાડવાને બચાવે કેવલણીની અગત છે. કેવલણી બે જાતની છે. મનની અને તનની. મનની કેવલણીમાં મન ખીલે તથા તેને તાનંગી મલે તથા તેની ઉપર નીતીના ધડાઓનો બરાબર છાપ ઉઠે એવાં સાંધણા નેઈએ. આપણા લોકો બચાવે કેવલણી આપવા માં ઘણા ખતી છે પણ કેવલણી આપતાં તેમને આપણું નથી. પાહાડની રોય તેઓ નેઈ શકે છે પણ કયે રસતે તે ઉપર નાઈ બેસવું એ તેમને અબર નથી. તરણ ચાર વર સના છોદાંઓને મેડેતાલની નોશાલે મેકલવાને માખાપો તાપ્યાર હાપ છે. “ડોસા કાકાનો સોહાણ છ વરસે તરીછ મોપડી પર પર વાંચી જાયમ અને આપણું પાંચ વરસનું મોધયું કાકો ખખે જાણતો નથી” એ આપણા માખાપોનો વારેધડીયે બલપો હોયમ. “નવાન કાકાનો પેસુ એવો સેઆન સોગતનો કે અપખ રહુશે આસનો પાંચ વરસનો છે પણ એક દાહડે એમ નહી કે થોડાદાવ રમયા. નવાન કાકાના વરનો એવો ધાક કે એટલા બાહાર એમ કફર થું” ને આપણો સાત વરસનો નવલુ સદરો પેરેરો તો બી આમે દાદરપરથી પેલા ને પેલાપરથી એવા; માખાપો

જ થાક મલે નહી તે વાંક કોણનો કાણડાયે. ” એવા શબ્દો વારંવાર એ ભોલી માતામોના મોઢામાંથી નીકળે. દીલ ગીરી સાથે એવો એકદાર કરવે પડે છે કે એવાં ભોલાં માંબા પો પોતાના કુશળતાના કદાંચે વેરીએ. બયાંનું મન એટલું તો કોમલ છે કે તે ઉપર નર નર દયાનંદ કરવું જોઈતું નથી એ વો યુવનના નાનીયા અને એવનાં તબીબોના એકજ અવાજ છે. નાના બયાંના મનને સખત કસરત કરાવવી એ તેમના કોમલ પગને વાંચી મંજલ કરાવવા બરાબર છે. બયાં પીલતું મગન પોતાની મેલે પુષ્ટતાના કાપદાથી આસપાસની વસ્તુ પોતાની તાકાદ સુખ્ય લીએ. ભરેલી મોતરીમાં ખોરાક દાખલ કરવાથી જેમ અજરન ધાય છે તેમ બયાંના તે વખતે તર ધપવાં ભેજામાં વધારે બાબદ ભારથી સમાવવી એ ગોપા ભેજાનું અજરજ ઉત્પન્ન કરવા બરાબર છે. નાનપણથી બયાંમો પોતાની મેલેજ પુષ્ટપર કરે છે અને તે પુષ્ટપરછનો તેમને ગમતી રીતે નજાબ આપેલો એવો તેમને મોટી ફેલવણી છે. રંગીન ચીરો, લાકડાંના રમકડાંમો અને એવાં એવાં બીજાં હુધીઆરોથી બયાંનું મન ઉધરે તેવું મેડેતાલની નેતરથી ઉધરતું નથી. આઠ વરસનું બચુ ધાપ તાંડોચુથી તેને મેડેતાલની નીચા લે નહી ચુકવું એવું હમારું મત છે. ઘરની અંદર મા અથવા બાપે ગમતથી કરી બયાંને ઉધારવાં જોઈએ. પુષ્ટક સાધારણ બાબદો જે હુર પડે અને હુર વખતે મલી શકે તેની સખતજ બયાંને આપવી જોઈએ, એવી રીતે નહી કે તેથી કંઠાલે, એવી રીતે નહી કે જ્યોતે તે નાહાસ ભાગ કરે, એવી રીતે નહી કે જ્યોતે તેને આંખે હાથ વગાડવાની ગરજ પડે; પણ એવી રીતે કે તે ઉવઘી સંભાલે, ખુશીથી તે તરફ ખેંચાય અને વધારે જાણવાની કોચેશ કરે. ઈંગરેજ માબાપોનેજ બીજે કેલવણી આપતાં આવડે છે. આપણી આરોગી એ કાંમ હાથ બનવું લાગતું નથી, પણ જરોએ પોતાના બયાંમોને પોતાના આસાર તલે લેવાં જોઈએ. બીજું બયાંમોમાં સારી ટેવ પાડવી અને નરસી ટેવ નર મેખથી ઉમેરી નાખવી જોઈએ, હરીલાઈ એ બયાંની છુ રી ટેવ છે અને માબાપોએ પેપાર અને મજતાથી અને ઘડીબર કવવા દોલોમાં એ ટેવ નાહુદ કરવી જોઈએ. વલી બયાંના મન ઉપર નીતીની અસર કરવી એના જોવા વાર સો માબાપો બીજે એકે પોતાના બયાંને આપનાર નથી. પોતાની રહેસત તેના દીલમાં ઉઠાવવી જોઈએ. જુહું નહીં ભાલવું, ચોરી નહીં કરવી, અરેખાઈ નહીં કરવી, કોઈ ઉપર હાથ ઉંચકવો નહીં, માબાપોના તાબામાં રહેવું, રાત અને દીશ તે પરમ કવણું; સાહેબની પીદમતમાં હાથ ઉઠાવવા, ચોરી એવી બાબદો નાનપણથીજ દાખલ દલીલથી, મોકા શખુને થી, લાલચથી, ઉવઘથી, રાજ પાદશાહોની વાજોથી બયાંના મન ઉપર ઠસાવવી. મા બાપોએ જે બાબદોમાં પોતે પોતાની ચાલ ચલગતથી બયાંને દાખલ મેસાડવા. નાનપણમાં જેકેથી એવી એવી બાબદો મેસોત પણમાં કરીપણ ચાલી ઉઠી શકતી નથી, બયાંના પેપાર વખતે મા બાપોએ ચોરી રીતે ખેંચી લેવા જોઈએ કે તેમને તેમની આગલ બીટીને નાહાસવાને બદલે હરખથી સામાં દોડે, તાહારેજ બયાં મા આપને ખેદ કરતાં બીટી. ઘણા સખત થાકથી બયાંમો ઉધર બહુ માઠી અસર ઉપજે છે અને તેમને ધુવડ સરખાં બની

જાય છે. ચાર વરસથી બયાંને મોખેદોના કરદા ભણાવવા એ જુહું ઘાઠી કામ બીજું એકે નથી. મોખેદો પોતે ભણેલા નથી અને તેમોથી બયાંને મલતી શીખવાથી બયાંમોને નાનપણથીજ શીખવાને કડવું લાગે છે; અને એ કવાર એ કડવાસ પેદા કે ફરીથી તેવું જોર નીકળી શકતું નથી. એટલુંજ નહી પણ આટલી સખત કસરતથી મન બહુ નબળું પડ પડે છે અને આગલ ચાલતાં છોકરાં મોખર પવા વગર રહેતાં નથી. જેમ ચીનીઓ નાનપણથી પોતાની મેટીમોના પગને લાકડાંના મેડા થોડી વહાતી અરકાવે તેમ આપણા માબાપો છોકરાંમોના મગજના ઉધરભાવને નાનપણથી કસરત આપી અંધ પાડે છે. ફેલવાં માબાપોએ એમ ખુશી કે તેમના છોકરાં એ સહવારે છપી તે સંજે છ વેર નીચાલે જાય, રાતે પાછાં મોખેદોના પાઠ પઠે, એટલુંજ નહી પણ આતવા રેખી છુટી લેતાં નથી. એ ભોલાં માબાપો! તહમને ખુશી થવાનું કારણ નથી. ઈશવર તહમને રૂઢી સલાહ આપે અને એવા સરતાપા ખોટા વીમાર તહમારા મનમાંથી સુખ ધાય. તહમારાં બયાંને તહમે ફેલવણી આપતાં નથી પણ તેમને જોરનું પમાણું પાવે છે. જ્યોતે તેમની હસતાં ફુનપામાં, જલદી ખતમ ધાય. તહમારાં કુવ સરીખાં બયાં ખીલતાં કરખાઈ જાય છે તે જુવે; તેમો મોખેદોના અને મેડેતાલને બારણે રીજે તેમને છોડે. તહમારાં પાંચ વરસના બયાંને પોતાના બંગાજા બતાવવા દે એ, નાસોગોસો આગલ રહી રમાડે, ઘટ્ટી હુદમાં રાખી દોડાવે, નચાવે, કુકાવે, અરે આડપર જોઈએ તો બહુડાવે. ખુલ્લી હુવામાં તેમને ફરવા દે એ, એટલું ઘેઆનમાં રાખે કે રાખણું ઘટ્ટી હુદમાં ધાય છે. તેમની આગલ તેમને લાપકની વાત કરે, જાન અને નીતીના ધરા ગમત સાથે ભેચી આપે. એથીઆને બદલે સાકરના ગોંગડા આપે, તેમને ઈનામની લાલચ આપી સાધારણ રીતે શીખવે. ઘરમાંથી મોખેદ અને મેડેતાલના પગલાંન દુર કરો અને પછી જુવે તહમારાં છોકરાં રહેવાં ઉધરે. ને છોકરાંને નહી મોખેદની ધાક, ને છોકરાં પોતાના માબાપને જોઈ હરખ ખુશી, ને પોતાના માબાપના ગેરશાજપણથી પાછાં તેમને ખુશી કરવાને પોતાની બનતી કોચેશ કરે, ને છોકરાં ખુશી હુવામાં ફેરેલાં, તે છોકરાંના માલપર ગુલામની લાલી કેમ નહી ચડે? રાતા ગાઢ જેમાં નરીક ખારો નહી, જેમની બાજુ ભરેલી, જેમના તેમાં નેર, ને હરખ ખુશી, જેમનું લોહી નીશાલની ચીંતાથી ઉકલતું નહી તેવાં બયાંની કેકેલી લાએગેસાલી આરતા માતા હશે? પેસા કસક કસક રડતો, મેડેતાલની સોટી ખમતો, ઘાહુનીમાં મોખા ખીલાપડો, પાંચ વરસનો પાંચ ચોપડી શીખે છે છોકરો, પેસા કકકા મારતા, વાંદર સરીખા, રમતીયાલ, ગતમ ગુતમના, કકા વગરના, છ વરસના છોકરા સાથે સરખાઈ શકાય? આગરો પાંચ વરસે પાંચ ચોપડીવાલો તે પમાસ વાસેમી પાંચજ ચોપડીવાલો રહેવો એમાં કોઈએ ભરાત આજુરો નહી. તે ગરીબ છોકરાનું મગન તેના સુખ મા બાપોએ ખરાબ કરી મેલયું છે. તેનું મગન ખીલતી કલી માંજ કચકાઈ ગયું છે અને હવે આગલ વધનાર નથી. તેનું બલ નાતવાન પડ ગયું છે અને પાંચ વરસની ઉમરે

આસ વરસની નાતવાની તેને મલીછે. તે હોવામાં જોતરા પડેા આંખે પાડા બાંધેા બલદછે. તેની ઈષાદલાસત દુષ્ટી થતી જાયછે, આંગ્રામાં બલ નહી તેથી ખુલ્લે ખડેાલે મેષેછે અને વીસ એકવીસ વરસે એક યુગ સરખો બની જાયછે.

પણ આપણા વાંદરને જીવે ? આઠ નવ વરસે તેના માં પુશકલ બલ આવ્યુંછે. તનની સાથે મન પણ ખીલ્યું છે અને નીશાલમાં દાખલ થતી વેલા એટલી તેનામાં વગર નીશાલે સમજણ આવેછે કે જત તે કહેણું થેઆ નમાં રાખેછે. તેના મા બાપ હુલ તેને ઘણી કસરત આપતાં નથી. નીશાલમાં તે શીખેછે અને એકાદ કલાક ઘરમાં પોતાનો પાઠ વાંચી પાછો નાચવા કુડવા મંડી જાયછે. જેમ તેનું આંગ પુષ્ટી પકડેછે તેમ તેનું મન પુષ્ટી પકડેછે. નીશાલની તેને હાથ દાય નથી. ઉલટી તે પોતાનો પાઠ શીખેછે અને એવી હોસ પકડેછે કે પોતાના પાઠ કરી જેમ અને તેમ પોતાના મા બાપ તથા શીકાકરના માહા મેલવવા તે નીશાલમાં આવેા ચપલછે તોયપણ તેને રમવા અને ફરવાને પુશકલ કુરસત મહેછે. આવા છોકરાનું દીનપર દીન ભેટું ખીલ્યું જાયછે અને જાહારે કલાખી ઉગાડેમાં આહાડ ઉપર નેઆમ ત ક્ષોની હાર લાગેલી હોયછે, તાહારે જીન કસખી એક ત હાથ મારેછે કે આડનો છોડવો કુટે નહી તેની આગ મય આટલી તરખીએત આપતાં અને પઈસાની ધુલ ક રતાં આહાડ આડ વગર ફેલે પડ્યુંછે, અને સામાં બેઠર કાર મેકુતના આડ ઉપર ક્ષોની હાર લાગીછે, એમાં કાંઈ જ નહી પણ માહારાં હીજી નસીબ એ નીરાસ પામેલાં મેકુત ! હાથે કરી તે તાહારી ઉપર વીપત એવી લી પીછે. જાહારે ખાતરના ટગ તાહારાં કુંભવાં આડ ઉપર પુ મારેતા હતા તાહારે તાહારી કુષ હડી ગઈ હતી કે રમે એજ ખાતર માહારાં ઠરને અંદરથી સડો લગાડે. એકવાર જે સડો લાગે તે આહાડની રંગે ગ ફેલાયોછે અને સુરખાઈથી નીપજેલાં પરીણામ ઉપર અ ફેસાસ કરવાનું છોડી ઈઈ સાંખા મેકુતને પુજ અને તેના આડની ઉગમ ઈસથીતીનું કારણ સહમજ લે.

સુરખ મેકુતના સરખોન ઘણા માખાપોનો હેવાલછે અને હાહુયે મેકુત પોતાના આડની કેમ જલવણી કરેછે તેનો હમે થોડોક સાર ઉપર કહેયોછે. કેલવણી આપવાને શી તરખીએત જોઈએ તેહેના ફસંગે લાગખી હમે કહી શક્યા નથી. હમે ગોખા એક સાંકડીયું રાંકીયુંછે જેમાની એકેક બોના ઉપર પુશકલ વીમારો અપાઈ શકાય તનની કેલવણીની જરૂરીઆત ઉપર હમે ઘણું મોલવા છઈએ અને હમે દરેક જરૂરતને જલામજ કરીએ છઈએ કે પોતાની દરેક જોરતને નામાંકીત ઈંગરેન ગરઘકારોએ કેળવણી વીગે આપેલા વીમારો જાહેર કરવા અને એ કામ કરતાં તેઓ પોતાનાં બચાં તરફ એક ઉમદા ફરજ ઉતારવા શીવાય વધુ કરનાર નથી. એક ઈંગવડનો નામાકી ત ઉસાદને જે હમણા આપણા કેળવણી આતાંનો વડો છે તેણે આપણા માન પામેલા સખી સેક કાવસજળ જાં હાંમીરજને અરપણ કીધેા કેળવણી ઉપર રસાલો સરવે સમજી જોરતના હાથમાં હોવા જોઈએ. હમે સેક કાવસજળ જાં હાંમીરજને અરજ ગુજારીએ છઈએ કે તે કીમતી ર

સાલો પોતાની હુમ્મશની ઉદારતા જુનજ એકવાર ફરી છ પાવી દરેક ઘરે વેહેવેા. જગાની કોતાઈને લીધે હાલ એ બાબદ ઉપર હમારીથી, ટક એસારો કરવા સવાય વધારે થઈ શક્યું નથી પણ જનતોને જોગવાઈએ પાછો તે વાંચનાર સાંચું કરવાની હમારી આજેશ પુરી પાડીશું.

રંગારી અને તેનું બાલાખીછ.

અમેરીકામાં એક હોટેલવાલો હતો તે એક રંગારીને તાંહાં ગયો અને કહ્યું કે માહારાં હોટેલની ખાહાર માહારે પાટ્યું મારવુંછે જેની ઊપર એક એવું બાલાખીછ પારી આપ કે લોકોની નજર તે ઊપર તરત ઘસાય. રંગારીએ કહ્યું કે એવાં બાલાખીછના તો ૧૫ ટાલર લઈશ.

હોટેલવાલો બોલ્યો કે “ભાઈ એતો કીમત જ હુછે. ટોમ લારદીન ૧૦ માંતો તઈપારછે.

રંગારીએ જોયું કે રોજી જાયય તેથી બોલ્યો કે “વારું ભાઈ બાલાખીછ કેવું જોઈય પાલેયું કે જંગલી ?”

“ખરેખર જંગલી.”

“સાંકલે સાથે બાંધેલું કે છુડે ?”

“નહી છુડે.”

“વારું તારે ૧૦ ટાલરે હું કણુલ થાંકે.”

જેહુએ હાથ ઠોક્યો અને થોડા દાહાકમાં રંગારીએ પાટ્યું હોટેલવાલાને ચોકલયું.

બાલાખીછ એવુંતો ધરસ પાડેલું હતું કે ધુંમ લોકો હોટેલમાં જોયાતા હતા.

એક રાતે વરસાદ સમેત ભારી તોશાન થયું અને હોટેલવાલો જોયયતો પાટ્યું ઊલા ખાતું હતું પણ બાલાખીછ ફેથે માહારી ગયું માલમ પડ્યું. હોટેલવાલો તરત રંગારી પાસ દોડ્યો અને બધી ખીના કહી.

રંગારી આસતે રહીને બોલ્યો કે “બા બાલાખીછ પાલેયું હતું કે જંગલી હતું ?”

“જંગલી હતું.”

“સાંકલે બાંધેલું હતું કે છુડે હતું ?”

“છુડે હતું.”

રંગારી બોલ્યો કે “એક તારે આવાં ભારી તો શનમાં તહમે એક જંગલી બાલાખીછને છુડે મેલયું તે નાહારી નહી જાપતો યું જોશી રહે ?”

આ તકરારની સાંને હોટેલવાલાથી બોલાઈ શકા

યું નહી. પછી તેણે રંગારીને ૧૫ ઘસર આપ્યા કે બા એક જંગલી ખાલાખીછને સાંકલ સાથે એવુંતો મ જાણત ખાંધી આપ કે ફરીથી તોશન થાય તાહરે જંગલમાં નાહણી જાય નહીં."

એનો લેદ એટલેજ હતો કે રંગારીએ પેહલું પાટ્યું એવા રંગમાં રંગયું હતું કે તે ધોવાઈ જાય. ૧૫ ઘસરનું પીકચર તેણે પાકા રંગમાં રંગયું જે ઊપર પાણીની અસર થઈ શકે નહી.

ઈ'ગલ'ડનો એક ઘાટકી નયાયધીસ લોરડ જેર્રીસ.

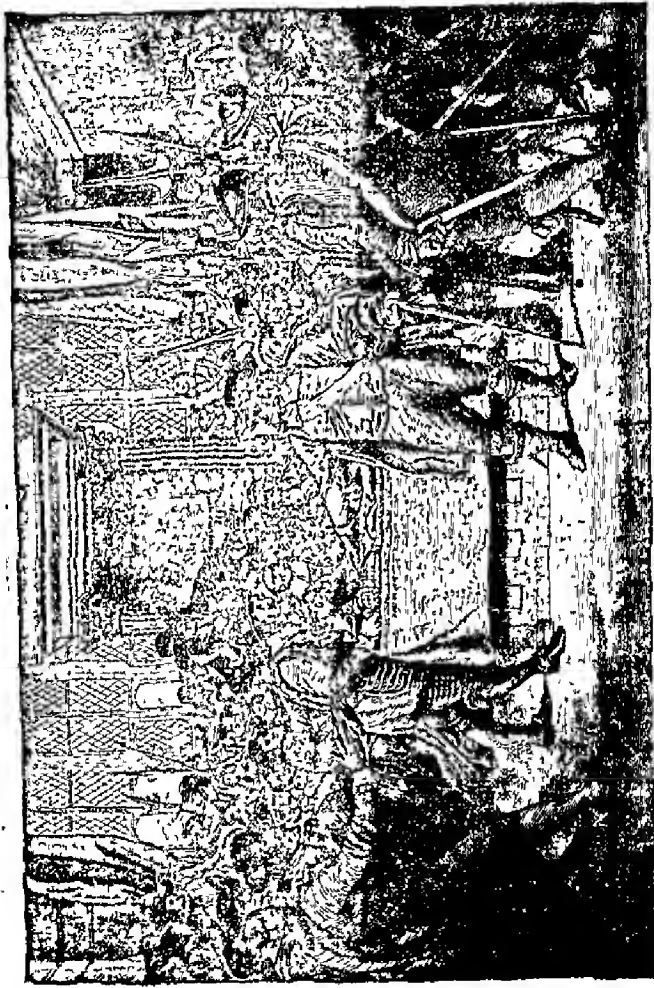
થોડુંએકંની વાત ઊપર ઈ'ગલ'ડના રાજા ખીજા જેમસને ગાદીએથી ઊઠારી બેઠીઓ હતો તેને માટે હમે થોડોક એસારો કીધો હતો તે દાનેશમંદ વાંચનારીઓના ખેઆલમાંથી ખસીઓ હશે નહી. એ રાજા રોગન કેઘેલીક ધરમ પાલતો હતો તેથી પરોટેસટંટ લો કોનો તે કઠેરો વેરી થઈ લાગેો હતો અને પરોટેસટંટ લો કોનો સમુલો નાશ કરતાં તેનો તથા તેના સાથીઓનો સમુલો નાશ થઈ ગયો હતો. પરોટેસટંટોને અદાલતમાં ઘસડી તેમને કઠણમાં કઠણ સજા કરાવવાના હેતુથી તેણે ઈ'ગલ'ડના વડા નયાયધીસની જગ્યા આદમના રૂપમાં એક લોહીના તરસા હવાનને આપી. એ કંગાલ નયાયધીસ આગલ ખારીસટરનો ધંધો કરતો હતો અને તેનું નામ સર જાજ જેર્રીસ હતું. એ રો, લુથરાઓ અને વેશયાઓનો અદાલતમાં ખચાવ કરવાનો તેનો પેશો હતો અને એ પેશામાં ચેલવેલી માહિતગારીથી સાખશીઓને ઊલટ પાલટ તપાસી કલઓ ઊંધો વાલવામાં ઘણે મશહુર થયો હતો. આગલ કલગ્યાઓને ઈંગરાં મારનારો, નીરદોશોને તકશીરવાર કરાવનારો, અને ગુનેહગારોને ધારાની યુંગલમાંથી છટકાવનારો સર જાજ જેર્રીસ ઈ'ગલ'ડની સરવેથી પવીતર ખુરશીએ બેઠો. ઈનસાફની ખુરશીએ બેસી તે એવીતો ચીસુ ચુકતો હતો કે જાણે કયા મતને દાહડે થતો ગગઘટ હોય. ગુનેહગારોના દીલધુજરીથી કંપે, તેમ તેમ આ નયાયધીસ ખુશી થતો હતો. જેમ જેમ ગુનેહગારની આંખોમાંથી આંસુઓ ટીપકાય અને જેમ જેમ તેઓ ચોતાના હાથ આખુલ અને કાલાવાલાથી ઊંચા કરે તેમ તેમ આ કરધીન દેવને તાહાક પડતી હતી. ગુનેહગારોને કંઈ કંઈ ખ

મયું પડશે તેનું દાસતાન તે તેમની આગલ સવાદ લઈ લઈને કહેતો હતો. જાજે કોઈ એસારને ખાંધી મારવાની સજા કરતો તારે ખોલતો કે "શંસીગર, આખાઈ પર ખુખ ધયાન આપજે! સારીપેઠે સપાટા લેજે. ખખરદાર, જાંહાંશુધી લોહીના કુંવારા કુટે તાંહાં શુધી સપાટા લેજે! કરીસટમસના થંકા દીવસે માટે સારીપેઠે ખાઈના ખાંમાં ગરમ કરજે." ઈનસાફની પવીતર અદાલતનો લોકો વાઘ ઈયા વડનો ગુશે સમજતા હતા. વાદી અને પરતીવાદી, ખારીસટર અને વકીલ, સાખશીઓ અને જુરીના ઘરસથો સઘલાંઓને તે આહુ તેમ મોઝામાંથી એલેક્ષ બકતો હતો.

ઘર જતો તાંહાં દારૂની અંદર તે ચકચુર થતો હતો. હલકા ખારીસટરો એકેકમાં ગાલાગાલી કરી તેને રીજવતા હતા. તે છાકરો ખની ગાતો હતો અને ચોતાના નીચ દોસનોને કીટી કરતો અને ચુંમી લેતો હતો. કોઈ વખતે કંઈમાંને કંઈમાં તે ઈનસાફની ખુરશીએ આવતો હતો, એવે વખતે તેની આંખો ખુખા વાઘની માફક ઈયા કોઈ મગજથી ખસી ગયલા ની માફક દેખાતી હતી. વલ્લી જાજે કંઈ ઊતરી જાય તારે જે દોસનોને રાતે તે કીટી કરતો અને ચુંમી લેતો હતો તેજ દોસનોની ભર કોરડમાં તે ઈજત હુડેતો હતો. આ છાકરા જડજને વલ્લી લોરડની પદવી મલ્લી અને તે લોરડ જેર્રીસને નામે જોલખાવા લાગે.

. કમનસીબે બેકસટર નામના એક ખુજરગ લાંચે કીવાલા પાદરીએ જેમસ રાજાની કાંઈ ધરમની તકરારસર નાખુશી લેલવી. એ અનયાયસર લોરડ જેર્રીસ સાથું તપાસ લેવા તેને ઊભો કરવામાં આવયો. બેકસટરે એવી અરજ ખુજરો કે માહારો ખચાવ કરવા મહને થોડોક વખત આપવો. પણ જેર્રીસ ગુલાથી ખોલયો કે "તારો જાન ખચતો હોય તોયપણ એક મીનીટ નો ખાંચો ખાનાર નથી. એક ગમ પીલોરોમાં ટાઈટસ જોઆગ્રીસ ઊભો રહેશે અને ખીલ ગમ વું ઊભો રહેજે કે ગામના બે મોટા ચોરોની જોડ મલે." લોરડ લોનસટલે કહેય કે આ નાતરસી હવાને આસરે ૭૦૦ ખીનતકશીરવારોને શુલીએ લટકાવ્યા હતા.

લાંચ લેવાની પણ આ નીરદય નયાયધીસની ખોડ હતી. એકમંડ પરીડો નામનો રાખસ એનો દલાલ હતો અને ખરા તકશીરવાર ઈયા ખીનતકશીર

પ્રાંતિય અને પંગલની આમનીશીલા.

વાર પાસેથી પણ મોટી રકમ લઈ તેમને પૈતાના પંખામાંથી છોડતો હતો.

પણ જુવાકી પાદશાહીનો અંત અંત આવ્યો. જે મસ રાખની સામે બંડ ઊઠ્યું અને તે બંડમાં એ જુવાકની જાણજવાતી મુલ મલી. જેશરીમ અંતાર ગયો પણ લોકોએ તેને મોટી કાઢાડ્યો અને મરતેહલાઈ માર્યો. તેના મોઢાંસંપર રાખ મોપડી અને લોકોએ તરેહવાર રીતે પૈતાનું વેર લીધું. પણ અમલદારો વચમાં પડ્યા અને જેશરીમને ગાડીમાં નાખી બંદી ખાંને લઈ ચાલ્યા. પણ ગાડીની પુઠે લોકોનું ડોલું વલગયું અને જેશરીમ ધાસતી ધાસતીએ અધ્યુવો યઈ ગયો. ગાલો ખમતો અને મોહતમાંથી ખચતો જેશરીમ બંદીખાંને પડ્યો જે બંદીખાંનામાં તેનાજ નીરદમ હુકમથી હમરો લોકો હાથ મારતા પૈતાના કુનીઆમાં કુખના દાહણ પુગ કરી ચાલતા પચા હતા. બંદીખાંનાની અંદર તેના હાલહવાલ યઈ ગયા અને પછી તેણે પાટલી સાથે દોસતી માંડી. છાકટપાણથી તે દાહણે દાહણે નખાતો ગયો અને પૈતાની કરણીના દંખથી અને ગરોખાની હાથ સાથે ૪૧ વરસની ટુક ટુક તે મરી ગયો; અને બંદીખાંનાની પાસેનાજ એક દેવલમાં છુપી રીતે આ વરુની ખાશીએતના નયાપધીશને દેશનાવવામાં આવ્યો.

ની સામે ભાંગડ થયાથી તે અમેરીકા જવા વાહાણ કીપર ચઢાડ્યો. પણ વાહાણને અટકાવવાથી કરોમવેલ ઈંગલંડમાંજ રહી ગયો. ખાકી જો એ વાહાણ અમેરીકા કીપરી ગયું હોતતો ઈંગલંડના ઈતીહાસમાંનો એક સરવેથી અગતનો ખાખ હસતીમાં આવત નહી. ૧૬૪૨ માં પારલીઆમેન્ટના લશકરની ટુંકડીની તેહેને સરદારી મલી અને ૧૬૪૪ માં મારસતનંધુર નામની એક ભારે લશ્કર ચારલસ પાહદશાહના લશકરની સામું મેલવી. ખીલ ખીલ મોટી શ્તેહાથી પાહદશાહનું લશકર એકદમ તારાજ થઈ ગયું અને કરોમવેલને પારલીઆમેન્ટે ૨૫૦૦૦ રૂપીયાનું વંશાન કરી આપ્યું. અંતે પાદશાહ કીપર તરેહવાર આશ્રતના વાલ્લો વીટ્યા પછી તે પારલીઆમેન્ટના હાથ કીપર કેદ પકડાયો અને કરોમવેલની ઊશકરનીથી તેને શંસી દઈ જળે કરવામાં આવ્યો. પાદશાહના મરણ પછી પારલીઆમેન્ટ ઈયાને પરબનું રાજ ચાલવા લાગું. પારલીઆમેન્ટે જે લશકર વડે પૈતાનો સીકા મેસાડ્યો હતો તે લશકરને સંગરી રાખ્યું. લશકરના ખલસીજ લોકો પારલીઆમેન્ટને તાએમે રહ્યા. પણ અંતે લશકરજ પારલીઆમેન્ટને મુલ શકારી અને વાણોતરને ખદલે શેક અને સેકને ખદલે વાણોતર. એવી ઈંગલંડની ઇંચથીતી થઈ. પારલીઆમેન્ટે કરોમવેલને પૈતાના લશકરનો વજો દેવવ્યો. આચરલંડના લોકોએ પારલીઆમેન્ટ સામું બંડ ઊઠાવ્યું અને કરોમવેલે એવીનો કલક ચલાવી કે-આપોઆપ તે કમનસીબ રાપુ કરોમવેલને નમીયું. બંહો જતો તાંહાં કરોમવેલની શ્તેહજ હતી. પૈતાના લશકર કીપર તેના પુર વીચવાસ હતો અને તેમની કુંમક કીપર તેના લોભનો પાયો વધતો ગયો. પારલીઆમેન્ટને હવે તે ગણકારવા લાગે નહી. ખરૂં ખોલીએતો તે હવે રાજનો માલિક થઈ પડ્યો. જે પારલીઆમેન્ટે પાહદશાહીને ગુંમ કરી પરખ સતવાક રાજ ઇંચાપયું હતું અને જે પારલીઆમેન્ટની મેહુરખાંનીથી કરામવેલ મોટી પાહરી એ ચઢાડ્યો હતો તે પારલીઆમેન્ટ કરોમવેલને કવાખમાં હાડકાં સરીખી લાગી. નવી પારલીઆમેન્ટ ખેલાવવાને અને જુદી પારલીઆમેન્ટને રૂખશટ આપવા તે ખુશી હતો. એક દીવસે થોડા સુનંદ શી પાઈઆને ખાહર રાખો તે જુની આખની સભામાં

કરામવેલ અને ઈંગલંડની આંખની સભા.

ઈંગલંડના રાજા વેહેલા ચારલસના વખતમાં ઈંગલંડની અંદર લોહીની નદી વહેતી થઈ હતી. પાહદશાહની સામે પારલીઆમેન્ટ થઈ હતી અને જેહુ મોરદુના લશકર વચે જે પારકાં રાજે લકાઈના મેદાન પડ્યાં હાથ એવી ખુનખાર લકાઈઓ થઈ હતી. પાહદશાહ પૈતે આપખુદ સતતા માંગતો હતો અને લોકો એક તસુ પણ પાછલ હવાને માધું ફેરવી ને ઈં હતો. પારલીઆમેન્ટના લશકરનો એક આલીવર કરામવેલ નામે સરદાર હતો. એ સરદારની છંછીનો હેવાલ વાંચવા જોગછે. કરોમવેલના માખા પોએ તેને પારીસતરની તાલીમ આપી હતી. ૧૬૨૮ માં તે પારલીઆમેન્ટનો મેખમર થયો અને લણી ખલતવારીથી પાહરીઓ સામું ખેલ્યો. તેના માખાના ગુજરવાથી તેને ૫૦૦૦ રૂપયા મલ્યા પણ પરખાંનો

રાજે બોલયો કે “સુંદર નાનની તું સપના ભેતો નથી. પાસેના ગામનો હું રાજા છું. મેહુરામાની કરો મહને કે હેકે તું કોણ છે?” સુરિયમાઈ બોલી કે “હું તો ગરૂડ પક્ષીની છોકરી છું.” રાજા આ બોલો સાંભળતાં હસી પડ્યો અને બોલ્યો કે “નહી એમ હોય નહીં એ બાનું તું તો કોઈ શાહાજી છે.” તે બોલી કે “નહી હું શાહાજી નથી. આ ઝાડપરના માલામા માહારો નતન ગયો છે. હું તો ગરૂડની બેટી છું.” પછી રાજા બોલ્યો કે “નામવર બાનું ને તું શાહાજી ન હોય તો હું તું હને શાહાજી કરું; બોલ તું માહારી રાણી થશે?”

સુરિયમાઈએ હા કહ્યાથી રાજા તેણીને પોતાને માત્ર લઈ ગયો અને પોતાની રાણી કીધી. પણ રાજાની પે હેલી રાણી સુરિયમાઈની અંદર ક્રવા લાગી.

રાજાએ સુરિયમાઈ પર ઘણા માણસો રાખ્યાં. એક ડોસીના સુરિયમાઈ ઉપર એટલો આહ હોતો કે તે વારેઘડી પે તેણીને કહેતો હતો કે “શાહાજી તું રાણી સાથે ખીત રાખારી રાખીશ માં કારણ તે તું હને હલાક કરશે.” પણ સુરિયમાઈ તેણીને માને નહીં અને ત્ર્યછકારીને કહે કે “છટ મેમાં બીહીવાનું છું: બેનું નણ હને બેનું પછીએ થઈ હલી ખરી રહીશું.” ડોસીના ચેતાવા ઉપરાંત વારેઘડી પે સુરિયમાઈ રાણીને ભેટવા આવે અને રાણી સુરિયમાઈની ભેટ લીએ.

“એક ઇંગ્લેન્ડ સ્ત્રીના પતર.”

“એક ઇંગ્લેન્ડ સ્ત્રી” એવે નાંમની સંધના કેલવણી પાંખેલા ગાંઠી જીવાનો નેગ એક પતર ચોપાંનીઆના આકારમાં છપાઈ ઇંગ્લેન્ડમાં પરગટ થયો. આ સ્ત્રી લખે છે તેણીને આ પતર લખવાનું કારણ એન પડીછે કે મુંબઈના “રાઈમસ આફ ઇનડિઆ” નામના પતરમાં એ લે એક કુકરો પરગટ થયો. હતા કે “આપણી રાખુના એક રોકીઆએ” આ નામનાની છોકરીએ” એવે નામની એક બાબદ ને લેખાયતા “સાટર રીવીડમાં” પરગટ થઈ હતી તેનો ગુન્ગરાતીમાં પોતાને ખરેખર તરજુમે કરાવી વેં હું ચીઆરે.” આ બાબદમાં પેટલાંથીજ લુલ યછે; ને લુલ “રાઈમસવાલાએ” પાછલથી કલુલ પણ કીધી. “સાટર રીવીડ” વાલાએ “આ નામનાની છોકરીએ” એવે મઠા લે એક બાબદ લખવા પે થોડે દીવસે “આરતોનું કાંમ શું?” એવે નામની એક બીજી બીજાના પરગટ કીધી હતી. આ ઉલ્લી બાબદનો ગુન્ગરાતી તરજુમે આપણી રાખુના સેકીઆ શેક કાવસણ નાં હાંગીર રેડીમનીએ પોતાને ખરેખર કાપવી પરગટ કીધો હતો જેના તપાસ હોએ “સી બેથ” ના આ ગઠા એક આંકમાં લીધી હતી હવે એ તરજુમાને “રાઈમસ” વાલાએ લુલથી “આ નામનાની છોકરીએ” ની બાબદનો તરજુમે થોડો બેસાડીએ હતા અને તે બાબદ ધણીજ કહણ રીતે લેખાયતાની સ્ત્રીઓની સાંમે લખાઈ હતી તેથી આ ઇંગ્લેન્ડ સ્ત્રીએ ખાસે આવી પોતાની લેખાયતાની બેટુના વીરો ગાંઠી બેટુનાના મનમાં હવકો વીચાર નહી

એવે એવા હુંડુથી આ પતર ઇંગ્લેન્ડમાં લખો છે તેનો અંજુવા નેગ સાર હોય તેણીના બોલોમાં મુકીએ છઈએ.

“કેલવાએલા ગાંઠી લાઈએ! હું” આરત તરીકે ને માં મનુસ જાતીનું લજુ ધતું હોય તેવી બાબદ તમારી સાંમે ધરવાને બરાબે સરખાતાં અને તેમજ અચકતી નથી; કેમકે જાંઠાં લાઈએ હુના લવાની વાત આવી તાંડાં સરવે કાંઈને તે ઉપર બોલવાનો તેમજ સાંભલવાનો એકસરખો હક છે. પણ જરે એક બાબદ સીએને પોતાને લગતીજ હોય તારે તે ઉપર સ્ત્રી વગર, વધારે સરસ રીતે કોણ બીજું બોલી શકે? આરત વગર બીજું કોણ તેવોની સરવે હાલ તો સમજ શકે, અને તેવોને શું શું નડીઆત છે અને કષો મુશારો તેવોમાં દાખેલ થઈ શકે તેની ખબર રાખે! નહી, કેટલીએક આરતો પોતે કેવા અધારમાં ગોતાં ખાપ છે અને તેથી પોતાના હકો ઉપર પાણી ફેરવે છે તેનો વીચાર રાખી ચકતાં નથી તેવોનાની હું એક આરત તરીકે બધાવ કર સ; અને હું ધીરજ અને પેઆરથી સમજવીસ અને તે અધારો ગાર છોડી તેવો ખુદાઈ રોશનીમાં અને અન્યા લાખાં આવે એ માટે સઘલી કોશ કરીશ. એ બાબદ હું નેટલી પછાત પડું તે સમજવામાં હીંડસતાંનાં કેળવણી પાંખેલા જીવાનો મને તમારી શહેતાની નડર છે. સાધારણ વેરેનો ને એકવાર મનમાં બેસી ગીઆ: હોય છે તે વો મનજીત નર પડે છે. તે વેરેનોની શરૂઆત ને કે ગેર સમજીતા અને એક નેકને નહી સમજવાથી યાપ છે. તોએ જરે તેવો મનમાં નડ પડે છે તારે એકવાર તે બાબદ બરાબર સમજાવ્યા પછેની લાંબી વખત શુધી તે વેરેનો આ પછે પકડી રાખીએ છઈએ.

‘આ નામનાની છોકરીએ’, એવે તથાએ ને બાબ

દ લખાઈ છે તે ઉપર વાચાર બાંધવા આગમ્ય. તમે હુમારી ઇંગ્લેન્ડ રાહ રસમથી પુર વાંકે હોવાં નેછે. એવી વાંકેડી કહતા પણ ચાર અડવાડીમાં અથવા મહીના વેલાયતમાં રેહી આવવાથી ખલતી નથી. તમે ઇંગ્લેન્ડ ગંડ લીએમા તથા ઇંગ્લેન્ડમાં ધરબાર અને સંસારમાં પુરેપુરી સામેલગીરી રાખવાથીજ હુમારા રેવાન રસમે બરાબર સમજ શકશે, માકી ઉપર તપકે હુમારા રેવાન રસમ ભેવાથી તે તે જીવનની વીચાર આંધે તેમાં નવાઈ નથી. કેળવણી પાંખેલા ફ્રેનચ અથવા ઇટાલીઓનાં હાથમાં આવી આ બદ જાય તેનો હોમોને થોરોન અરેહો હોય છે કેમકે તેવો હુમારા રેવાનથી પુર વાંકેડે તેથી એવી બાબદ વાંચતાં તેવો તેને હુશી કાહોડે. પણ તમે ગાંઠી લાઈએતો લુલાવાથી હુમારી સાંમે એવી બાબદો વાંચી ઘણાં ઘાટકી વીચારો બાંધો. તેમજ વેલાયતથી આવેલી ઇંગ્લેન્ડ સ્ત્રીએ જરે હીંડ સીએને પુરતાં કપરાં વગર ફરતાં નેછે છતાં રેતેવો લુલથીજ એવી વીચાર બાંધે છે તેવોમાં લાન અનરે અડીઆદ છે નહી. પણ હોમે જવો લાંબી વખત થતાં તમારી સંક્રમાં વસીએ છઈએ તેવો એવા વીચારને હસી કાહોડીએ છઈએ, પણ તમે લાઈએલા લાંબા વખતનો અનુભવ મેલવવા છતાં તમારા ખોરા વીચારો મનમાંથી ફર કરતા નથી એ અકસોસ કરવા નેગ છે. તમે ઘણું કંઈને હુમારા વીવેક અને રીતોને ઉલતીન રીતે સમજો. મરદોની સાંમે હોમે ને દીલજુલાસ રીતે વાતચીતના વેરે

વાર રાખીએ છધયે; જાહેર નગા અને મીલવસોનાં વારંમ વાર હુમારો દેખાવ છધયે; અને યોગ ઉપર અસ વારી કરી કરવાની હુમારો ધંડા સુલકની રસત તથા ધનક ને હુમેા છધવ્યાં લાવીઆં છધયે તે સધવાંને તોના ઉલટીન રીતે સમજનાં લેવોછો. એટલુંજ નહી પણ મારા સાંભલવાનાં એનખી આવીઉંછે કે તમેા હુમારા પે હેરવાસની રીતે અને નાચવાની સંસારી રચુનનેખી ઉલટીન નવરથી જુવોછો અને ઉલટોન સાર કાઢો છો. ખરૂં કે છેલ્લી બે બાબદો પેહેરવાસ અને નાં ચ ને રીતે હાલ યલાવામાં આવેછે તે અને પોતાને પસંદ નથી, તેમજ બીજાં કેટલાંએકોનુંબી મતછે. તોએ તમેા ને હુમારો ઉપલી રીતોમાંથી સાર પેચી કાઢોછો તે ખરે ન હુમેાને કુખકારક તેમ તમેાને ભુલમાં નાંખનારોછે.

“હવે ઈંગરેજ સીએ હાલ કેવીછે અને હોવી ને છધમે તેને ચીતાર હું તમારી સાંપે થઈ છું. તે એક ના ની છેકરી તરીકે પોતાનાં સુખી ધરમાં પોતાનાં ભાખ્યા ના રમતીઆલ સાથી અને વીસવાસુ ધઈ રહેછે, અને તે નાં માખાપનું એક મુખ ગણાયછે. નાંની તેમ મોહાટી અને ઉપયોગી બાબદોનું તે માંખાપ પાસેથી ગનાન મેલવેછે; અને ને તે નરા અપલ હોયછે તો તરેહ તરેહ બાબદની બોલ કરી હુસીઆર થાયછે અને તેની મોહટી હેંસ કેળવ છી પાંચેલા ધણીની ધણીઆની ધવા માટે ગનાંન અને હું સીઆરી મેળવવાની હોયછે. કેળવણીથી તે સીએકે દેહનીઆમાં પોતે કેવી રીતે અને કેવા ઉપયોગને માટે રહેછું છે અને તેથી તે પોતાની લ'દગીનાં દાહડા મુખ અને સાંતીનાં કાહડોછે. ગરીબ અને કુખીએને મદદ કરવામાં તે પોતાની માએને મદદ આપેછે અને ધણીવાર પોતાના બાપની સાથે ગનાંનની વાતોમાં મસગુલ થાયછે.

“હવે તેણીને પરજીવી હાલતમાં જુવો. ને ધરાવ ર કુરપાખી તેણીને લાયક ભરધાર મશેછે તો પછે આ ઈંગરેજ નેડાંનું મુખ નેધન લેવું. તે પોતાનાં છેકરાં અને આ કરોની ઉપર વાળબી અને નરખાસ ભરેલી રીતે હકીમત ચલાવેછે. તે પોતાના ભરધારને દેવાસેા અને સલાહ આપવાને ફકત ધૂછા રાખેછે એજ નહી, પણ તેમ કરવાને તે છીમાં થકતી અને ગનાંનછે, અને તેથી તે કુખ મુખની ખરી સાધીઆન ધઈ પડેછે અને તેનો ભરધાર પણ સમજેછે કે તેણીમાં એટલું ગનાંન અને કવતછે કે તેથી તે તેનાં કુખનું નીવારણ કરી શકે, તેથી તે પોતાનાં ખનતગી બાબદ પણ તેણીથી છુપાવતો નથી. તે બાઈ પોતાનાં જ્યાંને હીમતવાંન અને સાચાં, દીલથી ખરેખર લંબાં, પરખાંજીક, ઉલોગી અને માખાલુ અને યોદાને માહુનારાં ઉપારવાની ષટ્ટી તનવીન રાખેછે. આટલુંતો ખરૂંછે કે સદાકાલ કાંઈ એકસરખો રહેતો નથી, કોઈવાર દલગીરી તેણીની લ'દગી ઉપર કાલું વાદલ ઘેરેછે અને તેમાંથી તેણીના છુટક થતો નથી. એવી વખતે ને ઉપર ચીતારેલી સી હીમતથી પોતાના આપવાતા ભવની આશા ઉપર ભરોશો બાંધી ધીરજથી પોતાનું કામ અજવતી બપછે.

“જેમ ઈંગરેજ સીએનો ને ઉપલો ચીતાર આપીએછે તેથી ઉલટો ચીતાર પણ તમારા દીકામાં આવશે અને તેનો બોલાસો એનછે કે સરવે જમાંના અને જંતોમાં સુરખ અ

ને બીન કેલવાએવી સીએ પોશાક અને ભપકો જલવનારાં તેમજ તેવા મરદો પણ મલી આવેછે તેમ હુમારામાંબીછે.”

ગાંમડાંએની નાં આપણી મેહનતુ સીએ વીચે કેટલુંક આ ઈંગરેજ સીએ વસુછે તારાબાદ આગલા વખતની તવારીખમાંથી સારી માપડીનાં દાખલા બતલાવી વીધી આ અબીઆસ કરવાની નરૂર ઉપર થોડુંક વસુછે.

એ સી કેહેછે કે, “ફકત વાંચવા લખવા, વાળં અને વખનંતરો વજનકતાં, અને ચીતારમાં રંગ પુરતાં સીખવું એને હું કેળવણીનું નાંમ આપતી નથી, પણ તે કેળવણી કે જેથી મન ખોલું થાય, જેથી અકલ વધે અને મગજ ખીલીને વીમાર કરવું થાય એ અને ખુદાઈ શાહા પીછાં નવા શીકે અને તે પરમાણુ આલે તેવા કેળવણીનાં હુરખને હું કેળવણી કેહેવા માંજુ છું અને તેવી કેળવણી આપવાને હું તમેાને ભલાંમજુ કરૂં છું. એમ કરવાને માટે ઈંગરેજ જુમાંન જાણવાની ભારે નરૂરછે કેમકે એ જુમાંનમાં હુમરો અને લખો પુશતકો લખાએલાં આપણી પાસે મોજુ દો અને તેમાંથી ને નેધમે તે સંગરહ મલી શકે એવુંછે અને એથી ગાંમડી માંનુએને પોતાની ઈંગરેજ મેહેનોની સાથે અલવા મેલવાને બની આવશે અને પોતાના સારા રવાને જાલવી રાંખી ઈંગરેજ મેહેનોમાં ને સારા રવાને હોય તે સુદી કાહડાવાને તેમોને બની આવશે.”

“છેલ્લું લંબાંમજુ કરૂંછે કે આપણે જારે એક બીજાંને અરસ પરસ મેલતાં મત્રતાં નથી તારે એક ચોપાનીઆની મારફતે સંસારી બાબદો ઉપર આપણાં વીચારો જાણવી મલતાં મેલતાં રહીએનો ઠીક, અને ને એવું ચોપાનીઈ સાર, પાયાપર આલીઉંતો તે અરસ પરસ ફાયદાકારક ધઈ પડે.”

અનરાત તરફની મુશાફરીના હવાલ.

એઆરાં મેહન જાહેર,

ગાંમડાં દખશીલુ માજુ તરફ એક જુની (“જુમાં”) મસજીદ ને હુમેા નેવાને ગમેઆ હતા. તેની લંબાઈ પુરવ પરામીને ૨૧૦ ફીટછે; અને ઉતર દખલે પોહોલાઈ. ૨૧૨ ફીટછે. તેના માહેરના દેખાવ ધણે જુનોછે અને તેના પોરડીકોના થાંબલા નવાયે ઉમેરાવી મંગાવી બીજા કાંમડાં વાપડીઆછે. ને મસજીદમાં નવાનો દરવાજો ઉતર તરફછે. તેમાંથી અંદર ગયા કે એક મોટો મોગાન માજુ મ પડેછે અને તેની ચારો તરફ ફરતી ચેલીછે.

દરવાજામાં પેસતાં પુરવ તરફની ચેલી દીધેછે. તે ૨૧૨ ફીટ લાંબી, ૪૫ ફીટ પોહોલી અને ૧૮ ફીટ ઉંચી છે. એ ચેલીમાં ફતરનાં થાંભલાની ૩ હારછે; અને એ દરમિયે હારમાં ૩૬ થાંભલાંછે. તેના ઉપર એટલોન લાંબો, પોહોલો, અને ઉંચો મારછે. એ મારનાં ભારવડીઆ, થાંબા, દરવાજાના ચોકડાં વીમરે ફતરનાંછે; અને તેના ઉપર કાલુંછે. મેહ માજુની ચેહેલી, આ પુરવની ચેહેલીની બાંધણીને અલતીછે. દરમિયે આસારે ૧૦૦ ફીટ લાંબીછે, અ

ને તેના ઉપર ફરતો ખાર તથા ધાલુ છે. તેમાં ૨૫ ધાંબલા ની ડ હાર છે.

પણ આ મકાનનેા સરવેધી નેવા લાચેક ભાગ પશ ચીમ તરફનેા છે. એ ચેલી ઉતર તરફની ચેલીની પેઠે આ શરે ૨૧૨ ફીટ લાંબી અને ૫૦ ફીટ પોડોલી છે. પણ નજ દીક ૨૦ ફીટ ઉંચી છે. તેમાં નવાનું આરકું ૧૯ ફીટ ઉંચું છે અને તેના ચોકડાંના બે ફતર આસરે આઠ આઠ કુદ ઉંચા છે. એ ચેલેલીને મથાણાં તરફ નજર કરતાં મોટા ફતરના ગોલ નકશીદાર ગુંબજને પડે છે; એવા ૯ ગુંબજો છે. એ ચેલીને માંધે ધાલુ છે, અને તે ધાલું બીજી તરફ ચેલીના ધાભાની બરાબર ઉંચું છે. એ ચેલેલીમાં ધાંબલાની ચાર હાર છે, આગલી અને પાછલી હારમાં દરેકમાં ૪૦ ધાંબ લા છે, અને વચલી બેઢ હારમાં ચેલીસ ચેલીસ છે. એ ચેલી ના વચલા દરવાજાને માંધે ફતરની એક મેડી છે, જેના ઉપરથી બંદર, દરીયા, તથા રહેલોના સપથો દેખાવ નજરે પડે છે. એ ચેલીના ધાંબલા અને ગુંબજો ઉપર ઘણી બારીક નકશી છે; અને તે કેટલેક કેકાંણી ખોદી કાઢીલેલી છે.

પશચીમ તરફની ચેલીની આગલ એક કુંડ છે, જેને હીંડુ લોકો શુરીઅ કુંડ કહે છે અને સુસલમાન લોકો “કોદ” કહે છે. એ કોદની પુરવ બાજુ ઉપર ફતરની એક બેઢક છે અને તેના ઉપર ફતરની છતર છે તે ઉપર કેટલુંક કોતરકાંમ છે, તે બધાં જ ગમેલું અથવા ખોદી કાઢાડેલું હોય એવું છે, તેાપણ ફરશનના રાશની તથાવીર તેના ઉપર ખુલી આ લુંબ પડે છે.

મસજદનાં ધાભાં ઉપર નવા શાહ જુદે જુદે કેકાંણી ફતરની સાત સીડીઓ છે. પશચીમ ધાભની નખની બાજુ ની સીડી ઉપર થઈને એક એકારમાં નવાએ છે, જેને મુસલમાન લોકો “છનનું” મકાન” કહે છે. હીંચાં કોણથી થુ વાનું નથી, કેમકે છન રાતાં તેને લઈ જાય એવી ધાસ તી રહે છે!

એ મસજદ કોણની બંધાવેલી છે તે વીશે તેના ઉપર કોઈ બાજુએ હાલ લેખ મોજુદ નથી. જાંહાશુધી પડી આ તરી ધાએ તાંહાંશુધીતા હુસબમાન લોકોની બાંધેલી એવું કહેવું જોઈએ, કારણ કે તે ડાકમાં મસજદને કેકાંણી કોઈ કોઈવાર વપડાએ છે. તેના ધાંબલા અને ગુંબજ ઉપરની ફતરની જોતાં, અને તેના કુંડ આગલની ફરશનની રાશ કે પારેલી છે તે તથા તેના ધાંબલાઓ ઉપર જુતા શીંડુના ડાગ છે તે ઉપર વીચાર કરતાં આગલ હીંડુ લોકોનું કોઈ મકાન બાંધેલું હશે એવું અનુમાન લઈ નવાને કારણ મ લે છે. શુભરાતની તવારીખ ઉપરથી આટલું જણાવેલા ધાએ કે સુસલમાન રાજાએ હીંડુના મંદીરો વારંવાર ભાંજી તેની મસજદો બનાવેલી હતી, તે માહેલી કદાચ આ પણ એક હોય એવું લાગે છે. ઘણી શોધ કરતાં એવી ખબર મલી કે એ મસજદમાં એક કોદવાક ફતર હતો તે બીજી મસજદમાં લઈ ગયા છે. તે ફતર ઉપર ફારશી હારે કોઈ કોતરેલું છે. પણ એ વીશે દંત કથા એવું કહે છે કે ફીરોશ શાહના વખતમાં એ મસજદ સમસ્યાને બંધાવી એ વાત ખરી છે. પણ તેના સથો સામાન અસલ હીંડુના બંધાવેલું મકાનને તોડી પાડી તેમાંથી લાવેલા છે. તે એમ કે છે કે એ મોટા ફતરના મકાનના બંધાવનાર “બાલુને

ધવા” નામે હીંડુ રાજા હતો. તેણે પોતાની પરણેલી બાએડી તણ બીજી સાથે પરણવાના વીચાર કીધો. તે વીશે બરામજીને ખત પુઠોલે તેઆરે તેઓએ સલાહ આપી કે આ માહા પાનનું નીવારણ કરવા સાહે તારે ૧૮૦૦ કની બાએડીને એક વખતે પરણાવી કનીઆદાન કરવું જોઈએ. તે ઉપરથી તેણે એક મોટું ફતરનું મકાન તઈઆર કરાવી ઉંચે અને બરામજીના કંડા પરમાણે સર્વત ૧૨૬૪ માં ફાગન વદ ૩ ને રવીવારને દીને ૧૮૦૦ કનીઆએડીનું દાન આપીલું!

એ ગમેતેની બાંધેલી હોય, પણ તેનું કાંમ ખરેખર નેવા લાચેક છે. તેને અસલ દમદમો કહેવો હશે તેના વીચાર તેને જેઆ વગર બરાબર આવી શકવાનો નથી. જે કોઈ પણ માંગરોલમા જાય તેને આ મસજદ નેવાની બલામજુ કરીએ છઈએ. એનાં મોટાં અસલી મકાનોને સારી હાલતમાં રાખવાને બદલે માંગરોલનાં રાજકરતા (શેખ) તેના ધાંબલા વીચરે બીજાં કામે સાહે કહડાવી મંગાવે છે, એ ખરેખર દલગીરી ભરેલું છે. ગાંમમાં એક બીજી નાધલી મસજદ છે જેને “રાવલી મસજદ” કહે છે. તેની બાંધની, ધપ વીગરે ઉપલી મોટી મસજદને મળતી છે.

માંગરોલથી આસરે બે ગાઉને છેરે એક “નોલી” નામે નાધલી નદી છે તેનું પાણી ઉપર ઉંચી નખીનપર મડે છે, એવું ઘણા રહેવાશીઓ માને છે. તે કોટકા નામે ગાંમ આગળ છે. એ નદીના પાણીને લાંબીને બીજી તરફ તે ના એક ફાંટો કાઢાડેલો છે, જેમાં પાણી “સારન” નાં મે બાગમાં શીપવા સાહે લઈ નવામાં આવે છે. જાંહાં નદી તથા ઉપરો કાંટો બેઢ જુદાં છે તાંહાંથી જોતાં નદીની સપાટી કરતાં ફાંટાની સપાટી ઘણીમ ઉંચી લાગે છે, અને ફકત તેટલાં જ કારણથી લોકો એમ સમજે છે કે પાણી ઉપર ચડીઆ વગર ફાંટો ને ઉંચાણ નખીન ઉપર છે તેમાં પાણી શીતરે આવી શકે! પણ જે નગા ઉપરથી બેઢ જુદાં પડે છે, તાંહાંથી નેવાથી તે તેના ખરો ખુંલાસો મહે છે. નદી ઉંચી નગા ઉપરથી વેડતી આવે છે અને જાંહાંથી પેલો ફાંટો કાઢાડેલો છે તાંહાં એક પાર બાંધીને તથાવ જેવું કરેલું છે જેને ફર ઉડ કહે છે, એ કદઈક અને પેલા “સારન” તરફ જતાં નાંધાં ની સપાટી એકસરખી છે. પણ તાંહાંથી આગલ વેડેતી નદી નીચાણ નગામાં પડે છે તેથી લોકોમાં ઉપરો આશચર્ય અકારક વીચાર ઉતપન થાય છે, તેનું ખરું કારણ સમજવો આ છતાં તેઓનાં મનમાં કોઈ પણ અસર થઈ નહીં!! માટે આ “સારન” નદી નેવાની કાંઈને ભલામજુ થાયે તો ખાલી રશે ખાવે નહીં, કેમકે રસતો બહુન ખરાબ છે અને ઉપર આપેલા ખુલાસા સીવાયે તાંહાં કાંઈમ આશચર્યો જુડું નેવાનું નથી.

એ નદીની નજદીક ભાદરે આ નામે દેરી છે. તે ખીસરી લોકોની તોરધની નગા છે, અને કારતક શુદ ૧૪ ઉપર મોહોડી ભતરા ભરાય છે. હીંચાં એક સોનાની દેરી હતી એવું કેટલાક લોકો કહેતા હતા! એ દેરીથી આસરે ગાઉ ઉપર કાંમનાથ માહાદેવનું રહે છે, અને તાંહાં પદમ કુંડ છે જેમાં વઈશનવો પુજા કરવા પેહલાં નાહે છે.

માંગરોલથી ચોરવાર જતાં હેકલ પરમાણે ગાંમો આવે છે.

માંગરોલથી ૩ ગાઉ આરે છે.

આરેણાથી ૨ ગાઉ કુંકસવાડ.

કુંકસવારાથી ૧ ગાઉ ચોરવાર.

આ રસતો આરેણે તેથી આસરે ૩ કલાકમાં એ મંજલ કપાયેછે. ચોરવાર જુનાઘડના તાબાનું તાહાનું આંખે. તેમાં નાપલાં ૬૦૦ ઘરોએ અને તેની આસપાસ ફરતો ફોરેછે. આ ગાંધ પાનને સાડું પરખીઆતછે. પાનનાં વેલા માહા મહીનામાં રોપવામાં આવેછે. તેને જ મીનમાં નાખતી વેલા બરાંમણા કીરીઆ કરેછે અને પાનનાં વેલાનાં અમતરાનાં જાહડને તેની નજીક રોપી તેની સાથે લગણ કરેછે, જની ડાલી સાથે એ વેલા લપરાઈ ઉંચે ચંહેછે. એ કીરીઆ કરીઆ વના વેલા રોપવામાં આવેતો તે બરાબર હો નહી, એવું તાંહાંના લોકો માનેછે ! ચોરવારના પાન બેઠ હાપની હલેલીને એકઠી ધાંકી નાંખે એટલાં મોઢાંમાં આવેછે, પણ તેનો રંગ લીલો હોયેછે. સરકાર તરફથી પાનનો ઇજારો આપવામાં આવેછે, અને તેની ૮ થી ૧૦ હજાર કોરીની ઉપલ થાયેછે.

ચોરવારમાં રાત વાસો કરી તા. ૩૦ ખી જાનેવારી એ વેરાવલ તરફ કુચ કીધી. રસતામાં ગાંધો વીગરે આવે છે તે હેહલ આપીઆંછે.

ચોરવારથી ૨ ગાઉ વીસલવેલ.

વીસલવેલથી ૧ ગાઉ ખરેડા નદી.

ખરેડા નદીથી ૫ ગાઉ વેરાવલ.

રસતો ઘણાં જ ક્ષતરાયોછે, જોથી ગાડીમાં અત્યંત અંચકા આવેછે. વેરાવલ ફરીએકીનારેછે. તેમાં આસરે ૩ હજાર ઘરોએ. વેરાવલનું બંદર તરણુ છે. જુનાઘડનાં તાબાને ૩ આ બંદરથી મુબઈ ચંહેછે. હીઆં અંક વાડીઆમાં બે વાર ઇસડીમા આવેછે. સરકારે હમનાં બંદર ઉપર મોઢોટો ક્ષતરનો ડંકો બંધાવાનું શરૂ કીધુંછે, તેને તરફઆરે થતાં આસરે ૫ લાખ રૂપીઆ ખર્ચ થયે એવું તાંહાંનાં એક કારભારીશ્રી માહુમ પડીઈ હતું.

ઈશ્વરની તારીફ ગાવાનું તેડું.

ઈસરમ નામનો એક જરમન પંડીત નીચે પરમાણે ઇશ્વરની તારીફ ગાવાને તેડું કરેછે:—

“સાહેબ મેરોછે; મોહોલું આકાશ એ તેનો તંજુછે; ગરગડનું વાદલ એ તેની ગાડીછે; અને વીજલી મસાલ મુઆરેક પાસે ચાલેછે.

“ખામદાદનું તેજ એ તેહનાં સાહુપાનો ગોચા ચ મકાસછે, અને જાહુરે ઇશ્વરની નુરાની પુર લલુકાથી ખાહુર પડેછે તાહુરે સુરીયનો ચમકાટ જાંખ મારેછે.

“આકાશના આતશો ગોલાઓ તે પર મકરૂપાણુ ઘતારની તારીફનાં ગીતો ગાવો. એ સુરીયના કીરણો પુર તેજ ધરી તે સાહેબની કીરતી-દેખાડો. એ પૃથ્વી તાહુરો આવાજ ઇશ્વરનાં ગાયનમાં ચેલવ.

“ઈશ્વરની કર તે કીરતારની એ માહુસાગર; એ દરામના મોજા ઊછાછા મારી તેની ચેવા કર; એ નદી વેહેતી વેહેતી તેની કીરતી ગાતી જા. એ જંગલનાં સીંહ માર તે સાહેબની વખાણના પેદાર; ગા એ પરંદા ઇશ્વરની ઇશ્વરતીનાં ગાયન ! લીતને આ ઠડી પાછાં વાગો એ પ્રણુ લકતીના શખે ! ખુદરતની શઘલી પેદાએશ એક હલક અને એક અવાજે તે રખની અપ્રુટ શક્તી અને અપાર દાહપણું વીસતાર કરો ! અને એ આ પુર્યવીના આદમ તાહુરો સાહુદ શઘલાઓની લકતીના અવાજમાં આચેજ કર ! શઘલાના કરતાં તાહુરાં સુખને ખાતર ઇશ્વરે વધારે કર્યું છે. અમર આતમાંની વુંહને જાખશીશ કીધીછે જેથી શરૂશીની રચનાનો ખેયાલ વું પાંધી શકેછે અને ખુદરતનાં જહુરાથી વાકેશ થઈ શકેછે.

“જાહુરે આશતાખ તેહનો આતસીઆ પલંગ છોડી પુરવ દીશાને સુંનેરી રંગથી રંગે તાહુરે તે દયાહુ ઘતારની તારીફના સખક કાહુકને; કાહુકને તેહની તારીફનાં સખક જાહુરે આશતાખના ખરતાં કીરણ પશચીમને ચકચકીટ કરે. ચોખાસામાં કે ઊનાલામાં, તોફાનમાં કે શીરીન લેહુકીમાં, જંગલમાં કે નેઆમ તના ખાખમાં ઇશ્વરની આરાધનાં કરને. માંગ તેની પાસે તાહુરા કરતુકની માફ, માંગ તેની પાસે તાહુરા જીવનું તરણુ; જાહુરે તાહુરો જીવ તેની હજુરમાં બીભા રહેછે, તાહુરે તારા જગરમાંથી પાપ છુડું પડે અને પછી નેક વીચાર અને નેક આતમાં સાથે વું હરદમ રહેશે.”

ખામદાદ.

“જે ઊમદા દેખાવ હરોજ સુરોચ ઊગતે ન જર પડેછે તે તહુએ કદી જોયેછે ? કે આલસાઈ ઈયા ઊંધના પેચારમાં ઈયા બેપરવઈથી ખુદરતનો એક રમણ દેખાવ જોતાં રહી ગયાં હો ? સુરોચના પેહલાં કીરણો પુરવંને ચકચકીટ કરે તેને જોવાની મનહ નેહી દઈ જે પુરૂશો ચોપા કલાક ઊંધમાં ગુંમાવવાને પસંદ કરેછે તે વરગને તહુએ કદાચ લગતાં હશે; અથવા સુરીયની હસતી પૃથ્વીને રોશની અને આનંદ આપવા મારેછે એમ જાણી નેચો તેની હસતીનું કાચુ જાણવાને કદી જેહનત લેતા નથી તેવા માણુઓના

વીચારના કદાચ તહિએ હોય; અથવા જે લખી લોકો વગર ભાવે આ ચમતકારીક દેખાવ રોજ જુએ છે અને તે ઊપર સુતલગ વીચાર દોડાવા વગર રહે છે તેઓની સંશ્ચમાંના હોય. કોઈખી વરગના તહિએ હોવો પણ હવે એ ઊંઘમાંથી શરેજ થાવો અને શીખો કે ખામદદના દેખાવથી કહેવા વીચાર તહિમારા મનમાં ઊતરત થવા જોઈએ.

“ ઊગતા સુરીયના સરીખો ખુદરતની અંદર વધારે રમનય અને દખદખા ભરેલો ખુદરતમાં એક દેખાવ નથી; કે જે દેખાવની આગલ આદમને હુથનેા ખનેલો પાહુદશાહી યોશાક અને માહુભારત મેહેલોની રચના નાંખ મારી નય છે. આકાશના પુરવ સંસથાનમાં નજરે આતશીઆ માંડવ નખાય છે તારે માલ મ પડે છે કે સુરીય નારાયનની સવારી નીકળી છે. આ સંતે આસતે આકાશ ગુલાખી રતાસથી. છંદાય છે અને થોડા અરસામાં આતસના ભલુકા ઊઠે છે. કીરણો વાદલનું પેદું શેરી ખાહુર પડે છે, શધનું આકાશી છતર ચકચકીત થઈ રહે છે અને આશતાખ આસતે આસતે નજર દીપે તેવા ભપકાથી ઊપર ચડે છે. દરેક પરાંણી નવો ભવ ગેયા લેતું હોય એમ ખુશ રહે છે; પડ્ય વી હરે છે અને પક્ષીઓ પોતાના મધુર અવાજથી હવાને ભરપુર કરે છે. દરેક પરાંણી ગતીમાં પડે છે અને કુકા મારી પોતાની ખુશાલી નહર પાડે છે.

“ ઈશવર કરે તેના તખત આગલ દોડે માહુરો ભવ, અને માહુરાં ગીતનેા શરોદ આકાશ ઊપર ચડે કે જે આકાશની અંદર તેનું ઘર છે, જેના હુકમે સુરીય પેહેલો ઊગયો અને જેના હુથથી તેહેને ગતી મલી જેથી દાહુએ અને રાત અને રૂતના રેશારો પુરથવી ઊપર થાય છે. એ માહુરા ભવ ઊંચો ઊડ; ઊડતે પડ્યવીના મોલેકની દરખારમાં અને તેની આરા માન; એકચાર કર કે તાહુરી ઊપરજ માહુરો શધલો આધાર છે અને તેની નજરમાં સારાં લાગે એવાં કાચો કરી તેને રીજવ નો! શધલી ખુદરતમાં કહેલો કાયદો છે. સુરીય અને સેતા સઓ પોતાનો રેરો શરે છે; દરેક રૂત પોતપોતાના શલ આપે છે અને સુરીય હરદમ નવો દીવસ પેદા કરે છે. તાહુરે શું આપણેજ એવા એખંદા કે આપણી ચાલ ચલગતથી તે સાહેબની તારીશ ભુલપે ? હંદગી તુલીક નેકી કરી ઈશવરની સચાઈને વખાણે અને નાસતી કને શીખવીએ કે જે ખોદાને તું ધીકારે છે તે ખોદા કેર

લાં માનને લાયક નો છે; અને ખદ માણસની નજર ખોલીએ કે નેકી કેવી સરસ છે અને જે સાહેબની આગલ તું બુજે છે તે સાહેબ કહેલો દમાલુ છે. જેવી ખુદા આપણી ખરદસત કરે છે તેમ ચાલો આપણે આપણા ભાઈ ખંધોની મદદ જઈએ અને સુરીયની ચાલને દાખલો લઈએ. જેમ તે ખદ અને નેક ઊપર અજવાલું રેંકે; જેમ તેહેનું કીરણ પાહુડની ખીણ તેમજ પાહુડની શીખરને સુંનેરી કરે છે, તેમજ આપણી હંદગી પણ આપણા ભાઈખંધોની સેવામાં ગુજારીએ. ઈશવર કરેને દરરોજ આપણા દીલમાં સખાવતના જ હરા વેહતા થાય અને એવી રીતે રહીએ અને ચાલીએ કે માણસ જાતને આપણી હંદગી એક આશીરવાદ થઈ પડે.”

ઈશવર.

મારું રહેવાનું ઘર.

આ હાડકાંથી ઊભાં કીધેલાં ખાલી ઘરની અંદર દીલગુરદો, રેશાં, રગ તથા નેસ, માસનાં તંતુ તથા લેન્ડને તેની ખરાખર જગાએ મોકલાસથી ગાલે લાંછે તે ઘેઆંન પોહોંચાડવા જોગ છે. આખ, જે પોહુરેગીર અને ચોક્કીખાંનું કાંમ કરે છે તેની જગા ઊંચા મીનારામાં કીધેલી છે જાંહથી તે ચોપાસની ખખ રાય છે. કાંન જેનું કાંમ પણ ઊંચી જગાએ છે તાંહાંજ સરીરનાં ઊપલા લાગ ઊપર જે પાનુએ સુકા છે. સવાદને માટે હાંબ અને સુંગવાને નાંખને દાહુપણ ભરેલી રીતે લેન્ડની નજદીક મુકાં છે. હાથ એવી જગાએ છે કે જાંહથી કાંમ પરે તુરત તઈઆર થઈ શરીરનેા ખચાવ કરે, અને પગ તુરત શરીરને લેઈ જાંહાં જવાનેા હાકમ થાય તાંહાં લેઈ ચાલે.

શરીરનાં મધીઅ ભાગમાં “હારટ” અથવા દીલગુરદો એક ચોહાંઈ ઈનજીનની પેઠે એક મીનીટમાં (૮૦) ફુંશર અને દંમ જેંચનું છુંમખાની મીસાલે રાત અને દીન ચાલુ રહે છે, એમાંથી એક નલી વાટે અંદરનું પાંણી ઈઆને લોહી ખાહુર નીકલે છે અને ખીજ નલી વાટે પાણું અંદર આવે છે. હવે એવાં ચમતકારીક સાંચાને પાંસલી અને તેની ઊપર માસનાં પર કરી મુકીએ છે તે કરતાં ખીજ કહી વધારે ખચાવ ભરેલી જગામાં મુકાય ? એજ રીતે રેશાંને તેનાં હજારો નાનાં કુકા જે ઘડી ઘડી ઊપરે અને ખાલી

થાય તે સાથે બચાવથી મુકેલાં છે. તાંહાંથી નીચે ચાલતાં આંતરડાંની જગા આવે છે જેનાં મુંચરાંને એવી રીતે મુકેલાં છે કે તેથી શરીરની બંધા બાજુ સમતાલ રહે છે અને તાંહાં તેવો પોતાનું કાંમ બરાબર કરી આંખ બંધ છે. હવે નાહાનાં મોઢાંમાં માસના તંતુ, નેચ, રગ, ધારી નસ ઇતીઆદી જુવો તેવોને કેવી સંભાલથી મુકી આં છે અને કેવાં મજબુત બાંધી આં છે ? છેવે તે કા બેલ ઘર બાંધનારે જે ઊપરનું ટાંકણ ચાંમરી આપી છે તેનાંમાં કેવા નાદર ગુણ મુકેલા છે કે જેમ આપણાં શરીરને મંડીએ અને ફેરવીએ તેમ તે જુવણ આપી શકે અને વધી પાછું બોલખાલ વગર સરવે જગાથી બંધ બેસતી આવે.

તમે બાહરગાંમ એક બાકસમાં બીલોરી સાંમ ન મજબુત પેક કરી મોકલો છો અને તે બાકસ લાંબી મંજલે જતાં અકાઈ પડકાઈને તેને મથકે પોંડોચતાં તેમાંનો ફેટલોક સામન ભાગે છે. પણ આ શરીરને બાકસ તે કારીબરે હેવીતો નાંદર રીતે ચરબી અને માસનાં પરોમાં પેક કરી આપીએ છે કે આપણી રોજની લાંબી મંજલો, નાચવું, કુડવું અને હજારો રીતે પડી અશકાવા છતાં અંદરનો કીમતી બીલોરી સાંમન જેમ નો તેમ રહે છે એ કિંવું અચરત સરીપું છે !

મજબુત હાડકાં પણ જો તેનો આકાર અને સાંધા જે રીતે બનાવી આં છે તે રીતનાં અને કમાનની ખાલીયતનાં નહીં હોતો-આવા અછાક પછાકમાં કદી પણ થમી શકતે નહી. મોઢાંમાં મોઢાંમાં લોઢાંમાં પુલ જેની મજબુતી ઊપર લગો રૂપીઆનાં દાંમ ખરચાએલાં તે કાંઈવાર શકત આગ ગાડીનાં એક ઘપકા રાથી સાંધામાંથી નીકલી જઈ કટકે કટકા થઈ જાય છે, પણ આ હાડકાં એવી રીતે ગોઠવેલાં છે કે જેથી તે મોઢાંમાં બોજો ઊંચડી ખમી શકે છે એટલું જ નહી, પણ આખા દાહાકામાં પચાસ જેઠાંક અને હનસેલા ખાધા છતાં પોતાની જગાથી એક ઇંચ ભાર હટતાં નથી.

એક માંગનાર વેચાણ.

૧૭૯૪ ના શાલમાં હોલંડ નામનાં એક સખ જે “ડરીલેન ઈએટર નામની” નામીથી નાટકશાલા લંડન હેટરમાં બાંધી હતી. એ નાટકશાલા તેણે ના માંકીત ગરંથકાર શેરીડને પડે આપી હતી. શેરીડ

ન હરદમ કરજમાં હોતો અને હોલંડના હીરાખ કે તાખની વાત રોજ ખાઈ જતો હતો. હોલંડે ઘણાખી શંકાં માર્યાં પણ શેરીડન સાથે મુલાકાત થઈ શકે નહી; તેને ઘરે ઘડેલા ખાચ, નાટકશાલામાં જાય, હોટેલે હોટેલ ભરકે પણ શેરીડનની ઘન નસલ મલે નહી. પછી એક ઘણાંડે તે નાટકનાં તખતાનું ખારણું ઊંઘાડી રખેવાલને એક કારે ચેલી અંદર દોડ્યો. શેરીડન ફેટલાક ઘરસથો સાથે વાતો કરતો હતો. શેરીડન હોલંડને જોઈ સમગમીજ રહ્યો અને નાહાસવાનો દાવ શવયો નહી તેથી ધીરજ રાખી બોલયો કે “આવો રે દોસત હમણાજ મેં તહમને ઇંચાદ કીધા કે હોલંડને મળું. બરાબર ટાંકણે આવી લાગા. હું ઘણો દીલગીર છું” કે તહમે માહારે ખારણે અમસથકા ફેરા ખાધા. ચાલો સાહેબ આ ઘરસથોની મુલાકાત પછી આપણે સાથે બેસી આપણે નીવેલો લાવીએ. આ ઘરસથો ફેટલો કે તહમારાં સુંદર નાટકશાલામાં એક મોઢાંડી ખોડ એ છે કે બરાબર સંભલાવું નથી. ગેલરીમાંતો એટલું સંભલાવું નહી કે લોકો જે મોઢાંડો શોહાર ઊઘવેય તેનું કારણથી એજ.”

હોલંડ આ વાત સાંભલી ઘણો અજાએખ થયો અને બોલયો કે “શું સાહેબ અવાજ બરાબર સંભલાવો નથી ? શેક જો એ વાત ખરી હોયતો માહાંડ નામ હોલંડ નહી.”

શેરીડન બોલયો કે “વારૂં ચાલો તાહારે આપણે તેની તપાસ કરીએ. હોલંડ તહમે ગેલરી ઊપર જઈ છેક પછવાડે ઊભા રહો અને હું તખતા ઊપરથી બોલું તે સાંભલો. પછી તહમારી ખાતરી થશે.”

ગેલરીપર જવાને ઘણાંક ઓરડાઓ જોલંગ તાં સારીપેકે વાર લાગતો હતો. બહારે છેક ઊપર હોલંડ પુગો તાહારે શેરીડને પોઝારીને પુછ્યું કે “કેમ હોલંડ સંભલાયય કે ?”

હોલંડ બોલયો કે “ઘણુંજ સરસ, મીસતર શેરીડન ઘણુંજ સરસ.”

શેરીડન બોલયો કે “વારૂં તાહારે સાહેબ મેહરખાન” એજ કહી હોલંડ કીતરે તેની અખાજી તે લાંબો રસતો ખાંપી ગયો અને હોલંડ નીચાસ થઈ બેલો. એ બનાવ પછી ઘણુંએક હોલંડે શેરીડનને પોતાનાં સપાસામાં લીધો.

મોટાં માણસોની અજાણ્ય ખોડ.

ઘણાં મોટાં માણસો જેઓ પોતાનાં લખાણથી અને ચંચલાઈથી જગતમાં માણસ પરસીધ થઈ ગયા છે તેઓમાં અજાણ્ય તરેહની ખોડ હતી. કાકર જાનસન નામનો એક માણસ પુરવીન ઈંગ્લેન્ડ લખનાર રસતામાં ચાલતાં દરેક માણસનાં થાંભાને હાથ લગાડતો ચાલતો હતો. જો વચમાં એક થાંભાને હાથ નહીં લાગે તો પાછો દોડી જઈ પેઢેલથી દરેક થાંભાને હાથ લગાડતો આવતો હતો. “ખોલ્ટ કોરર” નાં રસતા તરફ જતાં ફરસખંદીનાં દરેક પથર ઊપર અવાર નવાર એક એક પગ મુકીને ચાલતો હતો. જો એ મુકાઈ જાવતો તે દાહડો અભાગરો ગણતો હતો. વહી ચાહી પીતાં તે અંદર કોઈ જોય નહીં તેમ નારંગીની છાલ નીચવતો હતો.

જુશન નામનો એક નામીયો ફરેંચ શધલો પોશાક પેહેડે તોજ લખી શકતો હતો.

રીશીજ નામનો એક જરમન પરીક્ષક ચોરર દાડવું માથડું પાસે હોય તોજ લખતો હતો.

શીખલ નામે એક રૂમી હાથમાં તચકીરની દાખડી હોય તોજ લખાણ કરી શકતો હતો.

બેકન નામનો ઈંગ્લેન્ડ શીક્ષક લખવા અગાઉ ઘુંટણમંડીએ પડતો હતો.

જોન્સો નામનો એક પુરવીન વાયાજ કરનાર પોતાનાં ધરમ સંબંધી ભાપાણા ઘુંટણમંડોએજ લખતો હતો.

પોપ નામનો ઈંગ્લેન્ડ સાહેર કવીતા લખવા આગમજ ઝોટથી જુગ ખરાડ પાડી પોતાની મનશકતીને તેજ આપતો હતો.

રૂસો નામે એક ફરેંચ લખનાર ખરી જજરમાંજ લખી શખતો હતો, અને ખાઈરન નામે એક ઈંગ્લેન્ડ સાહેર મધ રાતેજ કવીતા લખતો હતો.

લુધર નામે એક જરમન પંડીત જેણે રોમનાં મોટા ધરમગુરૂની આપણદ સતા પેઢલાં તોડી તે અભીયાસ કરતી વખતે હજેશ પોતાનાં પગ આગલ એક પાલેસો કુતરો રાખતો હતો.

બ્રાલવીન નામે એક જરમન ધરમ ગુરૂ બીછાનામાં બેસે તોજ લખી શકતો હતો.

ચીલીલી નામે એક ફરેંચ યરધાન દુરસતની વખતે બીલાડીઓ સાથે હમિશ ગેલ કરતો હતો.

આડીસન નામે એક ખાહોશ ઈંગ્લેન્ડ લખનાર લખાનમાં મશકરો હતો અને ઘણીજ તારીફ લાચક રીતે લખતો હતો, પણ જાહેર મીજલસમાં તે ઝુગોમંતર થઈ બેસતો હતો.

સંતોશ.

એક અસલી ખરાંહમણે દીધેલી સીખાંમણ.

“અરે માનવી, તું કદી વીસરતો ના, કે આ દુનીયામાં જે તારો દરએ છે તે પરમેસવરનાં દાહાણથી નેમવામાં આવીયો છે; તે તારું દીલ યીછાણે છે, તે તારી સધલી ઇજાનું છાલકાપણું જુવે છે, અને તારી માંગણી ઘણી વેલા તારી ઊપર દયા લાવીને ના પાડે છે.

“તોયણ સધલી વાજખી ખાહોશ, સધલી ઈમાનદાર મેહનતને માટે તેનાં પરીયકારણથી દરેક ચીજની કુદરતમાંજ ફેલ મેલેલી છે.

“જે બેદરકારી તુંને લાગે છે, જે કમનસીબને પું રહે છે, તે જે મુલ માહુથી તેઓ નીકલે છે તે જો, તે તારી પોતાનીજ બેવકુશી, તારી પોતાનીજ મગરૂરી અને તારા પોતાનાજ ઘેલા બેચાલથી બને છે.

“ઝોટલા માટે ખોદાનાં કીધેલાં ઊંચર ખરખડો ના, પણ તારા પોતાનાં હુમાંને સુધાર; તું કદી પણ એમ બોલતો ના, કે જો મારી પાસે દોલત અથવા અમલ અથવા ફરસુદ હોયે તો હું કોયે સુખી રહું; કંચેકે તું બાણને, કે એ સધલાં તેઓનાં ઘણીઓ ઊપર ખાસ બેચેની લાવે છે.

“જરીખ માણસ માતખરતુ દુખ અને શીકર જો તો નથી, તેને અમલનું સંકત અને ગુચવણ લાગતી નથી, કે નહીં તે ફરસુદનો કંડાલો બાણતો; અને એટલા માટે તે પોતાનાં નસીબને રહે છે.

“પણ હરેક માણસનાં સુખનો દેખાવ જોઇને અદેખાઈ કરતો ના, કંચેકે તું તેના છુપા દુખથી અંબાણો છે.

“શોધથી સંતોશ પામવો સચીથી મોટું દાહાપણ છે, અને જે પોતાની દોલત વધારે છે, તેની શીકર પણ વધે છે; પણ એક સંતોશી મન એક છુપી દોલત છે અને અસંતોશ માણસને તે મલતી નથી.

“તોયપણુ જો તું દોલતની લાક્ષયથી રાસતી અથવા પહરેજગારી અથવા દાન ધરમ, અથવા નમ રતા બુદ્ધી જાએ નહીતો, દોલત કદી પણ તુંને કુખી કરશે નહીં.

“પણુ એથી તું સીખજે, કે સુખનું ખાલેસ અ ને વગર ભેલનું ચેલાનું માનવીને માટે નથી.

“ખોદાએ તેને નેકીની સરત દોરવાને માટે ને મીચેછે અને તેની હદ સુખજે; અને જાંહાંસુધી તે પોતાની મંજલ પુરી કરતો નથી અને ખેલુશતમાં તેને તાજ મલતું નથી, તાંહાંસુધી તે સુખની હદ લગી કાંઈ પણ પોંહોંચી શકતો નથી.”

રંગ.

સીરીનબાઈ પોતાના ધણી સાવકશા સાથે એક દીવ સે સાથે વાતચીત કરતાં બેઠેલાછે, તેવામાં એક કાપડીયા સીરીનાઈ કાપડ વેચવાને માટે લેઈ આવેલો. સીરીનબાઈ ને પોતાના બચાંને માટે એક ઝબજી અને પોતાને માટે એક સારી તથા ઈજાર વેચાતી લેવાની હતી, તેથી કાપડીયાને તરેહવાર અતના અને રંગના કપડાં લાવવાને માટે કહ્યું હતું. કપડાં તરેહવાર રંગના લાવીશો હોતો, અને તે માટેથી સીરીનબાઈએ થોડાંક ભેઈતાં ખરીદ કીધાં. કેટલાંક કપડાંના રંગ પસંદ કીધા અને કેટલાંના રંગતો તદન પસંદ પડીયા નહીં. કાપડીયા ગયા પછી સાવકશા સીરીનબાઈને પુછે,

સાી—“કેમ સીરીન, ભેઈપે ખોશો હાલ મારા મન માં થું વીચારે ?”

સીી—“વલી બીજું થું, આ કપડાં વીચે હશે.”

સાી—“ખરું, હું કપડાંના રંગ વીચે વીચાર કર તો હોતો અને એવો વીચાર આવેલો કે તમે રંગ વીચે કાંઈ પણ સમજેછો કે નહીં. કુનીયામાં દરરોજ આપણી ન જરે તરેહવાર રંગ નજરે પડેછે, પણ એ રંગ પોતે જાતે કાંઈ ચીજો અને અથવા તે ચીજની કાંઈ ખુબીએ એ વીચે થોડાન જાણ વીચાર કરેછે. વાઝ, તમે એક સારી સફેદ, બીજા લાલ, તરીછ પીલી, ચોથી બજુ અને એવી તરેહવાર રંગની ભેઈ; હવે ખોશો એ જુદા જુદા રંગજે તે થુંજે ?

સીી—એમાં સમજવાનું થુંજે. વલી જુદા જુદા રંગમાં સફેદ સારીને ખોરીયાથી તેના જુદા જુદા રંગ બનેછે.

સાી—પણ સફેદ, લાલ, અને બીજા રંગ તે થુંજે ? તમે એક ચીજ સફેદ, બીજા લાલ, તરીછ બજુ ઇતીયાદી જુવોજો તેનું કારણ થું ?

સીી—તમારું પુછતું મને કંઈ થું લાગેછે. વલી કે દરતે રેકે ચીજમાં જુદા જુદા રંગ મુકીયા, તેમાં તેનું કારણ થું એ પુછતું મારા મનસે કંઈ થું લાગેછે.

સાી—હા, મેહેલાં કામેલ શખસોને પણ એ કંઈ થું

વાગતું હતું પણ જારે સર આઈઝાક નીપુટને રોશનીની ખુબી સોધી કાઢાડી અને કુનીયાને જાહેર કીધી, તારથી એ આખર ઉપર લેકોતું મન વધારે લાગું અને હવે પછી રંગ વીચેના સવાલ કાંઈ પણ કંઈના લાગતો નથી.

સીી—એ રોશનીની ખુબીઓ થુંજે તે કહેજો ?

સાી—હા, રોશનીની મોટી તરણ ખુબીજે; ગરમી, રંગ અને રશાપણ ખુબી.

સીી—ગરમી અને રશાપણ ખુબી બીજા વખતે સમજ થું પણ એ રંગને લગતી ખુબી થુંજે તે સમજાવો.

સાી—રંગને લગતી ખુબી સમજવાને માટે તમને એક સાધારણ દાખરો કહું. આપણા મુનલામખ માટેથી એક જુલક કાઢાડી લાવો. હવે એને ખારી આગલ મુર નની રોશનીમાં પરો અને સામજીની દીવાલ ઉપર થું ધા થેછે તે જુવો

સીી—હા, થું સુંદર રંગો પડીપાછે. એવાતો આપણે વરસાદની કમાણમાં પણ ભેઈપેછ.

સાી—ખરું, એ ભેઈ બતાવ રોશનીની ખુબીથી જ થાયેછે. એકમાં કાચથી અને બીજામાં વરસાદના દીપાં થી બનેછે

સીી—એ રંગ કેમ બનેછે ?

સાી—રોશનીના કીરણની એવી ખુબીજે કે જારે તે હવા માટેથી પસાર થાયેછે તારે તેની ઉપર કાંઈ અસર પતી નથી, પણ વચમાં કાંઈ પણ ઘટ પારદરશક વસ્તુ આવી એટલે તે કીરણનો રસતો બદલાઈ જાયેછે અને વગર રંગના કીરણના સાત જુદાં જુદાં રંગના કીરણ છૂટાં પડેછે.

સીી—તારે થું રંગ પણ રોશનીના કીરણજે કે ?

સાી—હા, તે રોશનીના કીરણના જુદા જુદા ભાગોજે. જે આપણે વગર રંગના કીરણ ભેઈપેછ, તે આ સાત જુદા જુદા રંગના કીરણનું બનેજુછે.

સીી—તારે, એ ઉપરથી સમજ પડેછે, કે આપણી રોશનીમાં સઘવા રંગો આવેલાછે.

સાી—હા, અને તે નજદીથી છુટા પણ પડી શકેછે; અને તે છુટા પડવાનું કારણ પણ છે, પણ તે સમજવું ન રા મુશકેલજે. બીજા ભેગવાઈએ સમજાવશ. પણ વાઝ, આ રંગ દીવાલ ઉપર પડેલાછે તે તપાસી જુવોની; તે કીયા રંગજે ?

સીી—જુવોનો, સડધી નીચે રાતો રંગજે; પછી પી લો, તે ઉપર બજુ અને સડધી ઉપર કાંઈ જાજુરો જોવા દેખાયેછે.

સાી—હા, બરાબર, પણ એ તમે વધારે ચોકસાઈ થી તપાસી જોયોતો માલમ પડશે, કે એમાં જુદા જુદા સાત રંગજે. સડધી હેઠલ રાતો, પછી નારંગીના જોવા, પછી પીલો, પછી લીલો, પછી બજુ અને તે પછી ગલીના રંગ જોવા અને સડધી ઉપર જાજુરના રંગને મલતો જોને ઈ ગરજમાં વાણેલેટ રંગ કરીને કહેછે.

સીી—તારે થું સઘવા મલીને એટલાન રંગ હોયેછે કે ? આપણેતો કાંઈ બેસુચાર રંગતો ભેઈપેછે. સાતના કરતાં કાંઈ સાતનો જુદા જુદા રંગનો જોવામાં આવેલે.

સાી—તમે કહેછો તે ખરી વાત, પણ તમને જારે

કેહવારાં કે બારા રંગ માતરે તરણુ છે તે સાંભળીને તમને બ્ય મરતી લાગશે; પણ અમરતી લાગવા જીવું કાંઈ નથી. બ્ય રા આ સાત રંગ ધેવાનથી તપાસી જુવો. સહધી હેલ રા તો છે, તે ઉપર નારંગીના રંગ જોવા અનને તે ઉપર પડી છે. હવે જરૂર તમે પેહલાં એ રંગો જોવા તારે તમે મને લાલ પછી પીસા રંગ કહીયો હોતો, તમારા ખેવાલમાં આ નાર, ગીના રંગનો આવીયો નહી, અનને તેનું કારણ એ છે કે એ રંગ લાલ અનને પીલા રંગની મેલવણીથી થયો છે અને એક તરફ તે લાલને બીજી તરફ પીલા રંગને એટલો તો મલતો આવે છે કે એ રંગ લુલી નવાયે. એન પરમણે પીલા અનને બહુ રંગની વચે લીસા રંગ આવેલો છે અને એ રંગ પણ પીલા અનને બહુ રંગની મેલવણીથી થયો છે. બહુ રંગની ઉપર બીજા એ રંગ છે અને તે બહુ અનને લાલ રંગની મેલવણીથી બનેલા છે. એ ઉપરથી સમજ પડશે કે અસલ રંગ માતરે તરણુ છે, રાતો, પીસો, અનને બહુ અનને તેમની તરેહવાર વધતી અથવા એકી મેલવણી થયા થી તરેહવાર રંગો બનેપા છે. આએન રંગોમાં નારંગી નો રંગ, લીસા, ગલીનો રંગ અને વાયોલેટ રંગ અસલ નથી પણ મેલવણીથી બનેલા છે.

શી૦—હા, હવે મને વીચાર આવે છે કે એ રંગોની જો જીવી જીવી રીતે મેલવણી કરીપેતો સાત થું પણ સાતસો રંગ થયા વગર રહે નહી. જો લાલ અનને પીસા રંગ મેલવીપેતો નારંગીના રંગ થાય છે, પણ જો લાલ રંગ વધારે હોયે અને પીસો થોડો હોયે અથવા પીસા વધારે હોયે અને લાલ થોડો હોયેતો જીદ જીદ રંગ પણ સેડેન ફેરફારના થાયે. પણ વાડ લાલ, પીસા અને બહુ સાથે મેલવીપેતો થું રંગ થાયે.

શી૦—વાડ તમેજ વીચાર કરોની થું થાયે ?

શી૦—મારા ધેવાનમાં કાંઈ રંગ આવતો નથી.

શી૦—વાડ, એટલું કેહવો કે સફેદ ક્રાઈ મેલવણીના થાયે ?

શી૦—થું તમે એક કેહવા માંગો છો કે લાલ, પીસો, અને બહુ રંગ મલીપાથી સફેદ રંગ થાયે ? એતો મારા ખેવાલમાં આવતું નથી.

શી૦—તમારી અટકલ બરાબર છે. એ અસલ તરણુ રંગ મેલવીપેતો સફેદ રંગ થાયે અને તમે હાલ જોયું કે સફેદ કોરજુમાહેથી એ રંગ છુટા પડીયા.

શી૦—તારે મને હવે વીચાર આવે છે કે કાલો રંગ કેમ બને છે ?

શી૦—કાલો જોવા રંગ છે નહી.

શી૦—એ તમે થું બકો છો, વલી કાલો રંગ નહી હોય.

શી૦—વાડ, તમે મને કેહવો કે રાતરે અંધારું થાયે તેનું કારણ થું ?

શી૦—થું સવાલ પુછો છો, એક બચુંમી કેહ કે સુરજ અસત પાંખીયા તેથી અંધારું થયું.

શી૦—હા, હવે તમે પોતેજ કેહવો કે અંધારામાં આ પછુને સધું કાણ કાણ રંગ આવે છે ?

શી૦—કોઈકે સુરજના કોરજુ રાતરે પડતાં નથી તેથી.

શી૦—મેં તમને હમણાં સમજાવીયું કે સુરજના કોરજુમાં જીદ જીદ રંગની ખુબી છે. જરૂર એ કોરજુ હોયે નહી તારે રંગ પણ હોયે નહી અને તેટલા માટે કાલો પણ કાંઈ રંગ નથી.

શી૦—તારે થું રાતરે મારી પીલી સારીના રંગ પીસો રહેતો નથી કે ?

શી૦—તમે અંધારામાં કેમ કહી શકો, કે આ મીનનો કલાહો રંગ છે ? સુરજની રોશની વગર એક મીન ઉપર રંગ આવતો નથી.

શી૦—તારે થું ઝાડ પાનના લીલાં પાતરાં અથવા સફેદ, લાલ, પીસા, બહુ કુલ ઉપર રાતરે રંગ હોતો નહી કે ?

શી૦—અલબત્ત, તમે અંધારામાં જાનને જોવાની એક રંગ બીજા રંગ માણેથી આવેપાયે છે કે સધું કાણ કાણ નજરે પડે છે.

શી૦—તારે થું તમે એક કેહવા માંગો છો, કે સુરજના કોરજુ પડે તોજ સધલી મીન ઉપર રંગ આવે છે ?

શી૦—હા, એમાં વલી શક થું રહેયો.

શી૦—એતો મારા માનવામાં વાત આવતી નથી. મારી લાલ અથવા લીલી સારી હમેશાં લાલ અથવા પીલી ન રહેવી જોઈયે.

શી૦—એ પણ તમને સમજાવું. આપણે એક મીન પીલી અથવા લાલ જોઈએ તેનું કારણ થું ? ફરક મીનમાં રોશનીને છુટી પાડવાની ખુબી હોયે છે. આ સારી લાલ કેમ રખાયે છે ? જરૂર સુરજની રોશનીના કોરજુ એક ખડાં ઉપર આવીને પડે છે તારે તરત તે રોશનીના રંગોને જીદ પાડે છે, પીસો અને બહુ રંગ પોતામાં યુસી લે છે અને લાલ રંગ આપણી નજર ઉપર પાડો. મારે છે અને એક કારણને લીધે એ સારી લાલ રંગની રખાયે છે. જરૂર એક મીન રોશનીના સધલા રંગ યુસી લે છે અને કાંઈ પણ રંગ પાછી મારતી નથી તારે તે મીન આપણે કોઈ જોઈયે, એન પરમણે જ મીન રોશનીના એક પણ રંગ યુસતી નથી પણ સધલા પાછા મારે છે તારે તે મીન આપણે સફેદ જોઈયે.

શી૦—જરા મને સમજ આવેપો. આ સારી લીલા રંગની કેમ જોઈયે છે.

શી૦—સેડેલ છે, એ સારીમાં એવી ખુબી છે કે તે રોશની માટેના લાલ રંગ યુસી લેછે બહુ અને પીસા પાડે મારે છે. હવે તમે જાણો છો કે બહુ અને પીલા રંગની મેલવણીથી લીલા રંગ થાયે છે.

શી૦—હા, હવે હું સમજ કે એક મીન લાલ અથવા લીલી અથવા પીલી શા માટે નજરે પડે છે.

શી૦—જો સફેદ રંગ સધલા રંગની મેલવણીથી બનીયો છે તે સમજવાનું હોયેતો એક પપડી અથવા એક ગોલ જડું કાગલ થઈ છે ઉપર ઉપર જાણેલા સાત રંગ જીદ જીદ પરમાણુ પરમાણુ લગડીયા હોયે અને તે જરૂરી ફેરવેતો જીદ જીદ રંગને બદલે માતરે સધું સફેદ નજરે પડે છે.

શી૦—આ બાબતે નેકે પેહલાં મને નજવી લાગતી હતી તે હવે મને થયું અમરતી ઉપજાવે છે, અને જરૂર હું વીચાર કરું કે મારી કેટલીએક બેઠેનપણીયા મારા જીવન અનંત હશે અને તમારા જવા સીમેલા, વીચારવાલા

અને પોતાની બાપડીને કાંઈ પણ નહું નહું સીખવવા ઉપર ખતી ધણીએ તેઓને કદાચ નહીં હશે, તેથી હું અકુશોશ કરું છું. મારી ધારણામાં આવે છે કે ઇસકોલોમાં ઓકરી એને એવી એવી બાબતો વાતચીત કરીને સમજાવવી એ ઈચ્છે, કે તેઓને હરેક બીકત બાબત વીશે પુછપરછ કરવા માં ઉત્તર આવે.

સા૦—તમારા જેવી વીચારવાળી બાપડી નેહને અ ને સીખવા ઉપર તમે ખતી છે એ તે નેહને અને ઘણા હરખ ઉપજાવે.

પરચુટણ.

પરીક્ષા લાવવાને એક દિવસ—જેઓ ડાકટરપણ ની પરીક્ષા આપવા બજા છે તેઓને કાબેલ અને કસાયલા તબીબો ઘણા કઠણ સવાલો પુછે છે અને એમન બનવું ને ઈચ્છે કારણ જે જીવાનોને લોકો પોતાની જાંઘની સોપે તે વા જીવાનોની કાબેલીઅત બરાબર કસવી નેહએ. એ વી એક પરીક્ષા આપવા એક જીવાન સખસ ગયા. પરીક્ષક જે પોતે એક કાબેલ વર્ણ હશે તેણે સવાલ નાખ્યો જે નાટ્ય કોઈને પુચકલ પરસેવા લાવવા આહાતા હોવા તો કેઈ દવા ફરમાવે ? પેલા જીવાન સખસે ઘણી દવાના નામ કહ્યાં પણ તબીબજ સતોપ પામ્યા નહીં. તેવજ ફરી બોલ્યા કે “વાર” એ શબ્દો દવા તહમ કહી તેથી ફાવે નહીતે પછી કપો ઉપાય લેશો ?” નાના તબીબ આકરો યદને બોલ્યો કે “સાહેબ હું” આહારો ધરાકને તહમારી આગલ પરીક્ષા આપવા મોકલું. પછી તેથી જે તેને પરીક્ષા નહીં છુટે તો ફતીયામાં સાધી છુટે તે મહને માહી ત નથી.”

એક અચ્છો કપડો—એમરનેથી નામનો એક પંકા યલો ઈંગરને એક વેલા ઓકરાએને ફેળવણી આપવા માટે વીચાર આહાર પાડે તો તેમાં એમ બોલશે કે “ઈ ટન મદરેસા વીશે તહમારો થું વીચારો ? હું” પાટ્ય કે આહારો ઓકરાને હું તાંડાં ધરસથપણના કાપદા શીખવા મોકલું.” એમરનેથીની બાપડી બોલી ઉઠી કે “પપારા આહાર, તહમે પણ તયાં ગયા હોતો એટલે થાત.”

પંડીતજીના પોઠા—એક પંડીત પોતાની ચાચીમાં મથણ હતા તેવામાં એક નાની ઓકરીએ આવી આપત સ માંગ્યા. પંડીતજી બોલ્યા કે “જેડી હું” આપત આ પું ખરો પણ તે લઈ નવાને તાહારી પાશે કાંઈ વાસણ નથી. પંડીતજી વાસણ લેવા ઉડ્યા તેવામાં પેલી નાની ઓકરીએ સુલાવાળી આગલ જઈ હાથમાં રાખ લઈ ઉપર આપતસ યુક્યા. પંડીતજી અચરત પાંચી બોલ્યા કે “આ દવા પોઠા સામે મહને આટલું રાન રહ્યું નહીં.”

હસાબ કરશો?—એક નીચાલના સીખરાકે એક સેવર (ખલાસી) ને પોતાની પતરાજ બજાવવા કહ્યું કે “દસ પેનસના અપરધા તરતીઆંહિસની ફીમટ કેટલી ?”

સેવર બીચારો બળેલો નહીં તે વાત ઉડાવી બોલ્યો કે “પણ હું” એક હસાબ કહું તે કરશે ?” શીખરાક યુસસાથી બોલ્યા કે “તાહારે જે નેહએ તે પુછની ?” સેવર બોલ્યો કે “જે એક પનીરની ચાર પેનસ યડેતો આડાં ભરીને સલગમની ફીમટ થું ?”

એક મોથીએ એક દીવસે એક કાબેલ સખસને ક જીઆપોર બાપડી ઉપર કવીતા બોલતાં સાંભળ્યો. મોચીની બાપડી ઘણી કલાંત હતી તેથી આવી કવીતા તેણીની આગલ બોલવાને માટે તેણે પેલા કાબેલ સખસને કહ્યું કે “બાઈ તાહારી કવીતાની એક નકલ મહને આપ.” પેલા સખસ જે મોચીની બાપડીને આલખતો હતો તે બોલ્યો કે “બાઈ તાહારી પાસે અસલ દસતાવેન છે તાહારે તહને નકલની શી ભર ?”

રમુજે પુરશત.

૧ હું—હું તરજ અપરને એક બોલ્યું. વેલાયત આહાર વતન છે અને આહારો વેલાયતનાં નામથીજ તહમે મહને આલખાછો. તરહવાર કદ અને રૂપ ધરી હું હીફસ તાંન આપું છું. આરતની ખુબશરીના જે મોઠાં સાંધન તેમને વધારે રૂપ આપવાને અને ખીલવવાને હું એક મોડું હથીયાર છું. ગલીઓ દુર કરવાને આહારો ધરમ છે અને તરહવાર વહીવટ તહમે આહારી યાસે કરાવે છે. આમ કાલનાં ઓકરા ઓકરીઓના તો હું મોટો દોસત છું. આમદાદ ઉડતાં વાર તેઓ મહને તેડું મોકલે છે. અરે કે દલાકતો એટલા મોટાં મુખપર પડેલા છે કે ધણે ધામે બધ તો બી આહારી સોખત ઓડતા નથી. યરડાઓમાં કોઈ કોઈવાર તેડું મોકલે છે. જે મહને જાહાં હું કારગત લાગુ તાંહાં શલવા વાપડતા રૂપતો કેટલું સાટું ? વધી મુખપર ઓકરા એ આહારો મુતલગ પીછો ઓડતા નથી તેથી દરસત નથી. નેટ્યો તેઓ મહને માહે છે તેટલી પોતાની ચોપડીએ ને પણ માહેતો આહારે ફરીયાદનું કયું કારણ નથી. વળી જેઓ મહને છેક નીવેડી મુક્ય તેઓને આહારે એલતઆથ કરવી છે કે તહમે ધરસેલા સાથે લેવાવવાને લાયક નથી. વધી તહમારા યોડ કે કુતરાંની પણ આકરી કરવા હું ત ઉધાર છું. જે આહાર ધર કાહારી નાખે તો નાતવાનીને દરે કરવાને આહારોમાં અપકરી જુલે છે. હીફ બાપડા એ તો આહાર નામ પણ ન લીએ પણ તેમને ખમર છે કે આહારો વગર મોહોતના બીજાણપર કેટલા પડે છે ? બાઈએ હવે કહું મહને આલખ્યો ?

૨ જી—જેવું નાનું જનાવર પોતાના નામમાં પોતાનું ડામ રાખે છે.

૩ જી—એકવાર લખાએલા આંકડાને ફરી મુકીઆ વગર, એકથી તે નવ મુકીના બધા આંકડાને એવી કોઈ રીતે મુકી કે તેનો સરવાલો બરાબર ૧૦૦ થાય.

૪ હું—આરતોને એક પેરવાસ જે જીવનાની ખતરીમાં આવી રહેલો તેને પેરેલા અપરધા ઓકરી

કેટલી વખત છોરવગોળે. કાંઈ નાણું સેક ઝાડપરતો પાક તાં નહી હશે. પણ આપણી વાત કોણે માને ?

ફલલાલ—(મનમાં બચા) હું તે નહીં.

પુરુષધીઆલ—એ દેવાદાર ભાઈની વાન રાખતાં માનભે મહીઆરણ ભઈ હું હવેતો નાહી રહેલાણું કે તહાંના સરખા એક બેશાવંદને આવા વખતમાં ટેકા આ પવાને માહારામાં તાકાત નથી.

ફલલાલ—અરે ખવલાના પીર (મનમાં) તાહારે સે ક મહને કાઈ આશા રહી નહીં.

પુરુષધીઆલ—હાલ તરતો ભાઈ દીલગીરણું. સે ક માનતા હોયતો માનભે એ બોલો બોલતાં મહને કંપો લો હીનો ગોટ ગલવો પડેછે. વાઝે ભાઈ કીકર નહી. કાલ કોણે જોઈછે. જરા માહાડે મકર કરેતો ધરબેકાં તહમને આવી હું માહરીથી બનેએટલી મદદ આપીય. દો રાખ ? સેકને વાસતે બારણું ઉઘાડ.

ફલલાલ—અરે સેક એટલી તસદી નો લેયો.

પુરુષધીઆલ—સાહેબજી મહીઆરણભાઈ જહારે હીંપાથી પધારો તાહારે મુખેથી આવતા જાએ. મોહોબત એ અજબ ચીજછે.

ફલલાલ—મુખ દેખીએ તો કીકર આડો (મન માં) વાઝે સાહેબ તહારા સરખા મેહરુઆન હમારે માયે છે એજ મોઢો સતેચછે. [સાધુ રાખ યાપછે.]

સાધુ—સાહેબ મેહરુઆન પુરુષધીઆલ સેક. આ કાગલ લઈ માહારે આવવું પડયુછે. [ફલલાલ જાયછે.]

પુરુષધીઆલ—(વાંચીને) વા ! યુગરાનાં ! માહારા કાકાહુલવાલ સેક આવયાછે ! હોરાખ દોડતો પેલા મહી આરેજભાઈને બોલાવ.

સાધુ—તેવણતો કોણ જાણે કયાંહ નીકલો ગયા હશે. સેક તહારા કાકા એવાતો પકાન લેવા બનયાય કે બે ઘડી નેપાય કરીએ.

પુરુષધીઆલ—પંદરેક વરસ તાહારે કાહાડે ખરાં કે (મનમાં) યુગર, યુગર !

સાધુ—તાહારે સેક હું દોડતો જઈને ફલલાલ સે કને હીંપાં મોકલું.

પુરુષધીઆલ—હા, હા. કહે કે હુંતો દેવાનો જ ની ગયોય.

અરે આવે વખતે એ બુદ્ધાનું બી આવવું થયું ? ઈશ વર માહારી વાન રાખે.

[જાયછે.]

દેખાય ૨ જો—સેક એલીઆરાનાં ઘર.

ભાઈ અલગાંભાઈ ઘરણા બારણાં આગલ દાખલ યાપછે. દારી—કાઈ માહારાં સેકાણી હમણા કોઈની મુલાકાત લેતાં નથી.

અલગાંભાઈ—જા, પાછી જ ને કેહે કે તહાંનાં સહી અલગાંભાઈ આવેલાંછે. [દારી જાયછે.]

હજુર અધી વાત મહને ખબર પડી નથી. કાલને કાલ વરતમાન પંતરોમાં નામ નીશાળ મુકાં મોકલીપેતો માહારે જવ ઠરે.

[સેક છપનલ દાખલ યાપછે.]

આવોરે સેક છપનલ તહમે જુમાઠે સાંભલેતો હશે.

છપનલ—ભાઈ બોખરાંભાઈ ને પુરુષધીઆ વીરોને ? અલગાંભાઈ—હા, હા.

છપનલ—ખરેખર અજબજાણ.

અલગાંભાઈ—ખચીદ હું દીલગીરણું કે આવાં સા રાં ત્રાણસો લોકોની આંગલીમા આવવાંછે.

છપનલ—હેમાં એલીઆશા સેકનો વાંક નથી. તે વણ પુરુષધીઆપર એટલાતો કીદા હુતા કે મોઢાં વઢની કે હેવત મહને ઈઆદ આવિય કે પાલેતો કુતરો પગને કરડે.

અલગાંભાઈ—પણ મેંતો સાંભલણું કે બોખરાંભાઈ ની કુતીતો દોવાલીઆનાં ઘરમાં ઉઘાડી ધઈ.

છપનલ—નહીં, નહીં; એ બધું પુરુષધીઆનું કામછે.

અલગાંભાઈ—એવદની માફક. હું સોગંદ બાઈને કહુંય કે દોવાલીઆએ બોખરાંભાઈને જલમાં સપડાવ્યાંછે.

છપનલ—એકબાઈ ચાંદનનાએ કાણે સાંભલેલી તા હારે વાત ખોટી ?

અલગાંભાઈ—ખરદાત બાઈ મેનાએ નજરે એપલી વાત તાહારે ખોટી ?

છપનલ—પણ હેએ સામાં ટચકાંભાઈન આવેછે. એવણની ખબર પકીન હશે.

[ટચકાંભાઈ દાખલ યાપછે.]

ટચકાંભાઈ—પધારાં અલગાંભાઈ મરીબ એલીઆશા સેકનો ફેસતો સાંભલેયો.

અલગાંભાઈ—હાલ જુવોની કોઈએ સપનામાંબી ધારણું હતું.

ટચકાંભાઈ—ચલકે તે બધું મુજબ ?

અલગાંભાઈ—પેરેતેપીન એના મારામારાથી મેંતો એવુંન સેવટ ધારી મુકયું હતું; પણ બાઈ કાંઈ વધારે વી ગત તહને જણતાં હશે.

ટચકાંભાઈ—મેંતો એમ સાંભલણું કે પુરુષ— અલગાંભાઈ—નહીં નહીં દોવાલીઆનું એ કામ. પુરુષધીઆએતો બધું નોખાણું બોલણું કીધું.

છપનલ—અને તે હોય પણ હવેતો એલીઆશા સેક નો કાલ રૂખપતો કીક.

અલગાંભાઈ—કાલ ? કાલ શાંતો ? મેંતો કાંઈ એવું સાંભલણું નથી.

ટચકાંભાઈ—મેંતો નહીં.

છપનલ—એલીઆશા સેકે પુરુષધીઆ સાંપે તલ વારથી કસાકસી કીધો અને કનચીએ એ જુનરોગ ઘરસ થને ભારી નખમ થયો.

[કીલીઆલ દાખલ યાપછે] કોલીઆલ—છપન કીકરા ટું ભુલેય. મેંતો સાંભલણું કે પીસતોવથી ખરાયા.

છપનલ—નહીં કાકા; એમછે કે તરવાર આબાદ કે લેજમાં ગોખાઈ ગઈ.

કોલીઆલ—નહીં, નહીં, રોહોડસેર નેટલી ભારી એલી યાખાયાઓ આરપાર ચાલી ગઈ.

છપનલ—કાકા તહમને ધુલની ખબર નથી.

કોલીઆલ—સમજ્યા વગર અચસયકી અજબ ના

કર. વગી બાઈએ એવું કહેલું નવનું કે ગોલી યાપામાં થી પસાર થઈને ઠામલામાંથી આરપાર થઈ ગઈ, અને એક પોસ્ટનો સીપાઈ ચાલતા હતા તેનો હાથ વીધીને ગા ડાંમાં બેઠેલા એક બલતા સીંગડાંને અથડી પાસે એક નાનો કુતરો પડેલો હતો તેનો બેજમાં પેસ થઈ નથી તે છે તતકાલ પરાંણ મુકયો. એલોઆશા સેકર ડાકટરોની હાર ઉભી. તેઓ સાંમાન ડાકટર આવેછે.

[દુલસાઈ સેક ટાપન થાયછે]

છપનછ—કેમ ડાકટર સાહેબ કાંઈ આશા છે ?
અલગાંબાઈ—વર્ધરામ તહમારું થરાક કેમ છે ?
છપનછ—ડાકટર થું તરવારથી કહેલું વીધાઈ ગયું નથી ?

ગોલીઆશ—ડાકટર ગોલીના બેકમાંથી લેહી ઘંચું નવું હશે ? યગ કાપી નાખવાની ધાસતીમાં નહીં ?
દુલસાઈ—તરવાર થું ને ગોલી થું, ને ડાકટર થું, ને થરાક થું ? તહમારી આગરી કેકાંછે ?

છપનછ—તાહારે સાહેબ ડાકટર નહી હયો.

ગોલીઆશ—ગોલીઆશા સેકના એક ખીતર હયો. સેક તહમારા ઘેસતની હાલત કેહેવી છે.

દુલસાઈ—હું કાંઈ જાણતો નથી.

અલગાંબાઈ—જરૂરતા બીજાંએ બીચારા મુતા છે.

દુલસાઈ—થું બકાઈય તહમે લોકો ?

છપનછ—તરવાર આરપાર !

ગોલીઆશ—રોડાડ સેરની ગોલી !

છપનછ—કમખખત પુરુષીએ !

ગોલીઆશ—ચંડાલ દીવાલીએ !

દુલસાઈ—એ થું વાત છે. કોઈ આમે બોલેય છે હું તે બોલેય એ બીના થું છે. પણ તાહારે આ વાતનો નકી કે સેક એલોઆશા થાયલ થયાય.

શયલાં એક બવાન્—એતો વાત નકી છે.

દુલસાઈ—પણ પુરોએ આંખ શેડીને જીવો કે સા માં તેવણ કચુક કચુક આવેછે.

[સિક એલોઆશા ટાપન થાયછે]

આવોરે એલોઆશા સેક કોઈએ તહમારા યાપામાં થી ગોલી આરપાર ચલાવી ને કોઈએ તરવાર કહેલું વીધું, ને વલી મહને સામેલ કરવા મહને વર્ધરામ ડોકો મેસાડયો.

છપનછ—એલોઆશા સેક એ વાત સદનતર એ દી પડી માટે હમારો હુઈપાંનો હુઈપ સખતો નથી. ખર ખર ને પેલા હુઈપાંનો તહમારી ઉપર આકૃત ગુજરી માટે હમે તેની ઉપર તપાહારનો ફીટકાર ગુજારીએ છઈએ.

એલોઆશા—(ખનખાં) વાત પવનપર આવી હશે ! થું નકારા લોકો છે.

ગોલીઆશ—એલોઆશા સેક આવી ઉમરે તહમે પરલુખા એન મહને પુછો તેા સરીઆમ મુરખાઈ હતી.

એલોઆશા—એમાં તહમને કેરતો એખમ ? પાર ફી પીડામાં આપણે માણું ધાવયાવી સું વડે ! ભાઈ તહમારું કામ કરો.

અલગાંબાઈ—રાજ રાવન નહી લાડ લડાવે એરેતો એલોઆશા સેકનો લાડ હતો.

એલોઆશા—બાઈએ કદર તહમારી પાસેન રાખો. છપનછ—લોકો ગમે એવી રેહી કરે પણ તહમે સેક એવા કુરખે કે જાણે જાણતાન નથી.

એલોઆશા—ભાઈ તાહારી સીખામણ તાહારેન થર રાખ.

ગોલીઆશ—કાંઈ ગામમાં એવું ચાલતું આવેય. એન એલોઆશા સેકને મહને પુછો તો મારો સતોરા. એલોઆશા—એહા ખાતર તહમે હીંયાંથી નીક લો. તાહારા થરપર તહમને કાંઈ સતા નથી.

અલગાંબાઈ—ચાલો ભાઈ આપણે જઈએ. બીચારાં અધીરાં લોકોનેતો ખબર કહીએ.

એલોઆશા—કાણું કરો તહમારું હીંયાંથી. સયાઈ થકા મારી એ લોકોને બાહાર કાઢાડી તાણું માર.

[દુલસાઈ અને એલોઆશા વચ્ચે થયેલું બચ્છે.]

જાઓ હીંયાંથી દઈતો, ડાકણ, નીકણ. તહમારાંન જરૂરથી તહમેન ખરખે.

દુલસાઈ—ખચેદ સેક આવતો ગમખ થયો. ચાલો સેક આપણે એકમેકે મેસી વાતો કરીએ. [બચ્છે.]

ભલો દલીલો.

(નંમ અને દલીલપણને થયેલી જાણતેનો.)

અસલ લખાએવી આ વાતમાં હમારાં વાંચનારાએ ને લાખ થઈ પડે એવો કેરોલક ફેરફાર કરી હુઈપાં મુકી છે.

એક ગાંમમાં એક બુધા સખસ રહેતો હતો. તે જ લો હતો તે સામે એરેલોતો દલીલ હાલતમાં રહેતો હતો કે જે નાંમ ગાંમનો લોકોએ બુધા દલીલો પારીછે, અને એ નાંમ વગર તેને કાંઈ એવખતું ન હતું. આ ગરીબ કંગાલ રોસો એક પોતાની નખાનાથી ખખ થઈ ગએલી હુઈપડીમાં રહેતો હતો અને તેની આસપાસનાં મોહોડા એકમાં પેરનાં ગાહાડ ઉગાડીઆં હતાં તેનાં પર વેચી તપા ખાઈ પોતાનું ગુજરાન ચલાવતો હતો. એક ધંડીનાં દીવસમાં ને વખતે કરાં અને હીંમ આસખાંનમાંથી નવધા ર પડતાં હતાં અને રસતે ચાલનાર યુસાફરો તેવોના ગર મ વસતર સમેત બધીની માફક રાહાડા હીંમ જવા થઈ અંધા નતા હતા. એવા સખામાં યુથનમાં અને નુરાંની વાલા એરેરાના એક ને નવનો તે ગાંમમાંથી પસાર થતા હતા. તેવોએ રાહાડ મરાડવાના વીચારથી એક મોહોડી હુઈવેલીમાં નજ થતાં થણી પાસે ઉતારો માંગીએ. તે થણી એ સાફ નવાખ આપીએ કે બાપુ આ કાંઈ “રાવરન” અથવા “હોરેવ” નથી કે તેમને હુઈપાં ઉતારો મલે તે થી જતો અને કોઈ તેવી નગા મોહોડી કાહાડો અને તાં હાં નજ તમારી રાહાડ મરાડો. આવા નવાખ ને તરણ મોહોડી હુઈવેલીમાં થણીએએ આપીઆ તેથી નીરાસ થઈ આગલ ચાલવા નતા હતા. એવામાં એક ગરીબ સી એક કુવા ઉપર ઉભી રેહી પાંછી ભરતી ભરતી આ યુથાફરો નો તમાસો એતી હતી અને રાહાડથી તે યુસાફરોનાં ડાયાં તથા હાટ ને ફરફર ઉડતાં હતાં તે જોઈ તેણીને દયા

આવી અને આગળ નધ કહેલું કે “ગરીબ સુસાક્રોએ આવી સકત થ’ડીમાં અને આહરે કાંમ કરતાં જોઈને મારી હાલતને તમને વીચાર આહરે; પણ ભાઈએ સુલેસ લેા કોને નાચારીને લીધે સધલી આદત પાડવી પડેછે અને તે થી અને હાલ જહાજી લાગતું નથી, પણ તમોતો નાજીક બદનનાં અને શાહેમે ચોખ લ’દગી ગુજરી હશે તેથી આ થ’ડી તમારેથી બરદાસત થતી નથી. ખરેખર હું દલગી રહું કે તમને આ મોહાટી મોહાટી હલેલીનાં ધણીએએ જ રાખી દ્યા દખાડી નથી એકે તેવાને તેમ કરવાને ખવસર છે; પણ હું પોતેતા અતીસર લાચારરહું તેથી ત્રારો એ ક જીયો પાકોસી જને જલો દલીલ કહેછે તેની જી પડીમાં લેઈ જઈ અને મારી ખાતરીછે કે તે તેની ખવસર પરમાંછે તમારી બરદાસત કરશે.” એમ કહી આ લલી સી તેવાને ભલા દલીલની જીહુપડીમાં લેઈ ગઈ અને તાં હાં તે જીવાંને નીરે કાંઈ સુકું પાકું ખાનું તઈઆર કરી આપીછે.

પેલા સુસાક્રોએ જે અલીં તે ગતીગત રામજી આ ઈ લીધું અને રાત પડવા આવેલી તેથી બીજાનું મેલવવા ની આશા રાખતા હતા. એવામાં બોલો દલીલ મોલીએ કે ભાઈએ મારે તાંહાં બીજાનાં જીવી કાંઈન ચીજ નથી પણ આ ધાંસની પુરીએ પાથરી તે ઉપર આએ ધુલતા અને કખતા સાંધાએને હું હમેસ આરાંમ આપણું તે ઉપર તમને સુવાને કીક લાગશે નહીં.

સુસાક્રોએ એટલા ઉપરથી એવું માંગી લીધું કે તેવો બેસીને વાતબીતમાં પોતાની રાત ગુજરી શકશે અને એટલા માટે તેવેએ પોતાનાં મેનબાંને કહેલું કે ભલા બુધા તમારી લ’દગીને કાંઈ હેવાલ કહો અને હોમને તેથી વાકેફ કરો. તે ઉપરથી જીયો મોલીએ ભાઈએ મારી લ’દગીને હેવાલ કાંઈન નથી પણ આ માહારી પેરડીએ, જે જ રમે વરસોનાં વરસો ગુજરાંન ચલાવીઈછે અને કુનીઆમાં એજ મારી બસકેઆમતછે. એ પેરડીએ ઉપરથી જરૂર આજે પેર તોડી તમને ચખાડતે પણ જેઈ કાલેજ કોઈ યં ડાલ ચોરે મજ ગરીબની સધલી અસકેઆમત આહાડ ઉપરથી ચોરી લેઈ મારી લામ્પારીમાં ઉમેરો કીધાછે તેનું અને ભારે કુખ થયેઈછે.

એ વાત સાંભલતાંજ એક સુસાક્ર મોલી ઉઠીએ કે ભલા દલીલની તમારે વાસતે હોમ ફશવરની ભકતી કરીયું. એટલામાં બીજો મોલીએ કે તમારી કાંઈબી આમેશ પુરી પાડવી હોયતો મોલી દેવો હશે. હમારી બ’દગીમાં તે મેલ થું. તે ઉપરથી બુધો મોલીએ કે ભાઈએ મને કાંઈ જોઈ નથી પણ અને એટલુંજ માંગણું છે કે જે કોઈબી માણસ આ માહારી પેરડીએ ઉપર ચહડવા જાય એટલે તે તાં હાંન બ’ધાઈ જાય અને હું ઈજી તાંહાંસુધી તે આહાડ ઉપર થી ઉતરી નહીં શકે.

બીજે દાહાડે પેલા સુસાક્રોએ રકસુદ લેઈ ચાલવા માંડીઈ અને બુધો આહરે પાંછી લેવા ગયો એવામાં કાંઈ પાકી રહી ગયલા પેર જે બુધાનાં જોવામાં નહીં આવેલીયાં હતાં તે ચોરવાને પેશાન ચોર પાછો આવેલીએ અને આહાડ સાથે લટકી પડીએ. જોવા બુધો ઘરમાં આવેલી પાછીનું

માંડ ઉતારેછે તેવામાં તેની નજર પેલા ચોર ઉપર પડી તે ઉપરથી તે અચરત ધઈ મોલીએ “અરે ખોદા ! પેલા મારા જેઠાંનો કોણ હતા ? તેવાનું કહેલું ન થયું !” એમ મોલી પેલા ચોર તરફ નઈ મોલીએ અરે બુધા તું હવે મારા હાથપર ખાસો સપડાયો, હવેતો હું નંગલમાં નઈ થોડાં લાકરાં લેઈ આણું કે તે નીચે સલગાવી તુંને તાપણું કરી આપું કે જીવી ફરીથી આ નગાએ તને પગલાં ભરવા ની હીગત ન થાય.

જીયો નંગલમાં ગયો એટલામાં પેલા ચોર જે લટકી રહેઓ-હતો તેણે જીમ પાડવા માંડી તેથી આસપાસના એક બે પાકોસીએ તેને નીચે ઉતારવા મદદ કરતા ગીઆ અને આહાડ ઉપર ચહડવા જાયછે એટલામાં તેવો પણ લટકી ગયો. જોવા બુધો નંગલમાંથી પાછો ફરીએ તેવો જોયછે તો બીજા બે નવાએને ટીકા અને મોલીએ કે સાખાસ પાકોસીએ ગરીબના પેરો ચોરીન પેટ ભરવાનો ધધો કરોછો. તેવાએ ઉતરવાલીએ કે ભાઈ ખરી વાત જોગોતો દ્યા કરવા નવાં ફરતી પડીઆ છડ્યે. હવે એટલો હમારો છુટ કર કર કેમકે હમારાથી દ’મ મારી શકાતો નથી. બુધાએ આ બે બીનતકસીરવારોને કહેલું કે જોવા ભાઈ તમે ચોર નથી તમારે મારો ચાલીઆ જવો. તેજીન તેવાને છુટક થશે અને એ વાત માંખમાં પસરી, તેઆર પછે આ બુધાના આહાડોની નજરીક આવવાની કોઈએ હીગત કીધી નહીં. પેલા ચોરે ધણીએક આજીલ કીધી અને સોમન લીધા કે ફરીથી આ નગાની પાકોસમાં વટીક હું આવેલી નહીં અને તેનો છુટક થશે.

આ બનાવ પછે જીયો રાખેતા પરમાંછે પેરની ઉપર ચોતાનું ગુજરાંન ચલાવા લાગે અને એવા ખોરાકથી તે અતી સય નાતવાન ધઈ રહેલો હોતો. એક દીવસે કોઈએ તેનો દેરવાને કોઠીએ, તે ઉધાડી જેતાં લાંબી સુલથી ધારેલો પરોણો નજર આવેલીએ. તોએ આ વખતે આ પરોણો જીવણની એટલો નજરીક આવેલી પોરેતોછે એવું જીયેકે કવચીત વીચારીએ નેહતું. આ પરોણાનું નામ મોહાટ હતું અને તે જુર ઉમેરે રહેી કેહેવા લાગે કે ચાલો આ તઈ આરી કરો તમારો વખત ભરાઈ ચુકોછે.

નરાખી દલગીર અથવા અચરત ધયા વગર જીયો મોલીએ કે આવા ભાઈ બેસતો ખરો; હુંતો તઈઆરહું કેમકે મારું દીલ સાફ અને સવચછ; ચાલ મોલી તારે શું કેહેલુંછે.

મોહાટ મોલીએ શું ? મારાથી રાજ રાવનથી તે ગરીબ કુનબી પાંછી બીહીને ઘરથી જાય અને તું ધીર પેટે આલો બેસો કરી મોલેછે અને મારી બીલકુલ દરકાર કરતો નથી અને બીહીતો નથી !

જીયો મોલીએ ભાઈ અને સા સાડું બીહીવું જોઈએ, અને આ કુનીઆમાં તે વલી કહી મેનમજહછે ? અને તું લેઈ નરેતો હું સુખી થવસ. જે કાંઈબી દલગીરી તેને લાગેતો આ માહારી પેરડીએ લીધે લાગ જે કેમકે એથી માડું ગુજરાંન અને પેટ ભરેલુંછે. આ લ ભાઈ વાતમતો વખત નીકલી જાયછે અને તું કાંમના માણસને મારેથી ખોટી નહીં કરાય, તેથી તઈઆર થવાં આગમય એક ચીજ માંગી લેઈછે કે મને ખરવા આગમ

અ એક સાઈ જેવું પેર તોડીને ખાવા દે. મોહત બોલી એ કે આવી તારી નજીવી માંગણી મારેથી ના પડતી નથી તેથી જ સુખેથી ખાઈ લે.

બુદો બાહેર પેરડી તરફ ચાલીએ અને મોહત તેની પુઠે ચાલવા લાગે. ફરી ફરીને બુદોએ એક પેર ઉપર ન જર ફેરવી, અને બોલીએ કે બાઈ પેલું પેર અને નેહએ તેથી આ તારા હાથમાંનું ડાનરડું જરા આપ કે કાપી કા હાડું. મોહત બોલીએ, અરે ભલા માણસ વલી કોઈ સી પાહુબચો પોતાનું હપીઆર કુચમેનનાં હાથમાં આપતો છુ થો ? તારૂં પેર તોડી તે પછુ કદાચ તેમ કરતાં જનીનપર પડી પોયું ધઈ જશે તેથી હંમે ચહુડી પારી લે.

અરે વલી મારામાં હંમે ચહુડવા નેહવી તાકાતમ હોતો તું વરી અને તેડવા થું કાંમ આવત ! એટલા ઉપરથી મોહતે હંમે ચહુડી પેર પારવાતું માંયે લીધું અને પેર તોડી નીચે ઉતરવા નતાં તાંહાંન મોહીટી મેહો અને ઉતરાયું નહી.

મોહત—એ ભલા દલીદરી આતે કેહી જાતનુ આ હાડાઈ ?

બુદો—(હાથેને) થું તારી નજર કુદીય; ને એ પેરનું આહાડાઈ.

મોહત—અરે તેતો ખરૂં પણ મારાથી હાત કે પગ હીલવાતા નથી તે થુંછે ?

બુદો—ભાઈ એતો તારૂં કાંમછે એમાં અને કેટલો નેખમ ?

મોહત—અરે એ બુદા થું જનાથી ફનીઆ ધરધરે તેનીજ સાથ તું મજાક કરવા મેહોછે કે ? પણ તુને ખબર છે કે તું તેમ કરી કેટલો નેખમ માંયે ખેંચેય તે ?

બુદો—મારા જવા બાવા નાહુ ને તાપે;—જેનું તાંમજ દલીદરીપણું તેને નેખમ ભારી; પણ ભાઈ તુને કમવાએલો નેહ હું દલીદરીપણું; પણ મારા જવા એક ગરીબ અને લા મારની સુવાકાત લેવાને તમારા જવા મોહાડાં માંહસની એકાએક શી ઈલા ધઈ હાલતો તે મારા હાથપર સપડા પાય તેથી જ્યો ઉપર આ ધરીએ તમે તરાપ મારવા નતે અને તાંહાં કકચાત અને માહતમપોસી ચલાવતે તે કરતાં તો જરા હું તમને થોડો વખત અટકાઉંતો ખરો. તેથી હાલતો તમે અહીઆંન ખેસોતો ઠીક.

મોહત—(બંધાઈને) આતો અને કોઈ પહીત સાય કાંમ પડીછે, વાઝે એ ભલા દલીદરી, થું હું તારી સાથ આટલો નરમ રહેયો તેનો આ જસ આપેછે કે; પણ એ ભાઈ ખોદાતાવાએ કોઈનીબી મારફતે તને એક મોટી શક્તી આપી હોય તેનો જુડો ઉપયોગ મારી ઉપર ના કર અને વધુ પચા તી કરવા વગર ને લેખ તારાછે તેને જલદીથી તામે યા અને નેને અહીથી ઊર નહીતર તારાં આહાડોને બાલી ભસમ કરી નાખશ.

બુદો—તારે નેહએતો બાલી નાખ; હું કસમ લેઈ કે હુંજ કે મારા આહાડ બલી ભસમ થવા છતાં તું ને છોડનાર નથી તે સત માંનજે કેમકે એમાં ખુદરતનો હાથછે.

મોહત—આને ખરેખર હું કોણનું મોહાડું નેહ તારા ધરમાં મેહો—ભાઈ હવે માવ મોડામાં ઘણો સવાદ મ

ને છોડ. મોખડ ખુદયવીમાં મારૂં કાંમછે અને સુરજ અસત પાંચે તેની આગમય અને મારૂં સખલું કામ અતોથી લેવું નેહએ. થું ખુદરતનું ચકર અટકાવા માંજેછે ! માવ અને છોડ નહીતર હું છુડા પછે બહુ ભારી પડશેને.

બુદો—અરે ભાઈ જરા ધીરો થા; અને તારી જરા બીહીક નથી અને જરા માણસને મોહતની બીહીક નહી તેને આખી ફનીઆની ધમકીથી એક રતીભાર ધાસતો ઉપજનાર નથી તે. સત જાણને, જરે ખોદાતાવાને હેકમ ધરે તારે હું તઈઆરહું.

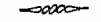
મોહત—ઘણાં સાચા વીચાર ! ભાઈ આને જાંનજે કે મોહતની ઉપર પેહેલી ક્રતે તે દલીદરીપણુંએ મેવલીછે જ અને હમણાં ખુદરતથી બસારત ધઈછે કે તને છોડી દેલો અને જરે રોજ કેઆમત આવશે અને સખલાં માણસો જરે આ મારાં ડાટરડાંથી કપાઈ ચુકાં હશે તારેજ હું ફરીથી તારી પાસે આવસ અને છેલો અહરકો તેને મારય તેથી આ ફનીઆનાં સખલાં માંહસોની હસતી ખતમ ધયેલી તું નજરે નેયે, વાસતે હવે મને છોડ કેમકે થોડેએક છેટે એક રાંણી રીખતી મારો વાત જાણેછે.

બુદો—થું તું આ બધું સાચું કહેછે કે મને ઠગાવાની વાત કરેછે.

મોહત—નહી હું ઠગાવતો નથી, ખરેખર સરવેથી છેલે આ ડાટરડું તેને કાપશે. તું ફનીઆનું ફના થવું કેક કુધી નજર નેયે.

બુદો—જે ભાઈ એમછે તો ઉતરી તારે રસતે માલીએ જા.

મોહત ઉતરી અહડપથી એક પવમાં ઉડી ચાલતો થયે અને તારમાદ દલીદરીએ મોહતને કહી નેયો નથી ને કે વારંવાર તેને વાસતે આસપાસનાં લોકથી તે શાભાલેછે. ભલા દલીદરીની આસને ભારે લાંબી વય ધઈ અને તે હજુર જેમનો તેમ પોતાનાં મીથરેહાલ કપડાં સાથે પોતાનાં પેરનાં આહાડની તંજરીકે રેહેછે અને મોહતનાં વચન પરમા જો દલીદરીપણું છેક ફનીઆ ફના થયે તાંહાંચુધી છવસે

લોહાંચુંમખક.

બધી ધાતુઓમાં લોહાંચુંમખકમાં ઘણા અજાએજ તરેહના સુણે. લોહાંચુંમખક કાલા જુરા રંગનું લોહાંચું છે અને લોહાંચુંને પોતા તરફ ખેંચવાની તેમાં બાંધીએ તછે. ખેંચવાની શક્તી તેના બે છેડાઓમાં હોયછે જને બે દરૂવ કરી કેહેછે. અને જહારે તેને રોરીએ કરી હવામાં લડાડાયું હોયછે તાહારે હરદમ એક છેડો ઉતર દરૂવ તરફ અને બીજો છેડો દખશીલ દરૂવ તરફ દખાડેછે. ગમે તેવો તેને ચકરી આપો પણ પાછી પોતાની દસા તે છોડનાર નથી.

લોહાંચું સાથે લોહાંચુંમખક ધસડવાથી લોહાંચુંમાં પછુ ઉતર દખશીલ દખાડવાની અને તીખાં લોહાંચુંને ખેંચવાની ખાશીએત આવેછે. આ રોધથી કમખાસ નીકલેછે ને વાહાણ વાલાઓને ફરીયા ખેડવામાં એક માહા બલવાન હપીયાર ધઈ પડયુછે. ને યોગેપર આપણી ન

નર પણ કવચીત દોડે તેવી ચીજે ફનીયામાં બહુ ઉપયોગી થઈ પડેછે; જેમ જેમ આપણામાં પુરસ્કૃત ગુણોના વધારાને કારણે અને ઇશ્વરની ભેદાયસની ઝોલાઈના આપણે અભયાસ કરીશું તેમ તેમ આપણી અકલ વધતી જાય છે અને આપણા સુખમાં હંમેશા વધે.

લોહાંચુંમબકના આવાં ગુણથી ફીલસૂફો તેની બારીકીથી તપાસ કરવા લાગ્યા કે તેનો ભેદ તેમને માલુમ પડે અને તેની બીજી બાજીએતો અભવલાભમાં આવે, પણ આ ગલા કરતાં પાછલામાં તેનો વધારે ફેરફાર પાંખપાછે. તે એકાએક શોધી કાઢાડ્યું કે અર્ધન વખતે અને બધીજ નજીએ લોહાંચુંમબક ઉતર દશા દેખાડતું નથી, પણ વખતે તે પુરવ અને પશ્ચીમ દશા દેખાડેછે. તેઓએ વધી બીજી એવું શોધી કાઢાડ્યું કે જો લોહાંચુંમબક અને લોહાંચુંમબક વચ્ચે એક બીજી વસ્તુ મેલો હોય જેવી કે બીજી ધાતુઓ, લાકડું, કામ, પાણી, આતસ વગેરે તોયપણ તેની આકરશન શક્તિમાં ઘટાડો થતો નથી અને એક લોહાંચુંમબકનો ઉતર દરૂવ બીજા લોહાંચુંમબકના દબશીલ દરૂવને ખેંચેછે અને ઉતર સાથે ઉતર દરૂવ અને દબશીલ સાથે દબશીલ દરૂવ એકેકને પાછા હરોડેછે. એવું અનુભવ કર્યું કે લોહાંચુંમબક તેમજ લોહાંચુંમબક વચ્ચે આકરશન શક્તિ હોય કારણ આકરશન ધ્યાને ખેંચાન મેલુમાં અસર પસરેછે. એ સીધ કરવા તરાજનાં દાંડાને એક છેડે લોહાંચુંમબકને ઠાંગે અને બીજા છેડે તેજલાન ભારની એક વસ્તુ ઠાંગે જેથી તરાજ સમતાવ રહે, પછી એક લોહાંચુંમબકને કટકાને લોહાંચુંમબકની તલે મુકે અને તરાજ, લોહાંચુંમબક તરફથી પોતાની મેલે નીચે ઉતરશે. વધી લોહાંચુંમબકની નજીએ લોહાંચુંમબકને મેલ્યું હોય અને તેની તલે લોહાંચુંમબકના કટકાને મેલશે હોય તો બી તરાજ લોહાંચુંમબક તરફ જોડાંક ખાઈ નીચું ઉતરશે.

ગમે એવા ચમતકારીક શુભો લોહાંચુંમબકમાં આપણને માલુમ પડે તોમી એક વાત ઉપર અપાડા થઈ શકતા નથી. તે એક એ શુભોત્તર કારણ રોધવા ઉપર બંડે બંડે ફીલસૂફોએ પોતાનું ડાહ્યાપણ અને કલા વચરક ગુણ વધાંછે.

(ઈસતરખ)

સંતોષ રાખવાના સમ્મન.

એ માહારા જીવ! સંતોષનો ખીટો સવાદ લે, કારણ ઇશ્વર કષ્ટપાલ છે. દયા અને પપાર તેની દરેક પેદાશમાં મલકેછે. તેની બેહુદ પુરસ્કૃતના ખેવાલ બાંધ; સારી પદ્ધતી તેની કીરતી પોકારેછે; તેની પેદાશ તેના નામને જેમ આપેછે.

આકાશ અને ધરતી તેની શક્તિની સામેતીછે, આ કૃતાબન્ને દાહાડાને હાકમ અને માહાતાબ જે રાતની રાંછી, દરેક ચીજ જેને જીવ અને હીલમાલની બખરોશ છે તે મહા બલવાન દાતારની બુલંદી આપકાર કરેછે.

તેના હાથની કરીમતનો વીચાર કર; આદમ અને હેવાન તેના બેહુદ કાણુ દેખાડેછે; થાસનું તનખું અને ધુવની રન તે કદીમ કોણુ છે તેનું ગનીઆન દીએછે.

પ્રજા પરવતોને અને ખીજીને, ખાર આકાશની ઉંચાઈ અને માહારાખરની ઉંચાઈવર પોકાર, સવાલ કર કુદતા પવનને અને દશમણ પુકાનને, અને નમીનપર માલતા નજવા કીડાને, અને તેઓ તે રહીમ દાદગરના અમુદ દાહાપણ અને બેહુદ શક્તીનું બજાન કરશે.

જે ઇશ્વરે આપણને જીવ અને હસતી આપી તે સાહેબની ઈસતુતી તે કેમ કરીએ? આપણું શરીર અને આતમાં તેજના હાથની બખરોશછે; અને જાંહાંચુંમબક દીલનો કપકારી આદે તાંહાંચુંમબક તેના પવીતર નામને આસી રવાદ દીએછે.

દીસના તે આપણો વાલીછે; અને દર ઉગતી બાજ દાદ ગુલાહી પુરશે કે શીહા અધકાર રાતના પણ તે આપણો કહેલો નેગહબાન હોતો. દરેક પલ જે કુચ કરેય તે આપણને તેડેછે કે જે પરખ કષ્ટપાલ ઇશ્વર આપણી જ દગીનો ચેરાગછે તેને આસીરવાદ દે.

અભાગેય નસીમે આકૃતના વખતમાં આવી જો પડશે અને સંકરેડના ભાર તલે કમડાઈ ખરીએ તો નર આપણો આકાશી મદદગાર તે બોજને ટેકાવી લેવા આપણી કમરને જીરના નહરા મેહતા કરેછે. તેના હાથને તે બાહર કાઢાડેય અને આપણા સંકટ સુખના તેજ આગલ દવની સુઆઈક નાણુદ થાયય.

જે આદમ ઉપલી વાત ના બુલંદ; ના બીહીતો કે ઇશ્વરનું તેનો નીવારી મેલશે, કારણ તેજના પેપારનો રેલો આપણુ તેના બચાં ઉપર હુમેશ મેહતોછે. હુમેશ તેની પવીતર ઇશ્વરને તાબે થા, અને તેનીથી ઉતરતાં સુખ કુખ ને નમીને લે; કારણ ઈલાહ રાખને કે દયાનું તે સુખય સથામછે, તેનું દાહાપણ બહુ અમુદછે, અને તેની શક્તી અતી બેહુદછે.

(ઈસતરખ.)

છાકરીએની ફેલવણી.

સરવે સેઆની બાઈએ જેલો પોતાની છાકરીએની ફેલવણીને માટે ખતી હોયછે તેઓએ આરહું નર ધે આનમાં રાખવું કે કુદત નીશાલની ફેલવણી તેઓની છાકરીએને માટે બસ નથી. તેઓનાં પાછલાં સુખ અને જંદગીને માટે બીજા એક વધારે એાતમ બીજની નરરછે. તે તેવોના લખશણ અને આચરણછે. નીશાલ ફેલવણીથી તેઓના આચરણ અને લખશણ ઉપર ગમે એટલી અસર થાય પણ તે છાકરીએની ઉપર પોતાના ધરના રેવાન અને સાલમાલન ઈઆને માતા પીતાના દાખવાઓ ઉપર થી વધારે અસર થાયછે અને તેના છાપ તેવો ઉપર ન લદીથી હોછે. નીશાલ ફેલવણી તેઓને સારી વલણ આપેછે. પણ જરે રાત દીવસ કમમાં પોતાના માતા પીતાને તેથી ઉલટીવ વલણથી ચાલતાં તેઓ જુએ તારે તેના છાપ તેઓ ઉપર જ કાંમ નલદીથી ન હોઈ.

સરવેથી ઉતમ તાલીમ છાકરીએને એ આપવી જાય કે સંસાર ચક્રમાં તેઓ જેની હાલતમાં પાછલથી આવી પડે તે હાલતમાં સંતોષથી રહેવાને તેઓ સાંભરધવાં થાય. આ તાલીમ આપવામાં સુખીઅ વાત એ છે આનમાં

રાખવી કે જેથી આખરો દરરોજના સંસારમાં તેઓ ઉપર આવી પડે તેને ધીરજથી તાપમે યતાં જવાને સીખાડવું. વલો ક્રકત એવી હાલતને તાપમે થઈ પડી રહેવામાં કાંઈ મોહાટાઈ નથી; પણ આપણામાં જેટલું સામર્ય હોય તે જેટલું વાપરી આપણે હાલત સુધારવાને તજવીજ કરતાં રહેવું. એ સીખાડવાનું કાંઈ બોલો અને ચોપડીઓ છોકરીઓની સામે ધરીઆવી નથી બનતું, પણ તમારી સંસારી આરસી જે તમારો હર પલનો દેખાવ આપે છે અને જે તમારાં બધાં હર પલ જુવે છે તે સાફ અને સવજ રાખો છ' આને તેઓની સામે તેવા દાખલા તમે પૂરો.

જરે તમારા ઘરમાં મંદવાડ ચાલતો હોય, જરે તમારે માંહે નબરો દાહાડો આવી પડીએ હોય અને આવા પીવાના વાખા પડતા હોય, જરે તમારાં છોકરાંઓના અંગ પર નાખવાને સારાં વસતર ખુટી ગયાં હોય, જરે સંસારી બોજ તમે તમે ચંપાઈ ગયાં હોય, તારે જેમ કેટલી એક બાનુએ બ્યકલાઈ આકલી પડી આપો દીવસ પોતાને તથા અર્થાઓને કદવા રહી નીરાસ થઈ પોતાના પેદા કરનારને હલકા બોલો બોલી પોતાના બોજ તમે વધારે અને વધારે ચંપાતી રહે છે અને આસપાસનાઓના સુખને નાસ કરે છે તેમ કવચીત કરવું નહીં. એવી વખતે નાહાની છોકરીઓ પોતાની માને બારીકીથી તપાસે છે અને તેનો દાખલો થરી વારંબવાર ચાલે છે જેથી પાછલી છ'દેગીમાં તે પોતાના સાસરાં ઘરનાં સુખને નાસ કરનાર થઈ પડે છે અને પોતે પણ કુખી થાય છે.

તમારી છોકરીઓ જેમ તમારા કરતાં ચઢડતા દર નજીના લોકોનો પેહરવાસ અને રેવા જુવે છે તેમ તેઓની માલ નંજર સામે તમારા કરતાં ગરીબોની હાલત નજર પાડે અને તેઓ વધારે નવારે તે ઉપર ટોંચે આપો. ગરીબોની હાલત જોઈ તે ઉપર રહેઠ નજરથી નેતાં સીખાડો. સરવે મોહાટાં જાવુંસો તેવોના પેહરવાસ અને ઉંચી રીતના રહેવાસથી કાંઈ સુખી નથી હોતાં; પણ ખરી નેકી વાલાં માંનસોન ખરાં સુખી છે એવું દુનીઆમાં બનતા દરરોજના દાખલા દલીલાથી બતાવો.

નીચાલ કેવલણીથી મગજ ખીણે અને ઘર સંસારી ઉપર હજી કેવલણીથી નીતી મન ખીણે, તેથી તમારાં બધાં ઓને ઉધારવામાં એ બધેની એકશરખી નજરીઆત છે. હાલ છોકરીઓને ને આંપણી તરફ નીચાલ કેવલણી અંજ છે તેવોના મન ખીણે એટલી નથી; પણ અંજીમ ક' અંજે તેથી જાંહુમુથી તે પુખત પાપાપર આવે તાંહુમુથી તમારી છોકરીઓની મન તથા નીતી કેવલણીના સુખીઅ આધાર તમારી પોતાની જ ઉપર રહે છે.

શ્રીફ હેડરાખાદ.

ઇશ્વરી સંને ૧૮૪૩ માં ઇંગ્લેન્ડ શરકારે આ પુરાંતુ રહેર છતી લીધું તે વખતથી એ રહેરમાં શીર લોકોને નામે રાજ કરતાઓના અંક આવેલો, શર ચારલ્ડ નેપીઅર ની શ્રીફ સાથની લડાઈમાં આપણા હાલનાં આગાખાને ઇંગ્લેન્ડ શરકારને કાંઈક અદદ કીરેલી તેથી આપણી માંન

વંતો શરકાર આ બોજનાં પીરને હજ કાંઈક લવાન'મ આપે છે.

કરાંચીયો હેડરાખાદ આસરે ૧૧૦ માઈલને છેડે છે, પણ એની અથવચમાં ઈઆ કરાંચીયી આસરે ૫૫ માઈલ એક ઠાઠા નામનું ઘણુંનું પુરાંતું રહેર આવે છે. એ રહેર ઘણું અસલી છે તે હાલ તપા ફેટલાંક પચેલી નવી સોલો ઉપરથી માવં મં પડે છે. હાલમાંતે એ રહેર તદ્દન પડી ભાગુ છે, એ ની વચતી ઘણીનું દુક થઈ ગઈ છે અને ઘંધો રોજનાર કાંઈ ચાલતો નથી તેથી ગરીબ એતુતો પોતાના નાહાના પાક ઉપર સંતોષ પાંખી વરો છે. મુખ્ય વચતી પોકણા બરાંમણી ની છે તેથી દહીં દુધનેા શુકાલ છે. એ રહેરમાં હજ સઘી. સરસ ચારસા રંગવામાં આવે છે. તે શીવાએ દાખડા, રેશ મ વીટવાના કાટલાં તથા કલંમદાન વીગરે તરેવાર, લાકડાં ની ચુદર રંગત છનડો બનાવામાં આવે છે. એમાંથી ૫૦ માઈલપર કોતરી નામે એક મથક આવે છે એ કેકાણે શ્રીફ રેવેનેા છેડે આવે છે. હીઆંથી ઉપર નવા શ્રીધુ નદીને ખારજે ઇસીટીઅરમાં સવાર થઈ પડે છે, પણ કોતરીથી હેડરાખાદ જવાની શ્રીધુ નદી વટાવવી પડે છે તેથી એ બેહ કીના રે લઈજ લાવ કરવા એક નાકી આગનેાટ દર અરથે કલાકે આવ જ કરે છે.

એ ઇસીટીઅરમાં દર માણસ-દીક અરથે આંતો આવવા પડે છે તે આપી પેરે યાર ઉતરીઆ કે એક મોટું બજાર આવે છે તેને ગીદુરનું બજાર કહે છે, તેમાં અનાજ, રૂઢ તથા બીઆનો વેપાર ચાલે છે. તેમાંથી ગાડીમાં ઈઆ થોડા અથવા ઉંટ ઉપર તરણ માઈલ મુકી સવારી કીધી કે શ્રીફની રાજ ધાની હેડરાખાદમાં આપણે દાખલ થઈએ છે. એ રહેરમાં પેસતાં તેને સપેશો દેખાવ મેડોડોને દેખાએ છે કારણ અતરની સઘલી ઈમારતો મેડોડોથી બાંધેલી છે. હાલે તે ઇંગ્લેન્ડ શરકારના હાથમાં આવવા પડે તેમાં કેટલાંક જાહેર બાંધકાંમો પથર તથા મુતાંના બાંધવામાં આવેલાં છે, બાકી અથવા સઘલાં જાહેર બાંધકાંમો નેવ, કીલો તથા મીર લોકોના મેહેરોએ શરવે મેડોડો તથા કાચી છ'ટથી બાંધેલી છે. એ રહેર એક ટેકડી જેવી ઉંચી જગા ઉપર બાંધેલું છે તેમાં કીલો ઘણીનું ઉંચી જગાએ આવેલો છે અને જોઈ તે ઘણી અથલી વખતનો બાંધેલો છે તેથી તેનું બાંધકાંમ સારી રીતે ટકી રહેલું છે. એ રહેરમાં ટુરેલી નાંખની એક નેહેર શ્રીધુ નદીમાંથી લાવવામાં આવેલી છે તે મીર લોકોના વખતની બાંધેલી છે, તથા તેઓની જમીન સારી હવાથી એ નેહેરની આસપાસ માગ બગીચાની સારી રચનાં દીકામાં આવે છે. એ રહેરની બનાવટમાં મુખ્ય અજારતકાંમ છે; તે રેશ'મ અથવા નરીનું બનાતો ઈઆ મખબલ ઉપર ભરવામાં આવે છે; તેમાં રોપી, જુદ, સપાટ, કોર, દેખલ કલાય, ગાદી, તકીઆ વીગરે ઘણીક જતનો સાંખાંન વાંચનારી બાંધણિએ જેઓ તથા વાપરે એ લુગો. અતરે જેવા લાએક મુખઅંકરી મીર લોકોની કમરો છે તેને કુખા કહે છે, એ કુખામાં ઘણી ઉંચી કારીગરી તથા બનાવટ વાપરવામાં આવેલી છે અને તેની અંદર આગલ થઈ ગમેવા રાજવંદી મીરોની યોરો છે. એ યોરો ચડધી' સરસ સંગેરમર પથરની બનાવામાં આવી છે ત

થા તેને જોતાં તે જોનારને અચરતી પમાડે હુલી નકશીદાર' બાંધીછે. ને કે આપુ શેઠર મઠોડાંતુ બનેલુછે તોબી આ કુખા ને આસરે ૧ દબ'નથી વધારેછે તેમાં સઢથી સરસ ઝુના તથા પથર વાપરવામાં આવેએછે તથા તે ઉપર તે વાર ભાંતના રંગ આપેએછે નથી જાંજી આપે કુખે કો ડીકાંમતી બતાવેલો હોએ હુલો દેખાએછે. હેતાં ગુબન ની તારીક ઘણાંક કારીગરો કરેછે. એ શેઠરની આખીઆવા માં ગરમી દાહાડા ગરમી ઘણી તથા થંડી દાહાડામાં થંડી ઘણી પડેછે અને વરસાદ જાન્યે પડતો નથી, પણ ને, જીન અને જીલાઈ માસમાં શીંધુ નદીનું પાંજી ઉપર ચઢે છે તેથી જમીન શબ્દી તરખોર થઈ જાયેછે અને નદી ઉ તરી ગઈ એટલે તેમાં વાવવાનું કાંત થાયેછે તેથી પાંક સારી થાયેછે ને આખાંદાની રહેછે. એ શેઠરની ગુખીઅ પેદાશ આગલતાં વખતમાં શીંધુ નદીમાં પલાનાંમની ખા છલી યાકેછે તેમાંથી થતી હતી એ ખાછલી અતરેના ભી ગનાં જોવી દેખાયેછે પણ તેમાં સવાદ તથા ચીકાશ ઘણો હોએછે તથા તે નયાખંક પાકેછે તે ઉપર ૧ નાંકલો કર રાખેઆથી વગર ખરએ મોટી પેદાશ થાયે હેમાં નવા જ શીછે.

પુનનો બદલો મોહોત—પલપાખોર સભાએ પાંહોંત.

ઈંગરેજ બાહાડરની હીફસતાનપર હુકુમતમાં ઈસવી સન ૧૮૫૭ તંવારીખના સફા ઉપર લોહીના અપચરે લ આપુ'છે. વાંચનારી બાંતુએને ખબર હશે કે એ વરસમાં આપણા દેશમાં એક પુનખાર બલ્લો થયો હતો. બંગાલાની પુસલખીન અને હીફુ રીનખીરોને બંકુક સાટું કરવુસ આપમાં હતાં, પણ કેટલાએક શખ્સોએ નટ વા ત બાહાર પાડી કે હલકાં જનાવરની ચરખી કારવુસમાં આવી ખાટે ઈંગરેજ સરકાર શબ્દાને વટલાવી ફીર'ગી કરવા માંગેછે. નાહાના સાહુબ અને તેનાજ વરગતા બીજા એા કાંઈક યુદ્ધથી ઈંગરેજ સરકાર ઉપર નાપુચ હતા અને એ બેદોલી આખાં ભરતખંદમાં ખબરી હતી તેવામાં કારવુસની ચીંગારી તક સર લાગી અને બલવાના બંધ'ક ર ભયુકો ચોખેર દેવાઈ ગયો. નેકે કેટલાક ઈંગરેજ લખ નારાએએ બલવાની હુકીકત આપતાં કાગળે વાઢ કરી બે સાડયોછે, અને જાણીલિઈ ઈંગરેજોને કાલા લોકો સાથે વેર વસાવયુ'છે, તોપ પણ, એટલી વાત સીધેકે કે આપણા દેશ માં ઈંગરેજો પર ન લખાય એટલું ઘાટકીપણું જીનરયુંછે. દેશી શીપાઈએએ ઈંગરેજના હાથ તલે કવાયદ લીધેલી અને જાતે અપદ અને વગર ભણેલા તેથી તેમના જીસસા એ ટલાતો હદધી બાહાર ઉચકેરાયા કે ઈંગરેજોની સાંમે એક ભય'કર સતર સામો થયો. બલવાખોરોએ ગુજારેલી જસ તીનું વરજીન થઈ શકનાર નથી. ખરેખરા હાથ પગ બાંધી તેમના દેખતાં તેમની ઓરતો પર સેતજ ગુજરયોછે, અને ઓરતોના દેખતાં તેમના ખરોતને તરધારે નખે કીધાછે. નાના શુભાચ સરખાં ખીલતાં બાલકોને હવામાં ઉસડી તેને ને ભાલાની અણીપર છડીલીયાંછે, અને ધરેધરથી અને ખું

જી ખુલેથી ઈંગરેજોને તથા તેમની પથુ ઓરતો અને બચાં એને સુ'રી સુ'રીને કાર કરયાંછે. ખોટમાં મરદો અને ઓરતોને બેસાડી અપવચ નદીએ તેમની ઉપર પીસટોલના ખારો બલાવયોછે, અને પાંજીમાં પછારા ખારવાં લાચાર અને વાઈલાજ ઈંગરેજોને એક તેએા મનથી હરખાપાછે. પોતાના ભાઈબંડુએ તથા તેમની ઓરતો અને બચાંએ કેવે ખાખ મોહોતે ભરતખંદમાં ખારયાં ગયાં એવી ખબર ઈંગલંડ પોંચતાંજ તાંહાના લોકોમાં ભારી મોહાર મ ચી રહ્યો. હીફસતાનને આગતા ભલુકામાં મેલી પાછા કરો, દેશીએના લોહીથી આ જમીન તર કરો, દેશીએને તોપને મોહોતેથી ઉસડી નાખો, એવા એવા વીચારો કેટલાક ઈંગરેજો મગન ફેરવી આપવા લાવા, પણ બલવા ધારો ત નંગલી હતા તેથી ઈંગલંડે કાંઈ નંગલી રીતે વેર લીધું નહીં. ઓરત અને બાલક ઉપર ઈંગરેજ શુરા એ બંકુક નેમી નહીં. ગરગડાટ શુરા ઈંગરેજ સીપાઈએ પોતાના હમખતીએનું વેર લેવા નીકળી પડયા અને એ કુતો વેર લઈ પોતાનું નામ બેસાડયુ'છે કે બલવો થયાથી ઈંગરેજના હીફસતાનમાં પાથે ધસીયાને બદલે વધુ મક મ થયો. બાઈએ ઈશવર આગલ આપણે કેટલી પરા શયત કરવી નેઈએ ? કે બલવાખોરો તારાજ થયા અને ખાપાકલ ઈંગરેજ સરકારનું પતોતું રાજ પાછું આપણે ખાયે થયું ? શું બલવાખોરોના બચાં ઉકારોને ખારી નાખવાનું ઈંગરેજમાં સાંખરથ ન હતું ? પણ ઈલાક રાખવું કે ઈંગરેજ કદી હીયકારી રમત રમતો નથી.

આ પાસેનું ચીતર ૧૮૫૭ નો બલવો દેખાડેછે. જે ન સાહેર કોઈ નહીં ચીનને જીવ આપી આપણા મન માં નેઈપતા બેવાલ ઉભા કરેછે તેમ ચીતારો પોતાની પી છીધી કરેછે. રાખા હાથ ઉપર મસીદના એક શુખબને ભાગ તથા એક ચીતારો નમરે પડેછે ને હીફસતાન દેખાડેછે. ને બંગાલાના પુ'ની અને હીયકારો વાઢ દેખાયેછે તે બલવાખોરોએ જીજી ઓરતો અને ઉકારાંએને નખે કીધાંજે નેએની લાસ આગલ પડીછે. વાઢને ખારના ર ઓરત તે 'ખરીતેનીઆ' ધ્યાને ઈંગલંડે જીજી પુ નમાં આવી વાઢને ગરમીમાંથી પકડયોછે અને બીજી હાથે તરવાર ભોકી દેવા ઉંચકીછે અને ગોપા ભણે મોહોતમાં થી બોલેછે કે "પુ'નનો બદલો મોહોતજ."

નાની સુરીયબાઈ.

(ખીસ ફરીઅરની વાતોમાંથી.)

આંક ૨ માં—આંક ૨ નો.

મેહુલના ચોકમાં એક તલાવ હતો જાંહાં રાજાના માણેએ અંગોલ કરવા આપતાં હતાં. સુરીયબાઈ તથા રાજાની પેટુલી રાંછી એક દીવરો આ ચોકમાં ઉભાં હતાં તેવામાં રાંછીએ કહ્યું ને "મેહુન તાહારાં ઘરેલાં કેવાં રૂપા લાંછે ? એક પલ મહુને પેટુરવા દે અને નેકે મહુને કેહેવાં બીરાન્ય."

ਯੁਵਕੀ ਯਥੇਨ ਗੋਪਿਨਿ—ਯਥੇਨਾਯਿਤੁ ਸੁਖੇਨ ਸੁਖਿਨਿ।

પેલી ઘરડી દાસી જે પાસે ઉભેલી હતી તેણીએ સુરીયાબાઈના કાલુમાં ડુક મારી કે “ખબરદાર. તાહારાં ઘરેણાં આપીશ નહીં.” સુરીયાબાઈ બોલી કે “છાણો બેસ ડોશી. તેહમાં મહુને શી હરખત ધનારછે ?” એમ કહી તેણીએ રાંછીને ઘરેણા ઉતારી આપ્યાં પછી રાંછી બોલી કે “ને ની વાર” મહુને એ ખોલેમ કે ? માલ મેહુને તલાવના ની તરાં પાંછીમાં નેહમ્મે કે આ ઘરેણાના કેવો કાઠછે !”

ડોસીની આજુબાજુ છતાં સુરીયાબાઈ રાંછી સાથે તલાવ આગળ ગઈ. નેવા મેહુ નજી પોતપોતાનાં પોઠાડાંને વા લાગાં તેવોન રાંછીએ સુરીયાબાઈને એક આંચકો માર્યો અને તે તરત ડુબી ગઈ અને જે જગ્યાએ તે ડુબી તે જગ્યાએ એક યુનેરી સુરનતુ કુલ ઉગી નીકલ્યું.

રાજાએ થોડોવાર પછી સુરીયાબાઈની તલાસ કરાવી પણ તે કેવેથી નહીં નહીં. રાજાએ રાંછીને ખુબ દમ આપી મુક્યું પણ રાંછીએ પેલી ગરીબ ઘરડી દાસી ઉપર ઘોર વધુ કે કદાચ તેણીએ તેના નીકાલ કીધો હોય. એ ઉપરથી રાજાએ દાસીને કંદખાને નાખી.

જાંહાં જાપ તાંહાં રાજાની નજરે સુરીયાબાઈને મેહુરો સામે આવે; જાંહાં રાંછીએ તાંહાં તેણીનાન અપાન સંભાળ્યો, ઘણુંબી રાજા વીસરવા અંગે પછ કીધી ગમ છુટે નહીં. રાજાએ ખાવા પીવાનુ તમામ છોડ્યું અને લોકો કેહુવા લાગ્યા કે એ ગમખાંનો ગમખાં મરી નયો.

એક દાહાડે તલાવપર. નેઘાલ કરતાં રાજાની નજરે એક અતી ચોખ્ખામન યુનેરી કુલ પડ્યું જે પોતાનું માથું નાખી નમસકાર કરવા લાગું. રાજાએ તેના પાદડાંએને સુમંત્રિયા લીધી અને ધ્યાદ કીધી કે માહારી સુરીયાબાઈ પણ એવી નાજુક અને ખુબશુરત હતી. નીતપ રોજ રાજા કુલને નેપ. રાંછીએ સંભલતાન નોકરોને હુકમ કીધો કે પેલાં કુલને જડ મેખમી પોટી કાઢાડી નંગલમાં લઈ નજી બાલી લશમ કરડું. બીજે દીવસે તે કુલને ન નેવાથી રાજા ઘણોન દીલગીર થયો પણ કોણે એ કુશટ કર મ કીધું તેના પડો મલયો નહીં.

પછી જે નંગલમાં પેલાં કુલની ખાખ પડી હતી તે જગ્યાએ એક નાનું આંખાનું ઝાડ ઉગી નીકલ્યું. તે એવુંતા સીધું હતું અને એવુંતા જ નવરી વધતું હતું કે ઝામખાં તારીક થવા લાગી. પછી તેની સઉથી ઉંચેની ઝાહાલી ઉપર એક મોહર ફૂટી. પછી તે મોહર ફાટી અને આસતે આસતે એવુતા એક નાખીડું કુલ થવા લાગું કે ગામના લોકો નેવા ખાતર ભેગાં થતાં.

કોઈએ પણ તે કેરી તોડવાની હાંખત કીધી નહીં કારણ તે રાજાને મારેન રાખવી હતી. એક દાહાડે સુરીયાબાઈની મા પેલી ગવલન કુલ વેચી ખાલી તોમરે આવતી હતી. ઘણીન યાકી નવાથી તે પેલાં આંખાના ઝાડ તે સુતી અને ઉધાઈ ગઈ. થોડેક વારે તેણીના તોમરામાં પેલી તલેસમતી કેરી પડી. જાહારે ગવલન ઉઠી અને નેયું કેયું ખીના બની તાહારે તે ઘણીન બીધી અને ખનખાં વીમારવા લાગી કે આ તલેસમતી કુલ જે લોકો રાજાને ખાતરન વગર તોડ્યે નેયા કરતાં હતાં તે માહારી પાસે નેહને લોકો મહુને ચોરખાં કેરવશે અને નાહેકની પુરંગ આપશે. પણ એ કુલ પોતાની મેલે માહારા તોમર

માં આવી પડ્યુંમ વાસતે શા સાઈ પાછું હીયાં મેહુ. મેહુર કે નવરી ઘર લઈ નજી માહારાં છોકરાંને વેહેંમી આપું.

ગવલને યાકી યુકી કેરી ઘર થયી પસાર કીધી. ક ખુલખાં તે તોમરાને હુલેલાવી મેલયો અને તેની ઉપર દસબાર તોમરાની ચોર ચહડાવો. પછી આંધાર થયા બાદ તેણીએ પોતાના વર તથા વડા છોકરાને (કારણ તેણીને પેટે છ સાત છોકરાં હતાં) બોલાવીને કહ્યું જે વાર કોઈ કેહેશે આપણાં આન કેહેવાં નશીમ જાગ્યાં.

પછી ગવલને શશ્વથી વાત કહી અને જરાકાને કહ્યું કે અધાં છોકરાંને બોલાવો અને વડા છોકરાને હુકમ કીધો કે તોમરામાંથી કેરી કાઢાડ.

દીકરો બોલયો કે “મા તહને મશકેરી કરતાં હશે.” ખંડ બોલી કે “નહી રે મેટા એક કલાક આગલ મેં એ તોમરામાં કેરી સાંતી.”

દીકરો બોલયો કે “તાહારેતો આવીને જીવો હીયાંતા કાંઈ બીજું નછે.”

ગવલન જીવેછે તો કેરીને બદલે તોમરામાં એક નાની છોકરી યુનેરી ચોશાક પેહેડી બેઠીછે અને તેનું માથું હીરા મુઆરેક મલકેછે.

ગવલન બોલી કે આ આતા કાંઈ કઉતકછે. જનમખાં એવુંતા કોઈ દીને સંભલયું નથી ! પણ જાહારે એમજાછેતા હારે હું એની માહારાં પોતીકાં ફરનદ માકસ સંભાલ લઈશ.

દહાડે દહાડે તે છોકરી પોટી પતી ગઈ અને પછી તે બધરીની અવસથાએ પેંમી. તે ઘણીન નાજુક અને ખનખોહન હતી પણ ઘણીન સુપકીરી અને ગમખાર હતી. તે કેહેતી કે માહારાં નામ સુરીયાબાઈ.

એક દહાડે સુરીયાબાઈ કુવામાંથી પાછી કાઢાડતી હતી તેવામાં રાજાનું તાંહાંથી નજુ થયું. રાજાએ નેતાં ન તે બોલયો કે જ હા માહારી ચોરત એનછે.” એમ કહી તેની પુકે પોતાના ચોર કેંખા. સુરીયાબાઈ બીહીને દોડતી આવી સુપકીમાં ભરાઈ ગઈ અને રાજા નજને નેપમ તે બારણામાં ગવલન વગેરે કોઈ ઉચું નથી.

રાજાએ ગવલનને કહ્યું કે “ડોસી મહુને આપી દે તાહારે તે ઉપર હક નથી, તે માહારીછે તે માહારીછે.” ડોસી બોલી કે “તહને કોણ દેવાના છે ? તહમે શું બકોમ તેની મહુને ખબર પડતી નથી.”

રાજા ફરી બોલયો કે “છુડી માહારી આંખ વીમારવાની તનવીર કરીય નહીં. માહારી ચોરત તાહારાં બારનામાં પેહી અને તેને હું ચોધું.”

ગવલન બોલી કે “તહમારી ચોરત ? તહમારી ચોરત ? શું માહારી છોકરી જે કુવા પરથી પાછી લઈ આવી તે ? તહમારા મેહુલના તહમે રાજા; પણ માહારે ઘર નો રાજા હું છું. શું તહમારે કહીયે માહારી છોકરી તહમને આપી દેય ? માણીન જાણે નહીંતા તહમારી દહાડીના બાલેબાલ પીખી નાખસ.” એમ કહી તેણીએ એક મોહરની લાકડી ફરી રાજા ઉપર હુમલો કર્યો અને પોતાના જરાકાં તથા છોકરાંએને જીમ મારી મદદે લેડ્યાં.

રાજા સવારોને યુકી આવેલો અને નેયું કે વખતસર તેની નજરની જીવ હાંપ થયી પાછો થોડો મારી મેહુલ તરફ ફર્યો.

તે લાગલો સુરીયબાઈનો બુદી દાસીના બંદીખાનામાં ગયો. રાજની ખાતરી થઈ કે દાસી બીનતકસીરવાર છે અને થાણુ કરી બધું રાણીનું પાપ છે. રાજ્યે દાસીને છુટી કીધી અને ગવલનના ઘરના ગર લાવવાને હુકમ કીધો.

દાસીએ ગવલન ધારણી કુધ લેવાનું બીધું અને પછી વાતચીત કરવા માંડી.

ગવલને પછી દાસી સાથે ખુબ દોસતી માંડી.

દાસીએ પોતાપર વીતેલી બધી વાત કહી અને અવલને ફેરીના ભરખ ખુલ્લો. પછી ગવલને સુરીયબાઈને પોતાની હજુર તેડી અને દાસીનું દીવ જોતાં બંદરથી ખુશીથી બપકવા લાગું. પણ તેણીએ ચુપકીદીન પકડી કારણ તે બહુતી હતી કે સુરીયબાઈ તો દુબી સુધે છે.

ગવલને સુરીયબાઈને કહ્યું કે "મેટી તેં હમારી સાથે થણા દીવસ ગુજરયા છે પણ આજ શુધી તાહારી હકીકત મેં માંગી નથી કે રખે તું હુંને ખેદ થાય. પણ જો તું હુંને ઘરસત લાગવું હોયતો કેહેકે હું શાંભલું."

સુરીયબાઈ બોલી કે "મા તહમે ખરું બોલો છે. માહારી તવારીખ વીપતની ભરેલો છે. માહારી ખરી માં ત હમારા સરખો એક ગરોબ ગવલન હતી અને એક કહાડે બહારે હું કુધમલ બાલક હતું તાહારે મહુને સાથે લઈ બજારમાં કુધ લેવા માલી. યાકી ભવાલી એક ગાડના છાંવા તમે તે મેડી પણ તરત એક મોટું ગરડપખશી પોતાની આંખમાં મહુને પકડી ઉડી ચાલ્યું. પણ જો આ અને બાપે મહુને લાડ લગવો તે મે ગરડપખશી હતાં."

તરતજ ગવલનને આવમ પડ્યું કે થણે વરસે તેની ખોલાવલી છોકરી હાથ લાગી છે.

પછી ગવલનના ઘરમાં ખુશાલીની રચના મચી રહી.

પછી સુરીયબાઈએ પોતાની અતીથી તે પત્ની શુધી શઘલી હુકીકત કહી જે શાંભલી પેલી છુટી દાસી તેના પગ ને કુંખાં લઈ બોલી કે "અરે હું કહેવી મુરખજી કે એક દાહાડે રાજ તું હુંને શોધતો હોયો આવશે પણ જો અને તાહારા બાપે તેને નહુસાડી લેવશે કારણ મહુને શું અખર કે તું તેહની રાણી હશે?"

સુરીયબાઈ બોલી કે "કોણ બજો? વડી રાણીએ રાજના કાન ભર્યા હોયતો તે મહુને કાર કરે. માટે રહેસત ભરેલા મેહુલમાં રહ્યા કરતાં વગર ચીતાની આ જુહુપડી ભલી."

ગવલન બોલી કે "અરે હું કહેવી મુરખજી કે એક દાહાડે રાજ તું હુંને શોધતો હોયો આવશે પણ જો અને તાહારા બાપે તેને નહુસાડી લેવશે કારણ મહુને શું અખર કે તું તેહની રાણી હશે?"

એવામાં રાજ ખારતે પોડે આવી લાગો. રાજ અને રાણી બેહુ પાછાં ભેટમાં અને એકેક કરતાં એકેકનો હરખ સમાપ નહી.

પછી રાજ ગવલન તરફ ફરીને બોલ્યો કે "ગાડી તું માહારી આગલ અસતંપ બોલી કે માહારી રાણી તાહારા ઘરમાં નથી." ગવલન બોલી કે "હા ખુલ્લું પછુ એ માહારી પોતાની છોકરી થાય." પછી રાજને શઘલો હેવાલ આવમ પડ્યો.

પછી રાજ્યે ગવલી તથા ગવલનને ગામડાં જાગીરમાં આપ્યાં અને દાસીને પણ પછેસે રકે સુખી કીધી.

રાજ્યે પેહેલી રાણીને જનમ કદખાનું આપ્યું અને સુરીયબાઈએ પોતાના ભરતાર સાથે જીંદગી તુલક ખુશીના દાહાડા પુરા કીધા. પછી સુરીયબાઈની ઇપાદગારીમાં રાજ્યે મેહુલની આસપાસ સુરંનના કુસોની દુર ઉગાડી અને આંખાઓના માંડવ લગાવ્યો.

સાધારણ જ્ઞાન.

બાંધુવા જોગ ચીલો.

એક મીઠને બીજ સાથે જોડવા અથવા વલગાવાને માટે જે બીજે આપણે કામ લગાડીએ છીએ તે તરેહવાર હોય છે. એવી મીઠને સનેહી બોલ લાગુ પાડીએ તો તે આવી થકે; કેમકે હરએક જે છુટી અથવા ભાગેલી મીઠને જોડાય એટલે તેણે વધે સનેહ અથવા દોસતી થઈ એક રહેવાઈ થકાય છે. તેથી સનેહી બોલ આ બાબમાં બધી જગ્યાએ વાપરવામાં આવે છે તાંહાં તેને જોડનાર સમ રહો.

એ સનેહી મીઠને થણુ કરીને નરમ અથવા ખીર જેવી હોય છે. લોહાડાની નલીમાં સાંધા અને બાફના સાંધાના ચકરની ઉપર નીકલી મોઢેવી કીતારી અથવા પાર સાંધવાને માટે થંધક, "મીઠરીએટ આપ અપોનીઆ" તથા લોહાડાની બારીક કરમોના મેળવણી વાપરે છે. કામની બારીને કાચ મેસાડવાને માટે લાંબી વાપરે છે તે ચાકના જુકે તથા અજણસીને તેલની મેળવણી છે. ગરમી લગાડી કુંકે કીવેસે "પલાસર આપ પારીસ" ને પાંજીમાં અથવા રાવ અને મીઠમાં મેલવી સંગેરખરના અને એવાજ બીજ પથોની જનસે સાંધવામાં વાપરે છે. કાંતવા તથા ઉતારવાના ચાક વાપરનારાએ જે ચીન સંઘાડા ઉપર કાંતવા મુકે છે તેને થંબ અને સંધીર રાખવાને માટે ઇંદની ભુકી અને રાવ અથવા તારની મેળવણી કરી વાપરે છે. તેને નંખેસા સાધારણ સંદેતાનો રંગ ચીનાઈ ફેરી તથા કાચકાંચ જોડવામાં વાપરવામાં આવે છે. "પુરકું ઇસપ રોટ" અથવા પાંજીમાં પથ્થાવેસે "માસટીક" અથવા "થોલાક" નામની મીઠ અથવા "આઈસીંગલાસ" પણ એવાજ કાંચમાં વાપરવામાં આવે છે. ચોપડી બાંધનાર અને ભીંદને કાગલે લગાડનાર આરાનો લાહી પોતાના કાંચમાં લે છે. પરખીડાં ઉપર લગાડવાનાં તરેહવાર રંગના બારીક "વેકર", "થંડોના આરો", આઈસીંગલાસ, ખીર, અને ઇંડાની સંદેદીની મેળવણીથી બનાવે છે. જે મેળવણીને પતરાંની ઉપર પતલી પાંચરે છે અને મુકાયા પછે તેને "વેકર" ના આકારમાં હડીઅર વડે કાપી કાઢાડે છે. સીલ કરવાની લાખ; "થોલાક" અને રાવની બને છે અને તેને હીંગલાથી રંગ આપે છે. સરસ એ લાકકાંચ અને બીજ સુરાખદાર વસતુએ જોડવામાં કાંચ આવે છે.

બાંધકાંચમાં જે સનેહી મીઠ વપરાય છે તે થણું કરીને ખુનો અને રેતોની મેળવણી છે. ખુનોને ઘણું સંજેરખર, ચાક, અને સીપ અથવા કોરલો, જેમાં કારખા

નીક આસીડ" ની સાથે યુના લેવાએલા રેહ્ણે તેને બા લીને કળી યુના મેળવેલે. એ કળી યુનાને પાંજીથી ભી નવેલે તેથી તે ઉભાઈને ફારેલે. - જે બાંધકામના કાંમમાં લેવા હોયતા વુરત તેને રેતી સાથે ભેરૂંજે નહીતર હવામાં થી ફરીથી તે "કારબાનીક આસીડ" ચુસી લે. એ પરખાં છે બનેલો સનેહી પદારથ બાંધકાંગે ખુબ મળ્યુત કરે છે અને લાંબી મુદત સુધી તે સનેહ મવાય આપેલો.

એ વગેરે બીજી ઘણીએક જાતની સનેહી ચીજો છે જે કોઈ બીજી જોગવાઈએ વાંચનારની સાંજે ધરીયું.

પોતાની માતાની ઘેર આગલ એક પાપી બેઠાનો પસતાવો.

ઈંગ્લંડની અંદરના એક ગામડાંની કચ્છરસયાનમાં એક ઈંગ્લેન્ડ ફરતો હોતો તેવામાં તેની નવર એક જુવાન પુરૂષ ઉપર પડી જે એક હાથ એક પધરાના કટકા ઉપર સુકી અને બીજી આકાશ તરફ ધરી જારખેતર રડતો હતો. આવી આ પુરૂશની હાલત જોઈ તે ઈંગ્લેન્ડ ધરસાથે તેને દીવાસી દીધો જે ઉપરથી તે જુવાન પુરૂશ નીચે મુજબ બોલ્યો. "એ સાહેબ કોઈ દીવસે પસતાવાપતો ચડકો તબુને ખમ્બો છે ! તબુને જાણ્યા કે બદ કાંમની હાલો મુજબ આંખ ચોલી જોઈ કે હવે વખત વહી ગયો છે તે કહેવું લાગે છે ! એવીજ માહુરી હાલત છે અને માહારા સરખા ભેરેમંદ માણસને આરત મીસાલે રડતો જુવોછો તેવું પણ કારણ તેમજ.

"આ જે પધરેલે તેની તમે માહુરી મરનાર મા જ વેદાંતની નાદમાં પડીછો. મારી મા સરખી મા થોડાં જ ફરમંદોની મા હશે. ફરેસતા સરખું તેવું રૂપ હું; અને જાહારે હું નાના છોકરો હતો અને માહારી મા ની મીડાસ અને હેત ભરી આપો. માહારી ઉપર વલતી હતી તે આંખોના ખેવાલ વારેઘડીએ માહારા સવપનામાં આ વેલે. માહારી બાપ મહુને સુકી મરી ગયો હતો અને હું તેણીના એકપુરો છોકરો હતો. અરે ! કેવી તે મહુને આઘાતી હતી ! તેણીના સઘલો ખેવાલ, તેણીના સઘલો જીવ માહારામાંજ ભર્યો હતો. કંગાલીખત તે વખતે હમારે તમાંહ વસતી હતી તેથી કોઈ વખતે તે પોતાની લુખ માર તી હતી કે રખે મારા ખેરાકમાંથી એક નવાલો કમતર થાય. જારે ઉતના કપડાં પેહડી સોદાગર મુઆરેક હું બાહાર રમતો અને કુડતો તમારે માહારી હેતવંતી મા કંકડતા શીવાલામાં આંગ ઉપર એક શરૂં ચીકડું ઘડી ઠંડતી હતી. પણ હું મોટો થતો ગયો તેમ ના ફરમાની કરતો ગયો. આ લસે માહારામાં ધર કીધું અને જાહારે નીશાલ છોડી દીધી તારે મારા મગજમાં ધુન આવી ' કે માની આચા પાલવીતા બાપલાનું કાંમ છે. ' તે બરા લગામ નાખતીતા હું રાતો પીઝા ધઈ જતો અને માહારી શયલો મેળ મજાહમાં માહારી માને ફરતો સખતો હતો, કારણ છોકરા અને આવસુ દોસતો સાથે મેં મોહાજત પાડી હતી " દીધાં તે છોકરો પાછો ફુસક ફુસક રડવા લાગો. પણ થોડોવાર રહી પાછો બોલ્યો કે "એક દાહાડે હું એટલોતો આજરો પ

ડયો કે ઘોરની પાલ ઉપર આવી સુતો હતો. માહારી મા એ માહારી અતીથલી ખીદમત કીધી જેની ઈલાદાસત કદી માહારાં દીલમાંથી લુસરાઈ નતાર નથી. હજુર તેણીના યંચે પણ નરમ હાથ ગોપા માહારી ઉપર ફરતો લાગેલે જે હાથમાં વઘેલા શયલાં વસાણા કરતાં વધારે સુણ હતો. એ વખતે માહારૂં દીલ પગડી ગયું હતું; અને માહારી માને મેં મારી માલ મલાવવાને ખુબ વચનો દીધાં હતાં. આંખમાં આંસુ લાવી મેં તેની માફી માહી અને તેના મોહાંધાંપર પાછું પાંજી આવવા લાગું અને હું સાં ભલેલો હતો કે મહુને સુખાકારી થતી ગઈ તેમ તે ઈશવરના ઉપકાર માનતી હતી. પણ અકસીસ ! એતો માતર મોહા તથી બીજાનાજ ફાંફાં હતાં ! પાછું માહારામાં કહિવત આ વતાં આગલોજ રસતો મેં કરી ધર્યો. છોકરા દોસતો સાથ પાછો પીઝાએની મુલાકાત લેવા લાગો. માહારી માને લા લેવા ગમતું આપના કોઈ શયદાથી ધઈ શકનાર નથી, હું ધારૂં કે મેં માહારી ખરાબ આવધીજ તેણીનું દીલ ફાટી ગયું તેણીના ગાલમાંથી રતાસ શુંમ ધઈ ગયો, રડતાં તેણીની પરીવર્તની આંખનું તેમ ભૂખ માર્યું; અને તેણીના મુંદર બાલ ઉપર રૂપેરી દોર ચડ્યો. માહારા પારપડોસીએ માહારી માની કુખતી હાલત વીધે બોલે પણ તેમને હું ચુસા થી કહેલો કે કાલી સોપલાસ ન કરો.

"એક દાહાડે રાતે હું પીંચે ધઈ ધરમાં આવ્યો અને બીજી દાહાડે રાતે હું પાછો બાહાર જતો હતો. એવામાં માહારી માએ મહુને વીનંતી કરી કે 'આજ રાત માહારી સાથે રહે. જે મેટા તમારે સાડીં ભડીમાં મેં કાંઈ નેવડું છે તે તુંને પસંદ પડશે મારે આજની રાત માહારે ખાતર માહારી આગલ બેસ " એમ માહારી ફરેસતા ખસલતની મા બોલી. પણ તે રાતે માહારા છોકરા સોખતીએ સાથે હું પીંચે પીંચે ફરનારો થયો મેં રચકો કરી તેણીને કોહું દીધું નહી. અતે તેની આંખમાંથી પાંજીની સેર કુટવા લાગી અને તેના મધુર આવાજે તે મોલી કે.

'મેટા આ ફુનીયામાં હું વધારે વખત કાહાડું એમ મહુને લાગતું નથી અને કદાચ આ તુંને માહારી છેલ્લી અરજ હોય'

"અરે શરાય, દોનખી તમારો દોર ! તમારી બેડીમાં માહારા હાથ યોગપત્ર તે કાંઈથી જઈ માહારી હેતવંતી મા ને ગયે લાગું, કાંઈથી જઈ તેણીના પગસે માહારૂં માયું મે લગું ! હું બાહાર નીકલું છું તેવામાં માહારી મા બારલુની વચે ઉભી અને પોતાનો નરમાસ ભર્યો હાથ મુજપર નેલી મોલી કે 'મેટા, હાલી, તું આજે દોલ !'

"ચુસસામાં આવી એક નિસાથી ધકેલો મારી હું બાહાર નીકલો પડ્યો અને એકવાર પાછું પણ તેણીની તરફ નિયું નહી.

"માહારૂં હઈયું એટલું શુંન મારી ગયું હતું કે મા રી હીમપસતી ભરેલી ચાલને મહુને બરા પણ વસવસો ધયો નહી અને માહારા નીશાંખાન સોખતીએના હસવામાં અને દારૂની કેકમાં માહારી ગરીમ માની ઈલાદાસત થો વાઈ ગઈ. એવામાં એક માહારી માના પડોસીએ આવી મહુને ગોપા જગરૂત કીધો અને મહુને વીવંતી કીધી કે માહારી માને જીવતી જીવી રૂપાતો ધર આવડું. એ પછી શું થયું

તેની મહને બાન નથી માહારી નાડી ગાયા ધપકતી બંધ થઈ ગઈ હતી. જાહારે હું પાછો હુશીયાર થયો તીખા રે હમારા પાકરીની સાથે માહારી મરતો માના ઝોરડામાં હું ગયો. નહીં બોલાય એટલી દીલગીરીથી હું તેણીની ઉપર વાંકો વલયો અને દર પક્ષે તેણીના મોહાતનો પગા મ આપયો એમ ડરતો હતો. મ તેણીને બોલાવી, તેણી ની માફી માહી, તેણીને માટે ભકતીમાં માહારો તમામ છવ રેડયો—પણ વખત વહી ગયો હતો. ફરીથી તેણી ના કુતબમાં સાથ સાંભળવાની મહને સમજત નહીં । જે એ તેણીની બીછાણા વ્યાગલ હતા તેઓએ તેણીમાં એકા એક ફેરફાર ભેયો; તેણીએ દીલગીર પણ હેત ભરી વ્યાંખો ઉઠાડી માહારામાં નડી અને તે દેખાવ મરીશ તાંહાં વગી ભુલનાર નથી. બીજામ પક્ષે તે જમને તામે ધધ, તેણીની વ્યાંખો વીમાઈ અને વ્યા કુનીયાંના કુખ અને કુનીયાંના સુખમાંથી ચાલતી ધધ.

“એ બનાવ પછીની મહને પુરતી ઇલાદદસતો નથી. મહને ખબર પડી કે માહારી મા મરણ પામી અને મેંમ તેણીના જાન લીધો । માહારી નાકરમાની ભરેલી ચાલથી તેના કુખનું મેં મંડાન કીધું, અને ગુસાધી જે મેં તેણીને ધકા માર્યો હતો તે ધકાધી મેં તેણીના કુખના અંત પણ આપ્યો. ઘણા દાહાડા શુધી હું વ્યા અને આવતી કુનીયાં વચે દોલતો રહ્યો. માહારી માની ચોર ઉપર મેં કસમ લીધા કે ફરી શરામનું નામ લેવું નહીં, ને શરામથી વ્યાન હું વ્યાવી કેને પોતા હું અને જે શરામથી વ્યા કુનીયાં અકારી કરી જમને તેડું છું કે માહારાં હ ઇલાંના દંખમાંથી વેગલો ધાઉં. માહારી માની તસવીર માહારા બીછાણાના તકીયા વ્યાગલ મેલીએ અને ક’જુસ પોતાનું મુંડું નહીં તપાસે તેટલી જતનથી તેણીને હાથના ચીપરોના કટકા વટીકે મેં સંગરી રાખ્યા. જે માન તેણીના છવતા છવત આપવું જેઈવું હતું તે માન તેની નેક ઇલાદને આપું છું. જે જગામાં તે મી ગઈ તે જગામાંથી નીકલી હું ઘણા વરસ માહાર ભટક્યો છું. પણ વ્યા મુલાકાત પાછી માહારી નામપણની છંદગી નજર પડે. અને જે કે હમણા એક નેક ઝોરત અને મુલાખ સરખાં માલકોથી માહારૂં ધર ઘણું મોહું છો તોથી માહારી માના મોતના દાઘ માહારાન મોહોતથી કીચો. માહારી હાલ ત ઘણી સારી, પણ માહારી માને એક કલાકમ વ્યા કુનીયાંમાં છવતી ગેવા માહારી શઘલી વ્યસકેવ્યામત આપવા હું તઈયાર છું. માહારી કરણી તરફ જોતાં ઇશવરની માહારો ઉપર અપાર રેહમ છે ! અરે ! એ ભવા ધરસથ તહમે કોણ છે તેની મહને ખબર નથી; પણ જે જીવાની વ્યાએ તહમરો બેધ માનતા હોયતો માહારી વાત તેમ ને કેહેજે. કુનીયાંના સાગરન પાર કરવા માગતા હોવો, જે મનની અને દીલની શાંતની ભોગવવા માગતા હોવો તો, અરે સેક કેહેજે જીવાનીઆએને કે શશવથી અને ભદ સોહોભતીચોથી દુર રેહેજે અને ઇશવરની સરવેરી પવોતર બખશેરો તે પોતાની માતા । તેને આદરમાન આપવાને હુદમ સવાધ રેહેજે. ઘણી મીજે ઇશવર એ વખત આપે છે પણ માતા—હૈતભરી માતા કદી કદી વ્યા પતો નથી.”

મારું રહેવાનું ધર.

વ્યાપણ સારીનું એક હાડકું લેઈએ અને તપાસી જોઈએ કે તે સાનું બનાવેલું છે. તેને વ્યગનીમાં નાખો અને તપોને માલમ પડશે કે તે કાણું ધઈ ગયું છે, કેમકે તેની ઉપરનું પતલી ચામડીનું પર બલીને કોએચો ધઈ જાય છે. એ હાડકાંની ખાંચોમાં જે તેલ રહે છે તે એ વખતે માહારે ઉભાઈ વ્યાવી તદન બલી જાય છે; અને હાડકું પાછું સફેદ માલમ પડે છે અને તાર પછે તમે ગમે એટલો વખત તેને વ્યગની લગાડો તોયે તે જમનું તેમ રહેવાનું. હવે એ હાડકાંને જેખીઈ હોયતો તેના અસલ વચન કરતાં અરથો અરથ કંમ માલમ પડશે, અને તેના ચીવટપણાના જે સાંધણો તે બલી ગયલા તેથી તેને ભાંજવા માંગીશુંતો હવે થોડે જગાં કટકા કરી સકીશું.

હાડકાંની સપાતી ઉપર નાની નાની ઘણીએક કાંટ તથા મીર હોય છે તેમાં હાડકાંને જાલવવારી મીન રહે છે અને તેના અંદરના ખાડામાં ગુર રેહે છે જે હાડકાંને તેલ પુર પાડે છે. વ્યા બલી રહેવાં હાડકાંને જે રસાયન શાશતરીને તપાસવા વ્યાપીઈ હોયતો તેવો કેહેશે કે તેમાં ખુખીઅ કરીને હવે “ફાસફે વ્યાવ લાઈમ” અને “કારબોનેટ” કરીને રહેલી છે. એ બે મીજે “ફાસફરસ,” કોપરો, મુનો, અને “આકસીન” હવાથી મનેલાં છે.

હવે એક બીજું હાડકું લેઈ તેની જીદી રીતે તપાસ કરીએ;—તેને “મીઠીઆઈક વ્યાસીડ” માં થોડું પાંછી નાખી મોરીએતો તેનામાં વલી એવી ખુખી છે કે જે વ્યાપણ ઉપર જોયું કે વ્યાતસથી બધવું નથી તે સઘણું વ્યા વ્યા સીદમાં પગલી નવાનું અને જે વ્યાતસથી બલી ગયલું તે વ્યા વ્યાતસમાં જમનું તેમ રહે છે. એવી બરે હાડકાંમાંના “ફાસફે વ્યાવ લાઈમ” અને “કારબોનેટ” નીકલી જાય છે તારે તેમ કદનું નરમ અને મરડાઈ સકાય એવી મીનનું હાડકું બાકી રહેલી જાય છે. એ મીન “છલાડીન” અને “આલ્યુમેન” (ઈંડાની સફેતી) ની મનેલી છે.

એ ઉપરથી માલમ પડે છે કે હાડકાંમાં બે જીદી જીદી જાતના ભોગોની મેલવણી કીધી છે. શું કદત એકથો કાંમ નહીં ચાલતે ? લોહાડાંના જેવી સકન મીનનું બનાવીયું હોતો તે ચાલતે કે નહીં ? નહીન ચાલે;—કેમકે વ્યાપણને મનજીતી સાથે ચીવટપણાની જરૂરીઆત છે અને તે વ્યા ખંધો સાંધણોના મેલાપ વગર બની શકે નહીં. હવે કુનીયાંની અગનીત મીજેમાંથી વ્યા બે વસતુને કોણે કાંમે લગાડી અને તેની ખુખી જાંણી કે તે પુરતતો મોહોટો શાહબ, તે મોહોટો રસાયની, તે મોહોટો કારીગરી જેની કારીગરીના બેહદ દાખલા તીત રોન વ્યાપણી નજરે પડે છે તે વગર બીજું કોણ બનાવી શકે !

શું તમે ધાંસનાં એક તનખાંમાં કાંઈ અચરત ધવા અને વખાણવા લાયક જોયું ? એક કણને મુલાગી હસતી નાક મુલક રાખવાના વાંકને બાંહોને કેદ નાંખવામાં વ્યા વીચો હોય અને જોરે તેને અંદીખાનામાંથી તેની તપાસ કરવાને માહારે લાવીઆમાં વ્યાએ તારે તેનાં દગલાની ઉપર એક ધાંસતુ તનખું વઘેલું હતું તે ઉપાડી બોલીએ કે “શાહેલો જે વ્યા કુનીઆમાં ખુદાની હસતી કણવ રા

ખવા. શીખાડવાને માટે બીજું કંઈજ નહીં હોયતો આ ઘાંસનું તનખું બસ છે. ” ઘાંસ અંદરથી પોકલ હોવાને લીધે વધારે મનજીતી અને કુવત કરાવેછે અને એજ કારણ સર પખશીનાં પીછ તથા કુવીલ પણ મનજીત ગણાયછે. મોઢાટા મોઢાટા અને નાંમીયા ઇન્નરેએ લોહાડાંનાં ઘાં લોને વધારે મનજીત કરવાને માટે તેને સંગીન અથવા પોકલ રાખવા એ વીધે ભારે તનવીન અને જુસતેજ કી કીછે અને ઘાંસનાં તનખાં જીવી સીનને નજીવી ગણી ચે તાની મોઢાલ ડનીઆને બીજી છેડે સુધી નઈ ફરી આવી આવે. પણ આજેનદે આજેન પુદરતાનાં નખાંને પસંદ કરવાની તેવાને ફરજ થઈ પડીછે અને તે પાયા ઉપર હાલ ઘાંસો ખનાવેછે. હવે એજ ઉપરથી આપણે કહી શકશું કે આપણાં હાડકાં પોકલ હોવાથી તે કેટલા અગતીત કષ્ટદા કરાવેછે.

ચોરત કેવી જોઈએ.

તે ઉપર રોખસાદીનાં “એલમના બાગમાં,”
આરેલા લીચાર.

ખુબશુરત, તથા પરમાંજરદાર, અને પરહેજગાર ચોરત, દરવેશ મરદને પાદશાહ કરેચ (ઈઆને ઊપર કહ્યું તે તરણ શેષતવાલી ચોરતનો ખાવંદ અગર મોરવેશ હોએ તોથી તે ચોરતને લીધે તે શરવેથી ખુશહાલ હોએ) ને તાહાંની ખગલચો ચોતાની ચોઆરે કની ચોરત હોએતો, જા તું પાંચ વખતની નોખત ચોતાનાં દરવાજા ઉપર દેક. (ઈઆને જેમ પોદશાહનાં દરવાજાં ઉપર હુએશ પાંહોંચો વખત ખુશીની નોખત વાજેચ, તેમ તુંથી હુની નેક ચોરત મલેઆથી ખુશી થા.) ને કોઈનું કે ઘર આખાદ અને ચોતાની ચોરત દોશતદાર હોએતો (જાંણ કે) ખોદતાવાની મેહરખાંનગીની નજર તેહની ઉપરછે. જેહની કે ચોરત ખુબશુરત તથા પરદાર અથવા પરહેજગાર હોએતો તેહનાં દીદારથી તેહનો ખાવંદ ખેલ્યતમોછે. (ઈઆને હુવી ચોરતથી તેહનાં ખાવંદને દોશતી તથા આરામ તથા દેલત હોશછે) ને શખશની શાથે ચોતાની ચોરત એક દેલછે તે શખશ જેહાંનચોથી ચોતાનાં દેલની મોરાદે પોહોંચેઆ. અગર, ચોરત પરહેજગાર તથા ખુશ ખોલનારી હોએતો તેહની ખુબશુરતી અથવા ખદશુરતી ઉપર તું નેગાહ નો કર (ઈઆને ખુબશુરત તથા ખદશુરત ચોરત જોવાની કંઈ જરૂર નથી, પરહેજગાર તથા ખાવંદ શાથે દોશ

તીની રાખનાર જોઈએ) ખુબશુરત (ચોરત) કરતાં ખુશ ખશલતની તથા દેલ લગાડનારી ચોરત ઘણી ખેલતરછે કાંઈકે તાખેદારીછે તે એખોને દાંડેચ. (ઈઆને ખદકાર ખુબશુરત કરતાં ખદશુરત પણ શાસી ખશલતની અને ખાવંદની તાખેદાર ચોરત હોએ તે ખેલતરછે કાંઈકે તાખેદારી કીધાથી તે ચોરતની ખદશુરતીની એખ છુપાઈ જાય.) ને ચોરત કે ખાવંદે હાથથી આપેલા શરકાને અથવા હલકી ચીજને હલવાની મીશાલે ખાએ તે, ને ચોરત કે ખાવંદે આપેલા હલકો ખાએ અને મોહડું ખાડું કરે તેહનાં કરતાં ખેલતરછે. પરી ચેહરાની પણ લુંડી ખશલતની ચોરત કરતાં દેવ શુરતની (ઈઆને ખદશુરતની) પણ ખુશ ખશલતવાલી ચોરત દીડી લઈ જાયેચ (ઈઆને નેક કેહવાયેચ.) નેક ચાહાનારી ચોરત દેલને આરામ આપનારીછે પણ લુંડી ચોરતથી ચો ખોદતાંલા દુર રાખજે. જાહરે ચોપટનો મલી ખેશનાર કાગડો થાયે (ઈઆને એક પીજરાંચો ચોપટ તથા કાગડો શાથે હોએ) તારે તે ચોપટ) પેલાં પીજરાંચોથી છુટવાનું બનીમત જાયે. (તે મીશાલે તુંથી હુવી ચોરતથી) માંધાને જેહાંનચો (મટકનું) રાખ (ઈઆને દેશ છોડીને પરદેશ મટક કે તેથી તું ખલાશી પામશે) અગર નહીતો લાચારીથી દેલને તેહની આગલ) રાખ. ઘરચો ભવાંની ઉપર ગાંડને જોએઆ કરતાં (ઈઆને ખદકાર ચોરતનો ઘુંમટો તથા કુંજ કે મોહડું જોએઆ કરતાં) કાજનાં બંદીખાંનોએ કે પડવું ખેલતરછે. જેહના કે ઘરચો લુંડી ચોરત હોએ તેહનાં ખાવંદને શરર જળું જશાંન (શરીખું) છે, (ઈઆને લુંડી ચોરત જેહનાં ઘરચો હોએ તેહનો માડી ને દેશ છોડી જાયેતો શુખી થાયે.) ને ઘરચોથી ચોરતની આવાજ મોહાટેથી ખાહર નીકરે તે ઘરનો ખુશીનો દરવાજા બંધ કર (ઈઆને ને ઘરચોથી હુએ ચોરતનાં કાજાનો પોકાર ખાહર નીકરે તે ઘરચો કહી ખુશી હોએજ નહી). ને ચોરત કે જાહલ અને ખદકારછે તેહને તુંએ કાંઈ ચોરત નથી કીધી પણ ચોતાનાં માથાંની ખલા કીધીચ. તે બંધની ઉપર હકતાલાએ મેહરખાંની કીધીચ કે જેહની શાથે (ચોતાની) ચોરતનું દેલ તથા લય શીધાછે (ઈઆને ખાવંદની તાખેદાર) તથા એનેકાદવાલી ચોરતછે.

કાંમ.

ટોમસ કારલાઈલ નાંમનો નાંમનો લખનાર જે હાલ હયાત છે અને જેનાં લખાનની મોટાંટી તારીફ છે તેનાં લખાણમાંથી, કાંમ ઊપર, એક સરસ વીશ્યનો સાર નીચે ઊતારી લીધો છે તે વાંચવાની સરવેને હમે મજાનુત લલાંમણુ કરીએ છઈએ.

કાંમમાં એવાતો વીચીતર ગુણ છે કે પવીતરાઈ અને લલાઈએ પોતાનું તેમાં અથકનુ મયક કીધું છે. પોતાની ફરજો લુલી ગયેલા અને તેની આંખો ઊપર શીઘ્ર વાદલોનો પરદો ગમે એવો ફરી વલેલો, એવા એક માંણસમાં, જે તે ખરેખરી રોતે અને દીલ લગાડી કાંમ કરનાર હોયતો આશા રહે છે. તે પાંચ ઘણે ગોણે વેહેલો પોતાની લુલ જોડેજ જોડે. કાંમ, ગમે એવું તે હલકા ધંધાને અથવા પઈસાના લોભને ખાતરખી હાથ ધરેલું હોય, તોખી તેનો તાલુકો ખુદરત સાથે છે. એક કાંમને, બરાબર હાર પારવું, એવી જે ઇછા ધરાવનાર તે પોતાની જોડે વધારે અને વધારે સચાઈ અને ખુદરતના નીચા તરફ ખેંચાતો બન્યો છે.

આજે દુનીઆમાં મોટો ધરમ એ માનવામાં આવે છે કે “ તારું કાંમ તું બરાબર સમજ અને તે તમામ કરી હાર પાડ.” માંણવી તું સત માંણને કે તું ગમે એવુખી દીકર કાંમ, કરી તથા બખબ બખ લાંવી શકશે, તેથી મોટાં રાખશી બલથી તેની પાછલ તું લાગ.

એવું કહેવાય છે કે “ કાંમની અંદર કાંઈ અનંત અરથ છે.” બીહાંમનાં જંગલો સાફ કરી તેમાં ખેતરો બનાવી લોકો વસે છે, અને તે એક સુંદર મેહર બની રહે છે, તેમજ માણસ કાંમથી જંગલી હાલતમાંથી નીકળી સારી અવસથામાં આવે છે. હલકામાં હલકી અંતનું કાંમ, જેવું તે શરૂ કીધું કે તે માણસના જીવને તર કરે છે અને તેને ખુશી રાખે છે. જેમ દરએક માણસને આશા, શક, દલગીરી, પશ્યાતાપ, ગુસ્સો અને નીરાશા અથવા નાજિમેદી આ સંસારમાં વલગેલાં રહે છે, તેમજ તે ગરીબ કાંમ કરનાર મજુરને પણ વલગેલાં છે; પણ જેવા તે પોતાના પુર બલ અને દીલથી કાંમ પછવાડે લાગે કે આ બધા રોગો પોતાના દુર રહેવાનમાં નાહાસી બન્યો, અને તે મેહનતુ માણસ નો પીછો છેડે છે. હવે મેહનતથી, જે તેનાં મોટાંકાં

ઊપર નુરાંની આવે છે તે શું, મેહર અને દુરગંદીને બાધી નાંખીઆ બાદ જે ખાલેસ અને પવીતર આતસ રહે છે તેનાં જેવી નથી ?

નશીબ ઊપર ભરોસો બાંધી બેસી રહેઆથી આપણુ કદી પણ આગલ વધી શકીએ નહી. જો આપણી દુનીઆં ફરતી બંધ પડેતો પછે તેનું શું થાય ? આપણી, લુધી દુનીઆં, બંહાંસુધી તે પોતાનું રાખેતાનું ચકર પુર કરે છે તાંહાંસુધી તેમાં કાંઈખી બલલ તથા હીલો હુસ્કત તેને નકનાર નથી. તેમાં કાંઈખી ફરક અથવા તથાવત, બેરેવાજ તથા બેકાયદે ચાલતું નજરે પડનાર નથી; પણ તેથી. ઊલટું જેખી તેનાં વંમલમાં બેકાયદે અને બેરેવાજનું આવે તે તેનાં ફરવાથી કરી પાછુ સુલટુંજ નીવડે છે.

અરે ! માણવી, અસલી અને છેક નખી તથા પેગાંમણેના જમાનાથી ચાલતા આવેલા કુંભારના માન પાંચેલાં ચરક ઊપર તે નજર પુગાડીછ ? કુંભારની માટીનો એક બેટોલ ઢગલો, ફક્ત ગોલ ચકરાવામાં ફરી ફરીને તેની કેવી એક સુંદર રફખી થાય છે તે જોડેજ નોઈ હો. કુંભાર, ગમે એવો મેહનતુ હોવા છતાં તે પોતાના ચરકા વગર શું કરી શકવાનો ? ઘણુ થયેતો તે માટીને ગુંદી ગુંદીને લુજો પણ આખર તે માટીનો બેટોલ ઢગલો ફેલાયો. એને જોઈએતો સુનેરી વરખ લગાડે, કે જોઈએ તે સીનગાર આંખો પણ આખર તે માટીનો ઢગલોજ. તેમજ નશીબ ઊપર આધાર રાખી થંબ બેસી રહેલા શખસ નો હાલ સમજવો.

બોદાની મેહરખાંની અને બખચેશ તેની ઊપરજ ઊતરી કે જેને કાંમ મલીબી; તેને બીજા મેહરખાંનીની બહાલ હાજત રહેનાર નથી. જેમ એક પાંણીનો વેહેતો દરો ભીની કાદવવાલી અને ગંધાતી જગામાંથી જોરથી પસાર થતાં તાંહાંનો કાદવ તથા વાસ પોતાના જોસ સાથે ઘસકતો ચેઈ ચાલીઓ બન્યો અને તે જમીનને, તેને ઠંકાંણે એક રસાલ જમીનનો દબાવ આપેછ અને ખીલવેછ તેવો હાલ મનુસ નો છે. મેહનત એ જંદગી છે; મનુસના અંદરના જગમગમાંથી મેહનતનો ખુદરતી ગુસસો નીકરે છે અને તેથી તે બધો રીતનું સાન મેલવે છે.

બોલ માણવી, તેં સણુરી તથા ધીરજ, હીમત, ખંતીપણું, અને અજવાલાંની કીમત બાંણી છે, અને

તારી જીલ તુરત કબુલ કરવાની અને તેવી જીલ શરી નહીં થાય એવી રીતે આગલ વધવાની કીમત પીછાંનીછ ? એમાં સઘલો ભેદ ભરત નાણુ; એમાંજ મોઢાંમાં મોઢાંમાં કાંમોના મંડાન તથા સમાપતી પીછાન; દુનીઆની મોઢાં મોઢાંની ઈમારતો, દેવલ, દેહાં, ગોશ, પુલ, મીનારા, એ સઘલાં શું ખતલાવેછ ? જે કાંમ પેઢલાં નહીં ખને એવાં લાગતાં તે ગુને કહેછે કે ભાઈ જરા 'ગીચુ' ને, અને સાંભલ કે હુમોને જેવોએ હાથમાં લેઈ શરૂ કરીશું હતાં, તેવાની લોડી હુશી કરતાં હતાં; ખાહાદુરી થી કાંમને આરંભી, તેને સરનભંમ પોંડાંચાડવાને વાસતે વખનાયલાઓમાંના એક ખાહાદુર, દરીઆઈ કપ તાન, અને ખાદશાહ નહીં, તેથીજી આવે, રાજવંસી દરીઆઈ શાહનશા; કેલંખસા મારા ખસ પ્રેરેલવાંન, તું કયા ચોગાંન રીતે ઊંડાં પાંણીથી ઘેરાપલો, તારી આસપાસ નાહીમત થઈ પાછા શરવાને તથા થયલા ખલાશીઓ, તારી પાછલ સરખાંનદગી અને પાપમાલો ગુને પાછો શરેલો જોવાને ઇનતેજારીથી નજર રાંકીને ઠાગરે દોરે વાત જોતાં ખેડેલાં, તારી સાંખે મોઢાંલો વગર ખેડેલો અને અંધકાર દરીઆ;—એ શું થોડી યુશીખત ! ભાઈ ઊંચા આસખાંને લાગતા અને પાછા જમીન ખરાખર થઈ જતા ઊછલતા દરીઆઈ પાંણીનાં પાહાડો કાંઈ તારે ખાતર નહીં હતા, કે ગુને તેરવી આગલ રસતો આપે; અને મોઢાંશ પવનનાં મુસવાય જે દુનીઆને એક છેડેથી ખીજે છેડે પોતાનું કાંમ કરતા ચાલીઆ બાંચે તેને થોડીજ દરકાર હતી કે તારાં નાનાં સરખાં કુકારીઆં વાંહાંણનાં સરનાં પેસામાં ભરાઈ ગુને આગલ પાડવો. એવા અઈઆમમાં આ વગર જુઝાંનનાં મોજ અને પવનને તેં સજુરી, તથા ધીરજ, હુસીયારી તથા ચતુરાઈથી પોતાનાં દોસત કરી લીધા અને તેવાને તારાં અકલ ખલે કરી તારા શરમાખરદાર કરી રાખેલાં; તેં ખાહાદુર સરદાર, જેમ દરીઆ પોતાના પેશમાં સઘલું મુંગે મોઢાંડે સમાવેછ તેમ ધીરજથી ખમીકી, તારાં ઊંડાં પેટમાં સઘલું સમાવાંકી, તે હમો સારીપેઠે બાણીએછ કે તારું આરંભેલું કાંમ પાર પાડવા. અમેરીકા ખંડ સાથે તેં તારું અમર નાંમ જોડી નાંખીકી, તે હમેશાં કાયમ રહેજે. સાચાં કાંમ, દીરીઆ, મેહનત એ સરવે માણસ બાતીનો ધરમછે, જે ધરમમાં એ નથી તે ધરમ માણસ નો નહીં બાણવો. વાસતે બાંહાંખી તને અરાનાપણુ,

મુરખાઈ, જ'અલીપણું માલમ પડે તાંહાં તું તારાં કાંમથી તેને ઊખેડી નાંખવાને ધસારો કરતો રહેજે, અને તેની પછવાડે યાકીઆ વગર ઘાહપણથી લાગુ જ રહેજે અને તેનો પીછો છોકડોનાં.

આવતો જમોનો જે ગુપચુપ પગલાં ભરતો તારી ઊપર ધસારો કરતો આવેછ તે તું જો; અસલી અને જમોનાથી ખખ થઈ ગયલી મોહર તથા કખર જે જમીનની મટી સાથે મલી ગઈછે તે મુંગે મોઢાંડે તુંને શું કહેછે તે સાંભલ; શરતાં આસખાંન તરફ નેગાહ કર અને જો, કે તારા ઘરેહ, માંન, સુરજ એ સરવે તને શું ખતલાવેછ; દીવસ કહેવાયછે તાંહાંસુધી તારું કાંમ કરી લે કેમકે રાત પરતે માણસ કાંમ કરી શકતો નથી. સાંચાકાંમ; ત્રાંખે ધરમીછે. મેહનતનો વીસતાર દુનીઆની પોહાલાઈ જેટલોછે, અને તેનું સીખર છેક આસખાંનને લાગેછ. સરીરનાં તથા લેર્નના અને દીલના ખરા પરજેવની મેહનતમાં, કેપલર વીદવાંનની બધી ગણતરીનો, નીજિંટનાં વીચારોનો, બધી વીધીઆ, પેહલવાનગીરી, ઈતીઆદીનો સાર આવી ચુકે. ખાલ ભાઈ એમાં બધી ભગતી અને ખ'દગી આવી ચુકી કે નહીં, જો નહીં કરી કેહતો હું કહુંછ કે ભગતી અને ખ'દગી શું કાંમની ? આ તારી મેહનતુ હંદગીને વાસતે તું શરીઆદ કરેછ તે કોણે ? શરીઆદ ખામોસ કર. મારા કંઠાલેલા ભાઈ ઊંચે જો, ખોલની હમેશગીનાં રેહ્યાંનમાં તારા ભાઈખંડુઓને કાંમમાં વલગેલા જો. જો કે આસખાંનનુ ચકર તારી ઊપર જરા ભારથી શરેછ તોખી તે તારી ઊપર મેહર ખાંનજે. તે તારી માતાજે.

કુટુંબ—કળીલા.

જો ઈંગરેજોની સંસારી હલતનો હીંદુસતાનના રહેવાશીઓની સંસારી હલત સાથે મુકાબેલો થી થી હાચતો ખેહુ હાલતોમાં એક મોઢો શેર માલમ પડે છે અને તે કુટુંબ સમેત ઇયાને કળીલામાં રહેવાની રસમ છે. ઈંગરેજોમાં ખાલ લગનની ખુરી રસમ નથી પણ એ લુડી રસમ હીંદુસતાનમાં આજેજે અને તેથીજ કદાચ કુટુંબ સમેત રહેવાની ઘણે દરજે અગવડ ભરેલી રસમ આપણામાં ધાપમછે. કુટુંબ સમેત રહેવું તથા નહીં રહેવું એ ખેહુના ચોક્કસ શાયદ

તેમજ ઘેરશાયદા છે, પણ જેમ વીચાર ને લાંબી મંજૂર આપીએ તેમ ખાતરી થાય છે કે કબીલામાં નહીં રહેવું એના શયદા કબીલામાં રહેવા કરતાં વધારે છે અને તેટલા માટે પાછલ કરતાં આગલી રત્નમ વધારે ખેલતરછે. એક મોટાં ઘરમાં એક બુજરગ મોટાખાવા તથા બુજરગ મોટાંમાંએ પોતાની પાંખ તલે પોતાના વસતી વેલાને લઈને વસે એ ખચીદ ઘણાજ આનંદકારક દેખાવ છે. એવો મોટો કબીલો દુનીયાંના દરેઆવમાં લઈ ચલાવવાને હૈંસી વરસના તોફાન અને વરોલીયા પાર કીધેલા મોટા ખાવા સરખા બીજા સરસ આરકાદી કાંડાંથી મલે ? ઇસપનીતીના ઘર કાએ મરણ કાંડે પોતાના છોકરાઓને બહારે છુટી છુટી લાકડીઓ લાંબી નાખતાં અને લાકડીઓને પાંધેલા ભારો કટકા કરતાં પોતાની શક્તીથી હાર ખાધેલા જોયા હો તાહારે શું કુટુંબ કબીલાની શીલસુષી તેના મનમાં ન હો ? એક મોટાં કુટુંબના શયદાં માનસો પોતાના એકંદર બલથી પોતાના કુટુંબને તેરવી કાં ન શકે ? એક દુખિતો બીજાની મદદ, એક યાદે તો બીજાની મેહેનત, એક કાહેલી તો બીજા તંદરોસત. કુખને બોલે સહી માંયુ આપી હકકો કરે, સુખને કટકો સહી લાંબા ભાગ લીએ. પણ એવાં લાએજશાલી કુટુંબોનો ખેયાલ બાંધેલો એ માણસની તકલીફો ને કીના પાયા ઊપર એક ભારી ઈમારત ઊઠાવયા બરાબર છે. જાંડાં એકજ આરકામાં ઘણા માણસો વસતાં હોય તાંડાં ખુદરતીજ છે કે સપ બરાબર કાયમ રહી શકતો નથી. એકને ધાંકેલી બારી પસંદ તો એકને ઊંઘાડી, એકને ઊંઘ ભાવે તો બીજાને બગડત રહેવા ગમે; એક રમવા માગે તો એક વાંચવા માગે, અને એવી એવી રીતે જુદા જુદા વીચારોથી સંપના દોરો કતરાય છે. જેમ માણસના મેહરા ખુદરતી કરાંમતથી એક મેકથી જુદા છે તેની તાજુબી નથી, તેમજ માણસના વીચાર એક મેકથી જુદા હોય તેમાબી તાજુબી નથી, કારણ તેથી ખુદરતીજ કરાંમત છે. ઘણાજ ભાષા બીચારી આરતોને કલ્યાણુ ઘર કહે છે અને એક મોટાં કુટુંબનો માલો ખોલી નાખવાનો દોશ તેમને શીરે ચુકે છે. જો કે આરતોના હાલના અસાનપણામાં એ બરાથી તેમનો ખંચાવ કરવાને ખતનું નથી તો ચપણ એટલું માલમ પડે છે કે તેમની થોડી ઘણી હીંચા યતી થવી જોઈએ. મરદો આખો દાહડો બહાર

શરતા હરતા હોવાથી અને જુદે જુદે ધંધે લાગાથી સાંજ પડી કે પાછા પોતાના ઘરમાં ઘણા હેતથી મલે છે, કારણ જુદાઈ એ ગોયા સંપ સાથે મેહેનપનું ધરાવે છે. દીલ તુટેલા દોસતો ઘણા વરસની જુદાઈથી પાછા હાથ મેલવે છે કારણ જુદાઈ એ કુસંપ અને કલેશનું જેહર ધોઈ નાખવાની અકસીર દવા છે. ખાહરમાં વંચેલો મરદ પોતાની ખાનુને હેત બરમાં કાગલ લખે છે, અને સાથે વસતો તાહારે જો રોજ હાથોહાથ થતો હોતો તોખી કુદરતીજ પોતાનો બાન ખુરખાન કરવાને પણ લખે છે. ઘણા જણાઓએ એ અજમાયશ પોતાની છંદશીમાં મેલવી હો. સાસું, વહું, નાણું, ભોજઈ, દેરાંણી, નેજાણી હરદમ સાથે વસથાથી ઊપર કહેલી ઊંઘાડી અને ખંધ બારીની લડત લઈ મેસે છે અને સહી સહીના ખુદરતીજ જુદા વીચારો હાથથી કંકાવતુ મુલ નખાય છે. અદખાઈ અને હસદ એ મોટાં કુટુંબોનો સરાપ છે. એક મા બાપના ખેરા ખેરીઓ પોતાના છોકરાં સમેત એકજ ઘરમાં વસે તેઓની સલાહ સંપજ માટે લોકોને ગમે. એવો ખેયાલ રહે પણ ઘણા જણને અજમાયશ હો કે દરેકના દીલમાં જુદાજ વીચાર હો. જુદા વસથાથી એક મેકના વીચાર અકડી શકતા નથી અને વખત વખતેજ મુલાકાત કરયાથી સંપ જલવાઈ શકાય છે. વસી મા બાપનાજ પરશા ઊપર પોતાનો આધાર બાંધેલો અને પડ્યવીને પોતાની મેહેનતનો લાભ ન આપેલો એ પડ્યવીને શેકડે ભારે મારયા બરાબર છે. જો છુટું ઘરખાર માંડી રહેતા સહી સહીને પોત પોતાના ચુલુલા કુકવાની કાલજ રેહે છે અને તેથી પરસેવો ઊતારી ચોટી પેલ કરવી પડે છે. દરેક જણ એકેક કરતાં સરસ થવાની મુકતી કરે છે અને એ રૂડી કાલજ ને કોઈ પણ અદખાઈ કહે છે નહીં. વલી એ ચાલથી ખાલ લગનની માફી રત્નમ અટકયા વગર રહેજ નહીં. કારણ એક યુરશને જો ખાચી મેલવવાને પોતાનાજ સાંધા કસવાની શરજ હોયતો તે પ્રખત ઊમરે પુગે તાં હાંશુથી લગનના ખંધાનમાં પડે નહીં. ઈગરેજનો એકરો ઘણું કરી એકવીશ વરસનો થયો અને ધંધો રોજગાર કરવા લાગે કે ખાપનો આધાર તજે છે અને બીતી મેહેનતથી પોતાનું અને પોતાની ખાપડીનું રક્ષણ પેલ કરે છે. આપણા લોકોમાં તો ખાપ દીકરાને પરનાવી આપે અને તેમનું રક્ષણ કરે. એટલુંજ ન

હી પણ તેમના છેકરાનાં પણ કહેવત મુજબ માંમાં થોઈ હલકાં કરે. એ રચમથી છેકરાં માખાપ પરજ નમન થુધી આધાર રાખેછે અને ફુનીયામાં પોતાનો મારગ ધરતાં તમે ન હોવાથી ગોયા લંગણપછે. એ ઠાં કુટુંબના છેકરાંને એથી સવતંતરપણું આવકરું ન થી. મોટાં કુટુંબમાં ખરચ વધુ થાય કે કમતર તેની ગણતરી કરવા હવે માંગતા નથી, પણ હમારી ધનેશ મંદ વાંચનારી બાઈઓએ જોયું હશે કે મોટાં કુટુંબમાં રહેવાના શયદા એટલા સરચ નથી કે તે રચમ હજી થુધી વલગી રહેવી નોઈએ. આપણ વારેઘડીએ જોઈએ કે કોઈ કુટુંબને જીવનગ પરમખ પોતાનો વા એ ઊઠાવી જાયછે તો તે કુટુંબ પાછલથી વીખરાઈ જાયછે અને એમાં કાંઈજ નહી પણ એક ખુદરતી કા પડાછે. પોતાના મુરખીના આસરા તલે થોડી મેહન તે રહેતું સરવેને પ્રુથ લાગેછે અને એકબારથી તે ન લાગે તોયપણ તેમની ધાકથી એક મેકથી જુદા ખ વાગી પોતાની ખાશીએત બદલી નાખી એક થઈ જાયછે અને જાહેરે તે ધાક નીકલી જાયછે તાહરે તેજ મલેલા ખવાસ પાછ છુટા પડેછે અને કુટુંબ વીખરાઈ જાયછે. દુરને દુર રહ્યાથી સહી એક મેકરે હલ તાં મક્તાં રહેછે અને સંપ અને સલાહથી નોકે જુદાં તોયપણ એકંદરજ ગણાયછે. હવે એમ કહેવા માંગતા નથી કે મોટાં કુટુંબમાં રહેકુંજ લાજમ નથી. હવે તો ઊઠાઈ કહીએછે કે એ રચમમાંથી ઘણું થાય છે. જેઓ મોટાં કુટુંબમાં રહે અને સલાહસંપ જથી ચાલે અને અદખાઈના આતરને જીભવે તેઓ જેવાં ભાગ્યેસલાહી ખીજાં કાણ ? કુટુંબમાં રહેવાના અને નહી રહેવાના એ બેહુ જાયદાને એવા સંપજવા લાં કુટુંબમાં સંગરહ થાય. પછી એવાં કુટુંબના માણેઓની કેટલી વખાણ થાય ? બાઈઓ તહમે સલાહ સંપજાંથી રહે; એક મેકની તકશીર સમાં કરે, નર મ ગરમ સવભાવ રાખે; અને તહમારી લલી મુગા દમાં ઇંચવરની ચાહેતા ચાહે. જેવું તહમે લોડી પા સધી મેલવવા માંગતા હોવા તેવું તહમે તેમને આ પો અને સંતાસની માલા હાયમાં ધરી સંપ દેવની બ કતી કરતાં રહે.

ખોળખોની સ્ત્રીઓની હાલત અને રીવાજ.

શીરીનબાઈ એક વખતે પોતાના ભાઈ ખરોદ જીની પાથે સાંજને વખતે વાત કરતાં બેઠાં હતાં તેવા માં શીરીનબાઈએ પોતાના ભાઈને કહું કે “તમે જેમ દરરોજ મને તરેવાર બાબતોનું જીનાન આપોછો તે મ આજે પણ મેહરખાની કરીને મને કાંઈ નવી વાત કહેશો ?”

ખરોદજી—હા. તમોને ખખર હશે કે હું જીવા રે તીયારે મારા ખોળ ખીતરોને ઘરે જંગી છોકો. તે વાની પાથેથી શાંખલીને અને કંટકુએક નજરે જોયા થી ખોળખોની સ્ત્રીઓની હાલત અને રીવાજથી હું ઘણેક દરજે વાકેફ થીયો છોકો તેથી આજે તમોને એ બાબતસર કાંઈક સમજણ આપીશ.

શીરીનબાઈ—ખોળખોની સ્ત્રીઓને પેરવાશ કેવા હોએછે ?

ખરોદજી—ખોળખો આપણી માફક માણુના હું બાંધતીયો નથી તેથી બાલની કુદરતી જીવસુરતી તેઓને સારી શોભા આપેછે. તેઓ હવેશાં પછેડી ચો દેહે, અને થોડાક વરસની વાત ઊપર એ લોકમાં ઘા ધરા પેરવાનો ચાલ હોતા તે હમણાં હમણાં ઘણો જો હો થઈ ગીયોછે. હાલમાં તેઓમાં ઈમાર પેરવાનો રી વાજ વધારે થતા જાયછે. તેઓમાં આપણી માફક થોડી કે પેટી કોઈક પેરેછે, પણ ઘણીખરી સ્ત્રીઓ કે પડાં પેરેછે. કયે મક્તવા હવવા કે ફરવા જાયછે તો કાપડાં ઊપર રેશમી રંઝીન પેરાણ પેરેછે. પેહરવા શમાં શરેત કપડું તેઓ મુદદ ઊપીચાગમાં લાવતાં ન થી. હમણાં હમણાં કંટકાએક સુધરેલા મરદોની સ્ત્રી ઓ ખદન અને ઇંચાકડીન પેહરવા લાગીયોછે. પગ માં ઘણીખરી શપાટ પેરેછે, મેં માતર એક વખત એક ખોળને છુટ શાયે જોઈ હતી. જુઓ છુટના પે હરવાશ કેવા પતંદ કરવા જોગછે, છુટ પેહરવાનાં શયે ઘ વીથે તમોને સમજવવાની અગત નથી કેમજે ત મોને એ વાતનો ઘણો અનુભવછે.

શીરીનબાઈ—જીયારથી હું છુટ પેટ છોકો તી યારથી મનેનો શપાટ જોવા મતી નથી. છુટ શાયે ચાલતાં પગને જાણે દોડવાની ઊઠા છુટે. મને યુ છવામાં આવેતા, હું સરવે વરણની ઓરતોને છુટજ પેરવાની લલામણ કરું. વાડ પણ તેઓ જે ઘરેણા પેરેછે તે મું અમારા જેવાંજો કે ?

ખરશદ્દ—તેઓમાં આપણું લોકોની પેઠે હાથમાં કાચની તથા સુનાની ખાંગડી પેહેરવામાં આવે છે અને ખીજા હાથનાં ઘરેણાં ઘણાંખરા મલતાં છે તેમ હોકનાં ઘરેણાં પણ ઘણાંખરા આપણા જેવાં છે. આપણું લોકો નાકમાં વાલી અથવા નથ પેરતાં હતાં તેમ ગુજરાત તરફની ખોળખોળ હાલ વાલી પેરે છે તેને તેઓ નથ કીચે છે, પણ કછ તરફની ખોળખોળ નાકમાં બાડી સુનાની વાલી પેરે છે તેને તેઓ વીંડી કીચે છે, તેનું વજન કોઈ વખતે ખાર તોલા થીયું પણ હોય છે. એ વીંડી ભારી હોવાથી નાક ફટી જતું અટકાવવાને ખાતર ફેટલીક સીંચો માથાનાં ખાલ અને વીંડી શાથે ઘોરો ખાંધીને વીંડીને લટકાવો રાખે છે તેથી તેઓ ખરેખર ખદસુરત દેખાય છે.

શીરીનખાઈ—હીંદુ લોકોની સીંચોને પગમાં ઘરેણું પેહેરેલી જે નોઈ છે તેમ એ લોકમાં પેહેરાયે છે કે નહીં.

ખરશદ્દ—હા. એ તો હું તમોને કહતાં વીસરી ગયેલા, એ લોકોમાં હીંદુની રશમો ઘણી આવેજ થઈ ગયેલી છે. ખોળખોળ પગમાં જે ઘરેણું પેરે છે તેનાં થોડાંક નામ તમોને કહું છું. દરલાં, કાંખી, અઠાશીયાં તોલા, લંગર અને કડાં. કડાં અને કડાં કોઈ વખતે તરણશો તોલાથી વધારે વજનમાં હોય છે; એ રૂપાંની બેડીયો ઘણીજણીયો ખડું ખુશીયો પેરે છે. મારો એક ખોળે મીતર મને કહેતા હતા કે તેના સીના કડલાં હોટશો તોલાનાં છે તે ભંગાવીને તે અદીશો તોલાના કરાવી આવવાનો છે. અઠાશીયાં જેવું અવગુણ ભરેલું અને અબજો ઘરેણું એક પણ હોય નહીં. તેની ઊપર કાંચદાર આકાર પાડેલો હોય છે, તેને તેઓ નકશી શમજે છે, તે કાંચ એવાં છે કે અંનબાણે નો હાથ કે પગ લાગે હોય તો લોહી નીકળા વગર રીડે નહીં. લંગરની શાથે ઘુધરીઓ જોડેલી હોય છે, તે ચાલતી વખતે ખુબ ઝળઝળાટ કરે છે.

શીરીનખાઈ—એ લોકના પગના ઘરેણાં ખીયાન તમોએ કીધું તે શાંભલીને મને ઘણું હાથું આવે છે. શું એ લોકોને તે કાંઈ ખુબસુરતીની શમજ હોય કે નહીં જે આવાં કડાંમાં ઘરેણું પેરે છે.

ખરશદ્દ—ખુબસુરતી કાંઈ ઘરેણાંમાં નથી, પણ વીચાર કરવાથી માલુમ પડે છે મનમાં છે. કુંકણી ચાંણીયો, ચેમણીયાંણીયો, અને ઘોરીઓ નાકની વચે એ

લ સુનાની વીંડી પેરે છે, તેમ હીંદુઓ કાંનમાં અકીરી પેરે છે તે નો તમો જુઓ તો ખચીત તેઓ જંગલી લોકો છે એવું ધારવા વગર રીશો નહીં, પણ તે લોકોમાં તેવાં ઘરેણાં પેરવાનો રીવાજ કોવાથી તેઓને તે બેડોલ લાગતાં નથી. હમણા કલવાણીના સુરજે અજવાણું કરવા માંડે છે તેથી ખોળખોળ શું કે ખીજા નાતવાલાઓ એવા બેડોલ ઘરેણાં પોતાની સીંચોને પેરવા આવતાં નથી.

શીરીનખાઈ—તેઓ બોલીતો આપણા જેવીજ બોલતાં હોય નહીં વાંડ.

ખરશદ્દ—ગુજરાત તરફના ખોળખોળનાં ઘરમાં ગુજરાતી બોલી બોલાય છે અને ફેટલાએકતો સસુષ ગુજરાતી બોલી શકે છે, પણ કછી લોકોની ભાશા કછી કહેવાય છે, તેઓનું બોલવું તમે શમજ નહીં શકો તેમ કછ થી નવું સવું માણસ આવેલું હોય તે તમારી બોલી શમજ નહીં શકે. કછી બોલીમાં હું તોંની મારફં તોછું બોલવાનો ટેવ વધારે છે, નોક કછી લોકો ઘરમાં કછી ભાશા બોલે છે તો પણ કાગલ લખતી વખતે અસુધ. ગુજરાતી ભાશામાં લખે છે.

શીરીનખાઈ—છોકરીઓની ફેટલીએક નીશાલ માં હું ફરી આવીશું પણ તાંડાં જે કોઈ ખોળની છોકરીઓને નોઈ નથી તે શું એ લોકો લણવામાં કાંઈ અવગુણ શમજે છે કે તેઓને કાંઈ ધરમની અડચણ છે.

ખરશદ્દ—એ લોકોમાં અગતી એવો વીચાર હોય કે સી જાત શીખેથી નકાસી નીવડે છે, પણ હમણા ફેટલીએક ચોરતો શમજે છે કે લણવું શારી ચીજ છે. તે નીશાલોમાં કોઈ ખોળની છોકરીને જોતાં નથી તેનું કારણ હું તમોને જણાવું. એ લોકોમાં જેઓ પછંચાવાનાં તેઓ પોતાની છોકરીઓને નીશાલે ચોકસવા ને કાંતો શરમ ભરેલું સમજે છે અને કાંતો નાણાની જુમમાં એ અગતની કલવાણી તેઓને યાદ આવતી નથી. નો લોકાતની પેઠે અતરે, ભણેલી સીંચોની, પરણવાને વધારે માંગણી થતી હોય તો પછે આપણા દેગીયોને પોતાની છોકરીયોને લણાવવાની ફરજ પડે.

શીરીનખાઈ—તમારું કહેવું ખરું છે; પછંચાવાલા પોતાની છોકરીઓને લણાવવાની ઝાઝી દરકાર કરતાં નથી એમાં ખરું બોલીએ તો નુકશાન તેવોનેજ છે પણ તીયારે શું ગંરીખતી છોકરીયો લણવા જાય છે.

ખરશદ્દ—નહીં ગરીખ લોકોને મોટો ભાગ અ

મનનહે તેઓને ફલવણીના શરૂઆત માણુમ નથી, કોપ રાંત તેવો વેહેમી પણે ખરાં તેથી શરૂઆતને બદલે ફલવણીથી નુકશાન થમજે, બાકી તેઓના ધરમમાં મનાઈ પ્રીયેલી નથી.

શીરીનબાઈ—ખોળઓની બઈરીયો કંથે નાટક માં કે બહાર મેલાવણમાં જોવામાં આવતીયો નથી તે શું એ લોકોને ધરમાંથી બાહર નીકલવાની બ'ધી હશે.

ખરશેદલ—એ બાબત મેં મારા ખોળ મીતરને એક વખત પૂછી હતી તો તેણે કહ્યું કે “અમે લોકો જોકે મુશ્કેલીમાં ફાળે છે છતાંયે તોપણ સુચત મુશ્કેલીમાંથી મારક પોતાની બઈરીયોને પરદેશી રાખતા નથી, પણ તેઓને અમારી સાથે બાહર લઈને નીકલે એ તે અમાને ધરમથી કોલસું લાગે છે.” એવું જણે કહ્યું તે લગરોક જુનાં વીચારનો માણુશ હતો, પણ એક શીયાં છા મીતરને મને કહ્યું કે “અમે અમારી સ્ત્રીને સાથે લઈને શરતાં નથી તેનું કારણ એ છે કે અમારા લોકોમાં સ્ત્રી ફલવણીનો પરચાર ખીલકુલ ધીરો નથી તેથી અમાણુ જોરતને વધારે છુટ આપવાને હમે ધારતી લઈ કું શમલ્યે છઈએ.”

શીરીનબાઈ—છાચારે ખોળયો ફલવણીથી બેન શીખે તીયારે તેઓ પોતાનો વખત કેમ ગુજારતા હશે તેની મને સમજ પડતી નથી.

ખરશેદલ—ખરેખર ફલવણી વગરની સ્ત્રીઓ પોતાનો વખત કેમ ગુજારતીઓ હશે એ વીચાર આપણને પોતાની મેલે ઊગી આવે છે. હું મારા મીતરને ઘરે બાઈ છડી તો ઘણી વખતે ચાર પાંચ બાઈયો એ કઈ મલીને ચાં તીયાંના ગપાટા હાંકતી માણુમ પડે છે અને શ્વાણીની શ્વાણી જાતની પછેડી કોપર ચીનાઈ કોર ઘણી શાખતી હતી અને શ્વાણી બાઈએ તો હમણાઈ ઈશટકીન પેરવા માંકયા છે વોગેરે વગર સવારયની વાતો થી વખત શેકટમાં ગુમાવે છે અને થોડો વખત ઘરના ધંધા કોપર ધીરાન આપે છે. કોઈ વખત તો એક પછેડાની કોર કાઢી બીજી કોપર ચારી લાગશે એમ ધારી તે કોપર ચડાવવામાં અને બીજી કોપરથી તીજી કોપર ચડાવવામાં વખત ગુમાવે છે.

શીરીનબાઈ—ખરેખર આજે બધી વાતો બંધીને મારા મનમાં એમ થાય છે કે મારાથી જો બનતું હોય તો હું તેઓને ફલવણીના શરૂઆત અને વખતના કીમતીપણા વીશે સમજાણુ આપું. એ લોકોના અજાણ્ય

બ ઘરેણા અને તેઓની રીતભાંત નજરે જોવાની ને ઘણી મરજ થાય છે.

ખરશેદલ—કીકે તીયારે હવે હું મારા એક બેન મીતરને ઘરે બાઈશ તીયારે હું તમાને લેલો તે બાઈશ, એ મારા મીતરના ઘરના માણુશ મીલનશા અને લક્ષા શવભાવના છે તેથી તમાને રમુજ પડશે.

સુમાતરાનું ટાપુ.

ભરતખંડની દખરીણુ આવેલા હિંદુ માણુશ ગરમાં પડેલાં ટાપુઓમાંનું સુમાતરા એક મોટાટું ટાપુ છે, તે પોહાલાઈમાં ૨૧૦ માઈલ છે અને તેની લંબાઈ ૮૦૦ માઈલથી વધારે છે. સુમાતરાનો પશ્ચીમ કોસ્ટો પાહાડી છે, એ પાહાડો જોકે ઘણા ઊંચા છે તેણે પણ તેમણી ટોચ કોપર ખરફ જોવામાં આવતો નથી. “ચોક્કર” નામનો શરવેથી મોટાટો પાહાડ ૧૮૮૪૨ ફીટ ઘરીઆની શપાટીથી ઊંચો છે. સુમાતરા પૂરવળી ના નેહવા ભાગ કોપર આવડું છે તે કોપરથી નેહવી ગરમી આપણુ ધારીએ તેહવી ગરમી તયાંહાં પડતી નથી, કારણ તેહની પોહાલાઈ ઘણી થોડી હોવાથી દરીઆની થંડી વેહેડી શંઘલે પંધરાયે છે અને તેની માટીની જમીનથી ગરમી ઘણી કમતર થાય છે. સુમાતરાના પોહાલે ભાગ કોપર વજાં લોકોનું રાજ્ય છે અને બાકીના ભાગ તયાંના દસીઓનાજ કાણુમાં છે. તાંહાંના દસીઓ દેલાએક મહમદી મજહુમ પાલના રાજે અને દેલાએક મુરતી પુંજકે; તેઓનાં ગાંમડાં ઘણું કરી નદી અથવા શરેવરને કાંકે બાંધેલાં હોય છે, ઘરો બાંધુનાં હોય છે અને જમીનથી આશરે આઠ ફીટનો ગાલો રાખીને બાંધવામાં આવે છે, કારણ તયાંનાં જંગલી જનાવરની ઘણી ધાશતી છે. છપડું આ વલોનું દીકામાં આવે છે. સુમાતરાના લોકો બાલકના કાંન ખેંચીને લાંબા કરે છે અને તેમના નાક ચપડાં બેસાડે છે જે તેઓમાં ખુશશરતીની એક ઈલાણી છે. સુમાતરાના લોકોનો રંગ પીલાશપર હોય છે, તેઓની આંખ કાજલ શરખી હોય છે અને બાલ પણ કાલા હોય છે જેને કોપરેલથી હંચેલાં બીના રાખે છે કે ગરમીના શખબથી ખરી પડે નહી. લાકડાં અને હાથીદાં તનું કીતરકાંમ તથા ટોપલી બનાવવાને સુમાતરાના લોકો શારીપેક બાંધે છે. રેશમ અને સુતરના તેઓ

માત ભાતના રંગ ધેરંગી કપડા બનાવીને પેહેરેછે, નો કં તેઓ પાછે શુધ્ધરેલી ભાતના વણવાના શંચા નથી; દરએક દેસી ચોખા ખાધો વગર રહેતો નથી. એક ખાંભુના પોદલ વાણીમાં ચોખા રાંધવામાં આવેછે અને એકવાર રાંધીઆથી તે વાણી રદ થાયેછે કારણ ખાંભુ આગની અંદર ખલી બંનેછે.

સર “ઇચ્છાશરદ રેશલસ” નામના એક ઇંગ્લેન્ડ ધરતરે શુભાતરામાં પુસ્તકલ લેલથા કરીછે, તે કે હેછે કે “પુરોપના કુલો અને આડો શુભાતરાના આડ પાંન આગલ વણવમાં બંનેછે. શુભાતરાનાં જંગલી આડ આગલ ઇંગલંડનું પાદશાહી એક ખચાં શરખું લાગેછે, તે આડો ખચાં કુટ શુધ્ધની ભીંચાઈએ ભીગેછે અને એકના યડનો ઘેરાયો મહુને ભરતાં ૮ વાર માલમ પડયો.” શુભાતરાના વેરાનમાં જંગલી પચાણીઓની ઘણી પેદશછે, હાથીઓનાં યેલાંખંધ યેલાં ફરતાં ફરેછે અને જે બેહુતના બાગમાં તેઓ શેહેર કરવા ની કલેછે તેની ખચાખી કરી મુકેછે, કારણ તેના ખાખા કરતાં તેમના ભારથી આડપાન કચાઈ બંનેછે. જેણે પણ છુટો છવાયો ફરતો માલમ પડેછે, પણ શરવેમાં ધાશતી ભરેલું પચાણી નાંહાંનો વાથછે જે ઘણો કદાવર હાયછે, તેના પંખોનો એક જરડો ઘોડા કે પારાનો પગ ભાંગી નાખવાને બસછે, ઘણા લોકો એ જહુનું પચુના ભોગ થઈ પડેછે.

પણ શુભાતરાના લોકો વેહમથી કરી એ પરાણીને ખનતાં શુધ્ધી મારવાની કોસેશ કરતા નથી. વડી હરણ પણ એ વેરાનમાં, દીકામાં આવેછે. વડી એક વણુજ શોભાએમાં પરાણીને લંખાઈમાં શોલ આંગલથી વધારે હોતું નથી અને જેહેને કાંનચીલ હરણ કરી કહેછે તેની પણ હજાં વશતીછે. વાંદરાં, સીંચાલી આં, ખીસકીડી અને ખીજ પરાણીઓ પણ સંખયા ખંધ એ જંગલમાં વસેછે. નદીની અંદર પુસ્તકલ ચોસ વાટ રહેછે, પણ દરીઆઈ ઘોડો તેમનો ચેકાર કરી એ ઊપદરવ ઘણો કમતી કરેછે. શુભાતરાનાં જંગલોમાં જે હેલાં ચુરોપીચન જે ફરવા ગયો હતો તે ઊપર જણાવેલા ધરતર શર “ઇચ્છાશરદ રેશલસ” હતો, આ ધરતરથી શાયે તેની ઓરત પણ મુશાફરી કરતી હતી; એક વખતે એક ધરમાં આ બાહાદુર ઓરતને એક હું રહેલું પડ્યું હતું જે વેલાએ દરવાજાની ચોક્કી કરવાને એક દેસીને રાખીઓ હતો, પણ શુભાતરાના દે

સીઓ એક શરત ચાંમડીના આદમીને જોવાને ઘણા આતુર હતા તેથી જોર જીલમથી ધરમાં પેદા. લેડી રેશલસે ઘણી વીનંતી કરી કે હવે તમે શકાવો, પણ તેઓ હક પકડી બેઠા કે “શરત ચાંમડીના માંણસ તે કેમ શતાં હશે તે હમારે જોવુંછે, આખી રાત તેઓ તયાંહાં રહ્યા અને કોઈ હીમાંથી ચીમાઇને અને કોઈ તયાંહાંથી ભરાઇને લેડી રેશલસને સુનેલી જોતા હતા. વડી લેડી રેશલસને કંટલાક લોકો પોતાનાં છોકરાં કીપર હાથ ફેરવવાને અરજ કરતા હતા કારણ તેઓમાં એવો વેહમ હતો કે સરેદ ચામડીનાં માંણસનાં હાથથી કુખ દરદ નાહાયેછે.

પરચુટણ

શેખરાદી કહેછે કે જે કે હવે તાહારા ઉપર મેહેરનાંખાં અને નવાનિશ રાખે, તે ઘણો ઉમરનો એકવાર કદાપી તાહારા ઉપર એક ચેતમ કરેતો તે રવા રાખવો જોઈએ.

નશકોરી કુટવી—નશકોરી કુટે એટલે નાંકમાંથી લોહી નીકળેતો. કોઈ વખતે તે ઘણું નીકળે, નાકને દાબી રાખીઆથી લોહી ઠરી જાયછે, અને એમ ઘવાથી વધારે લોહી નીકળવું ખંધ થઈ જાયછે. માંખાં તથા ચેહેરા ઉપર થડું પાણી રેડવું. નશકોરામાં વાદલીના ઇંધા કપડાનાં કટકાના કુચા ખાંચવા, અને તે પે તરણ દાહડા સુધી કાહડવા નહી. તે છતાં પણ લોહી નહી અટકયેતો ડાક ટર બાવી બીજ ઉપાયો કામે લગાડવે

“સરવો ઉપયોગી સુચની” માંથી.

“પગ ગરમ રાખવાને માટે હવેશ રાત બંને દાહડા પગમાં ઇસાકીન રાખવાં કે નહી! રાતના ઇસાકીન પેહેરી સુતાથી ઇજાઈ ઇંધા ફાવેરાછે! સદાકીંગની પગની સફાઈ તેમ ગરમી સચવાયેછે, તેથી હવેશ રાત દાહડા પેહેરી રાખવાં, જે બીજાનામાં પગ લીટાલીને સુચની દેવ હોયેતો સદાકીંગ પેહેરવાની કોઈ જરૂર નથી, પણ પેહેરીને સુતાથી કોઈ જોરફાવો પણ નથી, કાપેછે ઘણી નેલા એક બંનેએ કે આંધળું ઉઘમાં નીકલી જાયે અને પગ ઘલાડા પડેછે અને તે વખતે જો તે ઉપર પવન કુકેછે તો નુકસાન કરેછે. કોઈ સવાલ કરે, કે કોઈ લખો માલસે સદાકીંગને જેવી ચીજ કોઈ જાણતાં નથી અને તેવોનાં પગની ગરમી કેમ સચવાયે? માદ રાખવું કે “રેલેછે તે બીજા કુદરતે,” અને વગર સદાકીંગ વાલાને તે વગર કોઈ અડચણ પડતી નથી; પણ જે શખસને સદાકીંગને પેહેરવાની દેવ હોયે તેણે એ વિશેની સંભાલ રાખવી જરૂરછે.

“તનદરોસતી” ચોખાંનીઆ ઉપરથી.

અગર કોઈ પાદશાહનો ખેદમતગાર મેં દાહડા સ
કારે બામદાદને વખતે ખીદમતને વખતે તરીકે દીને અ
વખતે પાદશાહ તેહની તરફ મેહરબાનગીથી નજર કરે. હ
નેદછે કે સાચા દેવથી બોદામતાવાની પરચતેશનાં કરના
સવોખી બોદાતાવાની દેવડીથી નાદખેદ ધાઇ પાછા નહીં કરે.

કબીતા કુલ ખીસિય અને કબીતા સુકામિય. જાહાઠ
કોઈ વખતે નાણું હુએમિછ અને કોઈ વખતે ઠંકિલું હુએમિછ.
અગર મહુને ડુનીઆદારી નહીં હુએમિતા તેહનુખી કુ
ખછે, અને અગર હુએમિતા તેહની રામિઆનાં કુચ. એ
જાહાઠ નેવી કુખની આપનારી અલા ખીલ કોઈ નથી, કાં
એકે ડુનીઆદારી છતેખી કુખ દીએમિછ અને અણછતેખી કુ
ખ દીએમિછ.

અગર તુને તવંગરી જોઈએમિતા તું શતોસ અને ક
નામ્મત પકક કે તે નેહુવી શરશ બીજ કોઈ હોવતં નથી.
તવંગર નાંણાંથી કબી તારો ખોલો ભરે તે કાંઈ તેહનુ સવા
ખ કરી તું નો કારતો. હુએ બોતિરજોધી થણું કરીને સાં
ભણુંછે કે તવંગરના ખરચવા કરતાંને ઈઆને અખરોશ
કરતાંને કુકીરની સખર ભલોછે.

અગર મેહરબગારે એક ગોરખરને ભુલને લોકોને
વેહુદી આપેઈ હુએ તે એક દીડનો પગ ન કીડીએ થોલો
ખાંનને લાવી આપીને આભાર કરેએ તેહને નહીં પોહાંએ.
ચેખાથી.

૨ મુને કુરસત.

૧ હું—જમતા હતા, મે આરખ,
આવી મેકો, તોહાં "દારખ".
પેહેલા પાસે, પાંચ રોટલી,
ખીજ પાસે, મે આહી.
"દારખ" હતા, ભુખો મારે;
જમવા પેકો, તેમની સાથે.
સરખું ખાઈ, થયા તર;
હુરા પડા, નમવી સર.
જતી લેલા, આના આઠ,
સુંકી માલોમિ, ચોતાની પછાત.
ખીજે બોલીએ, "સાંભલ ભાઈ";
"શરમ સભલી, છોડવી આંહી".
"મુંગા મુંગા, વેહુએ વધએ";
"પછે આપણે, મકાને જઈએ".
"માટે એમથી, અરથો ભાગ";
"મને આપીને, રસતો કાપ".
પેહેલો કહે, "એમ નહીં બને";
"સાત આના, પુજે મને".
"એકજ આનો, તારો ખરો";
"અઠલથી તમે, લીચાર કરો".
મારામારી પર, આવીઆ બને;
દેશ કીધો, માલો સામી કને.
શારી આમે, કીધો ઈનસાફ;
પેહેલો આરખ, લે આના સખર.

ખીજને મલીએ, આનો એક;
કહે તેનું કારણ, બાનુંએ નેક.

"કએખુચરો."

૨ જુ—હીંદસથાનની એક પરણેઆ વગરની જાણીતી
છોડોતું મહીરૂં દીઆ વમે આવેલુંછે તે છે
ડીનું નામ કહેરો!

ખોલાસો ગઈ લેલાનો.

૧ હું—ખરસ. ૨ જુ—ઉંદર. ૩ જુ—૧૫
૪ હું—મા બાપ (માધુબાનું, બાવી, પરડો).

૭૭
૪૭
૮૮
૨
૧૦૦

ભુંડી નાર.

ભુંડી નારે ભવ બળેરે બાપજ
કરમ કુદી આ રોડો રખેરે બાપજ
કુંગરા છે દુરથી સોભતારે બાપજ
આગળ નતાં દીલ રોવતારે બાપજ
તેવું દીકું રૂકું રૂપ રે બાપજ
પાસે આવીને ધણે મુખેરે બાપજ
ગોરી ગોરીને ગોળ મુખનીરે બાપજ
દીડી નારી કોખલ કુખનીરે બાપજ
પાસે નતાં ભેળું બગલુરે બાપજ
પેસાડે ચાંચ ભરતાં ડગલુરે બાપજ
રીડી સરવ સરખી સીધેરે બાપજ
હુસે કરો ઝીલી લીધેરે બાપજ
જેતાં નીકળે સીધો સાપેરે બાપજ
અડતાં આપેઈ ખ છાપેરે બાપજ
હાહીને ડોહોરી દીડી પેહેલારે બાપજ
હુયા હુરખાં મારા વેહેલાંરે બાપજ
ભણું બગતમાં હું ચમેરે બાપજ
લંકાને ભુમકો ભુટમેરે બાપજ
દોડી ધાંખીને ઘર લાખેરે બાપજ
મનમાં મઘન બહુ ધાખેરે બાપજ
પછી જોઈ પસ્તાખેરે બાપજ
મળાંમાં ગોંડ મુંચવાખેરે બાપજ
મીડી કહેતાં છકી મઝે છાપેરે બાપજ
કડવી કહેતાં છેડાઈ મને પાપેરે બાપજ
મનનું મમેલું સો કરેરે બાપજ
સોતાને મુળમાં ભરેરે બાપજ
કહેતાં કહેવાય નહીં બોલેરે બાપજ
મોલ્યા તો ઉતરી બોલેરે બાપજ
ગાઈ પડે નેવી રીછલેરે બાપજ
ગાઈ કહાડે નેવી રીછલેરે બાપજ

મોડે માંગુ એવે ઉશરે બાપજ
 નહી તે નેહ લેવી સુરતરે બાપજ
 ધુમરો તાણી સુણે બેસેરે બાપજ
 નહી રૂએ નહી હસેરે બાપજ
 ગાલે ચડાવે મોરો થોયરોરે બાપજ
 મોડું કરે એવા તોબરોરે બાપજ
 માથું ખોરી થય ધવરેરે બાપજ
 કેસ ચારેરેર સવરેરે બાપજ
 દોષે મેઠું નેવું લુતરેરે બાપજ
 ભોસે નેહ ધરનું કુતરેરે બાપજ
 દખીને દીલ બળી બપરે બાપજ
 નિતે ઉઠી કોને કૂઠેવાયરે બાપજ
 ગળામાં ગાંઠ ઘડ બહુરે બાપજ
 બાહર પડી પસ્તાવુરે બાપજ
 ને બોલ ઉપર બે બોલાયરે બાપજ
 તો પુરી કુન્નેતી થાયરે બાપજ
 પડે બુમો કરી ધાસોરે બાપજ
 નાનાં બાળક ઘડે નાહરોરે બાપજ
 ભાંજ સઘળું લોકો કરેરે બાપજ
 મોડે માંયે ધુણ ભરેરે બાપજ
 એવા તે ભોગ કોના બજેરે બાપજ
 કે એવી લુંડી હાથ લાગેરે બાપજ
 કેમ કરું ને કોને કહુરે બાપજ
 કરમ કયા તે થું લહુરે બાપજ
 કિયાં જાઉં ને કિયાં કહુરે બાપજ
 કેમ જીવું ને કેમ મરુરે બાપજ
 એવી લુંડી કેમ વેઠુરે બાપજ
 સદાતું સાલ એતો પેઠુરે બાપજ
 થું જરદ બનીને નિતે રોષેરે બાપજ
 નાનાબાઈ એવી બધરી ન નેજેરે બાપજ.

પોં હોં ચ .

બરજો નામું—આ પુણતકનું પેઠેલું દફતર હુગીઅન પડે
 મના મલિકો તરફથી હોમાને મલિકો છે તે ઉપકાર સાથે કજલ રા
 ખની વખતે તે ઉપર બે બાલ લખવા વગર હોમાને ચાલવું નથી.
 તે એટલા મોટે કે આ અમલ કારસી પુણતકનાં બનાવનાર શાહુરે
 અબુતાયર તરફથીએ એવંતો રંગીન અને અચરકારક બાથા
 માં તે રચીએછે કે આને લોખી મુદતે પહુ તેના નેવું કોઈ રસી
 યી એખારતનું પુણતક માલમ પડવું નથી.

એમ કેહેછે કે શાહાનામાના બનાવનાર ફીરદોસી તુરીએ
 શાહાનામા ને એખારતખ દી, તથા રંગીન અને રસીલી તથા
 અચરકારક બાથાં વાપરીય તેને મલવુ અને તેની મરોખરી કરવું
 આજ કોઈ પહુ પુણતક લેલામા આપવું નથી. એ નાખીયા શાહ
 રની તારીફ શામલની તથા તેના લખાણની ખુખી પીઝગીની શા
 હર અબુતાયર તરફથીએ બખને નાસુ લખવાને કોચિય કીરી દ
 હી એવું કેહેછે. શાહાનામાં સાથે ધરખાવાનાં તેમાં ને ને રૂર ન
 જર આવતા હોય તે છતાં આ બરજો નામાનાં લખનારની કથમ
 ની તારીફ કરીઆ વગર ચાલવું નથી.

આવાં મુંબાશીત લખાણને આજ કેટલાક વરસોની વાત
 ઉપર કોઈએક વાગસી ગરહમયને હાથે યુગરતી તરફથી મુઘે દ
 તો અને એ પુણતકની અમલ રચના તથા એખારતખ દી એવી દ
 લી કે તે વખતે યુગરતી બાથાના એકે મોરો કોચ હોવા ન છ
 તા તથા મેલિના એકી વધારે ન છતાં તેના તરજુમા કરનારે પો
 તાના ફારસીનાં બલધી રસીલા અને વાચવાને ખુશ લાગે એવા
 બનાવાને પુર તરજુમા કીધેલી લાગેજ. તે પુણતકો આજ મળી
 આવતા નથી અને આજ આપણા લોકોમાં કાહણી કયા વાચવા
 નો શોખ વધતો જાય છે તેવા સમામાં હુગીઅન પરચનાં મલિકોને
 ચાર મુલ પડીવું કે આની કીચમના પુણતકો ઘોડા વરચમા નાજુદ
 થઈ જાય તેથી કરીધી છાપી તેમાં આપુ વખતની એખારતખ દીના
 કાયદા મુજબ લેઈતા મુધારા તથા વધારા કરી તલપતી આવમની
 માંએ એકવાગ કરી આ રંગીન એખારતનાં પુણતકો ધરવા.

આ પરમાણે એ “પરચના” મલિકોએ બરજો નામાનું પેઠેલું
 દફતર ચારી અને ભૂદર કપાઈ તથા બાંધનીથી બધાવી આવમની
 માંએ ધરીછે. નોકે એમાં ને કાંઈ વાચવામાં આવે તેને તપારી
 ખ નહી મણવી તોપણ એટલું કમ્માદ રાખવું કે તેના પાચેઓ ત
 વારીખ ઉપરથી લીધામા આવીએછે. શાહિરાની શરાહમાત યર
 વેને રાશન છે. ફરસુને વખત એવાં એક પુણતકને વખાંખી વા
 મવાથી યુગરતી એખારત મુધરેછે અને પુદરતના મલકીઅ દ
 ખાચીના સીતાર કલમથી સીતારવાને માણસ રીખી શકેછે. એક
 યુગરતી બહરે લખનારે પોતાના એક સીતારને ફેલું હવું કે તેને
 પોતાની યુગરતી એખારત બરજો નાસુ વાચવાથી મુધારી હતા.

આ પુણતકની કીમત રૂક) રાખીછે અને જમદીથી એ પુ
 યતકના પીતલ દફતરો છપાવી બહરે પાડવાની પરગટ કરનારાએએ
 કજલબાત આપીછે. હોમા આશા રાખીએક કે આપણા ધર્મીની લો
 ઊની ખુખી પીઝગતવાને અને ફરસુને વખત શેહુલથી યુગરવા
 ને માટે આપણા મરેપે યુગરતી વાસી ભાણનારા લોકો આ પુણ
 તક પોતાની પાસે રાખે.

એવાં યુગરતી પુણતકો કુખર ખાતે પડે એવી હોમા તથા
 કોઈખી બહરે લખનાર ખુખી દેખાડનાર નથી. આગલ લખા
 એવા મારા પુણતકોની હસી આને કમતર થતી જાયછે એ અફ
 સોમકારક છે. એમ થતા નથી પુણતકો તેનોની જગા બરાબર રા
 ખતા હોપતે તે થીજે જલાણુ કાંઈ બોલવા નથી; પણ માહી
 લાએએ તેવી ખુર પીચા વગર પેહવા પુણતકો કુખર ખાતે જાય
 છે. વળી ને પુણતકો એવી ખુર પુરી પાડી શકે એવાં વરવરતાયે
 છે તેવાને ખીચકુલ મારો આમરો મલકા નથી તેથી તે પહુ કુખ
 ત ખાતે જાયછે.

આને બોધી દલગીર કબજે કે “બાલ મીતર” નેવી મુદર એ
 ખારતની અને મુઘર રીતે રચેવી ચોપડી ને જુવાન શીકનાને હોં
 શે છેએ વાંચવા અમતી તે આને નીચલોમાંથી કાઢી નાખીએ
 એટલુજ નહી પણ તે આગતે આગતે નાજુદ થવા માડીએ. નોકે
 એ “બાલ મીતર” પેહેલા કરેજ બાથામા લખાયવી હતી તે ઉ
 પરથી તેના ધમરેજમા અને ધમરેજ ઉપરથી મરાકીમાં અને
 મરાકી ઉપરથી યુગરતીમાં તરજુમા થયે તે છતાં તે અચરના ર
 મુઘર એવંતી રીતે તરજુમા કરનારે જલધી રાખીએ કે આને
 આગલા કેલજથી પામતા જુવાનો નેવા આકીમથી પીમતાલીય
 ની વધમા આવવાય છે તેવા એ પુણતક વાંચવાને હજુર હોય ખતલાયે
 છે. એ પુણતક યુગરતીમા બાલબાંધ અહરે લખાએલું છે તેને
 હાથ મેલેજમા યુગરતી હરે છાપી થયાએ. એવા ખીમ યોડાં
 એક પુણતકોએ ને આને આપણુ પુણતકોની હાગમા પીરાણ થો
 બા આપતા નેવાને મરેપે મગજુ લોકો રાજીએ.

સતીબાઈ

પુસ્તક ૧૨ મું.

જુલાઈ ૧૮૬૮

આંક ૭ મો.

નીલાબોરી નીશાળ.

નાટક પાત્ર.

સેઠ ઓલીઆશા.. એક તખ્તર જીવન સોદાગર ને જીવાબબાઈના પાલી.
સેઠ દુલલાલ.. એક તખ્તર જીવન સોદાગર.
સેઠ ઇપનજી.. એક નીલાબોરી સેઠ.
ઠાપીઆલ કાકા.. સેઠ ઇપનજીનાં નીલાબોરી કાકા.
સેઠ નીશાબાઈ.. એક કાકા સેઠ
પુરુષીઆલ.. } બે ભાઈઓ અને સેઠ દુલલાલનાં ભત્રીજા.
દીવાલીઆલ.. }
સાપુર..... સેઠ દુલલાલનાં ચરનાર ભાઈનો ચાકર.
બેરકાર ભાઈ.. એક કંઈ વચરના ભાઈ.
મારવાડી... એક વોઆબોરી
સરપચાહ... એક સંપત્તિ સરખા કાવાદાબોરી કારભારી
ઓખરાંબાઈ.. ઓલીઆશા સેઠના ઉઘાડે ધણીઆની.
ટચકાંબાઈ..... એક નીલાબોરી ભાઈ.
અલગાંબાઈ..... એક અલગાં ને અલગાં પણ નીલાબોરી ભાઈ.
ગોશાંબાઈ..... એક ભત્રી આ ભાષ વચરની કોકરી

આંક ૬ ઠો.

પ્રવેશ ૧ ઠો.

દેખાવ ૧ લો—સેઠ ઓલીઆશાનું ઘર.

સેઠ ઓલીઆશા, ચેઠ દુલલાલ તથા સાપુર દેખાવે.

દુલલાલ—શાપુર નેમ આપણે તલાવત કરી હતી તેમ મેહુ મહારા ભત્રીજાઓની પરીક્ષા કરીએ.

સાપુર—ઓલીઆશા ચેઠદુલલાલ ચેઠની ખાતરી થઈએ કે મ્મને તહમેન ખરા પડયા !

દુલલાલ—પુરુષીઆલે તો જીવાંતીઆંઓ કાન એક નસુનોલે. એક વીટીપરનું રતનન ખરું. કેમ ઓલીઆશા ચેઠ તહમે કાંઈ તહમાસ પયારા પુરુષીઆલની તારીફ ને રહેઠો આપતા નથી.

ઓલીઆશા—દુલલાલ આ દુનયાંન પાપીએ માટે નેશી થોડી તારીફ કરીએ એટલી મેહેતર.

સાપુર—ઓલીઆશા ચેઠ તહમાસ વીચાર કરતા નેઈ થણો એમ ઓલાએ !

ઓલીઆશા—સાપુર હવે કરકશા છોડ. મહને ખબર છે કે તહમે લોક નખરાં કરોછો અને તહમે શયલી વાતથી વાકેફો.

સાપુર—ચેઠ હવે ખરું કહીએતો શયલી વાતથી હમે વાકેફ છઈએ. રસતામાં મહને ઓખરાંબાઈ મલયાં પછુ એવોતો માખન થઈ ગયલાં કે મહને કાલાવાલા કરવા લાગ્યાં કે ને સાપુર માહારી તરફના બે સખુન ઓલીઆશા ચેઠને કેહલે.

ઓલીઆશા—પછુ ચું દુલલાલ ચેઠ બારીકે બારીક વાતથી માહીતો ?

દુલલાલ—પરદાની અને દરજનની વાત થયાં.

સાપુર—ચાલો ચેઠ ખાવાનો વખત થયોએ માટે શયલી વાતો તયાંહ કરીશું. [નય.

દેખાવ ૨ નો—એક દીવાનખાનું.

ટચકાંબાઈ અને પુરુષીઆલ દાખલ થાય.

ટચકાંબાઈ—એવું હવે મને કે ઓલીઆશા ચેઠ જીવાબને દીવાલીઆ સાથે જવાને વાંધો ને નહી. માનને પુરુષીઆલ કે એ એવાવથી હુંતો અરધી દેવાની બની ગઈહું.

પુરુષીઆલ—ભાઈ એકવાર એમની કહે કે માહારી જીવ ધર કે પાધરો રસતો છોડી આડે વાટે માલમે પછુ તેથી ચું એમ કારોમ કે આપણે હાર્યાં !

ટચકાંબાઈ—કાંઈબી નહી.

પુરુષીઆલ—ભાઈ હું કાંઈ કે સરપચાહ હલ આપણા હાથમાં. ને એમને હેમતો એ એમ સોગંદ આપને કેહેવે કે દીવાલીઆએ તહમારી સાથે ધરણનો કોલ આપણે. અને વલી બીને મુદરો નેઈયેતો એના તહમારી ઉપર લમેબાં કાગળ આપણ પાસે કયાં નથી. (એવામાં બારણું કોકવાનો અવાજ આવે) પણ સાપુર કે રો. બાઈ સો વસાતો માહારા કાકા દુલલાલ બારણું કોકે છે. પેલા મેરડામાં મેરડાની બેસો. એમના નવા પછી હું તહમારી સાથે એકવલ કરસ.

દયકાંબાઈ—પણ એવુમાં આપણાની યોખરાંભાઈ સરખા હાલ થાયતા ?

પુરુષધીઆણ—તેની કાંઈ દેહેસત નહી. એવાતા ફલલાલ સેકને હાથમાં લઈ કે પોતાની જ આખર ખાતર આપોઆપ જીવ બંધ કરે.

[દયકાંબાઈ પાસેના યોખરાંભાઈ બરાબર ગમે તે થાએ પણ દીવાલીઆ કરતાં હજી માહારી આખર મોહાડીછે. અરે ! આએતા ફલલાલને બદલે વ લી પેલા નખોત ગયેલા મહીઆરણ મહુને ધેરવાને આવેલ.

[ફલલાલ સેક દાખલ થાયછે. મહીઆરણ ભાઈ હમણા તહમે રૂખશત લખો. એ મ વારેધીએ મને કહાલો આપશે ના.

ફલલાલ—સેક મેં એમ સાંભલ્યું કે ફલલાલ સેક હાંધ્યાં પધારનારછે માટે તેમને ભેટવા કાન આવવોહું.

પુરુષધીઆણ—જાઓ સેક. હું તહમને કહું છું કે અખ ધરી હાંધ્યાં નીકરો. હાંધ્યાં આવ ધેરામ અને માર હંસેલા (ધકા મારેછે.)

[દીવાલીઆલ દાખલ થાયછે. દીવાલીઆણ—સખર ! શું છે. એતા માહારો દ લાલછે. કેમ સાવકશા સેક શું છે ?

પુરુષધીઆણ—તપાહારે તાહારો પાસેની આવી ગ યો ખરો કે ?

દીવાલીઆણ—પુરુષધીઆ તહમેની ઉછાકિ લેવા નો સારાડી ધધે ચલાવશે કે ?

પુરુષધીઆણ—હમણા કાકા આવતા હશે અને હું એવણને કહું છું કે તહમે પછી આવવને તે એવણ માનતા નથી.

દીવાલીઆણ—હા સાવકશા સેક હું પણ એમ જા કા રૂંછું. તહમે હમણાતા પધારો.

પુરુષધીઆણ—સાવકશા સાવકશા શું કરેમ ? એવ છતું નામતો મહીઆરણ એવણ આપણા માંના કદ મીઆંછે.

દીવાલીઆણ—કાકાતો ત્યારે પોતાના વરસ પરમાણે નામની બલતા દેખું.

પુરુષધીઆણ—મહીઆરણ હવે તહમને કહું છું કે હમારો પીંડા છોડો.

ફલલાલ—સાહેબ—

દીવાલીઆણ—લે ચાલ હવે ભટાઈ છોડ.

ફલલાલ—સાહેબ એતા જીવન જસતી ધઈ.

દીવાલીઆણ—ગમે તે હોય હવે નીકર.

[ધકા મારી કાઢાડે એલીઆશા સેક, બાઈ યોખરાંભાઈ, શુભાબખાઈ, અને સાપુર દાખલ થાયછે.

એલીઆશા—અરે એ કમખખતા ! શું વફાદાર ભ તરીજઓ કે ધણે વરસે ભેટ લેવા આવેલા છુટા કાકાને હંસેલા મારી બાહાર કાઢાડે ?

સાપુર—ફલલાલ સેક મહીઆરણના નામે તહમને કાંઈ બંધાવ મલશે નહી.

ફલલાલ—અને વલી સાવકશાએ તે શું પાર કીધો. મહીઆરણ મરી મરીને તવલી ગયો તો એક અરધી વલી

નહી, અને જેમ માહારા વડાવાએને નાહક ધકા મારી બા હાર કાઢી ત્રેલા તોમન સાવકશાના પણ હાલ થયા.

પુરુષધીઆણ—દીવાલીઆ ! દીવાલીઆણ—પુરુષધીઆ !

ફલલાલ—એલીઆશા સેક માહારા વડા ભતરોજ ને જીવો. તહમે જાણેમ કે એ મહુને કેટલો આભારીછે ? માહારી અરધી પુલ એને સપુરદ કરતે પણ નેહને હું નાસીપાલ થયોછું કે એનામ સમાઈ, ધરમ, અને વફાદારીનું એક તણખું પણ નથી.

એલીઆશા—જે હું એને નહી એલખતા હોત કે એ એખલપેટે, કગાળાન અને મકકરે પુરછે તો તહમા રી મોલીધી અનખ થાત.

પુરુષધીઆણ—કાકા નરા મહુને સાંભલશે ?

ફલલાલ—સુપકીદી પકર. તાહારી છુમાઈને જે તું સંકટના વખતમાં હવે છોડી દેવા માંગતા હોયતા તાહારામાં કાંઈન સાર હોવો નેહએ નહી. એલીઆશા સેક અં નાના પોરીયાએતો પોતાના વડાવાએને હંસેલી ને લખા. કાંઈ કાંઈ વડાઈએના પહેલવાનોતો એને મનસે ભાગેલો કાટ.

દીવાલીઆણ—કાકાલ સાહેબ હું કમલ કરું છું કે હું તકશીરવારહું. પણ માહારી સુરખાઈને પસતાવો કરતાં એક વાતથી આન મહુને સંતોષ ઉપજેછે કે માહારા બાપ સરખા વાલીના દીદાર મેં આન ધણે વરશે પાછાં નેપાં.

ફલલાલ—દીવાલીઆ તાહારી સમાઈપર મહુને ઈ તમારે. લાવ તાહારો હાથ.

યોખરાંભાઈ—એન હાથ ફલલાલ સેક એક બીજ હાથ સાથ નેડો કારણ તે મેહુ ભેટવાને ધણું ધણું તલપે. એલીઆશા—મેટી શુભાલ તાહારે જે મોલણું હોં પ તે મોલ.

શુભાલ—માહારે થોડુંન મોલવુછે. એ (દીવાલીઆ) સુખી હોયેતો હું પણ સુખી હોઈશ, પણ માહારા કરતાં એક બીજ એરતનો એના ઉપર વધારે દાવોછે માટે પુશી થી હું તે દાવો કમલ કરું છું.

દીવાલીઆણ—કેમ શુભાલ ?

એલીઆશા—શું વાતછે ! અરે જહારે સરાશેની મોઢી એને બારણે હતી તાહારે તું તાહારો હાથ સપુરદ કરવા તઈપાર હતી અને હવે જહારે શલો મામલો ફેરવા ઈ ગયો તાહારે તું છટકવા માંગેય.

શુભાલ—દીવાલીઆ અને દયકાંબાઈ એનું કારણ સારી પેઠે સમજેછે.

પુરુષધીઆણ—બાઈ દયકાંબાઈની ઉપર ગેરઈનસા ફી જીવને માટે માહારીથી નેવાઈ શકાવું નથી.

[મારણ બીધાડે, અને દયકાંબાઈ દાખલ થાયછે.

એલીઆશા—લે વલી એક બીજ દરનન !

દયકાંબાઈ—નજીયા દીવાલીઆ ! જે વીશવાશધાત તે માહારી સાથે કીધોતે તેની આવી વખતે તુંહને ઈયાદ આપવી કદાચ ધણી કદંગી લાગે.

દીવાલીઆણ—કાકા વલી આ તહમારોન એક મનસુ મોછે. આ બાઈ શું મોલેછે તેની મહુને સખન પડતી નથી.

પુરુષધીઆણ—એક બીજ સાહાદત આવવેથી ક દાય તેની ઈયાદ હુંને આવે. સરપશાહને કોઈ બોલાવશે ?
[શાપુર બધેથી અને તરત અરપશાહને લઈ ધાવે ચાલે]
સરપશાહ—પુરુષધીઆણ સેક આવે બાઈ ટચકાં બાઈ તહમારા ગરીબા સેવકને દરગુજર કરવી. તહમારી તરફથી જુહું બોલવાને માટે મહને ને રકમ તહમોએ આ પી તે કરતા તહમારી સાચું સાચું બોલવાને મહને એ થ લી રકમ મહીએ માટે માહારે કેલેવા વગર ચાલતું નંધો કે ને ઘણો તહમે દીવાલીઆ ઉપર લાગુ પારવા માગેછો તે તમામ ગલતહે.

ટચકાંબાઈ—સેતાનનો હુવાશે તહમને હોજી !
ઓઅશાબાઈ—બાઈ સખર કરો ! તહમે ને પુરુષધી આવે માહારે નામે દીવાલીઆ ઉપર કાગણે લખ્યાંછે અને તેનો જવાબ પણ તહમેજ વાલેછો માટે હું ઘણી ઉપકારી થઈછું. પણ ને મહરેસાના તહમે પરચુખ ખખેછો તે મહરેસાના નિદાધોર અધીકારીએને માહારી થલુથલુ સવાં મ કેલેને અને કેલેને કે બાઈ બેખાશાબાઈને તહમોએ મે હેરમાનગોધી આપેલી સનદ તહમારી સાથે પાછી મોકલોછે કારણ લોકોની આખર મારવાનો પેશો તેવલે મેલી દીધોછે.

ટચકાંબાઈ—તહમેથી બાઈ માહારાં ભરતમાં ? વાડ તહમારા થલી બીજ પચાસ વરસે લવો ! [બધે]
પુરુષધીઆણ—મહને ખબર નહી કે બાઈ ટચકાં બાઈએ આવાં કાવનાં કીધાંછે. એ કીનાની મારી માહારા ભાઈને હરાન કરશે માટે એની પુક થડ. [બધે]
સરપશાહ—સેક આટલી કરમખખશીય માગુહું કે એ વાત આહાર પડે નહી.

ઓલીઆશા—ગુરખ ઉવરો ખુચી થઈ જાહેર કર કે તાહારી આખી જંદગીમાં તાહારે હાથે એકબી કાંમ સા રે નીપળ્યું

સરપશાહ—સેક ને ગાંમમાં એકવાર આશકારા થયું કે સરખ પરમાણીક થઈ ગયો તે કુનાવાના માહારા મીતર થ તરે થઈ લાગ્યો. [બધે]

ફુલકાણ—માલ દીવાલીઆ તાહારા આવતી કાલ ના વીવાહની તથમી કર.

દીવાલીઆણ—કાકા હું તમારો ઘણો ઉપકારી થયોહું. ઓલીઆશા—પણ એખલપેટા શુભામની મરજતો પુછ ?

દીવાલીઆણ—કાકા શુભામની મરજ મેં કપારની પુછી લીધીછે.

શુભામ—શરમછે દીવાલીઆ ! ઓલીઆશા સેક એ ક બોલ પણ માહારા મોહોમાંથી નીકલ્યો નથી.

ફુલકાણ—વાડ માલ તારે જેમ બોલ યોડા તેમ બેહેતર. ઈશવર કરને તમારો પયાર થડે નહી !

દીવાલીઆણ—શાપુર હું દીગોળમની તાહારો ઉપ કાર માનુંછું કારણ મહને ખબરછે કે હું તારો કરશે આભારીહું.

ઓલીઆશા—હંમેશ શાપુર એમ કેહેતા હતા કે દીવાલીઆ અંતે સીધમ રસતે ઉતરશે.

દીવાલીઆણ—કાકા ગઈ વાત ગુજરીજ નાહજો. આ મનમોહનની (શુભામ) આંખોમાંથી ને બાકારી રો

શનોના કીરણ નેકીના રસતો, દેખાડેછે તેજ રસતો હું તેજ કીરણના તેજથી હરદમ સોધતો રહીશ. મેં આ નાનની ના પપારમાં થર કીધુંછે અને એના મીડા થયદ અને નેકી ની આસપાસ એવો જબર કોટ બનેલોછે કે સુખાઈ અને નાદાંતીઅત માહારી પુક થરી ગમે એવા બાંનો મોકલે તે મહને પાછો પોતાની મંકમાં જોડીતી લેનાર નથી.

સમાપત.

અશહમણ, વાંધ, અને છ નિયાયધીશો.

(મીસ કરીઅરની વાતોમાંથી.)

એક સમયે એક અશહમણ રસતેથી ચાલ્યો જ તેા હોતો તેની નજર એક લોકોડાંના પીજરાં ઉપર પડી જેની અંદર પાચેના ગામડાંના લોકોએ એક વાધને પકડી કેદ કીધો હતો.

વાધે અશહમણને હાંક મારી કહ્યું કે “હજ અશહમણ ભાઈ, હે અશહમણ ભાઈ, ગરીબ ઉપર દયા કરો અને એક પલ મહને પીંજરામાંથી કાઢો કે પાણી પી તરશ મટાડું, કારણ હું તરશથી મારયો જા છોહું.” અશહમણ બોલ્યો કે “નહી હું કાલકનાર નહી કારણ નો પાંજરમાંથી તહને છોડશેતો તું માહારો ભલ કરયા વગર રહેનાર નહી.”

વાધ બોલ્યો કે “આ દયાલુ સેક એ કામ હું ક દી કરનાર નહી. એવો નગુણો હું થનાર નહી. મહને છુટો કર અને પાણી પી હું પાછો હીપાં કે દ યઈશ” અશહમણે દયા કરી પાંજરું છી ઘાડયું પણ તરત વાધે અશહમણ ઉપર તરાપ મારી અને કહ્યું કે “થેહુવે ખાશીં તુંહને ને પછી પીયું પાણી.” અશહમણ બોલ્યો કે એટલી ઊતાવલ કરી મહને મારીશ નહી. આપણે છ જણાનું મત લણએ અને બધા એ મ કેહે કે તું મહને મારે તે વાજખીછે તેા હું મરવાને તઈયારહું.” વાધ બોલ્યો કે “વાડ ચાલ જેમ તું કેહે તેમ. થેહુવે આપણે છ જણાના મત લણએ.”

આ કારણસર અશહમણ અને વાધ ચાલતા ચાલતા એક વડના ઝાડ આગલ આવી પુગા. અશહમણ બોલ્યો કે “વડના ઝાડ, વડના ઝાડ, ચાંલલ અને ચુકાદો કર.” વડ બોલ્યું “શાનો ચુકાદો કરાવેછો” અશહમણ બોલ્યો કે “આ વાધે મહને વીનંતી કરી કે હું પાનીનો પેચાગો છું માટે માહારું પાંજરું છીઘાડ અને હું તુંહને ખઈશ નહી. મેં એને છુટો કીધો તે થી તે મહનેજ ખાવા માંગેછે એ થું હુવાજખીછો”

ઝાડે જવાબ દીધો જે “માહારા થંડાં છાયા તલે સુરજના તકકમાંથી માણસો વારેઘડીયે આસરે લી” એછે, પણ તેમની ગરજ સરી એટલે તેઓ માહારી ડાં ખલીઓને ભાંગી વુકડા કરેછે અને માહારાં પાતરાંનો નાશ કરેછે. ખારે વાઘ માણસને કારણ તેઓ નીમકડ રામછે.” આ બોલો શાંભલતાંજ વાઘે બરાહમણને તત કાલ મારી નાખ્યો હોત; પણ બરાહમણ બોલ્યો કે “વાઘ મહને ના ખાતો પણ તાહરું વચન પાલજે કે છ જણાનો અભીપરાય સાંભલવો.” એ ઊપરથી તેઓ આગલ ચાલ્યા અને રસતામાં તેમને એક ઊંટ મલ યું. બરાહમણ બોલ્યો કે “ઊંટ સાહેબ, સાંભલો અ ને સુકાદો કરો.” ઊંટ બોલયું “શાનો સુકાદો કરાવે છે ?” પછી બરાહમણે માડી ચેલી વાત કહી અને ઊંટ નીચે મુજબ બોલયું, “જાહેરે હું નાનું હતું અ ને જીવાંનીનું લોહી હતું અને ઘણું વહીતરું કરતું હતું તાહારે માહારો શેક માહારી ઘણી ખરદાસત લઈ ચારો ખોરાક આપતો હતો; પણ હવે માહારાં વલતાં પાણી થયાં તાહારે તે મહને જીભે મારેચ અને વગર તરસે છડકાં ભાંજે. ખારે વાઘ માણસને કારણ તેઓ ઘાટકી અને ખેઈનસારીછે.”

વલી બરાહમણપર વાઘે તરાપ મારી હોત પણ બરાહમણે તેને તેના વચનની ઇઆદ દીધી. વલી આગલ ચાલતાં રસતામાં પડેલો એક ખલદ તે મને મલ્યો. બરાહમણ બોલ્યો કે “ખલદ ભાઈ ખલદ ભાઈ, સાંભલ અને સુકાદો કર.” ખલદ બોલ્યો કે “શાનો સુકાદો કરાવેછે ?” બરાહમણે સઘલી હ કીગત કહી જે ઊપરથી ખલદ બોલ્યો કે “જાહેરે હું વેઠ કરતો હતો તાહારે માહારો શેક માહારી મદાર ત કરતો હતો પણ હવે માહારી છુટી અવસથા થઈ તેથી મહને રસતે ખટકે મરવા મુંકેલોછે. ખારે વાઘ માણસને કારણ તે નાતરસછે.”

છ માના તરસેતો બરાહમણનો ઘાટ ઘડ્યો પણ હજી તેણે હીમત ચેલી નહી. પછી હવામાં ઊડું એક ગરૂડ પક્ષી તેઓએ જોયું જેને ચોલાવીને બરાહમણે કહ્યું કે “એ ચેહરખાન ગરૂડ સાંભલીને સુકાદો કર.” ગરૂડ બોલ્યો કે “શાનો સુકાદો કરાવેછે ?” બરાહમણે સઘલી વાત કહી પછી ગરૂડ બોલયું કે “જાહું મહને માણસો જોયચ તાહું માહારી સામે ખંકુક ધરેચ; ટેકડાઓપર ચહડીને માહારાં

ખ્યાને કાહડી લીએચ. ખારે વાઘ માણસને કારણ તેઓ પરધવીના દઈતછે.”

વલી વાઘે પોકાર મુંક્યો પણ બરાહમણે તેનું વચન ઈલાદ દેવડાવયું. પછી ચાલતાં ચાલતાં તે એએ એક ચોસવાટને જોયું જેને બરાહમણે કહ્યું કે “ચોસવાટ કાકા, ચોસવાટ કાકા, સાંભલીને સુકાદો કરો.” ચોસવાટ બોલયું કે “ભાઈ શાનો સુકાદો કરાવેછે ?” બરાહમણે આશા ભર પોતાનો હવાલ કહ્યો પણ ચોસવાટ બોલયું કે “જાહેરેખી હું પાણીમાંથી ઘેકું ખાહાર કાહડુંચ કે માણસો મહને હ લાક કરેછે અને મારી નાખવાની વેતરન કરેછે. ખારે વાઘ માણસને કારણ જાહુંચથી તેઓ જીવતાછે તાહુંચથી આપણા જીવને કરાર નથી.”

બરાહમણે કપાલ સાથે હાથ ઠેક્યો પણ નોખી વાઘને વીનંતી કીધી કે વચન મુજબ છા જણનું મત લેવું. છઠો નયાયધીશ એક કોહોલું નીકલયું. બરાહમણે પોતાની શઘલી હડીકત કહી અને પુછ્યું કે “કોહોલાં કાકા, કોહોલાં કાકા સુકાદો કરો.” કોહોલું બોલ્યું કે “હજીયો થયો પેહલાં તહને ખેહુકહવી રીતે અને કઈ જગાએ ઊભા હતા તે જોઈ” નહી તાં હાંચથી સુકાદો કરવો સુનાચેખ નથી.” વાઘનાં ખીજરાં આગલ શઘલા ગયા પછી કોહોલું બોલ્યું કે “બરાહમણ તું કયાંહ ઊભો હતો ?” બરાહમણે જગા દેખાડી કહ્યું કે “હીયાં કોહોલાં કાકા” કોહોલાં એ પુછ્યું વાઘ કયાંહ હતો ? વાઘ બોલ્યો કે “આ પી જરામાં.” કોહોલું બોલ્યું કે “ખીજરાંમાં ? પણ તાહરું ચોહડું કેમ હતું ?” વાઘે તરત ખીજરાંમાં કુકડો મારી કહ્યું કે “વલી આએ એમ ?” કોહોલું બોલ્યું કે “પાંજરું ખંધ હતું કે ઊંધાડું ?” બરાહમણ બોલ્યો કે “કાકા ખધરે; ને વલી સાંકલ મારેલી.” કોહોલું બોલ્યું કે “તાહારે ખંધ કરીને શાંકલ દેજો ?”

વાઘ પાછો કંદ પડ્યો ને કોહોલું બોલ્યું કે “એ ઘાટકી અને નીમકહરામ વાઘ ! ગરીબકા બરાહમણે તાહરું ખારણું ઊંધાધયું તે મું પોતાનો જીવ આપવા ? તાહારા જનમ શુધી હીયાંજ મરજે ને કોઈ તાહારી કદર ખાઈ તહને ખાહાર કાહડનાર નથી. બરાહમણ ભાઈ તું તાહારે રસતે જા ને હું આએ માહારે રસતે ચાલ્યો.” એમ કહી કોહોલું અને બરાહમણ વાઘને તેની કરણીનો વીચાર કરતો ચેલી ચાલતા થયા.

“આંગણે સાકસન” સ્ત્રીઓ. ૧.

ઈસવી સનની પાંચમી સદીમાં, સાકસન લોકો ઇંગ્લંડમાં ઉતરી પડીયા, અને જે અસલી રહેવાશીઓએ તેમને મદદને માટે બોલાવીયા હતા, તેઓનાજ સરદાર થઈ પડીયા. બીયારા અવસરી રહેવાશીઓને એક ખુણામાં (લેવસ પરંતમાં) ઘાલી, પોતે બેબેબ પોતાની જાતનું રહેઠાણ કરી બેઠા અને હમણાના આપણા ઇંગ્લેન્ડ ભાઈ ઓના વડાવા થયાં. હાલના ઇંગ્લેન્ડે પોતાની ઉત્પત્તિ માં એ સાકસનોનું લોહી કણુલ રાખેછે; સાકસનોનાજ શબ્દે પોતાની ભાશામાં ઘણા વાપરેછે, સાકસનોનીજ રીતભાત કેટલીક રીતે રાજદરબાર તથા વેહવારમાં રાખી શકીઆછે. માટે એ સાકસનોની સ્ત્રીઓની હાલત, જે વખતે ઇંગ્લંડમાં આવી પડીયા તે વખતે, કેવી હતી, એ જાણવાને સ્ત્રી બોધની વાંચનારી આઈઓને ગમશે, એવું સમજ, નીચે થોડોક હેવાલ જાહેર કરીએ છઈએ.

વેલાતમાં આંગણે, સાકસન આવી વસીઆ તે વખતે ધરમાં બાપ આપમાં કુટુંબનો ધણી ગણાતો હતો અને પોતાના ઊઠારોના તેની મરજ પરમાણે નીકાલ કરતો હતો. તે પોતાની ઊઠારીઓને લગનમાં અને ઊઠારાઓને શુવામગીરીમાં વેચી શકતો હતો. અસલી કબીતાપરથી તથા ધારાના ખરેડાપરથી માલમ પડેછે, કે સ્ત્રી એક બીલકતની માફક ગણાતી હતી. બાપ પોતાની ખુશીથી જીને માણે તેને આપતો હતો, અને ઊઠારીને બોલવાનો હક હતો નહીં. ધણી, ધણીઆણીને તાલેક ગણાતો અને જે માણે તે કરી શકતો. “ઈથેલમરટ” નામના સાકસન રાજાના કાપદામાં એક કલમ હતી, કે “જે કોઈ શખસ એક કુમારી સીને જીવમથી લઈ નાહસી જાયે તો તેણીના આપને રૂપ” નો દંડ તેણે આપવો અને પછી તેણીને બાપ પાસથી ખરીદ કરવી.” બીજી એક કલમ એવી હતી, કે “જે કોઈ શખસ એક છુરા ધણીની ધણી આણીને લઈ જાયેતો, તેણે પોતાના પછાથી બીજી સ્ત્રી ખરીદ કરી, પેલા ધણીને સવાધન કરવી.” એવા ધારાથી જે શખસ એક સીની સાથે મોહબતમાં પડીઓ, તો તેણીને લઈ જવાને ડરતો નહીં. સીના શગાંઓ તેની પછવાડે લાગતાં, અને જે તે સપડાવતો, નાણું આપી છૂટતો થતો. એવી રીતે સ્ત્રી કાઠડી લઈ જવામાં હીમત મળાતી હતી. આ સ્ત્રી ચોરી લઈ જવાની માલ પછી, સ્ત્રી ખરીદ કરવાને વેહવાર વધતો જોવામાં આવેછે.

ઢોરે આપી, ઊઠારી ખરીદ કરવાની માલ હતી. તે એટલાં સુધી કે રાજ વટીક પોતાની રાણીને એવીજ રીતે ખરીદતો. આસતે આસતે રાજનો વેહવાર વધતો ગયો, તારે રાજ પોતાની ઊઠારીઓને વેચવાને બદલે, બીજા રાજઓની સાથે શબ્દના કારણે” માટે, પરણાવી આપતો હતો; પણ ઊઠારીઓની ખુશી, સુલેહ છુવામાં આપતી ન હતી. બાપ પોતાની ઊઠારીને નાહનપણમાં પરણાવતો, અથવા મઠમાં ધરમઆચારના કારણ માટે અપણુ કરતો. જેમ અને તેમ ધરમ ગુરૂઓ બાપનો ત

થા ધણીને ઉકાવ દોડવાની તબવીજ કરતા હતા. અને આસતે આસતે એવું બનીઈ કે ઇશવી સનની ૧૦ મી સદીમાં સ્ત્રીઓ પોતાની મરજ પરમાણે ધણી પસંદ કરવાને હીમતવાન થતી ગઈ. બાપ, એક ધણીને વાસતે, ઊઠારીને વેહવા લાગો અને ઊઠારી, પોતાની ખુશી અથવા ના ખુશી જણાવવા લાગી.

અસલ લગનની કીરીઆ ધણીને સાદી તથા સેહલ હતી. જેમ આપણે હાથ પર તાલી મારી વચન આપી એ છઈએ, તેમ વર તથા કનીઆ પોતાના હાથ બેડી, જાહેર કરતાં, કે આજબી બંને ધણી ધણીઓની થયાં છઈએ; અને ધણી પેલી સીને સારી રીતે રાખવાને અને પોશણ કરવાને કચુલાત કરતો, અને ધણીઓની પીઆર રાખવાને અને ધણીને હુકમ મળવવાને કચુલ કરતી. સીના સ ગાંવાહલોં તે વખતે હાનર રહેતાં અને બાપ અથવા ઊઠારીને રમેલવા દેવેલા પછરસા લઈ ઊઠારીને ધણીના સવાધીમાં આપતો. એવી રીતના કબાલામાં બાપ, પોતાની ઊઠારીના ગુણોની વખાણુ કરી, વધારે પછસા મેલવવાની તબવીજ કરે, અને પછવાડેથી ઊઠારી તેવી નીપજે નહીં, એવું વારં વાર બનતું હતું. ઇથેલમરટને એ વોથે એક ધારાની કલમ એવી હતી કે “જે એક માણસ, ઠોરે આપી, એક ઊઠારીને ખરીદ કરે, અને તેના જે કઈ કઠાઈ ન હોયતો, તે કબાલો સામેત રહે, પણ જે કઈ કઠાઈ માલમ પડી, તો ધણીએ પેલી ઊઠારીને પાછી આપવી અને તેણીના બાપ અથવા વાલી પાસથી નાણા પાછાં લેવાં.” પણ એક ધણી કેટલું સુધી એક સીને, રાખી પાછી પોતાના આપને સવાધીન કરી શકે, તે જણાવું નથી. આસતે આસતે એવી રીતના કબાલાનું નામ નીકવતું ગયું; અને બાપને, ઊઠારીના પોશણ અને ફેલવણી માટે, બદલો આપવામાં આવતો હોય, એમ ગણાવા લાગું.

એ પછી ઊઠારીઓને અદરાવાની માલ નીકલી. ઊઠારીને બાપ તેણીને નાહાનપણમાંથી અદરાવતો, અને પછનાર શખસ પાસથી પછસા આગલધી લેતો, અદરાવાનો કાપડો એવો હતો, કે અદરાવીઆ પછી જે ઊઠારી દર વરશની વખતે અંદર હોય અને પોતાના કેડવેલા વર સાથે પરણવાને નારાજ હોય, તો તે કાન હુડે, પણ પછનાર શખસે, અદરાતી વખતે આપેલા રૂપીઆ, તેને પાછા મલે નહીં. જે ઊઠારી દશ અને બાર વરશની વચેની વખતે હોય, અને નારાજ દેખાડેતો બાપને દંડ કરવામાં આવે. બાર વરશ પછી જે નારાજ દેખાડે, તો બંને બાપ દીકરાંને સીખશા કરવામાં આવે. એવા ધારાથી એક બાપ પોતાની ખુશુરત ઊઠારીને, દસ વરશની આગલ, તરણુ માર કેઠાણે કાન કરી, પછસા મેલવે, કે અપણુ છ. એવી રીતની કઠાઈ ધણી થવી જોઈએ, કારણકે પછવાડેથી માલમ પડે ચ, કે અદરાવતી વખતે ઊઠારીના બાપને પછસા નહીં આપવા, પણ પરણાવતી વખતે આપવા, એવો દેરાવ થયો હતો.

ધરમગુરૂઓ લગનની સાદી કીરીઆમાં વધારો કરતા ગયા. અદરાતી વખતે, હાથ નેડણી વગેરે, જેટ કરવાની દેવ માલી. વર કનેઆને એક વટી પેહરાવતો. જે લગન થાય તીઆંસુધી, કનીઆ પોતાના જમણા હાથપર રાખતી, અને લગન થયા પછી, ડાબા હાથના પેહલાં આંગણો

પર રાખતી. વલી અદરાતી વખતે, વર, કનીઆ, એક બીજાનુ ચુખન કરતાં, કે જેથી તેઓને સખધ ધરતી ગણાતો હતો. લગન થતી વખતે, આપ, પોતાની દીકરીને, વરના સવાધીનમાં આપતો, અને તે વખતે તેને બીજા પછ સા મલતા. આપ છોકરીને આપતી વખતે, તેણીના નેડા લઈ વરના હાથમાં આપતો, અને વર તે નેડા પોતાની કનીઆના માંધાપર મેલતો, જેથી કનીઆ તેને તાપમે થઈ, એવું સમજતું હતું. પરણેલાં એક નેડાં પછવાડે એક નેડાં ફેંકવાને હુજામની ઇંગરેએનો વેલાન એ પરથી નીકળીઆ હશે. એમ કેહવાય છે, કે એક શેડ ગેલાનને મેલવતી વખતે, તે પોતાને પગ તેની ગરદન પર મેલતો, કે જે તે ચુલામની તામેદારીની નીસાન ગણાતી હતી. એ પરથી આએ નેડા કનીઆને માથે ચુકવાને આવ નીકળીઆ હતો. કેહલે કે, રાતના સુતી વખતે, એક નેડા ધણીના માથાં આગલ મેલતા હતા, અને ને કોઈ કી કથાંક મળીતો, કોઈ મરદોને સખસ હસવાને કાનું, અરખો નહોતો, સીની આજુપર મેલતો. લગનની રાત પછી, બીજ સવારના ધણી પોતાની ધણીઆણીને પેહરામણી કરતો, કે જેની ઉપર તેના તે દીવસ પછી કંઈ પણ હુક રહેતો નહી હતો. એવી પેહરામણી, આસતે આસતે લગન કરવાની આગમનજ, કચલ કરાવવામાં આવી. એ પેહરામણી કંઈ જેવી તેવી ગણાતી ન હતી. મોટા લોકો આંતો મોટી મીઠકતોની ભેટ થતી હતી.

સીની તામેદારી વીશે આટલી બધી દીરીઆ હોવા છતાં સી જાતની મોટાઈ કંઈ ખરેખર દબાઈ રહે, એવું ધારુ અકલથી ઉઠતું છે. નેડે ધણીને તાપમે રહેવાને, ધણીઆણી, કચલ રહેતી, તો બીજા હાથપર, ધણીએ, તેણીનું પોશણ કરવાને, માથે લીધું હતું. વલી ઉપર લખેલી, પરણેઆ ધણીની બીજ પેહરામણીથી, સી જાત વધારે આ પચખતીઆરી ભાગવવા લાગી. વખન ગમે, તેમ સી જાતની હાલત સુધરતી ગઈ. એક ધારો સાકસનોમા આસતે રહીને એવો પેસ થયો, કે જેથી સીને વધારે હુક મલવા લાગે, તે એકે ધરને લગતી કુંચીએ ધણીએ ધણીઆણીને સવાધીન રાખવી, અને ને ધણી, નહી આપે, તો ફરીઆઈ માંડીને, તેની પાસેથી મેલવતી. એ ધારો પસાર થયાંથી, એક બીજે ઘાટકી ધારો હતો, તેનું કવત હું. તે એ હતો, કે ને ધણી ચોરી કરતો, ધણી, ધણીઆણી, છોકરાં, બચાં, સરવે ચુલામગીરીમાં વેચાઈ બચ. પછ વાડે એક ડાહ્યા રાખમે કેડવીઈ, કે ને ધણીઆણીએ ને ચોરાયેલી આન પોતાની કુંચી તલે લીધી હાથ, તો તેણીને વરનો ચુનાઈ લાગુ પડે.

સી જાત ધર રાખનારી ગણાતી હતી. આજુ પકાવવાને, તથા પોતાના ધણીનુ ચુખ નેવાને, તેણીની ફરજ હતી. કાંતવાનું, વણવાનું તથા ભરવાનુ કામ પણ તેણીનું હતું. આંગણે સાકસન સ્રીમોના ભરતી ધણી વખાણ થતી હતી. એવાન લણવાના તથા ભરવાના હુનર પરથી, તેઓને ભપકા ભરેલા મેહરવાસનો ચોખ હતો. સાતમી સદીને એક લખનાર કેહેલે, કે તેઓ સાંકરી, બાંગડી, અને દીરાની વીટી, પેહરાવાને ઘણેજ ચોખ કરાવતાં હતાં. પોતાના ગાલોને રંગતાં, બાલોને વાલતાં, અને તરફ તરફ

ના રંગના કપડાં પેહરાતાં હતાં. કપડાં ઉન, સણ, તથા રેશમના વપરાસમાં હતાં. સ્રીમોના પેરવાસ એવો હતો, કે તેઓના આખું સરીર, માથાંથી તે પગ સુધી, ટંકાનું હતું. માથે એક જાતનો ફેટો; આંગમાં એક બદીઆન, અને તેની ઉપર એક લાંબો બોલો, પગની ધુટી સુધી થયે તેવો, કમરે તેની ઉપર પડે, અને વલી આંધ ઉપર સોજા રાખતાં હતાં.

આંગણે સાકસન સ્રીમો, પોતાના બાલ, જાંઘાંસુધી કુમારી રહેતી, તોઆંસુધી છુટા રાખતી હતી, અને પાણે આ પછી, અમેરો માધતી હતી. છુટા બાલથી, એમ જ છાતું, કે એક સ્રી કુંમારી તથા યાક દાખાનનીરે. ને કોઈ સ્રી ચુનેહગાર યકતી, તો તેણીના બાલ કાપી નાખવામાં આવતા હતા; તેમ પરમાણે, મરદ ચુનેહગારના બાલ પણ કાપવામાં આવતા હતા અને આપણે હજુ સુધી જોઈએ, કે આપણા દેહીઓના બાલ ધોરી નાખવામાં આવેલે.

એમ સ્રીમે નેડા પણ પેહરાતી હતીએ. નેડા તરેવા રંગના, ધુટીવેર આવે તેવા, અને પાટલી ઉપરથી વાધ રીમે બંધાય તેવા હતા. મરદ અને સ્રીના નેડાઓમાં કંઈ ફરક ન હતો. મોટા લોકના નેડા ઉપર તરેવાર જાતના આધાર પણ છાપવામાં આવતા હોય એવું માલમ પડે, તથા તલીએ યુક મારતા હતા એમ પણ જણાયું.

આંગણે સાકસન સ્રી તથા મરદો પગના તથા હાથનાં મોજાં પેહરાતાં હતાં; પણ તે સાના બનાવતાં હતાં, તે માલમ પડતું નથી. અતરો પરથી માલમ પડે, કે મરદોના પગના મોજાં, તરેવાર રંગીન હતાં. એવું પણ માલમ પડે કે તેઓ હાથના મોજાંને “હાનડ થુ” એટલે કે હાથના નેડા કેહતાં હતાં.

આગલ કેહ્યા પરથી જણાયે, કે સ્રી પોતાના ધણીને તાપમે ગણાતી હતી, તોપણ ધરના સંસારમાં પેહલો વગ ધરાવતી હતી. અલબત્ત, ધણી, માલિક ગણુતો, પણ ધરમાં, ને કોઈ પહરાણો આવે, તો તેની આસના વાસના સ્રી કરતી હતી. પોતાને તાંહાં જમવાને ને દાસતોને તેડીઆ હાથ, તો સ્રી સાથે બેસતી એટલું જ નહી, પણ કંઈ જોઈ કરતું પોતે ઉડીને લાવી મેલતી. એક સરદારની ધણીઆણી, પોતાના ધણીના હાથ નીચેના માણસોને, પોતે જ બચ રીસે આપતી હતી.

હુમણોના જે “વારડ” અને “લેડી” ના બેતાબ મોટાં માણસો ધરાવે, તે શનદો પેહલાં કેમ વપરાસમાં હતા, તે જણવા નેગઈ. જે ધણી પાસે રોડીના બોલો હાથ, તે ધણી મીઠકવ ધરાવનાર કેહવાતો. રોડીના માલેકને “નૂવાક—આરડ” કેહતા હતા. સ્રી, રોડી પોતાના માણસોમાં વેહચનાર ગણાતી, તેથી તેણીને “લાક ડીગ” કેહતા હતા અને રોડી બાનાર અથવા જોએના આધાર “લાક આરડ” પર હતા તેઓને “લાક ઇરાસ” કેહતા હતા. “લાક આરડ” અને “લાક ડીગ” પરથી “વારડ” અને “લેડી” થઈ ગયાં.

એવું પણ જણાયે, કે સાકસનોમા એકથી વધારે બધરી કરવાના બાલ હાથ; પણ ખરીસતી ધરમ તેઓના

પસાર થયા પછી, તે માલ હટવા લાગો. વડી-એક રીત એવી હતી, કે જે ધરના ધણી, બીજા બધીની હુજૂરમાંથી આ મરણ પાંખતો, તે તેનો પેલુલી બધીએને પેતેના છોકરો, સાવકી માંએ સાથે, પરણતો. જેણે કે, જેમ બાપની મીલકત તેની થતી, તેમ તેની બધી પણ થતી. એ રીત નવમી સદી સુધી જિવામાં આવેલે. તારપછી, ખરીસતી લોકોના પાદરીએ તેનો અટકાવ કરવા લાગા અને સાકસન રાજ્યોને સજા અથવા ધનકીપી અટકાવી શકતા હતા. કેન્ટના સાકસન રાજા ધ્યેલખરટ ખરીસતી ધરમના વટલીએ હતા, તેની પેલુલી રાણીના મરણ પછી, તે બીજા મરથા નામની શાહજાદી સાથે પરણેલા હતા. ધ્યેલખરટ, એ રાણીને સુકી ૬૧૬ માં મરણ પામીએ. તે વખતે તેનો છોકરો, ઇડાબાલડ, ગાદીએ આવીએ, અને ખરીસતી ધરમ તળને, સાવકી આ સાથે લગન કીધાં. પછી પછવાડેથી, તે પાછો વટલેલો ખાલમ પડેય, અને એ તાની પરણેલી સ્ત્રીને તણ લીધી હતી. ૪૦ સં ૮૫૦ માં, ધ્યેલખાલડ નામનો રાજા, પછી પોતાની સાવકી માંએ સાથે પરણેલા હતા અને ખરીસતી ધરમના ઉપાધીએ એ તેની સાથે થયા હતા.

પાદરીએ પોતાના વગ અને અમલ વધારવામાં, સોં આની મદદની સજાવ જિવા લાગા. તેઓએ જોયું, કે સોં આના નરમ નરમ સવભાવ તથા તેઓના તીરોદાર મન ઉપર ધણી જલદી આસર થઈ શકે. આરે જેમ અને તેમ ધણી આના તાબા તલેથી તેઓને છુટકારો કરી, પોતાના તાબા તલે લેવાને મેહનત કરતા હતા. સોના સમજાવીઆથી કેટલાક ભરતારોએ ખરીસતી ધરમ કચુલ કીધો હતા, એ સારીપેક પાદરીઓને માલમ હતું. આસતે આસતે પાદરીઓ સાથે સાથપાતા ગયા, અને સોંઓને “નન” એટલે મહાવાસી કરતા ગયા. એક છોકરીને, જે બાપને દેડેલો વર, પસંદ નહી પડે, તે તે મડમાં જતી. ધણી ધણીએ છી જે છુટાં થયાં, તે સ્ત્રી મડમાં વાસો કરતી. ધણી ધણીઆણી ધણું સેહવધો છુટાં થઈ શકતાં. જે બને બાંજુ રાજા હાય, તે છુટા છુટા કરી, ફરીથી બીજે દેકાણે મોકલી શકતાં.

ધરમ ગુરુઓના જીવમ વધતો ગયો. હુણ, એમ લા ગે. તેને લીધે, ધણી વખતે, લેકો તેઓની સાંમે યતા હતા. પાદરીઓએ એક ધારો કાઢાડીએ હતા, કે સર્ગો સાથે પરણુવું નહી, તે એટલા સુધી, કે પાંચધણી દુરની સગાધેર પરણાવ નહી. “એલકગીવા” નામની રાણી પરના તેઓના જીવમપરથી, માલમ પડે, કે પાદરીએ કે દેકો પોતાનો પગદેડો વધારતા ગયા. “એડરી” નામ ના રાજા સાથે, “એલકગીવા, પરણી હતી; પણ, ને સ ગાઈમાં પરણવાની છુટ ન હતી, તેવી રીતની નેએ સગાઈ કરાવતાં હતાં. એ યું સગાઈ હતી, તે ખજર નથી. રાજા, ગાદીએ બેડા પછી, કેટલાક દાઢાડા સુધી, હાલ મજહુ મેહલમાં ચાલુ રહેતી હતી. તે વખતે, તેણે હોનર રેહુ યું જેઈએ, એવી રીત હતી, પણ એક દાઢે, એવી મોમ ધી કંઠાલોને, પોતાની રાણીના ઓરડામાં તે ગયો. તે ની પછવાડે પાદરીએ તેની શોધમાં ગયા, અને રાણીના ઓરડામાં, નંગલી માલ મલાવી, અંદર પેડા; અને તી આં રાજાને, પોતાની બધી સાથ, તેણીની માંએની હા

જરીમાં, જેલતા જેઈ, તેઓએ આ દીકરીની હુરમત લીધી; અને રાજાને ઘસડીને, પાછા પોતના ઓરડામાં લાવીએ. રાણીને અપમાન મલવાથી તે પાદરીઓની સામે થઈ; અને અમીરોની મસલતથી, એકને દેશનીકાલ કરાવીએ. એ પરથી ધરમ ગુરુઓના મીજાન ગયો. તેઓ એ પોપનો હુકમ મેલવીએ, કે રાજા તથા રાણીના લગન કાપવાથી ઉલટાં હતાં અને તેથી રદઆલ થયાં. “રાજા તે ધારાને માન નહી આપતે, એવું” એકસ હતું, અને પરજ તેની તરફ પણ યતે, એમી એકસ હતું; પણ વડા પાદરીએ, એકએક, ઘણાએક માણસો મોકલ્યા, રાણીને કરી મંગાવી, અને તેણીના ચેહરા તથા હોટપર ગરમ લોડાંથી ડામ મુકીએ; એમ કરી તેણીને આપરલાંડ મેલાંન તરીકે મોકલી લીધી. આપરલાંડમાં થોડુંક વેર રહેલા પછી, રાણી પાછી સારી થઈ, અને ગવાહસરમાં આવી પોંચી. પણ તીઆં વડા પાદરીના માણસોને માલમ પડીઆથી, તે બીધારીના ધગના દેઠાં કાપી નાખીએ, અને બીજા એવીમ રીતની ઇજા કીધી, કે જ્યો તે થોડા દીવસમાં મરણ પાંખી

ધરમ ગુરુઓના વગથી, સોંઓને મડમાં મોકલવાના માલથી, કંઈ કાપદો થયેલો હાય, એમ નથી દેખાતું. એ રીતે રીતના મડમાં ખરાબી અને બદી વધારે ચાલુ થઈ અને જે પોતા તથા વરના ઘરમાં, બનવું મુશકેલ તે, મડમાં સેડેલ થઈ પડી.

આંગણે સાકસન સીમા મીજાનમાં નરમ નજાયે. જેકે એક પરજની માલમલણ વીધે આપણે મેલાંએ, તે આપણે ઇઆદ રાખવું જેઈએ, કે તેમાં સરવેમ માણસો સારાં હોવાં જેઈએ, એવું બનવું મુશકેલ. તવારીખ પરથી સાકસન સીમામાં જે દાખલા આપણને ખરાબ મહેલે. એક શાહજાદી ઇડમરગા, અને બીજા રાણી એલકગીવાને છે. એલકગીવાને વાસતે એમ નજાયે, કે તેણીએ, પોતાના સાવકા છોકરાનું “યુન કીયું” હતું. ઇડમરગા, રાજા એડવરડ સાથે, પરણી હતી; અને રાજાની સાથે, તેણી ને પણ, તખત પર બેસાડવામાં આવી હતી, તો જે કે એવી માલ સાકસનેમાં જેવામાં આવીની નથી એમ રાજાની સાથે, તખત પર બેસાડવાનું કારણ, તેણીના રાજા ઉપર નો વગ હતો. એ વગ, ઇડમરગાએ સારી રીતે કદીમી વાપરીએ હુણ, એવું દેખાતું નથી. જે કોઈ શખસ, દર બારમાં રાજાની મેહુરમાંની તલે આવીએ, અને જે રાજા તેને આહવા લાગે, તો એ સી તે શખસને જેહર આપી મારી નખાવતી. “વાર” નામના એક જીવાન ઉમરાવ પોતાના સારા જીવ અને દેખાવથી રાજાને ખાનીતા થયો હતો. ઇડમરગાની માલ પરમાંજે તેણીએ તેને વાસતે એક જેહરનું પીઆણું તઈઆર કરાવીડ; પણ તે રાજાના તથા ઉમરાવના બેનેના પીવામાં આવીડ, તેથી તેઓ મરણ પાંખીએ. આ કરતુને લીધે, રાજા અતીશય ગુસ્સે થઈ અને તેણીને દેશનીકાલ કીધી. તાર પછી તેઓએ દેડાવ કીધો, કે રાજાની બધીને કદીમી તખત પર રાજા સાથે બેસાડવું નહી અને તેણીને રાણી ગણવી નહી, પણ માતર એક “લેડી” દાખલ ગણવી. ઇડમરગા ધણીકે રોલત લઈને નાહારીને ફાંકે લોકના રાજા ચારલમેનને આસરે નઈ

પડી. શારલમેનનો હોલો ઇંગ્લંડમાં જઈ દોલત મેલવવા નો હતો, માટે તેણીની સાથે પોતે અથવા પોતાના છોકરાને પરણવાની મરજ દેખાડી. ઇંગ્લેન્ડમાં જઈ પુછવા માં આવીઈ, તારે તેણીએ જવાબ દીધો, કે જુદાપા કરતાં જીવાનીને હું વધારે પસંદ કરું છું. એવી રીતના જવાબથી શારલમેનને ગુસ્સો લાગે અને તેણે જવાબ વાલી એ કે, તારે અને મને માધી એક પછુ નહીં મળે. તાર પછી, તેણીને મઠની ઉપરી થેડવવામાં આવી, પણ તેણીની બધી મેટલીતા જાહેર થતી ગઈ, કે રાજ્યમાં પોતાના રાજમાં થી હાંકી મેલી, અને ઇંગ્લીશમાં એક રાજની છોકરી, અને બીજાની બધી રે બીજારી હાલતમાં મરણ પામી.

એવા ખરાબ દાખલાની સાથે, સારા દાખલાઓ થ જાય મહેલે. ઇંગ્લેન્ડમાં નામની બે સ્ત્રીઓ પોતાના બધા ગુણોને વાસતે વખણાવેલી છે. સેક્સપ્તરમાં નામની રાક્ષી નો દાખલો પણ તેવો જ છે; વલી એલફ્રીડા નામની સ્ત્રી, જે એડગાર રાજની માએ હતી, તેની નેકીને માટે તેણીની પુત્ર થવા ઘણી હતી. ઇંગ્લેન્ડમાં, બીજી એવીજ એક સ્ત્રી હતી. “એડવર્ડ થી કનફેસર” રાજની બધી એકી પોતાની ખુબસુરતી, નેક ગુણો, અને કેલવણીને માટે ઘણી વખણાવેલી હતી. ઇંગ્લેન્ડ નામનો પરમગુરુ પોતે જાહેર નાહનો છોકરો હતો, તારે એ નેક સ્ત્રી તેની કેવી ખબર લેતી હતી, તેનો થોડોજ હેવાલ આપે છે. તે કેહ છે કે “હું, જાહેર છોકરો હતો, અને મારો બાપ જે રાજની દરબારમાં રહેતો, તેને મલવા નતો હતો, તારે, હું તેણીને વારંવાર જોતો હતો. અને વારંવાર એ, જાહેર હું નીસાલેથી ઘેર જતા, તેણીને મળતો, તારે અને વીઆકરણ સંબંધી તથા ક વીતા સંબંધી તે સલાહો કરતી, વીઆકરણપરથી, તે તરફ શાસન ઉતરી પડતી, અને પોતાની ચંચલ તકશરથી મ ને હસાવી નાખતી. તારપછી હમેશ મારા હાથમાં તરણ કે ચાર શીકા ગણી આપતી અને પછી મેહલમાં આવતે ચોકલતી. જાહેર હું ખાઈ પીઈને આસુરો થતો, તારે અને ઘેર જવાની રખસુદ આપતી.”

સાકસનો પોતાની છોકરીઓને નામ આપતાં તે પર થી, નરમાસ તથા નેકીની આશા રાખતા હોય, એમ જણાય છે. જેમકે, “ઇંગ્લેન્ડમાં” એટલે સુખાકારીના કીલો; “ઇંગ્લેન્ડમાં” એટલે જુનીઆદીના કીલો; “ઇંગ્લેન્ડમાં” એટલે જુનીઆદીના ઝહેરો; “એલફ્રીડા” એટલે પરીઆની બખરેસ; “એલફ્રીડા” એટલે પરીઆનું કવત, “ગ્રાડીવા” એટલે ખોદાની બખરેસ. અને એવીજ તરેહના બીજાં ના મો આપતાં હતાં.

આંગણે સાકસન સ્ત્રીઓ ઘોડાપર સવારી કરતી હતી એવું પણ ખાલ પડે છે તથા ગાડી હાંકવાને પણ આમકે ખાતો ન હતો.

એવી માતાઓથી, હાલનો ઇંગ્લેન્ડ અથવા પેદા થયો છે, અને ફનીઆમાં પોતાની નેકી, બાહકુરી, અને લાગણીથી, સરવેથી સરસ ગણાય છે. ખોદાની મેહરમાનીથી, એજ હી ફસયાનનો દાહડો વાલે એવી હીલની પરજની બંદગી જોઈએ.

રાક્ષી ચંડાલો.

શને ૧૫૮૪ નાં સાલમાં ઇરાંન દેશની ગાદી એ શાહ “આબાશ” નામે એક શેનશાહ ચડીઓ હતો જેની કચરતાથી દરએક જાણને તે અકારો થઈ પડીઓ હતો. અમીરો લોકે તેની સામે શંકા કરી આ અને તેના બેટા મીરજાના ચોરડામાં એક પતર છુપી રીતે રેંકાવીઓ અને મીરજાને રાજ લગામ આપવાની લાલચ નજર દીધી. મીરજા આ ચુકતી બેપર હજ દેખાડી. પોતાના બાપ પાસ દોડીઓ જે પોતાના બેટાની રાજ્ય લકતી અને પરેમ જોઈ બહુ હરખ પામીઓ, પણ એ રીતનાની ધાશતીનો શરૂ થયો નાશ કરવા શાહ મીરજાને બંન લેવા તેને ખો આલ કીતપત્ર થયો. ચાર બેટાઓ જેઓમાંનાં તરણને હવાજ ખીઆલ શર “આબાશ” દાર કરીઓ હતા, તેમાંનો મીરજા એક હતો. એ કરપીણ કાંમનો નીકાલ લાવવાનું કાંમ તેણે “બીખત” નામે એક કાંમદારને શોધીયું. મીરજા એક ખચરપર એકજ ગુલામની સાથે શવારી કરતા હતા, તેમાં “બીખત” ખચરની લગામ પકડી અને તેણે કહું કે હુકમ કીતર તાહારો બાપ તાહારા લોડીનો ખીઆસો છે એમ કહી “મીરજાને” જમીનને યદાડીઓ, મીરજા મડ તથાલે જોલીઓ કે હુ પરણુ હવો કઈ મજની બદકાર ચાલને જીવું શાશન મલીયું? શરાપ હોનો તે રાજ્ય શતરૂપર જેણે આ કીશકેરણી કરી. હુ દેવ આ વીજ તાહારો ઈજા છેતો હું જીધીનછું? તરતજ “બીખત” મીરજાને નીરજીવ કરી મેલીઓ.

આ અઘોર કરમની વાત રેલાતોજ શંખીઆ ખંધ લોકો રાજવાડાના દ્વાર કોકવા લાગીઓ અને એ ખુંતીઓ કીણે છે તે જાણવા માગીયું. રાણીને માલમ પડતાંજ તે શેનશાહના ચોરડા મધે ચેવચ થઈ અને ચણુ તુંચછ શખદો જોલી પોતાના નખવતે તેના આલ શેકી નાખીઆ. “આબાશ” પોતાના કર તુંકતી સમા માગી દસ દીવશ થુધી થુધરતું રૂખ જોધુ નહી. એક માસ અપવાશમાં કાણડીઓ. એક વરસ શેકતું કરન પેહરીયું અને જે મેહલમાં મીરજા મારીઓ ગયો હતો તે ઘરને ભકતી ઇચ્છલ કરીયું. મીરજાના મરણ પછી દશ દાહડે જે શખદોએ “આબાશ” કીશકેરણી કરી હતી તેમને “આબાશ” છ

આપત આપવા તેણીઆ અને તેમનાં શરાબમાં શે
મલ લેલી તેમને પોતાની નજર હજુર વગર સવાશે
પડેલા જોઆ. વલી “બીબત” ને હુકમ કીધા કે તાહ
રા છોકરાને તાહારે હથેજ કતલ કર અને તેનું સીર
માહુરી શાંચુ લાવી સેલ. જાહે “બીબતને” પોતાના બે
રાનું ધડ “આબાશના” પગ આગલ મુકીકીં તાહારે આ
બાશ બોલીઓ કે કેમ “બીબત” તાહારી શી તરબી
એત ? “બીબત” બોલીઓ કે હે માહુરાજ હું તો માહ
રાહઈઆના દંખથી મશાંલુ કાંઈ થયોછું.

એક દીવશે વાલું કરીઆ પછી “બીબતને” હા
થ ધોવા પાંણી માંગીકીં પણ ગુલાંને હેયું ખખડું બ
રમ પાંણી રેડીયું કે “બીબતને” તેનો જાન લેવાની ધ
મકી આપી. ગુલાંને પોતાના જાનની શક્તાંમતી શાડ
બીબતોની શાહેતાથી બાહારે “બીબત” શરાબના અ
મલમાં હોતો તાહારે તેને મારી નાખીઓ.

એક દાહડો પોતાના એક મંતરી ઇયાને પર
ધાનને પોતાની એક રાંણી શાયે ગુજ કરતાં નોઈ
“આબાશે” બેહુ જાણને તેજ જગેએ જ્યતાં છુમીદા
કરાવીઆં, એક ગાંમના હાકમને તેણે ચાંમડાંમાં સી
વડાવીઓ અને શુરયાના તકાંમાં મેલાવીઓ. જેમ
જેમ ચાંમડું ખેંચાનું ગયું તેમ તેમ તે હાકમ કુખી થ
ઈ અંતે મારગ લાગશે.

એક પદર જેણે બરીબાને રોડી વેચવા ના પા
ડીયું તેને તેનીજ ભક્તિમાં રેંકી જહલાવી દીધા, અને એ
ક ખાટકી જે ખોરાં કાટસાંથી ધંધો કરતો હતો તેને
ભર બજારમાં શંસી દેવડાવીઓ.

“આબાશ” પછીનો રાબ પણ એક ચંડાલ નીવ
ડીઓ. તેણે શધવાં ખેશાવં ઘેની હશતી નાણુંદ કરી પો
તાના બે કાકાઓની આંખો શેલાવી નાખી અને પછી
તેમને ખડક પર પછાડી મારી નાખીઓ. પોતાની
કાકીને તયાંહુ તરણ છોકરાઓનો જાનંમ થયો હતો અ
ને એક દીવશે એ કાકીએ રાબને હશવામાં તાંણો મારી
ઓ કે તું તો વાંછજાછે. આ ઊપરથી એ ખવીશને
જવાહલા ઊડી અને બીજે દીવશે પોતાની કાકીને ખાં
ના ઊપર તેડી અને તેણીના તરણે છોકરાઓના માં
યાં વાંણી દાખલ પીરશાવીઆં. પોતાની રાંણીના પેટ
માં છરી ભાકી અને દાદ શીરીઆદ વગર શરવેને શુ
લી મલવા લાગી. એ કંગાલ રાબએ ૧૨ વરણ લગી
રાજપાટની ધામધુંમ ભાગવી, અને એનો પછીતર યાને

છોકરાનો છોકરો શેલીમાન પણ એક બીજો દઈત મા
લમ પડીઓ. એક ગવઈઆની ચોરલીનો તેને ખાંપણ
લાગવાથી તેણે તાબરતોખ તેનું મશતક બદનથી વેગ
હું કરાવીયું અને જાંણે કાંઈ ખનીયું. ના હોય એમ
ગાદી તકીઆ મંગાવી હુંગના ગુરગુરા ચહણવવા લાગી
ઓ. પોતાની એક ચોરત ઊપર કશ થયાંથી તેણે
તેણીના એક ગરીબ બાપડા શાયે લગન કરાવી આ
પોઆં, પણ એ જોડું શુખથી દીવશે ગુબરવા લાગીયું
તેથી રાબની આંખમાં શનીચર આવીઓ અને તે
થી તેણે પેલા ગરીબ ભાચેડાને પોતા આગલ બોલા
વી મંગાવીઓ. રાબએ તેને પુકીયું કે તારા વીવાહ
ઊપર તેં કંઈપેરની ધુંમ મચાવી હતી ? તે ગરીબ બા
પડો બોલીઓ કે હે ગરીબ પરવર મજાના વીવાહ કી
પર કનીરની પણ રોશની લાવી ન હતી. પાદશાહ બો
લીઓ કે ચાલ તારે તારાં બદનથી રોશની કરીએ.
એમ કહી તે રાંક પુરશના બદનમાં જગે જગે શુરાખ
પડાવી તેની અંદર તેલ રેડાવીયું અને કાકરા ખોડી
શલગાવી મેલીયું જેની અશરથી તે તમાં થઈ રહો.

વલી આરાકાંનખા એક રાબની હકીકત ઊપર
થી માલમ પડેછે કે તે કાંઈ જાછો રાકશ ન હતો.
પોતા ઊપર એક ચોટું વીધન વીતનારછે હેવા વેહેમથી
તેણે એક ધુતારા બહુગરની શલાહ પુછી, જેણે પોતાથી
બીબા ધરમ પાલનારાઓ ઊપર પોતાનો ખાર લેવા
રાબને હેલો ભગાવીઓ કે છ હજાર કાકરો, ચાર હજાર
ગજીઓ, અને જે હજાર ખજુતરનો ભોગ આપશે; અ
ને એક પોતા ખાતર હેલો મેહેલ ખંધાવશે કે તેના
પાઆમાં ગરલવાદી ચોરતોને પુરવી. હાવી કમકમાટ
ભરેલી સીખાંમણ પર આ ગાંડુ રાબએ લક્ષ દીધું અ
ને પોતાનો એક કીડીનો જીવ શંભાલવા હરાડ હજાર
આદમનો અશુલો જીવ ખરખાદ કીધો.

તંન અને મનનો બંધ પડેલા વેપાર.

શર “આશરલી કુપર” નામનો માહપુરવીન ધં
ગરેજ તખીબ જે ચોડુંક થયું થઈ ગયોછે તેણે આ
નીએ જાણવેલો આશચરપકારક દાખલો પોતાના એ
ક ભાણમાં કહી જણાવીઓ હતો:—
જે હકીકત હાલ હું તમારી આગલ ચુંકનારહું
તે કોઈથી રીને જોતાં અમર ને એને વર્ત

દક શાસ્ત્ર શાથે તે જોડેલા તાલુકો રાજોછે કે લોકોનું નોઈવું ધીઆન તે ઊપર ખેચાયું નથી માટે મહને તાજુણ રેહ્યું પડેછે. લુભધર્મ શમુદ્ધમાં એક મનવાર ફરતી હતી તેના એક હોલ ઊપરથી એક માંજુશ પડી ગયો અને તેને ઊંચકવામાં આવ્યો, ત્યારે તે ખેલાન હતો જીર્ણોદ્ધારનું ખંદર કરતાં આ કમનસીબ શખશને તાંહની એક ઇશપીયાલમાં જોડલાવવામાં આ વયો, જ્યાં તે ફેટલાએક મહીના શુધી ખેશમ હાલત માંજ રહ્યા. પછી જીર્ણોદ્ધારના ખીમારખાંનાંમાંથી એને ઉપતરશીરક ગ્રેડરમાં લાવી રાખ્યો. પછી આ જ ગાથી એને સેંટ થોમશની ઇશપીયાલમાં મીશતર “ક લાઈન” ની ખરદશ હેકલ રાખ્યો. મેં જ્યારે એને પેહ લાં જોયો ત્યારે તે પોતાની પીક ઊપર પડેલો હતો; ઘણી મેહનત વીગરે તે ચવાચ લેતો હતો, અને તેહની ના ડી ખરાખર ચાલતી હતી; તેના હાથ પોહોલા કરેલા હતા અને તેહના રૂદ્ધયના ધપકારાની ચાલ પરમાંજે તેના હાથનાં આંગલાં હીલતાં હતાં. જ્યારે તેને ખોરા કની હાજત થતી હતી ત્યારે પોતાની જામ અને હાથ હલાવવાની તેનાંમાં સક્તી હતી; જેવી આ ઇશારત થતી તેવા તેની આશપાશનાં માંજુશા એ જીજત પુરી પાડતા હતા.

મીશતર “ક લાઈન” ને તપાશ કીધા ઊપરથી માલમ પડ્યું કે તેના માથાંમાં દેખાઈતો ખાડો પડેલો હતો, અને આ ઇતેશક ખનીઆ પછી તેર માથો તે ના માથાંની હાડકી કેકાંજે લાવવા માટે વર્ધેએ વધ હાડકાપ કરવાની ફરજ જોઈ. વર્ધેએ પોતાનું કાંમ કરતા હતા ત્યારે એ પુરુશના આંગલાં હીલચાલ કરીઆ જ કરતાં હતાં; પણ જેહવી હાડકી ફરતત કીધી કે તે હીલચાલ ખંધ પડી. ખપોરે એક કલાકે વાહકકાપ નું કાંમ શરૂ થઈું હતું અને શાંજે ચાર વાગતે હું ફરતાં ફરતાં એ દરદીના ખીછાંના તરફ ગયો ત્યારે તેને ઊઠેલો અને જાગૃત જોઈ હું આશચર્ય પામ્યો. તે તકીઆને હેલેલીને ખેઠેલો હતો. મેં જ્યારે તેને પુછ્યું કે તુંહને કાંઈ દુખેછે, ત્યારે તેણે પોતાનો હાથ માથાં તરફ દેખાડીઓ. ચાર દહાડામાં ખીછાંનું છાક વા અને વાતચીત કરવાને તે શામરથવાંન થયો; અને થોડા દહાડામાં તે કાંહાંથી આવીઓ તેની હીક ત આપવા લાગ્યો, પણ જ્યારથી તે પડીઓ ત્યારથી તે શુધમાં આવ્યો તયાંથી જોડે તેર માશને અંત

ર હતો તોપપણ તેને કસી વાતની ખખર ન હતી. ખરું કહીઓતો તે મુવેલાઓમાંથી શલ્પન થયો હતો, કારણ તેનું મન તથા તેનું તન ખેહું પોતાની હીલચાલ ખોઈ ખેકાં હતાં, અને એક કરવતથી કરી એક હાડકાંની કગરશ કાહડી નાખયાથી પાછી તેમને નવા જીવ શાથે તાંજગી મલી હતી.

બચાંઓની માહાવજત.

બચાંઓની માહાવજત ઊંપર હવે ઘણું ખોલવા છંઈએ અને હજી વધારે ખોલવાની હમારી ખાય શહે. એ ખાખદ ઊપર ખાંતુઓનું ધ્યાન ખેંચવાની અતીશય અગતે, કારણ જાંહુથી તેઓ એ ખાખદને હાથે ગોખે નહી તાંહાંથી ઇશવરે મુકેલી તેમની ઊપરની ફરજ તેઓ અદા કરી શકનાર નથી. બચાં અવતરયાં તાહારથી તે તેઓ પાકી ઊમરે પુજે તાંહાંથી તેમની માહાવજત કેમ કરવી એ ઘણીખરી જોરતની પવીતર ફરજે, અને બચાંના તન અને મનને તાંજગી આપવી અને નીરોગી કરવાં એમને મુલ પાયો માતા ઊપર રેહુછે. એ ફરજે આપણી પારસી ખાંતુઓ કેમ ઊતારેછે તેનો ચીતાર હવે વારંવાર નજર ધરેછે અને તેમને ખાતરી કરી દેખાડી આપ્યુંછે કે બચાંની માહાવજત કરવાના તેમના અસલી વીચાર સરતાપા ખોટાછે, અને વગર ફેલવણી ઇયાને અપાર્થયણથી તેઓ ખુદરતી કાયદા તોડે, જે કાયદા ખુદરતી સખ વગર તોડાઈ શકતા નથી. કે લવણી એ અસાનપણના અધારામાં મુકેલો રોશન એ રાજે, જેની મદદથી ખુદરતે માણસની નજરથી છુપા વેલાં કીમતી જવાહરો મલી આવેછે. દરયાની અંદર છુપાયેલા ખાડો પસાર કરી માતર અકસમાતથી એક વાહણ સહી સલામત કદાચ નીકલી જાયતો કે ઇં એમ ફેહેનાર નથી કે તે ખાડકની હચતીનું જોય તેજો અને અવલોકન કરી સાન રાખવું, એ ખેદકાર પણા અને આવસાઈથી તેની હચતીથી નાવાફર રે હવા કરતાં ખેહેતર નથી. જે ખાડક તે વાહણ આ જે સહી સલામતીથી વચવી ગયું તે ખાડકપર તે કાલેજ ધાકું અથડે, કારણ તે ખાડકનું કપડાનને સાન નથી. તેજ સુઆકે અનસમજી અને વગર લણેલી માતાઓ ખુદરતી કાયદા સમજવા વગર કદાચ

„Wohlfühl-Ordnung“

અકસ્માતથી પોતાના બચાને કીધારી શકે, તેવપણુ દર પહે તે કાચદા તોડી તેની સળ ખમવાને તેમને ફેટ કી ધાસતીછે, જે ધાસતી ખુદરતી કાચદાથી વાફે માતા ને પા હીન્નેખી રહેતી નથી. ખુદરતી કાચદો એટલે શું તેના કદાચ કોઇને વચવચો હશે, તો એક દાખલાથી હમે તે દુર કરવાં માંગીએ છઈએ. નાના બચાને તા છ હવામાં ફેરવવું અને બારી બારણાં બંધ કરી કંદ ન રાખવું, એને એક ખુદરતી કાચદો કહીએ. પા એના ચીતર તરફ નજર કરો અને જુવો, તેથી તહ મને શું ખેચાલ આવેછે. એક દરદી બચાંની માવ જત કરતી એક સમજુ અને ચખરાક ચોરત માલમ પ ડેછે. ચીતારાએ શખદોથી બહર કરચે તે કરતાં આલે પોતાની પીછીથી એક આખેબુખ દેખાવ ચીતાર થાછે. આગલા વખતનાં એક સુધરેલા દેશના એક મેહુડનો નહી પણ એક ગરીબ ઘરનો ચોરારેછે. વ ગર અરથના સામાનની ગપચી નથી. જે જોઈએ તે તઈવારછે. વઈદને માટે પાસે ખુરસીછે. દરદી બ ચાંને માટે થંડા દેશ યુજખ ગરમ ખીછાણુંછે. ખી છાણાની પછવાડે ચોશકની સીસી પડેલીછે. અલ રાઈ ઊપર ઘર ખપની ચીનેછે. સાચેની સધડી ઊ પર એક ડોસી કાંમકાજ કરેછે. એક બચું હાથમાં અ ને ખીજું બાજુએ ઊભુંછે અને ઘણા આતુર મેહુરા થી મા પોતાના બાલક તરફ જુવેછે. ઘરમાં કંઈ ઘ ભરા નથી. આસીકાકી અને મકાઈડોસાં બચાંના શ્રીછાણાપર ચહડી કાગડાનું ઘર કરી રેલતાં નથી. સંતોશ અને ધીરજ રાખી પેલી મા માવજત કરતી ખેડીછે અને એવો ગંભીર, એવો અસરકારક, એવો આખેબુખ અને એવો ખરો ચીતાર આપયોછે કે દરેક બાનુંએ ચીધી ચીધીને તે જોઈ ચીતારાના અર થ ઊકલાવવા જોઈએછે, કારણ ચીતારાએ “બચાંની માલવજત” ઊપર એક ઊખાણું ગોઠવ્યુંછે જે પાર ખવાને તેજોએ પોતાની અકલ વાપડવી જોઈએ. હ મે થોડે સાર કહ્યોછે અને હવે ચીતારાએ ચીતરેલો રસાલો તેજોએ ઊભો કરવો જોઈએ.

માંગ અને તે આપશે.

ઈશવરના પાડનો માનવી ઊપર અંત નથી. જે પથ પરોણીને તું હરદમ તાહારી દરશીએ જુવેછે, તે

પરોણી કરતાં ઈશવરે તને સાનનું કીમદ જવાહર બ ખસી શદનતર ખીજુંજ પરોણી કરીયુંછે, એજ ખીઆ લ તહને નીતરોજ થતો હોયતો ઈશવરની ભક્તી કરવાને તહને કારણુ બજાછે. જે તે સાહેબનું સમરણુ કરેછે તેને તે દાતાર ભુલતો નથી. આ નીચે બનેલા એક ખરાંદાખલા ઊપરથી શીધ થાએછે કે કંઈ કંઈ જેરે તે પરણુ પોતાના બચાંની અરજને બાહાલ રાખેછે.

ઈશક્રીટકંડની એક પાહાડી ખીણમાં એક ભર વાડની વીધવા અને તેનાં છોકરાં વશતાં હતાં. ઘરનો પરચુખ એક તોશની રાતે મેંદાની શોધમાં નીકલી ચા હતો. કરાંનો વરશાદ પડતો હતો; અને ભરવા કની હેતવંતી ચોરતે પોતાની નાહાની બારીમાં એ સળ મેલીએ કે તેની રોશની તેના ભરથારના પગ લાં ઘર તરફ ફેરવવાને મારગ દેખાડે. ભરવાડ ગચો તે ગચો. પાછાં તેના કદમ ઘર તરફ પધારીઆં ન હી. ખરજના દરંગમાં તે કચડાઈ ગચો હતો.

પેલી ગરીબ વીધવાએ પોતાના દુખનો ખોજો શંતોશથી કીધાવોચો, પણ ખીજો સીઆલો આવીએ એટલે તે ઘરમાં કંગાલીઅતે પોતાનો મેહુશ દેખાવ દી ધો હતો.

કકડતી થંડીનો એક દીવશ હતો, અને ખુદરતે ગમગીનીનો શાહચો પેહરીએ હતો. પણ પેલા વગર વસતેવના વીધવાના મુપકાંમાં થંડીની અથર વધુ હતી. હાથમાં રડવું નાહતું બાલક તરફથી તરફથી પોતાની વીધવા માની છાતીએ વમગતું હતું, પણ એક પણ દુધનું દીપું તેના યુકાઈ જતા કાકરાને ખીજવતું ન હતું. વડો છોકરો માની ગરદનપર હાથ નાખી દુશક દુશક ખોલતો કે મા મહુને બહુ લુખ લાગીએ; જો હું મે રાં ન કાહુડતો થુતાં પેહેલાં એક રોડીનો હકડો આ પથ ?

વીધવા માનું દીલ આ ખોલવાથી વીધાઈ ગયું; પોતાના દુધમલ બાલકને પાલણમાં થુવાડી વડા છે કરાનો હાથ લઈ તે ખેલી કે, ચાલ ખેરો હાથ નેડી તે પરલુની પરારથના કરીએ. ‘માંગ અને તે આપશે’ એ ધરમનો કીલછે અને એ વાતમાં મહુને જરાએ સંશ અ નથી. રાત પડી ગઈ તયાંથુરી પેલી જુહુપડીમાં પેલી લાચાર વીધવા પોતાના ખીન વાલી છોકરાની સાથે મુદંનમંડી ઈશવરની દાદ ચાહતી રહી. અંતે

ખારણુ આગલ ખખડાટ થયો અને બેહુ ઊઠીઆં-કે તેમની ગરીબ ખીલાડી બાહુર હુકકમાં દુખી થતી હશે તેને અંદર લઈ દુધ નહીં પણ જરા ગરમ જ્યો આપીએ. છેકરાએ ખારણું ઘીંધાડીઠિં અને ખીલાડીની પાશે એક નાહના સસલાને સીકાર દીધો.

કાણુ કંઈએ નહીં કે તે પરમ કડપાણું દાતાએ તે ગરીબ વીધવાની અરજ બાહુલ રાખી? તે ઈશવરે એક મુંગા હવાનની મારફતે પોતાની ભેટ મોકલી અને વીધવાના બોલો ખરા પડીઆ કે ઈશવર પાશે 'મોંગ અને તે આપશે.'

ગટાપરચ્યા.

થોડાંજ વરસ થયાં ઊપલા પધરથથી આપણુ વાકેશ થયા છંઈએ. એક મોહાટું ઝાડ જે શીંગાપોર તથા મલાઈ કાશા ઊપર ઊગેછે તેને નકર રશ તેને આપણુ ગટાપરચ્યાના નાંમથી જાણીએ છઈએ. ગટાપરચ્યા એ બે મલાયન શબ્દોથી બનેલો છે. ગટા એટલે જમાવેલો રૂશ અને પરચ્યા એટલે જે ઝાડમાંથી તે નીપજેછે તે ઝાડનું નાંમ, એ પધરથ એ લવવા કાજ મોટાં મોટાં ઝાડને કાપી નાખી તેની છાલ કાહડી નાંખવામાં આવેછે. પછી ઝાડના છીદરમાં થી દુધ શરખી રશ ઊભરાઈ આવેછે, જેને એક ખાડમાં એકઠો કરવામાં આવેછે, છયાં શુરજના તડ કાંથી તેના જડ કટકા બની જાયછે. પછી એક પઈડું જેમાં તરણુ કારદાર છરીઆ ગોઠવેલી હાયછે, જે એક મીનીટે ૨૦૦ ચકરાવા લીએછે, તેની મદદથી પેલા જડ કટકાઓની ખારીક કાતરી કરવામાં આવેછે, પછી એ ખારીક કાતરીઓને ગરમ પાંણીમાં બાંધી કાહડેછે અને પછી એક શંચામાં નાખી તેમને વધારે નરમ કરેછે. આ શંચામાંથી પાછી તે ખારીક કાતરીઓને ગરમ પાંણીમાં બોલેછે અને ગુંદી ગુંદીને લાહી શરખી બનાવેછે; પછી એને બે મોટી ગરમ વેલણુ માંથી પશાર કરી તાર કાહડેછે, પછી તે એકશરખા કુમાશને પધરથ થાયછે અને વપરાશમાં આવેછે. કે લોરોશરમ, નખતેલ, ઈશ્વરીટર જોશ ટરપેનટાઈન અને બીજા તેજાઓમાં ગરમીની મદદથી ગટાપરચ્યા પીગલી જાયછે. એક પોહાલી રક્ષાખીમાં ઊપલી રીતે પીગલેલા ગટાપરચ્યાને રેડી ખુલું ચુકીયું હોયતો શઘલો પરવાહી

પધરથ વરાલના આકારમાં થઈ ઊઠી જાયછે અને રકાંખીમાં શરદે ગટાપરચ્યાનો શંચીન કકડો નીકળી આવેછે, જેના ગુણુ ખરા ગટાપરચ્યાના શરખાજ હાયછે. કંઈલા કંઈલા રતલના શંચીન કકડાઓ બાહુર દેશાવર જાયછે, પણ મલાઈ લોકી વજન વધારવા માટે માંડી, પથર અને જોવોજ બીજા ભેલશેલના કાવતરાં કરેછે. ગટાપરચ્યા પાંણીને તથા વીજલીને વેવશ થવા દેતું નથી. આ કારણુશર વીજલીના ધાતુના તારોપર ગટાપરચ્યાનું પક કરવામાં આવેછે. અમેરીકાથી તે ઇંગલંડ શુધી જે શમુદર તવેલા રતું દોરડું ગોઠવવામાં આવીછે તે ચમતકાર ઘણેક દરજે ગટાપરચ્યાથી પાર પડીઆછે. પાંણીમાં તરતાં બીજીઆં તથા લાઈશ બોયો, ચાને તુશાની દરીઆમાં વચર દેહેશને ઓઢાવનારા મહવાઓનો જોનાર પણ ગટાપરચ્યાનો બનેછે. વલી શુધરેલા દેશના ખેડૂતો પોતાના શંચાકાંમમાં એ જાણુશને ઊપીઓગ કરેછે. ઘરની લપકાદાર કારનીશો તથા બીજા ઘરના શણગાર સાઈ સીસપ શાસી ઇયાને ઘર બાંધતી જાણુનાર ગટાપરચ્યાની મદદ લીએછે, તથા વીજલીના અખતરા કરવામાં વીધવાને એ પધરથ બહુ ઊપીયોગી થઈ પડીઆછે. ખેડુરાને વાસતે આછી છુંગલીઓ પણ એ વચતુની બનેછે, અને છાપાખાંનાં ચીતરો ઊઘાવશ પણ તે કારગત લાગેછે. વલી દંત વઈદ ગટાપરચ્યાથી દાંતને ખેચારેછે; અને રશાએછીઓને તેજાઓને રેડકાને અને રાખવાને માટે એ ઘણા પ્રસિદ્ધકારક માધ્યમ પડીઆછે, કારણુ એથી ધાતુ ઇંચા કાચ ઊપર તેજાની અશર લાગુ પડી ચકતી નથી. વલી એ વતરોજે ગટાપરચ્યાના કગલા, જોડા, લાકડી, ચાલુક અને બીજા ઘરખપને તરેહવાર શાંમન બનાવામાં આવેછે.

ઈશવી રાન ૧૮૪૩ માં શોશાઈટી જોશ આરટશ નાંમની એક ઇંગલંડની શલાને ગટાપરચ્યાનો જમાવ થયેલો રશ દેખાડવામાં આવીઓહતો, પણ તથા રખાદ બે તરણુ વરશ ઊપર એ જાણુશની ખુખી ઊપર લોકીનું ધીઆંન ખેંચાયું. શને ૧૮૪૫ માં ઇંગલંડમાં ગટાપરચ્યાની ૨૦૫૦૦ રતલની આયાત હતી અને શને ૧૮૪૮ માં એ શંખીયા ૩૦૦૦૦૦૦ રતલ શુધી વધી ગઈ. શને ૧૮૫૨ માં તેની આયાત ૨૦૫૮૦૪૮૦ રતલ હતી.

ગટાપરચ્યાનું ઝાડ ૫૦ થી તે ૭૦ ફીટ થી

ધી ધીંચું હાયછે અને તેના થડનો ઘેરાવો 'ત થી તે ડ શીટ થુધી માલમ પડેલોછે. પાહાડને તલ્લીએની ભી ની જમીન એ આડના ઊધરભાવને માટે જોઈએ છે. એ આડની ઇલા ઊપલા ભાગે તરફ શીકા લીલા રંગની હાયછે, અને તેના નીચલા ભાગ ઊપર રાતા ભુરા રંગના રૂવાં દેખાએછે. એ આડનું લાકડું નરમ છે અને તેના-રશમાં રખરના ઘણાક ગુણે.

એ ઊપજોગી વસ્તુની ખાશીયને આશકારા કરવાનું પેહલું માંન "દીઆલમીદા" અને "ચેટ ગોમરી" નામના બે વર્ધદાને ઘટેછે. પાછલો ઘરસથ જે ખંજાલના વર્ધદક ખાતાંની નોકરીમાં હોતો તેની નજરે મલાઈ લોકોએ ગણપરચાના બનાવેલા છરી ના હાથા પડીયા, જે ઊપરથી તેણે તલાશ કરવા માં ડી અને શીંગાપોર ખાતેથી થોડોક ગણ પરચા તેણે વીલાએત મોડલીએ અને તેના શું શું ઊપયોગ થઈ શકે તે જાહેર કરીયું. આ ઊપરથી "ચેટગોમરી" ને શોશાઈડી એક આરથો એક થુનેરી ચાંદ ભેટ દીધા, વધી શીંગાપોરના એક વર્ધદ નાચે "એકથ લોએ એક શોધ કીધી કે ઊતરી ગએલા શાંધાઓને ખેશાડવાનાં કાંમમાં ગણપરચા વપરાઈ શકાએ જેથી વર્ધદને જેમ આછી મેહનત પડે તેમ દરદીને પણ કુ ખનું થોડું નીવારણ પાએ. હજી થુધી વર્ધદ ગણપરચાને ઊપલો રીત ગુજબ વાપરેછે અને કાણ નાંછે હવે પછી એ ચીજના હલ ફેલા ગુપત ગુણ અજવા લામમાં આવે.

શોહર મચી રહ્યા અને આ ગરીબ ખાપણએને આ તથાની એહેમાં કુમધોકાર બાલી મુકીઆ. એ પવન યુરોપમાં એતર ફેલાતો ગએઆ અને કરીસરી લોકો ધરમ પોથી ઊપર શપત લેવા લાગયા કે જાંહાં યા ઊધી મથે તેહને નાંમ નીશાન થુધાં જડગુલથી ઊખે ડી નાખવો ! બાલી નામના શેહરમાં યાજ્ઞીએને શં ખયા ખંધ એક લાકડાંનાં ઘરમાં પરજ કીધા અને પછી તે ઘરને બલતાં ચહરાવી દીધાં. કરોધનાં મારે લા ફેલાએક યાજ્ઞીજી પોતેજ આપઘાત કરતા અને ફેલાક શાંખા ધઈ પોતાનાં જીવનો અંતકાલ સુધી ખચાવ કરતા, પણ નેમને પોતાનો અશક્તિ ધરમ હવે વાહલો હતો કે જોરતો પોતાનાં છોકરાંએને આતશ ની એહમાં નાખી પોતે ઊપરથી પકતી હતી યાજ્ઞી ધીએ કરાલીઆમાંથી, ધુવડમાંથી, જેહરી શાપોમાંથી વીખ કાહાડી કરીસરીએ મારેછે એવા એવા હશવા શરીખા અને કલપીત તોહામતો ગરીબજા યાજ્ઞીજી ઊપર જોડાવવા લાગ્યાં, પણ અંતે આસરીઆનો રાજ "ડીયુક આલખર" અને જરમનીનાં શાનશાહ એવા "ચારચથે" એ હીન નસીબનાં ટેલાને પોતાની પખત આપી અને તેમનાં ઊપર ગુજરતા ગંજખનું થોડુંક નીવારણ થયું. યાજ્ઞી ઊપર થોડાક વરમાં અગાડી પણ યુરોપમાં ભારી જુલમાત હતો અને હજી પણ જેમ મારવાડીએ આપણને અકારાએ તેમ તેઓ યુરોપીયોને અકારાએ. ઈંગલંડે હમેશની ઊદારતા માશક એ કંમ તાલેનાં વરગને એકદમ છુટ આપીછે અને ઈંગલંડનાં રાજ્યને હાલનો વડો પરધાન યાજ્ઞી ધીએની એલાદેખોછે.

મહદમાં શર્ધકામાં યાજ્ઞીજી ઊપર વીતેલા શેતમ.

હીંદુ રાજઓનાં ઘાતકીપણની વાત શાંબલી જે આપણને ધીકાર અને કરોધ કીનપન પાએછે તે જાહેર હવે વીચાર કરીએ છઈએ કે તેઓ વગર જાણે લા થાને અપટ હતા તય' રે કમતર પએઆ વગર રે હોતો નથી; પણ તવારીખનાં શશ ઊપર યુરોપ શરખા વીદ્યનાં ધાંમે એવું નો જંગલી જહુન દેખાડીયુંછે કે આપણને અજાએખી લાગીઆ વગર રેહતી નથી. યુરોપમાં ઊપલા શર્ધકામાં "ખલેકદધ" ઈયાને કાળા મોહાત નામની એક માલ હુશર મરકીએ પગ મેલીએ. યાજ્ઞીજીએ કુવાને જેહર પાએએછે હવે

પરાણીઓની ભાશા

ઘણી તપાશ ઊપરથી વીદવાંન લોકોને માલ મ પડયુંછે કે પરાણીઓમાં એકબીજા સાથે વેહેવાર રાખવામાં કાઈ પણ રીતીછે. નાના જનું ઈયાને કીડો પરાણીઓમાં શરવેથી નીચલા વરગનોછે અને એ વરગમાં એક એક સાથે વેહેવાર ચલાવવાની શકતી માલમ પડીછે. એ કીડાઓનો ગુંગતો અવાજ જે આપણ વારેઘડીએ શાંમલીએ છેઈએ તે કાઈ એમ ની મોલવાની ભાશા નથી, પણ એઓ એક એકને શપ રથ કરેછે તેમાં એમની ભાશાના ભરમછે. મધમાંખી

અને કીડીઓ પોતાની શુન એક એક શાથે ઘસકતાં વા રેઘડીએ આપણા દીઠામાં આવેલે. વીંદવાનો હેવું અનુ માન કરેલે કે પાછલી રીને કીરો એક એક શાથે શંધે શા ચલાવેલે. “શ્રાંકલીન” નામના કીલશુશની અભરા ઈ ઊપર ગોળનું માટ પડેલું હતું જે ઊપર કીડીઓ લાગુ પડી. “શ્રાંકલીને” કીડીઓને નશાડી યુદ્ધી અ ને માટેને સીલ્લીગથી જીલ્લતી દોરીએ રાંગયું, પણ હે વો એતેશક ખનીચો કે માટમાં એક કીડી રહી ગઈ. શ્રાંકલીને આ કીડીને દોરી ઊપરથી પશાર થઈ પો તાંના દર તરફ જતાં નોઈ. એક અડધા કલાકના અર શામાં કીડીઓનું ઠોલું દરમાંથી બાહાર આવીશું” અ ને સીલ્લીગ ઊપરથી દોરી ઊપર ઊતરી ગોલ ઊપર પાછું મોજ મઝા કરવા લાગયું; એક ઠોલું ખાઈ બચે કે ખીજું આવવા લાગયું. એ ઊપરથી શ્રાંકલીનને સીધજ થયું કે પેલી એક કીડીએ ખીલ્યોને કાઈખી પેરે ખખર કીધી કે ગોળનું માટ પાંદું હાથ લાગયુંં.

કીડીઓને વાશતે હેવું કંઈકે કે જરે તેઓ કાં મમાં મશગુલ હોયલે ત્યારે તેમનો શરદાર પોતાના મા લાની દેવાલ ઊપર પોતાની શુંનને ઘસેલે, જે ઊપર થી શધ્લી જાતની કીડીઓ એકશરખો અવાજ કાઢા ડી વધારે દીલગીયાળી પોતાના કાંમ ઊપર વલગેલે. જોજ પરમાંલે જ્યારે કીડીઓ સીપાઈઓની માફક કુચ કરેલે ત્યારે તેમના શરદારના અવાજ ઊપરથી શધ્લાં જલ્લપથી કદમ ભરેલે. જ્યારે કીડીઓ કાઈ જ ગા ઊપર હોમલો કરવાને દ્યારેલે તીઆરે છુટી છુટી કીડીઓને લેદુ કરીને આશપાશની જગાની ખખર લે વા મોકલેલે. લેદુઓના આવવા બાદ શધ્લું લશકર કુ ચ કરેલે. કુચ કરતાં આગલી અને પાછલી હચેલમાં શંધેશા ચાલેલે. જ્યારે દુગમન શાથે લકાઈ કરતાં લશ કર મારીયું બચેલે ત્યારે તરત હલકારાઓ નીકલી ખીલ શેજને નજીકના મધક ઊપરથી લઈ આવેલે. વલી કીડીઓ ચેતવનીનો અવાજ ઊભો કરેલે જેથી ચ ઘલા નાહાશં ભાગ કરી. શહીશલ્કાંમત જગાનો આ શરો લેલે.

મધમાંખીઓ પણ પોતાની શુન મારફતેજ વેહે વાર રાખેલે, જ્યારે એક જગા ઊપર એક ઠોલું જવા માગયું હોય ત્યારે પેહેલે લેદુઓને ચોકલવામાં આવે છે કે જગા જવા લાએક અને ધાસતી વગરનીલે કે નહી. કીડીઓ અને મધમાંખો ખીજાં પરાણીઓ કરતાં જી

દાજ ખવાંશનાલે. તેઓ હમેશ શંખવા ખંધ રેહેલે અ ને કીડા અથવા મધમાંખીની શરદારી હેલે એક રાજ ગોચા હોમલે. હાવા શંખધથી તેમનામાં વેહવાર બ રી રાખવા માટે કાઈખી જાતની ભાશાની અગત જો ઈએ અને આપણી અજમાએશ ઊપરથી માલમ પડે છે કે તેમનામાં ભાશા શરખી ચીજલે જે તેઓ. પોતા ની શુંનની ભાતભાતની હીલ ચાલથી બાહાર પાડી શકેલે.

વલી મધમાંખ અને કીડીઓથી ઊતરતે દરજે ભાશા શરખી ચીજ ખીજા પરાણીઓમાં જોવામાં આ વેલે. ચોકશ વખતે દેકાઓ ગોલેલે, શાંખ યુંગેલે, પખશીઓ ગાએલે, ગધેકાં કુંકેલે, વાધ બરાધ પારેલે ઈ તીઆદી; પણ એ તેઓની ભાશાજ હોવી જોઈએ એ મ આપણથી જેમ કીડીઓ વીરો કહું તેમ નકી કરી સકાતું નથી; તેઓપણ વીંદવાનો, કંઈકે કે પખશી ઓમાં ભચે દેખાડવાની નીશાંનીલે. જેહો એક ચો કશ જાતનો અવાજ થયેઓ કે શધ્લાં પખશીઓ, લે ગાં થાયેલે અને દરેક જણ દુખનો અવાજ કાઢાડી ઝાડીઓમાં ભરાઈ બચેલે. વલી મુંરથી પોતાના ખી લાંઓને એકકાં કરવા માટે એક શાદ કાઢાડેલે જેનેખી આપણે એક જાતની ભાશા એમ કહી શકીએ. એક ઘરહસથ નીચે પરમાંલે એક દાખલો આપેલે:—

એક ખેલુતનાં ખખરચીખાનામાં એક ઘરડું હાંશ શેવણ ખેડું હતું, જોવામાં એક દીવજો તે એકાએ ક ઘણી માંદગીમાં આવી પડીયું. તરતજ તે માંદો છોડી બાહાર ગયું અને પોતા શાથે એક જીવાંન હાંશ ને લઈ આવયું તે જીવાંન હાંશ માલમાં ખેડું અને ઈ હાં ઊપર શેવણ ખેસીને ખીજાં હાંશ પેદા કીધાં. જેડું પેલા જીવાંન હાંશે શેવણ ખેસવાનું માથે લીધું, તેડુંજ પેલું જીલ્લ હાંશ માલ બાહાર ખેડું અને ચોડાક વખત પછી મરણ પામ્યું. પેલાં જીવાંન હાંશને કાઈખી વખ તે ખખરચીખાનામાં આવવાની ટેવ ન હતી તે ઊપર થી ચેતેલોજ શાર નીકલેલે કે પેલાં જીલ્લ હાંશે પેલા જીવાંન હાંશને પોતાની ચીંતા કાઈ ભાશાથી બાહાર કીધી હતી.

વલી એક ખીજો દાખલોલે તે નીચે મુજબ:— એક શઘમનનાં ખેતરમાં ગાએનું ઠોલું ચ રડું હતું. તેમાંથી બે હલીતો મસત થઈ ગઈ કે પોતાની રાંક શહીઓને લાત અને માથાં મારી દુખ આપવા લાગી. ઘણે વખત શુધીતો સધલાંએ યુંગે ચોસાડે

ખમીયું. પણ અંતે ગરીબો ગાઓએ પેતાનાં માથાં એકત્રેક શાથે અથડાવીને એક જાનના ઠરાવ કીધો. તરતજ તેઓએ શાંતિ યદને પેલી ખે મશત ગાઓ ઊપર આખાદ ધધારો કીધો અને તેમને ખેતરમાંથી હાંકી કાઢી.

હવે કોઈથી જાતની ભાશા વગર આ ગાઓએ પેલી મશત ગાઓને હાંકી કાઢાડવાનો ઠરાવ કેમ કીધો હશે ? હવે જો એમ ધારોએ કે પરાંણીઓમાં કોઈથી જાતની ભાશા છે અને એમ માનવાને આપણી પાથે જી પર દેખાડીયું તેમ પુરતાં કારણોએ તે એક શવાલ એ ઊભો થાએ છે કે જુદા જુદા પરાંણીઓની જુદી જુદી ભાશા છે કે શવલ પરાંણીઓની ભાશા એકજ છે. આ નીચેના દાખલા ઊપરથી પાછલી વાત વધારે ખરી લાગે છે.

એક જુદી ઘોડી, એક ગાએ, અને ચાર પાંચ વાછરણો એક ખેતરમાં ચરતા હતા નાંહાં પુશકલ ચારો ન હતા. એક લાગી ટુટી વાડથી છુટું પાડેલું પાથેનું ખેતર લીલાંતરીથી તમામ ભરાઈ ગયું હતું. આ વાડમાંથી શરીને તેઓ ખીજા ખેતરનો પુશકલ ચારો ખાઈ મોજ કરતા હતા. રોજ આ ખેતરનો ધાંણ નીકલતો તેથી એક પુરુશને તેનું કારણ શોધી કાઢવા રાખ્યો. પણ આ પુરુશને તે દીવશે પરાંણીઓનાં દાહાપણનો એક અચરત શરીઓ દાખલો મલ્યો. ઘોડી રોજ ખેતરમાં રહાથી કંઠાલી ગઈ હતી તેથી એ જોએથી છટકી જવાને પેરવી કરવા લાગી. તે વાડની આસપાસ ગોલ શરીને એક ગાખડું શાધી કાઢાડીયું જેમાંથી તે પેતાનો રસતો લઈ શકે. આ શોધથી તે દોડતો આવી અને ગાએની પીઠને પેતાનું માથું અને પેતાની ખરી લગાડવા લાગી. ગાએ ઘોડીની શાથે ગઈ અને પાછાં ખેત્રે જઈ પુણ થતાં પેતાના ખીજા મીતરો આગલ આવ્યાં. તરતજ શવલ શરીઓ. ચહેલે ઘોડી અને પછી શવલો એક પછી એક ગાખારામાંથી કુદી જઈ છુટાં થયાં.

ઊપલી હકીકતો ઊપરથી આપણી ખાંતરી થાએ છે કે પરાંણીઓમાં પેતપેતાનાં વીચાર જાહેર થાકવાની શક્તી છે પણ એ શક્તી કઈ પેરની છે તેનો દાખલુ પુકારો કરી શકે ?

નંગલમાં તરશીયાની હાલત.

જોનસીઆર ખેલજોની નામે એક યુથાશર ની એ સુખ્ય ઊપલી હાલતની તેહકીક આપે છે:—

“ઘણા જણ ખલતી તરચના ભોગ થઈ પડે છે. એક પાંણીનું પીઆણું તારે ખરી કીમતથી અંકાય છે. એક આખી વનજરનો તવંજર માલેક એક પાંણીના પીઆણાં માટે ટવલે એત સી હાલત ? પેતાની આખી વનજર આપવા માંગે છે પણ કાઈ તેને પાંણીના પીઆણાંથી ખરીદનાર નથી. કોંઈ ઘુંચણ નાખી નીરજીવ જેવું પડે છે અને જે હમણા પાંણીથી જ વ ઊગારે છે તે હજાર કદમ ચાલી જીવે છે.”

“શયુદર જો દરાંમણે હાથતો ઝોઈ દરાંમણા જંગલ નથી. શયુદરના જેમ ભયંકર પુશંનની આશતે તેમ જંગલનો શુકા કુવાની ભયંકર આશતે. ચાંચીઆ ચોર જાજની પુક પકડે છે અને તેહેને તાથે કરી સધવાને કાર કરે છે, પણ જંગલમાં પીંડારાઓ સુચાશરની વંજર અને તેનું પાંણી જુદી લઈ તેને જ વનો પુકે છે પણ કઈ પેરની જંદગી ? રોખી રીખી, વ વલી ટવલી, આંગલે આંગલ મરવાની જંદગી ! જંગલમાં પાંણી વગર રેડું, નાંહાં શુરય નારાએણ પેતાનું ખી રાજ ચલાવી લીએ, તે જેહની દરાંમણી હાલત ખીજા એકે નહીં અને માણશ ઊપર પકતા મોય જ જોખાંનો એક મોરો ગજબ છે. આંખો ઊપચાઈ આવે છે, જીભ અને હોઠ શુલ આવે છે, કાંનમાં યુંગતો અવાજ આવે છે અને ખેડુર પડી જાએ છે, અને જેનું કાણુ પઈ પુલે છે. વલી કુખની આંખે એક કઊલુક નજરે પડે છે. એક ખોટો ચમકાટ હોથ ભરપા સુચાશરને છે તરો દોડાવે છે કે શાંતો એક પાંણીનો ચશગો છે, અને જા રે તરશથી ખીમાર થએલો માંણશ પાંણીથી છકછકતાં પીઆણાંને હોઠ આગલથી છટકી દોહાઈ જતાં નોય તીઆરે તેની કંમખખતીની શી મણા ? તરશથી હારેલા સુચાશરની કીઈ શંગત કરવું નથી. ઘેસતો કે ખીદમતમારો શવલ તેને મુકી જાંન લઈ કુવાની શોધ માં નાહાજ છે કે રખે તેમની પણ તેવી ઈજાથી થાએ.”

ખેડુનો ! તરશયાની તરશ મલકજો, જુખીઆની જુખ બાંજજો, વગર ટંકજોવાને ટંકજુ દેજો, એ વચનોને કદી વીચરજો નહીં, પણ હઈઆંની અંદર એવે લે ખે કીતરી રાખજો કે મોહાતનાજ હથે તે લીપાઈ જાએ.

દોહોડશા વરસનું પંચાંગ.

ઈસવી સન ૧૭૫૨ થી તે ઈસવી સન ૧૯૦૦ સુધીના વરસોનાં આકાશકાં અથવા સહીનાનો કોઈપણ દોહોડો સુરત બેઈ કાણાકાવાની સેહેલી રીત.

સાધારણ વરસનો કોઠો.												સહીનાનો કોઠો.											
ફાલગુન	ચૈત્ર	વૈશાખ	જ્યેષ્ઠ	શ્રવણ	ભાદ્રપદ	આશ્વિન	કાર્તિક	મગસીર	પુષ્ય	આર્દ્રા	જ્યેષ્ઠ	ફાલગુન	ચૈત્ર	વૈશાખ	જ્યેષ્ઠ	શ્રવણ	ભાદ્રપદ	આશ્વિન	કાર્તિક	મગસીર	પુષ્ય	આર્દ્રા	જ્યેષ્ઠ
૧૭૫૨	૧૭૫૩	૧૭૫૪	૧૭૫૫	૧૭૫૬	૧૭૫૭	૧૭૫૮	૧૭૫૯	૧૭૬૦	૧૭૬૧	૧૭૬૨	૧૭૬૩	૧૭૬૪	૧૭૬૫	૧૭૬૬	૧૭૬૭	૧૭૬૮	૧૭૬૯	૧૭૭૦	૧૭૭૧	૧૭૭૨	૧૭૭૩	૧૭૭૪	૧૭૭૫
૧૭૭૬	૧૭૭૭	૧૭૭૮	૧૭૭૯	૧૭૮૦	૧૭૮૧	૧૭૮૨	૧૭૮૩	૧૭૮૪	૧૭૮૫	૧૭૮૬	૧૭૮૭	૧૭૮૮	૧૭૮૯	૧૭૯૦	૧૭૯૧	૧૭૯૨	૧૭૯૩	૧૭૯૪	૧૭૯૫	૧૭૯૬	૧૭૯૭	૧૭૯૮	૧૭૯૯
૧૮૦૦	૧૮૦૧	૧૮૦૨	૧૮૦૩	૧૮૦૪	૧૮૦૫	૧૮૦૬	૧૮૦૭	૧૮૦૮	૧૮૦૯	૧૮૧૦	૧૮૧૧	૧૮૧૨	૧૮૧૩	૧૮૧૪	૧૮૧૫	૧૮૧૬	૧૮૧૭	૧૮૧૮	૧૮૧૯	૧૮૨૦	૧૮૨૧	૧૮૨૨	૧૮૨૩
૧૮૨૪	૧૮૨૫	૧૮૨૬	૧૮૨૭	૧૮૨૮	૧૮૨૯	૧૮૩૦	૧૮૩૧	૧૮૩૨	૧૮૩૩	૧૮૩૪	૧૮૩૫	૧૮૩૬	૧૮૩૭	૧૮૩૮	૧૮૩૯	૧૮૪૦	૧૮૪૧	૧૮૪૨	૧૮૪૩	૧૮૪૪	૧૮૪૫	૧૮૪૬	૧૮૪૭
૧૮૪૮	૧૮૪૯	૧૮૫૦	૧૮૫૧	૧૮૫૨	૧૮૫૩	૧૮૫૪	૧૮૫૫	૧૮૫૬	૧૮૫૭	૧૮૫૮	૧૮૫૯	૧૮૬૦	૧૮૬૧	૧૮૬૨	૧૮૬૩	૧૮૬૪	૧૮૬૫	૧૮૬૬	૧૮૬૭	૧૮૬૮	૧૮૬૯	૧૮૭૦	૧૮૭૧
૧૮૭૨	૧૮૭૩	૧૮૭૪	૧૮૭૫	૧૮૭૬	૧૮૭૭	૧૮૭૮	૧૮૭૯	૧૮૮૦	૧૮૮૧	૧૮૮૨	૧૮૮૩	૧૮૮૪	૧૮૮૫	૧૮૮૬	૧૮૮૭	૧૮૮૮	૧૮૮૯	૧૮૯૦	૧૮૯૧	૧૮૯૨	૧૮૯૩	૧૮૯૪	૧૮૯૫

પુલાસો.

સને ૧૭૫૨ થી તે સને ૧૯૦૦ સુધી કોઈપણ સહોડ અથવા વાર આ આશ્વિન નીચીની રીત મુજબ ચિત્રેપણી ખાતે પડી આવશે.

દાખલો—૧૮૧૫ ની ૧૮ ની જુને 'વારસુ' ની લડાઈમાં શ્રેષ્ઠ પેશિને સેવકાકુ નેચીઅન મોનાપાર ઇંગ્લેન્ડના હાથના કેદ પડાયો હતો તે લોકો કહે વાર કોના જ અણી માટે વરસના કોઠામાંથી ૧૮૧૫ નું વાર નીચી કાઢવું. વરસનાં જ કોઠા આપવામાં આવ્યાં હતાં એક સાધારણ વરસને એક અનીક દીવસના વરસો. અનીક દીવસને વરસ કહેવાયે વરસને દેખવામાં આવે ૨૬ દીવસનો હોય એ વરસ ૨૭ વાર વરસને તથા ને આવે. આ અર્થે વરસ અનીક દીવસનું વારસું. એ વરસને ઇંગ્લેન્ડમાં 'લોન્ગયર' કહે.

ફરી ૧૮૧૫ એ આધારણ વરસ છે માટે આધારણ વરસના કોઠામાં તે છે અને તે ૮ માં આનાની ૬ ઠી જુારમાં માલમ પાઉં. એ કીધ થયા પછી ફરી અહીના કોઠા નર ૨૪ અને આપણા દારમાં માટે જુન પડીનાનું માટે લેકુ કારકુ જોડી લડાઈ જુન અહીનામાં થઈ હતી ફરી જુન અહીનામાં આનાની ને લીધી ૧૮૧૫ ના વરસની લાંબી સાથે એક વાર ૨૪ ને લીધી સાથે કાઢાઈ. એ છઠી લીધે. અને તેની જાણ ૪ અંખા માલમ પાઉં. ફરી હાડાના કોઠા વાર ૨૪ અને ને ખના કોર ૪ અંખા માલમ પાઉં તે ખાના ૧૮ ની તારીખ સાથે કાઢાઈ, કારણ કેવળી લડાઈની તાં ૧૮ ની હતી ફરી ૧૮ ની જાણ 'સ્વી' માલ પાઉં માટે 'વારસુ' ની લડાઈ ને ૧૮૧૫ ની ૧૮ ની જુને થઈ હતી તે રીતે 'સ્વી' ઇલાને આદીના વાર હતો.

અનીક દીવસના વરસનો કોઠો.

ફાલગુન	ચૈત્ર	વૈશાખ	જ્યેષ્ઠ	શ્રવણ	ભાદ્રપદ	આશ્વિન	કાર્તિક	મગસીર	પુષ્ય	આર્દ્રા	જ્યેષ્ઠ	ફાલગુન	ચૈત્ર	વૈશાખ	જ્યેષ્ઠ	શ્રવણ	ભાદ્રપદ	આશ્વિન	કાર્તિક	મગસીર	પુષ્ય	આર્દ્રા	જ્યેષ્ઠ
૧૭૬૪	૧૭૬૫	૧૭૬૬	૧૭૬૭	૧૭૬૮	૧૭૬૯	૧૭૭૦	૧૭૭૧	૧૭૭૨	૧૭૭૩	૧૭૭૪	૧૭૭૫	૧૭૭૬	૧૭૭૭	૧૭૭૮	૧૭૭૯	૧૭૮૦	૧૭૮૧	૧૭૮૨	૧૭૮૩	૧૭૮૪	૧૭૮૫	૧૭૮૬	૧૭૮૭
૧૭૮૮	૧૭૮૯	૧૭૯૦	૧૭૯૧	૧૭૯૨	૧૭૯૩	૧૭૯૪	૧૭૯૫	૧૭૯૬	૧૭૯૭	૧૭૯૮	૧૭૯૯	૧૮૦૦	૧૮૦૧	૧૮૦૨	૧૮૦૩	૧૮૦૪	૧૮૦૫	૧૮૦૬	૧૮૦૭	૧૮૦૮	૧૮૦૯	૧૮૧૦	૧૮૧૧
૧૮૧૨	૧૮૧૩	૧૮૧૪	૧૮૧૫	૧૮૧૬	૧૮૧૭	૧૮૧૮	૧૮૧૯	૧૮૨૦	૧૮૨૧	૧૮૨૨	૧૮૨૩	૧૮૨૪	૧૮૨૫	૧૮૨૬	૧૮૨૭	૧૮૨૮	૧૮૨૯	૧૮૩૦	૧૮૩૧	૧૮૩૨	૧૮૩૩	૧૮૩૪	૧૮૩૫
૧૮૩૬	૧૮૩૭	૧૮૩૮	૧૮૩૯	૧૮૪૦	૧૮૪૧	૧૮૪૨	૧૮૪૩	૧૮૪૪	૧૮૪૫	૧૮૪૬	૧૮૪૭	૧૮૪૮	૧૮૪૯	૧૮૫૦	૧૮૫૧	૧૮૫૨	૧૮૫૩	૧૮૫૪	૧૮૫૫	૧૮૫૬	૧૮૫૭	૧૮૫૮	૧૮૫૯

અનીક દીવસના વરસનો કોઠો. એ કીધ થયા પછી ફરી અહીના કોઠા નર ૨૪ અને આપણા દારમાં માટે જુન પડીનાનું માટે લેકુ કારકુ જોડી લડાઈ જુન અહીનામાં થઈ હતી ફરી જુન અહીનામાં આનાની ને લીધી ૧૮૧૫ ના વરસની લાંબી સાથે એક વાર ૨૪ ને લીધી સાથે કાઢાઈ. એ છઠી લીધે. અને તેની જાણ ૪ અંખા માલમ પાઉં. ફરી હાડાના કોઠા વાર ૨૪ અને ને ખના કોર ૪ અંખા માલમ પાઉં તે ખાના ૧૮ ની તારીખ સાથે કાઢાઈ, કારણ કેવળી લડાઈની તાં ૧૮ ની હતી ફરી ૧૮ ની જાણ 'સ્વી' માલ પાઉં માટે 'વારસુ' ની લડાઈ ને ૧૮૧૫ ની ૧૮ ની જુને થઈ હતી તે રીતે 'સ્વી' ઇલાને આદીના વાર હતો.

દાહ્યાડાનો કોડો.

સોહાડાનો વરસનું પંચાંગ.

૧૪૯

૧	૨	૩	૪	૫	૬	૭
સોમ.....	વૃષભ.....	૧ પુષ્ય.....	૧ જ્યેષ્ઠ.....	૧ કાર્તિક.....	૧ અશ્વિ.....	૧ રેવતી.....
મંગલ.....	૨ મુલ.....	૨ ભરણી.....	૨ મૃગશીર.....	૨ રોહિણી.....	૨ મેઘ.....	૨ આર્દ્રા.....
બુધ.....	૩ માર્ગ.....	૩ કર્કા.....	૩ મેઘ.....	૩ રોહિણી.....	૩ મેઘ.....	૩ આર્દ્રા.....
ગુરુ.....	૪ મૃગશીર.....	૪ રોહિણી.....	૪ મેઘ.....	૪ રોહિણી.....	૪ મેઘ.....	૪ આર્દ્રા.....
શુક્ર.....	૫ અશ્વિ.....	૫ રેવતી.....	૫ જ્યેષ્ઠ.....	૫ કાર્તિક.....	૫ અશ્વિ.....	૫ રેવતી.....
ચંદ્ર.....	૬ મેઘ.....	૬ મેઘ.....	૬ મેઘ.....	૬ મેઘ.....	૬ મેઘ.....	૬ મેઘ.....
સોમ.....	૭ માર્ગ.....	૭ માર્ગ.....	૭ માર્ગ.....	૭ માર્ગ.....	૭ માર્ગ.....	૭ માર્ગ.....
મંગલ.....	૮ મેઘ.....	૮ મેઘ.....	૮ મેઘ.....	૮ મેઘ.....	૮ મેઘ.....	૮ મેઘ.....
બુધ.....	૯ મેઘ.....	૯ મેઘ.....	૯ મેઘ.....	૯ મેઘ.....	૯ મેઘ.....	૯ મેઘ.....
ગુરુ.....	૧૦ મેઘ.....	૧૦ મેઘ.....	૧૦ મેઘ.....	૧૦ મેઘ.....	૧૦ મેઘ.....	૧૦ મેઘ.....
શુક્ર.....	૧૧ મેઘ.....	૧૧ મેઘ.....	૧૧ મેઘ.....	૧૧ મેઘ.....	૧૧ મેઘ.....	૧૧ મેઘ.....
ચંદ્ર.....	૧૨ મેઘ.....	૧૨ મેઘ.....	૧૨ મેઘ.....	૧૨ મેઘ.....	૧૨ મેઘ.....	૧૨ મેઘ.....
સોમ.....	૧૩ મેઘ.....	૧૩ મેઘ.....	૧૩ મેઘ.....	૧૩ મેઘ.....	૧૩ મેઘ.....	૧૩ મેઘ.....
મંગલ.....	૧૪ મેઘ.....	૧૪ મેઘ.....	૧૪ મેઘ.....	૧૪ મેઘ.....	૧૪ મેઘ.....	૧૪ મેઘ.....
બુધ.....	૧૫ મેઘ.....	૧૫ મેઘ.....	૧૫ મેઘ.....	૧૫ મેઘ.....	૧૫ મેઘ.....	૧૫ મેઘ.....
ગુરુ.....	૧૬ મેઘ.....	૧૬ મેઘ.....	૧૬ મેઘ.....	૧૬ મેઘ.....	૧૬ મેઘ.....	૧૬ મેઘ.....
શુક્ર.....	૧૭ મેઘ.....	૧૭ મેઘ.....	૧૭ મેઘ.....	૧૭ મેઘ.....	૧૭ મેઘ.....	૧૭ મેઘ.....
ચંદ્ર.....	૧૮ મેઘ.....	૧૮ મેઘ.....	૧૮ મેઘ.....	૧૮ મેઘ.....	૧૮ મેઘ.....	૧૮ મેઘ.....
સોમ.....	૧૯ મેઘ.....	૧૯ મેઘ.....	૧૯ મેઘ.....	૧૯ મેઘ.....	૧૯ મેઘ.....	૧૯ મેઘ.....
મંગલ.....	૨૦ મેઘ.....	૨૦ મેઘ.....	૨૦ મેઘ.....	૨૦ મેઘ.....	૨૦ મેઘ.....	૨૦ મેઘ.....
બુધ.....	૨૧ મેઘ.....	૨૧ મેઘ.....	૨૧ મેઘ.....	૨૧ મેઘ.....	૨૧ મેઘ.....	૨૧ મેઘ.....
ગુરુ.....	૨૨ મેઘ.....	૨૨ મેઘ.....	૨૨ મેઘ.....	૨૨ મેઘ.....	૨૨ મેઘ.....	૨૨ મેઘ.....
શુક્ર.....	૨૩ મેઘ.....	૨૩ મેઘ.....	૨૩ મેઘ.....	૨૩ મેઘ.....	૨૩ મેઘ.....	૨૩ મેઘ.....
ચંદ્ર.....	૨૪ મેઘ.....	૨૪ મેઘ.....	૨૪ મેઘ.....	૨૪ મેઘ.....	૨૪ મેઘ.....	૨૪ મેઘ.....
સોમ.....	૨૫ મેઘ.....	૨૫ મેઘ.....	૨૫ મેઘ.....	૨૫ મેઘ.....	૨૫ મેઘ.....	૨૫ મેઘ.....
મંગલ.....	૨૬ મેઘ.....	૨૬ મેઘ.....	૨૬ મેઘ.....	૨૬ મેઘ.....	૨૬ મેઘ.....	૨૬ મેઘ.....
બુધ.....	૨૭ મેઘ.....	૨૭ મેઘ.....	૨૭ મેઘ.....	૨૭ મેઘ.....	૨૭ મેઘ.....	૨૭ મેઘ.....
ગુરુ.....	૨૮ મેઘ.....	૨૮ મેઘ.....	૨૮ મેઘ.....	૨૮ મેઘ.....	૨૮ મેઘ.....	૨૮ મેઘ.....
શુક્ર.....	૨૯ મેઘ.....	૨૯ મેઘ.....	૨૯ મેઘ.....	૨૯ મેઘ.....	૨૯ મેઘ.....	૨૯ મેઘ.....
ચંદ્ર.....	૩૦ મેઘ.....	૩૦ મેઘ.....	૩૦ મેઘ.....	૩૦ મેઘ.....	૩૦ મેઘ.....	૩૦ મેઘ.....
સોમ.....	૩૧ મેઘ.....	૩૧ મેઘ.....	૩૧ મેઘ.....	૩૧ મેઘ.....	૩૧ મેઘ.....	૩૧ મેઘ.....

(બાંધવ ગીરવા.)

ઉત્તમ લોકનાં ઉત્તમ વચન.

શુંનેરી દોરથી, અથવા ખુશનુમાં રંગથી, અથવા નાદર કોતરકાંથી વાંહાણ શારૂં કહેવાતું નથી; પણ જે ચાલશે ઓડપશર હોય, જે પાંણી લેતું ન હોય; અને જે તોશની દરીઆ શકસકાટ પશાર કરતું હોય તે વાંહાણની તારીફ છે. તરવારની પરીખશા તેનાં પાનાંની ધાર અને પાણીથી થાએ છે, નહીં કે તેની ખી આંનપર જડેલાં રત્ન નથી; તેમજ ધન દોલતથી નહીં પણ નેકીથી માણસ મોટું ગણાય છે—એનેકા.

હરોરની હરપર જે ન હોય તે પુરૂષ ખરી પરીખશા આપેલી જાણવી—આઈડીન.

મરઘે કરતાં ઓરતોએ ભાણણ કરવાની વધારે શક્તી છે. ઓરતો આંધુની ધાર ઘણી વખતે ફતેથી વાપડી શકે છે અને મરઘે એવાં દીકને ઊશકેર નારા શાધનોમાં પછાત છે—ઈશપેકટેર.

તાહારી જખાંન બંધમાં રાખ નહીતર તે તને બંધમાં નાખે—કહેવત.

ખરચ્યા પેહેલાં તાહારાં ગજવાને પુછ—કહેવત.

હાઈઆનાં દંખને દાડ નથી—કહેવત.

જેમ ઊભરાતી તાડી તકીઆનાં કરાને ઊપર લાવે છે તેમ વગર માપે પીધેલા શરાબ દીસની અંદર ખાંનેની ગુપત વાતો બાહાર લાવે છે—બોનતેન.

ગજવાંને યએલા ખડીની દવા નથી: ઊછીકાં નાંણાંથી તે જીંદગીનો દુખી દોરો વધારી મોતનું ખી છાણું શેવે છે, પણ આકેખત તે જમને તાળે યાએ છે—શેકસપીઅર.

મેહનતનું મુલ ઘણું કડવું છે પણ તેનું શ્લ ઘણું મીઠું છે—કહેવત.

ચાડીઆને ચાર નજરથી જોજે અને તેની ઊપર વીશવાશ રાખેનાં—કહેવત.

તાહારા હવથોની આશપાશ રાનની પાલ ખાંધી લેજે—કહેવત.

જીભનો જખમ વખતે શમશેરનાં જખમ કરતાં વધારે જેડરી છે—કહેવત.

ખરડેલા હથે ખીખને કાઢ દખાડો ના—કહેવત.

ઘણી ખકખકારો કરનારા ડોહીઘાણું દેશહીતકા

રીઓ કરતાં, જે પોતાને યુધારે છે તે પરખની વધારે શેવા જાળવે છે—લાવેટર.

નસીખનું ચકર હરદંમ ફરે છે અને કાણ ખાતરીથી કહે છે કે આજે હું ઊપર રહીશ?—કોનકુસીઅસ.

કદી નહીં પડતું એમાં આપણી ઘણી કીરતી નથી; પણ દર વખતે પડીએ કે ઊડતું એમાં મોટી કીરતી છે—કોનકુસીઅસ.

પોતાનાં કુરુખપર હાકમી કરવા અગાઉ માણુ જે પોતાના ઊપર હાકમી કરવી; અને રાજદરખારમાં હાકમી ભોગવવા અગાઉ પોતાનાં કુરુખ ઊપર હાકમી ભોગવવી જોઈએ—ચલે.

બુદ્ધ બાપની અકલ.

પ્રાંનસ દેશનાં લાએનશ નામે શહેરમાં એક શેઠગર રહેતો હતો જેને તાંહાં બે છોકરીઓની ખખ શેશ હતી. બેહુ દીકરીઓને પરણાવીને શેઠગરે તેમને પોતાની શધક્ષી અસફઆમત વેહેંચી આપી; એવી કણુકાતે કે એક દીકરી ખાપને હુંનાલામાં અને બીજી દીકરી તેને શીઆલામાં. પોતાને તાંહાં ખાપની દોલત અને આખરું મુંજખ રાખે. પેહેલું વરશ વીટે નહીં એટલામાં બુદ્ધ બાપે ધારીયું કે માહારી અકલ જે વેચી. કારણ છોકરીઓ અશલનું હેત વીશરી જઈ ખાપને મરવાની ઈચ્છાતો કેથે યુરૂ પડવાની વાત જોવા લાગ્યાં. તોપણ ઘરકાએ ધીઆંનને એકંદર ચીત કરી એક તાલ કીધી. તેણે એક ખીજ શેઠગર ઘેસતને પોતાનો હવાલ જાહેર કરીઓ અને તેની સાથે શમજુતી કરી પચોશ હજાર રૂપીઆને આશરેનાં “લીવ” નામનાં ફરેચ સીકા ઊછીકા લીધા. ખીજે દીવરે પેલા ઘરકા બાપે એક ભારી ધુંમધાંમથી ખાતું કીધું અને પોતાની બે છોકરીઓને તથા તેમનાં ભરથા રોને પણ નેતરું દીધું ખાતું પુરૂ થઈ રહીશું કે તરતજ પેલો ખીજે શેઠગર જેણે પેલા રૂપીઆ ધીરી આ હતા તે દોડતો અને ગભરાતો આવથો, અને પેલા ઘરકા બાપ પાશુથી પચોશ હજાર રૂપીઆ ઊછીકા માંગ્યા. ઘરકો બોલથો કે પચોશ દોસત એ કરતાં ખમણા જોઈએ તો તાહારે માટે તઈઆર છે, એમ કહી પેલી ઊછીકી લીધેલી રકમ પોતાની છોકરીઓનાં દખ તો પેલા શેઠગરને ગણી આપી. છોકરીઓ તો જોઈ

ને દંગ થઈ કે હજી છુટા બાવા ગમરછે અને તેમને જો છેડયા અને તેમનું ગેરરાજપણું ખેંચી લીધું તો હજી એક મોહાટી દેશત હાથથી જતી રહેશે. માટે તે દાહરૂંથી છોકરીઓએ પાછી બાપની મદદરત જાહેરી રી રીધી અને એકને તાંડાં વધારે રહેતો બીજા અદે ખી થઈ બાપને મોતને તાંડાં લાવી રાખતી. હવે તાલથી છુટા જંગમી થી આનંદકાર રહો. પણ બાપનાં મરણ પછી છોકરીઓએ તેનાં વસીએતનામાં માં એક કુટી બદામ પણ લખેલી જોઈ નહીં. પણ શાં મો તેમનાં બાપનાં હથેના તેમની નીમકહરાંની માટે લખેલા શખત ઇપકી વાંચે.

મોત અને ડાકટર.

ફેટલાંક વરસની વાત ઉપર, એક ગાંધડાના દારૂવા લાને તીઆં એક છોકરો માકરી રહેઓ હતા. એ છોકરા ના ધણીની કુશનમાં એક જાતના એવો તો સરસ સવાદ દાર દારૂ જાતના હતા, કે તેવો બીજા કયે પણ મલે નહી. તેથી જારે પેલો છોકરો પોતાના ધણીની માકરી છાડીને જ વાને ધારો, તારે પોતાના પમારને બદલે, તેણે દારૂનું એક નાહતું પીપ શીયાએ બીજું કંઈ પણ લેવાને ના પાડીકે. પેલા ધણીએતો છોકરાની જરૂર પરમાંજી કીધું. હવે પેલો છોકરો પીપ પોતાની આંધ પર મારી ચાલતો થયો, પણ ર સતો ઘણે બાબો અને પીપને બેલે ભારી, માટે જમ જમ આગલ ચાલતો ગયો, તેમ તેમ તે છોકરો ધાંધી ગયો, અને આગલે રસતામાં પીપ મુકીને, આસપાસ જોવા લાગે કે જોઈએ કોઈ બાવેતો, તેની સાથે દારૂ પીધને પીપ થેડું ક આવી ધાયતો પછી એટલો બેલે ઉંમકવો નહી પડે. ઘણેએક વખત પછી, જતાં જતાં એક જુદો લાંબખી ડાહડી વાલો માણસ મલીઓ.

"સાહેબલ" જુદા દાહડીવાલા કાકા બોલીઓ.
"સાહેબ મેહરખાંન" છોકરાએ જવાબ વાલીઓ.
"કીઆં જાઓછો?" જુદા કાકાએ પુછીકે.
"હું કોઈ માણસને શોધું છું કે તેની સાથે આ દારૂ પીધને જરા માઝ પીપ હલકું કરું." છોકરો બોલીકે.
જુદા કાકા—તારે કોઈને બદલે હું માણું કે નહી!
મેં ઘણી લાંબી ફેરી મારીછે અને હું યાકી ગયો છઉં, એટલું જ નહી પણ અને તરસ પણ બહુ લાગીછે.
છોકરો—સારું તારે, તમેજી ચાલશે પણ અને કહો કે તમે કેવી જાતના માણસછો અને કીઆંથી આવીઓછો?
જુદા કાકા—હું "બોદાતાવા" છઉં અને બેહસ તમાંથી આવીઓ છઉં.

છોકરો—તારેતો તારી સાથે હું દારૂ પીવાનો ન થી, કારણ કે આ ફનીઆના માણસોના એટલે તું તકાવત રાખેછે અને એટલીતો તરફદારી કરેછે કે કોઈ તવગર

અનેછે અને કોઈ બીખારી. ના ! તારી સાથેતો હું નથી પીનાર.

એમ કહીને નાહતું પીપ આંધપર મારીને છોકરો ચાલતો થયો.

તે જરા આગલ ચાલીઓ અને પીપતો એવું ભારી લાગવા લાગુ કે તે વીમારવા લાગે કે હવે કોઈ પણ મલે તો કીક; નહીતો મારીથી વધારે દુર લઈ ચલાયે નહી. વારું, થોડાક વખતમાં એક બીલે બદસુરત, પ તરો, તવાઈ ગયે લો માણસ હોતો અને ડરામણા દેખાવ સાથે આવી મલ્યો.

માણસ—સાહેબ મેહરખાંન.

છોકરો—સાહેબલ.

માણસ—કીઆં જાઓછો ?

છોકરો—હું કોઈ માણસને શોધું છું કે તેની સાથે આ દારૂ પીધને જરા માઝ પીપ હલકું કરું.

માણસ—તારે કોઈને બદલે હું માણું કે નહી ! મેં ઘણી લાંબી મુસાફરી કીધીછે અને યાકી ગયોછું; એટલું જ નહી પણ અને તરસ પણ બહુ લાગીછે.

છોકરો—સારું તારે, તમેજી ચાલશે, પણ તમે કો છો અને કીઆંથી આવીઓછો ?

માણસ—હું કોણ છું ! હુંતો દેવજું અને દોનખમાં થી આવીઓછું. હું તો તીઆથી આવીઓછું રે ભાઈ !

છોકરો—નહી, તારેતો તારી સાથે હું નથી પીનાર. તુંતો માતર ગરીબ લોકોને પીએછે અને કુખ રહે. ને કંઈની રીતતું તમેમાં કુખ આવી પડેછે, તો તે તારા વાંક થી થયું, એમ તેઓ કેહછે. તારી સાથેતો હું નથી પીનાર !

વલી પેલો છોકરો ચાલતો થયો. તે ચાલીઓ માલી એ ઘણેજ દુર નીકળી ગયો; પણ આખરે આંધપરના બો ને એટલો ભારી લાગે, કે તેણે વીમારીકે, કે હવે મારીથી આગલ ચલાસે નહી. તે પાછો આસપાસ જોવા લાગે કે જોઈએ કોઈ બાવેતો કે તેની સાથે દારૂ પીધને પીપ હલકું કરું. ફેટલાંક વખત ગપા પછી, બીલે એક માણસ આવી લાગે. તે એટલો તો નાતવાન અને માંસ વગર નો હતો કે તેનાં હાડકાં કેમ ટકી રહેઓ હશે તેનો વીમાર પણ નહી થઈ શકે.

માણસ—સાહેબલ.

છોકરો—સાહેબ મેહરખાંન.

માણસ—કીઆં જાઓછો ?

છોકરો—હું કોઈ માણસને શોધું છું કે તેની સાથે આ દારૂ પીધને જરા માઝ પીપ હલકું કરું.

માણસ—તારે કોઈને બદલે હું માણું કે નહી ! છોકરો—હા ! નહી કાંઈ ? પણ તમે કેવી જાતના માણસછો ?

માણસ—માઝ નામ મોતછે.

છોકરો—વાહ ! ને માણસ અને જોઈતો હતા, તે જ મલીઓ. તારી સાથે હું મુઘીથી પીવશ.

એમ કેહતાં કેહતાં આંધ પરથી પીપ ઉતારીને દારૂ કાઢવા લાગે અને એક જામ ભરી. છોકરો બોલીઓ કે તું સાથે અને વીસવાસુ માણસછે, કારણ કે તું ગરીબ અને તવગરને એક સરખાં ગણેય.

પછી છોકરાએ મોતની તનદરોસતી ચાહી. મોતે છોકરાની ચાહી, અને એ પરમાણે જાન પર જાન ભરાતી ગઈ, અને મોતને દારૂ થયેલ સવાદદાર લાગીએ, અને છોકરો મોતને ચાહવા લાગીએ, તેથી એક પછી એક જાન ઉડતી ગઈ, દારૂ એછો થતો ગયો અને પીપ હલકું થયું.

આખરે મોત બોલીકું—“સાબાસ ! મેં એવો દારૂ મારા જનમમાં આપીએ ન હતો અને તમે જે દારૂ આપીએ છો તેથી મને મજા પડીએ તેવી કોઈ વખતે પડી ન હતી અને તેના બદલામાં શું આપવું, તે મને સુઝતું નથી.” આખરે વીચાર કરી કરીને મોત બોલીકું કે “આએ પીપ કોઈ દાહડા ખાલી થયે નહી, અને એમાને દારૂ સઘ થો સરસ દવાઈનું” કાંમ કરશે, અને કોઈબી ડાકટરની બીજ દવાઈ એની આગલ કુચ કાંમની નહી થઈ પડશે, અને દરદી ખાણસ એ દારૂથી થોડા જીવો બનશે.” તેણે વલી કહીકું કે “જરે કોઈ દરદી ખાણસને વું નેવા આવશે, તારું હું હુએશો તાંહાં આવશ, અને જો હું દરદીના બીજાના પાંસે તેના પગ તરફ દેખાવશતો વું ખચીત બાણ જે કે તે ખાણસને તારા દારૂથી સાડું થશે, પણ જો તેના માથાં આગલ હું દેખાશેતો દવાદારથી તે કંઈ સારો થવા નો નથી, કારણ કે તે મોતનું ખાણસ થશે.”

પેશા છોકરો વખણતો ગયો. જ્યાં કોઈથી નહી સાડું થાય તીઆં તે પોતાની દવાઈથી ધણુને સારાં કરતો ગયો. લોડા લાંબેશરી તેને કેડવા આવવા લાગ્યાં અને નામીઆ ડાકટરને તેની આગલ કુચ બીસદમાં નહી રહેઆ. જરે તે દરદીના ચોરડામાં આવતો તારે તે મોતને તીઆં જોતો, અને આગલથી કેહતો, કે તે જવશે કે મરશે અને તેની વાંછી હું મેથ ખરી પડતી. તે ઘણા તાલેવંત અને મોખાવાશે ખાણસ થશે, અને એક દાહડો તેને ફનીઆને એક છેડેના દેશના રાજની છોકરીને સાડું કરવાને બોલાવવા માં આવીએ. તે છોકરી એટલી જરવાતેલ પડી હતી, કે સરવે ડાકટરોએ તેણીની આશા મેલી હતી, અને વી ચારતા હતા કે તેનીથી કંઈ સાડું થશે નહી માટે જો તે છોકરીને તે જાન અંચાવે, તો જો માંજે તે તેને આપવાને તેઓએ કચલ કીધું.

હવે જરે તે શાહજહાનીનાં ચોરડામાં આવીએ, તારે તેણે મોતને તેણીના માથાં આગલ મેકેણું મેકું; પણ તે મોત મેકું મેકું ઉંઘનાં જોંકા ખાણું હતું અને તેટલા વખત તે છોકરીને ચેન પડતું હતું.

“હવે” આપણા ડાકટર સાહેબ બોલીઆ કે “આ એટો જોખમની નીસાનજો, અને એમાંથી છુટવાની કંઈ આશા નથી.”

પણ રાજ્યએ કહીકું, કે ગમે તે ખરચ થાય, જે દેશ જોખમી તે લે, પણ છોકરીને તેણે સારી દરવી જોખમી, ડાકટર સાહેબની વીચારમાં પડીઆ, અને એકે વખત કરી થી મોત તરફ નજર કીધી. મોતેતો મેકું મેકું નોકા ખાણું હતું, તેવામાં તેણે તરતજ ચાકરોને નીસાન કરીને પેલી છોકરીનું બીજાનું ફેરવી નાખવા કહીકું, કે જોથી કરીને ચોત પગ આગલ આવી ગયું, અને તરતજ ડાકટરે દરદીને દારૂનું એક પીઆણું આપીકું અને તેણીને જાન અંચાવીએ.

મોતે બોલીકું—“વારું તારે ! હવે તમે જરે મને કમી એછો, તો આનંધી આપણા કોલકરારને અંત આવીએ.”

ડાકટર—“હું શું કરું ? મને તેણીને અંચાવવાની કમ પડી. નહીતો જાન અને દેશ હું ખોત.”

મોત—“જમીન અને દેસથી કંઈ તમને કાપશે પનાર નથી. તમારો વખત પુરો થયોછે, અને હવે તમે મોતનું શીલકત થાછો.”

ડાકટર—“સારું તારે, જે થવાનું હોય, તે થશે; એ માં કોઈને ઈલાકો નથી. પણ ખુદાની અંદગી હું વાણું, તેટલા વખત મને આપો.”

મોત—“હા મેલાશક તેટલા વખતની તને છુટશે.”

પણ ડાકટર સાહેબને સરવે કાંમકાન કરવા લાગ્યા, જે જોખમી તે વાંચવા લાગા, પણ મોદાની અંદગીના એક શબ્દ વખત તેણનાં હોટમાંથી પસાર થયો નહી. એમ કેટલોક વખત યુનનીઆ પછી આખરે ડાકટર સાહેબે વી ચાર કીધી કે મોતેતો કમીઆ અને જાંહાંચુપી અંદગી વંચાય નહી, તાંહાંચુપી તેનું કંઈ ચાલનાર નથી, પણ મોતે જરે વીચારીકું, કે ડાકટર સાહેબે તો ઘણા દાહડા કાહડાં નાખીઆ, અને મનેતો થયો વાર મોટી રેહવું પડીકું, તારે એક રાતનાં ડાકટરનાં ઘરમાં જઈ જે બીજાનાંપર તે સુતો હતો, તેની સાંભને એક નોટું પાડીકું મોદાની અંદગીથી ચીતરેણું ટાંગીકું. ડાકટર સાહેબ નેવાન સવારનાં ઉઠેચ, તેવીનું તેની નજર પાટીઆ ઉપર પડી, અને છેક પેહલેથી તે છેડે વેર વાંચી રહેઆ તાંહાંચુપી તેને સમજ પડી નહી કે શું છે. પણ હવેતો તે અંદગી વંચાઈ, માટે કંઈ ઉપાય રહેઓ નહી અને આખરે ડાકટર સાહેબ મોતનાં પંજમાં સપડાયા.

પરચુટણ.

એક મુરખ, એક હજામ અને એક તાલક પડેલો રાખસ મુસાફરી કરવા નીકલ્યા. ચાલતાં ભુલા પડ્યા તે થી તેઓ એક મેદાનમાં સુતા; અને એવું પોતપોતામાં ક રાવણું કે દરેક જને વારાફરતી બોધી કરવી. પેહલો વારી હજામની આવી, જેણે બીજા તેના સોબતીઓ ભર ઉંઘમાં પડ્યા બાદ મુરખનું માંથું મોરી નાખ્યું. પછી ચોકડવારે તેણે મુરખને ઉઠાર્યો કે હવે તાહાંથી વારી આવીએ. મુરખ ઉઠેલો પણ પોતાનું માંથું ખુબવાવતાં તે બેલશે કે “લાઈ હજામ તેતો જમરી ચુક કીધોછે. મહને ઉઠારવા ન બદલે તેતો તાલક પડેલાને ઉઠારશે, માટે હવેતો તેની પછી હું પોહારો લરીશ” એમ કહી પાછો મુકી ગયો.

એક દોસત બીજને ભલતાં બેલશે કે “કાલે રાતે દોસત ને સરનામાં વુંને હાંક મારશે.” બીજાએ નવાજ દીશે જે “મેચદની આકું દોસત; મેં તે સાંભલ્યું નહી.”

એક ભેટો લડાઈ પર જતાં પોતાના વાહાણા આપને કેહેવા લાગે કે “ખાવા હું જરૂર એક કુચમનનું માંથું તમારે માટે લઈ આવ્યા.” ખાવા બેલ્યા કે “દીકરા સાંધાં વગર આવશે તે જોઈ હું ખુદી થઈશ પણ વું સહી સહાંમત આવજે.”

એક માણસે પોતાનો એક દોસત ફર બીજી ગામ રહેતો હતો તેને લખ્યું કે યોડીક ચોપડીઓ આહારે આ રે ખરીદીને મોકલવી. દોસતથી આવશ્યકતા લીધે એ કા મં બન્યું નહીં તેથી તે પોતાના કાગળમાં વાતન ખાઈ ગયો. પણ યોડા મહીના પછી તેઓ બેઠું બહારે મળ્યા તા હારે પેસા દોસત આકાશે યદને બોલ્યો કે “પેપારા મીતર ને ચોપડીને વાસતે તહમે મહને કાગલ લખ્યું તે મહને પોતું નહીં ?”

એક માણસ ને દરીયામાં નાહતાં કુમી નતો હતો તેણે કાંઈ આવી સપત લીધા “કે જાંહાંયુધી મહને તરતાં આવડે નહીં તાંહાંયુધી પાણીમાં પડ્યું નહીં !”

ઈરાં તાજાં રાખવાની રીત—એક રતલ સુકા સુ નાને પાંચ બાતલી પાણીમાં બીજવવો અને સારીપેકે કા લવવો. પછી બીજ દીવસે ઉપર તરી આવેલું પાણી એક બરનીમાં નાખ્યું અને તેની અંદર ઈરાં મેલવાં. એ રી તે તેઓ છ મહીના શુધી તાજાં રહેશે.

એક અચ્છો જવાબ—એક દીવસે એક ડોસી ગમે ડાં મરાવવા નતી હતી. તેવામાં એક છોકરાએ તેણીને કહ્યું કે “સાહેબજી ગમેડાંની મા”, ડોસી બોલી કે “સાહેબજી માહારા દીકરા”

માણસ કરે કે કુતરો!—વેલાતનું એક વર્ષક પ તર લમીકે કે લંડની ઇસપીયલનો મે મહીનાનો હુસામ નેતાં માલમ પડે છે કે ૧૧૯ નજને કરડવાના સમયથી દા ખલ કરેલા હતા. એમાં ૮૫ નજને કુતરાએ, ૧૮ નજને માણસો, ૧૨ નજને યોડાએ, ૧ નજને વાંદરે અને ૧ નજને ગમેડાએ કરડેલા હતા. ૨ નજને કોણે કરડયા તે મા લખ ન હવું. માણસના કરડેલા ૧૮ એ સંખ્યા મોટી છે અને બીજાતાં હેવાં છતાં તેમની છુધીનો વધારે ઉપ યોગ થઈ શક્યો નથી એ ખેજલત પોંડાંમાડનારી બીતાએ.

કુતરાંના હુરખાં દંખનો ઉપાય—મેરોડામાં ને કો ઇને હુરખાં કુતરાએ દંખથી હોયતો એક અન્ય ઉપાય કા મે લગાડે છે. પેહેલાં ઘાહને એક છડીથી ચીરે છે અને પ છી તેમાં બંકુનો દાડ ચોલી ચોલીને બંદરે છે એવી રીતે કે ઉપર થોડો ટેકડો ઉપસઈ આવે. પછી એ ટેકડાને દી વાસલીથી સઘગાવી દીએ છે નથી નહરનો નમ ઉપાય થાય છે તેમ ઘાહથી વેહેતું લોહી પણ બંધ થાય છે.

એક કરાંમતી મુરડાંની પેટી—અમેરીકામાં એક સખ્યે એક જાતની મુરડાંની પેટી બનાવી છે જ્યાં એવી કરાંમત કીધી છે કે મુરડું ને પાછું શુધીમાં આવે (અને એવા ઘણા દાખલા બને છે) તો જ્યતાં જ્યતાં દર્દાઈ રહેવા ને બંદરે પાછું થતી ઉપર આવી પોતાને ધર નઈ શકે. કંઈનામાં હવા આવે જાવ કરવાને ગોઠવણ રાખી છે અને વલી એક વાઈનની બાટલી તથા કાંઈ ખાવાની મણ મોક વણ રાખી છે. તેનો બનાવનાર ઘણા નજાએની હજુરમાં ડરાયો હતો અને એક કલાક પછી પાછો ઉપર આવી શક

યો હતો. પછીના લઈને એ કરાંમત દેખાડવાનો હાલ તે ધં થો લઈ મેકા છે; અને પોતાના કંઈથી પછીના કમાય છે.

એક મુરખ ગાડપર ચઢીમાં નજા હીલવવા લાગે અને તોપી કાઢાડીને ઉત્તો કે નવાં તેઓ પડે તેટલાં જહીલું !

સંવાલ જવાબ—એક હોલીમાં રાતે ઈંગલંડની એ ક ભાગરમાથી પસાર થતો હતો તેને પોરેગીરે, ઠંડાવીને પો કારી પુછ્યું કે “તાહાડું નામ શું”

હોલીમાં બોલીએ “પાંચ શીર્વાંગ (હડી રૂપા.)

“તું કાંહાં રહેય ?”

“માહાદશાહના રાજમાં નહીં”

“કાંહાંથી આવો ?”

“જાંહાં જવાને તું મરી ફીરે”

“કાંહાં જાય ?”

“જાંહાં તું જયતો તાહારા કાણ કપાય”

પોરેગીરે હોલીમાં આવ્યા જવાબનેસર કેક પકડ યો અને બીજે દાહડે મેજસતરેટ આવલ ઉત્તો કીધો. બં ધવો બોલોએ કે સાહેબ મે પોરેગીરને સવાલનાં જવાબ આ પયા છે અને મેં તેમાં કાંઈ જુનાહ કીધો નથી. પેહેલા જવા બનો અમથ એજ માહાડું નામ ધામસ કરાંનિ છે. (કરાંનિ નતી ૫ શીર્વાંગ થાય છે.) બીજે એજ હું “બીટલ બરીટન માં રહું છું. તરીને એજ હું એક દોસત સામે પીકાંમાં દા રૂ પીધો હતો. ચોથો એજ હું માહારી માપડી પાસ નતો હતો.” મેજસતરેટ આ ખુલાશો સાંભવી પોરેગીરને ધમકા વશે અને હોલીમાં મોઢા મલકાવતો પોતાને ઘર ગયો.

૨ મુંજે પુરસાત.

૧ છું—પાંચ વીના હું, હુંડું,

૫૪ વીના હું, કુંડું,

તેજ રોમ રાખું,

લાલ પાંછી આખું.

૨ જાં—વખતનો કપો કરકો ઉલરો કે સુલરો ભેમે તોખી એકસરખો બોલાય છે ?

ખાસાસો મઈ વેલાનો.

૧ છું—શાસ્ત્રીનાએ કીધેલો ઇનસાફ કાંઈન નહીં પ છું વાનબી હતો, કારણ કે તેઓ ત્રણડોએ એકસરખું ખા છું હવું. પેહેલા આરમ પાસે પાંચ રોટલી ને દરએકના તેણે તરણ તરણ કરકા કીધા હતા. બીજા આરમે પણ તે ન રીતે પોતાની તરણ રોટલીનાં નવ કરકા કીધા હતા. બ ધા મલી (૨૨) કરકા થયા તે સરમે હીસસે એક એક નજી (૮) વેહેતો લીધો. પેહેલા આરમે પોતાના (૧૫) કરકામાં થી (૮) કાહાડી લેઈ આકીનાં (૭) દારમને આપ્યા. બીજા આરમે પોતાના (૯) કરકામાંથી (૮) કાહાડી લેઈ (૧) દા રમને આપ્યો. એ રીતે પેહેલા આરમને આનો (૭) અ ને બીજાને આનો (૧) મલકો મળ્યો.

ને કહો કે મહને શા વાસતે બોલવાયેમ ? તહમારી તર બીએત કેમ છે ? ”

તે નરા ગુસ્સે થઈ બોલશે કે “ બોદા માહાડ ” બલું કરે ડાકટર ! હું થાડું કે વખતોતો તહમે ગુનાવોછો ! શું આન સહવારે તહમારી આંખો કુટી ગઈ ? શું તહમે એ વું કંદેલા માંગેમ કે કુતયામાં નહીં સંભાવયો એવો ફેર ફાર માહારાં બદનમાં થયો નથી ? ”

વલી હું ધીરનથી બોલશે કે “ ફરીથી દાસત વીન ” તી કરું છું કે દીલ બોલી વાત કરો. એવું ફાડું ફાડું થું બકોય ? ”

“ ફાડું ફાડું ! અરે ડાકટર ફાડું ફાડું તો તહમે બો સોમ ! માહારી ફેરો ના કરો ! થું માહાડ માંથું ફેરે લું નથી ! ” એમ કહી તે માહારી તરફ દીકી દીકી નોવા લાગે.

હું હસીને બોલશે કે “ અરેખર માહાડ ” કોઈબી ધરાક આવી વીગતે હકીકત આપવું નથી ! ”

“ ડાકટર કહા છોડો. માહારા જવના કસમ માહારી ખાતું નથી ! માહાડ કુખન બસ છે ! ”

“ દાસત — ”

“ દાસત થાં જાં નાં નમમાં ! — ડાકટર તહમે મહ ને યેસો કરશે ! થું તહમે નોતા નથી કે માહાડ મોહાડું માહારી પીઠ પર — આગલું પાછું થઈ ગયું છે ! અંક સોસ ! અંકસોસ ! ”

હું અરખર હસી પડશે.

“ ડાકટર સાહેબ તહમારી હુમલા હસવાનો વખત છે ! પણ જાણને કે તાહાડ અગડબગડ ચાલનાર નથી ! મેં છુને સલાહ આપવા બોલાવીએ, નહીં કે વાંદરની માફક માહારા બીછાણ આગલ હસવા ! એકવાર ડાકટર સાહેબ ફરી તહમુને પુછું કે ગંભીરાઈથી તહમે માહાડ આશા કરશે કે નહીં ? જો તહીતો માહારો ચાકર તહમને કહે તારે દરવાજે દેખાડશે. ” તે એવીતો ધપથી બોલશે કે તેને અરેખરન દીલથી લાગતું હોય એમ સંધે રહયો ન હો. દેવાનું નહીં પણ તેના મન પર કાંઈ અસર થઈય એવી ધાસતીથી મેં તેને પચાવવા કુસલાવવાને ઠરાવ કીધો. તેથી સમે તપાસવા હું લાગે. હું બોલશે કે “ દાસત બેઅદબી માફ છે. જેવો હું આરડામાં દાખલ થયો તેવી મેં તહમે કહેલ્ય તેમ તહમારી દરામણી હાલત નોંધ પણ હું સમજ્યો કે માહારા કહા કરવા માટે ચક્તી એવી તમે તમારી દેકી મરડવાની કઠાઈ કીધી હશે તેથી તહમારે હાથે હું કગાળો નહીં બાંધે તે કારણસર આટલો વાર મેં ચારા કીધો. દાસત સાચેમાય થું આ આપકત બનીય ! ”

“ સાચેમાય ડાકટર ! તાહારે થું તહમે એમ સમજ્યા કે મેં ઢોંગ કીધો ! છટ, છટ. ”

“ અરે નહીર નહીં ! એ એક ખુદરતી ચતતકાર છે અને જેમો સપનામાં બીદી ઉઠેમ તેઓને એમ લાગેમ. ”

“ છટ, છટ, ડાકટર — હેમકાઈ ! — થું તહમારે અત્યો

હું બયું છું કે આવી વાત સમજવા બેસોય ! ડાકટર સાહેબ હું તહમને ફરીથી કહું છું કે માહારી નાડ કેકાણે અ ને માહાડ મગમ નેવું આગલ હવું તેવું સાચુત છે. હું તહમને ખાતરીથી કહું કે માહાડ માથું ફરેલું ન છે. ”

“ અરેખર દરદ ધણું ચતતકાર તરેલું ” અને ધણું ફરી નહીં બને એવું છે. પણ તેખી તેનો ઉપાય કરવાને હું હારી ખાતો નથી. મેહરખાની કરી નરા મહને કહો કે એ બતાવ કેમ બનશે ! ”

દેકો નાખી દઈ નીશોય મેલીને તે બોલશે કે “ હા સાહેબ મોટી ખુશીથી. આન પાછલી રાતે એવો સપનો આવ્યો કે હું વેસટ ઇનડીસનાં બારેબેઢાસ નામનું ટાપુ જાં હાં માહારા મરનાર કાકાએ મહને બખશેલી જગીર છે તાંહા જઈ પોંછોતો. માહારા ખેતરમાં હું ચોકસી કરતો હ તો કે જુલાંમો બરાબર કામ કરેમ કે નહીં. પણ તાંહાં ફેર ઈ દાહાડે જાણે નહીં એવો તુકાની પવન નીકલી આવ્યો નથી ડાહો, મેરડીનાં ખેતર, જીહુડકાં અને ને સપાટામાં આપું તે ફના થઈ ગયું. ને તરફ બધી ચીજે ઉડતી હતી તે તરફ નોવા મેં ફેડું ફેરવ્યું પણ હેવામાં પવનને સપા રે — આ બોદા ! — માહાડ ” ધર જાં હાં સુધી પીઠ તરફ મોહાડું થયું તાંહાં સુધી ખખાં ઉપર તમામ ફરી ગયું. ધણીબી મેં કોયેશ કીધી કે દોકને ફેરવું પણ બધી ફેકટ ગઈ અને જા હારે હું સજગડ થયો તાહારે મહને બાલમ પડયું કે સપ ને તો ખરો હુતો અને માહારી ઉપર આ આપકત વીટી છે. એ ઈશવર થું એવી માહારી તકસીર કે આવા મન બ થું અપર ગુનારો છે ! ”

હજી મેં ધીરનથી ગંભીરાઈનું રાવ ધાવયું. મેં તેની નાડ નોંધ, જીભ તપાસી અને વઈદને નેમ ધરે તેમ તદરોસીતે લગતી બીજ હકીકત પુછી. પછી તેની રોકને ખુબ તપાસી, એવી રીતે કે તેની ખાતરી ધાય કે હું દોઢ સીધીન કરવાને કોયેશ કરું છું. મેં મનમાં ખરબ ડંતો હશે અને નસીબને કડવા દેતો હશે કે આવી આ રીતમાં નાખ્યા કરતાં તેને મોતને હવાલે કેમ ન કીધે ! ધણીન ખુશકેલીથી મહને ધણું હસવું આપવું તે હું. દા બતો ગયો અને કાંઈ ઉપાય શોધતો હાલ એમ વીચાર માં બેઠો.

એકાએક હું વીમારમાંથી બોલી ઉઠ્યો કે “ ઉપકાર તાહારા આ પરમેશવર ! મહને મલયું મહને મલયું ! ”

તે ધણીન આગ્રતાથી બોલશે કે “ થું, થું, ડાકટર ! થું તહમને મલયું કે ? ”

“ ઈશવરનો રહેમથી એક મહને ઉપાય સુખશે છે તે તહમારાં દરદનો ઈલાજ છે. ”

“ થુકર દાદાર તાહારા ! પયારા દાકટર જે તહમે મહને નરા આરામ કરોતો તહમારો ઉપકાર માણવા હું ને કરસ તેનું હજાર રૂપયા બેખાનું જાણને. ”

મેં નરા બારી રાખી કહ્યું કે “ આપણે કુતેલ પા મથું એમ માહારીથી ખાતરીથી કહેવાય નહીં. પણ તેખીએવીસ કલાક થુધો એ આશડતી અનખાપસ લઈએ. પણ એ દવા ક્યારે કરું કે તદન અધારા આરડામાં તહમે એકલા આરામ કરો. બોલો કહ્યું છે ? ”

“ અરે, હા — હા — હા ! — પયારા ડાકટર ! એ છે મેં કીંમતી દવા છે ! એ જીવ ઉગાડનારી દવાનું નામ અને કહો તે કહો. હું કહી કરી તે કોઈ આગલ બોલું કરનાર નથી ! ”

હું, ગંભીરપદ પકડીને પાછો બોલ્યો કે “માહારા ધયા નમાં તમને એ દવાનું નામ હમણા કહેવાને દરસત લાગતું નથી, પણ જો માહારા પુર આશા પરમાણે આપણે ક્રોડે હાંમળાવો છું તમને માહારા નામથી વચન આપું છું કે તે દવાથી તમને અણબધા પડે છે નહીં.”

“પણ ડાક્ટર પીવાનું આશાડો કે બરવાનું ? એટલું તો કહો !” મેં તેને કહ્યું કે બેહુ જતવું. હવે બંન્નાર જાણવા માંગે છે કે માહારા દવા શું હતું. કાંઈ જાં ને શુષ્ક તેમ કાંઈ નુકસાન નહીં કરે તેવી તરણ જોવીએ દર કલાકે મેં ગવવા કરાવી, તથા સાંજે તેને નીરાંત થાય માટે લાડેનમની પીવાની દવા આપી, અને ગરદનની ઉપર એક માટી પોલટીસ બાંધવા કરાવી કે જગા નરમ થાય તે ગરદનને પાછી ફેરવી સીધી કરીએ ! અને એકવાર ગરદન ડોકણે આવે કે ગોડા દાહડા એક પલાસટર ખાસ પડશે એમ પણ મેં જણાવ્યું. આ દવા તે કમતાલેનાં શમસને સમજાવવાને ખાતર મહુને ચોષથી પડી અને માહારા ધંધાની માહી તગારી મુજબ હું એવા દોષથી કરામવા લાગો કે માહારા દોસતની ખાતરીએ કહે કે મેં તેની કરી ગપલી દોષીનાં દરને પીછાનયું છે અને તેનો ઉપાય કરવા દીક્ષાજનથી લાગેલું ! માહારા તાલ કારગત લાગે છે અને સહવારે બધું પાડવતર એ એવી આશા બાંધી મેં માહારા દોસતની રજા લીધી અને તેને ઠહી ગયો કે સહવારનાં હું તહમારી પેહેલી મુલાકાત લઈશ. માહારા રસતાપર નઈ નેમ નેમ મહુને બધું છંદ્યાદ આપવું ગણું તેમ તેમ માહારા લેગામ છોડી હું હુરવા લાગો અને રસતે મલતનાં લોકો નિહ જુખાટોબી ઉરાડવા લાગ્યાં કે માહારા ધરાકને પછેસે વલી તેને હું હુરુંહું.

માહારો દોસત અસલથીજ હુરલંગ જોવા હતા અને મેં ધારયું કે જો નેનો મેખાલ કામચ રહ્યો કે માહારા માં હું ફરણું છું તો તરેહવાર બીજી ગાંડી ગાંડી વાતો કરશે. તેની અચલથી અને તેની આસપાસના સલ્લાઓના એક સરખાં કેહેવા ઉપરાંત એ બેહુદા મેખાલ કેમ તેને કેબલ રહે એ મહુને ઘણું જ અજાણ્યું હતું. નેકે માહારા આખર ગોપા કમતર થાપે તોપ પણ માહારે કબુલ કરવા વગર ચાલવું નહીં કે માહારા દોસતને છોડી હું એક બીજા ધરાકની મુલાકાતે ગયો જે એક એમરત ખરવા તુલી હતી અને નેનો બીજાણ આગલ પાછી મહુને ફરેલાં માથાંની ઈલાદ આવાયાથી મહુને એટલીતો હસવાની તલ્લ પછ કે માહારો દમ રૂંધતાં રૂંધતાં માહારા દીવની કોઈ રમ ફાટી જાય તેની ધાસતીમાં આવી પડશે !

બીજી દીવસે સહવારે અગીઆર કલાકે હું માહારા દોસતની બીજી મુલાકાતે ગયો. નેમખોએ ખારણું ઉઠાડ્યું પણ તેના એહેરા પરથી પાંખી ગયો કે વલી કાંઈ થા ન જગડાયો.

નેમખો હસતાં હસતાં ગોપા ફાટી જતા હતા. તે હણ્યે હણ્યે મહુને હસીને કહેવા લાગો કે “હી, હી, હી !—માસા સીર ફીરા !—હી, હી, હી !—” અને પોતાનું બદન અને સુરવાલ એવુંતો મરડી મરડીને ફેરવવા લાગો કે હું તેનો અપરધ સમજી શક્યો નહીં, એવા આશામાં દાખલ થયો અને માહારા દોસતને એક બીજા ખીતર સાથે નાસતાની બેલ ઉપર એક એવી

કેલો જોયો કે હસતાં હસતાં માહારો દમ આખેર ઘઈ ગયો. ખુરસીની ઉપર દાખો હાથ મેલી, તેણે પોતાનું માથું ટેકાવ્યું હતું. ગરબંદ બોચી આગલ બાંધેલા હતા અને બદીઆતના મટન પીઠ આગલથી પાપલાં હતાં. પાટલું પણ ઉંધું મેહેરેલું હતું અને પોતે ચોરડાના આરણ તરફ મોહાડું નહીં પણ પીઠ કરીને બેઠેલો હતા. નાસતાપર બેઠેલો તેનો ખીતર પણ ધુંમ હસતો હતા અને મહુને નિર્ધને હવે બેહુ હાથે હલથી બદે હસવાનું છોડી મેલ્યું. લોહી નીકલે તાંબુથી મેં હાથ દાખ્યો પણ માહારાથી કોબાનું નહીં.

અતે માહારો દોસત ગુસાથી ઉડ્યો અને હાથમાં હસવાનું કારણ પૂછવા લાગો. હું હસતાં હસતાં દેવાનો બન્યો હતો અને મેં તેના પોશાક તરફ આંગળી દેખાડી નજાવ્યું કે તે હમારા હસવાનું કારણ છે. તે પગ અક્ષડવા લાગે અને હમુને મોહોમાંથી કહવા દેવા લાગે. પછી ઘાંટથી આકરને બોલાવી હુકમ કીધો કે હમુને બેહુને રસતા દેખાડે. એકની એક ચીજ નેખાથી ગમે એવા ને રાવર જુસાએ અતે ધીમાં પડે છે અને તેમ માફક માહારા અને બીજા બેઠેલા ધરસવાનું હસવું ધીયું થયું. નેચું કે માહારા દોસતને બીજા ખુમ ગણે છે તેથી હું બેઠો અને તેની તરખીએતની પુછપરછમાં હું તાપે; પણ આખો વખત માહારા જન ઘણા હસવાથી ડમ્બું હતું. તે મહુને કહેવા લાગો કે માહારા એકાદ ખાતર લોગ છે અને નીમહુકીમોના દુખકો છે. અને પોતાની ગરદનને વાસતે કહેવા લાગો કે “આ ને પુડીંગ તે મેં ધાવવું છે તે ખાલી સોંગે છે અને માહારી પુર ઈચલા થાય છે નેમખો એ મેહુનેત લઈ બાંધ્યું માટે એ નેમખોનેમ ખવડાઈ” તરતજ તે નીશોય ધઈ દીવગીરી ભરેલા વીધારોમાં પડયો. તે કહેવા લાગો કે “ગતી શું તે હવે મહુને લાગતું નથી. એકવાર આગલ ચાલવાનું મન થાય, કે તરત પાછલ હટવાનું બી મન થાય અને તેથી હું પડી રહ્યો છું. હવે તો હું કરમલાંની માફક એકદમ બધી ગતીએ ચાલસ. આ તફાવત વધતો કે પેશો તેની અને સમજાય નથી. બરે આવી ગરદન કરી ગઈ તારે નેસોમાં લોહી તે કેમ ફરતું હવે ને ઘાંટીમાં થી દમ તે કેમ પસાર થતો હશે ?” મેં માહારો એક હાથ તેના નાંક પર મેલ્યો અને એક હાથ તેની છાતી ઉપર અને તેને પુછ્યું કે શું તેમને એક જ હારમાં નથી ? તેણે હાથ છંછેરી નાખ્યો અને સલ્લી તરફ દીવગીરી ભરેલી આંખો ફેંકી બોલ્યો કે “જો જનમ શુધી આ દરદ મહુને છોડતાર નહીં તો જ બહુચ તેનો ઉપાય કેમ કરવો.” મેં અલદ ઘડને પુછ્યાથી તેણે પોતાના વીમાર જહેર કીધા. તે બોલ્યો કે જ્યોદા ન કરેને મહુને ફાંસી દીએતો કેવું લાગે ? બાંધેલા હાથ એક તરફ અને કોક બીજા તરફ લોકો મહુને ફેવી આપુરાથી નેપ ! જો મહુને જાહેરાંતમાં બાંધી મારે તો હું શબડું નેઈ કે ફરકો તે કેમ પડેય ? પણ હું ચોરસ વાર ફેર લઈ હું ; મોહાડું પુછડી તરફ કરું કે ઈલાલ તરફ ? અરે માહારા શું થયું ? લોકોમાંથી હું રમ્યાતલ થયો ! હું તો કાંઈ ઉધોન બની ગયો ! અખાદ નસીબને તામેજ નેઈએ. તમે જો તે ચોર ચીનજો. તમે પ

ડી કે પછી કાંઈ નહીં. પુદરતી તમે માફ કે બધી ચીજ કરતા હોતા પણ તેથી તે એનમ માણતા હોતા કે મોચી ને મોડાડાંએ જગા બદલીએ. એક મહીના દાહડા શુધી તે એવા બેપાલને આધીન રહ્યો. એક પાદશાહને એક વેલા એવા બેપાલ આપે કે માહારૂં નાખ ઘણું જોડું ઘડી ગયું છે તે વેલા એક ડાહ્યા ઈંગરેજ તખીએ જે ઉપાય કાંમે લગાડ્યો હોતા તે મહને લાએગસાલીએ ધ્યાદ આવવો. વીજલી એ મોટો તલસમ હોતા ! તેની સાથે જુકર કરી વીજલીને અખતરો તેની ઉપર કરવાને મેં એક સાંજે કે રવડું; સાંજે સાત કલાકનાં અખલ હોતા અને વાર બીન બતીએ માહારા દોસતના આરડામાં બસતી હતી. માહારી સાથે બે વધકા હાનર હતા જેઓ વીનલીના સાંચાની દારી પકડી ઉભા હતા. નેમખોએ પોતાનાં સેકરી ગરદન પરથી કંપુડું કાઢાડી નાખ્યું હતું અને તે આગલ ઉભો હતો. ઘણું મુશકેલીએ તે માહારા દોસતે આંખે પૂરા બાંધાવવા દીધા. કાજુ બે એ તનવીન નહી રાખી હોતેતા માથું ફરતું નથી એમ તેને લાગતે તેના હાથ પણ મેં સીકરી લીધા અને જે સોંગ હમે લઈ ખેડા હતા તે નેઈ હુમારાખાને કોઈના કોઈ વચોવચમાં હસી પડવા વગર રહેતા હોતા નહી. નેમખોને માહારા કોહાડી હમે હ માડું કામ સહરૂ કીધું. વીનલીને પેટોએ આંચકો તેની ગરદનને આપપાથી તે મોઈને ખુસરી ઉપરથી ઉઠ્યો. યોડી પલ પછી તે બોલવા લાગે કે “હા માહારી ગરદન નરમ થતી જાય.” જે ઉપરથી બીને વધારે નેરાવર આંચકો ખાવાને તે તદ્દપાર થયો. એવો આંચકો લાગે કે મેં નરકથી તેની રોડને તે થુંમ બરાડા મારે તાંહાંથી દાખી બોડુએ ફેરવી અને માહારા બીજ વધદ ખીતરે તેના તાલક ઉપર નેરવી કૂટકો માર્યો.

હમે આશાનર બોલ્યા કે “શુકર દાદગર ?” માહારો દોસત આ કાજુ ઉપાધી ગભરાઈ ગયો હોતા તેથી ઘણાન મુસત અવાજે બરબડો કે “કેમ થું અલાસ થયું ?”

હું બોલ્યો કે “હા ! શુકર ઈશવરના. હમે તહમાડું માથું પાછું ફેરવયુંએ અને અસલની જગાએ લાવી મેલ્યું છે.”

“અરે પાટો છોડો—પાટો છોડો ! કોઈ આરસી લાવો કે માહારી નરર નેઈ !”

“નરા સખર કરો દોસત ! તહમારી ગરદને પક્ટો બાંધવા દ્યો.”

ડાકટર બીજું પેલું પુડોંગ કે હું ?”

“નહી નહી, એક જ્વાસટર મારડું છે કે મારમરી એ માતી અટકે” પવાસટર લગાડી પાટો બાંધવા બાદ હમે તેની આંખને મોકલી કીધી. હીને તે આરસી તરફ રોડ થો અને જુમ બરાડા પાડી બોલવા લાગે કે “આનંદ, આ નંદ, આનંદ ! માહારૂં માથું દેકાણે આવયું છે.”

હું બોલ્યો કે “પપારા દોસત એટલી હીલચાલ હાલ તરત કરોના નહીતર ક્રીધી સાંધા ઉતરી નયો.”

“હ : એવું છે કે ! તાહારેતા આ હું એકીને મુઈ જઈય. પલ મેહરબાની કરો સહવારે નરર ખખર લેજો.”

હું બીજ સહવારે તેને ઘર ગયો, અને તે મુતેલોજ હોતા. મેં મુછું કે “કેમ દોસત આન તરખીએત કહેવો છે ?” મોટો ઘભરાઈને તે બોલ્યો કે “છે ; ઠીકઠીકન છે, ડાકટર મેં આખો રાત વીમાર કીધા પણ મહને ઘણોજ વેહેમ જાયય કે—”

મેં બોયું કે નખોટ. વલી પાસો ઉઠ્યા વજ્રયો.

“મહને એવો વેહેમ જાયય ડાકટર કે—”

મેં બોયું કે કગાઈ તેણે જાણી તેથી નરા સરમાઈને બોલ્યો કે “થું વેહેમ જાયય, થું દોસત ?”

“મહને વેહેમ જાયય કે આખને દેકાણે માહારૂં મેજું ખસેલું હતું—ઘણોજ બેવકુફ હું ; ઘણોજ મેહું દોખનાવ બનયો છે.”

તરત બધો બોલાશો થયો અને માહારો દોસત એટલોતો સરમાઈ ગયો કે તરતન તે ઇસકાટલંડનાં પાહાડો તરફ હવાની ફેરબદલી કરવા ગયો અને તાંહાં પોતાનાં ફેરેલાં મોથાંની શયલી વાત લુલી ગયો.

ઉપલી માહારી વાતને એક લખનાર મનની કલપના કહે છે પણ તેણે જાણ્યું નેઈએ કે તેનાં કરતાં વધકા વધારે જાણે છે; અને એવા દાખલા વધકા શાસતરમાં વારેધડીએ મલી આવે છે. મારલસ વેસલી નામનાં સખસનાં મનમાં ઘણુંશુધી એવો બેપાલ હોના કે હું ‘તીપાત’ છું.”

વીનકન શામેરના એક વધદ એવું મેહું શુધી માનતો હતો કે હું એક મોટો દગલો બની ગયો છું !

મીઠો નોલેકનસ નામનો સખસ એવું માનતો હતો કે હું જુઠમાં આવો ગયથો છું અને તેથી તે લોકોને વીન તી કરતા હોતા કે મહને નેમ અને તેમ સરદીમાં મલાવશોના.

એક મેં સીને નેઈ હતી જે એવું કહેતી હતી કે “હું ઘણા અકલાડમાં થયાં મરી ગઈ છું” અને સેતાન માહારા દીલમાં ભરાઈ મહને ખવાડે છે, પીવાડે છે, ખોલાવે છે અને જવાડે છે, પણ અરો લંદગીની મોજ મહને ખલતી નથી.”

એવા પ્રજા બનેલા દાખલાઓમાંથી મેં મોડા રમુજ રાંકપા છે, અને વાંચનાર જે તું વધકા શાસ પટેલો નહીં અને તેપપણ માહારી વાતમાં સંશય રાખતો હેયતો પુછ કોઈ તાહારા વધદ ખીતરને અને પછી ખાતરી કરી લે કે હું તુને કલપનાની વાતથી ભ્રમવતો નથી.

હીંદુશતાનના જોગીઓ.

હીંદુશતાનની અંદર એક ચત્રતકારીક શેલો મલી આવે છે જેને શરવે જકીર ઈયા નેગીને તાંમે ઓલખે છે, એ લોડો લંદગીના શુખને તીયાંગ કરી પોતાના બદન ઉપર અનેક પરકારના શેતમ શેવચછથી ગુજારે છે. વડના આડનો છાઓ એ તેમનું ઘર છે, ઘરમના જહનું નથી બેધીઆન યઈ તેઓ શયને છે કે પોતાની કાયાને દુખી કરવી એમાં મોહ્યું પવી તરપાણુંએ અને જે શંતોશર્થો, પોતાનું દુખ શર્દન ક રે છે, તેથી મુરખ લોડો. તેમની દેવ લખે પુંજા કરે છે,

કેટલાએક જોગીઓ હાથ લાંબા કરી ભેરથી મુઠી વા લેછે અને વખતના વેહેમાં તેમના નખ માથમાં પરવે શ થાયછે અને કશરત વગર લોહીનું ફરવું અટકી આપી, હાથ ઈશ્વરીય થઈને નીરજીવ થઈ પડેછે.

એક મુશાશર કહેછે કે મેં એક જોગીને સુરીય તરફ મોકલ્યો ફેરવીએક કંઠાંજી ઈશ્વરનાં ઊભેલો જોગી હ તો, અને ૧૬ વરસ પછી પણ તેજ જગ્યાએ અને તે જ રીતે તે તપશ્ચર્યને ભોઈ હું આશ્ચર્યથી પાંચથો હતો. કેટલાકો દીવશના દીવશ મુઠી જમીનમાં ડાઘઈ રેહેછે અને એક નાંહાનાં છીદરમાંથી શવાશ લીએછે, કેટલાએક કલાકના કલાક મુઠી નીચે મુઠી અને ઊપ ર પગો કરી રેહેછે અને આશપાશ ફરતી આતશની ચે હ શલગાવેછે. કેટલાએક પગપરજ ખરા ઊભા રહેવા નું વરત લીએછે અને રાતને શરે કાઈ ઝાડને હડેલી ઊભા ઊભા ઊંઘેછે. કેટલાએક પોતાની હેઠ ખાંધની એક બાજુ ઊપર ફેરવી રાખેછે અને વખત વીતયા પછી તેવોના બીજાંમણે આકાર રહી જાયછે. કેટલાએ કો પોતાની આંખો પોતાની નાકની રીચકી ઊપરજ રાખેછે એવા હુનુથી કે ફરીથી આંખથી બીજી વશતુ નીરખવાને શક્તી રહે નહી. આ પાછલા વરગના જો ગીઓ એવું બાંકું કુંદેછે કે તેઓની નજરે હંમેશ દેવ તા દેખાયછે, પણ સુરખ લોકોને સ્વાન નથી કે જ્યારે આંખને રોજ થાયછે ત્યારે એ કરતાં વધારે ચમત કાર દેખાયછે. દુકમાં એટલું કહેવું બરાબ છે કે બદન ઊ પર જે જે વીપતી ગુનરવાની માંણુશમાં ચકતીછે તે ચકતી એ જોગીઓ પુરેપુરી વાપડેછે.

કેટલાએક જોગીઓ વગર વસતરે ફરેછે, કેટલા એક પોતાના બાલને પુદરત વધારે તયાંમુઠી વધારે છે જેથી હેવું કદરખીલાંમણું રૂપ દેખાયછે કે તેમને માંણુશાઈના વરગમાં દાખલ કરવા કે નહી તે સવાલ કદાચ ઊભો થઈ શકે.

ઝાડનો પાલો એ તેમનો ખોરાક છે અને તે પ લુ એટલા થોડા જઘમાં કે માંનમાંન જાંઘીને આ ધાર મલી શકે.

વલી એક જોગીઓનો બીજો શીરકે છે જે લાં બી લાંબી અને દેહેસત ભરેલી મંજલો કાપી હીંદુના પવીતર ગ્રેહરોમાં જાતરા કરવાને પોતાનો ધરમ જાં લેછે. અશક્તી વખતેમાં એ જાતરાલુઓ દશથી બાર હજારની શંખયા થઈ જે દેશમાંથી પુશાર થતા તે

દેશ ઊપર વેરો નાખતા હતા. જ્યારે જે રોલાં શાંમાં શાંમી થતાં ત્યારે ભારી લગ્નછેઓ થતી અને ઘણા આતમંજીઓના ઘાત થતો.

હીંદુસ્તાનનાં જોગલાઈ વંશના પાદશાહ અહી રંગલખના કાણુમાં ઊપલા કહેલા મુતારા જોગીઓ એ એક એવું મોઢાંહું ખંડ ઊકાવીયું હતું કે તવારીખે પોતાના દક્ષતર ઊપર તેની નોંધ રાંકવાને અગતય નું ધારીયુંછે.

ખીશતાંમીઓ નાંમની એક ઘરડી જ્યારત હતી જેણે બાપદાદથી મલેલા પઈશા ઘણી કરકશર કરી વધારી એક મોઢાંટી દોલત ભેગી કરી હતી. એકદમ મ નમાં મુંન આવવાથી તે પઈશા ફનાશટ કરવા લાગી. ફરીરો અને બીજા બીખમુકો ધરમના શાહયામાં લુયા ઈને સંતાડી જમાખંધ તેણીની આશપાશ ભેગા થવા લાગયા, અને ખીશતાંમીઓની શખાવત આશરે પાંચ હજાર ફરીરોનાં હાથમાં પડવા લાગી. આ હુરાંમનો પ ઈશા ખાઈ પોતાના બદનનું જોર તેઓ પાશોના ગરી બ લોકો ઊપર કુટ્યાંટ કરી કાણુવા લાગયા. લોકો આ વાઝપાકાઓ ઊપર ઊલટીઆ પણ કમનસીબે દ ર વખતે પરાજય પાંચયા. અસાન લોકોમાં એવો ખી આલ પરવેશ થયો કે ખીશતાંમીઓ જાહુઈ સલાવેછે અને હેવા ખીઆલથી તેમની હીમત હુડી જઈ તેઓ એ દીલથી હાર ખાધી. મારવાડનો રાજા ખીશતાંમી આના લસકરની સાંચુ થયો પણ તે પણ હારથી ની રાશ થઈ પાછો ખેઠો.

આ હારથી હેવો લુમારો ચાલયો કે ખીસતાં મીઓ એક શતરૂના માંયાની ખોપરીમાંથી મુનડ, વા ગલાં, શરપ, ઘલોડી અને આદમના માથના લેલબાલ કરી એક વશાંણુ ખનાવેછે કે જે તેનું લશકર ખાઈ અ જીત બનેછે, એટલું જ નહી પણ વારેઘડીએ દુશમન ની નજરે પડી શકવું નથી. દર પહે લશકર વધતું ગ ઈઈં અને વીશ હજાર મુતારા જોગીઓને માંચે થઈ ખીશતાંમીઓ મોઝાઘાઈ પાચેતખત દીલથી શેઠર તર ય ધસી. અહીરંગલખે જોયું કે મામલો ધાશતી ભરે લો થઈ પડયોછે, કારણ તેના પોતાના શીખાઈઓના મન ઊપર બદ અશર થયેલી હતી અહીરંગઝીખે મુનઈત નાંમના એક મુનઈ શરધરને પોતાના લશક રની હાકમી આપી. પોતે એટલો ધરમાલુમાં ખપતો કે તે વીચારનો લાલ લેવા તે કહો ડી. કેટલા

૧૬ કાગલો ઊપર તેણે ઘણા અખશરો લખી પોતા
 ૧૧ લશકરની હુજુરમાં યુતમ ધાતમના ખોલો ખોલી મં
 રીઆ, પછી દરેક હુકડીની, હુરોલમાં એક સોપાઈ
 ૧૧લા ઊપર તે કાગલને ઊંચકી ચાલવા લાગ્યો, જે
 ૧૦ સીપાઈઓનાં મન ઊપર પ્રખત અશર થઈ કે શાં
 ૧૦ લોકોની અદુર્ઘ ચાલી શકનાર નથી. ફરી લોકો
 ૧૧તાના ખલ ઊપર અને આગલ ચેલવેલી ફતેઓ ઊ
 ૧૨ મુશતાક થઈ આગલ વધતા ચાલ્યા, અને ખીશ
 ૧૦ખીઆને હીંદુશતાનની રાણી ધુમધાંમ અને પાદશા
 ૧૦ દખ્ખાથી પોકારો; પણ તેઓની ખુશીની કેશમાં
 ૧૦ગીરંમઝીખનો શરદાર આવી લાગ્યો અને રંગમાં
 ૧૦ંગ થયો. મગજથી ખીશલા હોપ તેમ ફરીરો પો
 ૧૧ની રાણી તરફ લડ્યા, પણ જે દેહશતે મારવાડના
 ૧૦શકરને લુલું કરીકો હુતું તે દેહશત અઊરંગઝીખના
 ૧૦શકરમાંથી ગુમ થયાથી ફરીરોનાં દુખદાએક હલ
 ૧૦ચ્યા. લડાઈ નહી પણ એક ચોહાણે કોપ તેમના ઊ
 ૧૨ ઊતરીઓ અને મોગલાઈ લશકરે સુડી સુડીને
 ૧૦ફીરોના પરાંણ લીધા. ફરીરોનો શેલો વીખરાઈ ગ
 ૧૦યો અને જ્યારે શુખઈત ફતેહના દમાંમમાં શેહરમાં
 ૧૦દખલ થયો, ત્યારે અઊરંગઝીખે તેને આદરમાનથી
 ૧૦દીધો અને હુસીને કહ્યું કે “જેમ પાદશાહમાં ધરમ થો
 ૧૦શો હોવાથી દેશને ધાસતીછે, તેમ ગરીબોમાં ધરમ હો
 ૧૦થી જાદે હોવાથી પણ મોશે ધાતછે.”

ચેનદીશ ઇમાને ઊગતું પાંદડું.

ઊપલાં નાંમનું શુદ્ધ જેનું ઇમાને કીટક ખહુ
 ચમતકારીકછે. એને ચાર પાંખો અને છ પગો હોય
 છે. જે આગલા પગ કરવતનાં દાંતા શરખા વેહેરેલા
 અને તેના છેડા ઊપર એક એક નખ હોયછે. આ
 પગ એ પરાંણીને હીલ ચાલ કરતાં પોતાનો ખચા
 વ કરવા માટે કીધા હોય એમ લાગેછે. ચાર પાછલા
 પગના ઊછાલાથી તે ઘણી ખેદંબી રીતે ચાલેછે, પાંખ
 ઊપરની ચાંમડી એક કુટરા આડના રંગને એટલીતો
 મલતી આવેછે કે તેથી આ પરાંણી ઊગતાં પાંદડાંને
 નામે પણ ચોલખાએછે. પણ આ કીટકનો ચમતકાર
 તેના માધાંમાંછે. જેમ ખીજ કીડાઓની હેઠ જડ
 હોયછે તેમ આ કીડાની નથી પણ તે શધલી ખાનુ
 એ ફરી શકેછે.

આ કીડાના જાતી ખવાશ લોકો કલપનાથી એ
 દલાતો અજાણેખ તરેહના ધારેછે કે મુરખ લોકો એ
 ને દેવ શરખો જાણેછે. તે પોતાનું માથું હેવી ગં
 બીર રીતે હીલવેછે, દખાવ હેવો ઘણપણુનો દીએછે
 કે લોકો તેને ચેનદીશ એટલે ભવીશ્ય ભાશી ઇમાને
 નેરોને નામે ચોલખેછે. એક પરાંણી ખેજતું હોય તેમ
 તે પોતાના પાછલા પગ ઊપર ખેજેછે, અને પછી
 પોતાના આણીદાર પગ હેવી રીતે ઊભા કરેછે કે એ
 કે માણુશ પોતાના આંગલાંથી કાંઈ ચીજ દખાવતો
 હોય હેવી ધપ લાગેછે. કાંઈ વખતે અચાને એમજ
 ઘોડી ખેજાડેછે કે તે અગમચેતીખી કરેછે. ફરાંનશની
 દખશીણુ તરફ એ કીટક ખહુ મક્કી આવેછે અને નો
 કોઈ ખેડુત વાટમાં લુલીપોતો ઝાડી ખોલવા મંડી
 જાયછે કે જો ચેનદીશ મલેતો પાછો શીધો રશતો મ
 લે. કોઈ વખતે જ્યારે તેને પકડવાને પરચતન કર
 વામાં આવેછે તાહારે તે કોઈ ચુકતી કરી માણુગની
 નજર ચુકાવી ગુમ થઈ જાયછે. એ ઊપરથી તેને
 અદરશ્ય ઇમાને ગેળી ફેરેછે. તે ઘણે વખત શુધી ખો
 રાક, રોશની અને હવા વગર જીવી શકેછે અને તેટલા
 માટે તેને અમરના નાંમથી પણ ચોલખવામાં આવેછે.
 ડાકર વાલશ જેની વીગત ઊપરથી હોને લ
 ખીએ છઈએ તે ફેરેછે કે જે જે અજાણેખી ભરેલા
 હવાલો મેં શાંલકીયા તે ઊપરથી ચેનદીશને જોવા
 ની તથા તેના ખવાશને તપાશવાની મને ઘણી ખા
 એશ થઈ, જાંહાં જાંહાં મહને તે મલતો ગયો તાંહાં
 તાંહાં મેં તેની તપાશ કીધી; એક મહને એસીઆ મા
 ઈનરના ઈશીસલ શેહરમાં મલયો. તુરકી લોકની એ
 કે રોલીએ હુમોને કેદ પકડ્યા અને નદીકાંઠે હમને
 કખખમાં રાખીયા. એ શમએ અકશમાતથી ચીંગારી
 લાગીયાથી પાશેની આડીઓ શલગી ઊઠી; લખુશ ઊઠ
 તા ગયા તેમ તેમ માહુરા ધારવા મુજબ ઘાસ અને
 પાંદડાં ચાલવા લાગીયાં. આ તલેશમ જોવા હું આ
 ગલ ગયો, પણ મહને માલમ પડ્યું કે જેને હું પાલો
 જાણુતો હતો તેતો જીવજીવ હતો. ફેરવાંક ખીજાં
 જેનુઆમાં ચેનદીશ પણ હતો. ચેનદીશની હીલ
 ચાલ ઘણીજ ગંબીર અને ધાવકી હતી. જરા આ
 ગલ ચાલી તેઓ ઊભાં રહે અને પાછલ ફરી જીવે
 કે ખલતાં વધેછે કે નહી. મેં એક ચોહાણ ચેનદીશને પ
 કડ્યું જેનો આકાર એક નાંહાંની ડાલીની આશપાશ

ખે પાંદડાં-ઊંઘાં હાથ હેવો આખેઊખ હોતો. કોઈ વખતે પોતાના આગલા પગે ઊંચા કરે અને માથાં ને પણ પાછું ધલાવે, જેથી તે ખંદગી કરતું હાથ એ મં ખેવાલ ઊતપન થયા વગર રહેજ નહીં. કોઈ વખતે વલી તેજ ધપ ઊપરથી મને એમ લાગે કે જાંભે તે મહને કાલાવાલા કરેછે કે ભાઈ હવે મહને વી હીલો મુંક. વલી મારમરાના દરીયા માંહેલા એક યાત્રુ માં એક શનેખરના ઝાડ ઊપર મેં એક મેનદીશને પકડ્યું હતું જેનાંમાં શાદ પારખવાની શક્તી હતી, કારણ મધુર રાગોથી તે ખુસીથી આગલ ચાલતું હતું અને કથેર રાગોથી નાહાશું હતું. જાણીએ એક સ્ત્રીએ પીઆનાશરટ વગડી તાહુરે તે રેખલની ઊપર ઊભું થયું અને તે જાંભે શાથે વગાડતું હાથ તેમ આગલા પગે ઊંચકી મેલી શરવેને હરત કીધા. એક વેલાએ માહુરા મોરડામાં આ જંતુ હું એક દોશ તેને દેખાડતો હોતો અને તેનું ધીઆન એક ચોકશ ધપ ઊપર ખેંચવા મેં મોહાડું પ્રેરાવીયું, એટલા અરશમાં કાણ જાંભે તે કોઈ પરકારે માહુરા નજરથી ગુમ થયું. ઘણીખી શોધ કીધી પણ તે મલયું નહીં, જો કે તે એક પંખેરાં શરણુ મોહાડું હતું. થોડા દાહાડ પછી દેવાલ શાથે ટીંગાચીકું મેં તેહને જાયું.

જુદાં જુદાં દેશના મેનદીશમાં જુદી જુદી ધ પછે. હેવું દેહેવામાં આવેછે કે પુરવ તરફનાઓ રશતો દેખાડવાને કાંચે આવતાં નથી, પણ પશ્ચીમ તરફના ઓ રશતો દેખાડેછે. એક વેલા હું ખરેજીમાં ભુલો પડ્યો. હીઆં ઘણા શુંદર મેનદીશો મલી આવેછે જેને પકડવાને હુમસીઓ નાહીઓ લઈ ખાહુર પડેછે. હું એક ગુલાંમની શોલકીને મલચો અને તેમને રશતો પુછ ચો. એક જાંભે મહને ઈશારતથી કહું કે આ મેનદી શને પુછ. મેં તેમ કીધું અને મેનદીએ પોતાનો એક આગલો પગ એક દીશાએ દેખાડ્યો. હુમસી જે લાંગી ટુટી પોરડુગીજ ખોલેછે તેણે એ ઊપરથી કહું કે “ખો” જેનો અરથ અચ્છું થાયેછે. મેં તે દીશા લીધી અને મહને ખરો રશતો જડ્યો. આ એક માતર અકશમાત કે શું તે હું કહી શકતો નથી.

કાલા સયુદરના કીનારા તરફના એક પાહાડ ઊપર એક મેનદીશને મેં પકડ્યું. મેં તેને એક પેઢારામાં મોંધયું અને પાછલથી લુંલી ગયો કે મેં તેને કયાં મેલયું. ઘણક મહીના પછી મેં તે પેઢારો ઊંધાડ્યો અને

અંદર જોઈકુંતો મેનદીશ જેવુંને તેવું તંનદરોસત ખે છેવું હતું. એક વરસ થીથી મેં તેને જુણું તરશયું રાખયું. હું તેહને કોઈ દાહાડે ખાહુર કાહાડતો નહીં કે રખે તેના માલ ભાઈખંધની માફક ગુમ થઈ જાયે. એજ પેઢારામાં મેં તેને ઈંગલંક ખાતે એક મીતરને મોકલી આપયું કે તે એ ચમતકાર શધલાને દેખાડે. જેમ ખીજા પરાંણીઓને દરીઆઈ શર મારક નથી તેમ હોવો, ઇઆતો વાંહાંણુનું ભાર એક કારણ હોવો, ઈઆતો તેની ઊમરની હદ આવી હોવો, ઈઆ કોઈ ખીજું કારણ હોવો, પણ જ્યારે મારા મીતરે તેના પંદીખાના ગુખારણુ કોવાડયું તાહુરે, થેવું મરીખ, કાહ્યું અને અમર મેનદીશ મરણ પાંચેવું હતું.

મેનદીશ એ ઘણું ખાહુરેછે અને ખરેખર જોતાં તેમાં કાંઈ તલેશમતી ગુણો હોતા નથી. વગર દયા એ તે દરેક જીવતા કીટકને મલી જાયેછે. વલી હેવુંતો કલઆખોરછે કે ભાઈખંધો એક મેદને જોતાંજ લકાઇ પર કીતરી પડેછે. પોતાના આગલા પગે તરવાર માફક ફેરવેછે અને જ્યેજ્ય કાચાકાપ કરેછે, અને એક મુંવો કે ખીજો તેને ખાઈ જવા તુટી પડી હુયહુક કરેછે. ચીના લોકો મરઘાં માફક તેની લકાઈ કરાવેછે.

રાનનું પેહેલું કદમ એકે જુદાઈને શોધી કાહી કી તરક કરવી. એ રીતે આપણે દાહાડે દાહાડે કાહ્યા થઈએ છઈએ. અપરાઈ અને વેહેમની કાંહાંણીઓ ના બુદ થતી જાયેછે અને ઇથવરે તેના પરાંણીઓમાં જે ગુણો મુકયાછે તેમનેજ, આપણી તરફથી જરા પણ વધારા વગર, વખાંણવાને આપણી પાસે પુરતાં કારણો છે. દરેક પરાંણીને તેને લાયકના ગુણ ખખશવા એ તે પરમ કુરયાણુ દાતાની મોહોટી રેહેમછે અને તે પરાંણીઓને જોઈએ તે કરતાં વધારે ગુણ આપણે ધારીને આપવા એ તેના અખુટ કાહુપણપર શુકન ના ખવા ખરાખરછે.

એક ચંચલ ભાઈ.

એક દીવસે તરણુ ભાઈએ ચોકાર કરવાને નીકલીઆ. એઓના નાનો ભાઈ ચંચલ હોતો, અને તેનાપર આખા પનો પીઆર, માટે મોટા ભાઈએ તેના ભારે કીકાર કરતા હતા. જંગલમાં ચોકાર કરતાં તેઓ પોતાનો રસતો લુલીઆ. તેઓએ નાહાનાં ભાઈને અહાડપર ચહડાવી રસ

તો જીવાને કહીલું. તેને એક સોભાપત્રાન રોશનીથી ભપ કાઢાર મેહલ નજરે પડીઓ. તેઓએ એ મેહલ તરફ જ પાતાન રસતો લીધી. મેહલ આગલ આવી પોહીંચવા પછી તેઓએ દરવાજા ફેંકીઆ, પણ કંઈ નવામ મલીઓ નહી. તેથી તેઓ પોતાના જોશથી દરવાજા ભાંજીને, અંદર પેડા. તેઓ એક મોટા ઓરડામાં આવી પોહીંચીઓ, અને જોય છેતા એક રેખલ બોહોલેલી હતી જેનીપર તરણ ખાણની રક્ષાબીઓ, અને તરણ ગલાસો હતાં અને તેનીપર પાસે તરણ પુરસી પણ હતી. આખા દાહાડાની કસરતથી તેઓ થાકી ગયા હતા, મેહલન નહી પણ તેઓને છુપ પણ લાગી લાગી હતી, તેથી તેઓ એકદમ ખાણપર બેસી ગયા અને ખાઈ પીધને તનદરોસત થયા પછી તેઓ પાસેના એ રડામાં ગયા, જ્યાં તરણ બીજાનાં હતાં, તેપર તેઓએ આશાએસ લીધી. બંને મોટા ભાઈઓએ ઉંધાઈ ગયા, પણ નાના ભાઈ ડાહાપણવાલો હતા માટે જગજત રહેઓ.

બીજા સવારે તેઓ ઉઠીઆ પછી સરવેધી મોટો ભાઈ મેહલમાં ખાનુ પકાવવા રહેઓ, અને એ ભાઈએ બંદુક લઈ શેકારને માટે બાહર નીકલીઆ. મોટો ભાઈ જોરે એકલો ખાનુ પકાવતો હતા, તેલામાં એક મોટો રાખશી કદનો ખાણસ આવી લાગે અને પેલાને જોઈને ઘણો ખુસ થયો. એવી રીતની હુલસાઈને માટે પેલા રાખશી કદનાં ખાણસે તેને એક વરસમાં જેટલા દાહાડા હોપછે તેટલા કટકા મારીઆ અને પછી ચાલતો થયો. મોટો ભાઈના પાસરાં સનડ શેકાપલાં માટે જોરે બીજા ભાઈઓ આવીઆ તારે ફીકાફેમ દેખાતા હતા; પણ તેનીપર શું આકૃત આવી હતી તે તેઓને કહીલું નહી, પણ એક કારણ જણાવી ઉં કે રાંધતાં રાંધતાં એકાએક તે આજરી પડેઓ હતો.

બીજે દાહાડે બીજા ભાઈની વારી આવી, અને તે ઘરમાં રહેઓ, અને એ ભાઈએ શેકારને માટે નીકલી આ. બીજા ભાઈની પણ પેલા રાખશી કદના ખાણસે જેટ લીધી, અને તેને એ વરસમાં જેટલા દાહાડા હોપછે, તેટલા કટકા ગણીને લગાવીઆ, અને પછી ચાલતો થયો. જોરે ભાઈએ ઘરમાં આવીઆ તારે, મોટો ભાઈતા સમજ ગયો, કે બીજા ભાઈની બચવસા પણ તેનાન જીવન થઈ હતી. તેઓએ એક બીજાને આંખનીચામણથી ઈ સારત કીધી, જે મંચલ ભાઈએ જોઈ લીધી. જોરે રાત ના સુવાને ગયા, તારે નાના ભાઈ જગજત રહેઓ; અને થોડોકવાર પછી બંને ભાઈઓ સમજાયા કે તે ઉંધાઈ ગયો; તારે બંનેએ એક બીજાને બોલાસો કીધા. નાના ભાઈએ બધું સાંભલી લીધું.

તરીજ દાહાડે તેની વારી આવી, અને ઘરમાં રહે ઓ. પેલા રાખશ વલી પાછો આવીઓ, અને તરણ વરસમાં જેટલા દાહાડા હોપછે, તેટલા કટકા મારવાને કહીલું. પણ નાના ભાઈ તેથી બીધો નહી, અને નવામ આવીઓ કે રાખશે પોતેન છ વરસમાં જેટલા દાહાડા હોપછે તેટલા કટકા ખાવાને તઈખામ યવું. રાખશે કહીલું કે "હું તારા કરતાં ઘણો મોટો છેઉં" પણ નાના ભાઈ એક પુરસીપર મહડી ઉઠા થયો. તેથી રાખસે પોતાની ડોક લાંબી કરી તેનીથી મોટો થયો. નાના ભાઈ રેખ વપર મહડી ઉઠા. રાખસે પોતાની ડોક હજુર લાંબી

કીધી. નાના ભાઈએ રેખલપર પુરસી મુંઝી ઉપર ઉઠા થયો. રાખસે વલી પોતાની ડોક ઉંચી કીધી તેવાંમાન નાના ભાઈએ એક તલવારના નટકાથી તેના ડોકમાંથી બે કટકા કરી નાખીઆ. પછી તેના નાહાના નાહાના કટકા કરી એક કુવામાં નાખી દીધા અને નાના ભાઈની કૃતે હ થઈ.

એન કુવામાંથી પેલા રાખસ બાહર નીકલતો હતા, તેથી જોરે તેના ભાઈએ ઘેર આવીઆ, તારે પોતે તે કુવામાં ઉતરવાની તેઓને ખામેશ જણાવી. એક દારડાંએ વચોવચ એક યાંતરી બાંધી, તેણે નીચે ઉતરવાની મોઝ વણ કીધી; અને પોતાના ભાઈઓને જણાવીલું કે "જોરે હું ઘાંટરી વળડું, તારે દારડું ખેંચી બાહર દાહાડાને, અને તરણ દાહાડા વેર જો હું તેમ નહી કડતો, સમજવું કે મારા આવરદા પુરા થયાં." ભાઈઓએ મોટી ખુશીથી કબુલ કીધું.

નાના ભાઈ કુવાને તલીએ પોંચીઆ પછી જોયયતો, એક મોટું મેઘાન કુલોથી ભરેલું નજરે પડીલું. વચમાં એક બદ્ધસુરત છુટી બેઠી હતી અને મોટાં તપીલામાં તેલ ઉકાલતી હતી. પેલા નાના ભાઈએ પૂછીલું કે "ઠાસી એ તું શું કરેછે?" ઠાસીએ જવાબ વાલીઓ કે "મારા છોકરાનાં કોઈએ કટકા કરી મારી નાખીઓ, તેને આ વાસણમાં ઉકાલી પાછો સમજવું કરવું." નાના ભાઈ સમજ ગયો કે એ પેલા રાખસની આ હુશે; માટે તરતજ તેણીને ઉંચકીને બલતાં તેમાં નાખી દીધી, જેમાં ચરણાઈને મરી ગઈ. પછી તે આગલ ચાલીઓ. એક મેહલ આગલ આવી તેણે બારણું ફેંકીલું પણ બારીવારે એક ખુબસુરત સ્ત્રીએ તેને જણાવીલું કે "ને અંદર આવશેતો તને એ સરપ જે આ ઘરમાંછે તે ખાઈ નરો અને મારો વર ને જાડુગરછે તે પણ ઘરમાં સુતેછે, અને ને જાગીઓ તો તેપણ તને ખાઈ નરો." પણ નાહાના ભાઈએ તેની દરકાર કીધી નહી, અંદર પેસી બંને સાપના તથા પેલા જાડુગરનાં ડોકાં નડપથી ઉડાવી નાખીઆ, અને તેઓનુજ ભોજન કીધું. જાડુગર પેલી સ્ત્રીને જીવમથી કાઢાડી લાવીઓ હતા, માટે તે પોતાનાં વરના રાખણથી ઘણી ખુશી થઈ અને પેલા જીવાન સખસ સાથે નવાને અમરન કીધી, પણ નાના ભાઈએ તે ક જીવ રાખી નહી. પાદાસતને માટે તેણીએ એક વીટી આપી તે લઈને ચાલતો યયો.

આગલ ચાલતાં એક બીજો મેહલ મલીઓ, તીઆં પણ એક જાડુગર અને બે સંહીઓ હતા. જેઓનાં જ ન લીધાં પછી તે જાડુગરની સીએ એક પાદાસતને માટે રૂખાલ આપીઓ. રૂખાલ લઈ આગલ ચાલીઓ અને તરીજ એક મેહલમાં આવી પોહીંચીઓ, તીઆં એક જાડુગર અને બે વાગો હતા, જેઓનાં પણ તેણે જાન લીધા. એ છેવા જાડુગરની સી ઘણી ખુબસુરત હતી, તેનીથી ઉતરતી ખુબસુરત બીજી સી હતી, અને તેનીથી ઉતરતી પેહલી હતી. એઓ તરણે હતાં હતીઓ અને એઓનાં મેહરા એક બીજાને મલતા આવતા હતા.

તરીજ સી જેણે તેને એક-કીમતી ગ્રેવર આપીલું હતું, તેને સાથે લઈને તે પાછો ફરીઓ. પછી રસતામાં થી પેલી બંને બેનાને સાથે લઈને કુવાને તલીએ આવી

પેહુમીએ. જાણ્યાંથી તેણે કાંતરડી વળડી, અને દોરડાં છેડે સફેદી ઉતરતી ખુબસુરત સ્ત્રીને બાંધી, જેને પેલા ભાઈએ જોઈ, અતીથે મોઢું પાતીઆ. પછી એજાન બીજા સ્ત્રીને બેંચી લીધી. અને પછી તરીછને; જેને જોઈને અને ભાઈએ વચે ઠણચો માલીઆ, કે તેણીને કાણે લેવી. હજુર નાના ભાઈ નીચે હતો; પણ તે પોતાના ભાઈએનું તેનાપર કેવું હેતછે તે જાણુતો હતો; માટે દોરડાં વડે બંધવાને બદલે તેણે એક પથર બાંધીઆ. પેલા ભાઈએ સમજાયા કે એ નાના ભાઈ હશે, માટે અપ્રધમમાંથી રાંદડું છોડી દીધું; અને પથરો થપ દધને. નીચે પડી આ. જેથી નાના ભાઈની ખાતરી થઈ કે હું ને બંધાતે તો મારા દાહાડા આનિજ પુરા થતે. પેલા ભાઈએ તો એજાન સમજાયા કે નાના ભાઈ જરી ગયોછે; માટે વધારે ખોલ કરેઆ વગર માલતા યથા.

પેલા નાના ભાઈ એજાને પડી ગયો અને શું કરવું તે તેને શુભ નહી. મેઠાં મેઠાં તે પેલી સ્ત્રીએ આપેલું અવેર ઘસવા લાગી. તરતજ પેલાં અવેરે તેને ખુહીં કે “શું જોઈએમ ?” પેહુલાં તે તેણે કુવામાંથી બાહેર નીકળવાની અરજ દેખાડી. તે પરમોંજી બનીઈ”. પછી તેણે એવી અરજ દેખાડી કે “કુનીઆમાં સફેદી ખુબસુરત, બહેણો, બાહુર, અને ચંચલ અને કર.” તેમ પણ થયું. પછી તે પાછો ઝુસાફરી કરવા લાગે અને માલતાં માલતાં પેલી તરજ સ્ત્રીએ, (જેઓને તેણે છુટકારો દીધો હતો) તેઓના ભાપના રાજમાં તે આવી લાગે. પણ તે ચેરેર માં તે રાજની છોકરીઆના લગનની એટલીતો ધુમધામ માલી હતી અને એટલેતો મેલાવેડો થયો હતો કે રહેવા ને તેને કંપે જગા મલી નહી. આખેર એક પ્રાચીએ તે ને પોતાના ઘરમાં વાસો કરવા દીધો. પણ કહીઈ કે મારે તાંહાં કંઈ ખ્યાવાનું નવશે નહી. પેલાએ અવેર ઘસીઈ અને એક મોટા કુતરાને બોલાવીઆ. તે કુતરાને ફરવાવીઈ કે રાજને તોઆં નઈ તેના ખાણની ડેબલ કીધી વાલ. કુતરાએ તેમ કીધું. રાજ ઘણો ઝુસસે થયો; અને માણસોને ફરવાવીઈ કે ફરીથી તે કુતરાને મેહલમાં આવવા દેવો નહી. બીજે દાહાડે નાના ભાઈએ વલી એક તેથી મોટા કુતરાને બોલાવીઆ, અને તેને પણ તેમજ કરવા કહીઈ. કુતરાએ તેમ કીધું. રાજ તો ઘણો ચીરડાંએ અને તેના ઘણીને પકડી લાવવાને હુકમ કીધો. માણસોને તપાસ કરતાં આવજ પડીઈ કે પેલા પ્રાચીના ઘરમાંથી કુતરો આવેછે માટે તેને પકડવા લાગા. પણ નાના ભાઈ તરત બાહેર પડીઆ, અને કહીઈ કે કુતરો મારેછે, વાસતે અને ધરી લઈ જઆ.

રાજએ હુકમ કીધો કે “એને તરત ફાંસી દેઆ.” પણ પેલા નાના ભાઈએ બે બોલ મેલાવના રજ માંગી, જે આપવામાં આવી. પછી રાજની છોકરીએ, જેઓના લગન પેલા બે મોટા ભાઈએ સાથે યવાની ધુમધામ ચાલતી હતી, તેઓની હજુર નાના ભાઈએ ખુહીં કે “આએ વીટી કોણની ?”

પેહુલી છોકરી—“મારી.”

નાના ભાઈ—“આએ રૂમાલ કોણનો ?

બીજી છોકરી—“મારો.”

નાના ભાઈ—“આ અવેર કોણનું ?”

તરીજ છોકરી—“મારું.”

એ પછી રાજની આગલ છોકરીએએ પોતાના ખુટકારાને હેવાલ કહેઆ અને નાના ભાઈએ તેઓને છોડવી આં હતાં એવું નજાવીઈ. રાજ સાંમચોને ઘણી ખુશ થયો. પોતાની સફેદી ખુબસુરત છોકરી સાથે નાના ભાઈ ના લગન કરી આપીઆં અને પેહલા અને બીજા ભાઈએ ને ફાંસી દીધી. તારપછી નાના ભાઈ અને ખુબસુરત સ્ત્રી સાથે સુખે રહેઆં અને ખાઈ પીઈને મોજ મજાહા કીધો.

વીનલી અને ગરારાટ.

આ વરસનાં જુન મહીનામાં એક રાતે મે. ડું. વીનલી અને ગરારાટનું તોફાણ થઈ આવીયું હતું; વીનલીના અષકાટ એટલેતો આસમાનની એજેરથી પડતો હતો, જાણેકે આખી કુનોયાં ઉપર આતસ ફરી વલીયો હોય એવું લાગતું હતું, અને ગરારાટના પડકાને એવા જે રાવર હતો, કે જાણે દોષખાનું છુટું હોય અને કુનીયાની આખેરો આવતો હોય એવું લાગીયું હતું. ફરેક જણ અજુથમાં ઉંધમાટેથી જગી હીમાં હતાં અને આ પોતાનાં ના હતાં અચાએને પોતાની મેદમાં અને બીહીકલી એરતો પોતાનાં ભરતારનાં પાસરામાં ભરાઈને જાણે એ દેખાઈતો આકતથી બંધવા આગતાં હોયે એવો હાજીમા થઈ ગયો હો. ત્રીશીનખાઈ અને સાવકશા પેહેલા કડકાએ જગી હીમાં અને આસપાસના દેખાવ જોઈને કાંઈપણ વાતચીત કરીયા વગર ઝુગા મેસી રહેયાં ત્રીશીનખાઈનું ઘણું મન થયું કે સાવકશાને એ વીનલી અને કડકા સાથે થાયે તેનું કાણુ પુટે, પણ તે વખતનો હાજીમા જોઈને ચુપીથી રહી હતો. સહવારે હડાને વગર શીરીનખાઈને મેહરો જોઈને સાવકશા મેલીયો;

સા.૦—હા, તમારા મેહરો ઉપરથી આવજ પડેછે કે તમે અને કાંઈ પુછરા મારોછો અને તે હું સારીયેરે સમજુ છું. ગઈ રાતનો દેખાવ કેવો હતો વાઈ ?

શી.૦—અરેખર નંગલી મન ઉપર ભયે ઉપજવે એવો હતો ખરો, અચીત્ત અગનાન લોકો એવું વીમારે કે કાંઈ જોદાને આ કુનીયા ઉપર કોઈ થયેછે અને તેને ફજા કરવા માંગેછે.

સા.૦—ખરી વાત, પણ તમારાં મન ઉપર શું અસર થઈછે તે હું જાણવા માંગુ છું.

શી.૦—વીનલી અને ગરારાટ એ કુદરતનાં બનાવો છે એટલું હું સમજુ છું; તેથી ખરાબી પણ થાયે એ પણ હું સમજુ છું; પણ તે શા કારણથી બનેછે તે હું ખરાખર સમજતી નથી.

સા.૦—વાઈ, હું તમને એક સવાલ પુછું; તમને વીનલી અને ગરારાટ વચે કાંઈપણ સંબંધ હોયે એવું ખાલમ પડેછે ?

શી.૦—વીનલી યથા પછી મેહરોવારે ઘણું કરીને ગગ

રાટ અંભલાયે છે ખરો, પણ કોઈ વખતે નથી સંભળાતો, તે થી કરીને હું ચોક્કસથી કહી શકતી નથી.

સા—પેહેલાં તમને જાણુ' નોંધે, કે વીનલ્લી અને ગગરાટમાં ખરેખર સંબંધ છે અને તે તમે જલદીથી જાણુ' થો, પણ તમને બીજી સવાલ પુછુ' છું. કાંઈ વીનલ્લી અને વાદલાંમાં સંબંધ છે ?

શી—તમે મને સમજાવીવાને બદલે સવાલ પુછી પા કરો છો, તેથી મને શું સમજાવું પડવાની.

સા—જુલો, કેટલી વખતે સવાલ કરીને પછી સમજાવીવાથી જલદીથી સમજ પડે છે.

શી—હા, લોકો એમ તો કહે છે કે વાદલાં એકમેક સાથે અડદે છે તેથી ચમકાટ પેદા થાય છે અને ગગરાટ આપણે કાને સંભળાય છે.

સા—હા, પેહેલાં સમજાવે એવો વીચાર આવી પા વગર રહે નહીં, પણ એ ખરેખરી બીના નથી. વીનલ્લી વાદલાં સાથે સંબંધ રાખે છે ખરો, પણ તે જુદીજ રીતે છે. તમને પેહેલાં એક દાખલો આપીને સમજાવું. તમે આપણે તાંડાં વીનલ્લીના સાંચો છે તે જોયો છે, તે ઉપરથી તમને માલમ પડીયું હશે કે કાચ અને રેસમને સાથે ઘસી પાથી વીનલ્લી પેદા થાય છે, એ વીનલ્લી એ સાંચાનાં આગલા ગોલ પીતલના હાથમાં આવીને એકડી થાય છે; હવે જરૂર એ હાથ આગલ તમે તમારા આંગળાં તાંડું પકડો છો તારે જાણે આતસની ચીખુગારી નીકળે છે અને હાથને આંચકો લાગે છે. એ જ મીસાડે હવામાં હરેશાં વીનલ્લી રહે છે. હવે જરૂર હવામાં ફેરફાર થાય છે તારે તેની વીનલ્લીની હાલ ત પણ બદલાય છે અને વાદલાં કે જે માતરે પાછીના બાક છે તેમજામાં પણ વીનલ્લીના ફેરફાર થાય છે. હવે જરૂર વાદલાં, જુદી જુદી હાલતની બીનલ્લીના, એકેક સાથે અલે છે તારે વીનલ્લી છુટી પડીને મોટો ચમકાટ થાય છે. એ રોશની નો રસતો આપણી જમીન તરફ થાય છે અને તેને આપણુ વીનલ્લી પડી એમ કરીને કહીયે છે.

શી—તારે શું આપણે સાંચાના હાથથી પેદા થતી વીનલ્લી અને આસમાન ઉપરથી આવતી વીનલ્લી, એટલે જુદી હાલતનાં વાદલાં એક નેક સાથે મલીયાથી પેદા થતી વીનલ્લી, શું એકસરખી છે ?

સા—હા, એ બે વીનલ્લીમાં કાંઈ ફરક નથી, એ કનોને ધલો છે અને તે બપોરે બપોરમાં નવરે પડે છે. બીજાને જોર કમતી છે અને તેની અસર આપણી ઉપર સેડેન થાય છે.

શી—જરૂર આપણને આપણે સાંચાની વીનલ્લીથી આંચકો લાગે છે તારે તો આસમાન ઉપરની આવી નિરાવર બીનલ્લીના આંચકોતો બહુ હોવો જોઈયે, પણ તેના આપણને લાગતો નહીં.

સા—કાંયે તમે વીસરી જાઓ છો કે વીનલ્લી કોટલી ખરાબી થાય છે તેના દાખલો આપણે એ વખતે મુજબ જોવા હોતા. એક વે ઘરને નુકસાન થયું હશે, એક વાહાલુના રાલના કટકે કટકો થઈ ગયા હતા અને સાંભળવામેલે એક માણસને સેડેન સાહાજ આંચકો લાગાથી હેરાનગતી પુગી હતી.

શી—તારે થોડાને નુકસાનો પુગે છે અને બીજાને કેમ નહીં પુગતો.

સા—તમે એમના સમજનાં કે આસમાન ઉપર આપણને વીનલ્લી દેખાઈ એટલે તે મુજબ તરફન રસતો કરે છે. તે કાંડાંને કાંડાં રસતો કરતી હશે તે આપણને માલમ પણ નથી પડતું. તે જો આવી જમીન તરફ જાય છે તો કાંઈ પણ નુકસાનો કરતી નથી. પણ જો તેના રસતા વચે કાંઈ પણ ચીજ આવે છે તો તેને રેડોને કટકે કટકો કરીને લાગેલા જમીન તરફ રસતો કરે છે, તેના રસતામાં કોઈ પણ આવવાની અને અંચી જવાની તાકાત નથી. તે આડ, ઘર, ઇતીવાદી તોડી ભાંજીને રસતો કરે છે અને જો તેવામાં માણસ વચમાં આવીયું તો તેની અંદરથી પસાર થાયને જમીન તરફ જાય છે; અને પસાર થતાં માણસને એટલે તો આંચકો લાગે છે કે તે તરત ખરણ પામે છે.

શી—તારે તો હવેમાં આપણા ઘરો પાસતોમાં રહે છે. સા—તેમાં શું શક છે. તમને ખબર હશે કે મોટી અને જાહેર ઇમારતોને એ વીનલ્લીથી થતી ખરાબી માટેથી જાંચવાવાને માટે તરંગાનાં તાર ઇમારતને, મધ્યલેથી તે છેક જમીન લગી મુકે છે, કાંયે વીનલ્લી થાતું માટેથી સેડેલથી વગર અડચણ કરવે પસાર થઈ જાય છે.

શી—તારે આપણા ઘરમાં તો એવા તાર મુકેલા નથી ?

સા—મુજબ ચોરેમાં વીનલ્લીનું તોફાન વારેઘડીએ થયું નથી એટલે વીનલ્લીના જોર થયો નથી હોતા; તેથી લોકો નભરવસ રહે છે, પણ એટલી કમસમજને લીધે કોઈ કાંઈ પસાર થાય કરવો પડે તેમાં કાંઈ શક નથી.

શી—હા, હવે હું ખરાબ સમજ કે આસમાન ઉપરની વીનલ્લી તે કેમ પેદા થાય છે. પણ વલી વીનલ્લી સાથે ગગરાટ થાય છે તે શું હશે.

સા—વાર જોઈયે તમે કહે કે એ ગગરાટ શું હશે ?

શી—આપણી ભોલી ચારતોના વીચારો એ છે કે થોડાને બાર પાછીના હાંલાં કુટે છે, પણ તે હું એક પલ પણ ખાતરી નથી. મને એવો વીચાર આવ્યો છે કે કદાચ જરૂર વાદલાં એક એક સાથે અડદે છે તારે એવો આવાજ નીકળતો હશે.

સા—પણ આપણે આવાજ તો કહેલો એક વાર લગી આજુ સાંભળીયા કરીયે. જો વાદલાં અડદે તો માતરે તો પની મીસાલે એક આવાજ નીકળીને અંધ થાઈ જાય.

શી—કદાચ એક ઉપર વાદલાં વીનલ્લીયાન કરતાં હશે તેથી આપણે ચાલુ આવાજ સાંભળીયે.

સા—પણ તારે શું વાદલાં એક પછી અડદીયા કરે છે કે; સઘલાં એકજ પલે કાંયે નહીં અડદે અને એક મોટો ભયંકર અવાજ કાઢાડે; પણ એવું તો આપણે જોતા નથી.

શી—તારે મારો વીચાર મને જોરો લાગે છે, મને ગગરાટની ખરાબ સમજ પડી શકતી નથી.

સા—જુલો હું સમજાવું; પણ જરા વધારે પાન આપજો. તમે હીવાલોના અથવા બીજા તેડેવાર ઉપર આજુ કુટતાં જોયાં હશે. હવામાં જોરથી એક આતસના ને વો ગોલો જાય છે અને તે વખતે એકસરખો સરસર રાંધે

শ্রী ১২শতাব্দীর মুদ্রণ.

આવાન નીકલે છે. હવે એ આવાન થું છે તે તમે અને ક હી શકો ?

રી૦—મારેથી કાંઈ પણ અટકલ થઈ શકતી નથી. સા૦—અને દસ હજારમાં એક માણસ પણ એનું કારણ હોઈ શકે નહીં, અને એક એ બનાવ દરરોજ તે એની નજરે પડે છે.

રી૦ એમાં હમારો થું વાંક, તમારા નવા સીમેલા ભરથારે હમ નેવી સીમેને એ પ્રમાણે સમજાવવું જોઈએ.

સા૦—વાર, સાંભલા; જારે હવા માટેથી કાંઈ પણ બીજા પસાર થાય છે તારે હવાના મે ભાગ થાય છે અને તરે ત એ ભાગે પાછા મલી જાય છે. એ હવા પાછી મલતી વખતે એકેક સાથે અથડાય છે અને તેથી આવાન નીકલે છે. હવે જેમ એક બીજા પસાર થતાં વખતે લાગે છે તેમજ હવાને પાછી સાથે મલતાં વખતે લાગે છે; અને તે એકેક પછી મલીયાથી એક માણ આવાન નીકલે છે. હવે જારે વીજલી આસમાન ઉપરથી જમીન તરફ આવે છે તારે તે હવા માટેથી પસાર થાય છે અને તે હવાના મે ભાગ કરી ના પાડે છે; એ ભાગ વીજલી પસાર થઈ એટલે તરત પાછા મલે છે; એક વખતે નહીં પણ જેમ વીજલી પસાર થતી જાય તેમ તે પણ મલતી જાય છે. એ હવાના ભાગ પાછા મલીયાથી એ ગરારાટના સરખા આવાન નીકલે છે.

રી૦—અને થોડીધણી સમજ પડે છે ખરી. પણ વા ર વીજલી તેડીયા પછીતે આપણે ધણેવારે ગરારાટ સાંભ લીએ છીએ તું કારણ થું ?

સા૦—તમને એટલી વાત ઘેવાનમાં રાખવી કે આપણા કાન ઉપર દુરથી આવાન આવતાં વખતે લાગે છે. એ મ કેહે છે કે આવાનને પાંચ માઈલ આપતાં એક મીની ૮ લાગે છે, હવે વીજલી એક સેકન્ડમાં દસ લાખ માઈલ પસાર થઈ જાય છે, એ ઉપરથી સમજ પડે છે કે જારે વીજલી પસાર થાય છે તારે આવાન પેદા થાય છે ખરો, પણ તે આપણા કાન ઉપર આવતાં વીજમ લાગે છે.

રી૦—હા, હવે હું સમજી. આનદીને અને ઘણી અનુભવ તરેહની અને નાણુવાનિગ વાબતોનું જ્ઞાન મલી થું છે તેથી હું ઘણી મધન થઈ છું. હું તમારો ઘણો આભાર માણું છું. અને દલગીરી લાગે છે કે એકેક તમારા નવા સીમેલા સમજતો ઘણા હશે, પણ તેઓ પોતાની ઘણીયાની એને કાંઈ પણ બાબત સમજાવવાને કેટલા બેદરકાર રહે છે, અને તમારા નવા વીચારવાલા પછીની હું બાપડી છું એ પું જાણીને અને ઘણા હરમ ઉપજે છે.

મી૦ કરસનદાસ મુલજી.

આ ચાલતા અંક સાથે આ જાણીતા હીંદુ સુધારાવાલાના એક તરવીર અમારાં વાંચનારાંઓ આ ગલ રજુ કરીએ છઈએ. આ સીમેલ સોપાનીયામાં યુરોપનાં ઘણાક લાએકીવાલા અને વખનાયલાં પુરુષો અને સીએની નસીવો તથા જનમ ચરીતરો પરગટ

થઈ ચુક્યાં છે, પણ એવાથી દલગીરી ઊપજે છે આપણા પોતાનો દેશ ને વખનાયલા માણસોથી ખાલી નથી. તેઓની પુરતી નોંધ અમારી કચેરામાં લેવાને જાણ એગવાઈ કદાચ મલી આવે છે. તેવાં માંન પામેલા પુરુષોની સંખ્યામાં ખીરાંજવાને આપણા એ હઈઆ ત હીંદુ સુધારાવાલા મી૦ કરસનદાસ મુલજી કેટલા લાએકે છે, તે એ ગરહસ્થના ને થોડેક હવાલ હેકલ ઊતારીએ છે તે ઊપરથી માલમ પડે છે. કેટલાકી ધારતા હશે કે માણસાજ લાઈબલ ક્રિસમાં હીંદુ માણસાજોની અનીતી સાંમે લડવાની એગવાઈ મલવાથીજ મી૦ કરસનદાસ જાણમાં આવયાં છે, એટલે કે એ ગરહસ્થ લાલ ને માંન અને ઈજ્જત પોંડીયાય છે, તે શકત એક અક્રમાંત રીતથી થયું છે. ને નકારા માણસો પોદાઈ માંણનો દાવો કરે તથા એઓ ધરમતું ખાંડીતું વચે લાવી પોતાનાં સેવકોનાં ધન દોલતજ નહીં પણ તેઓની ખાચરી અને બેટીઓની લાજ વરીક હુરે તેઓને આખી નાંતનો કોર ખેંચી લઈ ઊંઘાડા પાડવા, અને તેમાં શેવટેશ્તેલ મેલવવી એ એકજ કાંમ આખી લંછી સુધી વાખવાખી અને નામદારીની મોટી હવેલી ઊઠાવા માંટે બસ છે. પણ નીચલા સૂચા બતાવી આપશે કે મી૦ કરસનદાસ મુલજીને એક ખરા સુધારાવાલા તરીકે ને ઘરતું માંન મલે છે તે એકલા માણસાજ લાઈબલ ક્રિસને લીધેજ નથી. પણ પોતાનાં જાતલાઈઓનું કલે આંજુ યાચ એવાં જાહેર કાંમોમાં એ ગરહસ્થ પોતાનો આખો જનમારો ગુજરવો છે અને હજી ગુજરે છે; લોકોનાં શાયદાને માંટે એ ગરહસ્થ ઘણાં શંકેટો સેહ લીયાં છે અને હજી સેહવે છે, તથા એ સરવે જાહેર હીમતને માંટે તેને સમજી અને વીચારવંત લોકો તરફથી ઘણું માંન મલયું છે અને હજી મલે છે.

આપણાં એ જવાંન મીતરનો જનમ મુંબઈમાં તા૦ ૨૫ મી જુલાઈ ૧૮૨૨ ને દીને થયા હતા, ને થી હાલ એમની ઊમર ૨૬ વરસની છે. એમનાં પોતાનું મુલ વતન કાઠીયાવાડમાં મવા ગાંમની પડોસમાં વધલ નાંમે હતું, પણ એમની ઘણીખરી લંછી એમનાં જોશાલ એટલેકે મમાવાનાં ઘરમાં ગુજરી હતી. એ ઘર મુંબઈમાં “નવલખી” ને નાંમે મોટું અને પરસીધ હતું, તથા શેક નાગરદાસ હીરજી એદીનાં નામથી ને જણાયું હતું. એઓએ ચાર વરસ એલશીનસટન ચક્રવર્તી તથા હડી વરસ એલશીનસટન કાલેજમાં ઈંગ

મીં કમલદાસ મુલગ.

પરગટ કીધું, પણ તે દીસેથી લખી મોકલતાં હતા. દીસાની હવા માંજ નહીં આવવાથી ૧૦ માં સમાં મી૦ કરસનદાસને પાછા મુંબઈ આવવું પડ્યું; અને સતીય પરકાશ પાછું સવાધીન હર્ષ સુધારા સંબંધી કિશેશ પાછી ચાલુ કીધી. ન્દીસેથી આવશ્યાદ તરતજ મી૦ કરસનદાસને એક ખીન્ને અગતનો શુધારો કરવાની તક મલી. એમની આગલી સ્ત્રી મરણ પામવાથી બીજાદાર લગન નીકલ્યાં. લગનને લગતા ખર્ચમાં ઘટાડો કરવા વગેરેનાં શુધારાં ઊપરાંત કસ બી વાગો પેહેરાને ઘોડે બેસી પરણવા જવાની રીત ઊપર પણ એ જવાંને વાંધો કાઢાયો. એમના શા સરીમાં તરફથી પેગામ આવ્યો કે જો ઘોડે બેસી આવશે, તોજ પરણાવીશું નહીંતો વેશવાલ તોડીશું. પણ મી૦ કરસનદાસે સાજનમાં સાદે કપડે ચાલીને ગયા તથા ઠરાવ કીધો કે જો સાંમેવાલાં વાંધો લેતો લગન કીધા વગર પાછા ઘર આવવું આ હિમતથી સાંમેવાલાં સરવે દબી ગયાં. તેઓએ ગાલો દેવા છતાં તથા બીજી ઘણી ગેરચલુકાઈ છતાં લગન કરી આપ્યું.

સન ૧૮૫૮ માં ચાણુકનાં અધીપતી મરહુમ નવશેજીજી દોરાબજી માંનદાડુ ઊપર મી૦ લખમી દાસ ખીમજીએ લાઈખલની ફરીઆદી માંકી, તે વેલા પરતીવાદીએ માહારાજો ઊપર સાહેદી સમન કાઢાયા, તે ઊપરથી ઘલરાઈને વર્દશનવોનાં દસણ અટકાવવાને મંદીરનાં બારણાં બંધ કરી બેઠા અને એક જો લાંબી ખત બુનાવડું, તેમાં એવું લખ્યું કે કોઈએ માહારાજને સમન કરવો નહી, અને કોઈપણ વર્દશનવે માહારાજ વીશે વરતમાંન પતરમાં છાપવું નહી, અને જે છાપે તેને તેની નાંતે સજા કરવી. આ લખત અકસર કરીને મી૦ કરસનદાસની સામે થયું હતું, કેમકે તેઓ માહારાજની સાંમે લખતા હતા, પણ તેની મનાં છ કરવાનાં આ લખત ઊપર સઘલા સેદીયાઓએ સહી આ કરી હતી, તેથી આપણા હાંડુ અધીપતી ઊપર શંકટનું વાદલ આવી પડ્યું હતું. જો તે માહારાજો સાંમે લખે તો તેને ખચીત નાત બાહાર થવાની ધાસતી હતી અને તેની મદદ આવે એવા શેકીયા કોઈ નહી હતા. પણ એકમકી અને ધાસતીથી આપણે સુધારાવાલો હોયો નહી. તેણે ઊપલા અટકાવ છતાં માહારાજો સાંમે લખવાનો ઠરાવ કીધો અને પેહેલ વેહેલી જે બાબત લખી તે એ-ગુલાંમી ખતનીજ સાંમે લખી. તે બા

બત ઘણી શખત હતી અને હવે અબીચો કરશણ નાત બાહાર મેલાશે એમ સરવે કોઈ ધારવા લાગા, પણ ધાસતી ખોટી કરી અને સતય પરકાશની જીલ્લત થઈ.

પણ એતો માહારાજોનાં દોરની સાંમે હરીશાઈ ચલાવાની માતર પેહેલ હતી. માહારાજો સાંમે બીજી વધારે મોટી લકાઈ ચલાવાનું કાંમ પણ મી૦ કરસનદાસનેજ પરમેસવરે લખી આપેલું હતું, માટે ઊપરું પેહેલું વાદલ તેવણને માંથેથી વીડવા પછે સને ૧૮૬૧—૬૨ માં માહારાજ લાઈખલ કેસનું વાદલ તેવણને માંથે આવડ્યું. એ મુકદમાની સઘલી હકીકત વાંચનારાઓને ખખર હશે. ઊપરે વખતે જહુનાથજી નામનો એક માહારાજ ગુજરાતથી મુંબઈ આવ્યો. તેણે પેહેલાં તો કોકરીઓની નીરાલોની ભેટ લીધી તથા સુધારા સંબંધી ઘણીક લેખક દેખાડી, પણ પછે માલમ પડ્યું કે તે એક ઠગારો હતો, અને અનીતીવાંન પાપમાં ફસેલો હતો. માટે મી૦ કરસનદાસે પોતાનાં સતય પરકાશમાં તેનાં ઊપર શખત જોમલો કરી તેને ઊંઘાડે પાડ્યો અને તેથી પોતાની લાજ ઢાંકવા સાડુ મી૦ કરસનદાસ ઊપર આખરૂની ફરીઆદી માંડવાની એ માહારાજને ફરજ પડી. તેણે આખરૂનાં મુકદમાને ૩૫૦૦૦૦ નો આંકડો મુકી ઈનસાફની અદાલતમાં કામ ચલાવ્યું. મી૦ કરસનદાસે પણ આ વખતે તેને તથા તેનાં લાઈખંધ માહારાજોને ઊઘાડા પાડવાની આ તક સચીધી સરસ ધારીને સાંમે કલ્જો ચલાવ્યો, અને તે કલ્જો નવ દસ મહીનાં સુધી ફારટમાં બરી રહ્યો. તે કાંઈ સાધારણ કલ્જા જેવો કલ્જો નહી હતો. મી૦ કરસનદાસે બીજા સુધારાવાલા મીતરોની મદદ લઈ હિમતથી બહાર કીધું કે જે જે કાંઈ છાપ્યું છે તે ખરૂં છે અને હું પુરવાર કરી આપસ. હોંદુ માહારાજો ગરીબ ખીયારા વર્દશનવ હોંદુઓને ઠગે છે તથા લુટે છે અને ધરમને ખાંડુંને કોદારવા જોગ પાપ તથા બદી ચલાવે છે, એ શરવે વાત—મી૦ કરસનદાસે છાતી કોકરીને કહ્યું કે—હું પુરવાર કરી આપશ.

પોતાનો એ વચણ આપણાં મીતરે પાર પાડ્યો. નેને તેનાં કાંમથી પાછો હડવા માહારાજોની તરફથી જહુનુની લોડોએ કાંઈપણ ઊપાય બાકી રાખ્યો નહી. મી૦ કરસનદાસનાં તરફથી કોઈએ શાખસી આપવા જવું નહી એવા તેઓએ એકપાર કરવા, તારે જે શેકીયા

એ તે એકરારમાં આગેવાન હતા તેઓને નકડી મી૦ કરસનદાસે સેશનમાં ગુરીની સામે ઊભા કરી દંડની સજા કરાવી. તેની બાતવાલા વેહુમીઓ મી૦ કરસનદાસને મારવા ત્રાટું તપી રહ્યા, બલકે એક વખત તેઓએ તેને માર પણ માર્યો, તારે એ ગરહસ્થને પોતાની સાથે “ખાડી ગારક” રાખીને બાહાર ફરતું હરતું પડ્યું. મી૦ કરસનદાસને પોતાની કામનાં વેહુમી સખસો સામે લડવું હતું અને ધરમના જહનુન સામે થવું એ શેહેલ વાત નથી. મી૦ કરસનદાસ તથા તેમનાં બે તરણ મીતરો એક તરફ અને તેની આખી નાંત ખીલ તરફ થઈ ગઈ મહીનાનાં મહીનાં સુધી આપણાં એ મીતરને ઊંઘ તથા લુખ ખોલેલી પડી અને જે કલ્યાણની વાત સાંબલતાં આપણુ પોતે ખીલેલા હતા તેવા કલ્યાણમાં પડેલા ધણીની હાલત ઈંદી હોય તે વીચારતું શેહેલ નથી. પણુ તેખી આપણે એ સુધારક હરથે નહી. મુકદ્દમાની તથાસની વેલા હુબરો લોડેની કંઠ થવા લાગી. દાહડા ઊપર દાહડા ગુજરી જવા લાગા, અને હીંદુ માહુરાને નાં નીરલાજરાં તથા અફસોશ કરવા જોગ ભોપાલાં નીકલવા લાગાં એતે સતય પરકાશનું સતય પરકાશી નીકલ્યું અને ઈંજરેલ ઈનસાફની અદાલતનાં બે ઘણાં વીદવાન નેઆએધીસોએ સુકાદો કરથે કે કરસનદાસનું ખોલેલું સઘલું સામેલ થયુંછે, વાદી જહુનાથ જ માહુરાજ ઘણે નક્કરો પુરવાર થયોછે, અને માહુરાજનેના પથ ચાપીછે.

આ જીલ્લતની સાથે મી૦ કરસનદાસની મેડેન ત અને શંકરેનો છેલો આપચો નથી. એ જવાંન મીતરે બે વાર યુરોપની મુસાફરી કરીને ઈંગ્લંડ જઈ આવનારા પેહેલ વેહેલાં હીંદુઓમા તેવણુ એક ગણુ વા લાગા; પણુ વહી ફરાંનસ, ઈટલી, યરૂશીઆ અને જરમનીનાં ધણાંક શેહેરોમાં જઈ આવનારતા એજ પેહેલ વેહેલાં હીંદુએ. આ મુસાફરીથી કરીને મી૦ કરસનદાસે પોતાને માંથે નવું વાદલ ખેંચી લીધુંછે. વેહુમી હીંદુઓમાં એવો વેંહું મહે કે તેઓ દરીઓ આ લંગીને બધા મુબુક્રીમાં જઈ આવેતો ચીંતા નહી, પણુ ચીન કે વીલાત ગયાતો નેઆત બાહાર થવું પડે! મી૦ કરસનદાસને નાંતનાં એ જીલમની ખખર હતી, પણુ તેઓ બાંલુતા હતા કે એ માંતર એક વેહેમહે, માંટે વેંહમને ખાતર સુધારાને દાખવેા નહી એમ વી

ચારી તેઓએ આ મુસાફરીઓ કીધીછે. પણુ યુરોપ જઈ આવયા પછી તેવણુ સાથ વેહેવાર રાખવાનો બે એએ બરૂસો આપચો હતો, તેવા તેમનાં મીતરો અને સચાઓ દુર જઈ ખેલાથી મી૦ કરસનદાસને ફેટકીક અગવડો ખમવી પડીછે! સજા થવાની ધાસતોને લીધે જોકે તેમનાં નાતીલાઓ તેમને નાંતખાહુર મેલી શક્યા નથી, તોપણુ તેઓ પોતાનાં વેંહુંમને લીધે એ ગરહસ્થ સાથ વેહેવાર રાખતા નથી, માંટે તેઓ એકલા પડી ગયાછે. પણુ સાખાસહે તેમની હીમતને કે હલ તે નાંતનાં આ જીલમથી દર કરતા નથી. જો એઓ મુજ ખોલવી પરાપશચીત લીએ એટલે કે હીંદુઓનાં ધાર પ રમાંલે ગામનાં છાંન અને મુતરની ગોલીઓ ખાઈ પસતાવેા કરેતો આજે તેવણુનાં નાતીલાઓ તેવણુ સાથ વેહેવાર રાખે. પણુ એ કાંમ હીયકાચઓનુંછે. એમ તો માહુરાજ લાઇબલ ફેસની વખતે પણુ જો તેઓ એ પોતાનાં પતરમાં માંશીનાં બે ખોલ લખયા હુનેતો ખધી મેડેનતમાંથી તેવણુ છુટી જતે. પણુ તે જીવ સંચે સરને વખતે તેવણે માંશ નહી માંશી તો હમણા માંચે એવી આશાજ રાખવી નહી. જેમ સુધારાનાં ઊપલાં લઘલાં કાંચેમાં એ જવાંન ગરહસ્થ શવચેછે, તેમજ આ વખતે હીમત રાખવાથી, પણુ તેવણુની ફતેહ ન જરીક આવીછે, કેમકે કાડીયાવાડ જેવાં અને પરગણામાં તેવણુ હાલ સરકારી નોકરીમાંછે, તાંહીના હીંદુઓ પોતાની ખુશીથી ચાલો ચલાવીને પોતાની નાંતનાં એ કે જમનવાડમાં એઓને ખોલોસ કરી તેડી લઈ ગયા તથા સઘલી વરણનાં બે હુબર વાંણીયાઓ તેવણુ સાથ જમયાછે, એવી ખુશ ખખર હમાણુજ આપણે બાંણી છે. એ કાંઈ સુધારાની ચોદી ફતેહ નથી.

આ સરવે હવાલ ઊપરથી માલમ પડેછે કે આ પણુ આ વાંણીયા સુધારાવાલાને લોકી ગમે એવું હુઈં જોલે તોપણુ સુપરેલાં અને સમજી લોકીએ તેવણુને જે કાંઈ માંન આપયુંછે તે વાજખીછે. પેહેલે ધરથી આજસુધી એ ગરહસ્થ આપણી સેવા ખખવેછે. સ ન ૧૮૫૨ પછે કાંઈ પણુ વરસ એ ગરહસ્થનાં એક બાશાંણુ વગર ખાલી ગયું નથી. મુંમઈમાં એઓએ સઘલાં મલી આસરે ૨૦ બાશાંણુ કરયાંછે, દીસામાં ૫, અમદાવાદમાં ૨, રાજકોટમાં ૨, વેરાવલમાં ૧, અને વીલાતમાં ૨, મલી ૧૬ વરસમાં તેવણે ૩૧ બાશાંણુ કરયાંછે. એ ઊપરાંત એઓએ આર પાંચ પુસત

કા ખાહાર પાડ્યાં છે, તેમાંનું “ઈંગલંડમાં પરવાસ” નામનું ગુજરાતી પુસ્તક તથા માહુરાજીનાં ધરમ વી શેનું ઇંગરેજી પુસ્તક મેઝાં, દીમતી અને વાંચવા જોગ છે. એઓએ પાા વરસ સુધી સતત પરકાશ પતર ચ લાવ્યું, રાા વરસ સુધી સતત ગેસ્ટાર ચલાવ્યું તથા બે વરસ સુધી આ સીમાધ લખ્યું છે. એઓને સરકારે જસ્ટીસ આફ ધી પીસ ઠરાવી માંન આપ્યું છે, તથા કાકીઆવાડમાં માંન ભરેલો હાથો આપ્યો છે. વીલાત ની રાએલ સોશાઈટીએ એઓને મેમબર સુંદી કાહુડી માંન આપ્યું છે. મુંબઈમાં જુદી જુદી પરજાએ એઓ ને પાંચ માન પતરો મલ્યાં છે, તથા તેમાંનાં કેટલાંક માંન પતરો વાંચી સંભલાવતાં સર ગલેકજનસર ગરાં ટ મેરોનેટ, કાકર વીલસન અને બીજા વીલ્વાન ગાર હસથોએ એઓની તારોશનાં ભાશાંણી કરેલાં છે. એ ઊપરાંત લોકો તરફથી રૂપ૦૦૦ થી વધારે રકમની એક “પરસ” એઓને ભેટ મલી છે, બોન્નઓએ આ સરે રૂ૧૦૦૦ ની જુદી “પરસ” ભેટ આપી છે, એક પારસી ગરહમથે એઓને એક સુંદર રૂપાંનું “શલાવર વાસ” ભેટ કીધું છે, તથા હોકરીઓની એક નીશાલમાં એઓને નામની સકાલરશીપ સથાપી છે. વાંચનારી બાઈઓ, આ સીમાધ ચોપાનીંડીં તમે ભાવથી વાંચો છો, તેમાં એ લાએકીપલા વાંણીયાએ તમારી ઘણી સેવા બબલી છે, માટે ઊરેલ છે કે તેનું આ ચીતર જોઈ તમે ખુશી થશો તથા એ જવાંન જીવતા રહી એવાંજ રૂડાં કામ કરતો રહે અને એવાંજ રૂડાં માંન મેલવતો રહે એવી તમે સરવે જણ દુવા દશો.

વણનર.

વણનર એટલે વેપારીઓ અથવા હાલજો અથવા એ મેડીની એકુંદર ટોલી ને આફરીકા અને એસીઆનાં વેરાંનામાં ચોરીની ઈઆ જંગલી પરાંણી ઓની દહેશતથી વેપાર ઈઆ ધરમને કાજ શર કરે છે. ઈંગરેજમાં વણનરને “ફરેવન” કરી કહે છે જે શરસી લખજ “કારવાંન” એટલે ધંધાદારી ઊપરથી નીકલીએ છે.

દરએક વણનર ઊપર એક જણ શરદાર હાય છે જે આગાને નામથી ઓલખાયે છે. આગાનાં હથ તલે પુરતા સીપાઈઓ હાય છે જેવાને તક મલવે કવાએ

દ આપવામાં આવે છે. થોડા અથવા બીજા પરાંણી ઓ કરતાં ઊંટને બોલો લાથવા કાને લગાડે છે. કારણ એ જાનવર જાન્યું થાકુંનથી, ખાવે થોડું છે અને તરણ ચાર દીવશથી અધીક પાંણી વગર જીવણ ચ લાવે છે. એક વણનરમાં માણસ કરતાં ઊંટની શંખ થા વધારે હાય છે.

પુરવ તરફનાં અને આફરીકાનાં લોકો પેતાનો વેપાર કોઈક શદીઓ થઈ વણનરની મારફતેજ ચલાવે છે અને તેનું કારણ એટ શરકારનો એટલો ખંદોખ સત નહી કે વેપારીઓ પેતાનો રોજગાર વાટયાડ ઓની ખંદો વગર ચલાવી શકે.

વલી મુશલમાનીનાં પેગંબર મહમદની જનમ લુમી તથા થોર જોઈ પવીતર થવા ને મુશલમાનોનો મેલાવરો આરખશતાંનના કીસ્રા ઊપર ભેગો થાયે છે તેથી પણ વણનરની રચમ ચાલુ છે. જુદાઈ માશની શરૂઆતમાં ગરીબ બીખસુકીથી ને ખડેખડે તાલેવંત મુશલમાંન અમીરો શુધી, મકાનાં પવીતર રોટરમાં ભે ગાં થાયે છે અને એક મેટો મેટો ભરાયે છે, બંહાં શંખ્યાખંધ વણનરો તરેહવાર શોદો કરી વેપારનાં મુખારક કદમ આગલ વધારે છે. આફરીકાનાં ઊતર કીસ્રા તરફથી ઊતનાં વસતરો; યુરોપનાં દુરકી દેશ માંથી જોડા, લોખંડકામ, મોકાઈ, કેરમે, યુરોપની ક રાંમતો, રેશમી કપડાંઓ; ઈરાંનથી કાશમીરી શાલ અ ને તોશ ગાલીચાઓ એમ લઈ આવે છે, અને બીજા દેશનાં લોકો પણ પેતપેતાની કરાંમતી ચીજો વેચી બચે છે.

દર.વરથે મકામાં ને મુખય વણનરો બચે છે તે દમાશકશ અને ફેરોની છે થેહલાંમાં યુરોપ અને એસીઆના પસચીમ કીસ્રાનાં હાલજો હાંપ છે અને બીજામાં આફરીકાનાં દરેક ભાગના મુશલમાનો હાય છે. થેહલી વણનરની શરદારી દમાશકશનો રાએ પેતે લી એ છે, આગલ અને પાછલ થોડેશવારો ચાલે છે, સતરે મ શાલ સલગાવી વણનર મંજલ કાપે છે અને ગીતા ગા ઈ ઊલટ લીએ છે. શાંજના તરણ વાગતાંથી તે ચાલવા માંડે છે તે ખીજે દીને શુરજ ઊગીઆખાદ એક બે કલા કે થામો નાંખી વીશાંમે લીએ છે. વણનર બે જાતની આવે છે, ભારી અને હલકી; ભારી વણનરનાં એક એક ઊંટ ઊપર ૫૦૦ થી તે ૭૦૦ રતલ શુધીનો બો જ લાથવામાં આવે છે. હલકી વણનરનાં ઊંટનો બોજ

એથી અડધો હોયછે. ભારી વણુબર રોજના આસરે અદાર માર્દસ કાપેછે અને હલકી વણુબર એકવીશ મા ઈલથી જતી નથી.

વણુબરની શલાંમતીનો આધાર તેના આગા ઊપર રહેછે. તુરખી પાદશાહો આગાનો હાથો વેચેછે અને આગા જો લુચો હોયતો વાટપાડાઓ થાય શંપ કરી પોતાની વણુબરને લુચવા દીએછે અને લુટમાં પોતાનો હીશો ખીરો ધાલેછે.

પણ શરકારની પરવાંનગી વનાં તરણુ ચાર વે પારીઓ એકઠા થઈ એક આગાની શરદારી હુકમ એક વણુબર ઊભી કરી શકેછે. ટપેટપે ભાગી દુડી ઈમારતો મલી આવેછે જેને ઈંગ્લેન્ડમાં "કેરેવેન શરાઈ" ઈઆને ધરમશાહાઓ કહેછે. એ ઈમારતોમાં થુવા બે શવાને કાંઈ હાલું નથી પણ વણુબરઓને પોતાનો શાંમન મેલવાને તથા તકકામાંથી આરામ લેવા ખની આવેછે, કાંઈ વખતેતો એજ કંકાંણે શાદ થાએછે. એ જગ્યાએ ટાંકીઓ ખનાવેલી હોયછે જેમાં ઘણું ખરચે અને મેહનતે કુરને ખુણેથી પાંણી પોંડેઆડવામાં આવે છે. એ ટાંકીઓમાંથી ઊંચે પણ પાંણી પીઈ તાજબી મેલવેછે.

જંગલી દેશો બાંહાં માલમતા અને લંદગીની શલાંમતી નહી તાંઈં વણુબર શુધારાનું એક મોડું હથી આરછે કારણ તે વેપારને વધારેછે. થોડાં વરજોની વાત ઊપર મોરઘાટ ઊપર જે વણુબરઓનાં ટોલાં મલતાં હતાં તેનો પા હીશો પણ હલ મલતો નથી કારણ આજ ગાડીથી વેપારને ખડું શેહલ થયુંછે.

તં બા કુ .

અમેરીકા ખંડમાં ઊગતો એક રોષો જેને વઈંક ગાસતરમાં "નાઈકીસીઆનાતખાંકમ" ને નાંખે ઓલખેછે તે રોષાનાં શુકલેલાં પાંદડાં તે તંબાકુછે. એ રોષો હવે સઘસે દેશ ઊગાડી સકયાછે.

તાજ પાંદડાંઓમાં ઝાઝો સુવાસ અને શવાદ હાનો નથી; પણ શુકાં થયા પછી તેનો સુવાસ ઘણો વધેછે. માણુશને ખેશુખીમાં નાખવાનો ગુણુ હજતીમાં આવેછે, અને સવાદ, બલીમ કડવો અને તલખ થાએ છે. પાંદડાંઓને બરાખર શાફ કરયા પછી તેમનો રંગ

લીલા પીલોશ ઊપર આવેછે. તેમનો અરખ કાહાડવામાં આવેછે જે એક બતનું કાણું બેહરછે. પાંદડાં ઓનો ઘણી પરકારે ઊપીઓગ દરવામાં આવેછે. કાઈ તેમને આવેછે, કાઈ તેમની ખીડી પીએછે, અને કાઈ તેમને વાડી તપખીર ખનાવી થુંબેછે.

૧૬ મી શદીમાં યુરોપ શેહરમાં તંબાકુનોચો પો ઊગયો. જન નાઈકટ નામનાં પોરકુણલમાં રહેનારા ફરેંચ એલચીએ પોતાની રાંણી ફેથરાઈનડી મેડીસી ઊપર તંબાકુનાં ખીઆં બેટ મોકલ્યાં અને નાઈકટ ઊપરથી વનગપતી વીદ્યામાં તંબાકુનાં રોષાને 'નાઈકીસીઆના' નામ મલયું. અમેરીકાનાં જંગલી દેશોએ જે નલી વાટે તંબાકુની ધુંઈ લેતા હતા તે, નલી ને "તંબાકી" કહેતા હતા. પણ સપેન દેશમાં એ નામ નલીને બદલે પાલાનેજ લગાડ્યું. શર વાલરર ચલે જે અમેરીકામાં 'વરજનીઆ' ને ૧૫૮૬ માં વશ પવા ગયો તે તાંહાંથી પાછો ફરતાં આ રોષો ઈંગલંડ શેહરમાં લઈ આવયો.

તંબાકુનો વપરાશ જ્યારે યુરોપમાં શાધારણ થઈ ગયોઆ તારે એ બેહરી જણુશની શાંથું બોલનાર ઘણા મોટા પુરૂશ નીકકી આવયા. રોમનાં રોષો ૭ માં અરખેન અને ૧૧ માં ઈનોસંતે બેહરનાંથું કાહાડીયું કે જે તંબાકુનો ઊપયોગ કરે તેને નયાત બાહુર મેલવા. શુલતાંન ૪ થા આમુરાથે અને ૨ જા શાહ આબાશે તંબાકુનાં અમલવાલાને રીખી રીખીને મોત મલવાની સીસા દીધી. માઈકલ દુરીએરે હુકમ કીધો કે પેહેલા અપરાધને માટે ગુનેહેમારને હાંગથી ખુખ માં રવો, બીજા અપરાધે નાક કાપી નાખવું અને તરીબ અપરાધ માટે મગતક ઊરાડી દેવું. પુરૂસીઆ અને ડેનમારકનાં રાજાએ ફકત ખંધી કીધી અને ઈંગલંડ ના પેહેલા જેમસ રાજાએ ઘણા શખત ખોલામાં તંબાકુની શાંસે લખ્યું. પણ જ્યારે પાદશાહોએ જ્યેયું કે શખત સીસાઓ છતાં તંબાકુનો ખપ થાએછે તાહારે તે ઓએ સીસા કાહાડી નાખી તંબાકુપર જગાત નાખી પોતાનાં મજવાં બરવાનો ઊપાય મોધી કાહાડયો. હાલ પરપવીનાં ઘણાંખરાં દેશોમાં તંબાકુ ઊપરની જગાતથી શરકારને શારી આએખત ઊપજેછે.

સપેન, ફરોસ, જરમની, હોલંડ, સ્વિડન, ડેનમારક, અને રસયા દેશોમાં તંબાકુનો હુકી પીવાની ચાલ અદના અને આલા, પટેલા અને નહી પટેલા,

શયલાઓમાં એકશરખી રીતે આગેજી છે. એરેરીકાના ચુનાઈટિડ સહેરમાં તે તથે હુદથી જાદે જોવામાં આવે છે. ગુરકી લોકોનાં મોહાકમાં હરદંત નદી જોવામાં આવે છે. ગુરપથી પુરવનાં કુલકીમાં મરદતેમ જોરત તંબાકુનાં હુકા ચલાવે છે. ચીનમાં આઠ નવ વરશની છોકરીઓ હુકાની તથે રાખે છે. મોગલ લોકોને પહેરવાશ તંબાકુની કોથલી વગર હોતો નથી. હીંદુસતાં નમાં બીજા દેશ જેટલા તંબાકુ પીવાનો હુબખરો નથી તેઓપણ મરદ તેમ જોરતોને એ અમલ કરતાં દીકામાં આવે છે. ઇંગરેજોની જોરતો એ અમલ કરવાને શરમ ભરેલું ગણે છે.

હુકી પીધાથી તંદરોસતીપર ફેલેવી અશર થાએ છે તે ઊપર વધેદનાં તડાં પડ્યાં છે, પણ એટલુંતો શીધે છે કે તંબાકુથી પાચન કરનારા અવયવોમાં આગ ઊઠે છે અને શુશતી પેદા થાએ છે. વલી જેને ઘણું વય સન પરાપલ કીધું હોય તેના હાથમાંથી નહી ગયાથી ઊલટી વધારે ખરાબી થાએ છે. તંબાકુની અશર ઊપર હુએ વર્ષદ દાખલ મત આપતા નથી કારણ તે હમારું કોમ નથી, પણ એટલું ખરૂં છે કે તંબાકુ ખાવો, હુકી પીવો અને તપકીર ઘાંધવી એ ઘણાં હુડાં વયશને છે ને જરૂર શરીર ઊપર ચેતાની ખુરી અશર કરે છે અને જાંઘીના દોરાને દુકી કરે છે. કેટલાએકો તંબાકુની પીચકારી મારખાજ કરે છે પણ તેથી થુક ને ખોરાકને હનનીએત કરવાને અતી ઊપચોગી છે તેની છુટ પડે છે અને ખેહનનીએતનાં દરદ ઊતપન થાએ છે.

દમ વાલાં માણસોને વધેદની સલાહથી તંબાકુનાં ગુરગુરા ઘણો શએદો આણે છે. પણ જેઓ વગર રોગે રોગ ઊતપન કરવા એ અમલ કરે છે તેને હમારી એજ વીનંતી છે કે તેઓ ઈશવરી કાયદે તોડે છે માટે તેઓએ એ અમલ છોડી દેવો જોઈએ. તંબાકુ ઈશવરે કેટલાએક રોગોની શાંતુ લડવા માણસનાં હાથમાં એક હુધીઆર મેલ્યું છે. નહી કે તે નાંછી જોઈ એક હવથા પુરો પાડવા આપણા શરીરમાં એક રોગ ઊભો કરવા. તપખીરની પણ કેટલાંએક ખુખી છે, પણ હુદથી જાદે અને વગર અરથે તેના કુચા નાખમાં જોશવા એ લેખને ઘણું નુકશાંનકારક છે, અને એકવાર જાણવા છતાં કે હીંચાં કુઈ છે તોએપણ તેમાં ઝોકાવડું એ ને કોઈ અકશમાતી નહી પણ આપવાત કેટ.

ઈસપીતઝ બરગનના ઊંઠ ટાપુ ઊપર ચાર દુશીઆન ખલાશીઓનું ઊતરવું.

પરૂથવીના નકસા તરફ નેધાહ કરતાં ઉતર દરવને છેડે ધ્યાને આરટીક સંયુદ્ધમાં ઈસપીતઝ બરગન નામનું ટાપુ નજરે પડે છે. જે ખરૂં જોવાંએતો એ ટાપુ છેક પરૂથવીને છેડે આપવડું છે અને તેટલા કારણસર તોહાં માણસની ખમવાની કાલતી ઉપરાંત થડી પડે છે. ઘણા વરસોની વાત ઉપર શીખાવાના દીવસોમાં ઉપલાં ટાપુ આગ લ એક રૂથીઆન વાવડાનું વાંહાણું લાંગરડું. બરફના તરતા કુંગરો જમાવ થવા લગા અને આસતે આસતે શઘલું વાંહાણું તેમનાથી ઘેરાઈ જવા લાગુ, રમે બરફના દરંગમાં શઘલા મંપાઈ મરે તેની દેહસતથી કાંઠે જવાનો મનશુભો થવા લાગ્યો અને અંતે એક દરાવ કરવા વાંહાણું ઉપર કપતાનથી તે ખલાશી શુધાંની એક સભા મલી. સભામાં માલમે અમલીપરાય આપણે કે થોડુંકની વાત ઉપર એજ ટાપુમાં આપણા સરખા ફેટલાક કમનસીબ લોકોને ઉતરવું પડ્યું હતું અને માહારા સાંભલવામાં તેઓએ એક નાનું ગુપડું બાંધ્યું છે. આ વાત શાંભલીને એકમતથી હેવા દરાવ થયો કે માલમ જેણે ઉપલા જુલાસો કીધો હતો તે તથા બીજા તરફ ખલાશીએને પેટલાં સવા કરવા મોકલવા. પણ તે ટાપુ ઉપર કોઈમી આદમ જોવા લેઈ ન હતું તેથી એવું પણ દરાવડું કે તેઓએ કોઈમી પરાકરે તઈયાર થઈ જડું. બરફના બે માઈલ શુધી લાંબા કટકા ને પાણી ઉપર ઉઠવતા હતા અને જે એક મેક સાથે અપડી ભાગી જતા હતા તેવા કટકાપર તે અને રસતો હેવા હતા. તેથી તેઓએ ચેતાની સાથે એક નાની બંડુક, થોડાક બંડુનનો દાડ, ગોલી, એક કોરાડી, એક નાની કોટલી, એક વીસ સતલ આરાંની કોડલી, એક છડી, એક દીવાસબીના દાખરો, થોડાક તંબાકુ, અને સફસલની પાઈપ સીવાય બીજે વધુ સામાજી લીધો નહી.

તે ચારો જણા વાંહાણું ઉપરથી નીકલવા પણ તેમને થોડીજ ખમર હતી કે તેમની ઉપર થું થું વીપતો ગુજર નારા છે. તેઓએ થુંડીને પેલું લાકડાંનું ગુપડું સોધી કાઢાડ્યું તો ખરૂં. તે ૧૮ ફીટ લાંબુ, ૧૮ ફીટ ઉંચું અને ૧૮ ફીટ થોડાલું હતું. એક નાની સરખી સગડી મંપદર હતી, પણ તે સીવાય તેહેમાં બીજું કોઈમી હતું નહી, જેકે ગુપડું ઘણી ખરાબ હાલતમાં હતું તોપણ આ ખલાશીઓ ચેતાની રોપથી ખુશી થયા અને તે રાત વાંહાં ગુજરવાને તેઓએ નીશચય કીધો.

સહુવારના ઉઠતાં તેઓ કીનારા તરફ ધસ્યા કે તેઓના ચોખતીએને તેઓ આ લુંમકો નડ્યો તેથી વાંકે કરે અને નેજાંત સાંખાણ વાંહાણું ઉપરથી ધઈ આવ્યે કે શી યોલો વીટે તોહાંથી શઘલા કાંઠે આવી પેલાં જુહુપડાંમાં રહે. પણ તેઓ નેજાંતે હેલતીજ ગપા કે દરીઆના બરફ હતો નહી અને વાંહાંણુ પણ ફેરે શું થયું હતું. તેઓના મનમાં વસવસો ઉભો થયો કે કદાચ તુકાનના સખખથી બરફના કટકાએએ વાંહાંણુને અકડી કપાડી નાખ્યું હોય છતાં તે ફેરે પાણીના રોહમાં ખેંચાઈ ગયું હોય.

ગમે તે બનાવ બનયો હોય પણ વાંછાંજી તેમને નડ્યું નરનગને
હી અને માછલથી ઘણા વરસ વીટયાં તોયપણ તેની ખબર
ર મલી નહી, તેથી એવું જ કરે છે કે તે વાંછાંજી શયલાં મા
જુસો સહીત કબી ગયું હોય.

નનમ થુધી આ ઉનડ રાપુ ઉપર તેમને- કેદ રહેવું
પડશે એવા બીહાંજી વીમારથી તેઓ આયું ફેરતા પા
છા પેલાં જીવડપડાંમાં આવી પડયા.

પહેલેતો પોતાના ખોરાકની વેતરણ કરવી અને પ
છી ઘરને સમારવું એ ચીતા તેમને ઉત્પન્ન થઈ. અંકુ
કથી તેઓએ બાર હુરજી મારયાં, કારણ એ જતાવર એ
રાપુમાં ઘણુ મલી આવેછે. તેમના ઘરમાં ઘણે ઠેકાણે ફા
ટ હતી જેઠાંથી થડી હવા દાખલ થતી હતી, પણ લાકડું
સલાંખત હતું કારણ થડાં રોશમાં લાકડાંને ઉધાઈ નહયો
વાયુ પડતી નથી. તેઓએ પોતાની કોરાડી વડે યોડું ટી
પટાય કીધું અને લીધી કરીને ફાટો પુરી નાખી, ઘણી
થડીને લીધે એ રાપુ ઉપર આડ પાન થતાં નથી અને એ
ક પણ પાતડું નજરે નહી પડવાથી આ બીમારા ખલાસી
એને ઘણી ફીકર ઉભી થઈ.

આતસ વગર બદનને ગરમી તે કેમ આપે અને
લાકડાં વગર આતસ તે કાંઈથી મેલવે ? તોયપણ ફરીએ
કાંઈ ફરી ફરીને તેઓએ થોડાંક લાકડાં પેદા કીધાં જે કો
ઈ બાજેલાં વાંછાંજીના હોવા કે કોઈ બીજા દેશથી તરતાં ત
રતાં આવી પડયાં હોવા. અંકુના દારૂના આંકા આવ
શે અને હુરજી કેમ મારવાં તેના એવાલ કરતા હતા તેવા
માં ઘડવ ભેગે કાંઈથી થોડાક ખોલા, એક હુક અને હો
હોડાંના ભાગા તુટા કટકા મલયા; અને એક કમાનના સ
રખું લાકડું મલયું. આ લાકડાંને છુડીએ કાપી કાપીને
તેઓએ એક કમાન બનાવી, પણ તીર અને દોરી કાંઈ
થી મેલવે ? અને સફેદ બાલાબીછની તેમને હરરોન પાસ
તી હતી, તેની સામે થું હુધીયાર રાખે ? લાલો બનાવો કે
તીર બનાવો તોખી હુથોડીતો જોઈએ, તેથી તેઓએ પેલા હોહો
ડાંના હુકને અક્ષડી અક્ષડી પેહોહો કીધો અને તેમાં એક
આંધજ હતું તે ખીલો મારી મારી મોટું કીધું. એ આંધ
રામાં એક લાકડાંને ઠડેલો ખોશી હાથે કીધો અને પેલા હુકને
એક છેડે ગોલ બટન મેસાડી હુથોડીનું માંડું કીધું. હુરજીના
વલી સીંગડાંને પણ કામમાં લીધું અને હોહોડાંના કટકાઓ
ને એક મોટા પથર ઉપર પેલી હુથોડી વડે તીપી અને પથર
ઉપર ઘસી અનીદાર કીધા પછી એ અનીદાર કટકાએને
લાકડાંની બીરો સાથે હુરજીના મામડાંની તારથી બાંધ્યા અ
ને જે બાલા કીધા. પછી આ બાલાથી તેઓએ એ
ક સફેદ બાલાબીછની પુડ પકડી અને ઘણી જેઠમત એ
ચી તથા પોતાના છવ જેખમમાં મેલી થોડા દાહોડાંના ખો
રાક થોધી કાહોડયા. આ પરાંહીનું ગોથ તેમને ધણું
લેઠેનતદાર થયું કારણ તે ગાપના ગોસને મલવું હતું. આ
પરાંહીના બદનમાંથી તેઓએ પુરાક તાંત મેલવી નથી
તેઓને પોતાની કમાન આટ દોરીની ગરમ સરી. જે મેઠે
નમથી તેઓએ બાલા ઉખા કીધા હતા, તેજ મેઠેનતથી
તેઓ તીર બનાવવાને સામરથવાન થયા, અને પેલી
તાંતે કરી પંચેરાંના પીછ તીરપર બાંધીને તીરકાંમડાંનું
ઘણું ઉપયોગી હુધીયાર તેમને મલી રાખ્યું. આ હુધીયાર

થી તેઓએ જાંહુંથુધી તે રાપુ ઉપર રહ્યા તાંહાં થુધી
૨૫૦ હુરજી અને તે વતરોએ ઘણા કોહોલાંને મારયાં. આ
પરાંહીએના માંસથી તેમને ખોરાક મલયો અને તેમના
મામડાંથી તેમને વસ્ત્ર મલયાં. નીમખ અને રોટી વગ
ર અને વારેઘડીએ કાચુંને કાચું માસ ખાવાની તેમને ફર
ન પડી હતી. ઘણીજ કકડતી થડીના સમયથી ગોસને
રાંધવાને બનવું ન હતું. વલી કરાંનો બહારે વરસાદ પ
ડતા હોતા તાહારે એટલી થડી પડતી હતી કે માછલની
કાયામાં તે ખમવાની તાકાદ ન હતી, અને એવે સમયે થુના
ની માફક કીમતી લાકડાંને આતસમાં મેલી બદનને ગરમી
આપવી એ ખાતું પકાવવા કરતાં વધારે મેઠેતર આ લા
માર ખલાસીએને લાગું હતું. ગોસ સદનતર કાચું નહી
ખાવાને તેઓને એક ઉપાય મુજબ અને તે એ હોતા કે થુ
કા દાહોડા ઉપર-ખુલલી હવામાં તેને સુકવવું અને પછી
પોતાની સગડીના થુંમારા આંગલ ટાંગી સુકવુ આ સુ
કાં અને ખડું બોલીમિતો થયરી ગયલા ગોસને એઓ રોટી
સુઆફેક વાપડતા હતા અને કામાં ગોસને એક વાંછી ગ
ણતા હતા. છહુના નહુરોએમાંથી અને પીગલતાં બરફ
માંથી તેમને પાંહીતો મલવું હતું. વલી તેમને એમ મુજબ
કે જે માડાંલાએએ તેમના આતસ છુખઈ અપતો કરીથી
તેને પેદા કેમ કરવે ? અને આતસ વગર તેમના હોલ કે
વા છુરા થાય ? કેહેવતણે કે ગરમ જેઠે તે થોધની માતાછ
અને તેમજ આ કમનસીખ ખલાસીએને ફરતાં ફરતાં એ
ક જાતની ચીકની મટાડી મલી જતું તેઓએ એક વાસ
જી બનાવયું, અને એ વાસજીમાં જે પરાંહીને તેઓ મારે
તેની ચરખીને હુરદમ સલગાવા લાગા કે દીવાની જોત હું
જેમ મલી આવે. પણ કમનસીમે તેમને માલમ પડ્યું કે
ચરખી તવાઈને વાસજીમાંથી ગલી પડવા લાગી. આ અ
ડમણ ટાલવા માટે તેઓએ એક બીજું વાસજી બનાવયું,
તેને હવામાં પુરાકવ મુલવયું, પછી સગડીમાં ભુમયું અને
પછી કોટલીમાં આટાની લાહી બનાવી અંદર ભેરયું.
આવી રીતે બનેલાં વાસજીની પાસ તેઓએ પોતાના કપડાં
ની કીનારીઓ ફારી આટાની લાહીથી લગાવી. હવે તે
વાસજી ગલવા લાગું નહી અને પછી તેમાં તદ્દમીરથી કપ
ડાંના કાકરા ખોસીયા અને એક નાતું સરખું ફાણસ ઉઠું
કીધું. એકવાર ફેરેહ મલવાથી તેઓએ બીજું બી ફાણસ
ઉઠું કીધું, કારણ આતસ ઉપર તેમની છંદગીના દોરો ટ
કેલો હતો.

કપડાંને ફરતાં ફરતાં તેમના અંગ ઉંઘાડાં પડ્યાં
ગયાં. વલી તેમના છુટાંને આંકો આવતો ગયો અને જેમ
જેમ પાછો ચીયાલાનો વખત આવતો ગયો તેમ તેમ તેઓ
ઘમરાવા લાગા. હુરજીના મામડાંનો પુરાકલ હતો પણ તે
મને સોહીરને તદ્દપાર કેમ કરવાં ? ઘણો વીમાર એક મેઠ
સાથે કરયા પછી તેઓએ નીમલી યુકતી કીધી-તેઓએ
માંડાંને જાંહુંથુધી બાલ નીકલે તાંહુંથુધી તાંબું માંહીમાં
બીજવી રાખ્યાં. પછી તેમને પોતાને હાથથી ઘસી ઘસીને
પાછાં સુકાં કીધાં, અને એ સુકેલાં માંમડાંમાં તાવેલી ચરખી
ખુલ પમાવી. આ રીતે માખડું જેઠું જોઈએ તેવું નરમતો
થયું, પણ છુટ બનાવવાને રોંગણું અને કપડાં સીવવાને સો
ય હતી નહી. વલી પાછાં પેલાં હોહોડાંના કટકાને તેઓ

ધસવા મંડી ગયા અને ટોચણું અને સોપા ઉઠી કીધી. પછી સોપાને અક્ષર વકરે આંધરાં પાડ્યાં અને છડીને કા તરને ફેંકાણે ચલાવી. હરણની તાંત તેમને ઘેરા માફક કાંમ લાગી અને ઘણી જલ્દીથી તેઓએ પોતાનાં વ સતાર અને છુટ ગરબ સરે તેમ બતાવ્યાં. એક દાહાડે આ ચાર જણાંને એક બહુ દુખ ખમી મરણ પાંખોએ જે ને તેના સોબતીઓએ બરફની અંદર દાખ્યા. છ વરશના પછાડા આ દામણાં જંગલમાં આ અભાગ્યા ખલાસી ઓએ માર્યા પણ ઇશવરે તેમના ઉપર મેહરબાની કીધી અને અક્ષતમાતથી એક વાહાણ તાંહાં આવી લાગું જેણે તેઓને તેઓના વતનમાં પુગાડ્યા.

અક્ષતના વખતમાં ધીરજ અને દાહાપણ અને પર મેશવર પર શુકરશુભરપાથી ખાણસ કેમ કાવી શકે છે તેના ઉપદેશ બનેલો હેવાલ અછે ચીતાર આપે છે.

હીમત, અકલ, અને સમયસુચકતા.

એક અમીર અને અમીરજાદી જરમની દેશનાં ઊતર ભાગમાં રહેતાં હતાં. હુંનાલાનાં વખતમાં તે ઓ પોતાનાં એક એકાંત મેહલમાં રહેતાં હતાં જે તર ૫ વચલીની ગીરફી હતી નહી. અમીરને કાંમચર જ પડ્યું તેથી થોડા માણસને પોતાની બાયડી આગલ રાખી ગયેઓ. અમીરજાદી ઘણી ખુબશુરત અને જવાન હતી, પણ જે જગા ઊપર તેઓ રહેતાં હતાં તે તરફ કોઈ દાહાડે ચોરનું નાંમ સાંભળેલું નહી તેથી તેણીનાં મનમાં ચોતાનાં ખાવીંદની ગેરહાજરીથી દેશ ત ઊપજ નહી.

અમીરનાં ગયા પછી ખીલ રાતરે અમીરજાદી તરતની થતેલી, તેવામાં તેણીએ પાછેનાં ચોરકામાં ચીચાડી અને પેકાર શાંભલ્યા. ખુબ પાકી અને જ વાળ વલયો નહી. પેકાર વધતા ગયા તેથી તે ખીજાં છુમાંથી કુદી પડી અને બારણું તરત ઊઘાડ્યું પણ તે છુની નજરે એક ઘણો ભપંકાર દેખાવ પડ્યો. જે તેનાં નોકરો લોહીનાં જજરતા પડેલા હતા અને તેની પોતાની ઘસો ખુનીઓનાં શેલાંને આગુલ કરી જીવ તદાન માંગતી હતી. હીંજતવાંન માણસ પણ આ વખતે કંપે. એક અલશતુ ચોરત બેશુધ થઈ ગઈ હોત, ઈંઆ ખુનીઓને કાલાવાલા કરત, પણ અમીરજાદીને ખીજા વીચાર સુજ પડ્યા. હેનીતો ધપથી તે બોલી કે ખુનીઓ દંગ થઈ ગયા. તે બોલી કે “અરે ભલે ત એ આવયા કારણુ તમારા દીઘર જોવાને હું ઘણું થયું

આતુર છું.” એક જણ તલવાર ધુમાવતો બોલ્યો “ કે શું તું આતુર છે ? ” ખીજો બોલ્યો કે “શખર શખર એનો ખુ લાશે આપણે શાંભલીએ. બોલ ખાઇ તારે શું બોલવું છે.”

અમીરજાદી બોલી કે “ખાણધુર મરદો તમારી ઇંછને હું એકમત છું. માણસ દીલ માફક મહને માણસ મંલયાંછે અને માણસ કહેઆ સુજખ ચાલશોતો—”

શરદાર બોલ્યો કે “બોલ, બોલ, કારણુ હમે પ્રી ઈ સાથ તાલમ તવાજની વાત રાખતા નથી.”

અમીરજાદી બોલી કે “આ શહેરનાં શરવેથી તવંગર અમીરની ચોરતછું, પણ શરવેથી કંગાલ ભી ખારીની ચોરત પણ માણસ કરતાં શુખી હશે. મારો ભરતાર ઘણો લોભી અને અદખોછે. તે મહને શેકટ ભા રહે અને તેનાં તાખામાંથી છુટું એ માણસ દીલની મોહોડી કીમેદછે. છટકવાનાં જે છટકાં માંડ્યાં પણ હું શાવી નથી. જેહર પણ અજમાવવાને જે વીચાર કર્યો, પણ માણસ નોકરો ઊપર મહને વીશવાશ ન હોતો. તેઓ શધલા માણસ ઘણીનાં ભેદુછે અને આ માણસી ઘસી જે તેની કરણીએ મુકે છે તે અખલા જાતને હીનપચતી લગાડનારીછે. માણસી વીચ વરશ ની ઊમરછે અને સોફી ખુબશુરત ધારેછે, પણ માણસ ઘણીનો વીચાર આ કરવીણુ ઘસી ઊપર હોતો જેણે માણસી ઊપર દુખ વીતાડવામાં કર્યો આંચકો ખાધો નથી. જો કોઈ તમારામાંનો મને પોતાનાં આશરા ત લે લીએતો હું તેનાં દુખ શુખની ભાગીએણુ થાકીં. આડો તલે રાતરે થયું અને પીકામાં દીવશ કાણડું. તમારી મદદથી માણસ ધાતકી ઘણી ઊપર વેર લગી. માણસો જીવ ખયાલો અને ઈઆદ રાખો કે માણસો જીવ તમને ભારી પડશે નહી.”

અમીરજાદીની બોલવાની ધપ, તેનાં મધુર અવાજ, અને માણસી શરખી ખુબશુરતથી ખુનીઓ જેઓનાં હુથ માણસનાં લોહીથી હનુર રગાએલા હતા તેઓ ઊપર અજાએખ અશર થઈ. તેઓ ચામડા થઈ વીચાર કરવા લાગ્યા. જોકે માણસી જવાની તક હતી તોપણુ અમીરજાદી ઊભી રહી. ખુનીઓનાં શરદારે ઊલટ પાલટ તપાસી, પણ અમીરજાદીએ એકજ જવાબ આપ્યો કે “હું માણસ ઘણીને છોડી દઈ ત મારા લોકોને નીમકહલાવીથી વલગી રહીશ.” ચરદા જે તેણીને પ્રીડી કીધી અને કહું કે “ચાલ તારે તારા ખાવીંદનું ધન હમને શપુરદ કર. અમીરજાદી પર હમા

રો એતેકાદ નથી પણ એ વેલા ત્રેલીએ છઈએ. પણ
ઈઆદ રાખજે કે જરા હમને ઊલથાપ આપી તો તાહ
રું મસતક તાહારા બદનથી નુકું જશે.”

અમીરજાદીએ હાથમાં દીવો પકડ્યો અને તે
ઝોને દરેક ઝોરડે ફેરવયા. વગર પુછવે તે તેમની
આગલ કબજોની કબજો ઊંઘાડવા લાગી. તેઓનાં ગાં
શઘા પણ તે ખંધિવા લાગી અને તેમની શાથે કમ મશ
કરી પણ ખુશ મીનાજથી કરવા લાગી.

ખધા ગાંસડા ખંધાઈ રહ્યા પછી સરદારે નાહ
શવાની નીશાન કીધી, પણ અમીરજાદીએ તેનો હાથ
પકડી કહું કે માહારા વચન પરમાંણે નહીં ચાલું, જો
માહારા ધણીએ છુપાવેલું ઘન તમને નહીં દેખાડું. તે
હીએ પોતાના ધણીની એક પેટી ઊંઘાડી, એક છુપી
કર્મોડ ડાળી અને નગદીનાં છ મોટા લાકડા તેમને મલયા.

સરદાર બોલ્યો કે “ખરેખર હવે માહારી ખાત
રી ચાલે કે માહારી ઝોરત થવાને હું લાએકરું.” અ
મીરજાદીએ શરદારને હુતથી કીટી કીધી અને કહું
કે “માહારા ધણીનાં શરારે છ હજાર રોકડા દફત પરમ
દાહડે ચોકલીઆછે તે હું તમને હવે બતાવું. તે હ
મારાં લોંચરાંની તીજોરીમાં મેલેલાછે માટે માહારી પુઠે
ચાલો.” ખુનીઓ ખુબ ચોક્કસી રાખતા ચાલયા. લોં
ચરાનાં દાદરને માથે તેઓએ એક જણને હુથીઆર
ખંધ ઊભો રાખ્યો. લોંચરામાં શઘલા ઊતરીઆ અ
ને શરદારે તીજોરીને કુંચી લગાડી પણ તે લાગી ન
હી. શરદાર હુથીરો પડ્યો. અમીરજાદીએ પોતે કુંચી
લીધી પણ તરતજ તે તચાકરી ફેરવા મડી ગઈ અને
બોલવા લાગી કે માફ કરજો ભરથાર ખોટી કુંચી ભુલ
થી લવાઈ, હું હમણા બીજો જુમખો લઈ આવું.” એ
મ કહી તે દોડતી ઊપર ચઢી અને થોડા વારમાં
“મલી મલી” એમ બોલતી અને કુંચી હાથમાં ઊછા
લતી પાછી. લોંચરાં તરફ ફરી. ભપકામાંજ જઈને જે
પોરેગીર વીચારમાં ઊભો હતો તેને ઊંધે મસતક ફેંકી
દીધો અને ઝડ લોંચરાનું ખારણું ખંધ કરી લીધું. આ
વીરીતે ખુનીઓને અંદર ગાંધીને તે બાહાર દોડી અને
પાથોનાં ખાલી જીહુપડાં શલગાવયાં. આગનાં ભલુકા જોઈ
પાથોનાં ગાંમડાનાં લોક દોડી આવયાં અને તેમને અમીર
જાદીએ શઘલી હકીકત કહી. આગ તરત ખુબવીનાખી,
અને ગાંમડાનાં લોકોએ હુથીઆર ખંધ થઈ ખુનીઓને
પકડ્યા અને તેમને તેમની ઘરતી રેને પોંદેલ્યાડ્યા.

બી વર.

આએ પરાંણી ધવાડનારું છે. એનો શરીરનો
ખાંધો જેમ જમીનપર વસવાને લાયક છે, તેમ પાણીમાં
વસવાને લાયક પણ છે. એ ધણું કરીને ઊતર અ
મેરીકામાં અને રૂશીઆ દેશના સાઈબીરીઆ પરાંત
માં મલી આવે છે. એનું રેહડાણ ઘણુકરીને નદીને
તથા સરોવરને કાંઠે દરમાં હાય છે; કાંઈ વખતે નાનું
ઘર પણ બાંધે છે, પણ ઘણુ કરીને એવું ઘર પોતાના કુ
શમનોને ફગવાને માટે બાંધે છે કે જેથી પોતાના દરનો
મારગ છુપો રાખી શકે છે.

એનું નામ એના રંગ પરથી રાખેલું જણાય છે.
ખુલા પીલાથી તે ભુરા પીલા રંગના એઓ એવામાં
આવે છે. કેટલાંક તદ્દન સફેદ, કેટલાંક તદ્દન કાલાં અ
ને કેટલાંક દીપકી દીપકીનાખી જણાય છે. એની
બાલ શુધાંની ચામડીનો ખપ ઘણો મોટો છે. એઓ
ના આગલા બે પગ જમીનપર ચાલવાને લાયક નથી.
એ આગલા પગોમાં પાંચ પાંચ આંગલાં હાય છે. જે
થી તેઓ હાથની ગરજ સારે છે. પાછલા પગ બ
સકના જોડાયલા આંગલાંના પગ જેવા હાય છે. જેથી
તેઓ તરી શકે છે. એઓની પુછડી માછલીના બીંગ
ડાંથી ભરેલી જેવી હાય છે; જેનો ઊપીઆગ તરતી
વખતે એક મછવાના સુધાનની માફ કરી શકે છે.
એઓ કોતરી ખાનાર જાનવર છે, અને દાંત પણ
તેજ કારણને લગતા સરળઆછે. કોતરવાને અથ
વા કરડીને કાપવાને ઊપરના અને નીચેના જડ
ખાંમાં બે દાંત આપણા આગલા દાંતને મલતા હો
ય છે, અને ચાવવાને આઠ આઠ આપણી દાહડ જે
વા હાય છે. એવા મજબુત હુથીઆર વડે તે પોતા
નું લોજન ઊંડોની છાલ અને ડાંખરીઓપર કરે છે.
લાકડું દાંતથી ચાવીતો શકે; પણ તે જરવત કેમ થા
ય જેમ માણસ અને ખીનું પરાંણીઓના મોહડાંમાં
થુકની થેલીઓ હાય છે, તેમ એઓના મોહડાંમાં વધા
રે મોટાં કદની થેલીઓ એ કારણસર હાય છે. એઓ
નાખના ડાંડાથી તે પુછડીના છેડા સુધી તરણુ કુટ લાં
ખાં હાય છે, તેમાં પુછડી ઘણુ કરીને એક કુટ હાય છે.
એઓનું જન્ન ઘણાંમાં ઘણું કરીને ૫૦ થી તે ૬૦ ર
તલ હાય છે. એઓ પાલી શકાય છે. એઓનો મીનાજ નર
મ અને હુલીમલી જાય તેવો છે. બીહીદણા, ભયનો સંભા

કે રાખનારાં, એકમારગી, એઓ ઘણું કરીને રાતને વખ
તે ધ્રમ કરેછે; માટે પાલતી વખતે એઓની ખુદરતી ટે
વપર ધીઆંત આપવાનું જરૂરનું થઈ પડેછે. ખરન
ફરીઆદ કરેછે કે એઓ દલગીરી ભરેલાં, દુખદાપક,
દેખાપછે; પણ તેનું કામણ એઓની ખુદરતી ટેવનું અં
ભણપણું છે. એઓનું રડવાનું ખરોખર આદમીનાં
ખયાંના રડવાને મલતું આવેછે. કટલાક સુસાધરો તે
થી ઠગાયા હતા એવું માલમ પડેછે. આદમીનાં હૃય
તલે પલાપા પછી, તેઓ તેની સાથે ફરેછે; છતાં એ
ઓનો રખેવાલ જાય, તીઆં એઓ પણ જાયછે. જો
રાક છાલનો લેછે, તોપણ જો આદમી કંઈ પોતાનો
ખોરાક આપેતો તે પણ ખાયછે. ખાંણ એઓને ઘ
ણીજ પશંદ હોયછે. એક ખીવરને વાસતે ફેડેછે કે તે
રોંદી અને મીઠું દુધ ઘણું પસંદ કરવું હતું. પોતાના
ઘણીની સાથે નદી અને નાલે ભરકવું, અને સરોવરમાં
ઇસરીમરની પછવાડે તરવું આવવું; છતાં પોતાનો ઘ
ણી ઊતરતો તીઆં જમીનપર આવવું, પોતાના ઘણી
ના ખીછાના નજદીક આરામ કરવું અને એવીજ રી
તની ખીજ ખીજમત, ખખવું હતું. ફેડેછે કે એઓ
માછલી પકડવાને શીખી ચકેછે, એટલુંજ નહીં, પણ પો
તાનાજ ભતભાઈઓને પકડી આપેછે.

એઓ પોતાનો ખોરાક શીઆલાની રૂતુ આવે
તેની આગમ્ય ત્રણેવરોમાં એકથે કરી રાખેછે. એ
ઓ આડને ગાલના ગાલ કોતરી કાઢેછે અને જે બા
જુપર તેને પાકવાનું હોય તે બાજુપર વધારે ઊંડું
કોતરેછે. કોતરતી વખતે ઘણું કરી નર, માંદા, અને
તેઓના ખયાં કાંતે લાગેલાં હોયછે. કોતરતી વખતે
એઓ પોતાના પાછલા પગપર બેસેછે, કે જેથી એઓ
નું શરીર તડું રહી શકેછે. આડ પડવાનું થાય તે
આગલ, એઓ ઘણી સંભાલ રાખેછે, અને જેવું પ
ડીછી કે તેઓ સરોવરમાં દુખડી મારી સંતાઈ જાય
છે, કે રખેને કોઈ દુશ્મન અવાજ સાંભલી દોડી આ
વી પોતાપર તરાપ મારે. આડ કાપી રહેઆ પછી,
કાંખરી કાપેછે અને પછી તેઓને પોતાની રેહ્યાણ ન
જદીક લઈ જઈ દગલો કરી રાખેછે. ઘણું કરી એ
ક આડ એક કુટંબને આખો શીઆલો ચાલેછે.

ખીવર અરધો વખત જમીનમાં અને અરધો વ
ખત પાણીમાં રહેછે. એઓના શરીરમાં એક ભત
ની થેલી હોયછે, જેમાં દુખડી ખારતી વખતે પોતાનું

વગર ઊપીઆગી લેાહી રાખી શકેછે. એઓ કોઈ
વાર પાણીની તલે દશ મીનીટ સુધી રહી શકેછે અને
તેટલા વખતમાં પા માઈલ તરી શકેછે. એઓ હવા
ની ફેરખદલીને વખતે પોતાના રેહ્યાણ પણ ફેરવેછે.

આંગલ કહેજીં તેમ એઓ પોતાના ઘરો દરમાં
રાખેછે, એટલુંજ નહીં પણ જો જરૂર પડીતો લાક
કાંના કઢકાના ઘરો ખાંધીને પણ રેહુછે. હાલ તરત
હીંદુસ્થાનની ઈંગ્લેન્ડ સરકાર નેહરોની જરૂર છતાં
કાચું વકાશી નોચા કરેછે, તેમ ખીવરો નેહરો ખાંધવા
ને વીલમ લગાડતાં નથી. અખુર મેહનતથી, વરસો
ના વરસો ગુજારી, તેઓ પાણી પોતાને જોઈતે રસ
તે રાખવાને અથવા લાવવાને લાંબી, મજબુત,
ટકાઊ, કાંખલીઓની અથવા કાદવની પારો ખાંધેછે.
એ પારોથી પોતાને જોઈતાં લાકડાં તેરવી છતાં જો
ઇએ તીઆં લઇ જાયછે. વલી જો એઓના દુશ્મન
ઘરપર હામલો કરેતો પોતે પારથી અટકાવી રાખેલાં
પાણીના તલાવમાં વાસો કરેછે. એ પાર ખાંધવાનો
એક હુત્ત્રા જેવો દાખલો આપણી બાણમાં આવેછે.
એક રેલવે એક નાલાં તરફથી પસાર થતાં અલખતાં
પુરતી ભરણી કરેછે કે જેથી પાણીના જોતથી રસતો,
ધણી નહીં જાય. એક ખીવરનાં ટોલાંએ પોતાના
મનમાં વીચારીજીં હોય કે આએ રેલવેની ભરણી આ
પણા ઊપીઆગમાં પણ આવી શકે. તેઓએ પેલાં
નાલાનું પાણી અટકાવાને માટે થેલી ભરણીથી આ
ડી એક ખીજ પાર ખાંધી, એનું ફલ એ નીપજીં
કે પાણીના અટકાવથી રેલવેની લાઈનને નુકસાન થા
ય, માટે ઈંગ્લેન્ડેએ ખીવરની ખાંધેલી પાર એકવા
ર ગ્રેડી પાડી, પણ એટો બાણે રેલવેવાલા અને
ખીવર વચે કલ્યાણનું મંડાણ થયું. એક બાજુ રેલ
વેવાલા પાર ભાંજે અને ખીજ બાજુ ખીવર પાછી
ખાંધે. એ પરમાણે પંદર વખત એક બાજુવાલાએ
પાર ભાંજે અને ખીજ બાજુવાલાઓએ પાછી સમા
રી. આખરે કોઠારી પાવરા આગલ થંજા અને પુ
છડીનું કંઈ ચાલીજીં નહીં. ખીવર ખીચાસં હારીને
દુર થયાં.

પરચુટાણ.

એક પાદરી પોતાનાં ભાષાણમાં કહ્યાખોર એવું
ત વીરો નીચે પરખાંજી બોલ્યો—

ભાઈઓ કહ્યાખોર એવરતથી તહમને સાંભ કે સ
હવાર, ધર કે બાહાર, સુતા કે ઉંઘતા, કરાર ધનાર નથી !
તેની નખાંનનાં જોડેથી તહમનાં લેહનતદાર ધકવાનને રસ
ખાટો થયો, તહમનાં સાકર કડવી બની જશે ! ચાલતા હો
વો કે ઘોડો, એક ઘોડાની કે ચાર ઘોડાની ગાડીએ તે બધું
સરખું છે. હંમેશા તહમનાં પુક તે ધરશે, કોઈથી કુનયાને
છેડે નહીં થેશે."

પંકાયલર ડાકટર એવરનેથીને એક એશઆરામવા
વા ધરાકે પુછ્યું કે વધદરાન નબલાનો ઉપાય શો ? એવર
નેથી બોલ્યો કે "રોજ પાવલો પેદા કર અને તેની ઉપર શુ
નરનાં કર."

એક ઘરહુસથ પાસે દારૂનું પીપ હતું જેમાંથી ચાક
રે ધણી માર્યો. સેકે જાહારે જોયું કે પીપ ઘટ્યું તાહારે
પીપના મોહોડાં તરફ હાથ ફેરવી ફેરવીને જોયું પણ કોઈ
આંધરું હોય એમ નહોતું નહીં. એક સખસ પાસે ઉભો
હતો તે બોલ્યો કે "જોવા પીપને તલીએતો આંધરું નહીં
હોય ?" ધરસખ બોલી ઉઠ્યો કે "ચુરખ જોતો નથી કે ઘટ
ધીમાં ઉપરથી આવત પડેય, નહીંકે નીચેથી; તારે નીચે
આંધરું કેમ હોય ?"

એક સખસે સાંભલ્યું કે કાગડો બસો વરસ શુધી
છવેજે તેથી એક વેચાતો લીધો કે પોતાની ખાતરી કરે !

એરીસટીપસ ફીલચુકને કોઈએ કહ્યું કે "સાહેબ
એ ધણું અજાએબ જેવું છે કે તવંગર લોકો ફીલચુકો કર
તા ગરીબોને વધારે આપેછે." ફીલચુક બોલ્યો કે "ભાઈ
તવંગર લોકો ડીકળ વીચારેછે જે ફીલચુક થવા કરતાં ગરી
બ થવાને વીલગ થોડો."

૨મું જુરસત.

૧. કયાં લોકોને બચાએ રડીને ખાવા માંગે છે ?
૨. 'એને બાવા તેવે જે નમ આપે પેઠા.'
ઉપવા ઉપરથી ગુજરાતીમાં એક જાણીતી કેહેવત ઉ
ભી કરો; અને નીચલા શબ્દો ઉઠાવો :—
વાહીલીસ; રતપખાખા; રખાંચીખનુબ; ડરોસોખાવ
દોનચીરક.
૩. સારો ઘાહોડો એકા ઉપર શું પાપલા અધીકા
રીએ જાય ? કુલખાણે જુદા વપશનીએ નવા ગણાય
તેનું કારણ શું ?
૪. એવી કઈ ગુખપ સંખ્યા છે જેને જો ૭૩ સં
ખ્યાએ ગુણીએતો શબ્દા એકરા આવે ? અને એવી કઈ
જુદી જુદી સંખ્યાએથી ૭૩ નો ગુણાકાર કર્યે કે તે સં
ખ્યાએને ગુખપ સંખ્યાએ જુદી જુદી વખતે ગુણતાં

શબ્દા બંગરા, તંગરા, મોંગરા, પાંચરા, છંગરા, સાતરા, આં
કરા અને નવરા આવે ?

ખોલારો ગઈ વેલાનો.

૧ છું—તીર.

૨ જી—કલાક.

ઈશ્વર સાથે પરીત રાખવા વીરોની ગરબી.

કર પ્રભુ સંઘાતે દહ પ્રીતડી રે, મરી જાવું મેલીને ધન માવ;
અંતકાળે સમું નહિ કોઈનું રે;
સંસ્કારે સંબંધી સર્વે મળ્યાં રે, એછે જુદી માયા કેરિ જાળ;
આરૂં આરૂં કરીને ધન મેળવ્યું રે, તેમાં તારૂં નથી તલભાર;
સુખ સંવપના જેવું સંસારનું રે, તેને જાતાં ન લાગે વાર;
આટલે સેવજી તું સાચા સંતને રે, તારા દળશે ત્રિવિધિના
અતિ મોટા પુરુષને આચરે રે, બળે પુરવ નનમનાં પાપ,
એવું સમજને ભલ ભગવાનને રે, સુખકારી સદા ધનસ્થામ;
દેવાનંદનો વાલો કુખ કાપશે રે, મન વાંછિત પુરુષ કામ,
અંત. ૧
અંત. ૨
અંત. ૩
અંત. ૪
અંત. ૫

ગરબી.

મળ્યો માણસનો દેહ મિતામણી રે,
તારા અંગમાં છે રોગ અસાધ્ય;
નયિ લેતો નાપણ નામને રે;
માથે મરણ નનમ મોટું કુખજે રે,
તારા અંતરમાં હરિને આરાધ્ય; નયિ. ૧
ધણું સુને છે કામ સંસારનું રે,
કરે સગાતું બહુ સનગાતું; નયિ.
હેત કરતો નથી હરિ દાસમાં રે,
હૃદયા કુટા તું હુણુ હરામ; નયિ. ૨
પરનારી સંગાતે કરિ પ્રીતડી રે,
તારો એજો ગયો અવતાર; નયિ.
બહુ નામીની બીક નયિ શખતો રે;
અરે ખાતે મળીશ તું યોવાર; નયિ. ૩
અતિ કહણુ વેળાએ અંતકાળની રે;
પછી ધારો તને પરતાવ; નયિ.
દેવાનંદની શિખામણ મોનજે રે;
તારા અંતરમાં કરિને ઉચ્છાવ; નયિ. ૪

સ્ત્રીવ્યોધ.

પુસ્તક ૨૨ નું.

સપ્ટેમ્બર ૧૮૬૮

આંક ૯ નો.

જુના કરજનો નવો રસતો*

ધ્યાને

સેરને મલે સવાસેર.

નાટક પાત્ર.

સોદાગર સેહિરીઆર. એક જુવાન અખીરબરો.
 નામદાર... લોકોના ખોસાનો ભાર આપે કરનાર પરાય
 કરી સેહ
 નેચિજન... એક ગુણપાટ નેચી હોજરીવાસ કોટવાલ અને
 ધારાના મેડા હીમાએતી
 કામગાર... નામદાર સેને બને હાથ.
 મેહરનોથ... ઉચી તોખમના પલ કરકા સેહ અને નામદાર
 સેદના બતરીજ
 એલ લકને અલ... મરનાર નોરોવાન સમરોહરખાતની ઠાકરી અને
 સોદાગર સેહિરીઆરનો કારખારો.
 નંદલ... એક ભટીપારો અને પીઠાવાલો
 તેહમુર...
 બાબક...
 હોમાન... } સરખાનુંના કારખારીએ
 મામ...
 ખીદાર...
 ચરખાનું... મરનાર નોકોરવાન સમરોહરખાતની પીધવા અને
 એલ લાખે અલની સાવકી, માતા
 ગુલનાર... નામદાર સેહની જુવાન ઠાકરી
 મેહરગીજ... નંદલ પીઠાવાલની ધણીઆની
 મેહતાબ... } સરખાનુંના માકરડીએ
 શીરજન...
 દારવાલો, દરજી, આકરો, કલિઆદી.

પ્રવેશ ૧ લો.

દેખાવ ૧ લો.—એક ગાંમડું.

મેહરનોથ કાશતુશ પોચાકમાં એક પીઠાંછું બારછું
 કોકેછે. નંદલ અને મેહરગીજ પીઠાંમાંથી માહાર આવેછે.

૦ આ હથકુનો નાટક એક નાખીયા ઇંગ્રેજ લખનાર છે
 ૫૨ થી પરતો રેશન કરી રચ્યોછે

મેહરનોથ—ઉધાર નહીતો નહી પલ દાડખી નહી ?
 નંદલ—એક ટીપું નહી સાહેબ.

મેહરનોથ—હુયા તું જાણેય હું કોણછું ?

[નાકડી લે ચકચ

નંદલ—પાસેજ હમારો કોટવાલ રહેય. મોહિત
 થુંમડું હાવતો બેલ વધારે.

મેહરનોથ—હુયા ! ગોવાંમ !

મેહરગીજ—ગોવાંમ મુંવો તુંનની.

નંદલ—ભણાં માણસ ધણી ગરમ ના પા; પાસે કુવો
 બી નથી કે તું ને થડો કરવા કાંમ લાગે, વહરીઆલી ને
 ગુલામ ને કાલમું તો રહ્યું પલ ખાડું પાંછી પીવાનેબી
 તુંને માહારે તાંહાં મવનાર નથી.

મેહરનોથ—નીમખહુશમ, મેશુનીઆદ, હુયા, કઠા
 રા, નીચ, મથમચેર, ભડીઆરા ! માહારા બાપની જીતી
 ઉંચકતાં કમર વલી ગઈય તે હજી સીધી થઈય ? થું આ
 કુકાન માહારા મરનાર બાપની નથી ?

નંદલ—તાહારા બાપનું લખત કાહાડ ને રેખાડ.

મેહરનોથ—થું તું માહારા બાપનો નોકર નહીં ?
 માહારા બાપના પગની ધુલ ભેગી કરતાં તું આજે મોરો
 પીઠાંવાલો બની ગયોછે. થું તું લોકો આગલ બડાઈ ન
 હીં હાંકેના હતા કે તું માહારા બાપનો ગોવાંમ થાપ ?

નંદલ—થું હું હતા તેની વાત નથી. વાત હમણા
 તું થુછે તેની છે.

મેહરનોથ—કુતરા મહને સાંભલ. કેટલા રૂપયા મેં
 તાહારા પાપી તુંમરાંમાં ખીચીખીચ ભરપાછે ! તાહારેતો
 તું તાહારી નખાંથી માહારા નેડા સાફ કરેતો હતા; અને
 તાહારાં પરભના કપડાંથીતો તેમને જાટકવાનેબી બીહીતો
 હતા. હુયા તું એમ નહીં માલતો હતાં કે માહારી પાસે
 ચારસો રૂપયા થાપતો નમચેદ પાદશાહ બની જઈ ? બેલ
 નીચ ભડીઆરા એ રૂપયા તુંહને કોણે આપયા, મેં કે તા
 હારી આ કોકટના બાપે રીતમાં ?

મેહરગીજ—માહારા બાપના નામપરથી તુંહને
 ફેરડું.

નંદલ—મધું પલ હવે પીઠાંવાલાઓએતો બા સ
 ૫ કીમેલોછે કે પાંતરો રૂપયાની પુનેગારી આપીએ ભે ૬
 શકના ગજવાંમાંથી કુલસ ગયા કે તેમને ઉંચરપર ઉભા રા

ખીએતા. જરે બાપુ જ તાહારો રસતો લેને કુલસ લઈ ને આવ્યો.

મેહરનોશ—ભીખારી યઈ તહારાં દોનખીએતાં ગ નવાં ભરે તેહેના હેવાલ એનકે ? નાતરસો વાલ ! છુપા સ રપ ! તાહારી ઈપાદસત એટલી ઈટાઈ ગઈય કે તું મહ ને એલખતો નથી તો લે તે કીટ હું ઉતારે. [ખરેછે.]

નંદલ—અરે, એ, કોઈ આવો રે ! બાપરે, બાપરે, ખરી ગીએરે, બાપરે !

મેહરનોશ—એ, તુંહને કુતરા કરેડે રે ! તુંહને સાં પ બાચકો ભરે રે ! તુંહને સનેપાત થાપ રે ! એ આવ્યાંયા ઈ કોઈ આવો રે ! તાહારાં કલેજાં ફેરેરે ! તુંહને અંધા પો થાપરે !

[એલ લકમિ અલલ દાખલ થાયછે]
એલ—સખર, તાહારે ખાતર સખર ! માહારો બો લ કબુલ નહીં મેહરનોશ !

મેહરનોશ—(નંદલને) એક બોલ ફરી બોલ અને એ કરતાં તાહારા વધુ યુરા હાલ કરૂં.

મેહરનોશ—એ યુવા નીચને તહમે લાહારો આપ મો તાહારે કેની ? તહમારી ને એની આબરુ એક ? આપ છો પેચખાનાવાલા ! એતો ભટકતો કુતરો !

નંદલ—સખર ! તાહારા બામકની માનેતો સખર ન હોઈ ગલે. અરે સરકારના ધારામાં થું લખીલંચ તે તે વાં ચાંચું ! પંદર વરસની ટેપ ને બાર હજાર રૂપયા ધુનેગારી. એજી છવ લેવાની પેરવી કીધી.

મેહરનોશ—છવ બપ થુંઆ એ ખરવસતીનોનની. નંદલ—માલ નરા ચેકતું પાણી ચુક. એ અંડાલ ની વલે પછી.

[નંદલ અને મેહરનોશ બપછે.]

મેહરનોશ—તાહારી માંને પેલું મોકલયું ?

એલ—રોસત એવી સાવકી માં કરોડે એક મલે. માહારી ઉપર માહારી ખુદ માં સરખો તેનો માહલે. માહારા બાપના મોહોતથી તે ગીરકતારીમાં પડીછે અને તેને ખાતર મહને એટલો હુપી કરેડે કે માહારી અનદાર મા નો ડાખ લીપાઈ ગયોછે.

મેહરનોશ—ઘણીન અસરાકુ ચોરતછે. પણ દોસ ત બીજું શર કરવાનો કાંઈ બેપાલછે કે ?

એલ—માહારા બાપ કરતાં બડે બડે સરદારો અને સોદાગરો ફેરા ખાતાં ધગ અને કાગલો લખતાં હાપ વસી બેઠાછે, પણ કોઈ તેતું મોહાડું નેઈ રાકયું નથી. તોની દોસત તે એટલાં જાલો દીલનીછે કે હું ખાતરીથી કહું છું કે તહમને પુરતાં વ્યાદરખાનથી નેરો.

મેહરનોશ—એમાં મહને સંધે નથી; પણ એલ માહારી વાત સાંભલ; તાહારીથી છુપાવવાને હું દરસત ધાર તો નથી. તાહારો બાપ માહારી દોસત હતા અને જ પ ધાર માહારો તેની ઉપર હતા તે વાનખી જેતાં તાહારી ઉપર ઉતરવો નેઈએ. હું તાહારી ઉપર નરા કોઈને કહ્યા થ વ દેનાર નથી મગર હું પોતે તેથી કાંટીમાં આવી જાઉં.

એલ—દોસત તહમારી દીલસેછ માટે હું બહુ આ ભારીછું; પણ મેહરનોશની કરી કેહા કે કઈ રીતે હું તહમને ઉપયોગી થઈ પડું ?

મેહરનોશ—થું તું કોઈ નામની ઉપર મોહીત ન થી પડશે ? અનએબ યઈને વાત ઉડાવ ના.

એલ—મોહીત ?

મેહરનોશ—તું સહનન્ય કે હું વાદલને એકે મા હુંચ, પણ તું લુલેચ. મેં ચાલું સાલવયુંચ અને કોણને તે તાહારી પસંદગી આપીય. તે નામદાર સેકની બેટી શુ લનારને એલખેછે ? ચેકિય; કીકો પરેચ તેતું નામ સાંભ લીને ? અરે કીકો પર તાહારી અકલવની કોટાઈપર. જેનાં બાપે તુંહને પાંચાલ કીધો તેની સાથે થું તું આરા રાખે ચ કે કરારની જાંઘી ગુનરો ? અથવા યુરપ તું એનસ હનન્ય કે નામદાર જેવો માણસ જ વગર છાતીને ધપકા રે પડેસીના ગર્લાપર છુટી ફેરવે, અને જ પોતાની બેટીને માટે અખીરાન અખીરોથી ઉતરતો આવંદ અંગતો નથી તે થું તુંહને પોતાનો નમાઈ કરે ? વાત બાઈ જ દોસત અને તો તાહારે લાયકનો બીજો રસતો ધર કે તેમાં કાંઈ હુસલ થાય.

એલ—તહમે મહને લાખ રૂપીઆની સીખામણ દીધીછે. પણ માહારી હાલતની સાંભલ લેતાં તહમારી પોતે તમે લુલી જાએછો. જીવે કેવી અતંગ હાલતમાં તહમેછો.

મેહરનોશ—તેની કાંઈ ચીંતા નહી.

એલ—ચીંતા વધારે નેઈએ. તહમે જાણીય કે હું છેક નાગો લખેા નથી. આ થોડા પછંસા માહારાં હેત દાખલ કબુલ રાખો; (પછંસા આપેછે.)

મેહરનોશ—એન કાંપ ?

એલ—યુસે નો ધસો.

મેહરનોશ—પછંસા તાહારી પાસથી ! એકુ છોકરા પાસથી ? જ એક સાવકી માનાં ધરમથી અને સેકની બ રોસા વગરની મેહરનોશની શુન્યાન કરે ? માહારા હાપ મે હેવાં હું આઈય. આંધલાં નીચેથી પોતાતું અનતું કરી લીધું, માહારા બાપનાં દુકરાખાંડ નોકરે મહને આન મેહરનોશથી પોતાના ઉંબરપાથી હંસેલી મેલેપો; આ આ સમાની ચદર વગર બીજ કયા હાપડામાં ખાડું, ઈપા પી વું, ઈપા ઉંઘવું તે હું જાણતો નથી; આ ચીપરેહાલ પોશાક; એ શાલહા છતાં દોસત તાહારી દીલસેછ માટે આંખારી છું, પણ તાહારી બખશેષ ધીકારથી પાછી ફેંકું. મગન થી ફર ધૂંને બાપોંકી પાદશાહી દોલત, ફતા કરો બેઠો તો મગનને સાંજીત રાખી પાછી તે દોલતમાં ભાગા તુડા કરકા અને સાંધીસ, અને ઘણું ધસેતો એન, કે આવીન હાલત માં હું મરી નહયા અને કોઈ રડનાર કુદનાર પાછલ ય કીય નહી.

એલ—વાર તાહારે સાહેબ મેહરનોશ [બપછે]

દેખાવ ૨ નો—સરખાનુંના ધરનો એક ચોરડો.

તેહુર, બાબક, હોમાન, સામ અને બીદાર દેખાપછે.

તેહુર—બાંઈની ચાકરીમાંતો હવે કનરોલાનાં કાંકો.

બાબક—તું નેહા ગયો ?

તેહુર—નહેા ? બીલબત નેહા. સમયેહરખાન

જાહરથી જીનરી ગંપાતાહારથી અબનથી રાંધણીમાં માહારો સંજેન રોસ કરી નાખ્યું; પણ બાઈ માહારે પકવાન

મોહાડાં પર ચુકતાં નથી, અને એમ જો રોજ ભુલઈ ન
ઈ આવરડા દુકા કરતાં કોઈ પરખ નહીં કરેતા પાંચે દાહા
કે માહારાં બધાં ભુલે મરે એવું જ થાય. અત્યારે તો સે
ક જવતા હોતેતા પચાસના મહીના તહમુનેજ દેખાડે.

હોમાન—તેહુરે તું ભુલેય. દેખવર રોજ તાહા
રા કીસબની તારીફ થાયય.

તેહુરે—પરબારાએને મોહાડેની તારીફનો તોલ મું?
પેશા ખુલશે કોટવાઈ અને તેના સોબતીએ ને ભુલે મરતા
હીંયાં ભમતા ફરેય. તેઓતા માહારો હજરનો તહીના કર
વા કહે. બોલતાં કાઈ મેહુનત પડેય. બોલવુંને કરવું તે
માં આસમાન નમીનનો ફરેછે. [કાઈ બારણું કાઢે.

બીદાર—કોણ બારણું કોકેય ?

[બારણું લંબાડય.
એદલ અને સરખાંતુ દાખલ થાયછે. - અને માકરો
વગેવગ થાયછે.

સરખાંતુ—(માકરોને) જો કાઈબી મહને પુછેતો સુ
ખેથી તેહેને સુંકરા ઉપર મીરાનવા દેને. પણ માહારે માટે
પુછેતો કહેને કે માહારા જવને કરાર નથી.

[સપખા માકરો બપડે.
બેદા એદલ ! તાહારા મરનાર બાપને મુશવરે માહારી
પાસથી તેડી લીધો તેની થોડા કલાક અગાઉ પોતાના લો
હીના સમ આપી માહારે સંબંધીન તાહારે પાંખડું આપયું
છે અને તેથીએમ તું તેહેને થાભાએ તેમ માહારી સીખામ
જુ થયાનમાં લે.

એદલ—નોમદાર બાંતુ ! તહમોરાં પરીતથી તહમે
માહારી ખાતાના ગમ વીસરાવશેછે, અને નહીંદુધી આ
લીલોના કપકારો હોયે. તાહાંમુથી અનતી કોયેય કરય કે ત
મે તું નપર વેસાવેલા ઉપકાર માટે પસતાવો ખાઓ નહી.

સરખાંતુ—બેદા એવીજ આશા હું રાખું છું. તાહા
રા બાપના છેલ્લા બેલ, તારી છાતીમાં કોતરી રાખ. તે
બોલશે કે "મે જો માહારો બેદા સીપાઈમી કરેતો નજાવને
તેહેને કે જે બરાબર કીધીમે તે આખર અને મરતેય પોંડો
ચાડશે. પણ ને પાસે સમયેહેર રાખી લકંગાઈમા પડે તે
ની સમયેહેરને ધીકાર હોને કારણ તેમ તેને આકેબત ઠા
ર કરશે. ને ઉસતાંને માને, બલવાને તરફ કરે. સીપા
વાની સરદી અને હુતાલાની ગરમી ધીરજથી સોસે, દશને
માટે અને સમયોઈ તરફેલામાં વગર બુલવે તોપના મોહા
ડાં પર દોડે તે તે ખરો સીપાઈ, નહીં કે ને દારૂ પીય,
જુગાર ખેડે, અને બદ બોલે " તાહારા બાપની સીખામ
જુ સાથે થોડા માહારા વચન લે અને તે એકે બદ સંગતથી
પહેરવ રહેને, કારણ સંગત તેહેવી જુધી, સોહાબત તેહેવી
અસર, એ કીલસુદીની કહેવતછે. પેલા મેહુરોનાશયી ફર
રહેને, નહીં કે તે ગરીમછે પણ બધીમાં તે એવો. જુમ થપ
લોછે કે જે આને તાહારો બાપ જવતો હોયતો તેહેને પો
તાની સોબતીથી તરફ કરે. જે કાઈ આવેય. માલ માહા
રા ભેકાર માહારા મોરંડામાં, તાહારા ખરય માટે થોડા
સીકા તહેને આપડે. [અંધડે.

બીદાર, બાબક, નામદાર, કામગાર, નોરોજાન; હોમા
ન અને સામ દાખલ થાયછે.

નોરોજાન—હજી જવને આરામ નહીં !

સામ—નહી સાહેબ.

નામદાર—બાઈ એમ કુનીયાં છોડી રંડાપો ભોગવે
પણ તેમની જુધી મું કહેછે કે તેવજુનો આવંદ પાછો
આવનારછે ?

બાબક—સાહેબ તેવજુની એવીજ ખરછે. હુમેતો
માકર માણસ હમારી સાથે કાંઈ દીલ બીલી વાત કરેય ?
ને સાહેબ લોકો ઉભા રહેતો પરમ દાહારેન એક જુલેજી
લાખતું પીપ આવેલુછે તે ઉપેર કારણ બાધનો હુકમછે
કે ને જોઈએ તે મુખેથી સાહેબ લોકોને નબર કરવું.

નોરોજાન—બાબક, તેહેમુરને કહે કે બટકવું ઠાકું
ભુલતો ના.

બાબક—હા સાહેબ; પણ સેક પેશા એબલીસ મોદરે
ન માહારા છસો દીનાર ખાઈ નયસોછે તેનો મુકારો કરને.

નોરોજાન—હા ! હું તે નીમકહુરામને હુમણા યુસ
કા યાદ કરાવી બધાવી મગાઉ. તાહારે જોઈએ તેલવા
ફટકા તેની પીકપર લગાવને. પણ બાબક પેલાં બાઈવાલાં
અમારાની એક બરણી કાલે ઘેર મોકલવને. માહારાં પીત
નો જોર બેસાડવાને તો તે અકસીરનછે. એક ચોરસ ન
વો શુલાબનોબી ભુલતોનાં, નરા બરચોપર થસે તાહારેન પ
મનો સોને ઉતારે. તું ફકર ના કરતો હમણા પેલા મંડા
લની ખબર લેવરાઈય. [બાબક બપડે.

મેહુરોનાશ દાખલ થાયછે.

અરે વલી ખાએ કોણ ?

મેહુરોનાશ—સાહેબ તહમે મહને સારીપેઠે આલખોય.
નોમદાર—આશુવ, પણ હમણા નહી. નીકલ બી
ખારડા ફરી જે તું હીંયાં ફટકશેતો તુંહને બાંધી ખારસ.

નોરોજાન—હું કહેતો સાહેબ તહમને સતા આ
પું. સામ ચાલતો બાબકને નરા ઈયાદ આપ કે પેલું ભુ
લતોના.

[નામદાર, નોરોજાન અને સામ બપડે.

મેહુરોનાશ પુરસી ઉપર બેસેછે

બીદાર—(મેહુરોનાશને) માલ માહાર નીકલ; ભીખા
રી આ મેહુલમાં દોડું ધાલવાની કેમ તાકાદ કરાવેય ?

હોમાન—યું તુંહને હમારાં ખરડાયલાં વાસજુ ચાર
વા આપવાનાં નહીં હતા કે આટલી ઉતાવળ કરી દીવાન
ખાતામાં આવેય ? બીલાડીને આડુ નરે કે નહીં ?

મેહુરોનાશ—શુકર ! માહારો દોસત એદલ આવેય
[એદલ દાખલ થાયછે]

એદલ; દોસત એદલ !

એદલ—હીંયાં અપાડા કરને. હીંયાં તાહારું વલ
નાર નથી. [બપડે.

મેહુરોનાશ—સારું. એબી દાહાડાની માલ.

મેહુતાબ અને પીરજાન દાખલ થાયછે.

મેહુતાબ—(મેહુરોનાશને જોઈને) એ આએ નહેસ
અવતાર કોણનો ?

પીરજાન—મહને પકડને એ ! માહારી બાંપે અં
ધારાં આવેય. એ એબલીસ દેવ કોણછે ?

મેહુતાબ—માલ હીંયાંથી માલ; નહીતો હું મેથુ થ
ઈ પડીય. [મિક બપડે.

હોમાન—એ સુરદાં હવે નીકલ.

બીદાર—એને વાત સુધી પડશે કે પોતાની મેઢેર બાઈ.

મેટ્ટરનોશ—નહીં; એક ડગલું હટનાર નથી. કોણ માએનો બચોછે જ માહારી સાચું આપવાની તાકાદ ધરા વેચ ? આવ એ નોકર, તાહારાં સેડ સરખા મનના બાપને તાહાં શુભાગો હતા. આવ કોણ મહને વાત સુધી મારેય ? [ખરેંછે.]

બીદાર અને હોમાન—મારેય, મારેય; બાબક, તેણે સુર અરે કાંઈ મરી ગીયા કે ?

[સરખાંતું પગરામાં દાખલ થાયછે.]

સરખાંતું—કેમ, શું મોંઘાટ છે ?

મેટ્ટરનોશ—નેક બાંતું તહમારા મરનાર ભરતારના એક જાની દોસતને કમખખતીથી બચાવે. તહમારા નીચ નોકરોએ મહને અપમાન આપયુછે જ માહારી બા પની હસતીમાં હોતતો સુધીની ઉપર દરએકે પોતાને જાન ખરખાદ કીધી હોત. બાઈ જ માન તહમારા ભરતારે આ પયું હોત તેનો અમરથો હોસીબી તહમારે હાથે મલેતો મા હારો ખરગસતે દીવસ લુલી જઈ.

સરખાંતું—આવી એમદબી ક્યે હોય ? એ જીવાન કઠી સપનામાંથી તું પાર કે જ્યારે પોતાના ભરતારના ગમમાં બેઠે બેઠે અમીશીની બેઠ લેવાને ના પાડે તે એમદબી પોતાની હુરમત ખોએ કે તાહારા સરખા પુરૂષ સાથે વેઠે વાર રાખે ?

મેટ્ટરનોશ—ધીકાર ના મહને નેકજાદ યોરત. કે રેસતા જુવું રૂપછે તેવી ફરેસતા ખસલતની ધા અને ન હુને એક પલ્લવ સાંભલ. જો લોહી મનની નેસોમાં વે હોછે તે તાહારાં લોહી કરતાં યોછું અમીશી નથી. તાહારી દોલત અને ધન ખજાના એ જ માહારી નેકી ન કે હેવાય, તેમ મનના દીવસપના કંગાલીઅતી ચીકડાં બદી ન ગણાય તાહારા નેક ભરતારની નેક ધ્યાદ રાખવામાં તાહારી શઘલી કીરતીછે, પણ જાણ એ બાંતું કે તાહારો ભરતાર એક વેલા હાલ જ ન હું છું તેમ કંગાલ હોતો. કરમના ખોજ તલે તેણેના હાડકા ભાગી જતાં હતાં, અને હું હુંકારી કરનાર નથી કે તેના છુટકારે કરનાર ઉમરાવજદા કે કાઉચને બેઠો મેટ્ટરનોશ હોતો. માહારી સમથોડેર તેના બચાવમાં હંમેશ નોકલતી હતી, અને જાહારે લોકો તે ને કુબેલો બાજતો હતા તાહારે આ હાથના ટેકાથી તે પા છો તરતો હોતો.

હોમાન—(બીદારને કાણમાં) કેવા આપણ નયું ના છ ધએ કે એ શઘલું લુલી ગીપાય ?

મેટ્ટરનોશ—એજ જો દોલો તહમારી મેટ્ટરમાનની ઉપર બાઈ કબુલ રાખતાં હોવાતો મહને પીકારો નહીં.

સરખાંતું—મઈ વાત જીવરી જાણ અને આ નજીવી મીજ કબુલ રાખ.

[કાંઈની આંખે]

મેટ્ટરનોશ—બાઈ એ વાતથી મહને માફ કરો. એક અમરથી હું તહમારી પાસથી ઉઝીકી લેનાર નથી. બીજાન કંઠાંણીથી માહારી ગમડું ભરસ, નહીતર નનમ સુધી આવેલો કંગાલ નહીં. એક અમર તહમને કરેછું તે રહેંક ધરી બાહાવ રાખેતો માહારા દાહાડાની ચાલ સીધી ધાય.

[સરખાંતુંના હુકમથી મોકરો બાહાર બધે.]

માહારી બાપીકી દોલતથી માહારા કાકા નામદારે મહને કેમ આતલ કીધો તેનો કુપલો હું તમ આગલ કરવા માં ગતો નથી. તહમે માહારી ઉપર ઘણા કીધા હોવો એવું દોલ રેખારો, અને જોવો નોમદાર જાણે કે તહમારી દોલ તેના રોલો માહારા હાથમાં ચાલીએ આપનારછે તેવાં ન તે ના બંધ બારણા માહારે માટે ખુલશે, તેની બંધ કોઢલી ઉંઘાડી થશે. તહમારા નોકરોને હુકમ કરો કે માહારી પુશકલ માહાવજત કરે, અને ચોડું નાણું ધીરો કે તે તા લધી હું પાછો માહારા કરપીણ કાકા ઉપર ફાડું અને જો દોલત હુટી મહને બીખારી કરશેછે તે દોલત તેના પંખમાં થી નીચવી નીચવીને લઉં. એટલું વેર માહારી પુરું પડે તો માહારા દીલના ઘાહા રૂને અને તમ નેક બાંતુંનો જા વેદાન તુલીક ઉપકારી થાઉં.

સરખાંતું—માહારે રાધલું કબુલછે.

(સરખાંતુંના પોકારથી શઘલો મોકરો દાખલ થાયછે.)

નોકરો આ સેકને હું જ હાઉં એમ જાણને અને પુરતી મદારત કરને. સાહુભજ મેટ્ટરનોશ સેડ; કુરસત મ લવે મરીખની મુલાકાત લેવા મુલવું નહી. [બધે.]

(માકરો એકબીજાનું મોહોડું જીવેછે.)

મેટ્ટરનોશ—મઈ વાત જીવરી જાણને. ચાલો ઘર તું ધીપ ઉમેડતા ધાએ. શરાખમાં કુશમની કુખાડી જાવે દાનની દોસતી શીડી કરો. [માકરો બધે.]

ખરી નેકજાદ યોરત ! કુનપાની કપડો શાંભલવાને ન બીહીધી, પણ પોતાના ભરતારના દોસતને હાઉંકે ધરશે; જો આ બાંતું મહને એ તાલથી પાર ઉતારેતો દરેક માંગના ર લલધાપ બાઈ મુજો મતર બેસસે. હા નામદાર ! જી વાંનીના જુસાએએ ભરે માહારી જીધીને નાણુદ કીધી હો તો તાહારે તે તાહારી રા કરવા બાકી રાખીયું નથી. ની અવી નીચવી તું હુંને પોકાર કરું અને તાહારી કરછીને કે જ પોહોંચાડું તેજ માહારાં ધાયલ દીલને આરામ ધાય. છવડા માહારા સખર કર; જીના કરમનો નવો રસતો નટ તહને રેખતુહું. [બધે.]

પારીસ અને તેની મોટાઈ.

પારીસ મેટ્ટર ડુનોઆમાં સઘી સરસ દેવાએછે. તે આ છાંનનું બાજે મેટ્ટરસત દાખલ વપરાએછે, તેની ચડતી ની સરખાત કેઆરથી ઘઈ અને હાલની હાલતમાં આપનાં તેમાં કેટલા ફરકારો થએઆછે તથા હાલ તે કેવી ચડતી હાલતમાં, એ સરવે બાબદના કુક સારાંશ આ વખતે વાંચ નાર આગલ ધરવાને વારયતન કરએછે. પારીસની ખુબી તથા તેનાં વખાંજી ગમે એવી કલમથી ચીતારવામાં આવે તેપણ તે અધુરો દેવાએ, તેની ખુબમુતી ખરેખર તેને નવરે જેવાથી જાણએછે, માટે જ કાંઈ અતરે નજાવાની તબનીય ઘઈએ તે કાંઈન નહી પણ ખરી ખુબીને એક સોખો ભાગ જાણે. આ મેટ્ટર એક આજે ડુનોઆમાં બીજા મેટ્ટરો ઉપર સરદારી ભાગવેછે તેપણ તેની ઉપર આ ગવા વખતોમાં વીકનો કાંઈ થોડાં વીતમાં નથી.

ઈસવી સને ૧૫૮૯ માં હેનરી ૪ થો ઈર્માને મોટો હેનરી ગાદીએ આવશે તે વખતથી જાણે આ ચેટરની નવી તવારીખ સરૂ થઈ. એનાં તખ્ત ઉપર આવવા બાદ ચેટરની ઈમારતો, કીલા તથા પુણે વીગરની બાંધણીમાં એ છે શુધારો કરેલો. તારખા ૧૪ થો લુઈસ જેને મોટો પાશા કહેછે તે ગાદીએ આવશે, જેણે પુણે, ડકલે, રસ તા તથા નવી ઈમારતો અને એલેક્ષાથી જાણે જુનાં ચેટરને નવો પોશાક પેરાવી દીધો. એથીબી વધારે તેણે ૮૦ નવા રસતા બનાવો, જેવો હાથે “બુલવરડસ” નાં નાંમ થી બનાવ્યાંછે. એનાં વખતથી પોલીસ ખાતામાં સુધા શો કરી તેને પુખ્ત પામેલો ઉપર રચવામાં આવ્યું, ઘટ શો બંધાઈ, કમરાયદી અને સેટર સુધારા ખાતું સંધાવવા માં આવ્યું; ઈસપીટાલો, ધરમસાલા, સંકુલો, વીંધા શુધાર ક મંડલીઓ, નાટકો વીગરે સરવેપથેથી ખાતાંને બનમ મલશે, જેવો અને બરપુર હાલતમાં સુધારાનાં અતી તુક તા ઉપર માલેછે.

આટલા બધા સુધારા સાથે પારીસ ઉપર પડેલા હાડે સા જેની તવારીખ એ ચેટરનાં દરેક રસતા ઉપર ફરતાં આપણને જણાવેછે તે એટલાતો ભપંકર અને દેશત ઉપ જનવારો કે એનાં સરવે શુધારા સાથે આપણે તેને કુખ માંથી ઉધેરે છેડેર કહીએ તો માલે. પારીસમાં જે ને “રે મોલીઉથ” નથ ” ઈર્માને મોટો જાણે અને ફેરફાર થયા છે તેમાંના ૧૭૮૯ થી ૧૭૯૪ નાં વરસોનાં નધડામાં એખ લાં પારીસ ખાતે હુજરો માંલસેને બેજાન કરવામાં આવે આં હતાં; તેમાં મુખપતવે કરીને “ગીસારાઈ” નાંમનાં હથીઆરે વટે હજારો લોકોને એકલ નરદે કડ સાથેથી છુટાં માડવામાં આવતાં હતાં. તે વખતનું રાજ તે બપનકર રાજ કહેવાતું; મોહોલાલો લોકોની રેલથી ઉભાઈ નતા, નદી નાં પાણીનો રંગ પણ બદલાઈ ગયો હોતો અને દરીઆની માછલી માંલસેનું લોકો પીધાથી એટલીતો કુગઈ ગઈ હતી કે તેમને બજારમાં વેચવાની ખનાં કરવી પડી હતી. એ વખતમાં એક ટોલી ઉપર બીજી ટોલી એ ચેટર ઉપર ફરતે મેલવતી ગઈ અને એ પરમાંજે ધણીક ટોલીઓની ચડતી તથા પડતી થઈ. જેવો જ્ય મેલવતા તેવો કુશમને મો તને સવાધીન કરતા. એ પરમાંજે મોટા અને કરીખ, ન ર અને નારી, દરેક મોલાનાં તેમાં મુખપતવે કરીને ઉંચાં કુલ અને ધંધાનાં લોકોને નીરદપણે બેજાન કરવામાં આવતાં હતાં. વખત અને મોહોતને સવાધીન થવામાં સઘ થી સરસ વખાંઓમાં નાંમોમાં—

૧ લો “ડીકિ આફ્રે મોરાર્સ” ઈર્માને ૧૬ મો હુઈય હોતો જેને તા૦ ૨૫ મી જુલાઈ ૧૭૯૩ માં કતલ કરવામાં આવેલો હોતો, અને તેની રાણી “મેરઆ એનરો ઈનેટ” ને પણ તેનાં પછી યોડાજ વખતમાં તેજ હાલતે પુ ગાડવામાં આવી હતી.

૨ લ “મારોટકાકો” નાંમની સ્ત્રી હતી જેણે મુની મારેટ કે જે ફ્રાંસની ગાદીએ આવેલો હોતો અને જેણે બજારમાં કંચુકાઈ હાડું કે જાં હાં ઉલીક ૨૦૦૦૦૦ માંધાં “ગીસારાઈ” વટે કાપવામાં આવેલો નહી તાંહાં ઉલીક ફ્રાંસના સુખી ધનાર નથી તે ધણીને બાહુરીથી મારેલો હોતો.

૩ લ “મેડમ રોલાંડ” તે કોઈ એજ નાંમનાં ધન વંતની સ્ત્રી હતી. એ સીના ભરધાર “રૂચ” ન તરફ નાહારી ગયો હોતો, જે પોતાની સીના મરણનાં સમાચાર સંભળતાં તેણે કુખ સાંખી ન સડેલો તેથી પોતાની તરવારનાં પોતે ભેગ થઈ પડેલો હોતો. આ સ્ત્રી “જોરોની સર” ટોલીમાંની હતી તથા એણે રાજકીયા બાબતમાં એક મોધાંનીઈ કાહાડ્યું હોતું; તેને જારે “ગીસારાઈ” આગલ ગરદન મારવા લેઈ ગયા તારે તેની નબર “ગનાંન અને સવત તરપણું” ની મુસતી ઉપર પડી, તે વખતે તે મોલીએ “સવત તરપણું! તારે નાંમે કેટલા બધા હુનાહ કરવામાં આવેલો!” પારીસમાં આ વખતે જેકે કતલ અને મુનાંમરકી માલતી હતી તેપણ તે વખતમાં લોકોને સીખવા તથા નકલ કરવાનેગ ધણું બન્યુંછે.

ઉપલા નધડામાં ભાગ લઈ મરનારાની વાતો કાંહાંની દાખલ નોષાઈ છે જે તેવો પછીની બોલાવને હોડ તથા માં નકે આવેછે. “મારોટકાકો” જેને વાસતે ઉપર લખેછે તે એક “રૂચ” સેટરમાં વસનાર આખરુદાર કુટુંબની સઉથી સરસ મુખશુરત સ્ત્રી હતી. તેણે ઉપલા નધડામાં માંધું થાલ્યું, તેણે કારણ એ હાડું કે જે લોકોની નીચ એ વખતમાં પારીસ ખાતે વેહેતી હતી તે તેનાંથી રેખી તથા સાંખી શકાઈ નહી અને એથી વધારે એ સ્ત્રી ને એક આશક જે કુરેય લસકરમાં “મેનની” પદવી ધરાવતો હોતો તેને “મુની મારેટ” મારેલો હોતો, તેણે વેર લેવાનાં હુતુથી અને આ રોતાંનીઅત ખસલતાન દેવથી ફુનીઆને છોડવાવાના નેક અને પવીતર વીચારથી તે જહડ ઉપથી પારીસ ખાતે ભઈ પુગી, અને “મારને” ધણીજ અગતની તથા હુધી ખબર આપનાર દાખલ બાંહાંનું કાહાડી ધણી મુશકેલીથી એણે આ અઘન કસાઈની બેટ લીધી અને તેનાં નાહાવાનાં મોરડામાં તેને મુની ઘાહ કરે આ !! જેથી એ બાહાડુર મોરતને “ગીસારાઈ” નો ભાગ થયું પડ્યું. એની મુખશુરત તથા બાહાડુરી જિંદગી “રૂચ” ને હેટરનાં એક અમલદારે તેના વતી પોતે મરવા ન છાવેઈ, પણ નેઆમે કરનારી સખાએ તેમ કરવા દીધું નહી. અતે આ બાહાડુર સ્ત્રીએ કીચ તથા ગનીરપણે મો તને સવાધીન થતાં છેલાં શુધાં પોતે નેક કરમ કીધું તે વીધે થતોથ અને હુરખ માંતરો હોતો !!!

એ વખત પછીના પારીસમાં શુધારો જારી રહેઓછે, અને દર વરશે ને દર વખતે નિપારે નવો રાજ ગાદીએ આવશે કે શુધારામાં વધારો થતોજ માલશે તે છેક લુઈય કીચનાં વખત સુધીમાં જેમાં એ ચેટરનાં અમાવાનાં પુરતાં બંધકાંને બંધાઈ રહેઆં હતાં. એ વખતે ચેટરમાં દાખલ થવા ને પટ દરવાજા હતા. ચેટરની આસપાસ ૩૦ માઈલનો કીશ માંધવામાં આવેલો હોતો જેના ખરચ પાંચ કરોડ ૫ માસ લાખ રૂપીઆ થયો હોતો.

પણ પારીસને છેક હાલની હાલતમાં લાવવાનું માંન તરીખ ને પોલીસને વાસતે જાણે સામવી રાખવામાં આવ્યું હાડું. એનાં રાજપરકરણમાં પારીસને જાણે કીચી ન હું બાંધું? મોહલા અને રસતાવો મોહલા અને શું દર દેખાવાનાં બનાવામાં આવેલા, જુનાં અને એકેક સાથે મુખાઈ ગયેલા મકલાવોનાં નવા કુશાદે ને ધેરી મારશે.

બનાવામાં આવવા. એ અને કેટલાંક બીજાં હુવાન કોષ્ટ્રોમાં આપનાં ઇંદોરો અને એના પારીસ પણ એનાં ધોરણથી હુનીઆનાં બીજાં બધાં શે હોરો કરતાં સગવડ અને ખુબશરતોમાં સરસાઇ ભોગવેલે. એ શેહેર આ નગરનું આકરશાલુ કરનાર એક મધ્ય બીંદુ થઈલે. ૧૨ કરોડ રૂપીઆ ધણીક “નવા યુલવરડસ” આ ધવા ઉપર ખરચવામાં આવપાછે, જેમાં “યુલવરડસ” એ સમાવેરોપે” જે ધણેન ખુબશરત અને રહી આંખો આંધવામાં આવેલે તેની પાછલ ૩) કરોડ રૂપીઆ ખરચવામાં આવેઆ હતા. કેટલીક “મધ્ય મારકેટ” આંધવામાં આવી તથા આપણી માહારાણી એ એ શેહરની ભેટ લીધી, તેની ઇઆદગારીમાં એક “યુલવરડ” આંધવામાં આવેઆછે. સને ૧૮૫૮ નાં જે મહીનાની તા. ૨૮ મીએ સરકાર અને પારીસની રહમ ત વડે હવા કરાર થઆછે કે એ તારીખ પછી ૧૦ વરસ નાં અરસામાં પારીસ ખાતે ૯ નવા “યુલવરડસ” તથા ૧૦ નવા રસતા બાધવા, જુનાં રસતાની અંતરત કરવી અને ૪ નવા ફરવા હુરવાનાં મારગો (જેવા કે આસપાસ બેઠાંડોને વચાંથી મારગ) બનાવવા, પારીસ ખાતે ૧ લી અક્ટોબર ૧૮૬૨ થીતે ૩૦ મી સપ્ટેમ્બર ૧૮૬૩ થીથી માં ૨૯૪૩ નવી ઇમારતો બાંધવામાં આવી હતી. એ પ રમાંજી શેહરની રોનકમાં ખરચ દર વરસ વધતો જાયછે, તે માં મીઠીશીખાખાતાની આવક પણ ઘણી વધારવામાં આવીછે. ૧૮૬૪ માં એ ખાતાની આવક ૧૫ કરોડ ૧૨ લાખ ફ્રાંકસ થયવા છ કરોડ રૂપીઆ થઈ હતી !! જેમાં ની અરસાઅરધ રકમ શેહરમાં આવતા માલ ઉપરની નગા તમાંથી ઉપજવામાં આવી હતી.

એ પરમાંજી જેતાં પારીસની મોટાઇને કાંઈ પાર ન થી. એનાં કીલા તથા બુરજો, એનાં યુલવરડસ; રસતા, ચોક, અને બગીચાઓ—એની નદી અને તે ઉપરનાં ૩૦ બુરજો, હેનાં કુવારા, હુમાખાનાં, અને પાંજીના બાંધકામો, હેનાં મેહલો, ઘરો, ફેવલો, મીઠીઅંજો, પીકચર ગ્રાંદેરી ઓ, સંધરસથાનો, સકુલો, કાલેજો, નાટકસાલા, છાપાખાં નાં અને ચોપડીઓ, ભેચવાની કુકાનો—એનાં પુસતકખાંનાં, જેમાંનું એક રામનુ પુસતકખાંનુંજે જેમાં ૧૮ લાખ ચોપડીઓ જીદી જીદી બાબદોને લગતો સંધર ફેલીછે—એનાં ૧૪ સાધવાં, મારકેટો, મેરાબદાર રસતાઓ, બનરો, જ યસપંજો અને મેહરાઓ, બાવલાં અને મીનાસાલો, કળ રસથાનો તથા થોરો વીગરેની નયાબંદ જીદી જીદી બા બરોનો વીસતારોની ચીતાર આવપો ઘણો માહલવે; એ ખાનાં ઘણાં બાંધકામો રામનાં પોતાના કંહવાએછે તેથી તે ઉ પર રાજની તરફથી તકેદારી રખવામાં આવેછે, પણ હરે ક યુસાફર જે કોઈ તેમને જોવાની ખાએસ ધરાવે તેને ઘણી નમનતાથી રખાવામાં આવેછે.

પારીસમાં મોઝાં દેવલો ૬૬ છે, તે શીવાયે અગણી ત નાંધકાં દેવલોછે. સઘી મોટાં દેવલ “લા મેડીલાઈન” નામનુ શીન નદીને ઉતર કીનારે; જેની લંબાઈ ૩૨૮ ફુટ, પોહાલાઈ ૧૩૮ ફુટ, અને નમીનથી લંબાઈ ૪૧૮ ફુટ છે !! જે બાંધવા પાછલ ૫૨) લાખ રૂપીઆ લાગા હ

તા અને જેનો પાચે ૧૪ માં હુઈસનાં રામનાં નાખ થો હતા તે છેક “હુઈસા ફીલીપ” ના રામવખાં બંધાઈને તઈઆર થયું હતું. એ દેવલમાં જે વાલ તરછે તેનુ વચ્ચ ન થું કરીએ ! તેતા કુકત નેઆ અને સાંભલવાપીન તેની ખુબી પીછાંની શકાએ, બાકી કાગલ ઉપર નેહલું લખીએ તેરહું તેની ખુબીમાં એાર ઘડાંડો થાએ. એ શીવાયે તી માં બીજાં ઘણાં દેવલોછે જે સઘી સરસ મુશરાર્થનાં બાંધકાંમોથી અને રોનક અને શીનગારથી દીપેછે.

પારીસમાં સઘલી જાત અને વાંતો લોકોમાં મરદ અને સ્ત્રી બંનેમાં ફેલવણી ઘણાં ઉમંગથી આવપવામાં આ વેછે. તેહાં ૭૫ ઉંચે દરજેની નીચાલછે, અને ૨૫ મદરે શાછે, જેમાં ૬૩૦૦૦) નીચાલીઆ ફેલવણી લેછે. એ શી વાએ બીલ નયાબંધ ખાંનગી નીસાલેછે. તેખાંની પુની વરેશીટી છેક ૭૯૨ નાં સાલથી સમાપવામાં આવીછે અને ૧૩ મી સદીની સરઆતમાં તેને વધારવામાં આવી હતી. ૧૮૬૨ માં ૩૨૨૬ નજાને પુનીવરસી ટીની સનદ આવપવામાં આવી હતી, જેમાંનાં ૧૮૪૫ “બેચલર એફ સાંમેનસ” અને ૩૨૮૮ “બેચલર એફ લીટરેચર” ની હતી. એ શીવાયે ફેલવણીનુ ડુ લ તતવ રાન શીખાડવાને બીલ ઘણીક નીચાલો સરકાર નાં આસરા તલે ચલાવવામાં આવેછે. એ વતરેજો ઘણી હો નરસાલા પણ તોપાંછે.

ફેલવણી સાથે તાહુકો ધરાવનાર તોપાંનાં જાહેર વર તમાંન પતરો તથા છાપાખાંનાંછે. પારીસમાં કુકત ૧૩ સેપ્તાં પતરો નીકઢેછે, તે શીવાયે અઠવાડીઆનાં, પખવા ડીઆનાં અને માથીક પતરો તથા ચોપાનીઆમાં કોઈ પાર વ નાંનાં નીકઢેછે. તખાંનાં વરતમાંન પતરો ઉપર સરકારની વ ધતી ઓછી જપતી રેહેછે; તેમાં કેટલાંક પતરો રામકુવારી બાજોનો રામનાં આસરા અને પરવાંનગીપીન નીકઢેછે. જે છુટાપછું ઇંગલાંડનાં વરતમાંન પતરો ધરાવેછે તેથી પારીસનાં વરતમાંન પતરો બેનશીયે અને તેઓને વારેધડી એ સરકાર તરફથી દંડ અને બંદીખાંનું ભોગવવું પડેછે.

પારીસનાં લોકોમાં જોન, ચોખ, ગંખત તથા નાચ, રંગ વીગરેની અનેક મજા ભોગવાને નેહલો ચોખછે તેરહો બીજા કોઈ શેહરનાં લોકોમાં નહી હોય. તોપાંની નાટક સાલા બાંધકાંમમાં એટલીતો મડતીછે કે બીજા કોઈ દેશ ની નાટકસાલા તેમની બરોબરી નહી કરી શકે. પારીસ મરાવો પોતાની “નાટક સાલા” “શેલોનો” અને “રેસ ટોરાં” વીધે એટલાતો મગફરુ કે તેવો લંડનમરાને કુકાં નદાર પરજ ગણેછે. પણ તોહાંનાં ખેલ લંડન અને બી જ શેહરનાં ખેલો કરતાં નીતીમાં ઉતરતા ગણાયેછે. હીઆં ૩૦ વેરી નાટકસાલાં અને તે શીવાયે “શેલોન” તથા ગા ચેલુનાં “હાલો” ઘણાંછે. ખુબી મોસંમમાં રાતને સને હ જરો નજુ પોતાની રાતનો વખત હીઆં કાહુછે. એ શીવાયે જુગાર, સરત, સોરતી, થોડ દોડ, વીગરેની ઘણીક ખરામ રમતો પણ હીયાં ઘણી વધેલી જોવામાં આવેછે.

(રેવરેડ કીપરનું બાશાંજી.)

એક વારતા.

કોઈએક ગાંધડાંમાં જંગલ તો નાંચે બરાંમણુ રે હતો હતો જે ખેતી એટલે ધાંનય પાકવવાનો ધંધો કરતો હતો. દષ્ટવચોગે તે પેતાનાં રોજગારમાં શુખી હતો, એટલું જ નહીં પણ એણે વીદ્યાનો પણ સારો અભ્યાસ કરેલો હતો તેથી તે સરવ શાસ્તરમાં પુરવીણ છે હવું તે ગાંધડાંનાં લોકો માંનતાં હતાં. સરસવતી પરતાપે કોઈક ગુરુ કહેથી જ ન જનાવર, પશુ પખશી, આદી લઈને સરવ પરાંણીની વાચા સમજવાનું જ્ઞાન પણ તેને થયું હતું. તેનાં ઘરમાં રૂપસુંદરી નાંચે પદમણી સ્ત્રી હતી જેવી નીતય શુખ ચેન અને આનંદમાં પેતાનો કાલ ગાલતાં હતાં.

પેતાનો ધંધો ખેતી કરવાનો તેથી તેનાં ઘરમાં બે ચાર મજૂરો શીવાએ બલદ, ગાએ, ઘડેડાં વીગરે ઊપચોગી પરાંણી વીરેશ હતાં. વધી પાતે સરવ પરાંણીની વાચા સમજતા એટલે તેણે સવલાવીકપણે પશુ પખશી વીગરે બીજાં ઘણીક જાતનાં જાંનવરો ચાલમાં હતાં. બરાંમણુ પેતાનાં મજૂરો તથા બલદો સાથે નીતય ખેતરે જાએ અને તેની સ્ત્રી ઘરનું સંધાઈ કાંમકાજ ઘણી ચતુરાર્થ અને ઊતસાહથી કરે. બરાંમણુ સાંજને સમે ઘેર આવે તેયારે તેની સ્ત્રી જે તેની વાટ જોતી બેઠી હોય તે પેતાનાં ઘણી આવચા એટલે તેની તાબેદારી તથા બરદાસ કરવા મંડી જાએ, મજૂરો પણ બલદ, ગાએ, ઘડેડાં વીગરેની ચાકરી કરી તેમને ઘાંસ દાંણાં પાંણી વીગરે યુકી પેતપેતાને દેકાંણે જાએ. બરાંમણુ પેતાની રૂપસુંદરી સાથે જમી કરી આંગણાંમાં ખાટલો નાખી તે ઊપર બેસી કચી મધુર અને મીઠી વાતોથી ચોક્કસ રાતનો વખત કાઢે. સવાર પડતાં બરાંમણુ પેતાનાં પશુ પરાંણીઓની બરદાસ લે તથા તેવો જે વાતો કરેછે અને મધુર રાગથી ગાપણુ કરેછે તે સાંભળી પેતે આનંદ પામે એ પરમાણુ તે નીતય કરે.

એક સમયે બરાંમણુ આંગણાંમાં ખાટલો નાખી પેતાની સ્ત્રી સાથે મધુર વાતો કરતો બેઠો, યુન મનો ચંદરમાં પેતાનાં પુરસ્કરથી પરકારેછે, સરવે પરાંણી પેતપેતાનાં ગાલમાં બરાઈ બેઠાંછે અને રાત જાંણે સુમશાંમ જેવી લાગેછે, તે સમયે બરાંમણુ નો એક બલદ જે આંગણાંની એક બાજુએ એક ઘ

ઢેડાની પાસે બાંધેલો હતો તે ઘડેડાને કહેછે, ભાઈ આ જોતો હું છેક ધાકીને લુચ થઈ ગયો છું અને મારામાં હાલે જરાએ શક્તી નથી તે છતાં આપણાં ઘણીએ સહવારે ખેતર ખેડવાને મને લઈ જવાને મજૂરોને હુકમ આપેલોછે તેથી મને ઘણી ચીંતા પરાપત થાએછે; માટે ભાઈ તું કાંઈ મને હેવો ઊપાય બતાવ કે હું પણ તારી કાંણી બેઠો ખાંચી અને આપણો ઘણી જોઈએતો પેતાનું કાંમ બીજા કહેથી કરાવી લે. ઘડેડાં કહ્યું એહ !! ઊપાયેતો રહેલો, પણ તને કરતાં કાંઈ આવડે. હું જોની મને જ્યારે છેલો ખેતરનું ઘાંસ વેચવા લઈ ગયા તેયારે પથરપર પડી જઈ જાંણે પગ લાંગ ચો હોય તેમ લાંગરો થઈ ગયો તેથી હજી સુધી મને કાંમપર લઈ જતા નથી. તું પણ જાંણે તારા પગમાં કાંઈ ભોકાયો હોય તથા તને કાંઈ દરદ થયું હોય તેમ લાંગરો થઈ જા અને ઘાંસ પાંણી કાંઈ લેતો નાં. સહવારે જારે તને મજૂરો લેવા આવે તારે તું મુલે ઊડતો નાં અને જો ઊડ્યો તો ચાલતોનાં, ને ચાલે જોતો લાંગડતો ચાલજે એટલે સેજે તને યુકીને કાઈ બીજા કહેથી તેવો પેતાનું કાંમ કરી લેશે. બલદ કહ્યું એતો કીક તાલ ભાઈ તારી સોચનાંનો હું ભારે ઊપકાર માંનું છું. ઘડેડાં કહ્યું હમાં શું માંહુલો, ભાઈ જારે તને કાંઈ પણ અડચણ પડે અને મારી સલાની તું અગત જુએ તારે ખેલાસક મારી કાંણે પુછજે હું તને ચોગચે મારગ બતાવીશ, એટલું કહી તેવો યુગા રહેચા.

બરાંમણુ જે સરસવતી પરતાપે પશુ પખશી આદી લઈને સરવ પરાંણીની વાચા સમજતા હતો તેણે ઊપર પરમાણુનો બલદ અને ઘડેડા વચેનો વાદ વીવાદ કાંન દઈને સાંભલ્યો તેથી તેને હસવું આવ્યું, તે જોઈ તેની સ્ત્રીએ તેનાં હસવાનું કારણ પુછી બીં પણ બરાંમણુ તે કાંઈ કહ્યું નહીં, કારણ હરેક કોઈ શખસ જે પશુ પખશી આદી લઈને સરવ પરાંણીઓની વાચા સમજતા હોય તેણે તેવાં પરાંણીથી સમજેલી વાત બીજા કને કંવી નહીં હવું સાસતરનું પરમાણુએ અને જો કહ્યુંતે તે કહેનારનો આતમાં ઘાત થાએછે, એટલે કે કહેતાંવારમાં કહેનાર ઘણી મરણ પામેછે, તેથી તેણે પેતાની સ્ત્રીને ઊંધું ચતું સમજાવી તેવો પેતપેતાને ઠાંચે જઈ નીદરાવસ થયાં.

સહવાર પડતાં મજૂરો ઊપલા બલદને લેવાને આવેચા પણ બલદ ઊડેજ સેને પછે ઘાંણી મેડેને

તેને ઊઠડેલા એટલે તે લંગડવા માંડેલા અને એક ક ગણું ચાલે નહીં અને ઘાંસ પાંણી પણ તેણે લીધેલું ન હોતે જોઈ મનુરોએ આવીને ખરાંમણને ખલદ વી શેનું સરવ વરતમાંન કયું. તે સાંભલી ખરાંમણ બોલશે ઘણાં દીવશ થયાં ઘટેલાને કાંમમાં નથી. લાવવા માટે આજે એને લઈ જાવો અને ખલદને વીસાંમો આપો. મનુરોએ તેમ કરેછે તેથી ઘટેલા ભાઈતે અકલાવા લા ગયા કે મેં આ શું કરેછે, હુથે કરીને મેં માડું જ છું હું ઈછું. જો હું ખલદને આડી સલા ન આપત તો હજી હું ઘણાં દીવશ થી ખેડે ખાત, પણ મારી છુદી ચલી; હું જેટલો વધારે ચતુર તેટલો મારા જીવને ભારીછું એમ કહી પોતાનાં મનમાં ઘણો પસતાવા લાગશે, પણ તેને એક ઊપાય તરત મુજબો તે કાંમે લગાડવાનો તે છે દરાવ કરેલો.

સાંજ પડતાં રોજનાં નીઅંત્ર પરમાંણે મનુરો ઘટેલાને પોતાનાં કાંમપર ખાંધી ઘાસ પાંણી મુકી ચાલતા થયા અને ખરાંમણ પણ કાંઈક નહું વરતમાં ન સાંભલવાનાં હેતુથી જલદી આગણમાં આવી ખેડો. જ્યારે આગલી રાતનાં જેટલો સમય થયો એટલે પે લા ખલદે ઘટેલાને પુછ્યો ભાઈ આજે શું વરતમાંન છે? તમે સારી પખેતો છોની; ઘટેલે કયું વરતમાંન શું પુછે છો હુંતો ઘણી સારી હાલતમાં છું, પણ મને તમારા વીશે ઘણી દયા આવેછે; ખલદે આતુરતાથી પુછ્યું ભાઈ જો તુને મારે વાસતે દયાજ આવતી હોયતો શું વરત માંન છે તે મને જલદીથી કઈ દે. એ સમયે રૂપસુંદરી પણ પોતાનાં ઘણી કંઈ આવીને ખેડી હતી. ઘટે કહ્યું ભાઈ અજી મને જ્યારે જેતર ખેડવા લઈ જાયા ત્યારે મનુરો માહોમા વાતો કરતા હતા જે આપણો ઘણી એમ બોલશે કે આપણો ખલદ ખાઈને છુખ માટેઆછે પણ તે લંગડો થયો સખખ આ પણ ઊપયોગમાં તે જાજો આવશે નહીં તેથી સ વાર પડતાં તને કશાઈને તેમાં લેચવાનો વીચાર કરેઆછે. એટલું સાંભલતાં ખલદ બેઠાશ થઈ પડ્યો અને ખરાંમણ જે આંખણમાં ખેશી આ સઘણ વરતમાંન કાંન દેઈને સાંભલતો હતો તે ખલખલાટ હશે પડ્યો. એ જોઈ રૂપસુંદરીને ઘણું અચરજ લાગીયું અને તેણે વીચારેછે કે અતરે કાંઈ હું શીવાએ ખીજું છે નહીં અને હું આવીને ખેડી એટલે ઘણી ખલખલાટ હશે પડેલા તેનું કારણ શું

હશે. શું તેવણે કાંઈ સવપનુ જોયું કે તેવણે કાંઈ મારી મસકરી કરવા હશે. ગઈ રાતરે પણ તે વેા એવીજ રીને હોઆ હતા અને મેં કારણ પુછ્યું તેનાં અખાડા કરેલા. હવા વીચારથી તેણે પોતાના ઘણીને પુછ્યું કે ખાવંદ તમે મારા સવાંમીછો અને હું તમારી દાશી, પણ મને પુછવા વગર ચાલું નથી કે હું અતરે આવીને ખેડી તેટલાં તમે ખલખલાટ હશે પડેલા તેનું કારણ શું. શું તમે કાંઈ સવપનુ જોયું અથવા સા કારણસર હશેઆ તે મને કહો. ગઈ રાતરે પણ તમારા એવીજ રીતનાં હુથવાનું કારણ મેં પુછ્યું તેનાં તમે અખાડા કરેલા પણ હવે હું હેતુ વધારે વાર સાંખવાની નથી, વાસતે જે હોય તે સાચે સાચું કહીદો. ખરાંમણ બોલશે મારી વાહાલી એ કારણ કેવા પ હેતુ નથી અને જો કહુંતો તારે ને મારે વીજોગ થા એ માટે તારે તે પુછ્યું નહીં. એટલું સાંભલી રૂપસુંદરી ઘણાં સંકાંમાં પડી અને જેવા મધુર પેષારથી તે પોતાના ઘણીને ચાતી હતી તેવુંજ તેનાં દીલમાં વીખ સમાંન વેર વશીછો. તે જરા ઘુમ્મથી બોલી કે હે ભરથાર આંમ કહી તમેએ મને ઘણી દુખવોછે. આ તમારાં વચન મને ખાંણ સમાંન લાગાંછે. હું કારતી હતી કે તમે મુજસમાંન આ દુનીઆમાં ખીજી એક સીને કારતા ન હોઆ અને મેં પણ તમસમાંન જો ખીજી મરદનું કાંઈ કાલે પણ ચીતંન કરેછે હોયતો અંગની દેવતા મને જીવતી ખાલીને લશંમ કરે. પણ તમારા વચનથી મને ઘણો ખેદ થયોછે અને તમારું ચીત કાંઈ-ખીજી દશા તરફ લાગેલું દીશેછે તો હું પણ ખરી કે તમારા હુથવાનું કારણ તમકણેથી જાણવા વીનાં રેહનાર નથી, અને જાંહાંધુધી તે જાંણીશ નહીં તોહાંધુધી તમાને જુપ વાલીને ખેશવા પણ દઈશ નહીં. ખરાંમણ બોલેઆ હે સી હું કારતોતો કે તું ઘણી કાહી અને ચતુરછે માટે મારા વચનું અન અરથ કરશે નહીં, પણ ને તેમ કરેછોછે અને તને જો એ મજ ભાસેછે કે માડું ચીત ખીજીમં ખેચાઈછે તો હું સવાર પડતાં તે વીશેની ખાતરી તને કરી આપીશ પણ હવેકાં રાત ઘણી ગઈછે માટે જજે જજ નીદરાવ સ પાવો. રૂપસુંદરીએ વીચારયું એ પણ ઠીક.

સારી રાત એ ખીચારીને વીચારમાં ને વીચારમાં મુલ્લે જોપ લાગી નહીં. પરાંઠ શયતાં તે ઊઠી અને ખીજી કશાં કાંમ ઊપર લખથ ન આપતાં તર

ત પોતાનાં ધણી કંઠે દોડી ગઈ અને રાતની વાત મી. નેને ઈઆદ આપી. બરાંમણ તે સાંભલીને ઘણાં કરોધે બરાંણા. તે બેઠકે અભાગણી તંત્રે દુખેતો મને સારી રાત નીદરા આવી નથી અને હજીતો સવાર પડી નથી તેટલાં ઘું દાકણુ પેરે મારી સાથે આવી ઈ બીછે. તું વંદતરી થઈ મારી પુકે કમ લાગીછે, હું કાઠું છું કે હવે મારો કાલ નજીક આવેજોછે અને આજે તું મારી પુકે જન્મદુત થઈ લાગીછે. એવા વીચારથી તેની છાતી ભરાઈ આવી. તે બેઠકે મારા કાંઠાં ભાગલાગયા કે હું હજોજો. જે વાત બની તેતો મુલે કેવા ચે નહી ને જો કહુંતો પરાંણુધાત થાએ અને આ અભાગની તો પોતાનીજ હાલઈને બેઠી તારે એ જીવનું લેણું નહીતો ખીજું શું. ખેર જેમ પરણીની ઈછા. મારા પરાલખનાં હવેજ લખેજો હજો કે હું આટલો બધો પુરવીણુ થઈને તથા સરવ સાસતરનું સાન ધરાવીને એક ઝોરત ના હરીલાંપણાંમાં મરું. પછી તે પોતાની સીને ઘણીક રી તે સમજવા લાગયો અને જે કારણસર તે હજોજો તે જો તે કહેતો તેનું જોણત નીપજે અને તેથી તેણે સી પાથે માંગી લીધું કે હવે તેણે એ વાત પુછવી નહી. એવા ઘણાક પરકારનાં કાલાવાલા કરેઆ પણ વેચરય; કારણુ સી જે એકવાર વીખરી તે પાછી હાથ આવવી ઘણી કઠણુ અને આ ખીચારામાં કાંઈ રાંમ નહી એટલે તે બેઠે બેઠે રૂવે. કહેવતછે કે,

બાપડી, શાંડ, હરણ ને ભેંયાં,
એ બીખરે, નખ કરનાં કેસા.

તેમ આ ખીચારાને કાંઈજ ઈલાજ થુલજો નહી એટલે તેણે મરવાનો નીશચય કરેજો અને તેથી તે શોકાતુર થઈ જોણતપર જઈ બેઠો તેને જોઈ તેના ઘરમાંનાં સરવ પરાંણી ઘણાં દલગીર થવા લાગ્યાં. એ સમયે એક કામઝે કંટલીક કામઝીની પુકે લાગી તેમને નસા તો નસાડતો છેક બરાંમણનાં આંગણાં થુધી લાવેજો અને તે આ કામઝીજો સાથે બેઠ કરવા લાગ્યો તે જોઈ બરાંમણનો એક કુતરો જે આંગણાંમાં શોકાતુર થઈ બેઠો હતો તે કામઝને બેઠકે, હે મુરખા તું જોતો નથી કે હમારો ધણી કેવા આજે દલગીરી મ બેઠોછે તે જોઈ હજો સરવેને ચીંતા પરાપત થઈછે નોં તું કામઝીજો સાથે અતરે આવીને બેઠ કરેછે અને જરાએ દલગીર થવા વીનાં હાંઈથી તંઈ નાએ છે. સરંમ છે તને ચોટી, સરંમ તારા કરગુકપર. એ

મ કહી તેણે કામઝને ધમકાવયો તે જોઈ કામઝે પુછીજી ભાઈ તારો ધણી શું કાંમ દલગીરછે? કુતરે કહ્યું હમારા ધણીની બાએડી ધણી હરીલીછે અને તે કાંઈ નહી કે હમારે હેત્રી વાત મારા ધણી કંઠે પુછેછે તે કહેતાં ધણી નો પરાંણુધાત થાએ એ માટે તે કહેતો નથી એટલે તે વેમાં ભારે ટંઠો થજોછે ને હવે હમારા ધણીને દેહ છોડવો પડ્યો હેવી ધાસતીથી તે દલગીરછે તે જોઈ હમારે સરવેને સોદા ઊપજેછે. એટલું સાંભલી કામઝે બેઠકે, ચા, સરંમ છે હેવા તારા ધણી ઊપર! કે આટલી બધી વીદ્યામાં તે પુરવીણુ થઈ તથા સરવ સાસતરનું સાન ધરાવી એક સીનાં હરીલાંપણાંમાં પોતાનો જીવ આપવાને તઈઆર થજોછે; એ ચોટી સરમની વાતછે. શું એથી એક બાએડીને કંણમાં નથી રખાતી? હું જોની કંટલી બધી કામઝીજોને એક વખત જેર કરી ચકું છું અને જેમ મારી મરજીમાં આવે તેમ તેમને ન ચાડું છું. જો તારા ધણીમાં હજીની અકલ હોયતો હું કહું તેમ કે જે. કુતરે પુછ્યું તે શું? કામઝે કહ્યું, એ શેહલછે. ભાઈ કહેવતછે કે મારની આખલ છુત પણ નાહજો વાસતે જો એમાં રાંમ હોયતો છડી વડે એ કાકડની સારી પખે ખાલ ઊખેડે અને તેનાં રડવા ઊપર કાંઈ પણ દયા ન કરતાં જીડેઆજ કરેતો બેઠ બેઠતો તે કંઠે આવી જશે.

બરાંમણ જે જોણતે બેઠેજો આ સઘલો વાદ સાંભલતો હતો તેણે વીચારીજો કે આનો શેહલછે. એથી તેનું ચોત કરીજી અને પોતાનો અકલ ઊપર પોતે સરમાંણા પણ ખીજા સરવ વીચારને તે પડતા મુકી આ કામઝની સલા મુજબ એક બે છડી જે તેનાં ઘરમાં પડેલી હતી તે લઈને પોતાની સી ભણી દોડ્યો અને એક સખદ પણ બેઠવા વગર તેને છુખ જીડડવા મંડયો તે જોઈ. બરાંમણી ચોટી ને ધારયું કે આતો પોતાનાં મરણને બદલે મારુંજ આધાણુ કરેછે તેથી ઘભરાઈ ને બેઠી કે પતી હવે સમા કરો, ખાવંદ હવે મા ૫ કરો; હે સવાંની હું તમ પાસે માથ માંગું છું અને જે કાંઈ તકશીર મારાથી થઈછે તેથી ધણી. પસતાવું છું મા ટ મને સમા કરો અને હું તરોને વચન આપું છું કે હવે ફરી કાંઈ દી હેવી હક કડું નહી. આ થુરય નારણુ મારો શાખશીછે અને જે બનયું તે વીશે હું મારાં અંતરણુથી પસચાતાપ કહું. હેવા હેવા નાહજા પરકારના કાલાવાલા કરવા તે જોઈ બરાંમણે ધારયું કે

હવે આ ઠેકાણે આવી ખરી એટલે જીવવાનું ખંધ કરી પોતાને કાંચે ગયો. ખરાં માણી પણ પોતાનાં હાક પાસલાં સારી પંકે નરમ કરાવી પોતાને કાંખાંધે વસી, (દંત કથા.)

કાફી.

કાફી એ તુરકી ખેલ “કાપી” ઊપરથી નીકલ ચાહે. કાફીનો રોષો દખાવે ખુબ સુરત છે અને પંદર થી વીસ કુટ સુધી સારા સમયમાં ઊગી સકે છે. તેનાં ઊપલા ભાગ ઊપરથી કાલીચી છુટી પડે છે અને કદા ચમ દલદાર હોય છે. તેનાં પાંદડાં સદા લીલાં હોય છે અને તરણથી ચાર ઈંચ લાંબા થાય છે. તેનાં ફુલ સ રેદ અને નાહાનાં હોય છે, છાલ ભુરા રંગની અને નુ માલી હોય છે, ચોક્કર કુટા પછી જે બી વાલાં નાહાનાં ફલ નીકલે છે તે પેરેલે સાંમરા લીલા રંગનાં હોય છે પછી આસતે આસતે પીલાસ પડે છે, પછી ખોલલો રતો સ પડે છે અને પછી ગુલખારી રંગ ધરે છે જ્યારે બાણુ જે તેજો તોડવા લાગે છે થયા છે. આ ફલોનો માવો આઝે મીઠો પણ કાંઈ લેજતદાર નથી અને તે માં થોડો ચીક માલમ પડે છે. માવાની અંદરથી બે ક ઠણુ ઈલાનાં આકારનાં બી મલી આવે છે. બીઆંની એક બાણુ ટાલ જેવી ઊપસાઈ આવેલી હોય છે અને બીજી બાણુ સપાટ હોય છે અને એ સપાટ બાણુમાં આખી લંબાઈએ એક સીધી શટ નજર પડે છે. એ બીઆં ચોતાની સપાટ બાણુએ જોડાયે છે. ફલમાં પ ડેલાં હોય છે.

આરખસતાંનના રસાલ ભાગમાં અને ઈથીચી પીઆમાં કાફીનું પેરેલું ઘર હતું એમ લાગે છે. ૧૫૭૮ માં “રાવેલ શીઅસ” નામનાં શખસે એ ઝાડ યુરોપી યનોને જોલખાવયું પણ “આલયાઈનસ” નામના શખસે ૧૫૪૧ માં તે ઝાડનું વીધવાનાં કાચેદસર વરણન આપયું.

યુરોપમાં એ રોષો વલંદ લોકોએ પેરેલો ઊગાડ્યો હતો. મોખામાંથી થોડાં બી જેલવી બેટવીઆ મા વાવવામાં આવ્યાં. તે રોષોનો એક નમુનો તાંહાં ના ગવરનર વીલસને વલંદ લોકોનાં પાએતખત એમ સદરડેમમાં ૧૬૯૦ તાંસાલમાં એકલી આપેલો નાં હાં તે રોષો ઊગી નીકલ્યો અને તેમાંથી ઘણાં ઝાડ

હીતપન થયાં. એ રીતે યુરોપમાં કાફીનું મંડાણ પડ્યું.

યુરોપમાં ૧૬૯૬ માં પાદરી કોમપરને કાફીનું ઝાડક ઊમાડયું. ૧૭૧૪ માં આમસ્ટરડેમની સરકારે ફ્રાંનસના પાદશાહ ૧૪ માં લુઇને એક રોષો લેટ કીધો જે તેણે ઘણી જતન કરી પોતાનાં દેસમાં ખીલવ્યો. કાફીની અંદર ઘણા દવાનાં ગુણો છે. ઊંઘને તે દુર કરવાના કાંમમાં લાગે છે અને કંટલીએક ભાતના જેહરનો ઊપાય છે. કાફી નખાઈ ગયેલાં સરીરને હીતેજન આપી ઊંચકી આપે છે. ચાહા કરતાં એમાં વધારે પોત્રનકારક ગુણ છે, કાફી વલી ખરાબ વાસને દુર કરવાને કાંમ લાગે છે. જ્યાં ખરાબ બદબો હોય ત્યાં હાં કાફી ખાલવાને વખતે વર્ષદ ભલાંમણ કરે છે તે આ કાફીના ગુણને લીધે છે. માંથું દુખતું હોય તે ઊપર અને કાકટર ગરીનડેલ આંતરે આંતરે આવતી તામ ઊપર કંટલીએક વખતે કાફી ફરમાવતો હતો. બદનને થાક ચડ્યા પછી કોણે એક કાફીનું કપ અજમાવયું છે અને તે પાછો આસુદો થયો નથી ?

એવું કહે છે કે એક કોઈ ઇરાંની જેનું નામ મલ તું નથી તેણે કાફીને લુંજવાની સોધ પેહલી કરી હતી. ૧૫ મી શદીમાં એકનનો એક મુશ્તી મુશાફરી કરતો હતો તાંહાં તેની નજરે કાફીને લુંજતાં, દલાતાં અને ઊકલતાં જોઈ. આ સોધ તેણે આઈ ફરતાં પોતાના દેશમાં આંચેજ કરી, મુસલમાનોમાં કાફી પીવા માટે ઘણી મકયાર ચાલી કારણ તેઓમાં ખીઆલ પેરો કે તેમાં દારૂના ગુણ છે અને તેથી કરી પેગમખરના હુકમથી વીરૂપ છે.

પણ તુરકીનાં સુલતાને દેદેરો પીઠાવયો અને બહર કીયું કે કાફી પીવી મહમલી મજબથી ઊલટી નથી.

મહમલીઅનો દારૂનો ઊપોચોગ કરતા નથી તેથી તુરકીમાં બીજા દેશો કરતાં કાફીનો ખપ વધું છે. તુરકીમાં એક વખતે કાફી લુંદગીને સ્કાવવાની એટલી અગતની વસતુ ગણાતી હતી કે જે એક આરત દરખા રમાં ફરીઆદ થાએ કે માહુરો ખસમ મહને કાફી પીવા આવતો નથી તો તેહને ધારાથી તલાક મલી. શક તો હતો.

તુરકી લોકો કાફી ઘણી જલદ કરો ગરમ ગરમ પીએ છે અને અંદર સાકર નાખતા નથી. કોઈ વખતે કાફીને ઊકાલની વખતે એકાદ ખોખરું કીધું તજ અથવા એલચી અથવા ફરખાના તેળખનું એક ટીપું નાખે છે.

ઈંગલંડની અંદર કાશીનો ઘણો અટકાવ મલ્યો. તેહને લેજાખનું જેહર ફેલાક ગમાયો ફેલવા લાગયા અને સરકારે તેની કોપર ચોરો વેરો નાખ્યા.

કરાંમવેલના વખતમાં પાચકુવા નામના ગરીબ એક ઈંગરેજ વેપારીની શાહતા હેલ લાંડ થેહરમાં પેહલું કાશીખાનું ઊંઘાલ્યું. એ ઈંગરેજ વેપારીનું નામ “ડેનીએલ એડવરડસ” હતું. કાશીખાંનાં તે વખત પછી દમપર દમ ઊઘડતાં ગએઆં અને જીઆરજીયા આદેશાહના વખતમાં કાશીખાંનાઓમાં ઈંગલંડના નામીયા લખનારાઓ ભેગા થવા લાગયા અને કાશીખાંના એ ગોપાવીદવાનોની મંડલીઓ ગણાવા લાગ્યાં. રાજકુવારી બાબદો જ્યારે ઘણી ચરવાવવા લાગી તારે કાશીખાંના બંધ કરવાને એકવાર સરકારે હુકમ કાલ કયો પણ તેની શાંતિ લોક બલતવારીથી થકી અને તે હુકમ રદ ગયો. કાશીખાંનામાં થું વાત થઇ તે પરધાંનો ધીઆંનથી સાંભલતા અને કાકર જાનચતના પર ગુપ્તપણા હેલ જે ઈંગલંડના જવાહેરો ખીરાજંતા હતાં તેમને ભેગુ કરવાનું માંન કાશીખાંનાંનેજ થઈએ.

ઉત્તમ લોકનાં ઉત્તમ વચન.

દરાશનાં ગુણે તરણ. મોજ, છાકટપણું, અને પશયાતાપ—એનાકારચીશ.

જે નચીખપર ખેડે છે તે કાલનો વીચાર કરતો નથી. આશા છે તે કાઢાજી છે અને જે તેણીનાં વચન પર એકીન રાખે છે તે કાલની કમાઈનાં આધાર પર આજે મોજથી મસત બને છે—જાનશાંન.

આલશાઈ અને ગરીબાઈ પર દેશ છે, માટે દરેકે પુરૂસ લોકાંથી પોતાની ગરીબાઈ અને પોતાથી પોતાની આલશાઈ છુપાવવાને બનતી તજવીજ કરે છે—જાનશાંન. તરણ વરગ માણુશનાં છે; પાછલ હર્યો, કરીધાં, અને આગલ વધતો—લાવેટર.

જ્યારે તાહરો દુશ્મન ખાય છેકર તારે મલ કાતોનાં—ફેલવત.

તેનેજ મીતર કહીએ જે શંકટનાં શને કાજે આ વે. તેનેજ છેકરો કહીએ જેને જોતાં પીતાને આનંદ થાએ. તેનેજ ચાકર કહીએ જે ઘણીનાં મન પરમાંલે ચાલવા બાલે. તેનેજ ખાએડી કહીએ જે પોતાનાં ગુણે કરી ભરતારને શલ પરશન રાખે—પંચોપાખીઆં.

ગુણ, એ મનનું, લેલાપણું—ફેલવત. હુખલા ઊંદર પર પાંણી રેડતોનાં; બરેલા માંણુ સને રેડતોનાં—ફેલવત.

માણુશની હંદગી માપરામાંથી રેડેલાં પાંણી માફક છે. જે જમીન શોશી લઇને પાછી થકી દેખા એ છે—આગશદીન.

થોડા લખાણમાં ચોટ વાકય એ નાહનાં ઘર માં ચોટ ચોરકા છે—જેનચટન.

પરૂષવીનો તથા સુરુદનો તથા પરવતનો અંત લાગે, પહુરજાના મનેનો પાર લાગે નહી; માટે રાજાનો વીશવાશ નહી—પંચોપાખીઆં.

જીવાનને બાંણુ આલશ, અને ઘરકાને બાંણુ ગરબી—ફેલવત.

નીમક હસાલ દેશત, એ હંદગીનું આશકા છે—ફેલવત.

વીદીઆનુ બાંકું કુકવું, એ ચોટાડુ અચાનપણ છે—દેહર.

જમાંથુધી તાહરો ખોલ તાહરા મનમાં છે તાં હાંથુધી તે તાહરા અખતીઆરમાં છે, પણ એકવાર તે બાહર પડ્યો કે પાછો આવી શકતો નથી—રોશકીમન.

જે માણુશ હાથને અટકાવી પેટ ભરવાની દીએ શ કરે છે, તે બાંણુને કે કમાઈ ચોરી દયા બીખથી રેડવા માંગે છે—ઇશામકશ.

ઘણીઆંની છે નો ઘર છે, ઘણીઆંની વગર ઘર ને વન શરખું બાંણુ. જે પુરૂસને ઘરમાં માતા નથી અથવા પરતીવરતા બાએડી નથી તેને જંગલમાં બધું—પંચોપાખીઆં.

ખરા મીતરથી બધાઈનું નગારું વાગનાર નથી—ફેલવત.

માના પીઆરથી બીજી ચીજ વધારે મીઠી નથી—ફેલવત.

જે માહુરાથી વધુ બાંણુ છે તેની હું અદખાઈ કરતો નથી, પણ જે માહુરાથી થોડું બાંણુ છે તેની મને ઘણી દયા આવે છે—શર થાંમશ બરાંકીન.

ઘડની અશર પર પંડીતજના ભાશાંણુ કરતાં છાકરાની હાલત જેવી એ વધારે શરશ ભાશાંણુ છે—થેવીલ.

જેને જે શવભાવ તેડુકે નહી; પાંણી તપાવી થું તોએપણુ થું થાએ છે—પંચોપાખીઆં.

વેપારીને કાંઈ દુર નથી, વીદીઆવાંન જ્યાં જાએ તાંહાં તેના દેશ, ને મીઠું ખેલનારને શતરૂ કોઈ નથી—પંચોપાખીઆંન.

ઈંગરેજ ધારા બદીને શબ કરેછે; પણ ચીન નાં ધારા નેકીને ઈનાંમ બખશેછે—ગોલક સમીથ.

ખરાબ શંખતમાં પડ્યા કરતાં એકાંત પડેલા બેહુતર—ફેલવત.

બોલેબોલ પાલેલી સવાહ.

એક ઈંગરેજ ફેલે છે કમાવા ખાતર જ્યારે હું લંડન રહેર તરફ જવા નીકલ્યો ત્યારે માહારા બા ચે મહને સીખામણ દીધી કે દીકરા હવેશ સાચું બોલને અને તાહુડું તેથીજ કલ્યાણ થશે. મેં મારા પીતાધી રબ લીધી અને ગાડીમાં બેસી મારી યુસાફરી શરૂ કીધી.

મારી ગાડીમાં એક ડોંગી ઝોરત એક નાહુનાં છોકરાંને રમાડતી હતી તે બોલી કે “આ માડું છોકરું ફેલેવું છે !” મેં કહ્યું કે “બાઈ, ઘણુંજ બેસીકલી, ન જાણ અને કટકટીયું છે.” તે સ્ત્રી મને ગાલથી ઘોઈ ના બવા લાગી અને એક ગરહસથ તેની સાથે હતો તે મ હને ફેલવા લાગ્યો કે હું થેલોહું, મેં શરીયી માહુડું બો લેલું ઊંચકી ધરીયું અને હુમણે હાંસા તોચી થઈ. જે વી ગાડી ઊભી રહી તેવાજ થેલો ગરહસથ મારી સા થે લડ્યો. હું જખમી થયો પણ મહને એટલી દીલથી ધીરજ હતી કે હું સાચું બોલ્યો હતો અને મારા બાપ ની આજ્ઞા પાલી હતી. જ્યારે હું લંડન રહેરમાં પુગા ત્યારે એક વગવાલો ગરહસથ જેના હાથમાં એક ખા લી નોકરી હતી તે મેલવવા માટે તેની ઊપર ભાંસમણ પતર લઈ ગયો. તેણે મારી ઘણી આદરમાંથી મુલા કાત લીધી અને તેના ઘરમાં એક ખાંનગી નાટક તે સાંજે થનાર હતો તાંહાં મને નોતરું દીધું. હું તાંહાં ગયો પણ મહને બહુ કંસલો છુટ્યો. ખીજે દીવસે મેં પાછી તેની ભેટ લીધી. તે બોલ્યો કે કાલના નાટકમાં જે ગુખજ ઝોરત બેલાડી હતી તેને વાસતે ‘તમારું’ થું મતે છે ?” હું બોલ્યો કે “ઘણુંજ ખરાબ; નાટક તે કે મ કરવો તેહની તેને સુતલબ ખખર જાય એમ મહને લાગતું નથી.” તે બોલ્યો કે “એતો માહારી બાપડી છે.” ઘલરાઈને હું બોલ્યો કે “માફ કરને શેક, મેં જે મત આપયું તે બેલમાં જે ચાકરડી, પઈ હતી તેને લાગ

પડે છે.” તે બોલ્યો કે “તેતો મારી છોકરી થાએ.” હું શરી ધુલને બોલ્યો કે “મારી સુકે; જે આશક થયો હતો તેણે સઘલો બેલ બગાડ્યો.” થેલો ગરહસથ બો લ્યો કે “તેતો મારો ભાઈ થાએ.” હું વલી નસીબને સેરાપ ઈઈ બોલ્યો કે “ખરૂં પુછવોતે શેક ખીચારા બેલાડીઓના કાંઈજ વાંક ન હતો, ખેલ ચોતે ઘણો ખ રાખ અને કદંગી રીતે રચેલો હતો.” તે ચોટો મા છુસ બોલી ઊઠ્યો કે “ભાઈ બેલનો રચનારતો હું” એમ કહી મને તરત રૂખશ્ચત આપી અને જે નોકરીને માટે હું તલપતો હતો તે ખીજા માણસને સોંપી.

મેં પાછી ગાડી કરી મારા ઘર તરફ રસતો ધ રયો. આવી માહારા બાપને કહ્યું કે બવા મેં તમારી સોખાંમણ માંની છે કે સાચું બોલવું, પણ માડું કલ્યાણ થયું નથી !! થું આ પુરેસે બાપીકો સીખામણ પાલી હતી.

એક ઠગ શાહાબંદો.

આંક ૨ માં—આંક ૧ લો.

બ્યાલેકબનડરીઆ રહેરમાં લમેકાન નામનો એક ઈમાનદાર દરજ એક ઘણા હોશીઆર ચેડના હાત તલે પો તાનું કામ કરતો હતો. લમેકાન જાતે ઘણા હોશીઆર દરજ હતો; બ્યને આખાં રહેરખાના સઘઈ ચંચલ દર જની ઊભર સીવી વેતરી જાણતો હતો. બધી વાતે તે ઘણા સારો માણસ હતો, પણ તેનામા એક યોડ એવી હતી કે ને તે બ્યાલો હોશીઆર નહી હતેતો તેને તેનો ચેક ચોડા દાહાડામાં પેડો પકડાવતે—ને મનપર આવેતો કોઈ વખતે કવાકના કવાકવેર તે બ્યો યાકી જાત તાંહાં ગુપી શીવીબાન કરતો, ને નહીતો કે વલી બ્યાલો દાહા ડો કંઈ ઉંડા વીચારમાં હીલીઆ ચાલીઆ વગર ખસ બ મસયો બેસી રહેતો હતો. બ્યા વખતે કુકાંનમાંનાં ખીજ દરજ્યો તેની તરફ નિઈને બ્યમસયા બોવતા કે “વલી લમેકાન પાછો પોતાના પાદશાહી વીચારમાં પડીઆય.” વલી કોઈ કોઈ દાહાડે જરે ખીજ બધાએ મરીદમાંથી બંદગી કરી પોત પોતાને કાને નતા તારે, લમેકાન દરજ પોતાના ઘણાક દીવશની મેહનત કરી મેલવેલા પદશાનો ખરીદ્યો એક ઘણોજ બપકાદાર પોશાક પેટેડી રહેરની બ્ય દર ઘણી ઘંભીરખ બ્યને મગરોધી બ્યબથ કરતો હ તો. તેવામાં ને કોઈ તેનો રોસતદાર તેની બ્યાગલથી ન તો બ્યને પુછતો કે રોસતદાર લમેકાન, શી ખખર ? તે બપકામાંજ નરા પોતાનો હાત ઉંઘે કરી તેને નવાબ આપતો. એક વખત રસતામાં તેનો ચેક મલીઆ, બ્યને મથખરીમાં કહીડું કે, લમેકાન, તારો દેખાવતો કોઈ શા હાજમદાના નેવો લાગે છે ! આથી લમેકાન ઘણા હરખઈ ગ

થો અને જવાબ દીધો કે “શુ” તબુનેથી વલી એવું લા શુ” કે” ઘણુંક દાહાડા થયા માહારા મનમાં પણ એવો વી ખાંરે. ” આ વાતથી લખેકાન વધારે બેવકુફ થયો, અને પોતાના વીચારમાં આગલ કરતાં વધારે શુંતાએલો રે હેવા લાગે.

એક દાહાડે સુલતાનના ભાઈએ લખેકાનના ચેઠની દુકાનમાં પોતાનો એક પાદશાહી જોતો તેનું ભરતકાંમત સ ખારવા મોકલીએ. આ કાંમ લખેકાનને શેફવામાં આ વધુ. સાંજે જરે બધી દુકાનમાંથી બાહર ગયા તારે લખે કાન પેલા જભાથી લલચાઈને દુકાનમાં જ રહ્યો. તે જભા તરફ નેહન તેનું ભરતકાંમત, તેના રંગ અને તેનું કપડું ધણું પસંદ કરવા લાગે. પોતાના મનમાં વીચાર કીધો કે જરા હું પેહેડું. તેનાથી વધારે વાર રહેવાયું નહીં, અને એ તે તે જભા તેણે પેહેડીએ; અને જોએકે પોતાનો જભા હોય તેવી રીતે તે તેડેને બરાબર પેસેતો આપે. જ રાં હોલ ઘાલીને, અને મનમાં મનમાં મધન ઘડને દુકાન માં તેવણે ચોરીક આસપાસ વચાર મારી. પછી એક આ રસીમાં પોતાનું મોઢાડું નેહન મનમાં તે બેલવા લાગે. “એક સાહાજો કોણે? બીજા” બધાં લોહિના કરતાં વધારે ઉંચો પોશાક પેહેડે તે શાહાજો. હમણાં ને સુલતાન એક ગરીબ માણસના કપડાં પેહેડે અને ને મુક્તી આ ને કાઢી પોતાના સઘલા ઉંચા પોશાકો તથા ઘરેણા એકકોરે સુધીને શાદા કપડાં આલે, તે ગામમાં તેએનો ભાવ કોણ ખુણે અને કોણ એક કહે કે આતે સુલતાન! અને આ તે આપણે વડો સુભાં! અને આ તે આ નવાપરથી! અપ પણ અમીરને આપણે કેમ આલખીએ છીએ? તેની લીલી પાઘડીથી! અલબત્ત બધું કપડામાં છે! ને માતર આ વો એક જભા માહારી પારો હાપોર એમ કોણ કેહનારું કે હું શાહાજો નહીં! અને વલી માહારી પાદશાહી એ લાદ પણ મને બરાબર જણાઈ આવશે! પણ શાહાજો બનવાને માહારે આ આલેકસાનડારીઆ શેરે છોડણું ને ઈએ, કાંપકે હાંઆના લોક એવાતો બેવકુફ, કે માહારાં દરજીમાં કપડાંથી માહારી પાદશાહી એલાદ તેએ આલખી ચકતા નથી!”

પોતાના પડાવએના તખતની શેખમાં, શેખમલી લખેકાને લેવે અલેકસાનડારીઆ શેરે છોડવાનો ઠરાવ કીધો. તેણે વીચારીયું કે આ જભા કોઈ મેરુરબાન પરીએ, માહારી ઉંચી એલાદની ઈમાંની દાખવ માહારી ઉપર મોકલી એછે. આવા વીચારથી રાતના જરે બધા દુકાનમાં ચુનેવા હતા તારે પોતાનું ચોડું ઘણું બચાવેલું નાણું લઈ અને દીલ ઉપર પેલો જભા એલવી આવતો થયો. શવાર પડતાં શેરના દરવાજા આગલ તે આવી પેરિંચીએ, પણ રસતાના લોકો લખેકાનની તરફ ઘણા અન્ય ઘડને જોતાં હતાં તેથી તેને દલગીરી ઉપજવા લાગી. જમ જમ પોતે માંચું ઉંચું કરે અને વધારે કુંડાં કરી ચાલે તેમ લોક વધારે અન્ય ઘડું કે આપે ઉંચા પોશાકવાલો માણસ એક શાખણ રાહાદારની આગે રસતામાં ચાલેતો કેમ જાય. કોઈ તેને આ બેનું કારણ ખુણું તે તે જવાબ દેતો કે મારે કાંઈ અંદર સખળે. પણ આ બેલાસાંથી સઘલાં લોકો અચખી કરી હસતાં હતાં, તેથી આપણા શેખમલી શાહાજાએ પોતા

નો ભપકો વધારવાને એક છુટો ઘોડો વેચાતો લીધો. ને કે લખેકાન ચોડાપર બેસી જણતો ન હતો, તોપણ આ છુટો ઘોડાથી તેને ઘણું હેરાનગતી નહીં પેંહોચી. એક દાહાડે પોતાના ચોડાપર બેસીને તે આસતે આસતે રસતો કાપતો હતો, તેવામાં એક મુશાફર તેની આગલ આવીયો અને સાથે સુસાફરી કરવાની પોતાની ખાણ રેખાડી. આ મુશાફર એક જુવાન, સારો મેરુરવાલો માણસ હતો, અને લખેકાને તેને પોતાની સાથે મુશાફરી કરવાની રજા આપી.

આ નવા મુશાફરનું નામ એમાર હતું, અને વખેકાન આગલ તેણે પોતાની બધી વાત કીધી; આપણા દર શાહાજાએ તેના બદલામાં પોતાની તવારીખ એમારને કહી શંભલાવી, પણ પેલી આગલ દરજીની દુકાન, શેએ દોરો, અને કાપડ એ શબ્દો વાંત ખાઈ જઈ પોતાને વાશતે જણાવીયું કે હું એક મોટાં કુલને અને ઉંચી પદવીના માણસ છું, અને માતર શોખને માતર આ વી રીતે મુશાફરી કરવા નીકળીએ. એમારે પોતાની વાત કહી કે “ઘણી નાહાની વધથી કેરોના પાશા નામવર એલકીએની દરખાસ્તમાં હું ઉધરીએ, ને પાશને હું હુનેચ માહારી કરી જણતો હતો; પણ ચોડાક દીવચની વાત ઉપર નામવર એલકીએ પોતાની પાસે મને બેલાવી કહ્યું કે ‘જમ તું આજ શુધી જણેય તેમ તું મારી ભતરીને નથી, પણ અરમસપાનના એક મોઢા પાદશાહને દીકરો થાય. પણ તાહારા જનમની વખતે નિશીએ એવું વરતીયું કે જે તું ૨૨ વરસની ઉંમરના થાય તાહાં શુધી તાહારા બાપના ગામની હુમરાંથી બાહર રહે તોમ તારી ઉપર એક આકૃત આવી પડવાની હતી તે ટલે, એટલા માટે તાહારા બાપે માહારી દરખાસ્તમાં મને તારા જનમ પછી પુરત મોકલી દીધો હતો.’ પાશા એલકીએ મારા બાપનું નામ ને જણાવીયું નથી, પણ કેટલીક એવી ચોકચ ઈમાંની એ ને આપીય, કે માહારા બાપનું નામ કામ હું શોધી કાઢી ચકશ. આજે શમન આહીના બેઠો તેની ૪ થી તારીએ મને ૨૩ તું વરચ બેસશે. આલેકસાનડારીઆથી ૪ દાહાડાની મુશાફરીએ એલસેજાં નામનું શેરછે, તારું માહારાં વરચને દાહાડે મને દાખલ થવું નેહએ. તે હના દરવાજા આગલ કેટલાંક મને બલશે એમાર ને નામવર પાશા એલકીએ મને આપેલું આ ખબર હું આપય, અને તે વખતે તેએને ફેરવશ કે ‘જે માણસને તહુએ હીઆં સોધાય તે હું છું.’ ને તે સઘલાં માણસો એમ જવાબ દેએ કે ‘જે પેગમબરે મને શવાંત રાખીએય તેને હજારો સુકનારો તો હું તેએની સાથે મારા આપની આગલ જવશ.’”

લખેકાને શાહાજાની આ વાત ઘણા ધીઆનથી સાંભળી, અને જરે તેણે નિષ્ણ કે તેના દેસતદાર એક પાદશાહને દીકરો થાય, તારે તે પોતાની નીચ છુનીઆદ ઘણી સંભાળથી છુપાવા લાગે. દરજીની દુકાનમાં તે પોતાના વીચારોમાં ઘડી વખત શુંતાએલો રહેતો હતો, તે વખતે તેના મનમાં પણ આવા વીચારો ભગતા હતા.

લખેકાન હુવેથી પોતાના દેસતદારની તરફ અદેખાઈને જોવા લાગે. પોતાના મનમાં તે અલેકસાન કરવા લાગે કે એક મણ જ એક મોટા પાશાને ભતરીને ગણતો હતો.

તેની ઉપર નથી એ પોતાની મેહેરબાનગીનો વધારે વરસાદ વરસાવીને એક બીજા બાદશાહી ખાંદાંદાને નબીરી બતાવવામાં આવે છે કે જે એક રાજાને દીકરા થવાને પુરેપુરી રીતે લાપક, તેને ગરીબ મા બાપને પેટે અવતારીએ અને નીચા ધંધો શોધીએ. આખો દાહાડો આ વીચારમાં તે મશગુલ રહ્યો અને રાતની ઉંઘ અને દીધની ભુખ સહી નીતી રહી. રાતે તેને યુતવગ ઉંઘ આવી નહી, પણ આમદાદમાં જરે શાહજાદો આખાર મીઠી ઉંઘમાં પડેલા હતા, તારે લખેકાનને એક મેહુલે વીચાર આવ્યો. તેણે વીચારી કે જે શાહજાદો આખાર હમણા મરી જાય તો તે શાહજાદાનું નામ લઈ એવસેરની શેરના બાદશાહના દીકરા દાખલ ખપતાં અને કંઈ અડચણ પડે નહી. પાશા એવ કૃતિએ આપેલું ખંનર, કે નથી કરીને શાહજાદો પોતાના બાપનું નામ તથા ગાંધ શોધી કાઢાડવાને હતા, તે તેના પટાની બાહર લટકવું હતું તે ખંનરનો હાથે તદન જવેરાતનો બનાવેલા હતા અને તેની અંદર ઉંચા હીરા સુધી લીધેલા હતા. આખું ખંનર યજ્ઞીન સરસ કારીગરીનું અને ધણું કીમતી હતું. લખેકાન તેની મેયાન માહેથી તેહને કાઢાડીને જોવા લાગે અને તેની ઉપર એક લેખ માલમ પડીએ કે "જે ખોદાની ખરજ હોય." લખેકાન દરજ ખોલીએ "હા ! જે ખોદાની ખરજ હોયતો આ જુવાન પુત્ર શ હમેશગીની ઉંઘમાં પડે, અને પછી હું—હા ! ઈનચા લાતાહ—શાહજાદો આખાર યધય." તેણે પેલું ખંનર પોતાના હાથમાં પકડીયું, અને શાહજાદો આખારની ઉપર ખારવાને વાસતે હાથ ઉંચકીએ, પણ તેવામાં તેની ખરતી વખતની ચીચીઆરી, તેનું લોહી, તેનું તરકડું. એ સમયે તેને પાદ આવી ગયું, અને તેનો હાથ ખંચા થો. યુવાન વીચારથી તેનું દીલ કંપીયું, અને એકી કરવાને તેણે ઠરાવ કીધો; તેણે ખંનર લીધું, અને વીચારે કીધો કે શેરમાં એણે દાહાડે વેરેલા હું નવશ, અને તેવાખે જે શાહજાદો પોતાના હકનો દાવો કરવા આવે છે તો, લોકો તેને એક ધુતારમાં ખપાવશે, એવો વીચાર કરી પેલું ખંનર તેણે પોતાના પટામાં ખોસીયું, અને શાહજાદો આખારના વધારે ચપલી ઘોડા ઉપર સવાર થઈ કેટલાક કોરા નીકલી ગયો. અસતે આજે રામદન મહીનાનો બીજો દાહાડો હતો, અને હજી ૭ દાહાડા ગુચા ફરી કરવાને બાકી હતા; પણ રમ્બેને શાહજાદો તેહની પછવાડે આવી તેને પકડી પાડે, એવી બીહીકથી લખેકાન ખુબ દોડાવતો આગલ માલીએ, અને બીજો દીવશે સાનરે એવસેરજ શેરના ખીતારા તેની નજરે પડવા લાગા. હજી પુરેપુરા બે દીવશ તેને વીચાર કરવાને માટે રહેલા હતા, અને અગરમે તેની હુમાઈ પકડાઈ આવે તો અતે પોતાના કેવા છુરા હાલ થાય તેના વીચારથી તેના દીલમાં ધુનરી છુટી હતી; પણ વલી પાછો એક મોટા બાદશાહનો શાહજાદો બનવાને વીચાર તેવામાં આવતો અને તે વીચારથી હુરખને પોતાનું હાલેલું દગાખેર કાંમ પાર પાડવાને તેણે ઠરાવ કીધો. શેર આગલ એક ખજુરીના બહાડની હેઠે ઘોડાપરથી ઉતરી તેણે વીચારે લીધો, અને કસોલે વખત આવે તાંહાંશુધી વીચારમાં ચકચુર તેન જગાએ રહેવાના ઠરાવ કીધો.

અતે "કસોલે દાહાડો આવ્યો. શવારના પોઝારમાં લખેકાને ઘણાં હુરખથી સાંમે શેરના દરવાજા આગલ મારેલા તંબુએ જોયા. જલદીથી તેણે પોતાનો પોશાક પહેડીએ, અને પોતાના ઘોડા ઉપર સવાર થઈ મારે પડે જોશમાં દોડાવતો, એવસેરજ શેરના દરવાજા આગલ આવી પોહોતો.

તાંહાં એક જુદો માણસ બેઠેલો હતો, અને તેની આસપાસ સરદારો અને સખલદારો, ઉભેલા હતા. તે જુદો માણસ અને બીજા સખલાએ નોકાઈ અખસતો આવવાનો રાહો જોતા હતા. જોવા લખેકાન આવ્યો તેવા સમયે ઉભા થયા. લખેકાનના પેટમાં બહુ ધાસતી હતી, અને તેની છાતી પકપકતી હતી. પેલા જુદા માણસને તેણે કહી આખરથી શબ્દો કીધો, અને તેને કહ્યો નમ્રોને પગે પડીએ; પછી તેણે નામવર એવકીમેનું ખંનર તેને આપીયું અને ધુનતે આવજો મોલીએ "કે જે માણસને તેમણે કીધાં સોલાયનું હું છું." પૂછેલા જુદો માણસ મોલીએ "જે પેગખબરે તુંને શબ્દોત રાખીએયો તેના હજારો શુકયાના." તેના આખખાથી હુરખના આંધુની ધાર ચાલતી હતી, અને તેણે કહ્યું કે "આવ, માહારા પીઆરા દીકરા, આખાર, અને કોટી કર, કે હું છુડુંને આથી રવાદ રેવું !"

આ પીઆરે જલેલા શબ્દોથી લખેકાનની છાતીમાં કંપ થવા લાગ્યું, પણ હવે તેહને કોટી કરીઆ વગર માલીયું નહી. જોવા તે કોટી કરી રહ્યો તેવામાં સાંમેથી તેણે એક ઘોડેસવાર આવતો દીઠો, અને તરતજ નિયું કે ખરો શાહજાદો આખાર પેલા લખેકાનના છુદા ઘોડાપર સવાર થઈ જમ અને તેમ જલદીથી શેર તરફ આવતો હતો. લખેકાને હવેતો જ અને તે ખરી, તોપણ ને દગો રમીએ, હતા તે પાર ઉતારેલા હોવા પકો દેડાવ કીધો.

શાહજાદો આખારે શેરના દરવાજા આગલ આવી કહ્યું કે "યોખો, અને એક નાપેકાર ઠગારાથી સમજા ઠગાવાનાં. હું—હું પોતેજ ખરો શાહજાદો; આખાર છું."

સમજાએ આ બતાવતો અમરતીમાં પડીઆ અને પેલા જુદો બાદશાહ આ બતાવના ખોલારો ખંગતો હોય એવી રીતે લખેકાન તરફ જોવા લાગો. આ વખતે જાણે કે કંઈ અમરત નિયું બનીયું નહી હોય તેમ, અને કંઈ પેરે લખેકાને કંહયું "ઓ નામવર, મુરખી બાપ, પેલા માં જુસથી તમે મુલક ઠગાવાનાં; હું ધારૂં કે એ માતર એક ફેરી ફરનારો દરજીએ, જેના મનમાં હોવા વીચાર ભમેય કે હું એક બાદશાહનો દીકરો થાઉંયું, અને આપણા ગુચા કરતા એક આ હાલતને વાસતે તે દયાને વધારે લાપક છે." આ સમજાથી શાહજાદો આખારનો ગુપ્તો એટલોતે વધીએ કે તે લખેકાનની ઉપર ધસીને તેને ખારવા જતો હતો, પણ તેવામાં, કેટલાક અખલદારો વચમાં પડીઆ, અને બાદશાહના હાકખોથી આખાર શાહજાદાને ખુબ સીકરી લીધો.

શાહજાદો આખાર નીજે ગાડો બની ગયો. પણ જરે જુદો પાદશાહ તેહની નજીક આવ્યો તારે તે મોટે શારે મોલો ઉઠીએ કે "ખરેખર માહાર હુધું મહુને કેલેય કે તું ખરો માણસ ! મારી માને ખાતર તું અને શાંલવ." જુદો પાદશાહ મોલીએ "ખોદા તારો ઉપર દયા કરને ! વ

હી બીયારા પેલાનું મગજ ભરેમ ! આવા ગાંડા વીયારો બીયારા એ માણસના મનમાં કેમ આવતા હશે ?”

લખેકાનને હાથ ધરીને, અને તેની ઉપર ટેકો ઢળે, છુટો પાદશાહ આગલ માલીએ, અને બંધે જણા ધણા ભ પકાદાર શાનવાલા ઘોડા ઉપર ચવાર ધઈ મેઢેલ તરફ ર સરો લીધો; અને તેઓની પાસેથી બીયારા ઝોમાર શાહાજીદને એક ઉંટની ઉપર ફોરડાંથી ખુમ શીકરીને એક બંધવા દાખલ શીપાઈએ લઈ માલીઆ.

જે યુદ્ધ માણસને લખેકાન દરજીએ, આવી રીતે ઠ ગીએ તે શુભતાન શાઉદ. હવે, તે મોટી ઉમરે પુગો તાં હાંથથી તેને એકબી છોકરો નહી હુતો, અને તેના મન ની આ એક મોટી ઉમેદ પાર પડી નહી. અતે તેની રાંણીએ એક બેઠાને નનમ આપીએ, પણ તેના નનમ ની વખતે જોશીએ, એવું વરતોઈ કે તે શાહાજીદો રર વરથની ઉંમરે પુગે તાંહાંથી શુભતાન શાઉદના ગામની બાહરે રહેલું નેઈએ; નહીતો કે કોઈ બીજે શખસ તેની ઉપર અદાઈ કરી તેનું તાજ તખત તેની પાથેથી છીનવી લેવાની ધાશતી રહેશે. આ ધાસતી ટાલવાને ગારે શુભ તાન શાઉદ પોતાના રોસતદાર નામવર એલફીમિના હાથ માં પોતાના નાહાના શાહાજીદને શોધીએ, અને તે રર વરથની ઉંમરે પુગે તાંહાંથી તેના ઉંમર વંથની તેને બ બર પડવા દીધી નહી.

મેઢેલ તરફ જતાં લખેકાન જરા હીમત રાખી એવી તો ભપકા ભરેલી રીતે શુભ શુભતાન શાયે વાત કરવા લા ગે કે તેથી તે ઘણા ખુશ ધઈ ગયો. તેઓ શેઠરના દર વાજમાં પેઠા, જાંહાં શયરે ઢેકણે ખુશાલીના પોકારો, રોશની, આતશબાજ, કુલ, સુનેરી ભરતથી ભરેલા ગાલી આંચો, શયલું નનરે પડવું હતું, અને આખા શેઠરમાં શુભ મઝી રહી હતી. શયથાએ આસીરવાદના વરસાદ વરથાવતા, અને તેઓને શાહાજીદો આવી સારી હાલત માં લાંખી ખુદે તેઓને આવી મલોએ એટલા વાસતે પોદાતાવાના હજારો શુકર કરતા. શયથાના મેરોડાંમાં થી શાહાજીદો ઝોમાર એવા શયરો વારેવાર પડતા, અ ને દરજ લખેકાન આ શયલું ઘણા હરખારી અને મનમાં શયથા પાંખી, પોતાની શારેલી યુગદ પાર પડેલી જોત હતા; અને બયારો ખરો શાહાજીદો ઝોમાર ઉંટની ઉપ ર એક બંદીવાન તરીકે ડોલા ખાતો પોતાના મનમાં બ લતો હતા, અને કોઈ તેને વાસતે પુછવું તે શીપાઈએ કહેતાં કે તે “એક બયારો શુપાફર—દરજી, જેનું ભેજુ ખીચી ગયું.” આવી રીતે જે ઝીનજરો તેને આદ માનને વાસતે બતાવેલી, જે રમત ગમત તેની મોળને આ તર ઉભી કૌથેલી, જે લોકો અને ગામને તે ખરો હુકદાર સ રદાર તે સયથાની વચ્ચેથી એક ભેજું ખીચેલા બંદીવાનની માફક ઉંટની પીઠ ઉપર શીકરાઈ ડોલા ખાતાં ખાતાં પોતા ને લઈ જતાં જોઈ તે મનમાં ઘણા ખેદ પાંખતો.

આવી રીતે આઠ દાહાડાં શુપાફરી કરી શુભતાનના પાખેતખતમાં બાદશાહી મેઢેલ આગલ શયથાં આવી પુ ગાં. મેઢેલમાં ઘણા શીનગાર કીથેલો હતા અને શયરે ઢેક ણે મોળમજાહુ અને ખુશાલી શીવાએ કયું નનરે પડ વું નહી. - શાંજનો વખત હતા અને હાંડીઓમાં દીવાની

હાર લાગી હતી, અને શયરે ઢેકણે બાગમાં અને મેઢેલમાં એટલીતો રોશની હતી કે જાણે આકૃતાબ પરકાશતો હો પ—અને આખો મેઢેલ માણસનું નહી પણ કોઈ પરી યોનું મકાન હોય એવો નનરે પડતો. મેઢેલના એક ઘ ણા મોટા દબદબાવાલા ઝોરડામાં, પરધાનોની વચે રાંણી વલીદ પોતાના નામવર ખાવંદ અને શાહાજીદાની રા હા જોતી બેઠી હતી. રાંણી એક દબદબા વાલી જુનરોગ ઝોરત હતી, અને પોતાના ખાવંદની માફક પોતાના દી કરાને નનમીઆ પછી કુલ જોયો નહી હતા. પણ વા રેવાર તેના વીયારમાં રહયાથી તે શાહાજીદાને આકાર તેણીએ ઘણી વખત સપનામાં જોયો હતા, અને તેણી ના મનમાં તે એવોતો આજોહુખ ઠસીએ હતા, કે ઘણાક લોકોની સંક્રમાંડેથી તે પોતાના શાહાજીદાને એવખીશ કે. આ ઉપરથી જાહારે છુટા શુભતાને તેણીની આગલ લખેકાન દરજીને લાવી કહ્યું કે—

“જે, જે શાહાજીદાને જોવાને તું આટલી વખત ધ જોજર હતી, અને જેને મારે તું વારવાર દબગીરીમાં રહે તી, તેને તાહારી આગલ હું લાઓમ.” એટલા ઉપ થી તે દબગીર ધઈ વખતમાં મેલી ઉડી કે—

“શું ! આ માહારો દીકરો ! ના, ના, પેગમબરે વા રેવાર માહારા શાહાજીદાની તથવીર મને દખાવીમ તેવો આ શખસને ચેઢેરો નથી.”

શુભતાન શાઉદ પોતાની રાંણીને આ વીરો કપકો આપવા જતા હતા, તેવામાં એકાએક ભારે જોશથી ઝોર ડાનુ બારણું ઉઘડીયું, અને તરતજ શાહાજીદો ઝોમાર શીપાઈએના હાથમાંથી છુટો અંદર દાખલ થયો, અને ધાકી ગયો હતા તેથી તખતની નનદીક રાંણી આગલ પ ડી મજ મોરેથી બોલીએ—

“એ કહર આપ ! મહને હીઆં મરવાદે ! આ લો ઠોને કુરમાવ કે મહને મારી નાખે, કાંકે આવી હીનપસ તી હું વધારેવાર ખમી શકનાર નથી.” આ ઉ પરથી ઘણો ઘમસાટ ધઈ રહ્યો, શીપાઈએ દોડી આ વચ, અને શાહાજીદા ઝોમારના કૂરીથી ખુસકા ટાટ કરતા હતા, તેવામાં રાણી વલીદ આ બીનાથી ઘણો અચ રત ધઈને પોતાના તખત ઉપરથી ઉતરી પડી, અને ચોકી બાંનેને યોજવાને હુકમ કીયો. આ ઉપરથી છુટો શુભતાન ઘણો ચીરડઈ ગયો અને મોરેથી બોલીએ કે “એ શીપાઈએ, બાંધે આ ગાંડાને ! અને માહારો હોકમ શાંભસો; મને એ ખવાનેન—અને કોઈ બીજને નહી—આ મેઢેલમાં હુકમ કરવાના હકકે.” આને જે શયથા ઉપરાલો તખતની આ સખાસ હતા તેઓની તરફ ફરીને અને લખેકાન દરજીના ખમાંની ઉપર હાથ મુકીને બોલીએ “શાયી શાહાદતોની સાંમે એક ઝોરના સપના ટકવા ન જોઈએ. આ માહારો ખરો દીકરોહા. હું કૂરીથી કહું છું કે, આજ માહારો ખરો દીકરોહા, કાંકે આપણી કબુલાત જુનખ, જેન શખસ નામવર પાસાં એવકીમિનું ખનર માહારી આગલ લાવીએ.”

શાહાજીદો ઝોમાર બોલી ઉડીએ, “એ ખનર તેણે માહારી પસેથી ચોરી લીધું ! એ મડાંલ મને મુશાફરી ક રતાં મલોએ, તેની આગલ મારો બધી વાત મેં કહી, અને એ નાપેકારે માહારી સાથે દ્યો કરી વીસવાસાયાત

કીધોછે.” આથી કરીને સુલતાનના મન ઉપર કંઈ અસર થઈ નહીં. તેના મનમાં વીચાર થણા ધીમે પેસતા હતા, અને એક વખત પડા પછી નીકળી શકતો ન હતા. તેણે શાહાજાદા આમારને ધક્કા મારી બંદીખાને લઈ જવાને હેા કમ કીધો, અને લખેકાન શાહાજાદાને પોતાના છુપા આરડા માં લઈ ચાલીઓ.

રાંછી વલીદા આ ઉપરથી થણી દબારી થઈ. ને કે તેની પાસે કંઈ બરાબર સામેતી ન હતી, તોપણ તેની આ તરી હતી. કે તેના આવડ કેઈ કઠારાના હાથ ઉપર કઠારાં ગયોછે. આ કઠારાં કેમ શામેત કરવી? ખરૂં જોઈ કેમ શાહુખ પડે? અને છુદા સુલતાનને તેની છુદા કેમ દેખાડ વી? આવાં વીચારો તેણીના મનમાં આવવા લાગા. તે છુદાએ, ને અમલદારો સુલતાનની સાથે ચેડેરનાં દરવાજા આ ગલ શાહાજાદાને લેવાને ગયા હતા, તેઓને પોતાની હજાર બેલાવીઆ, કે તેઓને મોડોડથી ખરી હુકીકત પેતે શાંભે છે, અને પછી પોતાનાં સંઘથી વીચારાંસુ કેટલાક નોકરોને નેગા કરી, તેઓની સાથે આ લાંબગડના નીડેલા લાવવાને કંઈ સરસં ઉપાય સોંધી કાઢાડવા વીચારે કરવા બે ઠી. કેટલાક લોકોએ પોતાના વીચાર કહી સંભલાવીઆ, પણ તે સંભલાં પસંદ પડીઆ નહી. અતે તેઓમાંનો અલેકશાલી નામનો એક ડાહ્યો યુવરોગ મરદ બોલીઓ “આ નામવર ચેડાંછી, ને મારી પાંદડાસત અને લુંલાવા ખવાડતી ને રોપેતો હું ધારૂં મ કે, ને શખસ પોતાના હાથમાં ખંબર લાવો, તેણે ને શખસને તમેા નામવર તમારા ખરા દીકરા શાહાજાદા આમાર દાખલ ગણીઅ, તેને વાસતે એવું કહીધું મ કે તે, લખેકાન નામનો એક મુસ્લેસ યુસા કર દાહો.”

રાંછી બોલી “હા ખરી વાત! પણ તે ઉપર તું શું કે હેવા રાંછો.” અલેકશાલાએ કહીલ, “નામવર રાંછી, ને આ દગામીર, કઠારાંએ ખરા શાહાજાદા આમારનું નામ પોતે લઈને, પોતાનું ખરૂં નામ તેની ઉપર આલવધું હેાવ તો કેમ? હું કંઈ ખાતરીથી કહી નહી શકતો, પણ ને જે નેમ ધરીયું મ તેમજ હેાવતો, તે દગામીર મંડાલને પોતા ની ખરી હાલત જણાવો, આપણે આ તાલ વગાવીએ કે—

આટલું કહેવા પછી રાંછી વલીદા તરફ જઈ તેણીના કાનમાં યેાડુ અલેકશાલાએ કહયું. તેનું બેલવું રાંછીને થણું પસંદ પડીયું કંઈ તરતજ ઉઠીને તે તેણીના આવડ સુલતાનને શોધવા ગઈ.

પેહેલું પગલું—માનો હરખ.

પેહેલું પગલું! એ શખદો કિલ્લા સંખ્યાખંધ વીચારો ઊતપન કરેછે. પેહેલાં પગલાંની ઊપર મા છુપના લવના સુખનો મુલ આધારછે. મુસાશર પેહેલું કદમ જોઈ લેરેતો પોતાની મુસાશરીમાં નીશશલ થા યછે. અજબાસી પેહેલું જ કદમ જોઈ લેરેતો જનમ તુ

લીક તેના અજબાસમાં જોાટછે. ઈમારતનાં પાયા માટે જમીનમાં જોડી રીતે મારેલો પેહેલો પાવરો શધ્ધી ઈમારતમાં ખાંભી દાખલ કરેછે. જોડી રીતે રોપેલું પેહેલું બી આડને ઊગાડનું નથી. પેહેલું કદમ ખયાંને ઊગાડનારછે કે તેને સદનતર મારનારછે. વાહાણનું પધન નાખવાની દખ્ખાં લેરેલી કીરીઆમાં તેના લ ખંપતી માલેકના મનમાં જલવીશ માટે આશ્ચર્યે અથડે જોવા વીચાર આવે તે કરતાં છુલંદ વીચાર એક કંગા લં મુપડીમાં વસતી ગરીબમાં ગરીબ માતાના મનમાં તેના ખયાંનું પેહેલું કદમ જોઈ આવેછે. પાસેના ચી તર તરફ નેધાડ કરે. અસલી વખતનો એક રૂમી કખીલો દેખાયછે. માં કાય ઊપર લેડીછે અને દારી ના છુપને ટુપ એક થુલ ખસું ઊલુંછે. પીઠ ઊપર પ ડી રેહ્યાંનો વખત વહી ગયોછે અને યગ ઊપર તર રેહવાની પેહેલી કોશલ ખયાંએ કરીછે. એ પેહેલું કદમ માતાને હરખાવેછે. જેનું તાહાડ પેહેલું કદમ ચી ધુંછે તેવાજ દુનયામાં માહારાં ખયાં સીધે રસતો ધર ને, એને મક્કતા શખદોથી મા પોતાના બાલકને આસી રવાદ દીએછે. પેહેલાં કદમથી ખીળ અને ખીળાં ઊ પરથી તરીળાં એમ લંદગીના શંદીઆં પસાર કરતાં ને પેહેલું જ શંદીઊં પસાર નહી થાયતો દાદરને મથા લે જઈ મેસવું એ માહાલછે. પછી આડા એને અવલા શંદી લીધાના માહાં પરીનામનો પાર નથી. ને ખયાં નું પેહેલું કદમજ જોઈ હોપતો તેહને તરત સીધું કર વું. અંધારી કોઠડીમાં પડેલાં, બેડીઆ તલે ચંપાયલા કીદોને તેહની જેનું કારણ પૂછે, અને જેમ મુસાશર એ ક લખકા લેરેલી નહીનું મુખ જોઈ તેના મુલ તરફ જતાં એક ખારીક દોરઃ સરખો જહુરો જોઈ આશચર્ય પાં ને, તેમ તે કીદની ખરાખીનું મુલ એક કદાચ વડાણો ચોરવાનો વાંક જોઈ આપણને આશચર્ય લાગા વનાં રેહનાર નથી. અલાગણી તે માતા ને પોતાના બાલ કનું પેહેલું કદમ તપાસે નહી. એકવાર ચોરી કરવા દેઓ, એકવાર છમને બદ શખદો કાઢાડવા દેઓ, એ કવાર મુરો, કપર અને હેવા ખીજા હવેસોને ખાહાર પ ડવા દેઓ અને ખયાંનો ખરાખીનો પાથો રચાયો એ મ સત માંનો. ને કદમ તહને આજે વગર વીલને પા છું શેરવી શકો, ને રસતો તહને આજે સેહલથી બદલી શકો તે કાલે, તેમ યરમ દાહાડે, અને એમ આગલ વધતાં, વધારે અને વધારે વીલમ, વધારે અને વધારે મેહનતથી

કરી શકનાર નથી. ખાંચાના કુમલાં મગજ ઊપર ચચાઈ અને ઇશવરની દેહિયતનો છાપ ઊઠાવે અને જાંઘુથી તે જવજો તાંડુંથુધી તે છાપ કાઢી અસરથી ની કલનાર નથી. પણ ખદી અને ઇશવરની નાશરમાંની માં ગુનરેલી જાંઘીવાલા પુરુષના પથર સરખાં જડ મન ઊપર ગમે એવાં હુથીચારેથી નેકીને છાપ ઊઠાવવાની તજવીજ કરે અને સોમાં એક દાખલામાંથી તહમે ફલદરૂપ થાયોતા ગણીમત ગણાય. દરેક મા ખા પની પવીતરમાં પવીતર ફરજ છે કે પુખત ધ્યાનથી પોતાના ખાંચાના દરેક આરસામાં પેહેલાં કદમ તપાસે. વરસગાંઠ અને લગનથી હરખ ઊપજે તે કરતાં વીશિશ હરખ ખચાંના પેહેલાં કદમથી માતાને ઊપજવે. જોઈએ, અને જો નવા ઘરમાં જવાને સુહુરતની અગત જુવો તો ખાંચાને પેહેલું કદમ શીખાડનાં ઇશવરના નામ સું સુહુરત કરજો.

નાળાં અને તેનું સાસરું.

“શ્રમજેયરની આ પ્રજા, મધખા છે મંઝાર;
એક કુટુંબી આપણે, એક પિતા પરિવાર.
કાળા ગોરા કોપ છે, ધન હીણા ધનવાન;
કહે ન હજીકાકેયને, મધખા એક મંઝાર.”

કો ૬૦ ૬૦

“વર્ધદાન તમે મને પસંદ નથી; કેઆરથી નથી, તેની મને ખબર નથી, શું કારણ, તેનું પણ મને ખાંજ નથી; પણ એટલું જાણું છે કે તમે મને પસંદ નથી.”

ઉપલે વાકીય વાચી ધણાએ પુછસે કે ભાઈ ભરે કાઈ કારણે નથી તારે વર્ધદાનને ધીકારી કાઢાડવાનું કેડું એવ કુદી ભરેલું છે. એવકુદી ભરેલું છેતા ખરું પણ તે છતાં કેટલાએક લોકો વગર કારણે, વગર જાણવે એક માંજસને નાપસંદ કરે છે અને ધીકારની નજરથી જુવે છે. એથી કરી ધણા કુટુંબો, સંસાર અને ફનીઆમાં એસરમજુતી અને કલ્યાણે કંકાસ માણુ થાયે છે અને સેવટ માંડું આવે છે.

શુરત રસેશમાં પાહાલન નામે એક પારસીનું જેતી વારી ઉપર ગુનરાંન કરતું કુટુંબ સારીપેટે આસકાર હતું. પાહાલન જેતીવારી કરતાં કરતાં જાંઘુએ પોહાંચીઆ હતા અને શુરત રહેરના વેપાર તેની નાધલી વચમાં એટલેતા હલમલી રહેતો હતા કે ચોતરફના લોક વેપારને અરથે તાંહા આવતા હતાં. એવા વેપારના ભરમકર વખતમાં જરે જે તીવારી લોકો મેલી રહે રૂ અને વેપારની બીજી જનને પાકવવા પછવાડે લાગા, તારે પાહાલને બાપદાદાથી માલગુ આવેલું જેતીવારીનું કાંમ તેના પુર બલથી મચાવી નાખી ઉં હતું અને જોએઆ અનાનની જેતીવારી એક હાથ કરી એકો હાથ તેમ તેનું કારખાનું માલવા લાગું. વધી શા

રાં ભાએ તેને માર પાંચ છોકરાઓ હતા તેવા તેને આવા વખતમાં સારી બાજુ થઈ લાગા હતા. એ રીતે આ ગલ મેલેલા પદસામાં સારી રીતે ઉમેરો થતો ગીએ અને પાહાલન ખેડુત જે પદસાના જવવાલો ગણવા લાગે.

વમલો છોકરો અહમન વેપારને મારે બાપથી છુટે પડેલો હતા. થોડીએક સુદત પછે એક દીવસે પાહાલનના વડા છોકરા સાવકને પરજવાની ધાંધુમ થઈ રહી હતી, અને તે દીવસે ધનાં છોકરા અયાં તથા પારપાહોરી તથા મેા હાલા ફરીઆના અલી ખાવાને ભેગાં થયાં હતાં, તે વખતે પેર સનેા સીપાઈ એક કાગળ લેઈ આવીએ હતા તે ઉમેડી પાહાલને થોડેક વાંચી પોતાની બધીને કેહે છે, જીયું હીમાં આખર પેલો તારો દુસ્તો અહમન નાનાભાઈની નાળાં સાથે પરજીએ! હોરી દોસી ટુરત બોલી ઉડીઆ, શું નાનાની નાળાં સાથે આખર પરજીએ, પરજીએ ખરો તારે; જા સુખી થયો મુષરે ને તોપલે; રીતને પદસાતો લાવી હશે. એથી ખાંદાંન ભાગી તુડીને ખાખ થઈ ગઈ તે લેવે આ છોકરીને ઉડાવ કરી મેલેએ તે, હુતો એક કુદી બદા મ નહીં આપું. જેતીવારીતો રહી પણ એક તેજો મારતા વરીક નથી આવવરું. અરે! હુતો મારી સીરીએ નહીં અહુડવા રેવું, અને આપરા જેતરમાં પગબી નહીં સુકવા રહેને

એટલામાં પાહાલનની એક છોકરી રતનબાઈ બોલી આએ અહમન કોણસે પરજીએ!

હીરાં—વરી પેલો નાળાં સાથેનતો!
રતનબાઈ—હીક હીક ખાણું! સારીપેટે પેટ ભરીને ભાઈ ખાસે. જે વરશની વાતપર અડીઆં આવેલી તે માં એ તમોને ખબર છે કેની. આમાં હાડકેની ને પેહેલાં ખા પનાં ઉછલતા વખતમાં લારથી ઉપરેલાં તે હુમણાંતો બીખ માંગતાં થઈ ગયાં પણ આગલી થોડાંની કાંઈ થપ જરે!

એટલામાં વડો ભાઈ સાવક બોલીએ, અરે એ પોરીએ છેતરાઈ ગીએ, એને દમરીની વક્ષ નથી. કાંહાં જઈને ફસીએ. અરે! એ બાઈતા એવા અલીઆં છે ખુરરીએ જેરીને અહમના પાસે કામ કાવસે. થોખોતા ખરાં, થોડા વખતમાં ભાઈનાં સનાનના કાગળે આવસે. ભાઈતા પરજસાવાલ કરી લોભાણ રહેને.

પાહાલન—તારે નાં, સાવક; આ સું કાગળમાં તે સાકે લખે છે કે “માનાજી પરજસા તરકું મેં જીયું નથી કેમકે હું સારીપેટે વાકેડે હતા કે એ નાવારેશ છોકરીના વખત અતીશ મારીક આવી પડેલો હતા, પણ હું તેની નેકી અને મંચવાઈ જીવે પરજીએ.”

હીરાં—એતો હવે એમનતો, વાત પડી ગઈ જારી, મેં એ નાદાન પોરીઆને સમજવીએતો કે ભાઈ જલદી થી પરજીએ અને આપરા શુરતવાલા હોખા વખારીઆની છોકરી નાનીબાઈ ખાપની એકપુરો તે મેં પરજસા લેતી આ વસે અને સુખી થઈ જશે તેથી તેની સાથે પરજીએ, પણ નહીં. ભાઈનેતો લેહેકા કરી માલતી બધી જોઈએ તારે એ મ ફસે. પાહાલન પેલા રૂપીઆની અતીઆરથી ઉધારાણું કરોતો સાડું નહીંતર થોડા વખતમાં આવણે શાંલવેયું કે અહમન સકાઈ થઈ ગયો.

આ વાતથી ધરમાં પોકારો થઈ ‘રહેએ અને નાળાં’

૧. ઓવખતાં નહીં ઓવખતાં સરવે તેની ઉપર ઉતરી પડી માં આખી વખત તે દીવસે એની એજ વાત ચાલી અ ૨ તરેહવાર દીકા થયા કાંધા.

સરવે બહુ રહ્યાં હવે હુમને પાછુ બોલવાની રજા આ લાતો પેઢેલાં બહુનની થી કંટસોક બોલાશે કરીએ. બહુ મનને ખેતીવારી કરવા આગમ્ય નીશાએ ચુકીએ હુતા તાં હાં તેનું દીલ લાગાથી તે કંટલુક શીખીએ અને જરે આ ૨ તેને ખેતીવારીમાં નાખવા ઉઠાડી લેવા માંડીડ તારે તે થણા નારાજ થયા.

ખેતીવારીમાં લાગ લેવા છતાં તે અવાર નવાર તેવા પારખોસીએ પાસે વાંચવા જતો હુતા અને મન ચપલ તેથી જ કોઈ વેપારીએ મહે તેનેથી આસપાસની ખબર ખેવવ તો હુતા. એમ કરતાં ખેતીવારી ઉપરથી તેનું દીલ ઉઠી ગઈ અને વેપાર કરવા ઉપર તેનો બહુ છવ થવા લાગો.

એક દાહાડે કંટાલીને બાપને પોતાનો ખરો વીચાર નજાંવીએ, તે ઉપરથી તે થણા રીસે ભરાએએ; કેમકે પા હાલનનો વોચાર એવો હુતા કે ખેતીવારીના કંધા સવાય સથવા કંધા હલકા અને તેમાં ચોરી હુચાઈ, તથા લાભ રી કરવાની નજરે એવું તે ખાનતો અને તેથી આ બાપ દાદાના ઉત્તમ કંધા ઉપરથી ધેઆંન ખસેડી વેપાર ઉપર જઈ પડવાથી હલકાઈ લાગશે એવું વીચારી નો પાડી. પણ બહુમનને રોજ કંટાલેલા અને નાશીપાસ એક એક દીવસ પાહાલન ગાસે થઈ બોલીએ કે "જન લાઈ તને કેમખતની મુખ પેહેલ તો જ કંધો કર અને આનહીની તુને હું મારી કાઢઈ ખસેડી ચુકું. તે આપ પાંચ હજાર રૂપીઆ છે તે તુને હું ઉછીકા આપું છું અને પાંચ વરસમાં તે મને પાછા ફરવી આપવા. એમ કહી તેનું લખત કરી લી ધું અને આ તથા બાપે તેને તે દીવસથી છુટો કીધો અને ફરી બાપનાં કંધામાં સામેલ કરવા ના પાડી, તેને સુંબઈ એ કે ફરના સગાને તાંહાં મોકલો આપશે, મોકલવા આગમ્ય માંએ હોમા વખારીઆની છોકરી નાનીબાઈ સાથે પરણવાને ભાંભાઈ કીધી હતી, પણ થોડો-વખત ગુપી તેમ નહીં થવાથી હીરાં રોસાએ હાથથી તક જતી રહે એવી ધાસતોથી નાનીબાઈ સાથે પોતાના વડા છોકરા મા વડને પરણવી આપીએ. આ પોતાને મનપસંદ વખત આવવાથી પાહાલન તથા હીરાં બહુ ખત હતાં.

હવે નાજન કોણ અને કેવી હતી તે સાંભળે ના નાભાઈ નાંમે એક વેપારીની તે દીકરી હતી એના બાપ ના સુરત સાથે મોટો વેપાર હુતા અને મોટો મોટો બરે લા અને વાંહાણોના થયો નો, અને તે નેતમાં તેનું એટલું તો ચાલતુ કે એક વરસે નવા ગણા તા. તેવા ઉલ્લતા વખતે મહેલા માલા ઉપર હોવાથી નાજન નેના ન જલો સારી અને મન ચપલ તે આસતે નાજન નાજન નાજન પાસવા લાગો, અને બાપની નાજનની મેટાએ પા સેધી હુસામ લેઈ થકતી. એટલું છતાં સીવવા સંધવામાં તથા ધરના સંસારી કાંમમાં કાંઈ એછી માહીતગાર નહીં હતી કેમકે તે વખતના રવાન મુતબ આવાણથી પાસેના એક ગરીબ પહોસીને તાંહાં તેણીની માંએ સીવવા સાંધવા તથા સંધવા સીખ્યાં પેસાડી હતી. તાંહાં ગાંમના લોકો

ની પેકે સારીના કણાતો કરીને નાજન ઘણીવાર કાંમ કરત દીકામાં આવી હતી. પાંહીનાં બેઠેડાં પહોસીનાં ધરનાં એ ક માલધરથી બીજા માલા ઉપર તે પોતાની ખુશીથી લેઈ જતી અને કાંમ કરવામાં હંમેસાં ખુશાલ માલમ પડતો હતો.

હવે થોડાં વરસામા પાહાલનની છોકરી રતનબાઈનાં લગન નીકસેઆં તે વખતે બહુમનને બાપને તાંહાંનું ઇન ન આવીઈ અને નાજનને જુહાઈએ પણ આવળે અથવા સાથે લેતા આવવાનું નેકું નહીં આવીઈ. એથી બહુમન નાં દીલમા માંહું લાગું અને જવાને ના લખનાર હુતા, પણ નાજનએ કાલાવાલા કરી આ ઇનન કણુલ રાખવાને એ લેતમાસ કરી તેને કુસલાવી કાગલ લખાવીએ. નાજનના દીલમાં એ હવું કે જાંહાં તાંહાંથી બહુમનનું પગલું બાપ નાં ધરમાં જવું આવવું થાપતો પછે સેહનમાં સધવી નાપ સંદી અને ધીકાર ફર થઈ જસે અને કણઆને દેકાને સ લાહ સંપન સમ કરશે. નાજન ધર ભાંજનારી નહીં પણ ધર સાધનારી હતી તેથી આ વખત પોતાનું કુખ એક કોરે ચુકી ધણીનું અને તેનાં કુટુંબીઆનું સુખ નેયું.

બહુમન સુરત આવીએ અને લગનની ધાંખુજમાં સામેલ થયા. તેની માં વારેઘડીએ અસેમસે બોલતો કે વ હુતા મારી નાનીબાઈ, એવાં મા બાપની છોકરીથી સાસરાં ની તેમ જહીરાંની લાભ રહેછે, બાપી બીજને આપણી ઓસરીએ નહીં મહુડાવીએ. ગરીબ બીચારા બહુમનને સુ કે મોહીડે સથથી તાનાંજની સાંખી અને હુસીને પસાર કીધું. છેલે પાછો સુંબઈ ફરતી વખતે હુસતાં હુસતાં માં એ તથા બાપને કહીઈ કે હવે નાજનને તમારે તાંહાં એક જહીના મોકલસ કે તેને હુવા પાંહીથી કીક ધાએ.

તેવીજ હીરાં બોલી, નારે એવી તેહકરાઈ ભરેલીને મારે ઘેર ખાઈ પાંહી પીવા ઉભી હતી રાખુએ. વચમાં છ થો પાહાલનને બોલી ઉઠીએ, દીકરા તું તારે નેઈએ એટલી વખત આવતો જતો રહેજો પણ બોદા ખાતર તેણીને અ હુઆં લાવતો નાં, એથી આખું ધર નાખુજ થયે અને ધર માં નાહેક પંચાતી ઉઠેરો.

બહુમને માંએને સમજાવીઈ કે માંએ નાજનમાં જરા એ તેહકરાઈ નથી, તે આપણાં કરતાં ઘણી સાદીછે, બોદા નેઈ તુને એટલા બધા કરશે તેની ઉપર કેમ મહુડેઆછે. પણ માંએ નાથી હા નહીં પાડી, તેથી નાચારીએ બહુમને ૩ ખસદ લેતી વખતે કહીઈ કે કીકછે તાહારે આ ધરને છે લી સલામ, કે જાંહાં આવી રીતનું અપખાંન મહે તે માં બા પતું ધર નહીં પણ પારકું કહેવાએ અને પારકા ધરમાં પ ગ ચુકવો સજવાર નથી.

જેવો બહુમન પેઢેલ વેઢેલાં પાંચ હજાર રૂપીઆ લેઈ બાપથી છુટો થઈ સુંબઈમાં એક ફરનાં સગાને તાંહાં આ વી રહેએ તે આપણી નાજનના પહોસીએ હતાં જાંહાં ના જનને ગેએઆ કાંમકાન સીખવા નીશાએ ચુકી હતી તાંહાં થી નાજનની ખુશીથી બહુમન પુર વાંકે થયા હુતા.

વખતના અધ્યાંખાંમમાં નાજનના બાપ વેપારના ચકર માં એટલેતાં સુંબવાઈ ગયો કે સરવે જહુવેરાત અને બીજું સથડું વેચી સાતી નાણાં ભરી પોતાની આખર તથા અં ત જલવવા ગયો કે જ્યો પાહલથી ગપસા પહસા નેચવી સકાય અને પોતાની આખરને થોકો નહીં લાગે. વખત

નું ચક્ર એવુંતો જોઈથી તેવો ઉપર ફરવા લાગુ કે જાંડું રા
જવંતી કારોબાર ચાલતો, તાંડાં દીપરી ચોખા વહીકતા વા
ખા પડવા લાગ્યા. તે ગંભીર નાનાભાઈ તથા તેની રાંધ
બાઈની હાથ અને અડસોસમાં થોડું એકમાં ખરણ પાંચીઆ
અને તેવોની એકપુરી અને હાથજ નવાઈની છોકરી નાનું
મા બાપ વગર તવલતી થઈ આગલાં ભલાં પાડોસીઓને તાં
હાં નહીં રહી.

જે સગાં તથા દોસતોએ નાનાભાઈના ચહુડતા વખ
તમાં બતેલાનાં બતેલા હુજમ કીધેલા અને કચકાઈ તેની ના
ની મીલકતો ખાઈ ગયલાં અને મીઠી સુરતી નાનાંધી હાટ
હા કીધેલું, અને નાનુંને જોઈને જીવ પરણુ આપી રીધે
લા, અને નરા નરામાં નાનુંમાંની ઉંચા સુરતી મોહવરાંધી
સલાંબતીએ ચાહેલી તે બધા આ ચંકરના વખતમાં ના
સી ગયા. પરંપરાની સરખ તેનાં પરંપરા સાથે ગઈ.

નાનુંના આ ગરીબ પાડોસીના ઘરમાં બહુમન સાથે
લગન થયાં. એ વખતની આગમચ બહુમન પોને કુટકર
ધધી કરતો હતો તે હવે એક વેપારીની નાની પેટ્ટીઆ તે
જો ભાગ કીધો અને રંજ અને મેડેનતથો બે પરંપરા મેલવવા
લાગે. તેમાં ઘર ખરચ કરતાં જે જાવલતો તેમાંથી બાપ
ને હકેતો ભરતો ગયો. હજાર હજારના બપોર હકતા એક
કરી પગાર કીધા અને પાચમાં હકેતાની વખતે હાથમાં ના
છું એટલું નહીં રહેલું કે તે વખતસર ભરી શકાયે, તેથી
પોતાના બાપને કીલ કરવાનો એક નમનતાઈ ભરેલો કાગ
લ લખેલો.

પાહુલન જે પોતાના કાંચકાળમાં ઘણેજ ચોખા અ
ને વચન ઉપર પુર ટુસતકી, તે એટલા સુધી કે વચન પા
લવાને કાંચકાળમાં બની નહીં આવેતો કોઈખી પરકારે તે
પુરો પાડે તાંડાંસુધી તેને ધીરજ આવે નહીં અને ચેન પણ
પડે નહીં, તેવા માણસને પાકેલા હકેતાની કીલ કરવાનું જે
વું પોતાના છોકરાનું કાગળ મલીઈ તેવુંજ રોકું. હવાલી
મેલોચી કે હવે બે પોરીએ હાથધી ગીચી. આ નખપં
ખોર બાઈરીએ મારા છોકરાની ખરાબી કીધેલી નથી તે
અંચવારામાં હુયે; હવે આખર એ કંગાલ છોકરો પસતા
તો હુયે અને નાનુંને ગાલો દેતો હુયે. પણ આપરેથી આ
હકેતો કાંઈ ઠોડાપ નહીં એટલામાં હોરાએ સઘવી કેરી
અત પુછી લીધી અને તુરત મેલોલ ઉઠી કે “હા જીયુ” આ
કમબખત પોરીએ આઝોની સલાહ નહીં માટેએ તે આખ
ર પેલો રીન વગરની પાહુલકાબાઈથી ફેર પેંતો. પાહુલ
ન ખખરદારને એક પાઈ જતો મેલોજનો કુમકે આપરી ક
નાઈમાં પરંપરા સુ” એ રેકેકાબાઈ આમે કે ! અને વરી સા
વક પેલું કરન આ આવેએજ તે ભરપુરે તેથી તુરત ઉગ
રાંધી પાછી કરને.”

બકીવાત આવીને બીચારી નાનું જે વગર કારણે
ધીકારમાં આવી પડીતી તેની ઉપર સપહું” વગર પાપે ચો
લાવા લાગું. ધધે કાપો બહુમન ફરે, તેના ઘરસંસારથી
માં બાપ આજુબાજુ તે છતાં જ કાંઈખી ધુવેતો નાનું બી
મારી પોલે ખમનારી ધરખમ છેન. વલો રીત લલેગં નાં
નીબાઈનાં ધણી સાવકે કરન કીયું અને તે ઘણુંખડું કુવ
ર અને કંતાંત નાનીમાઈને ખાતર, તેનુંતો વગર મેલવે
કરન એમેઆ અદાન કરડું જોઈએ. એવી રીતે એકપ

રથમથી ફેકટમાં ધરેલા ધીકાર ઉપરથી નાનુંએ કીધેલું
સપહુંજ ખરાબ અને નાનીમાઈનું બહુન પાકું એવો વી
ચાર તેવાનાં ખનમાં જડ મેસી ગયો હતો.

પાહુલને વલતાં જવાબમાં દીકરા ઉપર ચાંપતો ઉંધ
રાંધીના કાગળ લખેલો, તેથી બહુમન ઘણેજ નીરાસ અ
ને ઉદાસ દીસતા લાગે. એ ઉપરથી નાનુંએ સલાહ આ
પી કે કાગળ લખવા કરતાં તમેએ પોતે નહીં તમારા બાપ
ને સમજાવવા કે તેથી તેવણના ધેઆંનમાં વાત ઉતરશે.

બહુમને એકવાર બાપીકા ધરની સીરી ઉપરથી ઉત
રતી વખતે માં બાપને કહેલું કે ફરી બહુમનનાં પગલાં એ
તરફ જોયો નહીં, તેથી તેણે જવાબે ના પાડી. સમજુ ના
જાએ આ વખત પણ તેનાં દીવ ઉપર અસર કરી મા
બાપને જોટવાનો ફાંમેલો સમજાવીએ.

લાચારીને લીધે બહુમને સુરત તરફ રસતો લીધો અ
ને પોતાનાં મા બાપને નહીં જોડીએ. આવનાંનેવાર સેડે
જસાન વાત થતા પડે નાનુંના સંચુ સસારીએ પાછું ના
નું ઉપર વાદ્ય ગરજવા માંડીડ, તે ઉપરથી બહુમનનાં મી
ગન તપી ગયો અને પોતાના બાપને કહેલું કે બાવા ખસ
કરો, માહારા મોહોડાં ઉપર નાનુંને એમજગાંમનું મેલવતાં
તમારી જખાને અટકાવો.

પાહુલને—નારીઆ તુંતે શું કરનારછે, હું મેલસને
ફર મેલસ, મેલ તું શું કરી શકનારછે ?

બહુમન—બાવા આવા નાહકે તાનાજનીના સ
ખુનો સાંભલવાથી હું ફર થવસ એટલું હું કરી શક્યા,
અને હવે ખચીત છેલીમ સગાંમ સમજાવો.

પાહુલન—દીકરા હું તારી સાથે કંઈએ કરવા માં
ગતો નથી, પણ મેલ રૂપીઆ તો તારે કાંઈખી કરી ભરવા
જોઈએ, તેમ રૂપીઆ મારે તારા ભાઈને આપવા જોઈએ.

બહુમને ખનમાં વીચાર આવેલો કે વડુ રીન તથા પ
ધસે લેઈ આપી તે છતાં ભાઈને વરી બીજાં પરંપરા જે
એજ તે ઉપર કોઈ એક દરફ મેલવડું નહીં. આ વખતે
માખાપ તથા ભાઈ મેડેનેને પોતાની તરફ કંઈજ નિઈ બહ
મને નીરાય થઈ રૂપસદ લીધી અને હકેતો કાંઈખી રીને
પુરો કરી આપવાની કમુસત આપી માવતો ગયો. આ વ
ખતે બહુમનનાં દીવમાં જે કાહુ લાગા તે જોની ઉપર વીરે
હું હોપ તે વગર બીજું કોણ શુદ્ધ થકે ? તુસાફરીમાં બહ
મનની આંખોમાં પાંડો આવી ગયાં અને પોતાને મનગમ
તી એક બાપડી પરલો લાવવા ઉપરથી તેની ઉપર આદરો
બલો બીનહોકટ સોતમ અંચરવા લાગે તેથી ધણેજ રેગાં
ન રહેલો.

પોતાનાં ભાગીઆને સઘલો હેવાલ જોવાંવી પોતાનાં
કાલા ઉતરાંત થોડુંક નાણું આગલ ઉપારેલું તે છતાં આ
હકેતો ભગવા એક હજારની બીજ રકમ ઉપાડી બાપને બ
રો. એક કરવાને લીધે બીજાં એક બે વરખ સુધી ખખો
વાઈ કરી અને તરફવાર રંજ એ”ચી આ ખાડો જેમ તેમ
પુરે પાડીએ. એટલું છતાં બહુમનની હાવન પરંપરા ખા
ખતમાં ઘણીમ પતગી હતી.

એક આફત બહુમનની પુરી થઈ, હવે આ મેડાંની
બીજ આફત ચાંબો. આટલા વરસનાં અરસામાં વચન
પડે તેવાને તાંડાં પાંચવાર છુરે છુરે વખતે મેશની વાપી

યઈ બંને તે દરમિયાં છોકરું આપ્યું બંને સુખવાસી દેખાવા છતાં બંને તરફ તરફ મહીનાના યઈ ગુનરી ગયાં. હવે છઠું છોકરું આ વખતે તેઓનાં હાથમાં હતું તેને જોઈ તેઓ મધન થતાં, પણ તે બે મહીનાનું થવા આવેલું તેથી તેના છ વવાની ફીફર આવે અર્થાત તેઓના દીલમાં પાછી પેદા થઈ. ઘણીએ વીસાહ લીધી અને ઘણુંક તબીબોએ એકસર એકીસર આપેલો કે તેઓએ હવાનાં ફેરફાર ગાંઠે ગાંઠે તથા છોકરાને સુરત તરફ તુરત રવાને કરવાં બંને તેથી નેટલો કાઢ્યેદો થયે તેટલો બીજો કોઈબી દવાથી ધનાર નથી.

ગાંઠી બઈએ એકનેકનું મોહ જોતાં પણ કોઈથી દીલ ખાલી કરવાની હીમત ચાલી નહી. નાજનં દીલમાં સમજે કે ઘર સંસાર ચલાવનાર પાસે પુરી ગુનગત સ નહીં તો હું આવા દરાકરીનાં વખતમાં બાહરે ગાંઠનવા નેટલો ખરે કાઢાંથી લાવે, બહુમન દીલમાં સુખ્યે કે પેટેડી દંત્રપર દંત્ર ખોટમાં તણાય તાંહાં બીજે ખરચ કાંહાંથી લાવું. આવા વખતમાં ભલી નાજનંએ હીમત ભીડી અને ધોલી, પેચાસા બેહુમન તું ને કમવાવાનું કાંઈન કારણ નથી, હું સારીપેદે જાણું કે આપણે વખત નથી અને આપણું બધું આપણું છે. ખોદાનાં હોકમ વગર કાંઈન બનતું નથી એટલે ડાકરે જો જરે લાઈજાન ધામેછ તારે સુરત ઉપર હવાલો આપે છે. એમાં ખોટું કાંઈન નથી; પણ ખોદા જરે નેહેરબાંન ધાયછે તારે સુરત હર રસતે કાયદો કરેછે, તેથી મને આ વખત પુર એકીન આવેછ કે સુરત નવા વગર આપણા બંનેને કાયદો અહીંયાંએ છ યુર.

એવા હીમતના મેલ છતાં બહુમનને ધીરજ આવી નહી તેથી પોતાના બાપને વીસતારી પોતાની હાલત નજીવી અને નાજનંને આ વખતે આસરે આપવા ઘણુંક કાલાવાલાને એક કાગળ લખેલો. તેના ઉત્તરમાં પાહાલને પોતાના છોકરાની હાલત વીશે દલગીરી નજીવી અને કેટલોક દીલાસો દીધો, પણ નાજનં લાવવાની દલગીરીથી ના લખી.

બહુમને આ વાત નાજનંને જાહેર કીધી અને ભગી નાજનંએ પોતાના પીતા દેખાવી હસીને ધોલી કે વાહાલા તમે એટલા બધા અકલાવેછો શું કાંમ, એમ ઘભરાતાં આપણો સંસાર કેમ ચાલે.

બીજાની બે બહુમનને પેટેડી ઉપર ટપાલમાંથી એક કાગળ મલીએ તેમાં કોઈ નાજનંના ઘણાન દુરના સગાંએ આનિચથી તેહીને થોડા દાહાડા ભગ્ય ખાતે પૂરોછા તરીકે આવવાની એલતેમાસ કીધી હતી આ કાગળ વાંચતાંનેતર તુરત બહુમન પેટેડી ઉપરથી ઉડી ઘરભણી હરખાંને હરખાંને ઉનાવથી ચાલવા લાગે. તે એટલાતે હરખાંમાં આવી ગયો હતો કે રસતામાં ચાલતાં એક રાહદારી સાથે એલોતો અહીં પડીએ કે તે ધકાથી પેલો રાહદારી તુટી પડીએ. બહુમને ઘભરાઈ તેની પાસે માંક માંગી, પણ તે રાહદારી એટલોતેલો ગોસામાં આવી ગયો હતો કે બહુમનને પકડેલો છોડે નહી. હર નજાની હતનેતરની લીધે મનવામાંથી એક રૂપીએ કાઢાડી પેલા ગરીબ રાહદારીને આપી પોતાના રસતો લીધે અને ઘર આવી નાજનંને હરખાં તે કાગળ વાંચી ચંભલાવીએ.

તુરત તેઓએ ઉઠાડવી કીધી અને પોતાનાં બંનેને લે

ઈ ભગ્ય નજી લાગ્યાં અને ભગ્યની આમોહવાને લાલ પોતાનાં બંનેને આપીએ. એ નાજનંના દુરના સગાંએ પોતાનાં વાહાલાંએ કુક સુદતમાં ખોલી દીધાં હતાં અને તેનું ખાનાર પીનાર કોઈ નહી અને ભગ્યની લીધે મોહત કાઠે આવી લાગેલું તેથી નાજનંને પોતાને તાંહાં રહેવા મોલાવી અને પોતાની સઘલી માપાપુછ તેહીને હવાલે કરી થોડુંકમાં મરણ પામીએ.

વાંચનાર જન પાંહીને એક વેહેતો કતરો પાહાડના માંમાં ઉપરથી ઉઠવતો ઉઠવતો નીચે નજી આરકતરો રસતો એવો પકડેછે કે તેનું સુલ શોધનાર સુસાફરને તે શુચી નાખે છે, તેમ આ સુદરતની વડાંજોછે. તે બીન ધારેલે રસતે આવી મહેછે, અને જાંહાં ખાતરીથી શોધવા નંધ્યેછ તાં હાંમી નીચકચ થઈ પાછું ફરતું પડેછે. તેવો હાલ આ નાજનંનો સમજો.

વખતના દોરમાં તેનું ચકર એવું ફરેછ કે તેના સપાટામાં ને આ ઘડીએ કાણને હેસે તેની કોઈને ખબર રહેતી નથી તેમજ પાહાલનેતર થયું. તેના પઈસા જે એક વેપારીની પેટેડીપર મોઝાં વેચાને મુકેલા તે વેપારી એક દંત્ર પડી ભાગે, રૂપીઆનું એક હોઠાડીડું કોઈના હાથમાં આવે એવું હતું નહી તેમ વરસમાં ખેતરો રેલથી ધોવાઈ ગયાં અને પાહાલને એકદંત્ર કંગાલીઅતમાં આવી પડે દાંના વાલાએની સાથે આગમચથી કમાલા કીધેલા તેથી તેઓએ ફરીઆઈએ ઉઠાવી અને પાહાલને તથા તેનો સરસામાંત તેના ખેતરો નતાં નપતીમાં આવી જાય એવી હાલત થઈ.

જુધાપણાંમાં પાહાલનેતર આવું કુખ થયું; ઘરમાં રડાકટ થવા લાગી, એવામાં નાનીઆઈ સરવે સાથે બીકડાં ફારે; બીજા ગંમથી સાવક લકુંગે થઈ ગયેલો તેથી ચોતરફથી પાહલને શું મવાવા લાગે. એવી હાલતમાં બહુમન તરફથી આસરોતો નહીન મલવાની વકી હતી કેમકે તેની હાલત કોઈબી રીતે સુધરી હતી એવી પાહાલનેતર બીલકુલ ખબર નહી હતી; પણ તેની માએને એક દીલાસા ભરેલો કાગળ લખવા ભલાંમણ કરી પોતાની સઘલી હાલત નજીવી.

આ કાગળ વાંચતાંવારન બહુમનની આંખમાંથી આંસુ નવધાર વેહેવા લાગ્યાં અને નાજનં એ દેખાવ જોઈ બેલી ઉઠી, "વાહાલા વલી આંખણી ઉપર શી સુશીબતછે તે જલથી નજીવો." બહુમનની છાતી ભરાઈ આવેલી તેથી તેણે પેલો કાગળ નાજનંના હાથમાં સુકીએ. નાજનં વાંચતે પોલી કે દર્ય હજાર રૂપીઆ હાથતો મારા સાંસુ શયરાંને છુટક ધાય એવું આ કાગળ ઉપરથી માલમ પડેછે, તારે વાહાલા બહુમન મને ને પેલા પંદર હજારને વારસો મલોછે તેમાંથી દસહજાર તમે લેવાશક લેઈ તુરત સુરત નજી તેઓના છુટક કરો. એ રૂપીઆ મારા નથી, પણ તમારાંજોછે તેથી વગર આંધ્રીએ કામ કરતે. આ ગણ પાછતું વીસરી નજી મ્મવશુલ ઉપર શુલ કરતો.

"અવશુલ ઉપર શુલ કરે, એ મનનન અખ્યાન; ને સુખન મનગાંવીએ, આપે મગ્ય મુવાન. ખાજક એજે વાળ પણ, કલો મરે નહીં કાળ; આજ કરે અગાની જન, દિલમાં થયું દયાન."

અહનન અમરત ઘણે બોલીએ થું નાનું પંદર હજાર
રમાંથી દસ આપી દેશીએ ! હા અહનન હા ખાંડ રીઝ
થી કુટુંબ કે હા એ રૂપીઆ આપી તેઓની આબરુ બ
ચાવે, આબરુ હશે તેા વધી એકવાર ફરી કાંઠકાન હાથ
આવશે અને તેમાંથી ઘણાડા વધશે. ”

નાનું આણું મોટું દીઘ ભેદ અહનનને લાગું આ
ને ઘાત પોતે તે રૂપીઆ લેઈ બીજાને દીને થુરત નોકવી
પડીએ. થુરત ભઈ પોતાના મા પાપને દીવાસે દીઘે અ
ને તેવોની હાલતથી પુરતી રીતે વાકેબ થશે. દસ હજાર
રૂપીઆની રકમથી તેવોને છુટક થતાં એકાદ બે શાસં એ
તરો હાથ રેહેશે એવી ગણતરી કરી અહનન પોતાના ખીસા
માંથી પેલું પડીકું કાઢાડી પોતાનાં માં બાપ આગલ યુધીકું અ
ને તે પદશા કોઈનાં અને કેમ મલેલા અને નાનું એ વગર
મંગલે મોટાં દીઘથી કેમ અમરણ કીધા તે સારવે કહી શ
કવાવીઈ. એ વખતે અહનનની તેમજ પાહાલનની આં
ખમાં આણું આવીઆં, પણ નાનુંની શાશુત દીઘમાં એ
વાત ઉતરી નહી તેથી તે બોલી કે “દીકરા એ રૂપીઆ તારી
ચક્રાઈનાં હશે પણ વચમાં નાનું નાંમ કરી હુમને તેના
આભારમાં ફાગડવા ખાતર તું મ્માવે બોલાશે કરેછે. ” પા
હાલન વચમાં ઘુરત બોલી ઉઠીએ કે “હીરો બસ કર હવે
બસ, મારી ખાતરી છે કે મારો અહનન દીકરો કવચીત જી
કું બોલનાર નથી અને ખરેખર મારી વડુ કોઈ અમીરી
દીઘ અને ખવાસની નહીંએ. જેવાં વણ તેવાં ક્ષ, તેમ
આ છોકરીનાં માબાપ હંમા ખવાસ અને અમીરી દીલનાં,
તેની ઠાકરી પણ તેવીન દીશે. મોદા જાણે મારા મનમાં
પેટેલાં વગર કારણે થું વીચાર આવીએ કે આવી કુલવ
તી વડુને મેં કીકારતી તજરીએ નેઈ. હવે સઘલી ખજર
પડી, દીકરા હું તથા આપણે કબીલા તારાં તથા તારી ના
જાનાં ક્રેલાં આભારી થયાં છઈએ તે હું થું મોટું. ” એમ
કહી પાહાલન આંખમાંથી આણું પાડવા લાગે.

અહનન પોતાના બાપને કોઈ ક્ષી દીવારો આપી
તેના માંગનારોએ બોલાવી રાકડે પામેકે સુકધી આપી
હાથમાં રહેલાં ખેતરો બાપને સવાધીન કરી મોડા દીવસમા
પાછો યુધઈ રવાને થશે.

એ દીન પછે અહનન તથા નાનું કંડીના દીવસોમાં
હમેશાં થુરત જાયછે અને નાનુંના સાસુ ચસરા તેઓને માદ
અને તેઓની બોલાવે. વેપાર વનજમાં અહનન વધીએ
છે અને નાનું, વગર રીત લાવેલી નાનું, પોતાની આગવી
જહોનલાલીને ધણીના વારથી મોટુંબી છે.

વગર રીતલાલી વડુએ ! ને તમારી સાસુએ તમને
તાનાંજાં છો કરતી હોયતો આ રી મોશમાં પદકાસતી ના
જાની પેડે કીધીથી સાહન કરને, તહામી રાહડોબી એન
પરખાણે કોઈ દીને ફરસે અને તાંનાંજાં છોને કેકાણે લારતા
સખુને ચાંબકશે.

પરગુટા

વરો કેટો નાને રૂપી ફીલસુક બહારે જીતે અવસા
માં આવશે તાહારે તેની આરત ખાણ પાંખી, મોટું પછી

તે એક જીવાન સી સાથે ફરીથી પરણશે. તેથી તેના રાક
રા તેને બાવી કેલેવા લાગે કે “ખાવા મેં થું તજરી રી
ધી કે ઘરમાં સાવધી માને તહમે લાવયા ? ” પડોતજ મોલ
યા કે “બેટા તેથી ઉગરુંજી. તાહારી નેક ચાલથી હું એ
રહેતો આનાં પામોયું કે તાહારા નેના બીજા પુત્રો ને
વાને હું આરજીખું છું. ”

વરો કેટો ફીલસુક કેલેતા કે “સુખેના ડાહ્યા માપસ
થી જાન લે તે કરતાં વધારે, ડાહ્યાં માપસે સુખેનાથી જાન
મેલવેછે. ”

એક ભગત કહી ગયો છે કે ઘરડા અને જીવાનમાં વ
કાવત એને ઘરડાં માણસે મોહોતની આગલ નાવે પપ
મોહોત જીવાન માણસે પાસે આવેછે.

ઈંગ્લંડનો તરોને પાદશાહ જોરન એક ગામડાંમાં
ગયો જાહોનાં એક પોમખાના વાલાએ એક રોટીનાં તુકડા
અને એક ઈડોને મારે એક મીની ઈયાને વળા રૂપયાનું બી
લ મોકલયું. પાહાદશાહે મુકાવતી વખતે કહ્યું કે આ ગા
મમાં ઈડોની તાણ થકી હશે. પોમખાનાવાલાએ કહ્યું કે
“પાદશાહ સલામત ઈડોને તો મુખાવડે પણ પાદશાહોની
મેટની મણી તાણે. ”

પાદશાહ અને તેનો કગસો—પરશીઆને તાવનેા
રાજા વીવીઅમ પોશાક ઉપર મણે ખરમ કરતો નાની. પા
હાદશાહે એક દગલો મેહેરોને મેઈએ તે કરતાં તાણ માર
વરસ થુધી વધારે મેહેરો. જ્યો તેના નોકરે એક કાહાડે
એક નવો દગલો તેનાં આરડામાં મેલયા. એ ઉપરથી પો
હાદશાહે તે નોકરને પોતાની હજીરમાં બોલાવશે અને તેને
પુછ્યું કે “જીઅન માહારો જીનો દગલો કાહાડે ? ” જીઅ
ન બોલશે કે “પાહાદશાહ સલામત હવે તે તહમારે લાયક
નથી. ” પાહાદશાહે પુછ્યું કે “તું થું મેહેને કરવાર છે ? ”
“હું તેને વેચીશ. ” “કેટલા પદશા તુંને ઉપજશે ? ”—આ
સવાલને નવાજ આપવો નહી. કહણ હતો કારણે તોફાં ક્રો
નહાર તેને એક અમીરથી વધારે આપતો નહી. જીઅને તે
ધો મગલીને કહ્યું કે “પાહાદશાહ સલામત એનાં તુડી રૂ
પયા ઉપજશે. ” પાહાદશાહે તાર પોતાની મામીમાંથી એક
ઘવર ઈયાને હડી રૂપયાને સીકી કાહડશે અને જીઅનને
આપી કહ્યું કે “જીઅન તે તાહારો ઘવર જાને માહારો
રખતો દગલો પાકા બાપ હજ તે મગને નવાજ આપામી. ”

“કાકડપણું બાકવાને નાણુકરેછે, ઈમાદસાતને ફગા
ડેછે, શરીરને રોગી કરેછે, ખુનખરાતીને માંખ ખવાડેછે,
જોરને કમખર કરેછે, સોહીને ઉલાવેછે, બાંદર અને બાહા
ર ન રૂબરૂ તેવા માદ માટે, અકબની કુશમત, જીવનેા
જમલે, મજબાની મોરકે, કંગાલનેા રાસતછે, બાપડીનું ક
ખજ, અને છોકરાની રીવામીરી. ”

એક કાકડપણે એક હજીરમાં કાકાને મુખ્ય કે
તે કોઈ કાહડે વાંદાની કાહાડી કીધી કે હજીર બોલશે
નહી મારેબ. પણ તહમે કહ્યા કરી મેતો તો આન અને
માયક વડે.

૨મું એ હુરસત.

૧. હું તરણ અમ્મશરની બનેલી એક સુંદર ભવકતી નારીછું; માહાર નામ વાંચનાર બાંનુંએને ધણું પેશાર છે. કારણ અક્સર કરી તેઓ 'રોમ માહારી સલાહ લેવા લુલતાં નથી, હું કોઈની રામરખાવત કરતી નથી. - ગરીબને તો હી પાડતી નથી, તેમ તવગરને તાડે ચડાવતી નથી; પણ સરવેને તેઓ લોકોને કહેવાં દેખાયછે તેનો ખરો ખેયાલ આપું છું. માહાર ધર છુટું પાડેતો માહારા બે અરથ ઉભા થાયછે. એક અરથ શાભણી તહુમે ક'અકઆટથી દુર રે હેશે અને તહુઆરાં બદનને અને અડકવા દેશે નહીં કારણ હું રોગમાથી ઉતપન થાઉં છું. માહારો બીજી અરથ એક ધણી ઉપયોગી ધર ખપતી ચીન દેખાડેછે ને તહુમે ના જનીઓ ધણીક રીતે વાપડેછો. જેવીકે કુવા આગલ, જીદી જીદી ચીજને એકઠી કરવા ઇતવાધી. માહારાં ધર વગરનાં બદનને ઉઠાવોતો તહુઆરાં શરીરનો એક અતી ઉપયોગી ભાગ દેખાડું છું. ને માહારાં ધરને માહારી પુછડીની પછવાડે મેલોતો માહારો અરથ બદલાઈ નઈ શેલીતો, પેયારનો ભરેલો એવો થયો. ખોસો તાહારે સુંદર નારીઓ હું કોણછું?

૨. એક પારસી, પોતાની વીધવા, ૪ છોકરા અને ૨ છોકરીઓને મેલી વશીએતનાયું કરવા વગર જીવરી બપછે. તેના મરણ પછી તેની ૧ લાખ રૂપીયાની પુંછ નીકસેછે અને પારસીઓનાં નવા વારસા હીસાને લગતા કાપડા પુન્ય તે પુંછ નીચે મુનખ ફાલા પરઆણે વેંટચી લેવી જોઈએ, દરેક છોકરાને ફાલો વીધવા કરતાં બઅણો. વીધવાનો ફાલો દરેક છોકરી કરતાં બઅણો. તાહારે દરેક છોકરો, વીધવા પોતે, અને દરેક છોકરી કેટલા કેટલા રૂપયા લેશે?

૩. નીચલા શબરો ઉકલાવો.
વાલઅખસવા, નુંનદીવાખા, પગીવાનર, કેનરદન, કીનરખન.

ખોલાસો ગઈ વેલાનો.

૧. મહાધ.

૨. ખાવા બેડા નપે ને બ્યાવે તે ખપે. દીવાસ લી, પાપટખાર, બખરચીખાતુ, માડવસોરો અને ચીકનરોર.

૩. કારણ તેઓ સારો દાહાડો અમ્મલમાં ગીરફતા ર હાયછે.

૪. (૧૫૨૨૦૭) અને ૨, ૩, ૪, ૫, ૬, ૭, ૮, ૯ સંખીયાઓ,

પઈસાથી પાયામાલ થઈ ગયલા એક ધણીને તેની ભણી અને હોમતવાન બઈરીના દીવાસો.

ઉઠની ઉઠ તું ઉઠ મારા વહાલા

મેલી રંગમની પુક મારા વહાલા

થયું નહીં-થયું નહીં થાય મારા વહાલા
બળતાં બળી દેહ જપ મારા વહાલા
મધું પાણું નહીં ફરે મારા વહાલા
પડયું પાણું નહીં જરે મારા વહાલા
આયું ને મધું તેમાં મમ મારા વહાલા
શાનો કરમે હુરદમ મારા વહાલા
માણું ખોદાયું દીધું મારા વહાલા
માણું તેણે પાછું લીધું મારા વહાલા
એનો બેસી ચોક કરમે મારા વહાલા
પાપી ખોદાનાં થમે મારા વહાલા
ધરની ચીંતા તું છોડ મારા વહાલા
કીતી સચુરીસે જોડ મારા વહાલા
"કર્યું શું" મોલ ના મોલ મારા વહાલા
એગા નથી કંઈ તોલ મારા વહાલા
(હવે) આંગશ નહીં યોગ ગાડી મારા વહાલા
પગે ચાલીને ધવશ બેડી મારા વહાલા

આંગશ નહીં હીર ચીર મારા વહાલા
સુંદરી પેડરીને ધરશ ધીર મારા વહાલા
હીરા મોતી નહીં આંગશ મારા વહાલા
ચીતલ ચાર વહાલા રાખશ મારા વહાલા
માકર નકર નહીં આંગશ મારા વહાલા
હાથે બેસી નીત રાંધસ મારા વહાલા
બંગલા ને બાગ નહીં કહેશ મારા વહાલા
નાની ઝૂંપડીમાં રહેશ મારા વહાલા
મરમી ને મોશ નહીં માંજી મારા વહાલા
કુખી રોટલીએ લુખ માંજી મારા વહાલા
એમાંજ સુખ હવે લેશ મારા વહાલા
નીતે કુવા તુને દેશ મારા વહાલા
ગરીબ તવગર તું એક મારા વહાલા
મારે અને વહાલો છેક મારા વહાલા
મારી દોલત સંધી તુંજ મારા વહાલા
તારી દોલત સંધી હુંજ મારા વહાલા
સમજ એમ તું ચાલ મારા વહાલા
અફશોશને દીલથી રાલ મારા વહાલા
બંદગી ખોદાની નીત કર મારા વહાલા
તેનો ભર્યો તું ધર મારા વહાલા
આણું તેવું ને થયે મારા વહાલા
કાલે દહાડો ફરી નયો મારા વહાલા
નાનાભાઈ સત માન મારા વહાલા
આપશ તુને મારો જાન મારા વહાલા.

પૌંહોં ચ.

અપરખાચી ચેક ગોકળદાશ તેજપાલના દરસતીઓ તરસી
ચેક ગોકળદાશનાં વશીએતનામાંની નકલ તમા દરસતીઓએ સરકા
રને કરેલી અરહની નકલની પોટોચ કપુચ કરીએ છપ્ય.

સ્રી યોધ.

પુસ્તક ૧૨ મું.

અઠડોબર ૧૮૬૮

આંક ૧૦ મો.

જુના કરજનો નવો રસતો

ધ્યાને
સેરને મલે સવાસેર.

નીચે પાત્ર.

સોંદાગ સેહીઆર. એક જુવાન અમીરજાદો.
નામદાર..... સોંદાગ ખોસાને જાર આછો કરનાર રસોય
કારી સેહ.
નોયજાન..... એક ગુલુપટ મેલી હોજરીવાયા કોટવાસ અને
કારીના પોટા હોખામિતી.
કામદાર..... નામદાર સેહની નખના રાધ.
કોહરનોશ..... હોમો નાખખના પલુ કરકા સેહ અને નામદાર
સેહના ભતરીભ.
એદશ લકષે અદશ. મરનાર નોરોરવાન સમરોહેરખાનનો ઠોકરો અને
સોદાગર સેહોરોઆરનો કારખારો.
નંદલ..... એક ભીપારો અને પોંડીવાનો.
તેહમુ.....
ખાખક.....
હોમાન..... } સરખાનુંના કારખારોએ.
ગામ.....
ખાદાર.....
ગરખાનુ..... મરનાર નોરોરવાન સમરોહેરખાનનો સોધા અને
એદશ લકષે અદશની સાવકી માતા.
યુનનાર..... નામદાર સેહની જુવાન ઠોકરી.
મોહરગીત..... નંદલ પોંડીવાનો કણીઆનો
મેહતાપ..... } સરખાનુંની ચકરીઆ.
ધોરજન.....
ગરખાલો, દરજી, માકરો હતીઆવી.

મવેશ બીજો.

દેખાય ૧ લો—સરખાનુંનો બગીચો.

નામદાર અને કામદાર દાખલ થાયછે.
નામદાર—જાણ કામદાર કે તે ધુલ ભલી ગયો. ન
મ સાજુનો પરપોટો હવા ઉપર નાખી નાખી અતે નીચા
છે વગર નાજુદ થઈ જાય તેમ માહારા કોટવાસે એને ના
જુદ કીધો. એ બેઠતની ઉપર માહારા દાંત હતી. સે

હવે સહુએ એજી સો રૂપડીન આપી હાતતો એના મોત
વાકડાતો રહેત. સાખાશ માહારા નોયજાન અદલ !

કામદાર—સાહેબ પેર ભરવા ને જીવ વેચે તેમાનો
તહામરો કોટવાલછે. સાહેબ તહમેલ કાંચિની હાકમી હા
ધમાં લેતા ?

નામદાર—અગમજુધી હુરદમ પરધવીના અમરત
માખે. મોટાં દરખતને મોટાં વૃક્ષાન, રાજાને માયે ગામનો
ભાર, માટે કેહે કામદાર કે કોટવાલ થઈને હું થું લાખ મે
લવું ? ખરો માણુતો લોકનો ચોર; ચોરો માણુતો રાજાનો
ચોર, માટે એવી સાહુકારી આપણને ભોગવવી નહી. કો
ટવાલ આપણે કામ લાગે પછી તે મેહસત જાએ કે દોળ
અ જાએ તોમાં આપણને જોખમ ફેરશે !

કામદાર—કુતપાંતો ડાહ્યાપણના સેક તહમે ભંડારછો.

નામદાર—કુતપાંતું ડાહ્યાપણ તેમ નવજું રતનછે.
માકો નજુડું તું પોતાને માફે તેવું પારકાને કરને” અને
એવાન બીની લખીને જોવાના કલામો દરીપે કાઢે પડેલી વ
ગર મુલની કોડીએછે.

કામદાર—સાહેબ તહમરો પડોસી તહમને તેનો
નખીન વેચતો નથી તેવું થું નીવારણ લાવયા ?

નામદાર—તીવારણ એ કે નોયજાનની હોજરીમાં
યોડોક પલાવ ભરવો. ગામમાં સરવે વેચનાર અને હુંન
લેનાર એમ થવું જોઈએ. માહારા માણુસો પાસે હું એ
જુંમરાહતી વાડ તોડાવી નાખીશ, તેનું ખેતર પણ તમે
મંપાવી દઈશ, અને રાતે તેનું ઘર સલગાવી એના ઘોરના
પગ ભજવી નાખીશ પછી અદાલતમાં એને ખેંચી એ
વોતો ખાલી કરસ કે એ પોતે બીખારી બનતાં નાહારાં ગ
નવાંની જાણે ધુલ મખોરાઈ નયે. પછી એ પરખના વકી
લની મારફતે લઈશે, પણ હું માહારા વકીલની મારફતે માહારા
પડોશીની નગા ઉપર લાવી કરીશ. પછી તેની તુંડાઈ ની
કલી નઈ લાચારીના મારગે તે લવાતને કામ સોંપશે તો પ
છી લવાડતોછે આપણા પોતીકાન અને પડોશીની નગા
અરથોઅરથ કીજતે મલશે, એને તે અગમ જુધી કહી
એ, નહીકે આનના આન નઈ પડોશી સાથે સાહું કરવા
વેસમે. તેવો પછમ જુધી ગણાય. એમ અગમ જુધીએ
માહારા હોખમાં મેહરનોશની દોલત લાવી મુંકી. કામગા
ર થું એ મેહરનોશ એવો પલોદછે કે જુંમરાથીબી મરતો

નથી ! એના કાંઈ ઉપાય નહીં ! વાઈ-મહને સાંભલ. તું એને એવોતા નીરાસ કરી મેલ કે એ તાહારીન સવાહ માણે. પછી એની કોઈપણ રીતે ખાતરી કર કે લીખ માગવા કરતાં ચોરી કરવી મેહેનર. પછી જો એ એટલું જુરવાર દીધું કે એણે મરથીનું ઇફું ચોરથું તે એનાં બાપદાદા ઘોરમાથા ઉડા આવે તોખી એના જન બચતાર નથી, કારણ આપણા કાયદા ઘણા સખતછે અને તેમને અમલમાં લાવવાને એક આપણી પાસે ઘણા સખત કોટવાલછે.

કામગાર—હું સાહેબ માહારી બનતી કોશેશ કરવા જીવોશ નહીં.

નામદાર—હવે પેલા લોકોનાં હેતના કરકા સોદાગર મેહેરોઆરને માહારા હાથમાં લઈ. હમણાં તે હાંપાં આ વખેછે. પણ તારા ફવેતો તેની સાથે આવ્યું કહી તેને આ પછે તારા હાથ નહીં કર. માહારી જોકરીને એક સોદાગર નીમ્યાનું કર. બડે બડે સોદાગરોનાં પડી ભાંગેલી વીધવાઓને મુકો રોડોના તુરડો નાખ્યો તો માહારી મેરીની આકરીઓ થયો; અને તેઓના જોકરાઓ માહારી મેરીનાં જોકરાનાં ચુવાઓ થયો. ને એવો સીકો બન્યો તોજ હું નામદાર ખરો. [મેહેરોનાથ દાખલ થાય.

નીકલ દાખલનાં દેવ ! તાહાર સોતાબીથી મેહેરો શી હા કર !

મેહેરોનાથ—ગમે તે કહે પણ હું સાહેબ તહમારો બાનેજ થઈ. તહમારી મેહેરોના જોકરા સાહેબ.

નામદાર—નીકલ માહારી નજર સાચી ! તાહારો હમ બને નેહાંછે. રગતપીતથી નાહાસું તેમ તાહારીથી નાહાસું છું.

મેહેરોનાથ—હું વાઈ-મ કે એની આગડી કેકાણે નથી.

કામગાર—મેહેરોનાથ તાહારા હાલપર મહને વ્યા આવેછે. થું ગટરમાં પડી સરવાને તાહારો વીવારેછે ? ને જીખમરાથી તાહારી કેવી જુરી ઈસપીતી યઈછે. તાહારા ગાલમાંથી ગુલાબ ગુંમ થયોછે. સરદે બરફ સરખા તાહારા હોયછે. હીમ સરખા તાહારા હાયછે. અરે ઉંચી ઓલાદના નોનવાન મેહેરોનાથ કેવો તાહારો નખનો સેવારોછે. ઉડી હીમત ધર. ધનવાનના ધનથી કંગાલની કંગાલીઅત ફી ટાડવી એમાં શરમ નથી. ધર તાહારા હાથમાં છુડી. - કા પ કોઈની કોઠડી. છુટ કોઈનું ધર. મજુરીમાં એજ નથી. ધંધામાં મરમ નથી. ને લીખી ન મરે, ને આજીજીથી ન મરે, તે જોરથી, તે જસતીથી, તે જીવથી આપોઆપ હાથ આવે. માટે હીમત ધર અને મા. રી સવવાહ માન.

મેહેરોનાથ—થું કરવા બધા માણસ એટલું ઉતરડું માહારી આંખે પાડેછે !

કામગાર—તાહારે નેહાંએતો કુબી મર. હુંતો તાહારી આખર જનરવાનો એક ઉપાય દેખાડું છું. એક સેકેલ સુધ રસને તુંને પાડું છું.

મેહેરોનાથ—સેકેતાની સરખે તાહારી જીભમાં ને શી રીત મેલીવ તે ઉતર હું મોહીત પડતાર નથી મપની અંદર તાહારું નેહર હું ચાખતાર નથી. વખતનાં સેકેમાં નતીમ ઉપર રહેવાનું હું મેહેર વીમાઈ છું. વાઈ માલ કામગાર માહારી સાથે આવ ખાણું લે.

કામગાર—કઈ ગટરમાં ?

મેહેરોનાથ—માલ માલ માહારી સાથે. એક સોદાગર બાંતુની સાથે એક પાદશાહી જેવલ ઉપર તહને જમાડું. કામગાર—કઈ સોદાગર બાંતુ શાયે ? કયાં મેહેસતની પરી સાથે ? ખરેખર ગઈ રાતે તાહારા સપનામાં એ પાદશાહી જેવલની વાત આવીછે.

મેહેરોનાથ—એ જમાદશન લુચા ! સરખાનુની જેવલ ઉપર બીરાજવા હું તુંકને ઇનન કરું છું.

કામગાર—માપકાના માર વગર કોઈ દાહાડે તેના કુતરાં સાથે રમયોમ ?

મેહેરોનાથ—માલ માહારી સાથે અને પછી તાહારી ખાતરી કર. [હું બધે.

દયાવ ૨ જો—સરખાંતુલું દીવાનંયાંહું.

બીદાર, હોમાન, બાબક, સામ, અને એટલ દાખલ થાયછે. એટલ—તહમારી બરદાસતથી હું ઘણો ઉપકારી થયો છું. તહમને મેલી નતાં મહને ઘણી દીલગીરી ઉપજે પણ ઈશવર કરશેતો પાછો માહારી સેક ને તહમારી સેકાંણી ને મજરા આવનારછે તેની સાથે મંદરોનમાં આવી તહમ ને પાછો બેરીશ.

[મેહેરોનાથ અને કામગાર દરવાજાની બાહાર. કામગાર—અરે મુરખ આગલ ના વધ. તાહારી સાથે માહારી પીઠ હોહીથી ગમશે.

મેહેરોનાથ—અરે માલ એ ધરન માહારી, [બારણું કોકેછે.

બીદાર—(બારણું ઉંઘાડીને) આવો મેહેરોનાથ સાહેબ. માફ કરજો મુરખી ખાવડ તહમને ફેકેલ માહાર ઠોભડું પડ્યું હશે.

એટલ—મુમારક હોજી તહમને આ મુંકાંમ માહારા જની દોસત. યોડા વખતમાં તહમારી નોકરી બજાવા સેવક બહાનર થયો.

સામ—સેક આહા કાફી તઈવારછે. તહમારા હુકમની જોડીછે.

હોમાન—સેક બાઈ તહમારી કાગને દોલે વાત જોતાં મેકાંછે.

બાબક—સાહેબ તહમારા પહરોજાને માટે પથુ પલંગ તઈવારછે.

બીદાર—નામવર સરદાર તહમારા ફેરમાબરદારોને હુકમ ફેરમાવો.

કામગાર—આતો હું સપનાનું જોઈ છું.

મેહેરોનાથ—એ નાવીસવાસુ કુતરા, બાબક અને લોહીની ગમરતી પીઠના બેસાલ હજી દોડાવ.

મેહેતાબ અને પીરજન દાખલ થાયછે અને શવલા આકરો બધે.

મેહેતાબ—સાહેબ બાઈ તહમારી ગેરહાજરીથી ઘણી ફીકરનંદ મેકાંછે.

કામગાર—થું કહેય ?

પીરજન—બાઈને તહમારા વગર જરાકથી કરાર વલતો નથી. [પીરજન અને મેહેતાબ બધે.

કામગાર—ગર-આપનારો શખસ ! માહારાજ ! મનખ
કેકણે નહીં કે શું ? (મનમાં).

સરખાનુ—એ પેવારા દીવદાર કાંહા કાંહાં તહમને
સોધું ?

કામગાર—દીવદાર ! દીવદાર ! મેહરનોશ દીવદાર !
કામગાર ! કામગાર ! તાહારે તાધું સંભાલ ! (મનમાં).

મેહરનોશ—પવારી આનું આ માહારો એક બાની
મીતરણે, માહારે આતર એને નમ !

કામગાર—તાહારે આતર મહને નમે ! મહને ! વ્ય
ને વલી તાહારે આતર ! એ ઉંઘી ફુતપાં ! એ ફરતાં આસ
માન ! (મનમાં).

સરખાનુ—મેહરબાન સેક ! માહારા જતની મેહરનો
શને આતર તહમને હું નધુધું.

[કામગાર શરૂએ પગે કચામો નાચેછે.
મેહરનોશ—(કામગારનો હાથ પકડી પાછો ધસડીને)
આઘો એક આનુ આગવધી તાહાસેય ! પીકારછે તહને !

કામગાર—એ ક્યવંદ સેતારેની આનું ! તાહારા પગ
ની ધુવને મુંખવાકાન માંગવી એ પણ તાહારે મનસે
એક મોહારી માંગણી તુંજ પર કીચી ફેલાવે.

[ધુવણપીએ પડછે
સરખાનુ—ઉઠ ! ઉઠ ! માહારા જતની મેહરનોશના
જતની મીતર ! આન માહારી સાથે કુદરા ઉર ભીરાજ
મહને માન આપવું.

કામગાર—એ પરીઆ તહમોએ મહને ઘેરીએછે.
એ શેશન ચરાગની આનું ! તાહારા બચરનીના નોકર સી
યે આવેને હું યહુ મરતઆ ભરેલું સમજું !

સરખાનુ—સેક તહમારી લાપકીછે. એમ કરી ગરી
બને હીજીયો નહીં. ચાલો હવે આપણું આણું તર્જારછે.

[સરખાનુ તમા મેહરનોશ કામગારનો કાથ પકડી લઈ જાયછે.
હોમાન અને બાબક દાખલ થાયછે.

હોમાન—કાંમે બાબક આન એટલો રંગીતોછે.
બાબક—અરે મોલના એવર પર એવા રંગ પડેછે કે
હુંબી રંગીતો યજ ગયેછું.

હોમાન—જરા તાહારા રંગ મહનેનો આપ.
બાબક—બાઈની એવરપર એક પરાણો જમેય. હા,
હા, હા, ખુસમિતો હાથ નુંતેય. હાડકા જઈને તાહાર
થકી આવેય. જમના હાથમાં કોરો ને દાખા હાથમાં છ
ડી પકડેય. કાંઠાએ સેરવો પીએય, છડીએ રોરવો ખાએ
ય, ને ચમચાએ પાણી પીએય. ગરમ ગરમ ખાતાં મેહોડા
ડું દાહીન્યે તે ક્યમ પાડેય ને છડી કાંટાની મદદ નહીં મ
વતી તાહારે હાથનો ઉપયોગ કરવાને લુચ્ચી નથી. દાઢ
તો ડીકાનડરમાથી ઉંચી ધારે નામેય ને અતરમ બચમ
તાહારે એટલો કાંસેય કે બધું ખાયાનુંની ઉપર આવેય.

સલાંખનો લેવા ઉઠો તે એવલ ઉર મહડપા અને ઉતરાવા
જતાં ખુસરી ઉઠાવજ ગઈ તે જમીન માપવા યેહો. એલ
તાંતો લખ ટાલવે લાગેય ને વલી મહનેનો સેતાખસ એલ
બાબક સાહેમને નામથી મોલાવેય. હોમાન જમા હુતો
હવે સોપસાલોર બની ગયેય હો મહને-છાડજો.

હોમાન—એ બાઈ પોકારેય, રેડતો. [બધે.

દેખાવં કે બો—એક ખુલું મેદાન.

મેહરનોશ, અને કામગાર દાખલ થાયછે.

કામગાર—મેહરનોશ ! માહારા સરદાર ! માહારા
સેક ! માહારા વાલી ! માહારા મેહરબાન ! માહારા યુર
બી ! હું આગવધી તહમારો નોકર, તહમારો જીતીનો ઉઠા
વનાર શુભાખુ.

મેહરનોશ—એ જરૂરી સરપ ! કેવી રીતે તું એ તા
હારી વલાજ ફેરવીછે ? (મનમાં.)

કામગાર—સેડને માહારે એક સલાહ આપવીછે,
એ નોકર ઉપર તહમે કોંક ન કરોતો.

મેહરનોશ—વગર દેહસતે મોલ.

કામગાર—માહારા લીધારમાં મેહરબાન સાહેમ આ
પોચાક તમ સરખા એક સેદમગર આનુતા દીવદારને છા
મતો નથી. પછીતો જમ નામવરની મરછ. આ મસો
રૂપપા ખાતરી પાસેછે તે તહમારા યાંઉ આગલ મેલવાની
સેવક અરજ મુજરેછે તે તહમે સાહેમે મન નોકર માટે
કણુક કરવા. એ તહમને હાલ ઘણું કામ લાગયે, ત
હમારે ને હું નીમખન ખાંઉં અને તહમારી સેહેન આ
કીનો તડમે સેકને સેધમો નવાજ નાખ્યો. એ બ
હસો રૂપીયાનો સરદાર એક થોડે મેસવાનો પોચાક તર્ધપા
ર કરાવે.

મેહરનોશ—(મનમાં) એ ઉછદતાં માછલાં. અતે
તું માહરી જલમાં કસણુંછે.

પરલાઈ હું થોડો કપાંઠાંથી લાઉં ?

કામગાર—સાહેબ માહારો થોડો તહમારી પનાહ
માં તર્ધ, છે. સાહેબના તલોમાં માલવાધી ધસાય તેની
અગાઉ માહારી પોતાની પીઠ તહમારી સવારીથી ધસાઈ
જતી નેરૂંએ. સરદાર ! જાહારે તહમે સરખાનું આ
દ થાએ અને આ પાસેનો વજ્રો તહમારા હાથમાં આ
વે તાહારે તહમારા શુભામને તેની ખેતીવાડી સોંપી નવા
જમ કર્યો.

મેહરનોશ—(મનમાં) હવે તાહારું ગલું હું રેહસીય.
કામગાર તાહારાં પરીતને માટે તાહારો હેશાનમંદ
છું. જે પું કારતો નથી કે માહારી મેહોરદાર પાસથી મ
હને નેમ્પાતત ચીન મલી શકે ! પણ હું વંહને એક છ
પી વાત કહું છું. નેકે સરખાનુ દોલત અને ખર્ચને
ભરપુર અને આગાહો અને હું પાસે રેકે બતંગ
છું નાજો. તેણીને એવી તક આપનાર નથી કે પરજુપા
છી તે મહને તાણે. મારે કે ભરતાર તહમારો લગનનો
ખામ મે કીધો હતો. તેથી દોસત કામગાર આ તાહારી
નાંજીની રકમ હાલ તુરત મહને કામ લાગયે. એની દસ
ઘણો હું તહને આપવાને લુચ્ચી નહીં અને જ દીવસથી
આ પારોનો વજ્રો માહારા હાથમાં આવે તે શીવસથી તે
ને મેહુર પુછે.

[બધે.

કામગાર—કેહોતો ખોટી માહારી ગણતરી ! એ કું
નીખાંના ડાહ્યાપણનાં ભંડાર ! કેવું ખોટું તાહારું ડાહ્યા
છું ! પણ કુદ નહીં મેહરનોશ ! એકવાર તાહારાં ગલાંમાં
માહારો દસો આવવો કે માહારા હાથમાંથી તહને છુટવું
લણું માહાલજે.

[મરખડતો ફરેછે.

નામદાર બોલતો બોલતો દાખલ પાપછે.

નામદાર—કામગાર ! કામગાર !

કામગાર—સાહેબ ?

નામદાર—કેમ મેહરનોશની ખબર કેહેવી ? માહા રા કુમકાથી કાંઈ વાલ થયો ? ફાંસી ખાધી કે કુખી થયો ?
કામગાર—નહી સાહેબ હજી જીવે, અને એવી રીતે જીવે કે આગલ કરતાં ચારધણે જમરો ચોકર થઈ પડશે એવી આશા છે.

નામદાર—તાહાર ખાધું કેકાણે ? ને હાથતો એ માન્યે સેતાબીથી ખુદા કરે.

કામગાર—સાહેબ એક ઉમરાવજી તેની ઉપર મોહીત પડી છે.

નામદાર—એની સાથે ! કઈ ઉમરાવજી ?

કામગાર—ઉમરાવજી શરતખાન નોશરવાન સમરો હરખાનની વીધવા સરખાનું.

નામદાર—ચુખો ! કેમ એમ બોલવાની હીમત થયે ? તાહારો જદનના સોલ વુકડા થયો ને એવી બાત ઉપર એવું તોહીમત નિડતો માલમ પડશે.

કામગાર—સાહેબ માહારી વાતપર પુર જરોસો, પુર એતેકાદ રાખજો. નમરે નમર નેપલી, કાણિકાણ સાંભલેલી, હાથેહાથ ઘોળેલી, પગેપગ ધસડાપધી, નાખેનાખ સુગંધથી વાત તોહારો આગલ કરું છું. મજુર જોવા હું તોખી મેહરનોશની આજુબાજી સરખાનુંની સાથે તેણીની રાનવંચી મેલ ઉપર હું બીરાજ આવશે.

નામદાર—ચમચમેર કુમા ! એવી ન મણખ એવી વાતો કેમ માહારી આગલ કેહેવાની તાકાદ રાખે ? તેના સુકરા ઉપર તું બીરાખ્યો ! તું કામગાર ! જાહરે હું તેણીને હાથ માગતાં માગતાં તેણીના વગર હાંસલે ઉંખરે ધસી ધસીને ખાગે વાગે, અને તોખી તાહારા સરખા એક લાબરજીને વફીલ અને મેહરનોશ સરખો એક દમડી વગરનો ભીખારી તેણીની સાથે રેખલે મેકા. તાહારો જોઈને પાછું કેકાણે લાવ નહીતો ચાકરડીએ સીપ્પેલા મારાખરા ને માહારી આગલ કરી મલાવશે તો એક ફોકરે હું તુંહને માહારી નોકરીમાંથી રૂખશદ આપસ. તું ને થોડું ઘણું મારનું જાન છે ખરું, પણ તે માહારો જનાન આગલ આવતાર નથી.

કામદાર—સેક તહમે બીજું માણ્યો ? મેહરનોશના સરખાનું સાથે વતાર લગણના આધાર ઉપર જે એને માહારો થોડો અને ખસો રૂપીયા હાલ તુરત ઉછીકા આપ્યા છે.

નામદાર—હેમક શું તે ? એમ કીધું ? (મારે) એ રીતે શું તેહને નીરાશ કરી તેની જીંદગીને અંત લાવનાર છે ? બોલ કુમા શું તે ? જાણી જાણ મહને અવગણ્ય કીધો નથી ? (મારે).

કામગાર—સેક શું મહને ખારી નાખ્યો ?

નામદાર—નહી, નહી, તાહારો જદનમાં જે મારો છે અને જે તુંહને જીવું બોલાવે છે તેને હું હાંકી કાઢાડું છું.

કામગાર—તે તાહારો સાહેબ.

નામદાર—તાહારે માહારો ખાર પણ અટકશે. તા

હારો સખનો હવે જીવી જ અને તકવારી કરે કે સોદાખર મેહરીઆર કાલ આપણે તાંહાં ખાનાર છે. ખુલ ધયાન રાખજે કે કાંઈથી મોન થતે નહી. હજી કાંઈ બાકી છે કે બોલ !

કામગાર—નહી સાહેબ.

[જાય છે.]

કાડલીવર ઓઈલ—મગરનું તેલ.

વઈછ ખઈના દરદીને જે તેલ પામે છે તેને આપણે મગરનું તેલ કહીએ છઈએ. મગર બોલ આપણું ઈંગરેજમાં જે વેહેલ નામથી ઓલખાય છે તે રાક્ષસ માછલીને વાપરીએ છઈએ નથી એ તેલ વેહેલમાંથી નીકલે છે એમ ધારવું નહી. એ ઊપયોગી તેલ કાડનામની માછલીના કાલજમાંથી કાઢાડવામાં આવે છે. કાડ માછલીનું યુખય મયક ઊતર અમેરીકાના પુરવ કાશા ઊપર છે. એ માછલીની ઊતપન કરવાની શક્તી ઘણી અતકાર છે. “લીવન હાક” નામના એક નીદવાને એક વચલે ગાલેની કાડમાં હઠ લાખ ઊપર ઈંડાં ગણ્યાં. જાંનેવારી મહીનામાં એઓ ઈંડાં શેલવા સીક કરે છે. કાડ પોતાના ઈંડાં ખડકીમાં ઘણું કરી શેલે છે. યુરથવીના ઊતર ભાગેમાંજ કાડ મલે છે અને તે ખારાં પાંછીમાંજ જીવે છે. અમેરીકાના “નયું શા જીનલંડ” નામના રાષ્ટ્ર આગલ કાડની સોધ હાથ લાગી તેની અગાઉ ઈંગલંડની પુરવે આવેલા “આઈસ લાંડ” નામના રાષ્ટ્ર આગલ કાડને યુખય કરી પકડવામાં આવતી હતી. “ઈંગલંડ” ની રાંછી કવીન “ઈલીઝબેથે” ડેનમારકના રાજા ચોથા દરોજીયન પાસથી “આઈસલાંડ” આગલના દરીઆવમાં કાડ ચરવાને કોલકંરાર કરી પરવાનો શેલવયો હતો. ઊતર અમેરીકાના પંશચમ કોશા ઊપર આવેલું “નયું શા જીનલંડ” નામનું મોહાડું રાષ્ટ્ર ૧૪૯૭ માં “સોપા શરીયન કોજા” નામના નાવીકે સોધી કાઢાડ્યું તારથી તે આજુબાજી “નયું શા જીનલંડ” નો કોસરો કાડનું યુખય મયક ગણાય છે. ૧૫૭૮ માં ફ્રાંસના ૧૫૦, સપેનના ૧૨૦, ચોરટુગાલના ૫૦, અને ઈંગલંડના ૫૦, એમ મલી જુમલે ૪૭૦ વાંછીએ “નયું શા જીનલંડ” તરફ કાડનો સેકાર કરતાં હતાં. તે વેલાએ જાંને કાડનો આરેલો ખપ હતો તથા જે હાલ તેહનો કોસરો જોઈએ તે નો ખેઆલ થઈ શકે. ૧૮૧૪ માં ઈંગલંડ કાડને

વેપાર બેંકરોડ અને હંસી લાખ રૂપીઆનો કીધો હતો. પણ હાલ પુરત ઈંગલંડનો વેપાર તદ્દન પડી ભાંગ્યો છે કારણ અમેરિકનો અને ફ્રેન્ચનો વધારે સે હેલ પડવાથી તેઓ ઈંગલંડનો વેપાર રકવા દેતા નથી.

અમેરિકાના પાંચ છ ખેડુતો ભેગાં મળે છે, એક નાહનું વાંહીણું પોતાની ગીરોથી ખાંધે છે અને કાઠ નો સેકાર કરવા બીકલે છે. એક મોહાસમ દરીઓ ખેડી આવી તેઓ પોતાને શહે પડતા પઈસા વેહું ચીલીએ છે અને ખીલ મોહાસમ આવે તેટલાં પોતપોતાના ખેતરની તકેદારી કરે છે.

ઈંગલંડમાં તથા યુરોપના ખીજાં દેશોમાં આગ લ પણ કાઠનો ખડુ ખપ થતો હતો તેનું કારણ એક કૃષિક લોકો અપવાસના ઘણા ઊપર મછી ઊપર રજાણ કરતા હતા. વલંડ લોકો મછીનો પેહુલો વેપાર કરતા હતા પણ અમેરિકા તરફ પુસકલ માછલી છે હવી ખપ્પર નીકલતાંજ મછી મારવાને માટે યુરોપમાં જુદે જુદે દેશો હું મધોકાર કંપનીઓ નીકલવા લાગી અને મોહોરાં મોહોરાં માણસો તે કંપનીઓના ભાગીદાર થયા. દુરંત માછલીનો પેહુલો ખપ હતો પણ માછલથી ખીલ ખીલ માછલીપર ચોક વધતો ગયો, જેમાં કાઠ માછલી પણ હતી. એ ઊપરથી માલમ પડે છે કાઠને દવામાં વાપરવામાં આવી તેની અગાજી શા આધાર ઊપર તેનો પુસકલ ખપ થતો હતો.

"નયુ શકીનલંડ" ના કૌસલ તરફ જુન મહીનામાં કાઠની મોહાસમ શીરૂ થાએ છે જે વેસાએ તથા સંખ્યામાં વાંહીણું જઈ લંગરવાર પડે છે. વાંહીણું ના હેલ તથા ચક ઊતારી પાડવામાં આવે છે અને દર શહવારે ઘણીક મોહો દર તરણ માણસોને લઈ મછી મારવા જાએ છે તે છેક સાંજ પડ્યા પછી પાછી વાંહીણું ની ખોરકુએ આવે છે. મછી આવતાંને વાર તેમને કાપી નીમખ દીએ છે, અને પછી થોડા દાહુડા રાખી પાછી થોઈ નાખે છે અને પછી ચુકવવામાં આવે છે. મોહાસમ સપટેખરને છેડે ખલાસ થાએ છે અને ફેક વાંહીણું પોતપોતાનો ખખનો લઈ શકી શકીને દેસ ચાલી જાય છે.

માછલીની મોહાસમ કૈમ આવે છે તે કલમ જાણવાજોગ હોય. કાઠ પોતાની ગરબ સંભાલને શરૂ થી તર દરૂવના દરીઆવમાં સુકા નાંચે પણ જુનથી તે સપટેખર શુધી તેઓ પાછા અમેરિકાના કૌસલ તરફ આવે છે કારણ તે દરીઆવમાં પુસકલ કીધ હોવાથી તે

ઓ પોતાનું ગુજરાંન તથા સેધે છે. ખોરાક લઈ તેઓ પાછા દરૂવ તરફ નાહી જાય છે જ્યારે મોહાસમ ખલાસ થઈ એમ કહેવાય છે.

વલો કૌસલે વાંહીણું ચેટ પીયર તરફ જઈ લાંગરે છે. એ જગાએ હુકની મદદથી કાઠને પકડવામાં આવે છે.

ઈંગલંડના કૌસલ તરફ પણ કાઠ મળે છે પણ અમેરિકાની માછલી કરતાં જરા જુદી છે.

કાઠ ખીલ માછલીઓના જેવી શાધારણ લંખાઈની હોય છે. તેનું પેટ ઘણું જાડુ હોય છે. માથું અને આંખો પણ ઘણી મોહોરી હોય છે. તેના મોહોમાં ઘણા વેહુતા દાંતો હોય છે. નેના ખદનનો ઊપરનો ભાગ આંખા પીલાસપર હોય છે પણ તેનું પેટ ચાંદી સરખું સરદ હોય છે. કૌઈ વખતે કાઠ ઘણા મોહોરા કદની આવે છે. એક વેસાએ ૭૮ રતલ ભારી ૫ શીટ ૮ આંગલ લાંબી, અને પાંચ શીટ ખલાના ઘેરાવાની માછલી પકડવામાં આવી હતી; પણ શાધારણ માછલી વજનમાં ૬૪ થી તે ૪૦ રતલ ઊતરે છે. નાની માછલી ખાવાને લોકો વધારે પસંદ કરે છે.

હવું કહે છે કે કાઠ માછલીનું તેલ અસલના મછીમારોમાં સંધીવા ઊપર વોપડવામાં આવતું હતું પણ જે ખરાબ રીતે તે તેલ વાપડવામાં આવતું હતું તેથી તે ઊપાય વાપડવામાં લોકો ઘણા પછાત હતા. અસલી લોકો કાઠના કલેજને ગલેલ ઊપર ચેલી તડકામાં ચેલતા હતા. સુરજ અને હવાની અસરથી તેઓ કાઠોતાં હતાં અને તે સખખથી જે ચરખી તવાઈને છુટી પડતી હતી તેને વાસણમાં ઝીલતા હતા.

એ જગલી રીત ઊપર ખીજો સુધારો થયો. તરાંખાનાં વાસણમાં પોણી ભરી તેમાં કાઠના પુસકલ કલેજો સાથે નાખવામાં આવતાં હતાં; પછી તે વાસણને સુહલા ઊપર ચહાડવામાં આવતું હતું. એ રીતથી તેલ ઊપર તરી આવતું હતું જેને ગાલી ઊપરોગમાં લાવવામાં આવતું હતું.

હાવી રીતે ખનેલા તેલને દરદી જોઈ કમકમતો હતો; તેનો વાગ અને દેખાવ દરદીને વધારે દરદ કરતું હતું.

હવે કાઠનું તેલ જુદી રીતે કાઠાડવામાં આવે છે. કાઠનાં કલેજ વાસણમાં નાખી તે ઊપર એક ગરમ બાઈલર ઈઆને ડેગમાંથી નીકલતો બાઈલા

ગુ પડવામાં આવેલે. એ રીતે નીકળતું તેલ દેખાવ તેમ વાસમાં અસલી તેલો કરતાં ઘણે દરજે સરસછે.

૧૮૪૧ ના સાલમાં ઈંગ્લંડમાં કાકટર “હીયુ ઇન્ડિયનેટ” નામના ઝોડીનખરો સેહેરના એક વઈદે ખ ઇની ઊપર કાકટું તેલ વાપડીયું. એ વખતથી તે આ જ સુધી એ તેલ વઈદે ખઈ ઊપર વાપડતા આવશ્ય છે. ઘોરની ઊપર સુતેલા દરદીઓ તેની અસરથી પા છ સજીવન થયાછે અને ખાકા પડેલા ગાલો ઊપસા ઇને પાછા ગુલાબ સરખા બનયાછે. જાંખી આંખો પાછી થતાના તેજથી પરકાશીછે અને તેની આસપાસ ના કાલો ઘેરો નાપુદ થયોછે. હાડકાંનું પાંજર પાછા માસના ગોલાથી ઢંકાયુછે અને ધુન્નું ડગલું પાછું શા પુદ થઈછે.

કેટલાએક દાખલાઓમા કાકડના તેલનો આવો તલેસમતી ગુણ અજમાએલોછે. ખઈના દરદીને ખીછા લે ખેડેલા વઈદે “આસા નહી” એમ બોલી ચાલતી પ કડતો હનો તે હવે એક ઊપાયપર આશા ખાંધેછે અને તે કાકડના તેલનો ઊપાયછે. કાદના તેલમાં “આથો દાર્દન” “ખરોમાઈન” અને “શક્ત્ર સરસ” એ વસા તુઓ આવેછે તેથી કઈ વશતુઓ ઊપર કાકડના તેલની ખાસીઅત આધાર રાખેછે તે ઊપર વઈદાના મતના ત ડાં પડયાંછે. કોઈ તેલમાં ઊપલી વશતુઓમાંની એક જે મ વઈદનાં ધીઆંનમાં આવેછે તેમ લેહી દરદીને આ પવામાં આવેછે. કોઈ વઈદા કહેછે કે સઘલી વશતુઓ સાથે થઈ દરદી ઊપર શારી અશર ઊપજાવેછે. ખઈ થી રેશનાંનો નાશ થાયછે અને કાડલીવરનું તેલ એ નાસને થતો અટકાવેછે. નાતવાંનીમાં પણ એ તેલ અ ખરીછે અને જે દરદીને વઈદ એ ઊપાય શરમાવે તે ! તરત તે સીર કરવો જોઈએ કારણ દરદની શહરઆ માં જેમ એ તેલ હને અટકાવેછે તેમ પાછલથી જ ની શકતું નથી.

દાહકામાં જે તરણ વખત એક ચમચો તેલ જ છે પણ કોઈ વખત થોડું અને કોઈ વખત ઘણું તે ! આવવામાં આવેલે નવા સવા લેનારે થોડું થોડું ઇ આગલ વધતું જોઈએ. એ તેલથી દશત પણ ખુશા થી આવેલે. શકીથી શરસ બનાવવાની રીત કાકટર ડીબનગ” નીછે અને એ વઈદનું તેલ વઈદે વધારે ઇમાંલુ કરેછે. એ વઈદનું તેલ ઝોડી બનાવટ કરી તે

ના નાંમથી કુશટ લોકો વેચેછે માટે ખરીદદારોએ એ તેલ લેતી વખતે પુશકલ સંભાલ રાખવી જોઈએ. એ બનાવટનાં તેલો ખીલ ખીલ માછલીમાંથી બનાવવા માં આવેછે. કાકટર “ડીબંગના” આડતીઆઓ સું ખઈમાં ટરીચરની કું પનીછે. માટે તેમનાં તેલ ઊપર ખરીદદારોએ શકીથી પકી લરોસા રાખવો જોઈએ. કેવા તે પુરૂશો કુશટ હોય નેઓ મરણ કાંકે આવેલા દર દીઓની દવા બનાવટથી ઊભી કરેછે !

પાંણી, ચાહ, દુધ, ચોરેનજ, વાઈન, કાફી એ તેલને પીવાના સાધનોછે. કાફી શરવેથી શારીછે. કેટ લોકો “રાશપેરી વીનીખર” માં પણ પીએછે. ખાવા પછી કે ખાધા અગાઉ એ તેલ લેવું તેપર પણ મતનાં તડંછે. ખાધા અગાઉ એક કલાક લેવાંથી જીવ સું થાતો નથી અને ખોરાક સાથે તે મલી જાએછે એમ એક વઈદનું મતછે પણ દરેક દરદીએ એ ખાખદ ઊપ ર થતાના વઈદની સલાહ લેવી જોઈએ.

જે દરદીઓ એ તેલથી જીવેછે તેઓ થતાનો વખત સુકેછે તો તેમનો જીવ ફરતો હાથ એમ લાગેછે એ ઊપરથી સ્ત્રી થાયછે કે એ તેલમાં પુશકલ પોશણ કીરક ગુણો હાજરછે.

વહી નીતર કે કાઠું તેલ સરસ તે ઊપર પણ મતના તડંછે પણ શરવે જગોએથી એક મતે બોલવા માં આવેલે કે ઊપર કહેલું “ડીબંગનું લાઈટ ખરંકી ન કાડલીવર ચોઈલં” સરવેથી સરસછે.

કેટલાંક દરદીઓ એ તેલથી કમંકમી નાહાસેછે પણ તેમને ખખરછે કે તેમની જીંદગીનો દોરો લંબા વનારી, તેમના આયુશ્યમાં વધારો કરનારી તે અકસીર દવાછે ! નેઓ વઈદના કહા ઊપરાંત થતાની બોહાસ પુરી પાડવા માંગેછે તેઓ જ્યારે છેલ્લો દમ લેતા હોય છે ત્યારે દોલા વકાસી વઈદની તરફ જીવેછે પણ તે દ લગીર ચેહરે ડોડું હીલવેછે કે હવે વખત વહી ગયો. હવી રીતે નેઓ બોહાસ ધરેછે તેઓએ જાંણવું જોઈ એકે તેઓ ઘુના કરેછે કારણ ઇશવરની આપેલી એક ઊમદા બખસીસ તેઓ ધીકારી જાંણી જોઈ થતાના આવરદા દુકા કરેછે.

ઉત્તમ લોકના ઉત્તમ વચન:

દોકરાઓ છંદગીની જંગલ વધારે છે પણ ચોતની ઇંચાદાસત વીચરાવે છે.—ખેકન.

ખાતરીથી જાણુને કે જે પુરુશનાં અતલગના મીત રો થવલા સારા અને જેના દુશ્મનો ખરા બદ તે પુરુશ પોતે શારે છે.—લાવેટર.

જેની પાસે ખુબસુરત ચોરસ છે તેને લોકો સુખી કે હે છે; પણ ભરથારને તેમ લાગતું નથી. જે ચીજ આપણી પાસે હોય તે ઊપર આપણે કદી સખર પાંખતા નથી. જે બાએકી કરે તેને ઘરેણાંનો દંડ ભરવો જોઈ એ કારણ વાંદરાને ધણી વાંદરા ગલાસ બાંજે તેનો દંડ ભરે છે.—ચેલડન.

જે દરદી વર્ષદને પોતાનો વારસ કરે છે તે પોતાનાં હકમાં ખરાબી કરે છે.—ખેકન.

જે ચોત માગે તેની અગાધી મરે તેના જેવો બીજો સુખી કોઈ નહીં.—ખેકન.

હૃદયી બેહુદ ખુસી કુખનું મંડાણ છે.—કેહવત.

પેટુસે સાંભલ પછી બોલ.—કેહવત.

પર્થશને મેલવતાં કુખ; મેલવેલો રાખતાં પણ કુખ; ગચો પણ કુખ; ખરચ્યો પણ કુખ; જોવો જે પર્થ સો તેને શીરકાર છે.—પંચોપાખીઆન.

આપણાં અસાંનપણમાં આપણે ઈશવર પાસે કે દલીલ ચીજો માંગીએ છઈએ જે આપણે જ ઘાત કરે; પણ તે પરમ કુરપાણુ દાતાર આપણા અરથ સાર આપણને તે આપતો નથી, માટે જે બંદગી વગર શક્તી આપણે કહીએ છઈએ તેમાં આપણને કીલસો શયેદ જ માલમ પડે છે.—ચેકસપીઅર

ધીકાર તે ગરીબાઈ ઊપર જે તવંગરોનું હોલ ધાવે.—લાવેટર.

અરે છંદગી! કંગાલને મનસે સદી, સુખીને મનસે પલ!—ખેકન.

બીનકસખી કારોગર હુધીઅરનો વાંક કાણુ છે. કેહવત.

સીઆલાની અગન, વાહલાની ભેટ, તથા રાખનું માંન તે અમરત સરીખાં છે.—પંચોપાખીઆન.

જેની પાસે ખુધી હોય તેને કોઈ વાત કંઈ નથી. જે કાંમ હુધીઆરથી તથા હાથીથી તથા ઘોડાથી તથા

પીઆદાંથી ન થાયે તે કાંમ ખુધીથી બની આવે.—પંચોપાખીઆન.

જે પોતાની ખુસખખતીને દાંકે તેને જે પોતાની હાથ ઘસેને દાંકે તે કરતાં મોહોસે જાણુ.—લાવેટર.

ધરડા દોસતો સરવેથી સારા. જેમસ રાખે જુના જોડા માંગતો હતો કારણ તેઓ ખરાખર બેસતો હતો.—ચેલડન.

કેટલાએક માંણસો મોહોસા ગણાએય કારણ તેમનાં દોસતો નાંહાના છે.—જોનસન.

ગરજ એ સોધની માતા છે.—કેહવત.

ઘોડાની નાલનો ને કુતરાનાં દંતનો ભરોસો રાખતો ના.—કેહવત.

મગર પોતાને દાંતે હાથીને ઝાલે છે. તેજ પાણર પડે તો તેને કુતરાં પણ મારે છે. પોતાનાં કીલામથી એકસો માંણસ દસ સતરને મારે છે.—પંચોપાખીઆન.

જેમ જુગારી પોતાનાં ધંધામાં કીસખી તેમ તેને બદાર જાણુ.—ખેકન.

નીમખ હલાલ અને નીમખ હરામ વમે શરક છે, એક પોતે કરેલાં સારાં કાંમથી ખુસી થાયે છે, બીજો પોતાને થએલાં સારાં કાંમથી ખુસી થાયે છે.—ચેનેકા.

જ્યારે તું કોઈની તારોશ કરે તાણુરે તાહારાં કારણ આપને, કારણ તેથીજ કાણુમાં માંણસની વખાણુ ખુસખમતીઆઓનાં નગારાં અને યુરખીની બકાઈથી ચોલખાયે છે.—ઈસટીલ.

કોંઘનું કાણુ યુરથી પકડતું નથી.—શરાંકલીન.

એક ઠગ સાહાબોદો.

આંક ૨ માં—આંક ૨ નો.

રાંકી વલીદા એક ઘણી પકી ચોરત હતી, અને પોતાનાં ખાવદને કેવી રીતે શખજવીને ખુસલાવેલો તે પોતે ખરાખર જાણતી હતી.

શુભતાન આગલ નેઈ રાંકી બોલો કે મએ નામવર શુભતાન! પેટુલાં મે જે ધનસાટ હાલોએ એટલા વાસતે મને માફ કર. ૨૨ વરસની લાખી મુલતવેર હું જાણુ મારા દીકરા આગલ હતી. એ લાંબી મુલતમાં એકબી વખત તેને નેઈ મારી આપને કંડક આપવાનું શુખ મહને નહીં મલી શકીયું, એટલા માટે મને ગમે એવો એક દીકરો હું માહારા ખોઆલમાન ચીતરી એક માતાં તરીકેના મા શે પીઆર ઘણી મેહનતથી યોખાવતી. હવે પીપારા મા

રા આવ'દ, હું શું તને કહું? જે માણસને તું મારી આ ગલ મારી દીકરા દાખલ લાવીશો, તેનો ગેરેરો મારા ખી આવી દીકરાનો ગેરેરોને સુદલ મલતો આવતો નથી. ન રા થોભ! એટલો બધો ખુશ ના થા, —હું તને કહેવા આવીશ, કે જે શખસ નામવર એલકીમેતુ ખંબર તારી આગલ લાવીશો, તે શખસને સરવેની હજુર તારી આગલ મારા દીકરા દાખલ કયુલું હું."

શુભતાન બોલીશો કે "હું ખુશીશું કે તું આવી રીતે બોલેલો."

રાંણી વલીદા પોતે ન થોભતાં આગલ બોલી કે "પણ મારે એક શરત કરવી છે. હું ઈશુમ—નેકે બેશક તું આ બેવકુદી ભરેલું ધારો—તોપણ હું ઈશુમ કે"—

અધીરા ધધને બુદો સુભતાન બોલી ઉઠીશો કે "માલ બોલ નવધી, શું કહેવા ખોગેય."

રાંણીએ કહ્યું "પણ મારી ઈછા તું પુરી પાડશે?" સુભતાન ઉઠે અધીરા પડીને મોઢાટથી બોલીશો "હા! હા! બોલ, શું કહેમ?"

"ત્યારે હું ઈશુમ કે શાહાજાદા આગર અને પેલા બીજા શખસની આલાકી હું તપાશું. એક મશતાન થોડાને વશ કરવા, અથવા ભાલો ફેંકવા, અથવા કોઈ બીજા લડાયક કશરત કરવા, એ શકવાં ધાસતી ભરેલાં અને છવ ખેખમના નાખનારાં કામછે, એટલા માટે તેઓ પાસે થી આવી કોઈ આખતની આલાકી હું માગતી નથી. કોઈ બીજાન જાતનું કામ હું તેઓને શોડું. તેઓ પાછો હું એવું માણું કે જેને જાણ માહાર વાસતે બે જુદા બાદ શાહી નભા બનાવે, અને પછી હું નેકે કે ઘણી મેટલત કરીને કોણ મને ખુશી કરવાને માહેલું."

બુદો સુભતાન મશકેરીમાં મોટીથી હુશી પડીશો અને બોલીશો કે "શું! એકે બાદશાહી નભો બનાવવાને મારે દીકરો એક ભેખ કરેલ દરજીની સાથે હુરીફાઈ કરે? ના, કદી નહી, આતો વલી યહું ધધ ગયું!"

"સુભતાન, ઈઆદ કર! તે એ વીરો અને કબુલતા આપેલો છે."

સુભતાન બોલથી બંધાઈ સુકેલો, એટલા માટે તેને કબુલ કરવાની ફરજ પડી, પણ તેણે રોગન લીધા કે પેલો દરજી ગમે એવો પણ સારો નભો બનાવે, તોપણ પોતાના દીકરા દાખલ તેને કહી કબુલવો નહી. આ પછી સુભતાન જે શખસને પોતાનો દીકરો ધારતો હતો, તેની આગલ ગયો, અને તેને અમર કાંધી કે તેની માની આ ગાંડી ઈછા પુરી પાડવી. જેણે તેણે આ સાંભલી છે તેલો લખેકાન ઘણો ખુશ થવા લાગો. તેણે વીચારી કે "જે એક નભા થી કરીને મારી માની ઈછા પુરી પડેતા હું ખમીતણું કે તેને હું મેહલ ખુશી કરી શકશ."

આ ગોઠવણ પરમણે એક શાહાજાદાને મારે અને એક દરજીને મારે કરીને બે જુદા આરડા તથા અર કાંધા, અને બંનેને ઘણી ઉમી જાતનું કપડું, કાતર, ચોપ, અને રોરો આપ્યાં.

સુભતાન ઘણી આગુરતાથી પોતાનાં દીકરાની નભો બનાવાની આલાકી ભેવા લાગો. પણ રાણી વલીદા પોતાની

આ તાલ પાર પડશે કે નહી તે જાણવાને ઘણી અધીરાઈથી વાર ભેતી હતી. બંને શખસોને ૪૮ કલાક કામ કરવા ને મારે આપેલા હતા, અને તરીકે દાહડે લખેકાન આરડામાંથી કામ પુર કરી મનમા ઘણો મધન ધધને આહાર આવીશો, અને સુભતાન અને તેની રાણીની આગલ પોતાની કારીગરીથી બનાવેલો નભો બોલો દીધો. પોતાના દીકરાનું આગું સરસ કામ ભેધને સુભતાન ઘણો અમર તોમાં પડીશો; અને તેને લખેકાન કહ્યું કે "પીઆરા પીતા, આ ને; અને નામવર માતા, તું પણ ને, અને કહે કે આ મારો નભો એક મોઢું હુનરનું કામછે કે નહી? હું શરત બુકમ કે આપણી દરબારના સઉથી હોશીઆર દરજી પણ કદીથી આનો શરસ નભો બનાવી શકે નહી."

રાંણી વલીદા મોટીથી હુશી પડી, અને શાહાજાદા આગર તરફ મોઢાડું ફેરવી પુછી કે "હવે તું શું કરી લાવીશો કે?"

પણ જુવાન શાહાજાદા આગરે કાતર તથા કપડું મોટા કીકારથી ફેંકીશું અને બોલીશો કે "એક મશતાન થોડાને વશ કરવા, તલવારથી કશરત કરવા, અને અમર ને મ ટાંકીને તોર મારવાની તરખીઅત મને મલી છે, પણ એક શોએની સાથે દલદેસરી કરવાથી મારા આંગલાં અભડા એ. ખમીત એવું કામ એક શખસ નેણે કરે શેરનાં જુલદ બાદશાહ નામવર એલકીમે ભવા સખસનાં હાત તલે તરખીઅત લીધી, તેને સુદલ છાન્ નહી."

મોઢા હરખથી બુધી રાંણી વલીદા બોલી કે "આ મારા નામવર ઘણી અને આવ'દના મારા મેઢા; આપ તું આપ માહારી આગલ કે મારી છાતી સાથે તું ને દાણું, કાં કે હવે હું તને માહારો દીકરો કરીને કહી શકું." અને સુભતાન તરફ ફરીને તે બોલી "આ તાલ વાપરવાની મહને જે ફરજ પડી એટલા માટે, આ નામવર મારા ઘણી, તારી માહી હું આડું મ પણ હવે મારે મારો દીકરો કોણ, અને દરજી કોણ તે તું અમર નેકે શકેમ કે નહી?"

સુભતાને સુદલ નવાબ નહી આપીશો, અને તેના દીલમાં ભારી ગુશા અને ઘમસાટે ઘર કીધું. પણ એક આબાદ પરજાના સુભતાન અને ઘણી તરીકેની પદવી જલવવાને મારે તેણે પોતાનો ગુશો દાખી રાખીશો.

અને તેણે નવાબ દીધો કે આ સામેતી બશ નથી, પણ ને હું એક કંગારાના હાથ ઉપર હારીશો ગીઓ હોવ સેતા, (અને તેણે આ વખતે ભારે ગુશાથી લખેકાન, ને હીકા મેહારાથી ઘમસાટમાં પડીશો હતો, તેની તરફ ડોલા કા હાડીને નેણું) "થુકરાના તે મોદાના, આ ભેદનો ભરખ ભાનવાને હું એક મોકશ રસેતા જાણુમ. મારા સઉથી મ પલ થોડા ઉપર છન બાંધવાને હુકમ કર. હું થોડા વખત માં પામો આવશ, પણ માહારા હીઆં પાછા ફરીઆ વગર કોઈથી શખસને આ મેહલના દરવાજાની આડેર નવા દેવો નહી."

સુભતાનના ચેરેની થોડેક દુર એક અંગલ હતું, અને એણે કહેવાયલું કે તોહાં એક પરી રહેતો હતો, જે સુભતાનને અને તેના વડવાએને ઘણા અસલી વખતથી કોઈની અશકેલીના વખતમાં સારી સલાહ આપતો હતો.

આ પરીનુ નામ ગુલગુલી હતું. અને ગુલ ગુલતાને પોતાનાં ઘોડા ઉપર સવાર થઈ, તેની તરફ રસતા લીધા. ઘોડા ક વખતમાં ગુલતાને નજીકમાં પોંચીએ અને પોતાનાં નવલ ઘોડા ઉપરથી ઉતરીને બોલીએ કે "એ એક સાંભલીઈય" કે માહારા વડાઓની ચુકડેલી દુર કરવાને વાસતે તું હમેશ તેઓને સારી સલાહ આપતી હતી. એ આ વાત ખરી હોયતો, એ પરી ગુલગુલી ! તેઓની ઓલા દના એક દીકરાની આજ નાંભલવાને ના પાડતી ના, અને આ દાહાડે તેની મદદે આવવાની મહેરબાની કરજે.

ગુલતાને આટલું બોલીએ કે તરતજ એક દેવદારનું ઝાડ, (જ્યાં તે નજીકમાં ઘણું હતો) વચમાંથી ફાટી અને તરતજ બેંદરથી એક નાની ખુશ્બુરત ઓરત, તમામ સફેદ વસ્તર પહેરી, નીકળી આવી, અને ત્રણ નેવા મીઠા આવ્યાં બોલી કે "ગુલતાને સાઉદ, તું જે કામને વાસતે હીઆં આપોય તે હું જાણુમ. તારો વીચાર ઘણેજ વાજીએ, અને હું તારી ચુકડેલીના મદદ કરવાને ઘણી ખુશી છું. એ બે દાખડી હશે, અને જે બે સખશે તારૂ નામ તથા ગામ મેલવવાને હરીફાઈ કરશે, તેઓને પોતાની મરજી પરમાણે એકકરી પસંદ કરી લેવા દેજે; હું તુને ખાતરી થી કહું છું કે ખરો સાહાજદો આમાર એમાથી ખરી દાખડી પસંદ કરશે, અને બેમાના જે એક ઠગારોએ, તેની ઠગ વીદીઆની સામેતી બીજી દાખડીઆથી મલશે. જા."

આમાર બોલીને અને ગુલતાનનાં હાથમા હુધીદાંતની ઘણાજ કીમતી હોતીઓ મલેલી બે દાખડી આપીને પરી ગુલગુલી ચુંથ થઈ ગઈ. મેહેલ તરફ ગુલતાને પોતાના ઘોડાની લગામ ફેરવી, અને રસતે જતાં પેલી દાખડીઓમા થું હતું તે જાણવાની તેના દીલમા ભારે ઈજા થઈ. દાખડીઓને કાંઈ કર હતી નહી, અને તેનું કાંઈકું ઉઘાડવાને અતીશે મેહેનત કરીઆ છતાં તે દાખડીઓ ઉઘડી નહી બધી રીતે તે દાખડીઓ મલતી આપતી હતી, હીસા અને બીજી જાહેરાત અંદર નરેહું એ બધું બરાબર એકસર પુ હતું; પણ અને દાખડીઓની ઉપર જુદા જુદા લેખ હતા, અને માતર એટલીજ વાતમા અનેમા ફરક હતો. એ કની ઉપર "ઈનત અને કીરતી" અને બીજીની ઉપર "શુખ અને દોલત" એવા બે જુદા જુદા લેખ હતા. ગુલતાને મેહેનતમાં આવી પોંચીએ, અને જારે પરી ગુલગુલી વીચેતી વીગળ રાંછી વલીદાએ પોતાના ખાવંદને મોડેનેથી સાંભલી, તારે તે ઘણી ખુશી થઈ અને વીચારીઈ કે ખુદરતી કવચનાથીજ ખરો સાહાજદો આમાર ખરી દાખડી પસંદ કરવાને ચુકશે નહી. ઘણાજ દબદબા ભરેલી રીતે આખી દેખારી નીભલસ આગલ આજમની યોગ્ય કરવાની તબવીજ ચલાવવાને ગુલતાને હોકમ આપીએ.

એક ઘણી ઉંમી કોરીની રેખ ઉપર તખત આગલ પેલી બે દાખડીઓ મુકી, અને ગુલતાનનાં આસપાસ પર પાયા અને અમલદારો બધા પોત પોતાની જગાએ બેઠા. લખેકાન ઘણો ધનરાખેલો હતો, પણ વચમાં ઘોડેક વખત ગયા તેમા તે પાછો પોતાની સુખમા આગે હતો, અને વીચારીઈ કે જેમ હમણા તલક ઘણીક અડચણો ખમીને સાહાજદાનું નામ તથા માન, કારણ કીધું હતું તે પરમાણે આ એક ઉલી આકૃત માણેથી બંધીને ખરો સાહાજ

દા દાખલ હમેશ લગી અપસ. કચેરીની અંદર ગુલતાને ના હોકમથી તે હીનત ભરેલી રીતે આગે, તખત આગલ ભપકાથીજ સર નમાવીઈ, અને બોલીએ કે "માહારો ના મરવે માય મરવે ધણી અને થું હોકમ કરમાવેય ?"

ગુલતાને થું કરવાનું હતું તે તેને સમજાવીયું, અને ઘણેક વખતવર પેલી બે દાખડીઓ ઉપરના લેખ તપાસીને, તે બોલીએ કે "માન પામેલા ખુબંદ માય ! તારો દીકરો યવાના કરતાં કુનીઆમાં વધારે શુખ બીજી કીધું તે હું જાણતો નથી, અને જે તારો દીકરો ધાય, અને જેની ઉપર તારો સખલો ચાહ, તે મેહેલ ખમનાના ઘણી હોવા એકએ-એકમા માટે જે દાખડીની ઉપર "શુખ અને દોલત" એવો લેખ છે તે હું પસંદ કરું છું."

"ઘોડા વખતમાં હવે આપણે જાણ્યું કે તે પસંદ કીધુંય તે બરાબર છે નહી" અને એક શોલામ તરફ ફરીને ગુલતાને તેને હોકમ કીધો કે પેલા બીજા શખસને કચેરીમાં લાવે. જેમ એક ઘોડાં તોફાનની આગમચ આસમાન બધું વાદલાંધી પેરાઈને થોડાજ બની જાએય તેવો આમારનો મેહેરો બની ગયો હતો, તેના આવા દેખાવથી કચેરીમાંના કેટલાક શખસો તેની ઉપર દયા લાવતા હતા. તખત આગલ આમાર ઘણેજ નમીને ધુંડલ મડીએ મેહો અને ગુલતાનનો હોકમ પુજીઆથી, તેનું કાંમ તેને કહી સંભલાવીઈ; અને તે ઉડીને રેખત તરફ ફર્યા. અને લેખ તેણે કીયાનાથી વાંચીઆ, અને નજા વાર થોળીને, નાના પણ મનશુત અવાજે તે બોલીએ કે "આ છેલા ઘોડા દાહાડાઓમાં "શુખ" કેહેવું નલરી જતું રહેય, અને "દોલત" એક પલવારમાં કેવી મેજુનીઆથી કરી હવામાં વીખરઈ બપય, તેને નામ ઘણા સરસ અનુભવ લઈઆઈ. પણ વલી એજ વખતમાં અને મેલક થયોઈ કે એક હીનતવાના માણસના દીલમાં "ઈનત" એક હમેશગીને ખમનાઈ, અને "કીરતી" એક મલકતા તારાની માફકછે, કે જે ગમે હોવી પણ શંકના વખતમાં ઝાંખ ખારતો નથી. હા ! જે કે આ પસંદગીથી માટે ખરું તખત પણ એકમારગી હું યોઈ બેય, તોખી "ઈનત અને કીમતી" ! હું તમને વધારે માહું છું."

એક બોલીઆ પછી આ લેખથી પોતાનું દીલ જે દાખડી તરફ મેંચાયું તે આમાર ઉચકવા નહોતો હતો, તેવામાં ગુલતાને સાઉદ પોકારીને તેને હાથ મેંચવા ફરમાવીયું, અને તેજ વખતે લખેકાન સાહાજદાને રેખતની આગલ આમારની સાથે આવી શાંભું રહેવાને હોકમ કીધો. હવે પાસે પાસે બંને હરીફાઈ ઉભા હતા, એક માહેરથી ભપકાદાર દેખાવ લઈને પોતાના દીલમાંના એક ડંખથી જે કમ ઉપજતું હતું તે સંતારતો હતો, અને બીજો કહે પેટ પોતાનું નશીબ કેવી રીતે દોડય તે ભેટો હતો. હવે ગુલતાને એક ઈપાંતું વાસણ લાવવા કહીયું, જેમાં ખખાના જેમજેરો નાખના પવીતર ઝરાતું પાંછી ભરેલું હતું; આવા સણમાં હાથ મોડું ઘાઈને ઉગમણ દીશા તરફ ગુલતાને ફરિયા, અને તરફ વખત નમીને આ પરમાણે અજગી થઈ.

"એ માય અલા ! તું, કે જેણે આજ સદીમા થઈ હમારી એકાદને પામ અને ડાખ વગરની રાખીછે, તે આજ દને આમેસાઈડીબના બાદશાહી લોહીને, એક નામે

કાર ઠગારી ડાઘ લાગવા રેતો ના; અને એવું કર્યું કે આ બોલી સાંભળીથી મારો દીકરો—મારી બાદશાહી એ લાદનો બાદશાહી દીકરો—મને ખરો મહાન પડી આવે.”

એમ બોલીને એક નીચાની કરી પેલાં બે શખસોને પોતપોતાની દાબડી ઉપાડવાનો હુકમ કીધો. આગલ ગમે તેવાં પણ જોરથી જે દાબડીઓનાં હાંકણાં નરાખી હીલી આં ન હતાં, તે જાણે કે પોતાની મેલે હવે તરત ઉપડી ગયાં.

ઓમાર શાહાજાદાની દાબડીમાં એક નાની મખખલ ની ગાંઠી હતી, જેની ઉપર એક નાનું સરખુ તાબ, અને એક ઝીલી સુનાની લાકડી હતી.

લખેકાન દરજીની દાબડીમાં એક દરજીની સોપ અને તેની પાસે એક રેસમની દડી વીંટાલેલી હતી

આ બેબાથી સુવતાનની આંખ ઉપડી, અને તેની શાંખીની ખાતા તરીકેની અટકલ કેવી ખરી હતી તે તેને માલમ પડીયું, અને જાણે કે કંઈ ખાતર અપકસખાતથી ન હી પણ ખરું નચીઓનાં જોરથી આ વાત બની હોય તેમ જોવા ઓમાર શાહાજાદાએ પેલાં તાબને હાથ લગાડીએ, તેવુંજ તે તેના માર્યાંપર બરાબર ખેસતું આવે એટલું મોટું થઈ ગયું. “શુદ્ધ સુવતાન સાંઢિ પોતાનાં ધુનતા ડાઘ શાહાજાદા ઓમારનાં માથાપર પુકી, તે ધુણપડીએ બેઠેલો હતો વાસતે ઉડવાને ફરખાવીઈ, અને પોતાની છાતી સાથે દાખીને પોતાની બાજુએ મેસવાને નીચાન કીધી. હવે લખેકાન દરજી, જે એકદમ ધભરાટમાં પડીને બધાંને કહ્યું ‘મોહું કેમાડું’ તેના વીચારમા પડીએ હતો, અને પોતાને શું શખ થયે તેનાં મેપાલથી ધરધ ધુનતો હતો, તેની તરફ જોઈને સુવતાન બોલીએ “અને તારે માટે—નાપેકા ર દગાખોર કુતરા!—તારી મરદન જલવાદનાં હાથમાં સોં કવાનો તને હુકમ કરૂં.”

શાહાજાદા ઓમાર બોલી ઉઠીએ “એ ખાપ! એ ની તરફ દયા બતલાવ; મારી આ તું પેઢેલી અરજ સાંભલ, અને એ કંગાલ આદમીનાં રડવાથી મારી બેહદી ખુશાલીને અંત ના લાવ.”

“માહારો દીકરો ઇછેએ એટલા માટે હું, એ કંગાલ કુતરા, તારો જાન બચાઉં છું, પણ હું હુકમ કરૂં છું કે મારાં દેશમાંથી કાલે સુરજ ઉઠીઆની અગાઉ તુ તારું કાલું કરજ.”

અતીથે હુદ ધભરાટમાં પડીઆથી લખેકાન દરજીમાં એક પણ હરફ બોલવાની તાકાત રહી નહી. પણ શાહાજાદા ઓમાર આગલ તે લાભે પડી જઈને, ડચકાં ખાતો બનતો નહી ચંપલાએ એવી રીતે, તેને જાન જ સારવીએ એટલા માટે, ઉપકાર માનીએ. થયલા અગીર, ઉમરાવો, સરદારો અને અખલદારો ઓમાર શાહાજાદાની આગલ આવી તેને તંદરોસતી અને આખા દી છંધવા લાગા. આવી ખુશાલીની મરજાટમાં લખેકાન દરજીને કોઈએ ભાવ પુછીએ નહી, અને અલકસે મેઢેલ માથી ખાણે નીકલી નહ, પોતાનું અસહી રૂંચ અલેકસાન ડરીઆ થોડર તરફ જવાનો રસતો લીધો, અને વીસામે લ થા વગર તાંહાં મુચાફરી કરી આવી પુગા. તેને ફેવું આ દરમાન પોતાના વતનમાં ગયો તેની જો તેને ખબર હતે તો તે આટલો જલદો પોતાનો રૂસતો કાપને નહી. પણ હજી બીચારાના નયીઅમાં એક વેસુત વપારે કોઠર ખાવા

ની છોટી કે જ્યો તે હુમેશ સુધી મોટાઈ વીશિનો તેનો આ હા છોટી દીએ. લખેકાન પોતાના અસહી ધણીની હુકાં નમા ગયો. પેઢેલાતો તેના ધણીએ તેને ઓલખીઓ નહી, અને સલામ કરીને તેની ફરમાસ પુછી, પણ જરા વધારે નનદીક આવીઆથી તે કોણ સખસ હતો તે તેને માલમ પડીઈ, અને જરે તેણે જોયું કે તેનો અલેકસાન ડરીઆ થોડરના સુવતાનના બાધનો બાદશાહી જોવા ચોરી જનાર લખેકાન દરજી હતો, તારે તેણે પોતાની કુકાનખાના દરજી, માહારો, અને બીજાં આદમીઓને બોલાવીઆં, અને તેઓએ બીચાર સેકયકી લખેકાનની ઉપર લાત અને યુ કીઓનો એવોતો વરસાદ વરસાવીએ કે તે બીચારો અધ યુવો થઈ ગયો. તેઓએ ચોર, ચોર કરીને બાંગ મારી, એક માંડા માણસ દાખલ તેની ત્રણડેરી કીધી, મજર મખંડા અમશવીઆ, આખાં આંગ ઉપર સેએ અને કાંતરો ભો કી; અને જાણે કેમ ઉપર ડાહાન મેલવા માહોતા હોપ તેમ ચોરીના વાક ઉપર તેને કાંદો આગલ ધસકી જવાની બીક આપી. પણ જેમ તેમ કરીને તેઓના પંજમાથી તે છટકી ગયો, અને ચીપરેહાલ, સુજેલે આગે, અને અધ યુવો થયો એક પાસેની ધરમસાલામાં ભરાઈ બેઠો. બીચારનો એટલોતો કુંદો થઈ ગયો હતો કે બે હડાડાવે ખાટલે પડી રેડેડું પડીયું, અને એટલો વખતવેર તેણે પોતાના સેકયકીપણા વીથે ઘણો પસતાવો કીધો, અને જોવા પાછું પોતાનું જુનરન કેમ મલાવડું તેના વીચારમા પડી એ. તે બોલીએ કે “દરેક માણસને પોતાનું કામ જાણ” આવી જે કેહેવતણે તે ખમીત બરાબરજો. એક શાહાજાદો થવાને જે એક દગાખોર કામ કીધું; તારપછી થોડે દહાડે મારા સાધીઓએ મને યોએ ભોકી મને ખરતેહાલ કીધો. શાહાજાદો બનવાના સપનાઓથી હવે હું દર નહાશું; અને જો મને એક દરજીની હુકાન અસલાની તાકત મલે, કે જેમા આબર બરેલી રીતે મેડેનત કરી હું માહા રું જુનરાણ મલાવી શકું, તો પેગંબર મહમદ પાસે હું એ થી વધારે માણું નહી, અને એટલાંની ઉપરજ શંતોસ રે હું.” આવા વીચારમા લખેકાન ઉપર ગયો, અને સવાર ના પોહારમા ઉઠીને જરે થોડેરના મીનારાએ જ્યા, તારે જાણે કે કાંઈ બનયું નહી હોય, અને આ બધું થયું તે સપના હોય એવું તેને લાગ્યું. પણ લખેકાનની આંખ પેલી પરી ગુચગુચીની દાબડી ઉપર પરી, જે દાબડી તે ધભરાટમા પોતાની સાથે લઈ મેઢેલમાથી ઉતરી પડીએ હતો, અને તારે તેની ખાતરી થઈ કે જે બધું બનયું તે સપના નહી પણ ખરું હતું. તે દાબડી કાંઈ તેને કાનની નહી હતી, એટલા માટે કોઈ જવેરીને તાંહા તેણે તે વેચવાનો ઠ સવ કીધો, કે તેના પછંસાથી તે એક કુકાન માંડે. પાસેની એક બજારમા ગયો, અને તે દાબડી તેણે એક પાઘરીને તેની ખરી કીખતા વીસમાં ભાગ કરતાંબી આછી કીખતે લેવી. પછંસા પોતાના પટામા સુકીને ખુશી થઈને ધરમશાલા તરફ રસતો લેતો હતો, તેવામાં પછવાડી પેલો પાઘરી દાબડીમાનો સોએ દોરો લઈ રાડતો તેને હાંક મારતો આ થો અને કહેડું કે “થોમ, જુવાન આદમી, થોમ! આ સો ય દોરો મહુને જોઈતા નથી. આવી કીમતી દાબડીતી અંદર તે કંઈ સોપ દોરો સુકવાનો છે! બીજું વલી, તને

એકાગ્રવાગસે, કાંઈકે તાહારાં ચીથરેલાવ કપડાંએથી જ રા સીવઈ રાકશે." લખેકાન સોય દેરો લઈ ચાલતો થયો, અને વસતામા એક દુકાનની ઉપર "ભાડેઆપવાનીઉં" એવું લખેલું નોંધ, ઘરધણી પાસે ગયો અને સસતામાં પડી ને દુકાન તેણે ભાડે રાખી. એક કલાક નહીં ગયો એટલા માં લખેકાન અસલની માફક પોતાના કામ કરવાના પાટી આં આગલ પલાડી વારીને બેઠો, અને હાલ વુરત કંઈ કામ નહીં એટલા વસતે પોતાના કપડાં ઉપર ઠીકરાં પુકી સમાવવા લાગો. અરધાકે ડગલો સમીચીએ ને પેટમા ક કડા આવવા લાગા, તેથી નરા કંઈ ખાવાનું શોધવા ગયો. ખાઈને આસરે અરધાકે કલાક પછી પાછો તે પોતાની દુકાં નમાં આવ્યો, અને પોતાના ડગલો હાથમા ડેઈને નેપે થું, તેવામાં એક અજબજાન્યો દેખાવ તેની નજરે પડીયો. સોય પોતાની મેજે ડગલાને ઠાકા ખારતી હતી, અને વડી એથી વધારે અજબજાન્યો એકે પેલા તાનો દેરાનો કટ કો નેટલોને તેટલોજ રહેલો હતો અને પોતાની મેજે લંબા તો ચાલતો સોપના ઠાંકા એવાતો સરસ અને સફાઈદાર હતો કે, લખેકાન નેકે પોતે આગલ નજાવીયું તેમ પોતાના કાંમમાં થલો હોશીઆર હતો, તોપણ તેનાથી એવા ઠાંકા મરાય નહીં. લખેકાને આ અપશીય કેટલી કીમતી હતી તે નોંધ, અને ઉગમજી તરફ ફરીને નખીને યોદાના ઉપકાર માંનીચો.

હવે લખેકાનનાં મનમાંથી પોતાનાં પાદશાહી વંશનાં, અને હવે શાહાજીએ થવાનાં ખીઆલ બધા હવામાં ઉડી ગયા. હવે પોતે આજીવ ભરેથી રીતે ધણી મેહેનત કરે તો હતી, અને તેનાં મનપ્રકરોક સોય દેરાને લીધે આખાં શેહેરમાં સઘીથી સરસ અને હોશીઆર દરજી દાખલ ખપ વા લાગે. ને.કંઈ કપડું સીવવાનું હોખતો તે ખાતર નરા બર વેતરી કાઠનો અને એક બે ઠાંકા મારી થોડોક વાર મે લી રાખતો, અને પેલી સોય પોતાની મેજે લાંબુને લાંબુ સીવી ભતી. લખેકાન દરજીની ધરાકી વીસ ઘણી વધી, કાંકે તે પોતાનું કામ ઘણુંજ બરાબર અને નવલકી કરતો હ તો, અને વડી બીજા દરજીએનાં કરતાં વધારે સસણું કરતો હતો. આખાં શેહેરની આંદર તેની તારીફ થઈ રહી, પણ તે પોતાનું કામ કોઈથી મદદનીશ વગર આવી અજબ એજ જગી રીતે બતાવતો હતો, અને કામ કરતી વખતેઆર છાં બંધ કરતો હતો, એનો ભરમ કોઈ સમજી શક્યું નહીં.

આ પરખાણે પેલી દાખડી ઉપરનાં "મુખ અને દો વત" એવાં લેખ જે લખેકાને પચાંદ કીસો હતો, તે તેને કે લીચો. આ ચાલાક, અકલમંદ, અને ખુશ મીજાનનો દરજી સેવતાઈ થયો, અને એથી તેને પોર્ટું મુખ ધણું અને હવે કેટલીક મુદતે જારે બધાં કોઈકો સુવતાન આંખારની કીરતી ગાતા હતા—પોતાનાં ગામને કેવું તે આખાંદ રાખે તો હતો,—પોતાના દોસતોનાં તેણે કેવો પયાર મેલવીયો હતો,—પોતાના ડુશમનોને તે કેવો રહેસુત મેશાડનારો હ થતો હતો,—અને તેને જ ન લડાઈથી આવી પડી હતી તેમાં તેણે કેટલી બાધુરો દેખાડી હતી અને કેવી કેવી અપડાણો ખમી હતી,—એ સઘણું જારે આખાં આલેક સાંનડરા શેહેરનાં લોકો સુવતાન આંખારની તારીફમાં બેલ તાં હતાં, તારે લખેકાનને ધુનરી છુટતો હતો, અને તારે

તેનાં ખીલીકણુ છવને બરાબર માલમ પડીયું કે શાહાજી દાખો અને મેહેલવાનીનાં સંક્રમાં મેશવા લાએકે તે આદ મી ન હતો, અને કોઈ કોઈ વખતે તે મેલવીનો હતો કે મુખ્યજાત ! કીરતી અને આહાદુરી એ સઘણું કીકે, પણ તે મેલવતાં એટલીતો અપડાણો ખમવી પડે, કે માહારે તે નેઈએ નહીં. દરજીની દુકાંન સઘીથી સરસ અને લાગે! આવી રીતે લખેકાન પોતાના ધંધામાં સતોશ પામીને, અને પોતાનાં દેશીએના આહા, મેલવીને ધણી લાંબી સુદત સુધી છવીચો.

માચે પીલીને નેવા આવશે !

કુકીઆઈ—આવો કોલાઈ કુઈ, આવો રતનબાઈ આવો સુનબાઈ, આવો ધનાઈમાચે, આવરે આ ધનજીજી. શણાઈ—માચે આપાંજી. જીવણાઈકાકી—અરે એમ આવો, જે ધનાઈમાચે; માચે રતનબાઈ સગવડે મેસો ખરીજી. તાહાં અગવડે કાંય મેડાંને. નેપાં કોતક. રતનબાઈ—હમેતો મહાજી મેહાંમ કાકી રહેવા દેચો.

જીવણાઈ—વાર ધનજીજીને તો એમ આંપ માંચે, આવરેમા. ધનાઈમાચે—કાંચે પીલીને શું ? કાકે જીભરે માહારો ડોસાલાઈ, દાકતરને તોલાં દવા લેતોતો તાહાં તહામરો રૂસતમ કેહો દાકતરને બોલાવા આપોલો, તેણે કેયું ? ડો સાલાઈને કહયું કે પીલીની બંધાઈ સામુની રાતે છાતી સઘ મેસી ગઈતીને ડોસાલાઈએ છેક રાતે કહયું તે હું માહારો જીવ સાથે કેટલી વહરી કે નરા મહુને તો નવલકી ચેતાવે. આખી રાત અભોગની રતુ કાટે રો મેલવા ક રે કે માહારી પીલી શું કરતો હોયે, માહારી પીલી શું કરતી હોયે. ને સહવારે ગાડી નેવડાવી. તે ખુશો પીરખાં ફરી ફરીને છેક બાર વાગેનો ગયોતે તે એક વાગે આપો તાહારે હુંજાં નરા આપાં.

જીવણાઈ—માચે પીલીની, બપાઈને તો પરમ દાહા કે રાતે કાઈ ઉતું નહીં. મસાંમ પડી તે પીલીને કેહુય મંડું જ માચે લોખાન કર. આચે બીજે મારે ગેઈને લોખાન લોખાનને કેકાણે ને એતો લાકડું લોહાડું ધધને મદઈ કોમપર પરેલી. રાજી એવામાં ઉપર ગીમી તે મહુને આવીને કેહે—

કુકીઆઈ—નહીં ચોહાં મારનો નેરસુ. જીવણાઈ—હું જે પેત તાહારે એવા મારનો નર સું મહુને આવીને કેહે કેહેને બાઈ બાઈ પીરોનબાઈ કોમપર મુનેલાંકે ને અફરાનીયું. કોમ આગલ પરેલું છે. તોમું મુલો જીવ થયો હું તો આપાને નોણું આપતો તી કે મુલો કડતાને ખવરાવે તે મુકી ધધને ઉપરે ગેઈ જાણે મારપર મહારાંમ નહીં. તેટલામાં એતી માચેખી રોરી આવી ને હાક મારીએય તો પીલીનો નવાખમ નહીં. હુંજીતો રસરસ થઈ ગઈ. તરત દાકતર આપોને તેણે હાંદ બરી બરીને પાંચીના કટકાં મારેવા તાહારે પીલીનો

દોરા ઉપરથી. પછી રાઈ ને સેક રાઈ ને સેક તે છેક રાતે દસ વાગાવેર. ઓ લુમ્પુરે તે રાતને.
રતનબાઈ—મામ્મે વાઈનું કંઈ એવું સાંસુને નેર થઈ આવ્યું ને.

કુકીઆઈ—ડાકટર તો વલી કાંઈ જુલન કહેલ્ય.
ધનાઈમાએ—અરે સુવારે ડાકટર. કાંઈ નહીં આ લે તાહારે હવે એ એવું.

જીવણાઈ—તાહારાં પાંખી ખસે ફસામેનને એ તાંપ મહડી એ તાંપ મહડી કે એમ ઉલ્લાઈ ઉલ્લાઈ જાય. ને વલે ને બકે.

કોલાઈ-કુઈ—મામ્મે એ તાહારાં પાંખીનીતા વાતન ના ખોલો. માહારી ખેતની વેલુને એવું હસતક લાસું કે રો ન તાહારાં પાંખીએ નાહાય. પછી તેમાંથી ભુરપારો કમલો યઈ આપો. એ મુક્યા ડાકટર કાંઈ સમજ્ય. જીવણાઈ ફરીથી મામ્મે તાહારાં પાંખીની વ્યાસનાઈ ના કરાવશે હો.

જીવણાઈ—નહીરે મામ્મે હુંતો પેટુલેયીન વહરી પછ એના બાપને શું કહીએ તેલે ગોધીઆર ગાંધીયુ, તે હુંતો પરીનરહી.

સુનાબાઈ—હજીર મામ્મે જોખારે છે કે ?

કુકીઆઈ—હારે મામ્મે જાહે હુંખાં હું. લુંબાઈ બાઈ. મામ્મેના દોરા ઉપરતાન નથી. આપો દાહાડો આમે એમન સુસત પડી રહેવું. ડાકટર તો કહેલ્ય એના મોરડામાં એકલ જોલેને મેસવા દેએ ને બધું મુપાંસુપ રાખો.

કોલાઈ—એ જાહારે દરદ પરખાય નહી કેની તાહારે એમન કહે. માહારા જમમુની માસીને પેલી વખત ફુખ પુપું તે ડાકટર કહેને ને મયરાનલઈ જાએ એની દવા એના. તો તું ને તું બા. કાંઈ દવા દાર કર.

ધનાઈમાએ—આમે એમ ફસામેન પરી રહેલ્ય તે ખ રાંબને. માયાના વાંચતાને એમાંથી સનેપાત થતાંવાર નહી. તરણ લાખની દીનીતા વરને એમ એ જોયલું.

રતનબાઈ—તાંહારાં વા તાંર રે. (નમીન પર પગ ધસડીને)

સુનાબાઈ—માહારી પેલી વખતે છાતી ખેડીતી તે ડાકટરે તરત જાલો લગાડીતી.

કુકીઆઈ—આમેતા કાંઈન નહી પછ એવું વરાંબ્યાં લીવું પાંખી હોપની તે તન તન કલાકે પીવા કહેલ્ય ને આ પો દાહાડો માંખા પર કોલાંવાર ને વ્યાઈસનું પાંખી.

ધનાઈમાએ—મામ્મે તહમુને કાંઈ અકવલે. જત દધને એકતો એકવરડું ખાલસે તે આખાના ભાગતાંને થોસીએ સોમારી આવશે.

કુકીઆઈ—મામ્મે હું શું કહું. એના બાપની આ શું કોઈનું ચાલે નહી. આમે જરા કહેડા નહી નેપતો માહારીપર વ્યાસમાન તોરી પારે.

જીવણાઈ—અરે ને કુકીઆઈ હમણાં તો માંડી વા ર એનો પ્રાપ્ત આવશે ને વરી મુકલે.

પીરોજબાઈ—(કહેડો કાહાડવાથી અમકીને) આ મામે !

કુકીઆઈ—ઓ માંખો નો. બાઈ તાહારાં સાસુ સાથ વાત કરની.

પીરોજબાઈ—અરે માહાર માધું ઘણું ફુપેયરે કોઈ મહને બોલાવોના.

કોલાઈ—જરા મરી નાખીને ગરમ ગરમ ચાહે પાચો. કુકીઆઈ—ડાકટર ઘણી ચાહે ના કહેલ્ય. હજી સો ડાવાટર ને વ્યાઈસ વ્યાપલા કહેલ્ય.

જીવણાઈ—એમન રાંધી મુક્યું તો. (સોલો ચાહેનાં કપ લઈ આવેલો.)

ધનાઈમાએ—મામ્મે હમણાં હમેતો બધાં ચાહે પી ને વ્યાપાં.

જીવણાઈ—ધનાઈમાએ તહમેથી ખારતાં. એક વાગ તામાં ચાહે કાંઈ પી વ્યાવતાંતાં.

કુકીઆઈ—મામ્મે એવલુને વ્યાપણા ગરીબ ઘેરની ચા હે નહી ગમે.

સુનાબાઈ—આમેતો બીજ વખત થશેની.

કુકીઆઈ—તાહારે તહમારે તાંઈ કાંચે મામે હમે તરણ ચાર વખત નીમાંની કાંચેની પીછએય ?

રતનબાઈ—શું કરવા ચોવાર. હમારે તાંહાની ચા હે પીતાં તો તહમે કાકતાંન નથી.

જીવણાઈ—એ શુપ યેઈ. ધનાઈમાએને વાસતે તમરેવ મંગામો. હું જુલ્યાય એવલુ કોરીની રકાખીમાં નહી પીએ.

કુકીઆઈ—ઓ મરેરે જોયું મહનેતો સુતલગ કામ નહી. અરે સોહાલા, ઓ સોહાલા, અરે સોહોવારે ! સરાવાંનલની કબજમાંથી એક તમરેવ લેતો ઉતરને.

સોહોલો—(ઉપરથી) વાર.

જીવણાઈ—અરે ધનાઈમાએ જરા ઉભાં રહેરો એ એ આવશે.

ધનાઈમાએ—કાંઈ નહીરે મામે હવે અટકે શું ને

કુકીઆઈ—મુલો તો લાર કરી કરીને ઉતરતો હોં ની. અરે માલ, માલ છેક હુલો સાથે ધઈ ગયો. (તમર આપી જાયછે)

(યથલોએએ ચાહે પીને હાથ ધીપા પછી.)

જીવણાઈ—સુઆમેને પગાર વ્યાપતાં બેજા ભારી

સુનાબાઈ—બોલો નારે મામે દાંતમાં ખાસરૂં રોન પકડ્ય. એકતો માટીદાનો મોજાન ખરાબ તેમાં ખીહીત કહું કે રખે મુલો મુકીને માહારા જીવપર નાહાસી જાય અખાઈ રહી વલુતો કુલ્યથી નહી ઉઠકે.

જીવણાઈ—આન કાલની વલુએનેતો કહેવાય નહી

કોલાઈ—પેલા ગેલકા પેટરતાં પાવાર નહી વ્યાં ની કુથી ને માહારી વલુને કહ્યું હોય કે હાથ મલાવ તો એવી માહોનાપર વ્યાવેરેને કહે કે વેચાતી બેચાતી લં ધીમ કે ? પેલો આપો દાહાડો સીવતાં સાવતાંતાં તે હવે કંઈ ખલે નહી ને.

ધનાઈમાએ—હવે કાંઈ સાસુના જીવમથી કુલો તલાવ કરે બરે નહી ને.

કોલાઈ—શું વા અમરેન મરી ગીયા તે જરા જરામાં માઈ દીએર ને માઈ દીએર વ્યાપો દાહાડો.

સુનાબાઈ—આન કાલના છાકરાએન બાપલા ધઈ ગયાંને. અમરેતો તોરવા નહી દીએ. જાહારે વાંક પડે તાહારેતો મામેનેના.

કોલાઈ—સહવાર સાંહાન માહારો નાંહાંમીરતો અઢ અને લઈને ફરવા જાય. હાંવાં હાંવાંને કેહાણે. માથ નેધએતો મરે. કેહું તાહારે માહારો દીકરો બોલે એવો કે માથે ફરી આપા પછી થું કાંમ નહી થતું ? માહારી માણે કે કાંઈ કાંમ કરવા ના કેહેય ? ને તેમ તેમ પેહી—ખરખર હુસે. ને છીક આવીતો માથે માણેકને વાસતે દાકટર. એવો કાનુભારછે માથે, નહી બોલવાના ઘણા ગુણ. ધનાઈમાથે—હા માથે હા; જેનીપર પંડે તે જાણે. સાસનાના વહીતરાં કરતાં મરી ગયાં ને વલી હવે ફરી વહુના વહીતરાંમાં પરમાં.

છવણાઈ—મ—મ—ધનાઈમાથે, કોલાઈ કુઈ, રત નબાઈ, સુનાબાઈ ઘણાવાર વાગે.

ધનાઈમાથે—નહીરે મરું કાંઈ નહી. (હડીને) માથે પીલી, પોલી હું જાઉંમ હા.

છવણાઈ—મોહાટાઈથી બોલતી કાંથે નહી. બપાઈનો સાદ સીવઈ સાથે ગીયો.

પીરોજબાઈ—આવળેલ. હ: હ:

શબડાથે વારાફરતી પીલીને બોલાવવા પછી જવા નીકલ્યાં.

છવણાઈ—ધનાઈમાથે માક કરતે હા મ—ધનાઈમાથે—હે સાંતું, છ નરાઈ તહમને, માલ માથે પીલી પખોરીને વેહેલી વેહેલી ઉડ. હું જાઉંમ હા કુકી આઈલ.

કુકીઆઈ—આવળે ધનાઈમાથે. મ—રતનબાઈ, કોલાઈ કુઈ માથે સુનાબાઈ. બાવા મનજયા આવળે હો મ—મ—મરું મપાને કેટલે વેરધી ફેરો પરથો. શબડાં—માથે સારે રૂરે. વેહુ વાજને. [જાએછે.

છવણાઈ—કુકીઆઈ મ—એ બપરી કોણ ?

કુકીઆઈ—નવલસાની સુનાઈ ?

છવણાઈ—હ: મ—એલખાતીબી નહી. ધધ્ય એ વી ધીમરાં જેવી. પછસાથી નસકોરાંપર નસકોરું બી ચહુરી જાયને. મોતીની બાંગરી વગર તેા ચાલતુંજ નથીને. હેકારતો નહી કરીએ પણ આગલ ફાટી સપા ટને વાસતે તવલતીતોને.

કુકીઆઈ—કાંથે માથે પીલી એમ કાંથે કરેય ? માથું ઘણું હુસેય ? નેતી તાહારા બાપ આગવ તા બોલતી હા કે એમ બધાં આપાંતાં ને અછી ખેસાડપાંતાં.

છવણાઈ—સંતેસો, નહીતો કેહેસે માથું બધસાએતી ગમખડીયન કુખયું.

૬૦ પીલીને થું થયું હુસે તેનો બેચાલ વાંમનારજ કરવો. (ખેલું.)

પારીસ અને તેહેની મોહાટાઈ.

પારીસની સહિથી ચરસ મોહાટાઈ તેમાંની સખા વત અને ધરંમખાતાંમાંછે, જેમાં ધંદરેતો હાસ પીચાલોછે; જેમાં ૭ હજાર દરદીઓને વાસતે પીછાંના

રાખવામાં આવેછે. તે સીવાએ બીજાં નાચાર બેચાર તથા મા બાપ વગરનાં છોકરાંવોને રાખવાને વાસતે જુદાં જુદાં ધરમખાતાંઓછે જેમાંના એક "૩. ડી. એ નશર" નામના રાખશી પરવરસી ખાતાંમાં ગરીબ અને મા બાથેએ તલ દીધેલાં ઈઆને રખડતાં અને વારસે વગરનાં બાલકોને રાખવામાં આવેછે. એ કેઠાં છે તેમાંની ધવાડનારી તથા ઊધારનારી આપા શીવા એ પરડા) બીછાંના તથા (૮૪) પાલનાં ઊપર જણાવેલાં વરજના બાલકોને સાડેછે—જે દરેક બાલક પછ વાડે દરરોજ ૧ શીલ્કાગ ૮૫૫ પેનસ, એટલે ૧૩ આંનાં ૮ પાઈ ખરચવામાં આવેછે. એ પરમાંછે ફરાંનસના શકત છોકરાં પાછલ નજદીક વરસ દાહડે ૪૦ લાખ રૂપીઆ ખરચાએછે, પણ એ શીવાએ જે ઘણીક ધર માતમા મંડલીઓ હુધરાંણુની મારફતે જે ધરમખાતાં ચલાવેછે તે જુદાં.

પારીસની મોહાટાઈ હીઆંજ અટકતી નથી પણ જે માહુતમપણુને તે આજે યોગ્ય થયુંછે તે તપાં ની સીઓના ધરતાપછી થયુંછે; તેવાની છુબી, નેહી અને બાહાફુરીની સાહાદતોથી ગરંથો ઊભાઈ જાએછે. તેમની સખાવત અને દયાલુ ચાલને કુનીઆંએ નકલ કરવા માંડીછે. તેવામાં દયાલુ ગુણુ એટલો મોહાટોછે કે તેવા જાતે મેહેનત કરી, શકતી બેચીને પોતાથી બને એટલી રકમ "ચુરખાકસ" ઈઆ ગરીબોના ધર મ ખાતાંમાં આપેછે, એટલુંજ નહી પણ ઘણાક ગરીબ અને સાચાર આડોશી પાછેશીની હાજતો પુરી પાડવા ખરેખર ઘણીજ મેહેનત કરેછે. હીંઆં જુદા જુદા ધરંમવાલાઓ પોતપોતાના લોકો નેચાકે રોમન પ્રાથલીકસ, પરોટેસ્ટન્ટ, જુ વીગરેને વાસતે જુદી જુદી જાતની સખાવતો કરેછે. જેમકે ઇસરેલાઈટસ લોકોને વાસતે એક જાહર ખખરચીખાંતુંછે જેમાં દરરોજ એક તન દરોસત માણસ ખાથે એટલું જોસ, સેરવો, અને તર કારી બેઆંના બદલે વેચવામાં આવેછે. કેટલાક લોક ને સસતી કપડાં આપવાનું, કેટલાકોને સસતું રેહેવાને ઘેરો આપવાનું તથા હંવેરજ જરૂરની હાજતો પુરી પાડવાના ઘણાક ધરંમખાતાંછે. જેવી કીસમના ધરંમ ખાતાં હાલ લંડનમાંથી હુંગાડવામાં આવેએછે.

પારીસની સીઓ ગરીબ અને સાચાર બેચાર ને મદદકરેય, એટલુંજ નહી પણ તેવો હજારો જણની હાસપીચાલોમાં તથા તેમના રેહેવાના ઘરોમાં ભેટ લીએ

સુતલગ માલમ પડેન નહી. ડાંનસર પાસે એક છુટો યો હતા હતા. જિના આગલા પગાનેન તે નાલ મરાવતો હતો. હોકો પાસથી ચમટી ભરી ભરીને તે પોતાની તપખીરીની દાખડી ભરતો હતો, પછી તપખીર એકડી ધામે કે લાગાલે કોઈ કુકાને નજી મીલુખતીની બદલી કરતો હતો. જપારે તે યુવા જપ તીપારેન મીલુખતી બાલતો હતો, તેથી કુરીથી તપખીરની દાખડી ભરાય તીપાંસુધી તેને મીલુખતીની નજર પડતી નહી. કદાચન તે પોતાનું મોહાડું ધોતો; પણ તડકું પડે તપારે પાસેના એક ખખેચીયાને તે સાચુને બદલે રેતી એ બદન સાફ કરતો હતો. ભીનાં બદનને તે તડકાંમાંન સુકવતો હતો કારણ ટુવાલનો મેથિ પડે.

એક દાહાડો ૨૦૦૦૦) રૂપીઆની સરકારી નોટો લેવા તે લ'ડન ગમ્બો પણ તાંહાનાં બજારમાં કોઈએ તેહના હાલ ઉપર દબા કરી એક કુરીયું તેના હાથમાં ચુકયું. પેહે લાંતો તેને કીક લાગયું નહી પણ વીચાર કીધો કે કોડી પણ કાંમની તેથી મુગા મુગા તેને ગળવામાં નેલયું.

કોઈ કુકાને પાસે તે એક પુરાનું કપડું લાવતો પણ તે જપાંસુધી તેના બદન ઉપરથી કોહીને ખરી પડે તપાંસુધી નીકલવું ન હતું અને ધોળીના હાથતો તે ઉપર કોઈ દાહાડો લાગતો ન હતો.

લેડી ટે'પેસટ એ યુવને ઘણી બજલદ થઈ પોતાના પછાસના ઉપયોગ કરવા ફરમાવતી હતી. ડાંનસરની ટોપી તે વરસની જીનુ થી લઈ તેથી તેજીએ મોહાડસ કરી તેને એક દયાઉધી પાસથી ચમટી રૂપીએ એક જીની ટોપી આપવી. પણ બીજી દાહાડે પાછી પેલી અસલી ટોપી નીજ તે અજાએબીથી કારણ પુછવા લાગી જીની ડાંનસરે કહીું કે મેં માહારા ચાકર ગરીફીસને બાર આને વેચી અને આ ર આનાનો નફો કીધો !

એક દાહાડે લેડી ટેમપેસરે તરાઉટ માછલીને કહે રેટ દાડમાં પકાવીને મોકલી જે ડેનસરનું ઘણું વાહાણું પકવાંન હતું. કકડતી પ'ડી પડતી હતી અને આખી રાત રહાથી તે પકવાંન બંધાઈને આઈસ થઈ ગયું. તેની દાહાડ કુખતી હતી તેથી પ'ડું પકવાંન ખવાએ નહી અને વલી બલવું કરવાનો ખરચ કોણ કરે તેથી તે માછલીની ર દાખી ઉપર બીજી રકાખી મેલી તે ઉપર મેહો અને પોતાની ગરમીથી જરા પકવાંન ગરમ થયું.

કાકરો અને વકીશો તેના કટકા સતરૂ હતા. વકીશો નેતો તે સેતાન કરી કેહેતો હતો.

તેની રોલતની વાત સાંભળી એક રાતે તેના ઘરમાં ચોરોએ ખાતર પાડયું પણ તેમની મેહેનત ખાલી બજમાદ ગઈ કારણ તપાં નેજેર આવવાની દમડી પણ ન હતી, કરાલીઆનાં પડ અને જાલાંમાં તે પોતાની નોટો સાંતવેા હતા અને યુવાવતીની રાખમાં ગીનીએ છુપાવતો હતો.

તેની પાસે એક કુતરો હતો તેને તે રોજ કુકની એક પેટ પાતો હતો, પણ તેના કાનપર જહારે વાત આવી કે તેનો કુતરો પડોસીના મેંટપર તરાય મારેછે તપારે ડાંનસર કાકાએ વીચાર કરયો કે કોઈ દીવસે એ કુતરો મહને ખરચે નાખસે તેથી તેના સંઘલા દાંત વેહેરાવી નખાવીઆ.

૭૮ વરસની ઉંમરે જહારે તે મરવા મુતો તાહારે તેની ખેરમાહ લેડી ટેપેસટ તેને વીનાંતી કરી કે તાહારા બ

દન ઉપર કાંઈ પુરતું લાંકણ રાખ્ય; પણ તેણે ઉતર વાલયો કે બાઈ નાગા કુનીઆમાં આવતરીઆ અને નાગા જનાર છઈએ. જપારે એ નેકબખત ચોરને કહું કે વાડું તાહારા માંમાં તલે એક તકીએતો રાખ્ય; તપારે ડાંનસરે ગરીફીસ પાસે ધારનેા પેડો મંગાવયો.

તેના મરણ પછી તેનું ઘર લેડી ટેમપેસટના ભાઈ ત્રીભ હેમસના હાથમાં આવયું. ઘણાં આકવાડીઆં એલ કરતાં ડાંનસરની દોલત હાથ લાગી. છાંણાના ટગલા તલે થી ૨૫૦૦૦) રૂપીઆની કેલી નીકલી. ધાસની ગંભમાં સાંતેલાં એક રાંધના બદીઆંનના ગળવામાંથી ૫૦૦૦ રૂપીઆ મલયા. રાંધણીના છુમાડપાંમાંથી ૨૦૦૦) રૂપીઆની કલયા અને એક ખુણે પહેલી ટીપાટમાંથી એક કાગળમાં લ પેટેલી ૬૦૦૦) રૂપીઆને અવેનની નોટો નીકલી.

વલી લેડી ટેમપેસટ અને તેના ભાઇને તે જમીન આપી ગમ્બો જીની વરસની આંબદાંની ૩૦૦૦૦) રૂપીઆની હતી.

જેકે ડાંનસર આવા કંજુસ હતો પણ તેનામાં ઘણાં ભલા ગુણો હતા. વેહેવારમાં તે ઘણો હમાંનદાર હતો અને કોઈ સુસંઘલીમાં હાપતો તેને મદદ આપતો હતો જેકે તે પોતાનું વધાન લેવાને સુકતો ન હતો.

પોતાનું યુવાનું કોહાણું ન હતું પણ પોતાનાં નોકર "ગરીફીસ" ને તેણે જમહુની ખાટલી આપી હતી અને તે જમ માંગતો તેમને તેને સાડ પાંહું પાંહી આપતો હતો, પણ જે પોતે ના લોગવે તે પોતાના ચાકરને આપતો હતો એ ઘણું અજાએબ લોગે.

દોલત છતાં માંહસ કેવું દલીદપણું લોગવેછે તેના ડાંનસરનો એક અછો નસુનોછે.

ઈશ્વરના કાંમનું સમપુરણપણું.

ઈશ્વરના કાંમની સંમપુરણતાની ખરાબરી કોણ કરનારછે ? અને કોણ તેની અંદર જે બેહદ સકતી દેખાડીછે તેનું વરણન કરે ? ઈશ્વરના કાંમનું બોલેલાપણું, સંખ્યા, અને વીચીતરજાત, એજ માતર આપણું આશચર્યથીથી ભરતાં નથી; પણ દરેક જુદું જુદું કાંમ એટલાતો બેહદ હુંનરથી ખનાવેલુંછે કે પોતપોતાની વાતે સમપુરણછે, અને ખારીકમાં ખારીક કાંમના ધરમાંણ અને નીચમ તેમના ખનાવનારનું બેહદ દાહાણ અને મોહાદાઈ દેખાડેછે. હાલની સરીના લોકોએ જે જુદાં જુદાં હુંનરોનો સોધ કીધાછે અને તેમની મદદથી જે ચીજો તેઓ ખળલાવેછે અને જે આપણા વડાવાઓને અદભુત ઈઆને બાકુદ લાગત તે ઊપર આપણે વાજખી રીતે અજાએબ યદએ છઈએ. પદારથોની ઊંચાઈ, પોહાલાઈ અને ઊંડાઈ આપણે માપીએ છ

ઈસાનો ઉર

ર વરસની જીભ

એક ઇપાઉધી પાસથી

પાવી. પણ બીજી દાહાડ

તે બબજાએથીથી કારણ પુછવું

કે મેં જાહારા ચાકર ગરીફીસથી

ર આંનાનો નફા કીધો.

એક દાહાડે લેડી ટેમ્પેસટે

રેટ દારૂમાં પકાવીને મોકલી ને ડેનસર

કવાંન હુલું. કકડતી થંડી પડતી હતી

રહાથી તે પકવાંન બંધાઈને વ્યાધિસ ધઈ

ડ કુખતી હતી તેથી થંડું પકવાંન અવાએ નહ

લી બલતું કરવાને અરમ કોણ કરે તેથી તે મા

કાળી ઉપર બીજી રકાબી મેલી તે ઉપર મેટો અને પા

ગરમીથી નરા પકવાંન ગરમ થયું.

ડાકટરો અને વકીલો તેના કટકા સતત હતા. વકીલો

નેતા તે સેતાન કરી કેહેતા હતા.

તેની શલતની વાત સાંભળી એક રાતે તેના ઘરમાં

ઘોરોએ ખાતર પાડ્યું પણ તેમની મેહેનત ખાલી બરબાદ

ગઈ કારણ તથાં જેહર આવાની દમડી પણ ન હતી; કરા

લોઆનાં પડ અને જાલોમાં તે પોતાની નોટો સાંતતો હ

તા અને સુધાવતીની રાખમાં ગીનીએ છુપાવતો હતો.

તેની પાસે એક કુતરો હતો તેને તે રોજ કુખની એ

ક પેટ પાતો હતો, પણ તેના કાનપર જાહારે વાત બ્યાવી

કે તેના કુતરો પડોસીના મેંટાંપર તરાપ મારેછે તપારે ડાંન

સર કાકાએ વીચાર કર્યો કે કોઈ દીવસે એ કુતરો મહને

અરથે નાખસે તેથી તેના સઘલા દાંત વેહેરાવી નખાવીઆ.

૭૮ વરસની ઉમરે જાહારે તે અરવા સુતો તાહારે તે

ની ખેરખાહ લેડી રે પેથાટે તેને વીનંતી કરી કે તાહારા બ

હોવા પાછું, ચે

પણને ગાશયરી

હું કાંમ એટલાતો

તાની વાતે સમપુરા

પરમાંણ અને નીચ

પણ અને મોહામોહ

જે જીદાં જીદાં હું ન

થી જે ચીજો તેઓ

આને અદભુત ઇચ

વાજબી રીતે

ભાંચાઈ, પોહ

છંદો; સેતારાઓના શ્રવાના મારગ આપણે બંધીએ છંદો અને નદીઓને આપણી મરજી મારફત રસતા પાણી આપીએ છંદો. પાંણીને ઊંચું અથવા નીચું કરી સકાય છંદો, દરીયા ઊપર શ્રવા ઇમારતો ખાંધીએ છંદો અને ખીન્ન ઘણાં કાંચો કરીએ છંદો જેથી આપણી અક્ષ ઊપર આશીરનહે, પણ માણસની સરવ યોધો તેના સરવથી માણસારત અને સુંદર કાંચો ઈશવરના સરવથી નાના કાંચ આગલ થું મુકાયલો ધરાવેલો? ઈશવરના અસલ નમુનાની કંઈવી લુહી અને અધૂરી નહોતી? સરવથી ખાણેલ કારીગરને કહીએ જે તાહારી સઘલી ચાલાકી તાહારા નમુના ઊપર ખરચીને તેને મનપસંદ અને ઊપોચોગી રૂપ આપ, તાહારી સઘલી સંભાલ અને તાહારાં સઘલાં દીલથી તેહને જહલે આપી પુરણ કર; અને પછી જુવો કે તેની સઘલી મેહનત, ઊદ્યોગ અને કાસેસો છતાં તેહેના નમુનો શુભમ દરશક ચંતરમાંથી કેવો ખરખચયો, કદ રૂપો અને કદોર દેખાએલો! પરમાણુ અને નીચમની કંઈલી તંબીએ તે તેને તીયારે માલમ પડશે, પણ હુએચગીના ઈશવરનાં કાંચો શુભમ દરશક ચંતરથી કે સાદી આંખે તપાસી તોયપણુ તેઓ હંમેશ વખાણુ કરવા લાયક, હુએચ ખુબ થુરત, હંમેશ ઊતમ રૂપ, કાયદા અને પરમાણુનાં માલમ પડશે.

ઈશવરી કાહાપણુ દરેક વસતુનાં ભાગો બેહદ હોતરથી અને અબજોય કાયદાસર બનાવેલા અને ગોઠવેલાં. તેનો બેહદ સકતીનો કાણુ એક આખી પેઢ્યેશમાં વખાણુવા લાયક કાયદાસર કાંચ ચાલેલો. ખુદરતની સરવથી મોટીથી તે નાહાની પેઢ્યેશમાં એ કચરખો સંબંધેલો. દરેક ચીજ એકત્રેક સાથે હુવી જોડાયેલીએ કેવચમાં ગાલો દેખાતો નથી, કાંઈ પણ ચીજમાં ખાંચી નથી અને દરેક ભાગ જોતાં સંપૂરણુલો. મેદાન અને ખીણો, પાહાડો અને જંગલો, આરો અને પુલોનાં ભાત ભાતના રંગ અને ભાત ભાતની ખુબ સુરતીનું ખીઆનું કરવું એ માણસની તાકાદમાં નથી; હેવું ઈશવરનું એક કાંચેલે જેની ચોતાની ખાસ ખુબ સુરતી નથી? શું જે ઘણુ ઊપોચોગી તે ઘણુ દીલપસંદ નથી? પેઢ્યેશની નીરજીવ વસતુઓમાં શું અક્ષ હેરત રહેલો તેવાં તદન જુદા જુદા પરકારનાં કદ અને રૂપ જોવામાં આવતાં નથી? પણ એ કરતાં વધારે જુદા જુદા પરકારો પરાંણીઓમાં માલમ પડેલો એ

ને તોયપણુ વગર વધારા અથવા ઘટકા વગર દરેક ચોતચોતાની વાતે સંપૂરણુલો. કહેવો તીયારે તે બલમાં ન અને અનંત હોય જેના એક હુકમથી આદર્યાં પરાંણીઓ હસતીમાં આવીયોં!

જે હંમેશગીના દાતારે આરોને પાંતરાં આપયાં છે, પુલોને ખુબથુરતી અને ખુશખો આપીએ; જંગલો અને મેદાનોને લીલાતરી આપીએ, તે હુએચગીના દાતારની તારીશના મુખનો કેમ કાહાડીએ? આ સાહુખ મોહાસાં અને બેહદ તાહારાં કાંચો! તેં તાહારાં કાહાપણુથી તે સઘલાંઓને બનાવીયોં! પુરુષવી તાહારી ખખેશેલી દેલતથી ભરપુરલો! આડના છાંપકા તલે નહી સુઈસ, પુલોથી રંગીલાં ખેતરોને નહી જોઈસ, ખુસીથી ઈઆદ કરીયા વગર એ સાહુખ! કે માહારા પેદા કરનાર ઈશવરે હાવી રીતે સઘલી તેની પેઢ્યેશ ને ખુબથુરતીથી દાંકીએ! (ઈસતરમ)

ઐતીહાસિક અને સાહિત્ય.

જંગલડાંનાં એક ખુશનુંમાં કસમામાં એક પાદરી બ્ય ને તેની બાનુનું સુખવાસી બેહુ વસતું હતું. પાદરી પછીસે રોકે સુખી હતો અને ગરીબોના મિત્રાત કરી હુએચગીનાં આંતરકીની કુવા લેતો હતો. એ જોડાને પેરે માર છોકરા બ્ય ને બે છોકરીઓની વચ્ચે યાદ, વડા છોકરાનું નામ ભર જ હતું અને બેહુ છોકરીઓનાં નામ ઐતીહાસિક અને સાહિત્ય કરી હતું જેમનું ચીતર પાસે જોવામાં આવેલો. પાદરી પોતાની પુત્ર હુએચ સુસતાક નહી તેરલો પોતાના છેલ્લાં ઉપર સુસતાક હતો, કારણ તેમને ઉતમ કેળવણી આપી પોતાના ઘડપણનો પાસો તેણે રચેલો હતો. ઐતીહાસિક અને સાહિત્યનાં મીલનમાં ફરક હતો. લોકોને ખુસી કરવાને ઐતીહાસિક વતન દરતી હતી, લોકોને રખે કમ વાચ તેથી સાહિત્ય અડતી હતી. આગલી હસમુખી, પાછલી ગંભીર હતી.

પાદરીનું સુખ હુનીયાનાં કાયદા સુખ રકચું નહી. જે સરાફને તાંહાં તેનો અવેજ પડેલો હતો તે કમનસીબે બતંગ હાલતમાં આવી પડ્યો અને છુલ પાદરીની દેલત એક સપારે તણાઈ ગઈ. પછીસા બેહદાન શુધી તકરા નથી. આજે પછીસા કાલે નથી. પાદરીએ એ આકુતથી હાર ખાધી નહી તે ઈશવરનાં સુકર કરવા લાગો. પોતાના બમાની પુત્ર તેની પાસે તે દાતારે હજુર રાખીએ તે ઉપર શુકરશુજરી તે એક ગામડામાં બંધ વસાયો, તાંહાં પોતાના ધરમાતપણથી તેણે શઘલાંનો પેયાર ખેંચ્યો. જે ગરીબ છતાં પછીસાનો કાક માહ રાખેલો તેના જીવતનેજ ધીકારેલો, પણ આ ભલા પાદરીએ સઘલી પછીસાનો ખાહાર ફર કરી પોતાની હાલતને બર આવતો શઘલી તરબીએત રાખી.

છાકરીઓ. જે દમકતા પોશાકમાં ફરતાં હતાં તે તેણે તેમને સખતવી કહાડવી નખાવવા અને તેમને તેમનાં નાના ભાઈઓને માટે પોશાક કરાવે. પોતાની અસલી બગોચેથી આ ગામડામાં આવતાં એક નાણું પસાર કરતાં સોફાઆ અક્ષતભાતથી પાણીમાં પડી ગઈ પણ એક બરએવ નામના પારકા શખસે તેણીને જાન ઉઠાડીને જેથી સોફાઆ અને તેની વચ્ચે બહુ ખીતરાચારીના ગાંઠ બંધાયો. પાદરીની આ રીત પોતાની છાકરીઓનાં વીલાહ માટે બીજી ઓરતોની ખી શાલ ધણી બંતી હતી, પણ બરએવ પાસે નાણું નથી એ વી ખબરથી સોફાઆને તેની ઓરત કરવાને તે નાખુશ હતી. પાદરીની નાણુંની હાલત ધણી માડી થવા લાગી અને અંતે તે યુનરોગ ધરસણે પોતાના વડા પેદા જરજને પોતાના અને કુટુંબનાં પોશાકમાં થોડો ભાગ આપવાને માટે બાહાર ગામ મોકલયો. હવે જે ગામડામાં પાદરી વસતો હતો તાંહાં ના વડા પટેલ નામે સર વીલીઅમ યોરનહીલને ભાણેજ નેમસ યોરનહીલ નામે એક શખસ હતો. ખામાને તાંહાં છાકરાં હતાં નહીં તેથી નેમસ તેને વારંસ ગણાતો હતો. વીલીઅમ પાદરીને ઘર વારંવાર આવે અને બરએવ પણ આવે, પણ બેહુને સાથે ખીલાપ થાપ નહીં. બરએવની ન જર સોફાઆ ઉપર અને નેમસની નજર મોલીવીઆ ઉપર હતી. પાદરીની ઓરતની ખરજ ધણી કે આ લખપતી જેમસ સાથે મોલીવીઆનાં નેકા થાપ. યોરનહીલ પાદરીની કુટુંબમાં બહુ પરોઢાઈ ગયો અને એકવાર એવી રીતે તેણે છુટા પાદરીને ભગાવેયો કે પોતાની બેહુ છાકરીઓને બે ઉમરાવજીઓની દાસી દાખલ લંડન ચેલર મોકલવાને કહ્યું. પાદરીની ઓરતની એ ઘરાવ કરાવવાની ખતજ બ એ હતી કે ચેલરની અને ઉમરાવોની રીતભાંત શીખેતો ખાહણી મોહાં માલુસીને હાથ ખપ. કારણ છાકરીઓની ખુબચુસ્તી શીવાય તેમની પાસે પડેલા રકા જેવી બીજી ભલામજ ન હતી. પણ બરએવે એક કાગજ છુપે નામે યોરનહીલ વાલી ઉમરાવજીઓને લખ્યું કે મોલીવીઆ અને સોફાઆને લંડન લઈ જવાથી પટેલને જેડેડું જે પાદરીનાં હાથમાં આવ્યું. પાદરી તેના અરજ જેડેડેન સ મળ્યો અને બરએવને ખુબ તીરસકારનાં ચખડે કહી પોતાનાં કુટુંબમાંથી કાહાડી મેલેયો. લંડન ચેલરમાં જવાની વાત ભાગી પડી અને પાદરી અને તેની ઓરત તે એક બીજી કમનસીબની વાત સમજવા લાગ્યાં. અંતે એક દીવસે પાદરીની ઓરતે યોરનહીલને ખુબજી કરી કહ્યું કે એક પડોસીની મોલીવીઆ માટે માંગણી તેમણે કહ્યું કરવાનો વીચાર રાખે. ચેલરની આજે એક નહીં કરવા ધણી ફાંફાં માર્યાં, પણ પોતે ખુલાસથી પોતાની માંગણી નહીં આપી તેથી પાદરીએ અંતે તે પડોસીની માંગણી રાખવાને પુખત વીચાર કરીયો. એવામાં એક બીજી ખાદેજમ પાદરીના ઘરમાં પડી. મોલીવીઆ કેમે એક દાહડે ગ્રુમ થઈ ગઈ અને તેની ક ખબર રહી નહીં. પાદરી પોતાના છાકરીઓને વગર આશરેના મેલી મોલીવીઆની ખેલે નીકલેયો. ધણી રંજ ખેંચી તે એક ગામ પુરો જાંહાં તેણે એક ખેલાડીને નાટક કરતાં જોયો. એ ખેલાડી કોઈ નહીં પણ તેનો બેટો જરજ હતો. પાદરીએ જરજ આગલ પોતાનું નામ કહ્યું નહીં. પણ તેવામાં તાંહાં યોરનહીલ પણ આવી લા

ગો જણે પાદરીને તેના ધરની ખુશ ખબર કહી. યોરનહીલ વારં ધણી પાદરીને ધર જતો હતો તેથી પાદરીએ તેને ઉપકાર માણ્યો. હવે એક પલટની પાદરીને જરજને ત્રણે પણ તે મેલવવાને તેની પાસે પડેલા નહીં. તેથી યોરનહીલ પોતે તે પડેલા છાકરા આપવા જેથી પાદરી યોરનહીલને બેહુ ઉપકાર માનવા લાગે, અને જે કે તે પડેલા છાકરા હતા અને પાદરીએ પોતાની સહી કરી આપી હતી તોપણ યોરનહીલે તે રકમ ભેટ કીધી હાથ એટલું પાદરી તેનું હેશાન માનવા લાગે. પાદરી પોતાના છાકરાને વરાંવીએ આગલ માલીયો જાંહાં એક પોંચખાનામાં ઉતારો લીધો. પોંચખાનીની રખેવાલ સ્ત્રી એક ઓરતને મોટે મોટે ધમકાવતી હતી કે જે તું તાહારા પડેલા મહને નહીં ચુકવી આપશે તો તું હને કેડખાંને નાખીશ. ક્યા ખાતર પાદરી તે સ્ત્રીને જોવાને ગયો પણ તેણે પોતાની બેટી મોલીવીઆને જોઈ. તેના બાલ શયલા પીચરાઈ ગયા હતા, તેનો મેહોડો શયલો નરદ હારી ગયો હતો. તે પોતાના પીતાને જોઈ બેશુષ થઈ ગઈ. મોહી આપવા પા પછી તેણે પોતાના પીતાને જાહેર કીધું કે યોરનહીલ તેને લઈ નાકો હતો અને તેની સાથે એક પાદરીની હજુર પરચુયો હતો, પણ પાછલથી યુંકો તેને આવતો થયો હતો. પોતાની બેટીના હકદાર લગનની ખાતરી કરી પાદરી હેશવરની નખામયાં બંધી કરવા લાગે કે તે સાહેબની રૂંદમથી તેની બેટી કાપદાસર લગણી યોરનહીલની ગોદમાં ગઈ હતી. ખાપ બેટી પાછાં ધર તરફ લવખાં, પણ સુતરે મારણું કોકતોં તેને આવમ પડ્યું કે તેના ધરમાં આગ લાગીછે. સહવાને તેણે પોકારથી ઉઠાર્યા અને તે મા બે નાનાં બચાં નહીં ભલવાથી તેણે ધણું કે તેમણે આગમાં બચી બચમ થયાંછે. પાદરીએ આટલો કમખખ તી છતાં ઈશવરના નામને સુકીયો નહીં. તે પોતાના યોરડામાં ઈશવરનું નામ ધરી પેઠો. કોમ ઉપર ભર ઉધમાં તે થયુ બાલકો પડેલાં હતાં અને આગના ભડકાં હજુર તેમની આસપાસ ફરતીન રમતાં હતાં, જટ તેમને હાથમાં જાહવાં તે બાહાર આવીયો અને ઈશવરે તેમને કુટકારો દીધો હતા તેને માટે તેની હજુરમાં બંધો ગુજરવા લાગે. બચનાંની જાલથી પાદરીના હાથ બચી ગયો અને તે હાથ અફથોયમાં માંદગીનું બી છાથું સેવવા લાગે. પણ એવામાં પાદરીને પાછો ખબર થઈ કે યોરનહીલ એક તવંજર ઓરત સાથે પુખખાંમથી પર છુનારછે તેથી તેની ઉપર તેણે લખી જાહેર કીધું કે જાંહાં સુધી મોલીવીઆ તેની હકદાર ખાતું છવતીછે તોરડાંસુધી તેનીથી ફરી લગન થઈ શકનાર નથી. એ ઉપરથી યોરનહીલે પાદરીની પેલી લખી આપેલી ચીઠી કોઈને લેખી અને તેને ઉપરેથી તેને બંદીખાને નાખ્યો, એવી કણલતે કે જે તે યોરનહીલનાં બીજાં લગન ઉપર વાણે લે નહીંતા તે છુટે થાપ. પણ બધો પાદરી કાંઈ પોતાની છાકરીની હોરખત છુટી થેતે સુખ મેળવે? તેણે કીકારથી તે સરત પાછા ફરેલી અને યોરનહીલનાં ખામા સર વીલીઅમને શયલો વાત જાહેર કીધી. પણ એવામાં વધી પાદરીને ખબર થઈ કે મોલીવીઆ ખરજ પાંખીછે. કુખ ઉપર કુખ ભેડે પાદરીનાં માંમાં ઉપર વીટવા લાગું તોપણ તેણે સખર ખોઈ નહીં. તે

ના યેઠા જરનનું કુર દેશથી એવામાં કાગલ વ્યવસ્થા નાનાં
પ્રથમ સમાચાર સાંભળી તેને થોડો ધરવ આવપો કે આપ
છાખાને હજુર એક ઇશ્વરની કૃપાથી સુખી છે. પણ એ
સુખમાંથી ખલલ પડી. પાદરીની ઝોરત સોફાના સાથે ફર
તી હતી તેવામાં બે લુચા શખ્સો સોફાના પડકી એક ગા
ડીમાં નાખી નટ હાંકી ગયા. રડતી અને વીલાપ કરતી
પાદરીની ઝોરત બંદીખાનામાં પોતાનાં ભરતારને આ ના
પ્રથમ ખમર ફેલેવા આવી. પાદરી ને હવે રડવા અને છા
તી કુટવા પડશે હાવતા કોણ તેના વાંક કાઢાડશે? પણ થો
ડા વખત પછી તે પાછો ઇશ્વર ઉપરન પોતાનું આકીન રા
ખી બેઠો. પણ એક ઘાટ રૂખ નહી તેટલાં વલો એક બી
જે મોટો ઘાટ પાદરી ઉપર પડ્યો. પાદરીની ઝોરતે પોતા
ના યેઠા જરનને એક કાગલ લખ્યું હતું અને તેને પોતા
ના ખાત પીતાના સોફાએ આપી પોતાની યેઠેત ઝોલીવીઆ
નું વેર ચોરનહીલ ઉપર લેવા લખ્યું હતું. જરન આ કા
ગલ વાંચતાં ચોરનહીલ ઉપર તરવાર અળખાવવાને લખ
યું હતું, ને ઉપરથી દેશનાં ધારા પરખાણે તેનો જન કબ
જ થવો જોઈએ. હાથે પડે તેને બેડી નાખી ને બંદીખા
નામાં તેનો આપ હતા તેન બંદીખાનામાં લાવી નાખ્યો.
આવી ખંખાન ઇસીયોતીમાં પોતાના વાહાલા યેઠાને જોઈ
અરે ગરીબ પાદરી તથા તેની ઝોરતનાં હાલનું ઘસતાન કો
ણ કરે? સ્થળોનાં માલો મુંઝાઈ ગયો હતો. પાદરીને પો
તાનું જોર કુજનું લાગુ હતું અને તેના ખરણ પછી તેના
કુટખ, તેના લાચાર અને નાવારેશ કુટખનું, થું થયે
તેના ખેપાલ થતે કેવા લાગા હશે? પણ હજુર તેણે એક
મોહામોથી ઉઠશે શબ્દ કાઢાડ્યો નહી. ધીરનથી એ
ઇશ્વર ઉપર ઇતમાર રાખી તેણે પોતાના કુખને ભારી થો
જે સહન કીધો. પણ આસાના ઉપર વહેલો તુફાની વા
દવાના યેઠેરો જરા ઉતર્યો અને દશમલા દરીયા ઉપર
પડેલા નીશસ ખવાસીની નજરે આકાશાનનું મુખારક કી
રણ પડ્યું. બરચેલ, લરમણી તીરમકાર કરી કાઢાડી ને
લેણે બરચેલ, સોફાનાને ઠોડો લઈ બંદીખાનામાં આવી
બેઠો. પાદરીની નજરે તાહાડક વધી અને સુવાયા ઉપ
રથી માલમ પડીયું કે ચોરનહીલ રાખેલા લુચા મસલતગા
રો સોફાનાને તેને સવાધીન કરવા જરનદસતીથી લઈ આ
લીયા હતા. પણ એક કુખીયારાના પોકારો શાંભલી
ભાગ ચોપડીયે નસાર થતો બરચેલ ગાડીની પુકે ગયો અ
ને પોતાની લાકડીના નવાટાથી હાંકનારને તોડી પાડી તે
લુચાઓ સાથે વડેણે હતો, અને સોફાનાને છુટકારી કર
વાને તેને ઇશ્વરે નેમયો હતો. પછી બરચેલ બીજે પુ
લણો કીધો ને ઝોલીવીઆ અને સોફાનાને ચોરનહીલ
લંડન પેલી ઉમરાવજીઓ સાથે મોકલો હુસન કરનાર
હતા અને તેથી નેમતા મીતર દાખલ તેણે કે કામથી પ
રેન રહેવાને કાગલ લખીયું હતું. પાદરીએ સોફાનાને
બરચેલને હવાલે કીધી. પાદરીને ઇશ્વરે વીસાર્યો ન હ
તો અને તેના સુખમાં એક બીજો ઉમેરો થયો. બરચેલે
જણાવ્યું કે હું પોતે સર વીલીઅમ ચોરનહીલજી અને
આહારી સતાથી જાનના છુટકારી કરૂં. તરત પાદ
રી ઇશ્વર આગલ છુટલખંડીએ પડ્યો અને હજારો હજ
ર તેનાં ચુકર ગુજરાવા લાગે. ગરીમડો બરચેલ જની ના

છાની તંગ હાલત જોઈ સોફાનાને પરણવા પાદરીની
ઝોરતે ના કહ્યું હતું તેનો મોટો જાગરદાર અને લખપ
તી પટેલ સર વીલીઅમ ચોરનહીલ તીકલીયો. સર વી
લીઅમે પોતાના બાણેજને તેડાવી મંગાવ્યો અને તેને ઘ
રતા શબ્દોમાં ડપકો આપી પોતાના વારસે દાખલ રદ કી
ધો અને તેને થોડાંક નાણાંની ભેટ કરી તેના દીલના
દખ્ખને સવાધીન કીધો. પણ પાદરીનું નસીબ પાછું
એકદમ સાચુદ થયું; તેનું ભેટનું કુખ હતું તેટલું પાછું
સુખ ભોગવવાને તેની સામત હતી. એક લેખનમાં તે
ની ઝોરત બાહાર જઈ પોતા સાથે એક છોકરીને લઈ આ
વી જેના ચેહેરો જોઈ પાદરી હરખખાનો હરખખાં જમી
નપર બેસી ગયો. તેની ખરણ પાંખેલી ઝોલીવીઆ તેની
સનસુખ આવી ઉઠી હતી, ઝોલીવીઆ કાંઈ ખરેખર
ખરણ પાંખો ન હતી. બાહારે ચોરનહીલે કહીયું કે મહત્તે
બીજાં લગન કરવા તેણે પાદરીને છોડ્યું, તાહારે પાદરીના
કુટે મે ડાલવ કીધો કે જે ઝોલીવીઆ ખરણ પાંખો એમ
પાદરીને કહીએતો તે પોતાનો દાવો પડતો યુકી પોતાનો
છુટકારો લઈ પોતાના લાચાર કુટખની મદદે આવે. આ
વી ખમર પડવા અગાઉતો પાદરીએ ચોરનહીલનાં ખા
ખા સર વીલીઅમને કાગલ લખ્યો હતો જેથી ચોરનહીલને
પાદરી ઉપર બહુ શુભે લાગે હતા અને પોતાનું કરન અથ ન
હી ફરે તાંડાંચુંચી તેને ફેદ રાખવા મન કરી મેઠો હતો.

હવે ને ઝોરત સાથે ચોરનહીલ લગન કરનાર હતો
તેનું નામ ત્રીસ વીલમોન હતું. એ ઝોરતના બાપે જર
ન સાથે એ ઝોરતનું વસતાર કીધું હતું, પણ જરનના
બાપના પઈસા નતા રહ્યાથી તેણે તે બાંનપું હતું. એ
રહું છતાં જાન પોતાની માથુજે વીસાર્યો હતો નહી અ
ને ત્રીસ વીલમોન જો કે પોતાની ખરણ ઉપરાંત ચોરનહી
લ સાથે પોતાના બાપના જીવમથી પરણનાર હતી તોપણ
તેને દીકે જરન બહુ લાહો હતો. તેથી આ દેકે જર
ને પાછો પોતાની મોહોરદારને હાથ આપ્યો ને તેણીએ
કયુવશે અને પાદરીને તાંડાં તેની બેડીના તથા મેથાના થો
ડા દીલસમાં ખુશખુશાલી અને અમન સમનથી લગન
થયાં. લગનની થોડાક દાહાડા અગાઉ પાદરીને વલો એ
ક બીજી સુખ ખમર મલો કે ને સરાક તેનું નાણું લઈ
લાગે હતો તેણે પાછી પૂંજ એકડી કીધાથી પોતાનું કરન
અથ કરેલે. આ રીતે પાદરી ઇશ્વર ઉપર એકીન રાખ
યાથી પાછો સરવે પાંતીએ તરપત થયો.

હું સ.

હું એ ઘણું ખુશદુરત પંખી છે. એ પંખી પા
ણી કીપર બહુ શીદા છે અને તેથી નદી કાંઠે તે પોતા
નો માલો બાંધે છે. પાણી કીપર એ કહ્યું તેટલા વાર
તરે છે અને એક અમીરનાં ખામનાં તજવનાં કીમતો
સુરતર કીરણથી પરકાશીત પાણીમાં હોવાને પોતાની
નાજુકે એક કીપર રાખી તરતાં જોવાથી ઘણે રમણુ

11૧ નજરે પડે. એ પરાણી પોતાના સુદર રૂપ માણસને ઘણું વાહુકુંએ અને ખાત્ર ખગીચાઓમાં જીવન પરાણીઓની મીઠાવ પલાવે. ઘરડું હંચ નાનાં બચાંને તરવા સીધવેલે તે દેખાવ ખરેખર જો લાગે. ઘરડું હંચ પોતે પાણીમાં ડુબી મારે છે ને પોતાની ધીક પાણીની ચપાટી ટાંચે ચરખી કરે છે ને તેની ઊપર પોતાનાં બચાંને બેસાડી એક પાલધી ને પાલ બાંધે. હંચનાં તરણ બાંધે, એક જંગમ અથવા ગુંબુ હંચકરી જોડાખાવે. બીજાને પાત્રું અથવા મુંડુ હંચ કહે છે, અને તરીબને કાલા હંચ નામ આપ્યું છે.

ચેલેલા વરખનું હંચ આસરે ઠ ધીર લાંબું અ પોહાલી કીધેલી પાંખે ૭ ધીર ઘેરાવામાં હોય છે. તે ચરાચરી વજન ૧૫ સ્તલ ઊંચરે છે. તેની ચાંચ કા ઊંચ છે પણ તલે રહેજ પીલાચ ઊપર સ્થ આવી છે. મોઝ હંચનાં પીછાં સરેદ ખર ચરખાં હોય છે. દુરખ, એગીચા, અને અમેરીકાનાં ઊતર ભાગોમાં ન હી કોંડે તેઓ મંખાખંધ મહે છે. પણ જ્યારે થંડી પુર જોત્રમાં બેસે છે ત્યારે તેમનું ડેકું વીખરાઈ જાય છે અને હવામાં ઊડી મૂકી મૂકી પોતાને ખરઘચત થતી રૂ ટુમાં જાય છે. એ વેશ તેઓ ઇંગલંડમાં દેખાય છે. પાછી રૂતુ રેશાર થઈ કે તેઓ પોતાની અગ્રી જગા એ જાય છે. માથ પોતાનો માથે ખરે છે અને નર તે ને મદદ કરે છે. માથ આસરે છ મોહોટાં ઇંડાં મુકે છે જે ઊપર સેવન બેસાડી થોહોડ માસમાં બીજાં બચાં પેદા કરે છે. પછી નર અને માથ બેહુ બચાંની બહુ તલ દારી કરે છે. આઈસલંડની અંદર આસપટ મહીનામાં હંચ પોતાનાં પીછાં જોઈ બેસવાથી ઊડી મુકી નથી અને તેથી તાંહાંના રેહવાગીચા ને માસમાં કુશરજો પાછે એ પંખીને કુશકથ સીધાર કરાવે છે. પીછાં ટા યે એ પંખી હવામાં ઘણું ઝડપથી ઊડે છે અને મેઈકથી પકડાઈ મુકાનું નથી.

બીજા વરખનું હંચ જંગલી હંચ કરનાં ભરન માં તેમજ વજનમાં ઘણું વધુ હોય છે. એ હંચ પાણીમાં પોતાના ચાલાથી ઈંચરેજોને બહુ વાહુકું છે. એ પંખી નાં પીછ પણ સરેદ હોય છે પણ તેમની ચાંચ સ્તાચ ઊ પર હોય છે. હવું કહે છે કે એ પંખી ઘણા વરચ મું ધી હવે છે પણ તેહની સાહસત ચોકસ નથી. ઈંગલંડનાં રાજા મોથા એકવરડનાં વખતમાં જેની જાગીર

ની વરચની આવક એક ચોકસ રકમ હોય નહી તાંહુ મુથી તેનાથી હંચ રખાઈ મુકાનું નહી હતું. સાતમાં ર નરીનો વહી હવે ધારો હનો કે જે હંચનાં ઇંડાં ચોરે તેને વરચ ઘણાની તુરંમ અને પાછાણની મરણ પરમાણે દંડ મકતો હતો.

તરીબ વરખનું હંચ ચીલી, શકલંડ યાપુચો, અ ને દક્ષિણ અમેરીકાનાં બીજા ભાગોમાં મહે છે. એ મં ખીનાં પીછાં કાલાં હોય છે.

જેમ સરેદ કામણે કોઈએ જોયો નથી તેમ ઇં અલંડમાં આગલ કાલું હંચ હોય નહી હવે બેચાલ હતો.

હંચ સાપને પકડે એમ કોઈનો બેચાલ છે. તે મનાં સાદવી કદાચ હવા પરાણીઓ નાહસતાં હોય તે માં મંચે નહી. ખાત્ર ખગીચામાં લોકો હંચને રાખે છે કારણ તેમની વચતી છે, એકમુંજ નહી પણ તેમ નાં ઈંડાં એટલાં મોહોટાં હોય છે કે તરણ ચાર મરધી નાં ઈંડાંનો અવેજ યાવ છે. હંચ ખાવામાં આવે છે અને તેનાં પીછાંને આપણુ લખવાનાં કામમાં લાવી રે છઈએ. જેને આપણુ કુવીલ કહીએ છઈએ તે હંચનાં પીછાં.

પરચુટણ.

એક નવાઈ જેવો વચામો—વેલાતનાં કેનસીમન નામનાં બાગનાં દરવાજાનાં રખેવાલે એક સી અંદર ભતી હતી તેને કહ્યું કે "માઈ મહુને મનજીત હુકમ મથો છે કે અંદર કુશરને મોકલવાં નહી મારે તહમારા કુશરને રેહર જોની કરી બાહારજ રાખો." સીએ રખેવળનાં હાથમાં એક માટી મુકી અને કહ્યું કે "મોસત નિલો નથી એ તે બીલાડી." રખેવાલે બોલો કે "માકે કરનિ બાઈ મહુને નર નહી અગુ." ને મથમો તહમે મહુને પેહરાવ મે છે તેથી હવે હું પરગર નેઈકું કે તહમારે પરાણી કુતો નહી પણ બીલાડીએ મારે મુખેથી તેને બાગમાં લઈ નહું.

વકીલ કનાચો—એક ચોર કુશરના લાપનસ થોહરનાં એક ઘરનાં માલ હિર ધસારાખંધ મહડી ગયો અને ચોર કામ કોઈ હતું નહી તેથી મે દગવા આંધપર મારી પાછો ઘર પરથી ફતરવા લાગે; તેવામાં સોમો એક વકીલ મ હડતો હતો ને પણ તેજ ઘરમાં રેહતો હતો. વકીલે કુજ પું કે બા કોઈ બાંધે ? ચોર મોલો ને આ દગવાને બર સ મારી અસતરી કરવા. વકીલે તરત પોતાનો પલ દમલો કાદાડી આપયો અને કહ્યું કે ભાઈ બાન તરણ વાગે આહરો પલ દમલો અસતરી કરી પોહાંચતો કરી આપને. ચોરે તે ઘણા હેચાંથી લીધો અને આવતો થયો અને હજ વકીલ સાંભળા તરણ મહે છે.

વકીલને જવાબ—એ વકીલો માલતા હતા તેવામાં એક શખસ થોડા થોડાઓને ચલાવી જતા હતા. આ ગરીબ માણસની મથકેરી કરવા એક વકીલ બોલ્યો કે “આગ લો થોડા માતેલો ને પાછલા થોડા લોકો લુખલા કેમ ?” માનડપો બોલ્યો કે “ભાઈ આગલો વકીલ છે, ને પાછલાં તેનાં ઘરાક છે.”

એક જુલેલો સાધુ—એક સાધુ પોતાની બડાઈ હાંકતાં બોલ્યો કે મેં તાહારા વાયાબધી એક ઉચ્ચ ટાપુ ઉપર દસ હજાર આણસને વટલાવયા છે !

આગ ! આગ !!—એક છાકટો પુરસ એક રાતે ખોલેલામાં ધુન મારવા લાગે કે “આગ ! આગ !” શબ્દો એમ જોરજોર મારી ઉઠાડી પુછ્યું કે “ભાઈ ક્યાં હાલ ? ક્યાં હાલ ?” છાકટ બોલ્યો કે “ક્યાલ કરીને તો હું જાણવા માગું છું.” કોઈને તાંહાં આગ હોયતો બતાવ બાઈ કે તાહારા બોડી-સલગાઈ.”

ઈંગ્લેન્ડ લખવાની સાહી—અરધો રતલ માથાંના લુકો કરવો એના પાચા રતલ પતંગના લાકડાંની બારીક ચી પોને બાર પેટ વીહારના ઈયા રાંકના પાણીમાં એક કલાક ઉઠાવવી. પછી તે પાણીને ગાલવું અને તેમાં પાચાર તલ હીમકશી, જા તેલા બાવલીઓ ગુંદર, રા તેલા મો રથુક અને રા તેલા સાકરીઆ ખાંડ બારીક લુકો કરી નાખવું અને પછી શયલું ભેજાય તાંહાંથી હીલવવું, પછી એ પાણીને રજ કલાક શુધી કરાવવું અને શાલીને પથર ની સોસાઓમાં ભરવું. એ રીતે બતાવેલી સહી થયી સ સતી તેમ લખવાને સારી બને છે.

નવાઈ જેવી કીમતો—લીઝમેક ગેટ્ટરમાંથી “ગસતા વસવાસની” હાધીંતની એક ખુશી ૧૮૨૫ માં સમ્રેક લ, સવીદનના ઉમરાવે ૫૮૦૦૦ કુલારીનેસ-વેચાતી લીરી, ૧૮૨૫ માં પેટ્રાઈ મારલસની બંગ્ગી કરવાની ચોપડી, ૧૦૦ ગીનીએ વેચાઈ. બારો મારલસ “વલતવા” ની લગાઈમાં જે ગ્લોસ પેટ્રેટો હતા તે ૧૮૨૫ માં, ૫૬૧૦૦૩ ક્રાંકિસે વેચાયા હતા. ૧૮૧૬ માં સર આઈસાક નીયુટનનો એક ફાંત ૭૩૦ પાંડે વેચાયા હતા; અને જે ધણીએ તે વેચાતો લીકા હતા તેને વાસતે એવું કહેય કે તે પોતા ની વીટીમાં ભરાવીને તે વીટી હુનેય પેટ્રેટો હતા. પે રીસમાં વોલટાએર નામના ફીલચુકની એક નેતર, ૫૦૦ ક્રાંકિસે વેચાઈ હતી. ૧૮૦૪ મા “નેત” નામના એક જરમન ફીલચુકની એક બાબની તોપી ૨૦૦ ક્રાંકિસે વેચાઈ હતી. ૧૮૨૫ માં એક ઉમરાવની, જે કલો ૫૦૦ પાંડે વેચાઈ હતી. ૧૮૩૫ માં નેપોલીઅનની એક તોપી કે જે તેને “ઇકો” ની લગાઈમાં પેટ્રેટી હતી તે પેરીસ માં ૧૮૨૦ ક્રાંકિસે વેચાઈ હતી.

ઈન્શાનનાં ચેટ્ટમ અને ધાસતીથી નીચળવું મરણ—એ શખસ યુધાકરો કરવા નીકલ્યો, અને રાત પડીઆના શબબધી એક જગા ઉપર વાગે કીધો. રાતના

માંદનું ઘણું પરકાશવું હતું, અને તેમો પોતાના સુવાના બીજાનાપર ગીઆ પછી નજીક ૧૫ મીનીટ રે માટેના એક જાણને સારે પગપર જોરથી દબ મારીઓ. તે લો શખસ ગભાઈ ઉઠીઓ અને તેના સારાં ભાએજો તેની નજરે દેરડો તરત માલમ પડી આવ્યો, તેથી પેટા ધણીને હેબુન માલમ પડી કે તેને દેરડાએ દબ મારી આંખે, તેની કાંઈન ધાસતી નહી, પણ ભેગ ચોગડીએ પેલા બીજા શખસને થોડોક વાર પછી દેરડાએ દબ મારી ઓ અને બીયારો તરત ઉઠીને જેએય તો તેની નજરે સાફ માલમ પડીઓ તેથી તરત પેટો શખસ એભત પાઈ મરણ પાંખીઓ !!

પીટર કી ગરેટવું—આ બાહાવણું સેંટ પીટરસબરગ ખાતે આદમગરાવતાનાં પચમીન છેડાવર જો હવેલું છે. તે સેનસાનદો કેરોનાના છેડકમથી બતાવીઆમાં આવ્યું હતું. જે યુમાકરોએ આ વાવણુ દીધું છે, તેઓ એ તેની ઉત્તમ કારીગરો અને ભયકાથી આશચર્ય પામી બહુ વખાણ કીધી છે. તેને એક ટેડાવદાર બેકકપર ઉત્તુ કીધું છે. તે બેકકપર એક થોડો દમામમાં ઉઠો કીયો છે, જે ની ઉપર પીટર સેનથાલ નીકપાના બેસી સેકર તરફ પોતા નો હાથ એક બચાવની નીચાણ દાખર દેખાડે છે. આ બાવણું કાલકોનેટ નામના એક નાનોબી કારીગરે બતાવી યું હતું. સેનથાના પેશાક સારો છે, અને તેને જે યો ગીરવર બેસારીઓ છે, તેને રીઠના મામડાને આકાર આપી છે. ચેનથાહવું કદ ૧૧ ફીટ ઉત્તમમાં છે, અને તે ના થોડાની ઉંચાઈ ૧૭ ફીટ છે. જે કાસાંતુ એ બાવણું બતાવીયામાં આવ્યું છે તેની બડાઈ યા એક ઈનચ થુ લીની છે. એનુ એનદર વચન ૧૬ થો ૧૦ ટનનું છે. તે ની બેકક ગરેનોટ જાતના પથરના એક જ કટકાની બતાવે લી છે, જેની બેહુ બાજુએ નામ તથા વરસ કોતરેલાં છે. હેબુ કેરેવાવણું કે એ બાવણું બતાવીયાની આગમય તેના આકારને વીયાર લાવવાને એક હુગીઆર જે દેમવા રને એક ટેકરો બતાવી તેપર એવાન દનામમાં ઉમેરાય પામો આવતો હતો.

સાફરે ઉઠવાની એક હીંકમત—દરોન સરકારે ઉઠવામાં ખાતરે તંદરોશનીમાં કાંઈએ ધાએ છે, એટલજ નહી પણ હાંદગીના અરેખર વધારે ધાએ છે. એક ઉઠવાની શખસ એક બાલસુ આદમીના કરતાં આમે દુનીઆના વધારે લગી જીવીએ એમ ગણામે છે. દાએક શખસ સકારે ઉઠવાની ઉત્ત રાખે છે, પણ અકરોશ છે કે કેટલા થોડા એમાં ફીટલ પામે છે. એક પાદરી કહી ગયો છે કે તે હમેસાં સહ વારનાં પાંચ વાગાની વચગાઉ ઉઠતો હતો અને અરેખર આજરો હોવા શીવાએ (અને તે કદાચ આજરો પડતો હતો) તે કદી પણ છ વાગે બીજાના ઉપર દેખાતો ન હતો. જરે તે નાહાનો હતો તરે તેને બીજાના ઉપર પડી રહેતા ઘણુ ગમતું હતું, પણ જરે તેને માલમ પડીયું કે એધી ફો કટ વખત જાએ છે અને એમાંથી કાંઈ પણ કામે છે થવા નો નથી તારે તેનો અટકાવ કરવાને માટે ડોાવ કીરો. ફર શતે પોતાના બીજાના આગલ એક પાંચીનું વાલણ ય

કાવતો હતા અને જોવા સહવારના ઉડીયા એટલે પોતાનું માથું એ પાંછીના વાસણમાં મોરતો હતો. એ ઉપાયે કીધા થી તેની હુલ્લ ઉડી જતી હતી. પેટેલાં યોડે વખત યુધી તે નો માકર તેને ઉડારવા આવતો હતો પણ નવધીથી તે પોતાની મેલે એક એક વખતે જ ઉડવાને સીકીયા અને કોઈ પણ ધનુ પડ્યું ત્યારે રાખીયા વગર એકદમ પાંછીમાં માંધુ મોરતો હતો. એ ઉપાયે કીધાથી હરકોઈ જીવાન શખસ બીજાનામાં પડી રહેવાની આવડત યુધી રહ્યો. કોઈ ઘણાં જ આવડતુ હશે તેની ઉપર જ વખતસર આ ઉપાયે ચાલી સકે તે નહીં.

૨મું જુલુસત.

૧—સહથી લાંબો, સહથી ટૂંકો, સહથી કૌંમતવાન, સહથી ઉતાવલો, સહથી કીમો, સહથી જીવવાન. એકવાર જો હાથથી ગયો, તો ફરી આવવો યુથકેલ, કોઈને રડાવે, કોઈને હસાવે, એનું એનો બેલ. કોઈને મારે, કોઈને તારે, કોઈને બપોરે જાન, તે મીન તે યુધી તેની કરે પીછાણ. (હીરોન.)

૨—નીચલા શખે ઉકલાવો:—

ગરવાંતબા, ઇચ્છાનરી, હુપવીનવાર, ખંડેશાદારમે, દાહશ્વર, રનદાતવ,

૩—એવો જે અક્ષરોનો કષો શખે જોતું નાનપણે જોયું મુરખ માણસો તેને લુપ્તકારી વગર બીસાદનો ગણે, પણ કાલ્યાં માણસો સંગરે, અને જોની આવલ જોયું મરાતી યુવાઅક્ષરોનો પેટેલો અક્ષર જોડેલો હોયતો, તેનું નાનપણે બદલાઈ એવું કદ ફરે, કે પછી માણસ તેથી ડરે છે અને તેનો નીકાલ લાવવાના વીચારમાં ફરે.

ખાલાસો ગઈ વેલાનો.

૧. આરસી.	રૂપીઆ.
૨. દરેક ઓકશને રૂ૨૦૦૦૦); ૪ ઓકશના ૮૦૦૦૦	
વીધવા રૂ૧૦૦૦૦) -- -- ૧૦૦૦૦	
દરેક ઓકશી રૂ૩૦૦૦); ૨ ઓકશીઆના ૧૦૦૦૦	

જીમલે રૂપીયા. ૧૦૦૦૦૦

૩. સવાલ જવાબ, દીવાનખાંતું, પરવાંતગી, તબર કેશ, તબર મંદી.

નીતી વિશે ગરબી.

"એકાધવલ સંરેલો કહેલો શખને" એ રાગની છે.

નીતીની રીતીમાં પ્રીતી રાખીએ,
નીતીમાં છે સર્વ પ્રકારે સુખને;

નીતીને રસમિત ધરીને ચાખીએ,
અનીતિથી તો ઉઠમાં ઉઠજે દુઃખને, નીતીની. ૧
જે જે મનના મગ મધ્યે જરા જાતીઆ,
પતે સહ સંભારે છે સંસારને;
ખવિનનાની ઉત્તમ પદવી પામીઆ,
ભલા હતા તે નીતીના ભંડારને, નીતીની. ૨
દુષ્ટ ગણ્યા જો જન રેલો રેશમાં,
આ ભગમાં તે હતા અનીતીવાનને;
હરકોઈએ પિંકારે લોક હમેશમાં,
માનવિયુધથી કદી ન આપે માનને, નીતીની. ૩
જનનીને લખ્યાનું તે કળ જાણવું;
વિશ્વ વિશે જોની નીતી વખણાયને;
અંતરમાં આપું સમજને આણવું,
જીએ વિચારી જોઆ ખડું જાણવને, નીતીની. ૪
નીતી તો નિર્મળ છે હીરો હારનો,
નીતી વિના ન શોભે શુભ શજાગરને;
એથી મારગ આડો ખારનો,
અનીતિ તેતો જીવતા અંગારને, નીતીની. ૫
સુખ કે દુઃખ પડે તે સઘળાં સાંખીએ,
પણ પગલું નવ ભરીએ આડે પંથને;
નીતી ઉપર તન ધન વારી નાંખીએ,
કરે મરૂર તો કહણું કમજાકપને, નીતીની. ૬
ભગ કહે નીતી તે લોક અખાગીયા,
પાપીમાં પાપી પણ પ્રાણી એનને;
શુભ નીતી શોધે તે સર્વ સલામીયા,
તરિ ઉતરશે ભવસાગર તે તેનને, નીતીની. ૭
માયાથી મોયો નીતીને માનીએ,
નિતિ બરાબર નથી કયામાં આવને;
દુષ્ટ એ નહીં ઉડાવો, તે નાદાનીએ,
નીતીતો પરવાની ધીંગી લાલને, નીતીની. ૮
રતન બરાબર જતન કરીને જાણવો,
નીતી ઉચ્ચરની અખશીશ અમુલ્યને;
નીતીને મારગ પ્રોતેથી પાળવો,
તવ કયામાં નધીન નીતી દુષ્ટપને, નીતીની. ૯
નીતીતો નીસરણી સારી સ્વર્ગની,
નીતીથી પરમેશ્વર ધામ પમાવને;
અખંડ વસ્તી છે જ્યાં ઉત્તમ વર્ગની,
એ વસ્તીમાં અતે વાસ વસાવને, નીતીની. ૧૦
નીતીમાં સર્વ સંપત્તિનાં મૂળ છે,
નાણામાં નવ જાણે શાણા લોકને;
અનેક સુખમાં નીતીને અમુલ્ય છે,
નીતી વિના કન્નેતી પામે શેષને, નીતીની. ૧૧
નીતી તે શજાગર શરીર તમામનો,
અંતરમાં પણ અદ્યકો કરે ઉજ્જશને;
રેવ રિજે નીતીથી દલપતરામનો,
માટે નીતી અગમ કહો હમેશને,
નીતીની રીતીમાં પ્રીતી રાખીએ. ૧૨

સ્ત્રીપ્રોધ.

પુરાતક ૧૨ સું.

નવેમ્બર ૧૮૬૮

આંક ૧૧ નો.

જીંના કરજનો નવો રસતો

ધ્યાને

સેરને મંલે સવાસેર.

નાટક પાત્ર.

સોદાગર સેહરીઆર. એક જુવાન અમીરજાદા.
 નામદાર..... લોકાનાં ખોસાંના ભાર આપો કરનાર પચેપ
 કારી સેક
 નોચેજાન..... એક ગુલુપટ નેત્રી હોજરીવાલા કોટવાલ અને
 ધારાના મોઢા હીમાચેતી
 કામંચાર..... નામદાર સેકનો જામનો હાથ.
 મેહરનોચ..... હીચી તેખમના પછુ કરકા સેક અને નામદાર
 સેકના બતરીયા
 એદલ લકમે અદલ. મરનાર નોચેરવાન સમરોહેરખાનના ઠાકરો અને
 સોદાગર સેહરીઆરનો કારભારી.
 જંદલ..... એક જ્ઞાતિવારો અને પીઠાવાલો.
 તેહશુર.....
 બાબક.....
 હોમાન..... } સરખાડુંના કારભારીઆ.
 શામ.....
 ખીદાર..... }
 મરખાનું..... મરનાર નોચેરવાન સમરોહેરખાનની બીધવા અને
 એદલ લકમે અદલની સાથેના માતા.
 યુમનાર..... નામદાર સેકની જુવાન કોઠરી
 મેહરંગીજ..... જંદલ પીઠાવાલાની ધણીઆની
 મેહતાબ..... } સરખાડુંની ચાકરડીઆ.
 પીરજન..... }
 દાશવાળા, દરજી, ચાકરો હાલીઆદી.

પ્રવેશ ૩ જો.

દ્રખાવ ૧ લો—સરખાડુંનો બગીચો.

સેહરીઆર, સોદાગર અને એદલ દાખલ થાયછે.

સેહરીઆર—(બોલતો બોલતો) ગાડીને ફેરવી લેઉં.
 એદલ સાથે ખાનગી વાત કરું.

એદલ—અરે તાહારા સેક, કઈ પેરે તહારો ઉપકા
 ર માનું. કઈ એવી ચીન બધું કરછે કે જ્યાં તહારી સે
 વા બજાવતાં હું ડરું. તહારા આભારોનો પાડ તાહારાં
 જીવનું દામ આપીને પણ તાહારાથી ફીટાડી શકાય નહીં.

સેહરીઆર—એ જાણો તાહારી ચાકરી અને
 મન તરફની સીચનાં બરાબર તાહારો બદલો નથી. તેણી
 નાં જીવ સરખા પેઆરો ભરત તે મહને કહયોછે પણ હ
 યાદ રાખજે કે તે તાહારી છાતીમાં એવીતે રીતે છુપાવે
 છે કે મોહાત પણ તેને શોધી કાઢાડનાર નથી. કાં તું હાથ
 મારેય? બહુ એ ઠાકરા તાહારાં નામના સોગંદ લઈ તહ
 ને કહું છું કે તાહારી પોતાની આબરુને હું નહીં વલગી ર
 હું તેટલો હું તહને વલગી રહીશ જીવનારની તરફ હું જો
 નાર નથી. હું સોગંદ લઈ કહું છું કે તાહારી જીવનાર—

એદલ—બસ, સેક બસ, તહારા આભારનો બોલ
 મજબી હંચકાઈ શકવાનો નથી. એ જાણો સેક તહારી
 દોસતીનો મહને હુધિએ આરામ હોય, પણ નામદાર જંદા
 પોતાના બદ રીતે પેદા કરેલા સુનાના ધગથી અને ગરૂડ ઉ
 ડતાં યાકે એટલી જામીનથી સામે આવી ઉભો રહે તે કુદ
 મનને કેમ હટાડું?

સેહરીઆર—હીવાંધી નામદારનું ઘર કેટલું દુરછે?

એદલ—એક અરધા કલાકની સેહેલછે.

સેહરીઆર—ચાલ તાહારે તાહારી ધાસતીથી તું
 ને જલદી વેગશે કરૂં.

એદલ—ધીવર તહારી મેહનતને જસ આપે.
 [બાજી]

દ્રખાવ ૨ જો—નામદારનાં ઘરનું દીવાનખાનું.

નામદાર, નોચેજાન અને કામચાર દાખલ થાયછે.

નામદાર—ખરચની મના કરીશ નહીં.

નોચેજાન—હા સાહેબ. પપેરા ને સાલીધી ભરેલી
 દેખલ જોઈનેજ મહને ધુનરી છુટેછે. રોસ બટક, રોસ ટર
 છી, રોસ હાંસ એવું એવું હોયતે તે દેખવેના સનગારછે.
 તેથી દેખલ દીપેછે. ખવાડનારને અને ખાનારને મેહુને તે
 થી શોભાછે.

નામદાર—એવી રકાબી કામગાર ટેબલ ઉપર ના મે
લતો જે તમામ સુનાની નહી હોય.

નોશિજીન—અને જેની ઘડામણ સુનાં કરતાં સસ
તી હોય.

નામદાર—આ વખત કોઠલી તરફ જોવાનો નથી.
જાણ નોશિજીન ટેબલને સતમારવાનો ઓધો તહયે તજરામાં
આવે તેમ બજા લાવજો.

નોશિજીન—મેટી કરમખખસીશ થઈ સાહેબ. જી
વો હવે હું કેહેવી તહામીરી નોકરી બજા લાવું છું.

[નામદાર બચ્છે.]

હવે હું તરફી બટક અને હાંસોનો સેનશાહુછું.
આ માહાર તખત હું યાદશાહ બચ્છેની માદીને વાસતે
છાહું નહી માહારે માહાર પેટ ધાલ જરૂરું તંગ થયે તા
હારે માહારા સેઠને ઉપર નગારૂ વજારી એસનેકેબાલ લેવા
નબંધ.

[બચ્છે.]

નામદાર (બોલતો બોલતો દાખલ થાયછે)—રખે એ
બેવકુફ છોડો શરમનો પદકો ધાંડી માહારી મુરાદને ધુલ મે
લવે. એની માનો ખવાસ એનાખો. માહારા સરખો
હોત તો મહુને ધામતી રહેત નહી. હવેતો નબંધ એને ત
ધપાર કરે.

[કામગાર અને તેની પુકે શુભનાર અને આકરો દાખલ થાયછે.]

શુભનાર—કેમ બાવાજ કાંઈ ફરમાસ ?

નામદાર—હા, એન પોશાક મહુને જાઈતો હતો,
આ મોતી અને હીરાએ બચ્છી રીતે નબંધાછે. મેટી તા
હારી ની આકરડી બાવું પારસા તહુને પસંદ પડેય કે ?

શુભનાર—એક આકર દાખલ નહી પણ એક સહી દા
ખલ ખરે. તેહના કમનસીબપર મહુને દયા આપેય.

નામદાર—દયા ! તેને તાહારા પગ તલે કચડ. તે બુક
લા શેરીને માટે તવલતી હતી તે મેં તેને આસરામાં લીધો.
જે તેની મોઝાઈના પવનને લીધે તે વુંહુને તાહારી સહી કર
ી નજીવાના હજુર દાવો લઈ મેટી હોયતો અબલકી તેને તે
હીના આખાવાયા મોઝાઈર બચ્છાર જે હમણા વુંગમા સ
ડેય તેની આગલ મોકલી આપસ.

શુભનાર—તાહારે કરતાં તાલેવંત માખાપોની છોકરી
એ એક વખતે એન બાંનુની સારવાર કરતી હતી અને
આન તે માહારા હુકમ તલે રહે એ જોઈ મહુને બહુ ખે
દ થાયછે.

નામદાર—તાહારા કરતાં વકારે તાલેવંત માખાપ
કોઈછે ? ગતીમીના ખેપાલ તાહારાં મનમાંથી કાઢાડ અને
જે અમીરી પદવીએ હું વુંહુને ચહુશાવવા માગું છું તે ઉપ
ર ચીત રાખ, નહીતર ઈલાદ રાખજે છોકરી કે કોઈ બીજા
વારેસને તતક કરી લઈ માહારી સંભાલથી વુંહુને વેગલી
કરીશ. વાસતે તું મહુને ચીડવ નહી.

નોશિજીન ગલાં ઉપર કટકો વોટાલી અને હાથમાં વે
લણ લઈ દાખલ થાયછે.

નોશિજીન—નામદાર સેડ ! તહારા શાહા બચ્છરમી
નાં મનમાં એટલી વુંહુએ કે માહારી અનખાએકાને લા
જ લેવાનેતો તે પોતાની પદવીથી ઉતરતું જાયેય. મેં કહ્યું
કે બટકમાં બદાખ દસખ ભરે તો એ મુરખ માહારે માન

તો નથી. સાહેબને ખચર હયે કે બદાખ દસખ વગરનું
બટક લેહેજત આપવું નથી. પાવલાની કસર કરતાં પાંચ
રૂપીયાનો સેરો બજારે.

નામદાર—ગમે તેમ રાંધ બા ને માહારી છુટકો કર.
નોશિજીન—શાહેબ માવાનાં સમોસાની વરદી ઉપર
પણ તે ધ્યાન આપતો નથી.

નામદાર—નીકર હવે. જા કેહો તેહેમુરને કે મે વું
હુને બચરમીખાનાનો હાલ વુરત હાકમ કીધોછે.

નોશિજીન—સમોસા ગયા હોતેતો માહારી ભુખમી ગ
ઈ હોતે. હવેતો નબંધ માહારા ઓધાનાં સપત લઈ.

[બચ્છે.]

નામદાર—શુભનાર વું જાણેય કે આન જે કોણને
ખાના ઉપર નોતરેશોછે.

શુભનાર—હું જાણુંય.

નામદાર—તે જનનથી, રાલગથી અને તામથી ઉમરા
વ અને અમીરાન અમીરછે.

નોશિજીન હાથમાં છડી કારો લઈ પાછો દાખલ થાયછે.
નોશિજીન—સાહેબ માહારે રાજનાં કમુલ કરો.

માહારાં રાજના માહારી કોઈ સત્તા કમુલ કાવું નથી.

નામદાર—થું વું કાંઈ પેરો થઈ ગયોછે !

નોશિજીન—માણસ પેરું નહી થાય ! હું ગામનો
કોટવાલ અને તહારાં બચરમીખાનાનો હાકમ, માહારે
જાહારે કહ્યું હુયા બચરમીખા ગણકારે નહી અને માહારાં
મોહોડાંપરજ દાંત કાઢારી હુસે ? મેં કહ્યું કે દોખીને મા
ખાવું પડ આપજે તે કોઈએ શેઆન નહી આપજું અને
અંતે ધીનાજ વગાર તાખપો, હવે ટેબલ ઉપર જાહારે એ
કાવતરે માલમ પડે તાહારે તહુમેતો નોશિજીનને પુઝો કેની ?
આ એ જોખમ હું માહારે માથે રાખી શકતો નથી.

નામદાર—તેહેમુર તાહારી કમખખતી આવીય !
નોશિજીન કેહે તેમ માલ જ નોશિજીન હવે મેં હુકમ કીધોછે.
નોશિજીન—જઈય. રખેને પોપટલ મોલાજ રાખ
યા હોય.

[બચ્છે.]

નામદાર—એ ઉમરાવને શુભનાર હું તાહારો ખા
વંદ કરવા માગું છું.

શુભનાર—માહારી અને તેની વચે એટલો અંતરછે
કે તેને જોતાં માહારી આંખે તમરી આવેછે.

નામદાર—મેટી, માહારી રોલતના બાનધી તેનો
આભયે લાયકો કીલેશ હું હેયલ લાગોસ. હું એટલું જ
તાહારી પાસે માગુંય કે જાહારે તે વુંહુને રીનવે તાહારે
તાહારે સીર નમાવની ના.

શુભનાર—એક કુંમારીનતું તામ મહુને હજુર ધર
વા દ્યો.

નામદાર—હું તે તામ તાહારી પામથી મેલાઈ નહી
તો વું મહુને મેલ. હું તહમને એક જુદાન આરડામાં
વીહીલાં મેલીશ. મારે વું શરમને નન. જમ તે વુંહુને
કેહે તેમ વું તેહેને જવાબ દેજ. એમ કરયો તોન હું વુંહુ
ને માહારી છોકરી ગણોસ. કઈમી ચીન જ્યો વું મોહોડાં
પાપ તે કર પછી ને જોડ્યોતો વુંહુને સેહેતાન શીખવે.

શુભનાર—કુનીયાનાં રવઈયા પરમાજે એમ માહારી
કનયાની શરમ એટલો જલદી તોપાગ કરાય નહી અને જે

તહુને રાજ રાખવા હું માહારી આખર છોડું તો તે મહ ને છોડશેને ફર છોડશે.

નામદાર—છોડશે ને ફર છોડશે! આ સમયે હેર થું ખાલી દમાકને વાસતે છે! આપે હાથ થું મુકાઈ ગય લો છે? કોઈ ખાણ જવતો છે ને કહી શકે કે તેણે પોતાનાં લોહીનાં ખરમ વગર એક તણુ જમીન મહને હડાવે છે? તું હને છોડશે! અરે સારાં તે હેરાનની કોળને માથે તે આ વેં પછ હું તે હેને તાહારી સાથે નેકા કરવા ફરન પાડું અ તે તાહારી ધાયલ ધમેલી આખર તેને હાથે રૂબેંડ.

કામગાર—જડપમાં દાખલ થાય છે.
કામગાર—સાહેબ સોદાગર શેહરીઆરની ગાડી દર વાખમાં દાખલ થાય છે.

નામદાર—જલદી આ મોરડામાં જ અને જલો તું હને મોલાઈ તે હેવી તરત આવજે. જે મેં કહ્યું તેમ કર ને નહીં તરત જલ કે તું માહારે મનશે સુવેલી છે.

જીખાર નય છે.
જે ગવર્ધા મેં તું હને કહ્યા તે હાજર છે!

કામગાર—હા સાહેબ.
નામદાર—તાહારે તેમને સુખારકખાદીનું ગાનું ગાવા ફરમાવ.

કામગાર નય છે.
હે નામદાર, હવે તાહાર કઠોરપણું થોડે વાર છોડ અને તાહારી મેટીની હાથ સાડું એક ઉમરાવને જીવીતવા પવલર સુવામી વેડ.

કામગાર, શેહરીઆર અને એલ દાખલ થાય છે.
શેહરીઆર—સાહેબ તહમારી વેડ તહમારી સુવાકા ત લીએ છે.

નામદાર—સાહેબ તમારા સુખારક કદમથી માહાર ધર પવીતર થયું છે અને માહારાં સારા ધનથી મહને એવી આખર મલી છે.

નોરોજન દાખલ થાય છે.
એલ—(મનમાં) અજબ! એટલી નરમાસ!

નામદાર—આ આપણું શેહરના કોટવાલ થાય ના મવર શેહરીઆર. [નોરોજનને એલખાણ કરાય છે.
શેહરીઆર—કોટવાલ સાહેબ હું તહમને જોઈ થ લો મનમણું.

નોરોજન—(મનમાં) લોક જાણે ને ઉમરાવના હાથ સાથે હાથ મેલવયો હજી એટલો વખત માહારાં બેઠાં છો વવા ઉપર લગાડયો હોત તો માહારી હેરાનરીની નાકરી યાત શેહરીઆર—પછ સાહેબ મેં તહમારી મેટીની સુવા કાત લીધી નથી.

નામદાર—ને તરત તહમારી ખીદમતમાં હાજર રે હશે, પછ પેટલાં એક દારૂના ગલાસની માહારે ફરમાસ કરવી છે.

શેહરીઆર—તહમારી મરજને તામેહું.
[નામદાર વગર થયલા નય છે

નામદાર—માહારી મરજ મારકજન થયું. આવતાં ને વાર તેની સુવાકાત માહી. સુવનાર! સુવનાર!

સુવનાર પાછી દાખલ થાય છે.
કાંચ! આંખમાં આંસુ! અરે તેમને જલદી સુકવી

નાખ. આ ડમકાં ખાવાનો વખત છે! ને મોહોદાઈ તું હ ને ધર મેટી આવી મરેમ તે લેવાની ધીલ ના કર. નહીં તર—
શેહરીઆર, એલ, નોરોજન અને કામગાર પાછા દાખલ થાય છે.

આ તહમારી સુવનાર.
શેહરીઆર—સર્ધાંમ પરીખાનું. કે હેવી ખમર!
એલ—(મનમાં) માહારે હાથથી ગાઈ.
નામદાર—(મનમાં) વાતમાંતો સુંતાવા. જરા આ હાર માલશે.

[નોરોજન, નામદાર, કામગાર અને એલ નય છે.
શેહરીઆર—પરીશ્વેરની ખાનું તાહારો ખાપ બહુ ખંતો છે કે તું તાહાર કુવારાનું ઉનડ તામ ખાપડીનો ફ લદ્દપ તામ સાથે ખદલી લે

સુવનાર—તે હેની તાકીદી માહારા મતની ઇયછાને અખતેઆરમા રાખનાર નથી.

શેહરીઆર—પછ તાહારી ફરન ઉપર!
સુવનાર—ને ધણી તાણે તે અંતે તુરે.

શેહરીઆર—તાહારે મહુર સુંદરી તું વલ. તાહારો ઉમરનો વીચાર કર.

સુવનાર—તહમારી જોડી ધવાને ઘણા થોડાં.
શેહરીઆર—પછ હું તું ને લાવી મેહું.

સુવનાર—કુખની દેકડી ઉપર. જાહું દરેક પલે પ ડવાની આશા રાખું પછ પગ કરાવવાની નહીં તહમે ઉ મરાવછો; હું નીમ તોખમતની ગમે એવી હું માતમર હું. અરે નામવર ઉમરાવ ઘણે મોલવાનું છે પછ આ દેવાલ ઉપર મહને ભરોસો આવવો નથી.

શેહરીઆર—તારે તું માહારા કાનપર ભરોસો રાખ. [મિહુ કાનપર પડી વાત કરે છે

નામદાર સાંભળવાની કોરોગ કરતો આસતે આસતે દાખલ થાય છે.

નામદાર—કાનસેકાન! નકી તાહારે થયું!
નોરોજન દાખલ થાય છે.

નોરોજન—નામદાર સેક! નામદાર સેક! જાંબવા યુ કેહું ગોસ કોપકા ધઈ અપમ તોખી સુકરાની વાદી નહીં મરે. નામદાર—હે એધી ફરત! તાહારાં દાંતને ખતા ધી ખાંન.

નોરોજન—જોઈએતો મહને મારીને લોકો કરો. આ હારા હુનરે ખાતર મરવા પાતી હું કાઈ દરતો નથી.

નામદાર—અરે તાહાર કાણું કર. તેમની વાતમાં હરખત પડશે

નોરોજન—અરે હમણા પડે તે ખલા ભેતી. ખાતાં ખાતા કાઈ પડવાની છે!

નામદાર—સુપ, સુયા! તીકલ! ને સાહું હવે ન કી ધવા આવેહું તે પાછું લાજીએ!

[નોરોજનને મારીને કાઢાડે છે અને પોતે પુકે નય છે.
શેહરીઆર—ખાનું હું હવે સહમથો, રત મનને કે તાહારા કુખતા મારકસન હું સલામત ખદરે પોહોમાડીય.

સુવનાર—અને એમ કરતા જે જવને તહમે ઉગાડ થો અને હરદમ હમને તહમારા તામેદાર અને ડવાગીર સુવામો રાખશે.

નામદાર—એવી રકાબી કામગાર ટેબલ ઉપર ના મે
લતો ને તમામ સુતાની નહીં હોય.

નોશિજન—અને જની ઘડામણ સુતાં કરતાં સસ
તી હોય.

નામદાર—આ વખત કોઠલી તરફ જોવાનો નથી.
બહા નોશિજન ટેબલને સનગારવાનો ઓથો તહમે નરખાં
આવે તેમ બજા લાવજો.

નોશિજન—મેટી કરખખસીશ ધઈ સાહેબ. જુ
વો હવે હું કેહેવી તહમારી નોકરી બજા લાવું.

[નામદાર બપોળે
હવે હું તરકી, બટક અને હાસોનો સેનશાહુછું.
આ માહાર તખત હું પાદશાહ જમશેદની ગાદીને વાસતે
છાડું નહીં જાહારે માહાર પેટ થોલ જુવું તંગ થશે તા
હારે માહારા સેઠને ઉપર નગાર વળાડી એસતેકેબાલ લેવા
બઈશ.

[બપોળે
નામદાર (બોલતો બોલતો દાખલ થાયછે)—રખે એ
બેવકુફ છોડો શરમનો પદોઢાં થાંકી માહારી મુરાને ધુલ મે
લવે. એની માનો ખવાસ એનામાંછે. માહારા સરખો
હોત તો મહને કામતી રહેત નહીં. હવેતો બજને એને ત
ઈપાર કરે.

[કામગાર અને તેની પુઠે ગુલનાર અને ચાકરો દાખલ થાયછે.

ગુલનાર—કેમ બાવાહ કાંઈ કરમાસે ?
નામદાર—હા, એન પોશાક મહને જાઈતો હતો,
આ મોતી અને હીરોઓ અબ્દી રીતે નડેલાછે. મેટી તા
હારી નવી બાકરીડી બાનું પારસા તહને પસંદ પડેય કે ?
ગુલનાર—એક ચાકર દાખલ નહીં પણ એક સહી દા
ખલ ખરે. તેહેતા કમનસીબપર મહને દયા આવેય.

નામદાર—દયા ! તેને તાહારા પગ તલે કચડ. તે છુક
લા રોટીને ખાટે તવલતો હતી તે મેં તેને આસરામાં લીધી.
જો તેની મોઝાઈના પવનને લીધે તે વુંહને તાહારી સહી ક
રી ગણવાને હજુર દાવો લઈ મેટી હોયતો અબઘડી તેને તે
છોના ખાખવાજખા સોદાગર બરચાર ને હમણા પુરંગમા સ
ડેય તેની આગલ મોકલી આપસ

ગુલનાર—માહારે કરતાં તાલેવંત માખપોની છોકરી
એ એક વખતે એન બાનુની સારવાર કરતી હતી અને
આજ તે માહારા હુકમ તમે રહે એ જોઈ મહને બહુ ખે
દ થાયછે

નામદાર—તાહારા કરતાં વધારે તાલેવંત માખાપ
કોઈછે ? મરીખીના ખેયાલ તાહારાં મનમાંથી કાઢાડ અને
ને અમીરી પદવીએ હું વુંહને મહડાવવા માગું છું તે ઉપ
ર ચીત રાખ, નહીતર ધ્યાદ રાખને છોકરી કે કોઈ બીજા
વારસને તતક કરી લઈ માહારી સંભાલથી વુંહને વેગલી
કરીશ. વાસતે તું મહને ચીડવ નહીં.

નોશિજન ગુલાં ઉપર કટકો વીંટાલી અને હાથમાં લે
લણ લઈ દાખલ થાયછે.

નોશિજન—નામદાર સેઠ ! તહમારા શાહુ બજરખી
નાં મનમાતો એટલી વુંહને કે માહારી અનમાએશનો લા
બ લેવાનેતો તે પોતાની પદવીથી ઉતરવું ગણેય મેં કહયું
કે બટકમાં બહાઈ દરાખ ભરે તો એ મુરખ માહારે માન

તો નથી. સાહેબને ખબર હશે કે બહાઈ દરાખ વગરનું
બટક લોહનું આપવું નથી. પાવલાની કસર કરતાં પાંચ
રૂપિયાનો સેઠો બગે.

નામદાર—ગમે તેમ રાંધ બા ને માહારો છુટકો કર.
નોશિજન—સાહેબ માવાનાં સમોસાની વરદી ઉપર
પણ તે ધ્યાન આપતો નથી.

નામદાર—નીકર હવે. જા કેહ તેહેમુરને કે મે વું
હને બજરખીમાનાનો હાલ પુરત હાકમ કીધોછે
નોશિજન—સમોસા ગયા હોતેતો માહારી ભુખખી ગ
ઈ હોતે. હવેતો બજને માહારાં એધાની સપત લઈ.

[બપોળે.
નામદાર—ગુલનાર વું જાણેય કે આજ મેં કોણને
આના ઉપર નોતરેલોછે.

ગુલનાર—હું જાણુંય.
નામદાર—તે જનમથી, દોલતથી અને નામથી ઉમરા
વ અને અમીરાન અમીરછે

નોશિજન હાથમાં છડી કાઢે લઈ પાછો દાખલ થાયછે.
નોશિજન—સાહેબ માહારે રાજાનાં કબુલ કરો.
માહારાં રાજા માહારી કોઈ સત્તા કબુલ કરવું નથી.

નામદાર—થું વું કાંઈ થેલો ધઈ ગયોછે ?
નોશિજન—માણસ થેલું નહીં થાય ! હું ગામનો
કોટવાલ અને તહમારાં બજરખીમાનાનો હાકમ; માહારે

જાહારે કહયું હુમા બજરખીઓ ગણકારે નહીં અને માહારાં
મેહોડાંપરન દાંત કાઢાડી હસે ? મેં કહયું કે કોબીને મા
ખણવું પડ આપને તે કોઈએ લેઆન નહીં આપયું અને
અતે ધીનામ વગાર નાખયો. હવે ટેબલ ઉપર જાહારે એ
કાવતરે માલમ પડે તાહારે તહમેતો નોશિજનને પુછો કેની ?
આ એ જોખમ હું માહારે માંધે રાખી શકતો નથી.

નામદાર—તેહેમુર તાહારી કરખખતી આવીય !
નોશિજન કેહે તેમ ચાલ. જા નોશિજન હવે મેં હુકમ કીધોછે.
નોશિજન—જાઉંય. રખેને પોપટલ મેલાવન રાખ
યા હોય.

[બપોળે.
નામદાર—એ ઉમરાવને ગુલનાર હું તાહારો ખા
વંદ કરવા માંગું છું.

ગુલનાર—માહારી અને તેની વચે એટલો અંતરછે
કે તેને જોતાં માહારી આંખે તમરી આવેછે.

નામદાર—મેટી, માહારી દોલતના બાનથી તેનો
આભશે લાગેજો ધીલશે હું હેયલ લાવીસ. હું એટલું
તાહારી સારે માગુંય કે જાહારે તે વુંહને રીજવે તાહારે
તાહારેં પીરે નમાવતી ના.

ગુલનાર—એક કુંખરીનનું નામ મહને હજુર ધર
વા દેઓ.

નામદાર—હું તે નામ તાહારી પાસથી મેલાઉં નહીં
તો વું મહને મેલ. હું તહમને એક જુદાન એરકામાં
વીંટીલા મેલીશ. ખાટે વું શરમને તન. જમ તે વુંહને
કેહે તેમ વું તેહેને જવાબ દેજો. એમ કહેશે તોમ હું વુંહ
ને માહારી છોકરી ગણીસ. કઈથી ચીન જ્યો વું મોહાડી
થાય તે કર પછી તે જોઈએને વુંહને સેરેવાન ચીખવે.

ગુલનાર—ફનીયાનાં રવઈઆ પરખાણે એમ માહારી
કનયાની શરમ એટલી જલદી તીયાગ કરાય નહીં અને ને

તહમુને રાજ રાખવા હું માહારી આમર ડોડુ તો' તે મહ ને છોડશેને ફર છોડશે.

નામદાર—છોડશે ને ફર છોડશે? આ સંમરોડેર થું ખાલી દમાકને વાસતેછે! આમ્મે હાથ થું મુકાઈ ગયે છે! કાઈ આપસ છવતોછે ને કહી શકે કે તેણે પોતાનાં લોહીનાં ખરય વગર એક તણ નખીન મહને હટાવયોછે? તુંહને છોડશે! અરે સારાં તેહરાનની ફોજને માથે તે આ વે પછ હું તેહને તાહારી સાથે નેકા કરવા ફરજ પાડું. અ ને તાહારી હાથલ થયેલી આમર તેનેજ હાથે રૂઠોં.

કામગાર નડપમાં દાખલ થાયછે.
કામગાર—સાહેબ સોદાગર શેરોરોઆરની ગાડી દર વાજમાં દાખલ થઈછે.

નામદાર—નલદી આ ચોરડામાં જ અને જેવી તું હને બોલાઈ તેહની તરત આવવને. નેમ મેં કહયું તેમ કર ને નહીતર જાય કે તું માહારે મનશે સુવેલીછે.

[ગુલનાર બયછે.
ને ગવઈઆ મેં તુંહને કહયા તે હાનરછે!

કામગાર—હા સાહેબ.

નામદાર—તાહારે તેમને સુખારકમ્પાદીનું માનું માવા ફરમાવ.

હે નામદાર, હવે તાહારે કોરપણું થોડા વાર છોડ અને તાહારી બેટીનાં હાથ સાડે એક ઉમરાવને છહીતવા મલ્લાર ગુલામી વેડ.

[માયન આવેછે.
કામગાર, શેરોરોઆર અને એલ દાખલ થાયછે.

શેરોરોઆર—સાહેબ તહમારી વેડ તહમારી સુલખા ત લીએછે.

નામદાર—સાહેબ તમારા સુખારક કદમથી તાહારે ઘર પવીતર થયુંછે અને માહારાં સારાં કનથી મહને એવી આમર મલીછે.

નોશોજન દાખલ થાયછે.

એલ—(મનમાં) અન્ય! એટલી નરખાસ!

નામદાર—આ આપણું શેરોરોઆર કોટવાલ થાય ના મવર શેરોરોઆર.

[નોશોજનને એલખાલ કરાવેછે.
શેરોરોઆર—કોટવાલ સાહેબ હું તહમને એઈ ય છો મહનહું.

નોશોજન—(મનમાં) લોક જાણે ને ઉમરાવના હાથ સાથે હાથ મેલવયો. હજુ એટલો વખત માહારાં મેંદાં છો લવા ઉપર લગાડયો હોતો તાહારી હોમરીની ચાકરી થાત

શેરોરોઆર—પણ સાહેબ મેં તહમારી બેટીની સુલા કાત લીધી નથી.

નામદાર—ને તરત તહમારી ખીદમતમાં હાનર રે હેયે, પણ પેહલાં એક દાડના ગલાસની માહારે ફરમાસ કરવીછે.

શેરોરોઆર—તહમારી મરજને તાબેછું.

[નામદાર વગર થયવા જાયછે.
નામદાર—માહારો મરજ માફકમ થયું. આવતાં ને વાર તેની સુલાકાત આહી. કુતનાર! સુલનાર!

સુલનાર પાછો દાખલ થાયછે

કાંપ! આંખમાં આંસુ! અરે તેમને નલદી સુકવી

નાખ આંકમાં આવના વખતછે? ને મોહાદાઈ તુંહ ને ઘર બેડી આવી મહેમત તે લેવાની કીલ ના કર નહીતર—
શેરોરોઆર, એલ, નોશોજન અને કામગાર, પાછા દાખલ થાયછે.

આ તહમારી સુલનાર.

શેરોરોઆર—સલામ પરીમાનું. કેટલી ખબર!

એલ—(મનમાં) માહારે હાથથી મઈ

નામદાર—(મનમાં) વાતમાતો સુતાપા નરા બા હાર ચાલશે.

[નોશોજન, નામદાર, કામગાર અને એલ બયછે.

શેરોરોઆર—પરીએડેરની માનું તાહારો! આપ બહુ ખંતીછે કે તું તાહારે કુવારાનું ઉનડ નામ આપડીનાં ફ લટપ નામ સાથે બંધકી લે.

સુલનાર—તેહની તાકીદી માહારા મનની ઇમછાને અખતેઆરમાં રાખનાર નથી.

શેરોરોઆર—પણ તાહારી ફરજ ઉપર!

સુલનાર—ને ધણી તાણે તે અંતે પડે.

શેરોરોઆર—તાહારે મધુર સુંદરી તું વલ. તાહારી ઉમરના વીચાર કર.

સુલનાર—તહમારી નેડી ધવાને ઘણા થોડા.

શેરોરોઆર—પણ હું તુંને લાવી મેલું.

સુલનાર—કુખની રેકડી ઉપર. જાંહાં દરેક મહે પડવાની આશા રાખું પણ મુગ ફરાવવાની નહી. તહમે ઉમરાવછો; હું નીચ તાખમની ગમે એવી હું માતખર હું. અરે નામદાર ઉમરાવ ઘણુંએ બોલવાનુંછે પણ આ દેવાલ ઉપર મહને ભરોસો આવતો નથી.

શેરોરોઆર—તારે તું માહારા કાનપર ભરોસો રાખ.

[મિહુ કાનપર પડી વાત કરેછે.

નામદાર સાંભલવાની કોશિશ કરતો આસતે આસતે દાખલ થાયછે.

નામદાર—કાનસેકાન! નકી તાહારે થયું!

નોશોજન દાખલ થાયછે.

નોશોજન—નામદાર સેક! નામદાર સેક! લુંબવા સુ કેલું એસ કોપયો યજ્ઞયમ તોમી મુકરાની વરદી નહી મને.

નામદાર—હે એકી ફુર! તાહારાં દાંતને બતા ધી ભાં.

નોશોજન—એઈએતો મહને મારીને લુકો કરો. આ હારા હુનરને ખાતર મરવા પાંતી હું કાઈ દરતો નથી.

નામદાર—અરે તાહારે કાલું કર. તેમની વાતમાં હુરખત પડયો.

નોશોજન—અરે હમાણા પડે તે બલા લેતી. ખાતાં ખાતાં કાઈ પડવાનીછે!

નામદાર—સુપ, સુયા! નીકલ! ને સાટું હવે ન કી યવા આવેલું તે પાછું નાંજએ!

[નોશોજનને મારીને કાઢાડે અને પોતે પુકે બયછે.

શેરોરોઆર—માનું હું હવે સહમળયો, સત માનને કે તાહારા ફરજત આકસને હું સલામત બંદરે પોહાયાડીય.

સુલનાર—અને એમ કરતા બે છવને તહમે ઉગાડ શો અને હુદદ મહને તહમારા તાબેદાર અને ફવાગોર

શુલાનો રાખશે.

શેહેરીઆર—સારાં કાંમમાં બાહેધરી આપવી એથી એક ધરમ છે. તોપપણ તહને માહારો તરફ પેપારનું ન દેવાડાવે જાહાંથી આપણી નેમ પાર પડે.

ગુલનાર—હું તહમારાં હુકમ સુનબ માલીશ.

શેહેરીઆર—નામદાર ! નામદાર સેક ક્યાંહ ગયા ? નામદાર, નોશેજનન, એદલ અને કામગાર દાખલ થાય છે.

નામદાર—કેમ સરદાર કાંઈ ફરમાસ ?

શેહેરીઆર—નામદાર ચેક તહમારી બેટી સાથ કાગલ પતરનો વેહેવાર રાખવાની મહને પરવાનગી આપો.

નામદાર—માહારી શરોવચમથી, એદલ - રોસત તાહારો હાય આપ માહારૂં ધર તાહારે માટે ખુલજાં છે.

એદલ—(મનમાં) આન શુકીતો બધ હવું.

નામદાર—(ખુલનારને) ઠીક કીધું, ઠીક કીધું માહારી વાહાલી બેટી. તાહારા આપને તેં આન્યે બેહેસતની કુંચી લાવી આપી હાય એટલો હરખ ઉતપન થયો છે. હવે આ અમીરી જીવાનને છોડતી ના, પણ તાહારો હધડાં ના હાર સુઆરેક માહાંને.

ચાકરો—(બાહારથી ચોકાર મારતા) ખસો, ખસો બાઈને વાસતે બીડ છોડો.

નામદાર—એ શું થોંઘાટ છે ?

નોશેજન—કલામમાં, હાડકાં મલતાંને મલતાં. હીયાં તાસા વાગેમ ને હજીરતા કાંઈ બાઈલ વલી કલાક એકનો સરકાકો હાકવા આવેમ.

ચાકરો, સરખાનું, અને મેહેરનોશ દાખલ થાય છે.

સરખાનું—(મેહેરનોશને) જો તહમને આદરમાન મલશેતો હું રહીશ નહીતો માહારાં પગલાં પાછાં ફરવીસ.

શેહેરીઆર—કેમ ! નામવર સરખાનું ! હું તહમા જે બારજી ચાલીઓ આઈ તે અટકાવવા તહને મહને આ ભેટ આપી, આભારમાં ગરક કીધો છે ને અવેન. માહારા નનમની આકરીથી ભરાઈ શકાયો નહી.

સરખાનું—નામવર ઉતરાવ, હું તહમારે માટે પહી આરજીનંદીથી થોભી કે તહમારાં સમખતાં કદમ માહારા ગરીબ ધર તરફ પધારસે, પણ જહરે જોયું કે તહને મહને વીસારી નાખી, તાહારે માહારો રંડાપાને પારડે તહમારે ખાતર ફર કરી આપજાત તહમારી સનખુખ આવી ઉભી છું કે તહમને માહારી સાથ લઈ ચાલુ.

શેહેરીઆર—નેક બાનું તહમારી મજ ગરોબપર એટલી રહેજા છે કે ખાલી બોલથી ઉપકાર માનવા માહારી છલમાં જોર રહયું નથી.

સરખાનું—નામદાર સેક આશા રાખું કે ખુશ તબીએતમા હશે (નમેછે). કેમ કામગાર એટલું તે શું માહારૂં બાનું તહને નરસ નેયું કે ફરી હમારે તાંહાં સુકરા ઉપર ખીરાનવા દરસત ધારયું નથી ?

નોશેજન—નેક બાનું હુકમ હોયતો હું આ ઘડી તપ્યાર છુ

સરખાનું—તાહારી ખુશી હોયતો આ ઘડી ચાલ નોશેજન—(નામદારનાં કાનપર પડીને) કહોતો એક રકાબીમાં બે તરજ રોસ તરકીનાં કટકા લઈ આપું.

નામદાર—(નોશેજનને હાલસે) અરે કંગાલ હુકી દઈત. સુગો મર નહીતર તાહારૂં કાલું કર.

સરખાનું—નામદાર શેહેરીઆર આ ધરહસપ સાથે માહારે તહમને આવખાન કરાવવી છે (મેહેરનોશને દેખાડીને) જોયું બાહાર તેવુંન એવું અંદરનું બીતર છે. જોકે આસમાનનાં ચક્રમાં એની આખરપર દાઘ લાગે છે તોબી હું હીમતથી કહું છું કે યંદરોજમાં જોએ એનો તીરસકાર કરે છે તેઓ એની પુનઃ કરવાને કારણ જોશે. નામદાર સેક ને હું તહમારે તાંહાં સુખારક હુતો આ માહારો ભલો અને ખેરખાહ બીતર પણ સુખારક હશે.

નામદાર—બાઈ આખેરે પણ લોહી એકન. એ મશમ ફેરવેતો શું થયું પણ હું કેમ જીવીશ કે એ માહારો બાહિન થાય. શેહેરીઆર મેહેરનોશ સાથે ધુપી વાત કરે છે.

કામગાર—સેક એનો અમર થયું ? એતો પેલો હુવો મશમચોર મેહેરનોશ; પેલો દેવ, પેલો દઈત ને ફાંસી જમ ધંધા ડુબી મરે તો ફનીયાનો રોગ જામ. સેક જહારે એ તહમારો જીતી ઉઠાવનાર નહી તારે બાહિન કેમ થાય.

નામદાર—વારૂં હાલ તરતો મેહેરખાની કરી માલો શયલા સુકરા ઉપર નઈએ.

સરખાનું—પેઆરા મેહેરનોશ તહમેતો માહારા પહરોજા છે માટે માહારી સાથે રહે. હાય પકડે છે.

નોશેજન—(નોશેજન વતરોગે ચપલા નખે છે.) નોશેજન—પેપારા મેહેરનોશ ! એમ ને થોભી ! હા નામદાર તેં માહારી પાસે કાલ વીસ વારડ મેલવયાં કે એ કોઈ પેરે બંદીખાને જામ અને આન પાછો તે તાહારો બાહિન ! પણ હું શું સુરખનો મમાવો થઈમ. પેલાઓ ન પાળપ હાય મોહાડું મશવતા હોયે (રોડે છે).

કામગાર દાખલ થાય છે.
કામગાર—(નોશેજનને અટકાવીને) બાઈ કાંઈ સાંભલો.

નોશેજન—(હાથ ટટકાવીને) એક વોલબી નહી, જો તે નહી બાનું તાહારૂં પડેમ.

કામગાર—સેક જરા સમ્બર કરો. સેકના તહમે અપલગના રોસત છએ તેથી તેવજે તહસુને વીનંતી કહી છે કે કારવા ઉપરાંત વધારે પહરોજા આપવો લાગાથી મેહેરખાની કરી તહમે આન રેખલપર ખીરાનરો ના.

નોશેજન—શું એમ કહયું ? હું એમું મોહાડું જઈ નહી. જે બધી મેહેરનત કીધી, મહને બચરમીએનો હાક મ ફેરવયો અને હવે મહને આપું અપમાન આપેમ ? હું બીતો ખરો કે માહારી સંતાની રહે બધું બાનું અટકાઈ. ગામના કોટવાલ રખડે ને ભાજરખુ જો ભતરીજો જમના હાથપર ખેસે

કામગાર—સેક આસતેથી બોલો જો સેકના કાનપર નસેતો—

નોશેજન—પણ તાહારે માહારી તરકી, ને માહારૂં કોબીબી જાપડે ? પેલી અલેતી પડેતીની રકાબી માહારીન એકક આગલ ચુકનાર હોતો તે રમે સુરખ રેહેસુરે સુકી હોય. જાઈ ને જઈતો ખરો. [મિડ બપે]

ખંડુકના દારૂનું તરકડ.

ઈંગ્લંડના રાજા જેલ્લા જેમસના વખતમાં એક ગંભીર તરકડ થયું હતું જે ઇતીહાસમાં “ગંન પાઉર પલાટ” ઈઆને ખંડુકના દારૂનું તરકડ એ નામથી જાણાયાછે. પાદશાહ પરોતેસતંત ધરમની તરફદારી એસતો હતો અને કૌશીકને કાઠું આપ તો ન હતો, તેથી કૌશીક એ જહુનું ની લોકોએ હવે સંપ કીધો કે પાદશાહનો તથા તેના મલતીઆ પરમાં નોના જાન લઈ ઈંગ્લંડને પરોતેસતંત ધરમની ગુ લાંમગીરીમાંથી છોડવું અને કૌશીક ધરમને રક્ષાવ વો. ૧૬૦૭ માં રોયલ્ટ કૌશીક નાંમનાં યુરો યાંમ સ ઊવીનનુર અને જાન રાઈટ નાંમનાં તેના દોશતો આગલ હેવું કહુંકે એ એક રસનો સોધી કાઢીએ કે ખંડુકના દારૂથી પારલીઆમેનટના ધરને ઊરાડી નાં ખી પરોતેસતંત હકમીથી આપણો છુટકો કરવો.

ઊવીનનુરે પોતાની દીલસોજ દખાડી અને આ મનશુષો ગાઈ શકત નાંમનાં એક લવપર આવે લા સંખસને જાહેર કીધો. ગાઈ શકત દીલે કદાવર હ તો અને પકો કરાવ તેના ચેહરા ઊપરથી માલમ પ હતો હતો. તે આખરુદાર ખાંદાંનથી કિતરેલો હતો પ છ પોતાનું ખાપીકું ધન લુચવી દઈ પાદશાહની સાં મે ખેલી યજેલાઓની સંજમાં નોધાઓ હતો. થો હુંક પછી ઊવીનનુર, શકસ, કૌશીક, પરસો, અને રાઈ ટ, એ શીતુરીઓ સેટ કવેમંટના ચોહલામાં એક ઘર હતું ત્યાં ભેગા થયાં. ઊમરાવોની સલામત ધરની પાસે પરસોએ એક ઘર ભાડે લીધું અને એ ધરના થેશમાંથી ખોદીને ઊમરાવોના ઘર સુધી સુરંગ પાડી. વલી એક ખીલ જગા થોડેએક દુર ભાડે રાખી કે ત્યાં ખંડુકનો દારૂ ચેલવા કાંમ લાગે. સુરંગ પાડવાનું સુસક કાંમ પાંચ જણા ચલાવવા લાગ્યા. બે શીતુરી ઓ ખીજ વધ્યા અને નજીક એક વરસ લગી તે ઓએ જેહમત ખેચી સુરંગ પાડવાનું કાંમ સરનળ મં પોહાંચાડું. જે લોચર તેઓએ ખોદીયું હતું તેની અંદર ખંડુકના દારૂના પીચો ચેહવાપાં અને કોઈ અ કથમતથી આવેતા તેને ભરાંત જાય માટે ઊપર લા કાઢી ચીચમાં. આ કાંમનું ઊપરોપણું ગાઈ શકત કરતો હતો. વલી ખીજ ચાર પાંચ ચેલતવાલા સખ એ આ શીતુરીઓ સાથે સંમિલ થયા અને તેથી જે

ખરચ હતો તે ચેહલથી, યઈ ચકચો. તારીખ પ મી નવેમબર ૧૬૦૬ ને દીવસે ઊમરાવની સલામત તાર હતી અને પાદશાહ જેમસ ખીરાજનાર હતો. એ જ દહાડે આખી સલામત ઊરાડી દેવા આ કાંમખખ ત શીતુરીઓએ કરાવ કરચો હતો પણ તાં ૨૪ મી અક્ટોબર અને ભરેસપતવારની સાંજે લારડ જોનનદ જલ નામના ઊમરાવના હથેમાં તેના ચાકરે એક કા ગલ લાવી આપીયું, જેની અંદર એવી લીન તો કરી હતી કે લારડ જોનનદ ઈંગલે તાં ૫ મીએ પારલીઆ ચેટમાં જીજર થવું નહી, કારણ ઈશવર અને માણસે અંધરનીઓને સળા કરવાને કરાવયું છે. આ કાગજ એ ક શીતુરીએ લખેલું હતું જે જોનનદ ઈંગલને અતલગ નો ખેસી હતો. લારડ જોનનદ ઈંગલે જેમસનાં, ધરધાન અરલ આવ સેલીસખરોને આ કાગજ દેખાડ્યું જેણે રાજા જેમસને વંચાવયું. જેમસે કહું કે હાલ તુરત વગર ચકચાર અને કોઈ પણ ખરખર-કરપા વગર પાર લીઆમેંટ ઊંધાડવાની તઈઆરીનું કાંમ ચલાવવું. તાં ૨ જ નવેમબર અને સનેડીને દીને લારડ જે મખરલેન પોતાના રાખેતા મુજબ, પારલપામેંટના ધર ના દરેક જોરણ અને ભોપરામાં ફરતાં ફરતાં તે ગા ઈ શકસના ભોપરામાં આવી લાગો અને શેકસને સ વાલો કરપા. લોરડ જેમખરલેને પરધાનને જાહેર કર યું અને તાંહાંથી હુકમ નીકલયો કે માલ ચેરેલો છે કે નહી તે તપાસ કરવાને ખાંહીને શકસનું ભોપર તપાસ વું. એ ઊપરથી તાં ૪ થી અને સોમવારની મધરા તે ઈઆને પારલપામેંટ ઊંધાડવાની એક દાહાડે અ માછી સર ચોમસ નાઇલ થોડાં માણસોને લઈ પારલપા મેંટની પાસેના પરસોએ ભાડે રાખેલા ધરમાં ગયાં. ખારણાંમાજ તેને ગાઈશકસને કપડાં અને છુટ ચેહરા તઈઆર ઊભેલો જોઓ. સંર થાંમસે તરત શકસને કે ૬ પકડ્યો અને લોચરાની તપાસ લીધી જે ઊપરથી માલમ મડ્યું કે લાકડાના ઢગ તલે ખંડુકના દારૂના પી ય જોઠવેલાં હતાં, અને શેકસની પાસે તેમને સલગ વાને દીવાસલોઓ તઈઆર હતી. શકસ સર પામસ ના મોહાડાં ઊપર કણુલ યજો કે હું ઘુનેગાર છું અને કહું કે જો હું અંદર હોતો તો માહરા લવની દરકાર વગર પારલીઆમેંટના ધરને, સર પામસને અને સલહાને, ઊરાડી ચેલત.

શેકસના કેદ પકડવવાની તથા સલહું ભોપાહું

બહેરમાં આવવાની વાત સાંભલી ને શિતુરીઓ લંડનમાં હતા તેઓ પોતાની મસલત મુઆફક ફેરસખી ને દંનચરચમાં રહેતો હતો તેની પાસે દાડયા. બુધવારની રાતરે તેઓ હું નતીગદનમાં ઊવીનતુરનું ઘર હતું ત્યાંથી પુણ, અને બરેસપતવારની સહવારે વીસ જણાઓની ટોલકી લોરડ વીંદસરના ઘરમાં જઈ હતી આરખંધ થઈ. ત્યાંથી તેઓ ઈસતાફરડ સાચેરમાં નાદા. ગાંમમાં વાત બહેર પડતાં પુરસેસતર સાચેરના સરીરે થોડાંક હાથીઆરખંધ માણસ લઈ શિતુરીઓની પુક પંકડી. મુકરવારની સહવારે તેઓ ઈસતાફરડ સાહેરમાં પોતા અને ને ઘરમાં ફેરસખી, પરસી, ઊવીનતુર, અને તેમના સોખતીઓ બરાઆ હતા તે ઊપર ધસારે કીધો અને તેમને તાપે થવા ફરમાવ્યું. શિતુરીઓએ તાપે થવા કરતાં આંત્ર સુધી લડવાનો ઠરાવ કીધો હતો. પણ તેવામાં એક બીજો જળનાવ બનયો. શિતુરીઓએ થોડાક બંદુકનો દાડ રાખેલો હતો પણ હવાઈ જવાથી આતસની નજદીક બે વાટકાઓમાં સુકાવાં મુકયો હતો; પણ એક સખસ આંત્રચને કુકવા ગયો તેવામાં એક ચીંગારી પાસેના વાડકામાં પડી અને બંદુકનો દાડ ઘણા ધડાકાથી ઊડવા લાગ્યો જેથી ફેરસખી અને તેમના તરણ સોખતીઓ ઘણા ઘાહેલ થયા અને ઘર ઊડી ગઈ; પણ સજીથી ચમતકાર એ થયો કે એક વાડકાંમાંથી ચોલ રતલ દાડની એક કા થલી છાપરાને શડી બાહેર રસતા ઊપર આવી પડી પણ તે સલગી પણ નહી અને કુટી પણ નહી તેથી સખના લસકરમાંના કોઈને પણ નુકસાન થઈ નહી.

પછી સરીરે ઘર ઊપર હુમલો સડ કીધો અને ઊવીનતુર ગોલીથી વીંધાઈ સખત જખમ ખમી પડ્યો. ફેરસખી અને પરસી પણ બીજા ઘા ખાઈ મરી ગયા અને બીજા બે તરણના જાન બરખાદ થયા પછી બાકીના શિતુરીઓ તાપે થયા.

બનેવારી મહીનામાં શિતુરીઓની તપાસ થઈ અને ગાઈ શકસ અને તેના મલતીઆઓ બનેગાડ

તરણ ભાઈની વારતા.

એક સખસને ત્યાં તરણ ઊકેરા હતા. એઓ છો મરીમ હાલતમાં આવી પડીઆ હતા. ખાવાની કશું તંગી પડવા લાગી. આખરે મોડા ભાઈએ ચાકરી કરવ જવાનો નીશચય કીધો. તે એક રોડને ત્યાં ગયો. તેણે ચાકરી રાખવાને તેને કહ્યું કીધું. બોલી એ જ આડું પીલે કહેતું; ફરસખ નો મહીને દાહાડે પમાર; ક્યને કોઈબી ને રંડ કે ચાકર એક બીજાથી કંટાલે બ્યને પોતાની કહ્યુવાતને પસતાવે કરેતો તેને જવતોને જવતો વેતરી નાખવો. મોડા ભાઈએ કહ્યું રાખીલ. ચાકરીને પેહલેન દીવસે રોડે તેને બરાક સરખી રોડલીનો કટકો આપી, આવવાના લાડાં લાવવાને ખચર સાથે મોકલીઓ. કાંમ કરી આવવ આ પછી, ચાકરે બીજા રોડલી માંગી રોડે નાનો કટકો આપીઓ. ચાકરે બીજી માંગીઓ. તેણે પુછીલ કે “શું બ્યતીઆરધીન. આપણા કરારનો પસતાવો કરે છે ?” ચાકરે હા કહીલ. જ્યેગન તે હા બોલીઓ તે વોળ તેની સરીચિત પરમાણુ જવતોને જવતો વેતરી નાખીઓ, અને ઘેરની પછવાડે કંટી કીધી.

બીજો ભાઈ ચાકરી કરવાને નીકલીઓ. તેમી ભોગ નેગ પેલાન રોડને તીઆં આવીઓ. ઉપલીન રીતની બોલી કહ્યું રાખી બ્યને તેના પછુ. મોડા ભાઈના જ્યેગન હાલ થયા. પછી તરીને ભાઈ ચાકરી કરવાને નીકલીઓ. તે પણ પેલાન રોડને ત્યાં આવીઓ, તેવીન ચોલી કીધી બ્યને ચાકરીએ રહેઓ. લાકડાં લાવીઆ પછી, સેકે રોડલી ચેટલી તે પાતલી આપી કે તેની બ્યારપાર કે બી શકાય. પેલા ઊકારાએ કોઈ ફરીઆદ કીધી નહી, કારણ તેની નતર બ્યાગલન. પોતાના બે ભાઈઓના શરીર પડેલાં હતાં. રોડે કંઈબી તે ફરીઆદ કરે એવી તબવી ન કીધી; પણ રોકડ.

બીજો દાહાડે જરે લાકડાં લેવાને મોકલીઓ, તારે ચાકર નંગલમાં નવાને બલે, ખચર લઈને કોઈની વાડીમાં પેકો બ્યને ઝાડ, પાન, ફલ, કુકવ નુકસાન કરી, બ્યને ને સારી સારી ચીજે હતી, તે પોતાના રોડને ત્યાં લઈ આવીઓ. તેની પછવાડેન વાડીનો ધણી રોડતો બીઓ બ્યને ચાકરના કાંમનો રોડ જવાબદાર હોયલ, મારે રોડ પાસથી નુકસાનના પછસા ભરી લીધા. હવે ચાકર સમજ્યો કે રોડ પસતાવે કરશે પણ તેમ નહી બનીલ. રોડને કહ્યું કરવું પડીલ કે ચાકરે મનમાંતી ચાકરી કીધી હતી.

સેકાપીએ જિયું કે બ્યાએ તે કોઈ માંથેના મલકીઓ ચ બ્યને એના નીકાલ બલદી કરવો જ્યે, મારે વરને સખ જાવીલ કે બીજા દાહાડે તેને લાકડાં લેવા નહી મોકલવો; પણ કુકર ચરાવાને પાસે નંગલ હતું ત્યાં મોકલવો કે જ્યેથી કરીને તે નંગલમાં એક રાખસ હતો તે તેને ખાઈ જ્યે. ચાકર પુકરોને લઈને બીજો દાહાડે નીકલીઓ, પણ પેલાં નંગલમાં પેલા બ્યાગમચ એક રણસીગડું બ્યને એક કહ્યું પનીર સાથે લીધું. નંગલમાં પગ મેલતાને વાર રાખ્યું મલકીઓ બ્યને પુછીલ કે તે કાણ હતો.

પેલાએ પનીર ભાંય ઉપર મેલી, એક નિરથી સુધી મારી, પનીરના કટકે કટકા કીધા બ્યને પછી કહીલ કે “આ

ધી તને માલમ પડશે કે હું કોણ છું. - રાખશ સમજાવે કે
આમ્મિ સંગેરમરને પથર એણે ભાંજીએ, માટે એ ઘણા
જોરાવર હશે. ચાકરે દમપર સુમાર રાખી પુછી કે "હ
જે જાણી હું કોણ છે?" રાખશ તેના જોરથી અ
મરત પાંખીએ અને તેની સાથે દોસતી કીધી. તેને તે
પોતાને યે લઈ ગયે અને પોતાની બાઈને તેની જોરની
વાત કહી. બાઈની તેના વર જોવી ભોલી ન હતી. તેણે
કૂરોથી બીજી રીતે પેલા ચાકરનું જોર અનજાવી જોવા કહ
ઉં. બીજી દાહાડે રાખશે પેલાને સાથે લઈ એક "રસીકા"
નામની રમત રમવા કહી. એ રમત એવી છે કે એક જ
હું જોલ ભારી લાકડું દોરોએ વીઠાડી લઈ જમ અને તેમ દુર
કે હવું. રાખશે એક મોટું લાકડું "કેડી" તે છે લ
એ રમવામાં જઈને પડીને; અને પેલા ચાકરને કહી
કે "કેમ તારીથી એમ થશે?" પેલા ભોલીઆ વગર રંધ
સીંગડું બાહરે કાઢાડી જોરથી વગડવા લાગે. રાખશે તે
નું કારણ પુછી, ચાકરે કહી કે "પેલા સાંધે દરીએ ત
ને દેખાપછે કે તું?" રાખશ— "હા, અને દેખાપછે."
ચાકર— તે દરીઆની પેલીનેર લોકો વસે છે, તેઓને હું
ખબરદાર કરું છું, કે હું જારે લાકડું કેડું, તારે તેઓને નુક
સાન તુંડી થાય." રાખશ— (અનર્થ) એ! માફ લાકડું
તો માંતર દરીઆમાં ન પડી છે; તારે મારી વધારે ફેંજી
થશે માટે રમત બંધન કરોની!" અને તેને કહી કે "લા
ઈ હું હારીએ." રાખશે જારે એ વાત પોતાની બાઈને
કહી તારે પોતાના ધણીના ભોલાપણાને તેણીને ધીકાર છુટી
આ. તેણેએ બીજી દીવસે પેલાને ફરીને તપાસવાને કહી
ઉં અને હુશીઆરી રાખીને પેલાના જુઠા મોઝાથી ફરીથી
નહી કડાવાને એતવાં-કીધી.

બીજી દીવસે રાખશે નંગરમાં જઈ કારકર કરાકર ઝા
ડોના કટકા પોતાને હાથે કીધા અને પેલાને કહી કે
"માલ જોઈ એમ તું કર." તરતજ પેલા ઓકરાએ એક
રોડાંને કટકા રાખશના હાથમાં આપીએ અને તેને જ
નજીવત પરવા કહી, પછી રોડકું લઈને જડોને વીઠાવતો
વીઠાવતો દોડતો ગયો. રાખશે પુછી કે "એમ શા મા
ટે કરે છે?" પેલા ઓકરાએ જવાબ દીધો. "એ! આ
નંગરમાંના બધાં ઝાડને એક નજરે ટોડી પાડવા માંછું"
રાખશે જોઈ કે એમીતો માટે નંગર બીઆમાન થઈ જતી,
માટે તેમ કરવાને ના પાડી" અને વલી પોતે દુર પાંગી
આ. રાખશે જારે બાઈને વાત કહી તારે તેની મેનકુરી
પર તેણીને ઘણાન કરોષ મહુડીએ અને કૂરોથી કૂરમાવી
કે વધારે ખબરદારી રાખે અને પેલા ઓકરાના બોટા બો
લોથી કમળ નહી. તેણેએ પેલા ઓકરાના હાથે વલી ઝાડો
કાપવાનું જોર તપાસ કરવાની વરને સલાહ આપી. પે
લા ઓકરો સુને સુતો સાંભલતો હતો, તેથી મથરાતે ઉઠી,
એક રોપણ લઈ, એક મોટાં ઝાડમાં પાંચ છ વેડ પાડી
આવીએ.

વલી સવારના રાખશ અને પેલા ઓકરો કરવાને ની
કહીએ. રાખશે પોતાના હાથે ફરી ઝાડના કાપીને કટકા
કીધા અને પેલાને પણ તેમ કરવાને કહી. પેલા ઓકરો
રોડતો જઈ, જે ઝાડમાં આગળથી વેડ પાડીયાં હતાં, તે
માં પોતાના આંગણમાં જોડી લીધાં. રાખશ પણ તેમ બીજા

ઝાડપર કરવા ગયો, પણ પોતાના આંગણાનું નુકસાન કરે
આ ચીવાએ બીજા કસામાં ફાવીએ નહી. રાખશે પોતા
ની બાઈને ફરીથી બધી વાત કહી અને પોતાના આંગણાં
સાંધેતામાં દેખાડીયાં. બાઈનીની ખાતરી થઈ કે આમ્મિતો
કોઈ જમરો પેહલવાન બનીએ; અને જે વધારેવાર જીવી
એ, તો ધાસતી ભરેણે થઈ પડશે. વાસતે પોતાના ધણીને
કૂરમાવી, કે રાતના તે જારે સુને જોય, તારે એક લોહ
ડાંના ગરમ સલોઆથી કટકા મારી, તેના નાન લેવો. પે
લા ઓકરાએ એવું સાંભલી, ટોડીઆની ઉપર એક ઘાસનાં
પેડાંને ટગણે ફરી, પોતે દુર થયો. રાતનાં અધારમાં રા
ખશ આવી, પેલા ટગલાપર ગરમ સલોઆનાં તરણ કટકા
મારી, તે મરી ગયો હશે-એવું મનમાં સમજી ચાલતો થયો.
ગવારનાં ઓકરો તો જોવાના તેવો બાઈને નજરે પડી
આ. પેલાએ પુછી કે "કેમ ભાઈ રાત કેવી કાઢાડી?"
ઓકરાએ જવાબ વાલીએ "એ! સારીપેઠે; પણ એક ત
રણ મછરનાં ડંખથી નરાક હું હેરાન થયો હતો." રાખ
સ અને તેની બાઈની આ જવાબ સાંભલી એમનાં પાંખો
આ. તેઓએ જોયું કે આમ્મિતો કોઈ જમરો મારીને જ
લીએ અને જમ અને તેમ જવલીથી રમણ બાપીએ તો
કીક. રાખશે તે ઓકરાને કેટલીક દોલત આપી અને પો
તાને ઘેર પાછો જવાને કહી, ઓકરાનેથી તેમજ જોઈ
હતું. પોતાનું રાજસીંગડું પૂંકી, પોતાના કુકરો એકકા કીધાં,
અને રાખશે આપેલો દોલત લઈ ઘર તરફ પગલાં વાલી
આ. તેના કુકરોને રાખશનાં પેદાંનમાં મારી સારાં મરી
આપી કરમે બનીયાં હતાં; તેઓને જોઈને, રાજામાં બના
ર જે વેપારીએ, ખરોદ કરવાની ઈછા નહાવી. પેલા
ઓકરો વેચવાને કચ્છલ થયો; પણ એક મોલી કીધી, કે કુક
રોનાં કાન તથા પુછી પેલા રાખશેએ કાપી તેને આપવી.
પેલા લોકોએ જુસીથી તેમ કીધું; અને તેને પછસા આપી.
કુકર લઈ ચાલતા થયા. પેલા ઓકરો પછી ઘણુંએક નાંછું
લઈને પોતાના સેડનાં કરની નજીક આવી પેહંચીએ, તારે
એક રેતીની નગામાં પેલાં કુકરોની પુછી તથા કાન એ
સીએ, જાણે કે તેઓ જમીનમાંથી કુદી નીકળીયાં હોય.
પછી સેડને ઘર આવીએ, સેડે પુછી કે "કુકરો કાંઈ
છે?" ચાકરે જવાબ વાલીએ કે "જે ખરું પુછાવો તો,
હું તમને કહુંએ, કે તેઓ ખાઈ ખાઈને એડાંતો કરમે થ
યા, કે તેઓનાં પોતાનાં જાણી, તેઓ માલતાં માલતાં
જમીનમાં ગરકાવ થઈ ગયાં." આમ્મિ અજાણે જોવા જ
નાવની પોતે જોઈને ખાતરી કરવાને, સેડ, જે જગાએ કુક
રોનાં કાન અને પુછી ડાટેલી હતી, તીખાં ગયા. એક
પુછી ફરી તેણે એમી, પણ આખું કુકર તેની સાથે જ
માઈ આપવાને બઢે, પુછીને હાથમાં આવી. ફરીથી
પેલા સેડે ચાકરને પુછી કે "કુકરોનું શું થયું?" ચાકરે
જવાબ આપીએ કે "આમ્મિ દુનીઆ કાનઈ; એને એ
માની મીજીને નાહુદ થવાને વખત લાગતો નથી" અને
પોતાની આંખ ઉંધી કરી અને નીસાસ નાખી આગલ બો
લીએ— "અને તેમજ તમારા કુકરો મરીની સાથે મરી થ
ઈ ગયલાં જાલમ પડે." સેડ ઘંત પીસીને મોલીએ—
"એ જુલા દયવખાન! તારી હુમાઈના બઢે હું તને
આપીશ." પેલા ચાકરે જવાબ વાલીએ— "તને આપણા

કશરનો પશતાવો તો નથી કરતા કે ? ” એક — “હા, હા, હા” ખરેખર પશતાઈ છે; અને મારા અંતરણીથી ઈશુકું કે મેં તને કહી મેંપો નહીં હોતો” — એમ બોલતાં બોલતાં તે અમચકી ગયો, કે મેં આંખે શું કીધું ! પણ જે શબ્દો મોહમાંથી નીકળીયા, તે કંઈ પાછા આવનાર નહીં હતા. પેલા ચાકરે સેકને બોમીમાંથી ફરીએ અને જવતો ને જવતો વેતરી નાખીઆ.

આવી રીતે પોતાનાં સેકપર કુતેહ પામીઆ પછી, તેના સેકની દોલત અને નીલકતને તે ધણી ધણે. પોતાના બાઈએ જે બાહર મુલેવા પડેલા હતા તેઓને કાઢી આ. પોતાના છુદા બાપને પોતાના નવા રેહકાણમાં બોલાવીએ. એક સ્ત્રી સાથે વગન કીધાં અને પોતાની છાંદગી ખાઈ પીધને મોત્ત મજામાં કાઢાડી.

સુલતાન અને તેનો કારીગર.

તુરકીનો સુલતાન ખીલો મહમદ ઘણા ખરા ખીજાજનો હતો. તેના એક કારીગરે મહમદે ખંધા વેલી મરીદના થંભ બગાડી નાખીયાથી અને મરીદને ઘણી નીચી ખાંધીયાથી મહમદે હુકમ કરીએ કે કારીગરના ખેડુ હાથ છટકી નાખે. ખીલે છટાડે હાથ વગરનો કારીગર પોતાના કુટુંબની સાથે માહિતમ કરતા, કાદી ઈયાને વડા નીપાયધીસની કચેરીમાં જઈ ઊભે. કાદીએ તરત સુલતાનને જાણર થવાને તેડું મોકલીયું.

કાદીનો સમન પુગવેથી મહમદ બોલીએ કે “હજરત પેગંબરના ધારાને માંન આપવું જોઈએ” એમ બોલી તે કાદીની કચેરીમાં આવીએ અને સલામ આલેકુન કરી સજીથી ઊંચી બેઠક ઉપર બેસવા જતા હતા. તેવામાં કાદીએ તેને અટકાવી કહ્યું કે “બેસ ના એ પાદશાહ પણ આ વાદીની સાંમુ મોહાડે મોહાડું ઊભે રહે.”

કારીગર બોલીએ કે “નામદાર નીપાયધીસ આ સખસે ખંધાવેલી મરીદમાં કાંઈ ખાંપણ આવીયાથી એણે માહારા ખેડું હાથ છટકાવી નાખીયાછે અને માહારા કુટુંબના પોશાણનો આધાર તોડી નાખીયાછે. એ નામવર કાદી કાયદાસર માહારો ઈનસાફ કર.”

કાદી બોલીએ કે “પાદશાહ તે આ માણસના હાથ છટકાવીયા ?”

મહમદ બોલીએ કે “નામવર કાદી આ માણસે માહારી કુનીયામાં વખણાંત હેતી મરીદને કદરૂપી કરી મેલીછે અને તેથી મેં તેને આ સીસા અપાવીછે; ધા

રા પરમાંણે મુકાદો કરવાનું હવે તાહારે હાથ રહુછે.”

કાદી બોલીએ કે “પાદશાહ ! મજાદ મરીદ ખદ્મરત ખંધાઈ તેથી શું ખંદળીને કાંઈ અડચણ થઈ પાંખા બગડયા પણ તેનું મુલ શું ? ઘણું ઘણું તો હીરાનું મુલ, પણ આં પુરસ જેણે પોતાના હાથનાં હાથીઆ રથી પોતાના કુટુંબનું ગુજરાંન કીધું તે હાથીઆરને જાવેદાંન શુધી તેં છીનવી લીધું. હીરાનો આદમની મેહનતથી પાછા મહે; પણ એ ગણેલા હાથ તમામ પુરુશવોની રંજની કંચુ પાછા મલનારછે ? માટે ધીઆં નધર પાદશાહ મહમદ કે નો આ કારીગર બોહોંસ કરે તો ધારા પરમાંણે તાહારા હાથ છટકાવવાને તુંહને તઈઆર થવું જોઈએ.”

સુલતાને આ હુકમ સાંભલી કારીગરને પાદશાહી તોજેરીમાંથી એક ઊમદા પેનશન આપવા કહ્યું.

કાદી બોલીએ કે “પાદશાહ નહીં, આ કરમ તાહારુંછે અને તાહારા પાપને ફીટાડવા લેણીના પર્વના નો ઊપીયોગ થવો જોઈતા નથી માટે તહને હું હુકમ કરુંછું કે તાહારા પોતાના ગજવામાંથી આ ગરીબ કારીગરને રોજ દસ “અકછા” આપીએ જાવું.”

સુલતાને વીસ આપવા મંરજ જણાવી અને કારીગર પણ તે ઉપર ખજુજ રાજ થયા નથી કાદીએ પાદશાહને છોડી મેલીએ.

૨૦ વરસની લાંબી ઉંઘ !!

ઉત્તર અમેરીકામાં “હડસન” નદીની પાસે “કાર્ટર કીલ” નામના પરવતો આવેલાછે. એ પરવતોની તલેતીમાં અશબ વનંદા લોકો ગામડાંઓએ રહેતા હતા. તેઓમાં “રીપવાન વીનકલ” નામનો એક ખુશ ખીજાજનો પુરુશ પોતાના કુટુંબ શહીત રહેતા હતા. આ શખસ અતીથે નીલનસાર, પહોશીઓનું ખડું ઈજનાર, અને પોતાની બાપકી નો તાબેદાર હતો. હેની બાપકી અતીથે કલઆબોર હોવાને લીધે ગામડાંના શરભે લોકો હેની કદર ખાતાં, અને કાંઈ કલઓ યાપ તયારે બાપકીને વાંક કાઢાડવાને ચુકતાં નહીં. જયારે એ નજરે પડે તયારે ગામડાંના છોકરાંઓ પોકાર કરે; કારણ કે “રીપ” તેઓની ગમતોમાં ભાગ લે, પતંગ ચકાવતાં અને લખોતા રમતાં શીકે, અને ભુત પલો શની લાંબી લાંબી વાતો તેઓ આગલ કરે. જયારેની એ ગામડાંમાં ફરે તો હાથ તયારે હેની પછવાડે એક છોકરાંઓનું તોણું લાગેલું હોય જ્યેમ હેના દગલાપર તોંગાએ, બરડા પર મહુડે અને હેની જાંઘ હજારે ગમતો વગર ધાસતી એકરે, અને આખાં ગામડાંમાં ચકાલો કુતરાંઓ એને ચાડી પડે ચાલે.

આ સઘલા શુભો શાયે "રીપનાં" એકજ બંધાનું ગુણ હતાં તે એકે પોતાના કાપઘાં ભરેલી મેહનત કરી કરે નહીં. તે કાંઈ બ્યાલશાઈને લીધે નહીં, કારણ કે તેને ને કહીજ હો એતો પોતાની બંધુક લઈ કલાકોનાં કલાકો શુધી નંગલોમાં રખેડે અને તેકડીઓપર ચઢેડે. પોતાના પડોશીઓની કાંઈ બી-મેહનતમાં શાંતેલ થાય, ગાંઠડાની બાયડીએ હેને કામ સોંપે તે જીવ. ઈઈ કરે, અને દુકામાં રીપ કોઈનું કાંઈબી કામ કરે પણ હેનેથી પોતાનું કામ થાય નહીં અથવા પોતાની એતોલાવીપર કપાન અપાય નહીં.

તે એવલો કે "ખાહારી વાડીપર મેહનત કરવી શેક છે, કારણ કે આખા ગાંઠડામાં એ સજીવી ખરાબ જગો છે અને ગમે એટલીબી મેહનત કીધા છતાં શબ્દું ઉઠવું થાય છે." તેહની વાડ વારેધડીએ પડી જતી, તેહની ગાય નાહારી જાય, બીજાની વારી કરતાં હેની વારીમાં તકરો પાડે અતીથે થાય, નયારે કાંઈ એણું કામ કરવાનું હોય તયારે વરશાદ ખચીત પામત કરે.

રીપનાં છોકરાંબી જાણે કોઈના નહીં હોય તેવાં જંગલી અને ચીપરેહાલ હતાં, હેનો વડો છોકરો પોતાનાં બાપનાં જોવાન માલા દેખડાવતો અને ને પોતાની માની પછવાડે, પોતાના બાપના જુના કપડાં અને મેલાં, કીલાં મોળું પેહડી નતો દીશતો હોતો. રીપની ખાશીએત હેવી હતી કે જ્યોબી એછામાં એછા મેહનતે મગે તે ઉપર રહેવું. અને એકે રૂપીઆને માટે મેહનત કરવા કરતાં એકે રો હોડીયું મેલવી લુપે મરણું વધારે સાંડું વીચારતો હોતો. ને હેને પોતાને મગે તેમ માલવા દીશે હોયતો એ પોતાની છંદગી મુખે બેશીને કાહાડી નાખે, પણ હેની બાયડી એની માલવશાઈ, બેદરકારપણું અને હાલહવાલીને માટે વારેધડીએ એને મરઠા દેતી હતી. આખો દાહડો એને રાત તેહીની જીલલી કાતરની માફક માલતી, અને નેકાંઈ બી મારો રીપ બોલે અથવા કરે તે ઉપર ખચીતજ એક ભાશાંજ પર્તુ હતું. આવાં સઘલાં બેજાંના ખીમાનો રીપ એકજ રીતે ઉતર વાલતો હોતો, તે એકે પોતાના ખભાં ઉમાં ચઢડાવે, માથું હીલવે, અને કાંઈ બોલે નહીં. આથી હેની બાયડીને વધારે શુભો લાગે અને રીપના પછે છેલો ઉપાય એકે ધરમાંથી બાહાર નીકળી જતો રહે. રીપના માત્ર એકજ મીતર હોતો તે એનો ઉલ્ક, કુતરો, ને પોતાના ઘણીના જોવાન ખરતલ હોતો.

રીપની બાયડી કુતરા ઉપરથી ચીરડાએ, અને પોતાના ઘણીનો નકારા ચોખતી તરીકે તેહને માંને. ઉલ્ક પોતાની જાતનાં છાંબપરા જોવાન હીમતવાન હોતો, પણ રીપની બાયડીની છાંબ તથા હોય આગલ તે રહી શકતો નહીં હોતો. જોવા ઉલ્ક ધરમાં આવે તેવોજ ચોતાની પુછડી વાંકી વાલી ખચીઆણો જોયો ખુણામાં ભરાય, અને મીશીય રીપ તરફ મારે દોડે જોવા કરે, અને કાંઈબી ચોટીના સંસારો જીલવાય કે ધરમાંથી ઉભી પુછડીએ નાહાસે.

વંસે વેહતાં લાવ્યાં અને રીપ વાનવીકાટની અવશ્યા બગડતી ગઈ, પણ કલ્યાપોર શવભાજ વરશ જ ને જતો રહેતો નથી, અને ધારવાલાં હુધીઆરોમાં જાળજ માતર એકે હુધીઆરોએ ને જનં ઘણું વેપકામછે તેમ વધારે તીક્ષ્ણ પર્તુ જાયછે. પોતાની બાયડીના તાણાખાથી કરે રહેવાને રીપ એક દોહડા કીલમુશોની ટોલીમાં જઈ મે

સેતો. તેઓ એક ધરમશાવાની બાહાર એટલાપર બેશી જુડા ગયા હતાં, અને કોઈ બાવાઆદમના વખતનું નવું શપેર હોયમાં આવેતો તે ઉપર મોહાદ દમામથી તકરાર કરે.

આ દોહડા ચતુરોની ટોલીના શરદારનુ નામ "ની કાઠોય વેદર" કરી હતું અને તે ઉપલી ધરમશાવાનો માલેક હોતો. એ માહાપુરૂશ પોતાની ખુરસી ઉપર બાહાર, સંહવારથી સાંજ સુધી બેસતો અને માતર પોતાના મોહડાંપર તરડકું આવવું અટકાવવાને જરા જરા ખીસતો હોતો. અને રોમ બરોબર હોલેતો સરખી રીતે ખીસતો હોતો કે આસપાસના પડોશીએ હેની બેશવાની જગા ઉપરથી ફેટલા વાગયા તે ઘડીઆલની માફક જોઈ કાહડાડતા હતા. તે જાહાજી એવલો નહીં પણ આખો દાહડો બીડી પોતો.

આ ટોલીમાંની બમારો રીપ મુખે રહી સંકરો નહીં કારણ કે તેહની કલ્યાપોર બાયડી આ ટોલી નયારે ખુશ મીજાજમાં બેડી હોય તયારે વચમાં આવી સરવેને ગાલો ઈઈ ધરકાંધી નાખતી.

ગરીબ બમારો રીપ ! નયારે કાંઈજ વલતું નહીં તથા રે પોતાની બંધુક ખભાંપર નાખી જંગલમાં ફરવા જતો, અને એકે જાહાડ તલે બેશી પોતાના કુતરા શાયે જોવાન લેતો, અને કુતરાબી પોતાની માફકજ હાડમાર થાયેછે એવું સમજ તેહની ઉપર દયા કરતો હોતો. તે એવલો "ગરીબ કુતરા તાહારી યોહાણી તાહારી ઉપર જીલમ કરેછે, પણ કાંઈ નહીં બમા નાખતી હું" છઠ્ઠાં તાંહાંસુધી હું. તાહારી મીતર યાં રહીશ."

એક સાંજરે રીપ "કાટસકીલ" પરવતનાં ઘણા ઉંચાં એક સીખરપર એક ખીસકોલીના સીકાર કરવા ચઢડી આ. ઘણો યાકી મગે હોતો તેથી લીલાં યાંસપર પડપોછે એટલામાં તેહની બાયડી યાદ આવવાથી વેહેલો વેહેલો ધર જવા ઉડવા જાયછે એવામાં "રીપવાન વીકલ" મરીપવાન વીકલ" હોવા સાદ તેજો સાંભલેયો. ઉલ્કે ઉડીને જોંસવા માડયું, રીપે નવર કરીને જીયુતો ખીનમાંથી એક પુરૂશ ધીમે ઉપર આવવો. દેખાયો. તેહના ખભાંપર કાંઈ મોહારો બોળે હોતો. તે અજાણેય થયો કે આવા જંગલ માં કોણ હોય, પણ તોખી તેહેને મદદ કરવા દોડ્યો. પાસે આવતાં તેહેનાં બીહામણા ચેરુરાથી રીપને ઘણી અચરતી ઉપજી. તેહેનાં ખભાંપર એક પીવાનાં દારૂનું ભરેલું પીપ હતું. રીપે તેહેનો જોળે બીહતાં બીહતાં યોડાકવાર પોતે લીધો અને એક ખીનમાંથી બને જીલ માલવા. જીમ ઉપર ચઢડીઆ તેમ ગમરાડતો મોહારા અવાન અવાવા લામણા. છેક ઉપર ગયા તયારે એક જગા આવી ને સઘલી તરફથી પાહાડોએ ચેરાએલી હતી. આ દેકાણેનો દેખાવ જોઈ રીપની થુપ ઉડી ગઈ કારણ કે હઈઆં અતીથે બીહામણા યોડાક પુરૂશો લખોડીદાવ રમતા હતા. તેઓના એ હડા અજાળ તરેહના, એકતું માથું મોહાડું, પાતલો ચેરુરો અને અતીથે જીલ્હી આંખો, ખીજાનું મોહાડું તેહેનાં નાખથી જ કંકાઈ ગયેલું અને વલી ધડાના જોવી તોની પેડેલેલી. તેઓ સઘલાઓને જીદા જીદા રંગની દાહાડી હતી. તેઓ માં એક વડો દીસતો હોતો. વધારે અજાણેય જીવ એ હું કે ને કે તેઓ રમતા હતા તોખી અતીથે ગંભીર અને હુંપ હતા. લખોડા એવા જમરા કે ગમે તયારે ગમ

રાટનાં નેવો આવ્યા કરે. રીપ અને તેહને સોખતી ને
વા પાસે આવવા કે તેઓએ, રમવાનું બધું કોણું, અને
હવા દરામના દેખાવથી રીપ સામે તીકવા માડ્યું કે રીપનાં
પગ ધુનવા લાગ્યા. તેહનાં સોખતીએ પીપામાંનાં દાડને
નમ્રા પીપાવાઓમાં રેડેલા અને તેમાંનું એકકું પેલાઓ
એ પીને પાછું પોતાનું રમવાનું સર કોણું. પેલા સોખ
તીએ રીપને હેકમ કીધી કે આ લોકોની આગલ ઉભો રહી
ચાકરી કરવી. ધીરે ધીરે રીપની ધાસંતી મટી ગઈ અને
કોઈ નહીં એ તેમ પેલા દાડ અનેઆવે શવાદ લાગ
યાથી બીજું પચાણું મહુડાવીયું અને આસતે આસતે લાગ
રેલો પીધો કે તેહના સેલા તરવા માંડયા અને પછી એક
મીટી ઉંઘમાં પડ્યો. સવારના ઉઠતાં આંખ ચોલીને જો
યુંતો પોતે બંદાં પેલા માણસને મળ્યો હતો તાંહાં પોતાને
પડેલો જોયો. તે પેલા દાડને ગાલ દેવા લાગ્યો અને પો
તાની બાપડી આગલ હવે શું બાહાનું કેહવું તેહના વીચા
ર કરવા લાગ્યો. પોતાની બંદુક નેવા બજણે તો પોતા
ની નવી, શારી, બંદુકને બદલે એક કીટાવળું કુડું હાથમાં
આવ્યું જેનું લાકડું તો કીડાઓ ખાઈ ગયલા; હવે તેહના
ધ્યાનમાં આવ્યું કે પેલા માણસોએ તેહની બંદુક ચોરી
લીધી હશે. ઉલ્કમી કોણ જાણે કંઈક જતો રહેતો હતો.
પેલા લોકો પાસેથી બંદુક લેવા જવું હેવા વીચાર કરી ઉઠ
વા જમણે પણ પગ તદન પાછાંથી અડડી ગયલા. રીપ
વીચાર કરવા લાગ્યો કે "જે હંડીથી અડડીને ઘેરમાં પડી
શોતો મારી બાપડી સાથે આપો દાહાડો મજાજે." પેલી
ખીનમાંથી જવા જમણે તો તેમાંથી તો પાણીનો થોત વેહતો
હતો તેમની કાંઈ બીજી રસતે, પેલા રમતા હતા તાંમાં આ
વયો તો કોઈ મહે નહીં. પાહાડની સઘણા ઠંકાઈ ગયેલો.
પોતાનાં કુતરાને પાછો હાંક માર્યો પણ કોટક! હવે શું
કરવું? શહવાર પડી ગઈ, અને રીપને નાસતાની તલે પ
ઈ. પોતાને કુતરો અને બંદુક જતી મેલવાને પાહાડ ન
વું ભારી લાગ્યું. પોતાની બાપડીની પાદ આવવાથી પેટ
માં શલ પડી, પણ પાહાડપર કાંઈ ભુજે પડી રહેવાયે ?
તેણે પોતાનું માથું ધુનાવીયું, પેલી કીટાએલી બંદુક ખને
મહુડાવી અને દલગીર અને આપુરો મેહરે થર તરક રસતો
લોધો.

ગામમાં દાખલ થતાં તેહને કેટલાંક માણસો મળ્યાં,
જેમાંના કોઈને તે જોલખતો ન હતો. તેહને ઘણોજ અ
મરતી લાગી કારણ કે, ગામના સઘણાં લોકને તે જોલખ
જોઈને તેઓના કપરાંની કાંઈ જુદી જાતના. તેઓની
જોઈને તેઓની રીકતાં, અને ને કોઈ જેવું તે
હારા કુડું જેવું. સઘણાં લોકોને એમ કરતાં
જે નામપર કાંઈ નહીં દાહાડીપર ગયો તો નેવે પ
દારી જોલીયો કે "આગલ નંતાં એક તદ
થ છટકાવીયો ?" તેણે હી પછવાડે લાગુ અને
મહુડાવે જોલીયો કે "એ એકદમ બદલાઈ ગયું હ
માહારી દુનીયામાં વખણાંતે રસતોની વધી હતી.
રી મેલીએ અને તેથી જ તેને કદી નેવલાંબી નહીં, ને

જીનાં ઘરોમાંનું એકબી નહીં મલે. બારણાંપર નવાં નવાં
પાટીયાં મારેલાં. બારીમાંથી નવાં લોકો જિતાં હતાં, અને
સઘણું જુડું હતું. તે વીચારવા લાગ્યો કે તેના પોતા જ
પર તપા આખી કુનીયાં ઉપર જહુતો નહીં થયું હોય
મીત ગામરૂંતો એન ને તેણે આગસે દાહાડે જોડ્યું હતું.
નીશાનીઓની બરાબર હતી, પણ થયું શું. રીપ ધમરા
માં પડ્યો અને મેલવા લાગ્યો કે "પેલાં દાડએ માહારી
માથું ફેરવી નાખ્યું છે." ઘણી મુશ્કેલીએ પોતાનું કા
રોષી કાંઈવળવું અને હર ઘડીએ પોતાની બાપડીના કપડા
નો શાદ સાંભળવાની ધાસંતીમાં હતો. પણ ઘરતો થયું
ભાગી પડેલું, છાપરું બંદર પડેલું, બારીઓ નીકળી ગય
લી, અને બારણાં તુટી ગયલાં. એક અધમુલો કુતરો ને
દેખાવમાં ઉલ્કના નેવો હતો તે બારણાં આગલ જુડતો હ
તો. રીપે તેહને હાંક મારી પણ કુતરાએ ઉડી દાંત બતા
વી આગલ ચાલવા માંડ્યું, આથી રીપનું દીલ ઉમરી આવ
યું. "શું માહારી કુતરોની મહને હુલો મણે છે." તે
ઘેરમાં દાખલ થયો અને અંદરે સઘણું ખાલી, અને દેખ
ઈવું બરાબીમાં હતું. આ દેખાવે બહારીની ધાક કરતાં
વધારે અશર કીધો તે પોતાની બહારીને અને છોકરાંને
હાંક મારવા લાગ્યો, પણ પોતાનાં પરતી શબદ લીધા
એ બીજું કાંઈ સંભવાયું નહીં.

તે હવે પેલી જીની ધરમથાલા આગલ દોડ્યો, તે પણ
તાંમાં નહીં મલે. તેહને બદલે તાંમાં "એક લાકડાંની ઈ
મારત ઉભી હતી, અને તે ઉપર "ધી ધુનીઅન હાડેજ
હેવું નામ લખેલું હતું. અશલ તેહની પાસે અચાનક મ
જનું એક પુતળું જીવું હતું તેહને બદલે એક બીજું પુતળું
દેખાયું. તે ઉપર "નનરલ વાશીગટન" હેવું નામ લખે
લું હતું. હમેશની માફક બારણાં આગલ એક રોહું હતું
પણ સઘણા તદન અતજણા હતા. પોતાના અશલી મી
તર ધરમથાલાના રમેવાલને ચોધવા ગયો પણ તેહને બદ
લે એક માત્રો માણસ હાથમાં હેડખોડો લઈને લોકોમાં
ખાશાન કરતો દેખાયો. તે ખોલતો કે—તમારા હક—છુટા,
પણ—રાખ્ય રાખા, ઈતીઆલી ઈતીઆલી ને શલો ખોલો
ખીયાશ રીપને બતથી કાઈ ચોરન હતો. રીપનો દેખા
વ, તેહની દાહાડી, કીટાવળી બંદુખ, અન્ય પેહરવાશ,
અને પછવાડે જોડાસોયોનું રોહું જોઈને સઘણાં એની આ
સપાસ કરી વલ્યા અને જિવા લાગ્યા. એવામાં પેલા ભા
શાન કરતાએ તેની પાસે આવીને પુછ્યું કે "કેઈ માણ
એ તમારું મત આપેલો." આ ખોલો સાંભલી રીપ જો
ક્યો. એક બીજાએ આવી વલી કાણમાં પુછ્યું કે "તમે
ઉપર અન્ય પચાં કરાજો કે પરખસતાક." આ જો
લોનો અરથથી રીપ સમજ સઘીઓ નહીં. આ સઘણી
ગડબડ થાએજે એટલામાં એક ઠીંગણા મગર પચાં સઘ
જો રોશને વ્યાજુ માણુ કરી રીપને નોહડા દમામથી પ
છવા લાગે કે "હવેમાં ખને બંદુક અને પછવાડે રોશને
લઈને આવવાની શું અગતએ, શું કાંઈ તું હવેમાં તું
ન ઉડાવવા માંગે છે ?" રીપે જવાબ લીધો, "અચ્છસોશ મ
હેમા હું આ જોનો એક ગરીબ રહેવાસી છું અને રાખ
અચાનકની વધારા પરખ છું. ઈશવર તેણે આશીર્વાદ

દીએ!" ન આપ્યે મોલો સાંભલી આસપાસના લોકોએ એક નમ્રી પોદાર ઉડાવી કે "આપ્યે એક બેડુર; રાતના બેડુ મારો એને કાઢો આપાર." ઘણી મેહનતથી પલા ડીંગણા માણ સે સઘવાને ચુપ રાખ્યા અને અતીથે ગંભીરાઈથી રીપને પુછ્યું કે "તું શું કરવા હજ્યાં આપવોછે અને કોણને પુછે?" રીપે ઘણી નરનાશથી તવાબ દીધા કે "હું કાંઈની તુકાન ઉડાવતો નથી, પણ આ ધરમશાલા આગલ માહારા ફેરવાક મીતરોને ચોધુછું."

"તેઓનું નામ શું? મોલ નવદી."

રીપે વીચાર કરી પુછ્યું "આ ધરમશાલાને રખે વાલ કાંહાંછે?"

થોડોકવાર સઘવા ચુપ થઈ ગયા, તેવામાં એક ઘણો નઈક શખ્ત્ય મોલી ઉઠીઓ, "તે રખેવાલતો અદાર વરસ થયાં જુનરી ગયો! અને તેહની ઘોરબી ભાગી ગઈ."

રીપે બીજા થોડાક ઓલખાણવાલાઓના નામ દીધાં પણ જવાબમતો—તેતો ૨૦ વરસ થયાં મરી ગયો અને ફલાણે તો ૧૫ વરસ થયા જેમ થઈ ગયો એ સીવાએ બીજું કાંઈ મલકું નહી.

રીપે નીચાસો મુકી પુછ્યું "ત્યારે શું કોઈ રીપવાન વીકલને ઓલખતું નથી?" તે તરણ જણ મોલી ઉડ્યા કે "પેસો મું રીપવાન વીકલ જાહડા શાય અધેલાઈ ઉભોછે." રીપે ભેપુતો જાહડા આગલ આપાદ પોતાનાં નેવેન એક પુરખને ઉમેસો જ્યો, પોતાના નેવેન આલશ્ય અને ચીપરે હાલ. રીપે ઘણેન ગમનાઈને વીચાર કરેછે એટલાં વ વી કોઈએ પુછ્યું કે "તાહડાં પોતાનું નામ શું?" રીપે જ્ય કલ ખરચી મોલવા કે "એહા જાણે હુંતો બદશાઈ ગમેાછું, પેસો ઉમેછે તે હું ન કે શું." હું આગલી રાતે કાતયાકીવ પર વતપર સુતો હુતો અને તયાં કોઈ માહારી બંડક ચોરી ગ થું અને મહુને બદલી નાખશે હોએ હેડું દેખાયછે."

આમ વાતચીત ચાલેછે એટલામાં એક જુવાન સી કડે એક તપરોથત આવડને લઈને ઘરડા રીપને જોવા આ વી. રીપનો ચેહેરો એઈ તે આવાક ૧૪૫; તે ઉપરથી પેચી સી પેલાં ખાલકને કહેછે "ચુપરે નાહાનાં રીપ, આ ઘરડો માણશ તને મારો નેહી." આ અયાંનું નામ ચાંબલી. ત યા તેહની ખામેતો ચેહેરો તથા શાદ નિઈને રીપનાં મનમાં કાંઈ આવડુ; તેથી પુછ્યું કે "બાઈ તાહડાં નામ શું?" તેણી એ જવાબ આપ્યો કે "જીરિયા ગારદીતીર." તાહારા બાપ તું નામ શું? તેવી બાઈ મોલી માહારો બાપ રીપવાન વી કલ બીચારો આન વીથ વરસ થયાં કોણ જાણે કાંહાં ગામે બ થઈ ગયોછે. પોતાની બંડક લઈને ગયો અને પાછો આ વપોન નહી તેહને કુતરો પાછો આવવો પણ તેણે પો તે આપકાટ કીધો કે શું થયું તે ખમર નથી. હુતો તે વખ તે એક નાહાની ઠાકરી હતી."

"રીપે પુછ્યું તાહારી મા કાંહાંછે?"

"તેથી એક વખત કોઈ શાય કલ્યો કરતાં ઘોરી ને ચ શંકો તેથી જુનરી ગઈ."

રીપને જરા થંડક પડી. બીચારો પોતાની બેટીને વલ

ગી પડશે અને મોલમે હું તારો બાપ; અગાઉ જુવાન, હુવડે ઘરડો. સઘરા અચરતીથી જોવા લાગ્યા. હેવામાં એક ઘરડી ડોશી આવી. તેણીએ રીપના ચેહેરો તાકીને જ્યો અને મોલી "હા! ખચીત એ રીપવાન વીનકલ ખરો. આવરે ભજા પડોશી આન વીસ વરસે કાંહાંથી આવવો." રીપે પોતાની સઘલી વાત કહી, પછે સઘલું સમાધાન થ યું. રીપ પોતાની ઠાકરીનાં ઘરમાં રહો ને એક મનજુ ત અને ભજા મેહુત શાય પરણી હતી. રીપને યાદ આવ યું કે એન મેહુત અગાઉ એક તાહાનું ખચું હતું અને એના અરડાપર મહડતું હતું.

પેસો જાહડા શાય ઉમેસો રીપ તે ઘરડા રીપના ઠાકરો, તે પોતાના બાપના આમિહુબ ગુણે ધરાવતો હતો. રીપે પા છી પોતાની ધરમશાલા આગલની બેક પસંદ કીધી અને તયાં જઈ આપો દાહાડો બેસતો અને કોઈને બી કાંઈ કોચરા ના શાલની વાત જાણવી હોએ ત્યારે હને પુછી આવતા.

અરેદેશર ધનછશાહ.

સુરતવાલા અરેદેશર ધનછશાહ બાહુર વીસે તેહે નાં દોસતો તથા કુશમનો ગમે હેવી જુદી જુદી રીતે વાતો કરે તોપણ આપણ હાંદી ઉમરાવોમાં એ ધણી ઘણી નામી થી આખરે અને નામદારી ધરવેચ તેમાં કાંઈ શક નથી. અરેદેશરની તોખમ, તેહની હોમત, સખાવત, કામેલીઅત અને મઆહુ દીવ, એ સંગા ગુણેથી જુનશતની વસતી માં એ ધણીએ ગરીબ લોકોના ને પેઆર અને તેઓમાં ને નામદારી મેલવીય તે લાંબી મુદત મુકી કોઈ જુલો જ્યો નહી. એ ધણીએ પોતાની સતાના વખતમાં કદાચ ધન સાકની દરકાર કીધી નહી હોએ અથવા પોતાની જાહોન લાલી કાએખ રાખવાને કીન્ નમનતાઈ પડતી મુકીને મો ગલાઈ ગરૂરી પકડી હોએ અથવા કોઈ ગંભીર માણસનાં સસા વીચારની દરકાર કીધી નહી હોએ, તોપણ એ ધણી એ જુનશતની ગરીબ રખેતના કાએવાને કીન્ ને નેહમ તે બીચ તથા તેહનાં વડવાઓએ ને લામેકીથી પોતેને કીન્ અત્રીરી એવા મેલવીઓય તે ઉપરથી એ ધણીના જનમારાની હુકીકત પરગટ કરીઆ ભોગછે.

અરેદેશર ધનછશાહનો જનમ ઈઅનદનરદી સન ૧૧૬૭ અને ઈસવી સન ૧૭૮૭ નાં વરસમાં સુરત ચેહેર અધે થાએઓ હતો; તે ગજુનરીથી એ ધણી હાલ પોતાની ૫૫ વરસની ઉમરમાંછે. અરેદેશરનાં વડવાઓ આન એક સોથી વધારે વરસ થાએઓ પોતાના દેશના લોકો વચે અ મીરી ખેતાજ ધરાવતા હતા. આન ૧૦૦ વરસની વાતપ ર સુરત અધે તવાખને અમલ ચાલતો હતો તે વખતમાં ધ જાએક પારસીઓ પોતાની મંચકાઈ અને કામેલીઅતથી સુસલગાંની અમલ તજે નામીયા અને આખરે ભરેલા ઓ થાએ ધરાવતા હતા. તે વખતથી તે આનસુધી અરેદેશ રનાં કુટુંબનાં સુખીઅ અખસો "નેક સાત ખાન" નો એ

તાબ ધરાવતા આવીઆ છે. એ ખેતાબ પેહેલાં અરેશરનાં આગનાં બપાવા બરનેરજીને મલીએ હતા. કેટલેકે સુર તમાં બરનેરજી એક ઘડીઆલીનો ધધો કરતો હતો, તાંહી થી નવામે તેહેને શેહનશાહની હજુરમાં દીલી શેરૂર ખાતે મોકલીએ હતા, અને દીલી મધે તેણે પાદશાહનાં મેહેલનાં ઘડીઆલો સમારવામાં તથા બીજા વર્ગતરો દરમત રાખ વામાં કેટલાએક દાહાડા ગુજરીઆ હતા, તાંહાં એ ઘણી ની ચંચલાઈ નેઈને શેહનશાહે અરેશરજીને ૩૦૦૦ પેલેલ અને ૫૦૦ થોડ સવારનાં લશ્કરનો નતસખદાર રેડવીએ હતા. એ પછી શેહનશાહે અરેશરજીને “નેક સાત ખાન” ઈઆને નેક વખતનાં સાહેબને ખેતાબ આપીએ હતા ત થા કેટલીએક જગીરો અખેથ કીધી હતી. શેહનશાહનાં એક વજર મોરાદશાહ સાથે અરેશરજીને ઘણી દોસતી હતી, તેહેની રાફતે આપણા પાકી અરેશરને ઈસવી સન ૧૭૬૦ ના વરશમાં સુરતનાં રકા અથવા મેહેલનાં ઉપરી નો મોઘો મલીએ હતા અને તે પછી એ ઘણીએ સુરત આવીને પોતાનો યુકામ કીયો હતો. એ પછી ઈંગરેનેને કીન્ન તેમ્નોની સુરતની કોઠીને લગતર વેપારનો કાંઈએક અરેશરજીને કરવાને નેક સાત ખાન દીલી ખાતે ગમેએ હતા, તાંહાં તેણે અથે તરફ વાલાએ રાજ થામે રૂવી ગોઠવેલો કીધી હતી, તેથી તેહેને મોઝાહુ” ખાન મલીએ હતા.

અરેશરનાં ખાનદાન વીસે એ પછીની વીગત તેહેનાં ખાપ ધનલશાહ મેહરામનદ ખાનનાં હેવાલ ઉપરથી મલી આલે છે. ધનલશાહ સુરતમાં ઈંગરેને સરકારનાં ગાંમકી આડતીઆનો મોઘો ધરાવતો હતો. તા ૧૫ મી મેએ ૧૮૦૦ ઈસવી, તા ૨૧ મી માહ જુલહન ૧૨૧૪ હીન્ રીને દીને સુરતમાં ઈંગરેનેનો અમલ સરૂ થામેએ, તાં હાંની હાકમીને કીન્ન સુઅઈની સરકાર અસતેકમાં એક વડો અમલદાર સુકર કરીઆમાં આવીએ હતા અને ધન લશાહ તેહેનાં હાત હેલ ગાંમકી આડતીએ હતા, તેણે ઈમાનદારી તથા માલાકીથી પોતાની ચાકરી અજવી હતી અને તેજ ચાકરીમાં મારીએ ગમેએ હતા તે ખામેની વીગત હમારા ગુજરાતી વાંખનારઓને કીન્ન જાણવા નેગીએ તે હમો હેલ વગર કરીએ.

સુરતનાં અમલગી પુણું તરફ શેરૂરથી આસરે ૧૬ મા ઈલની વેગલાઈ મોંડવી કરીને એક નાકો કસબો આલે લોછે, તાંહાં આગલા વખતથી નવાખનાં તાખા તલે એક હીંડ રાખ અલ અવાવતો હતો. તે કસબોને તાખેના ખોડાં છ નાખના એક નાકવાં શેરૂરમાં એક કીકરી સુસલમાની દીન કરીને ફનીઆમાં વધારવાનો દાવો કીધો હતો. તેણે પોતાનું નામ મીન અમલદાર રેહેમાન સાહેબ કરીને રાખીએ હતા, તથા કેટલાએક યુવાનો જેએઆની બનાવટ કરીને તેણે પોતાના જતભાઈ ગાંમકીઆ હેરાઓને ઠગીઆ હતા, અને અલલાએ તેહેને દીનનો ફેલાવો કરવાને નવા ઈમામ સુકર કીધાંય હેવો દાવો ઉઠાડી નાવાકી લોકોને ભખાવતો હતો. એ કીકરીની વાતો સાંભલી હજારો હેરાઓ તથા બીજા સુસલમાનો તેહેની તરફ થાઈ ગમેઆ હતા તથા સુરત શેરૂરમાં તે ખામે મોઝાહુ યોષાટ ઉઠીએ હતા અને સ ઉ કોષાએ રૂવું રેડવીએ હતાં કે સુસલમાની દીનનો આ બલ કરીને ભગનાર છે. એ મીન અમલદાર રેહેમાનની ઉ

સરેશીપરથી સુસલમાનોએ ખવલો કરીને મોંડવીનાં રાજા ને પોતાના હાતમાં કેદ કીધો તથા તેહેનાં પરધાને મારી નાખીએ તથા રાજના બીજા અમલદારો નાહીએને સુરત માં ઈંગરેનેનાં આશરો તલે આવી પડીઆ, અને મોંડવીની હુકમત એ કીકરી પોતાના હાતમાં ઊંનવો લીધો, એટલું નહીં પણ એ ઘણીએ સુરતનાં તે વખતનાં હકીમ મી ૬ રો પર એક ધમકી ભરેલો પતર લખીએ અને તેમાં તરત ઈંગરેજ ખજાનામાંથી રૂ૩૦૦ તે પતર લખનાર આદમીને આપવાને ફરમાવીએ. અલખત મી ૦ કરોએ તે પતર પર કાંઈ ધીઆન પોંઝામડી” નહી, પણ એ અખરથી સુરતમાં ઘણો ધનરાટ થવા લાગો અને શેરૂરનાં સુસલમાનો ખવલો ખાર દેખાવા લાગા તથા મનહુમનાં નહુનુંથી હીંડીએ પર જુવમ કરવા લાગા. એ વાતને બે દાહાડા થામેઆ નહીં એટલામાં એ કીકરી સુરતમાં પોતાનાં નાંમથી એક જલે રાનું મોઝાહી” તેમાં સધલાએને મહમદી, ધરમ કબુલ કરવાને હોકમ કીધો, નહીંતો શેરૂર પર હોમલો કરવાની હીમ ત બતલાવી. એ જલેરનામાંની એક નકલ સુસલમાનો નાં કાજીએ મી ૦ કરો પર મોકલાવી હતી તેમાં આ રીતે લખેલું હતું.

મીન અમલદાર રેહેમાન રાહેબની ચીકી.

સુરતનાં તમામ હકીમ અને દાનાવોને જાહેર થામે કે ફૂનોઆની આખરની ઈમારતેલ દીન, ઈઆને ઈમામ મેહેદી, હવડે જાહેર થામેએ. એ દુરવેશનું નામ આમદ કરીનેએ અને હીંડવીમાં તેહેને રાજ નકલ કરીને કેહે છે. હવે તમે સધલાએને જાહેર થામે કે જે તમે ઈસલામ કીયુલ કરોતો સાઈ, નહીંતો શેરૂર ખાલી કરો અને નેઈએ તે લડાઈ કરવાને તઈઆર થાવો. એ કીકરી હવડે થોથા આશાનાપરથી આવીએ છે—સાથે એઆર બદનદે—તેમાં આદમ (સલાંમ હોએ તેહેનીપર) ઈશા તે મરીઅમનો દી કરો અને આમદ (સલાંમ હોએ તેહેનીપર) એ એઆરો એક કેકાંલે આવીઆય, તેઓ પાસે તોપ” તથા બુક નથી પણ માહુરી પાસે એક લાકડી અને રૂખાલે—તમે તઈ આર રેહેને.

તા ૧૧ જુલહન.

એ સધલાં હીગાંમ ઉપરથી એ કીકરીને તથા તેહેની સાયેનાં સુસલમાનોને સકત શીખ્યા કરવાની મી ૦ કરોએ અખત નેઈ, તે સુઅજ તેણે ગુજરાતનાં દખલ બાગનાં લશ કરી સરદાર કરનલ એલેઅનડર કીકર પર એક પતર લખી એાં અને લશકરી મદદ માંગી. એ કીકરી આસરે ૭૫ આ રખોને લઈને મોઝાહુ મધે એક મસલખમાં પડેલો હતો અને મી ૦ ૨૦૦ વડાઈ કરનાર માણસો મોંડવીમાં હતાં તે એાને અનતથીતા પકડવાને કીન્ન તા ૨૦ મી જાનેવારી ૧૮૧૦ ને દીને મી ૦ કરોએ રાતોરાત “ડરેગુજ” ની થોડ સવાર જેએ ટોલકીએ મોઝાહુ તરફ રવાને કીધો તથા પછ વાડેથી ગાંમકી ૫૬ મી પવટન તે તરફ રવાને થાઈ. મી ૦ કરોએ “ડરેગુજ” નાં આદમીઓ સાથે ધનલશાહ તે પોતાની તરફથી મોકલીઆ હતા. એ ટુકડી બા મદદની વખતે મોઝાહુ જઈ પોઝેમાં. તાંહાં વચમાં એ ક નહીં આડે હતી તે પરથી ધનલશાહ પેલેલ વેહેલો પાર ઉ

તરી અમે અને તે કુકીરને તેહેની હુનત છોડીને ઈગરે ન સરકારને તામે ધાવાને કીને કેટલુંએક સમજાવીઈ પણ તે નહુતુની યુસલખાન કાંઈ સમજાયા નહી અને તેહેનાં આદમીઓએ યુશમાં આવી ફનલયાહને તલવારી કતલ કીધા અને તેજ પરખાંણે માંદવીનાં રાજને વકીલ તથા બીજા બે એઆર શખસો કે જેઓ ફનલયાહની સાથે હતા તેઓ પણ મારીઆ ગયેઆ.

એ બનાવ જિંદગી "ડરેશન" ની દુકડીએ કુકીરનાં આદમીઓપર દુદી પડી. તે લોકો કુકીરનાં બોલવાપર ઘણાં એતબાર રાખતા હતા તેથી કેટલોએક વાર હીમતથી વડી આ. તેમાં તેઓની તરફનાં આસરે ૨૦૦ યુસલખાનો મારી આ ગયેઆ અને સવારો મોટાંલુમાં આગ લગાડી પાછા વલીઆ. યોડાસવારોની દુકડી પાછી કરી, એટલામાં સુર તપી જે પેલવતું લશકર કપટાન કનીગહાખતી સરદારી હેઠલ નીકળીઈ હતું તે આવી પોહ્યાંઈઈ; તે લશકરે મોટાંલુપર બીજે હોમલો કીધો તેમાં કેટલાએક યુસલખાનો મારીઆ ગયેઆ અને જીન અખદુલ રહેમાન સાહેબ જે મોથા આશ માનપરથી ઉતરી આવીઓ હતા. પણ "ડરેશન" નાં માણસોનાં હાતથી નખખી યાદને એક હોલોવાડની જુકડીઆ નાહણી ભરાયેઆ હતા તે પણ, કપટાન કનીગહાખનાં સી પાઈઓનાં હાતથી મારીઆ ગયેઆ અને ધારીઆ મેડે સાતમાં આશમાનપર ભાઈ વોશો કીધો.

એ કુકીર અખદુલ રહેમાન મારીઆ ગયેઆથી સઘળું સમાધાન યાદઈ અને ઈગરેજીએ માંદવીનાં રાજને પાછો તેહેની ગાદીપર બેસાડીઓ. ફનલયાહનાં મરણથી ઈગરેજ સરકાર ધણી દલગીર યાદ હતી અને તેહેની નામી મી યાકરીનાં બલમાં ફનલયાહનાં મરણ પછી તેહેની ની કવાને સરકારે દર વરશે રૂ ૩૦૦૦૦ નો પગાર આપતો છી યો હતા કે તેથી ફનલયાહનું કુટુંબ પોતાની જાહોનલાલી સંભાલી શકે.

ફનલયાહ બે દીકરા—ફીરોજશાહ અને અરદેશરને મુકીને મરણ પોમીઓ હતા. પોતાનો બાપ મારી આ ગયેઆની વખતે અરદેશરની ઉમર ૧૩ વરસની હતી. મીઠો કરોએ ફનલયાહનાં ફૂનરોપર ઘણી મેહેરખાં નગી રાખી હતી. ફીરોજશાહ સરકારની યાકરીમાં સદર અમીરોનાં એકાધાર રહેઓ હતા તેહેને સરકારે ખેલાત બખ્શીઓ હતા તથા ૧૨૦૦૦ રૂપીઆની બગીચી પેહેડી દર પેહેડી લખી આપી હતી. સદરઅમીરો સવાએ મુંબઈ નાં ગવર્નરનો ગાંમડી આડતોએ તથા મરગણુઓને મે હેસુલદાર તથા ધરમપુર અને આસલદાનાં રાજીનો ઈગરેજ સરકારની તરફનો ઉપરી, એ સઘલા એકા ફીરોજશાહ પ રાવતો હતા. ફીરોજશાહને સુમરીઆને આન થોડાં વરસ થાયેઆંછે.

અરદેશર ઘણીજ દુક ઉમરમાં મેહેરખાં નાકલો કાટવા લ થાયેઆ હતા, તેઆર પછી અમીરોની બગીચાપર રહેઓ હતા. અરદેશરે પોતાની સઘલી નામદારી કાટવા થાયે આ પછી મેલવી હતી; અને તે નામદારી કાંઈથી રીતે જોર વાળવી હતી નહી. સુરત અને તેહેની પડોસનાં મરગણુ એમાં બીલ, ગરાસીઆ, કોલી અને બીજાં હુદાસાઓની લાંબી યુવત યાદ ધાસતી ચાલતી હતી અને તે અડોશીથી

રમ્યત સંઘ ધાસતીમાં રહેતી હતી, તે લોકોને અરદેશરે હુલી રીતે જોર કીધાં હતા કે આજે સુરતની વસતીનાં લોકો ઉઘાડે દરવાજે નર્મીતથી ઉઘાડું સંકેતે. જેમ મરગણુઓમાં જોરી યાતી હતી તેમજ કોલી લોકો બતેલાવાલાઓ સાથે મલીને દરીઆનો ખાલ ચોરતા હતા, તેમાં એક, પ્રો હોરી ટોલકી યાદને ઘણુએક લોકો સાંમેલ હતા, તે સઘલા અપરાધીઓને અરદેશરે નડથી ઉમેડી કાઢાડીઆ અને જેમ મેહેરખાં તેમજ અંદરમાં સંભાળતી રાખી. એ વત રોજ સુરતનાં ફોનદારી ખાતામાં અરદેશરે મોહોટો મુકારો કીધો હતા તથા તુરંગખા બંધવાએને કીજે કાગળ બનાવતું કારખાનું કાઢાડીઈ હતું, અને એ સવાએ બીજાં સરકારી કાંમખા ઈગરેજ અખલદારોને અરદેશરે મોહોટો મદદ કીધી હતી તે બાબે મુંબઈના આગણ ગવર્નર મીઠો આનડરશન જે આગલ સુરતનો નડન હતો તેણે તથા મીઠો ખાસલેજ અરદેશરને ઘણી શાખાથી આપી હતી.

એ સઘલી યાકરીના અવેનમાં સન ૧૮૨૫ નાં વરસમાં એક જાહેર દરબાર ભરીને તેમાં મુંબઈની સરકારની તરફથી અરદેશરને એક ખેલાત આપીઆમાં આવી યો હતો. એ પછી મુંબઈના ગવર્નર સર જાન ચાલક મ સન ૧૮૨૮ નાં વરસમાં સુરત ગયેએ તેઆરે તેણે એક બીજી દરબાર ભરી અને અરદેશરની તારીફ લાયેક મા કરીના અવેનમાં એક બીજે ખેલાત બખ્શીઓ તથા "ખા હુશર" નો ખેલાત આપીઓ તથા કીમતી સાન સાથે એક થોડો સોગાદ કીધો તથા ૩૦૦૦ રૂપીઆની બગીચ બખ્શી તથા એક સુનાનો માંડ નેટ કરવાને કજીલ કીધું. અરદેશરને એ માન આપતી વખતે સુરત ખાતાનું સઘળું લશકર દરબારમાં હાજર યાદઈ હતું અને ગામડી પેલવની એક દુકડી વળતરે સાથે અરદેશરને તેહેને ઘેર પોં હોંચાડી આવી હતી.

સર જાન ચાલકમની કજીલાત મુંબય સન ૧૮૩૦ ના દીસેમ્બર મહીનામાં અરદેશરને કીજે સુનાનો ચાંદ આપી પોહ્યાંઈઓ, તે ફીરને એક જાહેર દરબાર ભરીને અરદેશરને આપીઆમાં આવીઓ હતા. તે આપતી વખતે સુરત ના નડને અરદેશરની મેહેનત અને ઈમાનદારી વીધે દરબારમાં એક લાંબુ બાશાણ કહી સંભલાવીઈ હતું. એ ચાંદની એક બાળપુર સુનરાતીમાં આ રીતે લેવાયું હતું. અરદેશરે ફનલયાહ બાહાપર સુરતનાં કોલેજને, તેહે "ની ઈમાનદારી અને ચાલાકી અને ફોનદારી અમલનાં" તથા બીજાં કાંમોને કીજે તેહેની યાકરી ઘણી આપરૂપી "પીછાનીને, આ ચાંદ મુંબઈની ચરખરે સોગાદ આપી" એજાએ. ૧ વી જાનેવારી ૧૮૩૦ "ચાંદની બીજ આ લુચે એજા મારફ ઈગરેજમાં લખેયુંછે.

ફીરોજશાહનાં મરણ પછી અરદેશર સદરઅમીર થાયેઓ હતા. ધરમપુર અને સમીનનાં રાજીની બાબદ માં અરદેશરે આપણી સરકારને ઘણી મદદ કીધી હતી અને એ વતરોગ બીજાં રાજ દરબારી કામોમાં તથા મસલતોમાં સુરતના ઈગરેજ અખલદારો એ ઘણીને સદા ઉપકાર રખાતા હતા. એ સઘળું એક કોરે રાખના આન થોડાંએક વરસની વાતપર અરદેશરપર તેહેના દુરામનોએ લાંબુ અને ગેરઈનસાફને અનીઆવ મુકીઓ હતા. તેહેની

તપાસ થતાં અપરદેશરને અંગે કોઈની અપરાધ સાબિત થા
એમ્પોતો નહીં, તેથી સરકારે તેડેને માન સાથે પાછો એ
ધાપર પુકરર કીધો હોતો.

... (ઉપરોક્ત લેવાલ હોએએ જગત પરેમી-નામના ચોપાંની
અંનાં પુસતક બીજા ઉપરથી ઉતારી લીધાછે. જેઆરે એ
લેવાલ લખાએએ હોતો તારે મનકર અપરદેશર ખાંન શાહે
બ હુઈઆત હોતા પણ તેઆરપછે એ જાણીતા પુરુશ સન
૧૮૫૬ ના ફેબ્રુવારી મહીનાની ૧૫ મી તારીખે પોતાનાં
વતન શુરત શેહરમાં સવરગવાશી થએઆ હોતા.)

ઈંગ્લંડના ભીખારીઓ.

વેલાયતમાં ગરીબ તથા નીરાશરીત ભીખારીઓ
ને માટે ઘણો સારી ગોઠવણ કરેલી એવામાં આવેછે.
આપણા દેશમાં ઘેર ઘેર ખારણે અને રસ્તે રસ્તે જે
મ ભીખારીઓ રખડેછે તેમ વીલાયતમાં રસ્તે ભીખ
માગનાર ભીખારી કોઈ કોઈ જગ્યાએ જણાયે પણ
તે એવા કે કંઈ પણ મેહનત કરીને ભીખ માગનારા.
રસ્તામાં તમે ચાલી જાઓ ને તમારી આગલ આગલ
ઝાડુ કાઢકતા બપ અને ભીખ લેવાની આશા કરે.
કોઈ દીવાલની કે એવી કંઈ હલકી જણાયે વેચીને ભી
ખ માગે. કોઈ આંધલા ભીખારી પોતાની ડોકમાં કં
ઈ વેચવાની જણાયે ટાંગીને પોતાના કુતરાને લઈને ફરે.
કોઈ પોતાના હાથમાં વેચવાનો સામન લઈ શુક્રણીયાથી
ચાલે અને “હું જનમનો અધંગ છઞી” એમ એક
પાટીમાં ઊપર લખી તે પાટીયું પોતાની ડોકમાં નાખી
ને ફરે. કેટલાએક ભીખારીઓ વાળની પેટી પોતા
ની ડોકમાં પેઢરીને કોઈનાં ઘર આગલ ઊભા રહી વા
ળું વગાડે. આવી રીતે વાળું વગાડી પેટ ભરનાર
ભીખારીઓની સંખ્યા વધારે જણાયે. વાળનથી
માણસ માતરનું મન રીઝેછે અને એવા ભીખારીઓ
ને આપતાં ઘણાખરાઓનું મન કચવાયાને બદલે છુ
શી થાયછે. (કોપલી રીતે ગુજરાન કરનારા ભીખારી
ઓમાંથી બે ભીખારીઓના સ્ત્રીતરે પાસેના પાંના પર
આપીઆંછે.)

આવી રીતે ભીખ માંગનારા કોઈ કોઈ ઠેકાણે
તમે જોશો, પણ ભાખ માગવાનેજ ખાતર કોઈને રસ
તામાં ફરવા દેવાનો સરકારનો હુકમ નથી. જેઓ જ
નમથી કાંમ કરવાને અશક્ત હોય અથવા જેઓને કાંમ
મલનું ન હોય તેવા ગરીબ અને નીરાશરીત માણસો
ને દરએક ગામના લોકોએ પોતપોતામાં ઊધરાણું કરી

ને તેમનું પૌણ્ય કરવું એવો કાયદો ઘણાએક વરસ
થમાં સરકારે કાઢડેલોછે. એ ઊધરાણું “પુઅર રેલેસ”
એટલે ગરીબોના કર એ નામથી જાણખાયછે. ગરી
બ તથા નીરાશરીત માણસોને માટે ગાંગેમામ ને શેહેર
શેહેર ધરમની ઊદીચોગશાળા ઊધાડવામાં આવીછે, અ
ને આ કરથી તેનો ખરચ ચાલેછે. એમાં એવી ગો
ઠવણ રાખીછે કે જેઓમાં કામ કરવાની થકતી હોય તે
ઓ પાસે કામ કરાવવું.

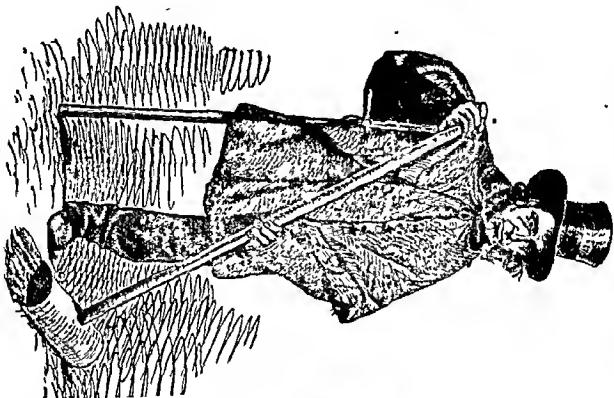
આ ગોઠવણથી હુરામખોરોનો વીલાયતમાં અટ
કાવ થયોછે. જેઓને ઈશવરે કૃત્ય પગ આપ્યાછે અ
ને જેઓ કામ કરવાને શક્તીવાન છે તેઓ ભીખ માં
ગીને બીજાઓની ઊપર બોલ્તો યદ પડે અને તેના
બદલામાં કંઈ ચાકરી કે ઊપચોગની મેહનત ન કરે
તેવા લોકોને ભીખ આપવાનો ધરમ નથી. એવા લો
કોને ભીખ આપવાથી દેશમાં હુરામીયાણું વધેછે અને
ઊદીચોગ ઘટેછે. જે દેશમાં હુરામીયાણું વધારે અને
ઊદીચોગ થોડો તે દેશ દરવીશમાં ઘણો વધી શકે નહીં.
આપણા દેશમાં ખરા નીરાશરીત માણસોને માટે ઘર
તી ગોઠવણ ન હોવાથી હુરામખોરોને ભીખ માંગવાનું
અને ખીજાઓનાં ઊદીચોગ ઊપર આશા રાખવાનું
ઊતેજન મલેછે.

(ઈંગ્લંડનાં પ્રવાસમાંથી)

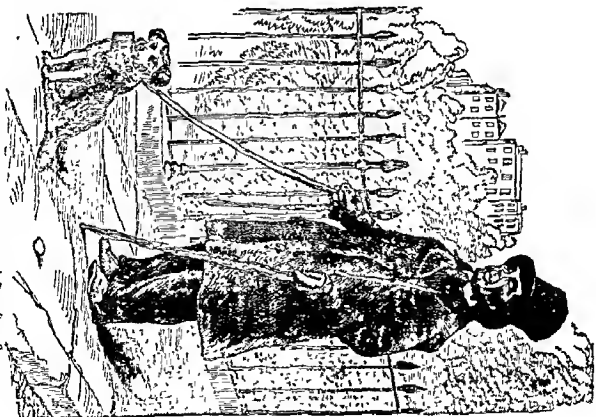
ફરીઆન ચોરોની હાથચાલાકી.

ફરીઆના એક મોટા અમીરની આગલ એ
ક દીવસે ફરાંસનો એલચી પોતાના દેશનાં ચોરોની
હાથચાલાકીની ખાડુ તારીફ હાંકતો હોતો. અમીરે
કહ્યું કે માહુરા દેશનાં ચોરોની ખરાખર તેઓ આવે
નહી, અને એલચી સાથે સરત ખાંધી કે આવતી કાલે
જો એલચી અમીરને તાંડાં ખાંના ઊપર આવવાને ત
જદી લીએતો ખાંનું ખલાસ થાય તેની આગમચ તેનું
ઘડીયાલ ઈયા દાખડી તેના બદન ઊપરથી એક ચોર
પાસે ઊઘવી શકે. એલચીએ કમુલ કીધું અને અમી
રે પાલીસના વડાને તેકાવી મંગાવી હુકમ કીધો કે
તેના બંદીખાનામાં જે સરવેથી ખાણજ ચોર હોય તેને
લાવવો. એ ચોરને અમીરે એલચીનું સંનાનું ઘડી
ચાલ ઊઘવવાને ફરમાવયું અને કહ્યું કે જેહું તે મ
સે તેવું અમીરને ઈશારત કરવી. ખાનું સીડ થયું. મ
લાસ ઊપર ખલાસ ચાલવા લાગાં. એલચીએ પોતા

ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଏହି କଥା କହି ଦିଅନ୍ତୁ ।

ଏହି କଥା କହି ଦିଅନ୍ତୁ ।

તપાસ થતાં અરદેશરને અંગે કાંઈ બી અપરાધ સાબેત થા
એઓતો નહી, તેથી સરકારે તેહને માત્ર સાથે પાછો એ
ધાપર મુકર કીધો હતો.

(ઉપરો હેવાલ-હુએએ જગત પરનો નામના ચોપાંતી
આંતો પુસતક બીજાં ઉપરથી ઉતારી લીધો છે. જેઆરે એ
હેવાલ લખાએઓ હતો તારે મનકર અરદેશર ખાંત શાહે
બ હુઈઆત હતા પણ તેઆરપછે એ જાંણીતા પુરુષ સન
૧૮૫૬ ના ફેબ્રુવારી મહીનાની ૧૫ મી તારીખે પોતાનાં
વતન શુરત શેહરમાં સવરગવાશી ધએઆ હતા.)

ઈંગલંડના ભીખારીઓ.

વેલાયતમાં ગરીબ તથા નીરાશરીત ભીખારીઓ
ને માટે ઘણી સારી ગોઠવણ કરેલી એવામાં આવે છે.
આપણા દેશમાં ઘેર ઘેર ખારણે અને રસ્તે રસ્તે જે
મ ભીખારીઓ રખડે છે તેમ વીલાયતમાં રસ્તે ભીખ
માગનાર ભીખારી કાંઈ કાંઈ જગ્યાએ જણાશે પણ
તે એવા કે કંઈ પણ મેહનત કરીને ભીખ માગનારા.
રસ્તામાં તમે ચાલી જાઓ ને તમારી આગમ આગમ
આડુ કાણડતા જાય અને ભીખ લેવાની આશા કરે.
કેઈ દીવાળની કે એવી કંઈ દીવાળની એવી ને બી

ને તેમનું પોશણ કરવું એવો કાયદો ઘણાએક વરસ
થયાં સરકારે કાઢીડેલો છે. એ ઊઘરાણું “પુઅર રેસ્ટ”
એટલે ગરીબોનો કર એ નામથી ઓળખાય છે. ગરી
બ તથા નીરાશરીત માણસોને માટે ગામેગામ ને શહેરે
શહેર ધરમનો ઊદીયોગશાળા ઊઘાડવામાં આવી છે અ
ને આ કરથી તેનો ખરચ ચાલે છે. એમાં એવી ગો
ઠવણ રાખી છે કે જેઓમાં કામ કરવાની શક્તી હોય તે
ઓ પાસે કામ કરાવવું.

આ ગોઠવણથી હરામખોરીનો વીલાયતમાં અટ
કાવ થયો છે. જેઓને ઈશવરે હાથ પગ આપયા છે અ
ને જેઓ કામ કરવાને શક્તીવાન છે તેઓ ભીખ માં
ગીને બીજાઓની ઊપર ખોજો થઈ પડે અને તેના
બદલામાં કંઈ આકરી કે ઊપયોગની મેહનત ન કરે
તેવા લોકોને ભીખ આપવાનો ધરમ નથી. એવા લો
કોને ભીખ આપવાથી દેશમાં હરામીપણું વધે છે અને
ઊદીયોગ ઘટે છે. જે દેશમાં હરામીપણું વધારે અને
ઊદીયોગ થોડો તે દેશ દરવીયમાં ઘણો વધી શકે નહી.
આપણા દેશમાં ખરા નીરાશરીત માણસોને માટે ઘર
ની ગોઠવણ ન હોવાથી હરામખોરીને ભીખ માંગવાનું

ખાનું પોણું

કીધી. અમીરે

ઐલચીએ ગજવામાં

નને ખદલે એક સમા

સથલા હસવા પડ્યા.

તે તપકીર લેવા દાખડી નો

આપત થઈ ગયલી ! વલી હ

ચીનીને માલમ પડ્યું કે ઘડયાલ

ની વીટી, રૂઆલ, દાંતકીતરણી

ગુંથ થયાં છે. અમીરે ચોરને બોલાવી

ચોરે લેવા માલ પાછો ઐલચીને સવાધીન

ચોરે એકને ખદલે બે ઘડયાલ, એક વીટી

બે વીટી, એક જોર મોખાને ખદલે બે જોર

મને એમ સથલું પોતાના ગજવામાંથી કહાડ્યું.

એ જોઈ પોતાનું ખદન તપાસવા લાગે અને

માલમ પેડ્યું કે ઐલચીના બેવા તેના પણ હાલ

છે. અમીરે ચોરને શરોખાવ આપ્યો પણ તેને

મણુ કીધી કે તેની ચંચલાઈ ખીજે સારે મારજે વા

લી અને ઐલચીની પણ ખાતરી થઈ કે તેના દયા

રતાં રૂશીઆના ચોરો વધારે ચપરખંધા ખરા !

કરાસ અને તેની સીકા.

એક લીટી કીપર બીજી લીટી મુંડી હોય એવી રીતે કે તેઓ એક એક કીપર કાઢ્યુંજી આકારે રેહુ અને ચારે છેદાઓ છુટા રેહુ. તેને ઈંગરેજમાં કરાસ કહે છે. નેવા કે. +. x.

પેહલી જાતના કરાસ કીપર ઈંગરેજ બોદીના પેગમખર અસલ કરાઈશરને મારી નાખવામાં આવ્યો હતો. અસલી સીરીયન, ઈલપશીયન, ઇરાની, આશ રીકન, ગરીક, રોમન અને ઈઆવધી લોકોમાં કરાસની સીકા કરવામાં આવતી હતી.

કરાસનું મોહીત સરવેથી ભયંકર અને ઘણું ખ બલત પોહોંચ્યાનારૂ ગણાયું હતું. સરવેથી પુરાંમાં પુરાં અને નીચમાં નીચ માંજીસો કીપર ઈનસાફનો ધી કાર દેખાડવાને માટે એ રીતની સમા કરવામાં આવ તી હતી. જે ગુલામો ચોરી કરે તેમનો કરાસ કીપર જ વ લેવામાં આવતો હતો.

આ સાથે લટકાવી મારી નાખવામાં આવે તેઓનું મુ રહું આઠ કીપર મુરખ અસત થયા પછી રાખવું નહીં; કારણ તે મુરદાના જીવ કીપર હંમેશા ખોદાનો કોશ રહે છે.

ઈઆવધીઓ હવું માને છે કે જે મુરદુ સુધી કીપ ર લટકવું હોય તેનો જીવ ખીજાઓની ખંદગીયો કી પર જતો નથી, પણ જ્યાં સુધી ખદન દશનાતું નથી તખાં સુધી જીવ ભમતો ફરે છે. એ વીચાર ગરીક, અ ને રોમનોમા પણ આમિજ હતો.

કરાસના કીલા કટકા કીપર તકસીરવારના પગ ખીલાથી જડી લેવામાં આવતા હતા અને આઠ કટકા કીપર તેના હાથને ખીલા મારવામાં આવતા હતા.

કરાસ કીપર મારી નાખવા અગાઉ ખંદીવાન ની પીક કીપર ચાખકનો માર મારવામાં આવતો હતો અને કોઈ વખત સીકા કટકા કરવા સાઈ ચાખકની સા થે હાકાંના કટકાઓ ખાંધવામાં આવતા હતા અને તે ના ખદન કીપર કપડું રાખવામાં આવતું ન હતું. કોઈ વખતે તકસીરવારને કરાસ કીપર કીંધા જડી મારી નાખવામાં આવતા હતા. કરાઈસરને ઈઆકીધી લોકો એ સીધા મારી નાખ્યો હતો તેથી તેના ચેલા પીતરની બરે મરવાની ફેરી આવી તારે તેણે પોતાના ગુરૂને માન આપવા માટે કીંધી રીતે મરવાનું પસંદ કીધું.

કેટલાએક કરાસ કીપર થોડો વખત જીવતા હ તા. રોંટ એનકરને વાસતે કહે છે કે તે તરણ દીવસ સુ ધી કરાસ કીપર જીવ્યો હતો. ઈલપટમાં કેટલાએકો ને ઘરમને માટે મારી નાખવામાં આવ્યા હતા. તેઓ એટલું સુધી જીવ્યા કે અંતે તેઓની કીપર જીખમરો પાડી તેમને મારી નાખ્યા. કોઈ વખતે જીવતાંજીવત કરાસ-કીપર જોવાએનો પંખીઓ ભક્ષ કરતાં હતાં. કરાસની આગલે પોહોંચેલી રીત રેહતા કે તકસીર વારના ખેસાવંદો તેમને છુટું કરે નહીં.

ટેમુરલંગ.

આ નાખીયા તારતારી સરદાર સમરકન્દ શહેર ની આસરે ૪૦ મઈલ દુરના એક ગામમાં ઈ. સ. ૧૮૭૫ માં જનમ્યો હતો. તે ખાર વરસની નાહાની કીમરે લગકરમાં દાખલ થયો હતો. તે ૨૪ વરસની

ભીમરે ચોતાના દેશના દુશ્મનોની સાંગણે થયો, પણ તેની બાળુવાલા તેને મદદ કરવાને બદલે છેડી નાહ્યો ગયા. જેથી તેને જીવ પર આવી ચોતાનો બંધાવ કરવાને ફરજ પડી. તપાર પછી તેને થોડોક વખત બટકવામાં કાહ્યો, પણ તેટલામાં તેના શવદેશીઓ પાછા તેને આવી મલવાથી તે શરીયી દુશ્મનેઓની સાંગણે થયો, અને તેમને ચોતાના દેશમાંથી હાંકી કાહ્યો. આ લંકાઈમાં તેનો એક પગ ઘાહેલ થયો, જેથી તે જીવે ત્યાં સુધી લંગડો રહેડી ગયો, અને તેનું નામ પણ તેજ સખખથી પડી ગયું. તેને ૩૫ વરસની ભીમરે ૫૦૦ મર્દલ લાંબા અને તેટલાજ પોહાલાં દેશની હકુમત મલો, કે જેનું પાએતખત તેણે સમરકંદ ઠેકવું. તપાર પછી તેણે ઈરાણ પર ચઢાઈ કીધી અને ત્યાંના સઘલા સામ્રાજ્યોને એક પછી એક જીતી લીધાં. ત્યાંથી તેણે આગલ વધી જયારજયા તથા આરમીનયા જીતીને તારતરીના પુરવ તથા પશ્ચીમ ભાગે હાથ કીધા, તથા સાઈબીરીયા પર હોમલો કીધો. ત્યાંથી દક્ષીણ ભણી ઊતરી પડી નાશ કરતો ચાલ્યો. બે વરસ વીસામે લીધા પછી ઈ. સ. ૧૨૯૮ માં તઈ મુરે હીંદુસ્થાન જીતવાનો ઠેકાવ કીધો. તેણે તુરત આ દેશ પર ચઢાઈ કરી અને તે વખતના પાએતખત દીલી શહેરને હાથ કીધું, જ્યાં આસરે એક વરસ રહી તે પાછો ફર્યો. તેણે તપાર પછી તુરકીના નામીયા સુલતાન બઝાઝત સાથે લડાઈ સર કીધી. તઈમુરને હવે એક લડાએક અને ફતેહમંદ સરદાર સાથે કાંમ આવી પડ્યું. તેણે ઈ. સ. ૧૪૦૦ માં અલેપો હાથ કીધું અને તેણે બીજે વરસે દમાસકસ અને બઝાદના શહેરો જીતી બાલી નાખ્યાં. બે વરસની મુદને બઝાઝતે ૪૦૦૦૦ માણસનું લશ્કર એકઠું કીધું. બેઠી દુશ્મનેઓ એકીઆમાઈન મારેલાં આનગોરા શહેરની નજીકના મેદાનમાં એકએક સાથે ભારે લડાઈ કીધી, પણ અંતે તે લડાઈમાં તઈમુરની ફતેહ થઈ, અને બઝાઝત કંદ પકડાયો. આસરે નવ મહીનાની મુદતમાં તે બીચારો કંદખાનામાં જ મરણ પામ્યો. તઈમુરે તપાર પછી શમીરના હાથ કરી ચીનપર ચઢાઈ કરવાને ઠેકાવ કીધો. ચોતાના સરદારોને આગળથી તઈચારી કરવાને ચાકલીને ચોતે સમરકંદ તરફ પાછો ફર્યો. હવે તેણે ચોતાના દેશની રાજનીતી અને સુધારા તરફ લક્ષ આપ્યું. તે વેલાં તેની દરબાર

માં હીંદુસ્થાન, ઈરાણ, રૂશયા, મીસર, અરબસ્થાન, સપેન વીગરે બીજા દેશોના એકબીજાં પ્રીરાજ્યા હતા. એજ વેલાં તેણે ચોતાના છ પુત્રોના સંગન ભારે ધાંમધુમથી કર્યા હતાં. તેણે ઈ. સ. ૧૪૦૫ માં કુચ કરવા માંડી. તેણે ચોતાની હાવી જઈશીના વખતમાં પણ થોડાપર બેસી તજરસો મર્દની મંજલ કાપી હતી; પણ યાકના સખખથી તેને તાપ આપવાથી ચોતાના ચો હાતનો વખત નજીક આવેલો સમજી ચોતાના છેક રાજ્યાને તેડી સહલાય પથી રહેવાને ફરમાવ્યું. તપાર પછી ચોતાના રાજનો બંધખસત કીધો પછી બંદગી કરતાં તેણે ચોતાનો પરાણે તે કીસ્તારને હાવી લીધો. તે ૧૪ માં ફેબરવારી ૧૪૦૫ માં ૭૦ વરસની ભીમરે ૩૫ વરસ રાજ ભોગવી મરણ પામ્યો. તઈમુરમાં જેમ ચંચલાઈ વધારે હતી તેમ મુલો પણ ચારા હતા. તે સચાઈનો સાધી હતો, અને તેની ખાનગી જીંદગીમાં તે મીતાહાર, બંલીર અને નરમાસવાંલો હતો. તેને સેતરજ રમવાનો ઘણો શોક હતો. જો સઘલા ચારા મુલો છતાં તે ઘણાં નીરંદયાલુ હતો; કાંક તેણે માતર ચોતાનો લોભ પુરો પાડવાનેજ લખો મણુશોના પરાંણ લીધા હતા. તેનું મોટું રાજ તેના મરણ પછી ઘણા ભાગમાં વેહેંચાઈ ગયું હતું.

ચીનાઓ અને તેઓનો ધરમ.

ચીન દેશની અંદર આજ સેંકડો વરસની વાત કીપર કાનકુશીઅસ નામનો એક પુરવીન શીલસુંઈ થઈ ગયો છે. કાનકુશીઅસે જે ધરમ લીધો ચોતાના પુત્રતકી માં લખેલો છે તે ધરમ આજ સુધી ચીનાઓ પાલે છે. કાનકુશીઅસના ધરમને 'ઈયુ' કરી કહે છે, પણ એ ધરમ વગેરે પાલનારાઓની બીજા બે વરણન છે. એક 'શી' ઈયાને બુધ ધરમ પાલે છે અને બીજા વરણ 'તા' ઈ' નામનો ધરમ પાલે છે. જેઓ કાનકુશીઅસનો ધરમ પાલે છે તેઓ ઈશ્વર એકજ છે તથા ચીનનો સાન શાહ માતર એખલો આ પુરથવી પર ઈશ્વરનો અધીકારો છે એવો એતકાદ ધરાવે છે. એ ટોલો આકાશની, પાંણીની, પુરથવીની, અગાણીની, દેવાની, સાધુઓની તથા સાન શાહની પુજા કરે છે. જે પુરાતમ વખતથી પડું આ વેળાં હાથ તે કીપર આ ટોલો જીવ શીધ કરે છે. એ કીમવા લાઓના એવાદતખાંના ઘણાં બંધકાદાર હોય છે. એ

ખાદ્યખાનામાં એક મોટું દીવાનખાનું હોય છે જેમાં એક બેઠાં બેઠાં એક મુરતીને મેલવામાં આવે છે. દેવાલય પર તથા સીલીંગ પર માત માતના રંગ બેરંગી ચીતરે દીવા માં આવે છે. વલી મુરતીની આગલ જનવરોનો ભોગ આપવાને માટે એક જાતનો સાંચો જોવામાં આવે છે.

બુધ લોકોનો શેલો ચીનની અંદર ઘણા જ નીચ ગણવામાં આવે છે અને એઓના ધરમની કીરીઆ કરનારાઓ બીજારીનો પેશો ચલાવે છે. એ ઊપાધીઆ ઓ પરણતા નથી અને સાધુઓની માફક પોતાનો જ નમારો ગુજારે છે. 'તાડી' ધરમ પાલનારાઓ જાદુ અને કીમીઓનો ઢોંગ લઈ બેઠા છે અને તેઓ એવું કહે છે કે હમારી પાસે એક જાતની દવા છે જે પીયેના આદ મીના આયુર્શીય કદી ખુદ નહીં. છુત પલીત અને કાક જોની ખોટી વાતો અચાન લોકોને સમજાવી એ લોકો પોતાનાં ગજવાં તાળાં કરે છે.

ચીન દેશના પેઢારખાનામાં કોઈ પણ પરમને આતને પગપેશારી કરવાની હુકમ હોવાથી ચીનાઓના ધરમની જેટલી જોયે તેને થવી જોઈએ તેટલી થઈ શકતી નથી. ઈંગલંડ દેશથી કટલાક પાદરીઓ પોતાનો ધરમ પેવસ કરવા ચીન ખાતે ગયા છે અને તેઓ જે ચીન દેશના ધરમ વીશે વીચાર આપે છે તે વારેઘડીએ એક મેકધી કીલટા છે એટલુંતો છે કે કાનકુશીઅસનો ધરમ છેક હુશી કાહડવા જોગ નથી.

૧૭ મી સદીમાં ઈંગલંડના પાદરીઓએ ચીનમાં ધરમના હુગે પગલું મેલીયું પણ તેઓ પોતાની આશામાં શ્વેદ્ધ પથ હાથ એવું દીસતું નથી. એવું કહે છે કે પાહલથી 'જેસુઈટ' નામના ઈંગરેલ પાદરીઓનો શેલો પોતાની ધારનામાં એટલેવો શ્વેદ્ધ પાંચે એઓ કે એક તારતાર રાજાએ પોતાનો ધરમ મેલી ઈધ ખરીસતને ધરમ કબુલ કીધો હતો. પણ આ પાદરીઓને નાણાનો તંગી પડવાથી એઓએ પોતાનું કાંમ છોડી દીધું. કાકટર મોરીસન નામના એક પરીશ્વર પાદરીએ ઘણી જ મેહનત કરી કનતાંન દેશમાં એક છાપાખાનું કીધાકાવીયું અને તાંહાંના દેશીઓની મદદ લઈને ઈંગરેલ ધરમ પુસતકના કટલાક એક શ્વેદ્ધ ઓ ચીનાઈ ભાષામાં પરગટ કીધા.

મુસલમાન, જુ અને બીજા ઘણાંએક વરણી ચીન દેશમાં જોવામાં આવે છે પણ ચીનની વસતી સાથે સરખાવતાં એઓ કુચ બીજાદમાં નથી.

ચીનાઓમાં અઠવાડીયે કરી દાહડા ગણવાની યુકતિ છે જ નહીં. દર પુનને એઓનો મોટો તેહવાર આવે છે જે દાહડે દરેક જણું અંદના કે આઠા પોતાની ખારીઓએ શુંદર રંગબેરંગી કાગલના શણેરા ઠાં મે છે જેથી ખુબ જ રલીઆમણું થઈ રહે છે.

ચીનાઓના ઈનકાર કરનારાં કાનુનો.

છોકરાં—તારાં છોકરાંને શુંના રૂપાંથી લાધતો ના; દુશ્ત લોકો સાથે તેમને સોખત કરવા દેતો ના; ઘણું બોલવા તેમને દેતો ના; મગરૂખી તેમની તોડને; જુગારના પાસા તેમના હાથમાંથી છોડવને; પવન પાણી આતસ અને બીજા ભયંકર જગો સાથે તેમને આસ નાઈ રાખવાથી મના કરને; કોઈની મસકરી તેમને કરવા દેતો ના; ગુલામી પર હાથચાલાકી કરવાથી તેમને પહુરે જ કરને.

દાલત—સાદા ખોરાક અને જાડાં વશતરથી સરખાતો ના; એશ આરામના બંગીઆ ખાંધતો ના; નીર કીપથેગી ચીજો ખરીદતો ના; મોટાં માણસોમાં ભેલાતો ના; જમણા પર ઘણો ભાવ રાખીસ નહીં; તવંગરની નકલ કરીસ નહીં.

શખા—લોકોના ધરખરવાની વાત કરવાથી શરને; ગુપત વાતો જાહેર કરતો ના; કીડી મુલનામાં ભુસની ભુલ પર ઠાંકપીછોડે કરતો ના; કોઈના માખાપને ભુલું બોલતો ના; શારી ચીજને આડે કીલો રહેતો ના; કોઈની સુરત જોઈ હસતો ના; કોઈ પુરુસને તેના સગાં વાહલાંઓની ભુલ ખાતર કપડો દેતો ના; કોઈનો રકાસ બનાવતો ના; સોગંદ ખાતો ના; કોઈની ભુલ તેના મોહોડાં ઉપર જાહેર કરતો ના; વાતકીપણાને હાથી જાદે ખરાબ બોલતો ના; કીંધાડી રીતે કહેતો ના કે તું ખરો છે; કોઈને નુકસાન કરવા ગપાડો કીડાતો ના; દોલત પર મુસતાક ના રહેતો; કંગાલીયતથી શરીઆદ ના કરતો; ગુચો લાવી બોલતો ના; ગરીબને ધીકારતો ના; કોઈની વાતમાં ખુંડી મારતો ના, તારા સાનનું ખાંડું ના કુંડતો; જુઠાઈથી પેરે જ રહેને, બદ કાંમમાં કોઈની મદદે જતો ના. ખરાબ લખાણ બોલતો ના; જે વાતની શરૂઆત પણ છેડો નહીં તે ના કરતો; કોઈને સરાપ ના દેતો; મરદ ઈઆ ઓરતના શેલો જાહેર ના કરતો; પંડીતોને ના હુસતો.

લખાણ—એક શબ્દ ના લખતો જે કોઈને દુખ દી
એ. એક શબ્દ ના લખતો જે કોઈપર તોણમત જોડે.
એક શબ્દ ના લખતો નીતીની સાંતે. એક શબ્દ ના
લખતો જે સચાઈથી વેગવે હાય.

ચોપડીઓ—ચોપડીમાં ચોપ ના ચુકતો. ચો
પડીને તકીઆ ના કરતો. ચોપ, દોરા જેલવા ચોપડી
જોરતને ના આપતો. ચોપડીના પાંનાને મરડી ના
નાખતો. ઝડપમાં ચોપડીના પાંના નાં કીધલાવતો. ચો
પડીઓનો નાસ ના કરતો.

કાગલો—લખેલાં કાગલથી ટેબલ સાફ ના કર
તો. લખેલાં કાગલ દેવાલે કે ખારીએ ના જડતો. લ
ખેલાં કાગલનું ખરણી અથવા ખાટલી ઊપર ધાંકણ
ના કરતો. લખેલાં કાગલમાં પછેસા લખેલો ના. લ
ખેલું કાગલ ચોહડાંમાં ના આપતો. લખેલાં કાગલ
જોરતને નમુના બનાવવા ના આપતો.

એક અજ્ઞાએક સપનો.

ઈંગ્લંડના ઊવેમાંજિડ સેઢરના એક મરનાર પા
દરી જોસેશ વીલકર્મીને ચેતાની નાહાની વયમાં એક
ચમતકારીક સપનો જોઓ હોતો જે તેણે નીચે પર
માંણે લખીયો હતો.—

“એક દાહડે તરત સુતા પછી હું હુંગાર્થ ગયો
અને જે હવે સપનો જોઓ કે હું લંડન સેઢર તરફ
જઈ છું. જે જોયું કે છતો લંડન જઈ છું તારેતો ગ
હુસેસતર સેઢરમાં માંયું મારતો જાગી અને માહારા
દેસનોની મુકાકાત લેજી ઘરમાંથી ખાહાર પડ્યો પણ
માહારા બાપના ઘર સુધી ગયો તાંહાંમુધી રસતામાં
યું ખનયું હતું તેની મને ભાણ નથી માહારા બાપ
નું આગણ ખારણુ ઊંધાડવાની જે કોસેસ કીધી પણ
તે ચપટ હતું. હું પાછલે ખારણુ ગયો અને તે જી
લાડી અંદર દાખલ થયો, પણ જોજી કે ઘરમાંનું કુટું
બ સુનેછું તેથી આસને આસને માલા ઊપર ગયો અ
ને માહારાં મા બાપને બીજાંણમાં સુતેલાં જોઆં.
માહારાં બાપના બીજાંણ આગલ ગયો પણ તેને જે
ઊંધમાં પડ્યો જોઓ. માહારાં મા આગલ પછી ગ
યો અને તેને જે જાગરત જોઈ હું બોલીયો કે “મા હું
લાંબી મુસાફરીએ જઈ છું” અને તમારી રજા લેવા આ
વીયો છું.” માહારી મા ઘભરાઈને બોલી કે “દીકરા ગુ

તો મુવેલોછે.” આ બોલ સાંભલી હું હુંગમાંથી શરે
થયો અને બીજા સપનાઓ મુઆફક જે તેની ખબ
ર લીધી નહી. થોડા દાહડા પછી માહારા બાપને હ
યનું કાગલ આવીયું અને તેથી હું ગભરાયો કારણ
કોઈ પણ બનાવ જે મારીયું કે ખનયો હસે, કારણ તર
તજ અગાગી માહારા દેસતોનું કાગલ આવ્યું હતું અ
ને તેજોએ માહારા ઘરના સારા સમયાર લખયા હ
તા. કાગલ ઊપેડતાં હું વધારે જોયાંજો પાંચથો કા
રણ મારા બાપે હું મરી ગયો હોજી એમ કાગલ લ
ખ્યું હતું. કાગલમાં વીનંતી કરી હતી કે હું જીવતો
હોજી અથવા જો કોઈ તરાહત શખસના હાથમાં તે
આવેતો તરત માહારા બાપને જાહેર કરવું. વલી અં
દર એમ પણ લખીયું હતું કે જો કાગલ વાંચવાને હું
જીવતો રહો હોજી તોય પણ માહારા દાહડા ગભાઈ
રહોછે અને તેનું કારણ માહારા બાપે નીચે મુજબ
આવીયું કે.—

જલાંણી રાને તેજો સુતા પછી માહારી મા જ
ગી ઊઠી અને કોઈને આગળું ખારણું અજાડતાં સાંભ
લીયું પણ તે ખારણું બંધ હોવાથી તે દેકનાંર પા
ખારણુ ગયો અને તે ઊધાડી અંદર દાખલ થયો.
રતજ માલા ઊપર ચડવાના કદમ સાંભલાયાં અને
ને માહારાં માએ આ બોલો બોલતાં સાંભલીયો. “
હું લાંબી મુસાફરીએ જઈ છું” અને તમારી રજા લે
આવીયે છું.” એ ઊપરથી ઘભરાઈને તે બોલી કે “
કરા ગુતો મુવેલોછે.” આ બોલો પછી તે ઊઠી જી
થઈ અને માહારા બાપને સઘલો બીના કહી. માહ
બાપે તેને દીલાસો દીધો કે જોના માતર સપનેલો
નેને મુતલગ ચીત મલી નહી.

જોકે મને મારો મા વચે જો માર્દલનો તજ
હોતો તોપણ હમારો સપનો સરખો હતો પણ તે એ
વખતે થયો કે નહી તે માહારાથી નીસચય બોલાઈ
કાવું નથી.”

આ સપના પછી પાદરી-વીલકર્મીનજ ઘણ
સ મુધી જીવીયે અને તે સોનેર વરસની છુત્તરગ
મરે ચોહાંચી મરણ પાંચથો.

દરીઆની અંદર એક વાંહાંણુનું બલવું.

વકીલ, બારીસદર, તબીબ, અને પાદરીનાં જેમ ઈંગ્લેન્ડમાં થાણાં મેતેબર એવાંએ ગણાએ છે તેમ તઉકા સાચુનું જ્ઞાન ધરાવનારનાં એવાં પછી થાણાં મેતેબર ગણાય છે. દરેકની આબાદાની વેપાર ઉપર આધાર રાખે છે અને વેપારના આધાર દરીઆ ખેડવાનાં હુનર ઉપર આધાર રાખે છે. બોહાલા દરીઆ તાંહાં આસાનમાં અને પાંછી વગર બીજી કાંઈ નહે નહી તેની ઉપર મહીનાંને મહીનાં શુધે વાંહાંણુ સહીસલાંમતીથી ખેડવું અને પવન અને તોફાન જેથી દીવસો મુધી આક્રાતાનું મુખારક કીરણ નમરે ન આવે અને વાંહાંણુ પાંછીનાં મોજાએનાં મુગારાઈ બપ તેમાંથી રસ તો ભેવો એ થાણું બીકટ કાંમ છે. એ કામ મુશ્કેલ મરેદોનું છે અને એ સીંહની છાતીવાલાએ ઉપર કોઈ કાંઈ વખતે વીતેલાં દુખોનાં નખારે આપણે હેવાલ વાંહીએ છઈએ તમારે આપણી અચલ હુરાંન રહે છે અને તેમની સજીરી ઉપર આક્રીન બોલાવા વગર રહેવાનું નથી. કાંઈ વેલા વાંહાંણુ તુફાનને લીધે ઈશ્વર બીજા હુનરો બનાવેથી ગાંઠ જાય છે અને ગાંઠ બાપડા ખજાસીએ પેતાની જીંદગીનાં પેદા કીધેલા પાંછા કાંઈ વખતે વેલી બદલપર એલવેરાં કપડાંની બાંધેલાં આગળ લઈ નાહાની બોટોનાં થોડાં બોરકા અને પાંછીથી ઉતરે છે, અને કુખ અને જીરુમતનાં દાહાડા પુરા કરી કાંઈ વખતે દઈવલેને કાંઈ લાંગડે છે અને કાંઈ વખતે પાંછીમાં પેતાનાં વાહાલા ધરાંશે બાપ છે. કાંઈ વખતે બપકાં આંધળી તેમનું વાંહાંણુ લયમ થાય છે; એ વેલએ તાંહીથી કાંઈ નાહાંશે! હેવા હેવા બનાવોનાં એક આ ઠો બતાવ આન હુમે વાંચનાર બાનું આગલ ધરીએ છઈએ જે એમો દરીઆ ખેડે તેમની દરીઓનાં તેમને કાંઈક બેઆલ આવે.

ઈંગ્લંડની સઉય સીંધની કુંપનીનું એક વાંહાંણુ નામે "સુપરો ગાલી" ૧૭૨૭ બીની રૂઠ મી જેએ જોડાથી લંડન નવા ઉપડ્યું. ૨૫ મી જેએ ઈંગ્લેન્ડ અંદર હોડપા પછી તરીને દીવસે બપોરે આસરે રોહાડ કાંઠાને અમલે કપડાંનાં બજારીએ વાંહાંણુનાં તુકક તમે બલતાનાં તલુકા જે એઆ અને તે સલવાને ચેતવણી આપી. હેવાના રમ દા રૂનું એક બીપ શલગીને જોરથી વાડ્યું જેથી સલવાનાં દીઠ મી રહેસત ઉપર. હેવું માલમ ઉપડ્યું કે એ હુમસીએને વાંહાંણુનાં મોદી ઈઆને કારનારીએ જોડાઈનાંથી થોડેએ કે દાડે લેવા મોડકયા હતા, જેઓએ એક બીપમાં પાંછી કે દાડે તે તપાસ કરવા માટે ઉપર બતો ધરી હતી, પણ કમનસી બે બીનારી લાગ્યાથી આ આગ નીપછ હતી આગના બજુકા બોઈ રખેને તેઓ ઉપડ્યામાં આવે તેની બીહોડી તેઓ બપાઈ બેઠા. જુઆ લગાડી પાંછી આગપર નામવામાં આવ્યું અને વાંહાંણુ ઉપર રોડારોડ થઈ. વાંહાંણુમાં દાડે ગોસા હતો તે હુમણું શલગી મથવાને ઉઠાડી મેલસે તેની રહેસતથી કમલકાળને કપડાંને અને તેના માલમ બોટ ઉપર રવાની તઈઆરી કરવાને બદલે કલાપી કરવા લાગ્યા. હેના સમો બોઈ કેટલાએક ખલામીએ બોટ ઉતારી અંદર બેઠા પણ મીઆએ રખે બોટ થાણા બારથી કુમે તેથી આવવા તા પાડવાથી તેઓ દુર હુકારી બઈ ઉભા.

બોટવાલાએ જેવું કે વાંહાંણુ એકદમ શલગવા લાણું અને પંદર સોલ નજી નીચસ થઈ કુખના પોકાર મારતા હતા. એક કલાકના દાડેગોસે સલગી ઉડેલો અને એક ધરા કાપી તેના છુકેલા થઈ ગયા અને તેના કમનસીબ ખજાસીએ કુખી છુકવા બોટવાલાએ આ બેલ બોઈ હાપ અને અફસોસ કરતા અને પેતાની હાલતના વીચાર કરતા હુકારવા માડ્યું. બોટમાં એક રોડીના કકડોતો નહી પણ પીયાના પાંછીનું એક દીપ્તું પણ ન હતું. દોલ, સડ, કે કમપાસ પણ ન હતો અને જમીનથી ૩૬૦ માઈલ દુર હતા. પેહેલા બે દાહાડાતો એટલા વરથાદ અને તોફાન થયું કે દરેક પડે કુખનાની તેમને ચીંતા રહી અને તેથી કરી વરથાદનું પાંછી જીલવાની તેઓએ દરકાર કીધી નહી. અને કરસેતા તેમાંથી કાંઈ નીપમત નહી કારણ તેમની પાસે પાંછી ભેગું કરવા કાંઈ વાસણ ન હતું. બપોરે વરથાદ નરમ પડ્યો તમારે તેઓએ પેતાના કપડાંનાં શાધાં ભેલવી એક મડ ઉભો કીધો અને એક હોસેનાં એક ડોલની માફક ઉપયોગ કીધો એક દાહાડોતો મુરબ અને સેતારા ઉપરથી પેતાના રસતાનો કાંઈ નીપમ કરેલો પણ પછી હવા બગડાપાથી કમો રસતો છે તેની તેમને ભાંજી રહી નહી. પાંચમે દાહાડે ફરી એક મોટું તોફાન થયું અને કપડાંને હેવી દરખાસત કીધી કે મોટાને હલકી કરવાને જે હુમસી છોડા આપી આગ નીકલી હતી તેમને દરવામાં હોમાવી રહી. મીઠો વીલીયમ બોયસ નાંબોના એક પરોપકારી સમસ જે પાછલથી કાંમેદોરના બાંન ભરેલે મરથમે પોંચીએ તે બીજા માલમના હોધા ઉપર હતો. આ ભલા માલમે કપડાંની દરખાસતની શોમે બેલવારીથી મત આપ્યું. પછી વલી રૂડું કર્યું કે નસીબ અનમાવવાં અને જેની ઉપર કહે તેને નાંખી દેવા પણ એ દરખાસતને કપડાંને મનજીર રાખી નહી, પણ શાંન પડતાં બે પુરૂશો તેમાં પેલા હુમસી છોડાઓનાં એક અરણ પાંખીએ અને એમ ખુદતી રીતે તેમ તોફાંથી બે શાપસનાં ભાર હલકી થયા. બીજા દાહાડે તપાલ નજી પાંછીની તરસથી દેવાના થઈ મરણ પાંખીયા. હુમારી તરસેના હુવે મુખાર ન રહે. ડાકટર અને ઉપલા બોઈસ વતરેજે સલવાએ દરીઆનું પાંછી પીવા માડ્યું અને જેઓએ પીયું તેમનો સવાદ એટલોતો બદલાઈ ગયો હતો કે તેઓ તે પાંછીને લાગીયા. છપારે વરથાદ પડતો કે કાર, કે સડને ઉતારી તેઓ નીચ વી નીચવો પીતા હતા અને પેતાના કપડાંમાંથી પણ પાંછી કાઢાડવાને પતન કરતા હતા. જુખ પણ સરીને તાવવા લાગી અને દરેક નજી પેતાના મરણ પાંખેલા સોબતો એનું ગોસ ખાવાનો અને તેમનું લોહી પીવાનો અતે દેરાવ કીધું. ડાકટરે બધાંને હીમત આપવા પેહેલાં છુક ગાવી થે પણ બીજે છુકે તેણે પેતાનું મોહાડુ ફેરવીયું અને જર બેઅર રડવા લાગો એક નાહાનું વાસણ બોગ બોગડીએ હતું તેમાં ખજાસીએ યુવેલાવનું ગડું કાપી લોહી એકડું કરે અને સલવાઓમાં વડે. ગમે તેવું આ તેમને કુખ ઉતપન કરડું તેણે તોય પણ પેતાની જીંદગી, પેતાની વાહાલી જીંદગી, બચાવવાનો તેમની પાસે ઉપાએ એન હતો. પંખેરાએ કાંઈ વખતે ઉડતાં અને મહીએ કાંઈ વખતે તરતી જાલમ પડતી પણ કાંઈને તેઓ પકડી સકીયા નહી.

સાતમે દાહાડે પચીસમાંથી બાર નજાન ખેટમાં જવતા રહ્યા વધી પુર ભેસથી તુકાંન નીકલ્યું પણ ખેટ ખાહાદુરી થી ઉપર ટકવા લાગી. રાતના તેમ્નો ખેરેથી ચોર પાડવા લાગ્યા કે સારાં ભાગ્યે જ કોઈ વાંહાંજી પસાર થતું હોપતો તે મને ઉચ્ચકી લીધે. તેમ્નોના મગજના જીડા ખેચાલથી તેમ્નોની નજરે દીવસના વાંહાંજીના આકારો પડવા લાગ્યા અને તાપની જીભમાં તેમ્નોને કાંજી ધંદોના અવાજ, કુતરાંઓ બોલવાના અવાજ, મરઘાંઓ વાસવાના અવાજ, અને માણસો બોલવાના અવાજ પડતો હતો. બીજી દીવસે એક મુલેવું પકડી તેમને મલીડું જે એકે કડકડું હડુ તોપવડ્યું તેમ્નોએ તે ઉપર મુકરાંના કરપા. વધી બે નજી વધારે મરજી પાંખી પા અને તાં ૭ મી જીલાઈએ દરેક નજી એકબીજાને સલાં મ કીધી કારણ કે જીભમરો, તરસ અને હાડેશાથી તેમના સરીર એટલાવો નાતવાંન ધઈ ગયાં હતાં કે તેમ્નો વધારે વખત નહી જવસે એમ તેમ્નોને લાગું. તેમ્નોએ સડ ઉતા રી પાડેલા કે હવે તે કાંઈ ખપનો નથી અને એ તાના બદલા ઉપર જાંખયો, પણ તેજ દીને બપોરે ઉપર નજીવેલો મીઠો માર્ફસ કોર મંડવા ગયો અને માથું ઉઘું કીધાથી તેની નજરે જમીનના દેખાવ પડ્યો. રખે વધી તેની નજર જીલાંબો ખાતી હોય તેથી તેણે ફરી ફરીથી ખાતરી કરી લીધી અને પછી પોતાના દોસતોને એ ખાતર કહી, સઘલાંઓની જ્યારે ખાતરી થઈ કે તે જમીનનજી તયારે તેમ્નોએ પરમેશ્વરની તેની ખાસસેસ અને કે હેમને મોટે ઉપકાર માનવો. સઘલાંઓનું જોર પાછું આ વયું અને તેમ્નોએ ઉલટી સાડ ઉભો કીધો. માર કલાકે વધી એક બીજો સખસ મરજી પાંખો. સાંજે છ કલાકે તેમ્નોને એક ખેટ મલી જે તેમને મુંડી જતી રહેતી હતી પણ તેમ્નોની ધણીજ મીનતજરીથી તેણે તેમ્નોને પાતર આપી. તરત તેમ્નોએ પાંખી પીધું અને રાતના ટકલાકે તેમ્નોએ ઉતર અમેરીકાની મુરવે આલેલા નયુકાઉનલ્ડ રાષ્ટ્રના જીના સેટ લારેનસનું બંદર કીધું. તેમ્નોએ એ રાષ્ટ્રમાં ખોરાક પાંખી મેલવયું અને બીજી સહુવારે ઉડતાં માલમ પડયું કે કપતાન મરજી પાંખયો. સઘલાંઓના દીલ ઉપર સોજા આવવા અને દસ અગીઆર દાહાડા પછી તેમને મરા માલવાની સકતી આવી પછી એ જગાએથી તેમ્નો એક સરકારી મતવારમાં ૧૪ મી અકટોબરે પાછા લંડન ગેરેર આવી પુગા.

જે ખેટમાં આ કંમનસીય હોકોનો ઉતારો થયો હતો તે જરતમાં સોલ ફીટ લાંબી, ૫ ફીટ પોહાલી, અને બે ફીટ ઢંડી હતી.

પોતાના ઉગારાની વરસીને દીવસ મીઠો માર્ફસ પોતાની જાંજી સુધી પાલવા લાગ્યા અને ૨૫ મી જીનથી બાર દાહાડા લાગત તે અપવાસ કરતો હતો. પોતાના અખતર ઉપર આ નીચે લખેલા લેખ તેણે કોતરાવેલો હતો.

“આગ, પાંખી, અને ડકાવમાંથી ઈશ્વરે તારવો.”

દાલચીની—તજ.

દાલચીની ઈઆને તજનું આડ લંકા, સુમાતરા, ખોરનીઓ, નીકીઆર શીલીપાઈન યાપુઓ, કીચી ન આઓના, અને મલખાર કોસરા ઉપર ઊગે છે. ચોરીસ, ઈજીપટ અને ખરેજીસમાં પણ એની પેદાજેશ માલમ પડી છે; એ ઉપરથી માલમ પડે છે કે એ આડ એસીઆખંડનું વતની છે. એ આડ ૨૫ થીતે ૩૦ ફીટ લંબાઈમાં વધે છે અને તેનું થડ ૧૨ થીતે ૧૫ ઈંચ ઘેરાવામાં હોય છે. પાંદડાંઓના રંગ ગુલબાસી હોય છે. પાંદડાંઓ ગોટાં થાય છે તયારે ૬ થી ૮ ઈંચ સુધી લંબાઈમાં અને ગેથી તરજી ઈંચ પોહાલાઈમાં વધે છે. ફુલો જાનેવારી અને ફેબ્રુવારીમાં દેખાય છે અને તેમાં ખીયાં જીન, જીલાઈ, અને આગશટમાં પાકી રહે છે. પાંદડાંઓના વાસ અણગમતો રહે છે પણ જ્યાં રે ફુલો ફુટવા માંડે છે તયારે વાસ રહીત થઈ જાય છે.

લેંસો, ગાઓ, ખકરાંઓ, હરણો, અને ઘોડાઓ પાંદડાંઓને ઝડપમાં ચાવી જાય છે અને કાગડા અને ખજીરો તેના ખીયાં ઉપર ભસ કરે છે.

સરવેથી એ આડની વધુ પેદાજેશ લંકા યાપુના દક્ષીણ પશ્ચીમ ભાગમાં થાય છે. ખીજા એ યાપુના ભાગમાં એ આડની પેદાજેશ કમતર છે અને ઊતર ભાગમાં એની વસતી ચુલગ જોવામાં આવતી નથી. સુડી માટી વાલી જમીન એ આડના ઉપડાવાને લાયક છે.

દાલચીની તે એ આડની છાલ છે. ખાહારની લીલી છાલને કાહાડી નાખવામાં આવે છે અને તલેની છાલને તજને નામે આપણે એલખીએ છજીએ ત્રીલોનનું તજ ૩૦ થી ૪૦ આંગલ લાંબી નહીંઓ માફક આવે છે. મસાલાની વસતીઓમાં તજ પણ એક ઘણી મુગધી વસતી ગણાય છે. ભાત ભાતના વધારો, અને પકવાં નેમાં તજ નાખવામાં આવે છે. અજીરણ, પેટમાં કચકી અને હેવાંજીની દરદો પર તજ દવામાં નાખી આપવામાં આવે છે. હુસીઆરી આવવા માટે જે એસડ આપવામાં આવે છે તેમાં પણ કોઈવાર તજની મેલવણી કરે છે. તજના આડના છોડવા પણ ફેટલીક વખતે વાપરવામાં આવે છે, પણ તજના જેવી ખુશખી અને ખાસીત તેમનામાં હોતી નથી.

ઈંગ્લેન્ડે એ લંકાનું યાપુ સવાધીન લીધું તારથી ૧૮૨૩ સુધી ઈસ્ટ ઇન્ડીઆ કંપનીએ પોતાને જ હાથ

તજનો કંધો રાખીએ હતો. એ કંપની તજના તરફ વરગ કરતી હતી. પેહેલા અને ખીજા વરગનું તજ ચુરખમાં મોકલવામાં આવતું હતું, પણ ત્રીજા વરગનું ચુરખમાં તેઓ નહીં મોકલે એમ એ કંપનીને ઈંગલંડ સાથે ઈજારો હતો.

એક વેલાં જીલોતના ગવરનરે એ તરીકા વરગનું તજ ખાલી નાખાવીયું હતું. એ વરગમાં ઘણા હલકા માલ આવતા હતા. એ માલ એક વેલા દુગ્ધથી ચુરખ ગંગા પણ તેને કાચીઆતું નામ આપીયું. ખરા તજને ઈંગ્લેન્ડમાં સીનેમન કહે છે.

તજ માંસડીઓમાં પેક કરતાં જે કર્યો પડે છે તે માંથી સીંગાલી લોકો તેલ ખનાવે છે. તજની છુટી કરવામાં આવે છે અને તેને ૪૮ કલાક દરોયાના પાણીમાં ભીજવે છે, પછી તે ઊપર ગાલવાની ચુકતી કાંચે લગાડે છે અને તેમાંથી તે તેલ નીકળે છે. એક વજનમાં ભારો જે નીચે રહે છે અને એક વજનમાં હલકું જે ઊપર તરી આવે છે. હલકું નેમ શાંડ કલાકમાં પાણીથી છુટું થઈ રહે છે પણ ભારી તેલને એમ થતાં દસ બાર દાહડા લાગે છે. ૮૦ રતલ તજમાંથી આસરે ૬૫ તોલા તેલ નીકળે છે.

તજના પાંદડાંમાંથી પણ તેલ કાઢવામાં આવે છે પણ તે ઊપલાં નેલ કરતાં ઊતરવું છે.

તજના ધકને મીંગાલી લોકો વાટીને વાગેલા ભાગ ઊપર બાંધે છે.

પરચુટણ.

કોલમબસ અને ઈડું—ઈસપેનનાં મોટા પાદરી મેદરો મેનદોઝએ અમેરીકા ખંડની શોધ કરનાર કોલમબસને પોતાને તોહાં ખાના ઉપર મારપણ. એક અધુર હાથ પાસે મેરેલું તે કોલમબસને આપાતું માન નહીં સાંકપાયી છલકાઈ કોલમબસને પુછવા લાગે કે “ભાઈ તહમે નહીં નવી ફનયાં શોધી કાઢાડી હોતાં કોઈ બીજી માનો પુત ક રત કે નહીં ?” કોલમબસે એ સવાલનો જવાબ આપ્યો નહીં પણ એક ઈડું હાથમાં લઈ શયલાઓને ચરન કીધી કે તેને ટેબલ ઉપર અધર ઉભું રાખવું. શયલાઓએ ફાંકાં ચારમાં પણ કોઈનું વલયું નહીં. પછી કોલમબસે ઈડાંને ભેરથી ટેબલ ઉપર મારયું અને પછી ટુરેલા ભાગ ઉપર ઈડું ઉભું રહ્યું. આ જોઈ પેશો સવાલ કરનાર જમીનમાં ગરક થઈ ગયો અને ફરી પુછવા ઉભો નહીં કે “કોલમબસ ભાઈ તહમે આ ઈડાંનો ચમતકાર કેમ્પાડત નહીં તો કોઈ બીજી માનો પુત તો કેમ્પાડત કે નહીં ?”

વાતા કરશક ચેન—વાતા કરશક પંચ એટલે હવા ખાલી કરવાનું ચંતર. એ ચંતરનાં સોધથી બહુ ચમતકારો નજરે પડયા છે. એક કામનું વાસણ જેમાંથી ઉપલા ચંતરની મદદથી હવા ખાલી કરી નાખી હોય તેમાં હલકા અને ભારો યદાય એકસરખી ઝડપથી પડે છે. એક ધાતુનો સીક્રિ અને એક મુરઘીનું પીઠ એકજ વખતે ઉપરથી નાખેલાં હલકા આવે છે કેટલાક પરાંછીએ એક ઘડીના પરાંછા હોય છે. સરખ અને દંડકાએ કુલી આવે છે, એક જે કલાક બેઠાસ પડી રહે છે પણ પાછી હવા દાખલ થવાથી તાજગી ધરે છે. ગોક્લ ગાયે દસ કલાક સુધી વગર હવાએ જીવતી અને જલો પાચ દીવસ સુધી જીવતી માલમ પડી છે. કાણુ ચોવીસ કલાક કાઢાડી સકે છે. ગરમ લોહી અને ફુલ ઉકેલે છે અને રેસમનાં કીડાઓ જલદી સેવલુ થેસે છે. ગાડ પાંચ મરી જાય છે અને આતસ છુટાઈ જાય છે. ગંધક અને દારૂગોલો તવાએ છે. ચક્રમક અને તીખુ લોહાડું ઘસાએ આથી હવામાં કાઢાડે તેમ ચીંગારી પાડે છે. લોહાડું મજબની ખાસીએત આનામત રહે છે, કપુર સલગતો નથી અને દારૂ ગોલાની થોડીએક કરચને ખલતા કાચથી સલગાવી હોય તો બાકીની કરચને સલગતી નથી આગીઆ કીડાઓના ચમકાટ નતો રહે છે ઘંટના અવાજ થતો ત્યારે તેથી અને પાણી બંધાઈ જાય છે. એ વગરે બીજા ધણા ચમતકારો એ ચંતરથી થઈ સકે છે.

એક શખસે પોતાનાં હોસતને કહયું કે આજ રાતર મહને સપતામા એમ આવવું કે એક ખીલાને દોઢ લાગાથી માહારે પગ ચીરાઈ ગયો. હોસતે જવાબ દીધો જે “ભાઈ છું જોડા વગર સુતો હશે.”

એક મુરખે કરાવ દીધો કે માહારા ઘોડાને વગર જો રાકે રહેવાને સીખવું અને એમ કરતાં તેને ભુખે મારી નાખ્યો. બહારે ઘોડો મરી ગયો તાહારે તે મોલયો કે “મહને મોટો ટોરો ગયો બહારે મોરાક વગર જીવવા તે ન જીવી સીકી રહેયો તાહારેન તે મરી ગયો.”

એક માતેલો અને તનદોઝમત શખસ એક વઈદને જોઈ પુછામા ભરાઈ ગયો. તેને પુછતાં તેણે જવાબ દીધો કે “આજ એટલાતો દાહડા યમા હું આજરી પડ્યો નથી કે વઈદનાં મોઢાં તરકે જોતા મહને શરમ લાગે છે.

એક સરખ એક લોહાવારની ફુકાંમાં દાખલ થયો અને લોહાડાંની કાણસ ચાવવા લાગો. કાણસ મોલી કે મહુ મુરખ અમરસયકો કાં દાંત ફુપ્પે છે. જે લોખંડને આપ્યે તેને ખાવાને કાં મોતાનાં ફાંકાં મારે છે ?”

વડો ફરો ફેરેલો કે રૂમી લોકો પેટાના ટોલાં મુઆરે કહે; એક માણસ આખાં ટોલાને હાંકી શકે પણ તેઓનાં નાં એકને નહીં.

દીલચીરીની અસર—જુએરીના વીશીનીસ નામનો એક શખસ ઈસ્ટઅંગલથી ગરીક લાશા ચીખી પોતાને વતન જવા વાંહાંમાં મહડકો. તેની પામે ગરીકમાં હાથનાં

લખેલાં બે પુસતકો હતાં જે તેણે ઘણી રાત્રે મેલવવાં હતાં. વાંદાંજી થોડા દાહાડા પછી એક ખડક ઉપર અડડ્યું અને એક પુસતક ખોલાઈ ગયું. આવા ખજાનો ખોલાયાથી તે એટલો તો દીલગીર થઈ ગયો કે એક રાતમાં તેના કાલા ભર ભાલ સફેદ થઈ ગયા.

જ્ઞાની અને અજ્ઞાની—“આન વાલો શખસ તેનાં મરણ પછીથી જાવેદાન છવેછે, ભેદ તેનાં હાડ માંમડાં ન મીનસે મલી જાએછે. પણ અજ્ઞાની પુરૂસ છવતાં છવત સુ વેલાછે. તે માણસોમાં ફરેછે પણ તેની હસતી આલમ પડતી નથી.”

સવીડનનો રાજા બારમો ચારલસ કેહતો હતો કે જે અંગ્રાજીત જાણે નહી તેને અરથો માણસ જાણવો.

૨ મુંજે કુરસાત.

૧. હું તરણુ અક્ષરની એક નામીચી પેલાપથ છું અને જગતમાં હું વસુછું. સુખ અને સંતોષ સદા મારું હૃદયછે. દુરાદે માણસો પોતાના ઉપયોગ સાથે મારા રા ધરમાંથી કાઢાડવા મહુને કોરાડા વટે મારી નખ મી કરેછે, પણ જેમ જેમ તેમનાં કોરાડા પડેછે તેમ તેમ હું નરખસ પકડી તેમને મીઠાસથી ભરું છું. આટલો ઉપકાર કરવા છતાં તેઓ મહુને છોડતા નથી. તેઓ મહુને અગનીમા ભશમ કરેછે તાહારેન મારાંરો પુરતો ઉપયોગ થયો એમ સમજેછે. પવીતરાધની સાથે મારાંર નામ નોડાયછું. મારાંર પુછું કાપી નાખો તો હું ઈશવરની એક પવીતર અખરીશિ ધાઉ છું જે હીજ માણસો પોતાની હેમકાંધીયા ખોલી બેશેછે અને ધન નસીબનાં શખસો ઉપકારથી ભોગવેછે. મારાંર મસતક ઉદાડી નાખો તો એક કમનસીબ પરાણી બનું છું જેને ઘણી મેહનત કરવા છતાં માણસ અતે મુરખખાન કરાવેછે. બોલો તાહારે હવે હું કાણુ છું ?

૨. નીમલા શખદો ઉકલાવો :—

કસરતાબન, ગમીતનરત, લાલાઆરપાર, લખ ચીત, પનરભુર, તલાકશાસર, લકતાક, દા દરતરક.

૩. એક ગરહસથ મરતી વખતે પોતાની અસકિઆ મતનો પોનો ભાગ પોતાનાં કુટુંબને, છઠો ભાગ ધરમ આ તે અને બાકીના ટોપ રૂપીઆ પોતાનાં એક વફાદાર નોકરને આપી ગયો. તાહારે તેની પુછ કેટલી ? અને કેટલા રૂપયા તેનાં કુટુંબને અને કેટલા ધરમ ખાતે જવા નેહ્યે ?

ખાલાસો મઈ વેલાનો.

૧. વખત.

૨. ગળવાં કાતર, ગઈ ગુજરી, પુનર વીવાહ, મેહરા બદાર, વજાદાર, વતનદાર.

૩. કરમ.

નગતની માયા તનવા વિશે—પદ.

છોડો છોડો નગત મન માયા,

નથી કાપમ છડું તન કાપા રે—ટેક.

માયાની જાળમાં ફસી ક્યાં છવડા,

ભલે સ્વર્ગી સુખની છાપારે—છોડો

નથી ભરૂસો આ જીકરે નરતનો,

માયા લગાડી મહી બહુ ફસીયારે—છોડો

માટે માંગજો વૈકુંઠ વાસને,

ભલ અંતરથી નગરાપારે—છોડો

શાસ વીનવે ફરી સર્વ નંનને,

માયા છોડી લગાડો ઈશ તનનેરે—છોડો

કેળવણી વિશે—પદ.

સજાનો ધરો તમો ઉમંગ અંગધી—અંગધી ધરો ઉમંગ, અંગધી ધરો ઉમંગ, અંગધી ધરો રે—ટેક.

કેળવણીથી પામ્યા બહુ જનરે નરા,

કેળવણીતો છેન મૂળ બુદ્ધિનું માયા,

કરી લો તે તણો તમો સજાનો ભાથ,

પામ્યા તેથી બહુ જનો, માન ભારી રે—સજાનો

“તેજ વિના દીપે નહીં કદી પણ દીવો,

પાણી વિના ઉગે નહીં આડ છોડવો,

શુક્રન વિના માટે નહીં કદી પણ નાવો,

માટે કરી ખૂબ ભાળવો, દીલથી જોરે”—સજાનો

થાપાછે પ્રખ્યાત જનો બહુ કેળવણી લઈ,

મોન, મદન, ઉદ્ધ, ભુખ તણરે દઈ,

મેળવીછે જેઓએ અતી શ્રમથી મોટાઈ,

માટે લો સજાનો તમો, શ્રમ અંગધીરે—સજાનો

કોપરનીકસ, કોલંબસ, ગાદીલીવો, મટનબર્ડ,

રહાસ કર્મ કુખ વેકી રહાછે અમર્ગ,

ક્રાંદિલન, કુશ્વચન, વીટની વગર,

થાપાછે પ્રખ્યાત વિશેષ, આમહુને ઉવોગેરે—સજાનો

સખી નસેદજ અને ફરાંમજ વળી,

પ્રોફેસર દાદાભાઈ નામ કહું વળી,

ગરીબ કુળમાં તેઓએ જનરે ધરી,

મેળવીછે કિર્તિ ભલી, બહુન કહેરે—સજાનો

માટે રે સજાનો તમને વધુ તે શું કહું,

લેવો વિશેષ તમો કેળવણી સહું,

એન વ્યાથ રાખે દીલે દારેરે બહુ,

કહુ વિદ્યા વિજ્ઞ જાણવો સજાન, પ્રોહ પશરે—સો

સ્ત્રીઓધ.

પુસ્તક ૧૨ મું.

ડીસેમ્બર ૧૯૬૮

આંક ૧૨ નો.

જુનાં કરજનો નવો રસતો

ધ્યાને

સેરને મલે સવાસેર.

નાટક પાન.

સોદાગર સોહરીઆર. એક જુવાન અમીરજાદા
 નામદાર..... સોહરીના ખીસાને બાર ઝાણ કરતાર પચેય
 કારી સેઠ
 નોશિખાન..... એક ગુણવાર સેવી હોજરીવાલા કોટવાલ અને
 મારાના મોઢા હીખમતી
 કામગાર..... નામદાર સોહરી જખના હાથ
 મેહુનોશ..... ઉમી તોખમતા પછુ કરકા સેઠ અને નામદાર
 સોહરીના બતરીજા
 એકલ લકમે અદમ..... મરનાર નોશિરવાન સમસીદેરખાનનો છોકરો અને
 સોદાગર સોહરીઆરનો કારખારી
 જરજલ..... એક બહીષારો અને પીઠાવાલો
 તહેમુર.....
 પાપક..... } સરખાનુંના કારખારીઓ
 હામાન.....
 મીમ.....
 ખીદાર.....
 મરખાનું..... મરનાર નોશિરવાન સમસીદેરખાનની વધિવા અને
 એકલ લકમે અદમની સાવકી માતા
 ગુલનાર..... નામદાર સેવની જુવાન છોકરી
 મેહુરીજા..... નામદાર પીઠાવાલાની ધણીઆની.
 મેહુતામ..... } સરખાનુંની આકરીઓ
 પીરજન.....
 દારવાનો, દરજી, આકરો કતીઆદી.

પ્રવેશ ૪ થો.

દેખાન ૧ લો—નામદારનું દીવાનખાનું.

નામદાર દાખલ થાયછે

નામદાર—મેં પકડી ! અરે, ઘોરત ! અમીર સાથ
 ગોસ્તેગો કરવી મેલો દઈ પેલા ખવોશ સાથેજ હસતો ! બે

દેરનોશના મેહુરામાં એટલી થું કમાલીઅતછે કે તારા ખા
 વંદેનો ગમ વરીક લુલી ગઈ ! પણ હું થું કરવા બલાપો
 કરું ? એતો માહારે સાચું રસતો મોઢકો વાયમ જે
 એ એના હાથમાં ગઈતો એની દોલત પછી માહારીનછે.

કામગાર દાખલ થાયછે.

કામગાર—સાહેબ કાંઈ ફરમાસ ?

નામદાર—કામગાર ફરમાસ એજ કે એક સારી જ
 વી તક મહેતો પેયાનમાં રાખજે કે માહારા ભાણેજ અમર
 નરા વાત કરે.

સોહરીઆર, ગુલનાર, એકલ, મેહુરનોશ અને

સરખાનું દાખલ થાયછે.

કામગાર—(નામદારને કાનમાં) જીએ કવો હાથે
 હાથ મલેલોછે. તહુમારા ભાણેજનો મુરજતો દીનપર દીન
 ઉગતોજ બપયમ.

સરખાનું—ગાડી તઈયાર કરાવ, નામદાર સેઠ તમે જે
 માહારી અને માહારા ખતી ખોતર મેહુરનોશની, જાન દી
 ને પરોનાખત કીધીછે તેથી હું ઘણી આભારી થઈછું.

નામદાર—નામદાર બાનું તમારા કદમથી માહાર
 થર પવીતર થયુંછે. પણ મેહુરમાંની કરી એક અરજ ગુજ
 રૂ છું કે માહારા ભાણેજને માહારી સાથે એક થોડો વખત
 હાથિયું રહેવા દેવું તમારી પુઠે હું એમને તરત રવાને કરી
 આપીશ.

સરખાનું—સાહેબ તમારી દરખાસત હું કથુલ કરું છું.
 પણ પેયાર મેહુરનોશ વધારે વખત ખોટી રહેતાના; કારણ
 હું થર તમારી રાહા જોતી બેસીસ.

[નામદાર અને મેહુરનોશ થીવાય થપથા વળ કરતાં બપય.

નામદાર—પેયાર મેહુરનોશ આટલા દીવમતી દુગ
 ખતી પછી પાછો માહારો માહા તારી તરફ કેમ ઉભરાએ
 મ તે જાણવાને તું કદાચ ખતી હોશે

મેહુરનોશ—હા સાહેબ.

નામદાર—જાણ તાહારે છોકરા કે હમારા હુમવાદાર
 લોકોનો રવઈએછે કે જારે તેમના દોસતો અને પેસાવંદો
 ગરીબાઈના પાંછીમાં ફૂમી ઉલલાં ઉમકા ખાતા હોય, તારે
 તેમને આસરાનો હાથ આપવો નહી; પણ તેમના મામાં ઉપ
 ર હમારા પગ સુકી તેમને તલીએ દાખવા. જે ખરું કરું

તો એજ રમત હું તારી સાથે રમીશ, પણ હવે હું જેઠું છું કે તું એટલું છતાં તરી શકેય અને તેથી તું હુંને પાછો ઉપર લાવવાનું હું ખતીજી. હું ઘણો મજનું છું કે સરખાંતુ સરખી અમીરજીદી તારા ઉપર આશક પડીછે.

મેહરનોશ—એમાંનું કાંઈ નથી સાહેબ તેતો મારી ઉપર દયા કરો.

નામદાર—તારી ક'ગાલીઅતમાં તુંને જોવા હું ખુશી નથી. હું તુંને એવી રીતે મદદ કરવા માગું છું કે પાચે દાહડે તારો એરત તુંને તોનો મારે નહીં કે તુંને ક'ગાલીઅતમાંથી અમીરપણમાં લાવનાર તે હતી.

મેહરનોશ—(મનમાં) આએતો આપોઆપ ફાંસામાં આવેય વાડું મારી એટલી મેહનત બચી.

નામદાર—તારાં કીમતી કપડાંની પેટી ને ઘરણે પડેલી છે તે હું છોડવી આપું. તારું ને છુટકલ કરજો તે જલદી પતાવ અને તારી આંતુની પાસ એક સાહુકાર દાખલ જા.

મેહરનોશ—મામા કેમ તહુમારો ઉપકાર માનવો તે હું જાણતો નથી.

નામદાર—ફીકર નહીં બચા. કાલ આમદાદ પડતાં તું દસ હજારનો માલેક થયે. કામગાર માહારા ભાજીન સાડું જોડી જિતરાવવાને હુકમ આપ.

મેહરનોશ—કેટલા તેમજો ભુલેય જ્યે મહુને કેટલું કે તારો માંમે કછણ હુપ્યાંનોછે.

નામદાર—મારાં કામથી માહારો તારી તરફનો આ હા બાબત પડશે. માણસો ગમે તે બધે તેની હું દરકાર કરતો નથી.

દયાવ ૨ જો—સોદાગર શેહેરીઆરનું દીવાનખાનું.

શેહેરીઆર અને નામદાર વાત કરતાં મેઠાંછે.

નામદાર—પણ જાણ એ ઉમરાવ કે તાહારાં માંદો સરખા નામ ઉપર એક તલ અરોબર કાઢો દાહ પડનાર નથી. માહારી લ'દગીની ઉમેદમાં ઉમેદ એટલીજ છે કે, માહારી દીકરોને ઉમરાવજીદી કહું, અને તેણીના બેટાને માહારા બોલામાં રખાડું. તાહારો પાછલનો વીચાર કરવાને તું મુતલબ મેહનત ના લેતો કારણ તાહારાં હાથનો મારેલો તોર ઉડે તેથી દસઘણી માહારો જમીનછે, અને તું થાકી હુસ પડે તાંહાંથુથી ન ગણાય એટલા માહારી પાસ સોનાના સીકાંછે.

શેહેરીઆર—તહુમારે હાથે લાઈલાજ યદ પડેલાં કુદો બોની ફાપદાયથી તહુમને દરદ લાગતું નથી ?

નામદાર—નેધાહ કર દરયા માહુલા ખડક ઉપર કે કેમ તેની ઉપર ઉછલતાં મોજઓ શર નમાવી પાછા ઉતરી પડેછે. નેધાહ કર ચંદર ઉપર કે થું દાદ તે તેની ઉપર ભુઅમરાથી ભેંસતાં વડે ઉપર આપેછે. જહારે વીધવાની ક લાવીતથી માહારા કાણ વીધાએય અને લાગાર આખા વ ગરના કુશ'દો માહારા ઉંબરને તેમના આંસુથી ધોય તાહારે હું વીમારમાં બેસું'મ કે માહારી મેટી ઉમરાવજીદી ક યાહુરે થશે એ વીમારના મોડા અમલમાં માહારાં હુઈ પાંને દ'ખ મહુને લાગતો નથી. મોલ તાહારે ઉમરાવ કે માહારી મેટી સાથે તાહારું કાજ હવે નહીં ?

શેહેરીઆર—કરો સંધેન નહીં.

નામદાર—તાહારે બેચેન રહે. આખી આવજનો ધીકાર હું સોસીશ પણ તહુમને માહારાં બચાં હું આનું દમાં જોઈય. [ભયછે]

શેહેરીઆર—અનખ કે પડ્યથી એનો ભાર સાંખેય. [સરખાનું કામજ થાયછે.]

આવો નામવર બાનું. તહુમારે ખૂતર હું ઘણો મ ઘન છું કે તહુમે એટલાં મોડાં આવવાનાં કારણ હુમજાન નામદાર હીપાંથી યકારયા પણ એવા નીતીના પડા આપી ગયા કે તેનો વીમાર કરતાં પણ મહુને લાન આવેછે.

સરખાનું—નીચ માણસો પોતાના યદસાના જોશથી પોતાનું લોહી સમારવાની ઈચ્છાથી ગમે એવી રીતે કરે પણ ઉમરાવના લોહી સાથે તે એટલું મોખું યતાર નથી કે મોખાહુમ મેલાઈ જાય.

શેહેરીઆર—નામવર બાનું એનો અરથ શું ?

સરખાનું—અરથ એકે નામદારની મેટી આ દેશના મોટાના મોટા ઉમરાવ સાથે હાથ જોડે તોપપણ લોકના મોટાડાં તેના બાપની છુતીઆદી ઉપર બંધ રહેનાર નથી, અને સુલનારની નેકી અને ખુબશુરતી કરતાં એટલું અને મેહરનોશના નખલા હાથોમાંથી નામદારે તેમની લ'દગીના છુટી લીધેલા આધાર ઉપર તહુમે વધારે લોખાયા એમ બોલાવા વગર રહેનાર નથી.

શેહેરીઆર—નામવર બાનું એ બાબતોનો મેં સારી પડે, વીમાર કીપોછે અને મહુને એકશર કરવામાં મુતલબ બધ નથી કે નામદારની મેટી સુલનાર સાથે હું પરજુનાર નથી.

સરખાનું—(મનમાં) ઠીકજો. સતાણાનું સોનું. પણ તાહારે નામવર ઉમરાવ શું કરવા તેણીને છુડા વચન થી કોજો ?

શેહેરીઆર—એક સવાલ મહુને હુણવા દમો અને પછી જવાબ આપું. તહુમે, બાઈ, જવણ તહુમારો મેહ સંતનશીન આવ'દના મરણ પછી જોગજુનો પરદો કરશે હ તે તેવણ એકાએક પોતાનું વરત મેલી પાછાં લોકોમાં ને લાય એનો અરથ શું ?

સરખાનું—માહારી નેમ ઘણી નેક છે.

શેહેરીઆર—અને તેમજ માહારી પણ છે. પણ જહારે માહારે મારે તહુમે આટલી કાલજ દખાડેય તાહારે આ ધુંટણ ચંડીએ મેસી હાથ આપું છું તે કબુલ કરો.

સરખાનું—ઠાલી શરમ એ દીલની કગાળાછે. આ માહારો હાથ હું એની સાથે જોડું છું. [વાત કરતાં ભયછે.]

દયાવ ૩ જો—એક રશતો.

મેહરનોશ, કામગાર, અને માંગનારખાનું શેહ.

મેહરનોશ—ભાઈ તું કોણ રે ?

એક માંગનાર—સાહેબ હું તહુમારો ભડીયારો. મારા શોહાદોશો દયા સાહેબપર લેજોછો ને આપોતો મારાં મોઝાત લાકડાં તઈયાર કરું.

મેહરનોશ—કામગાર એને રોકડે થાયકે ચુકવી આપ.

બોલ ભાઈ તું કોણ છે ?

બીજો માંગનાર—સાહેબ હું તમારો દરજી. માહા રા આહાસે રૂપયા જે આપોતા માહારી કુકાત વેચાયછે તે નો ઉગારો કરું. હું છ વરસનું વેપાનતો સાહેબ માંગતો પણ નથી.

મેહુરનોશ—ભાઈ તાહારો આંકડો એવો કે ચાલીસ વરસે તે મુકે તોશી તું હને નહોજછે. કામગાર એનું પતા વળે.

બોલ ભાઈ તું કોણ છે.

તરીજો માંગનાર—સાહેબ હું તહારો સરાફ છું. સાહેબને મુખારફ હાથની લખેલી ૫૦૦ ની ચીઠી અને ૧૦૦ ના વેપાનતો ઉગારી કરવા આપયોછું કે એટલા ન લે તો હવે ઘડપણની હુનગારી છોડી દઉં.

મેહુરનોશ—કામગાર આ સરવે નજાએનું દેવું ને મ તું હને દરસત લાગે તેમ માહારી તરફથી અદા કરને.

[માંગનાય એક અવાજ મેહુરનોશ ખાટે મુજાબીના પાકાર મારતા નયછે]

રોસત કામગાર ! ને પેલી છુપી વાતથી તું મહને વા કેઈ કરવા માંગતો હુતો તે મહને કેહે.

કામગાર—સાહેબ જે નામદાર પોતાના લેહુવાની ચીઠી લખાવવા આવેતો સાફ ના પાડને અને ને તેથી દ સ થણી રકમ તમારી બીલકતમાંથી આઈ ગયોછે તેનો રોક કે પાએકે હસામ માંગને, અને ને ખત તમે એને લખી આપયુછે તે પેદા કરાવને અને પછી નેજે કે તે કોઈ કા ગળછે કે નહી. એ માહારફ માંગને. એ રોશન ચેતારે ના ઉગારવા ! ને તમારા કાકા ઉપર તમારું પેટ ભરવું વેર લેવ ડાવવા ને માહારી ખતની સામેલગીરી નહી કરતો કામ ગારને કુંસી રહે.

મેહુરનોશ—તારી ઉપર માહારો પુર ભરસેછે.

[નયછે]

દેખાય ૪ થો—નામદારનું દીવાનખાનું.

નામદાર, એદલ અને શુભતાર વાત કરેછે.

નામદાર—ને એ ઉગારવની એવીજ ખરજ હોય કે વગણ વખતે કોઈ હાનર થાય નહીતો હું દીલચીરીથી કજી વ કરજું. પેમાર એદલ આ માહારી વીટી દસતુર સોહા રાખને આપને અને મારી બેટીના ચેટ્ટેરીઆર સાથ નેકા ઉપર હું રાહજું એમ તે દાવરની ખાતરી થાય.

એદલ—પણ સાહેબ હજુર તમે હાનર થયો તે મેહુ તર. દસતુરના મનમાં હજાર વસવસા મેદા થાય કે એ વી ટી મારા હાથમાં કેમ આવી હશે.

નામદાર—તું બરાબર કેહેય. લાવ તારે હું એક ચીઠી લખું.

[ચીઠી લખતો બેસેછે.]

એદલ—મેહુરખાન સેક ચીઠીમાં મારા ઉગારવ સદા રતું નામ નજાવતાના. તેવણને કજી અનમમતું થઈ પ ડશે. "આ ચીઠીના લાવનાર સાથે મારી બેટીના નેકા કર રવા હું રાજ છું." એટલુંજ લખેજું હોતો તેવણ વધારે પસંદ કરશે.

નામદાર—એમતો એમ. માહારે કજીવછે.

(મનમાં) પરમનો ઉગારો સુરખ માહારી બેટીને આ દેશની મોટામાં મોટી અખીરબદી મેરો.

[નામદાર ચીઠી આવી નયછે.]

એદલ—હુવા શુખરવા દે માહારી વાહાલો શુભ મા હારા સેકના હકમાં કે તેની સખાવતથી હું તુંને કાલ પડતાં માહારી હકદાર મોરત કહી શકીય.

શુભતાર—તાહારી બંદગીના અવાજ સાથ માહારો નયજો અવાજ પણ ભેજો કર કારણ તાહારા સેકે જે મા હુયું કોતતો ને સહીસલાંતક કાંકે આન હું ઉભીછું તે ને બદલે દામારોલ મોજાઓપર દોલતી નાખી હોત ?

[નયછે]

નામદાર વીમારખાનો વીમારમાં કોમ ઉપર લેટેછે. નામદાર—માહારી નેમ આખર પાર પડી. અ ખીરી અને ઉગારવબદીએ માહારી બેટી ઉપર ભખતાં જા છે હવે નમરે પડેછે. સહ હવે નામદારની ખખર અંતર લેશે. ચોકોની જીભનેતો હવે તાલાંજ વલશે કે રખે કાંઈ બેઅદબી માહારા કાંતપર પડે, અને પછી મેહુરનોશથી પાછો માહારાન કમજાજીમાં. એક રસતે સરખાંતુની દોલ ત તેહના હાથમાં આવી કે બીજે રસતે તે માહારા હાથ મા માલી આપવાની આ હા ! હા ! એટલો હુરખ દી લે ઉપજેછે કે સમાઈ સખતો નથી, કુંતેહ ! કુંતેહ ! કુંતેહ !!!

[સુધી નયછે.]

દેખાય ૫ થો—સરખાંતુના ધરતું દીવાનખાનું.

ચેટ્ટેરીઆર અને સરખાંતુ મેડેલાં વાઘન પડેછે.

ચેટ્ટેરીઆર—મેહુરનાયતો પાર પડયો પણ મરીખ માહારો એદલ હજુર દોલતો રહ્યોછે. પણ નીરાશ થવા ની અમગત થયો. ને પરધાન એમ જાએમ કે સારી પડથ વીના રાનિતું પેટારખાંતુ માહારી નમર આગલ સુવજી પ રેહુછે તે વારેધીયે નજવાં માહુસોના દાવમાં સપડાઈ હાર ખાઈ પડેછે.

સરખાંતુ—નામદારની આંખ ને વીચાવવા તથપાર થાય તેણે સીંદ્ર અને કોહાલોના તરકટથી પેહલાં વાંકે થ વું ભેધએ.

મેહુરનોશ દાખલ થાયછે.

આવો સાહેબ; હવે તહમે નિવા હોવા નેધએ તે વા દેખાએછો.

મેહુરનોશ—અને એવો હું મેશ રહીય, નંહાંયુ થી નંજીય કે મારે સાહે એક ખાંતુએ નિવા ઉપકાર એટલાછે કે તેની નોકરીમાં અરજી એ પણ પુરતો આભાર ગણાય નહી.

સરખાંતુ—મહને એટલેજ દીલથી સંતોશછે કે એક નેક કામમાં મે મદદ આપીછે અને તેનું ફલ નેવા પામીછું. માહારથી નામદારને આપવાને સાધ સંભવાયછે.

મેહુરનોશ—માહારે ખાતર નામદાર ઉગારવ પાસેના મોરડામાં બેસો અને હમને એકલાં રહેવા દેઓ.

[ચેટ્ટેરીઆર નયછે.]

નામદાર—હુમા ! બોલ માહારી બેટી કાંઈકું થું મ પ ધ મઈ ? બોલ નહીતાર તારાં આંખના નેતર હમણા માહા ર મેં મી કાહાકુંય.

કામગાર—સેડ સાણે કાને એટલી ભાંધારણ કરોય ?
નામદાર ગુસાથી ભરેલો કામગારને મારતો મારતો અં
દર દાખલ થાયછે.

નામદાર—બાઈ, રહેઠાણથી મોલો કે ઉમરાવ થોડે
શીઆર અને તેની ઉમરાવજદી, મારી મેટીને, તમે જોઈછો ?

[કરબાનું હાથને નવાશાય બધે બધે
મેટરનોશ ચાલ બચા તરફથી કર. આ બાંતું સાથ તારાં
લગણ ટાંકણે જે નાણાની રકમ વગર બેલે મેં તુંને વ્યાપી
તેની મહુને ગરબ પડીછે. વાસતે જે કાલને કાલ તાહારો
નવો બગીચો માહારે હસતક નહીં કરશેતો જે પોશાકમાં
હમણા ઉભોય તેજ પોશાકમાં જેવમાં ચાંચરા મારવા જવું
પડશે. વાસતે ફરીથી તુંહને કહુંચ કે તાહારે રહું અ
દા કરને.

મેટરનોશ—કાકા ! ભાણેજ જાહારે હવે તરતો થયો
તાહારે પાછો તહમ્મે તેને કુબાહોછો ?

નામદાર—લગણના ધાલી લગણે સારાં લાગે. રં
ગીલી રાતે જે વાત થાય તે દલીદરી દાહાડે કામ લાગે ન
હીં. તાહારો બગીચો મહુને ધરણે ચુક અને ખત ઉપર
તાહારી આરત પાસે સહી મેલાવ. પછી કેહેતો બીજા પાં
ચ પધસા તુંહને વધારે ધીર કે યુમેથી તું પીઠામાં તાહા
રે રોજનું માપટું લીએ.

મેટરનોશ—અને પાછલથી કાટલી આરી લોકને બા
રણે રૂં. એમન કેની ?

નામદાર—હું કાંઈ તે તુંહને પુછવા મેલો નથી.
હુંતો માહારા પધસા માણું છું.

મેટરનોશ—નહીં, પધસા નહીં વ્યાપાય. તહમારું
કાંઈ લખેલું પોતેલું છે ?

પણ સામે હું, હું મેટરનોશ, જે બગીચા માહારી
પાસેથી સદનતર હુઆઈ અને કલાબાજીથી તહમ્મે લીધાછે
તેની ઉંઘારીની કહું છું.

નામદાર—અરે હેમક ! પણ તાહારા હાથનો લખેલો
દસતાવેન નામુકર નયો ! જને નામુકર બચા કે વ્યાપણ
ખાનદાનમાં એક નનમ કેદીનું બી નામ રહે. કામગાર,
રોડ તાબડનોબ અને માહારા ખતનો બાકસ લઈ આવ.

[કામગાર બધે

જાહારે તાહારી મોહારદાર બંદીખાનને બારણે મા
યે હાથ દઈ રહ્યો અને તું પથર સાથે માહું કુટરો. અંદ
ર હાથ મારસે તાહારે તાહારા કાકા સાથે નરનાસંથી વાત
કરશે.

[કામગાર એક બાકસ લાવેછે જે નામદાર ઉંઘાડે
અને એક ખત કાહાડી મેટરનોશને દેખાડેછે.

આએ તુંહને જમીનદોસત કરશે.

મેટરનોશ—કાકા, મનમા મહોરો એકલા જમશે ને
ગરીબ ભાણેજનો ભાગ નહીં કરશે ? અરે જે આંખ ઉંઘા
ડી, જેહમેતો અથમો લગાડી, જુલો કે ખતપર કાંઈની લ
ખેછું ?

નામદાર—(કલવાધને) અરે પાખંડી ચોર ! એ કો
ણ કુતરાએ તહને સીખવશે હશે ? એ દઈત ! એ દેવ !
આ ખત એકદમ કોરું કેમ ? એ જાહુગર મોલ, હમણા
ધારાની રૂંડે તાહારી ગરદન ફાંસામાં ચીપલાછું.

મેટરનોશ—તહમારાં કરમ એવાં હુંડાં કે તહમ
ને બચાવતાં પડેયવીમાની શઘલી દયાનો ભંડાર ખાલી થ
ઈ જાય. [અધે.

નામદાર—કામગાર, કામગાર !

કામગાર—સાહેબ !

નામદાર—એકે બધા સાંખશીતો મરો ગયામ તોય
પણ તાહારા સરખા ચંચલ માણસની જાખશી ઉપર ચ
ધલો વ્યાધાર રહેલોછે. હું તાહારી તાફીક કરતો નથી—
અને તું જાણેય સારીપેકે કે એ જુરી દેવ હું લોકો
માં કેટલી ધીકારું છું—કે મેં તુંહને હંમેશા પરમાણી
ક અને તાહારા સેકનો અપરથ સંભાલતો મેપોછે, અને
તાહારી પણ ખાતરી હોયે કે હું તાહારી ઉપર કેટલો પરા
ણ કાહાડી વ્યાપું છું. તું જે માહારી તરફથી સોગંદ ખા
ય કે એન કોરું કામજ અસલ મેટરનોશની સહી મોહાર
સુધાંતું લખત હવું પણ જમાનાની અસર અને વખતના
અમલમાં લખાણ નીકલી ગયુંછે તો માહારી હકવાનબી જ
મીન માહારા હાપમાં રહે અને આ ચંડાલનો બનાવટી
ઉમેશો દાવો પુલ મલી જાય. કેમ કામગાર ખાંખારીને હા
મોલ. સોગંદ ખાતી વખતે મનમાં કહીએ કે હું સોગંદ
ખાતો નથી તો પછી શીરે દોસ રહેતો નથી.

કામગાર—હું જુઠા સોગંદ ખાઉં ! દાખમાંની પાલ
ઉપર સુતેલો હવે મહુને પચાતાપા કરવાનો વખત રહ્યો
છે ? તા ના, હું કાંઈ ખત પતર જાણતો નથી.

[નાકાચવા માગે.

નામદાર—તાહારે તું મહુને ફસાવશે ? [મારવા નયે.

કામગાર—આંગથી કુર રહે, તાહારાં બધાં કાલાં કર
તુકો તાહારો ભાણેજ ઉંઘાડાં પાડશે અને તાહારો મગરબી
નો કોટ ભોપ બરોબર મેલવી નાખશે.

નામદાર—હા, જે માહારું આગલું કુવત હોયતો
તુંહને સામેસાંધાથી ઉમેરી નાખું, પણ ચંડાલ જાણ
જે કે તુંહને રીયાવવા હજુર હું જીવીસ, અને દરરોજ
તાહારેજ મોહોડે તાહારાં મોહોડતું તેડું મંગાવીશ.

[ચિત્તર ચોહારાચ હાથમા કામગાર લઈ દાખલ થાયછે.

જીનરગ મરદ તહમારા દેખાવમાંજ પુશાખખરીછે.
માહારી બેટીના ઉપર આશા રાખુંચ કે તહમ્મે આસીરવાદ
નાખ્યા હશે.

રોહોરાશબ—હાહ, તહમારી ચીરીને ખાન આપીને.

નામદાર—તાહારે દરે થામો માહારા કુખના વીચા
ર ! હાલની ગમગીની માહારી ઉમરાવજદી બેટીના સુખ
આગલ પગલી નાણુદ થાયછે. હવે ઉડાવો માહારા સતર
તહમારા હાથ અને જુલો કે લકવાથી કેમ તેમો નીચેપું
ડતા નથી

રોહોરીઆર, સરખાનું, જીવનાર અને એદલ દાખલ
થાયછે. [જીવનાર દાહની આવી બાપને કુટણ મંદીએ પડે.

જીવનાર—પેયારા બાપ, પેટેલે તહમારી માફી પછી
તહમારા આસીરવાદ આ માહારો હકવાનબી ભરત
રહે. [મિલને દેખાડે.

નામદાર—ફના, ફના. સેતાન (ચોરાબને) રોજખી,
મોલ એમો પરલુધાં ! મોલ, નહીતર લે આ તાહારો છેલ્લો
દમ. [ચોરાબને ગરદનમાંથી ફરે.

નામદાર—જણ તાહારે છોકરા કે હમારા કુન્યાદાર લોકોનો રવધામિએ કે બરે તેમના દોસતો અને ખેતિવાંદા ગરીબાંઈના પાંચીમાં કુબી છેલ્લાં ઈશ્વર ખાતા હોય, તારે તેમને વ્યાસરાનો હાથ આપવો નહીં; પણ તેમના માથાં ઉપર હમારા પગ મુકી તેમને તથાંમિ દાખવો. ને ખરું કહું

કામગાર—સેડ સાણે કાને એટલી જાંબરાણ કરોય ?
 નામદાર ગુણાધી ભરેયો કામગારને ખારતો ખારતો અમ
 ઢર દાખલ થાયછે.

નામદાર—બાઈ, રેડમજુમરી મેલો કે ઉમરાવ થોડે
 રીખ્યાર અને તેની ઉમરાવજાદી, મારી મેરીને, તમે જોઈછે ?

[સરખાનું હસીને જવાબમાં બેસે]
 મેડરનોશ ચાલ બચા તપાસી કર. આ બાનું સાથ તારાં
 લગણુ યંકણે ને નાણાની રકમ વગર મેલો મેં તુંને આપી
 તેની મહને ગરબ પડીછે. વાસતે જો કાલને કાલ તાહારો
 નવો બગીચો માહારે હસતક નહીં કરશેતો ને પોશાકમાં
 હમણા ઉભેલ તોન પોશાકમાં જેવમાં ચાંચરા મારવા જવું
 પડશે. વાસતે ફરીથી તુંહને કહુંચ કે તાહારું રેણું અ
 દા કરને.

મેડરનોશ—કાકા ! ભાણેજ જાહારે હવે તરતો યથો
 તાહારે પાછો તહમે તેને કુખાડોછો ?

નામદાર—લગણના થોલી લગણે સારાં લાગે, ર
 મીલી રાતે ને વાત થાય તે દલીદરી દાહડે કામ લાગે ન
 હી. તાહારો-બગીચો મહને ઘરેલો યુક અને ખત ઉપર
 તાહારી ઝોરત પાસે સહી મેલાવ. પછી કેહેતો બીજા પાં
 ચ પછસા તુંહને વધારે ધીર કે સુમેધી તું પીંછાંમાં તાહા
 રોનનું માપડું લીએ.

મેડરનોશ—અને પાછલથી કાટલી ઝોરી લોકને બા
 રણે ફરે. એમન કેની ?

નામદાર—હું કાંઈ તે તુંહને પુછવા બેઠો નથી.
 હું તો માહારા પછસા માણું છું.

મેડરનોશ—નહીં, પછસા નહીં અપાય. તહમારું
 કાંઈ લખેલું પોતેલું છે ?

પણ સામે હું, હું મેડરનોશ, ને બગીચા માહારી
 યાસેથી સદનતર હુમાઈ અને કગાબાળથી તહમે લોધાછે
 તેની ઉંઘારી કરું છું.

નામદાર—અરે હેમક ! પણ તાહારા હાથનો લખેલો
 દસ્તાવેજ નાચુકર જયો ! નને નાચુકર બચા કે આપણા
 ખાનદાનમાં એક જનમ કેદીનું બી નામ રહે. કામગાર,
 રોડ તાપડનોજ અને માહારા ખતનો બાકસ લઈ આવ.

[કામગાર બેસે]
 જાહારે તાહારી મોહારદાર બંદીખાનાને બારણે ખા
 યે હાથ દઈ રડશે અને તું પથર સાથે માથું કુટડો અંદ
 ર હાથ મારશે તાહારે તાહારા કાકા સાથે નરખાસથી વાત
 કરશે.

[કામગાર એક બાકસ લાવેછે ને નામદાર ઉંઘાડે
 અને એક ખત કાઢાડી મેડરનોશને દેખાડેછે.
 આમ્મિ તુંહને જામીનદોસત કરશે

મેડરનોશ—કાકા, મનમાં મલીરી એકલા જમશે ને
 ગરીબ ભાણેજનો ભાગ નહીં કરશે ? અરે મે આખ ઉંઘા
 ડી, નાઈએતો મથમે લગાડી, જીવો કે ખતપર કાંઈથી લ
 બેલું છે ?

નામદાર—(ફગલાઈને) અરે પાખડી ચોર ! એ કો
 ય કુતરામ્મિ તહને સીખવેયો હશે ? એ દઈત ! એ દેવ !
 આ ખત એકદમ કોર કેમ ? એ જાહાર મેલ. હમણા
 ધારાની રૂડે તાહારી ગરદન ફાંસમાં ચીપલાડું છું.

મેડરનોશ—તાહારાં કરમ એવાં હુંડાં છે તહમ
 ને બચાવતાં પડ્યેવીખાની શબલી ક્યાનો ભંડાર ખાલી થ
 ઇ બચ.

નામદાર—કામગાર, કામગાર !
 કામગાર—સાહેબ ?

નામદાર—જોકે બધા સાખશીતો મરી ગયામ તોય
 પણ તાહારા સરખા મંચલ માણસની સાખશી ઉપર શ
 કલો આધાર રહેલો. હું તાહારી તુરીક કરતો નથી—
 અને તું જાણેચ સારીપેક કે એ જુરી રેવ હું લોકો
 માં કેટલી ધીકારું છું—કે મેં તુંહને હંમેશાં પરમાણી
 ક અને તાહારા સેકનો અપચ સંભાલતો જોયો, અને
 તાહારી પણ ખાતરી હોય કે હું તાહારી ઉપર કેટલો પચ
 લ કાહાડી આપું છું. તું જો માહારી તરફથી સોગંદ ખા
 ય કે એન કોર કાગલ અપચ મેડરનોશની સહી મોહાર
 સુધાનું લખત હવે પણ જામીનની અપચ અને વખતના
 અખલમાં લખાણ નીકવી ગયું છે તો માહારી હુકવાનથી ન
 મીન માહારા હાથમાં રહે અને આ મંડાલનો બનાવરી
 ઉભેલો દાવો ધુલ મલી બપ. કેમ કામગાર-ખાંખારીને હ
 મેલ. સોગંદ ખાતો વખતે મનમાં કહીએ કે હું સોગંદ
 ખાતો નથી તો પછી શીરે દોસ રહેતો નથી.

કામગાર—હું જાહા સોગંદ ખાઉં ! દાખમાંની પાલ
 ઉપર ચુલેલો હવે મહને પચમાતાપ કરવાનો વખત રહ્યો
 છે ! ના ના, હું કાંઈ ખત પતર જાણતો નથી.

[નાહાલવા મગિછે.

નામદાર—તાહારે તું મહને ફસાવશે ! ખારવા બપ.છે.
 કામગાર—આંગળી દુર રહે; તાહારાં બધાં કાઠાં કર
 તુકો તાહારો ભાણેજ ઉંઘાડાં પાડશે અને તાહારો મગશી
 નો કોટ ભોંપ બરોબર મેલવી નાખશે.

નામદાર—હા, મેં તાહારું આગલું કુવત હોખતો
 તુંહને સાપેસાંધામાંથી ઉમેરી નાખું, પણ મંડાલ જાણ
 ને કે તુંહને રીખાવવા હજુર હું જીવીસ, અને દરોજ
 તાહારેન મોહાડે તાહારાં મોહાડતવું તેડું મંગાવીશ.

[ધ્રુવર શોહોરાન હાથમાં કાગળ લઈ દાખલ થાયછે

જીવજગ મરદ તહમારા દેખાવખાંન પ્રુથખખરીછે.
 માહારી મેરીના ઉપર આશા રાખુંચ કે તહમે આસીરવાદ
 નાખવા હશે.

શોહોરાન—હાહ, તહમારી મીડીને ખાન આપીને,
 નામદાર—તાહારે દરે યાએ માહારા કુખના વીચા
 ર ! હાહની મગમીની માહારી ઉમરાવજાદી મેરીના સુખ
 આગલ પગલી નાણુદ થાયછે હવે ઉડાવો માહારા સતર
 તહમારા હાથ અને જીવો કે લકવાધી કેમ તેએ નીચેપ
 ડાતા નથી.

મેડરનોશ, સરખાનું, શુલનાર અને એદલ દાખલ
 થાયછે. [યુનનાર દોડતી આવી બાપને કુટલુ ન દીએ પડેછે.

ગુલનાર—પેયારા બાપ, પેહેલે તહમારી માહી પછી
 તહમારા આસીરવાદ. આ માહારો હુકવાનથી ભરતો
 રહે.

નામદાર—ફના, ફના. સેતાન (શોરાખને) દોનખી,
 મેલ એએ પરજુયાં ? મેલ, નહીંતર લે આ તાહારો છેલ્લો
 દમ. [શોરાખને અરદનમાંથી ધરે.

શેહુરાખ—(અચરત ધધને) હા; તહારી અરજ સુ
નખ. તહને એમ નહીં લખયું કે “આ મીડીના લાવના
ર સાથે માહારી છોકરીના નેકા કરવાને હું રાહજી?”

નામદાર—(કપાલ કુડીને) હાપ, હાપ! અફસોસ!
હું માહારાં કુતયાંમાં પગલાં એવાં ભરું કે ચોકારી કુતરું પ
ણ માહારે વાસને આધારે કઠાયું જય તે બાજી છોકરાં
એને હાથે કઠાઈ ગયો! ધુલ મલી ગઈ માહારી શલ્લી
આશા! પણ કંઝલ છોકરી હું તાહારો જાન કમન કરું.

[ગુલનાર ભેર ધસેલ પણ ચલ્યા નામદારને પકડી રહેછે.
શેહુરીઆર—વીચાર કર ભલા આદમો કે આખરે
તું આદમનછે, અને કુતયાંમાં સુખનું ને પેણું ફકત પી
વા મલતું નથી. જે તે માથે તેણે કંપનું પણ આખું
નિષ્ક્રિય એ ખુદરતનોજ કાપદોછે.

નામદાર—અરે, મહને બુઝી આલેછે.
વીધવા અને નાવારેસ બાલકનાં આજીવો માહારી
સમીપેરને માહારી બાજીએ અંદર મુઆફક વલગાવેછે. ન
હીતર—અરે આમે કોણ? અરે માહારા હાથ ના બાં
ધો, મહને ફાંસી દેવા લઈ જાયછે. અરે રહેમ, રહેમ, રે
હેમ! અરે કોહોલાંના આલુક માહારી પીઠ ઉપર પડેય!
અરે દોલત! અરે કુતયાં!

[નામદાર મિથધ પડેય અને ચાકરો જાગી જાયછે.
કામગાર—અરે કમખખત તાહારી ફેન તું પોહોતા.
મેરનેશ સેક, એક વખતે મહને એવો હુકમ મલ્યો હતો
કે તહમુને કાસો ધાવી મારી નાખવા. હુકમ ફરમાવેતો ના
મદારનો એવો બાંત લાઈ.

મેરુનોશ—નીકલ લુચા કુતરા; જે પોતાના જીના સે
ક, પછી ગમે એવો નીકલ, તેનેજ કરડોતો, તે નવા સેકને કે
મ મુકે! કાણું કર તાહારું, તાહારી કંગાલ લંદગી સુ
ધાર અને જાણ કે જીલમી બાંતેજ ધરી જાય. કામગાર જાયછે.
ગુલનાર—અરે માહારા ગરીબ પીતા!

એદલ—ના રડ જગરના હાર! ધધવરનું કરેલું કોઈ
ધો ફેવાતું નથી.

શેહુરીઆર—અને તેની લાકડીને અવાજ નથી, કા
રણ જાહરે માલસ ધરમ સુકી ઈશવર વીસાડે તાહારે કર
મ તેને દોનખને હવાલે આપેછે. તાહારા કાકાને, મેરેર
નોશ! તું કામગાર તાહારી નનર સાચું તાજે રાખજે, અ
ને તાહારી પાછલની ચાલ ઉપર ધોર કર કે બદી અને ને
કોના ફલ આડેખત. કહેવાં મલેછે. [યથથ જાયછે.
(સમાપત.)

સોસવાટ અને કોહોલું.

(મીસ ફરીઆરની વાસ્તામાંથી.)

એક દીવસે એક લુખું કોહોલું નદી કાંઠે મછી ઈ
યા ખીજો જે ખોરાક મલે તે લેવા ગયું. હવે એવો
એતેશક બન્યો કે તે નદીમાં એક ચોટું સોસવાટ રે

હવું હવું, જે પણ એટલુંતો લુખું હવું કે કોહોલાંને ધ
ણું પુશીધી પોતાનું બોજન કરતે.

કોહોલાંએ હીયાંથી તીફાં પછાડા મારયા પણ
ખાવાનું કયું જકયું નહી. પછી અંતે જાંહાં પેલું સો
સવાટ પડેલું હવું તાંહાં તે આવી લાગું જાંહાં તેણે એ
ક કરચલું જકપથી રસતો લેલું જોયું. કોહોલું એટલુંતો
લુખું હવું કે તેણે કરચલાંપર તરાપ મારવાને પોતા
નો પંજો ઊભો કીધો પણ તે પંજો કમનસીબે સોસ
વાટ પોતાના ચોહોલામાં જટ પકડી લીધો. કોહોલું
વીચાર કરવા લાગું કે સોસવાટના હાથમાંતો સપડાયું
અને જે પલ જાયચ તેમાં તે મહને પાણીમાં તાણી લ
ઈ મારી નાખશે. પણ હવે તાલ એ કરવી કે એને
લખાવેલો કે એણે સુક કરીછે. પછી કોહોલાં કાકા દી
લમાંતો ચરચર કુજે પણ હસમુખે ચોહોડે બોલયા કે
“અરે ચતુર સોસવાટ! કહેલો કાખેલ કે માહારો પંજો
પકડતાં ચોહોલાંમાં ખર્યાંની સોરી લઈ બેઠેછે.” સોસ
વાટ ખરુંની ઝાડીમાં એટલેતો ધંકાઈ અમલો હતેડેડે
તેને કયું દખાતું ન હતું તેથી તેને મનસે વીચાર કી
ધો જે વાત ખરી; ધારણ તાંહાંલગી કોહોલું આટલું
હસીને બોલે નહી. તેથી સોસવાટે કોહોલાંનો પંજો
કોડી લીધો અને કોહોલું છુટું થયું.

કોહોલું જેમ દોડાય તેમ દોડ્યું અને જુમ મા
રવું ગયું કે “અરે ચતુર સોસવાટ. એમજ તે મા
હારો ચેકાર મેલ્યો.” સોસવાટ ચીરડાઈ ગયો પણ
ખાજ તેના હાથમાંથી ગઈ હતી. ખીજે દાહડે કો
હોલું પાછું નદી કાંઠે આયું પણ સોસવાટની તેને ઘણી
દેહશત હતી તેથી બોલયું કે “જાહારે હું ખોરાક ચો
ધવા નીકલુંચ તાહારે કાદખમાંથી કરચલાંએને ચી
માંતો જોડીચ. પછી તેમને પકડી એક ભુક ગલી
જાંહીચ. કહેલી મજાહ પડે જો એક હમણા દખાય.”

સોસવાટ કાદવની તલે ધંકાયેલો હતો તેણે આ
બોલો સાંભળ્યા. તેથી તેણે વીચાર કીધો કે “જે હું
કાદખમાંથી માહારી નાખની રીચકી ખાહર કાહોલુંતો
કોહોલું મહને કરચલું જાણી પંજો મારશે તેવોજ
હું એને પકડી લઈ હોઈયાં કરી જવસ. હા! હા!”

પણ જેવી સોસવાટના નાખની રીચકી કોહોલાં
એ જોઈ તેહું તે બોલી કીકયું કે “આ હા લેચત! ત
હમેતો હીપો દેણું. ચાલ ખા ખીજેકાંઈ જઈય તાંહાં કરચ
લાં મલશે.” પછી કોહોલાંએ ખીજગમ જઈ પોતાનો ખો

રાક મેલવયો. ખીલવાર હાથથી તક ખોલવી બાણી સોસવાટ ઘણી રીસે ભરાયો અને ઠરાવ કીધો કે હવે કોહાલાને જવા દેવું નહીં.

પછી ખીજે ઘણાંડે સોસવાટ નદી કાંઠે ભરાઈ બેઠો કે જેવું કોહાલું આવે કે તેને પકડું. હવે કોહાલાંએ અગમચેતી કરી હતી કે આજે નદી કાંઠે જવું નહીં કારણ સોસવાટના હાથમાં આવો જઈશ, પણ ખો રાક વગરતો ચાલે નહીં તેથી જવાનાતો ઠરાવ કીધો. પણ કાંઠાની થોડુંક દુર ઊંચું રહી તે ખોલયું કે “આજે બધાં કરચલાં કાંડાં ગયાં ? એકબી દેખાતું નથી અને ભુખતો જમી લાગીછે. જાહે કરચલાં તરેય તારે પરપર પરપર પરપોટા ફૂટ્યા વગર રહેતા નથી.” આ શાંભલી સોસવાટે વીચાર્યું કે “હું પરપોટા શેડું તો તે લલચાઈને મહને કરચલું બાણશે. પણ તેના નાખ પરમાણે તેણે ઈટલાતો કુંશરા માર્યા. કે રોહજવારમાં આસપાસનું પાંછો શીણ શીણ થઈ ગયું. કોહાલું એ જોઈને ખોલયું કે “જીવતા રહેજે સોસવાટ. મહને ખખર હાત કે તહુમો હીયાં પધાર્યાછો તો હું હીયાં આવવાને તજી લેતજ નહીં. વાડું ગરીબને ચાહોછો એજ ગણીમત.”

એમ કહી કોહાલું વલી ખીલ ખોલકુએ નાહકું. સોસવાટને એથી બહુ કરોધ ઊપજ્યો. કોહાલાં સર ખું નાનું પરાંણી તેની અકલ વેચે એ ખેમાલથી તેને ઘણો ખેદ થયો. સોસવાટ કસમ લઈ ખોલયો કે હવે હું એને શવવા દેવું નહીં. ખીજે દીવસે તે નદી કાંઠે પાછો કોહાલાંની રાહ જોતો બેઠો, પણ કોહાલું તે દીવસે આવ્યું નહીં. કારણ તેણે વીચાર કીધો કે હવે નદી કાંઠે જવામાં અરથ નહીં. ઈઈખી વખતે ઘવ પડનાં સોસવાટના હાથમાં સેકાર પડીશ તો માહિરો વાહાલી કોહાલીની તરફ જોનાર કાઈ નથી, માટે હવેતો જંગલમાં સુકાં અંજીર પર ગુન્જરો કરવામાં ડાહ્યપણછે.

સોસવાટને માલમ પડ્યું કે કોહાલું જંગલમાં સુકાં અંજીર વીણીછે તેથી તેને તાંડાં સપડાવવાનો વીચાર કીધો. તે અંજીરના ઝાડ આગલ ગયો અને નીચે જે અંજીર પડેલાં હતાં તેના ઢગ કરી તેની જોડે ભરાઈ કોહાલાંની રાહ જોતો બેઠો, પણ કોહાલું આંધી અંજીરનો ઢગ જોઈ ચેતી ગયું કે માહિરા સોસવાટ મીતરના કીસલા જેવું કાંઈ લાગેછે. તેથી તપાસ કરવા તે દુરથી ખોલયું કે “ઝાડ પરથી જે અંજીર તાનું

પડે અને પવનથી હીયાં તપાં ઊડે તે અંજીર મહને ખાવા ગમેછે. સામેનો ઢગ થંબ પડેલોછે માટે એ અંજીર ચારાં નહીં અને હું તેમને ખાંજી પણ નહીં.” આ સંખુંનો સાંભલી સુરખ સોસવાટે કુંશરા માર્યા અને કુંશરાની નહીં ગગડે તેટલાં દુર તેના ત્રણ ત્રણ અંજીર ગગડ્યાં. આઃરુજ જોઈ કોહાલું ખોલયું કે “એ સોસવાટ ભાઈ તાહારા ફેટ્યા ઊપકાર ગણું ? આ ઢગમાં તું હાઈશ એમ મેં જરા ધાર્યું નહીં.” આ જોઈ સોસવાટ ખુંનપર આવી ગયો અને તે કોહાલાંની પાછવ દોડ્યો પણ કોહાલું તેને ખાર ગાળી મેલી નીકલી ગયું.

પછી સોસવાટ કાકીને કોહાલું પડ્યો અને મન સાથે ખોલયો કે “હવે જોઈ ખીલવાર એ કેમ મહને હાથ તાલી આપી નામયઃ હું એને દેખાડવા માયું મ કે એ વીચારેય તેટલો હું સુરખ નથી.” પછી ખીલ સહવારે ખરી ખામદાદ તે કોહાલાંનું ઘર જે પાહાડના એક ગુશમાં હતું તાંડાં કોહાલાં કોહાલીની ગેરફાળીમાં ભરાઈ બેઠો અને કોહાલું કહેવું સવાદ આપસે તેનું મોહો મલકાવા લાગે; પણ કોહાલું ઘર. પાછું ફરતો તેનું મન તરકયું કે આજે કાંઈ ચમતકાર લાગેછે કારણ કોહાલી થોતાની સહીને તાંડાં રહીછે અને એક મોટું પરાણી પમાર થયું હોય તેમ જમીન ઊપર પગલાં દીડેછે અને ખારણાની માનુથી કોઈના ધસારાથી માટી ધસી પડીછે. હું કદી અંદર જઈસ નહીં જાંહાંથી ખીલસ કે શધલું સમાધાનછે. એવો વીચાર કરી તે ખોલયું કે “એ અલી કોહાલી, એ ખાપડી કોહાલી ? રોજ આપું છું તાહારે તું શાધ દીએછે અને આજ નથી દેતી તે શુંછે ? તું શાધ નહીં આલીશતો આ ઘરખાર તણ હું ચાલ્યો જાંહાં છું.”

સોસવાટે આ ખોલો શાંભલી જોરતના જેવો થી મો ચવાજ કાઢડી કહ્યું કે “વાહલા કોહાલા આવરે.” કોહાલું ચમક્યું અને વીચાર કરવા બેઠું કે જો આજ સોસવાટને મારી નહીં નાખયોતો કાઈ દીને ને માહિરો જનાલેશે. વાશને તે ખોલયું કે “પચારી મોહારદાર થોડાં લાકડાં લેવા જાંહાં છું, તે લઈ હમણા તાહારો આગલ આવીશ.” સોસવાટ આ ખખર શાંભલી નામવા ને કુદવા લાગે પણ થોડીક વારમાં કોહાલાંએ લાકડાંના ભાડને ભાડા લાવી ઘરના મોહાડાં આગલ નાખ્યા. પછી તે લાકડાંએ તેણે સહગાવ્યાં અને એક

લાંબી લાકડી વડે અંગારા અંદર ધકેલ્યા. કુંવા થી શ્રેયવાદ અંદર પુનઃ મારવા બેઠો અને કોણે હુરખમાં હુરખમાં પાણીર હડે તે નાચે. શોણવાર માં શ્રેયવાદ ખલી ભશમ થયો અને કોણે સુખેથી નદી કાંઠેની માછલી શોધવા ગયું.

જીવન ગણીત શાસ્ત્રીઓ.

હવે જણાવ્યું છે કે અમેરીકાના ઇંડીઅન લોકો હિસાબની ગણતરી કરવામાં ઘણાં ચાલાક હોય છે—ઘણીજી અમેરીકામાં પીર નામના દેશના રહેવાશીઓ ઘણીના દાણાથી હિસાબ કરે છે, પણ તેઓ એ કામમાં હવાતો ચાલાક હોય છે, કે યુરોપીઅન અને બીજા લોકો જેવા કેરવેલા કાચદાથી હિસાબ કરે છે તેઓને હાથી યુ કોં; પણ જુદાં જુદાં દેશની અંદર કોણેકી પ્રદરતથીજ હિસાબ કરવાની બાબદમાં હવાતો ચાલાક માલમ પડે છે, કે તેઓએ નાહુનપણમાં પોતાની ચાલાકીના જે નમુના ખતાવીઆ છે તે ખચીત અચરતી કીયબવનારા છે.

‘અચારજ’ બીડર નામનો એક શખસ હતો, જે ગણતરી કરવામાં પ્રદરતથીજ ઘણો ચાલાક હતો. ઘણી નાહીની વચમાં, કોઈથી કળવણી લીધા વગર, અને પૈનશીલ, ક્ષમ અથવા બીજાં કાંઈથી લખવાના હોઈઆરની મદદ વગર પણ માતર મનશક્તીથીજ, એ શખસ ઘણાજ ગુચવણ ભરેલા હિસાબ તકકામાં કરતો હતો. લોકો તેની ચાલાકીની તપાસ કરવાને માટે તેને જોવા જતાં હતાં, અને ઘણા ગુચવણ ભરેલા શવાલો પુછતાં હતાં. આ સવાલોનો ઘણીજ જહડપ થી શોણ વખતમાં તે ખરા જવાબ આપતો હતો.

આવોજ એક બીજો શખસ ખસ્ટન નામનો હતો. તે એક વગર કળવાયલો બેઠુત હતો, અને તેને લખતાં વાંચતાં મુદ્દ આવાડું નોતું—લખવા વગર, માતર મનનીજ શક્તીથી તે પણ, કાંઈથી ગણતરી શેરૂ જવામાં કરતો. એક વખત તેને પુછવામાં આવ્યું કે, એક ગાડીનું પછીનું જેનો ઘેરાલો ૧૮ ફીટ છે, તે ૨૦૪ મર્લ જવામાં ફેરફારી વખત થશે. શોડી મીનીટમાં તેણે જવાબ આપીઓ કે, ૫૬૮૪૦ વખત. વહી તેને શરીથી પુછીયું, કે એવું ધારીએ કે એક સેકન્ડની અંદર અવાજ ૧૧૪૨ ફીટ થોડે, તે એક ટોપ

નો અવાજ પાંચ મર્લ દુર સંભલાવાને ફેરવો વખત લાગવો જોઈએ ? તેણે જવાબ આપીઓ કે, ૨૨ સેકન્ડ, સાત-તરતીઆસ, અને ૪૬ વધે. વહી જોડે ઘણા શોણ વખતની અંદર કોઈથી હિસાબ આ શખસ કરતો, તેપણ અમાયબ જેવું છે કે કળવણી નહી મલવાને લીધે, તે ઘણીજ લાંબી રીતે કરતો હતો. જો એક રકમને ૧૦૦ એ તે ગુંણતો, તે પેરલાં વીસે અને ૧૦૦ વીસે, એવી રીતે તે ગુંણતો હતો. હવે તે રકમની પછવાડે બે મીડાં મુકીઆથી. ૧૦૦ એ ગુંણઈ બજે એવો કાચલો જો તેને માલમ હતો તો, કોઈથી હિસાબ તે ઘણો શેરૂલાઈથી કરી શકતો.

અમેરીકાના યુનાઈટેડ ઈસ્ટેટ્સમાં, સન ૧૮૦૪ માં, ઝેરા કોલમ્બરન નામનો એક શખસ જનમીઓ હતો. ૬ વરસનો હતો, તારે એક દાહાડે કોઈના શીખ લીઓ વગર તે મોહોડે આંક ભણતો હતો. તેના બાપે આ શાંખલીગી, અને ઘણો અચરત થયો. પછી તેને પુછીયું કે ૯૭ ને ૧૨ એ ગુંણીએતો થું આજેજ આ સવાલનો તે છોકરાએ તરતજ જવાબ આપીઓ કે, ૧૨૬૧. તરણ ચાર આંકરાના ગુણાકાર આ છોકરો મોહોડેથી તરત કરી આપતો. સન ૧૮૧૨ માં, ઝેરાને વેલાતમાં દેખાડવા લાવીઆ. તેને તાંડાં ઘણા સવાલો પુછ્યા, તેના જવાબ દેવામાં તેણે એટલીતો ઝડપ ખતલાવી, કે જે શખસ તે જવાબ કીતારી લેતો હતો તેને કીતારવાને પુરતો વખત નહી મલવાથી ઝેરા તે તેણે જરા આસતેથી જવાબ દેવાને અરજ કીધી.

લનડનમાં, લીલીસરમ નામની એક બહેર જગમાં, ખાસલ નામના એક ૧૨ વરસની વયના છોકરાએ, સન ૧૮૨૯ માં ફેરફાર અબજેજ જેવી ગણતરી કરી દેખાડી હતી. નમાશગીરોમાં, તારીખ વારના, ગણીતના, તારાઓની ચાલના, અને તરેહવાર બીજી ગણતરીઓના ક્રીક, પાંચ મોટાં કાગજની કીપર ખારીક રીતે છપેલા વેરૂંચવામાં આવીઆં હતાં; અને કોઈથી શખસને તે છોકરાને તેમાંથી ગમે તેવો ખારી સવાલ પુછવાની છુટ આપી હતી. અને દરેક સવાલનો આ અબજેજ જેવા છોકરાએ ખરો જવાબ વાલીઓ હતો.

આચરલાંક હોરની અંદર, એક સરકારી ખાતાંયા ફેરફાર છોકરાઓને ગણતરી કરવાને રાખેલા હતા, તેમાં આવેકબાંનડર વીન નામનો એક આંક વર

શિના છેકરો હોતા. તે જગીઆઓની માપણી અજાણ્ય જેવી ઝડપ અને શેઠલાઈથી કરતો હતો. એક મીનીટથીની ઓછા વખતની અંદર, તે એક જગીઆ માપણી કોઈથી આકારમાં, જેવાકે, રૂડ, થોલ, ઈતીઆ દીમાં મેલી શકતો હતો. આવીજ રીતની ગણતરી કરવાને કોઈથી મોટા શીખેલા ગણીત શાસ્ત્રીને, નજદીક એક કલાક જોઈએ.

ગાડીઓ.

હું કહેવામાં આવે છે કે ગાડીઓની પેહેલી શાધ યુરપમાં હંગરી દેશના “કેટ” નામના કચ્છામાં થઈ હતી અને ગાડીમાં જે પેહેલો શખસ બેઠો તે હંગરીનો રાજા મથાયા કોરવીનસ હતા; પણ કોરવીનસ પંદરમી સદીમાં થઈ ગયો તેની અગાધી ૧૯૨૪ માં ફ્રાંસના રાજા શીલીપ લેખેલે હુકમનાયું કાઢી હતું કે ઓરતોએ ગાડીને ઊપયોગ કરવો નહીં. એ ઊપરથી માલમ પડે છે કે હંગરીમાં ગાડીના બાંધકામ માં માતર સુધારો થયો હશે.

યુરપમાં ગાડીઓ ફરવા લાગી તેની અગાધી હોં દુસતાનમાં હતી એમ નીસચય લાગે છે, કારણ હોંદુના અસલી કવીઓના પુસ્તકોમાં ગાડીઓ વીસે કહ્યું છે. એ સીઆખંડની ઓરતો જેવાને ચાતાનો મોઢેરો દેખાડવાને અસલથીજ મના છે તેઓ ગાડીમાં બેસી ફરતાં હતાં તે ઈતીહાસ ઊપરથી જણાય છે.

અસલી રૂમીઓમાં ગાડીને ખપ એટલો વધારો હતો કે કાર્ડસ્ટનની બે સદી અગાધી રૂમમાં એવો ધારો બાંધ્યો હતો કે રૂમની એક માઇલની હદ અંદર ઓરતોએ ગાડી વાપરવી નહીં. વીસ વરસ એ ધારો ટક્યા પછી પાછો કાઢી નાખવામાં આવીયો. હરકયુ સેનીઅમ શેઠર જે ધરતીકંપથી ઘણા વરસોની વાત ઊપર ગરક ગયેલો હતું તેને જોદ્દાં કેટલાંક ગાડીના ચીતરો મલ્યાં છે, પણ રૂમ જંગલો લોકોને હાથ ગયા પછી ગાડી નીકલી ગઈ.

ઈંગ્લંડમાં ગાડી પેહેલવેહેલી દાખલ થઈ તેવી વાપડવાને લોકોને સરમ ભરેલું લાગતું; આજરો માણસ તેમાં બેસી ફરતાં હતાં અને સાળાં માણસોને બેસવાને હકકું ગણાવું હતું. પણ જ્યારે એક નવી ચીજ દાખલ થાય તો તે જોજ પરમાંજો લોકોને નવાઈ જે

વું લાગે છે; જ્યારે ઈંગ્લંડમાં છતરી દાખલ થઈ તારે તેમને માતર ઓરત લોકોજ વાપરતાં હતાં અને જેઓ પાછલથી છતરી વગર ખાહુર નીકલવાને દરૂઝત ન ધારતાં હતાં, તેઓ આગલ જેવો છતરી ઓડી નીકલતાં તેમને બેઆખરૂ કરતાં હતા.

૧૫ મી સદીમાં યુરપમાં ગાડીઓ બેસી ફરવાને માટે નહીં પણ લગન ઈઆને પ્રુથાક્ષીને દીવસે લખકા દાખલ વાપરવામાં આવતી હતી. ૧૪૧૩ માં ઇંગ્લેન્ડના ચેનચુઆ શેઠરમાં તરીવેસાઈ નામનો એલચી ગાડીમાં દાખલ થયો હતો તે વેલા ભારી ધુંમધામ થઈ હતી જેવી તવારીખમાં મોઢે છે. ઈંગ્લંડમાં પેહેલવેહેલી છતર સાથની ગાડી ૧૫૫૫ માં અરલ આફરતલંડ નામના ઊમરાવ કાજ વાલ્ડર રાઈપન નામના એક સુધારે બનાવી હતી. વલી ઈંગ્લંડની રાણી ઈલીઝાબેથ જરે ઇસપેનીઅરડોના હુમલાની વકી ભરચટ થઈ અને સેંટપાલના દેવલમાં ઇસવરની પરારમના કરવા મઈ તયારે એક ખીજ છતર વાલી ગાડી તેણીને માટે બનાવવામાં આવી હતી. એ ગાડી તખતના જેવા આકારની હતી અને ઊપર રાંણીનું તાજ પાડેલું હતું. ૧૬૦૦ ના સાલમાં ઈંગ્લંડના રૂસીઆ ખાતાના એલચીને માટે છતરની આઠ ગાડીઓ તયાર થઈ. ઈંગ્લંડનો રાજા પેહેલો જેમસ તખતે આવેલો તેનો ફ્રાંસનો એલચી ૩૦ છતરીની ગાડીઓ લઈ મુઆરકબાદી આપવા આવેલો. એ દેખાવ જોવાને લખો માણસોની ઠકમલી હતી, એટલી છતરવાલી ગાડીઓની નવાઈ હતી. પણ હાલનું કમાનનું બલદનું ગાડું રાંણી ઈલીઝાબેથની પાદશાહી ગાડી કરતાં કોઈ દસ હીરે સરસ ગણાય. આગલ ઈંગ્લંડમાં રસતા પણ ખરાબ હતા તેથી શારી ગાડીઓ વાપરવામાં કોઈને કીતેજન થતું ન હતું. હું કહે છે કે ખરાબ રસતાઓને લીધે રાંણીઓ અને ખાદશાહી ખાંદાંનની ઓરતો કોઈ સવારની પુઠે ઘોડા ઊપર બેસતાં હતાં.

મઘીમારોની કુંપની.

ઈંગ્લંડમાં જુદા જુદા ધંધાદારીઓની જુદી જુદી કુંપનીઓ હોય છે, અને એ કુંપનીઓને પાદશાહી ચારટર ઈઆને પરવાનો હોય છે. એ પરવાનાની રૂબે તેમના ધંધામાં તેમને કેટલાએક હકી મલે છે. ઈંગ્લં

કની મછીમારોની કુંપની હજી વગવાલી ગણાએ છે અને તે આગલ બે જુદી કુંપનીઓ હતી તે મેલવણીથી થઈ છે. ઇંગલંડના રાજા ૬ ઠા હેનરીના વખતમાં ૧૪૨૩ ના શાલમાં ઊપલી ખેતીની એકને પરવાનો મલ્યો હતો. એ કુંપની ખારી માછલી વેચનાર કુંપની ને નામે એલખાતી હતી બીજી કુંપનીને ૧૫૦૯ ના શાલમાં ઇંગલંડનો રાજા સાતમાં હેનરીએ પરવાનો આપ્યો હતો. અશવના વખતમાં ઇંગલંડમાં તે વખતની વસતીને આજની શાયે સરખાવતાં મછીનો ઘણો બેહુદ ખપ હતો અને તેનું હમે ગયા આંકમાં કાઢ માછલીની બાબદમાં સમજાવ્યું તેમ ગેશ ખાવાની બંધીને લીધે હતું. કૈથેલીક ધરમના કાર્તુન મુજબ વરસમાં ઘણા ઘણા જુદે જુદે વખતે અપવાશ કરવો પડતો હતો અને લોકો સુકી માછલી ઊપર તે ઘણાકાઓમાં ગુજારો કરતા હતા. ઊપલી એ કુંપનીઓ હસતીમાં આવી એજ તે વખતના મછીના ખપની શાહદત બસ છે. તાજી મછી ઇંગલંડના ખપ મુજબ ઝાઝી મલી આવતી નથી અને સુકી માછલી તેથી બીજાં બીજાં દેશનાં બંદરોથી લાવવામાં થાયે વેપાર ચાલતો હતો. ઈલી બાપેય રાંછીના રાજામાં એક અબએબ ધારો પશોર થયો કે કાંઈએ પણ ખુશ અને શનેહીના દીવચો ઊપર ગેશ ખાવું નહીં અને જે ખાએ તેણે દરેક ગુનાના ૩૦ રૂપીઆ દંડ ભરવો. આજરી માંણસો અને જે વે ગેશ ખાવાના ખાસ પરવાના લે તેઓ એ ધારામાં થી બાદ થયા હતા. અમીરોને આશરે ૧૩૫ રૂપીઆ અને નાઈઝ અને તેમની બાંનુઓને આશરે ૭ રૂપીઆ અને બીજા શાલુ સખસોને આશરે ૩ રૂપીઆ પરવાના મલતા હતા, પણ એ પરવાના વાલાઓથી પણ ઊપલા ઘણાકાઓ ઊપર ગાપનું ગેશ ખાવું નહું અને વલી હેવું પણ કાએલથી ઠરાવ્યું હતું કે જે પુરસ લોકોને જાહેર ઈયાને ખાનગી રીતે સમજાવે કે ગેશ એ માણસની હંદગીને અગતનું છે તે લોકોમાં ખોટી ખબર ફેલાવવાનાં અનીયાયસર તકરીરવાર થાએ. વલી તાર પછી એજ રાંછીના કાએલ મુજબ ખુધવારે ગેશ ખાવાને શધલાંને પાછી પરવાનગી મલી હતી; વલી લેનરના અપવાસના દીવચો ઊપર પણ ગેશ ખાવાને ઊપલા માફક બંધી હતી. એ ધારો કાઢાકવાની મતલબ એ હતી કે મછીમારો અને ખલાસીઓ ને કીતેજન આપવું, મછીના બંદરોનો વેપાર વધાર

વે, અને ઈંગલંડમાં પશુઓનો થાયે બંચાવ કરવો. પછી ૧૫૨૬ નાં શાલમાં ઊપલી બેહુ કુંપનીઓ જોડવામાં આવી જે આજ સુધી હઈઆત છે. એ કુંપની કાપડીઓની કુંપની કરતાં કીતરતી અને થોનીઓથી ચડતી ગણવામાં આવે છે.

૧૭૫૦ માં તીજ ભરજ રાજાના વડા છેકરા પરીનસ એફ વેલસને એ કુંપનીના મીજસતીના હક મલ્યો અને હાલની આપણી બખતાવર માહારાણી લોકેરીઓનો રાજ કુંવર પરીનસ એફ વેલસ પણ એ કુંપનીના હક ભોગવે છે, એ કુંપની એક વેલા એટલી વગવાલી હતી કે ચોવીસ વરસના અરસામાં તેમના છ સભાસદ લંડનના વડા થેરીશને ઓથો મેલવી ગયા, પણ જાન આવ નોરથ મપરન નામનો એક સરીફ જે કાપડીઓની કુંપનીનો સભાસદ હતો તેણે મછીમારોની કુંપનીની જાહેજલાલી તોડી અને થોલાનો વગ ચલાવી તેણે બીજા તરાહેત સખસોને માછલી વેચવાના પરવાના અપાવીયા; એથી એ કુંપનીની સત્તા તુડી અને વલી હેવું પણ ઠરાવીયું કે રીશે એ કુંપનીના કોઈ સભાસદને વડા થેરીશની જગા મલે નહી. એ કુંપનીની એક થોડી થુંદર અને રોણકદાર ઈમારત ટેમસ નદી કાંઠે ઊભી છે. એ ઈમારતના નીચલા મજલામાં પુસકલ ભોંયરાં અને દુકાનો છે અને ઊપલા મજલા ઊપર કુંપનીની હાઈસ છે.

તુરકીનો સુલતાન બીજો મહમદ.

તુરકીનો સુલતાન બીજો મહમદ જે થોડા મહમદને તારે તવારીખમાં એલખાય છે, તે એદરીઆ મેપલમાં ૧૪૨૦ ના શાલમાં જનમીયો હતો. મહમદનો બાપ બીજો અયુરાય થોતાની ખુશીથી તખત છેડી ગયો તેથી મહમદ ૧૩ વરસની હુકી ઊભરે ગાદીએ આવીયો, પણ ૧૪૪૪ માં હંગરીના રાજાએ તુરકીને ધુભવીયું તેથી અયુરાય પાછો હાકમીએ આવ્યો અને સમાધાની કરી પાછો મહમદને પાદશાહી સોંપી ગયો; પણ ચાર મહીના પછી અયુરાયને પાછું માલમ પડ્યું કે ચોનેર ખરીસતી પાદશાહો ભમતા રહે છે અને મહમદના હાથ રાજની લગામ પકડવાને હજી લાએક નથી તેથી તે પાછો એકવાર ગાદીએ આવ્યો અને ૧૪૫૧ માં તે મરણ પામીયો તાંહાંસુધી

રાજ કીધું. બેહુ વખતે મહમદે વગર બરબરકે પેતાના બાપને રાજપાટ સોંપીયું પણ જે પરધાનોએ નેના બાપને એ પગલુ બરવાને કોસકોરીઓ હોતો તેઓ ઊપર તેણે હંમેશાં દાંત રાખીયો.

મહમદે પેતાની નવી કારકીરદી કંટલાંચેક ઘાટકીપણથી સોડી કીધી. પેતાના રાજમાંથી તમામ કાંટા સાફ કરવાને બાહ્યને તેણે પેતાના નાહતા બાઈને મારી નાખાવીયો, જેને મરનાર સુલતાન અશુરાયે પેતાને મરતે દેએ તેના બાઈની પનાહમાં સોંપીયો હતો; અને તેને છેકરાની માતૃ રૂદન બંધ પાડવાને જે જલાદે તેને કતલ કીધો હતો તેને તેણીના વેરને સવાધીન કીધો.

મહમદે આવતાંને વાર ગરીક સેનશાહ કીનસટનસાઈન સાથે શલાહ કીધી અને મહમદનો કાંકી ઓરકાન જે પેતાના જીવની સલામતીને સાડી કીનસટનદીનોપલ જે ઊપલા સેનશાહના હાથમાં હતું તાંહાં ભરાઈને બેઠો હતો, તેનો સઘલો ખરચ આપવાને કયુલક થું; પણ હુવી શરતે કે કીનસટનસાઈને ઓરકાનને પેતાના કબજામાં રાખ્યો. પણ થોડા માસમાં કીનસટનસાઈને મહમદને પેગાંમ મોકલીયો કે જો બરાબર ઓરકાનને ખરચ વું નહીં ચોકલશે તો હું ઓરકાનને કુચો કરીશ. આ માગણીથી થુલતાંને લડાઈની ચીંતગારી સભાગાવવાને બાંહાંનું મલથું; એ બાંહાંનું જો નહીં મલતે તો કઇ બીજે બાંહાંને મહમદ છેરતી સોધ તે કારણ કીનસટનદીનોપલ જીતી લઈ યુરપના યુરવ બાગોમાં પેતાનો કાણુ મકમ કરવાનો તેનો વીચાર હતો. એ ઈજા પુરી પાડ્યા કાજ કીનસટનદીનોપલથી ૬ માઈલ દુર બોસશરસ દરીઆને કાંકે તેણે એક મજબુત કીલો બાંધવાનું સોડી કીધું. એ જગાએ તેણે ચોહાટ તોપખાંનું ઊલુ કીધું, એથી કરી તેણે કાલા દરીઆનું મોહાડુ ગીરીક લોકો સાંચું બંધ કીધું, જેથી કીનસટનદીનોપલનો વેપાર ધુલ મલી ગયો અને તાંહાંના લોકોમાં ઓરાકની તંગી પડવા લાગી. સઘલી હુવી પરકારની તઈઆરી કરી ૧૮૫૮ ની ૨ જાન્યુઆરી મહમદ ૨,૦૦,૦૦૦ માંણસનું લશ્કર અને ૩૨૦ વાંહાંણને લઈ કીનસટનદીનોપલ આગલ આવી લાગો. મહમદની સાંધે ૧૦,૦૦૦ માંણસનું લશ્કર હતું જે ૫૩ દાહાડા સુધી મહમદના મંજાવર લશ્કર સાંધે ઘણીજ બાહાંધુરીથી ટકર રમી ચકયું. ૨૮ મી મેએ કીનસટનદીનોપલ સુલતાનનોને હાથ ગયેલો અને તેનો છેલ્લો

શાનસાહ કીનસટનસાઈન પેલીઓલોગસ મારયો ગયો. ૩ દીવસ સુધી થુલતાંને કીનસટનદીનોપલ પેતાના ચીપાઈઓને લુટવા આપયું. મરદા અને ઓરતોને ગુલાંમ દાખલ પકડયાં અને જેઓ દાંમ આપતા ગયા તેમનો છુટક યતો ગયો. ૩ દાહાડા પછી મહમદ પેતાના રસાલા સમેત દાખલ થયો. મહમદે ગરીક લોકોના દેવલની મસીદ બનાવી અને કુરસ અને પુતલાઓને ભંજાવી નાખ્યાં. પછી સેંટ સોફિયાના મીનારા ઊપરથી મહમદે ધંધેરો પીટાવયો કે ઈશવર અને પેગંબરના સુકરાના કરવા કે તેમનું લશ્કર ખરીસીઓ ઊપર જય પામયું. મહમદે કીનસટનસાઈનને આખરે દરકારથી દરનાવવાનો હુકમ કીધો અને પેતાની નવી પરબને બાહર કરીયું કે હું તમારો દોસત અને બાપ છું. જે ચોટા અમીરો તેના ચીપાઈઓના હાથમાં કે પકડ્યા હતા તેઓને તેણે દામ આપી છોડાવયા, પછી આ નવા સેહેરને તેણે પેતાનું પાચેતખત કીધું; અને તે આજ સુધી મહમદીયોનું યુરપમાં પાચેતખત રહ્યું છે. કીનસટનદીનોપલને આપણા લોકો ઈસ્તમખાલને નામે ઓલખેછે. મહમદે પછી ઈટલી અને રોહાસ ટાપુને જીતવા તઈઆરી કીધી, પણ ૧૪૮૧ માં તે ઈરાનના શાહ ઊપર ધસારો લઈ ગયો, તેમાં ૫૧ વરસની ઊમરે મારયો ગયો. એ વખતે મહમદનો ધાક આખા યુરપમાં ફેલાયો હતો. મરતી વખતે તેણે હુકમ કીધો કે પેતાની કબર ઊપર નીચલા શંખો કીતસવવા.

“મેં રોહાસ કીધું હાત અંને ઈટલી જીતી હાત” કે તેના વારેસો ને બોલોને ઈઆદ રાખી તે ઈજા પુરી પાડે.

મહમદ નાહાણપાણથી ભણેલો હતો અને આરબી, શરસી, હીબ્રુ, લાટીન, અને ગરીક કલમો તેને હાથ હતી. તવારોખ અને લુગોલ વીદ્યાથી તે માહીતગાર હતો અને ચોટા માંણસોના જનમચરીતરોનો તેણે અભ્યાસ કરેલો હતો. તે હુનરોને ઊતેજન આપતો હતો, જે તેણે ઈટલીના ચીતારાઓને બખસેલા સરોપાવ ઊપરથી સીધ થાએછે તે દારૂથી પરેહજ રહેતો હતો અને પેતાના બાગની હાથે જતન લેતો હતો અને તેની વેદએસ વેચી પેતાના સુરા ઊપર બીજાં જોઈતી ચીજો ખરીદતો હતો.

દાહાડી અને મુંછ.

મરદ અને સ્ત્રીઓના બાંધામાં જરે આવેલું મુંછાખ લેા કરીએ છએ તપારે તેમના ચેહરામાંનું એક મોઢો ખુ દરતી તકાવત આવત પડેછે. મરદને દાહાડી મુંછ હોયછે, ને સ્ત્રીઓને હોતી નથી. ખુદરતેજ જરે દાહાડી મુંછ આ પી તારે તેમને રાખવીન નેહએ હેવો કેટલાએકને વીચારછે અને કેટલાએકો તે વીચારથી તદ્દન ઉચરાછે. જુદા જુદા લોકોના જુદા જુદાન વીચાર હોયછે. કોઈ દાહાડી મુંછ પેઠે રાખેછે; કોઈ બેહુને બોડાવેછે. કોઈ દાહાડી રાખેછે તો કોઈ મુંછ બોડાવેછે અને કોઈ મુંછ બોડાવે તો દાહાડી રાખેછે. હિંદુઓમાં દાહાડી રાખવાના સુતલગ દેવાન નથી પણ સુસવનીના દાહાડીને પવિત્ર ગણેછે. વધી હિંદુઓ પોતાની મુંછ પોતાના ઘણા અતલગના બેસાવેલા મોઢાઉ ઉપરન બોડાવેછે. દાહાડી મુંછ ઉપરની કેટલાએક વખતે જુદી જુદી સરકારીએ પોતાના ધારા અન્યાયવાદો લેવો હેવાલ વાંચવા ભેગે.

અસલી ઇસ્લામીયો પોતાની દાહાડી બોડાવતા હતા અને પોતાના ગુસ્સાને પણ તેમ કરવાને ફરન પાડતા હતા, પણ અજમેયે નેબુ'એ ને અમીર ઉમરાવો પોતાના ઘરને દેખાડવા ખુદરતી દાહાડી બોડાવી બોડી દાહાડી એ બાંધી ફરતા હતા.

પાદશાહી વંસના લોકો નેમ અને તેમ લાંબી દાહાડી બાંધતા હતા અને વચ્ચે વાળેના શેઠો નાહાની દાહાડી બાંધતા હતા. ઇસ્લામીયો પોતાના હુશબનેની સીતા ર પથરમાં કોતારતા હતા અને તેમની ઉપર ધીકાર દેખાડવા શાસ્ત્ર નાની શું અવાજી દાહાડી પાડતા હતા.

હીન્દુ લોકો દાહાડી રાખતા હતા પણ મુંછ તેમન પેળીઆ બોડાવતા હતા, કારણ એકે પેળીઆ તથા મુંછના બાલ તોડવા કરતાં દાહાડીના બાલ થોડી અડચણે તોડી સકાય કેમકે ગમગીનીને વખતે તેઓમાં બાલ પીંચવાની રેવ હતી. ને કોઈ તેમની દાહાડીને બેચેતો તેઓ ઘણું મોઢું અપમાન લેતા હતા. યુરોપી લોકો દાહાડી બોડાવવા કરતાં રસતામાં બાંધીઆર ખાવા ઈઆ ડાંહાંમ પડાવવા કહેતા તદ્દખ્યાર થાએ અને આપલ લોકોતો દાહાડીને પોતાના ધરમની ઈધાની દાખલ ગણેછે કારણ તેમના પેગમબરની દાહાડી હતી.

વલી પાદશાહી તથા ધરમ ગુરૂની ઈધાંણી દાખલ પણ દાહાડી રાખતાં આવેછે. અસલી ફરંચ પાદશાહો દાહાડી રાખતા હતા અને હાલના ફરંચોમાં પણ પેળીઆ વગરની દાહાડી રાખવાના માલછે. અસલના ઈરાની પાદશાહોને મારે એમ કેહેવતછે કે તેઓ પોતાની દાહાડીમાં સુનેરી તારો વણતા હતા. અસલના ગાલ લોકોને ને તેમના રાજ પોતાની દાહાડીને હાથ લગાડવાને કહેતો તો પાદશાહો તેમના બચાવ કરવાને બંધાણમાં આવતો હતો અને પોતાના પાદશાહી વચન આપવા બરાબર ગણાતું હતું. વલી ગાલ લોકોના રાજ પોતાનું સીલ ખારતી વખતે પોતાની દાહાડીના તરણ બાલ લાખતી અંદર લેવડેતા હતા. ફરાંસ ના રાજ ચોથા હેનરીની લાંબી દાહાડીની તારફ થતી હતી.

ફરાંસના ૧૪ મો લુઇ ઘણીન ફાંકડી રીતે મુંછના તાવ વા લેતા હતા અને તે વખતના એસક્રાએ પોતાના પાદશાહો ની નકલ કરવાને એવાતો પુઠે લાગા હતા કે મનવામાં જર સ અને નીખશે રાખ ફરતા હતા.

યુરીઆના રાજ મોરા પોરે દાહાડી ઉપર લેહો ના ખશે તેથી ગાંધમાં હુલડ થઈછે, પણ અંતે તેમનું વલયુ' નહી અને લોકો મુગા મુગા દાહાડી તથા મુંછ ઊલાવવા લાગ્યા.

ધરમ ગુરૂએ પણ ધરમમાં દાહાડી ઉપર પોતાનું બલ અન્યાયવા મુકા નથી. રાએસ્ટરના પાદરીએ દાહાડી બોડાવથી એક વખત લોકોમાં ઘણો યોગાડ થયો હતો. ગરીક અને રૂમી ધરમ ગુરૂએ વચે દાહાડીએ ઉપર પુર ને સ તકરાર માલી હતી. રૂમી ભેગીએ પોતાની દાહાડી બોડાવતા હતા. જ્યારે એક ભેગીની દાહાડી બોડાવવામાં આવતી હતી તપારે ઈશવરની પસારથના કરવામાં આવતી હતી. રૂમી જીવના પોતાની દાહાડી જ્યારે પેહેલપેહેલી બોડાવતા તારે બાલને એક દાખડીમાં પેક કરી જીપીટર દેવ ને અપરપણ કરતા હતા. એક વખતે તારતરીના શેઠોએ ઈરાનીઓ સાથે ભારી નંગ ઉડાવ્યો હતો, એન કારણ સર કે ઈરાનીઓએ પોતાની દાહાડી કતારવી કુમકી કરવાની તારતાર પાદશાહાની માંગણી કબુલ રાખી નહી.

વલી અસલી ફીલસૂફો, વધેદા અને પંડીતો દાહાડી થી પોતાના મતબો નજવારેશો સમજતા હતા. યુરોપીસ નામના એક ગરીક ફીલસૂફને એક શખસે પુછીયું કે "પંડી તરાન આ સરેદ દાહાડી આટલી વધારવામાં મક્કલ શું?" પંડીતે જવાબ દીધો કે ભાઈ મારી દાહાડી મારી ન નર આગલ હું મેસ હોવાથી મને ઈઆદ રહેછે કે તેની સરેદીને દાહ લાગે હેડું કાંમ કરવું નહી.

જન મેચો નામના એક વખણાએ નરમન રંગારી ની દાહાડી સરવેથી મોટી ધારવામાં આવેછે. તે એટલીતો લાંબી હતી કે તે પોતાની કંમરે વીટાલતો હતો. પાંચમે મારલસ સાનથાહ જનને ખુલા મેદાનમાં ઉભો રાખતો હતો અને નેમ નેમ તેની દાહાડીના બાલ હડીને આગલ ઉઘેલા અમીરની આંખમાં લાગતા હતા તેમ તેમ રાજ હસતા હતા.

ઈગલ'ડમાં સર થાંમસ મોર નામના એક નામીયા શખસને મરદન મારવા કાહાડયો તારે ધીમમાં ઉપર મુંછું માંયું પાછું ઉંચકી તે મેલવો કે "ભાઈ મારી દાહાડી માજીએ મુંછવાદે મારા દાહાડીએ રાજ સાંતું ફોતુર ઉડાવયું નથી અને તેને સાર કરવી એ મેઈનસાક ભરેછું છે." વલી લસ ફરી કુકડીઓમાં પણ થીપાઈએ દાહાડી વધારે કે નહી તે તેમના સરદાર ઉપર આધાર રાખેછે. હાલ મધરાનના સે નામીયા પોતાના લસકરને દાહાડી બોડાવવાને હુકમ કરી થોછે નેથી બહુ ઠકા મસકરી એ પોતાની થઈછે. દાહાડી ઉપરથી આપલુને હાજમોની ઈઆદ આવેછે.

૧૭૪૫ ના શલમાં ઈગલ'ડની પારલામેંટે વાહાડ કાય કરનારાઓ અને હાજમે નેઓ આગલ એકન વરગમાં હતા તેઓને છુટા કર્યા. અશલ હાજમે ઘણા વગવાલા ગણાતા હતા અને તેઓ ઓકસફરડ અને કેમબરીની મોટી પાદશાહીઓમાં ખાવા નતા હતા.

અશબ હજમો ઘણા વાકેજગાર કેહેવાતા હતા અને
 જે કોઈ બીજા આગલ કોઈ વાત કરે અને હજમની શાહી
 દત આપેતા ઘણી પકી ગણાતી હતી. ચીનના હજમો
 હેવું કેહેછે કે રસતામાં ઉભા રહી થંડો વળડી ઘરાકને મે
 લવેછે અને હજમત કરી રહી બદનને ચંપી કરેછે.
 દુરકસતાનમાંતો હજમની કુકાંન હોયછે અને તે લોકો
 ની મોડવાની સીકતની તારીફ થાયેછે. વલી હજમને તાં
 હાંજ નાહવાનું પાંણી મલેછે અને એક મે છોકરાઓ બદ
 નની ચંપી કરવા તઈઆર રહેછે.

ઉત્તમ લોકના ઉત્તમ વચન.

કેટલાએકો વગર ડાહ્યાપણે સખાવતી થાયેછે અ
 ને ચોતાના કરજ અદા કરવા કરતાં લોકોને ભેટ આ
 પવા વધારે ખુસી થાયેછે.—સર શીલીપ સીદની.

અરે ! હવે પાદશાહો સાંના ?

અરે દેવો કાં હમણે બીબાઓની ઊપર ચેલા ?
 કાં હમારી ચાકરી, કાં હમારો બઝાઈ, કાં હમારી
 'ધુન્ન' થાયે ? જ્યાંસુધી હમને હેવું ગુમાન આવે કે ત
 હમારો ગગઝાટ હમારા હુયમાંછે,

અને જ્યારે હમારી સકતી હવે કસવા બઈએ,
 ત્યારે હમને માલમ પડે કે હમારી ધાકથી એક આડનું
 એક પાંદુળુ બીલડું નથી.—બામનટ અને ફલેનચર.
 ઇશવરની બીહીક એ ડાહ્યાપણની સહરૂઆત
 છે.—કેહવત.

નમરતા એ સઘલા નેકીનો પાથેછે.—કેહવત.
 જેનીથી ઘણાઓ બીહે તેણે ઘણાઓથી બીહડું
 નોઈએ.—બેકન

મોટા સાથે વેર પડ્યું હોય તે દેશાંતરે પાણ ન
 રહે.—પંચોપાખીઆંન.

ખુદાએ જીવાનીની આસા ખાંધવી એ જીવાંને
 બચીમાં આવવાની વેતરણ કરવા સરીખું વચરથ
 છે.—દેનહાંમ.

ઘર જેવું પાણ ઘર નહી; એકાંત જેવું પાણ એ
 કાંત નહી, એવી ચીજ તે એક માંણસનો દોસત
 છે.—સર વીલીયમ ટેમપલ.

લોકતા ગધેડાંઓની માફક દુનીઆમાં લોકતા
 માણસો વસેછે; કારણ મોટી મોટી અને હેમકાઈ ભરે
 લી વાનો કરવી અને વાઝેઘડીએ સોગંદ ખાવા એ
 કાંઈ નહી પાણ મોતેખર દરનેનું લોકવાનુંછે.

સર આર લીસ્ટરેનજ.

ખરા બાધુરો કહો તે ચીજની સાંને થાપ; સી
 વાપ કોઈને દુખ દેવું.—સર શીલીપ સીદની.

જેહનો આચાર, વીદીઆ, કુલ, પરાકરમ, બાં
 ણા નહી તાંહાંસુધી તે ઊપર વીસવાસ રખાય ન
 હી.—પંચોપાખીઆંન.

ગમગીનીનાં મોભા જ્યારે વધારે ઊછવે નહી
 તથારે પાછા હુટેછે.—બેકન.

સગાઓ સાથે લેણદેનપર સરાપ હોએ.—કેહવત.
 જ્યાં સાનથી દુખ પરાપત થતું હોય ત્યાં અસા
 નપણાને પસંદ કરજે.—કેહવત.

એક ખરો દોસત એ 'લંદગીનું' મોટું ઔસડ
 છે.—કેહવત.

મોહિત કીરતીનું બારણું ઊઘાડેછે અને અદેખા
 ઈને જીબવેછે.—બેકન.

કીરતીને હાંમે પોહાયવાની મુસાફરીમાં સપાટ
 રસતા મલતા નથી.—સર શીલીપ સીદની.

સત્વ તથા રોગ તથા દેવું એ વધીઆં નહી
 તેટલામાં જે નથી મારી કાઢાડતો, તે મોટો બલવંત
 હોવા છતાં તેઓના હુયથી મારીઓ બળેછે.

પંચોપાખીઆંન.

સતરૂની સકતી ન નોતાં, જે ઊતાવશે થઈ તે
 ના ઊપર બાયેછે તે પતંગ જેમ અગનપર નાસ પાં
 મેછે તેમ નાસ પાંમેછે.—પંચોપાખીઆંન.

જેમ ગુલાબનું આડ સરવેથી મીઠાં ફુવાનું તેમ
 જં સરવેથી વેહેતા કાંડાઓનું બનેલુંછે; જેમ આકાશ
 કોઈવાર ખુલ્લું અને કોઈવાર તુંજની હોયછે તેમ
 માંણશની 'લંદગી', આશા અને બીહીક, ખુસી અને
 ગમગીની, સુખ અને દુખથી બનેલીછે.—ખરદન.

જે એકને દુખ દીએછે તે ઘણાં બળને દખરાવે
 છે.—બેકન.

માએના લાકડવાઓ તે મફરી પેહેલવાંનોછે.
 કેહવત.
 ધારાથી ઊઘાડીપાણું અટકાવાએ નહી, અને ઊ
 ઘાડીપણું એ દુનીઆને ખરાબ નથી.

મુરખે ગુમાવેલા રૂપથો ડાહ્યા માણસ ઊંચકી લે
 છે અને તેનો કેમ ઊપયોગ કરવો તે તે બાંહેછે તે
 થી તે રૂપીઓ અકારત ગણા નથી.—ધરાંકલીન.

જેવી સંગત તેહની ખુધી, સોખત તેહની અસર.
 કેહવત.

સાત ચાનાક આપનારી વાતો.

ઝડપની લડાઈમાં ઈંગ્લેન્ડનો સુરો સરદાર સર ફ્રી લીપ સીદની જંગમાં ગોલી લાગાથી ઘાલેલ ધઈ પડ્યો. થોડા ઉપર નાખી તેને ઊવણી તરફ લઈ ચાલવા પછી રસ તામાં પુચકલ લોહી ગપાથી તેને પાણીની ઘણી સેરા લાગી. તરત પાણીનું ટંબલર તેને હાથર ફીધું પણ જીવું તે ને તે મોહાણું લગ્યું તેવામાં તેની નજર એક બોળે ઘાલેલ ઘપલો સીપાઈ જેને પણ ઊવણી તરફ લઈ જવામાં આવતો હોતો તેની ઉપર પડી. ગરીબડા સીપાઈને પાણી કોણ દેખાડે પણ તે ઘણીજ આતુરતાથી સર ફ્રીલીપના ટંબલર તરફ જોતો હતો. આ જોઈ બધા સીદનીએ ટંબલર મોહાંડાં આગલથી ખસાડી નાખ્યું અને તે પેલા સીપાઈને આપી કહ્યું કે “માહારા કરતાં તાહારી ગરબ વધારે છે.”

એક લડાઈના સમયે એક અરબન રીતમીટના કપ દાનને તેના વડાથી હુકમ થયો કે પોતાની હુકડી લઈ આ સંપાસના ગામડાંમાંથી ખોરાક થોધી કાઢાડવો. તે અરબન અમલદાર પોતાના માણસો સંગાત એક જુહુપડી આગલ આવી લાગે જાંહું એ ઘરડો પુરૂષ રહેતો હતો. અમલદારે કહ્યું કે “એ જુનરમ ઘરસથ એવું એક ખેતર દેખાડ કે જાંહું હુમને ખોરાક મળે.” ઘરડો આવી અરબ શાંભલી દેખાડવાર થયો અને પોતાની સાથે લશ્કરને લઈ ચાલ્યો. આથી કલાક કુચ કરવા પછી એક ખેતર નવધી બરાઈ ગપલું તેમની નજરે પડ્યું. અમલદારે બોલ્યો કે “જુનરમ ઘરસથ હવે સમય કરો. જે હુમને જોઈએ તે મળ્યું છે.” ઘરડો બોલ્યો કે “ભાઈ ઉતાવલે ના પા. માહારી સાથે આવ અને હું તહમને પેટ ભરતો ખોરાક દેખાડીશ.” વલી થોડું એક આગલ ચાલવા પછી તેઓ એક બીજાં નવધા ખેતર આગલ આવી લાગ્યા. સીપાઈએ ઉતર્યા અને નવધે કાપી સઉ સઉએ પોતપોતાના બોળે લાધ્યો. પાછા વંલતી વખતે અમલદારે પેલા ઘરડા માણસને કહ્યું કે “માવા, હીંધોર તહમે અમથા હુમને લઈ આવવા. પેલું ખેતર એના કરતાં સરસ હશે.” ઘરડો બોલ્યો કે “ભાઈ વાતતો ખરી પણ તે ખેતર કાઈનું હશે; આતો માહાર પોતાનું છે.”

સારનંદ ગલેનવીલ નામના વખણાપલા બારીસરને નાપ તેને મોડું ‘ઈસ્ટેટ’ સુકી મરણ પામ્યો. ગલેનવીલ નાના હોકરો હતા અને એ ‘ઈસ્ટેટ’ તેના વડા ભાઈને સદનતર મળતે પણ તે ખરાબ લખથણુનો હોવાથી બાપે તેને કોડી વગર મેલ્યો હતો. બાપના મરણ પછી વડા હોકરા એ જીવું કે તેની ખરાબ માલગી તે પાંચેમાલ ધઈ ગયો તાહારે પાછલથી ખરો પચમાતાપ કરી એકદમ લાએકીવાસો બની ગયો. નાનાભાઈએ પોતાના ભાઈની માલમાં આ રેફાર જોઈ એક દાહાડે તેને ખાવા તેડ્યો અને પોતાના બીજા દાસતોને પણ ખાતા ઉપર સામેલ કીધા. શઘ્વી વાહી પરીસાપા પછી તેણે એક બીજા કાંઠેલી રકાબી જંગલની વચ્ચે પોતાના વડા ભાઈને ઉંઘાડવાને ફરમાસ કીધી.

વડા ભાઈએ જ્યો રકાબી ઉંઘાડી તેવી શઘ્વાએ એ અંતરેથી જોયું કે અંદર નખીના ખતોએ. તાના ભાઈ બેલ્યો કે “ભાઈ જે ‘ઈસ્ટેટ’ આપણા જેડેસતનથી આપ સુકી ગયા તેના ખતો તહમારી આગલ પડેલાં છે. તહમારામાં જે ઉગર ફેરફાર થયો છે તે જોવા જે તેવલ પામવા હોતો જે કામ તેવલ અજ લાવત તે તેવલ તરફથી હું લાવું છું” અને માહારી ર.જ ખુદીથી એ બધી મીલકત તહમને સોંપી દીધી.

એટલા પરવત જહારે કાંટો તાહારે આસપાસના લોકો ઘરમાર હોડી નાહાસવા પડ્યા. જહારે શઘ્વા નજી પોતપોતાની માલમતા થોધી હતા તાહારે બે હોકરાઓ પોતાના ઘરડાં માખાને બચાવવા પડ્યા હતા. તે જુનીઆ દ હોકરાઓ બોલ્યા કે “જેએએ આપણને નવધ આપ પો તેઓ કરતાં વધારે ઉમદા ગવાહો આપણને કયાં મળશે ?” એકે પોતાના બાપને અને એકે પોતાની માને પી ઉપર મારી અને બલતાં અને જુમારામાંથી તેઓએ પોતાનો રસતો લીધો. શઘ્વા લોકો વાખવાખીના પુકારા મારવા લાગ્યા અને જે રસતે તેઓ પસાર થયા તે રસતાને પવીતર રસતાને નામે તેઓ પીછાણવા લાગ્યા

એક ઈટલીના પાદરી હરેક મીન ઉપર હુવોતો સંતો થકરતો હતો કે તેનું નામ પરમેશ્વર હતું. જેકે પોતાની હંદમીની મુસાફરીમાં તેની ઉપર ઘણા ચોપકાં વીત્યાં હતાં તોયપણ કોઈ વખતે તેણે હાથ દાપ ધીકી હાપ એવું કોઈને માગ્યું ન હતું. એક દીવસે તેના એક જની મીતરે પુછ્યું કે સંતોય રાખવા સીખવાને છુપી કુંચી શી છે ? પાદરી બોલ્યો કે ભાઈ માહારી આંખનો ખરો ઉપયોગ કરવો એ માહારી કુંચી છે. ગમે એવી હાલતમાં હું હોતું તોયપણ હું પેલેએ આકાશ તરફ ઉઠે જોઈ છું અને જોર કરી છું કે માહારી જુધ્ય કામ એકે તાંદાં નહું. પછી હું નખીન તરફ નજર ફેંકું છું અને મન સાથે વીચાર કરું છું કે જહારે હું મરણ પામીશ તાહારે તેમાંનું એક જુધ્યજ રોકીશ. પછી હું જોખેર દુનયાં તરફ ફરું છું અને જોઈ છું કે બીજાં પુચકલ લોકો માહારાં કરતાં નસીબ વધારે કમજોર છે. મેરી તે હું જાણું છું કે ખરું મુખ તે કાં હાં છે, કપાંહાં આપણી ફીકર મીતાના અંત આવશે, અને મહને ફરવાદ કરવાનું કેટલું થોડું કારણ છે.

એક મોટા અખીરને તાંદાં એક લઉવો હતો. આ લઉવાને અખીરે એક સોટા આપ્યો હતો અને કહ્યું હતું કે તાહારાં કરતાં કોઈ વધારે મુશ્કેલ મને તાહારે તેડેને આ સોપાને. ઘણા વરસ પછી અખીરે આખરી પડયો અને મોતને બીછાણે સુતો. લઉવો અખીરને જોવા આવ્યો અને અખીરે કહ્યું કે હવે હું આ દુનયાંમાંથી અસભાવ ઉડાડું છું. લઉવો બોલ્યો કે “તું કયાં જાવ ?” અખીરે બોલ્યો કે “મીજ દુનયાંમાં.”—“અને તું પાછો કપાહારે આવશે ? મહીના એકમાં ખરો કે ?”—“નહી, નહી, કદી નહી.”—“તાહારે તાંદાં રહેવાને તે ખરોખર બંદો જસત કીધો હશે ?”—“નહી, કાંઈ નહી.”—મુશ્કેલ બો

લોકો કે “કાંઈન નહીં” ? તાહારે આ લે માહારો સોટો. જ
કનયામાં તું કહેય કે હું નધ્યા પાણ પાણ કરીય નહીં તે
કનયામાં રહેવાને તે કાંઈ બંદાબસત કીસી નથી ? લે મા
હારો સોટો કારણ માહારા કરતાં એક વધારે મુશ્કે મહને
આન આપેછે.”

કાઉનરેસે આપ ઓરકની નામની અખીરજીદી મુંગી તેમજ બેહેરી હતી. તે ૧૭૫૩ માં ઇશારતથી પરણી હતી. પોતાનું પેઢું અડું અવતરયા પછી થોડે દાહાડે દારીએ અખીરજીદીને પોતાના અયાંના પાલણી આગલ એક મોટો પથર લઈ આવતાં જેઇ. અખીરજીદીએ પેઢેએ પુ બ સાઉમેતીથી તપાસ કીધી કે અડું સુતેજી. પછી પે હોના પથર ઉપરકેસે ને જેઈ દારી ભણી ધુનવા લાગી કે અયાંનું પુંન થાયછે. દારી વીનંતી કરે તેની અગાઉ અખીરજીદીએ પોતાના પુર બલથી પથર ફેંકયે; પોતાના બ આં ઉપર નહીં પણ જમીન ઉપર. પથરના અવાજથી અડું ઉંઘમાંથી બડકી ઉઠ્યું અને અખીરજીદી હુદથી જાદે પુથી થઈ પોતાના ધું દુલ ઉપર પડી હાથ ભેડી બંદગીમાં મથયું થ થઈ, ઇશવરના ઉપકાર માણવા કે ઇશવરે ને અબસેથા તે ને ન આપી હતી તે તેના અયાંમાં મેઘી હતી અને તે એ કે—શાંભવવાની શક્તી,

ગાઈસ ઈસપીટાલ સ્થાપનાર.

ઈ'ગલ'કના સાક્ષિય વરક કસબાના એક મછવા વાલાનો ઊપદી ઈસપીસલ સંધાપનાર થાંમગ ગાઈ છે કરો હોતો. તે ૧૬૪૪ માં જનમ પાંમથો હતો. ગાઈ ને તેના બાપે એક ચોપડી વેચનાર દુકાંનઘરને તથાઈ સીખવા રાખયો. ઈ'ગરેલ ધરમ પુસતકીની ઘણી ખ રાખ છપાઈ જોઈ ગાઈએ કૈટલાએક દેસનો સાથે હવે ટરાવ કરયો કે ધરમ પુસતકીની કૈટલીએક નકલો વલ' કા લોકોના પાએતખત હેલાંક દેસમાંથી છપાવી મંગા વવી, પણ એ કાંમ સાંચું સરકારી ખં દી થવાથી ગાઈએ આકસશરકની મદરેસા સાથે ધરમ પુસતકી છપવાનો ઈજારો લીધો, જે કાંમ તેણે ઘણું સુધી નફા ભરેલી રી તે ચલાવયું. પછી ગાઈએ શેરોનેાં સરો કરવા માંડ થો અને તેમાં ચ્યાસ લાખ રૂપીઆની અમીરી હોલત ચેલવી. ગાઈએ જે રીતે પઈસા ભેગા કીધા તે રીતે લો કોને નમુના દાખલ દેખાડી સકાય નહીં તોય પણ તેણે જે નેમથી પઈસા ખરચ્યા તે તારીફ લાયક છે. હેવું કહે છે કે જુદી અવસથામાં આવ્યા પછી ગાઈ પોતાની એ ક ચાકરડી સાથે નેકા કરવા તયાર થયો. વીહવાની અગાધી ગાઈએ પોતાના ઘરના ચોકની બાગેલી લા

દીઓ સમારવાને કહી આજોને હુકમ કીધો, પણ તેમને ચોક્કસ ફરમાવડું કે એક ચોક્કસ હદથી ઊપરાંત નો ભાગેલી લાદી તેમને જડેતો તે સમારવી નહી. એક દાહાડે ગાઈ ખાહાર ગણો હુનો જ્યાં તેની કબુલેલી ચોહારદારની નજર એક ભાગેલી લાદી ઊપર પડી જે તેણે અજાણેય થઈને કડપાને પુછ્યું કે તમે કેમ સમારી નહી ? કડપાઓએ પોતાના ચેંતનો હુકમ કહ્યો, પણ તેણીએ તેમને કહ્યું કે વગર પરવાએ તે લાદી સમારવી, જે ઊપરથી કહી આજોએ તે લાદી દરસત કીધી. ગાઈ ઘર આવશે પણ પોતાનો હુકમ તોડેલો નોઈ તેણે પોતાની ચાકરડી સાથે કીધેલું કાજ તોડ્યું અને પોતાના પછસાથી ઇસપીટલો ખાંધવાનો તેના મનમાં પવન આવ્યો. એઈસપીટલ ઊપર બાંધતાં (૧૮૭૯૨૦) રૂપીઆનો ખરચ થયો અને તેનો ખરચ ચલાવવા ૨૧૯૪૯૯૦) ખીલ ગંજાવર રકમ અનામત કાઢાડી. એ ઇસપીટલ ઊપર છાપડું નખાતું જોવાને ગાઈ જાવશે અને થોડુંક પછી તે ૮૧ વરસની ઊમરમાં ૧૭૨૪ ના ડીસેમ્બર મહીનામાં ગુજરી ગણો. એ ઇસપીટલમાં ચારસો દરદીને માટે ખીંછાંણાછે અને વરસ દાહાડે પાંચ હજાર દરદીઓને આરામ મહેલે. એ વતરોગે ગાઈએ પોતાની માના ગાંમ સરાશૈરક શાહેરમાં ગરીબોને વાસતે એક ઘરમશાલા અને એક પુસતકસાલા સંધાપી હતી. વલી દર વરસે ૪૦૦૦) રૂપીઆ તેની ખખચેસમાંથી કચાઈસત ઇસપીટલને મહેલે અને ગરીબ છોકરાંઓને સીખવવાને વરસ દાહાડે (૧૨૫૦) રૂપીઆ મહેલે. વલી તે ૬ લાખની રકમ ખીલ મુકી ગણો જે પોતાના ગરીબ સગાંઓમાં વેંડ્યવાને ફરમાવી ગણો.

તુરકી લોકોની દરવાહ.

આખા યુરપખંડમાં એકજ દેશ છે એ ખરી સીધી
ધરમ કબુલ રાખવું નથી અને તે તુરકી દેશ છે. તુરકી
દેશ મહમદી ધરમનું ગુપ્ત મથક છે. મહમદીયના એક
પ્રધાને માને છે અને તેમના ધરમમાં ઈશવરની વારંવા
ર બંદગી કરવા ફરમાવયું છે. મહમદીયના દાહાડામાં
પાંચવાર બંદગી પઢે છે, પણ સુકરવાર ઈઆ જુમાને
દાહાડે તેઓ મસીદમાં ભેગા થાય છે. એખાદત કર્યા
આગમ્ય એક મુસલમાન દરવાહામાં જાય છે અને તાંડાં
ની ડોળમાં તરણ દરે હાથ, મોઢાડું, માથું, ગરદન અ

ને પગ ધોય છે. વહી મોઢામાં પાંણી લઈ કીમલા કરે છે અને કાંન અને નાખમાં પાંણી લઈ તેમને પણ ચાક કરે છે. એ કારણસર તેમની દરવાજામાં હાજર ઈઆ કુંવારા જોવામાં આવે છે, પણ જો પાંણી નહીં હોય તો મઠી ઈઆ રેતીથી તેઓ આંગ પાક કરે છે. દરીઆનું પાંણી એઓ પવિતર ગણતા નથી અને તેથી તે પાંણીએ અંગ પવિતર થઈ શકતું નથી. હાથ વારંધેથી એ ધોવા પડે તેથી તુરકી લોકો ઘણી પોહોલી બાંહેલી કબા વહેડે છે.

ખંદગીના વખતની થોડુંક આગમચ મરીદના મીનારા ઊપર એક શખસ ચાહી ખું મારે છે કે “અલલા એકજ છે અને તેના સરખા બીજો કોઈ નથી. મહુમ દ એજ અલલાનો ખરો પેગમખર છે.” એ સખદોષી તે સઘલાઓને એઆદતખાનામાં તેડે છે. તરત સઘલા યુસલમીનો મસજીદ તરફ દોડે છે અને પાંણીથી અંગ પવિતર કરવા પડે છે. સઘલા લેગા થયા પછી એક વડે શખસ જેને ઇમાંમ કહે છે તે મકકા તરફ મોહોડું કરી ચાલે છે અને સઘલાઓ ઇમાંમ જેમ ખાલે અને ચાલે તેમ પાછલ ખાલતા ચાલે છે.

જુદા જુદા બંદનના આકારથી તેઓ જુદી જુદી કીરીઆઓ અને ફરજયાતો ઊતારે છે. કોઈ વખતે સંધા ઊભા રહી કાંનમાં ખેલુ હાથ ખોટી ખાલે છે કે “અલ્લાહ સરવેથી મોટો છે.” કોઈ વખતે તેઓ ઘુંચળ મંદીએ પડી જમીન ઊપર માંધું નાખી ઊપલાજ શખ્દો ખાલે છે. ખંદગી ખલાસ થયા પછી વહી કોઈ દાંણાની હારડી લઈ જેમ જેમ એકેક દાંણો હાથમાં આવે છે તેમ તેમ ઈશવરના નામની જુદી જુદી તારીફ ગાય છે. હારડીથી શરેગ થયા પછી બે હાથ ઊંચા કરી તે અલલા પાસે તેના કુટુંબ ઊપર આશીર્વાદ ચાહે છે, પછી જમને હાથે પોતાની દાહાડી ઊપર હાથ શેરવી ખાલે છે કે “તારીફ કરું તારી એ અલ્લા” એ પછી તેની ખંદગી ખલાસ થયેલી કહેવાય છે.

જ્યારે ખુલ્લી હવામાં યુસલમીનો નીમાજ કરે છે તારે એક સાફ જગે સોધી કાહાડી ઊપર ચાદરીનો કપડો પાંચરે છે અને તે ઊપર પોતાનો જભો તપા નોડા કાહાડી ઊભા રહે છે. જો ચાદરી ન હોય તો પોતાનો જભો પાંચરે છે. જ્યારે તેઓ નીમાજ કરવા જમીન ઊપર માંધું નાખે ત્યારે કાંઈથી ચીજ ને પવિતર હોય તે ઊપર માંધું ટેકાવે છે અને એ કારણસર તેઓ

ઘણુંકરી પોતાની દાહાડી હાલવાની કાંચકી કાંચે લગાડે છે, કારણ દાહાડીને યુસલમીનો અને ઘણુંકરી આરખો ઘણી પવિતર ગણે છે. જો દાહાડીના ખાંલ હાલતાં એ કાદ ખરી પડયો તો આરખો તેને જમીનમાં ઘણી સંભાલથી દાડે છે.

જુમાને દાહાડે મસજીદમાં ઇમાંમ વાચાજ કરે છે. જુદા જુદા ધરમના જુદા જુદા આચાર છે પણ એટલું કહાવીના ચાલતું નથી કે યુસલમીનોની મસજીદમાં પુર અંબીરાઈથી ઈશવરનું નામ માણસને મોહોડેથી નીકલે છે.

સોપારીનું ઝાડ.

સોપારીનું ઝાડ એ એશીઆના ગરમ દેશમાં ઊગે છે અને ઘણુંકરી હિંદુસતાનના લોકો તેને તેના ફલ ને માટે ઊગાડે છે. એ ફલને સોપારી કહી કહે છે. કો સરની નજીકની જગે એ ઝાડના ઊધરખાવને વધારે લાયક છે. એ ઝાડ પાંચને વરસે ફલ આપે છે અને બારસે વરસે મરણ પામે છે. વહી માઈસેર, કનારા અને મલખાર તરફ એ ઝાડો ૫ વરસે ફલ દેખાડ્યા છતાં ૩૦ થી ૪૦ વરસ ચુધી જીવે છે. એ ઝાડ ૪૦ થી ૫૦ ફીટ ઊંચું હોય છે પણ એટલું તો પતલું હોય છે કે લેરાવામાં ૨૦ આંગળને આસરે હોય છે. એ ઝાડનું ફલ મરઘીના ઈંડા જેટલું જ મોટું હોય છે. એ ફલ નરે પાક ઊપર આવે છે તારે તેની છાલ રાતા પીલાસ ઊપર હોય છે. છાલની અંદરથી એક નાનો ગોરો નીકલે છે જે સોપારી છે. સોપારીના ઝાડને કાહોલીઓ હોતી નથી પણ તેના લાંબાં પાંદડાં બહુ ખુબસુરત હોય છે જે ઝાડને મથાલે ઊગે છે. વરસમાં એ ઝાડ બે ફલ આપે છે અને એ ખેલુ વખતે મઠી ૩૦૦ થી ૮૦૦ ફલ મલી શકે છે. સોપારી નરે લીલી હોય છે તારે તેમાંથી દુધ સરખો રસ નીકલે છે. પણ સોપારીને ખાધામાં લીધા અચાહી સુકવવામાં આવે છે. જેમ ચીનમાં ચાહા એ લોકોની ઘરખપની વસતુ ગણાય છે તેમ હિંદુસતાનમાં સોપારી છે. સોપારીને પાનમાં ચેડી ચુંનો, કાથો, લવંગ અને એલચી સાથે ખાવામાં આવે છે. સોપારીથી ખોરાક હજમ થાય છે અને પારા મજબુતી પકડે છે એમ હિંદુ લોકો વીચારે છે. વહી ખોરનીઓ અને મલકાના લોકો પણ સોપારીનો પુશકલ ઊપયોગ કરે

છે. સોપારીથી જીભ ખરખચી થાયછે અને હાક અ
ને દાંત થુંદર રાતા રંગથી રંગાયછે. ઊપલા સંઘલા
લોકો પાન સોપારી દાઢાકામાં તરણ ચાર અને ફેટલા
એકતો એથી પણ વધારે વખત ખાયછે. એક દોસત
ખીન્નને લેટવા જાયતો પેહેલે તેની આગલ પાન સોપા
રી અને તેને લગતી ખીજી જીભો સોપારીયમન ધરકી
ઓમાં ચેલવામાં આવેછે. ચુંનાને બદલે ફેટલાંએક લો
કે એક ઝાડની છાત્રની રાખ વાપડેછે.

વલી સોપારીને રંગવાના કારણસર પણ વાપડ
વામાં આવેછે અને હીંદુસતાનના ફેટલાંએક ભાગોમાં
લીલી સોપારીનો રસ ખીજી વસતુઓ સાથે ચેલવી અ
જીરણ ઊપર આપવામાં આવેછે.

એક ઈંગ્લેન્ડ તખીખનો એવો વીચારછે કે
કંત સોપારી ખાધાથી લોહી કમતર થાયછે અને કમલા
નું દરદ લાગુ પડેછે પણ પાન અને ચુંના સાથે ખાંકસર
રૂ લીધાથી ઊપલી ધાસતી દુર થઈ શકેછે, કારણ ચુંનો
સોપારીના ખંવાશને બદલી નાખેછે.

કથા.

તાનપણમાં મન ઉપર ને છાપ ઉઠે છે તે મોટપણ લ
ગી પોતાને આકાર જાલવી રાખેછે, અને તેનો ને સરવે
ને જાણીતો એક દાખરો લઈએતો કોઈ મોટાબાવા ઈપા
મોટાંમાંએ પોતાના બચાઓની આગલ રાતને છેડે કીધે
લી રાજ પાહાદશાહોની વાતછે. રાજ પાહાદશાહોની વા
ત ને આપણે બચગીમાં સાંભલેલી હોયછે તે પાછી સાંભ
લવાને પકી અવસથામાં આપણને મેવડો સંતોષ ઉપને
છે. તે વખતે બનેલા શબ્દો પુષ્પનું બનાવે પાછા મ
નમાં આનંદ ઉત્પન્ન કરેછે અને મોટાબાવા ઈપા મોટાંમાં
એની ઈપાદની જીભ તપારે પકી થાયછે. ઈંગલંડની અં
દર નવારે કંકડતી થંડી પડે તાહારે સગડીની આસપાસ
કોઈ ડોસા ડોસી મચામે મહડાવી નાના લુંલકાંએ આગલ
જીભ પરીઓની કલપના ભરેલી વાતો કરેછે અને નેમ નેમ
તેએ આતુરતાથી હુંકારો દીએ તેમ તેમ ડોસા ડોસી સવા
દ લઈ લઈ છોકરાંએને તલપતાં રાખી એક સાને વાત અ
ધુરી રાખી ખીજી સાંને પુરી કરેછે. ઉગતાં મનની ઉ
પર નીતીના કે માનાકના ષડા ફીલસૂફીની નખાંનથી
મહડાઈ શકાતા નથી. તેમના વનનથીય તે મન
કમડાઈ જાય તેમાં નશાએ સંશય નહીં. ઉપલા ષ
ડા મેસાડવા માટે કથા એ એક મોટું ઉત્તમ હુધીયારછે
ને દાનાંવાની દાનાઈનો ભાર કમતર કરેઆ છતાં તેમ
ના શુણને અવલ રાખી શકેછે. એવા હુધીયારથી ખીલ
તાં મન ઉપર જોર થયા વગર અસર થાયછે. એજ કા
રણસર દરેક કોમની અંદરે બધાં અને જુવાંનીઆને કા

ન બાપદાદેથી વારસા દાખલ ઉતરતી આવેલી કથાઓ ને
વામાં આવેછે. વલી કથાઓમાં એક મોટો મમતકાર એછે
કે કોઈને પણ તેથી એદ થતો નથી. હીંદીમાં અનખા
એશથી માલમ પડેછે કે ખુદ સમાઈને વગર લોકોને જોઈને
કરવાથી ફેટલીક વખતે થણા ઝાડાં પ્રીનામ ઉપનેછે. લાં
કણ એટલે હને જીડાઈતો પરદો ફેડેતા નથી. પણ એવું
લોકણ ને સમાઈનો નાશ કરવા વગર તેને એવા રૂપમાં
દેખાડે કે માણસની ખાશીએતને મલકું થાય. ખુદ કડ
માં અંધરાડ જીભ કણુલ કરતી નથી પણ ને તેમને મધ
ઈયા સાકડ ઈપા ખીજી લોકણ પેહેડાવી આપયાં હોયતો
અંધરાડનો ખવાસ બદલયા વગર જીભ સેડેલાઈથી ગભાંમાં
પસાર કરી દીએછે. ને કોઈ રાજને કોઈ પંડીતે એજ
કડકડું હોય કે “કલાણા ગામોના રાજ માહોમાહે લડતાં
ઝારયા ગયા, અને તેમને બદલે એક ખુલ્લો ખંડેલો પડેલો
સરદાર મેહુના રાજ હજમ કરી ગયો, માટે એત રાજ કે
તાહારે કોઈ સાથ કુટ પાડવી નહીં.” તો પછી પંડીત
પોતાની સીખામણ પોતાની ગરદનના દાખથીજ આપે તે
માં નવાઈ શું! પણ ને તે પંડીત આ પરમાણે મોલે કે
“હે રાજ! એક નંગલનું માલેકપણ હાથ કરવા કાન એક સીં
હ અને વાધની લારી લડત થઈ, પણ તેવામાં મેહુએક મે
કના હાથ ઉપર ખારયા ગયા અને એક ખુલ્લો પડેલો ચીપાલ
વગર ફેડેશતે તે નંગલનું માલેક થયું” માટે વડાવાંઓની
નંદીહુલતે કે મેની લડાઈમાં તરીખનું કામ થાય” તો હવે
હવે મેલીથી રાજને જીસે લાગા વાંનાં ઉપલીખ પંડીતની
સીખામણ મલી શકેછે. ઈસપ અને ફીદરસની કથાઓ
નેમ યુરપમાં ઘરેઘર વંચાપામાં આવેછે તેમ પંચોપાખીઆ
નની કથાઓ હીંદુસતાનમાં મશહુરછે. એ કથાઓ અંસલ
સંકરકથામાં વીશનુધરમાં પંડીત નામે એક હીંદુએ એક
રાજના છોકરાઓની કેલવણને માટે રમી હતી હેવું” તો હવે
લવવામાં આવેછે. એ કથાઓ પણ ઈસપની કથાઓ પુ
ન્ય રસોલી, અને માનાકથી ભરપૂરછે. ઈસપની તથા
પંચોપાખીઆના આગલા વખતોમાં નીશલોમાં શીખાડવા
માં બંધવતી હતી પણ એ અમુલ્ય ચોપડીએ બચાંઓના
હાથમાથી લઈ લેવામાં આવેલી એ દીલગીરીની વાતછે.
ખીસ ફીઅરની વાતો નેખાના થોડાએક નમુના હમે આ
ચોપાનીઆમાં આવેઆછે તે વાતો આપણે ને બાવપણમાં
નખાબંધ સાંભલેલીઓછે તેમાનો ભાગછે, પણ આખા નખા
નો સંગ્રહ થવાને હમે થણા ખંતી છઈએ અને ને કો
ઈ બાઈ પેતાની કુરસતને વખતે એવી વાતો સાદી અને
સમજ પડે એવી એમારતમાં લખી મોકલશેતો હમે મોટાં
હેરાનથી હમારી કઠારો તેજીને માટે ખુલવી મેલીયું. ક
થાની એમારત નેમ બને તેમ સાદી નેઈએ કારણ ઈપાદ
રાખવું ને કથાની નેમ વગર ફેલવાએલાં મન ઉપર અસર
ર કરવાનીછે. વલી કથાની રચણા એવી નેઈએ કે હુંમે
સ જીડાની ઉપર સમાઈની અને બહીની ઉપર નીતીની ફ
તેહ માલમ પડે. એક કથા કહી બધાં પાસેન તે ઉપરથી
નીતીનો સાર કાઢાડવા દેઓ એથી તેના મનને થણી નાદ
ર કરસત મલી શકેછે. આ બાબદ હમે ઈસપ તથા પં
ચોપાખીઆનામાંથી મે કથાઓ શંકી સમાપત કરીએ છઈ

એ અને દરેક જાનુને તેઓ ઉપરથી પોતપોતાનો સાર કા
હાડવાને સોંપીએ છઈએ.

વરૂ અને ઘેટું.

એક વરૂ અને ઘેટું અકસ્માતપણે એકબીજાના અડધા આ
ગલ-તરસ મોડાડવા આવી લાગ્યાં. એક કંઠાણે વરૂ બંધા
ધી જહોરો કુટરો હોતો તાંહા પાણી પીવા લાગું અને તેની
ધી ઘોડે છેડે કુર થેયું પીવા લાગું. પણ વરૂનેતો છેડતો
ઘોડાનો તેથી બીજારત્ન ઘેડોને ખુબ દમ ભરાવીને કહયું કે
“માહારાં પીવાના પાણીને હીલવીને ગણુ કરનાર તું કોણ
થાપમ ?” વરૂ બીજાડે ધુનવું ધુનવું બોલયું કે “સાહેબ ઉલટ
તહામી રહેથી પાણી માહારી તરફ વહેતું આપણે તાહા
રે હું તહામરૂં પાણી કેમ ગઈયું કદ ?” વરૂએ જોયું કે
જવાબ તો સાચો મલેપો તાહારે લાગયું એક બીજું તોહા
ખત ઘેડાં ઉપર જોડયું અને તેને અખરાવી કહયું કે “છ
મહીતાની વાત ઉપર વુંહને ઈયાઈએ તે જહને શી શી ગા
લો આપી હતી ?” વરૂ કગલાઈને બોલયું કે “સાહેબ ત
હમે મુકતા હશે. એ વાત નહી બની શકે કારણ છ મહી
નાની વાત ઉપર તો કુનીયામાં માહારી હસતી પણ ન હ
તી.” પણ વરૂને જોતે રીતે ઘેડાંને પરાંણ લેવો તેથી મર
નહીતો તાહારા બાપ કાઠએ દીધી હશે એ શકયું એકતુ
એક” એમ બોલી એક તથાપ ઘેડાં ઉપર મારી તેના તત
કાક મારાં લીધો. (ઈચપ)

ઘોર અને લુંડાઓએ મરાવયો.

કોઈએક વનમાં કસાલક એકેવે નામે શહી રહેતો હ
તો. તેહનાં તરણ પરધાન. એક વાઘ, બીજે શીઆલ, ન
તરીએ કાગડો. એ તરણ પરધાન શયેત તે શહી એક શ
ને બંગલમાં ફરેતે તેણે એક ઘંટ દીઠો તે જાહાર કરતો
કરતો શહી પાચે આપેછે. સહીએ તેહને પુછું તું કોણ છે ?
ઘંટ બોલો મહારાજા હું તમારો તામેદાર છેવું. માહારો
શમામાર શાંભોલ. માહારો ધણી ધન ઘેડ એકેવે નામે
મોઠો વેપારીએ તેણે માહારે શયેત માલોશ ઘોરેપર આવ
બરો ને લાગા નગરધી અમને અગ્રીકુર નમરે લઈ ચાલો
હતો. નાર ધણી ધમ્મએ તેથી હું દમ્માઈ ગમ્મએ હતા.
ને આ વન પાચે આવો તારેતો મહને આવવાની શકતી ર
હી નહી માટે મેહો. તારે તેણે મહને ધણે પરધારથી મા
રીને ઘોડાડવા કહે પછ શું કહે હું યાકો તે મારેથી ઉઘાડ
નહી. તે શમે મારા પરધી માલ ઉતારી મહને લાખી. ઈ
ગમ્મઆ. તે ચાર દીન થયું હું મેહો કેહાંજી હતા. પછે
માહારાજા તમારા વનને વામ્મએ લાગતાં લાગતાં મહને લ
ગરીક એત આવીઈ તારે તમારા દરશન કરવા આવો.
માહારૂં નામ લીક એમ કહેછે. તે શાંભલી શહીને દમ્મ
આ ઉપલ ને કહું રે આનધી તું નાર ને કોણ માહારે
પાચી નીલમ. રહે ને તાહારે પરતીપાલ ઉકાય. તે વેલા
એ કાગડો શહીને કાંને લાગો ને કેહણે શવાંની તમે એ
શું કહે એ આપણો શતરૂ વગર મેરેનતે આપણી પાચી ચા
લો આવો તો એને મારીને ભોળન કરીએ. શહી બોલો
હું એને મારું નહી.

કહુંછે—શતરૂ પછ આપણાપર વીચવાય રાખીને
આપણે પે. આવા તેને મારીએતો શા બર ન હતોઆનું પા
પ લાગેછે.

પછે તે ઘંટ શહી પાચે શુમે રહો. એક દાહાડે શહી
ને હાધી શાયે લડતાં હાધીનાં દાંત લાગા તેથી ધણી નખ
મી થયેએ; હી શકે નહી તારે પરધાનેને બોલો રે કોઈ
જનાવાર, જોઈ લાવો કે મારી ભોળન કરીએ. તારે તે શ
ધા પરધાને ઘંટ શયેત રાંનમાં ધણી કરા પણ કાંઈ લઈ ન
હી. તે શમે ઘંટને એક ગમે રાખીને શીઆલ બીજ એ
પરધાનેને બોલેછે આપણુ અમરાતા રખડી શું કરીએ ઘ
ટને મારી આનને દાહાડો કાઢી લઈએતો શારૂ. તેહેને
કાગડે કહું રે એ શું કેહછે, શહીએ તેને અલખ આપુછે
તો તેને કમ મરાએ ? તારે શીઆલે જુગતો બતાવીને ક
હું, હું શહી પાચે બઈ કીક કરી આપુછું તમે હીઆં ર
હો. પછે શહી પાચે ગમ્મએ ને જોદાર કરી બોલો માહા
શબ અને રખડી રખડી યાકા પણ કાંઈ મહુ નહીતો આ
પણી પાચે ઘંટછે તે શારીપકે બનેલોછે આગના કરશે તો
મારીને તેનાં મારાધી આનને દાહાડો કાઢી લઈશું. શહી
રીધથી બોલો રે પાપી હું જહને અલખ આપુછે તેહને
મારીને શું મારાપર પરાધાર્યોત લાખવા ચાહેછે ?

કહુંછે—ગમ્મ દાંત—બોમી દાંત—અન દાંત—એ
શંધાં દાંત અલખ દાંતનાં મરામરી કરે નહી.

શીઆલ બોલો શવામી તમેકહાછો તે મારૂં પણ જો
તે પોતે ધઈને મારો કેહયોને તો મારાધી કે નહી. શવામી
ને આ કુખને ભોળન લીધું નિધિને ને ચાકર પાઈને શા
વામીને કાને ને આવીએતો બધીને શું કરવુછે. શવામી
નાં જવને કાંઈ ઘડતો પછગાડે અમને મારવુ પડયેન તો હ
વે શવામોજા કાં પરાંણ નહી સુરીએ.

કહુંછે—જે કુલમાં જે મોઠોએ તેહેને શંધા મહી
રાખવો ફરે. કાંએને તેનો નાશ થયેતો શંધાએનો નાશ
થયેએ. જેમ ચાકરો નાલી દેહો તો પછે આરા નથી ચાલતા
તે શાંભલી શહી બોલો એમ હશેતો તેને નેમ શારૂ
રીએ તેમ કર. પછે શીઆલ પાછો વાઘ કાગડા પાચે આ
વો ને ઘંટને પાચે તેડીને કેહવા લાગો. રે ચાલો. ચાલો
હવે કાંઈ જનાવાર શોધીને લઈ જવું એટલો અવેધી રહી ન
હી. જુબધી શહી ધખરાંજીછે તો આપણમાંથી એક જહાંને
પરાંણ આપીને જો નહી મચવાયુ તો તારત મરી જશે પછે
આપણે શેવક ચા કાપનાં.

કહુંછે—પોતાને જવ આપાધી રાજા બચેછે અથવા
રાજનું કલાણુ થાયેછે. એવે શમે જે શેવક જવ નથી આ
પતો તે નરકે જાયેછે.

એમ શીઆલનાં બોલ શાંભલી શરવે કુખી થયેઆ
ને શહી પાચે ગમ્મઆ. તેહેને શહી પુછેછે રે કાંઈ લઈ
આવો ? તારે કાગડો બોલો શવામી અમરોએ ધણી શોધ ક
રી પણ કાંઈ મહુ નહી માટે હવે મહને મારો કે શવામી
નાં કાને લાગુ ને સવરગ જાઈ.

કહુંછે—જે શેવક શવામીને કાંનપર પરાંણ મુકેતે તે
અમા પછે સવરગ જાયેછે કે ને કાંજી ધરડપણું નહી, રો
મ અથવા મરણ એ કંઈ નહી.

છે. સોપારીથી જીભ ખરખરો થાય છે અને હેઠ અ ને દાંત થુંદર રાતા રંગથી રંગાય છે. ઊપલા સ્વચ્છ લોકો પાન સોપારી દાઢાડામાં તરણ ચાર અને ફેટલા એકાને એથી પણ વધારે વખત ખાય છે. એક દોસત બીજાને ભેટવા બેસતો પેહેલે તેની આગલ પાન સોપારી અને તેને લગતી બીજી જીભો સોબાપન દારકીઓમાં મેલવામાં આવે છે. ચુંતાને બદલે ફેટલા એક લોક એક ઝાડની છાલની રાખ વાપરે છે.

વહી સોપારીને રંગવાના કંરણસર પણ વાપડવામાં આવે છે અને હીંદુસતાનના ફેટલા એક ભાગમાં લીલી સોપારીનો રસ બીજી વસ્તુઓ સાથે મેલવી અજીરણ ઊપર આપવામાં આવે છે.

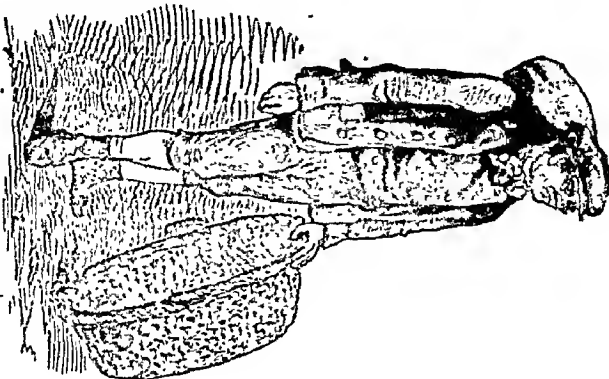
એક ઈંગ્લેન્ડ તબીબનો એવો વીચાર છે કે ક્રૂત સોપારી ખાધથી લોહી કમતર થાય છે અને કમલાનું દરદ લાગુ પડે છે પણ પાન અને ચુંતા સાથે માફકસર લીધાથી ઊપલી ધાસતી દુર થઈ શકે છે, કારણ ચુંતો સોપારીના ખવાશને બદલી નાખે છે.

કથા.

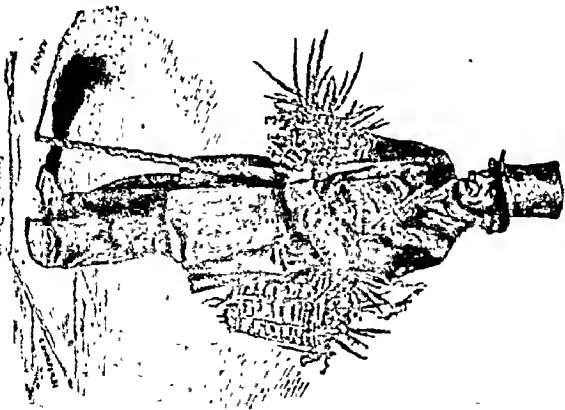
નાનપણમાં મન ઉપર ને છાપ ઉઠે છે તે મોટપણુ વળી પોતાનો આધાર જાલવી રાખે છે, અને તેના ને સરવે ને જીવિતો એક દાખસો લઈ જિતો કોઈ મોટાભાવા ઈયા મોટામાં પોતાના બમાઓની આગલ રાતને છેડે કીધેલી રાજ પાહાદશાહોની વાત છે. રાજ પાહાદશાહોની વાત ને આપણે અમગીમાં સાંભળેલી હોય છે તે પાછી સંભલવાને પકી અવસથામાં આપણને મેવડો સંતોષ ઉપજે છે. તે વખતે બનેલા સ્વચ્છ યુવાનમાં બનાવે પાછા મનમાં આનંદ ઉત્પન્ન કરે છે અને મોટાભાવા ઈયા મોટામાં એની ઈયાદની યુગ તયારે પકી થાય છે. ઈંગલંડની અંદર ભપારે ક્ષડતી થઈ પડે તાહારે સગડીની આસપાસ કોઈ ડોસા ડોસી યશમે મહડાવી નાના જીવલકાઓ આગલ જીવન પરીઓની કલપના ભરેલી વાતો કરે છે અને જેમ જેમ તેઓ આતુરતાથી હુંકારો દીએ તે મેમ ડોસા ડોસી સવાદ લઈ લઈ છોકરાઓને તલપતાં રાખી એક સાંજે વાત અધુરી રાખી બીજી સાંજે પુરી કરે છે. ઉતાં મનની ઉપર નીતીના કે ચાનાકના ધડા ફીલસુશેની ન્યાંનથી મહડાઈ શકતા નથી. તેમના વનનથી તે મન કમડાઈ જાય તેમાં નરાએ સંશય નહીં. ઉપલા પડા મેસાડવા માટે કયા એ એક મોડું ઉત્તમ હુધીયાર છે ને દાનાવોની દાનાઈના ભાર કમતર કરેલા છતાં તેમના યુલને અવલ રાખી શકે છે. એવાં હુધીયારથી ખીલતાં મન ઉપર જોર થયા વગર અસર થાય છે. એજ કારણસર ફેક કોમની અંદર બમાં બને જીવાંનીઓને કા

ન બાપદાદેથી વારસા દાખલ ઉતરતી આવેલી કથાઓ ને વામાં આવે છે. વહી કથાઓમાં એક મોટો અનતકાર એ છે કે કોઈને પણ તેથી મેદ થતો નથી. કુનીયાંની અનખા એથી માલમ પડે છે કે ખુદ સંબાઈને વગર લોકો બેઠેરે કરવાથી ફેટલીક વખતે ઘણા માડાં પરીનામ ઉપજે છે. લોકો એટલે હમે જીડાઈના પરદો ફેટતા નથી. પણ એવું લોકો ને સંબાઈના નાશ કરવા વગર તેને એવા રૂપમાં દેખાડે કે માણસની ખારીએતને મલકું થાય. ખુદ કડવાં અઉશડ જીભ કણુલ કરતી નથી પણ ને તેમને મધ ઈયા સાકડ ઈયા બીજાં લોકો પેહેડાવી આપવાં હોય તો અઉશડોના ખવાસ બદલવા વગર જીભ સેહેલાઈથી ગલાંમાં મસાર કરી દીએ છે. ને કોઈ રાજને કોઈ પંડીતે એમ કહ્યું હોય કે "કલાણા ગામેના રાજા મોટામોટા લડતાં મારવા ગયા, અને તેમને બદલે એક ખુણે ખંડેલે પડેલો સરદાર મેહુના રાજ હજમ કરી ગયો, માટે એત રાજા કે તાહારે કોઈ સાય કુટ પાડવી નહી." તે પછી પંડીત પોતાની સીખામણ પોતાની ગરદના દામથી આપે તેમાં નવાઈ શું? પણ ને તે પંડીત આ પરમાણુ મોલે કે "હે રાજા! એક નંગલનું માલેકપણુ હાથ કરવા કામ એક સૌંદર અને વાધની ભારી લડત થઈ, પણ તેવામાં મેહુ એક મેકલા હાથ ઉપર મારવા ગયા અને એક ખુણે થડેલ શીયાલ વગર દેહુશતે તે નંગલનું માલેક ધણું માટે વડાવાઓની નથી હતું છે કે મેની લડાઈમાં તરીખનું કામ થાય" તે હવે હવે મેલોથી મેલોને શુસો લાગ્યા વાનાં ઉપલીન પંડીતની સીખામણ મલી શકે છે. ઈસપ અને ફીદરસની કથાઓ જેમ યુરપમાં યુરપર વંધાયામાં આવે છે તેમ પંચોપાખીઆ નની કથાઓ હીંદુસતાનમાં મશહુર છે. એ કથાઓ અસલ સંસ્કૃતમાં વીશનુશરમાં પંડીત નામે એક હીંદુએ એક રાજાના છોકરાઓની કેલવણી માટે રચી હતી હેવું સાંભલવામાં આવે છે. એ કથાઓ પણ ઈસપની કથાઓ યુજન રસીલી, અને ચાનાકથી ભરપુર છે. ઈસપની તથા પંચોપાખીઆના આગલા વખતેમાં નીશાલોમાં શીખાડવામાં આવતી હતી પણ એ અમુકી ચોપડીઓ અચાંચોના હાથમાંથી લઈ લેવામાં આવી છે એ દીવલગીની વાત છે. મીસ ફ્રીઓની વાતો જોનાના થોડાએક નમુના હમે આ ચોપાનીઆમાં આપેઆ છે તે વાતો આપણે ને ખાલયણમાં જાખબ શાંભલેલીએ છે. તેમાંના ભાગ છે, પણ આખ્યા ન્યાનો સંગ્રહ થવાને હમે ઘણા ખંતી છઈએ અને ને કોઈ બાઈ પોતાની કુરસતને વખતે એવી વાતો સાદી અને સમજ પડે એવી એજારતના લખી થોડાએક નમુના હમે મોઝાં જોશાનથી હુમારી કટારો તેજીને માટે ખુલવી મેલોયું. કથાની એજારત જેમ અને તેમ સાદી નેઈએ કારણ ઈયાદ રાખવું ને કથાની નેમ વગર ફેલવાએલાં મન ઉપર અસર કરવાની છે. વહી કથાની રમણ એવી નેઈએ કે હમું શ જીડાની ઉપર સંબાઈની અને બદીની ઉપર નીતીની કે તેહ માલમ પડે. એક કથા કહી અમાં પાસે ને ઉપરથી નીતીને સાર કાઢાડવા રેખો એથી તેના મનને ઘણી નાદર કરતાત મલો શકે છે. આ બાબદ હમે ઈસપ તથા પંચોપાખીઆનામાંથી મે કથાઓ ટાંકી સમાપત કરીએ છઈ

BRUCE MURDERER

BRUCE MURDERER

પણ હજાર તેનો લાભ કોણ લીધે છે ? હું પાંચુકે કે થોમાં રૂપાંચ એમરો પણ પુરતો લાભ લેતાં નહીં હશે અને તે પર માંણિ ચાલતાં પણ નહીં હશે, જીવો બેઝર નામનો વી દવાન એ વીશે થું નસીલ રેઈ જાએ.

“વાંચો અને તે પરમાંણે માલો; વાંચો અને જે વાં ચો તે કાંમમાં લાવો, નહીતો તમારું સઘળું વાંચેલું તમને કોઈ પણ સાચું નહીં કરશે. જેનાં હાથમાં સારી ચોપડી હોએ પણ તેનાં દીલમાં અથવા છ'દ્મીમાં તે માહેનો એક ધરો પણ અસર નહીં કરે, તે એક ધરેડાની મીચાલે છે જેની પીઠ ઉપર કીમતી યોગેણે પણ ઝાડી માહેનાં કાંઠા ચાલે છે. ખોદાની દરધાહમાં જે માણસ કરે છે તેનોજ તે જવાબ દે છે, પછી જાણેલું સઘળું નકામું છે. માહવરા વગર ધ'ધો ચલાવશે જાણે કે ખેવરા અધાર પડેલું બરાબર છે. સારી વાણી કાહાડવી જાણે કે વળતરનો સાધે છે, પણ એક સાચું કામ કરવું એ ફરેસતા ખસલત છે. જે વાંચી, સમજને તે પરમાંણે ચાલે છે, તેને જે નહીં સમજ શકે તે સમજવામાં ખોદા મદદ કરે છે.

ખાંત ખોડવામાં આશ્વસુધી બંડુકનો દાઝ વાપડવામાં આવતો હતો. હાલ સંવોડનાં એક ઇનજનેરે “નાઈટરો ગલીસરીન” નામની વસતુ બંડુકનાં દાઝને બદલે કાંમમાં લગાડી છે. તે બંડુકનાં દાઝ કરતાં ચાર ઘણું વધારે જોર ધરાવે છે અને વંધી કીમતમાં ઘણી સસતી છે. વધી બંડુક નો દાઝ સુક્રીયા પછી ઉપરથી દાવો ખાચો પડે છે તેમ એમાં જરૂર પડતી નથી. ખડકમાં પુરતું આંધરું પાડીઆ પછી તેમાં એ વસતુ રેડવી અને તેની ઉપર પાણી રેડવું. પાણી ઉપર તરણી કરશે પછી તેમાં એક રેન્ક સાધની રીવાસલી ખોસવી અને બીજી છેડેથી સલાવાવું. “નાઈટરો ગલીસરીન” વાપડીઆથી ખરચ અરેથીઅરધ કમતો થઈ જાય છે.

રતુંજે કુરસત.

૧. જે કલકતાનાં તથા જે સુબર્ધનાં માણ ગવરન રોનાં નામ એવી રીતે ગેઠવે કે તેમનાં છેડના અક્ષરોનો અરથ કસરતાનાં તમાસાની એક જાણીતી જગા થાય.
૨. ૧૦૮ સુક્રી દશખનાં દાનાનાં જે હું ૩) આ નાં આપું તે માહને ૪૫ રૂપાનાં કેટલાં સેકે ફેલ ગયે. જે ૭૦) સુક્રી દશખનાં દાના ૫૦) પસતાખ બરાબર હોય; ૪૮) પસતાખ ૧) પપેનાસની બરાબર હોય; ૧૮ પપેનાસ ૨૮) અનેનાસની બરાબર હોય, અને ૧૦) અનેનાસ ૨૫) સેકે ફેલની બરાબર હોય ?

ખોસારો ગઈ વેલાનો.

૧. સુખડ (૧).—ખર.
૨. કબરસતાન, જગત ખીતર, આરાલા પારલા, ત બલચી, પરભુરણ, કસરતાલા, કલકતા, દક્ષતરદાર.
- ૩ શઘલી પુંલ ૩૧૦૫૦૦); કુંદ અને ૩૭૮૦૫) અ ને પરમ ખાતે ૩૧૭૫૦).

ડાક્ટર ભાઈ દાહની ગરબી.

“અજબેલીરે અંબે માતા, જેવાને જઈએ”
એ રાગની છે.

ભણે ભણેરે ડાક્ટર ભાઈ, જગમાં જાણીતો; એવો ધણે ન કોઈ અગાઉ, પ્રસિદ્ધ પ્રખ્યાતો. દેક.
સુરોષખંડતણા લોકોએ, કીધા થોધ અનેકરે; ભરતખંડમાંતો એક ભાઉ, આ અવસરમાં એક; જગમાં કોઈએ શોધ કર્યા વિનખીનો, કોઈએ શોધ્યાં નંતરે; પણ તે સર્વે અર્થે ગણે નો, તન જેનું પંરતંત્ર; જગમાં શરીરના સાંધાને સાંધે, એવા વૈદ અપારે; પણ તૂટી આવરદા સાંધે, એવો ભાઉ આ વાર; જગમાં ધનવંતરિએ ધરણી ઉપર, લખ્યા ઉપાવ ઉવોગરે; પણ તે એવડ આજ ન-ખાને, રગતપીતંતો રોગ; જગમાં જમ રૂપે ધઈ છવ લેનારો, વિધરિત જેતી વાતરે; જેના લખથી નન બહુ કરતા; ધરમાં આતમધાત; જગમાં એવો રોગ મટયાનુ એવડ, શોધી કીધું સિદ્ધરે; સર્વે લોકોએ સાંધારી, ફિનિષાં મર્ધે કીધ; જગમાં જેનો નશ પૂંધવી પર પશયો, દશ દિસ દેશોરેશરે; કાશીના વાશી લોકો પણ, કરે વખાણ વિચેય; જગમાં કાશી વિદ્યા-સુધાનિકો, એ નારે આસિક-પતરે; ભૂતજમાં તે ભાઉની કીર્તી, વિસ્તારે સર્વત્ર; જગમાં સજા ન હજ સૂષી અજ્ઞાન, કરતા રહે પ્રપત્તરે; આજ હજ પણ ઉજાવે છે, ભાઉ સરીખાં રૈતન; જગમાં છતમાં અદ્ભુત ગુણ છતાં પણ, નમ્રપણે રહે નિભરે; રૂવે રબની દિન રાંખે છે, પંડિત ઉપર પ્રીત; જગમાં વિવિધ પ્રકારે વિદ્યા જાણીએ, લાખાએ લાલિ ભાતરે; ઉદારતાથી અધિક થયે છે, પ્રધવીપર પ્રખ્યાત; જગમાં કઈ કઈ અદ્ભુત કામો કીધાં, કોઈથી ને ન-કરાધરે; ગારા લોક ગણે શુણ જેના, ગુણિન સઉ નશ ગાય; જગમાં અતિ વાંખી આવરદા પાગો, પાગો નશ પ્રતિ કીનરે; પ્રસિદ્ધ જેણે ઇવિ હલપતનાં, નિરખ્યાં નેત્ર નવીન; જગમાં ભણે ભણેરે ડાક્ટર ભાઈ, જગમાં જાણીતો; એવો ધણે ન કોઈ અગાઉ, પ્રસિદ્ધ પ્રખ્યાતો.

પોં હોં ચ.

પારશીઆની ધારા બાંધનારી શખા તરરથી તેમના અંચળ જે કંદેરી સેક શોડેરાખળ શાપુરજી રચેલું પારશીઆના લગન થા તોયક તથા વારશા હીચણું હરર પ્રયત્ન રૂપને મળય છે ની લેક પોર્ડા રૂયાળી કબુજ કરીએ છઈએ.

† જગત કંડી